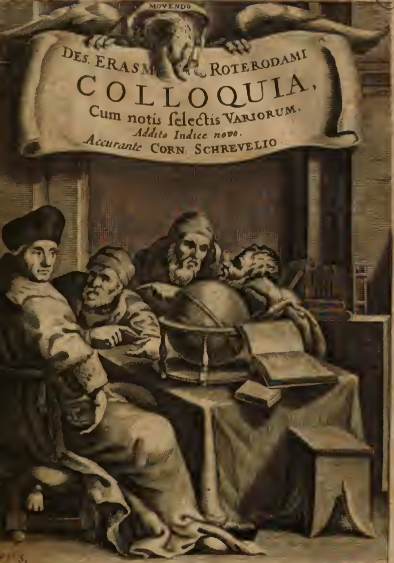
BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLII
E
6
NAPOLI

XLII
8
6

LUGD BATAV ET ROTEROD. } Ex Officina HACKIANA. 1664

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

DES. ERASMUS ROTEROD.

OPTIMÆ SPEI PUERO

JOHANNI ERASMIO FROBENIO

S. D.

VIcit libellus tibi dicatus expectationem noſtram, Eraſmi mellitiſſime: tuum erit videre, ne fallas expectationem noſtram. Ille ſic adamatur, ſic rapitur, ſic teritur manibus ſtudioſæ juventutis, ut & patri tuo fuerit ſubinde typis excudendus, & mihi novis acceſſionibus identidem locupletandus. dicas & illum † Ἐράσμιον quempiam eſſe, deliciaſque Muſarum ſacra colentium. Quo magis adnitendum erit, ut tu quoque ſis, quod diceris, hoc eſt, ut literis & morum probitate ſis omnibus bonis chariſſimus. Vehementer autem pudendum fuerit, ſi, cum tam multos hic libellus & Latiniores reddiderit, & meliores, tu commiſeris, ut ad teipſum non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes. Cumque tam multi ſint

 adoleſ-

† Ἐράσμιον.] Hoc eſt, amabilem: ſimul alluſum ad nomen auctoris.

adoleſcentes, qui tibi nomine Colloquiorum gratias agunt; nonne merito cenſeatur abſurdum, ſi tua culpa factum videatur, quo minus mihi poſſis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad juſtam voluminis magnitudinem. tibi quoque conandum eſt, ut quantum accreſcit ætas, tantum accedat & honeſtæ eruditioni & morum integritati. Suſtines non vulgarem exſpectationem: cui reſpondere neceſſarium, vincere pulcherrimum fuerit: certe fallere ſine ſummo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hactenus pœniteat profectus tui, ſed ut currenti calcar addam, quo curras alacrius. præſertim cum eam ætatem ingreſſus ſis, qua non alia continget felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis ſemina. Fac igitur, ut hæc colloquia vere tua dici poſſint. Dominus Jeſus ſervet iſtam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, ſemperque ad meliora provehat. Vale. Baſileæ Kalend. Auguſt. Anno M D XXIV.

VITA

VITA ERASMI,

ERASMO AUCTORE.

NAtus Roterodami vigilia Simonis & Judæ, circa annum 67. ſupra milleſimum quadringenteſimum. Mater dicta eſt Margareta, medici cujuſdam Petri filia, è Septimontio vulgo Sevenbergen, oriunda. Fratres illius duos Dordraci, pene nonagenarios, vidit. Pater dictus eſt Gerardus. Is cum dicta Margareta, ſpe conjugii (& ſunt qui interceſſiſſe verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam ſenectutem: Catharina pene uſque ad nonageſimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla ſoror ex eodem patre & matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Viſum eſt omnibus ut ex tanto numero unus Deo conſecraretur (noſti affectus ſenum) & fratres volvebant rem animo. Scilicet ſic fore apud quem convivarentur. Gerardus videns ſe modis omnibus excludi à matrimonio, magna conſenſu omnium, fecit quod ſolent deplorati: clam fugit, & ex itinere miſit parentibus & fratribus epiſtolam, cum manu manum complexa, addito elogio, Valete, nunquam vos videbo. Interim relicta eſt ſperata conjux gravida: Puer alitus eſt apud aviam. Gerardus Romam ſe contulit. Illic ſcribendo (nam tum nondum ars typographorum erat) rem affatim paravit. Erat autem manu feliciſſima, vixitque juveniliter. mox applicuit animum ad honeſta ſtudia. Græce & Latine pulchre calluit. Quin & in Juriſperitia non vulgariter profecerat. Nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes autores ſua manu deſcripſerat: Parentes ubi reſciverunt eſſe Romæ, ſcripſerunt, puellam (cujus matrimonium ambierat) eſſe vita functam. Id ille credens, præ mœrore factus eſt presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reverſus domum, comperit fraudem: nec illa tamen

unquam poſt nubere voluit, nec ille unquam poſt ſollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egreſſum, in ludum litterarium miſit. Ac primis annis, minimum in literis illis profecit inamœnis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, miſit Daventriam. Mater ſequuta eſt, cuſtos & curatrix teneræ ætatis. Ea ſchola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur * Pater meus*: exigebantur tempora. Prælegebatur Ebrardus & Johannes de Garlandia: niſi quod Alexander Hegius & Zinthius ceperant aliquid melioris litteraturæ invehere. Tandem ex pueris colluſoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cepit odorem melioris litteraturæ. Poſt aliquoties audivit Hegium, ſed non niſi diebus feſtis, quibus legebat omnibus. Hic pervenit ad claſſem tertiam, Tum peſtis ibi vehementer ſæviens, ſuſtulit matrem relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum peſtis indies magis incrudeſceret, tota domo in qua agebat deſolata, reverſus eſt in patriam. Gerardus accepto triſti nuntio, cæpit ægrotare, ac paulo poſt mortuus eſt. Uterque deceſſit, non multo ſupra annum quadrageſimum. Tres tutores inſtituit, quos habebat fidiſſimos; quorum præcipuus erat Petrus Winckel, tum ludi litterarii magiſter Goudæ. Legavit rem mediocrem, ſi tutores bona fide adminiſtraſſent. Ita Buſcumducis ablegatus eſt, quum jam ſatis maturus eſſet Academiæ. Verum illi Academiam metuebant, quod alere religioni ſtatuiſſent puerum. Illic vixit (hoc eſt perdidit) annos ferme tres: in ædibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui & ſollicitare illum cœpit, ut ſuo gregi accederet. Puer inſcitiam ætatis excuſabat. Hic exorta peſte, quum diu laboraſſet febri quartana, ad tutores reverſus eſt, jam ſtilo quoque ſatis promto, ex aliquot autoribus bonis formato. Unus tutor perierat peſte: cæteri duo re non admodum bene geſta, agere de monaſterio cœperunt. Adoleſcens languens febri, quæ ſupra annum illum*

* *Pater meus.*] Ita incipit libellus quidam Grammaticus, illo ævo in ſcholis prælegi ſolitus qui MS. exſtitit in Bibliotheca Boxhorniana. Vide Vitam Eraſmi, & epiſtolas à P. Scriverio editas ac brevi auctiores publicandas.

illum tenuerat, non à pietate abhorrebat, cæterum à monaſterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum ſumit. Interim tutor ſubornat qui pelliciant, qui minitentur, qui imbecillem animum perpellant. Atque interea locum in monaſterio Canonicorum repererat, qui vulgo Regulares dicuntur, in Collegio quod eſt juxta Delft, dicto Syon, quæ Domus eſt principalis ejus Capituli. Ubi dies veniſſet reſpondendi, reſpondit prudenter adoleſcens, ſe nondum, neque quid eſſet mundus ſcire, neque quid eſſet monaſterium, neque quid eſſet ipſe. Proinde videri conſultius, ut adhuc annos aliquot in ſcholis ageret, donec ſibi notior eſſet. Hæc quum videret conſtanter ab adoleſcente dici, ſtatim infremuit Petrus Winckel. En ego, inquit, fruſtra laboravi, qui talem locum tibi fruſtra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam, tu nebulo es, ſpiritum bonum non habes. Abdico tutelam meam, vide unde alaris. Adoleſcens reſpondit, ſe accipere abdicationem, & ea eſſe ætate, ut non opus tutoribus eſſet. Ubi videt ſe minis nihil proficere, ſubornat fratrem, qui & ipſe tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt inſtigatores undique. Habebat ſodalem, qui prodidit amicum: & urgebat febris; nec tamen arridebat monaſterium. donec forte fortuna monaſterium ejuſdem ordinis in Emaus, ſive Steyn, juxta Goudam viſeret. Ibi repperit Cornelium, quem Daventriæ ſodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum ſacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, ſed parum doctus redierat. Hic ſuum agens negotium, cœpit mira eloquentia depingere vitæ genus ſanctiſſimum: copiam librorum, otium, tranquillitatem, ſodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc delegit locum, faſtidito altero. Lactabatur interim, donec haberet ſacram veſtem. Interea, tametſi adoleſcens ſenſit ſuo propoſito quam non omnia illic reſponderent, tamen totum illum gregem excitavit ad ſtudia. Parantem abire ante profeſſionem, partim pudor humanus, partim minæ, partim neceſſitas coërcuit. Profeſſus eſt. Tandem per occaſionem Epiſcopo Cameracenſi Henrico a Bergis innotuit. Is Cardinalitium galerum ſperabat: quem & impetraſſet, niſi præſentes defuiſſent nummi. Ad hoc iter optabat hominem

Latine doctum. Itaque per hunc evocatus eſt cum auctoritate Epiſcopi Trajectenſis: quæ ſola ſufficiebat. Auctoritatem tamen Prioris & Generalis adjunxit. Conceſſit in familiam Epiſcopi, ſervato tamen habitu. Quum Epiſcopus eſſet deſtitutus ſpe galeri, ſentiretque illum in amore parum conſtantem erga omnes, id egit, ut Lutetiam ſtudiorum mitteretur gratia. Promiſſum eſt ſtipendium annuum. Nihil miſſum eſt. Sic ſolent principes. Illic in Collegio Montis acuti, ex putridis ovis & cubiculo infecto morbum concepit. Itaque ad Epiſcopum rediit. Acceptus eſt honorifice. Recreatus eſt à morbo Bergis. Reviſit Hollandiam, hoc animo ut maneret apud ſuos. Sed ipſis ultro hortantibus, Lutetiam rediit. Ubi deſtitutus auxilio Mecænatis, vixit verius quam ſtuduit, & ob peſtilentiam, ibi multis annis perpetuam, per ſingulos annos redeundum erat in patriam. Tandem ubi totum annum ſæviret peſtis, Lovanium commigrare coactus eſt. Ante inviſerat Angliam in gratiam Montigii, tunc diſcipuli, nunc Mæcenatis; ſed amici verius quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam ſibi conciliavit; ob id præſertim quod profecturus in Galliam, ſpoliatus in littore Dovarienſi, non ſolum non ultus injuriam eſſet, ſed mox libellum in laudem regis totiuſque Angliæ edidiſſet. Tandem è Gallia magnis promiſſis in Angliam revocatus eſt. Quo tempore amicitia Archiepiſcopi Cantuarienſis auctus eſt. Ubi promiſſa non reſponderent, petiit Italiam; cujus adeundæ deſiderio ſemper arſerat. Egit paulo plus quam annum Bononiæ. Inde Venetias ſe contulit, ediditque Adagia. Inde Patavium, ubi hybernavit. Mox Romam, quo jam fama celebris ac plauſibilis præceſſerat. Raphaëli Cardinali S. Georgii præcipue charus fuit. Non defuiſſet ampla fortuna, niſi mortuo Rege Henrico Septimo, & ſucceſſore Octavo, amicorum literis ampliſſima pollicentibus in Angliam revocatus eſſet. Illic reliquum ætatis peragere decreverat. Verum ubi ne tum quidem præſtarentur promiſſa, in Brabantiam ſe ſubduxit: invitatus in aulam Caroli Cæſaris, cui conſiliarius factus eſt, opera Joannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo reſpondit Laicis, Vale-

Valetudo ſemper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præſertim in quadrageſima, ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi. Ingenium erat ſimplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum aſpectum, etiam corpore commoveretur. Linguæ inter amicos liberioris, nonnunquam plus quam ſat eſſet. Et ſæpe falſus, amicis tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat. neque quicquam unquam ſcripſit, quod ipſi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum eſt amicorum precibus, ut ſe pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit, neque quicquam prius otio ac libertate habuit. Candidus alienæ doctrinæ æſtimator, fautorque ingeniorum unicus, ſi fortuna ſuppetiſſet. In provehendis bonis literis nemo magis profecit, gravemque ob hanc rem invidiam ſuſtinuit à barbaris. Uſque ad annum quinquageſimum, nec impetiit quenquam, nec impetitus eſt à quoquam ſtilo. Idque habebat ſibi propoſitum, omnino ſtilum incruentum ſervare. A Fabro primum eſt impetitus. Nam Dorpiana orſa ſuppreſſa ſunt. In reſpondendo ſemper civilis erat. Lutherana Tragœdia, intolerabili illum oneravit invidia. Diſcerptus eſt ab utraque parte, dum utrique ſtudet conſulere.

EPITAPHIUM
DES. ERASMI ROTERODAMI,
BASILEÆ.

CHRISTO SERVATORIS.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM, PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA, POSTERI ET ADMIRABUNTUR, ET PRÆDICABUNT. BONIFACIUS AMERBACHIUS HÆRES. HIER. FROBENIUS, ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO: SED CORPORIS MORTALIS, QUO RECONDITUM SIT ERGO, HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST IV. EIDUS JULIAS, JAM SEPTUAGENARIUS, ANNO A CHRISTO NATO, M. D. XXXVI.

In ſaxo, quo ſepulchrum integitur eſt TERMINI facies, baſi quadrata, cum his verbis:

DES. ERASMUM ROTERODAMUM AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT, IV. EIDUS JULIAS, M. D. XXXVI.

INDEX

COLLOQUIORUM.

ABbatis & Eruditæ. 325
Abſurda. 589
Ἄγαμος γάμος. 596
Adoleſcentis & Scorti. 251
Alcumiſtica. 348
Amicitia. 701
Apotheoſis Reuchlini Capnionis. 167
Ἀπροσδιόνυσα. 587
Ars notoria. 631
Ἀστραγαλισμός. 598
Charon. 553
Colloquium ſenile. 292
Concio ſeu Merdardus. 634
Confabulatio pia. 53
Conjugium. 205
Convivium diſpar. 542
Convivium fabuloſum. 367
Convivium Poëticum. 256
Convivium profanum. 83
Convivium religioſum. 117
Convivium ſobrium. 625
Copiæ compendium. 112
Cyclops Euangeliophorus. 580
Diluculum. 618
Diverſoria. 243
Domeſtica confabulatio. 17
Echo. 539
Ementitia nobilitas. 589
Epicureus. 730
Epithalamium Pet. Ægidii. 330
Euangeliophorus Cyclops. 580
Euntes in ludum litterarium. 67
Exſequiæ Seraphicæ. 681
Exorciſmus ſeu ſpectrum. 337
Formulæ variæ. 75. uſque ad 83. & 105 &c.
Franciſcani πτωχοπλούσιοι. 308
Funus. 515
Γεροντολογία. 292
Gratiarum actio. 25. 69
Γυναικοσυνέδριον. 610
Herilia juſſa. 38
Hippoplanus. 358
Impoſtura. 578
Inquiſitio de Fide. 276
Ἱππεὺς ἄνιππος. 589
de Itinere formulæ. 8
Ἰχθυοφαγία. 446
Ludus globorum miſſilium. 48. & ſphæræ per annulum ferreum. 50
Luſus pueriles. 44
Mandandi form. 23

Merdar-

Merdardus ſive Concio. 64
Militaria. 35
Militis & Carthuſiani. 221
Monitoria pædagogica. 42
Naufragium. 233
Νηφάλιον συμπόσιον. 625
Opulentia ſordida. 669
Ὄχημα, γεροντολογία. 292
Percontandi variæ formulæ. 8
Peregrinatio religionis ergò. 409
Philodoxus. 655
Pietas puerilis. 53
Πολυδαιτία. 542
Primi congreſſus variæ formulæ. 1.26
Problema. 721
Proci & puellæ. 176
Pſeudochei & Philetymi. 228
Πτωχολογία. 362
Πτωχοπλούσιοι, Franciſcani. 308
Puerpera. 385
de Rebus ac Vocabulis. 548
de Sacerdotiis captandis. 30
Saltus. 51
Salutandi ratio & formulæ. 7
Scorti & adoleſcentis. 251
Senatulus. 610
Spectrum ſeu Exorciſmus. 337
Synodus grammaticorum. 560
Talorum luſus. 598
Valetudinis formulæ. 9.&c.
Venatio. 66
Virgo μισόγαμος. 191
Virgo pœnitens. 202
Votum temere ſuſceptum. 27
Uxor μεμψίγαμος. 205

DES.

DES. ERASMI ROT.
COLLOQUIA FAMILIARIA.

In primo congreſſu.

NON temere docet [1] quidam, ut ſalutemus libenter. Comis enim & blanda ſalutatio ſæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certe mutuam benevolentiam alit augetque. Quidam uſque adeo [2] Demeæ ſunt, ingenioque agreſti, ut vix ſalutati reſalutent.

Nonnullis hoc vitii [3] conciliavit educatio verius, quam natura.

Urbanitatis eſt ſalutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipſi colloquendi gratia. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oſcitantes, [4] ſingultientes, ſternutantes, tuſſientes. In [5] ructu crepituve ventris ſalutare, hominis eſt plus ſatis urbani.

Sed incivilius etiam eum ſalutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, ſalve matercula, ſalve mi frater, ſalve præceptor obſervande, ſalve multum mi patrue, ſalve dulciſſime nepos.

Vrba-

NOTÆ IN COLLOQUIA ERASMI.

1 QUidam.] In præceptis, quæ circumferuntur Catonis nomine.

2 *Demeæ ſunt.*] Demea, Terentio ſenex rigidus, durus, difficilis: unde proverbialiter auſteros, *Demeas* vocamus. Sic & in comœdiis utimur aliquando propriis pro appellativis, *Euclìones*, avaros 1 *Thraſones*, glorioſos appellando.

3 *Conciliavit.*] Et conciliare, pro *comparare*, *contrahere*, ſumitur; & hoc tam in malum, quam in bonum, ut *Dignatio conciliavit ei uxorem.* Vellejus.

4 *Singultientes.*] Singultire, eſt ſingultus edere. *ſingultus* vero eſt convulſio ventriculi, conantis excutere, quæ tunicis ſuis impacta ſunt. Belg. *de hick.*

5 *Ructus.*] Ructus eſt concocti cibi in ventum efflatio.

Urbanum eſt, addere cognationis aut affinitatis titulum, niſi cum habent aliquid odii: tum enim præſtat abuti minus quidem propriis, ſed [1] plauſibilioribus: Veluti cum novercam ſalutamus matrem: privignum, filium: vitricum, patrem: ſororis maritum, fratrem: fratris uxorem, ſororem. [2] Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, ſi ſenem, patrem, aut virum eximium ſalutes, quam ætatis cognomine: etiamſi olim honoris cauſa dicebatur, [3] ὦ γέρον. Salve præfecte, ſalve tribune. Non autem, ſalve caligarie, aut calcearie. Salve adoleſcens, ſalve juvenis. Senes ignotos adoleſcentulos filiorum cognomento ſalutant, adoleſcentes viciſſim illos patres aut dominos.

Blandior ſalutatio inter amantes.

Salve { mea Corneliola.
mea vita.
mea lux.
meum delicium.
meum ſuavium.
mel meum.
mea voluptas unica.
meum corculum.
mea ſpes.
meum ſolatium.
meum decus. }

Honoris gratia, aut ſecus.

Salve here. Ohe, ſalve tu quoque bone vir. Salve vir ornatiſſime, clariſſime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve mi

Mecæ-

1 *Plauſibilioribus.*] In quibus ſcilicet plus favoris & gratiæ.

2 *Idem.*] Quod ab Hor. in Sat. præcipi videmus: *Frater, pater adde: Ut cuique eſt ætas, ita quemque facetus adopta.*

3 Ὦ γέρον.] Id eſt, ô *ſenex*, quod apud Homerum nuſquam non obvium. Hinc & Senatores Lacedæmonienſes, γέροντες.

[1] Mæcenas. Salve patrone ſingularis. Salve vir ſpectatiſſime. Salve unicùm hujus ætatis ornamentum. Salve Germaniæ delicium. Salvete quotquot eſtis una ſalute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi. Salve [2] congerro lepidiſſime. Salve vini pernicies. RESP. Salve & tu, gurges, [3] helluoque placentarum. Salve multùm, virtutis omnis antiſtes. RESP. Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve anicula annos nata quindecim. RESP. Salve puella annorum octoginta. Bene ſit tibi cum tuo calvitio. RESP. Bene tibi cum lacero naſo. Ut ſalutaris, ita reſalutaberis. Si male dixeris, pejus audies. Salve iterum atque iterum. RESP. Et tu ſalve perpetuum. Salve plus millies. RESP. Equidem malim ſalvere ſemel. Salve quantum vis. RESP. Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. RESP. Quid ſi nolim? Equidem ægrotare malim, quàm tua ſalute ſalvere.

Salva ſit tua { Sanctitas. / Amplitudo. / Celſitudo. / Majeſtas. / Beatitudo. / Sublimitas. } magis vulgo recepta ſunt, quàm probata doctis.

In tertia perſona.

Sapidus Eraſmo ſuo ſalutem dicit.
Sapidus Beatum ſuum plurima ſalute impartit.

Alia

1 *Mecænas.*] Vel ut alii legunt, *Mæcenas*, à Gr. Μαικήνας. Vir equeſtris ordinis, ortus ſanguine regio, familiariſſimus fuit Auguſto Cæſari; & ſingularis fautor ac patronus doctorum virorum, & inprimis Poëtarum: inde factum ut nomen ejus proprium in appellativum tranſierit. unde & Martial.

Sint Mæcenates, non deerunt Flacce Marones.

2 *Congerro.*] Qui ſcil. varios, ex variis locis atque hominibus, rumuſculos congerit, & aliis enarrat. *Gerrones* enim φλύαροι, ſic dicti à *gerris*, id eſt, nugis.

3 *Helluoque plac.*] Proverbiales ſunt hyperbolæ, cum hominem maxime edacem & plurima conſumentem, *gurgitem* & *helluonem* nominamus.

Alia Forma.

Salvus ſis Crito. Bene tibi ſit vir optime. RESP. Et tibi melius. [1] Pax tibi frater: Chriſtiana ſalutatio eſt, à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis eſt, Bona vita. Ave præceptor. RESP. Equidem [2] malim habere, quam avere. [3] χαῖρε. RESP. [4] Memento te Baſileæ eſſe, non Athenis. RESP. Cur tu igitur audes Romane loqui, quum Romæ non ſis?

Bene precandi Formulæ.

Et bene precari, ſalutationis genus eſt.

Gravidæ.

Faxit Deus ut feliciter parias: ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter ſubſidat. Velint ſuperi, ut non majore moleſtia elabatur, quam illapſum eſt, quicquid hoc eſt oneris quod geſtas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Bene ſit univerſo cœtui.
Precor omnia læta vobis omnibus.
Deus bene fortunet veſtrum convivium.

Sternutanti.

Sit fauſtum ac felix. Servet te Deus. Sit ſalutiferum. Bene vertat Deus.

Auſpicanti quippiam.

Sit felix & fauſtum reipub. Bono ſit omnibus quod inſtituis. Bene vertat quod agis. Bene fortunet Deus tuos labo-

1 *Pax tibi.*] Hebræi aliique populi orientales hac formula ſalutandi & bene precandi utebantur: qua omne proſperitatis genus, iis exoptabant, quos ſalutabant. Jud. 19. 20. 1. Sam. 25. etiam locutio eſt ad timentes, quibus animum addimus. Gen. 43. 23.

2. *Malim habere, quam avere.*] Jocus ex ambigua ſignificatione, nam & id ipſum *cupere* ſignificat.

3 Χαῖρε.] Imperativus à *χαίρω*, *gaudeo, delector*: aliquando eſt ſalutantis, aliquando valedicentis.

4 *Memento te Baſileæ eſſe, &c.*] Alluſum eſt ad id quod refert Cicero ex Lucilio de Scævola ridente Albutium græcizantem Romæ, libro 1. de finibus.

labores. Faveant ſuperi tuis conatibus. Quæſo ut quod inſtituiſti, ſuperis bene fortunantibus, feliciter abſolvas. Bene fortunet Chriſtus opt. max. quod in manibus eſt. Feliciter cedat quod inſtituiſti. Feliciter exeat quod aggreſſus es. Rem ſanctam aggreſſus es, precor ut felix ſit exitus, ac proſperum numen aſpiret pulcherrimis cœptis. Chriſtus bene cœpta ſecundet. Proſpere ſuccedat quod auſpicatus es. Deum opt. maximumque precor, ut iſtud conſilium quam eſt honeſtum, tam ſit & felix. [1] Bonis avibus cœpta res, melioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem curſum, & recurſum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi proſperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam iſta profectio tibi ſuccedat ex animi tui ſententia. Utinam tibi tam jucunda ſit iſta profectio, quam nobis erit interim moleſtum tui deſiderium. Bonis [2] auſpiciis ſolvas ancoram. Precor ut ex utriuſque votis ſuccedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo, bonoque ſit utriſque. Precor ut hoc matrimonium voluptati ſit omnibus nobis. Soſpitet te Jeſus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem reſtituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auſpiciis ineat, lætioribus procedat, lætiſſimis exeat, ac ſæpius recurrat ſemper felicior. RESP. At ego viciſſim tibi multa ſecula feliciſſima precor, ne tu gratis ſis nobis bene

1 *Bonis avibus.*] Bonis aut malis avibus dicimus, quum rem feliciter aut ſecus cedere ſignificamus. Ab augurum obſervatione ſumptum; qui ex avium garritu, ut & cantu, volatu & paſtu divinabant.

2 *Auſpiciis.*] Auſpicium, quaſi *aviſpicium*, ab avibus ſpectandis. Quia autem *auſpex* ſua divinatione de rebus ſuſcipiendis & gerendis cum autoritate conſilia dabat, & ad agendum hortabatur; ideo pro *auctore* & *ſuaſore*; & omnino *qui rei alicui præeſt*, dicitur. Et *auſpicium* ponitur pro principio, ductu, diſpoſitione & ſumma poteſtate. Sic *auſpicari*, eſt auſpicium capere, item incipere aliquid. Et quia feliciter geri putabant, quæ ſecundum auſpicia, tanquam Deorum voluntates ſignificatas fierent: ideo *auſpicatum* pro felici dicebant, & *auſpicate*, feliciter.

bene precatus. Precor ut hic dies tibi [1] candidus illuxerit. Precor ut hic ſol tibi felix ſurrexerit. Resp. Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & ſit utrique noſtrum proſperrimus. Opto tibi noctem proſperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix ſomnus. Det Deus placidam quietem. Det ſomnum abſque ſomniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias, aut feliciter ſomnies. Sit tibi fauſta nox. Resp. At ego tibi, quando gaudere ſoles lucro, pro una fauſta mille precor fauſtiſſimas.

Vale, in digreſſu.

Valete omnes. Bene vale. Cura ut quam rectiſſime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te bene valere. Jam me tempus alio vocat, tu valebis. Valeto quam optime. Vale [2] pancratice, aut ſi mavis [3] athletice. Vale ut dignus es. Vale ut meritus. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in craſtinum. Numquid vis? Eſt aliud quod me velis? Resp. Nihil, niſi ut proſpere valeas. Da operam ut ſis proſpera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam ſalutis tuæ. Fac ut proximo congreſſu te lætum ac [4] nitidum videamus. Jubeo te [5] curare cuticulam. Cura ut ſit mens ſana in corpore ſano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore, tum animo. Resp. Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi viciſſim precor proſperam valetudinem.

Salutare

1 *Candidus.*] Pro felici, à Thracibus tractum, qui diem proſperum, albo: improſperum, atro lapillo notabant.

2 *Pancratice.*] Pro eo, quod eſt firma eſſe valetudine: nam in *Pancratiſtis* robur corporis potiſſimum ſpectabatur: ſic dict. ἀπὸ τοῦ πάντα κρατεῖν, victor ſcil. curſu, diſco, ſaltu, lucta & pugilatu.

3 *Athletice.*] Athletice valere, eſt optime & firmiſſime valere; ut Athleta ſeu luctator, & ad luctationem inſtitutus; qui athletico robore contra adverſarios exercendo ſe munit. Nam, ut Hippocr. ait, Athletarum habitus in ſummo bonitatis & ſanitatis gradu conſiſtit.

4 *Nitidum.*] Clarum, pinguem.

5 *Curare cuticulam.*] De iis qui voluptati ſtudent magis quam famæ, unum hoc curantes, ut cutis ſumma niteat; eaque gratia lautioribus epulis, ſomno, convivio, aliiſque id genus delitiis utuntur.

Salutare per alium.

Frobenium jubebis meo nomine ſalvere plurimum: Eraſmiolum item mea cauſa ſalutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quam potes officioſiſſime ex me ſalutem dicito. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi ſodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis ſalutato. Uxori ſalutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine ſalutem adſcribes. Mei vice ſalutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? RESP. Ut recte valeant. Eſtne quod velis ad tuos perferri me nuncio? RESP. Multam ſalutem omnibus, ſed præcipue patri. Sunt quos per me tuo nomine velis ſalutatos? RESP. Omnes qui de me percontabuntur. Salutem quam mihi ab amicis attuliſti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi ſalutem attuliſti, hos omnes mea gratia viciſſim ſalutabis accurate. In amicis ſalutandis ſis quæſo mihi [1] vicarius. Salutaſſem generum meum per litteras, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ vice fueris. Heus heus, quo properas? RESP. Recta [2] Lovanium. RESP. Reſiſte paulliſper, eſt quod tibi mandem. RESP. Atqui pediti non convenit ſarcina. Quid rei eſt? RESP. Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campenſem, totumque chorum [3] trilinguem mihi ſalutes. RESP. Si nihil aliud imponis ſarcinæ præter ſalutes, facile perferam. RESP. Atqui ne gratis iſtud facias, precor uti tibi quoque eunti ac redeunti ſalus ſit comes.

Reducem quomodo ſalutare oporteat.

Salvum te advenire gaudemus. Soſpitem adeſſe volupe eſt. Te nobis redditum eſſe, voluptati eſt. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia ſuperis quod nobis incolumis redieris. Quo moleſtius fuit nobis tui deſiderium, hoc redditus conſpectus tui jucundior eſt. Gratulamur & tibi, & nobis,

1 *Vicarius.*] Qui vicem alicujus gerit, ſeu obtinet.
2 *Lovanium.*] Brabantiæ urbs.
3 *Trilinguem.*] Trilinguis, qui tribus linguis loquitur; vel qui callet tres linguas.

& nobis, quod vivus ac valens nobis reſtitutus ſis. Hoc reditus tuus eſt nobis jucundior, quo minus expectatus. RESP. Ego viciſſim lætor, quod incolumis vos incolumes offenderim. Quod te ſalvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi rediſſe ſalvus, niſi vos ſalvos reperiſſem. Nunc demum mihi videor ſoſpes, cum vos incolumes ac pulchre valentes conſpicio.

Percontandi Forma in primo congreſſu.

GEORGIUS, LIVINUS.

GE. EX qua tandem [1] corte aut cavea nobis ades? LI. Quid ita? GE. Quia male ſaginatus. Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Unde prodis? LI. E collegio [2] Montis acuti. GE. Ergo ades nobis onuſtus literis. LI. Imo pediculis. GE. Pulchre comitatus advenis. LI. Sane, nec tutum eſt nunc viatorem ire incomitatum. GE. Agnoſco [3] ſodalitium ſcholaſticum. Ecquid novarum rerum adfers è [4] Lutetia? LI. Illud in primis, quod ſcio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ [5] Beta ſapit, & Quercus concionatur. GE. Quid tu narras? LI. Hoc quod audis. GE. Quid ego audio? LI. Hoc quod narro. GE. Monſtri ſimile. Oportet illic [6] fungos & lapides eſſe auditores, ubi tales concionentur. LI. Atqui ſic res habet. Nec audita narro, ſed comperta. GE. Oportet igitur illic plurimum ſapere homines, ſi [7] ſapit Beta & Quercus. LI. Recte conjectas.

Alia.

1 *Corte.*] Cors ſeu cohors, locus cinctus parietibus, quo gallinas habere ſolemus. vel pro avium ſepto: ſic dict. quod ibidem coërceantur.

2 *Montis acuti.*] Belg. *Scherpen bergel.*

3 *Sodalitium.*] Alii *ſatellitium* legunt.

4 *Lutetia.*] Galliæ urbs celeberrima. vulgo *Pariis.*

5 *Beta ſapit.*] Beta, herba inſipida, quæ & *fatua* appellatur. hinc proverb. *Beta inſipidior.* Sed hic Bedam & N. de Querceto, ſententiat. Pariſienſes Magiſtros notat.

6 *Fungus.*] Planta terræ. Sed hic pro homine ſtupido & inſulſo ſumitur.

7 *Sapit.*] Sapere & ad ſenſum guſtus pertinet: ut, *jucundiſſime ſapit.* Vel ad animam transfertur, & ſignificat, *Sapientem eſſe.*

Alia.

GE. Valeſne? LI. Contemplare vultum. GE. Quin potius lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipſa loquitur te belle valere, ſed quomodo tibi placeas. LI. Corpus quidem belle habet, ſed animo male eſt. GE. At non valet, qui iſthac parte laborat. LI. Sic res habent meæ: Corpus valet, ſed ægrotat crumena. GE. Facile iſti morbo medebitur mater. Ut valuiſti uſque? LI. Varie, ut ſunt res mortalium. GE. Satin' recte vales? Salvane res? Satin' ſalvæ res? Fuiſtine ſemper proſpera valetudine? LI. Proſperrima, gratia ſuperis. Ego Dei beneficio perpetuo belliſſime valui. Semper proſpera valetudine ſum uſus. Hactenus bona valetudine fui, fauſta, incolumi, felici, proſpera, ſecunda, integra, [1] baſilica, athletica, pancratica valetudine. GE. Faxint ſuperi ut iſthuc ſit perpetuum ac proprium. Lætus iſthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Eſt iſtuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem iſtum ex te audire ſupra modum gaudeo. Iſthuc haud invitus audio. [2] Oppido lætor iſthuc audire ex te. Ut idem ſemper facias, opto. Ut ad iſtum modum quam diutiſſime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia ſuperis. Gratiam habeo ſuperis. LI. Equidem pulchre valeo, ſi tu vales. GE. Nihil interim moleſtiæ fuit? LI. Nihil, niſi quod veſtra conſuetudine frui non licuit. GE Quo pacto vales? LI. Recte, pulchre, belle, perbelle, belliſſime, perpulchre, feliciter, commode, minime male. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: [3] baſilice, pancratice, athletice. GE. Expectabam ut diceres etiam, [4] taurice.

Male valere.

GE. Rectene vales? LI. Vellem quidem. Non admodum

1 *Baſilica.*] Regalis, excellens, ſplendida. Quid ſit *pancratica* & *athletica* dictum pag. 6.

2 *Oppido.*] Pro valde, multum.

3 *Baſilice.*] Id eſt, magnifice, ſplendide, ut reges, qui diligentius curant valetudinem.

4 *Taurice*] Inſtar tauri.

dum ex ſententia. Equidem utcunque valeo. Sic ſatis. Valeo [1] ut poſſum, quando ut volo non licet. Ut ſoleo. Ita ut ſuperis viſum eſt. Non optime ſane. Sic ut antehac pejus nunquam. Valeo ut ſolitus ſum. Valeo ut ſolent, quibus cum medicis res eſt. GE. Ut vales? LI. Secus quam vellem. GE. Qua valetudine es? LI. Haud ſane commoda, incommoda, perquam incommoda, infelici, parum proſpera, parum ſecunda, mala, adverſa, infauſta, imbecilli, dubia, mediocri, vix mediocri, longe alia quam vellem, tolerabili, qualem optem hoſtibus meis. GE. Rem mihi ſane quam acerbam narras. Prohibeant ſuperi. Avertat Deus. Bona verba. Hîc cupiam te vanum eſſe. Bono ſis animo oportet. Forti infractoque ſis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus eſt animus ſpe fortunæ ſecundioris. Quid morbi eſt? Quod mali genus eſt? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? LI. Neſcio, & hoc laboro periculoſius. GE. Verum. Nam ad ſanitatem gradus eſt, noviſſe morbum. Nulloſne conſuluiſti medicos? LI. Equidem permultos. GE. Quid reſpondent? LI. Id quod [2] advocati Demiphoni apud Comicum, alius negat, alius ait, alius deliberandum cenſet. In hoc conſentiunt omnes, me miſerum eſſe. GE. Quam pridem habet te hoc mali? Diu eſt quod teneris iſto morbo? Quantum temporis eſt quod te malum hoc corripuit? LI. Dies plus minus viginti. Ferme menſis eſt. Jam tertius eſt menſis. Mihi quidem [3] ſeculum videtur, quod ægrotare cœpi. GE. Adnitendum cenſeo ne morbus fiat familiaris. LI. Jam nimium aſſuevit. GE. Num eſt [4] hydrops? LI. Negant. GE. Num

1 *Ut poſſum.*] Monet tempori ac neceſſitati ſerviendum eſſe; quando ſcilicet noſtra nobis parum placent & facultas deeſt, non animus. Commodius enim per adverſa ducentem Deum ſequimur patientia, quam inviti trahimur.

2 *Advocati Demiphoni.*] Qui conſilii nodum quoad poſſunt fere protelare ſolent. Vide Terent. Phorm. Act. 2. ſc. 4.

3 *Seculum.*] Centum annorum ſpatium, quaſi à *ſequendo*. Eſt enim ſeries temporum.

4 *Hydrops.*] Aqueus morbus, ex aqua contractus, quem Serenus ita deſcribit:

Corrupti

GE. Num [1]dyſenteria? LI. Non arbitror. GE. Num febris? LI. Opinor febris eſſe ſpeciem, ſed novam, ut nunc novi ſubinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. GE. At plus ſatis erat veterum. LI. Ita viſum eſt naturæ nimium [2]novercæ. GE. Quoto die recurrit dolor? LI. Quoto die narras? imo quotidie, ſæpius: quam [3]Euripus. GE. Papæ! malum abominandum. Unde contraxiſti morbum? Unde ſuſpicaris hoc eſſe collectum mali? LI. Ex inedia. GE. At non ſoles uſque adeo ſuperſtitioſus eſſe, ut te jejunio maceres. LI. Non erat religio, ſed inopia. GE. Quænam? LI. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum ſuſpicor. E vino plus ſatis diluto. E crudis malis contracta eſt ſtomachi [4]cruditas. GE. Vide ne ex immodico aut intempeſtivo ſtudio conciliaris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderata. Quin accerſis medicum? LI. Timeo ne citius morbum augeat, quam adimat. Metuo ne pro remedio det venenum. GE. Deligendus eſt igitur cui tuto fidas. LI. Si moriendum eſt, malo ſemel mori, quam tot pharmacis excarnificatus. GE. Fac igitur ut ipſe tibi ſis medicus. Si diffidis homini medico, precor ut ſit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cuculla Dominicali aut Franciſcana revaluerunt. LI. Idem fortaſſis eveniſſet, ſi lenonis pallio tecti fuiſſent. Verum iſta diffidenti nihil conducunt. GE. Fide igitur, ut reviviſcas. Alii morbo levati ſunt, nuncupatis alicui divo votis. LI. At ego cum divis non paciſcor. GE. Proinde tu vel à Chriſto, cui fidis, pete ſanitatis beneficium. LI. At ego, an beneficium

Corrupti jecoris vitio vel ſplenis, acerbus Creſcit hydrops. Belg. *Waterſucht.*

1 *Dyſenteria.*] Cruenta alvi dejectio, cum inteſtinorum torminibus: ex δὺς & ἔντερον, *inteſtinum.* Belg. *Roode loop.*

2 *Novercæ.*] Hic pro iniqua, maligna & infeſta.

3. *Euripus.*] Rapidum mare, & alterno curſu, ſepties die, & ſepties nocte, fluctibus invicem verſis, adeo immodice fluens, ut ventos etiam, & plenis velis navigia fruſtretur. Hinc *Euripus homo*, adag. in inconſtantes & qui moribus inæqualibus ſunt.

4 *Cruditas.*] Gr. ἀπεψία, ventriculi eſt vitium, cibum ægre concoquentis.

5 *Monar-*

cium ſit,neſcio. GE. An non beneficium eſt,liberari morbo? LI. Nonnunquam mori felicius eſt. Ab illo nihil peto, niſi ut, quod ſcit optimum eſſe, mihi largiatur. GE. Sume quod alvum dejiciat. LI. Jam ſua ſponte cita eſt. GE. Ciendus eſt alvus. Movendus eſt alvus. LI. Imo ſiſtendus eſt magis, nam plus ſatis profluit.

Alia.

GE. Fuitne tibi hoc iter fauſtum & commodum? LI. Sic ſatis: niſi quod nihil uſquam tutum eſt à latronibus. GE. Hic eſt belli ludus. LI. Eſt, ſed ſceleratiſſimus. GE. Pedes advenis, an eques? LI. Partim pedeſtri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. GE. Quo in ſtatu ſunt res Gallicæ? LI. Sane turbulento. Magnæ bellorum minæ ſunt. Quid mali allaturi ſint hoſtibus, neſcio: certe Galli jam ipſi non dicendis malis affliguntur. GE. Unde proficiſcuntur iſti bellorum tumultus? LI. Unde, niſi ex ambitione [1] monarcharum. GE. At horum prudentia conveniebat ſedari rerum humanarum tempeſtates. LI. Sedant illi quidem, ſed ut Auſter mare. Perſuadent ſibi ſe Deos eſſe, ſuaque cauſa mundum hunc eſſe conditum. GE. Imo princeps reipublicæ gratia conſtituitur, non reſpublica principis cauſa. LI. Imo non deſunt Theologi, qui [2] frigidam ſuffundant, & ad hos tumultus [3] claſſicum canant. GE. Iſtos ego ſtatuerem in prima acie. LI. At illi ſibi cavent [4] poſt principia. GE. Iſta publica fatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in ſtatu ſunt? LI. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. GE. Quo pacto ſe res habent tuæ? num ex voto? LI. Imo ſupra votum, ſupra meritum, ſupra ſpem. GE. Satin' ex ſententia?

1 *Monarcharum.*] Penes quos ſolos ſumma rerum eſt.

2 *Frigidam ſuffundere.*] Eſt clanculum inſtigare. Tranſlatum ab officinis ærariis, ubi fabri ſubinde frigidam in ignem aſpergunt, quo ignis ſit vehementior.

3 *Claßicum canere.*] Pro diſſidium excitare. Nam *claßicum canere*, eſt ſignum dare, quo milites pugnam ineant. Contra *receptum canere*, eſt à pugna revocare.

4 *Poſt principia.*] Quaſi extra telorum jactum. Sumptum à bello: ubi ſummum periculum eſt iis, qui in prima ſtant acie.

1 *Dilia.*]

tia? Satin' ſalva omnia? Satiſne proſpera omnia? LI. Res in pejore ſtatu eſſe non poteſt. Pejore in loco negocium non poteſt eſſe. GE. Non cepiſti igitur quod captabas? non contigit præda quam venabaris? LI. Venabar equidem, ſed irata [1] Delia. GE. Nihil reliquum eſt ſpei? LI. Spei permultum, ſed rei nihil. GE. Epiſcopus nihil oſtendit ſpei? LI. [2] Tota plauſtra, totaſque ſpei naves, ſed præterea nihil. GE. Nihil adhuc miſit? LI. Promiſit quidem largiter, at [3] ne teruncium quidem miſit. GE. Ergo ſpe alendus eſt animus. LI. Sed hac non ſaginatur venter. Qui ſpe aluntur, pendent, non vivunt. GE. Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil eſſet oneris in [4] zona. LI. Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim ſunt arma certiora adverſus latrones. Sed ego malim & onus, & periculum. GE. Nihilne tibi ademptum eſt in via? LI. Mihi ne? Quæſo, quid eripias [5] nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi [6] vacuo viatori per totum iter canere & eſurire. Num quid vis? GE. Quo nunc hinc abis? LI. Recta domum, ſalutaturus [7] penates jamdiu non viſos. GE. Precor ut illic offendas omnia læta. LI. Utinam ita velint ſuperi. Nihil interim extitit novi domi noſtræ? GE. Nihil, niſi quod reperies auctam familiam. Nam [8] tua Catulla peperit tibi catulum abſenti. Tua gallina peperit tibi

1 *Delia.*] Diana venationis Dea.

2 *Tota plauſtra.*] Græci ὅλας ἁμάξας. Nam *plauſtrum* eſt, quo onera & moles vehuntur. Vide Chiliad. 1. cent. 8. prov. 7.

3 *Ne teruncium.*] Teruncius, quem Plin. *teruncem* vocat, nummulus eſt, in vilitatis proverbium verſus: eſtque quarta pars aſſis. Belg. *anderhalff penning*.

4 *Zona.*] Ζώνη, cingulum, à ζωννύω, *cingo*. In ſpecie eſt zona lata, & ea quæ capacitatem habet, in qua æra ſeu pecuniam ferebant veteres, viatores, milites, &c. Eſt & pudoris nota, cum cincta eſt fœmina. Hinc *zonam ſolvere*, eſt pudorem dimittere, Metonym. vel quæ traditur viro.

5 *Nudo.*] Proverb. *Nudior Leberide.*

6 *Vacuo viatori.*] Alluſum ad illud Juvenal.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

7 *Penates.*] Dii domeſtici Ciceroni, quod penes nos nati. Veteres diſcedentes ſalutabant loca, ut & revertentes: idque propter genios ſive Lares, quos locis adeſſe credebant. Terent. Phorm.

Ego Deos Penates hinc ſalutatum domum revertor.

8 *Tua Catulla.*] Jocus eſt in paronomaſia.

1 *Eun-*

tibi ovum. LI. Bene nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro iſthoc nuncio polliceor [1] euangelium. GE. Quodnam? ſecundum Matthæum? LI. Non, ſed ſecundum Homerum. En, accipe. GE. Tibi ſerva tuum euangelium. Mihi ſaxorum ſatis eſt domi. LI. Ne ſperne munuſculum: [2] Aëtites eſt, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. GE. Quid ais? Eſt mihi ſane gratiſſimum. Diſpiciam unde poſſim hoc donum penſare. LI. Abunde penſatum puta, ſi boni conſulueris. GE. Imo nihil accidere potuit magis in tempore. nam uxori meæ jampridem tumet uterus. LI. Illud igitur abs te [3] ſtipulabor, ut ſi maſculum ediderit, me ſuſceptorem aſciſcas. GE. Polliceor; ac tuum indetur puero nomen. LI. Quod utriſque bene vertat. GE. Imo nobis omnibus.

Perſonæ:

MAURITIUS, CYPRIANUS.

MA. REdiſti nobis obeſior ſolito. Rediſti procerior. CY. At equidem mallem prudentior, aut doctior. MA. Imberbis abieras, rediſti barbatulus. Contraxiſti tibi abſens nonnihil ſenii. Quid ſibi vult hic pallor? quid macies? quid frons [4] caperata? CY. Ut eſt fortuna, ſic eſt corporis habitus. MA. Num adverſa? CY. Nunquam mihi quidem alias ſecunda, ſed nunquam, quam nunc, [5] reflavit odioſius. MA. Doleo vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas.

1 *Euangelium.*] Jocus eſt in ambiguo: nam *Euangelium* dicitur munus quod datur rem lætam nunrianti.

2 *Aëtites*] Lapis, à Græco vocabulo ἀετὸς, quod *aquilam* ſignificat, nomen habet. Belg. *Arentſteen.* Nomini cauſſam dedit aquilæ induſtria, quæ ut partum promoveat, fertur Aëtiten in nidum ferre, aliàs abſque eo parere non poſſe. ut fœtum retineat, brachio; ut vero partum promoveat, femori alligatur. vide Boot de Lap. & gemmis, lib. 2. cap. 197.

3 *Stipulabor.*] Belg. *Ick ſal bedingen.* *Stipulatur* enim qui promiſſum accipit: nam *paciſcitur*, & qui promittit, & cui promittitur.

4 *Caperata.*] A *capero*, hoc eſt, frontem rugis contraho, & aſperitatem vultus oſtendo. A criſpis caprorum frontibus: vel cornuum caprinorum ſimilitudine deſumptus modus loquendi eſt.

5 *Reflavit.*] Metaph ab adverſis ventis. Et de fortuna dicitur, quum omnia nobis præter animi ſententiam cadunt.

6 Nam-

lamitas. Sed quid iſthuc mali eſt? CY. Univerſæ pecuniæ [1] naufragium feci. MA. In mari? CY. Non, ſed in littore nondum navem ingreſſus. MA. Ubinam? CY. In littore Britannico. MA. Bene habet quod ipſe nobis vivus enataſti. præſtat pecuniæ jacturam facere, quam vitæ. Levius eſt pecuniæ diſpendium, quam famæ. CY. Vita famaque incolumi, periit pecunia. MA. Vita ſarciri nullo pacto poteſt, fama ægre poteſt, pecunia facile alicunde [2] ſarcietur. Quî malum hoc accidit? CY. Neſcio, niſi quod ſic erat in fatis meis. Sic viſum eſt ſuperis. Sic libuit [3] genio meo malo. MA. Vides igitur, doctrinam ac virtutem tutiſſimas eſſe divitias, quæ nec eripi poſſunt, nec gravant circumferentem. CY. Pulchre tu quidem philoſopharis, ſed interim ego [4] ringor.

Alia. Perſonæ:

CLAUDIUS, BALBUS.

CL. GRatulor tibi reduci, Balbe. BA. Et ego tibi ſuperſtiti, Claudi. CL. Gratulor tibi in patriam reverſo. BA. Imo gratulare magis è Gallia profugo. CL. Quid ita? BA. Quia illic bellis fervent omnia. CL. Quid Muſis cum Marte? BA. Atqui illic ne Muſis quidem parcitur. CL. Tu igitur feliciter elapſus es. BA. At non ſine periculo. CL. Totus alius nobis rediſti. BA. Quî ſic? CL. Ex Hollando verſus es in [5] Gallum. BA. Quid? an capus eram quum hinc abirem? CL. Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. BA. Hanc [6] metamorphoſin malim, quam in gallinam. Sed ut [7] cuculla non facit monachum, ita nec veſtis Gallum. CL. Jam ne calles Gallice? BA. Sic ſatis.

CL. Quo

1 *Naufragium feci.*] Id eſt, jacturam feci.

2 *Sarcietur.*] Sarcire per Metaph. pro reparare, damnum ſolvere.

3 *Genio meo malo.*] Hunc Græci Ἀλάστορα nuncupant. Priſci autem non tantum hominibus, ſed & locis & ædibus duos genios attribuebant: quorum alter nocere, alter juvare ſtudet.

4 *Ringor.*] Diſcrucior animo.

5 *Gallum.*] Jocus & Amphibolia in voce *galli*.

6 *Metamorphoſis.*] Transformatio.

7 *Cuculla non facit mon.*] Prov. vulgi.

1 *Tur-*

CL. Quo pacto didiciſti? BA. A magiſtris haudquaquam mutis. CL. Quibus? BA. A mulierculis, quovis [1] turture loquacioribus. CL. In tali ludo facile diſcimus loqui. Sonaſne probe ſermonem Gallicum? BA. Imo & Latinum ſono Gallice. CL. Numquam igitur ſcribes [2] bona carmina. BA. Cur ita? CL. Quia periit tibi ſyllabarum quantitas. BA. Mihi ſatis eſt qualitas. CL. Quid? eſtne Lutetia immunis à peſtilentia? BA. Non eſt, ſed perpetua non eſt: aliquando remittit ſeſe, mox [3] recrudeſcit, nonnumquam intermittitur, deinde recipit ſeſe. CL. Non ſat erat malorum ubi bellum eſt? BA. Erat, niſi ſecus eſſet viſum ſuperis. CL. Annonæ caritatem iſtic eſſe oportet. BA. Imo penuriam. Omnium rerum illic inopia eſt, præterquam ſceleratorum militum. Bonorum virorum illic eſt mira vilitas. CL. Quid accidit Gallis, ut bellum ſuſcipiant cum [4] Aquila? BA. Quia movet illos exemplum [5] ſcarabæi, qui non ceſſit aquilæ. In bello nemo ſibi non videtur Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant [6] negociola quædam.

Domeſtica Confabulatio. Perſonæ:

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. HEus heus puer, nemon' huc prodit? MI. Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet eſſe. O lepidum caput! Quid adfers mi Petre? PE. Me ipſum. MI. Næ tu rem haud magni precii huc attuliſti. PE. Atqui magno

1 *Turture loquacior.*] Adag. in garrulos impendio loquaces. Sumpta Metaph. ab avis natura, quæ non ore tantum, ſed etiam poſtica corporis parte clamare fertur.

2 *Bona carmina.*] Alluſit ad hoc, quod vulgus Gallorum perperam pronuntiat accentus.

3 *Recrudeſcit.*] Per tranſl. accipitur pro exaſperari ſeu invaleſcere, παρεξωνέσθαι.

4 *Aquila.*] Imperatorum inſignia.

5 *Scarabæus.*] Belg. *een ſchalbyter, torr.* Inſecti genus, teneras habens pennas cruſta tectas, ſtercore potiſſimum ſeſe alens. Proverbium eſt, *ſcarabæus aquilam quærit:* cum ſcil. imbecillior longe potentiori malum molitur.

6 *Negotiola.*] Ταπείνωσις, arrogantiæ vitandæ cauſa.

1 *Mer-*

magno conſtiti patri meo. MI. Credo pluris quam revendi poſſis. PE. Cæterum Jodocus eſtne domi? MI. Incertus ſum; ſed viſam. PE. Quin tu potius abi, & roga ipſum an velit nunc eſſe domi. MI. Abi tu potius, ſiſque tibi ipſi [1] Mercurius. PE. Heus Jodoce, num es domi? JO. Non ſum. PE. Impudens, non ego audio te loquentem? JO. Imo tu impudentior. Nuper [2] ancillæ tuæ credidi te non eſſe domi, & tu non credis mihi ipſi? PE. Æquum dicis, par pari relatum. JO. Equidem ut [3] non omnibus dormio, ita non omnibus ſum domi. Tibi poſthac ſemper ero. PE. Sed tu mihi videre [4] cochleæ vitam agere. JO. Quî ſic? PE. Quia perpetuo domi latitas, nec uſquam prorepis. Non ſecus atque [5] claudus ſutor, jugiter domi deſides. Tu tibi domi [6] ſitum contrahis. JO. [7] Eſt quod agam domi; foris nihil eſt negocii. Et ſi quid eſſet, tamen hoc cœlum me dies aliquot à publico cohibuiſſet. PE. At nunc ſudum eſt, & invitat ad deambulandum. Vide ut blanditur. JO. Si prodeambulare lubet, non recuſo. PE. Plane videtur hoc utendum cœlo. JO. Aſciſcendus eſt unus aut alter congerro. PE. Fiet, modo dicas quos velis. JO. Quid ſi Hugonem? PE. Haud multum intereſt inter Hugonem & nugonem. JO. Age, placet. PE. Quid ſi Alardum? JO. Homo minime

1 *Mercurius.*] Id eſt, nuntius & interpres.

2 *Ancillæ credidi.*] Alluſum eſt ad id, quod Cicero refert de Ennio & Naſica.

3 *Non omnibus dormio.*] Non omnibus dormire dicuntur, qui non omnibus inſerviunt, neque per omnia gerunt morem. Hinc natum Adag. cum Galba quiſpiam convivio Mæcenatem accepiſſet, ſentiretque jam è nutibus hominem inflammatum in uxorem ſuam; ſenſim dimiſit caput, perinde quaſi dormiret: at cum interea famulus quiſpiam ad menſam accedens, vinum clam tolleret; ibi jam vigil & oculatus: Infelix, inquit, an neſciebas me ſoli Mæcenati dormire.

4 *Cochleæ vitam.*] Cohleæ vita, de iis, qui parce parvoque vivunt; aut contracti à negotiis, luceque forenſi ſemoti.

5 *Claudus ſutor.*] Plautinum eſt Aulul. ſc. 1. act. 1.

6 *Situm contrahis.*] Situs, eſt ſordes ſeu illuvies illa, qualis naſcitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur.

7 *Eſt quod agam domi.*] Alluſum eſt ad carmen Homeri, Hymn. in Mercur.

Οἴκοι βέλτερον εἶναι· ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι.

Domi melius eſt eſſe: quoniam noxium quod foris.

me mutus eſt. Quod auribus diminutum eſt, [1] lingua penſat. PE. Si videtur, Nevium adjungemus. JO. Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, ſupereſt ut locum diſpicias amœnum. PE. Ego vero tibi locum oſtendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum [2] ſmaragdinum virorem, nec fontium vivas [3] ſcatebras deſiderabis. Dices dignam Muſis ſedem. JO. Magnifice polliceris. PE. Nimium affixus es libris. Nimium aſſides libris. Immodico ſtudio te ipſum maceras. JO. Malim ſtudio macreſcere, quam amore. PE. At non ideo vivimus, ut ſtudeamus: ſed ideo ſtudemus, ut ſuaviter vivamus. JO. Mihi vero vel [4] immori chartis dulce eſt. PE. Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? JO. Me quidem vehementer oblectavit.

Aliæ. Perſonæ:

ÆGIDIUS, LEONARDUS.

ÆG. QUo noſter Leonardus? LE. Ad te ibam. ÆG. Iſtud quidem facis inſolens. LE. Quam ob rem? ÆG. Quia jam annus eſt, quod nos non inviſeris. LE. Malo in hanc peccare partem, ut deſiderer, quam ut [5] obtundam. ÆG. Imo boni amici nulla eſt apud me ſatietas. Imo quo crebrius venies, hoc mihi venies gratior. LE. Quid interim agitur domi tuæ? ÆG. Multa ſane quæ nolim. LE. Non miror. Sed jamne peperit uxor? ÆG. Jamdudum, & quidem gemellos. LE. Quid ego audio? ÆG. Sic res habet: atque illi jam denuo tumet uterus. LE. Iſthoc pacto ſolet augeri familia. ÆG. Sed utinam for-

1 *Penſat lingua.*] Hic pro *ſupplere* ſumitur.

2 *Smaragdinus.*] Ob ſimilitudinem ſmaragdi: qui gemma viridis & translucida eſt.

3 *Scatebras.*] Scatebra, ſeu ſcaturigo, origo aquæ ex terra provenientis.

4 *Immori chartis.*] Ὑπερβολικῶς dicitur, qui tam pertinaciter illis incumbit; ut ſola morte videatur ab illis poſſe divelli.

5 *Obtundam.*] Obtundere, eſt ſæpius repetendo eadem, alicui moleſtiam & faſtidium afferre.

1 *Aſſla-*

fortuna ſic augeret pecuniam, ut uxor familiam. LE. Jamne elocaſti filiam? ÆG. Nondum. LE. Vide ne parum tutum ſit virginem tam grandem detinere domi. Quærendus eſt gener aliquis. ÆG. Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt ſponſam. LE. Quid igitur ſupereſt, niſi ut è multis deligas, qui tibi maxime ſit accommodus? ÆG. Omnes ejuſmodi ſunt, ut neſciam quem cui præferam: ſed abhorret à nuptiis filia. LE. Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis eſt. Jamdudum eſt apta viro, matura conjugio. Jampridem eſt tempeſtiva viro. ÆG. Quidni, annum egreſſa jam decimum ſeptimum? Major annis duodeviginti. Annum jam agens undevigeſimum. Annos nata decem & octo. LE. Cur abhorret igitur à matrimonio? ÆG. Ait ſe velle Chriſto nubere. LE. Sane multas habet ille ſponſas. An malo genio nupſit, quæ caſte vivit cum marito? ÆG. Mihi quidem non videtur. LE. Quis Deus hunc affectum [1] afflavit filiæ? ÆG. Neſcio, ſed abduci ab hoc propoſito nullis rationibus poteſt. LE. Vide ne ſint [2] incantatores, qui inſtigent & allectent. ÆG. Novi ego iſtos [3] plagiarios. Sedulo arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. LE. Quid igitur eſt in animo? Morem geres animo puellæ? ÆG. Equidem obluctabor quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius ſententiam. Quod ſi [4] pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne forte videar [5] θεομαχεῖν, vel potius [6] μοναχομαχεῖν. LE. Religioſe tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis conſtantiam, ne poſt facti pœniteat, cum mutare non erit integrum. ÆG. Equidem adnitar pro

1 *Afflavit.*] Afflando dedit, incitavit.

2 *Incantatores.*] Ab *incanto*, veneficiis afficio: ut Græcis ἐπᾴδω. *incantatio*, ἐπῳδή.

3 *Plagiarios.*] Plagium, furti genus: unde *plagiarii*, qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

4 *Pertendet.*] Pertendere, hic pro contendere & ad finem velle ducere id, quod intenderat aut cœperat.

5 Θεομαχεῖν.] Id eſt, cum Deo pugnare.

7 Μοναχομαχεῖν.] Id eſt, cum monachis pugnare. Alludit ad vocem μονομαχεῖν, quod eſt ſingulari certamine congredi.

[1] pro mea virili. LE. Quid rerum gerunt filii? ÆG. Natu maximus jamdudum maritus eſt, brevi pater futurus. Minimum [2] ablegavi Lutetiam. Nam hîc nihil aliud quam ludebat. LE. Quid eo? ÆG. Ut Magiſter nobis redeat ſtultior, quam exierat. LE. Bona verba. ÆG. Medius jam cœpit [3] initiari ſacris. LE. Precor ut bene vertat omnibus.

Alia. Perſona:

MOPSUS, DROMO.

Mo. QUid fit? Quid agitur Dromo? DR. Sedetur. Mo. Video. Sed quomodo ſe res habent tuæ? DR. Ut ſolent iis, quibus ſuperi ſunt parum propitii. Mo. [4] Iſthuc ominis avertat Deus. Quid agis? DR. Equidem ocium ago. Id quod vides, nimirum nihil. Mo. [5] Præſtat ocioſum eſſe, quam nihil agere. Ego te fortaſſis occupatum ſeriis negociis interpello. DR. Imo maxime vacuum. Jam enim me ceperat ocii tædium, & congerronem deſiderabam. Mo. Fortaſſis impedio, interrumpo, interturbo tua negocia. DR. Imo tædium ocii diſcutis. Mo. Da veniam ſi te parum in tempore interpellavi. DR. Imo ipſo in tempore advenis. Opportune te huc attuliſti. Optatus ades. Interventus tuus eſt mihi vehementer gratus. Mo. Fortaſſis aliquid feriæ rei inter vos agitur, cui nolim eſſe impedimento. DR. Imo [6] lupus, quod ajunt, ades in fabula. Nam de te ſermo erat. Mo. Facile crediderim: nam mihi huc venienti mire [7] tinniebat auris. DR. Utra?

1 *Pro mea virili.*] Scil. pro virili parte, pro viribus.

2 *Ablegavi.*] Removi ex oculis, alio miſi.

3 *Initiari.*] Ab *initio*, ſacris imbuo, inauguro: unde *initiatus*, ſacris imbutus. Alias *initiari*, eſt inchoare & auſpicari.

4 *Iſthuc ominis.*] Omen, futuræ rei ſignum, quod ex ſermone loquentis capitur, q. *oremen.* deinde generaliter eſt ſignum futuræ rei, bonæ aut malæ.

5 *Præſtat ocioſum.*] Attilii facete dictum apud Plin. lib. 1. Epiſt. *Ocioſum eſſe*, pro quieſcere, vacare ab officiis: vel eſſe in ocio litterario, quod honeſtum, jucundum & fructuoſum eſt. *Quam nihil agere*, quam multis rebus inanibus implicari.

6 *Lupus ades in fabula.*] Prov. cum de improviſo intervenit is, de quo mentio.

7 *Tinniebat auris.*] Plinius teſtatur, vulgò quandoque creditum fuiſſe, ut qui laudaretur abſens, ei dextra tinniret auris: qui vituperaretur, ſiniſtra.

Dr. Utra? Mo. Læva. Unde conjicio nihil magnifice de me fuiſſe prædicatum. Dr. Imo nihil non honorificum. Mo. Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid eſt bonæ rei? Dr. Ajunt te venatorem eſſe factum. Mo. Imo jam [1] intra caſſes meos eſt præda quam venabar. Dr. Quænam? Mo. Lepida puella quam perendie ducturus ſum: voſque oro ut meas nuptias veſtra præſentia dignemini honeſtare. Dr. Quænam eſt ſponſa? Mo. Aloiſia Chremetis filia. Dr. Egregium ſpectatorem formarum! Tuis oculis adlubuit illa, nigro capillitio, [2] ſimis naribus, ore prælargo, ventre prominulo? Mo. Deſinite. Mihi eam duxi, non vobis. Non ſat eſt, quod [3] ſuo regi pulchra eſt regina? Ita demum mihi illa placebit, ſi vobis non admodum placeat.

Alia.

Syrus, Geta.

Sy. Opto tibi multam felicitatem. Ge. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. Sy. Quid agis rei? Ge. Confabulor. Sy. Quid? confabulare ſolus? Ge. Ut vides. Sy. Fortaſſe tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabuleris. Ge. Imo cum lepidiſſimo congerrone confabulor. Sy. Quo? Ge. Apulejo. Sy. Iſtud quidem nunquam non facis. Sed [4] amant alterna Camœnæ. Tu perpetuo ſtudes. Ge. Non eſt ulla ſtudiorum ſatietas. Sy. Verum, ſed [5] eſt tamen modus quidam. Non omittenda quidem ſunt ſtudia, ſed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda ſunt, ſed relaxanda.

Nihil

1 *Intra caſſes.*] Alludit ad id Ovid. *Incidit in caſſes præda petita meos.*

2 *Simis naribus.*] Gall. *camus.*

3 *Suo regi pulchra.*] Vid. proverb. *Suum cuique pulchrum.* Competit adagium in eos, quibus ſua, non tam vero judicio, quam animi quadam propenſione, qua nos noſtraque adamamus, placent, & egregia videntur. φιλαυτίας enim vitio fit, ut in re propria cæcutiamus, in aliena plus ſatis oculati.

4 *Amant alterna Camœnæ.*] Hemiſtichium Bucol. 3. 59.

5 *Eſt tamen modus.*] Sic Horat.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos ultrà citraque nequit conſiſtere rectum.

Nihil ſuave quod perpetuum. [1] Voluptates commendat rarior uſus. Tu nihil aliud quam ſtudes. Perpetuo ſtudes. Continenter incumbis literis. Indeſinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non ſtudes. Aſſiduus es in ſtudio. [2] Jugiter intentus es libris. Nullum facis ſtudendi finem, neque modum. Nullam ſtudiis tuis requiem intermiſces. Nunquam ſtudendi laborem nec intermittis, nec remittis. Ge. Age, tuo more facis. [3] Rides me ut ſoles. Nunc ludis tu quidem me. Salſe me rides. [4] Satyricum agis. [5] Naſo me ſuſpendis adunco. Non me fallit tuum [6] ſcomma. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi riſui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos [7] deliciaſque facis. Eadem opera aſſue mihi auriculas aſini. Ipſi codices pulvere ſituque obducti loquuntur, quam ſim immodicus in ſtudio. Sy. Emoriar, ni loquor ex animo. Diſpeream, ſi quid fingo. Ne vivam, ſi quid ſimulo. Loquor id quod ſentio. Quod res eſt dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Non ſecus ſentio, quam loquor.

Cur non viſis?

Ge. Quid cauſæ eſt, quod tam diu nos non inviſeris? Quid rei eſt, quod nos tam raro viſis? Quid accidit, quod tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es ſalutator? Quid ſibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obſtitit quo minus viſas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

Non

1 *Voluptates commendat.*] Horatianum eſt.

2 *Jugiter.*] Continue, adv. à *jugis*, quod eſt continuus, aſſiduus, quaſi ſemper jugo affixus.

3 *Rides me.*] Obſerva copiam.

4 *Satyricum agis.*] Eſt enim *Satyra* carmen maledicum, & ad carpenda vitia compoſitum. Tum etiam in antiqua Satyra introducebantur Satyrorum perſonæ, aut ſi quæ erant ridiculæ, ſimiles Satyris.

5 *Naſo ſuſpendere.*] Μυκτηρίζειν, hoc eſt, vafre ac ſubdole irridere. Perſius de Horatio, qui vafre tecteque rideat:

Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo: Unde & *naſuti* vocantur, qui alios docte norunt irridere.

4 *Scomma.*] Gr. σκῶμμα, Latine *cavillum* dici poteſt.

7 *Delicias facere.*] Κατατρυφᾶν, laſcivire ac luſitare; quodam modo faſtidire, ac ſe ſuperiorem eſſe, verbis aut geſtu oſtendere.

1 Unde

Non licuit per occupationes.

Sy. Non licuit per ocium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negocia. Hactenus non ſinebant negocia, ut te viſerem. Non patiebantur [1] undæ negociorum, quibus involvebar, ut te ſalutarem. Occupatior fui, quam ut potuerim. Tam variis [2] diſtringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipſi mihi fuit copia mei, ſic me totum moleſta quædam negocia poſſidebant. Negociis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, ſed vetuit neceſſitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit ocium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempeſtatem. Ge. Equidem accipio tuam excuſationem, ſed hac lege, ne ſæpius utaris. Excuſatio tua juſtior eſt, quam vellem, ſi quidem valetudo fuit in cauſa. Hac lege mihi purgatus eris, ſi quod ceſſatum eſt, officio ſarcias: ſi ſuperiorem ceſſationem crebra viſitatione penſes. Sy. Tu nihil moraris iſtiuſmodi officia nimium vulgaria. Amicitia noſtra firmior eſt, quam ut ſit officiis iſtis vulgaribus alenda. Satis crebro viſit, qui conſtanter amat. Ge. Male ſit iſtis curis quæ te nobis adimunt. Quid imprecer iſtis negociis, quæ talem amicum nobis invident. Peſſime ſit iſti febri, quæ nos tam gravi deſiderio torſit tui. Male pereat iſta febris, te quidem incolumi.

Mandandi ac pollicendi.

JACOBUS, SAPIDUS.

Ja. Quæſo ut hæc res tibi cordi ſit. Etiam atque etiam rogo ut hoc negocium tibi ſit curæ. Hac in revelim

1 *Undæ negociorum.*] Ut *undæ curarum* apud Catull. pro immenſis curis & negotiis. Et apud Cic. *undæ comitiorum*, pro varia ſententiarum multitudine, quibus velut undis mare; ita etiam comitia fervent.

2 *Diſtringebar.*] Impeditus tenebar.

velim ut totum Sapidum [1] exeras. Si me amas, cauſam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæſo ut advigiles. Curabis hanc rem mea cauſa diligenter. Si vere is es, quem ſemper eſſe te mihi perſuaſi, fac ut ſentiam hac in cauſa, quanti me facias. SA. Deſine; ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præſtare non poſſum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec ſtudium defuturum. Curabo diligentius, quam ſi mea res ageretur: quamquam meam eſſe duco, quæ ſit amici. Faciam ut in me quidvis deſideres citius, quam fidem ac diligentiam. Tu fac [2] in utramque dormias aurem: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus eſto, in me recipio [3] provinciam omnem. Gaudeo, mihi datam occaſionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, ſed re præſtabo, quidquid eſt amici ſinceri, & ex animo bene volentis. Nolim te [4] lactare vana ſpe. Illud efficiam, ut dicas hoc negocii mandatum amico.

Succeſſus.

SA. Res ſucceſſit opinione melius. Fortuna votis utriuſque favit. Si fortuna tibi nupſiſſet, non potuiſſet eſſe obſequentior. Res tua & ventis, & amne ſecundo proceſſit. Vicit etiam vota noſtra fortunæ faventis [5] afflatus. Opinor te litaſſe [6] Rhamnuſiæ, cui ſic ex ſententia cadunt omnia. Plus impetravi quam fuiſſem auſus optare. Ventis per omnia

1 *Exeras.*] Exerere eſt *extrahere*; ut exerit ſe domicilio cochlea.

2 *In utramque aurem dormias.*] Id eſt, animo otioſo ſecuroque ſis. vide Chil. 1. cent. 8. proverb. 19. Terent. Heautontim. *Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis otioſe ut dormias.*

3 *Provinciam.*] Provincia per Metaph. accipitur pro quovis munere, ſive onere. Terent. in Phorm.

O Geta, provinciam cepiſti duram.

Nam regiones longe ab Italia bello acquiſitæ, *Provinciæ* nuncupatæ, à *porro* vel *procul* vincendo: ad quas Prætores, quia cum officio mittebantur, *officia* quoque *Provinciæ* nominantur.

4 *Lactare.*] Verbum frequentativum, ab antiquo verbo *lacio*, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio.

5 *Afflatus.*] Afflare alicui, pro favere, aſpirare.

6 *Rhamnuſiæ.*] Fortunæ cognomentum. Eſt & eadem quæ Nemeſis, ſic dicta à Rhamnunte Atticæ vico, ubi ſimulachrum ejus colebatur. *Litat* autem non quiſquis ſacrificat; ſed cujus ſacrum Deo placet.

1 *Velaſſe*

nia ſecundis hic curſus nobis peractus eſt. Res omnis cecidit ex ſententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea. Opinor [1] volaſſe noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum ſapienter inſtitutum.

Gratiarum actio.

JA. Equidem & gratiam habeo, & habiturus ſum, quoad vivam, maximam. Pro iſto tuo in me officio pares agere gratias vix poſſim, referre nequaquam. Video quantum debeam tuo in me ſtudio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi feciſti, & hoc magis debeo. De iſthoc tuo in me officio, amo te mi Sapide, ut par eſt, maxime. Quod hac in cauſa præſtiteris amicum minime [2] aulicum, & habetur à me gratia, & ſemper habebitur. Quod meum negocium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Iſthoc officio gratiam iniſti apud me maximam. Pergratum eſt, quod cauſam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contuliſti, hoc eſt longe gratiſſimum. Referre gratiam parem nequaquam poſſum: agere accuratius inter nos ſupervacaneum ſit: quod unum poſſum, habebo dum vixero. Iſthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum eſſe. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam ſolvendo eſſe queam. Hoc beneficio arctius me tibi devinxiſti, quam ut poſſim diſſolvere. Obligatiorem me tibi reddidiſti, quam ut nomen meum [3] è tuo diario poſſim unquam [4] expungere. Hoc officio me ſic tuum reddidiſti, ut nullum [5] mancipium æque ſit in rebus heri

1 *Volaſſe noctuam.*] Γλαῦξ ἵπταται. Priſcis Athenienſibus noctuæ volatus, victoriæ ſymbolum exiſtimabatur, quod avis hæc Minervæ ſacra crederetur: quæ quidem dicta eſt, etiam male conſulta Athenienſium bene fortunare. Inde rebus ex animi ſententia ſuccedentibus, dici conſuevit, *Noctua volat*. Et non illepide dicetur *Volaſſe noctuam*, quoties res non viribus, ſed pecuniarum interventu confecta creditur; quod Athenienſium numiſma, noctuam haberet inſculptam.

2 *Aulicum.*] Quia verbotenus amant; re ipſa nihil minus præſtant quam promiſſa.

3 *E tuo diario.*] Diaria, codicilli ſunt, ſive commentarioli rerum actarum in ſingulos dies.

4 *Expungere.*] Quod ſcriptum eſt delere.

5 *Mancipium.*] Homo in bello captus, & ſervituti ſubjectus: Varroni quod manu capiatur.

heri ſui. Hac re me tibi devinctiorem reddidiſti, quam ut unquam æs alienum poſſim reſolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, ſed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ ſunt gratiæ: hoc majus eſt, quam ut conveniat verbis gratias agere.

Reſponſio.

Sa. Aufer mihi iſta. Major eſt noſtra neceſſitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, ſed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, ſi gratum eſt quod feci ſedulo. Non eſt cur mihi gratias agas, ſi pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratiſſimus habendus, ſi defuiſſem amico. Quicquid eſt in rebus meis, quicquid mea cura præſtari poteſt, hoc tam tuum eſſe ducito, quam id quod eſt maxime tuum. Videor mihi beneficium accepiſſe, quod noſtrum officium boni conſulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quaſi non multo majora tibi debeam. Sibi bene facit, qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, ſed fœnerat. Si ex animo probas officium in te meum, fac utare ſæpius. Ita credam tibi gratum eſſe quod feci, ſi quoties deſiderabis operam meam, non roges, ſed imperes quod voles.

Alia in congreſſu.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

Ar. Salve multum Corneli, jam toto ſeculo deſiderate. Co. Salve & tu ſodalis exoptatiſſime. Ar. Jam deſperabamus reditum tuum. Vbi tamdiu peregrinatus es? Co. Apud inferos. Ar. Non admodum veri diſſimile dicis, adeo nobis rediſti ſqualidus, macilentus ac pallidus. Co. Imo ab [1] Hieroſolymis adſum tibi; non à [2] profundis Mani-

1 *Hieroſolymis.*] Solebant quippe Pontificii, ſuſceptis votis, grandi pietatis opinione, præcipue quidem ante aliquot ſæcula, ad illam urbem ultro citroque commeare; quaſi divinitus damnato loco, quicquam ſanctitatis inhæreret.

2 *Profundis Manibus.*] Alluſit ad Polydo-

Manibus. Ar. Quis Deus, aut quis ventus te illuc adegit? Co. Quæ res adigit alios innumeros? Ar. Stultitia, ni fallor. Co. Igitur hoc convicii non in me ſolum competet. Ar. Quid illic venabare? Co. Ut miſer eſſem. Ar. Iſthuc licebat domi. Eſtne illic, quod tu putes ſpectatu dignum? Co. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Oſtenduntur quædam monumenta vetuſtatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos ſimplices & credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo ſcire, quo loco ſita fuerit olim Hieroſolyma. Ar. Quid igitur vidiſti? Co. Magnam ubique barbariem. Ar. Nihilo ſanctior redis? Co. Imo multis partibus deterior. Ar. Nummatior ergo? Co. Imo [1] nudior leberide. Ar. An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis fruſtra ſuſceptæ? Co. Nec pudet, quia tam multos habeo ſtultitiæ meæ ſodales: nec pœnitet, quia fruſtra jam ſit pœnitere. Ar. Nihil ergo fructus refers è tam difficili peregrinatione? Co. Multum. Ar. Quid tandem? Co. Quia poſthac vivam ſuavius. Ar. An quia jucundum eſt [2] meminiſſe laborum actorum? Co. Eſt iſthuc quidem nonnihil, ſed non in hoc ſunt omnia. Ar. Eſtne aliud præmium? Co. Eſt ſane. Ar. Quod? effare. Co. Magna voluptate, quoties libebit, & ipſe me afficiam, & alios mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in [3] conciliabulis aut in conviviis. Ar. Profecto [4] non tu procul aberras à ſcopo. Co. Deinde non minus capiam voluptatis, quum alios audiam

lydorum, quem ſic Euripid. in Hecuba, inducit loquentem: *Adſum profectus è profundis Manibus*, id eſt, ab inferis.

1 *Nudior leberide.*] Quod dicitur de vehementer tenuibus. *Lebris* enim ſerpentis ſignificat exuvium, quo nihil poteſt eſſe manius.

2 *Meminiſſe laborum actorum.*] Jucundi acti labores. Ex ipſa hominum natura, adagium ſumptum eſt: eſt enim hoc inſitum omnibus; ut jucunda cuique ſit anteactorum malorum aut periculorum ſecura recordatio, commemoratioque. Nam ut Seneca bene dicit: *Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.*

3 *Conciliabulum.*] Locus, ubi in cœtum convenitur.

4 *Non aberrare à ſcopo.*] Seu ſcopum attingere, eſt conjectura rem ipſam aſſequi.

1 *Sicu-*

diam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut quum narrent [1] Siculis gerris vaniora, tamen ſibi etiam perſuadeant ſe vera loqui. AR. Mira voluptas. Non omnino tibi periit [2] oleum & opera, quod ajunt. CO. Imo hoc arbitror aliquanto conſultius, quam quod faciunt iſti, qui paullo pecuniæ conducti proficiſcuntur in militiam, omnium ſcelerum ſcholam. AR. Sed illiberalis eſt voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. CO. Verum hoc aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare, vel delectari, aut alea tempus & rem perdere. AR. Cogor equidem [3] pedibus in tuam ire ſententiam. CO. Verum eſt & alius fructus. AR. Quis? CO. Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic inſaniæ, eum admonebo domi maneat: ut nautæ ſolent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi ſit vitandum. AR. Vtinam mihi monitor adfuiſſes in tempore! CO. Quid? num ſimilis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? AR. Viſi Romam & [4] Compoſtellam. CO. Deum immortalem, quanto mihi ſolatio eſt, te contigiſſe ſtultitiæ meæ ſocium! [5] Quæ Pallas iſthuc tibi miſit in mentem? AR. Non Pallas, ſed ipſa [6] Moria, præſertim cum domi haberem uxorem integra adhuc ætate, liberos aliquot, & familiam, quæ pendebat ex me, & opera mea quoti-

1 *Siculis gerris vaniora.*] Siculæ gerræ ſeu nugæ, res leviculæ dicuntur. Auſonius: *miſi itaque ad te frivola, gerris Siculis vaniora.* Porro *gerras* Græci crates vimineas appellant. Quæ vox poſtea pro nugamentis, rebuſque frivolis uſurpata eſt. Tum etiam Siculorum dicacitas nota eſt veterum litteris.

2 *Oleum & operam perdere.*] Hoc eſt, quicquid inſumitur aut rei, aut laboris, id omne deperdere. Metaph. ducta à gladiatorum ac palæſtritarum certaminibus; in quibus certaturi, unguentis quibuſdam oleaceis perungebantur.

3 *Pedibus in ſententiam tuam ire.*] Hoc eſt, ſententiam illam comprobare. Vide Adag. Chil.2. Cent.7. prov.12.

4 *Compoſtella.*] Vulgo *S. Jago*, urbs Hiſpaniæ & caput Galæciæ. hic corpus *D. Jacobi* Hiſpaniæ protectoris colitur. Hinc ex diverſis regionibus huc confluunt Pontificii. Peregrinatores concha inſigniuntur.

5 *Quæ Pallas.*] Alluſit ad Homerum, qui ſæpe Palladem facit, huic aut illi ſuggerentem, quid facto opus ſit.

6 *Moria.*] Stultitia. vox Græca.

1 *Romam,*

quotidiana alitur. Co. Oportuit fuiſſe ſeriæ rei quippiam quod te à cariſſimis tuis diſtraxerit. Narra obſecro. Ar. Pudet dicere. Co. Non apud me, qui, ut ſcis, eodem tenear malo. Ar. Compotabamus aliquot vicini. Vbi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat, ſibi eſſe in animo ſalutare divum Jacobum: erat alter qui divum Petrum. Ilico non defuit unus aut alter, qui ſponderent ſe comites fore. Tandem viſum eſt, ut omnes irent ſimul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus ſum & ipſe. Mox agitari cœptum, utro potius iremus, [1] Romam, an Compoſtellam. Factum eſt [2] ſenatuſconſultum, ut [3] bonis auſpiciis utroque poſtridie proficiſceremur omnes. Co. O grave decretum, dignius quod vino inſcriberetur quam æri. Ar. Ac mox ingens obambulat patera; quam ubi ſuo quiſque ordine ebibiſſet, votum factum eſt inviolabile. Co. Nova religio; ſed num omnibus contigit reditus incolumis? Ar. Omnibus præterquam tribus, quorum unus in profectione moriens, mandavit nobis ut ſuis verbis ſalutem diceremus Petro & Jacobo. Alter periit Romæ, juſſitque ut ſuo nomine ſalutaremus uxorem ac liberos. Tertium reliquimus [4] Florentiæ, valetudinis plane [5] deploratæ. Opinor jam eſſe apud ſuperos. Co. Adeone pius erat? Ar. Imo nugator maximus. Co. Vnde igitur iſthuc ſuſpicare? Ar. Quia peram habebat [6] indulgentiis largiſſimis diſtentam. Co. Audio: ſed iter eſt longum in cœlum, nec ſatis, ut audio, tutum, ob [7] latrunculos qui obſident regionem aëris mediam. Ar. Verum: ſed ille

ſat

1 *Romam, an Compoſtellam.*] Romæ Petrus, Compoſtellæ Jacobus divus tutelaris eſt.

2 *Senatuſconſultum.*] Alluſit ad morem curiæ; ubi Senatus ſententia, *Senatuſconſultum* vocabant. Fiebat autem id, aut per rogationem; cum unuſquiſque ſententiam verbis efferebat: aut per diſceſſionem, quando idem ſentientes, in unam partem pedibus irent.

3 *Bonis auſpiciis.*] Vide pag. 5.

4 *Florentiæ.*] Hetruriæ nobiliſſima metropolis.

5 *Deploratæ.*] *Deplorata valetudo* dicitur, cui nullo remedio poteſt ſuccurri: morbus inſanabilis.

6 *Indulgentiæ.*] Litteræ Indulgentiarum, Belg. *Aflaet-brieven.*

7 *Latrunculos.*] Ridiculo utitur diminut.

1 *Diplo-*

ſat erat munitus [1] diplomatibus. Co. Qua lingua deſcriptis? Ar. Romana. Co. In tuto eſt igitur? Ar. Eſt, niſi forte incidat in [2] genium aliquem qui Latine neſciat; tum eſſet illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. Co. [3] Bullæ venduntur illic & mortuis? Ar. Maxime. Co. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim [4] corycæis plena ſunt omnia. Ar. Ego vero nihil elevo indulgentias, ſed [5] combibonis mei ſtultitiam rideo, qui quum eſſet alioquí nugator nugaciſſimus, ſalutis ſuæ [6] proram, ut ajunt, ac puppim in [7] membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate quam modo prædicabas? Co. Quum erit commodum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus noſtri ordinis homines, ibi certabimus mentiendo, noſque [8] affatim mutuis mendaciis oblectabimus. Ar. Age fiat.

Alia. Perſona:

Pamphagus, Cocles.

Pa. AUt parum proſpiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. Co. Imo nihil te fallunt oculi tui: vides ſodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat ſpes reditus tui, qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæſo.

1 *Diplomatibus.*] Ita Bullas Pontificias vocant.

2 *Genium.*] Genium putarunt eſſe uniuſcujuſque loci Deum, vel angelum. vel *genium* appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum.

3 *Bullæ.*] Bulla pro obſignato diplomate ponitur: imprimis litteris pontificum, plumbeo ſigillo notatis, eorum decreta continentibus. Nobis & Gallis, *bulle*.

4 *Corycæis.*] Id eſt, obſervatoribus. Vide proverb. *Corycæus auſcultavit*. Ubi ſcil. quis id quod agit, conatus diſſimulare, tamen à curioſis deprehenditur. Noſtrates hujuſmodi delatores vocant, *verklickers*, *of kraeyers*.

5 *Combibo, onis.*] Idem quod compotor.

6 *Prora ac puppis.*] Quoties ſummam totius negotii, & omne momentum præſidiumque ſignificamus, *Proram* & *puppim* dicimus: ut *Pietas ſtudiorum noſtrorum prora & puppis eſſe debet*. Propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, tota pendeat navis. Belg. *Die doen en laten is*.

7 *Membrana.*] Pro bulla membranacea, & charta pergamena.

8 *Affatim.*] Abunde, large.

1 *Anti-*

quæſo. Pa. Ab [1] Antipodibus. Co. Imo ab [2] inſulis, opinor, Fortunatis. Pa. Gaudeo quod agnoveris ſodalem tuum: nam verebar ne ſic domum redirem, quemadmodum rediit Ulyſſes. Co. Quonam pacto rediit ille? Pa. Nec ab uxore eſt agnitus. Solus canis jam vetulus, mota cauda dominum agnovit. Co. Quot annos ille domo abfuerat? Pa. Viginti. Co. Tu plures abfuiſti; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis iſthuc narrat de Ulyſſe? Pa. Homerus. Co. Oh, ille, ut ajunt, pater eſt omnium fabularum. Fortaſſis uxor interim aſciverat [3] taurum alium, & idcirco non agnovit [4] Ulyſſem ſuum. Pa. Imo [5] nihil illa caſtius: ſed [6] Pallas addiderat Ulyſſi ſenium, ne poſſet agnoſci. Co. Quî tandem agnitus eſt? Pa. E [7] tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. Co. O curioſam [8] lamiam! Et tu miraris, ſi ego te agnovi ex iſto tam inſigni naſo? Pa. Nihil me pœnitet hujus naſi. Co. Nec eſt cur pœniteat, cum [9] organum tibi ſit ad res tam multas utile. Pa. Ad quas? Co. Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. Pa. Perge. Co. Deinde ſi quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco [10] promuſcidis. Pa. [11] Papæ! Co. Si manus erunt occupatæ, licebit

uti

1 *Antipodes.*] Qui pedes habent noſtris oppoſitos, ab *ἀντὶ*, *contra*, & *πὺς*, *pes*. Terræ ergo incolæ dicuntur, qui contra nos poſiti ſunt contrariis veſtigiis.

2 *Fortunatæ inſulæ.*] Sic dictæ à fructuum ubertate, aërisque temperie: quas Horat. lib. Epod. Od. 16. ℣ſ. 42. deſcribit.

3 *Taurum.*] Id eſt, adulterum. Horat. *Quærenti taurum monſtravit inermem.*

4 *Ulyſſem.*] Sic appellat maritum, qui nimium diu abfuit. Nam Ulyſſem reducem nullus agnovit præter canem.

5 *Nihil illa caſtius.*] Penelope enim abſente viro, nec à parentibus, nec procis adduci potuit, ut fidem marito datam, ſecundis nuptiis violaret.

6 *Pallas.*] Dea Sapientiæ, quæ & alio nomine *Minerva* dicitur, è Jovis cerebro nata.

7 *Tuberculum.*] Diminut. à *tuber*, tumor ſc. ſeu callus eminens in corpore: à tumeo.

8 *Lamiæ.*] Maleficæ mulieres, quæ oculos habent cum foris ſunt, quibus perſpiciunt omnia, domi cœcutiunt.

9 *Organum.*] Græce, inſtrumentum.

10 *Promuſcis.*] Roſtrum Elephanti. idem quod *proboſcis*.

11 *Papæ.*] Παπαὶ, *papæ*, interjectio admirantis.

1 *Paxil-*

uti vice [1] paxilli. Pa. Etiam ne amplius? Co. Conducet excitando foculo, ſi defuerit follis. Pa. Belle narras. Quid præterea? Co. Si lumen officiat ſcribenti, præbebit umbraculum. Pa. Ha ha he: eſt præterea quod dicas? Co. In bello navali præbebit uſum [2] harpagonis. Pa. Quid in bello terreſtri? Co. Erit loco clypei. Pa. Quid deinde? Co. Findendis lignis erit cuneus. Pa. Probe. Co. Si [3] præconem agas, erit tuba: ſi [4] claſſicum canas, cornu: ſi fodias, ligo: ſi metas, falx: ſi naviges, ancora: in popina fuerit fuſcina: in piſcando hamus. Pa. O me felicem! neſciebam me circumferre tam ad multa conducibilem ſupellectilem. Co. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? Pa. Roma. Co. At quî fieri potuit, ut in tanta luce nemo te ſciret vivum? Pa. Imo nuſquam magis latent boni viri; adeo ut ſæpe clariſſima luce neminem videas in frequenti foro. Co. Redis igitur nobis onuſtus ſacerdotiis. Pa. Venatus equidem ſum ſedulo: at parum favit [5] Delia. Nam complures illic [6] piſcantur hamo, quod dici ſolet, aureo. Co. Stultum piſcandi genus. Pa. Et tamen pulchre ſuccedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc [7] alea. Co. An non inſigniter ſtulti ſunt, [8] qui plumbum commutant auro? Pa. Sed non intelligis, in plumbo ſacro venas auri ſubeſſe. Co. Quid igitur? rediſti nobis nihil aliud quam [9] Pamphagus? Pa. Non. Co. Quid igitur? Pa. [10] Lupus hians. Co. Felicius redeunt, qui aſini

1 *Paxillus.*] Parvus palus. Græcis eſt πάσσαλος, ἀ πήσσω, *figo, pango.*

2 *Harpago.*] Inſtrumentum, quo injecto attrahunt navem, commiſſuri bellum.

3 *Præconem agas.*] Eumenii Rhetoris verba ſunt: fortiſſimi viri in ſacris certaminibus, ſummo labore atque etiam vitæ periculo, ſolam vocem præconis petunt: nam antiqui tubas non habebant.

4 *Claßicum.*] Claſſicum canere, eſt ſignum dare militibus ad pugnandum.

5 *Delia.*] Diana, venationis Dea.

6 *Piſcantur.*] Prov. *Aureo piſcari hamo.*

7 *Alea.*] Pro fortuna & periculo.

8 *Qui plumbum, &c.*] Proverb. quoties inæqualem commutationem indicamus: deteriora nempe pro melioribus reddita. Græci, χρύσεα χαλκείων.

9 *Pamphagus.*] Gr. *omnia comedens.*

10 *Lupus hians.*] In eum dicitur, qui re multum ſperata, multumque appetita fruſtratus diſcedit.

1 *Epi-*

aſini redeunt ſacerdotiorum ſarcina graves. Cur mavis ſacerdotium, quam uxorem? PA. Quia mihi placet ocium. Arridet [1]Epicurea vita. Co. At mea ſententia ſuavius vivunt, quibus eſt lepida puella domi, quam complectantur quoties libet. PA. Sed adde, nonnunquam quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno menſe felix eſt: cui contigit opimum ſacerdotium, in omnem uſque vitam fruitur gaudio. Co. Sed triſtis eſt ſolitudo; adeo ut nec Adam ſuaviter victurus fuerit in Paradiſo, niſi Deus illi adjunxiſſet Evam. PA. Non deerit Eva, cui ſit opulentum ſacerdotium. Co. Sed voluptas non eſt voluptas, quæ cum mala fama, malaque conſcientia conjuncta eſt. PA. Verum dicis: & idcirco mihi in animo eſt, confabulatione librorum, ſolitudinis tædium fallere. Co. Iſtis quidem ſodalibus nihil jucundius. Sed rediſne ad tuam piſcationem? PA. Redeo, ſi liceat parare novam eſcam. Co. Aureamne, an argenteam? PA. Utramlibet. Co. Bono animo es: pater ſuppeditabit. PA. Nihil illo tenacius. Nec crediturus eſt denuo, quum intellexerit, mihi [2]ſortem etiam periiſſe. Co. Verum iſta lex eſt aleæ. PA. Sed ille non delectatur hac [3]alea. Co. Si pernegabit ille, commonſtrabo tibi unde poſſis, quantum voles pecuniæ ſumere. PA. Tu vero mihi voluptatem narras: age monſtra; jam cor mihi ſalit. Co. In promptu eſt. PA. Nactus es theſaurum aliquem? Co. Si nactus eſſem, mihi nactus eſſem, non tibi. PA. Si queam corradere centum ducatos, revixerit ſpes. Co. At ego tibi com-

1 *Epicurea vita.*] Pro voluptuaria. Erat autem Epicurus philoſophus circa tempora Alexandri Magni, vulgo peſſime audit, tanquam & improbarum opinionum defenſor, & voluptuariæ vitæ magiſter. Seneca tamen eum ſæpe laudat l. de beata vita, c. 13. Et nomen voluptatis, in quo Epicurus ſummum bonum ſtatuit, male ſunt vulgo interpretati.

2 *Sortem.*] Sors, multa ſignificat: vel fortunam & caſum ſeu eventum rei: vel conditionem & munus ſeu officium: vel ſummam & primam pecuniam, Belg. *de hooft-ſomme*, ut hoc loco.

3 *Alea.*] Pro quavis fortuna ſive periculo. Sic *Aleam jacere*, pro periclitari. Jacta eſt alea, Belg. *'t is gewaecht.* Contra: *Extra omnem aleam*, id eſt, periculum.

commonſtro unde poſſis haurire centum millia. Pa. Quin tu igitur me beas? Ne diutius eneca. Dic, unde? Co. [1]Ex Aſſe Budæi. Illic reperias innumeras [2]myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. Pa. Abi quo dignus es cum tuo joco. illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. Co. Reſolves, ſed quod illinc tibi numeraro. Pa. Age, novi [3]naſum tuum. Co. At mihi præ te naſus eſt nullus. Pa. Imo nihil te naſutius. Nihil es niſi naſus. Co. Ludis in re ſeria. Hac in re [4]ringi poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt quam ut ridere libeat. Tu ſi hic eſſes, non luderes. Pa. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Jocò me tractas in re neutiquam jocoſa. Co. Minime rideo; id, quod res eſt, dico. Non rideo quidem; imo rem ipſam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. Pa. Ita tibi ſemper [5]ſtet in capite pileum, ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus quo in ſtatu ſint illic omnia? Co. Offendes nova permulta. Pa. Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententia. Co. Iſthuc optare licet omnibus; ſed hactenus obtigit nemini. Pa. Hoc quoque commoditatis adferet utrique noſtrum ſua peregrinatio, quod dulcior erit poſthac domus. Co. Neſcio: nam video, quoſdam ſepties illo recurrere. Adeo ſcabies illa ſine fine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

Alia.

1 *Ex aſſe Budæi.*] Eſt liber, præfixum habens hunc titulum.

2 *Myriades.*] Myrias, Græcum eſt, & eſt numerus decem millium.

3 *Naſum.*] Naſus hic ſumitur pro ſagacitate, acrimonia & dicacitate: ita *Habere naſum* cum dicimus, qui venuſta quadam & ſcita irriſione alium deridet. Hinc & *Naſuti*, dicuntur dicaces, & qui doctè alios norunt irridere. Mart. *Naſutus ſis uſque licet, ſis denique naſus.*

4 *Ringi quam ridere.*] Ringitur iratus, non ridet. *Rictus* igitur eſt deductio labiorum, ſed præ dolore; cum *riſus* ſit ex gaudio.

5 *Stet in cap.*] Proverb. eſt in eos qui diverſum ſentiunt ab iis quæ dicunt, id eſt, præpoſtere ſtet pileum. Belg. *Soo moet u de muts ſtaen.*

Alia. Militaria.

HANNO, [1]THRASYMACHUS.

HA. UNde redis nobis [2]Vulcanus, qui Mercurius hinc abieras nobis? TH. Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare quum abires, nunc claudicas. TH. Sic à bello rediri ſolet. HA. Quid tibi cum bello, homo quovis [3]dama fugacior? TH. Spes prædæ reddiderat fortem. HA. Multum igitur refers [4]manubiarum? TH. Imo [5]zonam inanem. HA. Tanto minus gravare ſarcina. TH. Atqui ſceleribus onuſtus redeo. HA. Gravis profectò ſarcina, ſi verum dicit [6]Propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus illic ſcelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vita. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris? TH. Nihil neque ſceleſtius, neque calamitoſius. HA. Quid igitur in mentem venit iſtis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad convivium? TH. Ego nihil aliud conjectare poſſim, quam illos agi [7]malis furiis, ſeſeque totos malo dæmoni, ac miſeriæ devoviſſe, nec aliud quam hic [8]manes ſuos anticipare. HA. Ità quidem videtur. Nam ad res honeſtas vix ullo precio conduci queant. Sed expone nobis, quomodo geſtum ſit prælium, & utro ſeſe inclinarit victoria. TH. Tantus erat ſtrepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix ſcirem ubi

1 *Thraſymachus.*] Id eſt, audax in pugna, nomen aptum militi. ex θρασὺς, *audax*, & μάχομαι, *pugno*.

2 *Vulcanus.*] Fingitur claudus: Mercurius alatus.

3 *Dama.*] Genus capræ ſylveſtris, animal timidum; quod licet vere fera non ſit, raro tamen teſte Plin. manſueſcit. Virg. *Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.*

4 *Manubiæ.*] Pecunia è ſpoliis collecta.

5 *Zonam inanem.*] Vide proverb. *Zonam perdidit.* Milites enim quicquid haberent, in zonam ſecum portabant.

6 *Propheta.*] Vide Ezech. 22. 18, 20. Zach. 5. 7, 8.

7 *Malis furiis.*] A Poëtis Furiæ tres finguntur, Alecto, Tiſiphone & Megæra, affligentes ſceleſtas mentes.

8 *Manes anticipare.*] Mortem ſc. ante occupare & prævenire.

ubi eſſem ipſe. Ha. Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, ſic depingunt ſingula, quid quiſque dixerit aut geſſerit, quaſi nuſquam non adfuiſſent ocioſi ſpectatores? Th. Ego credo iſtos mentiri ſplendide. In tentorio meo quid geſtum ſit, ſcio: quid in prælio, prorſus ignoro. Ha. An ne hoc quidem ſcis, unde tibi venerit claudicatio? Th. Vix; ita me Mavors poſthac male amet: ſuſpicor aut ſaxo, aut equi calce læſum genu. Ha. At ego ſcio. Th. Scis? an tibi narravit aliquis? Ha. Non, ſed divino. Th. Dic igitur. Ha. Quum fugeres pavidus, collapſus humi offendiſti in ſilicem. Th. Diſperream, niſi [1] rem acu tetigiſti. Adeo veriſimile eſt quod divinaſti. Ha. Abi domum, & uxori narra tuas victorias. Th. Illa mihi occinet haud ſuave [2] encomium, qui nudus redeam. Ha. Sed unde reſtitues, quod rapuiſti? Th. Jam pridem reſtitui. Ha. Cui? Th. Scortis, [3] œnopolis, & iis qui me vicerunt alea. Ha. Satis militariter. Par eſt, ut quod male partum eſt, pejus diſpereat. Verum à ſacrilegiis, opinor, temperatum eſt. Th. Imo illic erat [4] ſacrum nihil. Nec profanis parcitum eſt, nec fanis. Ha. Quo pacto ſarcies? Th. Negant oportere ſarciri, quod in bello commiſſum ſit: jure fit, quod illic fit. Ha. Jure belli fortaſſis. Th. Tenes. Ha. At iſtud jus ſumma eſt injuria. Te non patriæ pietas, ſed prædæ ſpes pertraxit in bellum. Th. Fateor; & arbitror paucos illuc ire ſanctiore propoſito. Ha. Eſt aliquid, inſanire cum multis. Th. Concionator è ſuggeſto pronuntiavit, bellum eſſe juſtum. Ha. Suggeſtum illud non ſolet mentiri. Sed ut juſtum ſit Principi, non continuo juſtum eſt tibi. Th. Audivi ex [5] Rabbinis, quod licet ſua

1 *Rem acu tetigiſti.*] Id eſt, rem ipſam divinaſti, nihil aberras. *Acu* autem *tangere* perinde eſt, quaſi dicas, ipſiſſimum punctum contingere.

2 *Encomium.*] Solent encomio laudari, qui fortiter ſe geſſiſſent in bello.

3 *OEnopolis.*] Id eſt, vinorum venditoribus, cauponis. Ex οἶνος, vinum, & πωλέω, *vendo*.

4 *Nihil ſacrum.*] Alluſum eſt ad prov. Οὐδὲν ἱερόν, tametſi deflexerit in alium ſenſum.

5 *Rabbinis.*] Rabbinos vocant Hebræi, quos noſtri *Magiſtros noſtros*, Rabbi enim

cet ſua cuique arte vivere. Ha. Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare ſacras virgines, ſpoliare miſeros, occidere innoxios. Th. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur noſtra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? Ha. Non eras ſolicitus, quonam eſſet migratura anima tua, ſi contigiſſet in bello cadere? Th. Non admodum. Bona ſpes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ me ſemel commendaram. Ha. Receperat illa tutelam tui? Th. Sic mihi viſa eſt [1] annuere capite aliquantulum. Ha. Quando iſthuc tibi viſum eſt? mane? Th. Non, ſed à cœna. Ha. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi viſæ ſunt ambulare. Th. Ut hic divinat omnia! ſed præcipua ſpes erat [2] in divo Chriſtophoro, cujus imaginem quotidie contemplabar. Ha. In tentoriis? Unde illic divi? Th. Carbone pinxeramus illum in velo. Ha. Nimirum haudquaquam [3] ficulnum, ut ajunt, præſidium erat carbonarius ille Chriſtophorus. Sed extra jocum, non video quî poſſis expiari à tantis flagitiis, niſi te conferas Romam. Th. Imo novi viam breviorem. Ha. Quam? Th. Ibo ad Dominicales; illic paullo tranſigam cum commiſſariis. Ha. Etiam de ſacrilegiis? Th. Etiamſi Chriſtum ipſum ſpoliaſſem, ac decollaſſem etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. Ha. Bene habet, ſi veſtram compoſitionem Deus [4] ratam habuerit. Th. Imo magis metuo, ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus natura placabilis eſt. Ha. Quem

enim cognomen eſt, quod doctoribus verbi divini tribuebant Hebræi. Proprie *Rabbi* magiſter meus cum adjectione pronominis.

1 *Annuere capite.*] Habebatur optimi indicii loco, cum Deus, Deave annueret. Ita Junonis ſimulachrum Romanis annuere viſum, quando Vejis Romam tranſportaretur.

2 *In D. Chriſtophoro.*] Fingitur Chriſtophorus humeris geſtaſſe Chriſtum per aquas. Inde vulgo *Chriſtophori* vocantur magnates, qui promotioni tenuiorum ſtudent. Alluſum eſt vulgi opinioni; unde plerumque Chriſtophoros cum hoc diſticho pictos videas: *Chriſtophori ſancti faciem quicunque tuetur, Illo nempe die non morte mala morietur.*

3 *Ficulnum præſid.*] Id eſt, parum utile & validum, nullius momenti & contemnendum. vide Chiliades.

4 *Ratam habere.*] Approbare.

HA. Quem tibi ſacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum eſſe frontis ac bonæ mentis. HA. Ne non habeant [1] ſimiles labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus dominicum? TH. Quid ni? Poſteaquam ſemel [2] effudero ſentinam in illius [3] cucullam, ego me exoneravero ſarcina: ipſe viderit, qui abſolvit. HA. Qui ſcis, an abſolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia [4] manum imponit capiti, admurmurans neſcio quid. HA. Quid ſi reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, hæc admurmurans: *Abſolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio: & reſtituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi?* TH. Viderit ille quid dicat: mihi ſatis eſt, quod me credo abſolutum. HA. Sed iſthuc tuo periculo credis. Fortaſſe non fuerit ſatis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obvius, qui mihi conſcientiam [5] è ſerena, nubilam redderes? HA. Felix occurſus: Bona avis eſt obvius amicus, qui bene moneat. TH. Neſcio quam bona, certe parum ſuavis.

Herilia.

[6] RABINUS, SYRUS.

RA. HEus heus furcifer, jamdudum rauceſco clamore, nec tu tamen expergiſceris: videre mihi vel [7] cum gliribus certare poſſe. Aut ocius ſurge, aut ego tibi fuſte ſomnum

1 *Similes labra lact.*] Ubi ſimilia ſimilibus contingunt. Veluti præceptori parum docto, diſcipulus indocilis: improbo populo, magiſtratus improbus, &c. breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Natum adagium ab aſino carduos paſcente, quæ lactuca, aſininis labris digna fuit.

2 *Effudero ſentinam.*] Metaphora à navibus deſumpta: pro, omnia facinora.

3 *Cucullam.*] Cucullus veſtis genus eſt: Juvenal. *Sumere nocturnos meretrix augusta cucullos.* Eodem nomine tegmen capitis Monachi inſignitur.

4 *Manum imponit.*] Impoſitio manuum è veteri Teſtamento fluxit in Novum; quia Apoſtoli morem illum à priſcis Hebræis acceperant. Uſurpabatur vero ſub V. T. in inauguratione tum Magiſtratuum Levitarum; ut & in benedictionibus privatis & publicis.

5 *E ſerena.*] *Serenus* metaphorice, pro quieto & læto: ita & *nubilus*, pro turbato.

6 *Rabinus.*] Aptum heri nomen, ut Syrus ſervi, ex omnibus Comœdiis: & Cicero, Judæorum & Syrorum gentem ſervituti natam, adſerit.

7 *Cum glirib.*] Alludit ad proverb. *glire ſomnolentior.* Hinc Martial. *Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo Tempore ſum, quo me nil niſi ſomnus alit.*

2 Ex-

ſomnum iſtum excutiam. Quando crapulam heſternam edormieris? Non te pudet, ſomnium hominis, in multam lucem ſtertere? Qui frugi ſunt famuli, ſolent exortum ſolis antevertere, curareque ut herus ſurgens reperiat omnia parata. Ut ægre divellitur à nido tepefacto cuculus! Dum ſcalpit caput, dum diſtendit nervos, dum oſcitat, tota abit hora. SY. Vixdum diluxit. RA. Credo; tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox eſt. Tibi nox adhuc eſt [1] concubia. SY. Quid me jubes facere? RA. Fac ut luceat foculus: verre pileum ac pallium: exterge calceos & crepidas. Inverſas caligas primum intus purga ſcopis, mox foris. Deinde [2] ſuffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum induſium, ac ad ignem fumi expertem, ſicca lotum. SY. Fiet. RA. Atqui move te ocyus. [3] Jam hæc feciſſe oportuit. SY. Moveo. RA. Video; ſed nihil promoves. [4] Ut incedit teſtudo! SY. Non poſſum [5] ſimul ſorbere & flare. RA. Etiam ſententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti ſtragulas, revolve [6] cortinas. Verre pavimentum. Verre ſolum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid ceſſas, aſine? Annus eſt priuſquam accendas candelam. SY. Vix reperio ſcintillam ignis. RA. Sic heri condidiſti. SY. Nec follem habeo. RA. Ut reſponſat nebulo, quaſi qui te habeat, careat folle. SY. Quam imperioſum habeo dominum! vix hujus juſſis decem expediti famuli fecerint ſatis. RA. Quid ais ceſſator? SY. Nihil; omnia recte. RA. Non ego te audio murmurantem? SY. Equidem precor. RA. Credo, Pater noſter inver-

1 *Concubia nox.*] Concubium eſt noctis primus ſomnus; ita dictum, quod eo tempore fere omnes cubent.

2 *Suffitum.*] *Suffitum* proprie expiationis genus erat, quo ſe expiari credebant veteres, à funere domum reverſi.

3 *Jam hæc feciſſe.*] Terentianum eſt.

4 *Ut incedit teſtudo.*] Alludit ad proverb. *Teſtudine tardior.*

5 *Simul ſorbere & flare.*] Commode utemur hoc adagio; ſi quando ſignificabimus negotia quædam id genus eſſe, ut pariter ab iiſdem tractari non queant. Veluti ſi quis conetur ſimul & litteris & voluptatibus vacare; ſimul amoribus & parſimoniæ indulgere: ſimul Deo & Mammonæ ſervire, &c.

6 *Cortinas.*] *Cortinæ* multa ſignificant: ſed hoc loco dicuntur aulæa & vela ad locum aliquem contegendum.

inverſum, precationem, opinor, Dominicam præpoſtere. Quid gannis de imperio? SY. Precor tibi ut fias Imperator. RA. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum uſque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confuſa ſuo quæque loco digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam deſricato. Hæc ſordida ſubmoveto ab oculis, fortaſſis inviſent me quidam aulici. Si quid ſenſero prætermiſſum, vapulabis largiter. SY. Hic ſane novi [1] benignitatem tuam. RA. Proinde cave, ſi ſapis. SY. At interim de prandio nulla mentio. RA. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque ſub horam decimam ad me tranſcurrito, deducturus me eo, ubi ſum pranſurus. SY. Tibi quidem proſpectum, ſed hic interim nihil eſt quod edam. RA. Si non eſt quod edas, eſt quod eſurias. SY. Nemo fit eſuriendo ſatur. RA. Eſt panis. SY. Eſt, ſed [2] ater, & furfuraceus. RA. Delicias hominis Te quidem fœnum eſſe oportuit, ſi pabulum detur te dignum. An poſtulas, ut te aſinum, tantum placentis ſaginem? Si faſtidis panem citra [3] obſonium, adde porrum, aut, ſi mavis, cepe.

Alia.

RA. Eſt tibi abeundum in forum. SY. Tam procul? RA. Non ſunt niſi ſex paſſus; tibi pigro ſunt bis mille. Conſulam autem tuæ pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negocia: tu ſupputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad veſtiarium, ac thoracem [4] undulatum, ſi jam perfectus eſt, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium [5] veredarium. Is plerumque eſt in Cervo; ibi potitat.

1 *Benignitatem.*] Ἀκυρολογία, vel etiam ἀντίφρασις, idem eſt, animum verberandi cupidum.

2 *Ater & furf.*] Vilioris generis, ex furfure, utpote purgamento farinæ confectus. Olim furfurea ſuibus objiciebantur.

3 *Obſonium.*] Quicquid cibi ultra panem apponitur.

4 *Undulatum.*] Sic dict. quod ad undularum ſimilitudinem ſit pictus: ut & *cymatilis*, à fluctu. Vulgo *de Chamelot*.

5 *Veredarium.*] Quem vulgo curſorem, aut poſtam vocamus. quod à *veredo*, equo curſus velociſſimi.

1 *Ad*

titat. Rogabis, ſi quid habet literarum ad me, & ad quem diem ſit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium: rogabis meis verbis, ne quid ſolicitus ſit quod pecuniam non miſerim ad diem præſcriptum; numerabitur propediem. Sy. Quando? [1]ad calendas Græcas? Ra. Rides [2]ganeo; imo ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis diſces, ſi quid advectum ſit novorum libellorum è Germania. Cognoſce qui ſint, & quanti venales. Poſt hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur eſſe conviva, alioqui cœnaturo ſoli. Sy. Etiam convivas vocas? non habes domi unde vel murem paſcas. Ra. Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum: eum curabis eleganter aſſum. Audin' hæc? Sy. Plura quam vellem. Ra. At vide, ut memineris. Sy. Vix potero dimidium. Ra. Etiam hic ſtas, ceſſator? Jam rediſſe oportuit. Sy. Quis poſſit unus tot rebus obeundis ſufficere? Deduco ac reduco. Sum illi à ſcopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus: poſtremo non videor illi ſat occupatus, niſi ſim & coquus.

Alia.

Ra. Profer ocreas: nam equitandum eſt. Sy. En adſunt. Ra. Probe quidem abs te curatæ: totæ albent ſitu. Opinor nec exterſas, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ ſiccitate. Exterge [3]ſubuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac [4]macera, donec molleſcant. Sy. Curabitur. Ra. Ubi calcaria? Sy. Adſunt. Ra. Verum, ſed obducta rubi-

1 *Ad calendas Græcas.*] Id eſt, nunquam: quia Græci calendas non habent ut Latini, ſed *νουμηνίας*, ſeu novilunia: & ad lunæ recurſus Græci ſolvebant uſuras. Huc itaque reſpexit Auguſtus, cum diceret, ad Græcas calendas ſoluturos; quos nunquam reddituros mutuum ſignificabat.

2 *Ganeo.*] Qui ganea ſeu lupanaria frequentat.

3 *Subuvido.*] *Sub* in compoſitione, diminuit ſignificationem primitivi. *Uvidum* autem quod pingue, & humorem intrinſecum habet.

4 *Macera.*] *Macerare* cum ad corpus refertur, ſumitur pro *attenuare*, inde *macer*: cum ad animum, *affligere*: cum ad res inanimatas, *mollificare*, aut etiam *madefacere*.

 1 *Ephip-*

rubigine. Ubi frænum & [1] ephippia? SY. Sunt in promptu. RA. Vide ne quid deſit, aut ne quid ruptum, aut mox rumpendum; ne quid nobis ſit in mora, cum erimus in curſu. Propera ad ſellarium, & hoc lorum cura ſarciendum. Reverſus inſpice ſoleas, ſive calceos equorum, num qui clavi deſint, aut vacillent. Quam macilenti ſunt equi, quamque [2] ſtrigoſi! Quoties abſterges, aut pectis illos in anno? SY. Imo quotidie. RA. Nimirum res ipſa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. SY. Minime. RA. Negas tu quidem, ſed aliud dicturi ſint equi, ſi loqui liceat: quamquam ſatis loquuntur ipſa macie. SY. Curo ſedulo. RA. Cur igitur tu habitior equis? SY. Quia non paſcor fœno. RA. Hoc igitur reſtat. [3] Adorna manticam celeriter. SY. Fiet.

Monitoria pædagogica.

[4] PÆDAGOGUS, PUER.

PÆ. TU mihi videre non in aula natus, ſed in caula, adeo moribus es agreſtibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quiſpiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis ſtatum, aperi caput. Vultus ſit nec triſtis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec inſtabilis, ſed hilari modeſtia temperatus: oculi verecundi, ſemper intenti in eum cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec ſint geſticuloſæ manus, nec mordeto labrum, nec ſcabito caput, nec fodito aures. Veſtis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, geſtus, & habitus corporis ingenuam modeſtiam, & verecundam indolem præ ſe ferat. PU. Quid ſi mediter? PÆ. Fac. PU. Siccine

1 *Ephippia.*] Proprie ſunt tegmina quibus equi ſternuntur: vel ſellæ equis ad inſidendum impoſitæ. Ex ἐπὶ, *ſuper*, & ἵππος, *equus*.

2 *Strigoſi.*] Quaſi ſtringoſi, fame & vitio quodam reſtricti.

3 *Adorna manticam.*] Mantica, perula viatoria, qua ſcil. iter facientes, viaticum, aliave neceſſaria, circumferunt.

4 *Pædagogus.*] A παῖς, *puer*, & ἀγωγὸς, *ductor*. Eſt quippe talis, cui puerorum cuſtodia eſt commiſſa.

1 *Pace.*]

cine ſatis? PÆ. Nondum. PU. Quid ſi ſic? PÆ. Propemodum. PU. Quid ſi ſic? PÆ. Hem ſatis eſt; iſthuc tene ne ſis inepte loquax aut præceps. Nec vagetur animus interim, ſed ſis attentus quid ille dicat. Si quid erit reſpondendum, id facito paucis, ac prudenter, ſubinde præfatus honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratia: atque identidem modice flectas alterum genu, præſertim ubi reſponſum abſolveris. Nec abeas, niſi præfatus veniam, aut ab ipſo dimiſſus. Nunc age, ſpecimen aliquod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis abfuiſti à maternis ædibus? PU. Jam ſex ferme menſes. PÆ. Addendum erat, domine. PU. Jam ſex ferme menſes, domine. PÆ. Non tangeris deſiderio matris? PU. Nonnunquam ſane. PÆ. Cupis eam reviſere? PU. Cupio, domine, ſi id [1] pace liceat tua. PÆ. Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave ne præcipites ſermonem, aut hæſites lingua, aut palato immurmures, ſed diſtincte, clare, articulate conſueſcito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magiſtratum, ſacerdotem, doctorem, aut alioqui virum [2] gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito cum præteribis ædem ſacram, aut [3] imaginem crucis. In convivio ſic te præbebis hilarem, ut ſemper memineris quid deceat ætatem tuam: poſtremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recuſato modeſte: ſi inſtabitur, accipe, & age gratias: mox decerpta portiuncula, quod reliquum eſt, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene precator, ſed ipſe bibito modice. Si non ſitis, tamen admoveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipſe ne quid loquaris,

1 *Pace.*] Id eſt, venia tua, te non iraſcente.

2 *Gravem.*] Id eſt, venerabilem; unde & contemptibiles, *leves* dicimus.

3 *Imaginem crucis.*] Probant antiqui tatem adorationis crucis ex Tertulliano Pontificii: quia teſte illo patre, Chriſtianis pagani objicerent, eos crucis religioſos Depellit autem hanc calumniam idem Tertullianus. Minut. Felicis verba etiam ſunt, neque adoramus, neque optamus.

loquaris, niſi rogatus. Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed compone vultum, quaſi non intelligas. Ne cui obtrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena deſpicito. Eſto comis etiam erga tenuis fortunæ ſodales. Neminem deferto. Ne ſis lingua futili. Ita fiet, ut ſine invidia laudem invenias, & amicos pares.. Si videris convivium eſſe prolixius, precatus veniam, ac ſalutatis convivis, ſubducito te à menſa. Vide ut horum memineris. Pu. Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? Pæ. Adito nunc libros tuos. Pu. Fiet.

De luſu.

Nicolaus, Hieronymus, Cocles, Pædagogus.

Ni. JAmdudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad ludendum. Hi. Invitant quidem hæc omnia, ſed ſolus præceptor non invitat. Ni. Subornandus orator quiſpiam, qui veniam extorqueat. Hi. Apte quidem dictum, extorqueat. Nam citius [1] clavam extorſeris è manu Herculis, quam ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. Ni. Verum; ſed jam olim ille oblitus eſt, ſe fuiſſe puerum. Ad verbera facillimus eſt & liberalis; hic parciſſimus, idemque difficillimus. Hi. Attamen protrudendus eſt aliquis legatus, [2] non admodum verecundæ frontis, quem non illico [3] protelet ſuis ſævis dictis. Ni. Eat qui volet; ego carcere malo, quam rogare. Hi. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. Ni. Nemo profecto. Nam [4] perfrictæ frontis eſt, ac

1 *Clavam extorſeris.*] Quod tanquam impoſſibile hic proponitur. Et qui ſibi vindicare conatur, quod alius jam potentior occupavit, non infacete dicetur, *clavam velle Herculi extorquere.*

2 *Non verecundæ frontis.*] Vide prov. *Frontis perfrictæ.* Frons enim habita eſt antiquitus, pudori ſacra. Inde *frontem* proverbio *perfricuiſſe* dicuntur, qui pudorem omnem dedidicerunt, veluti manu à vultu abſterſo pudore, Belg. *Die in de wol geverwt is.*

3 *Protelare.*] Eſt abigere & longe propellere. Item exagitare ſignificat & perturbare. Terent. in Phorm. act. 1. ſc. 4.

4 *Perfrictæ frontis.*] Id eſt, inſigniter impudens: hinc & inverecundi *effrontes.* Vide ſupra, *Non verecundæ frontis.*

1 *Lu-*

ac bene [1] linguax. Deinde ſenſum hominis pulchre callet. Hi. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. Co. Equidem experiar ſedulo. Verum ſi non ſucceſſerit, ne conferte culpam in oratorem veſtrum. Hi. Bene ominare: ſi te ſatis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. Co. Eo. Bene fortunet legationem meam [2] Mercurius. Salve præceptor. Pæ. Quid ſibi vult nugamentum hominis? Co. Salve præceptor obſervande. Pæ. Inſidioſa civilitas. Satis jam ſalveo. Dic quid velis. Co. Totus diſcipulorum tuorum grex, orat ludendi veniam. Pæ. Nihil aliud quam luditis, etiam abſque venia. Co. Scit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato luſu, quemadmodum nos docuiſti ex [3] Quintiliano. Pæ. Sane ut iſthuc tenes, quod pro te facit. Laxamento opus eſt iis, qui vehementer laborant: vobis qui ſegniter ſtudetis, & acriter luditis, fræno magis opus eſt, quam laxatis habenis. Co. Adnitimur pro viribus. Et ſi quid hactenus ceſſatum eſt, poſt diligentia ſarcietur. Pæ. Oh ſartores! Quis erit [4] fidejuſſor aut ſponſor, iſthuc futurum? Co. Ego capitis mei periculo non dubitem eſſe ſponſor. Pæ. Imo [5] culi periculo potius. Scio quam non ſit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam ſis bonæ fidei. Si dederis verba, poſthac nequicquam mecum egeris. Ludant, ſed gregatim in campis. Ne divertant ad compotationes, aut alia nequiora. Matureſe recipiant domum ante ſolis occubitum. Co. Fiet. Exoravi, quamquam ægre. Hi. O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. Co. Sed interim cavendum ne quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejuſſi veſtro omnium nomine. Quod ſi quid accidat, non eſt quod me

poſthac

1 *Linguax.*] Idem qui locutuleius aut blatero.

2 *Mercurius.*] Id eſt, nuncius, quia præſes eſt nunciorum.

3 *Quintiliano.*] Verba ſunt Quintiliani lib. 8. Orator. *Alenda ingenia atque indulgentia quadam enutrienda.*

4 *Fidejuſſor.*] Qui ſua fide & periculo promittit alium aliquid daturum aut facturum.

5 *Culi periculo.*] Culus, ſeu pódex vel anus.

1 *Tali-*

poſthac utamini legato. Hi. Cavebitur. Sed quod luſus genus potiſſimum placet? Co. De hoc in campo conſultabimus.

Pila.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, ſed aptior hyemi, quam æſtati. Hi. Nullum anni tempus nobis parum accommodum eſt ad ludendum. Ni. Minus ſudabitur, ſi ludamus reticulo. Hi. Imo reticulum piſcatoribus relinquamus; elegantius eſt palma uti. Ni. Age, nihil moror: ſed quanti certabimus? Hi. [1] Talitro; ſic parcetur pecuniæ. Ni. At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. Hi. Et mihi frons charior eſt pecunia. Aliquo periculo certandum eſt, alioqui [2] friget ludus. Ni. Sic res habet, ut dicis. Hi. Utra pars prior evicerit tres luſus, ei victa pendet ſextam [3] drachmæ partem: ſed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, inſumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. Ni. Placet lex, & [4] rata eſto. Supereſt igitur, ut ſortiamur partes. Nam ſumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui conjungatur. Hi. Tu tamen me longe peritior es. Ni. Ut ſim, ſed tu felicior. Hi. Etiam hic valet fortuna? Ni. Illa nuſquam non regnat. Hi. Age, fiat ſortitio. [5] Euge, benececidit: contigêre quos volebam. Ni. Et nos noſtræ ſodalitatis non pœnitet. Hi. Agedum, ſimus viri. Amat victoria curam. Suum quiſque locum gnaviter tueatur. Tu mihi conſiſte à tergo, excepturus pilam ſi me tranſvolet. Tu iſthic obſerva, repulſurus huc ab adverſariis revolantem. Hi. Ne

muſca

1 *Talitro.*] Talitrum, percuſſio inflicta ungue

2 *Friget ludus.*] Id eſt, languet, remittitur: & ſic contra ludus *fervere* dicitur, quando cum diligentia procedit.

3 *Drachmæ part.*] Drachmam Æginæam intelligit, quæ noſtratis monetæ ſex ſtuferos valet, ſeu decem obolos: cum *drachma Attica*, pendat ſex obolos tantum. Sexta ergo pars drachmæ Æginææ, eſt ſtuferus.

4 *Rata.*] Id eſt, firma, fixa. Opponitur hic *ratum* irrito.

5 *Euge.*] Laudantis congratulantiſque interjectio.

muſcà quidem hac prætervolarit impune. Hi. Agite [1] bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miſerit nihil præfatus, fruſtra miſerit. Ni. Hem, accipe igitur. Hi. Mittito. Si miſeris extra lineas, aut infra ſupravetectum, veſtro damno fuerit, aut certe nobis fraudi eſſe nolim. Tu ſane parum commode mittis. Ni. Tibi quidem, at nobis commode. Hi. Ut miſeris, ita remittam. Par pari referam. Sed præſtat ingenue legitimeque ludere. Ni. In ludo pulchrum eſt arte vincere. Hi. Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars ſuas leges. Et ſunt artes illiberales. Ni. Credo, [2] plures ſeptem. Signa terminum teſtula, aut rudere, aut, ſi mavis, pileo tuo. Hi. Tuo malim. Ni. Rurſus accipe pilam. Hi. Mitte. Pone notam. Ni. Habemus duos terminos ſatis longinquos. Hi. Vtcumque; ſed tamen vincibiles. Ni. Plane vincibiles, ſi nemo repugnet. Hi. Euge priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hic, ſi tu tuo conſtitiſſes loco. Sumus igitur pares. Ni. Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. Hi. Seſtertia? Ni. Non. Hi. Quid igitur? Ni. Numeros. Hi. Quo pertinent numeri, ſi nihil eſt quod numeres? Ni. Noſter hic ludus eſt. Hi. Præpropere tu quidem [3] ante victoriam canis triumphum. Vidi qui vincerent ab hoc numero qui nihil habebant. Varia eſt ut Martis, ita luſus alea. Habemus triginta. Jam rurſum pares ſumus. Ni. Nunc ſerio res agitur. Euge, ſucceſſit; habemus potiores. Hi. Non diu habituri. Dixin'? Rurſum æquali fortuna ſumus. Ni. Diu nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. [4] O ſors fortuna,

1 *Bonis avibus.*] Vide pag. 5.

2 *Plures ſeptem*]Nam *Liberales* artes ſeptem numero eſſe dicuntur.

3 *Ante victoriam canis.*]In eum competit, qui præpropere gloriatur, nondum confecta re. Belg. *Ghy roept al hoering eer hy in 't net is.*

4 *O ſors fortuna.*] Fortuna dea eſt incerti eventus, quæ culta prodeſt. Abſolute etiam *Fors* vocata, colebatur ab infimæ ſortis hominibus, omnibuſque ſine arte aliqua viventibus. Varro de hujus Deæ feſto: Dies fortis Fortunæ appellatus à Servio Tullio rege, quod in fanum

tuna, ſi nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos eſt hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. Hi. Jam [1] appetit veſpera, & ſudatum eſt ſatis : præſtat à ludendo deſiſtere, [2] ne quid nimis. Supputemus lucrum. Ni. Nos evicimus tres drachmas, vos duas. Reſtat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis ſolvet precium pilarum? Hi. Omnes ex æquo, pro ſua quiſque portione. Nam lucrum exilius eſt, quam ut inde poſſit aliquid decidi.

Ludus Globorum Miſſilium.

Adolphus, Bernardus, Arbitri.

Ad. Tu toties apud me gloriatus es, te mirum quendam eſſe artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir ſies. Be. Nihil detrecto: huc ſi quid libet. Nunc tu plane, quod dici ſolet, [3] in planiciem provocas equum. Ad. Et tu ſenties me non eſſe aſinum. Be. Placetne [4] monomachia, ut unus cum uno congrediatur, an mavis adjungi ſocios periculi? Ad. Malo [5] μονομαχεῖν, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. Be. Iſthuc & ipſe malo, ut laus [6] in ſolidum ſit mea. Ad. Hi ſpectatores erunt, & [7] arbitri. Be. Recipio. Sed quod erit victori [8] bravium, aut quæ victo pœna? Ad. Quid ſi victo

num Fortis Fortunæ ſecundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit.

1 *Appetit veſpera.*] Appetit pro inſtat, quoties eſt verbum neutrale.

2 *Ne quid nimis.*] Moderata enim perſtant, & immoderata concidunt. Huc etiam ſpectat Horatianum illud:

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines:
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Μηδὲν ἄγαν, tanti veteribus fuit, ut ad auctorem Apollinem referrent.

3 *In planiciem provocas eq.*] Belg. *Ghy ſult voetenwerk vinden.* Quoties ſcil. quis ad id provocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maximè gaudet. Nam equus in campo, tanquam in ſua harena eſt.

4 *Monomachia.*] Singulare certamen. à μόνη *ſola*, & μάχη, *pugna*.

5 Μονομαχεῖν.] Singulari certamine congredi.

6 *In ſolidum.*] Pro integro, toto ſeu perfecto; quod ſc. omnibus ſuis partibus conſtat, cuique nihil eſt detractum: ſic *ſolidum beneficium*, pro pleno, & ad cujus perfectionem nihil deſideratur,

7 *Arbitri.*] Judices non lege, ſed à litigantibus ſeu certantibus electi. ita dicti ab arbitrando ſeu exiſtimando.

8 *Bravium.*] Seu brabium, Gr. βραβεῖον, certaminis præmium.

1 *Teſtium*

ſi victo amputetur auricula? BE. Imo [1] teſtium alter exſecetur potius. Non eſt magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro ſuæ uterque gentis gloria. Si vicero, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*: ſi victus, quod abſit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. AD. Age, placet conditio. BE. Adſit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, ſint æquales ſphæræ. AD. Noſti ſaxum illud prominens, haud procul à porta? BE. Novi. AD. Ea erit meta, & hæc linea. BE. Eſto: ſed ſint, inquam, pares globi. AD. [2] Minus diſcernas ovum ab ovo, aut ficum à ficu. Sed mea non refert, utrum malis; elige. BE. Mitte. AD. Heus, tu mihi non brachium, ſed [3] baliſtam habere videris, ita torques globum. BE. Satis momordiſti labrum, ſatis rotaſti brachium; tandem mitte. O vires [4] Herculeas! ſed tamen vinco. AD. Niſi ſceleratus ille laterculus obſtitiſſet, præverteram te. BE. Conſiſte in ſphæræ tuæ veſtigio. AD. Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen eſt. Bene vertat. BE. Ingens profecto jactus. AD. Ne ride, prius quam viceris. Adhuc pene ſumus pares. BE. Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. AD. Vici, canta. BE. Sed definiendum erat, quoto ludo conſtaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. AD. Definiant arbitri. AR. Tertio. BE. Placet. AD. Quid ais? Agnoſcis ne victorem? BE. Tibi fortuna magis aſpiravit: viribus & arte non tibi ceſſero. Sed quod arbitri pronunciaverint, id ſequar. AR. Germanus vicit; & hoc glorioſior eſt victoria, quod talem artificem vicerit. AD. Nunc canta,

1 *Teſtium alter.*] Exſectio autem teſticulorum in Eunuchis uſitata.

2 *Minus diſcernas ovum ab ovo.*] Similitudinis adagia ſunt: *Non tam ovum ovo ſimile. Neque lac lacti magis eſt ſimile: Non tam aqua ſimilis aquæ.*

3 *Baliſta.*] Vel potius *balliſta*, à *βάλλω*, jaculor: eſt machina ſeu inſtrumentum, quo lapides aut telum aliquod *βάλλομεν*, ſeu ejaculamur.

4 *Herculeas.*] Id eſt, validas. Nota quippe Herculis fortitudo eſt.

canta, Galle. BE.[1] Sum raucus. AD. Hoc Gallis novum non eſt: ſed tamen coccyſſa. BE. Floreat Germania ter. AD. Imo ter hoc erat canendum. BE. Contraximus ſiticulam; eamus ad compotatiunculam: ibi perficietur cantio. AD. Non recuſo, ſi ita videtur arbitris. BE. Ita commodius eſt. Melius canet Gallus[2] colluto gutture.

Ludus ſphæra per annulum ferreum.

GASPAR, ERASMIUS.

GA. Age, nos auſpicabimur. Victo ſuccedet Marcolphus. ER. Sed quod erit victori præmium? GA. Victus ex tempore faciet & recitabit diſtichon in laudem victoris. ER. Accipio legem. GA. Vis ne ſortiamur, uter prior incipiat? ER. Eſto tu[3] Prior, ſi libet; ego malim eſſe Abbas. GA. Hoc tua conditio potior eſt quod tibi nota eſt area. ER.[4] Verſaris in tua harena. GA. In hac exercitatior ſum, quam in libris. Tamen iſtud perquam exigui momenti eſt. ER. Æquum eſt, ut tantus artifex, in hoc certamine mihi largiare nonnihil. GA. Imo iſthuc abs te peterem juſtius: ſed parum eſt honeſta[5] precaria victoria. Is demum vincit, qui[6] ſuo Marte vincit. Ita ſumus pares, ut non melius commiſſus fuerit olim[7] cum Bitho Bacchius. ER. Tua ſphæra commodior eſt mea. GA. Et tua vola vincit meam. ER. Ludito legitime, abſque

1 *Sum raucus.*] Alluſit ad gallos gallinaceos, quibus natura adeſt vox rauca, qui proprie dicuntur *coccyſſare*, unde & Galli vulgo vocant gallum, *un cocq*.

2 *Colluto.*] Ita *Perſius*: Guttur mobile colluerit; Solet enim medicamentis vox fieri mollior, quod fit hic vino.

3 *Prior.*] Belg. *Een Prioor*. Sed *Abbas*, collegii ſocietatiſque magiſter ac moderator. Nomen deductum videtur à Syriaco *Abba*, ſive pater.

4 *Verſaris in tua harena.*] Id eſt, in tua ipſius arte. Sumptum à gladiatoribus ſolitis in harena digladiari. Neque vero parvi referebat horum, nota an ignota dimicarent harena.

5 *Precaria.*] Quæ precibus petenti conceditur.

6 *Suo Marte.*] Quoties nullis auxiliis adjuti, noſtropte ingenio, propriiſque viribus rem peragimus, *noſtro Marte* peragere dicimur.

7 *Cum Bitho Bacchius.*] Bithus & Bacchius nobile par gladiatorum fuit, pares arte, pares audacia. Proinde quoties duo æqualiter improbi contendunt inter ſeſe; ita ut neuter alteri velit concedere, dicemus *Bacchium cum Bitho commiſſum*, Horat.

1 *Sphæ-*

que technis, ac dolo malo. Ga. Dices, tibi rem eſſe cum homine probo. Er. Sed prius audire cupio hujus [1] ſphæriſterii plebiſcita. Ga. Quaternio ludum abſolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno eſt; reliquos limites ſi tranſilias, ſine fraude fiet. Qui globum ſuo loco moverit, perdit jus feriendi. Er. Intelligo. Ga. En occluſi tibi portam. Er. Sed iſthinc te excutiam. Ga. Id ſi feceris, cedam tibi hujus certaminis [2] palmam. Er. Bona fide? Ga. Optima. Non enim potes alia via, niſi ſic mittas ſphæram tuam in parietem, ut reſiliat in meam. Er. Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulſus es? Ga. Fateor: utinam tam ſapiens eſſes, quam es felix. Sed iſthuc centies tentanti, vix ſemel ſucceſſerit. Er. Imo ſi quid audes deponere pignoris, niſi tertio quoque experimento ſucceſſerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. Ga. Quodnam? Er. Diſtichon. Ga. Reddam. Er. Et quidem ex tempore. Quid [3] arrodis unguem? Ga. Habeo. Er. Recita clare. Ga. Clariſſime.

Plaudite victori juvenes hic quotquot adeſtis:
Nam me qui vicit, [4] doctior eſt nebulo.

Nonne diſtichon habes? Er. Habeo: ſed quale abs te allatum eſt, tale tibi referetur.

Saltus.

Vincentius, Laurentius.

Vi. Libet ne decertare ſaltu? La. Ludus iſte non convenit pranſis. Vi. Quam ob rem? La. Quia [5] ventris ſaburra gravat corpus. Vi. Non admodum ſane, qui pranſi

1 *Sphæriſterii.*] Sphæriſterium, locus in quo ſphæris luditur. Habent autem quæque peculiares ſuas leges, à luſu pilæ, quám Græci σφαῖραν vocant: σφαιρίζω iiſdem, pila ludo.

2 *Palmam.*] Signum pro re ſignata. id eſt, victoria.

3 *Arrodis unguem.*] Caput ſcabere, ungues arrodere, geſtus hominis ſunt cogitabundi.

4 *Doctior eſt.*] Philoſophus quidam apud Laërtium, videns quendam laſciva ſaltatione geſtientem: quo melius, inquit, feceris, hoc deterius facis in re mala, quo melior es artifex, hoc vir es pejor.

5 *Ventris ſaburra.*] Saburra, onus navis, quo libratur adverſus fluctus: & Plautus inquit de fœmina, nos mulieres ſaburratæ, id eſt, *ſaturatæ*, largiloquæ ſumus.

pranſi ſint [1] in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnaturiunt, prius quam abſolverint prandium. LA. Quod igitur ſaliendi genus placet? VI. Auſpicemur ab eo quod eſt ſimpliciſſimum, à ſaltu locuſtarum, ſive magis [2] ranarum, utraque tibia, ſed junctis pedibus. Qui longiſſime promoverit cingulum, coronam feret. Hujus ubi erit ſatietas, aliud atque aliud genus experiemur. LA. Equidem nullum recuſabo genus, niſi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim mihi rem eſſe cum chirurgis. VI. Quid ſi certemus unica tibia? LA. Iſte ludus eſt [3] Empuſæ, valeat. VI. Haſtæ innixum ſalire, cum primis eſt elegans. LA. Liberalius eſt certare curſu. Siquidem hoc certaminis genus [4] apud Virgilium propoſuit & Æneas. VI. Verum; ſed idem propoſuit & [5] cæſtuum certamen; quo non delector. LA. Deſigna [6] ſtadium. Hoc loco ſit [7] carcer, quercus iſta ſit meta. VI. Sed utinam adeſſet Æneas, qui proponat & præmia victori. LA. Victori abunde magnum præmium eſt gloria. VI. Victo potius dandum erat præmium, ſolatii gratia. LA. Sit igitur victo præmium, ut [8] lappa coronatus redeat in urbem. VI. Equidem non recuſarim, ſi tu præcedas tibia canens. LA. Eſt ingens æſtus. VI. Nec mirum, quum ſit [9] ſolſtitium æſtivum. LA. Præſtiterat natare. VI. Mihi non placet rana-

1 *In Pædagogio.*] Schola, vel locus in ædibus, ubi pueri ſervique commorantur.

2 *Ranarum.*] Belgis illud ſaltus genus, *drubbelen* vocatur.

3 *Empuſæ.*] Spectrum eſt apud Ariſtophanem quod apparet unica tibia, unde & Græci nomen dedere. Belg. *hinckelen.*

4 *Apud Virgilium.*] Lib. 5. *Sen crudo fidit pugnam committere caſtu.*

5 *Cæſtuum certamen.*] Erant autem *cæſtus*, lora, quibus pugilum brachia & manus innectebantur, & iis dimicabant. à *cædo* ſic dicti, quia ad cædendum ſeu pugnandum comparati ſunt.

6 *Stadium.*] A ſtando, quod Hercules eo ſpatio, ſpiritu unico confecto conſtitiſſet. Alias certa magnitudo ſeu certa loci diſtantia eſt: alias locus in quo curritur.

7 *Carcer.*] Locus, unde equi in circo emittebantur: ubi funibus coërcebantur, ne ad metam properarent, ante datum ſignum.

8 *Lappa.*] Herba acuta & ſpinoſa. Belg. *kliſſen.*

9 *Solſtitium.*] Alluſum eſt ad verſum Virgilii, *Solſtitium pecori defendite, jam venit æſtas Torrida.* *Solſtitium* ergò eſt dies longiſſimus, qui incidit in diem Julii 22. Dicitur ergò *Solſtitium*, quod circà id tempus Sol ſtare, neque dies minui aut creſcere videantur.

1 *Amphi-*

narum vita. Animal ſum terreſtre, non [1] amphibion. LA. Sed tamen hoc exercitamenti genus [2] olim cum primis habebatur [3] liberale. VI. Imo etiam utile. LA. Ad quid? VI. Si fugiendum ſit in bello, ibi potiſſimum valent, qui ſeſe curſu pedum & natatu exercuerunt. LA. Artem narras haudquaquam aſpernandam. Neque enim minus laudis eſt aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis & imperitus natandi, nec ſine periculo verſamur in alieno elemento. LA. Sed aſſueſcere oportet: nemo naſcitur artifex. VI. At ego iſtius generis artifices permultos audio nataſſe, ſed non enataſſe. LA. Experieris primum innixus ſuberi. VI. Nec [4] ſuberi fido magis quam pedibus: ſi vobis cordi eſt natatio, ſpectator eſſe malo, quam certator.

Confabulatio Pia.

ERASMUS, GASPAR.

ER. UNde nobis prodis? [5] E popina quapiam? GA. Bona verba. ER. E ſphæriſterio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex [6] œnopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non aſſequor divinando, dic ipſe. GA. Ex æde Virgini matri ſacra. ER. Quid illic tibi negocii eſt? GA. Salutem dixi nonnullis. ER. Quibus? GA. Chriſto, ac divis aliquot. ER. Religioſior tu quidem es, quam pro ætate. GA. Imo nullam ætatem non decet religio. ER. Si cupiam eſſe

1 *Amphibion.*] Amphibia dicuntur, quæ ſimul & in aqua vivunt & in terra, ut crocodilus, anates, anſeres, cygni & ſimilia.

2 *Olim.*] Græci enim & Romani inter rudimenta Juventutis, natationem habuere. Etſi elegerint olim Campum Martium Tiberi vicinum, ut poſt exercitium armorum, juventus ſudorem pulveremque dilueret.

3 *Liberale.*] Ita quidem ut de iis, qui nihil didiciſſent, in proverbium abierit: *Neque nare, neque literas novit.*

4 *Suberi.*] Græcè φελλός, Belg. *kurck.* corticis genus ſemper fluitans, unde qui diſcunt natare, ſubjiciunt pectori. *Horat. Nabis ſine cortice.* Sine cortice nare dicuntur, qui jam per ætatem non egeant cuſtode morum: aut qui eo doctrinæ proceſſerunt, ut jam præceptorum opera non indigeant.

5 *E popina.*] Seu ganea, ita dicta, à popâ, locus ubi delicata obſonia venduntur & conſumuntur.

6 *Oenopolion.*] Græcum eſt οἰνοπώλιον taberna vinaria. ab οἶνος, *vinum*, & πωλεῖν, *vendo.*

eſſe religioſus, patiar mihi injici cucullam. GA. Atque ego idem facerem, ſi, quantum caloris adfert, tantumdem pietatis adferret cuculla. ER. Ajunt vulgo, pueros angelicos in ſatanam verti, ubi conſenuerint. GA. Sed ego proverbium iſthuc ab autore ſatana natum arbitror. Imo vix exiſtimo, ſenem eſſe vere pium, niſi qui à teneris annis aſſueverit. Nihil felicius diſcitur, quam quod ab ipſa ſtatim pueritia diſcitur. ER. Quid igitur eſt [1] religio? GA. Eſt purus cultus numinis, [2] & obſervatio præceptorum illius. ER. Quæ ſunt illa? GA. Longum eſt; ſed ut in ſumma dicam, in rebus quatuor eſt ſita. ER. In quibus? GA. Primum, ut recte pieque ſentiamus de Deo, de ſcripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus [3] ex intimis affectibus, ut patrem beneficentiſſimum. Secundum, ut ſumma cura tueamur innocentiam, ea eſt, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc eſt, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut ſervemus patientiam. Ea præſtat, ut mala nobis illata, ſi mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciſcentes, nec malum malo referentes. ER. Næ tu probus es concionator. Sed præſtas iſta, quæ doces? GA. Equidem adnitor pro mea virili. ER. Quî potes pro virili, cum ſis puer? GA. Meditor pro viribus; & quotidie mecum ineo rationem: ſi quid ceſſatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumſpectius, hoc taceri præſtiterat, illud omiſſum. ER. Quando [4] ſubducitur iſta ratio? GA. Ferme ſub noctem, aut ſi quando magis vacat. ER. Sed age, dic mihi, quibus ſtudiis totum tranſigis diem? GA. Nihil celabo tam fidum ſodalem. Mane, ſimul atque ſum

1 *Religio.*] A religando, quippe nihil magis homines religat aut devincit, quam religio.

2 *Et obſervatio præcept.*] Vera enim religio à Deo inſtituta, eo ſpectat; ut Deum recte agnoſcamus, agnitumque purè colamus, ſincera animi pietate, ad ipſius gloriam, & noſtram ſalutem.

3 *Ex intimis affect.*] Juxtà præceptum eximium & primum Matth. 22.

4 *Subducitur.*] Metaphora ducta à calculatoribus.

1 *Impin-*

ſum expergefactus, (id fere fit ad ſextam, aut quintam,) pollice ſignum crucis pingo in fronte & in pectore. ER. Quid deinde? GA. Auſpicor initium diei, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. ER. Pie ſane. GA. Mox paucis ſaluto Chriſtum. ER. Quid illi narras? GA. Ago gratias, quod eam noctem mihi voluerit eſſe proſperam, precorque ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipſius gloriam, & animæ meæ ſalutem: utque is, qui eſt vera lux occaſum neſciens, ſol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illuceſcere menti meæ, ne uſquam [1] impingam in ullum peccatum, ſed ipſius ductu perveniam ad vitam æternam. ER. Haud inauſpicatum diei exordium. GA. Deinde ſalutatis parentibus, quibus ſecundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus eſt, confero me ad ludum literarium, ſed ut per templum, ſi commodum eſt, ſit mihi tranſitus. ER. Quid illic? GA. Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac [2] divos divaſque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares. ER. Næ tu mihi probe legiſſe videris illud Catonis; *Saluta libenter*. Non ſat erat mane ſalutaſſe, niſi mox denuo ſalutares? An non vereris ne moleſtus ſis immodico officio? GA. Amat Chriſtus ſubinde appellari. ER. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. GA. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. ER. Qua? GA. Animo. ER. Sed otioſum eſt ſalutare non reſalutantem. GA. Reſalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde reſalutat, qui dat quod petitur. ER. Quid hic ab illo flagitas? Nam video tuas ſalutationes eſſe petaces, cujuſmodi fere ſunt mendicorum. GA. Sane [3] non procul aberras à ſcopo. Precor enim ut, qui puer duodecim annos natus, ſedens in templo

1 *Impingam.*] Metaphora ab offendentibus ad lapidem aut aliud quippiam.

2 *Divos Divaſque.*] Scatent Pontificiorum templa imaginibus Divorum Divarumque. Introductæ ex ſunt ſeculo quarto in quædam Chriſtianorum auditoria: ſed admodum improbatæ ab Epiphanio, Hieronymo, cæteriſque ſanioribus.

3 *Non procul à ſcopo.*] Hinc Adag. *Scopum attingere*, eſt voti compotem fieri: aut conjectura rem ipſam aſſequi.

templo docuit ipſos doctores, cuique pater cœlitus emiſſa voce dedit autoritatem docendi mortalium genus, quum diceret: [1] *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt, ipſum audite*: quique eſt æterna ſapientia ſummi patris, illuſtrare dignetur ingenium meum ad perdiſcendas honeſtas literas, quibus utar ad ipſius gloriam. ER. Quos autem habes divos tibi peculiares? GA. Ex apoſtolis Paulum, ex martyribus [2] Cyprianum, ex doctoribus [3] Hieronymum, è virginibus [4] Agnetem. ER. Quæ res iſtos tibi conciliavit? electio, an caſus? GA. Sortito obvenerunt. ER. Atque iſtos nihil aliud quam ſalutas? An ab his quoque mendicas aliquid? GA. Precor ut me ſuis ſuffragiis Chriſto commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipſorum venire [5] contubernium. ER. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum poſtea? GA. Ad ludum propero, & quod is locus poſtulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Chriſti præſidium, quaſi citra illius opem nihil efficiat noſtrum ſtudium: ſic ſtudeo, quaſi ille nihil auxilii ſit laturus niſi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel ſodales meos. ER. Probus es, quum iſta cogitas. GA. Quum dimiſſus à ludo domum propero, rurſus, ſi licet, per ædem ſacram iter facio, rurſuſque tribus verbis ſaluto Jeſum. Si quid eſt obſequii præſtandum parentibus, obeo. Quod ſi quid etiam ſupereſt temporis, mecum aut cum ſodali repeto quod prælectum eſt in ſchola. ER. Næ tu perparcus es [6] temporis. GA. Nec mirum, ſi parcus ſum rei, ut multo precioſiſſimæ, ita irrecuperabilis. ER. At Heſiodus docet, in medio parcendum eſſe: in principio præ-

prope-

1 *Hic eſt filius meus dilectus.*] Matth. 3. ℣ſ. 17. & Matth. 17. ℣ſ. 5.

2 *Cyprianum.*] Carthaginenſis Epiſcopus martyrio affectus.

3 *Hieronymum.*] Sub Theodoſio magnus ille pater nongenario major, anno 422. in Judæa mortuus.

4 *Agnetem.*] Multa de illa Pontificii in ſuis, ut vocant, *Legendis*.

5 *Contubernium.*] Proprie decem milites ſub uno tentorio degentes, dicebantur *contubernium*.

6 *Temporis.*] Ἐλλεψις ſcil. emenſor vel computator.

1 *In*

properam, in [1] fine ſeram eſſe parſimoniam. GA. Recte [2] Heſiodus de vino; ſed ætatis nulla eſt intempeſtiva parſimonia. Dolium ſi ſinas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, ſive dormias, ſive vigiles. ER. Fateor: ſed quid deinde rei geritur? GA. Adornata parentibus menſa, recito conſecrationem; deinde prandentibus miniſtro, donec jubeor & ipſe prandium ſumere. Actis gratiis, ſi quid vacat, luſu quopiam honeſto laxo animum cum ſodalibus, donec hora revocat [3] in ludum à luſu. ER. Ac rurſum ſalutatur Jeſus? GA. Salutatur, ſi commodum eſt. [4] Sin eſt cur aut non vacet, aut non ſit tempeſtivum, tamen præteriens templum, cogitatiuncula ſaluto. Rurſus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus poſtulat. Domum reverſus, idem ago quod ante prandium. A cœna ſuavibus fabulis memet oblecto: mox proſperam noctem precatus parentibus ac familiæ, mature me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus ſtudiis is dies peractus ſit. [5] Si quid eſt gravioris admiſſi, Chriſti clementiam imploro ut ignoſcat, polliceorque meliora: ſi nihil eſt, ago gratias illius beneficentiæ, quod me ſervarit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab inſidiis mali genii, & ab obſcœnis ſomniis. His factis, lectum ingreſſus, frontem ac pectus [6] ſigno crucis imagine, ac me compono ad ſomnum. ER. Quo pacto te componis? GA. Nec pronus cubo, nec ſupinus, ſed primum lateri dextro innitens, brachiis ita tranſverſim ſeu [7] decuſſatim compli-

1 *In fine.*] Vide prov. ſera in fundo parſimonia. quo admonet, in tempore parcendum eſſe rebus neceſſariis; neque imitandum profuſorum vulgus, qui tum demum parcere incipiunt, poſtquam viderint minimum ſupereſſe. Belgis, *'t Is verlooren geſpaert, als de boter tot de boem is.*

2 *Heſiodus.*] Ab autoritate.

3 *In ludum.*] Omnem ſcholam, Aſconio teſte, *ludum* nominarunt Romani: additur quandoque *litterarius*: hinc & *ludimagiſter*.

4 *Sin.*] Correctio.

5 *Si quid.*] Elegans morale.

6 *Signo crucis.*] Quoties ſuper res aliquas ſignum crucis exprimitur, nihil virtutis, ait Vaſquez, ipſis imprimitur, ſed ſolum ſigno illo ſuper illo expreſſo, Chriſti crucifixi auxilium invocatur.

7 *Decuſſatim.*] Id eſt, ad figuram decuſſis, inſtar literæ latinæ X.

complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu ſiniſtro admota humero, læva dextro. Ita dormio ſuaviter, donec aut expergiſcar ipſe, aut exciter. ER. [1] Sanctulus es, qui iſta poſſis. GA. Imo ſtultulus es, qui iſta dicas. ER. Laudo inſtitutum, ſi queam aſſequi. GA. Velis tantummodo. Nam ubi aſſueveris pauculos menſes, erunt hæc etiam ſuavia; adeo vertentur in naturam. ER. Sed nihil audio de ſacris. GA. Nec hac parte mihi deſum, diebus præcipue feſtis. ER. In his quomodo te geris? GA. Primum omnium excutio meipſum, num qua labe peccati ſit animus contaminatus. ER. Id ſi comperias, quid tum? ſubducis te ab altari? GA. Nequaquam corpore, ſed animo me ſubmoveo, ac veluti procul ſtans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex [2] Euangelio cum publicano: [3] *Domine propitius eſto mihi peccatori.* Deinde, ſi ſenſero quempiam offenſum à me, eum curo placandum è veſtigio, ſi licet: ſin minus, ſtatuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, doque operam, ut qui læſit, agnoſcat errorem ſuum, & reſipiſcat. Sin ejus rei nulla ſpes eſt, vindictam omnem Deo relinquo. ER. Iſtuc durum eſt. GA. An hoc durum, condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoſcentia tibi mutua ſit frequenter opus: quum Chriſtus omnia commiſſa noſtra nobis ſemel condonarit, & quotidie condonet? Imo mihi videtur hæc non eſſe liberalitas in proximum, ſed fœneratio apud Deum: [4] perinde quaſi conſervus ex pacto remittat conſervo tres [5] drachmas, ut ipſi dominus condonet [6] talenta decem. ER. Perpulchre tu quidem

1 *Sanctulus.*] Μείωσις duplex, quarum altera mordax eſt, altera μεμπτική.

2 *Euangelio.*] Εὐαγγέλιον, fauſtus vel lætus nuncius, ex εὖ & ἀγγέλλω; ſic vocatur doctrina de Chriſto exhibito.

3 *Domine.*] Lucæ 18. cap. 4.

4 *Perinde.*] Arguit ex comparatis à majori ad minus.

5 *Drachmas.*] Quid ſit, vide p. 46.

6 *Talentá decem.*] Sexcenti coronati talentum. Talentum Atticum valebat ſex drachmarum millia: Talentum Æginеticum, decem millia.

1 *Miſſam.*]

quidem philoſopharis, ſi modo certum ſit quod ais. GA. An poſtulas aliquid certius Euangelica cautione? ER. Non eſt æquum. Sed ſunt qui ſe non credant eſſe Chriſtianos, niſi quotidie [1] Miſſam, ut appellant, audierint. GA. Horum inſtitutum equidem non damno; præſertim in his qui abundant ocio, quive totos dies occupantur profanis negociis. Tantum illos non approbo, qui ſuperſtitioſe ſibi perſuaſerunt, diem fore parum fauſtum, niſi fuerint eum auſpicati à Miſſa: & ſtatim à ſacro ſe conferunt, vel ad negociationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi ſi, quod per fas nefaſque gerunt, ſucceſſerit, [2] Miſſæ imputant. ER. Suntne qui ſic deſipiant? GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad ſacrum. GA. Si licet, adſto vicinus altari ſacro, quo percipere queam ea quæ ſacrificus recitat, præſertim Epiſtolam & Euangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu [3] rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro, ſed cogitatione magis quam ſtrepitu labiorum. Ex his, quæ recitat ſacerdos, arripio precandi occaſionem. ER. Dic iſtud explanatius: nam non ſatis aſſequor quid velis. GA. Dicam. Finge recitari epiſtolam, [4] *Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi.* Ad hæc verba ſic mecum loquor Chriſto: Utinam vere ſim [5] azymus, purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jeſu, qui ſolus es ab

1 *Miſſam.*] Nihil aliud quam dimiſſio: eratque duplex Catechumenorum ante actionem ſacramentorum: & fidelium poſt confectionem & participationem eorundem ſacramentorum. Clamabat itaque diaconus, *ite, miſſa eſt.* Morem hunc mutuati ſunt Latini Chriſtiani ab Ethnicis: olim enim poſt celebrata myſteria Iſidis, dicebat Scriba λαοῖς ἄφεσις.

2 *Miſſæ imputant.*] Solent Pontificii miſſæ adſcribere fauſtos profanorum negotiorum ſucceſſus.

3 *Rumino.*] Lepide tranſlatum à pecoribus ruminantibus.

4 *Expurgate vetus fermentum.*] Verba Pauli ſunt 1 *Cor.* 5. 7. monentis ut inceſtuoſum è cœtu ſuo ejicerent. Paſcha enim olim celebraturis, non licebat fermentatis panibus veſci: adeo ut impurus haberetur qui fermentum deguſtaſſet. Sumitur vero *fermentum* pro falſa doctrina, vel vitioſis corruptæ naturæ affectibus, metaphorica locutione.

5 *Azymus.*] Fermenti expers: ex α, & ζύμη, *fermentum*: unde azymi panes, id eſt, infermentati. Per tranſlationem accipitur pro ſincero & non elato.

1 *De*

es ab omni malitia purus ac ſincerus, largire ut indies & ipſe magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rurſum, ſi forte legatur Euangelium [1] de ſeminante ſemen ſuum, ſic oro mecum: Felix ille, qui meretur eſſe terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, ſua benignitate faciat terram bonam, ſine cujus beneficio nihil omnino bonum eſt. Sint hæc exempli cauſa dicta: nam ſingula perſequi prolixum ſit. Sed, ſi contingat ſacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adeſſe propius altari, fere libellum paro, in quo deſcriptum ſit ejus diei Euangelium & Epiſtola; inde ipſe aut pronuncio, aut oculis lego. ER. Intelligo: ſed quibus cogitationibus potiſſimum tranſmittis hoc tempus? GA. Ago gratias Jeſu Chriſto pro ineffabili charitate, quod genus humanum ſua morte redimere dignatus eſt; & oro, ne patiatur ſuum ſacroſanctum ſanguinem pro me fruſtra fuſum eſſe, ſed ſuo corpore ſemper paſcat animum meum, ſuo ſanguine vivificet ſpiritum meum, ut paulatim adoleſcens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius myſtici, quod eſt eccleſia: nec unquam deficiam ab illo ſanctiſſimo fœdere, quod in extrema cœna diſtributo pane, & porrecto poculo, pepigit cum diſcipulis ſuis electis, & per hos cum omnibus, qui per baptiſmum in ſocietatem illius inſiti ſunt. Quod ſi ſenſero vagari cogitationem, lego [2] pſalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. ER. Habes in hoc pſalmos certos? GA. Habeo; ſed quos non ita mihi ipſi indixi quin omittam, ſi cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quam illa pſalmorum recitatio. ER. Quid [3] de jejunando? GA. Cum jejunio mihi nihil eſt negocii.

Sic

1 *De ſeminante.*] Luc. 8. 5.

2 *Pſalmos.*] A ψάλλω, fidibus cano. Sacram autem doctrinam numeris incluſit Spiritus ſanctus, ut facilius memoriæ inhæreret.

3 *De jejunando.*] Varia ſunt jejuniorum genera: aliud enim naturale, ad tuendam valetudinem: aliud civile, ad obeunda promptius negotia: aliud religioſum. Eſt autem id abſtinentia, non

tantum

Sic enim me docuit Hieronymus, non eſſe valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur juſtum collegerit. Nondum autem egreſſus ſum annum decimum ſeptimum. Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo, cœnoque parcius, [1] quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis [2] per diem feſtum. Er. Poſteaquam cœpi ſemel, [3] expiſcabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? Ga. Optime. Ad has non minus religioſe accedo, quam ad [4] ſacram ſynaxim. Et tamen deligo, quos audiam. [5] Sunt enim quos præſtat non audiſſe. Quod ſi talis contingit, aut ſi nemo contingit, tempus hoc tranſigo ſacra lectione: lego Euangelium & Epiſtolam cum interpretatione [6] Chryſoſtomi aut Hieronymi, aut ſi quis alius occurrit pius ac doctus interpres. Er. Sed [7] magis afficit viva vox. Ga. Fateor; & audire malo, ſi detur concionator tolerabilis: ſed non videor omnino caruiſſe concione, ſi Chryſoſtomum aut Hieronymum ſcripto loquentem audiero. Er. Non opinor. Sed quid te delectat confeſſio? Ga. Magnopere: nam confiteor quotidie. Er. Quotidie? Ga. Sic eſt. Er. Alendus eſt igitur tibi [8] proprie ſacerdos. Ga. Sed illi confiteor, [9] qui vere ſolus remittit peccata, cui eſt poteſtas univerſa. Er. Cuinam? Ga. Chriſto.

Er. An

tantum à cibo, ſed & omnibus quæ corpus oblectant, ad impetrandam precibus Dei clementiam, propter inſtantes aut prementes calamitates.

1 *Quo me.*] Cauſa finalis.

2 *Per diem feſtum.*] Judaïcum eſt, & admodum friget, quod in papatu ſine ratione perſonarum & occaſionum, ſtatis diebus jejunia obſervantur.

3 *Expiſcabor.*] Metaphora. id eſt, ſciſcitabor, diligenter inquiram.

4 *Sacra Synaxis.*] Eſt celebratio euchariſtiæ ſeu cœnæ, vel ipſa euchariſtia. Vel conventus Eccleſiaſticus ad verbum Dei audiendum, ad orandum, &c. à *συνάγω, congrego.*

5 *Sunt enim.*] Ratio ab utili.

6 *Chryſoſtomus.*] Epiſcopus Conſtantinopolitanus, ob eloquii venuſtatem ſic dictus, quaſi dicas, *χρυσοῦν στόμα, os aureum.*

7 *Magis.*] Proverb. Viva vox magis afficit. Hoc eſt, non ſcripta, ſed ab ipſo pronuntiantis ore percepta, quaſi vivida & efficax. Nam *viva* dicuntur nonnunquam, quæ nativa ſunt & non factitia. Habet enim viva vox, neſcio, quid latentis energiæ, & in aures diſcipuli, de doctoris ore transfuſa, fortius ſonat.

8 *Proprie ſacerdos.*] Regibus & magnatibus proprii ſacerdotes ſunt, quibus peccata confitentur.

9 *Qui vere.*] Πειρίφερσος Dei, vel ut ipſe explicat ſe, Chriſti.

1 *Colo-*

Er. An iſtud ſat eſſe putas? Ga. Mihi quidem ſat eſſet, ſi ſat eſſet Proceribus eccleſiæ & conſuetudini receptæ. Er. Sed quos tandem appellas eccleſiæ Proceres? Ga. Pontifices, Epiſcopos, Apoſtolos. Er. Et inter hos annumeras Chriſtum? Ga. Is eſt omnium ſine controverſia [1] colophon. Er. Et hujus receptæ confeſſionis autor? Ga. Is quidem autor eſt omnis boni: ſed an ipſe inſtituerit hanc confeſſionem, qualis nunc eſt in uſu eccleſiæ, Theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ ſufficit majorum autoritas. Hæc eſt certe præcipua confeſſio: nec eſt facile confiteri Chriſto. Non confitetur illi, niſi qui ex animo iraſcitur ſuo peccato. Apud illum expono, deploroque, ſi quid admiſi gravius; clamo, lachrymor, ploro, meipſum execror, illius imploro miſericordiam: nec finem facio, donec ſenſero peccandi affectum penitus expurgatum è medullis animi, & ſuccedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam ſacroſanctam menſam corporis & ſanguinis dominici, confiteor & ſacerdoti, ſed paucis, & non niſi ea quæ certo videntur crimina: aut ejuſmodi, ut vehemens ſuſpicio ſit crimen eſſe. Neque vero protinus arbitror eſſe piaculum, hoc eſt, enorme crimen, quod admittitur adverſus quaſlibet conſtitutiones humanas, niſi contemptus acceſſerit malitioſus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non ſit adjuncta malitia, hoc eſt, perverſa voluntas. Er. Laudo, quod ſic es religioſus, ut tamen ſuperſtitioſus non ſis. Hic quoque puto locum eſſe proverbio, [2] *Nec omnia, nec paſſim, nec quibuſlibet.* Ga. De-

1 *Colophon.*] Præcipuus & caput. A Κολοφὼν, ὁ, *faſtigium, apex.* ſumma manus, finis. A Colophone Ionica urbe vox orta exiſtimatur, quod, quum imprimis equeſtribus certaminibus excellerent, certam ſibi victoriam illi pollicerentur, quibus Colophonius acceſſiſſet equitatus. & ideo *ſummitatem & finem* ſignificat.

2 *Nec omnia, &c.*] Οὔτε πάντα, οὔτε πάντῃ, οὔτε παρὰ πάντων. Admonet Adag. in muneribus accipiendis, non ſolum verecundiam adhibendam eſſe, verum etiam delectum. Sunt enim quædam, quæ neutiquam decorum ſit accipere. Eſt item locus, eſt tempus, quo pulchrum ſit recuſare munus oblatum.

1 *Iſthuc*

GA. Deligo mihi ſacerdotem, cui credam arcana pectoris. ER. [1] Iſthuc eſt ſapere. Sunt enim permulti, quod compertum eſt, qui, quod accipiunt in confeſſionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confitente, quæ præſtiterat tacuiſſe. Sunt indocti & ſtolidi, qui ob ſordidum quæſtum præbent aurem verius quam animum, cum nec dijudicent inter noxiam & recte factum, nec docere poſſint, nec conſolari, nec conſulere. Hæc ſic habere, frequenter audivi ex multis, & ipſe partim expertus ſum. GA. Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, ſpectatæ integritatis, linguæ continentis. ER. Profecto felix es, qui iſta mature ſapere cœperis. GA. Denique illa prima mihi curarum eſt, ne quid committam, quod cum periculo credam ſacerdoti. ER. Nihil melius, ſiquidem poſſis cavere. GA. Nobis quidem difficillimum eſt, ſed, auxiliante Chriſto, facile eſt. Primum eſt, ut adſit bona voluntas. Eam mihi ſubinde renovo, præſertim diebus dominicis. Deinde ſubduco meipſum pro viribus ab improborum conſortio; & ſodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. ER. Recte tibi conſulis. [2] *Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava.* GA. Ocium ceu peſtem quandam fugio. ER. Nec mirum: nam nihil malorum non docet ocium. Sed ut nunc ſunt hominum mores, ſolus vivat oportet, qui velit abeſſe à malorum conſortio. GA. Non omnino vanum eſt quod dicis. Plures enim mali, ut Græcus ille ſapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus ſodalis nonnunquam ſodalem reddit meliorem. Vito luſus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiis. Comem me præbeo omnibus: ſed familiarem non niſi bonis. Quod ſi quando incidero in malos, aut corrigo blande monen-

1 *Iſthuc eſt ſapere.*] Verbum loco nominis ſubſtantivi: id eſt, iſthæc eſt ſapientia.

2 *Corrumpunt.*] Eodem pertinet Menandri ſenarius, quem D. Paulus 1. ad Corinth. Epiſt. non gravatus eſt citare. Et certe ſumuntur à converſantibus mores.

1 *Suffu-*

monendo, aut diſſimulo, toleroque: ſi videor non profecturus, certe cum primum licet, memet ab illis [1] ſuffuror. ER. Nunquamne [2] titillavit animum tuum libido capiundæ [3] cucullæ? GA. Nunquam; ſed crebro ſolicitatus ſum à quibuſdam, ab hoc ſeculo, velut à naufragio, ad portum monaſteriorum vocantibus. ER. Quid ego audio? Captabant prædam? GA. [4] Miris technis adorti ſunt & me, & parentes. Sed mihi ſtat ſententia, non addicere me vel matrimonio, vel ſacerdotio, vel inſtituto monachorum, aut ulli vitæ generi, unde poſt me non queam [5] extricare, priuſquam [6] mihi fuero pulchre notus. ER. Quando iſthuc erit? GA. Fortaſſe nunquam. Sed ante annum vigeſimum octavum nihil ſtatuetur. ER. Cur ita? GA. Quia audio paſſim tam multos ſacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod ſeſe temere [7] præcipitarint in ſervitutem. ER. Cautus es, qui capi nolis. GA. Interim tria mihi curæ ſunt. ER. Quænam iſta? GA. Ut proficiam in probitate morum. Dein, ſi id nequeam, certe tuear [8] illibatam innocentiam ac famam. Poſtremo, paro mihi bonas literas ac diſciplinas, in quovis vitæ genere futuras uſui. ER. Sed interim à [9] poëtis abſtines? GA. Non in totum, ſed caſtiſſimos quoſque potiſſimum lego. Quod ſi quid inciderit parum verecundum, prætercurro, [10] quemadmodum Ulyſſes obturatis auribus [11] Sirenas præternavigavit.

ER. Sed

1 *Suffuror.*] Id eſt, illorum conſortium effugio, & clam me ſurripio inde.

2 *Titillavit.*] Invaſit, inceſſit, cepit.

3 *Cucullæ.*] Ad profeſſionem nempe vitæ monaſticæ. *Cucullæ* quippe Monachi ab aliis diſtinguuntur.

4 *Miris technis.*] Idem Eraſmo evenerat ab amicis & præſertim tutoribus pertinaciter ſollicitatus, ut ſe mancipparet monaſterio.

5 *Extricare.*] Explicare, expedire, liberare.

6 *Mihi fuero pulchre notus.*] In eandem ſententiam ipſe auctor, tutori vitam monaſticam importunius urgenti, reſpondit: ſe nondum ſcire, neque quid eſſet monaſterium, aut mundus, aut ipſe: proinde conſultius, ut adhuc annos aliquot in ſcholis ageret, donec ſibi notior eſſet.

7 *Præcipitarint.*] Id eſt, temere conjecerint.

8 *Illibatam.*] Puram, intactam & incorruptam.

9 *Poëtis.*] Qui, & quomodo legendi, oſtenſurus.

10 *Quemadmodum.*] Illuſtratio ab exemplo.

11 *Sirenas.*] Sirenes, monſtra marina, poëtarum fabulis celebrata: ſuperiore

parte

Er. Sed cui interim ſtudiorum generi te potiſſimum addicis? Medicinæ, [1] Juri Cæſareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ litteræ, philoſophia, pariter conducunt ad omnem profeſſionem. **Ga.** Nondum ulli me plane addixi, ſed ex omnibus guſtum aliquem capio, ne cujuſquam plane ſim rudis: utque, deguſtatis ſingulis, certius eligam, cui ſim accommodus. Medicina ubivis terrarum certiſſimum viaticum eſt: Juris prudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cum primis placeret, niſi me mores quorundam, & moroſæ inter ipſos contentiones offenderent. **Er.** Non facile labitur, qui ſic pedetentim incedit. Complures hiſce temporibus abſtinent à Theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica, cum videant nihil non vocari in quæſtionem. **Ga.** Ego, quod lego in ſacris literis & in ſymbolo, quod dicitur Apoſtolorum, ſumma fiducia credo, nec ultra ſcrutor. Cætera permitto Theologis diſputanda ac definienda, ſi velint. Si quid tamen receptum eſt uſu populi Chriſtiani, quod non plane pugnet cum ſacris literis, hactenus ſervo, ne cuiquam ſim offendiculo. **Er.** [2] Quis Thales te docuit iſtam philoſophiam? **Ga.** Fuit mihi admodum puero conſuetudo domeſtica cum integerrimo viro [3] Ioanne Coleto. Noſtin' hominem? **Er.** Quid ni? tanquam te. **Ga.** Is eam ætatem hujuſmodi præceptiunculis imbuit. **Er.** Non invidebis, ſi me præbeam æmulum inſtituti tui? **Ga.** Imo iſthoc nomine mihi futurus es multo carior. Scis enim ſimilitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. **Er.** Verum; ſed non inter competitores ejuſdem magiſtratus, quum ſimili laborent morbo. **Ga.** Nec inter ejuſdem ſponſæ pro-

parte virgines, inferiore, piſces referentia. In litore Siculo ſuavitate cantus prætemavigantes ad naufragium pelliciebant.

1 *Jure Cæſareo.*] Hinc utrumque jus, *civile* nempe & *canonicum.*

2 *Quis Thales.*] Thaleti primas tribuunt inter ſeptem Græciæ ſapientes.

3 *Joh. Coleto.*] Plurimæ ad hunc Eraſmi epiſtolæ exſtant; ut & illius ad Eraſmum. Fuit autem natione Anglus.

ſæ procos, quum pariter laborent amore. Er. Sed extra jocum, experiar imitari rationem iſtam. Ga. Precor ut tibi vertat quam optime. Er. Fortaſſis aſſequar te. Ga. Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe quotidie meipſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere, ſi potes, ut antevertas.

Venatio.

Paulus, Thomas, Vincentius, Laurentius, Bartholus.

Pa. [1] Trahit ſua quemque voluptas. mihi placet venatio. Th. Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi venabula, ubi caſſes? Pa. Valeant apri, urſi, cervi & vulpes; nos inſidiabimur cuniculis. Vi. At ego laqueos injiciam locuſtis. Inſidiabor [2] gryllis. La. Ego ranas captabo. Ba. Ego [3] papiliones venabor. La. Difficile eſt ſectari volantia. Ba. [4] Difficile; ſed pulchrum: niſi pulchrius eſſe ducis ſectari lumbricos aut [5] cochleas, quia carent alis. La. Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi hamus elegans. Ba. Sed unde parabis eſcam? La. Lumbricorum ubique magna eſt copia. Ba. Eſt, ſi tibi velint prorepere è terra. La. At ego mox efficiam, ut multæ [6] myriades proſiliant. Ba. Quo pacto? incantamentis? La. Videbis [7] artem. Imple hanc ſitulam aqua. Hos [8] juglandium ſummos cortices virentes confractos, immittito. Hac aqua perfunde ſolum. Nunc obſerva pauliſper. Vides emergentes? Ba. Rem prodigioſam video. [9] Sic olim, opinor,

1 *Trahit ſua.*] Hemiſtichium Virg. ex Bucol.

2 *Gryllus.*] Locuſtæ genus, ſimile cicadæ, noctu ſtridens. Belg. *Nachtkreeckel.*

3 *Papilio.*] Vermiculus aut inſectum potius alatum, alis prælargis, omnis generis colores ementiens. Belg. *Een Capellecken.*

4 *Difficile, ſed pulchrum.*] Χαλεπὰ τὰ καλά. Docet Adagium in difficilibus rebus potiſſimum ſpectari cujuſque virtutem.

5 *Cochleas.*] Cochlea proprie teſta limacis; quandoque ipſa limax teſtam habens.

6 *Myriades.*] *Myrias* quid, pag. 34. dictum.

7 *Artem.*] Ars piſcatoriæ inſerviens.

8 *Juglandium.*] *Juglans*, ſeu nux Baſilica. Belg. *Ockernoote.*

9 *Sic olim.*] Illuſtratio ab exemplo.

1 Quid

opinor, exiliebant armati ex ſatis ſerpentis dentibus. Sed plerique piſces delicatioris & elegantioris ſunt palati, quam ut eſca tam vulgari capiantur. LA. Novi quoddam inſecti genus, quo talibus inſidiari ſoleo. BA. Tu vide an poſſis imponere piſcibus; ego ranis faceſſam negocium. LA. Quomodo, reti? BA. Non; ſed arcu. LA. Novum piſcandi genus. BA. At non injucundum. Videbis, & fateberis. VI. [1] Quid ſi nos duo [2] micemus digitis? PA. Ignavum eſt ac ruſticum luſus genus. Ad focum deſidentibus magis convenit, quam in campo verſantibus. VI. Quid ſi certemus nucibus? PA. [3] Nuces admodum pueris relinquamus; nos grandiuſculi ſumus. VI. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri ſumus. PA. Sed quibus decorum eſt ludere nucibus, iiſdem non indecorum eſt [4] equitare in arundine longa. VI. Tu igitur præſcribito luſus genus, ſequar quocunque vocaris. PA. Et ego futurus ſum [5] omnium horarum homo.

Euntes in ludum literarium.

SYLVIUS, JOHANNES.

SY. CUR adeo curris, Johannes? JO. Cur [6] lepus, ut ajunt, pro carnibus? SY. Quid hoc proverbii eſt? JO. Quia niſi adfuero in tempore ante recitatum catalogum, actum eſt de pelle mea. SY. Hac quidem ex parte nihil

1 *Quid ſi.*] Vide Cicer. de divinat. l. 2.

2 *Micemus digitis.*] Mico, à mica deductum, quæ in arena fulget. Micatio enim digitorum eſt, cum digitis extentis, obſtructus alter, numerum eorum divinatione aſſequi conatur: pueris hodieque in uſu.

3 *Nuces admodum, &c.*] Nuces relinquere, eſt omiſſis nugis ad graviora converti: à vetuſta nuptiarum ceremonia tranſlata eſt metaphora. Nam ſponſus uxorem domum ducens, nuces ſpargebat, utpote jam pueritiæ renuntians.

4 *Equitare in arundine.*] Horat. 2. Serm. Sat. 3. *Ludere par impar, equitare in arundine longa.* More puerorum quadrimorum, cannæ tanquam caballo inequitare.

5 *Omnium horarum homo.*] Qui ſeriis pariter ac jocis accommodatus eſt, & quicum aſſidue libet vivere. Belg. *Een Man daermen mee over weech mach.* Sic contra perpaucorum hominum homo, qui ſuis moribus, nec facile ad cujuſvis convictum eſt.

6 *Lepus pro carnibus currit.*] Dicitur de iis, qui magno ſuo periculo, aut capitis etiam diſcrimine, atque ob id acriter decertant. Belg. *'t Koſt halſen.*

hil eſt periculi. Modò præterita eſt quinta. Inſpice [1] horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis ſpatiis dirimit. Jo. At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. Sy. At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. Jo. Quid loquebatur? Sy. Horam eſſe quintam. Jo. [2] Sed eſt & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda eſt memoriter heſterna lectio, ſatis prolixa. Vereor ut poſſim. Sy. Commune periculum narras. Nam & ipſe vix ſatis teneo. Jo. Et noſti præceptoris ſævitiam. Omnis illi [3] noxia capitalis eſt. Nec magis parcit noſtris natibus, [4] quam ſi corium eſſet bubulum. Sy. Verum is non aderit in ludo. Jo. Quem igitur vicarium conſtituit? Sy. Cornelium. Jo. [5] Strabum illum? Væ noſtris natibus. Is vel [6] Orbilio plagoſior eſt. Sy. Verum dicis; & ideo non raro ſum illius brachio precatus [7] paralyſin. Jo. Non eſt pium, imprecari præceptori. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. Sy. Reddamus inter nos viciſſim, altero recitante, altero codicem inſpiciente. Jo. Pulchre mones. Sy. Fac præſenti ſis animo. Nam metus officit memoriæ. Jo. Facile deponerem pavorem, ſi non adeſſet periculum. At in tanto diſcrimine quis poſſit eſſe ſecurus animo? Sy. Fateor; attamen [8] non agitur de capite, [9] ſed de parte diverſa.

Alia.

1 *Horologium.*] Belg. *De wijſer.* Ex ὥρα & λέγω, *dico.* olim *Solarium* dicebatur, quod in ſole tantum horarum ratio conſpiceretur.

2 *Sed eſt.*] Cauſa efficiens ſolicitudinis.

3 *Noxia capitalis.*] Quæ capitis ſupplicium mereretur: ut *capitale crimen*, cum quem capitis pœna ſequeretur. Capitis autem pœna, vel libertatis, vel civitatis amiſſio dicebatur; quam utramque *Capitis diminutionem* vocabant.

4 *Quam ſi.*] Illuſtratio à ſimili.

5 *Strabum.*] Ab adjunctis corporis circumſcriptio: Nam *ſtrabus* eſt, cui diſtorti oculi.

6 *Orbilio.*] Orbilium litteratorem, Horat. *plagoſum* appellat. Lege Suet. lib. de claris grammaticis.

7 *Paralyſis.*] A παραλύω, *reſolvo:* eſtque nervorum reſolutio, orta ab humore frigido & craſſo, nervos plus æquo humectante & laxante, ſenſumque pariter & motum alteri fere lateri eripiente. Belg. *Beroerteniſſe of lammigheyt.*

8 *Non agitur de capite.*] Belg. *Daer hangen geen halſen aen.*

9 *Sed de parte diverſa.*] Nempe natibus.

1 *Elemen-*

Alia.

CORNELIUS, ANDREAS.

Co. SCite tu quidem pingis, ſed charta tua perfluit. Charta ſubhumida eſt, ac tranſmittit atramentum. AN. Quæſo ut appares mihi pennam hanc. Co. Deeſt mihi gladiolus ſcriptorius. AN. En tibi. Co. Hui quam obtuſus! AN. Accipe coticulam. Co. Utrum amas ſcribere cuſpide duriuſcula, an molliore? AN. Attempera ad manum tuam. Co. Ego molliore ſoleo. AN. Quæſo ut mihi deſcribas ordine figuras [1] elementorum. Co. Græcas an Latinas? AN. Latinas primum conabor imitari. Co. Suppedita chartam. AN. Accipe. Co. Sed meum atramentum dilutius eſt, ſubinde infuſa aqua. AN. At meum linteolum prorſus exaruit. Co. Immunge; niſi mavis immeiere. AN. Imo potius rogabo alicunde. Co. Præſtat habere domi, quam rogare commodato. AN. Quid eſt ſcholaſticus abſque calamo & atramento? Co. Quod miles abſque clypeo & gladio. AN. Utinam mihi eſſent articuli tam celeres. Equidem non poſſum dictantis vocem ſcribendo aſſequi. Co. Prima cura ſit, ut bene ſcribas: proxima, ut celeriter. [2] *Sat cito, ſi ſat bene.* AN. Belle: ſed iſtam cantionem cane præceptori, quum dictat, *Sat cito, ſi ſat bene.*

Agendi gratias, Formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

PE. GRatum mihi feciſti, quod aliquoties ad me ſcripſeris. Habeo gratiam, quod ad me crebrius ſcripſiſti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viſeris.

Ago

1 *Elementorum.*] Elementa proprie principia omnium rerum, à quibus ſumitur exordium, & in quæ reſolvuntur. Hinc & literarum notæ, iſto nomine inſigniuntur, quia principia ſunt orationis: Ex literis enim ſyllabæ, ex ſyllabis dictiones.

2 *Sat cito, ſi ſat bene.*] Ab Hieronymo, Catoni hæc ſententia adſcribitur. Et certe feſtinationis comites, *error* & *pœnitentia.* Hinc Græcis in ore: *Multis malorum cauſa eſt præcipitantia.*

[1] Ago tibi gratias, qui literarum faſciculis nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis laceſſiveris. Pergratum mihi feciſti, quod nos dignatus ſis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humaniſſimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me ſcribere.

Reſponſio.

CH. [2] Imo meum eſt deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus ſim tibi homini tum occupatiſſimo, tum doctiſſimo, meis illiteratis literis obſtrepere. Agnoſco ſolitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni conſulueris: Verebar ne quid offendiſſent te meæ literæ, quod nihil omnino reſponderes. Non eſt quod agas gratias; mihi plus ſatis eſt, ſi ſedulitatem meam accepiſti in bonam partem.

Nova rogandi, Formula.

PE. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de noſtratibus accepiſti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ res novæ è patria nunciantur?

Reſponſio.

CH. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum ſatis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorſus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, ſed dubii. Plurima eſt fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiunt, adfero tota plauſtra mendaciorum. Fabularum [3] totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. PE. Exonera te quamprimum, ne ſuccumbas tanto oneri. CH. Nihil habeo præter ea quæ

1 *Ago tibi gratias.*] Diſtinguunt Literatores, inter Gratias agere, habere & referre. *Agimus* enim verbis, *habemus* animo, *referimus* factis.

2 *Imo.*] Petit veniam ſumpto argumento à perſonæ qualitate.

3 *Totos modios apporto.*] Hyperbolica locutio: quemadmodum etiam *plauſtra mendaciorum.* Sed *modius* ſexta pars medimni, continens ſedecim ſextarios.

ea quæ jactantur [1] in tonſtrinis, in vehiculis, [2] & in navibus.

An accepiſti literas? Formula.

Pr. Nihilne literarum accepiſti? Num aliquas è patria recepiſti litteras? Nullæ tibi ſunt redditæ literæ? Num quid ſcriptorum accepiſti? Num quas accepiſti epiſtolas? Ecquas ab [3] amiculis accepiſti literas? Nihil epiſtolarum advolavit è Gallia?

Reſponſio.

Ch. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quam literas malim. Argentum accipere malim, quam epiſtolas. Nummos recipere malim, quam epiſtolia. Nihil moror literas; modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quam ſcribi.

Credo, Formula.

Pr. Facile credo. Haud difficile creditu eſt. Credi iſtud perfacile poteſt. Iſtud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profecto habeo tibi fidem. Iſtius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Veriſimile dicis. Adferunt tamen nonnihil ſolatii literæ. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

Utilitatis, Formula.

Ch. Quorſum ſpectant literæ ſine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorſum valent, ad quid conferunt, faciunt, proſunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ ſine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono ſunt ocioſæ literæ? Quid

1 *In tonſtrinis.*] Olim ut & hodieque, tonſorum officinis omnes rumores narrari conſueverunt. Ipſi etiam ob loquacitatem ſemper male audierunt. Nota eſt apud Plutarchum garruli tonſoris hiſtoria à Dionyſio tyranno in crucem acti.

2 *Et in navibus.*] Belgis vulgo in ore, Rempub. regi in vehiculis & navibus. Ocioſi enim una conſidentes, garriunt quidlibet.

3 *Amiculis*] Diminutivum blanditiis & amoribus accommodatum.

Quid juvant? Cui ſunt uſui? Ad quid conducibiles ſunt? Quid ſecum adferunt momenti? Cui rei ſunt utiles inanes epiſtolæ?

Reſponſio.

PE. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si uſum neſcis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad poſticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ ſemet [1] identidem inquinat. Valent conveſtiendis [2] ſcombris. Involvendo thuri ſunt accommodæ. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? CH. Recte: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem.

Bene precandi.

PE. Bene & tibi & illi vertat: tibi, quod pater: illi, quod mater futura ſit. Adſit Deus. Ut utrique veſtrum fauſtum felixque ſit, precor, optoque. Quæſo, oro ſuperos omneis, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & pulchra te faciat prole parentem. Laudo te, quod virum te præſtiteris. Gaudeo te virum præſtitiſſe. [3] Gallum te eſſe declaraſti, at non [4] Cybeles. Abi; virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age age, eſt tibi jus apud me loquendi quælibet. Audio, te patriam nuper reviſiſſe. PE. Sic eſt factum. Nam diutiuſcule jam abfueram; non ferebam tam diuturnum patriæ deſiderium. Non poteram à parentum conſpectu abeſſe diutius. Torquebat me diutinum amico-

rum

1 *Identidem.*] Id eſt, ſubinde: alluſit à proverb. τῷ περσικῷ περιγινομένῳ.

2 *Scombrus.*] Piſcis marinus, ex quo laudatiſſimum garum faciebant veteres. Belg. *macquereel.* Hinc Horat.

Nec ſcombros metuentia carmina, nec thus.

3 *Gallum.*] Qui, ut *Catullus* inquit, corpus evirat Veneris nimio odio. Cybeles ſacerdotes, *Gallos* vocari notum eſt; & eorum præſes *Archigallus.*

4 *Cybele.*] Fuit uxor Saturni, ſic dicta è Cybelo Phrygiæ monte ſeu oppido, ubi primum ejus ſacra ſunt inſtituta. Vel ſic dicta, quod ageret homines in furorem; ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, in caput ſaltare. Nam cum Cybele, uxor Saturni, Atyn ſuis ſacris præfeciſſet, ut perpetuo caſtitatem ſervaret: ille haud longe poſt, Sangritidem compreſſit: itaque in furorem actus, manus ſibi inferre voluit. Commiſeratione vero Deæ liberatus; ab interficiendo quidem abſtinuit, ſed genitalia amputavit: & ideo Galli Cybeles ſacerdotes caſtrati.

1 *Epime-*

rum deſiderium. Ch. Pie feciſti: humanus es, qui iſta cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Et,

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Dic, quæſo, quonam in loco illic offendiſti omnia?

Nova omnia, Formula.

Pe. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata ſingula. Univerſa nova. Vide quam repente tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum decennium abfueram, & non ſecus omnia admirabar, quam [1]Epimenides ſomniatorum princeps, vix tandem expergefactus. Ch. Quænam iſta eſt fabula? Quid iſthuc eſt fabulæ? Pe. Dicam equidem, ſi vacat. Ch. Nihil fuerit jucundius. Pe. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube. Ch. Recte admones; nam ſedens commodius mentieris. Pe. Fabulantur hiſtorici de Epimenide quodam Cretenſi, qui deambulandi gratia ſolus urbem egreſſus, cum, ſubita pluviæ vi compellente in quandam ſpeluncam ingreſſus, obdormiſſet, quadraginta ſeptem perpetuos annos ſomnum continuarit.

Non credo, Formula.

Ch. Quid narras? incredibile dictu. Non veriſimile dicis. Somnium mihi narras. Non ſit mihi ſimile veri. Monſtri ſimile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris narrationibus [2]Luciani. Pe. Imo rem narro à graviſſimis proditam auctoribus: niſi forte tibi parum ſpectatæ fidei eſt Aulus Gellius. Ch. Mihi vero

quæ

1 *Epimenides.*] *Ultra Epimenidis ſomnum dormis.* In eos dicitur, qui ſeſe immodico ſomno ſaginant, aut qui diuturno in otio verſantur, nec ullis ſe negociis exercent; ſed mollem feriatamque agunt vitam. Vide Laërt. & Agell.

2 *Luciani.*] Lucianus Samoſatenſis, dialogorum ſcriptor ſub Trajano, de Chriſtiano, apoſtata, tandem à canibus diſcerptus. Præter alia innumera, etiam hiſtoricæ ſcriptionis ficta exempla, duobus libris, quorum titulus *ἀληθῶς ἱστορίας λόγοι*, ſive *vera narrationes*, comprehendit.

quæ ſcribit ille, [1] folia Sibyllæ ſunt omnia. PE. Quid tandem theologum tot annos ſomniaſſe reris? Nam [2] theologum fuiſſe proditum eſt. CH. Audire geſtio.

Reſponſio.

PE. Quid aliud, quam quæ poſtea prodidit [3] Scotus, & [4] hujus farinæ ſodales? Sed bene cum Epimenide actum eſt, qui vel tandem ad ſe redierit: multi theologi nunquam expergiſcuntur à ſuis ſomniis. CH. Age, facis ut poëta dignum eſt: ſed perge mentiri. PE. Epimenides igitur ſomno ſolutus, è ſpelunca prodit, circumſpicit, mutata videt omnia, ſylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque à quopiam agnitus eſt. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus ſermo, diverſi mores. Nec miror hoc Epimenidi poſt tantum annorum eveniſſe, cum mihi idem propemodum evenerit, qui pauculos annos abfuiſſem. CH. Quid uterque parens, vivuntne? PE. Vivunt ambo, & valent utcunque, ſenio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. CH. Hæc eſt humanæ vitæ comœdia. Hæc eſt fatorum lex inevitabilis. PE. Cœnabis hodie domi? CH. Foris cœnaturus ſum. Foris cœnandum eſt mihi. PE. Apud quem? CH. Apud ſocerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. [5] Affines dicuntur qui non ſanguinis, ſed matrimonii conjunctione copulati ſunt. PE. Quæ ſunt igitur uſitata vocabula affinitatum? CH. Maritus & uxor, nota ſunt nomina.

Socer

1 *Folia Sibyllæ.*] Eandem vim obtinet Juvenalis illud:

Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.

Id eſt, rem indubitatam. Ductum Adag. à Cumana Sibylla, cujus oracula cum primis celebrantur.

2 *Theologum fuiſſe.*] Theologus & Poëta Epicus, *Epimenides* vulgo audit.

3 *Scotus.*] Qui argutiſſimis Philoſophiæ ſpinis Theologiam involvit: à diſcipulis, ſtylis confoſſus.

4 *Hujus farinæ.*] De iis, quos inter indiſcreta eſt ſimilitudo. Belg. *Sy ſt heryen al op een leeſt.*

5 *Affines.*] Quod duæ diverſæ cognationes, nuptiis inter ſe copulatæ, & altera ad alterius finem accedit.

1 *Thraſo*

Socer uxoris meæ pater eſt mihi.
Gener filiæ meæ maritus.
Socrus uxoris meæ mater.
Nurus filii mei uxor.
Levir mariti frater. Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod eſſet nupta Paridi.
Fratria Fratris mei uxor.
Glos mariti ſoror.
Vitricus matris meæ maritus.
Noverca patris mei uxor.
Privignus uxoris aut mariti filius.
Privigna filia alterutrius.
Rivalis qui amat eandem.
Pellex quæ amat eundem: ut, [1] Thraſo rivalis eſt Phædriæ, & [2] Europe pellex eſt Junoni.

Cras mecum prandeas.

Pe. Ago gratias. Laudo te. In craſtinum igitur te ad cœnam voco. Cras ergo ut mecum cœnes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo ne non poſſim.

Ch. At vereor, ne non licuerit. Vt poſſim, metuo. Veniam, ſi quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

Pe. Cur non licebit? Qui ſic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid cauſæ? Quid obſtiterit, quo minus poſſis?

Domi me eſſe oportet.

Ch. Tum quidem mihi domi manendum eſt. Vt domi nocte ſim, neceſſe eſt. Tum certe foris eſſe non licebit. Cras mihi quoquam ire foras, liberum non erit. A prandio abeſſe

1 *Thraſo rivalis eſt Phædriæ.*] Perſonæ ſunt in Eunucho Terentii: Nam *Thraſo*, à θράσος, *audacia*: & *Phædria*, à φαιδρὸς, *hilaris*, ambiebant ambo Thaïdem.

2 *Europe.*] Hanc Jupiter in bovem transformatus rapuit; inque Cretam per mare tranſvexit. Eadem tertiæ parti orbis nomen indidiſſe fertur.

1 *Operior.*]

abeſſe mihi integrum non erit. Aliquot ipſe convivas eo die [1] operior. Aliquot amiculi conſtituere ea nocte domi noſtræ cœnare. Ipſi mihi convivæ ſunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id eſſet, haud gravatim facerem. Quod ni eſſet, haud me tibi difficilem præberem. Non excuſarem, ſi liceret. Non paterer bis rogari, ſi queam. Parce rogare; vel invocatus adeſſem, ſi quo pacto liceret. Haud gravate tibi obſequerer, ſi poſſim. Fruſtra rogas enim, cui non eſt liberum; fruſtra item rogaturus, ſi liberum eſſet. Nunc ut maxime cupiam, [2] non poſſum: tunc ſupervacaneum eſſet rogare volentem. PE. Vel perendie apud me ſis, oportet. Saltem perendino die ad cœnam venias, neceſſe eſt. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non poſſum promittere.

CH. Non poſſum polliceri. Affirmare iſtud tibi non poſſum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique noſtrum videbitur commodiſſimum.

Diem dicere debes.

PE. Diem igitur mihi conſtituas volo, ad quem mecum ſis cœnaturus. Diem igitur aſſignes, oportet. Diem igitur promittas, neceſſe eſt. Diem certum mihi præfiniri, præſcribi, præſtitui, conſtitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te praſcire.

CH. Equidem non ſoleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis ſoleo [3] diem dicere. Præſcium te eſſe nolim. Præſcire te nolo. De improviſo te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec opinantem oppreſſero. Te nihil ſuſpicantem oppreſſurus ſum. Non exſpecta-

1 *Operior.*] Id eſt, expecto.
2 *Non poſſum.*] Ab impoſſibili.

3 *Diem dicere.*] Jocus eſt ambiguæ ſignificationis, nam illis *diem dicimus*, quos in jus vocamus.

I *Syba.*

ſpectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus, & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

PE. Biduum præſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio. Præmoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante certiorem. CH. Si me urges, dico tibi diem Sybariticum, ne deſit apparandi ſpacium. PE. Quid hoc verbi eſt? CH. Sybaritæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque eſſet juſtus apparatus. PE. Valeant [1] Sybaritæ cum ſuis moleſtis conviviis: ego [2] congerronem voco, non [3] ſatrapam.

Tuo malo optas.

CH. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris tuo. PE. Quid ita? Quam ob rem? CH. Ego inſtructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Inſtructus multa fame accedam; tu vide ut [4] vulturem expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exatures. PE. Age ad hoc certamen te provoco. Age fac pro viribus, pro virili, ſi quid potes. CH. Veniam, ſed non incomitatus. PE. Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? CH. [5] Umbra. PE. Nec ſecus poſſis, ſi modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus ſum dentatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune. PE. Age ut libet, [6] modo ne larvas adducas. Sed explana, ſi libet, quid ſibi velit *umbræ* vocabulum. CH. Apud eruditos

1 *Sybaritæ.*] Hinc *Sybaritica menſa* dicebatur de convivio nimium apparato: natum à gentis iſtius moribus, luxu delitiiſque adeo notabilis, ut quicquid effæminatum, quicquid molle, quicquid accurata atque ambitioſa luxuria paratum eſſet, id vulgo Sybariticum diceretur. Hinc *Sybariſſare*, Sybaritarum more delitiis indulgere.

2 *Congerronem.*] A *cum*, & *gerro*, idem qui nugator: forte à gerendis nugis.

3 *Satrapa.*] Vel Sattapes, Gr. σατράπης. Eſt vox Perſica, provinciæ præfectum ſignificans. Belg. *Stadt-houder, droſſaert, lants-heer.*

4 *Vulturem.*] Admodum voraces vultures, ut & lupi.

5 *Umbra.*] Id eſt, comite. Lege proverb. Umbra.

6 *Modo ne larvas.*] Nam umbras τὰ εἴδωλα, hoc eſt, defunctorum animas quandoque appellamus.

1 *Perio-*

tos *umbræ* vocantur, qui ipſi non vocati comitantur eum, qui vocatus eſt ad convivium. PE. Talium umbrarum adduc quantum voles.

Ea lege promitto.

CH. Veniam quidem, at hac lege, ut tu poſtridie ejus diei viciſſim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque ſis conviva. Ea lege cœnam condico, ut tu rurſum mihi ſis conviva. Spondeo futurum, ſed hac exceptione, ſi tu poſtero die itidem apud me ſis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum poſtridie prandeas. PE. Age fiat. Eſto. Sit ita ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me cœnare, niſi vices retuleris. At iſto quidem pacto redire ſolent in orbem convivia. Sic naſcitur conviviorum longa [1] periodus. Hac viciſſitudine fiunt ſine fine reciproca convivia. CH. Nihil ſuavius, ſi minimum accedat apparatui quotidiano. Cæterum ego te detineo, alio fortaſſis iturum. PE. Imo ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verum craſtino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut bene valeas. Interim valebis.

Quo is? formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter eſt?

Eo domum, formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viſo quid domi agatur. Acceſſo medicum. Rus hinc concedo. Conſtitui ad hanc horam cum viro quodam graviſſimo colloqui. Statui hac hora congredi cum viro graviſſimo. CH. Quonam? PE. Cum [2] Curione multiloquo. CH. Precor igitur tibi præſentem Mercu-

1 *Periodus.*] Circumductio, vel ordinatus circuitus, cum aliquid in orbem redit, q. *ὁδὸς περί τι*, *via circa quid*.

2 *Curione multiloquo.*] Reſpicit ad Curionem tribunum plebis, quem ad dicendum paratiſſimum Cæſari in

Mercurium. PE. Quid opus [1] Mercurio favente? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat, mihi [2] Memoriam precari propitiam. CH. Quid ita? PE. Quia patientiſſimis auribus opus erit potius, quam ſtrenua lingua. At auris Memoriæ dicata eſt. CH. Quanam iturus es? Qua ibis? PE. Hac ad ſiniſtram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Aſſectabor, ac deducam te ad diverticulum uſque. PE. Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris mea cauſa capere. Iſthuc officii ſerva cum erit uſus, nunc nihil opus eſt. Ne mea gratia facias viæ tuæ diſpendium. CH. Mihi quidem [3] compendium eſt, frui tantiſper amico. Nihil habeo quod agam, & non ſum piger, ni tibi ſim moleſtus comes. PE. Nemo jucundior aſſecla. At non ſinam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi ſiniſter ambules. Hic te ſuperis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo me comiteris.

Commendandi Formula.

CH. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quam commendatiſſimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentiſſime curato. Jube ut me ſibi commendatiſſimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quam poſſum diligentiſſime commendo. Recommendo pro commendo, barbaris relinquito. Vide ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide ne cum multiloquo ſis pauciloquus.

Obſequii.

ri in civile bellum Pompejanum, non ſegnes ſtimulos addidiſſe Lucanus notat, ut & ejuſdem loquacitatem: *Hos ſigna petentes audax venali comitatur Curio lingua.*

1 *Mercurio.*] Eloquentiæ Deus. Hermes ſeu interpres dicitur ἀπὸ τῆ ἑρμηνείας, & qui ob virtutem multarumque artium ſcientiam, *Triſmegiſtus*, ter maximus nominatus eſt. Mercatorum & furum etiam Deus. Tum & nuncius Deorum.

2 *Memoria.*] Hic pro Dea memoriæ.

3 *Compendium.*] Compendium, & ad viam referri poteſt, & opponi generaliter *diſpendio*: ita ut utilitatem deſignet.

1 *Amabo.*]

Obſequii.

Pe. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obſequi? Vis tibi obſecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentiſſime. Ne ſis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. Ch. Sed priuſquam abeas, quæſo te, ne graveris me docere quo pacto his ſit utendum, in mora, in cauſa, in culpa; qui ſoles elegantiæ ſtudioſus eſſe. Quare age, doce obſecro, diſſere [1] amabo.

In culpa, In cauſa, In mora.

Pe. Mos gerendus eſt tibi. Non eſt culpa in me, non eſt culpa in te. Mora eſt in te. In te cauſa eſt, grammatice quidem dicitur; at multo elegantius,

In culpa.

Non ſum in culpa. Culpa non eſt mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua deſidia in cauſa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes eſtis. Utrique in culpa eſtis. Utrique culpandi eſtis. Ambo accuſandi eſtis. Ambo in culpa eſtis. Incidiſti in morbum tuo ipſius vitio, tua ipſius culpa. Itidem dicuntur in vitio eſſe, quibus culpa debet imputari: & in crimine eſſe, qui culpandi ſunt: & in damno eſſe, qui damno afficiuntur. Hoc genus ſermonis non temere licet invertere, Damnum in illo eſt, vitium in illo eſt.

In cauſa.

Quo minus ad te ſcripſerim, morbus in cauſa fuit. Quod rarius ad te ſcripſerim, mea negocia in cauſa fuerunt, non negligentia. Quid in cauſa fuit? Quid cauſæ fuit? Ego non ſum in cauſa. Quod nullas à me litteras acceperis, tabellarius in cauſa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non ſtudium, in cauſa eſt. Hoc eſt cauſæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuiſti. Tu ſemper in mora es. Quid te remo-

1 *Amabo.*] Interjectio amantis, Comicis familiaris.

remoratum eſt? Quis te remoratus eſt? Habes quod petebas; tuum eſt, memoriæ inſculpere. Habes [1] affectatiunculæ tuæ præmium. Vale, mi Chriſtiane. CH. Vale in craſtinum & tu, mi Petre.

In occurſu.

CH. Salve multum, jucundiſſime Auguſtine. AV. Salve tantundem, mi humaniſſime Chriſtiane. Felix ſit tibi hujus diei exortus. Proſper ſit tibi hic dies. Quid tandem agitur? CH. Suaviter, ut nunc res noſtræ ſunt. Et cupio omnia quæ vis. AV. Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Iraſcor tibi, formula.

CH. At ego nonnihil tibi ſuccenſeo. At ego tibi [2] ſubiraſcor. Verum ego tibi ſum ſubiratus. Atqui ego ſum in te [3] ſtomachoſior. Atqui nonnihil eſt, vel habeo, quod tibi ſuccenſeam.

Qua cauſa? formula.

AV. Quidnam eſt illud, obſecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admiſi ſceleris? Quid commerui? Promereor bona, aut laudem: Commereor mala, aut pœnam: illud in bonam, hoc in malam partem ſumitur. Demeremur eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

Quia non curas me.

CH. Quod nulla mei tibi cura ſit. Quod nihil nos reſpicis. Quod tam raro nos reviſas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod noſtri curam videris abjeciſſe. AV. At nihil eſt cauſæ, cur ſuccenſeas. At præter meritum meum. At immerito ſuccenſes. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius viſam. Dabis veniam occupatio-

1 *Affectatiuncula t. p.*] Id eſt, comitatus quidem es; ſed quandoquidem te docuerim, quid in mora, in cauſa, in culpa, recepiſti mercedem laboris ex via forte contracti.

2 *Subiraſcor.*] *Sub*, in compoſitione, quandoquidem diminutionem notat, ut hic, *ſubiraſcor*, id eſt, leviter & paululum.

3 *Stomachoſior.*] Aliquando comparativi terminatio, ſignificationem minuit; veluti *ſtomachoſior*, pro aliquantulum indignante. *ſtomachus* faſtidium etiam & indignationem ſignificat.

pationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te reviſere. CH. Ita demum tibi ignoſcam, ſi hodie apud me cœnes. Ea conditione purgatus mihi eris, ſi veſperi ad cœnam venias. AV. Haud iniquas pacis leges præſcribis Chriſtiane. quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Iſtud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic ſane non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius. Animo faciam lubenti. CH. Laudo tuam facilitatem, & hac in re, & in cæteris omnibus. AV. Sic ſoleo amicis obſequi, præſertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recuſaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum?

Ne fallas me, formula.

CH. Age, at cave ne me deluſeris. Cave fallas. Cave ſpem fruſtra foveam. Cave luſeris expectantem. Cave mihi [1] verba dederis. Vide ne me fruſtra habeas. Vide ne me vana ſpe [2] lactes. AV. Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: mea cauſa [3] diem feſtum nolo. Scis me convivam minime edacem, bibacem multo minus. Noſti enim me convivam non multi cibi, ſed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego te [4] Pythagorica cœna excipiam, aut fortaſſe frugaliore. AV. Imo [5] Diogenica, ſi me delectare voles. CH. Certe Plato-

1 *Verba dederis.*] *Verba dare* pro fallere, paſſim obvium apud auctores: Ovid. *Verba dat omnis amans.* Veneris quid accedit proverbio, ſi longius à ſimplici detorqueatur oratione; videlicet ad fraudem aut impoſturam, quæ citra verborum fucos peragitur.

2 *Lactes.*] Frequentativum, ab antiquo *lacio*, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio. Terent. *niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres.*

3 *Diem feſtum.*] Solebant quippe feſtis diebus lautiores epulas apponere. Romani peracto triumpho in Jovis Capitolini templo, convivium ſumptuoſum adornabant. Belg. *Ghy en behoeft om my geen heyligen dach te maecken.*

4 *Pythagorica cœna.*] Pro frugali. Quando Pythagorici oleribus & bellariis tantum veſcebantur, factum ut tenuem impendio cœnam, *Pythagoricam* vocaremus.

5 *Diogenica.*] Pro admodum tenui. Nam Diogenes ille Cynicus, voluptatum contemptor, in ſingulos dies cibum emendicabat, in dolio, loco ædium vivens. Contorquebat id hyeme, in meridiem; æſtate in ſeptentrionem. In

cœna

[1]Platonica cœna te excipiam, in qua multum ſit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in poſterum diem: alioqui qui prolixe fuerit acceptus, fortaſſis eo die ſuaviter afficitur, ſed poſtridie dolet caput, crudus eſt ſtomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, [2]fabuliſque philoſophicis: alteram poſtridie, quod nec capitis gravedinem, nec ſtomachi cruditatem ſentiret. Ita prandebat etiam ſuaviter ex condimento cœnæ pridianæ. AV. Placet, fiat ut mones. CH. Tu vide omnes curas tuas, ac rugas etiam iſtas domi relinquas. Huc præter nugas & riſum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen.

AV. Quid? literas mecum venire non vis? Muſas meas mecum adducam, niſi quid aliter cenſes. CH. Tetricas Muſas una cum negociis domi claudas. [3]Blandas Camœnas omnes, deinde ſales tuos, [4]dicteria, ſcommata, facetias, lepores, [5]ridicula omnia tecum adducito. AV. Ita fiet. [6]Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. [7]Curabimus cutem. [8]Indulgebimus genio. Genia-

cœna item & prandio, nulliis poculis vaſiſque utebatur; utpote qui ligneum cyathum abjeciſſet; videns pueros aquam haurire, manu ad os admota.

1 *Platonica cœna.*] Timothei verba ſunt: τ̃ Πλάτωνα ἐ δειπνῶν μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παρῦσαν ἡμέραν.

2 *Fabuliſque philoſ.*] Plato, ut & Xenophon, Philoſophiam in convivium deduxerunt. Varro etiam in Satyris Menippæis, ſermones litterarios agitari jubet.

3 *Bland. Camœnas.*] Eædem quæ Muſæ, à quibuſdam à cantus amœnitate ſic dictæ. Varro olim *Carmenas & Caſmœnas* vocatas vult.

4 *Dicteria.*] Sunt dicta ſalſa & acuta, & quodam quaſi aculeo pungentia. *Scommata* Latinè cavillum.

5 *Ridicula omnia.*] Sermones, inquit Varro, in conviviis, ne ſint ſuper anxiis, & tortuoſis rebus; ſed jucundi & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium venuſtius fiat & amœnius.

6 *Exporrigemus frontem.*] *Exporrigere frontem*, eſt hilareſcere: ſiquidem cum ringitur, ipſam contrahimus. Terent. *exporrige frontem*, Belg. *Maeckt u vrolijck.*

7 *Curare cuticulam.*] Belg. *Goet cier maecken.* De iis qui voluptati ſtudent magis quam famæ; unum hoc curantes, ut cutis ſumma niteat, eaque gratia, lautioribus epulis, balneis, unguento, ſomno, conviviis, aliiſque id genus delitiis utuntur.

8 *Indulgebimus genio.*] Indulgere genio, Belg. *Sijn hertken op halen.* Pro eo, quod eſt, animo obſequi. unde & *genialem diem* appellant lætum & voluptarium. Et *genialiter vivere*, molliter ac laute.

Genialiter cœnabimus. [1] Epicureos agemus. Bonum vultum faciemus, &, erimus boni ſocii, inelegantium elegantiæ ſunt, qui ſuam habent linguam ſibi peculiarem. CH. Quo nunc properas? AV. Ad generum meum. CH. Quid illuc? quid eo? quid illo? AV. Audio neſcio quid turbæ inter eos natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis, quanquam nihil te opus eſſe arbitror: nam ipſi inter ſe melius hoc bellum compoſuerint. AV. Fortaſſis & induciæ jam indictæ ſunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? CH. Vocabo te per puerum meum. AV. Ubi voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene ſit tibi. Fac hic ad quintam horam adſis. Heus Petre, accerſe ad cœnam Auguſtinum, qui mihi hodie, ut ſcis, [2] cœnam condixit. PE. Eo. Salve Poëta. Cœna jamdudum parata eſt; te herus expectat domi; ubi voles, accedas. AV. Venio. Salve, mi Chriſtiane. CH. Bene factum quod veniſti. Gaudeo te adveniſſe. Gratulor mihi quod veniſti. Nondum quinta ſonuit, credo. PE. Imo jamdudum præterita eſt. Haud longe ſexta abeſt. Inſtat hora ſexta. Mox ſextam audies. AV. Parvi refert, an poſt quintam venerim, nec ne, modo ne poſt cœnam. Nam [3] poſt feſtum venire, miſerum eſt. At quorſum tantus apparatus? Quorſum tot epulæ? Num me lupum exiſtimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? CH. Non vulturem, ſed tamen nec cicadam, ut [4] rore vivas. Nihil eſt luxus. Munditics mihi ſemper placuit, ſordes deteſtor. Nec [5] Apitius mihi placet, nec Dioge-

1 *Epicureos agemus.*] Epicurus ſummum bonum in voluptate conſtituit, non quidem corporis, ſed animi. Ab eo homines voluptuarii, dicti *Epicurei*; licet ipſe vitæ continentiſſimæ fuerit.

2 *Condicere cœnam.*] Pro promittere.

3 *Poſt feſtum venire.*] Dicitur in eos, qui negotio cuipiam egregio non interfuerunt, propterea quod ſerius, jam re peracta, acceſſerunt. Belg. *De hont in de pot vinden.*

4 *Rore vivas.*] *Rore vixit*, per Ironiam dicitur in hominem vehementer obeſo corpore. Belg. *Hy heeft voor de kencken ſieck gelegen.*

5 *Apitius.*] Nepotum omnium, ut *Plinius* inquit, altiſſimus gurges: & qui popinæ ſcientiam profeſſus, diſciplina ſua ſæculum infecit.

1 *Dioge-*

[1] Diogenes. Præſtat aliquid ſupereſſe, quam deeſſe. Si præter [2] cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapſa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia ſapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. Av. Non tu metuis [3] leges ſumptuarias? Ch. Imo peccavi frequenter in diverſum. Nihil nobis opus lege [4] Fannia. Satis nos docet frugalitatem ipſa tenuitas. Av. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus es. Ch. Age, inepte, nec ipſe conventa ſervas. Convenerat enim, ne quid præter nugas inferres. Quin hæc miſſa faciamus. Lavemus, ac diſcumbamus. Heus tu puer, cape [5] guttum ac patinam, linteum ex humero ſuſpende, miniſtra aquam, quid ceſſas? Lava, Auguſtine. Av. Lava tu prior. Ch. Bona verba: hoc anno perpetuo illotus cœnare mallem. Av. Ridiculum: non honoratiori, ſed turpiori ante alios lavandum eſt: lava igitur ut immundior. Ch. Tu es urbanus plus ſatis. Es urbanior quam ſat ſit, quam par eſt. Quorſum attinet iſta urbanitas? Hujuſmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis faſtidiuntur, unde tamen olim profectæ ſunt. Lavetis terni aut quaterni ſimul. Ne teramus tempus hujuſmodi moris. Ego nulli deſignabo locum; ſumat ſibi quiſque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat proſpectus, hic ſedeat. Agite, ſatis morarum. Accumbite. Ego domi ſum; vel ſtans cœnabo, ſi lubeat, vel obambulans. Ceſſatis? At interim cœna corrumpitur. Av. Vivamus nunc, [6] curemuſque cuticulam.

Simus

1 *Diogenes.*] Per Diogenem, hominem ſordidum intelligit.

2 *Cicer.*] Leguminis genus.

3 *Leges ſumptuarias.*] Quæ de moderandis ſumptibus lata eſt, quam Cato *cibariam* appellat. De legibus ſumptuariis lege Gel. lib. 2. cap. 24. Feſt. Pomp. in dictione *Centenariæ cœnæ*: Plinium lib. 10. c. 50. Macrob. lib. 3. Sat. c. 17.

4 *Fannia.*] *Fannia lex* numeratur inter leges ſumptuarias, quæ ad nimium conviviorum luxum compeſcendum, à Fannio conſule lata fuit, anno poſt v. c. DVIII.

5 *Guttum.*] *Guttus*, ſeu gutturnium, vas, anguſto collo, ex quo aqua guttatim in manus datur, quod propter anguſtias guttatim inde fluat.

6 *Curemuſque.*] Proverbia ſunt, Cuticulam curare, Bacchanalia vivere, Indulgere genio.

Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoica. Valeant curæ. Abſit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, ſermo lepidus. CH. Quinam ſunt iſti [1] Stoici atque Epicurei, Auguſtine? AV. Stoici philoſophorum quoddam genus eſt triſte, ſeverum, jejunum, qui hominis ſummum bonum, honeſto neſcio quo, [2] metiuntur. Epicurei his longe diverſi, felicitatem hominis voluptate terminant. CH. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? AV. [3] Zenonem laudo, at Epicurum vivo. CH. Quod tu joco dicis, Auguſtine, id ſerio factitant hodie non pauci, pallio tantum & [4] barba philoſophi. AV. Imo iſti vel [5] Aſotos ſuperant luxu. CH. Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere, conſecra cœnam. PE. *Quidquid appoſitum eſt, & quicquid apponetur, felix ac ſacrum eſſe jubeat, qui ſua benignitate paſcit univerſa.* [6] Amen. CH. Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc diſcerpere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? AV. Ego [7] Herculem præſtabo, ac belluam hanc conficiam. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? CH. Utrum vis, nihil mea refert. AV. In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat vulgus. CH. Tu multum laboris mea cauſa capis. Tu permultum laborem mea cauſa ſumis. Tu omnibus miniſtras;

ipſe

1 *Stoici.*] Dicitur itidem *Stoicum ſupercilium*, *Stoica gravitas*. Zeno etiam teſte Zidonio, per gymnaſia, contracta fronte pingi ſolitus. Erat quippe ſeverus, ſubacerbus, auctor ſectæ Stoicæ.

2 *Metiuntur.*] Seneca: Putant Xenocrates & Speuſippus beatum vel ſola virtute fieri poſſe, non tamen omne bonum eſſe, quod honeſtum eſt. Et alibi, Nihil bonum nobis videtur, quo quis & malè uti poſſet: niſi cum honeſte adminiſtrata ſunt, bona eſſe incipiunt.

3 *Zenonem.*] Zeno hic, è mercatore philoſophus: ferè centenarius, ſine morbo, mortem ſibi intulit; maſculæ illius ſectæ Stoicæ inſtitutor. *Laudo.*] Non mirum: tradiderunt Stoici pluri-ma, cum Chriſtiana religione neutiquam pugnantia.

4 *Barba philoſophi.*] Hoc eſt, qui præter barbam & pallium nihil habebant philoſophi: Huc alluſit Horat. cum aita *Juſſit ſapientem paſcere barbam.*

5 *Aſotos.*] Aſoti, populus luxu perditus, ex re nomen habens; Græcis enim *Aſotos* dicitur, intemperans parumque ſobrius.

6 *Amen.*] Vox Hebræa: idem, *vere, certe fiat.* nota eſt affirmandi, optandi, teſtificandi aſſenſum ſuum.

7 *Herculem præſtabo.*] Hercules belluarum domitor: vicit hydram Lernæam, cervam æripedem, leonem Nemeæum, & alias feras.

8 *Lupo.*]

ipſe nihil edis. Ego tibi hanc alam miniſtrabo: at ea lege, ut dimidium mihi reſtituas. Av. Itane agitur? At iſtud eſt tibi miniſtrare, non mihi. Tibi ſerva: ego enim ſum impudentior, quam cui miniſtrari quicquam debeat. CH. Probe facis. Av. Eho, tu [1] lupo cibum miniſtras? Vulturem invitas? CH. At jejunas, non cœnas. Av. Imo me uno nihil edacius. CH. Imo mendacius nihil. Proinde agito ac ſi domi ſis tuæ. Av. Iſtud jam plane mihi perſuaſi. Iſtud jam in animum induxi. Sic ſtat ſententia. Conſilium eſt iſtud facere. CH. Quid tibi hoc vinum placet? Quid [2] hoc villi delectat? Av. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me ſatis delectat. Me non mediocriter juvat. CH. Utrum mavis? rubrum, an candidum?

Non refert, quo ſit colore.

Av. Equidem [3] utroque juxta delector. Nihil refert quo ſit colore, modo ſapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aſpectus, ſi ſapor placeat. Parvi refert quo ſit colore, quem habeat colorem, ſi ſapiat bene. Non cupio oculos paſcere, ſi palato ſatisfacere queat, modo palatum juvare poſſit. Nihil moror colorem, modo gratus ſit ſapor. CH. Credo. Atqui ſunt [4] cœnaticæ Philoſophiæ cum primis periti, qui negant vinum eſſe probandum, niſi quod placeat [5] quatuor ſenſibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, ſapore: auribus, fama & nomine. Av. Ridiculum. quid fama conducit ad potum? CH. Tantum, ut multi non ſtupidi palati, vehementer probarint villum Lovanio vernaculum, quum crederent eſſe [6] Belnene. Av. Fortaſſe jam larga potatione pala-

1 *Lupo.*] Id eſt, voraci, appellativum loco appellativi.

2 *Hoc villi.*] Villum, vinum eſt nullarum aut exiguarum virium.

3 *Utroque juxta.*] *Juxta* adverbium, ſonat *æque*.

4 *Cœnaticæ philoſophiæ.*] Catius inducitur apud Hor. Cœnaticæ philoſophiæ ad unguem doctus.

5 *Quatuor ſenſibus.*] Vulgaris eſt verſiculus, Vina probantur odore, ſapore, colore, nitore.

6 *Belnenſe.*] Vinum ſic dictum à Galliæ provincia amœna & fertili Belſia, vulgo *la Beauſſe*, vinum gerens generoſum.

[1] palatum obſurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritiſſimi. AV. Album noſtrates rubro præferunt, quod rubrum paulo ſit acerbius, & alterum exilius quidem, ſed illud mitius, &, ut arbitror, ſalubrius. CH. Habemus & ſubrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc muſtum eſt [2] hornum. Hoc [3] bimum eſt, ſi quem capit vetuſtas. Habemus & quadrimum: ſed jam vapeſcit ac [4] deſipiſcit ſenio. Ætate vigor evanuit. AV. [5] Luculli divitias audio. CH. Heus puer, ubi ceſſas? Nos hic plane negligis: non vides quanta ſit hic ſiccitas? Quid ſi hoc rerum ſtatu incendium contingeret, quo reſtingueremus? Dato ſingulis plenos cyathos. Auguſtine, quid habes, quod parum es hilaris? Quid accidit tibi quod ſedes triſtior? Quid eſt tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc [6] Chryſippum agis; Meliſſa tibi opus eſt. AV. Quam hic mihi fabulam narrat? CH. Chryſippus adeo fertur intentus fuiſſe [7] ſuis argutiis logicis, ut ad menſam etiam fame periturus fuerit, niſi ancilla Meliſſa cibum in os ingeſſiſſet. AV. Ille vero indignus erat, qui ſervaretur. Sed ſi te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, eſt quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum; largius, copioſius, meracius oportet bibere.

Rem attigiſti.

AV. [8] Rem acu tetigiſti. Recte judicas. [9] Scopum attigiſti.

1 *Palatum obſurd.*] Et ſolet plerumque ebriis perire facultas diſtinguendi potum.

2 *Hornum.*] Hujus anni.

3 *Bimum.*] Duorum annorum.

4 *Deſipiſcit.*] Vina quaſi ſenium contrahunt diutius aſſervata, flacceſcuntque præcipue in doliis non diligenter obturatis.

5 *Luculli.*] Trium Romanorum divitiæ nobilitatæ ſunt, Luculli, Craſſi & Varronis.

6 *Chryſippus.*] Stoïcæ ſectæ philoſophus fuit, auditor Zenonis & Cleanthis.

7 *Suis argutiis.*] Imo nimis anxie & ſubtiliter in Logicis verſatus ſectam Stoicam ſpinoſo quæſtionum acumine enervavit & corrupit.

8 *Rem acu tetigiſti.*] Pag. 55. expoſitum.

9 *Scopum attingere.*] Eſt conjectura rem ipſam aſſequi. Belg. *De ſpijcker op 't hooft ſlaen.*

r Forcem-

giſti. Nam ; [1] *Fœcundi calices quem non fecere diſertum?* CH. Perdocte tu quidem, Auguſtine, ut omnia, ſed quoniam in ſermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam conſilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, [2] Poëtarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum Poëtis, [3] Muſarum virginum cultoribus? AV. Quæſtio, ita me Bacchus amet, poculis digna: verum quorſum tuæ quæſtiones ſpectent, ſatis intelligo. CH. Quorſum, amabo? AV. Aſtute de vino diſputationem injicis Gallica techna, quam didiciſſe Pariſiis te ſuſpicor, nimirum quo minus interim abſumatur vini. Abi, virum te judico; non fruſtra in tanta ſchola verſatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria ſcommata, ubi erit commodum. Sed ad rem. AV. Diſſolvam ubi bibero: ſiquidem abſurdum fuerit ſicco palato de quæſtione vinoſa diſputare. Præbibo tibi, Chriſtiane. Propino tibi hunc ſcyphum dimidiatum. CH. Accipio abs te libenter. Sit ſaluti. Proſit. AV. Jam accingor, ut me miſſum facias. Ego meo more [4] præpoſtere faciam. Quod Baccho pueritiæ effigiem tribuerint, id habet myſterii, quod vinum potum curas & ſolicitudines animis noſtris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare ſenibus quoque ipſis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formoſiores: id quod Horatius, cum multis in locis, tum præcipue his verſibus aperte teſtatur:

[5] *Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro,*
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet

In

1 *Fœcundi.*] Comprobatio à teſtimonio.

2 *Poëtarum.*] Bacchus cur poëtarum Deus. Proculdubio Bacchus Ethnicorum, ipſe Noachus, vitis plantator, vinique primus repertor.

3 *Muſarum virg. cult.*] Muſæ numero novem, Jovis & Mnemoſynes filiæ, in Pieria natæ; quibuſdam ſic dictæ, ἀπὸ τοῦ μυεῖν, quod eſt honeſta diſciplina inſtituere.

4 *Præpoſtere.*] Perverſe, & ordine conturbato.

5 *Ad mare cum veni.*] Verſus ſunt Horatii lib. 1. Epiſt. xv. ad Valam. Cupio, inquit, vinum nobile ac generoſum, quod omnes curas abigat: & quod *manet*, in corpus ac venas copioſe diffundatur; ac quod me perinde ac juvenem commendatum amicæ reddat.

 1 *Deo.*]

In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.

Nam quod huic Poëtas dicarunt [1] deo, id ſignificatum voluiſſe ſuſpicor, quod vinum & ingenium excitat, & facundiam miniſtrat. quæ duo Poëtæ ſunt aptiſſima. Unde frigent carmina quæ ſcribuntur aquæ potoribus. Eſt quidem igneus ſuapte natura Bacchus, ſed [2] adhibitis Nymphis redditur temperantior. Habes quod quærebas? CH. Nihil unquam audivi veriſimilius dici ab homine Poëta. Dignus es qui bibas [3] gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. AV. Puerum habes admodum inurbanum. CH. Eſt [4] veterator nequiſſimus. AV. Cur non inſtituis alio pacto? CH. [5] Difficile eſt, canem vetulum loris aſſueſcere. Difficillimum eſt, veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile aſſueſcit loro. Me quidem dignus eſt. [6] Dignum patella operculum.

Si cognoſcerem quid te oblectet, tibi miniſtrarem. ***Formula.***

AV. Decerperem tibi quidpiam, ſi palatum tuum tenerem. Miniſtrarem tibi, ſi gula tua mihi ſatis cognita eſſet. Apponerem tibi, ſi, quid potiſſimum juvaret, ſcirem. Si noſſem ingenium palati tui, eſſem tibi [7] ſtructor. Equidem tantundem palato, quantum animo ſapio. CH. Palatum habes

1 *Deo.*] Appellativum loco proprii, ab effectis vini.

2 *Adhibitis nymphis.*] Hoc eſt, dilutus aqua.

3 *Gemma.*] Ἐκ μετάλλες, id eſt, è gemma: συνεκδοχικῶς ſumta parte præſtantiore pro toto poculo, gemmis ornato.

4 *Veterator.*] Qui diuturna ac multiplici, & ſæpe commutata ſervitute, aſtutus & vafer evaſit.

5 *Difficile eſt canem, &c.*] Belgis, *'t Is quaet oude honden aen bant te leggen.* Sic etiam, *Senis mutare linguam.* Nam cum ad omnem diſciplinam tardior eſt ſenectus, tum potiſſimum ad diſcendam linguam; quæ facultas maximè pueris à natura data eſt. Hinc proverbium hoc de fruſtra ac intempeſtive laborantibus dicetur. Tunc itaque optimis aſſueſcendum, cum ad quidvis cereum eſt ingenium.

6 *Dignum patella operculum.*] Simillimum eſt huic Adagio, *Similes habent labra lactucas.* Belg. *Sy hebben malkander gevonden.* Ubi ſimilia ſimilibus contingunt. Et quoties mala malis, digna dignis eveniunt.

7 *Structor.*] Qui convivis cibos diſtribuit. Item *Structores* dicebantur, qui inſtruendæ menſæ, ciborumque apponendorum curam habent.

1 *Oſtrea.*]

bes eruditiſſimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus ſingulari peritia teſtatur Satyricus:

[1] Oſtrea callebat primo deprendere morſu,
Et ſemel aſpecti dicebat littus [2] echini.

Av. Et tu mihi, Chriſtiane, ut par pari réferam, ipſum audiviſſe Epicurum, aut [3] in ſchola Catiana inſtitutus videris. Quid enim tua gula aut ſapientius, aut faſtidioſius? Ch. Si oratoriam æque artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipſe me vinceret. Av. Equidem ſi alterutra carendum eſſet, culinariam, quam rhetoricam mallem. Ch. Subſcribo tuo judicio: graviter, acute, vereque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, niſi quod aures ociosas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus eſt, paſcit, ac reficit. *Concedat laurea linguæ*, inquit Cicero: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad ſuum, neſcio quod, *honeſtum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non poteſt, quanto Diogene ſapientior [4] Ariſtippus mihi fuiſſe videtur. Av. Ego Stoicos cum ſuis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac ſimplici aqua victitabat. Quare nihil miror, ſi Alexander rex fortunatiſſimus, [5] ſe Alexandrum, quam Diogenem eſſe maluit. Ch. Nec ego ſane, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam Philoſophiam commutarem: fortaſſis

1 *Oſtrea.*] Oſtrea Veneris deliciæ proveniebant olim in mari Circæo, ubi Circæum promontorium; juxta alterum, quod à Miſeno Æneæ nauclero ſubmerſo nomen habet.

2 *Echini.*] Echinus, piſcis de genere cancrorum, ſpinoſus & hirſutus, & ſpinæ in illo, loco pedum; tum temporis in delitiis habitus. Ad cujus ſimilitudinem caſtanearum putamina ſolemus *echinos* appellare. Plin. l. 9. c. 31.

3 *In ſchola Catiana.*] Catius Epicureus fuit, & cœnarum auctor. Vide Horat. lib. II. Serm. Sat. IV.

4 *Ariſtippus.*] Cujus cum Diogene feſtivam diſſertationem, vide apud Horat. Epiſt. lib. I. Ep. 17.

5 *Se Alexandrum.*] Alexander Diogeni offerens quæ vellet, reſponſum ab eodem retulit: nihil cupio, ô Alexander, niſi ut paulum è ſole diſcedas. Tum rex miratus contemptorem humanarum rerum, ſubjecit: niſi Alexander eſſem, Diogenes eſſe vellem.

1 *Catius.*]

ſortaſſis & [1] Catius tuus facere recuſaret. Melius noſtri temporis Philoſophi ſentiunt, qui contenti Stoicorum more diſputare, vivendo ipſum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram Philoſophiam puto, ſi parce adhibeatur. Nimium philoſophari non laudo. Eſt enim res perquam jejuna, ſterilis atque triſtis. Ubi in calamitatem, aut ægritudinem incidi, tum demum ad Philoſophiam, tanquam ad medicam confugio. Ubi convalui; rurſum illi vale renuncio. AV. Tuam rationem probo. Belle philoſopharis. Salve igitur Philoſophe non è [2] Stoa, ſed è culina. CH. Quid tandem habes, Eraſmi, quod parum ſis hilaris? Quid ſibi vult [3] corrugata frons? quid ſilentium? An mihi ſuccenſes, quod te frugaliore cœna acceperim? ER. Imo tibi ſum iratus, quod tantum impendii mea cauſa ſit factum. Interminatus erat Auguſtinus, ne ſua cauſa [4] diem feſtum faceres: vis nos poſthac redire nunquam. Nam talem cœnam dare ſolent ii, qui unam duntaxat dare conſtituiſſent. Quos tandem convivas videris accepiſſe? Non amiculis; ſed [5] ſatrapis cœnam paraſſe videris. An nos helluones eſſe credis? Hoc non eſt dare cœnam, ſed triduanam ſaturitatem. CH. Etiam tu pergis eſſe [6] Demea? Cras ut lubet diſputa; hodie [7] Mitionem te præbeas, oro. [8] De impendio cras ſobrii diſputabimus: nunc nil niſi meras nugas audire libet. AV. Chriſtiane, utrum de bubulis an de ovillis carnibus mavis? CH. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis ſalutares arbitror. Ita ingenium eſt hominum, ut pernicioſiſſima quæque appetant vehementiſſime.

AV. Galli

1 *Catius.*] Iſte nempe gulæ ingenioſus magiſter.

2 *Stoa.*] Porticus Athenis, unde dicti *Stoici*: in eadem Zeno docuit.

3 *Corrugata frons.*] Frontem explicamus cum hilareſcimus: contrahimus & corrugamus frontem, cum ringimur, hoc eſt, ubi quid moleſtum eſt.

3 *Diem feſtum facere.*] Proverb.

5 *Satrapis.*] Univerſum Perſarum imperium in præfecturas, & provincias, quas illi *Satrapias*, eorumque rectores *Satrapas* appellabant, diſtributum erat.

6 *Demea.*] Qui natura agreſtis, auſterus & tenax.

7 *Mitio.*] Natura bonus, mitis, quietis amans.

8 *De impendio.*] Impendium ſeu diſpendium, impenſa, ſumptus, ab impendendo ære.

1 *Judæus*

AV. Galli ſuillas carnes mirum in modum amant. CH. Galli amant, quæ parvo conſtant. AV. Hac una in re [1] Judæus ſum: nam nihil æque odi atque carnes ſuillas. CH. Nec injuria, quid enim inſalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, ſed cum Judæis ſentio. ER. At ego ovillas pariter amo, & ſuillas: ſed diverſa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter veſcor. Suillas præ amore non attingo, ne quid offendam. CH. Bellus homo es, Eraſmi, ac feſtivus. Equidem mirari mecum ſoleo, unde tanta in palatis humanis diverſitas. Nam, ut Horatiano carmine utar:

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.

ER. Quamquam, ut ait Comicus, [2] Quot homines, tot ſententiæ, & ſuus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis ineſſe varietatis quam palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac caſei ne olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nauſeæ ſint: alius elixis, alius aſſis abſtinet. Multi aquam vino præferunt. Et quod incredibile eſt, vidi hominem, qui nec pane, nec vino uteretur. CH. Et quibus tandem miſer ille victitabat? Quibus veſcebatur? ER. Cæterorum nihil faſtidiebat, non carnes, non piſces, non olera, non poma. CH. Vis ut iſtud tibi credam? ER. Si lubet. CH. Credo, at ea lege, ut viciſſim mihi mentienti fidem ſis habiturus. ER. Age faciam: modo verecunde mentiaris. CH. Quaſi vero ſit quicquam tuo commento impudentius. ER. Quid dicet frons tua, ſi hominem tibi commonſtrem? CH. Macilentum quempiam ac [3] monogrammum eſſe oportet. ER. Imo diceres Athletam. CH. Polyphemum potius. ER. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi ſint, quibus

1 *Judæus ſum.*] Sanciverat quippe Deus legem Deut. 14. Sus quia ungulam quidem ſciſſam habet, ſed non revocat cibum ruminis, immunda eſto vobis, de carne ne comeditote, &c.

2 *Quot homines, tot, &c.*] Belg. *Soo meenich hooft, ſoo meenigen ſin.*

3 *Monogrammon.*] Dicuntur homines prætenues ac puſilli, à picturis in quibus unica linea notantur homunculi, velut procul apparentes.

1 Cæi

quibus piſces vento durati ſint panis loco: nonnullis hoc præſtent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo. ſed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu adjutus; ſomno ſaginabatur. CH. Ut nihil pudet? Non poſſum illud Satyricum non dicere:

Tunc immenſa [1] cavi ſpirant mendacia folles.

Tu Poëtaris. Tu nunc Poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, mihi [2] religio eſt. ER. Mentiar, ſi non [3] Plinius auctor certiſſimus ſcripſit, urſum quatuordecim dies ſolo ſomno mirum in modum ſaginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam quod [4] Theophraſtus ſcribit, per id tempus urſorum carnes coctas quoque, ſi aſſerventur, reviviſcere. CH. Vereor ne Parmeno ille Terentianus iſta non contineat: Mihi facile fidem facis. Miniſtrarem tibi de cervinis carnibus, ſi ſatis eſſem urbanus. ER. Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? CH. Midas, homo hominum, qui vivunt, liberaliſſimus, noſtrique amantiſſimus, mihi miſit dono: dono quidem, ſed ſic ut ego minoris emam ſæpenumero. ER. Quî ſic? CH. Quia famulis plus dandum, quam daretur in macello vendenti. ER. Quæ res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentiſſimus. ER. Quis iſte? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus iſte frequenter iniquiſſimas leges obtrudit mortalibus. CH. Idem ſuo more nudius tertius hunc cervum venatus eſt. Quid tu, qui ſoleas iſtius ſtudii eſſe amantiſſimus? AV. Equidem hoc ſtudio plane relicto, jam præter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. AV. Duobus tamen potiſſi-

1 *Cavi ſpirant mendacia folles.*] Pulmones, quibus ineſt ſpirandi vis. Vel cavas buccas & fauces rabularum intellige, vento & mendaciis plenas, ut folles credas.

2 *Religio eſt.*] Non licet, fas non eſt. vel, conſcientia prohibeor.

3 *Plinius.*] Lib. 8. cap. 36.

4 *Theophraſtus.*] Fuit is Ariſtotelis diſcipulus, antea *Tyrtamus* dictus. Conſcripſit inter alios epitomen in Ariſt. de animalib. ſex libris. Hodie extat de plantis.

1 *Memi-*

potiſſimum canibus aſſequimur, admiratione ſcilicet, atque improbitate laboris. Nam & admirari plurimum, diſcendi ardorem miniſtrat; & , ut facundiſſimus Poëta ſcripſit,

Labor omnia vincit Improbus.

CH. Amanter admones, Auguſtine, ut ſoles: propterea non deſiſtam, non conquieſcam, non defatigabor donec conſequar. AV. Carnes cervinæ ſunt nunc admodum tempeſtivæ. [1] Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam, obſecro? AV. Quoties arrexere aures, acerrimi eſſe auditus: at contra cum remiſere, ſurdos. CH. Iſtud ipſum mihi ſæpenumero evenit. Nam ſi quando fiat ſermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano [2] aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. AV. Laudo te, facis ut te decet. CH. Vis de his leporinis clunibus. AV. Tibi ſumito. CH. An de tergo mavis? AV. Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. CH. Vidiſtine unquam leporem candidum? AV. Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri ſcribit, quibus hybernis menſibus nivem pro cibatu eſſe ſit creditum. An verum ſit, [3] Plinius ipſe viderit. Quod ſi leporis cutem candidam reddit nix, ſtomachum habeat candidum neceſſe eſt. CH. Mihi veriſimile non fit. AV. Accipe magis admirandum, at fortaſſe tibi non inauditum. Idem utranque vim ſingulis ineſſe teſtatur, maris & fœminæ, ac fœmellas ſine mare æque gignere. Iſtud ipſum multi aſſeverant, præſertim venandi ſtudioſi. CH. Eſt ita ut dicis. Sed hos cuniculos, ſi placet tentemus, quia pinguiuſculi ſunt ac tenelli. Miniſtrarem illi Nymphæ, ſi propius aſſiderem. Auguſtine, iſtius tibi vicinæ curam age, ſi libet: calles enim quo geſtu ſit miniſtrandum iſtis Veneribus. AV. Teneo quid dicas, [4] naſute. CH. Quid? te anſerinæ carnes

1 *Meminit Plinius.*] Lib. 8. cap. 32.

2 *Aures arrigo.*] Quadrat in illos qui ſcienter atque avide auſcultant quæ dicuntur, aut exſpectant quid dicendum ſit.

3 *Plinius.*] Libro eodem, c. 55.

4 *Naſute.*] Quemadmodum *naſus* pro acti-

carnes delectant? AV. Me quidem non mediocriter juvant, ut ſum minime faſtidioſus. At hic anſer, neſcio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ſiccius: ſiccior eſt [1] pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem [2] Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et, [3] me hercule, quantum ſuſpicor, veteranus miles immodicis excubiis ſeſe maceravit. Ajunt enim anſerem inter omnia animalia longe eſſe vigilantiſſimum. Et profecto, niſi conjectura fallor, [4] hic anſer ex eorum numero eſt, qui, canibus una cum excubitoribus ſomno ſopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt. CH. Veriſimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo ſeculo relictum arbitror. AV. Hæc quoque gallina aut parcum ſaginatorem habuit, aut amavit, aut certe [5] zelotypa vixit; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide curæ quid faciant. Quod ſi ex Theodorico noſtro [6] Gallo, faceremus capum, multo citius pingueſceret. TH. Non ſum gallus. AV. Fateor, non es [7] gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi eſt? AV. Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, [8] ego Sphingem præſtiti, tu Oedipus eſto. CH. Dic mihi bona fide,

acrimonia ad deridendum: ita & *naſutus* pro reprehenſore & deriſore, qui recte alios novit deridere.

1 *Pumice.*] Pumex enim lapis cavernoſus, ſpongioſus & aridus.

2 *Catullus.*] In epigrammate, cujus initium, *Furi cui neque ſervus, &c.*

3 *Me hercule.*] Cic. libentius dixerim *me hercule*, quam *me hercules*. Feſto teſte ſubintelligitur *juvet*: ut ſit, *ita me hercules juvet*. Eſt autem jurandi adverbium.

4 *Hic anſer.*] Cum Galli Senones, occupata & incenſa Roma, ſex menſes circa montem Capitolinum hæſiſſent: tandem canibus excubitoribuſque ſomno ſopitis, noctu rupem clam conſcendunt; Manlius autem anſeris clangore excitatus, hoſtes de ſumma rupe dejecit.

5 *Zelotypa.*] Ex ζῆλος, æmulatio, & τύπος, *forma*. Eſt autem *Zelotypus*, qui ſollicitus, ne quis ſuo amore perfruatur.

6 *Gallo.*] Vox *Galli* ambigue ſumpta eſt, pro nomine gentili & ave.

7 *Gallus Cybeles.*] De Gallis Cybeles ſacerdotibus, paulo ante.

8 *Ego Sphingem, &c.*] Sphinx, monſtrum apud Thebas, cujus caput & manus puellæ, corpus canis, alæ avis, &c. dicta ἀπὸ τοῦ σφίγγειν, hoc eſt, à conſtringendo, vel vinciendo, quod prætereuntes ſuis quæſtionibus ita ſtringeret, ut ſe expedire non poſſent. Ænigma autem erat ejuſmodi: *Quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet.* Cujus ænigmatis nodum Oedipus diſſolvit. Hinc Terent. in And. *Davus ſum, non Oedipus.*

1 *Jecore*

de, Auguſtine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit neceſſitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxiſti? Nullum fuit commercium? AV. Nihil, nihil ſane. CH. Tanto es nequior. AV. Sed cum Gallabus nonnihil. CH. Libetne de [1]jecore anſerino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? AV. Non ſum rejecturus; quod à tua manu venerit. CH. Non eſt quod expectes Romanas delicias. AV. Quas? CH. [2] Carduos, [3] cochleas, teſtudines, colubros, [4] fungos, boletos, [5] tubera. AV. Iſtis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Chriſtiane. CH. Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras eſt dies jejunii ab Eccleſia indicti; adverſus hanc eſuriem munite vos. Onerate ſaburra navim adverſus imminentem tempeſtatem. Bellum inſtat; inſtruite ventrem commeatu. AV. Utinam iſthuc verbi tacuiſſes, hilariores ſurrexiſſemus à cœna. Miſeros nos reddis ante tempus. CH. Quid ita? AV. Quia minus anguem odi, quam piſces. CH. At non tu ſolus. AV. [6] Quis hoc tædii nobis invexit? CH. Quis commonſtravit [7] aloën, abſinthium, & ſcammonium dare in remediis? AV. Sed iſta dantur ægrotis. CH. Sic hæc dantur nimium recte valentibus. Aliquando præſtat ægrotare, quam plus ſatis valere. AV. [8] At mihi videtur minus oneris olim impoſitum Judæis. Equidem ab anguillis & porcis facile tempe-

1 *Jecore anſerino.*] Vide Plin. lib. 10. cap. 22.

2 *Carduos.*] *Carduos*, fortaſſe altiles intelligit. Belg. *Aertje-ſucken.*

3 *Cochleas.*] Cochleæ, Plinio teſte, vel aquatiles vel terreſtres, exerentes ſe domicilio, binaque ceu cornua protendentes, contrahenteſque: oculis carent: itaque corniculis prætentant iter.

4 *Fungus.*] Cujus ſpecies eſt boletus, ſolus innocuus. Belg *Duyvels-broodt*, padde ſtoel. Juvenal. *Vilibus ancipites fungi ponentur amicis, Boletus domino.* Hodie etiam ab Italis cum oleribus in foro venales exponuntur; & ab iiſdem, ut & Gallis, aceto conditi inter delicias numerantur.

5 *Tubera.*] Tuber vel rapum terræ panis porcinus. Belg. *Verckens-broodt, eerd-appel.*

6 *Quis hoc tadii n.i.*] Montano noto hæretico, acceptæ referuntur leges de jejuniis latæ.

7 *Aloën, abſinthium.*] Herbæ & pharmaca amaritudinis notæ.

8 *At mihi videtur, &c.*] Recte. Vix enim tot ceremoniis & oneribus olim preſſa eſt eccleſia V. T. quam hodie ſub papatu, & libertate per Chriſtum parta.

temperarim, modo liceat capis & perdicibus expleri. CH. In pleriſque non res, ſed animus nos diſcernit à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus omnia munda eſſe mundis, tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti pabulum ſubducimus, quo magis dicto ſit audiens ſpiritui. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. AV. Audio: ſed eadem opera defendi poſſet circumciſio præputii. Moderatur & illa coitus pruritum, & cruciatum adfert. Si omnes itidem abhorrerent à piſcibus atque ego, vix à parricida tam atrox ſupplicium exigerem. CH. Quorundam palato gratior eſt piſcium, quam carnium eſus. AV. Congruunt igitur his, qui gulæ ſerviunt, non valetudini. CH. Equidem audivi quondam apud [1] Æſopos & Apitios præcipuum luxum in piſcibus fuiſſe. AV. Qui conveniunt igitur deliciæ cum ſupplicio? CH. Non omnibus ſunt [2] murænæ, aut ſcari, aut acipenſeres. AV. Ergo tenues ſoli diſcruciantur, quibus ſatis male eſt, etiam cum veſci licet carnibus. Fit enim non raro, ut cum licet veſci per Eccleſiam, non liceat per crumenam. CH. Durum, me hercle, interdictum. AV. Quod ſi interdictus carnium eſus divitibus, vertitur in delicias; &, ſi pauperibus ſæpe non licet veſci carnibus, etiam cum licet, ac ne piſcibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit veſci, aut cepe, porrumve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis obſoniis. Quod ſi quid divites deliciabuntur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent Eccleſiæ conſtitutionem. AV. Pulchre dixti: ſed interim à tenuibus, qui ſummis ſudo-

1 *Æſopos.*] Æſopi & Apitii luxus multorum literis nobilitatus eſt; feſtiviter autem mutato numero, luxurioſos vocat, *Æſopos & Apicios*, quemadmodum effœminatos dicimus *Sardanapalos*.

2 *Murænæ.*] Murænæ, Scarus, Acipenſer, piſces ſunt, olim cariſſimi, & in deliciis divitum habiti. *Murænæ*, Belg. *Pricken*. *Scari*, *Scharrekens*. *Acipenſer*, *Een ſteur*.

1 Bυλι-

ſudoribus alunt familiam, & procul abſunt ab amnibus ac lacubus, exigere carnium abſtinentiam, eſt indicere famem, aut [1] βυλιμίαν magis. Atqui ſi quid [2] Homero credimus, longe miſerrimum mortis genus eſt, perire fame. CH. Sic viſum eſt [2] Homero cæco, at apud Chriſtianos miſer non eſt, qui bene moritur. AV. Eſto ſane: ſed tamen durum eſt à quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec hoc animo Pontifices interdicunt eſum carnium, ut intereant homines, ſed ut vel affligantur moderate, ſi deliquerunt; vel ſubducto lætiore pabulo, corpora minus ferociant adverſus ſpiritum. AV. Iſtuc ipſum efficiet moderatus carnium eſus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carnium modus præſcribi non poteſt, cibi genus poteſt. AV. Sunt & piſces, & qui multum addant alimenti: ſunt carnes, quæ minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. AV. Age dic mihi, ſi quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac ſublaſcivum, an morbidum, qui ſubinde collabens ſeſſorem dejiciat in terram? CH. Quorſum iſtud? AV. [3] Quia piſcium eſus, corruptis humoribus, corpora noſtra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam ſpiritui non poſſint ſubſervire. CH. Quibus morbis? AV. [4] Podagræ, febri, lepræ, [5] morbo regio. CH. Qui ſcis? AV. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortaſſis in paucis accidit. AV. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis

1 *Βυλιμίαν.*] Βυλιμία eſt ingens fames. λιμός enim fames & βυ ſyllaba auget, quaſi totos boves eſuriat aliquis.

2 *Homero.*] Ὀδυσ. Μ.

3 *Quia piſcium eſus.*] Piſces enim præbent frigidum & humidum alimentum; & nulli tam conveniunt cum natura humana, quam carnes & frumenta. Facile itidem corrumpuntur, & noxiam qualitatem induunt.

4 *Podagra.*] Ex πούς, pes, & ἄγρα, *captura.* Ovid. *Solvere nodoſam neſcit medicina podagram.* Chiragra ſpecies morbi articularis, vel arthritidis. Tumor ſc. articuli dolorificus, in quem defluxio decumbit. Belg. *'t Flereçyn, of de Gicht.*

5 *Morbus regius.*] Ita dictus, quod in aulis regum graſſetur. Idem & *Icterus* dicitur à volucri galbula concolore. *Aurigo* Scribonio, propter auri colorem, quem bilis toto diffuſa corpore mentitur. Belg. *Geel-ſucht.*

malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis inſtrumentis, non poteſt, ut vult, exercere vim ſuam. CH. Scio medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum; ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. AV. Religioſum erat & olim, non violare ſabbatum: ſed prius erat, [1] ſervare hominem ſabbato. CH. Suæ quiſque ſaluti conſulat. AV. Imo, ſi Paulo volumus auſcultare, nemo, quæ ſua ſunt, quærat, ſed quiſque quæ alterius. CH. Sed unde hic novus Theologus in convivio? Unde novus hic ac ſubitus Magiſter noſter? AV. Quia mihi male convenit cum piſcibus. CH. Quid igitur? An non abſtines à carnibus? AV. Abſtineo, ſed obmurmurans, nec ſine meo magno malo. CH. [2] Charitas omnia ſuffert. AV. Verum; ſed eadem quam minimum exigit. Si ſuffert omnia, cur non ferunt nos his veſci cibis, quos [3] indulſit libertas Euangelica? Cur hi, à quibus Chriſtus toties amorem ſui ſtipulatus eſt, patiuntur tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Chriſto, nec per ſe neceſſariam? CH. Ubi aliud ſuadet neceſſitas, ceſſat humanæ conſtitutionis vigor, ceſſat & voluntas [4] nomothetæ. AV. At non ceſſat offendiculum infirmorum. Non ceſſat ſcrupulus meticuloſæ conſcientiæ. Poſtremo non ſatis conſtat, quibus limitibus finiatur iſta neceſſitas. An quum cœperit [5] ichthyophagus agere animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet [6] epialus? Non tanti erat ciborum delectus. CH. Quid igitur

tu

1 *Servare hominem.*] Verba habentur 2. Corinth. 10. ℣. 24.

2 *Charitas omnia suff.*] Verba habentur 1. Corinth. 13. 7.

3 *Indulſit libertas.*] Certe omnes cibi natura ſua liberi ſunt omnibus Chriſtianis. Ideo Chriſtus Matth. 15. Omne quod intrat in os coinquinat hominem. Quod ſi non contaminet edendo, non ſanctificat abſtinendo. Vide Paul. 1. Corinth. 6. Et 1. Cor. 10. 25. & Coll. 2. 16.

4 *Nomothetæ.*] Id eſt, legis latoris, ſeu autoris: νομοθέτης, Gr. ex νόμος & τίθημι.

5 Ἰχθυοφάγος.] I. e. qui veſcitur piſcibus. Eſt populus, inde nomen habens. ab ἰχθὺς, *piſcis*. & φάγω, *edo*.

6 *Epialus.*] Epialus, febris genus eſt vehemens, ominis cauſa ſic dicta *Epialus*, quaſi placide aſſiliens, quemadmodum

tu velles præſcibi? AV. Scio, ſi quis mihi credat Eccleſiaſticæ rei dictaturam. CH. Quid iſthuc verbi eſt? AV. Si ſummus eſſem Pontifex, hortarer omneis ad perpetuam vitæ ſobrietatem, ſed præcipue ſub diem feſtum. Cæterum jus facerem cuique veſcendi quibus vellet, pro corporis ſalubritate, dum moderate & cum gratiarum actione: daremque operam uti hoc, quod detraheretur obſervationibus hujuſmodi carnalibus, accreſceret ad ſtudium veræ pietatis. CH. Nimirum iſtud mea quidem ſententia tanti eſt, ut te faciamus Pontificem. AV. Rides: ſed tamen cervix hæc ſufficeret vel [1] triplici coronæ ſuſtinendæ. CH. At interim vide, ne iſta ſcribantur inter articulos Pariſienſium. AV. Imo quicquid dictum eſt ſcribetur in vino, ſicuti par eſt, dicta inter pocula. Sed ſatis jam Theologiæ in convivio. In cœna ſumus, non in [2] Sorbona. CH. Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene ſorbetur? AV. Sorbeamus igitur, non diſputemus; ne nobis à [3] ſorbis dicatur Sorbona, non à ſorbendo. CH. Agite, hoſpites humaniſſimi, quæſo ut cœnulam noſtram, licet tenuem, æqui bonique conſulatis. Præbete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue ſit & frugale: ego veſtra facilitate fretus, familiariter vos vocare ſum auſus. Et eſt ſane veſter mihi adventus, conſpectuſque non modo gratiſſimus, verumetiam jucundiſſimus. CONVIVÆ. Cœna tua, Chriſtiane optime, multis modis elegans, lautaque nobis videtur. Quod excuſas, id unum habet accuſandum. Non magnificentior fuit, quam ſat eſt. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicarim, quod primum ſimplicibus epulis, deinde hilaritate, riſu, jocis, ſalibus ſit conditum: quæ omnia noſtro convivio non defuerunt. CH. Verum

dam Furiæ dicuntur *Eumenides*, quum nulli bene velint.

1 *Triplici coronæ.*] Pontificis diadema, triplici corona inſignitum: & tamen ſe ſervum ſervorum nominat.

2 *Sorbona.*] Gymnaſium Pariſienſe.

3 *Sorbum.*] Pomi genus acerbitate conſtringens fauces, ut quædam occidant etiam.

rum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem eſſe oportere ſcripſit Varro. [1] Tres enim ſunt [2] Charites, id eſt, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiæ præſides: & novem ſunt [3] Muſæ, honeſtiorum ſtudiorum duces. At hic decem convivas eſſe video, virginibus exceptis. AV. Nihil convenientius accidere potuit. Nos ſumus Varrone ipſo paulo ſapientiores. Nam tres puellas lepidiſſimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde quia à novem Muſarum choro Apollo abeſſe nunquam credendus eſt, jure decimum adjecimus convivam. CH. Poëtice dixiſti. Si mihi laurus adeſſet, laurea corona caput tuum cingerem, fierēſque [4] Poëta laureatus. AV. [5] Si malva coronatus eſſem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major eſt, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. CH. Vultiſne ſinguli tantundem mea cauſa facere, quantum veſtra ſum facturus? CO. Volumus, ac lubentes quidem. CH. Ebibetis igitur ordine ſuum quiſque calicem; à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. MIDAS. Accipio abs te libenter. Pro quo vulgus, præſtolor, dicit, Equidem non recuſo. Nihil tua cauſa recuſabo. CH. Tu inde cæteris propina. MI. Eraſmi,

1 *Tres enim ſunt Char.*] Citat Gell. libro 13. cap. 18. ex Satyris Menippæis M. Varronis, Convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum: id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem. ut cum pauciſſimi convivæ ſint, non pauciores ſint tribus; cum plurimi, non plures quam novem. Nam multos, inquit, eſſe non convenit, quod turba plerumque eſt turbulenta.

2 *Charites.*] Veneris & Jovis filiæ, numero tres; Aglaja, Thalia, Euphroſyne.

3 *Muſæ.*] Nempe, Calliope, Clio, Erato, Thalia, Melpomene, Terpſychore, Euterpe, Polyhymnia, Vrania.

4 *Poëta laureatus.*] Exemplo ludorum Olympicorum, Domitianus inſtituit agones Capitolinos; in quibus omne genus artifices certabant. Agon hic ſemper manſit Romæ, ut in eo, Poëtæ, Rhetores, aliarumque profeſſionum homines coronarentur ab ipſo Imperatore. Nec aliunde Poëtarum Laureatorum mos manavit. Nam & ipſi antiquitus ab ipſis Cæſaribus Germanis coronabantur: magnoque in pretio habiti ſemper, qui id honoris virtute ingenii conſecuti eſſent.

5 *Si malva.*] Herba notiſſima, ventris laxationi conducens. Belg. *Kaeskesbladen.* Hinc Mart. *Utere lactucis & mollibus utere malvis: Nam faciem, durum, Phœbe, cacantis habes.*

1 *Ferci-*

mi, præbibo tibi dimidiatam pateram. ER. Precor ut ſit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Proſit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur ceſſat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi ſunt oculi tui, [1] furcifer? Vola, adfer ejuſdem generis [2] ſextarios duos. PUER. Eraſmi, ſalve; quidam pro foribus te conventum expetit. ER. Quiſnam eſt? PU. Mori famulum ſe dicit; herum ejus ex Britannia adveniſſe; cupere ut ſe viſas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Chriſtiane, ſubducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. CH. Rationem, Eraſmi doctiſſime, hujus cœnæ ego confecero. Non eſt quod calculum fruſtra teras: gratiam habeo, qui dignatus ſis noſtro adeſſe convivio. Sed avocari te moleſtum eſt, nondum peracta fabula. ER. Quid ſupereſt, niſi ut dicam, [3] Valete & plaudite? CH. Age, boni conſulemus, quando tu non [4] ab equo ad aſinos, ſed ab amicis ad amiciſſimos properas. ER. Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc convivium longe ſuaviſſimum me vocaris. Valete, ſodales optimi. Bibite non ſegniter, & vivite ſuaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum otioſi omnes. Libetne cuiquam quicquam amplius? CON. Nihil omnino. Strenue munus noſtrum adminiſtravimus. CH. Tolle igitur hæc, ac bellaria appone. Muta quadru-

1 *Furcifer.*] Inde proverb. *Omnis herus ſervo monoſyllabus.* Belg. *Des Heeren last, is een kort gebiedt.*: Heris enim vel potentioribus breviſſimo tantulum verbulo opus eſt, ut vel annuant, vel renuant, *ναὶ*, *ἤ*, *οὔ*. Servis autem & impotentioribus, multis opus eſt verbis, ut exorent, aut perſuadeant.

2 *Sextarius.*] Ita dictus, quod ſit ſexta portio congii, capit libram cum dimidia, nempe octodecim uncias. *Congius* capit ſextarios ſex.

3 *Valete & plaudite.*] Continuat formam dicendi. Alter enim dixerat *nondum peracta fabula.* qui modus locutionis à Comœdiis aut Tragœdiis deſumptus: pró eo quod eſt extremum finem imponere. Idem etiam, ſupremum fabulæ actum addere. Hinc & conſuetum illud, *Valete & plaudite:* quo tota Histrionum caterva ſpectatoribus, poſt abſolutam fabulam, fauſta omnia apprecabatur.

4 *Ab equo ad aſinos.*] Ubi quis à ſtudiis honeſtioribus, ad parum honeſta deflectit: veluti ſi quis ex Philoſopho cantor, è Theologo Grammaticus, è Mercatore fieret caupo. Quadrabit item, ubi quis è conditione lautiore ad abjectiora devenerit.

drulas, atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decidit. Pyra vino perfunde. Adſunt [1] mora præcoqua, etiam domi noſtræ nata. CO. Tanto erunt ſuaviora, quod vernacula. CH. En [2] pruna cerea, en Damaſcena, rarum apud nos ſpectaculum. En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hiſce manibus conſevi. Nuces, caſtaneæ, omne deliciarum, quas horti noſtri benigne effundunt, genus. AV. Sed floſculi deſunt. CH. Iſti [3] Gallici ſunt apparatus, qui magnificentiam eam potiſſimum amant, quæ minimo conſtat. Nobis non eſt ea mens, aut ingenium. AV. Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placeant quæ minimo conſtant. CH. Sed heus tu, Auguſtine, num tu credis te hic immunem bibiſſe? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium ſcyphi debes. AV. Is jamdudum me miſſum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. CH. Unde ille ſibi vindicat tantum autoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Noſti priſcam conviviorum legem, [4] ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. AV. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum eſt, & cujus intererat ſervari. CH. Sed omnium convivarum intereſt, ſervari leges inviolabiles. AV. Age, quando hæc eſt Germanorum [5] religio, exorbebo quod reliquum eſt. Sed quid tibi rei mecum eſt? CH. [6] Impendium reddas oportet unus nomine omnium. Quid expalluiſti? Ne verere, perfacile poteris. Fac quod ſæpe feciſti, ut aliqua elegantia doctiores à cœna ſurgamus: neque

1 *Mora præcoqua.*] Procoqua eadem, quæ præcocta: indicatque vel quæ ante cætera cocta; vel ut hoc loco, quæ præ cæteris ante ſolitum tempus maturuerunt. Judicant autem Medici mora poſt prandium aut cœnam, non admodum ſalubria: niſi cum haud plane matura ſunt. Hinc Horat. *Ille ſalubres Æſtates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, ante gravem quæ legerit arbore Solem.*

2 *Pruna.*] A Damaſco monte, non ab oppido, Græcis βραβύλαι etiam dicuntur.

3 *Gallici.*] Gallorum magnificentia in conviviis.

4 Ἢ πῖθι ἢ, &c.] Id eſt, aut bibe aut abi. natum in priſcis Græcorum ſympoſiis.

5 *Religio.*] Mos religioſe obſervatus.

6 *Impendium.*] Ab impendendo ære. Etiam pecunia eſt, quæ in fœnore ſorti accedit, hoc eſt uſura ipſa, quod fœnus cum ſorte conjunctum, unum fiat quaſi compendium.

1 In

neque enim clam te eſt, veteres illos [1] in ſecundis menſis hilariora quædam [2] diſputare ſolitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio poteſt enunciari, *Indignum auditu?*

Indignum Auditu, Formula.

AV. Dixti pulchre. per poſterius ſupinum: Auditu minime eſt dignum. Indignum eſt audiri. Haud dignum eſt quod audiatur. Et, ut audiatur, indignum. Levius eſt, quam quod audiri debeat. Vix operæ precium eſt referre. Non tanti eſt ut audiatur. Ineptius eſt, quam quod audiatur. Non eſt operæprecium narrare. CH. Quot modis hæc ſententia verti poteſt, *Magno mihi conſtat?*

Variandi ratio hanc orationem, Magno mihi conſtat.

AV. His verbis, impendo, inſumo, impertio, conſtat. ut: Multum in te docendo inſumpſi laboris. Plurimum ea in re operæ inſumpſi. Non minus pecuniæ quam curæ in eam rem impendi. Non parum inſumpſi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi conſtat, multo ſudore, multa opera, plurimo labore, ſumptu ingenti, pecunia magna. Pluris mihi conſtat quam credas. Minoris mihi conſtat uxor, quam equus meus. CH. At quid ſibi vult, Auguſtine, quod verbo iſti, *Conſtat*, modo ablativum, modo genitivum caſum apponis? AV. Quæſtionem perutilem ac late patentem moviſti. Verum ne convivas loquacitate mea premam, pauciſſimis abſolvam. Sed cupio ſingulorum hac de re audire ſententiam, ne cuiquam, ut dixi, ſim moleſtus. CH. Quidni cupiant idem vel puellæ? AV. Illæ ſane nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammatica bene

1 *In ſecundis menſis.*] Cœna veterum tribus partibus ſive miſſibus conſtabat. Primus miſſus, guſtatio, ſeu ante-cœna, ſeu guſtus: ſecundus, proprie cœna, & hic præcipue cibi: tertius, menſæ ſecundæ, (ubi poma & bellaria appoſita) dictæ.

2 *Diſputare ſolitos.*] Varro in convivio habendo cenſet ſermones, non ſuper rebus anxiis & tortuoſis, ſed jucundos & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles: ex quibus ingenium noſtrum venuſtius fiat: quod eveniet ſi de ingenuis rebus ad communem vitæ uſum pertinentibus confabulemur.

 3 *Stipen-*

bene fortunante. Scis, verba emendi, ac vendendi, aliaque eſſe conſimili ſignificatu, quibus apponantur hi genitivi ſoli, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque: at ita, ſi ſubſtantiva non apponantur: quæ ſi accedant, utraque in ablativum caſum vertuntur. Quod ſi precium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum ſubſtantive poſitum, in ablativo pones, niſi per adverbia loqui malis. CH. Quænam verba ſunt, de quibus præcipis? AV. Hæc fere ſunt, emo, mercor: redimo, id eſt, aut captum, aut perditum: vendo, venundo: revendo, id eſt, rurſus vendo, quod mihi venditum erat. Veneo, id eſt, vendor: cujus præteritum venivi vel venii: ſupinum, venum: hinc venalis. Ab illo, id eſt, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro inſervio, & [1] ſtipendium facio. Comparo, id eſt, emo vel committo. Commuto, muto, permuto. [2] Cambire penitus barbarum in hoc ſenſu. Æſtimo, taxo, indico, pro æſtimo, cenſeo. Liceor, liceris: licitor, licitaris: addico. Diſtrahor, id eſt, circumferor ut veneam. Metior pro æſtimo, aut taxo. Conſtat, pro emitur. Conducere, locare. Fœnero, ad fœnus do. Fœneror, ad fœnus accipio. Paciſcor, pactus ſum. Pango, pepigi, id eſt, pactum facio. CH. Da exemplum.

Vendendi & emendi, Formulæ.

AV. Quanti iſtum agrum in ſingulos annos locas? Reſpondebimus: Vigenis libris Francicis. Hui, nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut ſolent qui [3] licentur. Tu ipſe tanti poſſide. Quid liceris,

1 *Stipendium.*] Compoſitum nomen ex *ſtipe* & *pendo*. Stips autem antiquis æs; quod antequam ſignatum eſſet appendebatur.

2 *Cambire.*] Chariſius, verbum hoc inter ea enumerat quæ mutant perfectum. Antiquis autem *cambire*, idem quod pugnare, iter inchoare; à quo *campſo*, iter flecto.

3. *Licentur.*] Licentur, qui pretium offerunt in auctione alicujus rei.

1 *Con-*

liceris, vel licitaris, quum nihil ſis empturus? Quanticunque addixeris, ſolvam optima fide.

Alterum exemplum.

[1]Congrum iſtum, Syra, quanti vendis? Decem [2]obolis. Nimio, turpiſſima. Imo minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, ſi non tanti mihi conſtat, aut certe non multo minoris. Mentiris venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, ſi queam: ſed fatuos non invenio. Quid ſi liciter teipſam? Quanti æſtimas te? Ut lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas te? Dic, quanti te taxas? Quanti teipſam inſcribis? Decem [3]ſcutatis. Hui, tanti? Eho, an tu minoris me æſtimas? Ego olim non ſemel pluris in unam noctem ſum conducta. Credo; at nunc non paulo minoris æſtimo quam piſcem. Abi in malam rem, ganco; tantidem te æſtimo, quanti tu me. Qui te [4]teruncio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larva tibi opus eſt, nam rugæ iſtæ non ſinunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non ſum venalis. Ego ne [5]culmo quidem te emero. Conſtiti pluris.

Tertium exemplum.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus ſum vectigalia. Quanti tandem? [6]Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris; erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta ſunt vectigalia? Chremeti uxoris tuæ ſummo & maximo amico. Sed divina, quanti ſunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone, ego mihi

1 *Congrus.*] Genus piſcis. Græc. γόγγρος. Belg. *Congerael.*

2 *Obolus.*] Sexta drachmæ pars ὀβολός. Licebit iſto donare nomine noſtrum *ſtuiverasdenarium*, qui decem nummulos valet ſeu chalcos Hollandicos. Belgis, *Een halff braſpenninck.*

3 *Scutatis.*] Erant Romanis olim, Bigati, Quadrigati, à bigis & quadrigis, quibus nummi erant ſignati. Unde nos quoque eleganter *ſcutatos*, à ſcuto appellamus.

4 *Teruncio.*] Teruncius. Belg. *Anderhalff-penninck Hollants.*

5 *Culmo.*] Culmus ſive frumenti calamus, res leviſſima, nulliuſque pretii.

6 *Decem millibus.*] Frequens apud Latinos in numerariis ſummis defectus. *Decem millibus*, ſubaudi, nummis aut denariis, aut ſimile.

1 *Flocci*

mihi hominem ipſum cum tota familia dimidio addictum nolim! At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertiſtine in his orationibus, ubicunque adſit ſubſtantivum precii, id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo poſitis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audiſti ſine ſubſtantivis, exceptis illis duobus, pluris & minoris. Sunt & alia verba, de quibus ſumus loquuti, non admodum diſſimilia, ſum, facio, habeo, duco, æſtimo, pendo, quæ idem fere ſignificant: fio itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, [1] flocci, pili, nihili, [2] nauci, [3] hujus, & ſi qua ſunt his ſimilia. CH. Da exempla.

Æſtimandi formula.

AV. Scis quanti te ſemper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos ſemper feci plurimi. Aurum hac tempeſtate magni venditur, literæ nihili, ſive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promiſſa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti ſapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum ſine ſapientia, quam ſapientia ſine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus ſis. Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hic multi fiunt, qui [4] nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum poſſidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non quanti habearis, ſed quanti ſis, intereſt. Tanti Chriſtianum meum facio, quanti alium neminem.

1 *Flocci facio.*] *Flocci facere*, & *ne flocci quidem facere*, pro eo quod eſt, ne tantuli quidem facere. Eſt autem floccus, particula lanæ, quæ inutilis à vellere divellitur.

2 *Nauci.*] *Nauci eſſe* & *nauci facere*, idem quod nihili. Feſtus *nauci* ſignificare vult, nucis putamen, aut eam membranulam, quæ viſitur in medio nucis juglandis interſita.

3 *Hujus.*] Donato δεικτικῶς eſt, *hujus non facio*, demonſtrans aut floccum, ſtipulam, aut ſimile quid. Belg. *Ick vrag'er dat niet na.*

4 *Nigrum in candida vertunt.*] Qui virtutem in vitium, & vitium in virtutem vertunt. Unde Terent. in Phorm.

His pretium nunc eſt, qui recta prava faciunt.

1 *Scutati*

minem. Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ natura ſua non ſignificant emtionem, aut aliquid ſimile. Petrus oſculum puellæ [1] ſcutato emit. Sit illi fauſtum; nolim ego baſiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnaſtis? [2] Quoſdam [3] ſexcentis ſeſtertiis cœnaſſe legimus: at Galli ſæpenumero liardo cœnitant. Fauſtus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non diſcam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem & ſeipſum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demoſthenes pluris ſiluit, quam alii loquebantur. Æqui bonique conſulas oro. Eſt & aliud verborum genus, quæ accuſativum una cum genitivo aut ablativo caſum exigunt: quæ ſunt: Accuſo, id eſt, objicio crimen, aut culpo etiam abſentem. Incuſo, culpo extra judicium. Arguo, reprehendo. Inſimulo, impingo ſuſpicionem culpæ. Poſtulo, in jus voco. Accerſo, defero, damno, condemno, pronuncio illum eſſe in culpa. Admoneo, commonefacio. CH. Exempli cauſa.

Accuſandi Formulæ.

AV. Scipio accuſatus eſt [4] ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipſe impudentiſſimus. Lepidus poſtulatus eſt [5] repetundarum. Accerſitus eſt capitis. Si hominem inſimu-

1 *Scutato emit.*] Scutatus *een Schildt*, numiſma inferioris Germaniæ.

2 *Quoſdam.*] Antonius in una cœna mille apros propoſuit. Heliogabalus 600 ſtruthionum capita propoſuit. Vitellius in uno convivio 2000 piſcium & 7000 avium appoſuit. Cleopatra unionem incredibilis precii, de qua Bap. Fulg. lib. 9.

3 *Sexcentis ſeſtertiis.*] Seſtertia autem genere neutro, in plurali numero mille ſeſtertios ſignificant. Sed cum adverbium numeri his adjungitur, centena ſunt intelligenda. Decem igitur ſeſtertia, ſunt decem millia ſeſtertium: & decies ſeſtertium, idem quod decies centena millia ſeſtertium, vel mille ſeſtertia (vulgo nunc *milionem* vocant) quæ ſumma continet aureorum ſive coronatorum nummorum xxv. Romani enim mille ſeſtertia, & ab eo reliquos fere numeros per adverbia eloquebantur, infra mille nunquam.

4 *Ambitus.*] Ambitus crimen affectati honoris: nam qui vera virtutis via ad honorem aſpirare non poteſt, is ambitione contendit, quæ multos falſos fieri coëgit. Lex Calpurnia inter alias lata ad coërcendum.

5 *Repetundarum.*] Is repetundarum accuſari dicitur, qui alienas pecunias, aut vi, aut dolo expilavit. *Repetundæ* ergo dicuntur, quicquid à ſociis & provincialibus per Magiſtratus contra leges exactum

ſimulabis avaritiæ, male audies. Admoneto eum priſtinæ fortunæ. Mortales ipſo vocabulo ſuæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promiſſi. Sunt pleraque quæ accuſativum geminum admittant: Doceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te iſtos mores. Popoſcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his ſecundum accuſativum etiam paſſiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus eſt literas. Poſtulant me furti. Poſtulor furti. Accuſas me ſacrilegii. Accuſor ſacrilegii. Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum eſſe ſatisfactum. Quando enim tantus elegantiarum [1] helluo ſatietur? Sed convivis parcendum eſt, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, perſolvemus, niſi quid aliud cenſes. CH. Fiat ex tua ſententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde pauliſper deambulaturi. MI. Pulchre dicis. Nihil enim hoc veſpertino cœlo amœnius, nihil ſalubrius. CH. Petre, adeſdum. Tolle ſuo quæque ordine, ac vinum [2] cyathis infunde. PE. Jubeſne agi gratias? CH. Age. PE. Græce mavis, an Latine? CH. Utroque modo. PE. Gratias agimus tibi pater cœleſtis, qui tua ineffabili potentia condidiſti omnia, tua inſcrutabili ſapientia gubernas univerſa, tua inexhauſta bonitate cuncta paſcis ac vegetas: largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promiſiſti ac præparaſti vere diligentibus te, per Jeſum Chriſtum: Amen. CH. Dic eadem Græce, ne cæteri, quod dicas, intelligant. PE. Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ οὐράνιε, ὁ τῇ ἀῤῥήτῳ σου δυνάμει κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου σοφίᾳ κυβερνῶν ἁπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστότητι ἕκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων· χαρίζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ μετά σου ποτὲ πιεῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσί σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ μετά σου ζῶντος, καὶ βασιλεύοντος ἐν ἑνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Ch.Ha-

exactum acceptumque eſt, à *repetendo* ita dictæ, quod judicio Romæ repeterent, & domum ſuam reportarent.

1 *Helluo.*] Proverbialis eſt hyperbole.

2 *Cyathis.*] *Cyathus*, calicis genus, à χύειν, *fundere*, mutata aſpirata in literam tenuem.

1 *Fleſ-*

CH. Habeo vobis, hoſpites candidiſſimi, gratiam, qui ad hoc conviviolum venire dignati ſitis; oro, æqui bonique conſulatis. CO. Nos viciſſim gratiam referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiæ. Quin potius ſurgamus, & expatiemur. AV. Ducamus nobiſcum virgines; nam eo minus moleſta erit deambulatio. CH. Recte ſentis. Ne deſint nobis [1] floſculi, ſi forte locus flores non habebit. Utrum mavis noſtris in hortis [2] more Poëtico reptare, an foris ad amnem expatiari? AV. Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus ſerva. At ſole inclinato amnium aſpectus oculos mirum in modum juvat. CH. Antecede igitur, Auguſtine, ut Poëta dignum eſt: latus tuum claudam. AV. Bone Deus, quantum comitum, quantam pompam nobiſcum ducimus! Dici non poteſt, Chriſtiane, quantum mihi placeam. [3] Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promiſſum præſta. Solve quod recipiſti. AV. Quid me potiſſimum vis dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis ſolebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam venuſte orationem verteret: quæ res non modo ſingularis ingenii, verum etiam multi uſus mihi videtur. AV. Haud injuria iſtud in Pollione admiratus es, Chriſtiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & ſcribendi uſu contigiſſe opinor, potius quam ratione aliqua, aut præceptione. CH. At ego rationem aliquam iſtius rei, ſi fieri poteſt, exſpecto. AV. Ita ut dixi, res habet. Verum quia te tantopere video velle, quantum potero morem geram, eaſque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi viſus ſum animadvertere, ut potero, reddam. CH. Age percupio.

Brevis

1 *Floſculi.*] *Floſculi*, pro elegantiis.

2 *More Poëtico reptare.*] Alludit ad tamen *Horatii* in Epiſt. ad Tibullum:

An tacitum ſylvas inter reptare ſalubres.

3 *Satrapes.*] Vox Perſica, præfectum deſignans.

1 *Syno-*

Brevis de copia præceptio.

Av. Accingor. Principio res ipſa puris, electis ac Latinis verbis efferenda eſt: quod ipſum poſſe, non mediocris artificis eſt. Sunt enim permulti, qui neſcio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cum ne ſemel quidem rem poſſint apte explicare. Iſti, tanquam ſemel balbutiſſe ſit parum, balbutiem ſuam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipſi ſecum certamen ſuſceperint, ut, quam barbariſſime dici poſſit, dicant. Itaque inepti [1] ſynonyma quædam congerunt, adeo interdum inter ſe diſſidentia, ut ipſa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim abſurdius, quam hominem pannoſum, cui ne una quidem, quam ſine pudore poſſit induere, ſit veſtis; eum tamen ſubinde ſuos pannos mutare, ac mendicitatem ſuam pro opibus oſtentare? At nihilo minus ridiculi videntur iſti varietatis affectatores, qui cum barbare ſemel dixerint, repetunt idem multo barbarius, demum iterum atque iterum indoctius. Hoc eſt non oratione, ſed [2] ſolœciſmis abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipſa aptis atque electis verbis eſt explicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, ſi qua, quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. Demum ubi propria deficient, tranſlatitiis erit utendum, ſi modo verecunda ſit tranſlatio. Ea quoque ubi deerunt, ſi per activa dixiſti, ad paſſiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis conſtabant. Poſtea verba, ſi licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. Poſtremo, ubi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorſum:

1 *Synonyma.*] *Synonyma* dicuntur, quæ ſub diverſis vocibus idem ſignificant.

2 *Solœciſmis.*] *Solœciſmus*, actio τοῦ σολοικίζοντος, cum oratio ordinatione eſt incongrua. Suid. σολοικισμὸς λόγος ἀκαταλλήλως συντεταγμένος, id eſt, oratio male compoſita, non cohærens congrue. Ergo vox ea comprehendit vitia contra etymologiam, orthographiam & ſyntaxin.

3 Carent.

ſum: aut certe quod pronuciative dictum, per interrogationem efferemus. Nunc exempli cauſa hanc ſententiam ſumamus.

Literæ tuæ magnopere me delectarunt.

Literæ.

Epiſtola, epiſtolium, ſcripta, ſchedæ, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, ſupra modum, plurimum, non mediocriter, ſummopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Chriſtianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, melitiſſimæ fuerunt, jucundiſſimæ, &c. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. Ch. Tuæ literæ magnopere me delectarunt. Tua epiſtola mirifice nos exhilaravit. Av. Verte activum in paſſivum, alia erit facies: ut, Dici non poſſit, quam tuis ſim ſcriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epiſtola celſitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiam tua mihi ſcripta attulerunt. Gaudio tua me ſcripta, quantus eram, perfuderunt. Hic non ita liceret mutare in paſſiva, niſi in illo poſtremo, perfuſus gaudio; quod uſitate dicitur; Capiebatur à me voluptas. allatum eſt gaudium, non perinde uſitate dixeris.

Per Afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in Paſſivum.

Tuis ſcriptis incredibili ſum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epiſtolium peperit.

Per Sum, & Nomina Adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundiſſimæ fuerunt. Fuit tua illa epiſtola ſane quam gratiſſima.

Per Nomina Subſtantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epiſtola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in Negationem.

Tua ſcripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

Quamquam hac ratione aliquoties jam uſi ſumus, quæ non eſt negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, ſingulariter, ſignificare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Eſt vir ſingulari ingenio. Eſt vir ingenio non vulgari. Eſt homo doctrina admiranda. Eſt homo non contemnenda doctrina. Thomas eſt ſummo apud ſuos loco natus: Non infimo loco natus. Auguſtinus eloquentiſſimus fuit: Non ineloquens fuit. [1] Carneades orator fuit nobilis, non ignobilis, non obſcurus. Et id genus ſimilia, quæ nunquam non uſu veniunt: ſed admonuiſſe rem clariſſimam ſatis eſt. Nec te lateat, bifariam nos hujuſmodi orationum genere uti, modeſtiæ cauſa, præſertim ſi de nobis ipſis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro ſingulariter, recte & venuſte dicimus.

Modeſtiæ cauſa.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ ſum opinionem conſe-

1 *Carneades.*] Tanta pollebat Carneades dicendi facultate; ut cum ab Athenienſibus Romam miſſus eſſet, Cato in Senatu dixerit, cavendum ab hoc viro eſſe, qui eloquentia facile quod vellet impetraret.

1 Et

conſecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non poſtremas parteis tenerem.

De amplificatione ſuperiora ſunt exempla; nunc ad noſtra revertamur. Nihil tua epiſtola unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quam tua ſcripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantiſſimis.

Hoc modo ſingulæ orationes ſuperiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius eſſe potuit? Quid epiſtola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

Hoc modo rurſum ſingulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? AV. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli cauſa. AV. Quod modo per nomen incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis conſequi nequeam, quantum tuis literis ſim delectatus. Et mihi ſcriptu, & tibi creditu perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi ſcripta fuerint. Explicare prorſum nequeo, quam ſim tuis literis gaviſus. Et item in infinitum. Rurſum alio pacto. Nam hactenus & per negationem, & per interrogationem, poſtremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per ſubjunctivas ſive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, ſi unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, ſi ulla res majori voluptati fuit, quam tuæ literæ. Ita me deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? AV. Nunc ad tranſlationes, ſimilitudines, & exempla fugiendum eſt.

Tranſlatio eſt in his.

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil niſi meræ deliciæ tua mihi ſcripta videntur. Mera voluptas ſunt

tuæ literæ. Et hujuſmodi plurima. Sed cavendum ne obſoletis aut durioribus tranſlationibus utamur. quale eſt illud:

Juppiter hybernas cana nive conſpuit Alpes :

[1] Et quale eſt illud : Cœna tuorum ſcriptorum me ſuaviſſimis epulis refecit.

Comparatio à ſimili.

Tua ſcripta omni vel [2] ambroſia, vel nectare ſuaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epiſtola humanitatis tuæ, & [3] ſiliquam omnem, & mel Atticum, & ſaccharum omne, nectar ambroſiamque Deorum longe ſuperavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum eſt, in medium adduci poteſt.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam [4] Hero Leandri ſui literas aut majore voluptate, aut pluribus oſculis accepiſſe, quam tuas accepi. Vix crediderim, aut [5] Scipionem everſa Carthagine, aut [6] Paulum Æmilium capto Perſeo, magnificentiorem egiſſe triumphum, quam ego, ſimulac ſuaviſſima tua ſcripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujuſmodi tum ex fabulis, tum ex hiſtoriis infinita poſſunt inveniri. E Phyſica vero ſumuntur rerum ſimilitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere neceſſe eſt. Nunc ſi libet, in alia ſententia tentemus.

Nun-

1 *Et quale.*] Apud Furium, de quo Gell. lib. 18. cap. 11.

2 *Ambroſia.*] *Ambroſia*, cibus Deorum, ut *nectar*, potus Hinc *Ambroſia alendus*, proverbiali figura dicitur, qui eſt egregius, & velut Diis æquandus; quum ambroſia mereatur ali.

3 *Siliquam.*] Siliquæ fructus prædulcis, ſed malus ſtomacho. Arbor Græcis κόμαρος, Latinis *arbutus* vocatur, fructus non abſimilis quantitate meſpilo, ſed rubicundus eſt.

4 *Hero Leandri.*] Hero puella formoſiſſima, ex Seſto Thraciæ urbe, Veneris Sacerdos ; cujus mutuo amore correptus Leander Abydenus, noctu Helleſpontum tranat. Verum aliquando mari tempeſtate impetuoſo ſubmergitur. Hero cadaver amatoris conſpiciens, ſe præcipitem è ſpecula in undas dat. Vide Ovidii Epiſt.

5 *Scipionem.*] Hic ille Scipio Æmilianus, L. Æmilii Pauli filius, qui inimiciſſimas Romanis urbes Carthaginem & Numantiam evertit: tandem domi ſuæ dormiens interfectus.

6 *Paulum Æmilium.*] *P. Æmilius* Perſea regem Macedonum in acie captum, Romam in triumphum duxit.

1 *Lesbaus*

Nunquam dum vivam tui ero immemor.

Semper, dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere deſinam, quam tui meminiſſe.

Per comparationem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit obliviſci. Tui memoriam ne [1] Lethæus quidem amnis poterit abolere.

Praterea per [2] *ἀδυνάτων, aut more Poëtico, per contraria.*

Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit: Ante leves ergo, &c. quæ non eſt multi negocii excogitare. Verum ne immodici videamur his in præſentia contenti ſimus. Alias, ſi voles, copioſius hac de re colloquemur. Ch. Ego te, Auguſtine, jam plane exhauſtum putabam: ſed tu præter expectationem novum theſaurum indicaſti, quem ſi pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re deſint verba. Av. Si ego hoc, mediocri & doctrina & ingenio præſto, [3] quantum Ciceronem ipſum valuiſſe credis, qui cum Roſcio hiſtrione certaſſe legitur? Sed ſol nos relinquit. Humeſcit cœlum, præſtat imitari aviculas, tectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Chriſtiane ſuaviſſime, in craſtinum. Ch. Tu itidem bene valeas Auguſtine omnium doctiſſime.

Convivium Religioſum.

[4] Eusebius, [5] Timotheus, [6] Theophilus, [7] Chrysoglottus, [8] Uranius.

Eu. Cum omnia nunc [9] vernent & rideant in agris, demiror eſſe, qui fumoſis urbibus delectentur.

Ti. Non

1 *Lethæus amnis.*] Quem Poëtæ interpretantur omnium oblivionum fontem.

2 *Ἀδυνάτων.*] Impoſſibile, quod fieri nequit. Horum copiam Ovidius ſolus ſufficere poteſt.

3 *Quantum Ciceronem.*] Lege Macrob. lib. 3. Satur. cap. 14.

4 *Euſebius.*] Id eſt, pius.

5 *Timotheus.*] Id eſt, charus Deo, vel charum habens Deum.

6 *Theophilus.*] Id eſt, amans Dei.

7 *Chryſoglottus.*] Id eſt, auream habens linguam.

8 *Uranius.*] Id eſt, cœleſtis.

9 *Vernent.*] *Verno*, pullulo. à vere deductum verbum, quo tempore omnia

TI. Non omnes capiuntur aſpectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, ſi capiuntur, eſt aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, [1] veluti clavus clavo, pellitur. Ev. Tu mihi fortaſſe fœneratores narras, aut his ſimillimos negociatores avaros. TI. Iſtos quidem, ſed non ſolos, ô bone, imo cum his innumeros alios, uſque ad ipſos ſacerdotes ac monachos, qui fere quæſtus gratia malunt in urbibus, iiſque frequentiſſimis, verſari, dogma ſecuti non Pythagoricum aut Platonicum, ſed cæci cujuſdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, [2] illic eſſe quæſtum, ubi eſſet populus. Ev. Valeant cæci cum ſuo quæſtu: nos Philoſophi ſumus. TI. Et Socrates Philoſophus urbes præferebat agris, quod eſſet diſcendi cupidus, & urbes haberent unde diſceret. In agris eſſe quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui paſcerent oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. Ev. Eſt nonnihil quod dixit Socrates, ſi ſolus obambules in agris. Quanquam mea ſententia non eſt muta rerum natura, ſed undiquaque loquax eſt, multaque docet contemplantem, ſi nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quam opificis Dei ſapientiam bonitati parem? Sed Socrates, in eo ſeceſſu, quam multa docet [3] Phædrum ſuum, ac viciſſim ab eo diſcit? TI. Si tales adeſſent aliquot, nihil eſſe poſſit amœnius ruſticatione. Ev. Libet igitur hujus rei periculum facere? Eſt mihi prædiolum ſuburba-

mnia renaſci conſpiciuntur. Ponitur aliquando pro *ſplendere*. Hinc *vernans ager*, pullulans, floridus, viridis, lætus.

1 *Veluti clavus clavo pellitur.*] Clavum clavo pellere, eſt, malum alio malo depellere. Neque vero ſolum cum vitium vitio, ac malum malo diſcutitur, hujus uſus erit: verum etiam ſi quis artem arte, dolum dolo, maledicentiam retundit maledicentia: aut rem utcunque moleſtam, diverſa moleſtia profliget; ut cum libidinum incitamenta laboribus obruimus, curam amoris aliis curis majoribus domamus.

2 *Illic eſſe quæſtum.*] Belg. *By 't volck is de neering.*

3 *Phædrum.*] Phædrus is unus ex Platonis diſcipulis; cujus nomine nobilem librum edidit, qui inſcribitur *Phædrus*.

1 *Inquit*

urbanum, non amplum; ſed nitide cultum; eo vos in craſtinum diem ad prandium voco. Ti. Plures ſumus; exederemus totum prædium tuum. Ev. Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex dapibus, ut [1] inquit Flaccus, inemptis apparatum. Vinum ipſe locus ſuppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces, ipſæ pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in inſulis Fortunatis, [2] ſi Luciano credimus. Accedet fortaſſis [3] è corte gallina. Ti. Age, non recuſamus. Ev. At ſuam quiſque [4] umbram ſecum adducat, quam volet. Ita cum ſitis quatuor, æquabimus numerum Muſarum. Ti. Fiet. Ev. Unum illud vos præmonitos volo, ſibi quiſque condimentum ſuum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. Ti. Quod condimentum narras? piper an ſaccharum? Ev. Imo aliud vilius, ſed ſuavius. Ti. Quodnam? Ev. Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet ſtomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi ruſculo meo debebitur. Verum ad quam horam libet prandere? Ti. Ad decimam, priuſquam invaleſcat æſtus ſolis. Ev. Curabitur. Po. Here, adſunt convivæ pro foribus. Ev. Bonæ fidei eſt, quod veniſtis; ſed bis gratum eſt quod veniſtis mature, una cum umbris veſtris longe gratiſſimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles [5] qui convivatorem mora ſua torquent. Ti. Eo maturius venimus, ut eſſet ocium luſtrandi, viſendique regiam iſtam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nuſquam non teſtari?

1 *Inquit Flaccus.*] In Epod. *Dapes inemptas apparet.* Et Virgil. 4. Georgic. *Dapibus menſas onerabat inemptis.* Sunt autem *inemptæ dapes*, proprio labore partæ, & domi natæ.

2 *Si Luciano.*] In vera hiſtoria. Lucianus ſcriptor fuit nobiliſſimus ſub Trajano: primo Chriſtianus; ſed poſtmodo fidei deſertor: à canibus tandem devoratus.

3 *E corte.*] *Cors* cortis: ſpacium circum villam ſeptum, unde *cortis aves*, & inde *militum cohors*, quod ex agris legi ſoleant.

4 *Umbram.*] Umbra non ipſe vocatus, ſed quem adducit comitem vocatus: ſic enim vocatum ſequitur, velut umbra corpus.

5 *Qui convivat.*] *Convivator*, qui excipit; & *conviva* qui excipitur convivio: Belgis autem mos eſt, ut invitati, fere ultra præſtitutam horam prandii aut cœnæ tardiuſcule accedant. Hinc vulgo, quem non exſpectat convivator, nihil æſtimatur. *Diemen niet verwacht, diemen niet acht.*

ſtari domini ſui ingenium. Ev. Regiam ſpectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus eſt, quavis regia gratior. Et ſi regnat, qui libere vivit ex animi ſui ſententia, hic plane regno. Sed præſtat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat holuſculum, & adhuc moderatus eſt ſolis calor, viſere hortos noſtros. Ti. Eſt alius præter hunc? Nam hic ſane mire cultus blandiſſimo aſpectu ſtatim ingredientes ſalutat, & comiter excipit. Ev. Hinc igitur decerpat ſibi quiſque floſculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domus pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare ſibi quiſque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic naſcitur, pene publicum eſſe patior. Neque enim unquam clauditur oſtium hujus veſtibuli, niſi noctu. Ti. En tibi in oſtio [1] Petrus. Ev. Hunc ego malo janitorem, quam Mercurios, [2] Centauros, aliaque portenta, quæ quidam pingunt in foribus ſuis. Ti. Iſthuc homine Chriſtiano dignius eſt. Ev. Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. Ti. Quid loquitur? Ev. Quin ipſe legis? Ti. Intervallum aliquanto longius eſt, quam ut proſpectus oculorum aſſequatur. Ev. En tibi perſpicillum, quod te vel [3] lynceum reddet. Ti. Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Matthæi cap. XIX. Ev. Nunc lege Græca. Ti. Græca video quidem, at illa [4] non vident me: quare [5] lampadem hanc trado Theophilo, qui nunquam

1 *Petrus.*] Pontificiis cœli janitor. commode ergo in foribus pictus.

2 *Centauros.*] Centauri Theſſaliæ populi; primi equos domare, & ex iiſdem pugnare cœperunt: hinc à vicinis conſpecti, membra humana & equina habuiſſe creduntur.

3 *Lynceum reddet.*] Lyncis enim perſpicacitas in proverbium abiit, quæ teſte Plinio, tanta fuiſſe creditur, ut noviſſimam lunam primamque eodem die vel nocte conſpicere potuerit. Peregrinæ ſunt lynces, quæ clariſſime omnium quadrupedum cernunt. Sunt quoque qui tradunt Lynceum primum reperiſſe fodinas metallorum; & hinc vulgo natam fabulam, quod ea quoque videret, quæ ſub terra forent.

4 *Non vident.*] Id eſt, non intelligo. Nolunt enim videre quem non agnoſcunt.

5 *Lampadem, &c.*] Lampadem tradere, eſt alteri tradere negocium: Vel partes ſuas quaſi ſucceſſione in alium atque alium transferre. Itaque etiam *lampadem tradere* dicetur, qui jam vel delaſſatus vel emeritus, in alios munus gerendum ab ſe transfert.

1 Miſe-

quam non cantillat Græca. Th. [1] *Μετανοήσατε, καὶ ἐπιστρέψατε.* Ch. Hebræa mihi ſumam ; וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה [2] Ev. An vobis videtur incomis janitor, qui ſtatim monet ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad ſtudium pietatis? Deinde vitam non contingere [3] ex operibus Moſaicis, ſed per fidem Euangelicam ? Poſtremo, ſervandis Euangelicis præceptis iter eſſe ad immortalem vitam ? Ti. Et ecce mox ad dextram ingreſſus oſtendit ſacellum perquam elegans. [4] In altari Jeſus Chriſtus, ſuſpiciens in cœlum ad Patrem & Spiritum ſanctum illinc proſpicientes, atque eodem dextram porrigens, læva velut invitat & allectat prætereuntem. Ev. Nec is elinguis nos excipit: vides Latina ? *Ego ſum via, veritas, & vita.* Græca: *ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα, καὶ τὸ ὠμέγα.* Hebr. לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם [5] Ti. Læto nimirum omine nos ſalutavit dominus Jeſus. Ev. Sed ne videamur inciviles, fortaſſis par eſt, ut illum reſalutemus, precemurque, ut, quando ex nobis ipſi nihil poſſumus, ille ſua inæſtimabili bonitate non ſinat nos unquam aberrare à via ſalutis, ſed, abjectis umbris Judaicis, & hujus mundi præſtigiis, per veritatem Euangelicam perducat nos ad vitam æternam: hoc eſt, ipſe per ſe trahat nos ad ſe. Ti. Æquiſſimum eſt, & ipſa loci ſpecies nos invitat ad precandum. Ev. Multos hoſpites allicit hujus horti amœnitas : ſed ita fere apud omnes invaluit conſuetudo, ut nemo prætereat [6] Jeſum inſaluta-

1 *Μετανοήσατε.*] Id eſt, *reſipiſcite*, quaſi dicat, poſt factum ſapite, & de errore admiſſo ita dolete, ne pergatis. Idque explicat verbum ſequens, *Convertite vos.* Actor. 3. verſ. 19.

2 וְצַדִּיק] Id eſt, *Juſtus autem in fide ſua vivet.* Abacuc. 2. v. 4. & Gal. 3. 11.

3 *Ex operibus Moſaicis.*] Recte. Hinc Paulus Rom. 3. 19. 20. 21. Scimus autem quæcunque lex dicit, iis, qui in lege ſunt dicere, ut omne os obſtruatur & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei. Propterea ex operibus legis nulla caro juſtificabitur in conſpectu ejus : per legem enim eſt agnitio peccati.

4 *In altari.*] Noſtrum vero altare Chriſtus eſt, ſanctificans noſtras oblationes.

5 לְכוּ] Id eſt, *venite filii, obedite mihi, timorem Domini docebo vos*, Pſal. 34.

6 *Jeſum inſalutatum.*] Notum ergo, quod Pontificii, depictis ſuis imaginibus, caput aperiant, honoremque quem vocant *δουλείαν*, deferant.

ſalutatum. Hunc ego, vice fœdiſſimi [1] Priapi, cuſtodem poſui, non ſolum horti mei, ſed omnium quæ poſſideo, denique corporis pariter atque animi. Adeſt, ut videtis, fonticulus ſaluberrimis aquis non inamœne ſcatens, utcunque repræſentans unicum [2] illum fontem, qui cœleſti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delaſſata malis hujus mundi, non aliter quam juxta [3] Pſalmiſtam, cervus æſtuans ſiti, guſtatis ſerpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quiſquis ſitit. Nonnulli & religionis grãtia ſeſe aſpergunt. Quidam etiam bibunt, non ſitis, ſed religionis cauſa. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut viſamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit viſendum intus, à prandio ſpectabitis, quum ſolis æſtus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. TI. Papæ, [4] Epicureos hortos mihi videre videor. EV. Totus hic locus voluptati dicatus eſt, ſed honeſtæ; paſcendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic naſcitur præter odoratas herbas, nec eas quaſlibet, ſed eximias duntaxat. Unumquodque genus ſuas habet areas. TI. Nec herbæ mutæ ſunt apud te, quantum video. EV. Probe dicis: alii domus habent opulentas, ego loquaciſſimam habeo, ne quando ſolus videri poſſim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ ſunt velut in turmas digeſtæ, ita ſingulæ [5] turmæ ſingula habent vexilla cum inſcriptione. Velut [6] Amaracus hic, [7] *Abſtine*, inquit, *ſus*; *non tibi ſpiro.*

1 *Priapi.*] Priapus, Liberi & Veneris filius. Gentilitas Priapum Deum nudum & membroſiorem æquo, in hortis tanquam tutelarem conſtituebat.

2 *Illum fontem.*] Reſpicit ad id quod Chriſtus mulieri Samaritanæ ſuggeſſit: Joh. 4. ℣ſ. 14. *Quiſquis biberit ex aqua quam ego ei dabo, non ſitiet in æternum: ſed aqua illa quam ego, &c.*

3 *Pſalmiſtam.*] Pſal. 42. ℣ſ. 2.

4 *Epicureos hortos.*] Quicquid voluptuoſum eſt, id *Epicureum* vocant.

5 *Turmæ.*] Quemadmodum pedeſtres copiæ in cohortes & manipulos; ita equeſtres in *turmas* & *decurias* diſtinguebantur. *Turma* vero continet ter denos equites. Unicuique turmæ ſuum vexillum, cui literis inſcriptum, quæ & quota turma; ne milites à contubernalibus aberrarent. Reſpicit huc auctor, deſcribens ordinem digeſtarum herbarum.

6 *Amaracus.*] Belg. *Margelyne.*

7 *Abſtine ſus.*] Suibus amaracinum unguen-

ſpiro. Cum enim ſit ſuaviſſimæ fragrantiæ, ſues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem ſingula genera habent ſuos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. TI. Nihil adhuc vidi hoc fonticulo feſtivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adverſus æſtum. Sed [1] alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam oſtendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ſpatiis hortum dirimens, in quo ſeſe utrinque herbæ velut in ſpeculo contemplari geſtiunt, num marmoreus eſt? EV. Bona verba; unde huc marmor? [2] E contuſis cæmentis factitium marmor eſt: coloris candor additus eſt [3] incruſtamento. TI. Quo tandem ſeſe condit tam amabilis rivus? EV. Vide incivilitatem humanam. Poſteaquam hic ſatis exhilaravit oculos noſtros, proluit culinam, ejuſque ſordes ſecum defert in [4] cloacam. TI. Crudele, ita me Deus bene amet. EV. Crudele, ni & in hunc uſum paraſſet æterni numinis benignitas. Tum crudeles ſumus, cum fontem divinæ ſcripturæ longe hoc amœniorem, recreandis ſimul ac purgandis animis noſtris datum, conſpurcamus vitiis noſtris, praviſque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, ſi partimur in varios uſus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim ſuppeditat uſibus humanis. TI. Veriſſima ſunt quæ narras: ſed cur tibi virent etiam horti ſepta manu facta? EV. Ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, [5] ut eſt ſua cuique

que

unguentum, ex amaraco factum venenum eſt.

1 *Alveolus.*] Diminut. ab *alveus*, qui eſt foſſa, per quam fluvius defluit.

2 *E contuſis cæmentis.*] Cæmentum lapis rudis, q. à cædo, quod ſit pars quædam cæſa è lapide majore. Ita Græci *λατύπην* vocant fruſta de grandioribus lapidibus decuſſa, dum cæduntur.

3 *Incruſtamentum.*] Eſt ſupertegumentum, quod parietibus aut calce aut gypſo ſuperinducitur.

5 *Cloaca.*] Eſt receptaculum omnium purgamentorum. Vel ſpiraculum illud, quo omnis ſordium colluvies immiſſo flumine expurgatur. Belg. *Ryole, of goot onder de aerde.*

5 *Ut eſt ſua cuique ſententia.*] Quot enim capita, tot ſenſus: quot homines, tot ſententiæ.

1 *Paſcit*

que ſententia, etiam in hortis. TI. Sed horti per ſe amœniſſimi jucunditatem propemodum obſcurant ambulacra tria. Ev. In his vel ſtudeo, vel obambulo ſolus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, ſi videtur. TI. Columnæ paribus intervallis ſuſtinentes ædificium innitens, miraque colorum varietate blandientes, ſuntne Harmoreæ? Ev. Ex eodem marmore, quo factus eſt hic alveus. TI. Lepida profecto impoſtura. Vel dejeraſſem eſſe marmor. Ev. Quare cave, ne vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non raro fallit ſpecies. Quod opibus deeſt, arte ſarcimus. TI. Non tibi ſat erat hortus tam nitidus, tam excultus, niſi pingeres inſuper alios hortos? Ev. Non capiebat omnes herbarum ſpecies unus hortus. Præterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decertantem videmus, & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium, in utroque benignitatem Dei, qui in uſum noſtrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Poſtremo non ſemper viret hortus, non ſemper vivunt floſculi. Hic hortus etiam media bruma viret, & adblanditur. TI. At non ſpirat. Ev. Sed rurſum non eget cultura. TI. Tantum [1] paſcit oculos. Ev. Verum; ſed hoc perpetuo facit. TI. Habet; ſuum & pictura ſenium Ev. Habet; nobis tamen eſt vivacior, & illi fere gratiam addit ætas, quam nobis detrahit. TI. Utinam hic vanus eſſes. Ev. In hoc ambulacro, quod ſpectat occidentem, ſole fruor oriente: in hoc, quod ſpectat orientem, [2] apricor interdum: in hoc quod ſpectat auſtrum, ſed patet ad ſeptentrionem, recreor ab æſtu ſolis. Obambulabimus, ſi videtur, quo ſpectetis propius. En vernat ipſum etiam ſolum: habent enim & [3] teſſellæ colorum gratiam, & floſculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus quod videtis hoc

toto

1 *Paſcit oculos.*] *Paſcere oculos.* per tranſlationem, pro delectare, viſu alicujus rei gratæ eos oblectare.

2 *Apricor.*] Apricari eſt in aprico loco eſſe, vel aëris amœnitate uti, vel caleſcere.

3 *Teſſellæ.*] Laterculi ſunt ſeu lapides quadrati, quibus pavimenta ſternuntur.

1 *Attica.*]

toto pariete depictum, exhibet mihi varium ſpectaculum. Primum quot videtis arbores, tot videtis arborum genera, ſingulis ad nativam imaginem non peſſime expreſſis. Quot cernitis aves, tot videtis avium ſpecies, præcipue ſi quæ ſint rariores, & inſigni re quapiam nobiles. Nam anſeres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Inferne ſunt quadrupedum ſpecies, aut earum avium, quæ vivunt humi, more quadrupedum. TI. Mira varietas, nec quicquam eſt otioſum. Nihil eſt quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans ſub frondibus? EV. Attice loquitur [1] Attica. [2] σωφρόνει inquit, οὐ πᾶσιν ἵπταμαι. Jubet nos conſulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconſulta temeritas. Hic aquila diſcerpit leporem fruſtra obteſtante [3] ſcarabeo. Adſtat ſcarabeo [4] trochilus, & ipſe capitalis inimicus aquilæ. TI. Hæc [5] hirundo quid gerit ore? EV. Herbam [6] chelidoniam. Nam hac reſtituit pullis exoculatis viſum. Agnoſcitis herbæ figuram? TI. Quodnam hoc novum lacertæ genus? EV. Non eſt lacerta, ſed [7] chamæleon. TI. Eſt hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam eſſe credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo. EV. Hic ille eſt ſemper hians, & ſemper

1 *Attica.*] Noctua Athenienſium populo quondam erat gratiſſima, ac Minervæ ſacra habebatur, propter oculos cæſios, quibus etiam in tenebris perſpicit, quæ vulgus avium non videt. Unde & auſpicata conſiliis credebatur; id quod indicat proverbium γλαῦξ ἵπταται, id eſt, *Noctua volat*; de rebus ex animi ſententia ſuccedentibus. Dictum eſt & illud de Minerva, quod Athenienſium male conſulta, in bonum exitum verteret.

2 Σωφρόνει] Id eſt, *prudens eſto, non omnibus volo.* Vide proverb. de noctua Athenienſium.

3 *Scarabeo.*] Vide proverbium: Scarabeus aquilam. Belg. *Hy ſal de Baers gallen.* Cum imbecillior, atque impotentior, mali quippiam molitur, ſtruitque inſidias inimico longe potentiori. Vel potius *Scarabeus aquilæ obſtetricabitur.* Belg. *Hy ſal hem helpen van de val inde ſloot.* Hoc eſt, malitioſis inſidiis & clancularіis dolis perniciem machinatur.

4 *Trochilus.*] Seu regulus, avicula, natura aquilis infeſta. Lege Plin. lib. 10. cap. 74. Belg. *Een koninckxken.*

5 *Hirundo.*] De hirundine idem ibid. lib. 25. cap. 8.

6 *Chelidoniam.*] *Chelidonia*, ſeu chelidonium majus, hirundinaria dicta. Belgis, *Schel-kruyt, groote gouwe.*

7 *Chamæleon.*] Qui ſolo aëre dicitur vivere. De Chamæleonte l. 8. cap. 33. Numeratur inter animantia quæ colorem mutant. Hinc *chamæleonte mutabilior:* Adag. in verſipellem ſive inconſtantem.

1 *Capri-*

ſemper jejunus chamæleon. Hæc arbor eſt [1] caprificus, apud quam ſolam ſævit, alias innoxius. Nam venenum habet, ne contemnas hiantem beſtiolam. TI. At non mutat colorem. EV. Verum; quia non mutat locum: ubi mutarit locum, videbis & colorem alium. TI. Quid hic ſibi vult tibicen? EV. Nonne vides in proximo [2] camelum ſaltantem? TI. Video novum ſpectaculum, camelus [3] cinædus eſt, & ſimius [4] choraules. EV. Sed his ſingulatim ac per ocium contemplandis alias dabitur vel totum triduum; nunc ſatis erit veluti [5] per tranſennam vidiſſe. In hac regione depictum eſt ad nativam effigiem, quicquid eſt inſignium herbarum: quodque jure miremini, hic venena quantumvis [6] præſentanea, tuto non ſolum ſpectantur, verum etiam contrectantur. TI. En ſcorpius, rarum in hiſce regionibus malum, ſed frequens Italiæ. Quanquam color mihi parum reſpondere videtur in pictura. EV. Qui ſic? TI. Quia magis nigrent apud Italos, iſte pallidior eſt. EV. An non agnoſcis herbam in cujus folium incidit? TI. Non ſatis. EV. Nec mirum. Nec enim naſcitur in hortis noſtratibus. [7] Aconitum eſt. Ei veneno tanta vis eſt, ut ſcorpius ad hujus contactum ſtupeſcat, palleſcatque, ſeſeque vinci patiatur. Sed offenſus veneno, à veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrunque genus [8] hellebori. Si ſcorpius ſeſe potuerit explicare à folio aconiti,

1 *Caprificus.*] Belg. *Wilde vijgeboom.*

2 *Camelum ſaltantem.*] Ubi quis indecore quippiam facere conatur, & invita, ſicut ajunt, Minerva, *Camelum ſaltare* dicebant. Veluti ſi quis natura ſeverus ac tetricus, affectet elegans ac feſtivus videri, naturæ genioque ſuo vim faciens.

3 *Cinædus.*] A κινὸς αἰδῶς, vacans pudoris: Nam Cinædi molles ſunt & voluptatibus dediti. Verum apud veteres *Cinædi* dicti ſunt ſaltatores vel pantomimi.

4 *Choraules.*] Qui choreas ducentibus canunt; vel qui modulantur ad choros. ab *αὐλέω*, *tibia cano*, & *χορὸς chorus.*

5 *Per tranſennam inſpicere.*] Pro eo, quod eſt, non propius, neque ſingillatim, ſed procul & ſummatim inſpicere.

6 *Præſentanea.*] Quæ præſentem habent efficaciam.

7 *Aconitum.*] Herba venenata eſt, quod in cautibus (quas Græci *ἀκόνας* vocant) proveniat. Belg. *Monicxkapkens.* Vide Plin. lib. 21. cap. 26.

8 *Helleborus.*] Eſtque vel albus, vel niger: Latini *veratrum* appellant. Belg. *Nieskruyt.* Herba eſt, inſignem purgandi vim habens: unde melancholicis &

niti, & album helleborum contingere, recipiet priſtinum vigorem, diverſi veneni contactu ſolvente [1] torporem. TI. Actum eſt igitur de iſto ſcorpio; nam is ſe nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic ſcorpii? Ev. Et quidem Græce. TI. Quid ait? Ev. [2] Εὗρε Θεὸς τ̃ ἀλιτρόν. Hic præter herbas videtis omne ſerpentium genus. En vobis [3] baſiliſcus, oculis igneis, [4] ipſis etiam nocentiſſimis venenis formidabilis. TI. Et is loquitur aliquid. Ev. *Oderint*, inquit, *dum metuant*. TI. Plane regia vox. Ev. Imo nihil minus regium, ſed tyrannica vox eſt. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic [5] dipſas inſidiatur, tecta putamine ovi [6] ſtruthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat [7] Hebræus ille ſapiens, atque etiam Flaccus noſter. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac ſervant. TI. Deum immortalem, cui poſſit obrepere tædium in hoc theatro verſanti? Ev. Alias, inquam, licebit vel ad ſatietatem uſque ſpectare. Nunc procul tantum ſpectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid eſt inſignium piſcium. Hic eſt Nilus, in quo [8] delphinum illum videtis, hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hoſtis homini capitalior. In ripis ac littoribus videtis ea quæ ſunt [9] ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber. Hic

cis & furioſis dari ſolet. Hinc factum eſt, ut quos cerebro minus ſano eſſe velimus ſignificare, *Hellebero opus eſſe* dicimus.

1 *Torporem.*] Corporis ſtupor eſt.

2 Εὗρε Θεός.] Id eſt, reperit Deus nocentem.

3 *Baſiliſcus.*] Genus ſerpentis, quod in capite habeat album quiddam inſtar diadematis.

4 *Ipſis etiam nocentiſſimis.*] Ælianus tanta acuitate veneni baſiliſcum eſſe teſtatur: ut quamvis palmum non excedat, ſerpentem tamen quantumlibet magnum halitu ſuo exſtinguat.

5 *Dipſas.*] *Dipſas, adis*, viperæ genus, à δίψα, *ſitis*: quod morſu ſuo magnam ſitim inferat.

6 *Struthiocameli.*] Struthiocamelus, omnium avium maxima, ſi tamen avis ſit, quum ſe humo nunquam attollat, pennis modo inſtructus ad velociorem curſum.

7 *Hebræus.*] Ait nempe Salomon Prov. 6. ℣ſ. 6. *Abi ad formicam ô piger, aſpice vias ejus & ſape, &c.*

8 *Delphinum.*] Sic Arion Delphino ſublatus, & ex alto in vadum expoſitus.

9 *Amphibia.*] Animalia tam in terris, quam in aquis viventia.

1 *Poly-*

Hic eſt [1] polypus captator, [2] captus à concha. TI. Quid loquitur? [3] *αἱρῶν αἱροῦμαι.* Mire pictor fecit aquam pellucidam. EV. At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo eſt alter polypus, ſumma æquoris aqua velificans, [4] liburnicarum gaudens imagine. Videtis [5] torpedinem proſtratam in arena concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum eſt. Hæc paſcunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. TI. Etiamne amplius? EV. Mox videbitis quid nobis præbeat [6] poſticum. Hic videtis hortum ſatis ſpatioſum, in duas diviſum partes: in altera eſt quicquid eſt herbarum eſculentarum, in qua regnant uxor & famula mea: in altera, quicquid eſt medicarum, præſertim inſignium. Ad lævam eſt pratum liberum, præter virorem graminum nihil habens: ſeptum eſt [7] ſepe perpetua, è ſpinis implexis, ſed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel luſito cum ſodalibus. Ad dexteram eſt pomarium, in quo cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo noſtro cœlo aſſueſcere. TI. [8] Papæ, næ tu vincis vel ipſum [9] Alcinoum. EV. Hic aviarium eſt in confinio adhærens ambulacro ſuperiori, quod videbitis à pran-

1 *Polypus.*] Adſcribitur polypo piſci rapacitas, tenacitaſque: quod quicquid brachiorum flagellis nactus fuerit, ſuctu attrahat ac retineat. Hinc Plaut. Aulul. *Novi ego iſtos polypos, qui ubi quidquid tetigerint, tenent.*

2 *Captus.*] Extat hac de re lepidum epigramma apud Græcos.

3 *Αἱρῶν αἱροῦμαι.*] Id eſt, captans capior.

4 *Liburnicarum gaudens.*] Auctor Plinius. Suntque liburnicæ naviculæ intextæ viminibus, triremis formam præferentes; ſed prædatoriæ magis, incredibiliſque celeritatis.

5 *Torpedo.*] Piſcis ita dictus, quod torporem manibus inducat, id quod ex eo eſt, quod admodum frigeat. Gr. *νάρκη,*

6 *Poſticum.*] Ædes, quibus eſt adjunctus hortus, duas habens januas, anticam, & poſticam. *Antica* ſpectat ad publicam viam: *poſtica* ducit ad hortum. Poſticum quoque locus, proximus poſticæ.

7 *Sepe perpetua.*] Sepes, ſeu ſepimentum & ſeptum. Belg. *Een hage, heyninge.*

8 *Papæ.*] Interjectio eſt admirantis, aut mira ſubito accipientis.

9 *Alcinoum.*] Alcinoi Regis horti, apud Homerum commendantur: qui fuit rex Phæacum, diligens cultor hortorum: nam de eo Hom. ait quod haberet:

Ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ,
Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

1 *Aptis*

à prandio: videbitis formas varias, variaſque linguas audietis. Nec minus varia ſunt ingenia. Inter quaſdam cognatio eſt & mutuus amor, inter nonnullas ſimultas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo cicures & manſuetæ, ut ſi quando cœno illic, aperta feneſtra, devolent in menſam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo penſili, quem videtis, fabulans cum amico, aſſident, auſcultant, inſident humeris aut brachiis, adeo dedidicerunt timere, quia ſentiunt neminem lædere. In extremo pomario [1] apum regnum eſt. Nec illud ſane ſpectaculum inamœnum. In præſentia non ſinam vos amplius contemplari, quo ſit quod vos poſthac revocet tanquam ad novum ſpectaculum. A prandio cætera vobis oſtendam. PUER. Uxor & famula clamitant, corrumpi prandium. Ev. Jubeto illas eſſe æquanimes; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad menſam accedamus. Etenim ſi ethnicis quoque religioſa erat menſa, quanto magis oportet eſſe ſacram Chriſtianis, quibus habet imaginem quandam illius ſacroſancti convivii, quod dominus Jeſus poſtremum egit cum ſuis diſcipulis. Et ob id receptum eſt, [2] abluere manus, ut ſi quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forſitan reſideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori ſalubriores eſſe cibos, ſi ſumantur animo [3] defæcato. TI. Iſtud veriſſimum eſſe credimus. Ev. Quoniam hoc exemplum nobis ab ipſo Chriſto traditum eſt, ut ab [4] hymno cibum auſpicaremur (nam id arbitror, quod frequenter in Euangelio legimus, illum [5] benedixiſſe, aut gratias

1 *Apum regnum.*] Alluſit ad id quod & apes regem & politiam habere finguntur.

2 *Abluere manus.*] Mos lavandi ante prandium & cœnam vetuſtiſſimus; ſuperſtitioſe jam admodum à Phariſæis, tempore Chriſti obſervatus: credebant enim hominem pollui, ſi illotis manibus ederet, ut videre eſt Matth. 15. 2.

3 *Defæcato.*] A fæce malitiæ purgato.

4 *Hymno.*] Hymnus, nihil aliud quam divina laus eſt. ab *ὕδω*, *celebro*.

5 *Benedixiſſe, &c.*] Ita inter alia de Chriſto legitur, Matth. 15. verſ. 36. *Accepit ſeptem panes & piſces, & gratias egit, &c.* Hinc Paulus Rom. 14. *Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo.*

gratias egiſſe patri,prius quam cibum frangeret:) & rurſum [1] hymno finiremus: ſi videtur, recitabo vobis hymnum quem divus Chryſoſtomus miris laudibus prædicat in [2] Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. TI. Imo ut velis, rogamus. EV. *Benedictus Deus qui me paſcis à juventute mea, qui cibum prabes omni carni; reple lætitia & gaudio corda noſtra, ut affatim quod ſatis eſt habentes, abundemus in omne opus bonum, in Chriſto Jeſu Domino noſtro; cum quo tibi gloria, honor & imperium, cum ſancto Spiritu, in omne ævum.* TI. Amen. EV. Nunc accumbite, ac ſuam quiſque umbram ſibi adjungat. Caniciei tuæ debetur primus locus, Timothee. TI. Verbo dignitatem univerſam meam complexus es. Hoc ſolo nomine ſum cæteris anteponendus. EV. Cæterarum dotium æſtimator eſt Deus; nos ea ſequimur, quæ videmus. [3] Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile & Eulali, dextrum menſæ latus occupate. Chryſoglottus & Theodidactus occupabunt lævum. Uranius & Nephalius, quod ſupereſt. Ego hunc angulum tuebor. TI. Non patiemur: hoſpiti debetur primus locus. EV. Tota domus hæc mea eſt, ſimulque veſtra: quod ſi mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hoſpiti, quemcunque ſibi delegerit. Nunc utinam Chriſtus ille exhilarator omnium, & ſine quo nihil vere ſuave eſt, dignetur huic noſtro intereſſe convivio, ſuaque præſentia exhilarare animos noſtros. TI. Spero dignabitur. Sed ubi ſedebit jam omnibus locis occupatis? EV. Utinam ille ſe miſceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non ſapiat, ſed potiſſimum illabatur animis noſtris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hoſpitis reddamur capaciores, ſi moleſtum non eſt, auſcultabitis paululum è ſacra lectione, ſed ita, ut interim nihilo ſecius admo-

1 *Hymno finiremus.*] Sic Chriſtus, ubi cum Apoſtolis Paſcha celebraſſet, hymnum cecinit.

2 *Homilia.*] Patres ſuas conciones *homilias* vocant; ab ὁμιλέω, ſermocinor. *Homilia* quippe ſermo, ſeu colloquium ad populum.

3 *Sophroni, adhære, &c.*] Sophronius, temperans: quemque quaſi umbram ſignificat, cum addit: *adhære corpori tuo.* *Theodidactus*, divinitus doctus. *Nephalius*, ſobrius. *Eulalius*, bene loquens.

1 *Sicut*

admoveatis manus ovis & lactucis, ſi libet. TI. Id faciemus libenter, ſed auſcultabimus libentius. EV. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeaturque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis diſſentio, qui putant non eſſe lætum convivium, niſi quod ſcateat ineptis ac laſcivis fabulis; quod perſtrepat obſcœnis cantiunculis. Vera hilaritas naſcitur è pura ſinceraque conſcientia: atque hi ſermones vere læti ſunt, quos ſemper & dixiſſe juvet, aut audiſſe, & ſemper delectet meminiſſe: non quorum mox pudeat, quique conſcientiam pœnitudine diſcrucient. TI. Utinam iſta tam perpenderemus omnes, quam ſunt vera. EV. Hæc præterquam quod certam & inſignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel menſem unum aſſueveris. TI. Nihil igitur conſultius, quam optimis aſſueſcere. EV. Recita, puer, diſtincte & clare. PUER. [1] *Sicut diviſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta ſibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ.* EV. Sit hoc ſatis. Præſtat enim pauca avide diſcere, quam multa cum tædio devorare. TI. Præſtat ſane, ſed non hic tantum. Plinius ſcripſit, Officia Ciceronis [2] nunquam de manibus deponenda: & ſunt ſane digna, quæ cum ab omnibus, tum præcipue ab his qui deſtinati ſunt adminiſtrandæ Reipublicæ, ad verbum ediſcantur, mea quidem ſententia: ſed hunc Proverbiorum libellum ſemper dignum arbitratus ſum, qui ſemper nobis circumferatur. EV. Quoniam ſciebam prandium fore dilutum & inſipidum, idcirco hanc procu-

1 *Sicut diviſiones aquarum.*] Locus deſumptus ex Salomonis Proverbiis, cap. 21. ℣ſ. 1. 2. 3. Agitur ibi primo de divina providentia circa ea, quæ à voluntate humana dependent. Etſi enim homo libere velit, quæcunque vult: libertas iſta nihilominus ſubeſt imperio Altiſſimi, ducentis eandem pro libitu & omnimoda ſapientia.

2 *Nunquam de manibus.*] Vide Plinium in præfatione ad Veſpaſianum Cæſarem.

procuravi nobis condituram. TI. Nihil hic eſt non lautiſſimum; & tamen ſi nihil eſſet præter [1] betas, abſque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret omnia. EV. Mihi tamen plus adderet gratiæ, ſi, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adeſſet aliquis vere Theologus, qui iſta non intelligeret ſolum, verum etiam ſaperet. Nobis idiotis neſcio [2] an fas ſit hiſce de rebus confabulari. TI. Ego vero puto vel nautis eſſe fas, modo abſit definiendi temeritas. Fortaſſe & Chriſtus, qui pollicitus eſt ſeſe adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipſo tractantes, adſpirabit nobis tam multis. EV. Quid ſi igitur partiamur inter nos novem tres ſententias? CONVIVÆ. Non diſplicet, modo à convivatore incipiat ordo. EV. Non detrectarem [3] provinciam ſed vereor ne hic vos pejus accipiam, quam cibis accipio. Age, necubi videar difficilis convivator, omiſſis variis conjecturis, quæ in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic eſſe ſenſus moralis: alios mortales poſſe flecti monitis, increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, ſi repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, ſuo animo relinquendos: non quod ſemper velint optima, ſed quod illorum ſtultitia malitiave Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit reſiſti [4] Nabuchodonoſori, quod illius

1 *Betas.*] Alluſit ad illud Martialis: *Ut ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ: O quam ſæpe petet, vina piperque coquus.*

2 *An fas ſit hiſce, &c.*] Quaſi vero Sacræ literæ doctis modo ſcriptæ ſint. Quis neſcit Prophetas & Apoſtolos, doctis indoctiſque ſimul ſua tradidiſſe? Quapropter oportuit ita ſcripſiſſe, ut ab utriſque intelligerentur ſcitu neceſſaria ad ſalutem. Imo ipſe Deus Deut. 30. *Præceptum quod ego præcipio tibi hodie, non eſt occultum à te neque longinquum.* Nec ut Paul. 2. Cor. 4. *Evangelium eſt tectum, niſi iis quorum mentes excæcavit Deus hujus ſæculi.* Et certe quam ſæpe cæcutiunt ad hoc Scripturæ lumen acutiſſimi, quod illuminatione S. Spiritus illitterati vident.

3 *Provinciam.*] Sic tradere provinciam, figura proverbiali dicuntur, qui negotium aliquod curandum committunt. *Capiunt ſuſcipiuntve provinciam*, qui rei curandæ onus in ſe recipiunt. Metaphora ſumpta eſt à conſuetudine Romanorum, apud quos qui magiſtratum gerebant, provincias alias alii ſortiebantur.

4 *Nabuchodonoſor.*] Fuit potentiſſimus rex Babylonis. Jer. 27. & 28. [illegible] 12.

illius miniſterio decreviſſet caſtigare populum ſuum. Fortaſſis illud eſt quod ait Job cap. XXXIV. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortaſſe pertinet quod ait David, deplorans peccatum ſuum Pſalm. LI. *Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci.* Non quod reges non peccent ingenti populi malo, ſed quod non habeant hominem, cujus autoritate condemnentur; quum Dei judicium nemo, quamlibet potens, poſſit effugere. TI. Non diſplicet interpretatio. Sed quid ſibi volunt *diviſiones aquarum?* EV. Adhibita eſt [1] ſimilitudo, quæ rem explanet. Violenta res & impotens eſt regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci poteſt, ſed impetu ſuo fertur, velut [2] œſtro divino percitus: quemadmodum mare ſeſe ſpargit in terras, ac ſubinde curſum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obſtat, alicubi [3] ſe condit ſub terras: cujus impetum ſi coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de [4] Acheloo. Minus autem mali capitur, ſi commode obſecundes, quam ſi violenter repugnes. TI. Nihil igitur remedii adverſus malorum regum impotentiam? EV. Fortaſſe primum fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, ſic autoritate ſenatus, magiſtratuum ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem. Sed omnium potiſſimum, dum adhuc puer eſt, & ſe principem eſſe neſcit, ſanctis præceptis formare pectus illius. Proſunt & preces ac monita, ſed blanda

1 *Similitudo.*] Sicut fremitus Leonis, ita & regis ira. Proverb. 19. ℣ſ. 12.

2 *OEſtro.*] Id eſt, furoris ſtimulis, ſeu ingenti animi cupiditate commotus, ac velut attonitus. Nam Poëtæ divino correpti furore, *œſtro conciti* dicuntur. *οἶστρος* autem Latinis *œſtrum*, proprie parvum volatile eſt, ex ſoni ſimilitudine ſic dictum: De eo Virg. 3. Georg. ℣ſ. 148.

Plurimus Alburnum volitans; cui nomen Aſylo
Romanum eſt; œſtron Graji vertere vocantes, &c.

3 *Se condit.*] Ita Hiſpaniæ fluvius Anas, modo ſe in ſtagna fundit, modo in anguſtias ſe ſeſorbet, & in totum ſe condit, ſæpiuſque naſci gaudet.

4 *Acheloo.*] Achelous amnis eſt Acharnaniæ. Vide Strabonem lib. x.

blanda ac tempeſtiva. [1] Extrema ancora eſt, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Chriſtiano rege digna ſunt. Ti. Quid ais, idiota? Si [2] baccalaureus eſſem Theologiæ, minime puderet iſtius interpretationis. Ev. An vera ſit, neſcio; mihi ſatis eſt, quod ſenſus non ſit impius, aut hæreticus. Morem geſſi voluntati veſtræ. Nunc, ut decet in conviviis, viciſſim audire cupio. Ti. Si quid defertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum & ad abſtruſiorem ſententiam accommodari poſſe. Ev. Credo; & audire cupio. Ti. Rex intelligi poteſt vir præfectus, qui domitis carnis affectibus, ſolo divini ſpiritus impetu ducitur. Porro qui ſit hujuſmodi, hunc non convenit fortaſſis humanis legibus in ordinem cogere; ſed ſuo domino, cujus ſpiritu agitur, relinquendus eſt: nec judicandus eſt ex hiſce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: ſed ſi quid ſecus facit, dicendum eſt cum Paulo Rom. xiv. *Dominus aſſumſit illum: domino ſuo ſtat, aut cadit.* Item illud: [3] *Spiritualis homo omnia dijudicat, ipſe verò à nemine judicatur.* 1. Corinth. 11. Talibus igitur nemo præſcribat, ſed Dominus qui præſcripſit terminos mari & amnibus, habet cor ſui regis in manu ſua, & quocunque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus eſt præſcribere illi, qui ſuapte ſponte præſtat meliora, quam exigunt humanæ leges?

1 *Extrema ancora.*] Poſtremum refugium. Huic finitimum, *Sacram ſolvere ancboram*, quoties ad extrema præſidia confugitur. Tranſlatum à nautis, qui maximam ac validiſſimam ancoram *ſacram* vocant. Belg. *'tplech-ancker.* Denique quicquid illud eſt, cui innitimur, cujuſque fulcimur fiducia, *ancoram* vocant.

2 *Baccalaureus.*] Hoc nomine vocatur, qui in Academicis ſtudiis primum gradum & publicæ doctrinæ teſtimonium eſt conſecutus, ut fere quando Philoſophos & Philologos per biennium cum juſto profectu audivit. itaque eſt tanquam bimus vel hornotinus eruditæ militiæ tiro. 4. Romanor. 14.

3 *Spiritualis homo.*] Docet hoc loco Apoſtolus, quomodo agendum eſſet cum infirmis, quibus nondum perfecte cognita differentia ciborum & dierum. Nempe haud temere de iis judicandum: quandoquidem ſervi erant Dei, & judicium in aliorum ſervos nulli competit. Loquitur Apoſtolus de myſterio Euangelii, quod oculis hominis naturalis abſconditum, ſpirituali revelatur. Qui enim ſpiritu divino illuſtratur, diſcriminat potiſſimum ad ſalutem neceſſaria, licet minoribus erroribus quandoque hallucinetur.

1 *Hac*

leges? aut quæ temeritas ſit, illum hominem conſtitutionibus adſtringere, quem certis argumentis conſtat divini ſpiritus afflatu gubernari? EV. Tu vero, Timothee, non ſolum canos habes capillos, ſed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Chriſtianos, quos omneis oportebat eſſe reges hujuſmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam ſatis eſt ovatum, & holeribus prælusum: jubete hæc tolli, & apponi quod supereſt. TI. Nobis affatim ſatisfactum eſt [1] hac ovatione, etiamſi nihil præterea ſucceſſerit vel [2] ſupplicationis, vel [3] triumphi. EV. Verum, quoniam, aſpirante Chriſto, ſicut opinor, ſucceſſit res in prima ſententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obſcurior. SOPHRON. Si boni voletis conſulere quicquid dixero, ſedulo dicam quod mihi videtur. Alioqui qui fieri poteſt, ut rebus obſcuris lucem [4] adferat umbra? EV. Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem ſuam habent aptiorem oculis noſtris. SOPH. Idem docere videtur quod Paulus. Diverſis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet ſacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii [5] ſeceſſus, alii reſpublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rurſus alius veſcitur quibuſlibet, alius diſtinguit inter cibum & cibum; alius judicat

1 *Hac ovatione.*] Supplicatio & ovatio ſunt infra triumphum ſeu minores triumphi: dicta autem *ovatio*, quia ovantes coronatas oves ante ſe agebant: illaſque exacta pompa immolabant. Hic alluſum eſt autem ad ova appoſita.

2 *Supplicationis.*] Supplicationes [illegible] dicebantur, quando re feliciter geſta, ex Senatuſconſulto templa aperiebantur, divorumque ſimulachra in lectulis collocabantur, populo certatim ad pulvinaria confluente, diiſque ſuis pro eorum in Rempub. meritis ſupplicante, gratiaſque agente.

3 *Triumphi.*] Differt ab ovatione, quod majori pompa perageretur. Hic enim Magiſtratus, flamines, ſenatus in prætexta, omnis ſexus & ætas triumphanti obviam ibat; & bello captæ urbes & flumina prælata. Victor, quadrijugo inſidens feſta fronde coronatus in Capitolium aſcendit, & tauros ibi ſacrificabat.

4 *Adferat umbra.*] Umbra dupliciter hic ſumpta: & pro eo qui ad convivium non vocatus, ſed vocati comes eſt; & proprie pro aëre carente luce.

5 *Seceſſus.*] Vita privata aut monachiſmus.

cat inter diem & diem ; alius judicat omnem diem. In his Paulus vult unumquemque ſuo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quemquam ex hujuſmodi judicare, ſed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim ſæpenumero, ut veſcens gratior ſit Deo, quam non veſcens, & diem feſtum violans acceptior ſit Deo, quam is qui videtur obſervare : & matrimonium hujus gratius ſit oculis Dei, quam multorum cœlibatus. Dixi umbra. Ev. Utinam mihi ſæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, [1] non acu, quod ajunt, ſed lingua tetigiſti. [2] Sed adeſt qui cœlebs vixit, non de numero beatorum, qui ſe caſtraverunt propter regnum Dei: ſed hic caſtratus eſt vi, quo magis placeret ventri, donec & hunc & eſcas deſtruxerit Deus. Capus eſt ex corte noſtra. Elixis magis delector. Jus eſt non inelegans : quod in eo natat, lactucæ ſunt ſelectiſſimæ. Sumat ſibi quiſque, quod gratum eſt animo. Sed ne quid vos fallam, ſuccedet huic, aſſi nonnihil, mox [3] bellaria, deinde fabulæ [4] cataſtrophe. Ti. Sed interim excludimus uxorem è convivio. Ev. Ubi vos venietis comitati veſtris, accumbet & mea. Nunc quid aliud eſſet, quam [5] muta perſona? & illa ſuavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philoſophamur. Alioqui periculum ſit, ne nobis accidat, quod accidit Socrati, cui quum eſſent convivæ Philoſophi, quibus magis placerent hujuſmodi fabulæ, quam cibus, & in lon-

1 *Non acu.*] Rem acu tangere, eſt ipſam divinare, nihil aberrando. Metaphora ſumpta à luſu quopiam, in quo divinator, id quod alius notaſſet, ſumma acu tangebat. Igitur perinde eſt, quaſi dicas ipſiſſimum punctum attingere.

2 *Sed adeſt.*] De capo illa dicuntur. Reſpicit tamen ad verba Chriſti Matthæi 19. 12.

3 *Bellaria.*] Tragemata, ſecundæ menſæ.

4 *Cataſtrophe.*] Prima pars comœdiæ dicitur *Protaſis*; ſecunda *Epitaſis*, in qua tumultus eſt vehementiſſimus; tertia *Cataſtrophe*, quæ componit tumultum. Cujuſlibet ergo rei exitum, proverbiali figura *cataſtrophen* vocamus.

5 *Muta perſona.*] Muta perſona in fabulis, quæ oſtenditur quidem, ſed non loquitur. Horat. *Nec quarta loqui perſona laboret.* Vide proverb. κωφὸν πρόσωπον. Quadrabit in eos, qui in conſeſſu deliberantium, aut diſputantium; aut etiam in conviviis, cæteris loquentibus, ſoli tacent.

1 *Xan-*

longum proferretur diſputatio, [1] Xantippe commota, menſam ſubvertit. TI. Nihil minus à tua metuendum arbitror. Eſt enim mulier moribus placidiſſimis. EV. Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiamſi liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum ſententia, qui fortunatum putant, [2] uxorem habuiſſe nunquam: magis arridet quod ait ſapiens Hebræus, *ei bonam ſortem obtigiſſe, cui obtigit uxor bona.* TI. Sæpe noſtro vitio malæ ſunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & inſtituimus. EV. Vera prædicas: ſed interim expecto tertiæ ſententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur [3] θεόπνευστος Theophilus. TH. Imo mihi animus erat in patinis: dicam tamen, quando licet impune. EV. Etiam cum gratia licebit errare; vel ſic præbebis occaſionem inveniendi. TH. Mihi videtur eadem ſententia, quam protulit Dominus apud Oſee Prophetam cap. VI. *Miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quam holocauſta.* Cujus vivus & efficax interpres eſt dominus Jeſus in Euangelio Matthæi c. IX. Quum enim convivium agitaret in domo Levi, qui erat publicanus, iſque multos ſui ordinis, ſuique quæſtus homines invitaſſet ad convivium, Phariſæi qui tumebant religione Legis, cum ea præcepta negligerent, unde tota Lex pendebat & Prophetæ; quo diſcipulorum animos alienarent à Jeſu, rogabant illos, cur dominus admiſceret ſe convivio peccatorum, [5] à quorum conſortio abſtinebant Judæi, qui vole-

1 *Xantippe.*] De ea teſtatur Agellius, quod moroſa admodum & rixoſa eſſet; irarumque & moleſtiarum muliebrium, per diem, perque noctem, ſcatens.

2 *Uxorem habuiſſe nunquam.*] Hinc Comici illud: *Et quod feliciſſimum ducunt, uxorem nunquam habui.*

3 Θεόπνευστος.] Id eſt, divinitus afflatus.

4 *Holocauſta.*] Ὁλόκαυστον proprie id ſacrificii genus, quo tota victima Deo ſacrificabatur. Origo vocabuli Hebraïci idem innuit. Metonymice autem ſumitur pro eo quod offertur in holocauſtum.

5 *A quorum conſortio.*] Publicani enim ſummopere inviſi Judæis, quia operam ſuam Romanis, quorum jugum indignanter ferebant, locabant, ad tribu-

volebant haberi ſanctiores, & ſi quando contigiſſet cum ejuſmodi congredi, reverſi domum,[1] abluebant corpus. Quumque diſcipuli rudes adhuc non haberent quod reſponderent, Dominus & pro ſe & pro diſcipulis reſpondit: *Non eſt opus*, inquit, *medico valentibus, ſed male habentibus.* Euntes autem diſcite, quid eſt, *Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores.* EV. Pulchre tu quidem[2] collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum eſt. ſed diſcere velim, quid appellet *ſacrificium*, quid *miſericordiam*. Nam quî conſiſtit, ut averſetur ſacrificia Deus, quæ ſibi tot præceptis juſſerat exhiberi? TH. Quomodo Deus averſetur ſacrificia, docet ipſe nos apud Eſaiam cap. 1. Sunt enim quædam præſcripta Judæis in lege, quæ ſignificant magis ſanctimoniam, quam præſtant: quod genus ſunt, dies feſti, ſabbatiſmi, jejunia, ſacrificia. Et ſunt quæ ſemper præſtanda ſunt, quæ ſuapte natura bona ſunt, non quia juſſa. Judæos autem averſatur Deus, non quod obſervarent legis ritus, ſed quod his ſtulte tumidi, negligerent ea quæ Deus maxime vult præſtari à nobis: ac madentes avaritia, ſuperbia, rapinis, odio, livore, cæteriſque vitiis, exiſtimabant Deum ipſis multum debere, quod diebus feſtis verſarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abſtinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*, opinor ex idiomate ſermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, miſericordiam volo potius quam ſacrificium: quemadmodum illud interpretatur[3] Salomon, quum ait:

butorum exactionem: & cum ipſi Judæi eſſent, provinciam rapinis & turpi quæſtu expilabant.

1 *Abluebant.*] Erant in lege plurimæ lotiones injunctæ, præter quas, tamen alias aſſumpſerant Phariſæi. Hinc Matthæi 7. Phariſæi & omnes Judæi, niſi diligenter laverint manus, non edunt, tenentes traditionem ſeniorum. Et à foro venientes, niſi loti fuerint, non edunt, &c.

2 *Collatione locor.*] Ad genuinum enim ſacrarum literarum ſenſum percipiendum, apprime utilis linguarum cognitio; ut & locorum obſcuriorum cum clarioribus collatio.

3 *Salomon.*] Prov. 21. idem loquendi modus. 1. Sam. 15. 22. dixit Samuel:

an tam

ait: *Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino quam victimæ.* Porro, omne officium, quod impenditur ſublevando proximo, ſcriptura *miſericordiam* vocat, & [1] *eleemoſynam*, quæ & ipſa nomen duxit à *miſerendo.* Victimas appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum [2] Judaiſmo; quod genus ſunt delectus ciborum, veſtitus præſcriptus, jejunium, ſacrificium, preces veluti penſum abſolutæ, [3] quies diei feſti. Hæc enim ut pro tempore non ſunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, ſi quis obſervationibus hujuſmodi confiſus, negligat miſericordiam, quoties fratris neceſſitas exigit officium charitatis. Habet ſpeciem ſanctimoniæ etiam, colloquia vitare malorum. Sed hoc ceſſare debet, quoties aliud ſuadet charitas proximi. Obedientia eſt, quieſcere diebus feſtis, ſed impium ſit, [4] ob religionem diei, ſinere fratrem perire. Itaque ſervare diem dominicum, victima eſt, ut ita loquar: reconciliari fratri, miſericordia eſt. Porro judicium, quamquam poteſt ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non abſurdum, ſi reſpondeat illi quod eſt apud Oſee: *Et ſcientiam Dei plus quam holocauſta.* Non ſervat legem, qui non ſervat juxta mentem Dei. Judæi ſublevabant aſinum in foveam collapſum ſabbatis: & Chriſtum calumniabantur, qui ſervaret totum hominem in ſabbato. Hic erat præpoſterum judicium, & aberat ſcientia Dei: neſciebant enim, quod iſta

propter

an tam delectatur Jehova holocauſtis, & ſacrificiis, quam quum auditur vox Domini? Ecce obedire præſtat ſacrificiis, & auſcultare præſtat arietum adipi. Sic & Jerem. 7. 22. Non prohibet quidem Deus ſibi offerri victimas, eas enim præceperat; ſed non ſolas.

1 *Eleemoſynam.*] Ἐλεημοσύνη, ab ἐλεεῖν, *miſereri*: proprie eſt id, quod ad ſublevandam inopiam in egenos erogatur.

2 *Judaiſmo.*] Judaiſmus, Judaica profeſſio.

3 *Quies diei feſti.*] Nihil in obſervatione diei ſeptimi ceremoniale, aut Judaiſmum redolens, niſi ſtrictior ille cultus: qui typus quieturi Meſſiæ in ſepulchro: alioqain quartum præceptum hodieque Chriſtianos revincit.

4 *Ob religionem diei.*] Religio proprie eſt eorum, quæ reveremur, veluti ſepulchrorum; cui proxima eſt *ſuperſtitio*, Religio enim immodica, ſuperſtitio eſt. Alludit ad locum Pauli, Coloſſ. 2.

1 *Propter*

propter hominem eſſent inſtituta, non homo [1] propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, niſi veſtro juſſu dicerem. Malim ex aliis rectiora diſcere. EV. Iſta mihi videntur adeo dicta impudenter, ut exiſtimem dominum Jeſum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter paſcimus animos noſtros, ne negligantur [2] collegæ. TH. Quinam? EV. Corpora noſtra, nonne collegæ ſunt animorum? Hoc enim malim, quam inſtrumenta, vel domicilia, vel ſepulchra. TI. Hoc nimirum eſt affatim refici, ubi totus homo reficitur. EV. Video vos ſegniter attingere: quare, ſi videtur, jubebo proferri aſſa, ne pro lauto convivio longum præbeam. Videtis hujus prandioli ſummam. Armus eſt ovillus, ſed exquiſitus, capus, & perdices quatuor. Has ſolas à mercatu ſumpſi, reliqua ſuppeditat hoc prædiolum. TI. [3] Epicureum prandium video, ne dicam [4] Sybariticum. EV. Imo vix [5] Carmeliticum. Sed quale quale eſt, boni conſuletis. Animus certe purus eſt, ſi parum lautum eſt convivium. TI. Adeo non eſt muta tua domus, ut non ſolum parietes, ſed & cyathus loquatur aliquid. EV. Quid tibi loquitur? TI. *Nemo, niſi à ſeipſo, læditur.* EV. Cyathus patrocinatur vino. Nam vulgus febrim, aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare ſolet vino, quum ipſi ſibi malum accerſierint, immodice bibendo. SOPH. Meus Græce

1 *Propter illa.*] Reſpondit Phariſæis Chriſtus, ſabbatum propter hominem factum eſt; non homo propter ſabbatum. Marc. 2. ℣ſ 4.

2 *Collegæ.*] Corpora, collegæ animorum.

3 *Epicureum.*] De Epicureo prandio ſuperius.

4 *Sybariticum.*] Lege in Chiliadibus proverb. *Sybaritica menſa.* De convivio dicebatur nimium apparato. Natum à gentis iſtius moribus: unde & *Sybariſſare*, Sybaritarum more deliciis indulgere. *Sybaris* Crotoni vicinum oppidum, mollitie & luxu infame.

5 *Carmeliticum.*] Carmelus Phœniciæ mons excelſus valde & nemoroſus, cujus in ſacra Scriptura mentio. In hoc monte Elias Propheta & ignem de cœlo devocavit, & pluviam poſt longi temporis ſiccitatem, precibus à deo impetravit. Ab hoc monte etiam Monachi Carmelitæ originem trahere dicuntur: Qui ab Almerico collecti, anno 1121. monaſterium erexerunt. A loco *Carmelitæ* dicti; ex ordine mendicantium, deſerta relinquentes in Europam urbeſque migrarunt: orbique obtrudere conati ſunt novam revelationem cujuſdam Cyrilli, abolitâ Apocalypſi.

Græce loquitur: [1] ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. Ev. Admonet non eſſe tutum [2] ſacerdotibus aut regum famulis, indulgere vino, quod vinum fere transferat in linguam, quicquid latebat in corde. SOPH. Apud Ægyptios olim nefas erat ſacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales ſua committerent arcana. Ev. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat neſcio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus eſt. EULALIUS. Sed idem intus plus quam gemmeus eſt. Sunt epiſtolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas ſemper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occaſione ſermonis tui, venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torſit, nec adhuc ſatis ſibi facit animus. Is eſt in epiſtolæ prioris ad Corinthios cap. VI. [3] *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtatem.* Primum, ſi Stoïcis credimus, nihil eſt utile, quod non idem honeſtum. Quomodo igitur Paulus diſtinguit id quod licet, ab eo quod expedit? Certe ſcortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quod ſi Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult eſſe licentiam, non poſſum ſatis ex ipſo loci tenore divinare, quodnam ſit illud genus. Ex iis quæ mox huic loco ſubjiciuntur, conjicere licet eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abſtinebant ab [4] idolothytis, quidam à cibis per Moſen interdictis. Et de idolothytis agit cap. VIII. Rurſus cap. X. velut explicans hujus loci ſententiam, ait: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Omne quod in macello venit,* mandu-

1 Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια.] Id eſt, *in vino veritas.*

2 *Sacerdotibus.*] Utpote quibus auriculari confeſſioni deſtinatis, abditiſſima quæque concreduntur: ne poculis madefacti, illa effutiant.

3 *Omnia mihi licent.*] Hæc intelligenda de uſu & remiſſione Chriſtianæ libertatis. Sed nequaquam de rebus à Deo mandatis vetitiſve.

4 *Idolothytis.*] Id eſt, idolis ſacrificatis, oblatis. ab εἴδωλον, *idolum*, & θύω, *ſacrifico, macto.*

manducate. Hoc quod hic ſubjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod ſupra dixerat, *Eſca ventri, & venter eſcis, & hunc & has deſtruet Deus.* Quod autem reſpexit hic etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clauſula cap. x. *Sine offenſione eſtote Judæis & gentibus & eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.* Nam quod ait, *gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum. quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum. quod ait, *eccleſiæ Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur [1] veſci quibuſlibet cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit caſus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Euangelicæ: ſed charitas ubique ſpectat quid conducat ad ſalutem proximi, eoque frequenter abſtinet & à licitis, malens obſecundare commodo proximi, quam ſua uti libertate. Sed hic mihi geminus obſtrepit ſcrupulus: primum, quod in ſermonis contextu nihil præcedat aut ſequatur, quod cum hoc ſenſu cohæreat. Nam objurgarat Corinthios, quod eſſent ſeditioſi, quod ſcortationibus, adulteriis, atque etiam inceſtis impuri, quod litigarent apud judices impios. Cum his quî cohæret, *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt?* Et in his quæ ſequuntur, redit ad cauſam impudicitiæ, quam repetierat & ante, intermiſſo negotio litium. *Corpus autem*, inquit, *non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori.* Verum hunc quoque ſcrupulum poſſum utcunque diſcutere, quod paulo ſuperius in catalogo vitiorum meminiſſet & idololatriæ: *Nolite errare; neque [2] fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri.* Porro eſus idolothytorum [3] vergebat

1 *Veſci quibuſlibet.*] Eſus idolothytorum ἀδιάφορος, modo extra idolorum templa & ſacrificia, abſque ſcandalo infirmi fratris, ubi empta eſſent ad privatum uſum. Illicita autem, cum quid ſanctitatis continere putantur, & in ipſo idoleio, aut publicis conviviis honori idolorum paratis eduntur, cum offenſione debilium Chriſtianorum.

2 *Fornicarii.*] *Fornicarii* proprie inſtitores, qui tabernas ſub fornicibus à fiſco conducunt; ut merces ibi habeant venales. Etiam hoc nomine *ſcortatores* deſignantur; quod in fornicibus meretrices eſſe conſueverunt.

3 *Vergebat ad ſpeciem idololatriæ.*] Vide Acta Apoſt. cap. 15. 20.

1 *Quiſ-*

bat ad ſpeciem idololatriæ. Et ideo mox ſubdit. *Eſca ventri, & venter eſcis*: ſignificans pro neceſſitate corporis, pro tempore licere veſci quibuſlibet, niſi aliud ſuaſerit charitas proximi: ſed impudicitiam ſemper & ubique deteſtandam eſſe. Quod veſcimur, neceſſitatis eſt, quæ tolletur in reſurrectione mortuorum: Quod libidinamur, malitiæ eſt. Sed alterum ſcrupulum non queo diſſolvere, quomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem.* Ait enim, ſibi poteſtatem eſſe omnium, ſe tamen in nullius poteſtate fore. Si is dicitur eſſe in poteſtate aliena, qui ne offendat, abſtinet, idem capite nono de ſe prædicat: *Quum liber eſſem ab omnibus, omnium me ſervum feci, ut omnes lucrifacerem.* Hoc, opinor, offenſus ſcrupulo, ſanctus Ambroſius, putat hunc eſſe germanum Apoſtoli ſenſum, ut viam præſtruat illi, quod ait cap. IX. ſibi quoque poteſtatem eſſe faciendi, quod cæteri faciebant vel Apoſtoli, vel pſeudapoſtoli, ſumendi victum ab his, quibus prædicabat Euangelium. Sed ab hoc, tametſi licebat, temperabat, quod ſic expediret Corinthiis, quos de tam multis & inſignibus vitiis objurgabat. Porro [1] quiſquis accipit, fit quodam modo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore autoritatis. Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abſtinuit ab iis quæ licebant, ut conſuleret Apoſtolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli eſſe obnoxiam, ut liberius, ac majore cum autoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi ſane non diſplicet Ambroſiana ſententia. Attamen ſi quis mallet hunc locum ad cibos accom-

1 *Quiſquis accipit.*] Multis probat Paulus, 1. Corinth. cap. 9. licere ſibi victum ſumere ab his, quibus Euangelium annuntiabat. Quis enim ait, militat propriis ſtipendiis unquam? &c. Ita etiam Dominus conſtituit iis qui Euangelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Nihil tamen Paulus recepit à Corinthiorum eccleſia, non quod jure haud deberetur, ſed præcipue propter infideles, qui ob erogandos ſumptus facile pedem retraherent à limine Euangelii. Tum etiam ne criminaretur Apoſtolus à Pſeudapoſtolis, quaſi lucri cauſa veritatem prædicaret.

2 *Theo-*

commodare, mea ſententia, quod ait Paulus, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem*, ſic accipi poſſet: Tametſi nonnunquam abſtineam à cibis immolatitiis, aut lege Moſaica vetitis, ut conſulam ſaluti proximi ac profectui Euangelico; tamen animus meus liber eſt, qui ſcit ſibi licere veſci cibis quibuſlibet pro neceſſitate corpuſculi. At pſeudapoſtoli conabantur hoc perſuadere, quoſdam cibos per ſe impuros eſſe, nec abſtinendum per occaſionem, ſed ſemper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abſtinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat perſuaſum, redacti erant ſub alienam poteſtatem, & exciderant ab Euangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, [1] Theophylactus ſententiam inducit ab his omnibus diverſam: *Licet veſci quibuſlibet cibis, ſed non expedit immodice. Nam ex luxu naſcitur impudicitia.* Hic ſenſus, quamquam impius non eſt, tamen mihi non videtur hujus loci germanus eſſe. Oſtendi quæ me torqueant: veſtræ charitatis erit, me ex his ſcrupulis eximere. Ev. Næ tu probe tuo reſpondes nomini. Qui ſic novit proponere quæſtiones, non opus habet alio qui diſſolvat. Sic enim propoſuiſti dubitationem tuam, ut ego dubitare deſierim. Tametſi Paulus in ea epiſtola, quoniam multa ſimul decrevit agere, ſæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rurſum quod intermiſerat, repetit. Ch. Niſi vererer, ne vos mea loquacitate avocem à capiendo cibo, & ſi crederem fas eſſe tam ſacris colloquiis admiſcere quicquam ex profanis autoribus, proponerem & ipſe quiddam, quod hodie legentem me non torſit, ſed unice delectavit. Ev. Imo profanum dici non debet, quicquid pium eſt, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur autoritas, ſed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel ſcripta ab ethnicis, etiam Poëtis, tam caſte, tam ſancte, tam

1 *Theophylactus.*] Bulgariæ Archiepiſcopus, in Euang. & Epiſt. Pauli commentaria edidit, ut plurimum ex Chryſoſtomo contracta.

1 *OEco-*

tam divinitus, ut mihi non poſſim perſuadere, quin pectus illorum, cum illa ſcriberent, numen aliquod bonum agitaverit. Et fortaſſe latius ſe fundit ſpiritus Chriſti, quam nos interpretamur. Et multi ſunt in conſortio ſanctorum, qui non ſunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non poſſum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tuſculanis quæſtionibus, quin aliquoties exoſculer codicem, ac venerer ſanctum illud pectus, afflatum cœleſti numine. Contra, cum hos quoſdam recentiores lego de republica, [1] œconomica, aut [2] ethica præcipientes, Deum immortalem, quam frigent præ illis, imo quam non videntur ſentire quod ſcribunt, ut ego citius patiar perire totum [3] Scotum, cum aliquot ſui ſimilibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi: non quod illos in totum damnem, ſed quod ex his ſentiam me reddi meliorem, cum ex illorum lectione ſurgam, neſcio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, ſed irritatior ad contentionem. Quare ne verere, quicquid iſtuc eſt, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos ſcripſit de Philoſophia, divinitatis quiddam ſpirare videntur, tum ille quem ſenex ſcripſit de Senectute, plane mihi videtur [4] *κύκνειον ᾆσμα*, quemadmodum Græcis eſt in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici: *Quod ſi quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repueraſcam, & in cunis vagiam, valde recuſem: nec vero velim quaſi decurſo ſpacio, à calce* [5] *ad carceres revocari.*

Quid

1 *OEconomica.*] OEconomica ſunt, quæ ad rem familiarem pertinent. Componitur, ex *οἶκος*, *domus*, & *νόμος*, *lex*: docet enim diſpenſationem adminiſtrandæ domus.

2 *Ethica.*] *Ethica* Latinis illa Philoſophiæ pars, quæ mores ſpectat. ab *ἦθος*, *mos*.

3 *Scotum.*] Eſt iſte Joh. Duns Scotus, qui primus tot tricas & ſpinas Philoſophicas ſevit. Periit tandem, diſcipulorum ſtylis confoſſus. Illius ſectæ oppoſita eſt Thomiſtarum ſecta.

4 *Κύκνειον ᾆσμα.*] Id eſt, *Cygnea cantio.* Vide Chiliades. Senilem atque jam morti vicinam eloquentiam ſignificat, quæ nonnullis ſingularis obvenit atque eximia. Vel convenit in eos, qui extrema ſenectute facundius ſcribunt.

5 *Ad carceres.*] Id eſt, ad initium; *Carcer* enim dicitur, unde equi dimittuntur ad curſum. Calx pro meta & fine.

Quid enim habet hæc vita commodi, quid non potius laboris? Sed non habeat ſane: habet certe tamen aut ſatietatem, aut moleſtiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, ſæpe fecerunt: Nec me vixiſſe pœnitet, quoniam ita vixi, ut fruſtra me natum non exiſtimem. Et ex vita iſta diſcedo, tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverſorium nobis, non habitandi dedit. O præclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium [1] cœtumque proficiſcar, & cum ex hac turba & colluvione diſcedam. Hactenus Cato. Quid ab homine Chriſtiano dici potuit ſanctius? Utinam talia eſſent colloquia monachorum omnia, vel cum ſacris virginibus, quale fuit illud ethnici ſenis colloquium cum ethnicis adoleſcentibus. EV. Jam aliquis cauſabitur colloquium eſſe confictum à Cicerone. CH. Iſthuc mea non magni refert, ſive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia ſenſerit, dixeritque: ſive Ciceroni, cujus animus ſententias tam divinas cogitatione complexus ſit, cujus calamus res egregias pari facundia depinxerit. Quamquam equidem arbitror, & Catonem, etiamſi non dixit eadem, tamen ſimilia dicere ſolitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium [2] Catonem finxerit, quam fuerit: & in dialogo parum meminerit decori, quod in primis ſpectandum eſt in hoc ſcripti genere, præſertim quum ejus viri [3] memoria recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. TH. Vehementer probabile eſt quod narras: ſed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus ſum, quum omnes optent longævitatem, & mortem

fine. *Carceres* erant repagula quædam unde curſûs initium.

1 *Cœtumque.*] Macrobii verba lib. 1. cap. 1x. huc ſpectant. Animarum originem manare de cœlo. Et paulo poſt infert: Sic anima virtutes ipſas, conſcientia nobilitatis induitur; quibus poſt corpus evecta, eo unde deſcenderat reportatur, &c.

2 *Catonem.*] Eſt hic ille Cato, quem cum Scipione & Lælio Cicero colloquentem inducit in dialogo de Senectute. Fuit autem Ciceroni coætaneus. Mores ejus deſcribit Plutarchus.

3 *Memoria recens.*] Nam bello Cæſariano Uticæ obſeſſus, ipſe ſibi manus intulit: unde & Uticenſis cognominatus. Acta ſunt hæc ævo Ciceronis; qui etiam à partibus Pompeji ſtabat.

1 *Ex*

tem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico ſenem, ſed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an ſi detur, velit repueraſcere, uſurus per omnia iiſdem bonis ac malis, quæ illi jam contigiſſent in vita, reſponderit idem quod Cato dicit; præſertim ſi recolat animo, quicquid annis retroactis ſeu triſte, ſeu lætum obtigiſſet. Nam frequenter & ſuavium rerum recordatio, vel cum pudore vel cum conſcientiæ moleſtia conjuncta eſt, ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam à triſtibus. Id opinor nobis indicarunt ſapientiſſimi Poëtæ, qui ſcribunt, tum demum animas capi deſiderio corporum relictorum, poſteaquam [1] ex amne Lethæo longa biberint oblivia. UR. Eſt iſtuc profecto dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quam mihi blandiebatur; *Nec me vixiſſe pœnitet!* At quotuſquiſque Chriſtianorum ſic moderatur vitam ſuam, ut hujus ſenis vocem ſibi poſſit uſurpare? Vulgus hominum exiſtimat, ſe non fruſtra vixiſſe, ſi per fas nefaſque congeſtas divitias relinquant morientes. At Cato ideo non putat ſe fruſtra natum, quod integrum & ſanctum civem præſtiterit reipublicæ, quod incorruptum magiſtratum, quod poſteritati quoque virtutis & induſtriæ ſuæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? [2] *Diſcedo tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo.* Hoſpitio tantiſper uti licet, donec hoſpes jubeat exire. E domo ſua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque ſæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius caſus quiſpiam. Ut horum nihil accidat, tamen ſenio collabens ædificium, admonet eſſe

1 *Ex amne Lethæo.*] Nomen fluvii Lethe, quem apud inferos eſſe Poëtæ tradiderunt, cujus latices ſi quis guſtaſſet, omnium præteritarum rerum obliviſci voluerunt. Nam ἀπὸ τῆς λήθης, id eſt, *ab oblivione*, nomen habet.

2 *Diſcedo tanquam ex hoſpitio.*] Hoſpites etiam ſumus & peregrini; & recte vita hoſpitio comparata, in quod ad breve tempus divertimus. Naſcimur enim & morimur; & quantillum inter initium & vitæ finem intereſt! divertimus autem, uſque dum largitor vitæ inclamet; revertimini filii hominum ad pulverem ex quo creati.

eſſe demigrandum. NEPHALIUS. Non minus elegans eſt quod apud Platonem loquitur Socrates, *animam humanam in hoc corpore velut in præſidio poſitam eſſe, unde fas non ſit diſcedere* [1] *injuſſu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam viſum ſit ei* [2] *qui collocavit.* Illud ſignificantius eſt in Platone, quod pro *domo* dixerit *præſidium:* ſiquidem in domo tantum commoramur, in præſidio deſtinati ſumus functioni, quam nobis delegavit imperator noſter: non abludens à noſtris literis, quæ vitam hominis nunc militiam, nunc certamen eſſe dicunt. UR. At mihi quidem oratio Catonis pulchre congruere videtur cum oratione Pauli, qui ſcribens Corinthiis 2. cap. v. [3] cœleſtem manſionem, quam expectamus poſt hanc vitam, οἰκίαν vocat, & οἰκητήριον, hoc eſt, domum, ſive domicilium. Cæterum hoc corpuſculum appellat *tabernaculum*, Græce σκῆνος. *Nam & qui ſumus*, inquit, *in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati.* NEPH. Nec abludit à ſermone Petri 2.1. *Juſtum autem*, inquit, *arbitror, quamdiu ſum* [4] *in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in commonitione; certus quod velox eſt depoſitio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Chriſtus, Matth. XXIV. Marc. XIII. & Luc. XXI. quam ut ſic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? ſic incumbamus honeſtis rebus, tanquam ſemper victuri? Jam illud quum audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipſum Philipp. 2. loquentem, *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto?* CH. Quam felices ſunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quamquam præclara eſt, tamen fiduciam aliquis taxare poſſet,

1 *Injuſſu Imperatoris.*] Chriſtianè: αὐτόχειρ enim graviter offendit auctoritatem Dei, qui ſolus vitæ dominus: ut & ejuſdem Bonitatem, cujus tantum beneficium contemnit: & Providentiam, cujus ordinem turbare conatur.

2 *Qui collocavit.*] Recte: libenter quippe moriendum eſt: ubi è vita evocat nos Deus.

3 *Cœleſtem manſionem.*] Opponit Paulus 2. Cor. 5. vitam cœleſtem cum terrena, & iſtam domui, hanc tabernaculo comparat: alteri æternam manſionem; alteri brevem aſſignans. Tabernacula, non erant firma ædificia, cum conſtent ex fragili materia.

4 *In hoc tabernaculo.*] Metaphorice *tabernaculum* Petrus 2. Epiſt. 1. pro humano corpore ſumit, quod imbecille & mortale.

1 *Cen-*

poſſet, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abeſſe ab homine Chriſtiano. Proinde mihi nihil unquam legiſſe videor apud Ethnicos, quod aptius quadret in hominem vere Chriſtianum, quam quod Socrates paulo poſt bibiturus [1] cicutam, dixit [2] Critoni: *An opera*, inquit, *noſtra ſit probaturus Deus, neſcio: certe ſedulo conati ſumus, ut illi placeremus. Eſt mihi tamen bona ſpes, quod ille conatus noſtros ſit boni conſulturus.* Vir ille ſic diffidit factis ſuis, ut tamen ob animi propenſam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam ſpem conceperit, fore, ut Deus pro ſua bonitate, boni conſulturus eſſet, quod ſtuduiſſet bene vivere. NEPH. Profecto mirandus animus in eo qui Chriſtum ac ſacras literas non noverat. Proinde quum hujuſmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, [3] *Sancte Socrates, ora pro nobis.* CH. At ipſe mihi ſæpenumero non tempero, quin bene ominer ſanctæ animæ Maronis & Flacci. NEPH. At ego quot vidi Chriſtianos, quam frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, [4] quibus non eſt fidendum: quidam [5] ob conſcientiam ſcelerum & ſcrupulos, quibus indocti quidam obſtrepunt morituro, pene deſperantes exhalant animam. CH. Nec mirum, eos ſic mori, qui per omnem vitam tantum philoſophati ſunt in [6] ceremoniis. NEPH. Quid iſthuc verbi eſt? CH. Dicam, ſed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imo vehementer probare ſacramenta & ritus Eccleſiæ; ſed quoſdam vel improbos vel ſuperſtitioſos, vel, ut molliſſime dicam, ſimplices & indoctos, qui docent

1 *Cicutam.*] *Cicuta*, herba venenoſa, qua Athenienſes reos perimebant.

2 *Critoni.*] Hic Athenienſis fuit, & qui unice Socratem adamabat.

3 *Sancte Socrates.*] Certe ſi ſalus extra Chriſtum, liceret de quibuſdam Ethnicis bene ominari, qui vitæ integritate, & honeſtorum morum exemplo, multos Chriſtianos poſt ſe reliquerunt.

4 *Quibus non eſt fidendum.*] Sanctis nempe indulgentiis, abſolutionibus, chriſmatibus, &c.

5 *Ob conſcientiam ſcelerum.*] Dejiciendus tamen moriturus, ut dolore peccatorum correptus, ſuppliciter Dei miſericordiam exambiat.

6 *Ceremoniis.*] *Ceremoniæ*, ritus ſacrorum ſunt.

cent populum hiſce rebus fidere, prætermiſſis his quæ nos vere reddunt Chriſtianos. NEPH. Nondum ſatis intelligo quorſum eas. CH. Faxo ut intelligas. Si vulgus Chriſtianorum ſpectes, nonne [1] prora & puppis vitæ illis in ceremoniis eſt? In baptiſmo quanta religione repræſentantur priſci ritus Eccleſiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur [2] exorciſmus, peragitur [3] catechiſmus, ſuſcipiuntur [4] vota, abjuratur ſatanas cum [5] pompis & voluptatibus ſuis; tandem ungitur, conſignatur, [6] ſalitur, tingitur: datur negocium [7] ſuſceptoribus, ut puerum curent inſtituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Chriſtianus dicitur, & eſt aliquo modo. Mox [8] rurſus ungitur, tandem diſcit confiteri, ſumit [9] Euchariſtiam, conſueſcit quieſcere diebus feſtis, audire ſacrum, jejunare nonnunquam, abſtinere à carnibus. Et hæc ſi ſervat, habetur abſolute Chriſtianus. Ducit uxorem, accedit aliud ſacramentum: initiatur ſacris, rurſus ungitur & conſecratur, mutatur veſtis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia, quod fiunt, probo: ſed quod hæc fiunt magis ex conſuetudine, quam ex animo, non probo: quod nihil aliud adhibetur ad Chriſtianiſmum, vehementer improbo. Siqui-

1 *Prora ac puppis.*] Belg. *Die doen en laeten is.* Prora ergo & puppi, ſummam conſilii noſtri ſignificamus: propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, tota pendeat navis. Germanice autem is ſignificatur, extra quem aliquis nihil aut agat, aut omittat; hoc eſt, ex cujus unius conſilio totus pendeat.

2 *Exorciſmus.*] Ἐξορκισμὸς, Gr. *adjuratio.* Quo genere adjurationis qui utuntur, *Exorciſtæ* appellantur.

3 *Catechiſmus.*] Idem quod catecheſis, quæ inſtitutio dicitur rerum ſacrarum, quæ viva voce tradi ſolet iis, qui ſacris myſteriis initiabantur.

4 *Votum.*] Voti ſponſio, qua Deo obligamur.

5 *Pompis.*] *Pompa*, omne ſpectaculum dicitur, & apparatus ſolennis cum oſtentatione. Denique ſplendor omnis & magnificentia per Metaph. *pompa* appellatur.

6 *Salitur.*] A ſalio, ſale condio, & conſpergo.

7 *Suſceptoribus.*] Hic pro ſponſore ad baptiſmum ponitur, qui ſuſcipit infantem ſacris initiandum. Belg. *Peet.*

8 *Rurſus ungitur.*] Baptizatorum unctio olim in Eccleſiis recepta, non pro peculiari habita eſt ſacramento, ut hodie à Pontificiis; Eccleſiaſticæ authoritati ſolummodo innixa.

9 *Euchariſtiam.*] Admodum imprudenter, tempore Cypriani infantes accepto baptiſmo ad Euchariſtiam admittebantur.

1 Di-

Siquidem magna pars hominum dum his fidit, nihilo ſecius interim per fas nefaſque congerit opes, ſervit iræ, ſervit libidini, ſervit livori, ſervit ambitioni: ſic tandem venitur ad mortem. Hic rurſus ceremoniæ paratæ. Adhibetur confeſſio ſemel atque iterum, additur unctio, datur Euchariſtia, adſunt cerei ſacri, adeſt crux, adeſt aqua ſacra, adhibentur indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur morienti [1] diploma Pontificis; ordinantur [2] parentalia magnifice celebranda, fit rurſus [3] ſtipulatio ſolennis; adeſt qui clamet ad aurem morientis; imo nonnunquam occidit ante tempus, ſi contingat, ut ſæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hæc ut recte adhibentur, præſertim quæ nobis tradidit Eccleſiaſtica conſuetudo, ita ſunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præſtant, ut cum alacritate ſpiritus, ut cum Chriſtiana fiducia migremus hinc. EV. Pie tu quidem iſta vereque concionaris, ſed interim nullus admovet manum cibis. Caveat quiſque ne ſe fallat. Ego prædixi, nihil expectandum præter ſecundas menſas, eaſque ruſticanas; ne quis ſibi promittat [4] Phaſides aves, aut [5] attagenas, aut [6] Attica bellaria. Hæc amoveto, puer; &, quod reſtat, apponito. Videtis non [7] copiæ, ſed inopiæ noſtræ cornu. Hic eſt proventus hortulorum quos vidiſtis. Ne parcite, ſi quid arridet. TI. Tanta varietas eſt, ut vel ipſo recreemur aſpectu. EV. Atqui ne plane con-

1 *Diploma.*] A διπλόω, *duplico*; ſic dict. à duplicata compoſitione, quia in duas plicas contractum geſtaretur, credo, ne ſigillum corrumperetur. Eſt ergo *diploma*, edictum magiſtratus ſigillo ſancitum & authenticum; vulgo litteras patentes aut *bullas* appellant.

2 *Parentalia.*] Juſta ſunt, & pro mortuis ſacrificia, vulgo *exequiæ*.

3 *Stipulatio*] *Stipulatio*, eſt verborum conceptio, quibus is qui interrogatur daturum facturumve ſe id quod interrogatus eſt, reſpondet.

4 *Phaſides aves.*] Phaſiani & Attagenes, ſive, ut alii malunt, *attages*, aves in deliciis habitæ. Belg. *Phaſant.*

5 *Attagenas.*] Belg. *Haſel-hoendren.*

6 *Attica bellaria.*] Attica bellaria de magnis lautitiis & cupediis dicuntur.

7 *Copiæ cornu.*] Cum affatim omnia ſupeteſſe ſignificamus, *copiæ cornu* dicimus. Ἀμαλθείας κέρας, rerum omnium abundantia. Jupiter adultus Nymphis Cretenſibus cornu alterum Amaltheæ capræ, cujus lacte erat educatus, in officii præmium dedit: adjiciens hanc facultatem: ut, quicquid exoptaſſent, ex eo largiter pullularet.

contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilaraſſet [1] Hilarionem monachum Euangelicum, comitatum vel centum monachis illius ſeculi. [2] Paulo vero atque Antonio, vel menſtruus commeatus eſſe potuiſſet. TI. Imo nec Petrus ille [3] princeps Apoſtolorum faſtidiſſet, opinor, cum apud Simonem coriarium diverſaretur. EV. Imo nec Paulus opinor, cum coactus egeſtate, [4] ſutoriam nocturnis horis exerceret. TI. Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim eſurire cum Petro ac Paulo, modo quod deeſſet corporis alimoniæ, abundaret in delicias animi. EV. Imo diſcamus à Paulo, & abundare, & penuriam pati. Cum deerit, gratias agamus Jeſu Chriſto, qui nobis ſuppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Quum ſupererit, gratias agamus illius munificentiæ, qui nos ſua liberalitate invitet ac provocet ad amorem ſui: ac modice parceque fruentes iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum memores ſimus, quibus Deus deeſſe voluit, quod nobis supereſt; ut utriſque per alteros ſit occaſio virtutis. Siquidem nobis largitur, unde ſubvenientes egeſtati fraternæ, miſericordiam ipſius promereamur: & illi noſtra liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente noſtra, noſque [5] precibus ſuis illi commendant. Et recte venit in mentem. Heus, puer; dic uxori, ut ex aſſis, quæ ſuperant, mittat Gudulæ noſtræ. Eſt vicina quædam gravida, tenui fortuna, ſed animo beatiſſima. Maritus nuper deceſſit, homo profuſus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter liberorum gregem. TI. Chriſtus juſſit [6] dare omni petenti: id ſi

1 *Hilarionem.*] Clarus Eremita in Syria.

2 *Paulo.*] Primus hic anachoreta in latebris ſolitariam vitam egit. *Antonius* itidem eremita Pauli coætaneus.

3 *Princeps.*] Recte ſi *princeps* pro primo: ut etiam Patribus ſumpta hæc vox.

4 *Sutoriam.*] Non quod Paulus ſutor fuit; erat enim tabernaculorum conſector. Act. 18. Sutoriam tamen exercuit, quia tabernacula iſtius temporis, ut plurimum ex pellibus ſuebantur. Vide 1. Theſſ. 3. 9. & 2. Theſſ. 3. 8.

5 *Precibus ſuis.*] Exemplum in flentibus viduis. Act. 9. yſ. 39.

6 *Dare omni petenti.*] Non ſtatim tenemur noſtra indigentibus dare. Ex ordine enim ſuccurere aliis debemus, ex iis quæ ſuperfluunt. 1. Cor. 8. 13.

1 *Cæna-*

id ſi facerem, intra menſem ipſi mihi mendicandum eſſet. Ev. Opinor Chriſtum ſentire de his, qui petant neceſſaria. Nam qui petunt, imo qui flagitant, vel extorquent potius magnas ſummas, quibus exſtruant [1] cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus eſt, quibus alant luxum ac libidinem ſuam, iis negare, quod petunt, eleemoſyna eſt: imo rapina eſt largiri male uſuris, quod debebatur præſenti neceſſitati proximorum. Unde mihi videntur vix excuſari poſſe à peccato capitali, qui ſumptibus immodicis aut exstruunt, aut ornant monaſteria ſeu templa, quum interim tot viva Chriſti templa fame pereclitentur, nuditate horreant, rerumque neceſſariarum inopia diſcrucientur. Quum eſſem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ gemmis innumeris ſummique precii onuſtam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim iſta quæ ſuperflua ſunt, elargiri in uſus pauperum, quam ſervare ſatrapis, aliquando ſemel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac floſculis: id opinor gratius eſſet illi ſanctiſſimo viro. Cum eſſem apud [2] Inſubres, vidi monaſterium quoddam ordinis Cartuſiani, non ita procul [3] à Papia: in eo templum eſt, intus ac foris, ab imo uſque ad ſummum, candido marmore conſtructum, & fere quicquid ineſt rerum, marmoreum eſt, velut altaria, columnæ, [4] tumbæ. Quorſum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi ſolitarii canerent in templo marmoreo, quibus ipſis templum hoc oneri eſt, non uſui, quod frequenter infeſtentur ab hoſpitibus: qui non ob aliud eo ſe conferunt, niſi ut ſpectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod ſtul-

1 *Cœnatio.*] Locus eſt, ubi cœnatur. Luculli Romani magnificentia multorum literis celebrata eſt.

2 *Inſubres.*] Italiæ populus, qui Mediolanum tenent. Conſtruxit id Joh. Galeacius vicecomes, in formam crucis.

3 *A Papia.*] Quinque ſcil. miliaria. *Papia* autem Italis *Pavia*, à flumine cognomine veterib. *Tirinum*, urbs magnifica, amœniſſima. In illius campis famoſo prælio victus, Franciſcus primus Rex Galliæ.

4 *Tumba.*] Eſt locus ſub terra concavus: unde & pro ſepulchro concavo aliquando uſurpatur.

ſtultius etiam eſt, illis legata in ſingulos annos tria millia ducatorum in ſtructuram monaſterii. Et ſunt, qui putent eſſe nefas, eam pecuniam in pios uſus avertere, præter mentem [1] teſtatoris: maluntque demoliri, quod inſtaurent, quam non ædificare. Hæc quoniam inſignia ſunt, viſum eſt commemorare: quanquam ſunt paſſim in templis noſtris exempla permulta ſimilia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemoſyna. Divites ambiunt ſibi monumentum in templis, in quibus olim [2] nec divis locus erat. Curant ſe ſculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo: atque hiſce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor poſtulaturi, ut ipſorum cadavera in ipſis reponantur altaribus. Dicet aliquis; An horum munificentiam exiſtimas rejiciendam? Nequaquam, ſi templo Dei dignum ſit, quod offerunt. Sed ego ſi Sacerdos aut Epiſcopus eſſem, hortarer craſſos illos aulicos, aut negociatores, ut, ſi vellent ſua peccata redimere apud Deum, iſta clanculum effunderent in ſubſidium eorum, qui vere pauperes ſunt. Iſti putant perire pecuniam, quæ ſic fruſtulatim, & clanculum in præſentem egeſtatem tenuium ſublevandam diſſipatur, cujus nullum extet apud poſteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari ea, quam ipſe [3] Chriſtus ſibi vult imputari certiſſimus debitor. TI. An non putas recte collocari, quod datur monaſteriis? EV. Et his darem nonnihil, ſi dives eſſem, ſed darem ad neceſſitatem, non ad luxum: tum his, inter quos ſentirem vigere ſtudium veræ religionis. TI. Multi judicant non admodum belle collocari, quod datur iſtis mendicis publicis. EV. Et iſtis nonnihil dandum eſt aliquando,

ſed

1 *Teſtator.*] Teſtamenti conditor. Legavit autem ſummam hanc monaſterio huic Carthuſianorum, dictus Galeatius, primus Inſubrium dux.

2 *Nec divis locus.*] Sæculo enim quarto demum, Divi in templa introducti, & imagines, hic & alibi in oratoria Chriſtianorum. Sed id à ſanioribus tum temporis maximopere improbatum.

3 *Chriſtus ſibi vult imputari.*] Reſpicit auctor ad verba Chriſti, Matth. 25.

1 *Opus*

ſed cum delectu. At mihi conſultum videatur, ſi ſingulæ civitates ſuos alerent, nec ferrentur errones huc & illuc circumcurſitantes, præſertim validi, quibus [1] opus ſuppeditandum ſentio potius, quam pecuniam. TI. [2] Quibus igitur potiſſimum dandum cenſes, [3] quantum, & quatenus? EV. Hoc mihi ad unguem deſcribere difficillimum ſit. Primum animum [4] adeſſe oportet, qui cupiat omnibus ſubvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod poſſum, impertio, quoties ſeſe offert occaſio: præſertim [5] his, quorum & paupertas & integritas mihi nota eſt: hortor & alios ad beneficentiam, ſi me defecerint facultates. TI. Sed permittiſne nobis hic in tuo regno libere loqui? EV. Imo liberius quam ſi domi veſtræ ſitis. TI. Non probas in templis ſumptus immodicos; & has ædes multo minoris ædificare poteras. EV. Equidem arbitror, has intra mundiciem conſiſtere, aut, ſi mavis, elegantiam: certe abſunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentius, [6] qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipſi horti mei quales quales ſunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie ſumptibus aliquid detraho, in me meoſque frugalior, quo poſſim eſſe in pauperes munificentior. TI. Si iſtum animum obtinerent omnes, permulti

1 *Opus ſuppeditandum.*] Laudandus ſane mos eſt, qui in aliqu bus Hollandiæ locis obtinet: ubi errones iſti per publicos lictores è compitis apprehenduntur: & alicubi etiam in ergaſtula ſecluſi artem manuariam quampiam edocentur.

2 *Quibus igitur, &c.*] Dandum indigentibus, qui ſe ipſos non ſuſtentant.

3 *Quantum, & quatenus.*] Pro generali regula debet haberi, ne parcè eleemoſynas erogemus, ſed potius copioſe. Menſura itidem largitionis noſtræ in communi pendet ex menſura benedictionis Dei erga nos in rebus externis. Hic & diligenter ſpectandum, quid pietas & charitas dictare ſolet optimis Chriſtianis. quantum autem hic & nunc ſit largiendum, id non niſi ex prudenti circumſtantiarum omnium conſideratione poteſt definiri.

4 *Adeſſe oportet.*] Dandum quippe eſt, ex affectu charitatis & miſericordiæ fraternæ. Ex officii conſcientia humili coram Deo, non ex ambitione inanis gloriæ coram hominibus.

5 *His, &c.*] Recte Ameſius, ex quo etiam alia hæc deprompta: Cæteris paribus, ſuccurrendum majori & graviori neceſſitati potius, quam minus gravi. Et in ſimili neceſſitate, præferendi ſunt illi, in quibus plures dilectionis rationes dignoſcuntur.

6 *Qui mendicato vivunt.*] Proculdubio deſignat Monachos ordinis mendicantium, quorum ſuperba monaſteria & ſumptuoſiſſima ædificia ubique videre eſt.

1 *Nemo*

multi melius haberent, quos nunc egeſtas gravat indignos & ex adverſo multi minus eſſent obeſi, digni quos egeſtas doceat ſobrietatem ac modeſtiam. EV. Fortaſſe ſic res habet. Sed vultiſne ut hæc inſipida bellaria, re quapiam ſuavi condiamus? TI. Plus ſatis eſt deliciarum. EV. At ego hinc depromam, quod ne ſaturi quidem faſtidiatis. TI. Quid eſt? EV. Codex eſt Euangeliorum, ut, quod lautiſſimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime deſtitiſti. PUER. [1] *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire &* [2] *mammonæ. Ideo dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam veſtimentum?* EV. Redde codicem. In hoc loco mihi Jeſus Chriſtus videtur bis idem dixiſſe. Etenim pro eo quod prius dixit, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet:* & pro eo quod prius poſuerat, *diliget*, mox vertit, *ſuſtinebit:* commutatis perſonis exiſtit eadem ſententia. TI. Non ſatis aſſequor quid velis. EV. Demonſtremus igitur ratione mathematica, ſi videtur. In priore parte pro uno pone A, pro altero B: rurſus in poſteriore pro uno pone B, pro altero A, verſo ordine. Aut enim A odio habebit, & B diliget: aut B ſuſtinebit, & A contemnet. Nonne hic palam eſt, A bis odio haberi, & B bis diligi? TI. Perſpicuum eſt. EV. Atqui hæc conjunctio, *aut*, præſertim repetita, habet [3] emphaſim ſententiæ contrariæ, aut certe diverſæ. Alioqui nonne abſurde diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam, aut ego cedam, & Pe-*

1 *Nemo poteſt, &c.*] Locus Matth. 6. ℣. 24. 25.

2 *Mammonæ.*] Mammona ſive Mamona, vox Hebræa, vel potius, ut vult Hieronymus, Syriaca, deſcendens ex Hebræa, idem quod Græcis πλοῦτος, *divitiæ*, vel lucrum omniaque ad rem nummariam pertinentia. *Mammona*, ait Auguſtinus, apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur: congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punice *Mammon* dicitur.

3 *Emphaſim.*] Ἔμφασις figura, qua latens aliquid ex aliquo dicto eruitur. Duo ejus genera; alterum quod plus ſignificat quam dicit: alterum, quod etiam id, quod non dicit.

1 *Sophiſ.*

& Petrus me vincet? TI. Lepidum, ita me Deus amet, [1]ſophiſma. EV. At tum demum mihi videbitur lepidum, ſi hoc ex vobis didicero. TH. Animus ſomniat ac parturit mihi neſcio quid: ſi jubetis, quicquid eſt, proferam in medium, vos eritis vel [2] oniropoli, vel obſtetrices. EV. Quanquam vulgo mali ominis habetur, ſomniorum meminiſſe in convivio, & parum ſit verecundum, coram tot viris, fœtum eniti: tamen nos iſtud ſomnium, ſive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. TH. Mihi videtur in hoc ſermone res commutari potius, quam perſona. Et hanc vocem, unum & unum, non referri ad A & B, ſed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod ſignificatur per alterum. Quaſi dicas: aut excludes A, & admittes B: aut A admittes, & excludes B. Hic videtis manente perſona, rem eſſe tranſlatam. Atque hoc ita dictum eſt de A, ut nihil referat, ſi idem enuncies de B, hoc pacto: aut B excludes, & admittes A; aut admittes B, & excludes A. EV. Sane argute tu quidem [3] problema nobis explicuiſti, neque quiſquam mathematicus melius depinxiſſet [4] in pulvere. SOPH. Illud me magis movet, quod prohibet eſſe ſolicitos de craſtino, quum Paulus ipſe [5] laborarit manibus, victus parandi cauſa; atque idem acriter increpet ocioſos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum eſt, ut ſit unde tribuant aliquid neceſ-

1. *Sophiſma.*] Σόφισμα oratio ita compoſita ut vera eſſe videatur.

2 *Oniropoli.*] Divinatores, quibus exacta ſomniorum dijudicandorum ratio eſt: conjectores. Gr. ὀνειροπόλος. ab ὄνειρος, ὁ, *ſomnium*, & πολέω, *verſo.*

3. *Problema.*] Πρόβλημα propoſitio interrogationem habens.

4 *In pulvere.*] Ita ſummus Mathematicus Archimedes in pulvere deſcribens formas Geometricas, ab ignaro milite captis Syracuſis, eſt interfectus.

5 *Laborarit manibus.*] Verba Pauli exſtant 2. Theſſ. 3. 8. 11. 12. *Neque gratis panem edimus acceptum à quoquam, ſed cum labore & ærumna nocte dieque operantes, ne cui veſtrum oneri eſſemus.* Et paulo poſt: *Audivimus quoſdam ambulare inter vos inordinate, nihil agentes; ſed inaniter ſatagentes. Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi mandamus & precamur per dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut cum quiete operantes, ſuo pane veſcantur.*

1 *Chri-*

neceſſitatem patienti. An non pii ſanctique labores ſunt, quibus maritus tenuis alit uxorem ſibi chariſſimam, dulceſque liberos? Ti. Iſta quæſtio, mea ſententia, variis modis diſſolvi poteſt. Primum, ut ad illa tempora potiſſimum pertineat: Apoſtolis ob Euangelii prædicationem late vagantibus, eximenda erat ſolicitudo victus undecunque ſuppeditandi, quibus non vacabat opera manuaria cibum quærere, præſertim cum nullam artem ſcirent, præter piſcationem. Nunc alia ratio temporum eſt, & ocium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera diſſolvendi ratio eſt: [1] Chriſtus non interdixit induſtriam, ſed ſolicitudinem. Et ſolicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii ſunt, quam de parando victu, ut omnibus rebus omiſſis, hoc ſolum agant, huic uni curæ ſint addicti. Id propemodum indicat ipſe Dominus, cum negat *eundem duobus dominis ſervire poſſe.* [2] *Servit* enim qui toto pectore addictus eſt. Præcipuam igitur curam vult eſſe Euangelii propagandi, non ſolam. Ait enim: *Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Non dicit ſolum, *quærite*, ſed, *primum quærite.* Cæterum in voce *craſtini*, puto [3] hyperbolen eſſe, quum ſignificet, in longinquum; qui mos eſt avaris hujus mundi, ut poſteris etiam anxie parent & quærant. Ev. Accipimus tuam interpretationem; ſed quid ſibi vult, quod ait, [4] *Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid edatis.* Corpus veſte tegi-

1 *Chriſtus.*] Chriſtus citato loco taxat eos, 1. qui ſicut gentes divitiis per fas & nefas inhiant, in iiſdem ſummum bonum conſtituentes, quaſi ad hanc vitam ſolum creati. 2. Qui ſolicitudinibus ſe & alios turbant. 3. qui non primum regnum Dei quærunt, ſed propter opes negligunt vel abjiciunt.

2 *Servus enim.*] Hinc Paulus avaritiam vocat *ſervitutem* ſeu cultum Idolorum. Et certe ſervus eſt divitiarum. 1. Qui haud contentus partis, ſic eadem accumulare nititur, ut eo nomine flocci pendat divina. 2. Qui opes amplectitur, ut malit Euangelii quam opum detrimentum pati. 3. Qui iiſdem inſtar Sardanapali aut Luculli abutitur.

3 *Hyperbolen.*] Hyperbole Latinis *Superjectio* eſt, ſecundum Rhetoricam oratio augendo vel minuendo ſuperans fidem.

4 *Ne ſoliciti.*] Hunc locum tam Auguſtini tempore, ut & hodie, Monachi explicabant, quaſi omnis labor eſſet prohibitus. Notandum ergo quod non dicat, nolite laborare, ſtudium & diligentiam adhibere, ſed eſſe ſolliciti.

1 *Ani-*

tegitur, at non edit anima. TI. [1] *Animam*, ut opinor, hic *vitam* appellat. Ea periclitatur, ſi cibum ſubduxeris: non item, ſi veſtem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam neceſſitati. Etſi quem affligit nuditas, non ſtatim occidit: at inedia certiſſima mors eſt. EV. Non ſatis video, quo modo cohærcat cum hac ſententia, quod adjecit: *Nonne anima plus eſt quam eſca? & corpus plus eſt quam veſtimentum?* Nam ſi vita magni precii eſt, tanto magis advigilandum ne pereat. TI. Hoc argumentum non adimit nobis ſolicitudinem, ſed auget. EV. At non hoc ſentit Chriſtus, quod interpretaris; ſed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus gratis & de ſuo dedit id quod carius eſt; etiam adjiciet id quod vilius eſt. Qui dedit [2] animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde veſtem. Illius igitur benignitate freti, non eſt quod diſcruciemur ſolicitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur ſupereſt, niſi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac ſtudium noſtrum transferamus in amorem rerum cœleſtium, atque rejecto mammona, imo toto [3] Satana cum omnibus ſuis [4] præſtigiis, uni Domino, toto & alacri pectore ſerviamus, qui non deſtituet filios ſuos. Sed interim nullus attingit bellaria. His certe cum gaudio veſci licet, quæ non magna cura nobis domi proveniunt. TI. Abunde ſatisfactum eſt corpuſculo. EV. Vellem equidem & animo. TI. Atque uberius etiam animo.

1 *Animam.*] Verba Chryſoſtomi ſunt: Quia homo conſtat animâ & corpore, ideo utriuſque in hac ſententia fit mentio. Et licet anima in ſe alimentis non indigeat, tamen, ut in corpore maneat, opus ipſi eſt alimentis à corpore ſumtis. Auguſtini vero & hoc loco Eraſmi explicatio ſimplicior eſt, vocabulo animæ, juxta Scripturæ phraſin, *vitam* intelligens. Matth. 10. 39. *Qui amat animam ſuam, perdet eam.*

2 *Animam.*] Poteſt vocabulo ψυχῆς hæc etiam commonefactio, ſecundum Chemnitium, intelligi: Homines quando de animâ ſoliciti ſunt, tantum curare plerunque quid edent & bibent, quæ belluina eſt ſolicitudo: cum longe alia cura eſſe debeat, ſi de anima ſoliciti ſumus ut recte ei proſpiciatur.

3 *Satana.*] Satan ſeu Satanas, id eſt adverſarius, ſic κατ' ἐξοχὴν diabolus ſeu Princeps malorum Angelorum dictus.

4 *Præſtigiis.*] Præſtigiæ, vanæ & fallaces rerum ſpecies.

animo. Ev. Hæc igitur tolle, puer; ac [1] labrum appone. Lavemus, amici; ut ſi quid forte commiſſum eſt in hoc convivio, purgati, canamus [2] hymnum Deo. Perficiam, ſi videtur, quod cœperam ex [3] Chryſoſtomo. Ti. Rogamus. Ev. *Gloria tibi, domine; gloria tibi, ſancte; gloria tibi, rex; quoniam dediſti nobis eſcas, imple nos gaudio & lætitia in Spiritu ſancto, ut inveniamur in conſpectu tuo acceptabiles; nec pudefiamus, quando reddes unicuique ſecundum opera ſua.* PUER. Amen. Ti. Profecto pius & elegans eſt hymnus. Ev. Hunc divus Chryſoſtomus non dedignatur etiam interpretari. Ti. Quonam loco? Ev. In Matthæum, [4] homilia LVI. Ti. Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio diſcere, cur ter optamus Chriſto gloriam, idque triplici cognomine, *domini, ſancti, & regis?* Ev. Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potiſſimum eſt glorificandus: Quod ſuo ſacroſancto ſanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, ſibique aſſeruerit; unde & *dominum* illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonaſſe nobis omnia peccata, per ſpiritum ſuum contulit nobis & juſtitiam ſuam, ut ſectemur ea quæ ſunt ſanctimoniæ. Atque ob id *ſanctum* eum vocamus, quod ſit ſanctificator omnium. Poſtremo, quod ab eodem ſperamus præmium regni cœleſtis, ubi ille jam ſedet ad dexteram Dei Patris, & hinc nobis *rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos, gratuitæ bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius [5] diabolo,

1 *Labrum.*] Vas patens, accommodum ad lavandum.

2 *Hymnum.*] Hymnus ſacra cantio, in laudem Dei. Moris erat poſt eſum agni Paſchalis canere hymnum: dicebaturque is Euchariſticus. Jubentur etiam fideles Epheſ. 5. 19. Coll. 3. 16. hymnos, pſalmos & cantiones ſpirituales Deo occinere.

3 *Chryſoſtomo.*] Chryſoſtomus ſive Aureum Os, dictus Joannes Antiochenus, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, ob eloquentiæ admirandam venuſtatem

4 *Homilia.*] Ὁμιλία ſermo ad populum, ab ὁμιλέω colloquor. Homiliarum nomine conciones Patrum fere inſigniuntur.

5 *Diabolo.*] Diabolus vox origine Græca, generaliter pro *calumniatore*; ſpecialiter pro *Spiritu malo*, quod electos apud Deum calumnietur; ſpecialius pro *Principe malorum Angelorum* uſurpatur.

1 *Geben-*

bolo, Dominum habemus Jeſum Chriſtum: pro immunditia & ſordibus peccatorum, innocentiam ac ſanctimoniam: pro [1] gehenna, gaudia vitæ cœleſtis. TI. Pia profecto ſententia. EV. Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos abſque [2] xeniis, ſed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer [3] apophoreta noſtra. Sive ſortiri placet, ſive ſibi quiſque malit deligere, minimum refert; ejuſdem fere precii ſunt omnia, hoc eſt, nullius. Non enim ſunt ſortes [4] Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem [5] muſcæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis [6] Memphiticis. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam [7] opobalſamum, aut [8] dentifricium, aut ſpeculum, ſi vos novi ſatis. TI. Adeo bella ſunt omnia, ut nobis difficilis ſit electio: ipſe magis pro tuo arbitratu diſtribuito; ſic gratius etiam erit quicquid obtigerit. EV. Hic libellus in [9] membranis habet proverbia Salomonis: ſapientiam docet, & auro pictus eſt, quod aurum habeat ſapientiæ ſymbolum.

1 *Gehenna.*] Gehennæ vocabulum Hebraicum, compoſitum ex *Ge* & *Hinnom*, id eſt vallis *Hinnom*, locus Hieroſolymæ vicinus, ubi olim Judæi Molocho filios adolebant, horrendâ immanitate. Accipitur autem hoc loco, ut & ſæpiſſime à Chriſto, pro *reproborum ſupplicio* & cruciatus æterni loco. Hæc ſignificatio communis & vulgo nota fuit tempore Chriſti, extatque in antiquiſſimis Judæorum libris.

2 *Xeniis.*] Xenia, munuſcula, quæ dantur hoſpitibus aut amicis.

3 *Apophoreta.*] Quæ dantur in fine conviviorum auferenda, ſi cui videatur.

4 *Heliogabali.*] Notum eſt portentoſum id monſtrum Antoninus Varius, poſt Heliogabalus dictus, à ſacerdotio Dei Heliogabali, cui Romæ, teſte Lampridio, templum in eo loco conſtituit, in quo prius ædes Orci fuit, quem è Syria ſecum advexit.

5 *Muſcæ.*] Verba Ælii Lampridii ſunt: Sortes convivales ſcriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos; alius decem muſcas; alius decem libras auri; alius decem plumbi; alius decem ſtruthiones; alius decem ova pullina.

6 *Memphiticis.*] Calami Memphitici probatiſſimi ad ſcribendum. Memphis autem nobiliſſima Ægypti urbs, ubi & olim pretioſiſſima papyrus confecta.

7 *Opobalſamum.*] Succus balſami. Arbor ipſa *balſamum* dicitur, quæ inciſa oſſeis cultellis, ſuccum mittit, quem *opobalſamum* vocant, eximiæ ſuavitatis: ab ὀπὸς, *ſuccus*.

8 *Dentifricium.*] Medicamentum poliendis extergendiſque dentibus comparatum, & in pulviſculum ſolutum.

9 *Membranis.*] *Membrana*, pro quavis tenuiori pellicula accipitur. *Membranæ* etiam dicuntur chartæ pergamenæ, ex pellibus animalium factæ. Belgice, *Parckement*.

bolum. Hoc dabitur cano noſtro, ut, juxta doctrinam Euangelicam, habenti ſapientiam detur ſapientia, & exuberet. TI. Certe curabitur ut minus egeam. EV. Sophronio congruet [1] horologium, huc ex extrema [2] Dalmatia profectum, ut vel ſic [3] commendem munuſculum meum. Novi enim, quam ille ſit parcus temporis, quam nullam omnino portionem rei precioſiſſimæ ſinat abire ſine fructu. SOPH. Imo pigrum admones diligentiæ. EV. Hic libellus habet in membranis Euangelium ſecundum Matthæum; gemma tegi merebatur, niſi nullum eſſet illi ſcrinium aut theca charior, quam pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc ſis, quod diceris. TH. Efficiam ne prorſus male collocaſſe videaris tuum munus. EV. Hic ſunt epiſtolæ Pauli, quas tu lubentur tecum circunfers, Eulali; qui Paulum ſemper habere ſoleas in ore: nec haberes in ore, niſi eſſet in pectore: poſthac commodius erit etiam in manibus oculiſque. EUL. Iſtuc non eſt dare munus, ſed dare conſilium. Porro bono conſilio nullum eſt munus precioſius. EV. Lucernula conveniet Chryſoglotto, [4] anagnoſtæ inſatiabili, &, ut M. Tullius inquit, [5] librorum heluoni maximo. CH. Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod ſomniculoſum admones vigilantiæ. EV. Theca calamaria debetur Theodidacto, feliciſſime [6] πολυγράφῳ: atque hos ego calamos feliciſſimos eſſe judico, quibus celebrabitur gloria Domini noſtri Jeſu Chriſti, tali præſertim artifice. THEODIDACT. Utinam & pectus ſuppeditare poſſis, quemadmodum ſuppeditas inſtrumenta. EV. Hic codex habet aliquot Plutarchi libel-

1 *Horologium.*] Ὡρολόγιον, inſtrumentum, quo horæ deſignantur, ab ὥρα, *tempus, hora*, & λέγω, *dico*.

2 *Dalmatia,*] Illyrici pars.

3 *Commendem.*] Sic eſt: magis illa juvant non tantum quæ pluris emuntur, ſed longe petuntur. Nam quod rarum carum eſt.

4 *Anagnoſtæ.*] Anagnoſtes, Lector, ab ἀναγινώσκω, *lego*.

5 *Librorum helluo.*] Per Metaph. pro nimis avido lectore, & qui legendo ſatiari nequit.

6 Πολυγράφῳ.] Qui multa ſcribit, qualis fuit Chryſippus ac Didymus.

1 Φι-

libellos de moribus, ſed ſelectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritiſſimo non inſcite deſcriptos; in quibus tantum reperio ſanctimoniæ, ut mihi prodigio ſimile videatur, in pectus hominis ethnici, tam euangelicas potuiſſe venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & [1] φιλέλλην. Supereſt horologium; id cedat noſtro Nephalio, parciſſimo temporis diſpenſatori. NEPH. Habemus gratiam, non ſolum pro munuſculis, verum etiam pro teſtimoniis. Nam iſthuc non tam eſt diſtribuere xenia, quam [2] elogia. EV. Imo ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod noſtram exilitatem boni conſulitis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis ſermonibus refeciſtis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, neſcio; certe vos relinquam melior ac doctior. Scio, vobis non eſſe cordi [3] fiſtulas, aut [4] moriones, ac multo minus aleam. Quare, ſi videtur, fallemus horulam ſpectandis reliquis regiæ meæ miraculis. TI. Iſtuc eramus abs te flagitaturi. EV. Apud bonæ fidei promiſſorem, non eſt opus flagitatore. Hanc aulam æſtivam opinor vos jam ſatis contemplatos. Habet triplicem proſpectum, &, quoquo verſum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratiſſimus. Vitreis feneſtris volubilibus, ſi videatur, licet excludere cœlum, ſi nebulis aut ventis ſit incommodius: licet & denſis valvis foris admotis, ac tenuibus intus, excludere ſolem, ſi quid offendat æſtus. Hic quum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes, ſuos habent inſperſos floſculos. ſunt & picturæ non invenuſtæ. Hic Chriſtus ſupremam compotationem agitat cum electis diſcipulis.

1 *Φιλέλλην.*] Amatori Græcitatis.

2 *Elogia.*] Sunt rerum geſtarum propria teſtimonia. Plerumque in bonam partem ſumitur dictio.

3 *Fiſtulas.*] Reſpicit ad veterem Romanorum morem: ubi fiſtulatores, fidicines, tibicines & Symphoniaci pueri in convivia, circa finem introducebantur. Imo à quibuſdam etiam aliti, aut à mangonibus in privatas civium aulas publicaque principum palatia, mercede conducti, dimittebantur.

4 *Moriones.*] *Morio*, Stultus, fatuus homuncio, ut qui riſus cauſa ſolet eſſe in pretio. & principibus in delitiis.

cipulis. Hic natalitia celebrat [1] Herodes funeſto convivio. Hic Euangelicus ille dives epulatur ſplendide, mox deſcenſurus ad inferos. [2] Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus [3] ſinu Abrahæ. TI. Hoc argumentum non ſatis agnoſcimus. EV. [4] Cleopâtra eſt cum Antonio luxu decertans: jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant [5] Lapithæ. Hic Alexander Magnus haſta tranſverberat [6] Clitum. Hæc exempla nos admonent ſobrietatis in convivio, & à crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis inſtructam libris, ſed exquiſitis. TI. Locus hic plane divinitatem quandam præ ſe fert, adeo nitent omnia. EV. Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in menſa nihil vidiſtis niſi vitreum ac ſtanneum; nec eſt in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religioſe ſervo. Hæc ſphæra penſilis totum orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus ſingulæ regiones fuſiore ſpacio depictæ ſunt. In reliquis parietibus videtis inſignium autorum imagines; nam omneis depingere fuerat infinitum. Chriſtus primum habet locum, porrecta manu ſedens in monte. Capiti [7] imminet pater, dicens: *Ipſum audite.* Spiritus ſanctus expanſis alis multa luce complectitur illum. TI. Opus, ita me Deus bene amet, [8] Apelle dignum.

1 *Herodes.*] Eſt hic Herodes Antipas, Tetrarcha Galilææ, *vulpes* à Chriſto dictus. Funeſti autem convivii mentionem facit Matthæus cap. 14.

2 *Lazarus.*] *Lazarus* Syris tantundem eſt ac is, cui opem ferre decet. Appellative pro mendico ſumitur à Chriſto in parabolâ, quæ exſtat Luc. 16.

3 *Sinu Abrahæ.*] Abrahæ ſinus locutione metaphoricâ deſignat æternæ quietis locum in cœlo: ubi animæ piorum, poſt exantlatos hujus vitæ labores, quemadmodum parvuli in ſinu parentum, refocillantur.

4 *Cleopatra.*] Lege vitam illius apud Plutarchum, & *Plinium* cap. 35. lib. 9.

5. *Lapithæ.*] Theſſaliæ populi, equorum domitores, quique cum Centauris bella geſſere.

6 *Clitum.*] Alexander contumeliæ impatiens, qua à Clito affectus, erepta ſtipatorum cuidam lancea, in convivio trajicit.

7 *Imminet pater.*] Reſpicit ad locum Matt. 3. ubi Chriſto in Jordane à Joanne baptizato apparuit Sp. Sanctus tanquam columba, & Deus Pater acclamavit eidem: *Hic eſt filius ille meus dilectus ille, in quo acquieſco.* Idem repetitur Matt. 17.

8 *Apelle.*] *Apelles*, nomen pictoris eximii, patria Coi.

1 Ma-

gnum. Ev. Adjunctum eſt bibliothecæ [1] muſæon quoddam anguſtum, ſed elegans; quod ſubmota tabula oſtendit foculum, ſi quid offenderit frigus. In æſtate videtur ſolidus paries. Ti. Hîc mihi gemmea videntur omnia. Eſt & mira odoris gratia. Ev. Hoc mihi præcipue ſtudio eſt, ut niteat domus, & bene oleat. Utraque res minimo conſtat. Habet bibliotheca ſuum ambulacrum penſile, ſpectans in hortum, & huic adhæret [2] ſacellum. Ti. Locus numine dignus. Ev. Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminent iis quæ vidiſtis ad hortum domeſticum ſpectantia. In his ſuperioribus utroque proſpectus eſt, ſed per feneſtras, quæ poſſunt occludi, præſertim in his parietibus qui non ſpectant hortum interiorem, quo domus ſit tutior. Hic ad lævam, quia plus eſt lucis, & paries raris feneſtris interruptus, ordine depicta eſt tota vita Jeſu, ex narratione quatuor Euangeliſtarum, uſque ad miſſum Spiritum ſanctum, & primam prædicationem Apoſtolorum ex Actis. Additæ ſunt & locis notæ, ut agnoſcat ſpectator, juxta quòd ſtagnum, aut in quo monte res geſta ſit. Additi ſunt tituli, paucis verbis ſubnotantes totum argumentum: velut illud quod dicitur à Jeſu, *Volo, mundare*. Ex adverſo reſpondent [3] figuræ & vaticinia Veteris Teſtamenti, præſertim è Prophetis & Pſalmis, qui nihil aliud habent, quam Chriſti vitam, & Apoſtolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile conſilium Dei, quo per filium ſuum reſtituere voluit genus humanum. Nonnunquam adeſt uxor comes, aut amicus quiſpiam, qui rebus piis delectetur. Ti. In hac domo cui poſſet obrepere tædium? Ev. Nulli qui didicerit ſecum vivere. In ſumma ora pictu-

ræ,

1 *Muſeion.*] Μουσεῖον, locus in ædibus ſemotior, ubi Muſarum ſacra ſtudia tractantur.

2 *Sacellum.*] Diminutivum à ſacrum, & ſignificat locum parvum Deo ſacratum cum ara. Belg. *Een Kapelle.*

3 *Figuræ, & vaticinia.*] Hujuſmodi Pontifex Maximus, Iſaacus, Moſes, Joſephus, Simſon, Jonas aliique; ut & agnus Paſchalis & ſacrificia, venturum in carne Chriſtum & ejuſdem mortem exhibentia.

 1 *Hujuſ-*

Franciſcanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo ſequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, niſi quod explicatu alarum [1] gilvas verius, quam candidas plumas oſtenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, niſi quod ſingulæ ſedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, criſtam geſtantes vertice, roſtris & unguibus aduncis, ventre prominente. [2] Harpyiæ videri poterant, ſi tres modo fuiſſent. Po. Quid moliebantur iſtæ furiæ? Br. Procul, inquit, obſtrepebant [3] heroi Reuchlino, & impetituræ videbantur, ſi licuiſſet. Po. Qui minus licuit? Br. Quia verſus Reuchlinus, objecta [4] manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quò dignum eſt, malæ peſtes. Satis ſit vobis negotium faceſſere mortalibus: in me jam, immortalibus adſcriptum, nihil habet juris veſtra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciſcanus, mox abierant fœdiſſimæ volucres, ſed relicto fœtore, ad quem collatum [5] oletum videri poſſet [6] ſamſucinum, aut [7] foliatum. Dejerabat ſe citius vel ad inferos deſcenſurum, quam ſuſtineret iterum afflari [8] tali thymiamate. Po. Male ſit illis peſtibus. Br. Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciſcanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus, qui Reu-

1 *Gilvas.*] Gilvus color, eſt medius inter album & rufum. Belg. *Vael.*

2 *Harpyiæ*] Ab *ἁρπάζω, rapio.* Sunt avium monſtra fictitia. Vocantur & *Stymphalides* aves, quia eis virginei volucrum vultus eſſe dicuntur à Virg. Æneid. 3. Per eas autem intelliguntur furiæ, quæ & Stygiæ canes, & Jovis canes dicuntur, quæ tres numero, *Aëllo, Ocypete* & *Celæno.*

3 *Heroi.*] Heros, qui cum mortalis eſſet, rerum magnitudine immortalitatem adeptus, & in Deorum numerum eſt relatus.

4 *Manu crucis.*] Signatio hæc crucis jam vetus eſt, licet poſtmodo ſuperſtitioſe magis quam prioribus ſæculis à Pontificiis obſervata.

5 *Oletum.*] Stercus humanum, ab oleo, id eſt fætorem emitto: proprie autem pro loco in quo mejimus.

6 *Samſucinum.*] Oleum ſamſucinum, fit ex ſamſuco ſeu amaraco herba, quæ & majorana dicitur. Belg. *Margeleyn.*

7 *Foliatum.*] Unguenti præſtantiſſimi genus, quod & Nardinum, à nardi folio. Plinius libro 13. cap. 1. de quo etiam Juvenalis: *Mœchis foliata parantur.*

8 *Tali thymiamate.*] Thymiama ſuffitus eſt ex aromatibus. *θυμιάω*, eſt odores accendo.

8 Gale-

Reuchlinum hiſce verbis compellabat: *Salve, collega ſanctiſſime. Datum eſt hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in conſortium cœlitum, quod tuis ſanctiſſimis laboribus deſtinavit divina benignitas.* Simulque veſtem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quave ſpecie videbatur Hieronymus? Eratne tam ſenilis, quam illum pingunt? aut cucullam habebat, aut [1] galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem? Ad hæc ille: Nihil, inquit, iſtiuſmodi. Species erat amœna, quæ ſic ætatem teſtabatur, ut nihil haberet ſqualloris, dignitatis plurimum. Quorſum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? veſtem gerebat ad talos uſque demiſſam; cryſtallum diceres pellucidum. Ejuſdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam [2] pyropon præ ſe ferebant, nonnullæ [3] ſmaragdum, tertiæ [4] ſapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. Po. Conjicio id fuiſſe inſigne [5] trium linguarum, quas calluerunt. Br. Non eſt dubium. Nam & fimbriæ, ut ajebat, trium linguarum litteris, triplici colore diſtinctis, viſebantur inſcriptæ. Po. Num incomitatus aderat Hieronymus? Br. Incomitatus, inquis? Totus ille campus obſidebatur [6] myriadibus [7] Geniorum, nec aliter oppleverant aërem totum, quam videmus in ſolis radiis, volitare minuta corpuſcula, quæ vocant [8] *ἄτομα*, ſi tamen à re

tam

1 *Galerum.*] Galerus viatorius, ſolem defendens. Belg. *Viltenhoet.*

2 *Pyropon.*] Lapides ſunt lucidiſſimi, habentes *πυρὸς ὦπα*, ignis faciem.

3 *Smaragdum.*] Smaragdus, gemma virore oculos ſatians: unde ab Horat. *viridis lapis* vocatur. Belg. *Eſmaraud.* Præſtantiſſimum genus naſcitur apud Scythas, in altiſſimis montibus.

4 *Sapphirum.*] Sapphirus, lapis cærulei coloris, à Cyano mare non multum differens. Belg. *Sapphier.* Jovi Phœboque antiquitus ſacra.

5 *Trium linguarum.*] Deſignat autor Hebraicam, Græcam, Latinam. Reuchlinus enim diſcipulus Joannis à Lapide, Tubingæ Profeſſorem egit Hebraicæ & Græcæ linguæ.

6 *Myriadibus.*] Myrias numerum continens decem millia.

7 *Geniorum.*] Genii ſic dicti, quia nos genitos ſuſcipiunt. Hoc loco boni intelliguntur: alioquin & mali ſunt.

8 *Ἄτομα.*] *Inſeparabilia à τέμνω, ſeco.* Ex his Democritus mundum conditum docuit.

1 *Hie-*

tam humili huc ducenda eſt comparatio. Neque cœlum videre licuiſſet, neque campum, niſi pellucerent omnia. Po. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum eſt? Br. [1] Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando oſculo complexus eſt. Atque interea vaſto hiatu cœlum ſuperne diduxit ſeſe, majeſtatem quandam inenarrabilem exhibens, ſic ut ad eam ſpeciem, cætera pæne ſorderent, quæ tamen antea videbantur eſſe mirifica. Po. Non poſſis aliquam imaginem nobis depingere? Br. Qui poſſim ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit ſe ullis vocibus vel ſomnium rei poſſe depingere: tantum hoc ajebat, ſe vel millies mori paratum, ſi liceat iterum eo ſpectaculo, quamlibet exiguo momento frui. Po. Quid tandem? Br. Ex hiatu cœli demiſſa eſt ingens columna igne pellucido, ſed amœno: per eam in complexu duæ ſanctiſſimæ animæ ſubvectæ ſunt in cœlum, choris angelicis tanta melodia delinientibus omnia, ut Franciſcanus neget, ſe unquam ejus voluptatis meminiſſe poſſe, quin erumpant lacrymæ. Secuta eſt mira fragrantia. Ubi ſomnus reliquit hominem, ſi tamen ille ſomnus dicendus eſt, erat dementi ſimilis; non credebat, ſeſe eſſe in [2] cellula ſua; requirebat pontem ac pratum ſuum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi ſenſerunt rem non eſſe fabuloſam, (nam compertum eſt [3] eadem hora terris exceſſiſſe Reuchlinum, qua viſio viro illi ſanctiſſimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta

1 *Hieronymus.*] Belle Reuchlino linguarum perito adjungitur Hieronymus: hic enim ſupra reliquos Patres in linguis exercitatiſſimus. Imo tanto ſtudio Hebraicum idioma addidicit, ut magnâ mercede conductos Hebræorum doctiſſimos habuerit, qui noctc illum inſtituerent.

2 *Cellula ſua.*] Monaſteriorum habitacula in domunculas ſeu cellulas diſtributa. Ab iiſdem ordo Fratricellorum ſeu Cellariorum fratrum nomen adeptus eſt.

3 *Eadem hora.*] Simillimum mendacium de Ignatio narratur: cui Codurii abſentis mors revelata.

1 *Ado*

facta piorum præmiis ampliſſimis remuneratur. Po. Quid igitur ſupereſt, niſi ut ſanctiſſimi viri nomen [1] adſcribamus calendario ſanctorum? Br. Id ego facturus eram, etiam ſi nihil tale vidiſſet Franciſcanus, & quidem aureis litteris, proxime divum Hieronymum. Po. Emoriar, niſi idem facturus ſum in codice meo. Br. Quin & in meo [2] larario ſtabit aureus inter [3] divos ſelectos. Po. Stabit & in meo vel [4] gemmeus, ſi ſuppetat animo facultas. Br. Ponetur & in bibliotheca, Hieronymo proximus. Po. Addetur & meæ. Br. Imo ſi grati volent eſſe, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præſertim ſacras. Po. Dignus eſt videlicet. Sed nihil te movet ille ſcrupulus, quod nondum relatus eſt in numerum divorum, auctoritate Romani Pontificis? Br. [5] Quis canonizavit (ſic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria ſanctior apud pios omnes? horum quos inſignis pietas, quos ingenii, vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an [6] Catharinæ Senenſis, quam in divarum numerum retuliſſe fertur [7] Pius, ejus nominis ſecundus, in gratiam [8] ordinis & urbis? Po. Vera prædicas. Ille demum verus cul-

1 *Adſcribamus.*] In more id Papicolis nomina ſanctorum aliorumque Pontificiâ autoritate Calendario inſcribere: quorum feſti dies ſtato tempore quotannis colendi.

2 *Larario.*] Lararium, locus ubi reponuntur Dii penates, hoc eſt, domeſtici. Erat autem prope focum.

3 *Divos ſelectos.*] Dii Conſentes ſive præcipui erant duodecim, ſex mares totidemque fœminæ, quorum ope in graviſſimis negotiis Jupiter utebatur. His alii octo additi, qui cum Conſentibus Selecti dicti, propter majores in mundo adminiſtrationes.

4 *Gemmeus.*] Ille veterum mos, ut ſive ad oſtendendum erga Deos affectum, ſive ob rem quampiam, cujus deſiderio tenebantur; obſtringerent ſe ſimulachra exornaturos.

5 *Quis canonizavit.*] Canonizare barbarice dicunt, pro eo quod eſt, in numerum divorum referre. Quod in Canone vocato recenſeantur aliquot divorum, divarumque nomina.

6 *Catharinæ Senenſis.*] De hâc, Senis patre tinctore natâ, blaſphemæ fabulæ circumferuntur. Inter alia, quod Chriſto præſentibus Mariâ, Joanne Euangeliſtâ & Davide nupſerit.

7 *Pius, ejus nominis.*] Prius Æneas Sylvius dictus. Pontificatum adeptus anno 1458. Ex paupere adoleſcente doctiſſimus Papa.

8 *Ordinis.*] Ordo hic tertius Dominicanorum: cui dicta Catharina initiata anno 1372.

cultus eſt, qui ſponte cœlo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo ſentiuntur. Br. Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, ſi quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam [1] intermoritura virtutis ſuæ monumenta. Benefactis conſecravit nomen ſuum immortalitati. Nunc exemptus malis, cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. Po. At multa paſſus eſt in vita. Br. Sed plura paſſus eſt divus Hieronymus. Felicitas eſt, ob bona pati à malis. Po. Fateor certe; ob optima à peſſimis multa [2] perpeſſus eſt Hieronymus. Br. Quod olim fecit Satanas per [3] Scribas & [4] Phariſæos in Dominum Jeſum, hoc & nunc facit per Phariſaicos quoſdam in optimos quoſque viros, ac de genere mortalium ſuis vigiliis bene merentes. Nunc ille metit optimam meſſem pro ſemente, quam fecit. Interim noſtræ partes erunt, illius memoriam habere ſacroſanctam; illius nomen ferre laudibus; ac ſubinde illum ſalutare verbis hujuſmodi: *O ſancta anima, ſis felix linguis, ſis felix linguarum cultoribus, faveto linguis ſanctis, perdito malas linguas, infectas veneno* [5] *gehennæ*. Po. Ita faciam, ac ſedulo prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam deſiderent, quandoquidem hoc receptum, qua ſanctiſſimi herois memoriam celebrent. Br. Hoc dicis, quod iſti *Collectam* appellant?

1 *Intermoritura.*] Exſtat certe Reuchlini Lexicon Hebraicum, à multis ſummopere commendatum.

2 *Perpeſſus eſt Hieronymus.*] Poſt multas enim peregrinationes & vitæ incommoda in deſerta ſeceſſit. E Syria autem Romam evocatus, grande periculum incurrit, inſtigante Clero Romano. Nec minora paſſus eſt ab Arrianis.

3 *Scribas.*] Scribarum tria genera: Unum, regibus inſerviens, alterum, privatorum contractus exarans: tertium, juris divini peritorum. Ex hoc numero ſelecti nonnulli & primariis ſacerdotibus adjuncti ſenatum eccleſiaſticum conſtituebant. Ab his tam infanda paſſus Chriſtus.

4 *Phariſæos.*] Phariſæi ſic dicti à ſeparando vel exponendo: propter ſacrarum litterarum peritiam, ab Alexandrâ Hircani Ariſtobulique matre ſummopere evecti.

5 *Gehennæ.*] Gehennæ vox Hebræa, à *Ge* & *Hinnon*, ſignificans *vallem* Hinnon: locus Jeroſolymæ vicinus: ubi olim Judæi filios horrendâ immanitate Molocho immolabant.

1 *Balel*

lant? Po. Scilicet. BR. Hanc paraveram & ante mortem. Po. Recita, quæſo. BR. *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam Apoſtolos tuos ad Euangelii prædicationem per Spiritum tuum Sanctum cœlitus inſtruxeras, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovaſti: da, ut omnibus linguis, omnes ubique prædicent gloriam filii tui Jeſu, ut confundas linguas pſeudoapoſtolorum, qui conjurati ſubſtruunt impiam turrim* [1] *Babel, tuam gloriam obſcurare conantes, dum ſuam ſtudent attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jeſu Filio tuo unigenito, Domino noſtro, & Spiritu Sancto, in æterna ſæcula, Amen.* Po. Elegans profecto & pia precatio: diſpeream niſi mihi quotidie dicetur. Et hunc occurſum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. BR. Iſto gaudio diu fruere, ac vale. Po. Vale tu quoque. BR. [2] Valebo, ſed non coquus.

Proci & Puellæ.

PAMPHILUS, MARIA.

PA. SAlve crudelis, ſalve ferrea, ſalve adamantina. MA. Salve tandem & tu Pamphile, quoties & quantum voles, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. PA. At Martiam

1 *Babel.*] Significat *confuſio venit*. Cum turrim enim molirentur homines, cujus apex cœlum attingeret, confudit Deus omnium linguas, ita ut opus perfici non potuerit.

2 *Valebo, ſed non coquus.*] Quum candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam ſuffragium peteret, Cicero cavillans, *Ego quoque, inquit, tibi favebo.* Jocus autem eſt in dictione ambigua *quoque* & *coce:* quod ad pronunciationem attinet. Unde liquet olim alium fuiſſe ſonum harum litterarum q & c quam nunc eſt. Quod ſi fuiſſet diverſus, non erat jocus ex voce plura ſignificante. Nunc litera c aliud ſonat præcedens a, o, u, quam e, i, y, quod idem fit in Græcis, quum ejus varietatis nulli vetuſti grammatici meminerint, quod equidem ſciam. Et Fabius in primo libro diſputat, q & k, redundare; non redundarent autem, ſi quid aliud ſonarent quam c, niſi quod c apponitur reſpiratio, quam rejiciunt q & k. Ceterum u adjunctum q, evaneſcit; alioqui cotidie & quotidie non ſolum differrent ſcriptura, verum etiam ſono, quod ſecus eſſe, licet ex Fabii verbis colligere cap. de orthographia. Porro jocus Ciceronis ad quem hic alluditur, refertur apud Quintilianum libro ſexto, capite De riſu.

1 Exa-

tiam dici oportuit. MA. Quid ita, quæſo? Quid mihi cum Marte. PA. Quia quemadmodum illi deo pro ludo eſt, homines interficere; ita & tibi: niſi quod tu Marte crudelior, occidis etiam amantem. MA. Bona verba. Ubinam ſtrages iſta mortalium, quos ego occidi? Ubi ſanguis interfectorum? PA. Unum cadaver vides exanime, ſi modo me vides. MA. Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ formidabiliores! PA. Ludis tu quidem; tamen interim miſerum [1] exanimas, & crudelius occidis, quam ſi confoderes telo. Nunc longo cruciatu [2] excarnificor miſer. MA. [3] Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occurſum [4] abortierunt? PA. Atqui pallor arguit exſanguem magis, quam ulla ſit umbra. MA. Atqui iſte pallor tinctus eſt [5] viola. Sic palles ut ceraſum matureſcens, aut uva purpuraſcens. PA. Satis procaciter rides miſerum. MA. Atqui ſi mihi non credis, admove ſpeculum. PA. Non optarim aliud ſpeculum; nec arbitror eſſe clarius ullum, quam in quo me nunc contemplor. MA. Quod ſpeculum mihi narras? PA. Oculos tuos. MA. [6] Argutator, ut ſemper tui ſimilis es! Sed unde doces eſſe exanimem te? An cibum capiunt umbræ? PA. Capiunt, ſed inſipidum, qualem ego. MA. Quibus igitur veſcuntur? PA. [7] Malvis, [8] porris, & [9] lupinis. MA. Atqui tu non

1 *Exanimas.*] Anima privas, occidis.

2 *Excarnificor.*] Excarnificare eſt carnem diſſecare, quod carnificum & lanionum. Metaphorice pro excruciare, lento dolore afficere. ponitur.

3 *Eho.*] *Eho* ſæpenumero vim habet interjectionis ad ſe vocantis. Hic vero excitativa particula, qua attentionem ejus, quicum loquimur, paramus.

4 *Abortierunt.*] Hoc eſt, immaturum fœtum ediderunt.

5 *Viola.*] Intelligit nempe author violam purpuream, quæ Græcis τὸ ἴον εἶδος: eſt enim & viola lactea & tertia coloris palliduli. Per antiphraſin nominata, quaſi minime violanda.

6 *Argutator.*] Hic pro ſophiſta argutulo, vel argumentatore accipitur.

7 *Malvis.*] Malvæ herbæ notiſſimæ. Plinius duo genera ponit, foliorum varietate inter ſe diſcreta. Sylveſtrem hic intelligit. Belg. *Keeskens kruyt.*

8 *Porris.*] Porrum vel porrus, genus oleris. Mart. *Mittit præcipuos nemoralis Aricia porros: In medio viridi ſtipite cerne comas.* Belgis *Bies-loock.*

9 *Lupinis.*] *Lupinus*, leguminis genus omnium viliſſimum & amariſſimum. de quo & Virg. Georg. 1.
Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſque lupini Suſtuleris calamos. Belg. *Wick-boone.*

non abſtines à capis & perdicibus. PA. Verum; ſed interim nihilo plus ſapiunt palato meo, quam ſi malvis veſcerer, aut [1] betis abſque pipere, vino & aceto. MA. O te miſerum! & tamen interim obeſulus es. An & loquuntur exanimes? PA. Sic ut ego, voce perquam exili. MA. Atqui nuper cum audirem te conviciantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obſecro te, num etiam ambulant umbræ? num veſtiuntur? num dormiunt? PA. Etiam coëunt, ſed ſuo more. MA. Næ tu ſuavis nugator es. PA. Sed quid dices, ſi [2] argumentis Achilleis evincam, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam? MA. Abſit omen, Pamphile, ſed aggredere [3] ſophiſma. PA. Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud eſſe, quam abductionem animæ à corpore. MA. Largior. PA. Sed ita, ut ne repoſcas, quod dederis. MA. Non fiet. PA. Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam eſſe. MA. Accedo. PA. Concedes & illud, quod à graviſſimis auctoribus dictum, tot ſeculorum ſuffragiis comprobatum eſt, animam hominis non illic eſſe ubi animat, ſed ubi amat. MA. Iſtuc explana craſſius; non enim ſatis aſſequor quid velis. PA. Et hoc ſum infelicior, quod iſtuc non æque ſentis atque ego. MA. Fac ut ſentiam. PA. Eadem opera fac ut ſentiat adamas. MA. Equidem puella ſum, non lapis. PA. Verum; ſed [4] adamante durior. MA. Sed perge colligere. PA. Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec ſentiunt, etiamſi occidas. MA. Audivi ſane. PA. Quid conjectas eſſe in cauſſa? MA. Dic

tu,

1 *Betis abſque.*] Beta Belg. *Beet, Hofkruyde.* Alludit vero Eraſmus ad verſum Martialis: *Ut ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ: O quam ſæpe petet vina piperque coquus.* Dicta videtur quia depreſſa figuram B referat.

2 *Argumentis Achilleis.*] Achilleum argumentum fortiſſimum & irrefragabile eſt apud Ariſtotelem lib. de Phyſico auditu.

3 *Sophiſma.*] Græcis *fraudem* ſignificat: & pro fallaci argumenti genere accipitur, ita ingenioſe excogitato, ut quum mendoſiſſimum ſit, incauto tamen recte concluſum videatur.

4 *Adamante durior.*] Proverbio huic locum fecit, incredibilis hujus lapidis durities, adeo ut quicquid invictum atque inexpugnabile eſt, id *adamantinum* vocetur.

Par

tu, Philoſophe. PA. Nimirum quoniam animus eſt in cœlis, ubi habet quod vehementer amat, & abeſt à corpore. MA. Quid tum poſtea? PA. Quid tum, dura? Illud conſequitur, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam. MA. Ubi eſt igitur anima tua? PA. Illic ubi amat. MA. Quis autem ademit tibi animam? Quid ſuſpiras? Dic libere. dices impune! PA. Crudeliſſima quædam puella, quam ego tamen, ne mortuus quidem odiſſe poſſum. MA. Humanum ingenium. Sed cur illi viciſſim non adimis ſuam animam, [1] par pari, quod ajunt, referens? PA. Nihil me felicius, ſiquidem liceat facere permutationem, ſic ut illius animus viciſſim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. MA. At licetne mihi tecum viciſſim [2] ſophiſtam agere? PA. [3] Sophiſtriam. MA. Num fieri poteſt, ut idem corpus ſit animatum, & exanime? PA. Non eodem quidem tempore. MA. Cum abeſt anima, tum mortuum eſt corpus? PA. Eſt. MA. Nec animat niſi cum adeſt? PA. Eſto ſane. MA. Qui fit igitur, ut cum ibi ſit ubi [4] amat, animet tamen corpus unde demigravit? Quod ſi animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum eſt? PA. Argutare tu quidem ſatis ſophiſtice; ſed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcumque corpus animantis, improprie dicitur anima, cum revera ſint tenues quædam animæ reliquiæ, non aliter quam odor roſarum manet in manu, etiam roſa ſubmota. MA. Difficile eſt, ut video, [5] vulpem capere laqueo. Sed illud reſponde; Nonne agit, qui

1 *Par pari, &c.*] Proverbium monet, ut tales ſimus in alios, quales in nos illos experimur.

2 *Sophiſtam.*] Σοφιστὴς dicitur quaſi ſophiæ cavillator. Teſte Suida eſt omnis artifex, & qui eloquentiam exercet, & qui in verbis calumniatur & fallaciis.

3 *Sophiſtria.*] Quæ in loquendo decipere ſtudet, & utitur ſophiſmatibus.

4 *Amat.*] Reſpicit toto hoc loco author ad notiſſimum dictum: *anima eſt ubi amat, non ubi animat.*

5 *Vulpem capere laqueo.*] Quemadmodum leonibus ineſt audacia, ita huic animanti aſtutia: unde & proverbium apud Belgas: *'t Is quaad oude Voſſen met ſtri ken te vangen.* Eſt vero apud Plutarchum aliud de vulpe adagium: vulpes, nempe, quæ ſemel effugerit laqueos, non capitur iterum.

qui occidit? PA. Maxime. MA. Et patitur qui occiditur? PA. Scilicet. MA. Qui fit igitur, ut cum qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat ſeipſum? PA. Imo contra; qui amat, patitur: quæ amatur, agit. MA. Iſtuc [1] nunquam evinces apud Areopagitas Grammaticos. PA. At evincam apud [2] Amphictyones Dialecticos. MA. Verum ne graveris & illud reſpondere. Volens amas, an nolens? PA. Volens. MA. Cum igitur liberum ſit non amare, videtur homicida ſui, quiſquis amat; præterque jus accuſat puellam. PA. Atqui puella non ideo occidit, quod amatur, ſed quod non amat mutuum. Occidit autem quiſquis ſervare poteſt, nec ſervat. MA. Quid ſi juvenis amet inconceſſa, hoc eſt, uxorem alienam, aut [3] virginem Veſtalem, num illa amabit mutuum, ut ſervet amantem? PA. Sed hic juvenis amat, quod amare fas piumque eſt, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod ſi leve eſt homicidii crimen, & veneficii ream peragam. MA. Iſtuc prohibeant ſuperi. An [4] Circen quampiam ex me facies? PA. Aliquid & iſta crudelius. Nam [5] porcus aut urſus eſſe malim, quam id quod nunc ſum, exanimis. MA. Quo tandem veneficii genere perdo homines? PA. [6] Faſcino. MA. An igitur vis, ut poſthac

hac

1 *Nunquam evinces apud Areopag.*] Scalig. docet Athenis duos ſummos ſenatus fuiſſe, alterum τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, qui erant judices ut plurimum rerum capitalium, & quidem magni momenti: alterum autem ordinarium, civium, &c. Derivatur ab Ἄρειος πάγος, *Martius collis*, ſeu clivus, qui Athenis locus erat judicii in arce.

2 *Amphictyon.*] Concilium erat, quod apud Thermopylas cogi ſolebat, ad quod duodecim populi conveniebant, ſub Amphictyone Deucalionis filio, Iones, Dores, Peræbei, Bœotii, Magnetes, Achæi, Φθιοὶ, Molienſes, Dolopes, Ænianes, Delphi, Phocenſes. Sic & Dialecticorum variæ ſunt ſectæ.

3 *Virginem Veſtalem.*] Veſtales miniſtræ Veſtæ apud Romanos, eæque Virgines. Cauſa duplex refertur. Prior quod Juno & Ceres, Veſtæ ſorores, ambæ pepererunt. Reſtitit ſola Veſta, viri impatiens. Altera cauſa, quod Veſta ignis, qui nihil gignit. Pollutarum pœnæ: primo quidem virgis cæſæ ad mortem: poſterioribus temporibus vivæ ſepultæ.

4 *Circen.*] Filia Solis & Nymphæ Perſes, inſignis venefica.

5 *Porcus aut urſus.*] Digitum intendit in hiſtoriam Circes & Ulyſſis: quæ, hunc hoſpitio excipiens, ſocios ejus in porcos convertit. Virg. *Circe ſocios mutavit Ulyſſis.*

6 *Faſcino.*] Faſcinum veneficii genus,

quo

hac abs te deflectam noxios oculos? PA. [1] Bona verba. Imo magis afflecte. MA. Si mihi ſunt oculi faſcinatores, qui fit, ut non [2] contabeſcant & cæteri, quos obtueor? Itaque ſuſpicor, faſcinum iſtud eſſe in tuis oculis, non in meis. PA. Non ſat tibi erat jugulare Pamphilum, ni inſultes inſuper? MA. O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exſequiæ? PA. Opinione tua celerius, ni tu ſuccurras. MA. Egon' rem tantam poſſum? PA. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. MA. Si quis mihi porrigat [3] panacen. PA. Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius, imo quid æquius? Non aliter abſolveris ab homicidii crimine. MA. Apud quod tribunal peragar rea? [4] Areopagitarum? PA. Non; ſed apud tribunal Veneris. MA. Ajunt Deam eſſe placabilem. PA. Imo nullius ira perinde formidabilis. MA. Habet [5] fulmen? PA. Non. MA. Habet tridentem? PA. Nequaquam. MA. Habet haſtam? PA. Minime. ſed eſt [6] Dea maris. MA. Non navigo. PA. Sed habet [7] puerum. MA. Non eſt formidabilis ætas. PA. Vindicem ac pervicacem. MA. Quid is mihi faciet? PA. Quid faciet? Prohibeant omnes ſuperi. Nolim enim illi malum ominari, cui bene volo. MA. Tamen effare; nulla mihi ſuperſtitio eſt. PA. Dicam ergo. Si hunc ſpre-

quo homines oculorum maleficio, ad extremos miſeriarum terminos dejiciuntur. à *βασκαίνω*, *faſcino*, *invideo*.

1 *Bona verba.*] Charientiſſimus eſt, jocus cum amœnitate mordax.

2 *Contabeſcant.*] Plinius teſtatur in Triballis & Illyriis homines eſſe qui viſu effaſcinent: & Solinus in Africa familias, quæ ſi impenſius laudaverint ſegetes, arbores, infantes, equos, repente emoriuntur.

3 *Panacem.*] Panace herba quæ medetur omnibus morbis; unde & nomen habet.

4 *Areopagitarum.*] Judicabant ſumma integritate Areopagitæ, noctu, non interdiu, in templo Martis; quod Mars, Græcis Ἄρης, cum homicidii crimine reus fieret, judicantibus duodecim Diis ſex ſententiis fuit abſolutus in vico Athenienſi Areopago.

5 *Fulmen.*] Eſt telum Jovis, Tridens Neptuni, Haſta Palladis.

6 *Dea maris.*] Poëtarum fabulæ habent Venerem natam ex ſpuma maris & Cœli teſticulis à Saturno exciſis & in mare projectis. Hinc & à ſpuma *Aphrodites.* Auſonius: *Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cœlo, Æneadum genitrix hic habito alma Venus.*

7 *Puerum.*] Puer iſte Cupido, juxta Ciceronem ex Marte & Venere, juxta Senecam ex Vulcano & Venere natus.

ſpreveris amantem, non omnino mutuo indignum amore, niſi fallor, ille fortaſſe juſſu matris, immittet tibi peſſimo veneno tinctum [1] jaculum, ut in ſordidum aliquem [2] depereas, qui te tamen non redamet. MA. Supplicium narras abominandum. Ego ſane vel mori præoptarim, quam perdite amare deformem, nec amore mutuo reſpondentem. PA. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum inſigniter editum in puellam quandam. MA. Ubi locorum? PA. [3] Aureliæ. MA. Quot anni ſunt? PA. Quot anni? Vix ſunt menſes decem. MA. Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? PA. Nihil; novi tanquam te. MA. Quin igitur edis nomen? PA. Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuiſſet! Idem habebat nomen, quod tu. MA. Pater quis erat? PA. Vivit adhuc inter Jureconſultos præcipui nominis, re ſplendida. MA. Adde nomen. PA. Mauricius. MA. Cognomen. PA. Aglaius. MA. Vivitne mater? PA. Nuper [4] reliquit ſuperos. MA. Quo morbo periit? PA. Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametſi vir cum primis fortis, periclitabatur. MA. Licetne ſcire matris quoque nomen? PA. Maxime. Sophronam nemo non novit. Sed quid ſibi vult iſta percunctatio? An me putas [5] apologum comminiſci? MA. Egon' de te ſuſpicarer hoc? Hæc ſuſpicio pronior eſt in ſexum noſtrum. Sed narra, quid acciderit puellæ. PA. Puella erat honeſto loco nata, ut dixi, re lauta, forma perquam eleganti: quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non diſſimilis. MA. Quo nomine? PA. Hei mihi, offendor omine; Pamphilus & ille dictus eſt. Illa nihil non tentantem pertinaciſſime ſprevit. Juvenis

1 *Jaculum.*] Fingitur enim Cupido armatus duobus plane diverſæ naturæ telis, aureo nimirum & plumbeo: hoc amorem pellit, illud conciliat.

2 *Depereas.*] Deperire in aliquem, eſt impatienter quempiam amare.

3 *Aureliæ.*] Urbs nobiliſſima ad Ligerim, Academia inſignis. Obſeſſa graviter ab Anglis manu Virginis Joannæ Dauciæ non abſque miraculo liberata eſt.

4 *Reliquit ſuperos.*] Pro deceſſit è vivis, & reliquit terram, quæ ſupera eſt reſpectu inferorum.

5 *Apologum.*] Fabulam, rem vanam.

1 *Fur-*

nis dolore contabuit. Nec ita multo poſt, illa deperire cœpit in quendam, ſimium verius quam hominem. MA. Quid ais? PA. Adeo perdite, ut ſatis dici non queat. MA. Tam elegans puella, tam deformem? PA. Vertice acuminato, raro capillitio, eoque lacero & impexo, [1] furfure ac [2] lendibus oppleto: plerumque cranii cutem nudaverat [3] alopecia; [4] oculis refugis, [5] naribus ſimis ac ſurſum hiantibus, ore ſparſo, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento ſcabioſo; ſcapulas deformabat [6] gibbus; venter prominulus, [7] crura vara. MA. [8] Therſiten quempiam mihi depingis. PA. Imo ajunt illi non fuiſſe niſi unam auriculam. MA. Altera perierat illi fortaſſe in bello. PA. Imo in pace. MA. Quis hoc auſus eſt? PA. Dionyſius carnifex. MA. Fortaſſe formæ infelicitatem penſabat res ampla domi. PA. [9] Imo decoxerat, ac plus quam [10] animam debebat. Cum hoc marito tam inſignis puella nunc degit ætatem, ac ſubinde vapulat. MA. Rem miſeram narras. PA. Sed veram. Sic viſum eſt [11] Nemeſi, juvenis ſpreti contumeliam ulciſci. MA. Ego citius optarem extingui fulmine, quam talem ferre

1 *Furfure.*] Furfures Latini appellant, vitium capitis, quod Græci πιτυρίασιν vocant, quum ſcil. quædam quaſi furfuraceæ ſquamulæ, abſque ulceratione à cute reſolvuntur; præſertim in capillo, barba, &c.

2 *Lendibus.*] Lens, fœtus pediculi, tanquam ovum ejus, pilis adhærens ſixum.

3 *Alopecia.*] Defluvium capillorum, morbus fœdus. ab ἀλώπηξ, vulpes; quod ea crebro id morbi patiatur.

4 *Oculis refugis.*] Seu introrſum latentibus. Belg. *ingevallen Oogen.*

5 *Naribus ſimis.*] Simus naſus eſt idem qui preſſus; nempe inſtar naſi ſimiæ. (Gallis enim *camus*) Belgæ hunc *een camuyſde Neus* nuncupant.

6 *Gibbus.*] Eminens tumor dorſi, Belg. *Een bult.*

7 *Crura vara.*] Varus qui introrſum crura obtorta gerit, ei contrarium valgus, qui extrorſum.

8 *Therſiten.*] Quum hominem vehementer fœdum ſignificare volumus, *Therſitæ faciem* eum habere dicimus: qui Græcorum omnium fœdiſſimus fuit.

9 *Imo decoxerat.*] Decoquere bona metaphorice pro conſumere, ſimilitudine tranſlata à rebus quæ igne diutius coctæ in nihilum rediguntur.

10 *Animam debebat.*] *Animam debet*, Proverbium de eo qui immodico ære alieno tenetur, ut plus quam omnes facultates debeat, ac denique ſe ipſum. Erat enim antiquitus lex, ut qui ſolvendo non eſſet, is nexus addiceretur creditori, luiturus corpore, id eſt, opera, quod ære non poſſet.

11 *Nemeſi.*] Nemeſis eadem & Rhamnuſia & Adraſtea, ſcelerum ultrix bonorumque remuneratrix.

ferre maritum. PA. Ergo ne provoca Nemeſim, & amantem redama. MA. Siquidem iſtuc ſatis eſt, redamo. PA. Sed optarim iſtum amorem eſſe perpetuum ac proprium conjugem ambio, non amicam. MA. Neque me id fugit; ſed diu deliberandum eſt in eo, quod ſemel cœptum [1] reſcindi non poteſt. PA. Apud me quidem nimium diu deliberatum eſt. MA. Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus conſultor. Nam cæcum eſſe ferunt. PA. Sed oculatus eſt, qui ex judicio naſcitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te, ſed ideo te amo, quod talem te conſpexerim. MA. At vide ne non ſatis me perſpectam habeas. [2] Si calceum induiſſes, tum demum ſentires, qua parte te urgeret. PA. [3] Jacienda eſt alea, quanquam ego multis auguriis colligo, rem melius ceſſuram. MA. Etiam augur es? PA. Sum. MA. Quibus igitur [4] auguriis colligis? [5] An volavit noctua? PA. Illa volat ſtultis. MA. An à dextris advolavit [6] jugum columbarum? PA. Nihil iſtiuſmodi. Sed mihi jam annis aliquot perſpecta eſt probitas tuorum parentum: ea primum avis eſt non peſſima, [7] è bonis prognatam eſſe. [8] Neque me clam eſt, quam ſalubribus monitis, quam ſanctis exemplis apud hos ſis inſtituta. Et plus eſt bene inſtitui, quam bene naſci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omnino malis, ni fallor,

1 *Reſcindi.*] Metaphorice pro irritum facere, abolere.

2 *Si calceum.*] Alludit ad dictum Pauli Æmilii, repudiata uxore.

3 *Jacienda eſt alea.*] Cum alea proprie omne ludus genus, quod in ſortis varietate conſiſtit; hinc & pro fortuna periculique dubitatione: & *aleam jacere*, id eſt, facere periculum, committere ſe fortunæ.

4 *Auguriis.*] Augurium quaſi dicas avigerium vel avigarium, divinatio proprie ex avium volatu, cantu aut guſtatu.

5 *An volavit noctua.*] Priſcis Atheniensibus noctuæ volatus victoriæ ſymbolum exiſtimabatur, quod avis hæc Minervæ ſacra crederetur; quæ quidem dicta eſt, etiam male conſulta Athenienſium bene fortunare.

6 *Jugum columbarum.*] Recte: inter proſperas aves, ex quibus felicia auguria captabant Ethnici, habita eſt columba. Ea etiam Veneri ſacra. Non mirum ergo ſi amaſia amatori columbæ meminerit. Addit autem *à dextris*, id enim felix, quemadmodum *à ſiniſtris* inauſpicatum habebatur.

7 *E bonis prognatam eſſe.*] Secundum illud: *Fortes creantur fortibus & bonis: nec imbellem progenerant aquilæ columbam.*

8 *Neque me clam eſt.*] Id eſt, non latet me, probe ſcio.

1 *A tem-*

lor, jam olim cum tuis, amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos [1] à teneris, quod ajunt, unguiculis noti ſumus; nec male convenit [2] geniis noſtris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriuſque parentes pœne paria ſunt. Demum, quod eſt in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non peſſime quadrare ad meum ingenium. Poteſt enim per ſe præclarum eſſe, quod tamen non ſit aptum. Quam mei viciſſim tuo congruant, neſcio. Hæ videlicet aves (mea lux) mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modo ne tuus animus [3] mali ominis cantionem nobis occinat. MA. Quam cantilenam optas? PA. Ego præcinam; Sum tuus: tu ſuccine; Sum tua. MA. Brevis quidem cantiuncula; ſed longum habet [4] epiphonema. PA. Quid refert, quam longum, modo lætum? MA. Adeo mihi es inviſus, ut nolim te committere, cujus in poſterum pœniteat. PA. Deſine male ominari. MA. Fortaſſis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutarit. PA. Nec hoc corpus, ô bona, ſemper erit æque ſucculentum. Sed ego non contemplor tantum iſtud undique florens & elegans domicilium; hoſpitem magis adamo. MA. Quem hoſpitem? PA. Animum iſtum tuum, cujus decor ſemper cum ætate creſcet. MA. Næ tu plus quam [5] lynceus es, ſi iſtum perſpicis per tot tectoria. PA. Animum animo perſpicio. Ad hæc, in communibus liberis ſubinde repubeſcemus. MA. Sed

1 *A teneris unguiculis.*] Pro eo, quod eſt, à prima pueritia. Tranſlatum à catulis, quorum unguiculi nondum duruerunt. Belg. *Van kints been af.*

2 *Geniis noſtris.*] Id eſt, convenientia eſt inter utriuſque naturam. Bene conveniunt Ingenia noſtra. Non ſumus uſque adeo diſpari naturæ inclinatione & conditione. Modus loquendi à veterum ſuperſtitione, qui unicuique homini ſuum genium attribuebant, per quos geniti quaſi gerebantur, ſuſcipiebantur & tuebantur.

3 *Mali ominis, &c.*] Nempe ſi recuſet ſuccinere, ſum tua.

4. *Epiphonema.*] Quod in fine acclamatur. Facile eſt, dicere, *Sum tua*: ſed duobus verbis contrahitur indiſſolubile vinculum.

5 *Lynceus es*] Lyncei perſpicacitas in proverbium abiit. Tanta autem fuiſſe creditur ut noviſſimam lunam primamque eodem die vel nocte conſpicere potuerit.

Ma. Sed interim perit virginitas. Pa. Verum. Sed [1] eho, dic mihi, ſi tibi eſſet elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores an malles, delapſis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? Ma. [2] Ut argutatur! Pa. Saltem illud reſponde, utrum eſt elegantius ſpectaculum; vitis humi jacens, & computreſcens; an amplexa palum aut [3] ulmum, eamque purpureis uvis degravans? Ma. Reſponde tu mihi viciſſim; utrum ſpectaculum amœnius: roſa nitens & lactea in ſuo frutice; an decerpta digitis, ac paullatim marceſcens? Pa. Ego roſam exiſtimo feliciorem, quæ marceſcit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quam quæ ſeneſcit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marceſceret: quemadmodum felicius eſt vinum, quod bibitur ante quam aceſcat. Quanquam non ſtatim marceſcit flos puellæ, ſi nupſerit: imo video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabeſcebant, ex congreſſu viri ſic enituiſſe, ut tum demum florere cœperint. Ma. Attamen favorabilis ac plauſibilis apud omneis eſt virginitas. Pa. Elegans quidem res puella virgo; ſed quid juxta naturam prodigioſius anu virgine? Niſi matri tuæ defluxiſſet flos ille, nos iſtum floſculum non haberemus. Quod ſi, ut ſpero, non ſterile fuerit noſtrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. Ma. Attamen ajunt, rem Deo gratiſſimam eſſe caſtitatem. Pa. Et ideo caſtam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caſte vivam. Magis erit animorum quam corporum conjugium. Gignemus Reipublicæ, gignemus Chriſto. quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortaſſe olim ſic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joſeph. Sed interim diſcemus virginitatem. Non enim ſtatim pervenitur ad ſummum. Ma. Quid ego audio?

1 *Eho.*] Eho ſeu ehodum interjectio vocantis &, quemadmodum hoc loco, particula qua attentio paratur.

2 *Ut argutatur.*] Quam argute & procaciter loquitur.

3 *Ulmum.*] *Ulmus*, arbor propter raritatem foliorum, maritandis vitibus maxime idonea. Belg. *Olm boom.*

1 *Abſte-*

audio? Violanda virginitas, ut diſcatur? PA. Quid ni? Quemadmodum paullatim bibendo vinum parcius, diſcimus eſſe [1] abſtemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abſtinet, an qui ſemotus ab his, quæ provocant intemperantiam? MA. Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non poteſt corrumpere. PA. Utri verius debetur laus caſtitatis? eine [2] qui ſemet exſecat; an qui membris integris, tamen abſtinet à Venere? MA. Equidem poſteriori, meo [3] calculo, tribuerim laudem caſtitatis, [4] priori dementiam. PA. An qui [5] voto adſtricti abjurant matrimonium, nonne quodam modo exſecant ſeſe? MA. Videtur. PA. [6] Jam non eſt virtus non coire. MA. An non eſt? PA. Sic accipe. Si per ſe virtus eſſet, non coire, vitium eſſet coire. Nunc incidit, ut vitium ſit non coire, coire virtus. MA. Quando hoc incidit? PA. Quoties ab uxore jus ſuum petit maritus, præſertim ſi prolis amore quærit complexum. MA. Quid, ſi laſciviat? non eſt fas negare? PA. Fas eſt monere, vel rogare potius blandius, ut temperet: pernegare inſtanti, fas non eſt. Quanquam hac quidem in parte, raras audio querelas maritorum de ſuis uxoribus. MA. At dulcis eſt libertas. PA. Imo gravis eſt ſarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ noſtro arbitratu: an tibi videtur

1 *Abſtemii.*] Qui non bibunt vinum; quaſi dicat, abſque temeto, id eſt, vino.

2 *Qui ſemet exſecat.*] Vocatur is caſtratus ſeu Eunuchus. Tales hodie in aulis principum orientalium, ut & olim, plurimos videas. Cura mulierum iis commiſſa. Sunt vero & Eunuchi nati ex matris utero. Chriſtus etiam, Matthæi 19. Eunuchorum meminit, metaphorica loquutione, qui ſeipſos caſtrarunt propter regnum cælorum. Alii autem verba non hyperbolice aut metaphorice accipiunt, ſed proprie, quaſi Chriſtus digitum intendiſſet in Phariſæos, ſibi tempus quoddam virginitatis præſcribentes, & Eſſenos in totum à conjugio abſtinentes.

3 *Calculo meo.*] Suffragio, judicio meo.

4 *Priori dementiam.*] Eo nomine Origenes apud Patres male audiit, qui Chriſti verba Matth. 19. ſecundum literam interpretatus, ſibi teſtes exſecuit, ne à libidine tentaretur & abſque ſuſpicione cum mulieribus verſaretur.

5 *Voto adſtricti.*] Iſta obſtrictio, qua hodie monachi Pontificii perpetuam virginitatem vovent: præcipue ad Euſtathium Sebaſtiæ epiſcopum hæreticum referenda circa annum J. C. 325.

1 *Capi-*

detur iſta eſſe ſervitus? MA. Vulgus conjugium [1] capiſtrum vocat. PA. Sed ipſi vero capiſtro digni ſunt, qui ſic vocant. Dic mihi quæſo, an non animus tuus eſt alligatus corpori? MA. Videtur. PA. Non aliter quam avicula caveæ. Et tamen conſule illum, an cupiat eſſe liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter eſt alligatus. MA. Res eſt [2] utrinque modica. PA. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parſimonia, quæ non ſine cauſſa dicta eſt, *magnum vectigal*; ego foris induſtria. MA. Innumeras curas ſecum adferunt liberi. PA. Sed iidem innumeras voluptates, ac ſæpenumero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. MA. Miſera quædam res eſt [3] orbitas. PA. An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam naſci, an naſci moritura? MA. Equidem malim naſci moritura. PA. Sic miſerior eſt orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura eſt: quemadmodum feliciores ſunt, qui vixerunt, quam qui nec nati ſunt, nec naſcentur unquam. MA. [4] Qui ſunt iſti, qui non ſunt, nec erunt? PA. Quanquam qui recuſat ferre caſus humanos, quibus omnes ex æquo ſumus obnoxii, ſive plebeii ſumus, ſive reges, is è vita migret oportet; & tamen quidquid acciderit, tu non feres niſi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ita ſi quid acciderit læti, gemina fiet voluptas: ſi quid mali, ſocietas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero, ſi [5] fata vocent, dulce fuerit vel

1 *Capiſtrum*]Capitis vinculum, quod equis & hujuſmodi animalibus adhiberi ſolet, ne fugiant. Belg. *Eenhalſter, muylbant*.

2 *Utrinque modica.*] Id eſt, nec mihi nec tibi ampla domi res eſt: luculentæ ſuppetunt opes.

3 *Orbitas.*] Orbitas generaliter privatio alicujus rei charæ: ſpecialiter vel *ἀτεκνία*, & hinc parentes poſt amiſſos liberos orbi: vel viduitas.

4 *Qui ſunt iſti.*] Jocatur in hæc, quæ ridicule dixerat juvenis, cum qui non ſunt, nec futuri ſunt, plus aut minus felices dici non poſſunt.

5 *Fata vocent.*] Fata dicuntur vocare, cum ſecundum æternum & inevitabile Dei decretum homini fatalis hora venit. Quia autem nihil certius impendet quam mors, hinc & pro morte ipſa. Ita ut *fata vocant*, idem ſit quod mors vocat, nempe è terra viventium ad manes. De olore Ovidius: *Sic ubi fata vocant udis abjectus in herbis.* Ab eadem origine eſt, *fato fungi*, *fato concedere*.

1 Neque

vel immori tuis complexibus. MA. Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit. ſed video, quanto plus moleſtiarum adferant nonnullis parentibus, liberorum mores, quam mortes. PA. Iſtius rei ne quid accidat, maxima ex parte in nobis ſitum eſt. MA. Qui ſic? PA. Quoniam fere boni naſcuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. [1] Neque enim è columbis naſcuntur milvii. Dabimus igitur operam, ut ipſi boni ſimus. Deinde curabimus liberos noſtros [2] ab ipſo ſtatim lacte, ſanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas [3] rudi teſtulæ. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ, quod imitentur. MA. Difficile eſt quod narras. PA. Nec mirum; [4] quia pulcrum eſt: atque ob hoc ipſum, tu quoque difficilis es. At tanto ſtudiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis ſequacem materiam. tu vide, ut me formes, fingaſque. PA. Sed interim pronuncia tria verba. MA. Nihil facilius; ſed verba ſimul atque ſemel evolarint, [5] non revolant. Dabo conſilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res tranſigatur. PA. Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An poſſim, neſcio: mei juris non ſum. Nec ſine majorum auctoritate olim coïbant conjugia. Verum, utcunque eſt, arbitror auſpicatius fore noſtrum conjugium, ſi parentum auctoritate coëat. Et veſtrum eſt ambire, nobis decorum non eſt. Gaudet enim [6] rapi virginitas, etiamſi nonnunquam vehementius amemus.

PA. Non

1 *Neque è columbis, &c.*] Simili forma dixit Horat.

Neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Sic è *ſquilla non naſcitur roſa.* Admonet adagium è probis parentibus naſci liberos probos, ex improbis improbos.

2 *Ab ipſo ſtatim lacte.*] Ejuſdem notæ ſunt adagia, *à teneris unguiculis*, *ab incunabulis.* Belgis, *In de pap te etten geven.* Cicero: *Pene cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur.*

3 *Rudi teſtulæ.*] Nam: *Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem Teſta diu.*

4 *Quia pulcrum eſt.*] Secundum Græcos *δύσκολα τὰ καλά*, *difficilia quæ pulchra.* prodiderunt Pittacum ubi ſemet abdicaſſet imperio, dixiſſe: *difficile bonum eſſe.* Solonem autem Pittaci ignaviam taxantem, *χαλεπὰ τὰ καλά.*

5 *Non revolant.*] Tritum eſt: *volat irrevocabile verbum.*

6 *Rapi virginitas.*] Hinc quod olim apud Romanos virgo ſponſa è ſinu matris

PA. Non pigebit ambire, modo ne me fruſtretur tuum unius ſuffragium. MA. Non fruſtrabitur, bono animo eſto, mi Pamphile. PA. Tu mihi heic religioſior es, quam vellem. MA. Imo tu tuum ipſius ſuffragium apud te prius expende. Nec affectum iſtum tuum adhibe in conſilium, ſed rationem. Quod affectus decernit, temporarium eſt: quod autem dictat ratio, perpetuo ſolet placere. PA. Næ tu pulcre philoſopharis; itaque parere certum eſt tuis conſiliis. MA. Non pœnituerit obſequii. Sed heus tu, [1] incidit interim ſcrupulus, qui meum animum male habet. PA. Valeant ſcrupuli. MA. Vin' [2] me nubere mortuo? PA. Nequaquam; ſed revixero. MA. [3] Amoviſti ſcrupulum. Bene vale mi Pamphile. PA. Iſtuc tu cura. MA. Precor tibi lætam noctem. Quid ſuſpiras? PA. Lætam noctem ais? Utinam largiare quod precaris. MA. Ne quid præpropere; adhuc [4] tua meſſis in herba eſt. PA. [5] Nihilne tui mecum auferam? MA. [6] Hunc paſtillum, qui tibi cor exhilaret. PA. Adde ſaltem oſculum. MA. Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. PA. An oſculum aliquid decerpit virginitati? MA. Vis igitur ut aliis quoque largiar oſcula? PA. Nequaquam: mihi ſervari volo mea oſcula. MA. Tibi

tris per vim quaſi à ſponſo raperetur nocturno tempore. Ad ædes autem ejus flammeo velata, comitantibus duobus conſanguineis, deducebatur.

1 *Incidit ſcrupulus.*] Sic ſcrupulum injicere, eſt ſollicitudinem animo cujuſpiam injicere.

2 *Me nubere mortuo?*] Dixerat enim Pamphilus ſe longo cruciatu amoris ita excarnificatum, ut jam cadaver exanime eſſet.

3 *Amoviſti ſcrupulum.*] Amovere ſcrupum ſeu ſcrupulum eſt ſollicitudinem tollere. Ejus contrarium, injicere alicui ſcrupulum.

4 *Tua meßis in herba eſt.*] Ubi ſpem immaturam indicamus, ac longius adhuc abeſſe ut conſequaris, *in herba eſſe* dicimus. Sumpta Metaph. à ſegetibus, teneris adhuc & herbeſcentibus, de quibus nihil adhuc certi ſibi poſſit agricola polliceri: propterea quod ſolent plurimi caſus incidere, qui non ſinant cultorem optato potiri. Sic Ovid. Epiſtol. Helen. ad Parid.

Sed nimium properas, & adhuc tua meſſis in herba eſt.

5 *Nihilne tui.*] Ambigue dictum. Nam ſi ſit genitivus à *tu*, petit oſculum: ſi à *tuum*, petit aliud. At illa ſecus interpretatur quam ille ſenſerat. Ovid. *alterius nil habet ille mei.*

6 *Hunc paſtillum.*] Paſtillus, eſt ſphærula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. *Horatius*:

Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.

1 *Mini-*

MA. Tibi ſervo. Quanquam eſt aliud, cur in præſentia nec auſim dare oſculum. PA. Quid iſtuc? MA. Ais tuum animum pœne totum demigraſſe in corpus meum; in tuo quam minimum ſupereſſe: vereor itaque ne in oſculo hoc ipſum, quod in te ſupereſt, tranſiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris ſymbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Chriſtum comprecabor, ut, quod agitur, utrique noſtrum velit eſſe felix ac fauſtum.

Virgo [1] Μισόγαμος.

[2] EUBULUS, [3] CATHARINA.

EV. GAudeo tandem finitam eſſe cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, qua nihil amœnius. CA. Et me jam tædebat ſeſſionis. EV. Quam vernat, quam arridet undique mundus! Hæc nimirum eſt illius [4] adoleſcentia. CA. Sic eſt. EV. At cur tuum ver non æque arridet? CA. Quam ob rem? EV. Quia ſubtriſtis es. CA. An videor alio vultu quam ſoleo? EV. Vis oſtendam te tibi? CA. Maxime. EV. Vides hanc roſam, [5] ſub imminentem noctem, foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum poſtea? EV. Talis eſt vultus tuus. CA. Bella collatio. EV. Si mihi parum credis,

1 *Μισόγαμος.*] Abhorrens à nuptiis. ἀπὸ μισεῖν, *odi*, & γάμου, *nuptiæ*.

2 *Eubulus.*] Bonus conſultor. Qui bene conſulit, ab εὖ, *bene*, & βουλὴ, *conſilium*.

3 *Catharina.*] Affingit author accommodata rebus nomina. Cum enim puellæ obſtinate monaſticam amplecti vitam propoſitum eſſet, recte impuritatis illa clauſtra diſſuadet procus: & hinc Eubulus. Virgo vero quoniam pietatis zelo virginitatem perpetuam ſpondere in animo habebat; bene Catharina nuncupatur, id eſt, pura, à καθαρὸς purus.

4 *Adoleſcentia.*] Recte ver, mundi adoleſcentia: utpote quo creatus mundus incepit quaſi adoleſcere. Hinc primo & aureo ſæculo perpetuum ver fuiſſe canit Ovid.

> *Ver erat æternum, placidique tepentibus auris*
> *Mulcebant zephyri natos ſine ſemine flores.*

5 *Sub imminentem.*] Quemadmodum præpoſitio *ſub* ſeparata aliquando tempus denotat, idemque quod circa, ut hoc loco: nam *ſub noctem* eſt nocte ingruente, adventante: ita præter diverſas alias ſignificationes in compoſitione vim ſignificationis diminuit. Sic *ſubtriſtis* eſt paulum triſtis.

dis, in hoc fonticulo contemplare teipſam. Quid ſibi tandem volebant & inter cœnandum iſta tam crebra ſuſpiria? Ca. Deſine percunctari, quod tua non refert ſcire. Ev. Imo mea refert maxime, qui non poſſum eſſe hilaris, niſi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum ſuſpirium, hui quam ex imo pectore ductum! Ca. Eſt quod angat animum, ſed effari non eſt tutum. Ev. Mihi non dices, qui te cariorem habeo ſorore propria? Mea Catharina, ne verere quidquid eſt rei; [1] tuto depones his auribus. Ca. Ut tuto dicam, vereor ne fruſtra dicam non auxiliaturo. Ev. Qui ſcis? Si non re ipſa, fortaſſis conſilio conſolandoque juvero. Ca. Non poſſum eloqui. Ev. Quid iſtuc eſt rei? odiſti me? Ca. Sic odi, ut mihi minus carus ſit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. Ev. Fateberis igitur, ſi divinaro? Quid tergiverſaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. Ca. Age, promitto. Ev. Prorſus ego non video quid tibi deſit ad ſummam felicitatem. Ca. Utinam vera prædicares! Ev. Primum adeſt ipſe flos ætatis. Nam, niſi fallor, agis annum jam decimum ſeptimum. Ca. Sic eſt. Ev. Nondum igitur, ut opinor, diſcruciat te metus ſenectæ. Ca. Nihil minus. Ev. Adeſt forma nulla parte non felix; eſt & iſtud præcipuum Dei donum. Ca. De forma [2] qualis qualis eſt, nec glorior, nec queror. Ev. Tum color & habitudo corporis indicat te eſſe proſpera valetudine, niſi quid eſt morbi occultioris. Ca. Nihil iſtiuſmodi, gratia Deo. Ev. [3] Fama eſt integra. Ca. Ita confido. Ev. Adeſt ingenium iſto dignum corpore, feliciſſimum, & quale mihi optem ad liberales diſciplinas. Ca. Si quod eſt, Dei munus eſt. Ev. Nec deeſt morum amabilis gratia, [4] quam in feliciſſi-

1 *Tuto depones.*] Deponit magiſtratum, qui ſe abdicat magiſtratu: *deponit pignus*, qui certat; & *deponit*, qui rem ſuam ſervandam tradit alienæ fidei. Sic *Horat.* *Quicquid habes, age, Depone tutis auribus.*

2 *Qualis qualis.*] Qualis qualis vim eandem obtinet cum qualicunque.

3 *Fama eſt integra.*] Fama ejus integra eſt, ſub cujus nomine nulla fabula, qui apud nullos male audit.

4 *Quam in feliciſſimis.*] Imo nitor morum plus commendat quam formæ; & hujus decor ruſticitate plane obſcuratur & deformatur.

1 *Generis*

liciſſimis etiam formis non raro deſideramus. Ca. Optarim equidem mores me dignos. Ev. Multorum animos dejicit [1] generis infelicitas: tibi parentes ſunt & [2] bene nati, & probi, & [3] re lauta, & tui amantiſſimi. Ca. Hinc nihil queror. Ev. Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam ſponſam, quam te, ſi quod ſidus mihi proſperum [4] affulgeret. Ca. Nec ego deligerem alium ſponſum, ſi placeret ullum conjugium. Ev. Et tamen magnum quiddam eſſe debet, quod ſic diſcruciat animum tuum. Ca. Eſt omnino non leve. Ev. Non ægre feres, [5] ſi divinem? Ca. Jam pollicita ſum. Ev. Expertus novi, quanta crux ſit amor. Age fatere; nunc promiſiſti. Ca. Amor eſt in cauſſa, ſed non ejus generis, cujus tu ſuſpicare. Ev. Quod genus tu mihi narras. Ca. Divina. Ev. Equidem conſumpſi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum, donec extorſero quid ſit. Ca. Ut violentus es! Ev. [6] Depone in ſinum meum, quidquid iſtuc eſt curæ. Ca. Quando ſic urges, dicam. Jam inde à teneris annis me [7] mirus quidam affectus habebat. Ev. Quis, obſecro? Ca. Ut adjungerer collegio ſacrarum virginum. Ev. [8] Ut fieres monacha? Ca. Sic habet. Ev. Hem! [9] pro theſauro carbones. Ca. Quid ais, Eubule?

1 *Generis infelicitas.*] Multi certe altius provecti eſſent: niſi, cum dejecti generis ſordibus collucrati, quaſi fracto ſpiritu hæſiſſent.

2 *Bene nati.*] Non leve eſt bene naſci.

3 *Re lauta.*] Lautæ ejus res, cui ad bene vivendum opes ſufficientes ſuppetunt. Terent. *Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.*

4 *Affulgeret.*] Affulgere dicuntur proſpera ſidera, cum Deus res & vota ſecundat. Olim autem præcipue Chaldæi, credentes hominum fata ex aſtris dependere (intererat enim plurimum ſub quo ſidere quis natus eſſet) futura ex iiſdem prædicebant.

5 *Si divinem.*] Divinare hic idem quod *conjicere*: alias etiam futura ſignificare, à *divino* originem ſumere videtur: eſt enim divinum quid, futura prædicare.

6 *Depone in ſinum meum.*] Id eſt, ſecreta committe tacituro.

7 *Mirus quidam, &c.*] Id eſt, miro deſiderio tenebar, mirifice afficiebar.

8 *Ut fieres monacha.*] Μοναχὴ, unica, vel ſolitaria, à μόνος ſolus.

9 *Pro theſauro.*] Proverbium, quum aliud Invenitur, quam expectabatur. Vel in eos competit, qui ſpe ſua fruſtrantur, quique magnifice rebus exſpectatis, meras nugas reperiunt Ex eventu quopiam natum; quo quis theſauri ſpe fodiens, carbones defoſſos invenit. Quæ res in riſum atque vulgi proverbium abiit.

le? Ev. Nihil, mea lux; tuſſiebam: ſed perge dicere. Ca. Huic animo meo ſemper pertinaciſſime reſtitere parentes. Ev. Audio. Ca. Ego contra precibus, blanditiis, lacrymis oppugnabam parentum pietatem. Ev. Res mira. Ca. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obſecrandi, obteſtandi, lacrymandi, polliciti ſunt, ubi perveniſſem ad annum decimum ſeptimum, ſeſe obtemperaturos voluntati meæ, ſi modo tum idem perſtaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promiſſum pernegant: hoc eſt quod diſcruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, ſi quid potes. Ev. Primum illud dabo conſilium, ſuaviſſima virgo, ut modereris affectibus tuis; [1] & ſi id non continget quod vis, id velis quod poſſis. Ca. Emoriar, niſi, quod volo, aſſequar. Ev. Et unde cepiſti iſtum fatalem affectum? Ca. Olim admodum puella, ducta ſum in quoddam virginum collegium; circumducebamur, oſtendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, [2] videbantur angelæ: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultiſſimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandiſſima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quicum olim infantula luſitare conſuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ deſiderio. Ev. [3] Non ſum improbaturus ſacrarum virginum inſtitutum: quamquam non omnia conducunt omnibus: ſed habita tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu, moribuſque tuis collegiſſe, ſuaſerim, ut nubas marito tui ſimili, tuæque domi novum inſtituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem.

Ca. Emo-

1 *Et ſi id non continget quod vis.*] Sumptum ex Andr. Terentiana: Οὐ δυνάμενος ὃ θέλεις, θέλης ὃ δύνασαι. Simillimum eſt illi: *Oportet id quod adeſt, boni conſulere.*

2 *Videbantur angelæ.*] Eleganter & ad vivum depingit author clauſtrorum Monialium fucum externa facie mire ſuperſtitioſis mentibus adblandientem.

3 *Non ſum improb.*] Imo quid ni improbaturus illarum inſtitutum, quod è monachorum male feriatis ingeniis procuſum, non tantum non fundamento Sacr. Literarum innititur, ſed & repugnat.

1 *Virgi-*

CA. Emoriar citius, quam [1] virginitatis propoſitum deſeram. EV. Res eſt egregia virginitas, ſi pura ſit: ſed nihil neceſſe eſt, ut hac gratia dedas [2] te in collegium, unde non poſſis poſtea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. CA. Licet, at non perinde tuto. EV. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius, quam apud illos craſſos, ſemper cibo diſtentos monachos. Nec enim caſtrati ſunt, ne tu ſis inſciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen [3] vere competat in ipſos. Olim nuſquam virgines honeſtius vivebant, quam apud parentes; nec alium habebant patrem, quam Epiſcopum. Sed obſecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegiſti, cui te addicas in ſervitutem? CA. [4] Chryſercium. EV. Agnoſco, ædibus paternis vicinum. CA. Recte. EV. Atqui pulcre novi totum hoc ſodalitium, dignum vero ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi honeſtamque familiam repudies! Nam ille patriarcha jam pridem & ætate, & vino, & natura delirus eſt, nec illi quidquam jam ſapit præter vinum. Habet duos ſodales ſe dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortaſſe vir malus non eſt, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeo ſtupidus eſt, ut niſi veſte ſacra commendaretur, obambularet publicitus in cucullа fatui, cum auriculis ac tintinnabulis. CA. Mihi videntur viri boni. EV. Melius iſtos novi, quam tu, mea Catharina. Iſti fortaſſe

1 *Virginitatis propoſitum.*] Videtur virus Eſſenorum, ob virginitatis obſervantiam in pretio habitorum, etiam Chriſtianam eccleſiam ſtatim poſt Chriſti aſcenſionem afflaviſſe. Putabant enim multi virginitatem longe à Deo præferri matrimonio, ex male intellectis Pauli verbis, & abſque reſtrictionibus, quas ille identidem ſubjungit, 1. Cor. 7.

2 *Te in collegium.*] Primus Euſtathius Sebaſtiæ Epiſcopus Arrianus circa annum 325. cœlibes monaſteriis incluſit, & virginitatis regulas præſcripſit.

3 *Vere competat.*] Pannonii celebres verſus ſunt:

Non poterat quiſquam reſerantes æthera claves
Non exploratis ſumere teſticulis.
Cur igitur noſtro mos hic jam tempore ceſſat?
Ante probat ſeſe quilibet eſſe marem.

4 *Chryſertium.*] Fictitium nomen eſt: Videtur innuere collegium, quod eſt Goudæ juxta clauſtrum, quo naves excluduntur aut admittuntur.

fortaſſe ſunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te [1] proſelytam ſuam. CA. Jodocus maxime favet. EV. O fautorem! ſed fac iſtic nunc eſſe viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. CA. Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia; nec ſemper virginea ſunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut oſculum negare non poſſim. EV. Qui vitare ſtudet quidquid offendit, is è vita migret oportet. Ita ſunt aures aſſuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen niſi bona tranſmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. CA. Maxime. EV. Eo te ſubducas licebit, ſi quod convivium acciderit turbulentius: &, dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum ſponſo tuo Chriſto; ora, pſalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, ſed tu reddes eam puriorem. CA. Attamen tutius eſt eſſe in ſodalitio virginum. EV. Non improbo caſtum ſodalitium, nolim tamen te falli falſa imaginatione. Ubi illic verſata fueris aliquandiu, ubi propius inſpexeris, fortaſſis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines ſunt, mihi crede, quæ [2] velum habent. CA. Bona verba. EV. Imo bona verba ſunt, quæ vera ſunt: niſi fortaſſe [3] elogium, quod nos hactenus judicavimus eſſe Virgini matri proprium, ad plures tranſiit, ut dicantur & à partu virgines. CA. Abominor. EV. Quin inſuper, nec alioqui inter illas virgines ſunt omnia virginea. CA. Non? Quam ob rem, obſecro? EV. Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur [4] Sapphus, quam quæ referant ingenium. CA. Iſtuc

1 *Proſelytam ſuam.*] Προσήλυτοι, quaſi dicas adventitii, erant qui genere profani, religione Judæi facti. Habitabant autem vel inter Iſraëlitas, patriâ relicta. Ruth. 2. 11. 12. Talis Rahab. Joſ. 6. 25. vel in patria ſua. Talis Nahaman 2 Reg. 5. 15. Eunuchus Reginæ Æthiopum. Actor. 8. 27.

2 *Velum.*] Flammea, qua velabantur Sacerdotes & virgines Veſtales, pudicitiæ teſtandæ ergo.

3 *Elogium.*] Titulus meriti, qui ſolet addi in legatis, aut in munere. Ego ſcribendum arbitror *ellogium*, ab imputando, quamquam reclamantibus codicibus.

4 *Sapphus.*] Genitivus eſt Græcus, ſicut Διδοῦς, *Didus*. Hujus ingenium mire præ-

Ca. Iſtuc quid ſit, non ſatis intelligo. Ev. Atque ideo hæc verba facio, ne quando intelligas, mea Catharina. Ca. Attamen animus eo fertur: atque hinc colligo hunc ſpiritum à Deo proficiſci, quod tot jam annis perſeverat, & indies fit acrior. Ev. Imo mihi hoc nomine ſuſpectus eſt iſte tuus ſpiritus, quod ſic repugnant optimi parentes. Afflaſſet & illorum animos Deus, ſi pium eſſet, quod moliris. Sed iſtum ſpiritum hauſiſti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidiſti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres ſodales; ex cultu ſacro, ex cæremoniis ſane quam ſpecioſis, ex improbis hortatibus ſtultorum monachorum: & qui in hoc te venantur, ut [1] largius potent. Sciunt patrem eſſe liberalem, ac benignum: aut illum habebunt convivam, ſed hac lege, ut ſecum adferat vinum, quod decem [2] ſtrenuis potoribus ſat ſit: aut ipſi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum poteſtate nos Deus eſſe voluit. Ca. In hoc negotio pium eſt contemnere patrem, & matrem. Ev. Chriſti cauſſa pium eſt alicubi negligere patrem, & matrem: neque enim pie faciat, qui Chriſtianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præſidium pendeat à filio, deſerat, ſinatque perire fame. Si nondum eſſes profeſſa Chriſtum in Baptiſmo, & parentes vetarent te baptizari, pie faceres, ſi Chriſtum præferres impiis parentibus. Aut ſi nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda eſſet illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium?

prædicatur, ſed mores infamantur, quod fuerit τρίβας. Id enim tecte ſignificatum eſt. Inventio Sapphici carminis ei adſcribitur. Eadem cum à Phaone contemneretur, quem perdite deperibat; ex Leucade ſe in undas præcipitem dedit.

1 *Largius potent.*] Graphice autor depingit vitam Monaſticam. Eædem leges in Belgico libello Melchioris ab Hambach de diſſoluta vita Monachorum: quibus ipſe diu cohabitaverat.

2 *Strenuis potoribus.*] Spectant huc Laurentii Agricolæ verſus:

Qui velit immundum in mundo cognoſcere mundum,
Exploret Roſos, Veſtales atque Cucullos.
Bis tres immenſis abigunt clamoribus horas: (turbus:
Quod ſupereſt ventri temporis omne da-
Si quæris quid agant? ſtertunt potantque cacantque.
Ventris in his munus vertitur omne tri-

gium? Et domi Chriſtum habes. Natura dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ ſanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te ſubduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre, te dedas facticio; & pro vera matre, tibi adſciſcas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adſciſcas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam eſſe velint. Unde [1] & liberi vocantur filiifamilias, quod abſint à conditione [2] ſervorum. Nunc te pro libera tendis ultro ſervam reddere. Chriſtiana clementia maxima ex parte ſubmovit omnem illam veterum ſervitutem, niſi quod [3] in paucis regionibus adhuc reſident veſtigia. At inventum eſt ſub prætextu religionis, novum ſervitutis genus, ut nunc ſane in pleriſque monaſteriis vivitur. Nihil ibi licebit, niſi ex præſcripto: quidquid obvenerit tibi, [4] illis accreſcet: ſi quo pedem moveris, [5] retraheris è fuga, perinde quaſi parentem veneno necaveris. Quoque ſit evidentior ſervitus, [6] commutant veſtem, quam dedere parentes, & ad exemplum priſcum eorum, qui olim ſervos eſſent mercati, [7] commutant nomen in baptiſmo inditum, ac pro Petro ſive Joanne, vocant

1 *Et liberi vocantur.*] Verba Juſtiniani ſunt: *Libertas* (ex qua etiam *liberi* vocantur,) eſt naturalis facultas ejus, quod cuique facere liber, niſi ſi quid vi aut jure prohibetur.

2 *Servorum.*] Ait idem Imperator: *Servi* ex eo appellati, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc ſervare nec occidere ſolent. Naſcuntur autem ex ancillis: fiunt aut jure gentium, id eſt, ex captivitate, aut jure civili, cum liber homo major viginti annis ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus eſt.

3 *In paucis regionibus.*] Neſcit ſervitutem nobilis illa merito dicta Francia: in Weſtphalia & in nonnullis Germaniæ partibus adhuc eſt ſervorum genus. Venetiæ venduntur Mauri & Mauræ, non aliter quam boves.

4 *Illis accreſcet.*] Poſt annum enim exploratorium, cum initiatur virgo ſacro ordini aureis argenteiſque vaſis & magna pecuniæ ſumma donatur: quæ cuncta in monaſterii uſum aſſervantur.

5 *Retraheris è fuga.*] Poſtquam enim, duobus digitis libro ſtatutorum Conventus impoſitis, Deo ſanctiſque fidem juramento aſtrinxit puella: ſe liberam paupertatem, æternam caſtitatem & cæcam obedientiam obſervaturam, monaſterii poteſtati duriſſima ſervitute ſubjecta manet.

6 *Commutant veſtem.*] Vide Melchiorem ab Hambach & Rodolphum Hoſpinianum.

7 *Commutant nomen.*] Origo nomina mutandi in inauguratione in ordinem eccleſiaſticum à Pontifice orta videtur: cui cum *os Porci* nomen eſſet, Sergii aſſumſit.

1 *Initiam-*

vocant Franciſcum aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Chriſto, & Dominico [1] initiandus, vocatur Thomas. Si militaris ſervus abjiciat veſtem à domino datam, videtur abdicaſſe dominum; & nos applaudimus illi, qui veſtem accipit, quam Chriſtus omnium Dominus non dedit: & ob hanc mutatam gravius punitur, quam ſi centies abjiciat veſtem imperatoris ac domini ſui, quæ eſt mentis innocentia. Ca. Atque hoc ipſum ajunt eximii meriti, ſi quis ſe ſponte dedit in hanc ſervitutem. Ev. Iſta vero doctrina Phariſaica eſt. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus ſit, ne velit fieri ſervus, ſed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelicior eſt ſervitus, quod pluribus dominis tibi ſerviendum ſit, quod plerumque ſtultis & improbis, quod incertis, ac ſubinde novis. Illud mihi reſponde. [2] Emancipant te leges à jure parentum? Ca. Nequaquam. Ev. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? Ca. Minime. Ev. Unde igitur tibi jus, ut te ipſam dedas neſcio quibus, invitis parentibus? An non tu illis cariſſima, maximeque propria es poſſeſſio? Ca. In negotio pietatis ceſſant naturæ leges. Ev. Negotium pietatis potiſſimum agitur in baptiſmo: heic tantum agitur de veſte mutanda, deque genere vitæ, quod per ſe neque bonum eſt, neque malum. Jam illud mihi conſidera, quantum commoditatum ſimul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum eſt in tuo cubiculo legere, orare, [3] pſallere, quantum & quando gratum eſt animo tuo. Quod ſi tædet cubiculi, licet audire cantiones eccleſiaſticas, adeſſe ſacris, audire ſacras conciones: & ſi quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: ſi quem virum inſigni probitate præditum, ex eo diſcere, quod te reddat meliorem: licebit & concionatorem

1 *Initiandus.*] Ab *initio*, ſacris imbuo, inauguro.

2 *Emancipant.*] Hoc eſt, manumittunt, libere vivere ſinunt.

3 *Pſallere.*] Ψάλλω, cano ſive ore ſive Muſico inſtrumento. Theologis, ſacros hymnos in honorem Dei cano, vel Deum læte laudo.

rem deligere, qui puriſſime Chriſtum doceat. Has res omneis, ex quibus præcipuus eſt profectus ad veram pietatem, amittis ſemel addicta collegio. CA. Sed interim non ero [1] monacha. EV. Adhuc te movent nomina? Rem ipſam perpendito. Illi [2] jactant obedientiam. Nunc ea laus tibi decerit, ſi obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? ſi [3] Epiſcopo tuo, & paſtori tuo? Num paupertatis, cum in parentum manibus ſint omnia? Quanquam olim in ſacris virginibus præcipue laudabatur à ſanctis viris liberalitas in pauperes: eam præſtare non poterant, ſi nihil poſſidebant. Porro caſtitati tuæ nihil decedet, etiamſi vivas apud parentes. Quid igitur ſupereſt? Velum, linea veſtis ex intima verſa in extimam, cæremoniæ quædam quæ per ſe nihil faciunt ad pietatem, neque quemquam commendant oculis Chriſti, qui ſpectat animi puritatem. CA. Nova prædicas. EV. Sed veriſſima. Cum non ſis emancipata à jure parentum, cum tibi jus non ſit vendendi veſtem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in ſervitutem alienam? CA. Jus parentum, ut ajunt, non impedit ingreſſum religionis. EV. In baptiſmo nonne profeſſa es religionem? CA. Sum. EV. Nonne religioſi ſunt quicunque ſequuntur præcepta Chriſti? CA. Maxime. EV. Quæ eſt igitur iſta nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex ſanxit, & vetus lex docuit, & Euangelica lex comprobavit, & Apoſtolica doctrina confirmavit? Iſtuc decretum non eſt à Deo proditum, ſed in monachorum ſenatu repertum. Sic definiunt quidam & [4] matrimonium eſſe ratum, quod inſciis,

1 *Monacha.*] Μοναχὴ Latinis ſolitaria.

2 *Jactant obedientiam.*] Tribus votis obſtringuntur monachi & monachæ, nempe cæcæ obedientiæ, perpetuæ pudicitiæ & liberæ paupertatis.

3 *Epiſcopo tuo.*] Epiſcopus & Presbyter jure divino pares ſunt autoritate & dignitate, teſte Hieronymo. Dictus autem ab ἐπισκοπεῖν diligenter rem aut perſonam aliquam inſpicere.

4 *Matrimonium eſſe ratum.*] Ad parentes eoſque in quorum poteſtate liberi ſunt, pertinet jus collocandi liberos in matrimonium: nec licet ſine illorum conſenſu liberis contrahere. Vide in eum finem leges divinas: Exod. 22. 17. Deut. 7. 3. & 22. 16. Jud. 1. 12. 13. Adde etiam exempla quæ exſtant in Agar, Gen. 16. In Abrahamo, Gen. 24. In Iſaaco & Rebecca, Gen. 28. & 29. In parea-

ſciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præſenti (ſic enim illi loquuntur) contractum eſt. Atqui iſtud dogma nec naturæ ſenſus approbat, nec veterum leges, nec Moyſes ipſe, nec Euangelica, aut [1] Apoſtolica doctrina. Ca. An igitur putas mihi non eſſe fas nubere Chriſto, niſi comprobantibus parentibus? Ev. Jam, inquam, nupſiſti Chriſto, & illi nupſimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veſte, de cæremoniis. Ob has res non arbitror eſſe contemnendum jus parentum. Et videndum eſt, ne, dum paras nubere Chriſto, [2] nubas aliis. Ca. At iſti prædicant nihil eſſe ſanctius, quam heic contemnere parentes. Ev. Ab iſtis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è ſacris libris locum, qui hoc doceat. quod ſi non poterunt, jubeto eos ebibere calicem [3] vini Belnenſis; [4] hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Chriſtum confugere pietatis eſt. Sed à piis ad monachiſmum, hoc eſt, (quod non raro uſui venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas eſt? Quanquam & olim ad Chriſtum [5] à paganiſmo converſus, idololatris parentibus debebat obſequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. Ca. Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? Ev. Nequaquam. Verum quemadmodum nemini ſuadere velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omneis, præ-

ſertim

parentibus Samſonis, Jud.19. In Saule, 1 Sam.18.

1 *Apoſtolica doctrina.*] Vide, præter Moſem jam jam citatum, 1 Cor.7.36. 37. 38.

2 *Nubas aliis.*] Hoc dicit propter collegia virginum, quæ non vivunt juxta regulam, in quibus nonnunquam, proh dolor! una nubit multis.

3 *Vini Belnenſis.*] Belna Burgundiæ urbs munitiſſima, vulgo Beaulne, amni accolis Bourſoize adjacet. Quibuſdam Cæſaris Bibracte. Ager ejus pinguis & optimæ notæ; vites habet toto orbe nominatiſſimas & vino haud vulgari nobiliſſimas.

4 *Hoc poterunt.*] De ſtrenuâ potatione monachorum modoque ſibi vina comparandi, vide dictum Hambach.

5 *A paganiſmo.*] Quod à *paganus, a, um*, ad paganum pertinens; in pago habitans. Tales homines agriculturæ & rei pecuariæ dediti, non ſolent militare. Et hinc per Metaph. ethnici & infideles dicuntur *pagani*, quia ſub Chriſti vexillo non militant: ſeu qui arma militiæ Chriſtianæ non induerunt.

N 5 1 *Exhor-*

ſertim indolis generoſæ, ne ſe temere eo præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare; præſertim cum in ipſis collegiis ſæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præſtare valeas, quidquid ibi præſtatur. Ca. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non poteſt. Ev. Si non perſuadeo, quod tamen optarim, ſaltem illud fac memineris, [1] Eubulum monuiſſe. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iſte affectus felicior ſit meo conſilio.

Virgo pœnitens.

Eubulus, Catharina.

Ev. Tales janitrices mihi ſemper optarim. Ca. Et ego ſemper tales pulſatores. Ev. Sed vale, Catharina. Ca. Quid ego audio? Valebo prius quam ſalveam? Ev. Non huc veni, ut te viderem lacrymantem. Quid ſibi vult, quod protinus me conſpecto, lacrymis ſuffuſi ſunt oculi? Ca. Quo fugis? mane, mane, inquam, ſumam alium vultum, & ridebimus [1] affatim. Ev. Quas aves heic video? Ca. Eſt illius collegii [2] patriarcha. Ne ſubducito te; jam perpotarunt; accumbe paulliſper; illo digreſſo confabulabimur noſtro more. Ev. Age obtemperabo tibi, quæ mihi noluiſti. Nunc ſoli ſumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoſcere. Ca. Ex tot amicis, quos putabam ſapere plurimum, nunc ſentio nullum fuiſſe, qui mihi prudentius ac ſenilius conſilium dederit, quam tu omnium natu minimus. Ev. Dic quo modo expugnaſti parentum affectum? Ca. Primum improbis hortatibus monachorum, ac mona-

1 *Eubulum monuiſſe.*] Eubulus, qui bene conſulit: εὖ bene, βουλὴ, conſilium.

1 *Affatim.*] Affatim, copioſe, abunde.

2 *Patriarcha.*] Πατριάρχης propriè familiæ aut tribus princeps, à quo originem illæ ducunt. Eſt ergo nomen dignitatis autoritatiſque. Olim etiam in eccleſia Chriſtiana ſic dicti epiſcopi, qui inter collegas primum obtinerent locum, quod in primariis civitatibus epiſcopatu fungerentur. Hoc loco deſignatur ſynecdochicè Collegii præfectus, vulgo Prior vel Provincialis.

2 *Puto*

monacharum : deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactatus matris eſt animus : [1] pater nullo pacto quibat perpelli. Tandem omnibus admotis machinis, & hic victus & oppreſſus eſt potius, quam aſſenſit. Id factum eſt inter pocula : minitabantur homini malum exitium, ſi Chriſto ſuam ſponſam pernegaret. Ev. O improbitatem ſtolidorum! Quid fit deinde? Ca. Servor triduo domi clam : interim ſemper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Converſas* vocant, hortatibus ſuis addentes animum, ut perſiſterem in ſancto propoſito; ac ſolicite caventes, ne qua cognatarum, aut ſodalium adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur veſtes, [2] aliaque quæ ad convivium attinebant. Ev. Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas? Ca. Non, ſed paſſa ſum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. Ev. Quæſo, quid iſtuc erat? Ca. Non poſſum effari. Ev. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. Ca. Promittis ſilentium? Ev. Id præſtiturus eram, etiam ſi nulla fuiſſes ſtipulata. Quaſi vero me nondum noris? Ca. Apparuit mihi ſpectrum horribili ſpecie. Ev. Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eo inſtigabat. Ca. Prorſus opinor fuiſſe [3] cacodæmonem. Ev. Dic mihi, quæ ſpecies erat? Eſtne talis, qualis pingitur? roſtro adunco, longis cornibus, [4] harpyiarum unguibus, prælonga cauda? Ca. Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiſcere, quam denuo tale videre ſpectrum. Ev. Interim aderant illæ mulieres hortatrices?

1 *Pater nullo pacto quibat.*] Legatur dictus Hambach cap. 3. de diſſoluta vita Monachatus.

2 *Aliaque quæ ad.*] Cum enim divulſa à parentibus puella monaſterio includitur, primum lautiſſimo & pluſquam nuptiali epulo Monachi excipiuntur : ut magnificentius Chriſto ſponſa hæc ſi Deo placet, nubat. Hoc convivium non minori luxu & ſumptuoſitate poſt explorationis annum denuo celebratur.

3 *Cacodæmonem.*] Κακοδαίμων infælix, miſer : ut & malus genius ſive diabolus : compoſitum à κακὸς *malus* & δαίμων *Deus* vel *genius*. Ita dictus eſt ἀπὸ τοῦ δαίω ſcio.

4 *Harpyiarum.*] Rectè harpyiæ manibus uncis ſeu unguibus armantur : nominantur enim ſic ab ἁρπάζειν *rapere*. Virgilius tres eſſe numero dicit *Aëllo, Ocypete* & *Celæno*. Prolixè ab eodem deſcribuntur Æneid. 3.

1 *Tuo*

ces? Ca. Non; nec unquam illis indicavi, tametſi valde ſciſcitantibus quid eſſet mali, cum me totam exanimatam offenderent. Ev. Vis tibi dicam quid fuerit? Ca. Si quidem potes. Ev. Illæ mulieres incantaverant te, vel potius excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu perſiſtebas in ea ſententia? Ca. Maxime. nam ajebant id multis accidere, qui ſe conſecrant Chriſto: verum ſi primo illo congreſſu ſuperetur tentator, poſt tranquilla fore omnia. Ev. Qua pompa producta es? Ca. Adornant me [1] toto mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura ſponſo. Ev. [2] Craſſo monacho: hem! male ſit huic tuſſi. Ca. Ex ædibus paternis clara luce deducor ad collegium, multis ad ſpectaculum concurrentibus. Ev. O ſcitos hiſtriones, ut norunt agere ſuas fabulas ſimplici popello! Quot dies egiſti in illo ſancto virginum collegio? Ca. Ferme duodecim. Ev. Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? Ca. Non dicam quid ſit, ſed aliquid magni fuit. Poſt ſex ab ingreſſu dies, accerſo matrem, obteſtans, obſecrans, ſi me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo, & hortatur ad conſtantiam. Poſt accerſo patrem. Ille etiam objurgat, addens ſe ægre viciſſe ſuos affectus; ut viciſſim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem ſibi, quod reſiliiſſem ab inſtituto. Tandem ubi video me nihil proficere, reſpondeo parentibus, me, ſi ita jubeant, in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum eſſe, niſi mature eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum. Ev. Bene habet, quod mature reſilieris, prius quam ſervitutem æternam eſſes profeſſa. Sed nondum audio, quæ res mutarit animum tuum tam ſubito. Ca. Hoc nemo mortalium ex me ſcit hactenus, nec tu ſcies. Ev. Quid ſi divinem? Ca. Nec divinabis, ſat ſcio: & ſi divines, non dicam. Ev. Tametſi conjecto. Verum interim

1 *Toto mundo meo.*] Mundus hic eſt, ornatus muliebris, quo ſcilicet mulier mundior fit.

2 *Craſſo monacho.*] Hoc dicit averſus & fingit tuſſim.

3 *Conceſ-*

interim periit ſumtus. CA. Plus quam quadraginta coronati. EV. O [1] comeſſatores nuptiales! Gaudeo tamen periiſſe pecuniam te nobis incolumi: poſthac auſculta melioribus conſiliis. CA. Ita faciam, &, cum piſcatore, [2] icta ſapiam.

1 *Comeſſatores.*] Comos, Deus eſt luxus, inde *κωμάζειν* & Latine *comeſſari*, quod eſt genialiter & cum luxu vivere. Non enim dicitur à comedendo.

2 *Icta ſapiam.*] Vide proverbium, *piſcator ictus ſapit*, ubi quis ſuo malo doctus, cavet in poſterum. Adagium ab hujuſmodi quodam eventu natum ferunt: Cum piſcator piſcibus quos intra rete tenebat, manum admoviſſet, atque à ſcorpio piſce feriretur, ictus, inquit, ſapiam.

Uxor [1] Μεμψίγαμος *ſive conjugium.*

[2] EULALIA, [3] XANTHIPPE.

EU. SAlve multum, exoptatiſſima mihi Xanthippe. XA. Salve tantundem, mihi cariſſima Eulalia. Videre mihi ſolito formoſior. EU. Itane ſtatim me [4] ſcommate excipis? XA. Non profecto; ſed ita mihi videris. EU. Fortaſſe nova veſtis commendat formam. XA. Recte conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suſpicor pannum eſſe Britannicum. EU. Lana Britannica eſt, tinctura Veneta. XA. Mollities byſſum ſuperat. Quam vero blandus purpuræ color! Unde tibi tam egregium munus? EU. Unde decet honeſtas matronas accipere, niſi à maritis ſuis? XA. O te felicem, cui talis contigit ſponſus! At ego vellem me nupſiſſe [5] fungo, cum meo nuberem [6] Nicolao. EU. Quid ita quæſo te? tam cito male convenit inter vos? XA. Nec unquam conveniet cum tali. Vides quam ſim [7] pannoſa; ſic patitur

1 *Μεμψίγαμος.*] Conquerens de conjugio. *Μέμψις queſtus* vel ipſa querendi actio; *μέμφομαι queror*, *γάμος* vel *γάμοι nuptiæ*, *γαμέω uxorem duco.*

2 EULALIA.] Probe ac ſuaviter loquens. Ex εὖ, & λαλέω, *loquor.*

3 XANTHIPPE.] Rixoſa; quod Socratis uxor Xanthippe hoc vitio ſit nobilitata.

4 *Scommate.*] Σκῶμμα Macrobio morſus figuratus, qui ſæpe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligat, nec tamen ſemper ad amaritudinem pergit.

5 *Fungo.*] *Fungos* appellamus homines ſtultos ac nihili.

6 *Nicolao.*] Quaſi dicat, Victor populi: à *νικάω* vinco & λαὸς populus.

7 *Pannoſa.*] Male veſtita, ſordido, craſſoque panno tecta.

1 *Dixus*

patitur uxorem ſuam incedere: diſpeream, niſi ſæpe pudet me prodire in publicum, cum video quam cultæ ſint aliæ, quæ multo pauperioribus nupſere maritis. Ev. Matronarum ornatus non eſt in veſtibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet [1] divus Petrus Apoſtolus, (nam id audivi nuper in concione,) ſed in caſtis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos ſatis cultæ ſumus, ſi placeamus uni marito. Xa. Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, ſtrenue prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. Ev. Quibus rebus? Xa. Quibus ipſi viſum fuerit; vino, ſcortis, alea. Ev. Bona verba. Xa. Atqui ſic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu exſpectatus, deſtertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam. Ev. [2] St! teipſam dehoneſtas, cum dehoneſtas maritum. Xa. Emoriar, niſi mallem dormire cum [3] ſcropha, quam cum tali marito. Ev. Non tu tum illum excipis jurgio? Xa. Ita ut dignus eſt: ſentit me non eſſe mutam. Ev. Quid ille contra? Xa. Initio reclamabat ſæviſſime, credens fore ut me ſævis verbis [4] protelaret. Ev. Nunquamne rixa incruduit uſque ad verbera? Xa. Semel duntaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abfuerit à pugna. Ev. Quid ego audio? Xa. Librabat fuſtem, ſævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. Ev. Non ibi metuebas tu? Xa. Imo ego viciſſim corripiebam tripodem: ſi contigiſſet me digito, ſenſiſſet mihi non deeſſe manus. Ev. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. Xa. Senſiſſet ſibi cum [5] viragine rem eſſe. Ev. Ah mea Xanthippe, non ita decet.

1 *Divus Petrus Apoſtolus.*] 1. Pet. 3. 3.

2 *St!*] Interjectio eſt, innuens ſilentium: ſic enim docti legendum cenſent illud ex Phormione *Terentii*, Act. 5. ſc. 1. *Non es obſecro, quem ſemper te eſſe dictitaſti?* Ch. *St!* So. *Quid has metuis fores?* Quo loco pro *St!* depravate legitur, *eſt*.

3 *Scropha.*] Scropha, porca quæ multos porcos peperit.

4 *Protelaret.*] Id eſt, perturbaret, exagitaret, & longe propelleret. ex Græco τῆλε, *longe*.

5 *Viragine.*] Fortis fœmina, virilia opera faciens.

cet. Xa. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura ſum pro marito. Ev.[1] At Paulus docet, uxores oportere ſubditas eſſe viris cum omni reverentia. Et [2] Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum ſuum Abraham *dominum* appellabat. Xa. Audivi iſta. Sed idem Paulus docet, ut viri diligant uxores ſuas, ſicut [3] Chriſtus dilexit ſponſam ſuam Eccleſiam. Meminerit ille officii ſui, ego meminero mei. Ev. Sed tamen ubi res in eum ſtatum devenit, ut alteri cedendum ſit, æquum eſt uxorem marito cedere. Xa. Si modo ille maritus eſt appellandus, qui me habet pro ancilla. Ev. Sed dic, mea Xanthippe, poſt deſiit minitari verbera? Xa. Deſiit, & ſapuit, alioqui vapulaſſet. Ev. Sed tu non deſiiſti rixari cum illo? Xa. Nec deſinam. Ev. Quid ille interea? Xa. Quid? nonnunquam dormit, [4] ſomnium hominis; interdum nihil aliud quam ridet; aliquoties arripit [5] teſtudinem, in qua vix tres habet fides: eam quantum poteſt pulſans, mihi vociferanti obſtrepit. Ev. Ea res [6] male urit te? Xa. Sic ut dici vix poſſit. Aliquando vix tempero à manibus. Ev. Mea Xanthippe, permittis mihi ut liberius loquar apud te? Xa. Permitto. Ev. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe poſtulat noſtra neceſſitudo, ab ipſis [7] pœne incunabulis inter nos inita. Xa. Vera narras, nec ulla ſodalium unquam carior fuit animo meo. Ev. Qualisqualis eſt tuus maritus, illud cogita, non eſſe jus permutandi. Olim immedicabilibus diſſidiis remedium extremum erat [8] divortium: nunc hoc in totum adem-

1 *At Paulus docet.*] Eph. 5. Col. 3.

2 *Petrus.*] 1. Petr. 2.

3 *Chriſtus.*] Eph. 5. 25.

4 *Somnium hominis.*] Synechdochice, forma nempe ſumta pro formato: *ſomnium* ergo *hominis* pro homine ſomniculoſo.

5 *Teſtudinem.*] Cithara teſtudo dicta, quia Mercurius citharam de ſicca teſtudine confecit.

6 *Male urit te.*] Metaphorica locutione pro *diſcruciat*, dolore afficit.

7 *Pœne incunabulis.*] Eundem ſenſum habet *à teneris unguiculis*, *à primis vitæ rudimentis*, *à prima pueritia.*

8 *Divortium.*] Iſidoro divortium eſt, quoties diſſoluto matrimonio alter eorum alteras nuptias ſequitur. Dictum à flexu viarum, hoc eſt via in diverſa tendens. Crebrum id apud Romanos & Iſraëlitas. Eſt autem vel activum, cum propter adulterii crimen, capitaliter non punitum, cognitione magiſtratus interveniente, pars innocens à ſe repellit nocentem,

ademtum eſt; uſque ad extremum vitæ diem ille tuus ſit maritus oportet, & tu illius uxor. XA. Superi male faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. EV. Bona verba: [1] ſic viſum eſt Chriſto. XA. Vix credo. EV. Sic habet. Nunc nihil ſupereſt, niſi ut uterque ad alterius mores, & ingenium accommodando ſeſe, concordiæ ſtudeatis. XA. An ego poſſum illum refingere? EV. Non minimum momenti eſt in uxoribus, quales ſint mariti. XA. Pulcre convenit tibi cum tuo? EV. Nunc tranquilla omnia. XA. Ergo turbarum nonnihil erat initio. EV. Nihil unquam tempeſtatis; ſed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempeſtatem, niſi commoditate morum fuiſſet occurſum. Habet ſuos quiſque mores, & eſt ſua cuique ſententia: &, ſi verum fateri volumus, ſunt ſua cuique vitia: [2] quæ ſi uſquam, certe in matrimonio noviſſe oportet, non odiſſe. XA. Recte mones. EV. Fit autem frequenter, ut [3] diſſiliat benevolentia mutua inter maritum & uxorem [4] antequam alter alteri ſatis notus ſit. Id eſt in primis cavendum. Semel enim orta ſimultate, ægre ſarcitur gratia, præſertim ſi res ad atrocia convicia proceſſerit. Quæ glutino committuntur, ſi ſtatim concutias, facile diſtrahuntur: cæterum ubi ſiccato glutino ſemel cohæſerint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coaleſcat confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obſequio, morumque commoditate. Nam benevolentia quæ ſola formæ gratia conciliatur, ferme temporaria eſt. XA. Sed narra nobis, obſecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores.

centem, & alterius matrimonii contrahendi poteſtatem nanciſcitur. Vel eſt paſſivum, quando pars innocens malitioſe à conjuge deſeritur.

1 *Sic viſum eſt Chriſto.*] Chriſtus Matt. 19. 8. Divortia Iſraëlitarum quæ levibus & variis de cauſis fiebant, Deo non quidem præcipiente ſed tolerante, plane abrogavit.

2 *Quæ ſi uſquam.*] Alludit ad verſiculum proverbialem, *Mores amici noveris, non oderis.*

3 *Diſſiliat.*] Rumpatur, frangatur.

4 *Antequam.*] Hoc Plutarchus in præceptis connubialibus.

1 *Illa*

mores. Ev. Dicam in hoc, ut inſiteris. Xa. Si queam. Ev. Facillimum erit, ſi velis; nec adhuc ſerum eſt. Nam & ille juvenis eſt, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus eſt à nuptiis. Xa. Vera prædicas. Ev. Dicam igitur, ſed tacituræ. Xa. Maxime. Ev. [1] Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus eſſem jucunda marito, ne quid eſſet quod illius animum offenderet: obſervabam affectum ac ſenſum illius; obſervabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur; quemadmodum facere ſolent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut ſimilia animantia, quæ vi cogi non poſſunt. Xa. Tale animal mihi domi eſt. Ev. Qui adeunt elephantos, non geſtant veſtem candidam; nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus compertum ſit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum ſonitu ſic aguntur in rabiem, ut ſeipſas dilanient. Et qui tractant equos, habent [2] voces, habent [3] poppyſmata & [4] palpum, aliaque quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuſcum nobis, velimus nolimus, per omnem vitam [5] eſt tectum ac lectus communis? Xa. Perge quod cœpiſti. Ev. His animadverſis, attemperabam me illi, cavens ne quid offenſæ naſceretur. Xa. Quinam id poteras? Ev. Primum in cura rerum domeſticarum, quæ peculiaris eſt provincia matronarum, advigilabam, non ſolum cavens, ne quid eſſet prætermiſſum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius ſenſum,

1 *Illa prima mihi.*] Hæc eadem Plutarchus in præceptis connubialibus.

2 *Voces.*] Ad vocem hominis, equi redduntur mitiores.

3 *Poppyſmata.*] Poppyſma ſonitus eſt, propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore aut manibus apte complosis, non ſine humore. Auctore Plinio, fulgetras adorare poppyſmate, gentium olim conſenſus erat: unde eſt illud *Ariſtophanis*, Πρὸς τὰς βροντὰς ἀντιπαρδεῖν.

4 *Palpum.*] De Palpo *Horatius*: Cui male ſi palpare, recalcitrat. *Palpari* autem, eſt vola leviter percutere tergum equi ferocientis.

5 *Eſt tectum.*] Rom. 7. 3. & 1 Corinth. 7. 39. Paulus expreſſe ait, non ſolvi conjugium niſi morte alterius conjugis. Loquitur vero de conjugio per adulterium non violato. Alioquin alia ratio eſt in adulterio, Matthæi 5. 32.

ſenſum, in rebus etiam minutiſſimis. XA. Quibus? EV. Puta, ſi maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, ſi cibus placeat hoc aut illo modo coctus, ſi lectus hoc aut illo modo ſtratus. XA. At quo pacto attemperares te ei, qui domi non eſſet, aut eſſet ebrius? EV. Mane; [1]iſthuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum triſtis, nec eſſet appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres ſolent; ſed ſumebam & ipſa vultum [2]ſubmœſtum ac ſolicitum. Quemadmodum enim ſpeculum, ſi probum eſt, ſemper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne ſit alacris illo mœrente, aut hilaris illo commoto. Quod ſi quando commotior erat, aut blando ſermone leniebam, aut ſilentio concedebam iracundiæ, donec ea [3]refrigerata tempus ſe daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, ſi quando plus æquo potus redibat domum; nec id temporis niſi jucunda loquebar illi; tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. XA. Infelix vero uxorum conditio, ſi iratis, ebriis, & quidquid libet patrantibus maritis tantum obſequentur. EV. Quaſi vero hoc non ſit mutuum obſequium. Coguntur & illi multa ferre in moribus noſtris. Eſt tamen tempus, cum in re ſeria fas eſt uxori monere virum, ſi quid eſt alicujus momenti: nam ad levia præſtat [4]connivere. XA. Quod tandem? EV. Cum erit [5]animo vacuo, nec commotus, nec ſolicitus, nec potus, tum abſque teſtibus blande monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo [6]melius conſulat rei, aut famæ, aut valetudini

1 *Iſthuc ibam.*] Id eſt, hoc eram dictura. *Terentii* verba ſunt.

2 *Submœſtum.*] *Sub* in compoſitis interdum diminutionem primitivi, ut hoc loco indicat: inde *ſubmœſtus*, id eſt aliquo modo mœſtus: alioquin *mœſtus* eſt valde triſtis.

3 *Refrigerata.*] Id eſt, ubi refrixit, ſive deferbuit. Ita *Fabius:* Refrigerato inventionis amore. Sic & *recanduiſſe* dicitur ira.

4 *Connivere.*] Id eſt, quaſi clauſis oculis diſſimulare te videre, quod vides.

5 *Animo vacuo.*] Dicitur animus vacuus, cum nullis curis & occupationibus diſtrahitur.

6 *Melius conſulat rei.*] Quemadmodum conſulere cum accuſativo deſignat *conſilium petere*: ita cum dativo *conſilium dare*. In rebus autem inanimatis, ut hic, idem quod *proſpicere*, *providere*.

1 *Lepo-*

dini ſuæ. Atque hæc ipſa admonitio [1] leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo [2] ſtipulari ſoleo, ne mihi ſuccenſerit, ſi quid ſtulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut ſalutem facere videretur. Ubi monuiſſem quæ volebam, amputavi ſermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Eſt enim fere hoc noſtrum vitium, mea Xanthippe, ut [3] ſemel exorſæ loqui, finem facere nequeamus. Xa. Ajunt. Ev. illud in primis cavebam; ne præſentibus aliis, maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius ſarcitur, ſi quid inter duos commiſſum eſt. Quod ſi quid extiterit ejus generis, ut nec ferri poſſit, nec uxoris admonitione ſanari, civilius eſt, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad ſuos, & ita querelam temperet, ne videatur odiſſe maritum: ſed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoſcat, & amet uxoris civilitatem. Xa. Philoſopham eſſe oportet, quæ iſta præſtet. Ev. Imo talibus factis maritos ad ſimilem civilitatem invitabimus. Xa. Sunt quos nulla civilitate corrigas. Ev. Equidem non arbitror. ſed fac eſſe. Primum illud cogita; maritus ferendus eſt, qualisqualis eſt. Præſtabilius igitur eſt ferre vel ſui ſimilem, vel paullo commodiorem factum noſtra civilitate, quam noſtra ſævitia pejorem indies. Quid ſi proferam maritos, qui ſimili civilitate correxerunt ſponſas ſuas? Quanto magis decet nos idem præſtare adverſus maritos? Xa. Narrabis igitur exemplum meo marito diſſimillimum. Ev. Eſt mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, ſingularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam

1 *Leporibus.*] Tritus eſt verſiculus: *In ſylvis lepores, in verbis quære lepôres.*

2 *Stipulari.*] Stipulor proprie, pecuniam ſpondeo. Unde *ſtipulatio* verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturum facturumve ſe id quod interrogatus eſt, reſpondet. Ablativo junctum cum præpoſitione activæ & paſſivæ eſt ſignificationis: *Stipulor* enim *à te*, vel idem eſt quod rogo te, ut hic, vel rogor à te.

3 *Semel exorſæ.*] Id garrulitatis vitium haud immerito in mulieribus taxat auctor.

 1 *Redde-*

tam decem & ſeptem, ruri in parentum ædibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad ſuos mores fingeret: cœpit eam inſtituere literis ac muſica, paullatimque aſſuefacere, ut [1] redderet ea quæ audiſſet in concione, cæteriſque rebus formare quæ poſt eſſent uſui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi ſuæ fuerat in ſummo otio, & inter famulorum colloquia luſuſque educata, cœperunt eſſe tædio. Detrectabat obſequium, & cum maritus urgeret, illa ſine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat ſeſe, occipitium illidens ſolo, quaſi mortem optans. Earum rerum cum nullus eſſet finis, maritus diſſimulato [2] ſtomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiſcerentur rus ad ædes ſoceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum eſſet, maritus reliquit uxorem apud matrem & ſorores, ipſe cum ſocero prodibat venatum. Ibi ſubmotis teſtibus denarrat ſocero, ſe ſperaſſe jucundam vitæ ſociam; nunc habere perpetuo lacrymantem, ac ſeſe diſcruciantem, nec ullis monitis ſanabilem: orat, ut ſibi adſit in medendo filiæ morbo. Socer reſpondet; Se [3] ſemel illi tradidiſſe filiam: quod ſi illa non obtemperaret verbis, uteretur ſuo jure, & [4] verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; ſed malim eam tua vel arte, vel auctoritate ſanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus eſt ſe curaturum. Poſt unum atque alterum diem ca-

ptat

1 *Redderet.*] Reddit, qui ſolvit: reddit & diſcipulus cum recitat audita; nam qui docet aut dictat, quaſi credit mutuum.

2 *Stomacho.*] Id eſt, in iram, quam pectore coquebat, non aperte prorumpens: ſæpe enim *ſtomachus*, Latinis pro *indignatione*, *faſtidio*, *ira* ſumitur.

3 *Semel tradidiſſe.*] Semel non refertur ad *bis*; ſed declarat totum filiæ jus traditum ſponſo.

4 *Verberibus eam emendaret.*] Apud Germanos præcipue cædendi uxores mos obtinet: Apud Belgas non immerito ducitur probro. Recte Varro in Sat. Menip. *Vitium uxoris aut tollendum aut ferendum eſt.* Qui tollit vitium, uxorem commodiorem præſtat: qui fert, ſeſe meliorem facit. Subjungit autem Agellius: Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre* lepide quidem compoſita ſunt: ſed *tollere* apparet dictum pro corrigere.

1 *Inſe-*

ptat tempus ac locum, ut ſolus eſſet cum filia: ibi vultu ad ſeveritatem compoſito, incipit commemorare, quam illa eſſet [1] infelici forma, quam non amabilibus moribus, quam ſæpe metuiſſet, ne nullum illi poſſet invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret ſibi, quantumvis felix. Et tamen tu, non agnoſcens quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, niſi eſſet humaniſſimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, ſic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Eſt enim vir ingenio mire vafro, qui [2] citra perſonam omnem poſſet quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans ut præteritorum vellet obliviſci, ſe in poſterum memorem fore officii ſui. Ignovit pater, pollicitus ſe quoque fore patrem amantiſſimum, ſi, quod polliceretur, præſtaret. Xa. Quid deinde? Ev. Puella digreſſa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum ſolum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque meipſam, poſthac videbis me aliam factam; tantum obliviſcere ſuperiorum. Hanc vocem maritus excepit oſculo, & omnia pollicitus eſt, ſi illa perſiſteret eo animo. Xa. Quid? perſtitit? Ev. Uſque ad mortem: neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus eſt & confirmatus. Poſt annos aliquot puella crebro ſibi gratulata eſt, quod contigiſſet tali marito nubere; qui niſi contigiſſet, eram, inquit, omnium mulierum perditiſſima. Xa. Talium maritorum non minus rara eſt copia, quam [3] alborum corvorum. Ev. Jam ſi moleſtum

non

1 *Infelici forma.*] Id eſt, neutiquam formoſa.

2 *Citra perſonam.*] Perſonati hiſtriones agebant fabulas. *Perſona* autem eſt facies appoſititia.

3 *Alborum corvorum.*] De raris inventu dixit Juvenalis, *corvo quoque rarior albo.* Galeni verba ſunt: Lycus dum palam eſt eum neque vera loqui, neque eadem cum Eraſiſtrato, ſimilis videtur albo corvo, qui nec ipſis corvis admiſceri poſſit ob colorem, nec columbis

 ob

non eſt, referam tibi quiddam de marito, commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipſa civitate. XA. Nihil eſt quod agam, & perquam grata mihi eſt tua confabulatio. EV. Eſt vir quidam non poſtremæ nobilitatis; is, ut ſolet hoc hominum genus, plerunque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam: [1] in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier inſigni probitate, neſcio quid ſuſpicans, perveſtigavit furta mariti ſui: & eo profecta, neſcio quo, adiit caſam illam ruſticanam; expiſcata eſt de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis eſſet apparatus convivii. Nihil erat ibi ſupellectilis, ſed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, ſecum adducens lectum commodum & apparatum; vaſa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut ſi quando rediret ille, tractarent eum civilius, [2] diſſimulans interim ſeſe uxorem eſſe, ac ſororem eſſe ſimulans. Poſt dies aliquot redit eo furtim maritus; videt auctam ſupellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat unde is nitor inſolitus: ajunt, matronam quandam honeſtam illi cognatam hæc advexiſſe, ac mandaſſe ut honeſtius poſthac [3] acciperetur. Ilico tetigit [4] animum illius ſuſpicio, uxoris hoc eſſe factum. Reverſus domum, rogat num illic fuiſſet: illa non negat. Rogavit, & quo tandem conſilio miſiſſet eo ſupellectilem. Mi vir, inquit, aſſuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te durius accipi; putabam eſſe officii mei, ut quando ita tibi cordi eſt, lautius illic habereris. XA. O matronam nimium bonam!

ob magnitudinem. Conveniet autem in hominem ſui ingenii & alienum à ſenſu communi. Sunt enim quos pudet uſque cum quoque conſentire, quaſi nihil verum ſit, niſi diverſum ſit.

1 *In eam cœpit deperire.*] Deperit aliquem, qui ardenter amat: Deperit in aliquam, qui ardentiſſime, ita ut quaſi præ amore pereat.

2 *Diſſimulans.*] Diſſimulamus vera, ſimulamus falſa.

3 *Acciperetur.*] Pro tractaretur, quemadmodum bene habiti dicuntur. Ita Terent. *Accipit hominem nemo melius.*

4 *Animum.*] Id eſt, cœpit ſtatim ſuſpicari.

1 *Urtica-*

bonam! Ego citius pro lecto ſubſtraviſſem illi faſciculum [1] urticarum ac [2] tribulorum. Ev. Sed audi finem. Vir, perſpecta tanta probitate, tantaque manſuetudine conjugis ſuæ, nunquam deinde uſus eſt furtivo concubitu, ſed domi ſemet oblectavit cum ſua. Scio tibi notum eſſe Gilbertum Batavum. Xa. Novi. Ev. Is, ut ſcis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac [3] vergenti ætate. Xa. Dotem fortaſſe duxit, non uxorem. Ev. Sic eſt. Is faſtidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua ſe ſubinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu heic eras factura? Xa. Quid? Ego illi adamatæ [4] involaſſem in capillos, & maritum exeuntem ad illam, perfudiſſem [5] lotio, ut ſic unctus iret ad convivium. Ev. At quanto hæc prudentius? Invitabat mulierculam domum ſuam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque ſine veneficiis domum pertraxit. Et ſi quando foris cœnabat cum illa, miſit eo [6] miſſum aliquem elegantiorem, jubens ut ſuaviter viverent. Xa. Ego malim mori, quam eſſe [7] lena mei mariti. Ev. Verum interim rem ipſam expende. Nonne hoc multo ſatius erat, quam ſi ſævitia ſua prorſus alienaſſet maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegiſſet? Xa. Fateor minus eſſe mali, ſed ego non poſſem. Ev. Unum adjiciam, atque ita diſcedam ab exemplis. Hic vicinus noſter, vir probus & integer, ſed paulo iracundior, quodam die pulſaverat

1 *Urticarum.*] Genus herbæ ab urendo ita dictæ: folia etiam attacta acerrime urunt. Belg. *een bernende Netel.*

2 *Tribulorum.*] Tribulus itidem herbæ ſpecies, à ſemine triangulari ſic nuncupatus, vel quod cuſpidatus trifariam feriat. Belg. *Diſtelen.*

3 *Vergenti ætate.*] Inclinata ad ſenium. Sic ea voce abſolute uſus eſt Suetonius.

4 *Involaſſem.*] Sic pugnant mulieres. Sic Terent. Alioqui *involare* nonnunquam ſonat *furari.* *Catullus*: Huc de pallium mihi meum, quod involaſti.

5 *Lotio.*] Id accidit Socrati. Quocirca hæc dicuntur in perſona Xanthippes, quæ moroſa uxor erat Socratis. Et olim loti unctique ibant ad convivium.

6 *Miſſum.*] Miſſus hic ſignificat *ferculum*, quia mittitur in menſam. Belg. *Een gerecht.*

7 *Lena.*] Fœmininum à *leno*, qui eſt conciliator ſtupri, eo quod mentes miſerorum blandiatur & deliniendo ſeducat. *Lena*, ſtupri conciliatrix.

ſaverat uxorem ſuam, fœminam laudatiſſimam. Ea ſe recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans, atque ſingultiens, [1] decoquebat animi ægritudinem. Aliquanto poſt per occaſionem eodem ingreſſus eſt maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrymas, ac ſingultis, puerorum more? Tum illa prudenter; Quid? inquit, an non hoc ſatius, ut heic deplorem malum meum, quam ſi in via vociferer, quemadmodum ſolent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio, fractus ac victus hominis animus, data dextra pollicitus eſt uxori, ſe poſthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. XA. Ego idem impetravi à meo diverſa ratione. EV. Sed interim eſt inter vos bellum perpetuum. XA. Quid igitur velles me facere? EV. Primum [2] muſſanda eſt tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, manſuetudine paullatim eſt conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore utêris, quam nunc uteris. XA. Ille ferocior eſt, quam ut ullis officiis manſueſcat. EV. [3] Eja, ne dixeris. [4] Nulla eſt fera tam immanis, quin officiis [5] cicuretur; ne deſperes in homine. Fac periculum menſes aliquot; me accuſa, niſi ſenſeris conſilium hoc tibi fuiſſe bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum eſt. Illud ante omnia tibi cavendum cenſeo, ne quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: ſed curandum eſt, ut illic omnia ſint feſtiva ac jucunda. Etenim ſi is locus, qui diluendis offenſis, farciendæque gratiæ conſecratus eſt, lite aut ægritudine quapiam [6] profanetur; jam ſublatum eſt omne remedium benevolentiæ reconciliandæ.

1 *Decoquere.*] Metaph. pro paulatim diminuere.

2 *Muſſanda.*] Diſſimulanda vel tacite ferenda.

3 *Eja.*] Corripientis eſt, alioqui ſæpius adhortantis.

4 *Nulla eſt fera.*] Huc ſpectant illa Ovidii: *Tempore Pœnorum compeſcitur ira leonum: Nec feritas, animo quæ fuit ante, manet. Quæque ſui juſſis obtemperat Inda magiſtri Bellua, ſervitium tempore victa ſubit.*

5 *Cicuretur.*] Cicurare, manſuefacere: ſpecialiter autem animal ex fera manſuetum ſeu cicurum efficere.

6 *Profanetur.*] Sacra profanari dicuntur; lectulus autem locus eſt dicatus reconciliandæ benevolentiæ. hæc eſt ſententia Plutarchi in præceptis conjugalibus.

liandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam moroſæ, ut in ipſo etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere ſolet ex animis virorum, ſi quid inerat moleſtiæ, morum faſtidio reddant inſuavem; pharmacum ipſum vitiantes, cum licuiſſet mederi offenſis. Xa. Iſtud mihi frequenter accidit. Ev. Atqui tametſi ſemper eſt cavendum uxori, ne qua re moleſta ſit viro, tamen id maxime ſtudere debet, ut in eo congreſſu ſe viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. Xa. Viro! mihi cum bellua res eſt. Ev. Mitte male loqui: fere noſtra culpa viri mali ſunt. Sed ut ad rem redeam: qui verſantur in priſcis fabulis Poëtarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præſidem) habere [1] ceſtum arte Vulcani confectum: in eo intextum eſſe quidquid eſt [2] amatorii medicamenti: eo ſe cingit, quoties congreſſura eſt cum marito. Xa. Fabulam audio. Ev. Verum: ſed audi, quid ſibi velit fabula. Xa. Dic. Ev. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congreſſu connubiali jucunda ſit marito, quo recaleſcat ac redintegretur amor ille maritalis; & diſcutiatur ex animo, ſi quid erat offenſionis aut tædii. Xa. Sed unde nobis ceſtus ille? Ev. Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum ſuavitate conjuncta. Xa. Ego tali marito blandiri non poſſum. Ev. At hoc tua refert, ut deſinat eſſe talis. [3] Si Circes artibus poſſes maritum vertere in ſuem aut urſum, faceres? Xa. Neſcio. Ev. Neſcis? An malles habere ſuem maritum, quam hominem? Xa. Equidem

1 *Ceſtum.*] Ceſtus zona virginea, quam maritus prima nocte diſſolvebat. Specialiter autem cingulum, quo Venus Martem, Juno Jovem conciliabant: efficax enim ad illectamenta gratiæ & amorum erat. Hinc Mart.

Ut Martis revocetur amor ſummique Tonantis
A te Juno petit Ceſton & ipſa Venus.

2 *Amatorii medicamenti.*] Medicamentum ut pharmacon, *μάσσει* eſt.

3 *Si Circes artibus.*] Solis & Perſes Nymphæ filia, & Æëtæ Colchorum regis ſoror, veneficiorum peritiſſima; quæ & Ulyſſis ſocios transformavit in ſues. Per *Circen* ergo voluptas ſignificatur, qua in belluas & ſues immundas homines mutantur.

quidem malim hominem. Ev. Age, quid ſi Circes artibus poſſes ex temulento reddere ſobrium, ex prodigo frugalem, ex ceſſatore diligentem; nonne faceres? Xa. Plane facerem; ſed unde mihi iſtæ artes? Ev. Atqui iſtas artes habes in te, ſi modo velis adhibere. Tuus, velis nolis, ſit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis conſulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eaque tibi exaggerant odium; [1] & hac anſa tantum arripis illum, qua teneri non poteſt. Illa potius contemplare, quæ bona ſunt in illo; & hac anſa prehende illum, qua teneri poteſt. Antequam illi nuberes, tempus erat expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis ſolum, verum etiam auribus maritum deligere: nunc medendi tempus eſt, non accuſandi. Xa. Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? Ev. Oculis capit, quæ nihil aliud ſpectat, quam corporis formam: auribus, quæ diligenter obſervat, quid fama de illo prædicet. Xa. Pulcre mones, ſed ſero. Ev. At non ſerum eſt ſtudere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, ſi quid pignoris ex te natum fuerit viro. Xa. Jam natum eſt. Ev. Quando? Xa. Jam pridem. Ev. Quot menſes ſunt? Xa. Ferme ſeptem. Ev. Quid ego audio? Tu nobis [2] trimeſtris fœtus jocum renovas? Xa. Nequaquam. Ev. Ita neceſſe eſt, ſi tempus à nuptiarum die ſupputas. Xa. Imo ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. Ev. An ex colloquio naſcuntur pueri? Xa. Forte ſolam nactus, cœpit alludere, titillans axillas, ac latera, quo

me

1 *Et hac anſa.*] Epictetus ſcripſit unicuique rei duas eſſe anſas; alteram, qua teneri poſſit; alteram, qua non poſſit: ſignificans, in unaquaque re eſſe aliquid commodi, rurſum aliquid incommodi. Stultus arripit anſam malam; ſapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

2 *Trimeſtris fœtus.*] Trimeſtris fœtus. Alluſit ad proverbialem verſum, qui eſt apud Suetonium: τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicibus etiam trimeſtres filii. Verba Suetonii ſunt: Patrem Claudii Cæſaris Druſum, olim decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cum Auguſto gravida nupſiſſet, intra menſem tertium peperit: fuitque ſuſpicio ex vitrico per adulterii conſuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus eſt verſus: τοῖς εὐτυχοῦσι, &c. Urſinus autem legit τοῖς κοινολεχέσι: quod & commodum ſenſum admittit.

1 *Felici*

me provocaret ad riſum. Ego non ferens titillationem, me reſupinabam in lectum; ille incumbens figebat oſcula, nec ſatis ſcio quid egerit præterea: certe paucis poſt diebus uterus cœpit intumeſcere. Ev. I nunc, & maritum contemne; qui ſi luſitans gignit liberos, quid faciet cum ſerio rem aget? Xa. Suſpicor & nunc me gravidam eſſe. Ev. Euge contigit [1] felici fundo bonus cultor. Xa. Hac in parte plus præſtat, quam vellem. Ev. Iſta querela tibi [2] cum paucis uxoribus eſt communis. Sed inter vos intercesserat pactum connubiale? Xa. Interceſſerat. Ev. Levius igitur peccatum eſt. Eſtne proles maſcula? Xa. Eſt. Ev. Illa vos rediget in gratiam, ſi tu vel paullulum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito ſodales, & quibuſcum habet commercium foris? Xa. Prædicant eum eſſe moribus commodiſſimis, comem, liberalem, amicum amico. Ev. Et iſta mihi bonam ſpem faciunt, illum fore qualem volumus. Xa. At mihi uni talis non eſt. Ev. Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, meque pro [3] Eulalia, voca Pſeudolaliam, niſi tibi quoque talis eſſe cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem eſſe, nondum opinor egreſſum annos viginti quatuor: nondum novit, quid ſit eſſe patremfamilias. Jam non eſt tibi cogitandum de divortio. Xa. At frequenter cogitavi. Ev. Verum ea cogitatio, ſi quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum quam nihili res ſit fœmina divulſa à viro. Summum decus matronæ eſt, morigeram eſſe ſuo conjugi. Ita natura comparatum eſt, ita voluit Deus, ut [4] mulier tota pendeat à viro. Tantum cogita id quod res eſt: maritus eſt, alius non poteſt

1 *Felici fundo.*] Sic *Plautus* locutus eſt, *fundum arat alienum*, de adultero.

2 *Cum paucis.*] In pluribus procul-dubio locum habet quam in Meſſalina: *Et laſſata viris ſed non ſatiata receſſit.*

3 *Eulalia.*] Eulalia à bene loquendo nomen habet; *Pſeudolalia*, à mendaci loquacitate.

4 *Mulier tota pendeat.*] Eph. 5. 22. 23. 24. Uxores propriis viris ſubjicite vos ut Domino: quoniam vir eſt caput uxoris, ut & Chriſtus eſt caput eccleſiæ. Itaque ſicut eccleſia ſe ſubjicit Chriſto, ita & uxores ſe ſuis viris ſubjiciunto in omnibus.

1 *Nover-*

teſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? fraudabis maritum ſua poſſeſſione? Relinques apud illum? ſpoliabis teipſam eo, quo nihil habes carius? Poſtremo dic mihi, habesne quæ tibi male velint? XA. Habeo [1] novercam germanam; præterea ſocrum huic ſimillimam. EV. Adeo tibi male volunt? XA. Cuperent extinctam. EV. Et iſtæ tibi fac ut in mentem veniant. Quid enim illis poſſis facere gratius, quam ſi videant te divulſam à marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum conſilium, ſed tædet diutini laboris. EV. At reputa quantum laborum ſumſeris prius, quam hunc pſittacum docueris quædam humana verba ſonare. XA. Plurimum profecto. EV. Et piget operam ſumere in fingendo marito, qui cum perpetuo ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines, ut equum ſibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? EV. Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid ſit moleſtiæ, quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, ſemper interim memor reverentiæ cujuſdam, quam uxor debet marito. Abſit triſtitia; ſed abſit & petulantia: nec putida ſis, nec laſciva. Sit apparatus domi lautus. Noſti palatum mariti: quod illi ſuaviſſimum eſt, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenaque hilaritatis ſint omnia. Denique ſi quando ille vino lætior pulſabit ſuam teſtudinem, tu voce accinito. Sic aſſuefacies maritum manere domi, & minues impenſas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego inſigniter inſanio, qui foris magna rei famæque jactura victitem cum ſcorto, cum domi habeam uxorem multo lepidio-

1 *Novercam germanam.*] Novercam germanam, non de gente aut ſorore ſentit: ſed germanam dixit veram. Novercarum eſt autem, odiſſe privignos. Hinc Ovid. *Lurida terribiles miſcent aconita novercæ.*

2 *Miſce-*

pidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. Xa. An credis ſucceſſurum, ſi tentem? Ev. Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum ſui officii. Xa. Laudo conſilium: at vide ne quid hujus rei ſuboleat ipſi; [1] miſceret cœlum terræ. Ev. Ne metue. Ita per ambages temperabo ſermonem, ut ipſe mihi narret, quid inter vos ſit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandiſſime, & ut ſpero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occaſionem mentiar, quam amanter de illo ſis locuta. Xa. Chriſtus bene fortunet quod agimus. Ev. Aderit, modo ne deſis tibi.

1 *Miſceret cœlum terræ.*] Proverbialis hyperbole eſt, pro eo, quod eſt: *Omnia perturbaret*. De vehementi perturbatione dictum eſt proverbium. Juvenalis, *Licet & mare cœlo confundas, homo ſum.*

Militis, et [1] Carthusiani.

Mi. Salve, mi frater. Ca. Salve & tu, germane cariſſime. Mi. Vix te agnoſco. Ca. Adeone conſenui intra biennium? Mi. Non: ſed caput raſum, nova veſtis faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. Ca. Itane non agnoſceres uxorem tuam, ſi tibi occurreret induta nova veſte? Mi. Non, ſi tali. Ca. At ego te probe agnoſco, cui non ſolum veſtis mutata eſt, verum etiam facies, totuſque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æque variat plumas ſuas. Tum quam omnia ſecta, quam nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonſum verticem, barbam ſemiraſam, ſilvam, quæ ſupra labrum ſuperius eſt, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem,

quam

1 Carthusiani.] Carthuſianorum ordo a Brunone Colonienſi circa annum 1080. erectus. Addunt Pontificii occaſionem: quod nempe Pariſienſis profeſſoris cadaver tumulo inferendum, rer ſe in feretro erexerit, prædicans flebili voce ſuam condemnationem. Dictus Bruno, rei novitate exterritus, præcipue cum Profeſſor hic pie & inculpate vixiſſet, de emendanda ſerio vitâ continuo cogitavit: utque Deo ardentius inſerviret in deſertum locum Carthuſiam in Gallia Celtica ſeceſſit: ubi comitibus aliquot ſtipatus Monaſterium erexit, duroque vitæ generi ſe adſtrinxit.

1 *Samius.*]

quam ſolent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut [1] Samius quiſpiam litteratus videri poſſis, de quo jocus eſt proverbii. MI. Sic decet redire è bello. Sed dic mihi erat heic tanta bonorum medicorum inopia? CA. Quam ob rem? MI. Quia nulli commiſeris ſanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc ſervitutem te præcipitem dares. CA. Itane videor inſaniſſe? MI. Maxime. Quid erat neceſſe heic te [2] ſepeliri ante tempus, cum eſſet unde commode viveres in mundo? CA. An nunc non videor tibi in mundo vivere? MI. Non, per Jovem. CA. Dic quam ob rem? MI. Quia non licet ambulare quo velis. Huic loco velut caveæ includeris: adde raſuram, veſtem [3] prodigioſam, [4] ſolitudinem, piſcium [5] perpetuum eſum, ut mirer teipſum non verti in piſcem. CA. Si verterentur homines in omnia quibus veſcuntur, tu jam pridem porcus eſſes. Nam ſuilla ſoles delectari. MI. Non dubito quin jam dudum pœniteat te inſtituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. CA. Hoc illis uſu venit, qui ſe in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego deſcendi ſenſim & conſulto, prius explorato me ipſo, perſpectaque tota hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, qua ætate ſibi quiſque notus eſſe poteſt. Quod ad locum attinet, tu quoque

1 *Samius.*] Proverbium in cicatricoſos & ſtigmatum plenos convenit. Inde autem dictum, quod quum Samii captivis Athenienſium inuſſiſſent noctuam, Athenienſes viciſſim Samiis inurebant Samænam, quam in collectaneis opinor dictam σαμαίνω. Id erat genus navis lato ventre, à prora veluti ſuillum roſtrum præferens. Alii tamen aliam originem oſtendunt.

2 *Sepeliri ante tempus.*] Alludit huic, quod dicuntur mundo mortui.

3 *Prodigioſam.*] Utuntur enim interiori hirſuta toga abſque induſio, cum exteriori atro pallio ſuper albam tunicam.

4 *Solitudinem.*] Bruno ordinis inſtitutor ſelegerat locum in Gallia Celtica atidis petris horrendum, & plane ab hominum conſortio periculoſo acceſſu ſemotum. Etiam hodieque ſoli prandent & in cellulis deliteſcunt Carthuſiani: rigidum vitæ genus plus quam alii Monachi amplexi.

5 *Perpetuum eſum.*] Nunquam carne veſcuntur, imo nec neceſſitate poſtulante: ita quidem ut continuo monaſterio ejiciendus ſit, qui vel fruſtillum comedit. Piſces autem nullos ipſi emunt: à donatis tamen (Pontificiorum hac in parte veſana liberalitas, ad pigros ventres ſuſtinendos, eſt nota) haud abhorrent.

1 *Vita-*

que loco anguſto concluderis, ſi totius mundi conſideres amplitudinem. Nec refert quam ſpatioſus ſit locus, modo nihil deſit ad vitæ commoditatem. Multi raro aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati ſunt: qui ſi [1] vetarentur exire, magnopere ſibi diſplicerent, & inceſſeret illis mira libido relinquendæ civitatis. hic affectus vulgaris eſt; quo ego careo. Imaginor, heic totum eſſe mundum, & hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræſentat, quem ego cogitatione jucundius ſimul & tutius perambulo, quam is qui navigavit ad novas inſulas. MI. Heic tu propemodum dicis verum. CA. Raſuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratia. Mihi raſura, ſi nihil aliud, certe reddit caput purius, ac fortaſſe ſalubrius. Venetiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigioſum veſtis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem uſum adhibetur veſtis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos uſus præbet hæc veſtis? Sed offendit color. quis color magis decet omnes Chriſtianos, quam is qui datus eſt omnibus in baptiſmo? Dictum eſt tibi quoque; Accipe veſtem candidam. Hæc itaque veſtis admonet me, quid promiſerim in baptiſmo; nimirum [2] innocentiæ perpetuum ſtudium. Porro ſolitudinem ſi vocas turbæ fugam; hoc exemplum eſt non noſtrum, ſed [3] veterum Prophetarum, atque etiam Philoſophorum [4] Ethnicorum, & quibuſcunque bonæ mentis cura fuit. imo Poëtæ, Aſtrologi, ac ſimilibus artibus

1 *Vetarentur exire.*] Exſtat iſtius farinæ nota Hiſtoria. Non enim veritati repugnat tritum illud: Nitimur in vetitum ſemper cupimuſque negata.

2 *Innocentiæ*] Alba veſtis Symbolum non tantum gloriæ, dignitatis & lætitiæ: ſed & puritatis, ut hoc loco. Hinc de Martyribus ſub Antichriſto: Apoc. 7. 14. Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna: & lavarunt ſtolas ſuas & dealbarunt in ſanguine Agni.

3 *Veterum Prophetarum.*] Ita Helias in Carmelum montem, Joannes Baptiſta & Jeſus Chriſtus in deſertum ſecedebant.

4 *Ethnicorum.*] Hinc Seneca de ſe ipſo: In hoc me recondidi & fores clauſi, ut prodeſſe pluribus poſſim. Et Cicero: ſolitudine nihil poteſt eſſe jucundius, non modo miſeris his temporibus & luctuoſis, ſed etiam tranquillis & optatis.

tibus dediti, quoties aliquid magni ac ſupra vulgus hominum moliuntur, ſeceſſum quærere ſolent. Cur autem voces hanc ſolitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit ſolitudinis tædium. Heic habeo ſodales omnium rerum plus quam ſedecim. Ad hæc interviſunt amici crebrius quam vellem, aut expedit; & tibi videor in ſolitudine vivere? MI. At non ſemper licet cum his confabulari. CA. Nec ſemper expedit. Atque hoc jucundior eſt confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat [1] interrupta copia. MI. Non peſſime conjectas. Nam mihi quoque ſuaviores ſunt carnes revoluto Paſcha poſt quadrageſimam. CA. Nec interim tamen, cum maxime videor ſolus, deſunt mihi confabulones, longe feſtiviores ac ſuaviores iſtis vulgaribus congerronibus. MI. Ubi ſunt? CA. Vides heic codicem Euangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus diſcipulis proficiſcentibus in Emauntem, effecit, ut non ſentirent itineris laborem, ſed ſentirent dulciſſimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius ſermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Eſaias, cæterique Prophetæ. Heic mecum confabulatur dulciſſimus ille Chryſoſtomus, heic Baſilius, heic Auguſtinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, cæterique non minus eruditi quam facundi doctores. An noſti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali ſodalitio, quod mihi nunquam non adeſt, reputas obrepere poſſe ſolitudinis tædium? MI. Mihi fruſtra loquerentur non intellecturo. CA. Jam quid refert quibus rebus hoc corpuſculum alatur? cui minimo ſatis ſit, ſi juxta naturam vivamus. Uter noſtrum habitior? tu, qui veſceris [2] perdicibus, phaſianis, & capis; an ego, qui vivo piſcibus? MI. Si tibi

1 *Interrupta copia.*] *Juvenalis*: Voluptates commendat rarior uſus.

2 *Perdicibus.*] Perdices, Phaſiani & Capi olim, ut & nunc, in deliciis ſummis habiti. De Phaſianis ita Martial.

Argiva primum ſum deportata carina:
Ante mihi notum nil niſi Phaſis erat.

Creduntur enim Phaſiani è Phaſi fluvio ab Argonautis in Græciam delati.

1 *Viſam*

tibi eſſet uxor, ut mihi eſt, minus haberes ſucci. CA. Et ideo ſufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. MI. Sed interim agitas [1] vitam Judaicam. CA. Bona verba: Chriſtianam, ſi non aſſequimur, certe ſequimur. MI. In veſte, cibo, preculis, cæteriſque cæremoniis ponitis fiduciam, neglecto ſtudio pietatis Euangelicæ. CA. Quid alii faciant, non eſt meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; ſed in animi puritate & in Chriſto colloco fiduciam. MI. Cur igitur obſervas? CA. Ut mihi pax ſit cum fratribus meis; & ne cui quoquo modo ſim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujuſmodi res leviculas, quas nihil eſt negotii ſervare. Ut ſumus homines quacunque veſte tecti; minutiſſimarum etiam rerum ſimilitudo aut diſſimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. [2] Raſum caput, aut veſtis color, per ſe quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, ſi comam alerem, aut tuam iſtam veſtem ſumerem? Reddidi tibi rationem mei conſilii: nunc quæſo ut mihi viciſſim tui conſilii rationem reddas, dicaſque, ubi ceſſarint omnes boni medici, cum relicta domi uxore juvencula & liberis, proficiſcereris in militiam, vili ſalario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat [3] cum fungis aut papaveribus, ſed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Chriſtianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam ſis læſus, an te ipſum

1 *Vitam Judaicam.*] Imo ſi Pontificiorum religionem infinita pene copia ſuperſtitioſarum cæremoniarum vitiatam conſideres, non immerito cum Judaiſmo de multitudine cæremoniarum certare judicatur.

2 *Raſum caput.*] Originem raſuræ capitis in clero Pontificio Jacobus de Voragine non ſine ſplendide mendaci fabulà ad Petrum defert: alii ad Anicetum Revera autem anno trigeſimo primo ſeculi ſexti in Concilio Toletano quarto primitus inſtituta eſt, directe contra morem Sacerdotum V. T. Deus enim ſtricte iiſdem prohibuerat, ne comam in orbem tonderent, Levit. 19.

3 *Cum fungis.*] Fungi fragiles ſunt: & papavera ſolent decollari baculo. Verba Flori ſunt: Filio Tarquinii Superbi Gabiis, ut voluerat recepto, atque per nuncios conſulenti quid fieri vellet; eminentia forte papaverum capita virgula excutiens, quum per hoc interficiendos eſſe principes intelligi vellet, ſic reſpondit.

ipſum ſimul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? MI. Fas eſt occidere hoſtem. CA. Fortaſſis eſt, ſi impetat patriam tuam. Tum pium videri poteſt, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, [1] pro aris & focis, pro tranquillitate publica. Quid iſtuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, ſi periſſes in hoc bello, non redemiſſem animam tuam [2] vitioſa nuce. MI. Non? CA. Non, ita me Chriſtus bene amet. Jam utrum exiſtimas durius, obedire bono viro, quem nos *Priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad ſacram lectionem, ad doctrinam ſalutarem, ad pſallendum Deo: an obedire barbaro cuipiam Centurioni, qui ſæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quo lubet, ac revocet; qui [3] bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat te ſtare loco aut occiſurum, aut occidendum? MI. Minus narras, quam res habeat, malorum. CA. Si quid ego deflexero à diſciplina hujus inſtituti, pœna eſt admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, ſi quæ committas adverſus leges imperatorias, aut pendendum eſt, aut nudo inter [4] intentatas in te lancearum cuſpides eundum. Nam plecti capite, beneficium eſt. MI. Non poſſum refragari veris. CA. Jam cultus iſte ſatis indicat, te non multum nummorum referre domum. MI. Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo multum æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi, ut me [5] inſtruas viatico. CA. Utinam huc deflexiſſes, cum properares in ſceleratam iſtam militiam! Sed unde tanta nuditas? MI. Rogas unde? Quid-

1 *Pro aris.*] Verba ſunt hiſtoricis peculiaria. Per *aram* ſignificant religionem Deorum: per *focum*, rem domeſticam. Nam & *focus* ſacer erat laribus.

2 *Vitioſa nuce.*] Id eſt, periiſſes in æternum; nullis ſacrificiis ex inferno liberandus. Reſpicit author ad locum Plauti in Milite: Vitam tuam vitioſa nuce non emam, pro eo, quod eſt, ne minimo quidem. Vulgo autem dicimus caſſa nuce non emerim, putamine nucis non emerim.

3 *Bombardarum ictibus.*] Bombarda inſtrumentum bellicum poſterioribus his ſeculis inventum. Vox origine latina haud eſt, ſed per ὀνοματοποιίαν excogitata.

4 *Intentatas.*] Ab *intento*, pro comminor, minitor.

5 *Inſtruas viatico.*] Viaticum cibus aut pecunia, quam ad iter abſolvendum in via circumferimus.

1 *Ex*

Quidquid [1] ex ſalario, quidquid ex prædationibus, ſacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum abſumebatur in vina, ſcorta, & aleam. CA. O te miſerum! Et interim uxorcula, cujus gratia Deus juſſit relinqui patrem & matrem, domi mœrebat deſerta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miſeriis, in tantis ſceleribus? MI. Hoc fallebat ſenſum malorum, quod innumeros haberem malorum ſocios. CA. Quin illud vereor, ne uxor te non agnoſcat. MI. Qui ſic? CA. Quia ſic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam foſſam habes? Videtur tibi exſectum fuiſſe cornu. MI. Imo ſi rem noſſes, gratulareris mihi hanc cicatricem. CA. Quam ob rem? MI. Minimo minus aberat, quin perierim. CA. Quid erat mali? MI. Cuidam tendenti rupta eſt [2] baliſta chalybea; ejus fragmentum inſiliit in frontem. CA. Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. MI. Hoc vulnus accepi in pugna. CA. Bellica? MI. Non: inter aleam ortum eſt diſſidium. CA. Jam & in mento video neſcio quid gemmarum. MI. Nihil eſt. CA. Suſpicor tibi contractam ſcabiem, quam vocant Hiſpanicam. MI. Recte divinas, mi frater. Tertium ea laboravi uſque ad vitæ periculum. CA. Unde hoc mali accidit tibi, ut ſic incurvus incedas, quaſi eſſes nonagenarius, aut quaſi [3] meſſor quiſpiam, aut quaſi [4] delumbatus eſſes fuſte? MI. Morbus ita contraxit nervos. CA. Næ heic magnificam paſſus es [5] metamorphoſin. Antehac eras eques, nunc ex [6] centauro factus es animal

1 *Ex ſalario.*] Salarium ſtipendium quod pro opera cuipiam perſolvitur: ita dictum forte quod homini tam neceſſarium quam ſal.

2 *Baliſta.*] Vel potius *balliſta*, à *βάλλω*, jaculor. Eſt inſtrumentum, quo lapides aut telum aliquod ejaculamur.

3 *Meſſor quiſpiam.*] Meſſores enim ut gramina falce reſecent neceſſario ſe incurvare debent.

4 *Delumbatus.*] *Delumbatus*, cui lumbi fracti aut caſu aut alio quovis infortunio: à *delumbare*, idem quod *debilitare* aut ſpecialiter *lumbos frangere*.

5 *Metamorphoſin.*] Μεταμόρφωσις transformatio, à *μεταμορφόω transformo*, *μορφόω formo*, *μορφὴ figura*.

6 *Centauro.*] Per *ἀντονομασίαν* proprium ſic ſumitur pro communi. Centauri enim proprie populi Theſſaliæ, qui primi equos domuerunt & ex iis pugnarunt.

mal ſemireptile. MI. Hæc nimirum eſt alea Martis. CA. Imo hæc eſt inſania tuæ mentis. Quas vero [1] manubias uxori tuæ, liberiſque tuis referes domum? lepram? Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies; niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium: at ob hoc ipſum magis debebat vitari. Nunc iſtud malum adfricabis iis, qui tibi debuerant eſſe cariſſimi: & ipſe per omnem vitam putre cadaver circumferes. MI. Quæſo te, frater, ut deſinas: ſatis malorum eſt, etiamſi non accedat objurgationis moleſtia. CA. Quotam autem malorum partem commemoravi? Iſta corporis duntaxat ſunt. Jam animam vero qualem reportas, quanta ſcabie putrem, quot vulneribus ſauciam? MI. Tam puram refero, quam eſt *cloaca* Pariſiis in via, quæ dicitur vulgo *Maberti*, aut latrina publica. CA. Vereor ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. MI. Sed jam rixæ ſatis eſt; dic aliquid de ſarciendo viatico. CA. Mihi nihil eſt quod dem, experiar quid velit Prior. MI. Atqui ſi quid daretur, eſſent tibi paratæ manus: nunc multæ obſtant difficultates, quando numerandum eſt aliquid. CA. Quid alii faciant, ipſi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum [2] ſunt manus. Verum de his à prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

1 *Manubias.*] Manubiæ pecunia ex ſpoliis relicta.

2 *Sunt manus.*] Non enim Monachis Carthuſianis ut & multis aliis tractare pecuniam licet.

[1] PSEUDOCHEI, ET [2] PHILETYMI.

PH. UNde tibi ſcatet tanta mendaciorum vis? PS. Unde ſuppetunt araneæ fila? PH. Non eſt igitur artis, ſed naturæ. PS. A natura profecta ſunt ſemina; ars & uſus auxere facultatem. PH. Non te pudet? PS. Non magis quam [3] coccycem ſuæ cantionis. PH. At tibi in manu eſt mutare can-

1 PSEUDOCHEUS.] Fuſor mendaciorum.

2 PHILETYMUS.] Amans veritatis.

3 *Coccycem.*] Coccyx Latinis *Cuculus*, eundem ſonum identidem repetens.

cantionem tuam; & in hoc eſt homini data lingua, ut vera prædicet. Ps. Imo ut conducibilia. At non ſemper expedit vera dicere. Ph. Ita nonnumquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium eſſe tuo cognatum, teſtatur etiam [1] populare [2] proverbium. Ps. Utrumque vitium honeſtis nititur auctoribus: illud habet [3] Ulyſſem tantopere laudatum ab Homero; hoc [4] Mercurium etiam Deum, ſi Poëtis credimus. Ph. Cur igitur vulgus execratur mendaces; fures etiam ſubiguntur in crucem? Ps. Non ideo quod mentiantur, aut furentur, ſed quod inſcite mentiantur aut furentur; vel quia præter naturam, vel quia non ſatis callentes artem. Ph. Eſtne ſcriptor quiſpiam, qui tradit artem mentiendi? Ps. Bonam artis partem monſtravere tui rhetores. Ph. Hi quidem tradunt artem bene dicendi. Ps. Verum; ſed bona pars bene dicendi eſt, ſcite mentiri. Ph. Quid eſt ſcite mentiri? Ps. Vis definiam? Ph. Volo. Ps. Eſt ita mentiri, ut lucro ſit, nec deprehendi poſſis. Ph. At quotidie deprehenduntur multi. Ps. Iſti non ſunt artifices abſoluti. Ph. Es igitur tu abſolutus artifex? Ps. Propemodum. Ph. Experire an me poſſis mentiendo fallere. Ps. Et te quoque poſſim, vir optime, ſi libeat. Ph. Dic igitur aliquod mendacium. Ps. At jam dixi. Non deprehendiſti? Ph. Non. Ps. Age, fac ſis attentus. Nunc incipiam mentiri. Ph. Sum attentus: dic aliquid. Ps. At jam iterum mentitus ſum, te non deprehendente. Ph. Equidem nihil adhuc audio mendacii. Ps. Audiſſes, ſi calleres artem. Ph. Proinde commonſtra tu. Ps. Primum appellavi te virum optimum. An non iſtuc eſt inſigne mendacium, cum ne bonus quidem ſis. &, ſi bonus eſſes, optimus dici non poſſis, cum ſint innumeri te meliores. Ph. Heic plane fefelleras. Ps. Jam fac peri-

1 *Populare.*] Popularis is dicitur, qui eſt ejuſdem conditionis, generis & ſortis. *Populari nomine vocare*, eſt vocare nomine vulgo à populo uſurpato.

2 *Proverbium.*] *Qui mendax idem & furax.* Belgis, *Wijſt my een Logenaer, ick wijs u een Dief.*

3 *Ulyſſem.*] De facundis Ulyſſis mendaciis conſulantur Poëtæ.

4 *Mercurium.*] Mercurius Deus Mercatorum & furum.

periculum, an poſſis alterum mendacium ex te deprehendere. PH. Non poſſum. PS. Heic deſidero ingenium, quod alibi præſtas. PH. Fateor; oſtende tu. PS. Cum dicerem, nunc incipiam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos aſſueverim mentiri, & paullo ante quam hoc dicerem, eſſem mentitus? PH. Mirum præſtigium. PS. Sed nunc ſaltem monitus arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. PS. Imo jam dictum eſt, & tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi perſuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. PS. Cum homini ſint aures immobiles, ut nec arrigi poſſint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis plena eſt omnis hominum vita. PS. Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra ſunt: ſunt quæ rem adferant. PH. [1] Turpius eſt lucrum ex mendacio, quam ex lotio. PS. Verum eſt, inquam; ſed iis qui mentiendi neſciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? PS. Non æquum eſt, ut te gratis doceam: numera; & audies. PH. Non emo malas artes. PS. Donas igitur gratis fundum tuum? PH. Non ſic inſanio. PS. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua; tantum profer [2] ſpecimen, ut intelligam non omnino vanum eſſe quod dicis. PS. Accipe igitur ſpecimen. Multis multorum negotiis memet admiſceo: emo, vendo, recipio, ſumo mutuo, accipio depoſitum. PH. Quid tum poſtea? PS. Atque heic potiſſimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. PH. Quos? PS. Stupidos, obliviosos, incogitantes, longe ſemotos, & mortuos. PH. Certum eſt mortuos neminem redarguere. PS. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? PS. Ubi reddenda eſt pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acce-

1 *Turpius eſt lucrum ex mendacio, quam ex lotio.*] Alludit ad Veſpaſiani dictum, *Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.* Nam is vectigal collegit ex lotio, re male olente; at non male olebat pecunia.

2 *Specimen.*] Id eſt, geſtum ſive exemplum.

1 *Extre-*

acceperit. Is ſi incogitans eſt, aut obliviosus, mihi certum eſt lucrum. PH. Quid ſi deprehendat? PS. Profero librum rationalem. PH. Quid ſi is doceat & evincat, ſe non accepiſſe quod imputas? PS. Reclamo quantum poſſum. Nam in hac arte prorſus inutilis eſt pudor. Denique [1] extrema ancora eſt, ut aliquid comminiſcar. PH. Quid palam deprehenſus? PS. Nihil eſt facilius, erravit famulus; aut, ipſe lapſus ſum memoria. Scitum eſt, multas ſimul miſcere rationes: heic facilius eſt imponere. Exempli cauſſa: ſunt quædam diſpuncta, quod ſoluta ſit pecunia: ſunt alia pro quibus nihil numeratum eſt. Hæc in poſterioribus codicillis miſceo, ſic ut nihil diſpungam. Ubi ſupputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Eſt & hoc artis: fere rationem ineo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi ſemper parata ſunt. Deponitur aliquid apud me, ſervo clam apud me, nec reddo. Longum eſt prius quam reſciſcat ille, ad quem res miſſa eſt. Tandem ſi non licebit inficiari, dico mihi periſſe: aut contendo me miſiſſe, quod non miſi: incuſo aurigas. Poſtremo, ſi vitare non poſſum, quin reddam, reddo acciſum. PH. Bella vero ars! PS. Nonnunquam [2] eodem nomine bis accipio pecuniam, ſi liceat: primum domi, deinde illic quo proficiſcor: & nuſquam non ſum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut ſuſcipit longinquam peregrinationem: ut omnia peſſime cadant, ſaltem interim uſus ſum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto ſpecie benignitatis, ut faveant mentienti, ſed ſemper de alieno: de meo nec matri darem [3] teruncium. Quanquam autem in ſingulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim

1 *Extrema ancora.*] Id eſt, extremum refugium. Luciani verba ſunt: viſum eſt igitur re perpenſa, extremam anchoram, quam nautæ ſacram vocant, demittere. Tranſlata loquutio à nautis, qui extremam anchoram demum mittunt, ubi extremo periculo laborant. Belg. *het plecht-Ancker.*

2 *Eodem nomine.*] Nomen hic titulus eſt debiti. unde & pro debitoribus accipiuntur *nomina.*

3 *Teruncius.*] Nummus perexiguus. Belg. *Anderhalff-penning.*

enim memet, ut dixi, miſceo) naſcitur acervus haud quaquam pœnitendus. Porro ne deprehendar, cum multæ ſint technæ, tum illa præcipua: omneis omnium epiſtolas, quas poſſum, intercipio, reſigno ac lego. Si quid obfuturum ſuſpicor, premo: aut ſi reddo, reddo meo tempore. Ad hæc inter longo ſemotos intervallo, mendaciis meis ſero ſimultatem. PH. Quis iſtinc uſus? PS. Geminus. Primum, ſi non præſtatur quod alterius nomine promiſi, & quo nomine munus etiam accepi; [1] nam fumos hujuſmodi magno vendo: ſingo, per illum aut illum ſtetiſſe, quo minus perfectum ſit. PH. Quid ſi neget ille? PS. Is procul abeſt, puta Baſileæ; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut orta ſimultate neuter alteri credat, ſi quid incuſer. Habes ſpecimen artis. PH. At iſtam artem, nos craſſiores, ſolemus vocare *furtum*, qui [2] ficum vocamus ficum, & ſcapham ſcapham. PS. O hominem juris Cæſarei rudem! [3] An licet intendere actionem furti ei qui ſuppreſſit depoſitum, aut qui abjurat mutuum, aut ſimili techna impoſuit? PH. Oportuit. PS. Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus eſt lucri, aut certe tantundem; & minus eſt periculi. PH. Male ſit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. PS. Tu ringere cum tua pannoſa veritate; ego interim ſuaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro [4] Vlyſſe ac Mercurio.

Nauſra-

1 *Nam fumos.*] Vide Proverb. *Fumos vendere*. Præſtigioſam rerum magnarum ſpem atque oſtentationem, *fumum* ac *nebulas* vocamus. Qui itaque magnam homini de re aliqua ſpem faciunt, quæ mox evaneſcit, *fumos vendere* dicuntur, ita ut in Principum aulis fere fit.

2 *Ficum ficum, ſcapham.*] Græca vox ambigua eſt, ſed opinor melius verti per ligonem, à *σκάπτειν* quod eſt *fodio*. Quadrat in eum, qui ſimplici & ruſticana utens veritate, rem ut eſt, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris obvolvens. Belg. *Hy wind daer geen doecxkens om.*

3 *An licet intendere.*] Phraſes Juridicis propriæ: ſenſus eſt, an liceat coram judicio furti inſimulari, qui rem apud ſe depoſitam non reddit ſed retinet & ſupprimit. Actio autem Juriſconſultis jus perſequendi in judicio quod nobis debetur, vel accuſatio ipſa. Hinc actionem intendere, inferre, movere, inſtituere.

4 *Vlyſſe ac Mercurio.*] Vlyſſes ab Homero fingitur vafer, ac mendax. Mercurius adfert lucrum, vafer & ipſe, ac furax; imo Deus furum ac mercatorum.

1 *Har-*

Naufragium.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN.[1] HOrrenda narras. Eſt iſtuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat in mentem. AD. Imo quod hactenus memoravi, luſus merus eſt, præ his quæ nunc audies. AN. Plus ſatis malorum audivi: inhorreſco te memorante, quaſi ipſe periculo interſim. AD. Imo mihi [2] jucundi ſunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte ſpem ſalutis ademit nauclero. AN. Quid obſecro! AD. [3] Nox erat ſubluſtris, & in ſummo malo ſtabat quidam è nautis in [4] galea, ſic enim vocant, opinor; circumſpectans, ſi quam terram videret: huic cœpit adſiſtere ſphæra quædam ignea: id nautis triſtiſſimum oſtentum eſt, [5] ſi quando ſolitarius ignis eſt; felix, cum gemini. Hos vetuſtas credidit [6] Caſtorem & Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil. AD. Sic viſum eſt Poëtis. Nauclerus qui clavo aſſidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine ſe mutuo compellant nautæ;) videſne, quod ſodalitium tibi [7] claudat latus? Video, reſpondit ille; & precor ut ſit felix.

1 *Horrenda narras.*] Ex abrupto incipit colloquium more comœdiarum.

2 *Jucundi ſunt acti labores.*] Ex ipſa hominum natura ſumptum adagium eſt. Hoc enim omnibus inſitum eſt, ut jucunda cuique ſit anteactorum malorum aut periculorum ſecura recordatio. Sic Seneca in Tragœd. *Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.*

3 *Nox erat ſubluſtris.*] Id eſt, Quæ nonnihil habebat lucis.

4 *Galea.*] *Galea*, ſeu corbis navis, Belg. *de meerſch.*

5 *Si quando ſolitarius.*] Magiri in Phyſiologia ſua verba ſunt: Ignis erraticus ſeu fatuus (deſignat hunc autor) eſt fumus craſſior & tenacior, in imo aëre per antiperiſtaſin nocturni frigoris accenſus, qui vento agitatus decliviora loca petit, & viatores in præcipitia vel aquas plerunque ducere ſolet. Hoc meteorum crebrius apparet circa cœmiteria & patibula & in locis quibus magna ſtrages eſt edita: quod è cadaveribus viſcoſæ exhalationes prodeant. In magnis tempeſtatibus malo aut antennis navium, propter materiæ unctuoſitatem, inſidens conſpicitur, tantiſper dum materia abſumta fuerit. Eſtque unus vel ſimplex & vocatur Helena, & infelix nautis putatur: vel duplex, ut Caſtor & Pollux, & proſperum tranquillumque aërem præſagire creditur.

6 *Caſtorem & Pollucem.*] Vide Plin. lib. 2. cap. 37.

7 *Claudat latus.*] Id eſt, aſtet lateri. Sic Horatius, Ut ne tegam ſpurco Damæ latus.

lix. Mox globus igneus delapſus per funes, devolvit ſeſe uſque ad nauclerum. AN. Num ille exanimatus eſt metu? AD. Nautæ aſſuevere monſtris. Ibi paulliſper commoratus, volvit ſe per margines totius navis: inde per medios [1] foros dilapſus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudeſcere tempeſtas. Vidiſtine unquam [2] Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes [3] verrucæ ſunt, ſi conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuiſſet lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur, dehiſcente terra, [4] recta ire in Tartara. AN. O inſanos qui [5] ſe credunt mari! AD. Nautis fruſtra luctantibus cum tempeſtate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor præſagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, deſii eſſe dominus navis meæ; vicere venti; reliquum eſt ut ſpem noſtram collocemus in Deo, & quiſque ſe paret ad extrema. AN. O vere [6] Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda eſt navis; ſic jubet [7] neceſſitas durum telum: præſtat conſulere vitæ, diſpendio rerum, quam ſimul cum rebus interire. Perſuaſit veritas: projecta ſunt in mare plurima vaſa plena precioſis mercibus. AN. Hoc erat vere [8] jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiæ; huic

1 *Foros.*] Fori ſunt tabulata navis ac veluti tectum. Belg. *d'overloop.*

2 *Alpes.*] Notiſſimi & altiſſimi montes Galliam Cis-alpinam à Trans-alpina dividentes.

3 *Verrucæ.*] Id eſt, tubercula. Sic Caro, ni fallor, collem *verrucam* appellavit.

4 *Recta ire in Tartara.*] Alludit ad verſus Ovidii:

Me miſerum quanti montes volvuntur aquarum?
Jam jam tacturos ſidera ſumma putes.
Quantæ diducto ſubſidunt æquore valles?
Jam jam tacturas Tartara nigra putes.

5 *Se credunt mari.*] Hinc Horatius: *Illi robur & æs triplex circa pectus erat, Qui fragilem truci commiſit pelago ratem Primus, nec timuit præcipitem Africum decertantem aquilonibus.*

6 *Scythicam concionem.*] Id eſt, duram. Vide proverb. Σκυθῶν ῥῆσις. Scytharum feritas in proverbium ceſſit; ut quicquid agreſte, quicquid barbarum ac ſævum intelligi velimus, id appellemus *Scythicum.*

7 *Neceſſitas.*] Alludit ad illud Plinii: *Maximum telum neceſſitas.* Rurſum ad illud: τῇ ἀνάγκῃ οὐδὲ οἱ θεοὶ μάχονται. Belg. *Noot breeckt Eyſ.* De re inevitabili.

8 *Jacturam facere.*] Jactura damnum eſt: & *jacturam facere* dicitur, quiſquis damno afficitur: hic erat vere *jactura,* à jaciendo dicta.

huic erat ſcrinium plenum vaſis argenteis, anulis, panno, ac veſtimentis ſericis. AN. Is nolebat [1] decidere cum mari? AD. Non; ſed cupiebat aut perire cum [2] amicis opibus ſuis, aut ſimul cum illis ſervari. Itaque [3] refragabatur. AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire ſolum: ſed æquum non eſt, ut nos omnes tui ſcrinii cauſſa periclitemur, alioqui te una cum ſcrinio dabimus in mare præcipitem. AN. Orationem [4] vere nauticam. AD. Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans & ſuperis & inferis, quod ſuam vitam elemento tam barbaro credidiſſet. AN. Agnoſco [5] vocem Italicam. AD. Paullo poſt venti nihilo mitiores facti noſtris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O [6] calamitatem! AD. Ibi rurſus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat: Amici, inquit, tempus hortatur ut unuſquiſque Deo ſe commendet, ac morti ſe præparet. Rogatus à quibuſdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas ſe crederet poſſe tueri navem, negavit ſe poſſe polliceri quidquam, ſed ultra tres horas non poſſe. AN. Hæc concio durior etiam erat priore. AD. Hæc ubi locutus eſt, jubet incidi funes omnes, ac malum uſque ad [7] thecam, cui inſeritur, incidi ſerra, ac ſimul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam ſublato aut lacero velo erat oneri, non uſui: tota ſpes erat in clavo. AN. Quid interea vectores? AD. Ibi vidiſſes miſeram rerum faciem: nautæ canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam ſtellam maris, reginam cœli, dominam mundi, portum ſalutis,

1 *Decidere.*] Decidere, eſt paciſci portione rerum, ut reliqua maneant ſalva.

2 *Amicis opibus.*] Pro adamatis.

3 *Refragabatur.*] *Refragari*, pro reſiſtère, repugnare, adverſari.

4 *Vere nauticam.*] Semper nautæ finguntur immanes. Quale eſt elementum, tales ſunt & illi.

5 *Vocem Italicam.*] Nam Itali magno ſtomacho *barbarum* vocant, quicquid eſt peregrinum.

6 *Calamitatem.*] Quod eſt culmorum, traxit ad inſtrumenta navis.

7 *Theca.*] Modius dictus Iſidoro, locus in quem malus immittitur. Græc. ἱσοδόκη, Belg. *De koocker.* ponitur etiam pro quovis repoſitorio. Incidunt autem gravi tempeſtate malum ſocii navales, ut quietius minorique motu fluctuet navis.

1 *Crede-*

ſalutis, aliiſque multis titulis illi blandientes, quos nuſquam illi tribuunt ſacræ litteræ. An. Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, navigavit? Ad. Olim Venus agebat curam nautarum, quia nata [1] credebatur ex mari: ea quoniam deſiit curare, ſuffecta eſt huic matri non virgini, [2] Virgo mater. An. Ludis. Ad. Nonnulli procumbentes in tabulas, adorabant mare, [3] quidquid erat olei effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam ſolemus irato principi. An. Quid ajebant? Ad. O clementiſſimum mare, ô generoſiſſimum mare, ô ditiſſimum mare, ô formoſiſſimum mare; miteſce, ſerva. hujuſmodi multa occinebant [4] ſurdo mari. An. Ridicula ſuperſtitio. Quid alii? Ad. Quidam nihil aliud [5] quam vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat [6] montes aureos Virgini [7] Walſamgamicæ, ſi vivus attigiſſet terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod eſſet in tali loco; alii rurſum quod eſſet in tali loco. Idem factum eſt de [8] Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, niſi locum exprimas. An. Ridiculum: quaſi divi non habitent in cœlis. Ad. Erant qui ſe promitterent fore [9] Carthuſianos. Erat unus qui polliceretur ſe aditurum divum

1 *Credebatur ex mari.*] Huc ſpectat Auſonii carmen:

Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita cœlo,
Æneadum genitrix hic habito alma Venus.

Poëtæ illam è maris ſpuma & cœli teſticulis natam fingunt, à Saturno exciſis inque mare abjectis.

2 *Virgo mater.*] Imo quemadmodum Ethnici ſingulis rebus ſuos aſſignatos Divos habebant; ita & Pontificii permutatis modo nominibus, beſtiis, morbis, artificiis ſimilibuſque peculiares Sanctos aſſcriptos.

3 *Quidquid erat olei.*] Ea natura eſt olei, ut lucem adferat, ac tranquillet omnia, etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius. Plin. l. 2. c. 103.

4 *Surdo mari.*] Reſpicit ad proverbium, *ſurdo narrare fabulam.*

5 *Quam vomebant.*] Navigationis enim inſuetis facile nauſea movetur, præcipue irato mari.

6 *Montes aureos.*] Aureos montes pollicentur, proverbiali hyperbole, qui immenſa promittunt ſpeſque ampliſſimas oſtentant. A Perſarum arrogantia ductum adagium, qui propter venas auri, montes aureos jactabant.

7 *Walſamgamicæ.*] Virgo-Walſamgamica Anglis, commentitiis miraculis, nota.

8 *Maria virgine.*] Graphice depingit autor cæcam Pontificiorum ſuperſtitionem.

9 *Carthuſianos.*] Et id ſingulare præ cæteris votum: quandoquidem Carthuſiani ſtrictiſſimam vitæ regulam, magis quam alii Monachi, obſervant.

1 Com-

vum Jacobum, qui habitat [1] Compoſtellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum [2] lorica ferrea tecto, ad hæc cibo emendicato. AN. Nemo meminit Chriſtophori? AD. Unum audivi non ſine riſu, qui clara voce, ne non exaudiretur, polliceretur [3] Chriſtophoro, qui eſt Lutetiæ in ſummo templo, mons verius quam ſtatua, cereum tantum, quantus eſſet ipſe. Hæc cum vociferans quantum poterat, identidem inculcaret, qui forte proximus aſſiſtebat illi notus, cubito tetigit eum, ac ſubmonuit: *Vide quid pollicearis: etiamſi rerum omnium tuarum* [4] *auctionem facias, non fueris ſolvendo.* Tum ille voce jam preſſiore, ne videlicet exaudiret Chriſtophorus: *Tace,* inquit, *fatue; an credis me ex animi ſententia loqui? Si ſemel contigero terram, non daturus ſum illi candelam ſebaceam.* AN. O craſſum ingenium! ſuſpicor fuiſſe [5] Batavum. AD. Non; ſed erat Zelandus. AN. Miror nulli in mentem veniſſe Paulum apoſtolum, qui ipſe olim navigaverit, & fracta navi [6] deſilierit in terram. Is enim [7] haud ignarus mali, didicit miſeris ſuccurrere. AD. Pauli nulla erat mentio. AN. Precabantur interim? AD. Certatim. Alius canebat, *Salve Regina*; alius, *Credo in Deum.* Erant qui peculiares quaſdam preculas habebant, non diſſimiles magicis, adverſus pericula. AN. Ut [8] afflictio facit religioſos! rebus ſecundis,

1 *Compoſtellæ.*] Compoſtellæ (Galeciæ hæc metropolis eſt) divi Jacobi corpus ſi non ſervatur aiit reconditum ſit, ſaltem ſuperſtitioſe colitur. Urbs ipſa à Jacobo *Sant Jaga* dicta Hiſpanis: qui & apoſtolum hunc pro Divo ſuo tutelari venerantur.

2 *Lorica.*] Corporis tegmen erat, è loro factum, quo majores in bello utebantur. Belg. *Een panzier.*

3 *Chriſtophoro.*] Chriſtophorum hunc, unde & illi nomen, Chriſtum per aquas portaſſe, habent fabulæ Papales, quas vulgo *Legendas* vocant. Non mirum quod ſæviente tempeſtate invocatus: utpote qui ad tutelam maris à Pontificiis in locum Caſtoris & Pollucis eſt aſſcitus.

4 *Auctionem facias.*] Auctio, venditionis genus, in quo à licitantibus intenditur pretium.

5 *Batavum.*] Reſpicit procul dubio ad verſum Ma[illegible]lis: *Cujus nequitias jocoſque novit, aurem qui modo non habet Batavam.* Ubi auris Batava pro agreſti, tetrica, ineleganti. Quales autem olim Batavi fuerint & de eorundem encomiis conſulatur Tacitus.

6 *Deſilierit in terram.*] De Pauli è mari ejectione in inſulam Melitam legatur cap. 27. Act. Apoſt.

7 *Haud ignarus.*] Reſpicit autor ad Virgilianum illud:

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

8 *Afflictio facit religioſos.*] Hinc eleganter magnus Pater: *Qui neſcit orare, diſcat navigare.*

1 *De*

dis, nec Deus, nec divus quiſquam nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? AD. Nequaquam. AN. Cur ita? AD. Quia non paciſcor cum divis. Quid eſt enim aliud quam contractus juxta formulam, [1] *Do, ſi facias*: aut, *Faciam, ſi facias*: *Dabo cereum, ſi enatem*: *Ibo Romam, ſi ſerves.* AN. At implorabas alicujus divi præſidium? AD. Ne id quidem. AN. Quam ob rem autem? AD. Quia ſpacioſum eſt cœlum. Si cui divo commendaro meam ſalutem, puta ſancto Petro, qui fortaſſe primus audiet, [2] quod adſtet oſtio: prius quam ille conveniat Deum, [3] prius quam exponat cauſſam, ego jam periero. AN. Quid igitur faciebas? AD. Recta adibam ipſum patrem, dicens, *Pater noſter, qui es in cœlis.* Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat quod petitur. AN. Sed interea non reclamabat tibi conſcientia? Non verebaris appellare *Patrem*, quem tot ſceleribus offenderas? AD. Ut ingenue dicam, deterrebat nonnihil conſcientia; ſed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus eſt pater tam iratus filio, quin ſi videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam.* Inter omneis nullus ſe tranquillius agebat, quam mulier quædam, cui erat infantulus in ſinu, quem lactabat. AN. Quid illa? AD. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacite. Interea dum navis ſubinde illideretur vado, nauclerus metuens ne tota ſolveretur, rudentibus eam vinxit à prora & à puppi. AN. O miſera præſidia! AD. Interim exoritur quidam ſacrificus ſenex, annos natus ſexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis veſtibus

1 *Do ſi facias.*] Formulæ ſunt contractuum, quos Jureconſulti vocant, *innominatos*.

2 *Quod adſtet oſtio.*] Petro enim à Pontificiis munus oſtiarii defertur, fingiturque clavibus cœli inſtructus, ad dignum quemque intromittendum. Imo & in terris ejus ſucceſſores Pontifices Maximi eodem officio funguntur. Hinc Sannazarius:

Magne parens, cuſtoſque hominum, cui jus datur uni
Claudere cœleſtes & reſerare fores.

3 *Prius quam exponat.*] Lepide & falſe ridet autor Sanctorum damnandam invocationem.

1 Ger-

veſtibus uſque ad induſium, abjectis etiam ocreis & calceis, juſſit ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ita ſtans in medio navis, concionatus eſt nobis ex [1] Gerſone quinque veritates de utilitate [2] confitendi; hortatus omneis ut ſe quiſque præpararet & vitæ & morti. Aderat & [3] Dominicanus quidam: His confeſſi ſunt qui volebant. AN. Quid tu? AD. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confeſſus ſum Deo, damnans apud illum meam injuſtitiam, & implorans illius miſericordiam. AN. Quo migraturus, ſi ſic periſſes? AD. Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam eſſe mei ipſius judex: tamen bona quædam ſpes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrymabundus. Paret, inquit, ſe quiſque; nam navis non erit nobis uſui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulſa, hauriebat mare. Paullo poſt nauta renunciat nobis, ſe videre procul turrim ſacram, adhortans, ut divi, quiſquis eſſet ejus templi præſes, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum. AN. Si nomine compellaſſetis eum, fortaſſis audiſſet. AD. Erat ignotum. Interim nauclerus quantum poteſt, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapſuram, ni rudentibus fuiſſet ſuccincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti ſumus, ut ejus loci incolæ proſpicerent nos periclitantes; ac procurrentes catervatim in extremum litus, ſublatis togis, & galeris in lanceas impoſitis, invitabant ad ſeſe; ac jactatis in cœlum brachiis, ſignificabant ſe deplo-

1 *Gerſone.*] Eſt hic ille Joannes Gerſo, Univerſitatis Pariſienſis Cancellarius, Petri Alliacenſis diſcipulus, qui Concilio Conſtantienſi interfuit, & inter alia librum de utilitate confitendi compoſuit. Lugduni in Galliis obiit anno 1429.

2 *Confitendi.*] Digitum intendit autor in ſuperſtitioſam confeſſionem auricularem, quam primus in orbem Chriſtianum invexit Papa Innocentius III. circa annum 1200.

3 *Dominicanus.*] Dominicani Monachi ita dicti à Dominico Calaguritano, qui ad convertendos, vel potius de vero avertendos Albigenſes, dimiſſus ab Innocentio III. tantum ſanguinariis ſuis concionibus effecit, ut plus quam centum millia Albigenſium trucidata ſint.

1 *Ad*

deplorare noſtram fortunam. AN. Exſpecto quid evenerit. AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores eſſemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic [1]ad ſacram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miſeram. Nautæ ſcapham exonerant aqua, ac dimittunt in mare. In hanc omnes ſeſe conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, ſcapham non eſſe capacem tantæ multitudinis; arriperet ſibi quiſque quod poſſet, ac nataret. Res non patiebantur lenta conſilia: alius arripit remum, alius [2]contum, alius alveum, alius [3]ſitulam, alius tabulam; ac ſuo quiſque præſidio nitentes, committunt ſe fluctibus. AN. Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ ſola non ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad litus. AD. Qui potuit? AD. Impoſueramus eam [4]repandæ tabulæ, & ſic alligaveramus, ut non facile poſſet decidere: dedimus illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene precantes expoſuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abeſſet [5]à navi, unde erat periculum: illa læva tenens infantulum, dextra remigabat. AN. O viraginem! AD. Cum jam nihil ſupereſſet, quidam avulſit ligneam ſtatuam Virginis matris, jam putrem atque excavatam [6]à ſoricibus, eamque complexus, [7]cœpit natare. AN. Scapha pervenit incolumis? AD. Nulli prius periere. Porro triginta ſeſe in eam conjecerant. AN. Quo malo fato id factum eſt? AD. Prius quam poſſet ſe liberare à magna navi, illius vacilla-

1 *Ad ſacram ancoram.*] Hoc eſt, ad extrema præſidia. Tranſlatum à nautis, qui maximam & validiſſimam ancoram, *ſacram* vocant.

2 *Contus.*] Haſta eſt nautica longa & robuſta. Belg. *Een klorte, ofte boom.*

3 *Situla.*] Aquarium vas, quo hauritur aqua. Belg. *Een emmer, off de putſe.*

4 *Repandæ.*] Recurvæ, reflexæ.

5 *A navi.*] Vel ne allideretur tabula ad navem, vel ne ſubſidente navi ſimul ad fundum traheretur.

6 *A ſoricibus.*] Sorex animal quod vulgo *glirem* vocant. Columell. Vites quæ ſecundum ædificia ſunt, à ſoricibus aut muribus infeſtantur. *Theodoretus* in hiſtoria eccleſiaſtica refert, cum Chriſtiani Serapidis idolum, quod grande habebatur Alexandriæ, ſecuribus frangerent, & caput ejus abſtuliſſent, greges ſoricum inde procurriſſe.

7 *Cœpit natare.*] Deſignat τὸ παράσημον, ſignum navis ad puppim, à quo navis nomen adipiſcitur.

1 *In eo*

cillatione ſubverſa eſt. AN. O factum male! Quid tum? AD. Ego, dum aliis conſulo, pœne perieram. AN. Quo pacto? AD. Quia nihil ſupererat aptum natationi. AN. Illic ſubera fuiſſent uſui. AD. [1] In eo rerum articulo maluiſſem [2] vile ſuber, quam candelabrum aureum. Circumſpicienti tandem venit in mentem de ima mali parte: eam quoniam ſolus eximere non poteram, adſciſco ſocium: huic ambo innixi, committimus nos mari, ſic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum ſic jactamur, ſacrificus, ille concionator nauticus, medium injecit ſe in humeros noſtros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, *Quis ille tertius? Is perdet nos omneis.* Ille contra placide, *Sitis*, inquit, *bono animo*; *ſat ſpacii eſt. Deus aderit nobis.* AN. Cur ille tam ſero cœpit eſſe natator? AD. Imo futurus erat in ſcapha, una cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant. ſed quanquam erant invicem [3] confeſſi in navi, tamen obliti neſcio quid circumſtantiarum, rurſus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit. interim ſcapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. AN. Quid actum eſt de Dominicano? AD. Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis veſtibus, nudum ſe commiſit natationi. AN. Quos divos invocabat? AD. Dominicum, Thomam, [4] Vincentium, & neſcio quem Petrum, ſed in primis fidebat Catharinæ Senenſi. AN. Chriſtus illi non veniebat in mentem? AD. Ita narra-

1 *In eo articulo.*] Articulus hic ſumitur pro momento, *καιρῷ*, & tempeſtiva rerum faciendarum hora ſeu puncto, *ἀκμῇ*, ſive alicujus rei aut temporis particula.

2 *Vile ſuber.*] Suber, vile lignum, quod non ſolum ipſum non mergitur, verum & alligatum aliis ne ſidant, ſuſtinet. Unde retibus aſſuitur & natantibus ſubditur.

3 *Confeſſi in navi.*] Duplex eſt monachorum & ſacrificulorum Pontificiorum auricularis confeſſio, Prima eſt privata, quâ unus alteri confitens ab altero veniam peccatorum nanciſcitur. Secunda publica cum Miſſam celebrans ſacrificulus, publice crimina confitetur, ſecundum ethnicam Numæ inſtitutionem, & à ſervo ſeu clerico, ut vocant, abſolvitur.

4 *Vincentium.*] Vincentius hic Rhemenſis Epiſcopus anno 863. Conſule de eodem ut & Dominico & Thoma Pontificiorum aureas vel potius commentitias Legendas.

narrabat ſacrificus. AN. Melius enataſſet, ſi non abjeciſſet ſacram cucullam: ea depoſita, qui potuit illum agnoſcere [1] Catharina Senenſis? Sed perge narrare de te. AD. Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum [2] huc & illuc ſe volventem, clavus illiſus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulſus eſt; ſacrificus precatus illi requiem æternam, ſucceſſit in locum illius, adhortans me, ut magno animo tuerer cornu meum, ac ſtrenue moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ ſalſæ. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum ſalſum, ſed potionem etiam ſalſam temperarat, quanquam ſacrificus ei rei monſtraret remedium. AN. Quod, obſecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille oppoſuit occipitium, ore clauſo. AN. Strenuum ſenem mihi narras. AD. Ubi jam aliquandiu ſic natantes nonnihil promoviſſemus, ſacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo; ſentio vadum. Ego non auſus tantum ſperare felicitatis, Longius, inquam, abſumus à litore, quam ut vadum ſperandum ſit. Imo, inquit, ſentio pedibus terram. Eſt, inquam, fortaſſis è ſcriniis aliquod, quod huc devolvit mare. Imo, inquit, ſcalptu digitorum plane ſentio terram. Cum adhuc aliquandiu nataſſemus, ac rurſus ſentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo; ſimulque exſpectato fluctuum deceſſu, pedibus ſequutus eſt quanto potuit curſu. Rurſus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans ſeſe ſub undis, quemadmodum ſolent mergi & anates: rurſus abeunte fluctu [3] promicabat & currebat. Ego videns hoc illi ſuccedere, ſum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter ſe prælongis haſtilibus, fulciebant

1 *Catharina Senenſi.*] Reſpice paulo ſuperius.

2 *Huc & illuc ſe volventem.*] Non diſſimile verum illud Pauli naufragium Actor. 27. deſcriptum.

3 *Promicabat.*] Promicabat, id eſt, ſuper aquas eminebat. Proprie *promicare* eſt extendere vel longe jacere.

1 *Sic*

bant ſeſe adverſus impetum undarum, viri robuſti, & fluctibus aſſueti, [1] ſic ut ultimus haſtam porrigeret adnatanti. Ea contacta, omnibus in litus ſe recipientibus, tuto pertrahebatur in ſiccum. Hac ope ſervati ſunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo ſoluti ſunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O ſævum mare! ſaltem decimis fuiſſet contentum, [2] quæ ſufficiunt ſacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti ſumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate ſuppeditantis, hoſpitium, ignem, cibum, veſtes, viaticum. AN. Quæ gens erat? AD. Hollandica. AN. Iſta nihil humanius, cum tamen feris nationibus cincta ſit. Non repetes, opinor, poſthac Neptunum. AD. Non, niſi mihi Deus ademerit ſanam mentem. AN. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

1 *Sic ut ultimus.*] Ad vivum deſcribit autor piſcatorum Batavorum mores naufragis ſuccurrentium.

2 *Quæ ſufficiunt ſacerdotibus.*] Decimæ olim ad Monachos devolutæ ſunt: cum obducta veritati caligine, merita operum ſunt ſtabilita: donationi enim earundem liberationem animarum ex purgatorio & vitam æternam perverſo zelo alligarunt male liberales.

Diverſoria.

BERTULPHUS, GUILIELMUS.

BE. Cur ita viſum eſt pleriſque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego ſemel iter ingreſſus, non conquieſco donec pervenero, quo conſtitui. GV. Imo ego admiror quenquam illinc avelli poſſe. BE. Quam ob rem tandem? GV. Quia illic locus eſt, unde non poterant avelli ſocii Ulyſſis, [1] illic Sirenes. Nemo domi ſuæ tractatur melius, quam illic in [2] pandocheo. BE. Quid fit? GV. Ad

1 *Illic Sirenes.*] Alludit ad fabulam, quæ apud Homerum: ubi Ulyſſes prænavigans Siculum littus, (ubi Sirenes, numero tres cantu nautas alliciebant & devorabant) cera ſociorum navalium aures obturavit, ſeque ipſum malo alligari juſſit: ne ſuavitate cantus delinitus & ipſe ad eaſdem cum omnium pernicie proram verteret.

2 *Pandocheo.*] Pandocheum, hoſpitium publicum, ita dictum quod in eo omnes promiſcue accipiantur.

Gv. Ad menſam ſemper adſtabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet facetiis ac leporibus. Et eſt illic mira formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quæ ſalutabat, jubens nos hilares eſſe, & quod apponeretur, boni conſulere. Huic ſuccedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo feſtivis, ut poſſit vel ipſum [1]Catonem exhilarare. Nec confabulantur ut cum hoſpitibus ignotis, ſed veluti cum olim notis ac familiaribus. Be. Agnoſco Gallicæ gentis humanitatem. Gv. Quoniam autem illæ non poterant adeſſe perpetuo, quod eſſent obeunda munia domeſtica, reliquique convivæ conſalutandi, continenter adſtabat puellula quædam ad omneis jocos inſtructa: una ſatis erat omnium jaculis excipiendis: hæc ſuſtinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. Be. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur ventér. Gv. Profecto lautus; ut ego mirer, illos tam vili poſſe accipere hoſpites. Rurſus peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, ne quid obrepat tædii. Mihi videbar domi eſſe, non peregre. Be. Quid in cubiculis? Gv. Illic nuſquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, laſcivientes, luſitantes: ultro rogabant, ſi quid haberemus veſtium ſordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, niſi in ſtabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantoque affectu dimittunt, ac ſi fratres eſſent omnes, aut propinquæ cognationis. Be. Fortaſſis iſti mores decent Gallos; mihi magis arrident Germaniæ mores, utpote maſculi. Gv. Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare te quæſo, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hoſpitem. Be. An ubique ſit eadem tra-

1 *Catonem.*] Fuerunt apud Romanos duo magni nominis Catones: primus Porcius: cui & poſtea Cenſorii cognomen; alter Uticenſis pronepos Porcii. Uterque tetricis aſperiſque moribus: adeo quidem, ut per antonomaſian, *Cato* non tantum pro ſapiente, ſed & homine ſevero ſumi cœptus ſit.

tractandi ratio, neſcio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo ſalutat, ne videantur ambire hoſpitem. Id enim ſordidum & abjectum exiſtimant, & indignum Germanica ſeveritate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per feneſtellam [1] æſtuarii (nam in his degunt fere uſque ad [2] ſolſtitium æſtivum) profert caput, non aliter quam è teſta proſpicit teſtudo. Is rogandus eſt, an liceat illic diverſari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi ſit ſtabulum, mota manu commonſtrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius eſt diverſorium, ibi famulus commonſtrat ſtabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora ſervant venturis, præſertim nobilibus. Si quid cauſſeris, ſtatim audis; *Si non placet, quære aliud diverſorium.* Fœnum in urbibus ægre ac perparce præbent, nec multo minoris vendunt, quam ipſam avenam. Ubi conſultum eſt equo, totus commigras in hypocauſtum, cum ocreis, ſarcinis, luto. id eſt unum omnibus commune. GV. Apud Gallos deſignant cubicula, ubi ſeſe exuant, extergant, calfaciant, aut quieſcant etiam, ſi libeat. BE. Heic nihil tale. In hypocauſto exuis ocreas; induis calceos; mutas, ſi voles, induſium; veſtes pluvia madidas ſuſpendis juxta hypocauſtum; ipſe te admoves, ut ſicceris. Eſt & aqua parata, ſi libeat lavare manus, ſed ita munda plerumque, ut tibi poſt alia quærenda ſit aqua, qua lotionem eam abluas. GV. Laudo viros nullis deliciis effœminatos. BE. Quod ſi tu appuleris ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. GV. Quam ob rem? BE. Nihil apparant niſi videant omnes, ut eadem opera miniſtretur

1 *Æſtuarii.*] Æſtuarium idem hic quod hypocauſtum. Alioqui etiam loca deſignat, quæ mare alternis vicibus integit detegitque.

2 *Solſtitium æſtivum.*] Solſtitium, quaſi ſolis ſtatio, quia ſol ubi octavo Cal. Jul. (ſic olim numerabant) ad Tropicum Cancri pervenerit, non ultra progreditur: quemadmodum & ſolſtitio hyemali in Capricorno non longius à nobis decedit.

tur omnibus. Gv. Quærunt [1] compendium. Be. Tenes. Itaque frequenter in idem [2] hypocauſtum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negociatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fœminæ, ſani, ægroti. Gv. Iſthuc vere [3] cœnobium eſt. Be. Alius ibi pectit caput, alius abſtergit ſudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac perſonarum non minor eſt confuſio, quam olim in [4] turri Babel. Quod ſi quem conſpexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ ſe ferat, in hunc intenti ſunt omnes defixis oculis, contemplantes, quaſi novum aliquod animantis genus adductum ſit [5] ex Africa; adeo ut poſtea quam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adſpiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. Gv. Romæ, Lutetiæ ac Venetiæ nemo quidquam miratur. Be. Nefas eſt interim tibi quidquam petere. Ubi jam multa eſt veſpera, nec ſperantur plures adventuri, prodit famulus ſenex, barba cana, tonſo capite, vultu torvo, ſordido veſtitu. Gv. Tales oportebat Cardinalibus Romanis eſſe à poculis. Be. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot ſint in hypocauſto, quo plures adeſſe videt, hoc vehementius accenditur hypocauſtum, etiamſi alioqui ſol æſtu ſit moleſtus. Hæc apud illos præcipua pars eſt bonæ tracta-

1 *Compendium.*] Compendium hic pro brevitate, in qua lucrum & utilitas comprehenſa.

2 *Hypocauſtum.*] Ὑπόκαυστον, proprie locus ad ſudandum, παρὰ τὸ ὑποκαίειν, à ſuccendendo. Solent quippe hypocauſta ſub pavimento habere fornaces, quibus accenſis ipſa calefiant. Germanorum mos eſt fornaces ex ferro in angulo vel medio conclavis reponere: quibus, præſertim frigente cœlo cubicula ſua calefaciant.

3. *Cœnobium.*] Id eſt, vitæ communio. à κοινὸς, *communis*, & βίος, *vita*. Hinc & Iſidorus inter *monaſterium* & *cœnobium* diſtinguit: hoc multorum monachorum habitacula indigitantur; illo etiam unius.

4 *Turri Babel.*] Babel, idem quaſi dicas confuſio venit vel confuſio in ea: quia Deus in pœnam impiæ ædificationis omnium linguas confudit.

5 *Ex Africa.*] In proverbium abiit: ſemper Africa novi aliquid apportat. Quod quidem ideo dicebatur, quod in ſiticuloſa regione ad unum aliquem rivum plurimæ ferarum ſpecies bibendi gratia convenire cogantur: inibique varia mixtura violentæ Veneris, varias monſtrorum formas, ſubindeque novas naſci.

1 *Galli-*

tractationis, ſi ſudore diffluant omnes. Si quis non aſſuetus vapori, aperiat rimam feneſtræ, ne præfocetur, protinus audit, *Claude*. Si reſpondeas, *Non fero*: audis, *Quære igitur aliud diverſorium*. GU. Atqui mihi nihil videtur eſſe periculoſius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime reſoluto corpore, atque heic capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi ſunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet ſuum contagium. Certe plerique ſcabiem habent Hiſpanicam, ſive, ut quidam vocant, [1] Gallicam, cum ſit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus eſſe periculi, [2] quam à leproſis. Jam tu divina, quantum diſcriminis ſit in peſtilentia. BE. Sunt viri fortes, iſta rident ac negligunt. GU. Sed interim multorum periculo fortes ſunt. BE. Quid facias? Sic aſſueverunt: & conſtantis eſt animi non diſcedere ab inſtituto. GU. Atqui ante annos viginti quinque, nihil receptius erat apud Brabantos, quam [3] thermæ publicæ: eæ nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abſtinere. BE. Sed audi cætera. Poſt redit ille [4] barbatus Ganymedes, ac linteis inſternit menſas, quot putat eſſe ſatis illi numero. Sed ô Deum immortalem, quam non [5] Mileſiis! [6] cannabea diceres ex antennis detracta. Deſtinavit enim unicuique menſæ convivas, ut minimum

1 *Gallicam.*] Præcipue ſcabie laborant Galli, quam procul dubio multi ſibi contrahunt uſu potus expreſſi ex pomis. Eadem autem maxime contagioſa eſt.

2 *Quàm à leproſis.*] Hinc & olim in V. T. leproſus, à ſacerdote immundus declaratus, ex conſortio hominum ejiciebatur. Ipſe autem, diſſectis veſtimentis, nudato capite, operto ore, clamabat, vel etiam publica voce promulgabatur, *Immundus, immundus.*

3 *Thermæ publicæ, &c.*] Balnea proprie quæ ſua natura calida ſunt: quæ ſudandi gratia ingredimur. Vocantur item *thermæ*, quæ artificialiter caleſcunt.

4 *Barbatus Ganymedes.*] Ironice dixit Ganymedem, quod hic puer delicatus, Jovi ſit à poculis.

5 *Mileſiis.*] Mileſia, texta mollia. Ut Lacedæmoniorum ſeveritas celebratur; ita Mileſiorum luxus apud ſcriptores, traducitur. Inde fit ut *Mileſium* dicatur, quod eſt molle, delicatum. Et Mileſias lanas olim præcipue laudabant, tanquam malacas.

6 *Cannabea.*] *Cannabea*, quæ ſunt ex cannabe. Belg. *Kennep.*

mum octo. Jam quibus eſt notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim diſcrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. GV. Hæc eſt illa vetus æqualitas, quam nunc è vita ſubmovit tyrannis. Sic opinor vixiſſe Chriſtum cum ſuis diſcipulis. BE. Poſtquam accubuerunt omnes, rurſum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat ſua ſodalitia: mox reverſus apponit ſingulis [1] pinacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum; aliquanto poſt, panem: eum ſibi quiſque per otium repurgat, dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam ſedetur ferme horæ ſpacio. GV. Nullus hoſpitum interim efflagitat cibum? BE. Nullus; cui notum ſit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non fumoſum! Non aliud oportebat bibere [2] Sophiſtas; tanta eſt ſubtilitas & acrimonia. Quod ſi quis hoſpes, etiam oblata privatim pecunia, roget ut aliunde paretur aliud vini genus, primum diſſimulant, ſed eo vultu, quaſi interfecturi: ſi urgeas, reſpondent; Heic diverſati ſunt tot [3] Comites & [4] Marchiones, neque quiſquam queſtus eſt de vino meo: ſi non placet, quære tibi aliud diverſorium. Solos enim nobiles ſuæ gentis habent pro hominibus, & horum inſignia nuſquam non oſtentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti ſtomacho: mox magna pompa veniunt diſci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carnium, aut, ſi dies eſt piſculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus: poſt aliquid

1 *Pinacium ligneum.*] Πίναξ tabulam ſignificat proprie latam & tenuem: unde diminutivum *pinacium*, quod nunc pro tabella, nunc pro ſcutella ponitur.

2 *Sophiſtas.*] Olim Sophiſtæ dicti Philoſophi & ſapientiæ profeſſores. Poſtremo nomen id iis adaptatum, qui fallacibus concluſionibus inanem ſapientiæ ſpeciem oſtentarent.

3 *Comites.*] Comes dignitatis nomen, Belg. *een Graaff.* Dicti ita, qui Cæſares comitabantur. Plures præ aliis nationibus Germania numerat.

4 *Marchiones.*] Marchio vox origine Celtica, idem qui & Germanis Belgiſque *Marck Graaff.* Quidam nomen derivant à limitibus Celtis *Marcken* & *Graaff* præpoſitum deſignans. Alii à *Marke*, quod olim equum ſignificaſſe augurantur. Satius autem à *Markt* deducitur, Belgis idem quod forum.

1 *Acto*

quid carnium recoctarum, aut ſalſamentorum recalfactorum. Rurſus pultis aliquid, mox aliquid ſolidioris cibi, donec probe domito ſtomacho, apponant carnes aſſas aut piſces elixos, quos non poſſis omnino contemnere: ſed heic parci ſunt, & ſubito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum ſolent [1] actores fabularum, qui ſcenis admiſcent choros; ita iſti alternis miſcent offas ac pultes. Curant autem, ut [2] extremus actus ſit optimus. Gv. Et hoc eſt boni Poëtæ. Be. Porro [3] piaculum ſit, ſi quis interim dicat, *Tolle hunc diſcum: nemo veſcitur.* Deſidendum eſt uſque ad præſcriptum ſpacium, quod illi [4] clepſydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut [5] pandocheus ipſe, veſtitu minimum à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis ſit. Mox adfertur vinum aliquod generoſius. Amant autem [6] eos qui bibunt largius, cum nihilo plus ſolvat ille, qui plurimum hauſerit vini, quam qui minimum. Gv. Mirum gentis ingenium. Be. Cum nonnunquam ſint, qui duplo plus abſumant in vino, quam ſolvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum quis ſit ibi ſtrepitus ac vocum tumultus, poſtquam omnes cœperunt incaleſcere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiſcent ſe frequenter ficti moriones; quo genere hominum cum nullum ſit magis deteſtandum,

1 *Actores fabularum.*] Chororum inventrix fingitur Euterpe Primo quidem tota comœdia conſtitit choro: poſtea interdum aberat à comœdia veteri; denique plane illo caruit nova Græcorum comœdia: quod exemplum Latini fuere ſequuti. Tragici autem actibus choros inſerunt.

2 *Extremus actus ſit optimus.*] Sententia Ciceronis eſt: alluditur ad actus fabulæ, quorum ultimus eſt quintus. Vide proverb. *Suprema fabulæ actum.*

3 *Piaculum.*] Crimen, flagitium dignum expiatione.

4 *Clepſydris.*] *Clepſydra*, horologium, in quo aqua per exile foramen, quod in fundo erat, ſenſim ac quaſi furtim diſtillabat; à κλέπτειν ὕδωρ *furari aquam.*

5 *Pandocheus.*] Ipſe hoſpes, qui accipit omnes.

6 *Eos qui bibunt largius.*] Jam olim Tacitus in libello de mor. Germ. Germanos Ebrietatis incuſavit; additque eoſdem parcos cibi eſſe, ob frigus & regionis ſterilitatem: à Beverovicio autem non abſque ratione contradicitur: quia nempe ſitis nihil aliud eſt, quam deſiderium frigoris humoriſque & fames caloris ſiccique: & quoniam verſus boream homines magis interne calent quam verſus meridiem, haud mirum ſi largius potent.

ſtandum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garitu, clamore, ſaltatione, pulſu faciunt, ut hypocauſtum videatur corruiturum, neque quiſquam alterum audiat loquentem. At interea videntur ſibi ſuaviter vivere: atque illic deſidendum eſt volenti nolenti, uſque ad multam noctem. Gv. Nunc tandem abſolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. Be. Faciam. Tandem ſublato caſeo, qui vix illis placet, [1] niſi putris ac vermibus ſcatens; prodit ille barbatus, adferens ſecum pinacium eſcarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac ſemicirculos: id deponit in menſa, tacitus interim ac triſtis; [2] Charontem quempiam diceres. Qui agnoſcunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui depoſuerunt, ſupputat tacitus: ſi nihil deſit, annuit capite. Gv. Quid ſi quid ſuperſit? Be. Fortaſſe redderet, & faciunt hoc nonnunquam. Gv. Nemo reclamat iniquæ rationi? Be. Nemo qui ſapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis? Nihilo plus ſolves quam alii.* Gv. Liberum hominum genus narras. Be. Quod ſi quis ex itinere laſſus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur exſpectare, donec cæteri quoque eant cubitum. Gv. Videor mihi videre civitatem [3] Platonicam. Be. Tum ſuus cuique nidus oſtenditur, & vere nihil aliud quam cubiculum: tantum enim ibi lecti ſunt, & præterea nihil quo utaris, aut quod fureris. Gv. Illic munditiês eſt. Be. Eadem quæ in convivio: lintea forte lota ante menſes ſex. Gv. Quid interim fit de equis? Be. Ad eandem diſciplinam tractantur, ad quam homines. Gv. Sed eſt eadem ubique tractatio? Be. Alicubi civilior eſt, alicubi durior quam narra-

1 *Niſi putris, &c.*] In genere, ſecundum Medicorum filios, omnis caſeus ſanitati obeſt, utpote duriſſimæ concoctionis: præcipue tamen vetus & putris: quo præ cæteris nationibus Walones delectantur: unde & vulgari ſcommate *Rot-ſakken*, quaſi putres ſacci appellati.

2 *Charontem.*] Charon, nauta inferorum, per Styga & Acherontem animas tranſvehens; & ſic per antiphraſin dictus quaſi *Acharon*, hoc eſt, triſtis & auſterus.

3 *Platonicam.*] Ubi æqualia ſunt omnium omnia.

1 *Lu-*

narravi: verum in genere talis eſt. Gv. Quid ſi ego tibi nunc narrem, quibus modis hoſpites tractentur in ea parte Italiæ, quam [1] Longobardiam vocant, rurſus in Hiſpania, deinde in Anglia, & in Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Wali ſe prædicant [2] *αὐτόχθονας* Anglos. Be. Quæſo te, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. Gv. In præſentia non eſt otium. Nam nauta juſſit, adeſſem ad horam tertiam, niſi vellem relinqui; & habet ſarcinulam: alias dabitur oportunitas ad ſatietatem uſque garriendi.

1 *Longobardiam.*] Longobardia, à Longobardis ex ultima Germania in Pannoniam, & inde contra Gothos alliciente Narſete, in Italiam irrumpentibus, nomen adepta eſt. Antea Gallia Cis-Alpina dicta.

2 *Αὐτόχθονας.*] Id eſt, indigenas: ajunt enim Anglos cæteros ex Gallis & Saxonibus eſſe mixtos. Wali enim, Galli ſeu Cambri, impares Saxonum viribus, veteres quidem incolæ in occidentalem Britannicæ inſulæ partem montibus inacceſſam ſeceſſerunt. Poſtmodo autem coarctatis nimium limitibus, pars eorundem Galliam Aremoricam invaſit, & de ſuo nomine Britanniam nuncupavit: quæ hodie in inferiorem & ſuperiorem dividitur.

Adoleſcentis, & Scorti.

LUCRETIA, [1] SOPHRONIUS.

Lv. Euge mi lepidiſſime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuiſſe ſæculum. Prima fronte vix te agnoſcebam. So. Quam ob rem, mea Lucretia? Lv. Quia pro imberbi nobis rediſti barbatulus. Quid rei eſt, meum corculum. Nam videre ſolito torvior. So. Cupio tecum ſeorſim colloqui familiarius. Lv. Av, au, non ſolæ ſumus, mea mentula? So. Secedamus in locum ſecretiorem. Lv. Age, concedamus in cubiculum interius, ſi quid libet. So. Nondum hic locus mihi videtur ſatis ſecretus. Lv. Unde iſte novus pudor? Eſt mihi [2] muſeion, ubi repono [3] mundum meum, locus adeo obſcurus, ut vix ego

1 SOPHRONIUS.] Continens, temperans.

2 *Muſeion.*] Muſeion pro ſecretiore cubiculo dictum eſt.

3 *Mundum.*] *Mundus*, hic pro ornatu muliebri.

ego te viſura ſim, aut tu me. So. Circumſpice rimas omnes. Lv. Rima nulla eſt. So. Nullus eſt in propinquo, qui nos exaudiat? Lv. Ne muſca quidem, mea lux. Quid cunctaris? So. [1]Fallemus heic oculos Dei? Lv. Nequaquam: ille [2] perſpicit omnia. So. Et angelorum? Lv. Illorum oculos non licet effugere. So. Qui fit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei ac teſtibus ſanctis angelis, quod puderet facere in conſpectu hominum? Lv. Quid hoc novæ rei eſt? veniſti huc concionaturus? Indue [3] cucullam Franciſcanam, conſcende ſuggeſtum, & audiamus te, barbatule. So. Nec iſtud gravarer facere, ſi te queam ab iſto vitæ genere revocare, non ſolum turpiſſimo, verum etiam miſerrimo. Lv. Quam ob rem, ô bone? victus alicunde parandus eſt. ſua quemque alit ars. hoc eſt noſtrum opificium, [4] hic fundus noſter. So. Optarim, mea Lucretia, ut excuſſa paullisper iſta animi temulentia, rem ipſam mecum conſideres. Lv. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc [5] vivamus, mi Sophroni. So. Tu quæſtus gratia facis, quidquid facis. Lv. Non multum aberraſti à ſcopo. So. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auſcultes tantum. Lv. Dic quæ voles. So. Primum illud mihi reſponde: Habeſne, quæ tibi male volunt? Lv. Non unam. So. Et quas tu viciſſim odiſti? Lv. Ut merentur. So. Proinde ſi poſſis illis facere rem gratam, faceresne? Lv. Citius miſcerem illis [6] toxicum. So. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident te vi-

1 *Fallemus heic oculos.*] In hiſtoria Eccleſiaſtica narrantur eadem de epiſcopo quodam.

2 *Perſpicit omnia.*] Id Chriſtianis adeo notum, ut ne ethnicos effugerit. Inde Homerus, Θεοὶ δέ τε πάντα ἴσασιν. Ovidius, *Deus omnia novit.* Cicero, *obſcurum Deo nihil poteſt eſſe.* Seneca, *Deus intereſt animis noſtris & cogitationibus mediis intervenit.*

3 *Cucullam Franciſcanam.*] Cuculla Franciſcanorum monachórum adeo ſancta habetur, ut admodum viam ad cœlum maturet illi, qui in eadem ſepultus eſt.

4 *Hic fundus.*] Id eſt, reditus. Nam fructus annuos reddit fundus.

5 *Vivamus.*] Pro gaudeamus, ſive læte agamus.

6 *Toxicum.*] Venenum. παρὰ τὰ τόξα, ejus enim ſucco tela tingebant barbari.

1 *Inde*

te vivere hanc vitam dedecoroſam, ac miſerrimam. Quid autem poteras facere moleſtius iis, qui tibi bene volunt? Lv. Sic erat fatum meum. So. Jam quod eſſe ſolet omnium difficillimum iis, qui deportantur in inſulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte ſponte ſumſiſti. Lv. Quidnam eſt iſtud? So. An non ſponte renunciaſti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, ſororibus, amitæ, materteræ, cæteriſque quoſcunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu ſuſtines in illorum venire conſpectum. Lv. Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco ſemper habitus. So. Mitte jocos, ac rem ipſam, ut habet, expende ſerio. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, ſed pro matula potius. Vide quo te ipſam dejeceris, miſera. Chriſtus te tam caram habuit, ut te ſuo ſanguine redemerit, ut te cœleſtis hæreditatis conſortem eſſe voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet ſordidi, impuri, ſcabioſi, ſuamque ſpurcitiam in te repurgant. Quod ſi nondum ejus lepræ contagium, quam vocant ſcabiem Hiſpanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod ſi fiat, quid te infelicius, etiam ſi cætera eſſent ſecunda, puta res & fama? quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabaris eſſe morigera; nunc ſervis lenæ turpiſſimæ. Parentis audire monita tædebat, heic ſæpe tibi vapulandum eſt ab ebriis & inſanis ſcortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quæreres; heic quos tumultus, quæ pervigilia ſuſtines! Lv. Unde nobis hic concionator novus? So. Jam mihi & illud fac cogites; Iſte formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, miſera? Quod ſterquilinium te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit iſta dignitas: & ſi contingat, quid ſceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? Lv. Vera ſunt, mi Sophroni,

phroni, propemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi iſta nova ſanctimonia, qui ſoleas eſſe nugator omnium nugaciſſimus? Nemo te uno frequentius aut intempeſtivius huc commeabat. Audio te fuiſſe Romæ. So. Fui. Lv. Atqui [1] inde ſolent redire deteriores. Quo pacto tibi diverſum accidit? So. Dicam: quia non eodem animo, modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rèm ibi ſuppetunt affatim occaſiones. Ego cum probo viro profectus ſum, cujus hortatu pro [2] lagena, libellum mecum attuli, Novum Teſtamentum [3] ab Eraſmo verſum. Lv. Ab Eraſmo? Ajunt illum eſſe ſeſquihæreticum. So. Num & huc pervenit illius viri nomen? Lv. Nullum celebrius apud nos. So. Vidiſtin' hominem? Lv. Nunquam; ſed optarim vidiſſe, de quo tam multa audivi mala. So. Fortaſſis à malis. Lv. Imo à viris reverendis. So. A quibus? Lv. Non expedit dicere. So. Quam ob rem? Lv. Quia ſi tu effutires, & res permanaret ad illos, meo quæſtui non minima portio decederet. So. Ne metue; [4] lapidi dixeris. Lv. [5] Admove aurem. So. Inepta, quid opus eſt admota aure, cum ſimus ſoli? an, ne Deus exaudiat? Prô Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ [6] mendicos ſubleves eleemoſyna. Lv. At ego ex iſtis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. So. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. Lv. Sed perge de libro. So. Faciam, & præſtat. Ibi me docuit Paulus, qui neſcit mentiri,

1 *Inde ſolent redire.*] Hinc Baptiſta Mantuanus: *Roma vale, vidi: ſatis eſt vidiſſe: revertar, Cum leno aut meretrix, ſcurra, cinædus ero.* Etiam apud Belgas in proverbium abiit: *Quo quis propior Romæ, eo pejor Chriſtianus.*

2 *Lagena.*] Vas figulini operis, condendis vinis accommodum.

3 *Ab Eraſmo.*] Exſtat Latina verſio N. Teſtamenti per Eraſmum, ut & ejuſdem in idem paraphraſis, de qua varie ſentiunt docti.

4 *Lapidi dixeris.*] Seu parieti loqueris. Pro eo, quod eſt, tacituro loqui.

5 *Admove aurem.*] Eſt hoc uſu receptum, ut res ſilendas, etiamſi duo ſoli ſint in agro, tamen qui loquitur, dicat voce ſubmiſſiore, quum nihil ſit opus.

6 *Mendicos ſubleves.*] Videtur ſignificaſſe neſcio quid, de monachis mendicitatem profeſſis.

1 *Quod*

mentiri, [1] quod nec ſcorta, nec ſcortatores regni cœleſtis hæreditatem conſequentur. Hoc ubi legiſſem, ſic cœpi cogitare apud me: modica res eſt, quam exſpecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renuntiare ſcortis omnibus, quam à patre exhæredari: quanto magis cavendum eſt, ne me exhæredet pater cœleſtis? Et adverſus exhæredantem aut abdicantem patrem, aliquod præſidium porrigunt humanæ leges: adverſus exhæredantem Deum, nihil eſt ſuffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem ſcortorum uſum. Lv. Si quidem poſſis continere. So. Bona continentiæ pars eſt, ex animo continentem eſſe velle. Poſtremo ſupereſt extremum mali remedium, uxor. Romæ in pœnitentiarii ſinum totum [2] Augiæ ſtabulum effudi: is multis prudenter hortatus, ad puritatem animi & corporis, ad ſacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ ſobrietatem: pro pœna nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus [3] ad ſummum altare dicerem pſalmum, *Miſerere mei Deus:* &, ſi mihi ſuppeteret pecunia, darem egenti cuipiam Carolinum unum. Admiranti mihi quod pro tot ſcortationibus tantillum pœnæ infligeret, ſatis facete reſpondit; *Fili*, inquit, *ſi vere pœnitet, ſi vitam commutas, nihil moror pœnam: ſin perges, ipſa libido tandem abs te plus ſatis pœnarum exiget, etiamſi ſacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuiſſe prædicas:* Sic ego reſipui. Lv. Ergo, ut video, perdidi meum Sophronium. So. Imo lucrifeciſti. Nam ante perierat, nec ſibi amicus, nec

1 *Quod nec ſcorta.*] Verba Pauli ſunt Eph. 5. ℣. 5. Nam hoc noſtis nullum ſcortatorem aut impurum habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

2 *Augiæ ſtabulum.*] In hominem aut rem, majorem in modum inquinatam. Oſtendit autem Lucianus, hujus ſtabulum, tantum habuiſſe congeſti fimi, quantum ter mille boves, pluribus annis reddere potuerint. Herculem id purgaſſe fabulantur Poëtæ.

3 *Ad ſummum.*] Altaria Pontificiorum in templis ethniciſmum & judaiſmum redolent. Error proculdubio à quibuſdam ex Patribus derivatus, qui menſam in qua cœna Dominica peragitur, altare ἱεραρχικῶς vocarunt. Alioquin, teſte Clemente Alexandrino, non habemus aliud altare, quam ſanctam animam. Hinc & Auguſtinus: *Altare fidelium proprium ipſorum cor eſt.*

1 *Levis*

nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam ſitit ſalutem. Lv. Quid igitur ſuades, mi Sophroni? So. Ut quam primum te ſubducas ab iſta vita. Adhuc puella es; quod contractum eſt labis, poteſt elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod ſacrum, quod lapſas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honeſtæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. Lv. Amabo te, mi Sophroni, circumſpicito; ſequar tuum conſilium. So. Sed interim hinc te ſubmoveto. Lv. Hui tam cito? So. Cur non potius hodie quam cras, ſi dilatio damnum habet, mora periculum? Lv. Quo me vertam? So. Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi veſperi: famulus clam deferet ad fidelem matronam: aliquanto poſt ego te producam, veluti deambulandi gratiâ; apud eam matronam latitabis meo ſumtu, donec tibi proſpexero: id fiet brevi. Lv. Age mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. So. Gaudebis olim facto.

Convivium Poëticum.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ, MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS, PARTHENIUS: Mus ſervus Hilarii.

HI. [1] L*Evis apparatus, animus eſt* [2] *lautiſſimus.* LE. *Cœnam ſiniſtro es auſpicatus omine.* HI. *Imo abſit omen triſte. Sed cur hoc putas?* LE. [3] *jambi cruenti haud congruunt convivio.* CR. Euge,

1 *Levis apparatus.*] Jambi ſunt trimetri, quatuor hi verſus.

2 *Lautiſſimus.*] A lautus, pro eleganti, mundo ſeu ſplendido. Belg. *Hupſch.*

3 *Cruenti jambi.*] Hinc Ovidius: *Liber in adverſos hoſtes ſtringatur iambus; Seu celer extremum ſeu trahat ille pedem.* Imo Ἴαμβος ſic appellatur ἀπὸ τοῦ ἰάπτειν, conviciari, maledicere. Nicandri Scholiaſtes cenſet jambum ſic vocari à Jambe ſerva, genere Threſſa, Echûs & Panos filia: quæ Cererem, cum ea Proſerpinam quæreret, ac circa Eleuſinem ſaxo cuidam, quod ἀγέλαστον dicitur, mœſta inſideret, hujuſmodi carmine, ridicula quædam dicens, oblectarit. Id habent fabulæ. Primum autem conſenſu Archilochus jambici inventor habetur.

1 *Rota*

Cr. Euge, certum eſt adeſſe Muſas, effluunt carmina imprudentibus.

Hi. Si [1] *rotatiles trochæos mavelis, en accipe:*
Vilis apparatus heic eſt, animus eſt lautiſſimus.

Quamquam & [2] jambi olim ad rixas ac pugnas nati, poſt didicerunt omni ſervire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto noſtro natos. En [3] lactucas ſeſſiles, ſucco tenerrimo, ſuo nomini reſpondentes. Has delicias quis ſanus non præferat apris, [4] murænis, & [5] attagenis? Cr. Si licet in convivio Poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ ſunt. Hi. Hoc omen avertant ſuperi. Cr. Sic res habet, vide figuram. Tum ubi ſuccus lacteus? ubi molles aculei? Hi. Facis ut addubitem. Heus acceſſe huc famulam. Margareta, Tiſiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? Ma. Data opera feci. Hi. Quid ais, venefica? Ma. Volebam experiri, an inter tot Poëtas eſſet, qui lactucam dignoſceret à beta: nam ſcio te non poſſe dignoſcere. Dicite mihi bona fide, quis animadvertit eſſe betas? Co. Crato. Ma. Facile divinabam non fuiſſe Poëtam. Hi. Si quid tale poſthac deſignaris, ego te pro Margareta vocabo [6] Bliteam. Co. Ha ha hæ. Ma. Iſtæ nomenclaturæ nec obeſiorem me reddunt, nec macilentiorem. ſæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me [7] Galateam, Euterpen, Calliopen,

1 *Rotatiles trochæos.*] Si jambico trimetro præponatur creticus, erit trochaicus: & contra ſi de trochaico auferas primum ſeſquipedem habebis jambicum trimetrum: tolle enim ab his verſibus *Si rota* & *Vilis app-* efficiet, jambicum trimetrum.

2 *Jambi.*] Antiquiſſimus jambici uſus in convicando fuit: interim vero ad alios quoque uſus adhibetur: etiam in rebus lætis ac jocoſis.

3 *Lactucas ſeßiles.*] Quod non erigant, ſed humi ſeſe ſpargant. Belg *Krepſlaa.*

4 *Muranis.*] *Muræna* fluviatilis, ſeu lampetra, à lambendis petris, Belg. *Een pricke.* Sed murænula eſt Belg. *Een negenooge.*

5 *Attagenis.*] *Attagen*, ſeu attagena, avis Aſiatica inter nobiliſſimas habita, maxime vero quæ in Ionia naſcitur. Belg. *Een haſelhoen.*

6 *Bliteam.*] Alludit ad gemmam laudatiſſimam: & Græci *betam* appellant βλίτον, unde *blitos* appellant ſtultos ac nihili, eo quod beta vilis & inſipida herba eſt.

7 *Galateam.*] Galatea à colore lacteo. *Euterpe* à delectando, Muſæ nomen eſt. *Calliope* à pulchritudine vocis. *Callirrhoë*

liopen, Callirrhoën, Meliſſam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid ſtomachatur, repente fio [1] Tiſiphone, Megæra, Alecto, [2] Meduſa, [3] Baucis, aut aliud, quidquid illi ſuggeſſerit [4] ſplendida bilis. HI. Abi hinc cum tuis betis, Blitea. MA. Quorſum attinebat huc evocare? HI. Ut redires unde veneras. MA. Vetus dictum eſt, *Proclivius eſt evocare* [5]*cacodæmonem, quam abigere*. CO. Ha ha hæ, appoſite. Ut tibi res habet, Hilari, opus eſt aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. HI. Habeo in promtu:

[6] Φεύγετε, κανθαρίδες· λύκος ἄγριος ὕμμε διώκει.

MA. Quid ais, Æſope? CR. Cave tibi, Hilari: impinget colaphum. ſic abegiſti tuo Græco carmine. O magum egregium! HI. Quid tu credis Crato eſſe hanc? Ego tali carmine abegiſſem decem magnos cacodæmones. MA. Pili non facio tuos verſus Græcanicos. HI. Adhibendus eſt igitur, ut video, [7] bombus magicus, aut, ſi nec hic ſufficiet, [8] Mercurii caduceum. CR. Mea Margareta, ſcis Poëtarum genus eſſe afflatum, non auſim dicere furioſum: rogo te, ut iſtam rixam in aliud tempus proroges: noſque hac cœna, vel mea cauſſa, ſuaviter tractes. MA. Quid mihi cum iſtius verſiculis? Sæpenumero cum eſt eundum ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat verſiculos. CR. Sic ſunt Poëtæ. Sed age fac ſodes, quod dico. MA. Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum,

rhoë Nympha quod pulchre fluat. *Meliſſa* apis; opinor fuiſſe ancillam Chryſippi.

1 *Tiſiphone.*] Tiſiphone, Megæra, Alecto, ſunt tres furiæ infernales.

2 *Meduſa.*] Monſtrum, cujus crines Minerva in angues vertit, quod cum Neptuno in æde Minervæ rem habuiſſet, omnes id adſpicientes in lapides convertens. A Perſeo tandem interfectum eſt.

3 *Baucis.*] *Baucis*, anus & paupercula, apud Ovidium lib. 1. Metam.

4 *Splendida bilis.*] Alluſit ad illud Horat. *Sive aliud nomen, juſſit quod ſplendida bilis*, id eſt, inſania.

5 *Cacodæmonem.*] Κακοδαίμων, malus genius.

6 Φεύγετε.] Hoc carmen Plin. indicat uſurpari ſolere in magicis remediis, id eſt, *Fugite cantharides, lupus crudelis vos perſequitur.* Cantharis, inſecti genus, venenum habens lethale.

7 *Bombus.*] Sonus tubarum raucus. Eſt etiam bombus, ſonus apum.

8 *Mercurii caduceum.*] Hac virga dat & adimit ſomnos: hac animas evocat orco, & rurſum quas velit, in tartara mittit. Lege Virgilium in 4. Æneid.

1 *Riſus*

bum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejuſmodi deliramentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. Cr. Unde id conjectas? Ma. Quia naſus obeſior, & oculi nitentes, & corpus ſucculentum. Nunc mihi hujus naſum contemplare, & [1] riſum Sardonium. Cr. Sed obſecro, meum ſuavium, ut iſtam iram mihi condones. Ma. Abeo; nec poſtulo, ut quiſquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. Hi. Abiitne jam? Ma. Non tam procul, quin audiat te. Mu. Jam eſt in culina, ſecum neſcio quid murmurans. Cr. Famulam habes minime mutam. Hi. Ajunt bonam famulam oportere tribus dotibus eſſe præditam, ut ſit fidelis; ut ſit deformis; ut ſit ferox, quam vulgo *malam* vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facile tuetur jus heri ſui. Nam aliquoties opus eſt non ſolum lingua, verum etiam manibus. Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. Cr. Linguam audivimus, ſed ego metuebam tibi à manibus. Hi. Admovete manus peponibus, de lactucis actum eſt. Etenim ſi nunc juberem apponi lactucas, ſat ſcio carduos apponeret. Sunt & melones, ſi quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modo decerptos à matre, teſtatur lac in [2] pedunculo. A ficis ſolet aqua ſumi, ne [3] quid obliment ſtomachum. en habetis è limpidiſſimo fonticulo vivam ac frigidiſſimam, utilem & vino diluendo. Ch. At ego neſcio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino; adeo mihi hoc vinum videtur hauſtum ex eodem fonticulo Muſarum. Hi. Tale vinum conducit

1 *Riſus Sardonius.*] De riſu ficto, aut amarulento. Sunt enim qui riſum Sardonium dictum autument ἀπὸ τῦ σεσηρέναι τοὺς ὀδόντας, quod dentes aperiat atque renudet; cujuſmodi eorum eſſe nonnunquam ſolet, qui non ex animo rident, ſed ringuntur ut canes. Belg. *Hy lacht als een Peerdt dat bijten wil. Of, hy lacht als of hy tandtpijn had.*

2 *Pedunculus.*] Seu pediculus, parvus pes; velut id, unde fructus dependet, quod ſuſtinet fructum ad ramum. Belg. *De ſteel.*

3 *Quid obliment ſtomachum.*] Alioquin enim creduntur tormina ventris excitare. Platoni tantum in deliciis, ut inde cognomen φιλοσύκυ receperit. Obliment, id eſt, limo ſeu fæce repleant.

ducit [1] acuendis ingeniis Poëtarum, vos craſſi craſſis delectamini. CR. Utinam [2] Craſſus eſſem ille beatus! HI. Ego malim eſſe [3] Codrus, aut [4] Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque inſigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Eſt locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique codices ſic habent:

[5] Sic exiſtimet, ſciat,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male, &c.

In his verbis deſidero ſenſum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læſit prior, quia male vertit Græcas fabulas: ſed quia Terentianas carpſerat. EV. Juxta vulgo jactatum proverbium, *Qui peſſime canit, primus incipiet.* Cum eſſem Londini apud [6] Thomam Linacrum, virum ſic in omni genere Philoſophiæ doctiſſimum, ut nihilo ſecius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, oſtendit mihi codicem mira vetuſtate, in quo ſic habebatur ſcriptum:

Sic exiſtimet, ſciat,
Reſponſum, non dictum eſſe, quale ſit: prius
Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male,

Ex

1 *Acuendis ingeniis Poëtarum.*] Secundum illud: *Vina parant animos faciuntque caloribus aptos.*

2 *Craſſus.*] Marcum Craſſum intelligit, Romanorum ditiſſimum, qui cum Pompejo & Cæſare triumviratum iniit: quorum plane autoritate Reſpub. aliquot annis regebatur. Hic poſtremo à Surina Parth[ic]o b[e]llo interfectus.

3 *Codrus.*] Qui P[o]ëta fuit pauperrimus. Cujus egeſtas in proverbium abiit, ut dicatur; *Codro pauperi[o]r.* H[i]nc Juvenalis: *T[o]ta domus Codri rheda componitur una.* Fuit & nomen proprium regis Athenienſis, qui pr[o] patriæ ſalute, certiſſimæ ſe morti objectavit.

4 *Ennius.*] Eſt is poëta antiquiſſimus, ingenio acri & eruditione multiplici, tenui victu parciſque ſumtibus victitans. Scipioni Africano ita familiaris, ut mortuus in ejuſdem ſepulchro, via Appia, contumulatus ſit.

5 *Sic exiſtimet.*] Donatus in locum hunc ſic commentatur. *Reſponſum, non dictum:* Figura πλοκή. Nam dictum modo bis numero poſitum, ſupra nomen ſignificat, infra participium. *Qui bene vertendo:* Benè pr[o] valde. Et vertendo, in linguam Latinam transferendo, &c.

6 *Thomam Linacrum.*] Linacer hic ſub Henrico VIII. Angliæ Rege fæliciſſime medicinam profeſſus, etiam in grammaticalibus admodum deſudavit. Extat ipſius opuſculum de Emendatione ſtructuræ.

1 *Pedi-*

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri phaſma nunc nuper dedit.

Sic autem ordinandus eſt ſermo, ut *quale ſit*, indicet ſubjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur ſe viciſſim reprehenſurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehenſus. Atque hic negat videri debere *convicium*, ſed *reſponſum*. Qui *laceſſit*, jacit dictum; qui regerit laceſſitus, *reſpondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale ſit*, quod Græcis dicitur, οἷον. Latinis; *quod genus*, aut *veluti*, ſive *videlicet*, aut *puta*. Deinde ſubjicit reprehenſionem, in qua, *prius* adverbium, reſpondet ad alterum adverbium veluti diverſum, quod ſequitur, *nuper:* quemadmodum pronomen, *qui*, reſpondet ad dictionem, *idem*. Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his quas nuper dediſſet, certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio, veruſque Comici ſenſus, niſi quid diſſentit ſenatus populuſque Poëticus. Co. Imo [1] pedibus omnes in tuam diſcedimus ſententiam. Ev. At ego viciſſim à vobis quiddam leve ac facillimum diſcere cupiam; quo pacto metiendus ſit hic verſiculus:

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

[2] Micate digitis. Hi. Opinor [3] more veterum elidi, *s*, ut ſecundo loco ſit anapæſtus. Ev. Accederem, niſi caſus auferendi [4] deſineret in, *is*, natura longam. Itaque ſubmota conſonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hi. Vera prædicas. Cr. Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, plane crederet nos inter nos micatione digitorum, ruſticorum ludum renovare. Le. Nos, quantum video, fruſtra micamus.

1 *Pedibus in tuam diſced.*] Hoc eſt, ſententiam tuam comprobamus.

2 *Micare digitis.*] Eſt digitis ſortiri. Eſt & luſus genus quoddam, quod adhuc apud Italos durat, ut repente porrectis digitis, certantium uterque numerum divinet.

3 *More veterum elidi*, s.] Imo adhuc ætate Lucretii & Catulli eliſio illa literæ, S, finalis per ecthlipſin in uſu erat.

4 *Deſineret in*, *is*.] Dativi enim & ablativi plurales in *is*, producuntur, ſecundum Proſodiam.

mus digitis: tu, ſi potes, expedi. Ev. Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos. præpoſitio, *ex*, pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & [1] eas deſcribendo male, ex
Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Ita nihil eſt ſcrupuli. LE. Sic eſt, per Muſas. CA. Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim ut aliquis mihi verſum hunc ex Andria, digerat in ſuos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi ſæpe tentanti non ſucceſſit. LE. *Sine in*, jambus eſt: *vidia*, anapæſtus: *laudem in*, ſpondeus: *venias*, anapæſtus: *& ami*, rurſus anapæſtus. CA. Habes jam pedes quinque, & ſuperſunt tres ſyllabæ, quarum prima eſt longa: ut nec jambum facere poſſis, aut tribrachyn. LE. Profecto vera prædicas. [2] Hæremus in vado. quis nos expediet? Ev. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age Carine, ne cela, ſi quid habes inter candidos amiculos. CA. Niſi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legiſſe apud Priſcianum, qui docet apud Latinos Comicos, *v*, conſonantem perinde elidi ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enimvero*, ſic ut pars *enie*, faciat anapæſtum. LE. Itaque metire nobis. CA. Faciam. *Sine inidi*, proceleuſmaticus eſt: niſi mavis elidi, *i*, per ſynæreſin: ut cum Virgilius, *aureo*, ponit in fine carminis heroici, pro *auro*. quod ſi placet, erit primo loco tribrachys. *dia lau*, ſpondeus eſt; *d' inveni*, dactylus: *as & a*, dactylus: *micos*, ſpon-

1 *Eas deſcribendo male, ex.*] Senſum autem Fr. Fabricius ita elicit. Mihi, ait, ſemper, placuit legi, *eas deſcribendo*. Nam Terentius adverſarii diſpoſitionem reprehendit. *Deſcribere* autem Latini vocant interdum, quod Græcis eſt διατάξαι, ordinare. Phaſma vero imitatione Menandri ſcripſit Plautus; ſcripſit item Lavinius, malus imitator & poëta ineptus. Fuerunt autem multæ unius argumenti fabulæ à diverſis autoribus Latinis pertractatæ. Inter alios Andriam ſcripſit Terentius, quam & Cæcilius: idem Adelphos, quam Pomponius: idem Phormionem, quam Valerius.

2 *Hæremus in vado.*] Quoties in re aliqua ſic intricamur, ut nos expedire nequeamus. Belg. *Hier zijn wy vaſt.* Adagium ductum à navigio, quod vado illiſum, fruſtra circumagitur, neque curſum inſtitutum tenere poteſt, id quod evenit his, qui in ſyrtes aut ſalebras incidunt.

3 *Sine.*]

ſpondeus: *pares*, jambus. SB. Carinus nos explicuit ex hoc ſane vado. Sed eſt in eadem ſcena locus, quem haud ſcio an quiſquam animadverterit. HI. Obſecro profer. SB. Illic hunc in modum loquitur [1] Simo:

Sine ut eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil ſit moræ, reſtat Chremes.

HI. Quid heic te offendit? SB. Cum, *Sine*, ſit minitantis, nihil heic ſequitur, quod faciat ad minas: Proinde ſuſpicor à Poëta ſcriptum fuiſſe,

Sin eveniat quod volo;

ut *Sin*, reſpondeat ad *Si*, quod præceſſit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim ſenex duas partes inter ſe diverſas: Si Pamphilus ob amorem Glycerii recuſat nuptias, erit quod cum illo expoſtulem: ſin ille non recuſarit, tum mihi reſtat exorandus Chremes. Porro [2] hyperbaton longius fecit interpellatio Soſiæ, & [3] ſtomachus Simonis in Davum. HI. [4] Mus, porrige mihi codicem. CR. Committis tu muri codicem? HI. Tutius, quam vinum. Diſpeream niſi verum dixit Sbrulius. PV. Trade mihi codicem, ut oſtendam alium ſcrupulum. In prologo Eunuchi verſus hic non conſtat:

Habeo alia multa, [5] quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini præcipue ſumunt ſibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nuſquam memini illos ſenarium claudere ſpondeo: niſi forte legen-

1 *Simo.*] Locus eſt apud Terentium in actus primi ſcenâ prima. *Sin eveniat*, non *ſine ut eveniat*, legunt editiones Plantiniana, Hackiana, Waasbergiana aliæque, quas nobis videre contigit.

2 *Hyperbaton.*] Ὑπερβατὸν digreſſio, tranſcurſus, ab ὑπερβαίνω *tranſgredior, tranſcendo.*

3 *Stomachus Simonis.*] *Stomachus* hic ſumitur pro indignatione. Eodem ſenſu Cicero: *In quo tamen ille mihi riſum magis quam ſtomachum movere ſolet.* Inde & *ſtomachari*, indignari.

4 *Mus.*] Servi nomen.

5 *Quæ nunc condonabuntur.*] Pleræque editiones habent *condonabitur*. Donati verba ſunt in hunc locum: Sic & in Phormione, *argentum quod habes, condonamus te.* Nam & *dono*, ablativo caſu jungebant veteres, *condono* vero accuſativo. Fabricius ait: Genus hoc loquendi eſt antiquum. Plautus in Rudente: *Mihi tribulum ob eam rem ne duis, condono te.*

legendum eſt, *condonabitur*, [1] ἀπρόσωπως, aut *condonabimus*, mutato numero perſonæ. MA. O mores vere Poëticos! In ipſo limine convivii [2] micant digitis, & librum adhibent. Luſus & litteras præſtat ſervare in menſas ſecundas. CR. Non omnino peſſimum conſilium dat Margareta; obtemperabitur: placato ſtomacho revocabimus luſum, interim digitis micabimus in diſco. HI. Videte luxum Poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, aſſa, frixa: omnia recentiſſima ſunt, intra biduum nata. PA. Ego butyri eſum non fero: ſi frixa ſunt oleo, perplacebunt. HI. Abi, puer, diſce ex Margareta, in utro frixa ſint. MV. In neutro, inquit. HI. Nec in butyro, nec oleo? In quo igitur? MV. In [3] lixivio, ut ait. CR. Qualis percunctatio, talis reſponſio. Quid negotii eſt dignoſcere butyrum ab oleo? CA. Præſertim his, qui tam facillime diſcernunt lactucam à beta. HI. Habetis [4] ovationem, ſequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deeſſe? MV. Permulta. HI. Hæc ova deſiderant condimentum, quo temperetur calor. MV. Quod vis? HI. Dic ut ex contuſis [5] vitis claviculis mittat nobis ſuccum. MV. Dicam. HI. Quid huc redis inanis? MV. Negat [6] è clavis ſuccum exprimi ſolere. LE. O famulam! SB. Certe fabulis condiemus ova noſtra. In Epodis Horatianis oſtendi locum quendam, non depravatum, quod ad ſcripturam attinet, ſed depravate interpretatum, nec [7] à Mancinello ſolum, cæteriſque

1 *Ἀπρόσωπως.*] Sine perſona.

2 *Micant digitis.*] Ruſticorum luſus eſt, vulgaris etiamnum Italiæ. Vide proverbium, *Dignus quicum in tenebris mices.* Metiebantur verſus ſublatis ac repreſſis digitis: id mulier putabat eſſe micare digitis.

3 *Lixivium.*] Seu lixivia, aqua in qua lavandi gratia decoctus eſt cinis. *B. Loog.*

4 *Ovatio.*] Jocus hic eſt in ambiguo: nam & de ovis poteſt intelligi: & *ovatio* eſt minor triumphus.

5 *Vitis claviculis.*] Natura addidit vitium palmitibus laqueos quoſdam, quibus repunt & alligant ſeſe. Has *Plinius* vocat *claviculas* lib. 23. in prologo.

6 *E clavis.*] Perverſe reſpondit, quaſi parvos clavos juſſerit contundi.

7 *A Mancinello.*] Eſt hic Antonius Mancinellus Veliternus, cujus lucubrationes & commentaria in plures Hiſtoricos & Poëtas adhuc extant: in quibus licet quandoque errores committat, in eo nihilominus laude ſua non eſt fraudandus quod aliis glaciem fregerit, induſtriâ non pœnitendâ.

1 *Per-*

que recentioribus, verum etiam ab ipſo [1] Porphyrione. Locus eſt in carmine, quo canit [2] palinodiam Canidiæ veneficæ:

Tuuſque venter [3] Pactumejus, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Exiſtimant enim omnes heic, *exilis*, nomen eſſe, cum ſit verbum. Adſcribam verba Porphyrionis, ſi tamen iſtius eſſe credendum eſt: *Exilem autem*, inquit, *ſub illa ſpecie, quaſi puerperio facta ſit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapſus, ſi vir tantus non ſenſit metri legem reclamare huic ſenſui. Neque enim quartus [4] locus admittit ſpondæum. Verum Poëta jocatur illam vere peperiſſe, quanquam non diu languiſſet, ac decubuiſſet à partu, ſed ſtatim exiliiſſet è lecto, quemadmodum ſolent quædam fortes puerperæ. HI. Habemus tibi gratiam Sbruli, qui tam laute condieris ova noſtra. LE. Iſti non diſſimile eſt, quod legitur in primo Odarum libro. odæ initium eſt: *Tu ne quæſieris.* Sic autem habet conſtans lectio: *Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius quidquid erit pati.* Hunc locum ita tranſiliunt veteres interpretes, quaſi nihil habeat ſcrupuli: ſolus Mancinellus ſentiens orationem imperfectam, jubet addi, *poſſis*. SB. Habes aliquid de hac re compertius? LE. Neſcio. ſed mihi [5] videtur Horatius Græci ſermo-

1 *Porphyrione.*] Porphyrion vetus commentator in Horatium.

2 *Palinodiam.*] Palinodiam canere, eſt diverſum ab his, quæ prius dixeris dicere, & in contrarium vertere ſententiam. Tranſlatum à Steſichori Lyrici Poëtæ facto. Is enim, cum Helenam carmine vituperaſſet, oculis orbatus eſt. Intelligens autem ex Achille, Helenæ juſſu nunciante, cæcitatis cauſam, protinus Palinodiam cecinit, Helenamque prius vituperatam laudavit: itaque viſum recepit. Sonat Græce παλινῳδία, quaſi dicas recantationem.

3 *Pactumeius.*] Vide Lubini in hos verſus Paraphraſin. Bontius vero ultimum verſum ſic explicat: Quotieſcunque tu exſilis, & è lecto ſurgis fortis puerpera, id eſt, nunquam.

4 *Locus.*] Paribus enim locis in jambico ſemper eſt jambus. libro Epod. Od. XVII. ✝ſ. 50.

5 *Videtur Horatius.*] Lubinus Horatianos verſus ita interpretatur: Nec *Babyloniorum* & Chaldæorum *numeros* & calculationes, quibus ad horoſcopi dimenſionem, & planetarum ac ſiderum aſpectus determinandos utuntur, ſolli-

ſermonis idioma reddidiſſe, quod nullus Poëtarum facit libentius aut frequentius: nam Græcis eſt familiare, [1]aparemphaton adjungere huic dictioni ὡς & ὥστε. Sic Horatius, *ut pati*, pro, ut patiaris. Quanquam quod divinat Mancinellus, non eſt prorſus abſurdum. Hi. Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer ſi quid eſt reliquum. Cr. Quid iſtud eſt novarum deliciarum? Hi. Hic eſt cucumis ſectus in laminulas: hoc eſt jus ex coctis inteſtinis cucurbitæ; conducit lubricandis inteſtinis. Sb. O cœnam vere medicam! Hi. Boni conſulite. Mox aderit gallina [2]ex corte noſtra. Sb. Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus [3]Apicium. Hi. Age nunc, ridete quantum voletis; cras fortaſſe ſerio laudabitis hanc cœnam. Sb. Qui ſic? Hi. Cum ſenſeris tibi probe conditum eſſe prandium. Sb. [4]Fame? Hi. Scilicet. Cr. Scis, Hilari, quid [5]provinciæ te vellem ſuſcipere? Hi. Sciam, ſi dixeris. Cr. Chorus canit hymnos quoſdam non indoctos, ſed per indoctos multis locis depravatos: eos cuperem tua opera nobis reſtitui. Ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum venire quid times?

Ordo dictionis unius inverſus, geminum vitium invexit carmini. Nam *hoſtis*, cum trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine jambico: & *Hero*, ſpondeus, non recipitur in ſede ſecunda. Nec dubium eſt quin verſus ita primum

cite *tentaris*; *ut longe melius*, tanquam longe ſatius & rectius, *quicquid erit pati*, quicquid futurum eſt, & mutari non poteſt, æquo potius animo ſubire & forti pectore perferre, quam talia ingrata & odioſa inquirere & ſe macerare iis, quæ mutare & evitare non poſſis.

1 *Aparemphaton.*] Id eſt, infinitum, ut *pati*.

2 *Ex corte noſtra.*] Cors ſive cohors, locus cinctus parietibus ad cuſtodiam gallinarum aut anſerum.

3 *Apicius.*] Omnium nepotum princeps, prodegit enim res ſuas omnes in comeſſationes & helluationes.

4 *Fame.*] Alluſit ad dictum Socratis, qui dixit famem eſſe condimentum omnium & jucundiſſimum, & minimo parabile.

5 *Provinciæ.*] *Provincia*, pro negotio, ſic *provinciam ſuſcipit*, qui rei curandæ onus in ſe recipit.

mum ſcriptus ſit: *Herodes hoſtis impie.* Jam epithetum, *impie*, mollius cohæret cum *hoſtis*, quam cum *Herodes.* Porro quoniam *Herodes* dictio Græca eſt, η vertitur in ε, in caſu vocandi, ut, Σωκράτης, ὦ Σώκρατες. quemadmodum & in Ἀγάμεμνων, ω mega, recti caſus, vertitur in ο micron. Rurſum ita canimus hymnum:

Jeſu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ ſola virgo parturit.

Dubium non eſt, quin, *concipit*, ſit pronuntiandum. Nam temporis [1] hypallage gratiam etiam addit ſermoni. Ridiculum autem eſt nos offendi in, *concipit*, cum ſequatur, *parturit.* HI. Iſtius generis & ipſe permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambroſius in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeo fere finit dimetrum dictione triſyllaba, & cæſuram fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut caſus videri poſſit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, heic eſt penthemimeris, accinitur, *omnium: Polique rector* accinitur, *veſtiens: Diem decoro*, accinitur, *lumine: Noctem ſoporis*, accinitur, *gratia.* Sed adeſt gallina ſatis obeſa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & excluſit pullos. CR. Indigna erat quæ necaretur. CA. Si licet aliquid admiſcere de ſtudiis ſeverioribus, habeo, quod proponam. HI. Modo ne nimium ſit tetricum. CA. Non eſt. Cœpi nuper legere Senecæ epiſtolas, & [2] in ipſo ſtatim portu, quod ajunt, impegi. Locus eſt in prima epiſtola: *Et ſi volueris*, inquit, *attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.* In hac ſententia affectat neſcio quid argutiæ, quod ego non ſatis aſſequor. LE. Divi-

1 *Hypallage.*] Voſſius Hypallagen definit mutuam caſuum permutationem. Enallagem autem ſtatuit vel generis vel temporis: tempus cum unum ponitur pro altero tempore.

2 *In ipſo portu impegi.*] Hoc eſt, ſtatim in ipſo operis ingreſſu peccavi. Et apte dicetur in omnes, qui negotio jam propemodum cum laude confecto, in extremo degenerant.

LE. Divinabo, ſi voles. CA. Maxime. LE. Nemo perpetuo peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæteriſque vitiis, magna vitæ pars perit: ſed multo major vitæ portio perit nihil agentibus. Porro [1] *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, ſed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, [2] *Satius eſt ceſſare, quam nihil agere.* Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non eſt attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum ſtudemus Philoſophiæ, quoniam id facimus ſupine & oſcitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime ſeriam. Hæc interpretatio ſi parum arridet, numeretur hæc ſententia Senecæ inter eas, quas in hoc ſcriptore damnat [3] A. Gellius, ut frivole argutas. HI. Mihi ſane ſatis arridet. (Sed interim ſtrenue ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati eſt.) quadrat enim ad id quod præceſſit: *Turpiſſima eſt jactura, quæ per negligentiam fit.* Id autem declarat hac trimembri ſententia. At paullo poſt videor mihi videre mendum: *Mortem non proſpicimus.* Magna pars ejus jam præteriit. Nam legendum arbitror, *Mortem* [4] *proſpicimus.* Proſpicimus enim quæ procul abſunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. LE. Si ſibi permittunt Philoſophi, ut aliquando divertant in prata Muſarum, fortaſſe non videbitur

1 *Nihil agere.*] Nihil agunt, qui ſumunt inanem operam.

2 *Satius eſt ceſſare, &c.*] Nam ceſſare dicuntur non tantum ii, qui deſiſtunt à negotio, ſed qui ſunt in otio. Et quadrat in eos, qui fruſtra laborant. Apud Latinos item *nihil agunt*, qui ſumunt inanem operam.

3 *A. Gellius.*] Verba A. Gellii (vel ut doctioribus Agellii) ſic ſonant: de Annæo Seneca partim exiſtimant, ut de ſcriptore minime utili, cujus libros attingere nullum operæ pretium ſit: quod oratio ejus vulgaris videatur & protrita; res atque ſententiæ aut inepto inanique impetu ſint, aut ut levi & quaſi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeja, nihilque ex veterum ſcriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. Alii vero elegantiæ in verbis parum eſſe non inficias eunt; ſed & rerum, quas dicat, ſcientiam doctrinamque ei non deeſſe dicunt, & in vitiis morum objurgandis ſeveritatem gravitatemque non invenuſtam.

4 *Proſpicimus.*] Proſpicimus, quæ à fronte ſunt, ſed procul: *Reſpicimus* à tergo relicta.

debitur abſurdum, ſi nos aliquando vel animi gratia divertamus in illorum regionem. Hi. Quid ni? Le. Cum nuper relegerem librum Ariſtotelis, quem inſcripſit περὶ τῶν ἐλέγχων, quorum argumentum eſt Rhetoribus cum Philoſophis magna ex parte commune, comperi inſignes errores interpretum. Neque dubitandum eſt, quin heic qui Græce neſciunt, in multis locis egregie delirarint. Ariſtoteles enim proponit hujuſmodi genus ambigui, quod naſcitur ex voce, quæ eadem declarat diverſa: ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι. τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί· τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό, τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum: *Quoniam diſcunt ſcientes: Nam ſecundum os grammatici diſcunt: Diſcere enim æquivocum, ad intelligere eum qui utitur diſciplina, & accipere diſciplinam.* Hi. Viſus es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. Le. Eſtne quiſquam veſtrum, qui audivit heic ullam vocem æquivocam? Hi. Nullam. Le. Quid igitur ſtultius, quam, id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis μανθάνειν, ſonat, μαθεῖν, & μαθητεύειν ita Latinis *diſcere*, doctrinam accipere, aut tradere. quanquam an hoc ſit verum, neſcio: magis arbitror ſic, μανθάνειν eſſe anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoſcere* apud Latinos. Cognoſcit enim qui novit; & [1] cognoſcit judex, qui diſcit cauſſam. Sic, opinor, Græcis μανθάνειν dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus prælegitur. Quam vero venuſte reddidit, τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί *Nam ſecundum os grammatici diſcunt.* cum vertere debuerit, *Nam grammatici quæ dictant, docent.* Hic interpretis erat aliud exemplum ſupponere, quod non eadem verba, ſed eandem rei ſpeciem exhiberet. Quanquam hoc loco ſuſpicor etiam in Græca ſcriptura nonnihil eſſe

1 *Cognoſcit.*] *Cognoſcere* enim quandoque verbum forenſe eſt, ſignificatque ſimpliciter de cauſa aliquâ quærere. Suetonius in Claudio: cognoſcens quondam in Auguſti foro victuſque nidore prandii, quod in maximâ æde Martis Saliis apparabatur, deſerto tribunali aſcendit ad ſacerdotes. Sic judex *cognoſcere* dicitur ex actione: *cognoſcere* tutelæ, pro ex actione tutelæ. Inde Cognitione.

1 *Catul-*

eſſe mendæ; ſcribendum autem, ὁμώνυμον τῷ τε ξυνιέναι καὶ τῷ λαμβάνειν. Paulo poſt ſubjicit aliud exemplum ambigui, quod naſcitur non ex vario vocis ejuſdem ſignificatu, ſed ex diverſa connexione: τὸ, Βούλεσθε λαβεῖν με τοὺς πολεμίους, *Velle me accipere pugnantes.* Sic enim vertit, pro eo quod erat, *Velle me capere hoſtes.* Et, ſi legas βούλεσθε, ſermo fit dilucidior: *Vultis me capere hoſtes?* Nam pronomen poteſt præcedere verbum, *capere*, & poteſt ſequi. Si præcedat, hic erit ſenſus: *Vultis ut ego capiam hoſtes?* Si ſequatur, erit hic: *Vultis ut hoſtes me capiant?* Subjicit ejuſdem generis aliud exemplum, ἆρ᾽ ὅ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει. id eſt, *An quod quis novit, hoc novit:* Ambiguitas eſt in τοῦτο. Id ſi ſumatur accuſandi caſu, ſenſus erit: *Quidquid alicui cognitum eſt, id illi cognitum eſſe.* Sin nominandi caſu, ſenſus hic erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit.* quaſi cognoſci non poſſit, niſi quod viciſſim cognoſcat. Rurſus aliud ſubjicit, ἆρ᾽ ὅ τις ὁρᾷ, τοῦτο ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ τὸν κίονα· ὥστε ὁρᾷ ὁ κίων. *an quod quis videt, id videt? ſed videt columnam; columna igitur videt.* Rurſus in τοῦτο eſt ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod ſequitur, nullo modo reddi poterat: ἆρ᾽ ὃ σὺ φῂς εἶναι, τοῦτο σὺ φῂς εἶναι; φῂς δὲ λίθον εἶναι· σὺ ἄρα φῂς λίθος εἶναι. Quod illi ſic reddiderunt: *Putas quod tu dicis eſſe, hoc tu dicis eſſe? dicis autem lapidem eſſe, tu ergo lapis dicis eſſe.* Obſecro, quis omnino ſenſus humanus ex his verbis percipi poſſit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci ſermonis, quæ eſt in majore ac minore: quanquam in majore eſt & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὃ & τοῦτο, quæ ſi capiantur nominandi caſu, ſenſus erit: *Quidquid te dicis eſſe, hoc tu es.* Sin accuſandi, ſenſus erit: *Quamcunque rem tu dicis eſſe, eam dicis eſſe.* & ad hunc ſenſum ſubſumit, λίθον φῂς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φῂς λίθος εἶναι. Græci ſermonis proprietatem ſemel auſus eſt imitari [1] Catullus:

Pha-

1 *Catullus.*] Eſt hic ille notiſſimus epigrammatum ſcriptor, Veronæ natus tempore Marianarum & Syllanarum factionum; tantus puræ latinitatis cuſtos, ut docti cognomen promeruerit.

1 Pha-

[1] Phaſelus iſte, quem videtis, hoſpites,
Ait fuiſſe navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic verſus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, neceſſe eſt multis modis delirare eos, qui in hæc loca ſcribunt commentarios. Ne id quidem quod inibi continenter ſequitur, Latino poteſt eſſe perſpicuum: Καὶ ἆρά ἐστι σιγῶντα λέγειν; διττὸν γάρ ἐστι, τὸ σιγῶντα λέγειν· τό, τε τὸν λέγοντα σιγᾶν, καὶ τὰ λεγόμενα· Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, eſt tacentem dicere? Duplex enim eſt, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc [2] Sibyllæ foliis obſcuriora? Mi. Mihi nec Græca ſatis liquent. Le. Exponam pro mea divinatione: *An poßibile eſt tacentem dicere?* Hæc interrogatio duplicem habet ſenſum; quorum alter eſt falſus & abſurdus; alter eſſe poteſt verus. Nam fieri non poteſt, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc eſt, ut loquendo taceat: ſed fieri poteſt, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo poſt ſubjicit. Rurſum illud admiror: quod mox in genere ambiguitatis, quæ naſcitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *ſæculi* in litteras, ἐπίστασθαι τὰ γράμματα. cum Latini codices habeant, *ſcire ſæculum*. Heic enim duplex ſenſus naſci-

1 *Phaſelus iſte.*] Ant. Mureti commentatio eſt in hos verſus: Commendat Catullus *faſelum*, quo diu uſus fuerat, eumque Caſtoris ac Pollucis numini conſecrat. Eſt autem carmen è meris jambis, ut admirari liceat tantum leporem in tantâ numerorum neceſſitàte. Talia nonnulla ſunt & in Priapeiis, quorum, vereor, ne magna pars ex hoc ipſo fonte fluxerit. Habet enim Catullus γνῶσιν quoddam, quo ſe etiam ſine titulo, prodit. Detorſit hoc totum Epigramma in Sabinum quondam incertus auctor, non ſane invenuſte:

Sabinus ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe mulio celerrimus. Nec minus lepide ille noſtri temporis vatum Coryphæus: *aſellus ille quem videtis hoſpites, ait fuiſſe pecudum pigerrimus.* Addit vero Muretus: *Faſelus*, Campanum navigium eſt, ait Nonius. Dicitur & fœmineo genere: *ventis diſcordibus acta faſelus.* *Celerrimus*, Græca conſtructio, qualis in illo Virgilii, *ſenſit medios delapſus in hoſtes*: & in illo Horatii, *patiens vocari Cæſaris ultor.* Notavit hoc & Thomas Linacer.

2 *Sibyllæ foliis.*] Inter Sibyllas primaria *Cumana*, quæ oracula, teſte Varrone, palmarum foliis inſcribere ſolita erat. Hinc *Sibyllæ folium* pro re indubitata: & obſcurius Sibyllinis foliis, pro re abſtruſa, abſcondita & minime clara: quia libri harum vaticinatricum puellarum obſcuriſſimo ſtylo, unde difficulter admodum verus ſenſus elici poſſet, erant conſcripti.

1 Me

naſcitur, vel ut ipſum ſæculum ſciat aliquid, vel ut aliquis ſciat ſæculum. Verum hoc mollius eſt in αἰῶνα ſive in κόσμῳ quam in γράμματα. Nam litteræ dicuntur abſurde ſcire quippiam. Verum nihil abſurdi ſit, ſi quis dicat, aliquid noſtro ſæculo notum eſſe; aut aliquem noſſe ſuum ſæculum. Jam aliquanto poſt, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus eſt interpres pro verbis Homeri ſupponere Virgiliana, cum eadem fuerit neceſſitas in illo exemplo, *Quidquid dicis eſſe, hoc eſt.* Ex Homero refert Ariſtoteles, οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ. Si οὗ adſpiretur ac circumflectatur, ſonat, *Cujus computreſcit pluvia:* ſin οὐ ſit exile & acutum, ſonat, *Non computreſcit pluvia.* Atque hoc quidem ſumtum eſt ex Iliad. ψ. Alterum eſt, Διδόμεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι· accentu collocato ſuper penultimam, ſonat, *concede illi:* ſin ſuper primam, δίδομεν, ſonat, *damus.* At Poëta non ſentit Jovem dicere, *concedimus illi:* ſed Jupiter mandat ipſi ſomnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum eſt enim διδόμεν pro διδόναι. Pro his duobus Homericis ſubjecerunt hæc ex noſtris Poëtis, velut illud ex Odis Horatii:

> [1] *Me tuo longas pereunte noctes*
> *Lydia dormis.*

Etenim ſi accentus ſit in, *Me*, correpto: &, *Tu* ſit grave, unica dictio eſt, [2] *Metuo*, id eſt, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non ſolum ex accentu, verum etiam ex compoſitione. Alterum ſuppoſuerunt ex Virgilio:

> *Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi!*

Quanquam hæc quoque ex compoſitione naſcitur ambiguitas. HI. Sunt iſta quidem arguta, dignaque cognitu, Leonarde: ſed interim vereor, ne cui convivium hoc ſophiſti-

1 *Me tuo longas.*] Lubinus ita verſus interpretatur: *O Lydia* amica chariſſima, tu jam totas *longas noctes* ſecure *dormis*, *me* interim amatore *tuo* ante fores tuas frigore & amoris tui impatientia plane *pereunte*, moriente. Exſtant verſus libro 1. Carm. Od. 25.

2 *Me tuo.*] *Me tuo* Horatius diviſe, ut ſubaudias Amico.

1 *Elen-*

phiſticum videatur magis, quam poëticum: alias, ſi videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in [1] Elenchis. Le. Hoc eſt, in luco ligna, [2] in mari quæremus aquam. Hi. Ubi eſt meus Mus? Mv. Adeſt. Hi. Mone Margaretam, ut tradat bellaria. Mv. Adeo. Hi. Rurſum ades vacuus? Mv. Negat ſe de bellariis cogitaſſe, & ait ſatis diu ſeſſum eſſe. Hi. Vereor ne ſi diutius heic philoſophemur, illa nobis menſam ſubvertat, quemadmodum [3] Xanthippe Socrati: conſultius eſt igitur ut bellaria ſumamus in horto: ibi ſimul & ambulabimus & liberi nugabimur. Interea ſibi quiſque decerpat ex arbore quod lubet. Co. Placet conſilium. Hi. Eſt illic fonticulus quovis vino ſuavior. Ca. Quî fit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? Hi. Quia heic verſor frequentius. Si quid arridet hic, ne parcite noſtris opibus hortenſibus. Jam ſic ſatis videtur deambulatum, quid ſi conſidamus hic ſub tilia, & Muſas cieamus? Pa. Age fiat. Hi. Thema ſuppeditet hortus ipſe. Pa. Si præceſſeris, ſequemur. Hi Age faciam. Præpoſtere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum. Le. Credemus adeſſe Muſas, ſi reddideris eandem ſententiam carmine. Hi. Hoc mihi longe proclivius, [4] proſam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. Le. Dic igitur.

Hi. *Cui renidet hortus undiquaque floſculis,*
Animumque nullis expolitum dotibus
Squalere patitur, is facit præpoſtere.

Habe-

1 *Elenchis.*] Id eſt, redargutionibus; ἐλέγχειν enim redarguere eſt.

2 *In mari quæremus.*] In luco ligna, in mari aquam quæris: id eſt, ibi quæris, perinde quaſi difficile inventu, ubi nihil aliud occurrat: veluti ſi quis in moribus ſceleſtiſſimi hominis, unum aut alterum admiſſum veſtiget, cum tota vita ſit contaminata: aut ſi quis in ſcriptoribus indoctis pauca captet, quæ reprehendat, cum nihil occurrat non reprehendendum. Propertius: *Nunc tu inſanus medio flumine quæris aquam.*

3 *Xanthippe Socrati.*] Moroſiſſima illa Socratis uxor. Vide Laërtium in vita Socratis.

4 *Proſa oratio.*] *Proſa oratio*, eſt oratio ſoluta, quaſi profuſa. Cicero vocat *liberam*, nulliſque numeris aſtrictam.

Habetis carmen Muſis [1] & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, ſi ſinguli hanc ſententiam diverſo genere carminis reddatis. LE. Qui vicerit, quid præmii feret? HI. Hunc [2] calathum onuſtum malis, aut prunis, aut ceraſis, aut meſpilis, aut piris, aut ſi quid aliud magis [3] adblanditur? LE. Quis erit arbiter certaminis? HI. Quis niſi Crato? Et idcirco ſolus non certabit, quo magis auſcultet. CR. Vereor ne talem ſitis habituri judicem, qualem olim habebant [4] coccyx & luſcinia, inter ſe de canendi gloria decertantes. HI. Sat eſt, ſi places omnibus. CO. Placet arbiter. incipe Leonarde.

LE. Cui tot deliciis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborumque fetu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo judicio, parumque recto. DIXI.

HI. Carinus [5] arrodit unguem. exſpectamus aliquid elaboratum. CA. Nulla adeſt Muſa:

Cura cui eſt, ut niteat hortus floſculis ac fetibus,
Negligenti excolere pectus diſciplinis optimis:
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpoſtero.

HI. Non fruſtra arroſus eſt unguis. EV. Quoniam ordo me vocat, ne nihil adferam:

Qui ſtudet, ut variis niteat cultiſſimus hortus
Deliciis, patiens animum ſqualere, nec ullis
Artibus expoliens, huic eſt præpoſtera cura.

HI. Non

1 *Et Apolline nullo.*] Alluſit ad illud Martial. *Muſis & Apolline nullo, Quod ſcribis verſus, hoc Ciceronis habes.*

2 *Calathum.*] Vas vimineum, ſuperne latius & paulatim in anguſtum deſinens: in quo mulieres penſa vel tramam revolvunt: aut in quo flores vel fructus vel aliquid id genus ferunt. Ovidius:
Hæc implet calathos lento de vimine nexos.

3 *Adblanditur.*] Id eſt, placet, ſicut arridere dicitur quod placet.

4 *Coccyx.*] Qui Latine dicitur cuculus, penultima producta. Notus eſt apologus de certamine canendi inter luſciniam & cuculum, aſino judice.

5 *Arrodit unguem.*] Arrodere unguem, geſtus eſt cogitantis. Perſ. *Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.* Idem, Chæreſtratus unguem arrodens ait hoc.

1 Ego

Hi. Non eſt, cur exſtimulemus Sbrulium. Nam ille ſic ſcatet verſibus , ut plerunque vel imprudens effundat carmina.

Sb. *Cui vernat hortus cultus & elegans,*
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpoſtera is cura laborat.
Sit ratio tibi prima mentis.

Pa. *Quiſquis accurat variis ut hortus*
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus ſanctis colit, hunc habet præ-
poſtera cura.

Hi. Nunc experiamur, cui hortus ſuppeditet plures ſententias. Le. Quid ni faciat tam dives? Vel hoc roſetum mihi ſuggeret quod dicam. Ut brevis eſt roſæ nitor, ita fugax eſt juventus: properas carpere roſam, prius quam marceſcat: magis adnitendum eſt, ne ſine fructu tibi effluat juventus. Hi. Thema ſatis aptum carmini. Ca. Ut inter arbores ſuus cuique fetus eſt, ita inter homines ſuæ cuique dotes ſunt. Ev. Ut terra ſi excolatur, varias opes gignit in uſus humanos, neglecta ſpinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium ſi excolatur optimis ſtudiis, plurimas edit virtutes: ſin negligas, variis occupatur vitiis. Sb. Hortus quotannis colendus eſt, ut niteat: animus ſemel excultus honeſtis ſtudiis, perpetuo floret ac vernat. Pa. Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honeſtis ſtudiis, ſed ad hæc invitat potius; ita quærendi ſunt luſus ac joci, qui non abſunt à litteris. Hi. Euge, video examen ſententiarum. Nunc ad verſus: ſed antequam id aggrediamur, mea ſententia, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, ſi primam ſententiam toties reddamus Græcis verſiculis, quoties reddidimus Latinis. Heic auſpicabitur Leonardus, jam olim familiaris Muſis Græcanicis. Le. Ineptiam, ſi jubes. Hi. Jubeo atque impero.

Le. Ὧ κῆπός ἐστιν ἄνθεσιν γελῶν καλοῖς,
Ὁ δὲ νοῦς μάλ' αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασιν,
Οὐκ ἔστι κόμψος, οὗτος οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ,
Περὶ πλείονος ποιῶν τὰ φαῦλ' ἢ κρείττονα.

[1] Ego præſulem egi ; ſuccedet qui volet. Hi. Carinus. Ca. Imo Hilarius. Le. Sed video Margaretam intervenire : adfert neſcio quid deliciarum. Hi. Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quid adfers ? Ma. Sinapi, quo condiatis veſtra bellaria. An non pudet heic garrire in multam noctem, & poſtea vos Poëtæ multa blateratis in loquacitatem fœminarum ? Cr. Haud male monet Margareta : jam tempus eſt, ut ſuum quiſque nidum adeat, alias in hoc pulcerrimo certaminis genere, vel ſolidum diem conſumemus. Hi. Sed cui addicis præmium ? Cr. In præſentia quidem mihi ipſi addico. Nullus enim vicit præter unum me. Hi. Qui viciſti, qui non certaveris ? Cr. Vos certaſtis, at non decertaſtis. Ego, quod nemo veſtrum potuit, vici Margaretam. Ca. Hilari, æquum poſtulat ; auferat calathum.

Inquiſitio de fide.

AULUS, BARBATIUS.

Av. [2] PUerorum eſt cantilena, *Saluta libenter :* Verum haud ſcio, an mihi fas ſit tibi dicere ſalutem. Ba. Equidem malim qui det ſalutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem iſtuc ais, Aule ? Av. Quam ob rem ? Quia, ſi ſcire vis, oles aut ſulphur, aut fulmen Jovis. Ba. Sunt & [3] Vejoves, ſunt [4] bruta fulmina, multum etiam origine diffidentia à fatidicis. Nam, ut ſuſpicor, tu [5] de anathe-

inate

1 *Ego præſulem.*] Alluſit ad Salios ſacerdotes Martis, ni fallor, qui ſaltabant in pompa : *præſul* autem, qui ſaltat primus. Eſt in quibuſdam choreis mos, ut unus ſolus auſpicetur ſaltationem ; Unde quiſquis aliis cunctantibus rem cœpit, dicitur incepiſſe choream.

2 *Puerorum.*] In libello, cui titulus : Cato. Nam is pueris prælegitur.

3 *Vejoves.*] Vejoves ſunt Joves ſiniſtri & noxii. Sic vocant Poëtæ numen lævum, *Vejovem.*

4 *Bruta fulmina.*] Vide Plin. lib. 2. cap. 43. Bruta quia ſine ratione veniant, nec quicquam portendunt. Fatidica prædicunt aliquid. Inſignis ille liber quo reſpondetur excommunicationi Papæ Sixti Quinti pro Henrico ſereniſſimo Navarræ Rege & Henrico Borbonio Principe Condæo id nomen habet, Bruti nempe fulminis.

5 *Anathemate.*] Ἀνάθεμα ſeu ἀνάθημα nunc pro ſacris oblationibus, Lev. 27. 28. Nunc pro perditione Zachar. 14. ℣. 11. in S. Scripturâ ſumitur: hic pro papali excommunicatione, qua Pontifex omnes à Romana eccleſia alienos, Diabolo tradit.

1 *Mon-*

ſtmate ſentis. Av. Rem conjectas. Ba. Audivi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non ſenſi. Av. Quî ſic? Ba. Quia nihilo pejus concoquo; neque irrequietius dormio. Av. Sed hoc periculoſius ſolet eſſe malum, quia non ſentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, feriunt [1] montes & maria. Ba. Feriunt, ſed [2] irritis ictibus. Eſt & [3] fulgur è vitro, ſeu vaſe æreo. Av. Certe territat & hoc. Ba. Verum, ſed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. Av. Quid ſi [4] Deus eſt in ſuo vicario? Ba. Utinam ſit! Av. Imo multi demirantur te jam dudum non eſſe quovis [5] carbone atriorem. Ba. Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda ſalus perdito, ſi placet Euangelica doctrina. Av. Optanda quidem, at non dicenda. Ba. Cur ita? Av. Quo pudeſcat ictus fulmine, ac reſipiſcat. Ba. Si ſic nobiſcum egiſſet Deus, perieramus omnes. Av. Quam ob rem? Ba. Quia cum eſſemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in caſtris Satanæ, hoc eſt, modis omnibus excommunicatiſſimi, tum ille maxime nobiſcum confabulatus eſt per filium ſuum, ſuoque colloquio nos reſtituit in vitam, cum eſſemus mortui. Av. Iſta quidem vere narras. Ba. Imo male ageretur cum omnibus ægrotis, ſi medicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miſerum: imocum maxime conveniebat

1 *Montes & maria, &c.*] Refert Plinii verba ex loco quem modo citavi.

2 *Irritis ictibus.*] Imo quam non irritis ictibus quondam hæc excommunicationis fulmina ab Antichriſto ſparſa ſint: cum iiſdem Cæſares, Reges, Principes ſoliis dejecti. Legantur inter alia vitæ Cæſarum Henrici IV. apud Schafnaburgenſem & Frederici Barbaroſſæ apud Urſpergenſem: & crimine ab uno diſce omnes.

3 *Fulgur è vitro.*] Seu fulgor ex pelvi. Dicitur de minis inanibus eorum, qui lædere non queant. Fulgor enim ex vaſis nitentibus redditus, nocendi nullam vim habet. Belgice: *Jan blaeckerboſchs werck*.

4 *Deus eſt in ſuo vicario.*] Romanus Pontifex, ſacrilege ſibi arrogans titulum vicarii Dei, eo ipſo ſe Antichriſtum oſtendit, juxta Pauli vaticinium, 2 Theſſal. 2. ℣ſ. 3, 4. Et reveletur homo ille peccati, filius, inquam, ille perditionis, ſeſe opponens ille & efferens ſupra quicquid dicitur Deus aut numen; adeo ut in templo Dei tanquam Deus ſedeat, præ ſe ferens ſe eſſe Deum.

5 *Carbone atriorem.*] Videtur innuere quempiam excommunicatum. Vide proverbium; *Carbone atrior*.

niebat adeſſe medicum. Av. At ego metuo, ne tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quam fiat ut tuo morbo medear. nonnunquam uſu venit, ut pro medico [1] fiat palæſtrites, qui viſit ægrotum. Ba. Ita quidem uſu venit in corporum morbis; verum in animi malis eſt tibi parata antidotus adverſus omne contagium. Av. Quænam? Ba. Adamantinum propoſitum, non divelli à ſententia ſemel infixa. Deinde cur palæſtram metuis, ubi res verbis agitur? Av. Eſt aliquid quod dicis, ſi modo ſpes ſit profectus. Ba. Proverbio dicitur, *Donec ſpirat homo, ſperandum eſſe:* Et juxta Paulum, *Caritas neſcit deſperare, quia ſperat omnia.* Av. Non peſſime mones, atque hac ſpe puto mihi fas eſſe tecum miſcere ſermonem aliquantiſper: ac, ſi pateris, medicum agam. Ba. Licet. Av. Vulgo ſunt inviſi percunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de ſingulis. Ba. Percunctare [2] à cœlo uſque ad terram, ſi libet. Av. Experiar; modo fidem des te reſponſurum ex animo. Ba. Do; modo ſciam qua de re velis percunctari. Av. De ſymbolo Apoſtolorum. Ba. Audio [3] militare verbum, nec recuſo haberi pro hoſte Chriſti, ſi quid heic fefellero. Av. Credis [4] in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & ter-

1 *Fiat palæſtrites.*] Palæſtrites, qui in palæſtra decertat, luctatur: nempe cum Med cus aut quiſpiam ægrotum phreneſi laborantem inviſens ab eodem arripi:ur: ut dum potionem miſcer aut remedium præſcribit, ab invadente phrene:ico defendere ſe cogatur.

2 *A cœlo uſque ad terram.*] Plautinum proverbium, pro à capite uſque ad pedes.

3 *Militare verbum.*] Qui baptizantur, dant nomen Imperatori Chriſto, cujus ſacramentis auctorantur. Et *Symbolum* apud milites ſignum eſt, quod inter ipſos convenit, ſive id vocale eſt, ſive mutum. Symbolum autem vocatur duabus de cauſis: Primo quia inſtar ſigni eſt militaris. Hinc Cypr'anus: Milites ſymbolo ſuo teſtantur cui militent & cujus ſint hoſtes: ad eundem modum militantes ſub vexillo, hac fidei confeſſione teſtantur ſe ſervire Deo Patri, Filio, Sp. Sancto: hoſtes vero ſe eſſe Satanæ & Mundi. Secundo quod inſtar ſymbolæ eſt, quæ confertur ad convivium. Ut enim compotatores ſubducta ratione, omnes conferunt ad convivium: ſic (Cypriani & Auguſtini ſententia eſt) Apoſtoli in diverſas terras profecturi, hanc fidei formam in commune contulerunt & compoſuerunt: ut nemo ἀσύμβολος eſſet. Hinc Irenæus Symbolum vocat traditionem Apoſtolorum.

4 *In Deum Patrem.*] Credo in Deum, poſt Deum neceſſaria eſt interpunctio. Eſt enim communis articulus, quo reliqui comprehenduntur, continuo latius & ſpe-

& terram? BA. Et quidquid cœlo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. AV. Cum Deum dicis, quid ſentis? BA. Sentio mentem eſſe quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem ſit habitura, qua nihil eſſe poteſt nec majus, nec ſapientius, nec melius. AV. Iſta quidem ſatis pie. BA. Quæ nutu ſuo omnipotenti condidit quidquid eſt rerum viſibilium aut inviſibilium: quæ ſapientia mirabili moderatur ac gubernat univerſa, ſua bonitate paſcit ac ſervat omnia, atque hominum genus collapſum gratuito reſtituit. AV. Sunt quidem iſta tria præcipua in Deo: ſed quid fructus capis ex iſtorum cognitione? BA. Cum omnipotentem cogito, me totum illi ſubmitto, ad cujus majeſtatem nihil eſt hominum aut angelorum ſublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt ſacræ litteræ, ſimulque futurum, quidquid ille promiſit, quando nutu, quidquid vult, poteſt, quantumvis homini videatur impoſſibile. Ita fit, ut meis viribus diffiſus, totus ab illo pendeam, qui poteſt omnia. Ubi ſapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ ſapientiæ, verum credo omnia rectiſſime juſtiſſimeque ab eo fieri, etiamſi juxta ſenſum humanum videantur abſurda aut iniqua. Cum bonitatem conſidero, video nihil eſſe in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror eſſe tantum crimen, quod ille nolit ignoſcere reſipiſcenti: neque quidquam eſſe, quod ille non ſit largiturus cum fiducia petenti. AV. Num ſatis eſſe putas, quod credis illum eſſe talem? BA. Nequaquam, ſed ſincero affectu totam fiduciam ac ſpem in illum unum transfero, deteſtans Satanam omnemque idololatriam, & quidquid eſt artium magicarum. Illum ſolum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates: paratus & vi-

& ſpeciatim explicati, ſecundum Trinitatem perſonarum & primarium uniuſcujuſque perſonæ opus, creationis nempe, redemtionis & ſanctificationis.

& vitam illius cauſſa perdere, ſi juſſerit; certus eum non poſſe perire, qui ſe totum illi tradiderit. Av. Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, niſi unum Deum? Ba. Si quid veneror, ſi quid metuo, ſi quid amo præter eum, ejus cauſſa amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, ſemper illi gratias agens, ſive læta contingunt, ſive triſtia: ſive mori datur, ſive vivere. Av. Sana quidem eſt hactenus tua oratio. De ſecunda perſona quid ſentis? Ba. Sciſcitare. Av. Credis [1] Jeſum fuiſſe Deum & hominem? Ba. Maxime. Av. Qui fieri potuit, ut idem ſit Deus immortalis, & homo mortalis? Ba. Iſtud illi facile fuit efficere, qui quidquid vult, poteſt. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quidquid magnitudinis, ſapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quidquid debeo Patri, debeo & Filio: niſi quod ita viſum eſt Patri, ut per Filium [2] conderet ac donaret nobis omnia. Av. Cur igitur ſacræ litteræ Filium frequentius appellant [3] *Dominum*, quam *Deum?* Ba. Quia, *Deus*, auctoritatis, hoc eſt, principatus eſt nomen, quæ Patri præcipue convenit: qui ſimpliciter principium eſt omnium, atque ipſius etiam Deitatis fons. [3] *Dominus*, redemtoris & [4] aſſertoris vocabulum eſt. Quanquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus eſt, ſed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo eſt, & in perſonis divinis principem locum obtinet. Av. Ergo & in Jeſu collocas tuam fiduciam? Ba. Quidni? Av. Sed Propheta maledictum dicit, qui fidit in homine. Ba. Sed huic uni homini

1 *Jeſum fuiſſe Deum.*] Jeſus idem quod *Salvator*, originem habet ab Hebraica radice *Iaſchah*, ſalus, liberatio, & inde *Iehoſchuah*, *Ioſchuah* vel *Ieſchuah*: quod nomen Græci interpretes verterunt per Ἰησοῦν.

2 *Conderet ac donaret.*] Hinc Joannes cap. 1. ℣ſ. 2. Hic Sermo erat in principio apud Deum. Omnia per hunc Sermonem facta ſunt, & abſque eo factum eſt nihil, quod factum ſit.

3 *Dominus.*] Tribus præcipue de cauſis Chriſtus Dominus dicitur: 1. Quia corpus & animam à poteſtate Diaboli liberans nos ſibi proprios vindicavit. 2. Quia ex nihilo nos condidit. 3. Quia à Patre conſtitutus Princeps, Rex & caput noſtrum, per quem omnia in cœlo & terra perficit, nos defendens & regens verbo & Spiritu.

4 *Aſſertoris.*] Qui aliquem in libertatem vindicat.

1 *Data*

mini [1] data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra: [2] ut in nomine ejus flectatur omne genu, cœleſtium, terreſtrium, & inferorum. Quanquam nec in hoc fiduciæ ſpeique meæ ſacram, ut ajunt, ancoram figerem, [3] ni Deus eſſet. Av. Cur eum [4] Filium appellat? Ba. [5] Ne quis ſomniet eſſe creaturam. Av. Cur unicum? Ba. Ut diſcernat naturæ Filium, à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impartit, ut neminem præter hunc alium exſpectemus. Av. Cur eum qui Deus erat, hominem fieri voluit? Ba. Ut homines homo reconciliaret Deo. Av. Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritus ſancti, ac natum ex incorrupta Virgine Maria, de illius ſubſtantia ſumto mortali corpore? Ba Maxime. Av. Cur ſic naſci voluit? Ba. Quia ſic decebat naſci Deum; [6] ſic decebat naſci, qui noſtræ conceptionis ac nativitatis ſordes purificaret. Hominis Filius naſci voluit Deus, ut nos in illum renaſcentes, efficeremur Filii Dei. Av. Credis illum verſatum in terris,

1 *Data eſt omnis.*] Locus exſtat Matthæi 28. ℣ſ. 18.

2 *Ut in nomine.*] Vide Philipp. 2. verſiculis 10, 11.

3 *Ni Deus eſſet.*] Ni enim Deus eſſet, non Servator eſſet. Nulla quippe creatura aut iram Dei ſuſtinere, aut nos ab inferno liberare, aut ſe ipſam ex ſummis malis liberare, aut nobis vitam æternam promereri poterat.

4 *Filium appellat.*] Imo Filius eſt per naturam & ineffabilem communionem eſſentiæ Deitatis Patris ab æterno. Quandoquidem enim Pater ab æterno, neceſſe & Filius: nam non poterat Pater eſſe abſque Filio.

5 *Ne quis ſomniet.*] Arrius docuit, Filium Dei etiam juxta perfectiſſimam naturam fuiſſe creaturam. At qui natura filius eſt, gignitur ex ſubſtantia patris. Dei ſubſtantia indiviſibilis eſt: eandem igitur oportet eſſe Patris & Filii, de divinis perſonis loquor.

6 *Sic decebat naſci.*] Naſci ſic debuit. 1. Propter Dei veritatem. Prophetiæ enim erant implendæ. Jeſ. 7. ℣ſ. 14. Dan. 2. ℣ſ. 34. 44. 2. Propter purificationem, Chriſti & noſtri reſpectu: *Chriſti*; corruptum enim eſt ſemen humanum utriuſque ſexus. ideoque intercedere oportuit Sp. Sancti opus: ne contagione hac attingeretur. *Noſtri*: ut ſignum eſſet noſtræ regenerationis, quæ non ex voluntate carnis aut viri, ſed ex Deo eſt. Joan. 1. ℣ſ. 13. Oportuit enim caput noſtrum inſigni miraculo ſecundum corpus ex virgine concipi: ut ſignificaret ſua membra de virgine eccleſia, ſecundum ſpiritum naſcitura. Recte hic Baſilius: Conceptus fuit Chriſtus, non de ſubſtantia, ſed ex virtute: non generatione, ſed gubernatione, & conſecratione Sp. Sancti. Et Auguſtinus: Myſterium fidei credi ſalubriter poteſt, inveſtigari ſalubriter non poteſt. Loquitur autem de innſitata virtute S. Sancti in formanda Chriſti natura & inumbratione virtutis Altiſſimi.

ris, ea geſſiſſe miracula, ea docuiſſe, quæ prodita ſunt litteris Euangelicis? BA. Certius quam te credo eſſe hominem. AV. Non ſum inverſus [1] Apuleius, ut ſuſpiceris aſinum latere ſub hominis ſpecie. Sed credis hunc eundem eſſe Meſſiam illum, quem delinearant figuræ legis, quem promiſerant oracula Prophetarum, quem tot ſæculis exſpectarant Judæi? BA. Nihil habeo perſuaſius. AV. Credis hujus doctrinam ac vitam ſufficere ad perfectam pietatem? BA. Admodum. AV. Credis eundem vere comprehenſum à Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæſum, conſputum, irriſum, flagellatum ſub Pontio Pilato, ac denique ſuffixum in crucem, atque inibi mortuum? BA. Maxime. AV. Credis illum ab omni lege [2] peccati cujuſcunque fuiſſe immunem? BA. Quid ni? Agnum abſque macula. AV. Credis illum ſua ſponte hæc omnia perpeſſum? BA. Imo libenter, atque etiam ſitienter, ſed ex voluntate Patris. AV. Cur Pater Filium ſuum unicum, innocentem, ſibique cariſſimum, hæc tam atrocia pati voluit? BA. Ut hac victima nos nocentes ſibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac ſpem noſtram. AV. [3] Cur Deus paſſus eſt ſic collabi totum humanum genus? Et, ſi paſſus eſt, non patuit alia via ſarciendi ruinam noſtram? BA. Hoc mihi perſua-

1 *Apuleius.*] Nam is mentem hominis tegebat ſub aſinina ſpecie: cum multi ſint, qui ſub humana ſpecie tegant aſinum.

2 *Peccati cujuſcunque.*] Hinc Paulus, Hebr. 7. Talis Pontifex conveniebat nobis, purus & abſque malitia, & abſque labe, qui ſegregatus eſſet à peccatis.

3 *Cur Deus paſſus.*] Huic quæſtioni non reſpondet autor; ſed pro illo Auguſtinus: quia magis ad ſuam omnipotentiſſimam bonitatem judicavit pertinere, etiam de malis benefacere, quam mala eſſe non ſinere. Idem alibi: quærenti, cur Deus voluerit & decreverit permittere hominem à Satana tentari, in tentatione ſuo libero arbitrio relinquere, ſibi relictum tentationi ſuccumbere? Reſpondet, ad eum probandum, convincendum, puniendum. Probare voluit & manifeſtum facere per tentationem, utrum in obedientia erga Deum eſſet perſeveraturus: convincit, dum creaturæ ſibi relictæ ſuam patefecit infirmitatem. Puniit confidentiam, quod in tentatione proprii arbitrii viribus confiſus ſe ſuſtentari à Deo non petierit. Interim tutiſſime in Dei permittentis voluntate acquieſcimus. Permittit Deus, quia vult: cur velit, niſi ipſe dicat, curioſe non eſt quærendum. Hinc Auguſtinus: Cur ergo non facit? Quia noluit. Cur noluerit, penes ipſum eſt.

1 Ut

perſuaſit, non humana ratio, ſed fides, nulla ratione potuiſſe fieri melius, neque ad ſalutem noſtram utilius. Av. Cur hoc mortis genus illi potiſſimum placuit? Ba. Quia juxta mundum erat probroſiſſimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad ſalutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœleſtia. Denique [1] ut referret nobis ſerpentem æneum, quem Moſes ſuſpenderat in ſtipite, ut quicunque defigerent in illum oculos, ſanarentur à vulnere ſerpentum: fidemque Prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, regnavit à ligno Deus.* Av. Cur & ſepeliri voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha & unguentis, incluſus novo monumento è ſolido [2] vivoque ſaxo exciſo, obſignato oſtio, adhibitis etiam cuſtodibus publicis? Ba. Quo magis conſtaret, eſſe vere mortuum. Av. Cur non ſtatim revixit? Ba. Hac ipſa de cauſſa. Etenim ſi mors fuiſſet ambigua, fuiſſet & ambigua reſurrectio: ſed hanc voluit eſſe certiſſimam. Av. Credis hujus animam deſcendiſſe ad inferos? Ba. Hanc particulam non fuiſſe quondam additam, [3] nec in ſymbolo Romano, nec in ſymbolo Orientalium eccleſia-

1 *Ut referret nobis.*] Multæ ergo cauſæ cur Chriſto non niſi crucifixione moriendum: 1. Ut implerentur vaticinia. Pſal.22. ✝ſ.17. Zach.12. ✝ſ.10. ut & typi V. Teſtamenti: qualis Iſaacus ligno injectus, Geneſ. 22. ✝ſ. 6. Sacrificia, ligno impoſita, antequam comburebantur. Levit.3. ✝ſ.5. & 4. ✝ſ.12. Serpens æneus. Num.21. ✝.8,9. Joan.4. ✝ſ.14. 2. Ut ſe nobis humiliaret ad extremas calamitates. Eſai.53. ✝ſ.14. Phil.2. ✝.8. 3. Ut nos certos faceret ſe maledictionem pro nobis factum. Galat. 2. verſu 13.

2 *Vivoque ſaxo.*] An ſaxa naſcantur & augeſcant, incertum. Viva tamen ſaxa dicuntur, quæ nondum ſuo loco ſunt amota.

3 *Nec in ſymbolo Romano.*] Verum eſt: Clemens, Irenæus, Tertullianus, Juſtinus Martyr, Origenes, Auguſtinus, Cyrillus, Leo V. Gregorius Magnus, Damaſus Papa nullam hujus articuli mentionem faciunt: imo plures quam ſexaginta vetuſtiſſimorum Patrum & Conciliorum Confeſſiones. Nec in celeberrimo Concilio Nicæno legitur. Addam verba Ruffini; ait is, *deſcendit ad inferos* non reperiri in ſumma fidei Eccleſiæ Romanæ, nec uſurpata fuiſſe in Eccleſiis orientalibus: & ſi uſurpata fuerint, deſignare ſepulturam Chriſti. At vero quoniam in Symbolo Apoſtolorum, utpote vetuſtiſſimo, ut & Athanaſii articulus hic invenitur, non eſt omittendus.

1 *Non*

cleſiarum, teſtis eſt Cyprianus, nec recenſetur apud Tertullianum vetuſtiſſimum ſcriptorem: Ego tamen & hoc firmiter credo: Vel quia congruit cum prophetia Pſalmi; [1] *Non derelinques animam meam in inferno:* & rurſus; *Domine, eduxiſti ab inferno animam meam:* Vel quia Petrus Apoſtolus in epiſtolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio ſcripſit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu:* in quo & his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicavit. Verum, ut credo deſcendiſſe ad inferos, ita non credo illic aliquid eſſe paſſum: deſcendit enim, non ut illic cruciaretur, ſed ut nobis [2] frangeret regnum ſatanæ. AV. Nihil adhuc impium audio: ſed mortuus eſt, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? BA. Tribus potiſſimum de cauſſis. AV. Quibus? BA. Primum, ut nobis certam ſpem faceret reſurrectionis. Deinde, ut ſciremus, [3] eum immor-

1 *Non derelinques, &c.*] Non revera congruit cum Prophetia Pſalmi decimi ſexti: in citato enim loco agitur de ſepulchro Chriſti, in quo haud remaneret; ſed tertio die ante corporis putrefactionem ex eodem reſurgeret. Hoc autem articulo per deſcenſum Chriſti ad inferos ſignificatur dolor ipſius infernalis, quem in anima ſenſit, ob incumbentem iram Dei. Verum eſt, quidam ex Patribus per deſcenſum ad inferos ipſam ſepelitionem intelligunt: quia nomine inferni S. Literæ ſæpe ſepulchrum denotant. Hinc quoties unum horum articulorum ponunt, omittunt alterum. Ita Athanaſius meminit deſcenſus ad inferos, ſed non ſepulturæ: ut & Chryſoſtomus aliique. Verum pertinere ad Apoſtol. Symbol. nullum dubium; nec credibile in tam brevi confeſſionis ſumma ταυτολογίαν inanem eſſe commiſſam.

2 *Frangeret regnum.*] Suffragantur huic ſententiæ omnes Pontificii. Locus autem Petri 1. Epiſt. 3. ℣ſ. 19. male intelligitur & explicatur. Nam per Spiritum, quo vivificatus dicitur Chriſtus, non intelligit Apoſtolus animam, ſed divinitatem Chriſti ſeu divinam ἐνέργειαν: quæ ſpiritibus, hoc eſt animabus infidelium, quæ jam ſunt in loco ſupplicii, olim, nempe inſtantis diluvii tempore, pœnitentiam prædicavit per Noachum. Quod vero Chriſtus non deſcenderit localiter ad loca inferorum ex Hiſtoria Euangelica abunde patet. Non enim anima in inferno fuit, utpote quæ in cœlo; nec corpore, id quippe manſit in ſepulchro. Huc accedit, quod per infernum S. Scriptura ſæpe infernales dolores denotat: ut videre eſt 1. Sam. 2. ℣ſ. 6. Pſal. 18. ℣ſ. 6. & 116. ℣ſ. 3. 2. Samuel. 22. ℣ſ. 6. Etiam recte ſubjicitur hic articulus præcedentibus, ubi actum de paſſione externa: hic vero, ut pateat Chriſtum plura quam crucifixionem & mortem paſſum, additur interna & graviſſima, qua iram Dei adverſus peccata generis humani ſuſtinuit.

3 *Eum immortalem.*] Imo ut demonſtraret ſe Dei filium, Rom. 1. ℣ſ. 4. Unde propter perſonæ dignitatem impoſſibile erat illum à morte retineri, Act. 2. ℣ſ. 24

1 Ad

immortalem eſſe, nec unquam moriturum, in quo præſidia ſalutis noſtræ collocavimus. Poſtremo, ut nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptiſmum una cum illo ſepulti, per gratiam ejus [1] revocemur ad vitæ novitatem. Av. Crediſne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in ſepulcro, quod viſum & contrectatum eſt diſcipulis, ſubvexerit in cœlum? Ba. Maxime. Av. Cur voluit relinquere terras? Ba. Ut illum omnes ſpiritualiter amaremus, neque quiſquam in terris ſibi Chriſtum proprie vindicaret, ſed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, ſcientes illic eſſe caput noſtrum. [2] Etenim, ſi nunc homines tantopere ſibi placent ob veſtis colorem ac figuram, cumque ſic quidam oſtentent ſanguinem, aut præputium [3] Chriſti, & lac matris Virginis: quid credis futurum, ſi manſiſſet in terris veſtitus, comedens, loquens? Quæ diſſidia paraſſent iſta corporis peculiaria? Av. Credis illic immortalitate donatum, aſſidere dextrum Patri? Ba. Quid ni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni conſortem. Hoc ipſe diſcipulis promiſerat futurum, atque hoc ſpectaculum exhibuit Stephano martyri ſuo. Av. Cur hoc exhibuit? Ba. Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari quam potentem patronum ac dominum habeamus in cœlis. Av. Credis illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? Ba. Quam habeo certum, eſſe hactenus peracta, quæ Prophetæ de Chriſto prædixerant; tam habeo certum, fore, quidquid in poſterum voluit nos exſpectare. Prior adventus exhibitus eſt juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos inſtitueret ac ſervaret. Exhibebitur & ſecundus,

1 *Ad vitæ novitatem.*] Quarto etiam ut juſtitiam morte acquiſitam nobis applicaret. Unde excitatus dicitur propter juſtificationem noſtri, Rom. 4. ℣ ult.

2 *Etenim.*] Ex comparatis, à majori ad minus.

3 *Chriſti, & lac matris Virginis.*] Inſigniter hic cum ſuis reliquiis crucis Chriſti, lactis Mariæ, ſimiliumque quiſquiliarum Pontificii ſe ipſos orbi deridendos propinant: dum ſæpe pluribus locis unius Sancti plura capita aliaque iſtius generis populo adoranda oſtentant.

cundus, quo veniet ſublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal ſiſti cogentur omnes homines cujuſcunque nationis, cujuſcunque ſtatus, ſive reges, ſive plebeii, ſive Græci, ſive Scythæ: nec ſolum hi, quos adventus [1] ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi uſque ad illud tempus mortui fuerint, ſubito reviviſcent, & ſuo quiſque corpore conſpiciet judicem. Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è ſublimi pronuntiabit illam inevitabilem ſententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæſerunt, tradet æternis ſuppliciis, ut poſtea nulli poſſint nocere: pios transferet in conſortium regni cœleſtis, tutos ab omni moleſtia: quanquam hujus adventus [2] diem nobis ignotum eſſe voluit. Av. Nihil adhuc audio [3] morbi. Veniamus igitur ad tertiam perſonam. Ba. Ut videtur. Av. Credis in Spiritum ſanctum? Ba. Credo hunc eſſe verum Deum, una cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatos fuiſſe, qui nobis Veteris ac Novi Teſtamenti libros tradiderunt, ſine cujus ope nemo pervenit ad ſalutem. Av. Cur appellatur *Spiritus?* Ba. Quia quemadmodum corpora noſtra vivunt halitu, ita tacito ſancti Spiritus afflatu vivificantur animi noſtri. Av. An non licet Patrem vocare *Spiritum?* Ba. Quid ni? Av. An non igitur confunduntur perſonæ? Ba. Non. Nam Pater *Spiritus* dicitur, quod ſit incorporeus; id quod omnibus perſonis eſt commune juxta naturam

1 *Ille deprehendet vivos.*] Chriſtus enim ad judicium veniens multos deprehendet vivos, qui non reſurgent, quia mortui non erant. 1 Theſſ. 4. ℣ſ. 15. Nos vivi, qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui obdormiverunt. Et ℣ſ. 17. Qui mortui fuerint in Chriſto reſurgent primum, deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur ſimul cum iis in nubes, in occurſum Domini. Et 1 Cor. 15. ℣. 51. Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes mutabimur momento & jactu oculi, ad ultimam tubam & mortui ſuſcitabuntur incorrupti & nos mutabimur. Hanc mutarionem nonnulli mortis ſpeciem fore putant. Falſo ergo Auguſtinus & alii nonnulli, quibus Pontificii aſſentiuntur, omnes ante mundi finem morituros opinantur.

2 *Diem nobis ignotum.*] Tempus id Deo quidem definitum, nobis ignotum. Marc. 13. ℣ſ. 32. & ideo ut in ſingula momenta ſimus parati.

3 *Morbi.*] Id eſt, Errorum. Metaphora à corpore ad animum.

1 *Per-*

ram divinam : ſed tertia [1] perſona dicitur *Spiritus*, quod alicunde ſpiret, & per animos ſeſe transfundat inſenſibiliter, velut à terra ſeu fluviis ſpirant auræ. Av. Cur perſonæ ſecundæ tribuitur nomen *Filii?* Ba. Ob perfectam naturæ & voluntatis ſimilitudinem. Av. Eſt Filius ſimilior Patri, quam Spiritus ſanctus? Ba. Non, juxta naturam divinam; niſi quod hoc magis refert proprietatem Patris; quod ab ipſo quoque procedat Spiritus ſanctus. Av. Quid igitur prohibet Spiritum ſanctum appellari Filium? Ba. Quia cum divo Hilario nuſquam hunc lego genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. Av. [2] Cur in Symbolo [3] ſolus Pater dicitur Deus? Ba. Quod hic, ut dixi, ſimpliciter ſit auctor omnium quæ ſunt, ac totius deitatis fons. Av. Dic clarius. Ba. Quoniam nihil nominari poteſt, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipſum quod Filius ac Spiritus ſanctus Deus eſt, Patri acceptum referunt. Præcipua igitur auctoritas, hoc eſt, originis ratio, eſt in Patre ſolo, [4] quod unus ille à nullo eſt. In Symbolo tamen ſic accipi poteſt, ut Dei nomen non ſit perſonæ proprium,

1 *Perſona dicitur Spiritus.*] Quod tertia Divinitatis Perſona in ſpecie Spiritus vocetur, cum & prima & ſecunda non minus ſit Spiritus, hæc eſt ratio: quia eſſentialis & ἐνεργητικὴ eſt virtus Patri & Filio ἐνυπόστατος, ab utroque pariter tanquam Spiritus emanans. Vel appellatur ſic ratione effectus, quia ſpirat ubi vult, Joan. 3. ℣ſ. 8. & ſpirituales in cordibus fidelium excitat motus.

2 *Cur ſolus Pater, &c.*] Eſt pars illius quæſtionis quæ præceſſit: Cur in ſacris Filius frequentius appellatur *Dominus*, quam *Deus?* nunc poſteaquam eſt & Spiritus mentio facta, rogat cur in ſymbolo ex tribus perſonis ſolus Pater dictus ſit *Deus*. De re nulla eſt dubitatio, tantum de conſuetudine ſcripturarum quæſtio.

3 *Solus Pater dicitur Deus.*] Falſum eſt: non enim in Symbolo legitur ſolum Patrem eſſe Deum. Quod autem Joan. 17. ℣ſ. 3. habeatur: Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te (nempe Patrem) ſolum verum Deum: non militat pro hæreticis. Particula quippe excluſiva (ſolus) non pertinet ad Patrem, ſed ad Deum. Ita ut ſenſus ſit, Pater eſt ille ſolus & verus Deus: nec enim gentilium Dii ſunt veri Dii. Sic & Filius eſt ille ſolus verus Deus.

4 *Quod unus ille.*] Eſt enim Pater à ſe & non ab alio: quæ proprietas ejus perſonalis. Vocaturque prima Deitatis perſona non temporis aut dignitatis reſpectu, ſed ordinis: ita ut prærogativa Patris haud ſit ratione eſſentiæ; hanc enim cum filio communem habet: ſed ratione ſubſiſtentiæ: quia Pater à ſe ipſo ſubſiſtit: ratione ordinis, quia Pater ordine prior eſt filio: ratione operationis; quia Pater à ſe operatur.

1 *Crimen*

prium, ſed in genere poſitum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus ſancti vocabulum diſtinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, hoc eſt, tres perſonas. Av. Credis in ſanctam Eccleſiam? Ba. Non. Av. Quid ais? non credis? Ba. Credo ſanctam Eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti, hoc eſt, congregatio quædam omnium per univerſum orbem, qui conſentiunt in fide Euangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam ſuam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus conſortio reſecatur quiſquis admittit [1] crimen lethale. Av. Cur horres dicere; [2] *Credo in ſanctam Eccleſiam?* Ba. Quia ſic me docuit divus Cyprianus, in ſolum Deum eſſe credendum, in quo ſimpliciter omnem fiduciam reponimus. Eccleſia vero proprie dicta, quanquam non conſtat niſi ex bonis, tamen ex hominibus conſtat, qui ex bonis poſſunt fieri mali, [3] qui falli poſſunt & fallere. Av. Quid ſentis de communione ſanctorum? Ba. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus Eccleſiis plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit; *Sequitur namque poſt hunc ſermonem, ſanctam Eccleſiam, remiſſionem peccatorum, hujus carnis reſurrectionem.* Ac nonnullis videtur hæc pars non eſſe diverſa à ſuperiore, ſed explicare & infigere quod modo dictum erat, ſanctam Eccle-

1 *Crimen lethale.*] Pontificiorum diſtinctio eſt peccati in lethale & venlale. Lethale quo quis tam graviter peccat, ut mortem æternam mereatur: veniale non item. Agnoſcimus & nos venialia peccata ex eventu, non quod æternis ſupplieiis digna haud ſint; (in ſe enim conſideratum omne crimen hominem infernalium pœnarum reum facit, ſecundum illud Deut. 27. ℣ſ. 26.) ſed quod ex gratia Dei propter Chriſtum veniam conſequantur. Si ergo autor per lethale crimen id, quod Pontificiorum veniali opponitur intelligat, hallucinatur.

2 *Credo in ſanctam Eccleſiam.*] Credere in Eccleſiam, eſt fiduciam in eandem reponere; credere Eccleſiæ, fidem illi habere; credere Eccleſiam, id eſt non dubitare eſſe Eccleſiam.

3 *Qui falli poſſunt.*] In viſibili Eccleſia boni malis commixti, in inviſibili autem tantum vere fideles ſunt: qui licet quandoque graves lapſus committant, nihilominus Dei benevola manu ſemper denuo eriguntur: nam virtutis Dei præſidio cuſtodiuntur per fidem, ad ſalutem paratam revelari præſtituto tempore ultimo, 1 Pet. 1. ℣ſ. 5.

1 Pet

Eccleſiam: ut nihil aliud ſit *Eccleſia*, quam unius Dei, unius Euangelii, unius fidei, unius ſpei profeſſio, ejuſdem Spiritus, eorundem Sacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi uſque ad finem, qualis eſt membrorum corporis inter ipſa ſocietas; ſic ut aliorum benefacta ſubveniant aliis, donec viva ſunt membra corporis. Cæterum extra ſocietatem hanc ne propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad ſalutem, niſi reconcilietur ſanctæ congregationi: & ideo ſequitur; *Remiſſionem peccatorum:* quia extra Eccleſiam non eſt ulla peccatorum remiſſio, quantumvis homo maceret ſe pœnitentia, aut exerceat opera miſericordiæ. In Eccleſia, inquam, non hæreticorum, ſed ſancta; hoc eſt, Spiritu Chriſti congregata, eſt remiſſio peccatorum [1] per baptiſmum: &, [2] poſt baptiſmum, per pœnitentiam & claves Eccleſiæ datas. Av. Iſta ſunt adhuc ſani hominis. Crediſne futuram carnis reſurrectionem? Ba. Fruſtra crederem cætera, ſi hoc, quod eſt omnium caput, [3] non crederem. Av. Quid ſentis, cum dicis *carnem?* Ba. Corpus humanum, humana anima animatum. Av. Num unaquæque anima recipiet ſuum corpus, quod exanime reliquerat? Ba. Idem hoc, unde demigrarat. Et ideo

1 *Per baptiſmum.*] Hæc aliaque inſigniter Papiſmum redolent: non enim per baptiſmum eſt remiſſio: quandoquidem & nunc & olim ab Apoſtolis adulti baptizabantur in peccatorum remiſſionem, quam per fidem, ante baptiſmum, acceperant. Sic & Joannes prædicabat baptiſmum reſipiſcentiæ, ad remiſſionem peccatorum Marc. 1. ꝟſ. 4. Qui tamen non baptizabat niſi illos, qui reſipiſcentiam prius eſſent profeſſi. *Baptiſmus* ſignum & ſigillum eſt fœderis gratioſi, obſignans & ſacramentaliter præbens peccatorum remiſſionem: ergo non eſt cauſa inſtrumentalis & organon ſua natura & externo actu efficax ad conferendam remiſſionem.

2 *Poſt baptiſmum.*] Bene: Pontificii quippe docent conducere nobis tantum *baptiſmum* contra præterita & præſentia, non autem ſequentia peccata. Quod vero *baptiſmus* etiam remiſſionem ſequentium obſignet, ex eo conſtat: quia nuſpiam baptiſmi effectus ad certam peccati ſpeciem reſtringitur, ut & ſanguis Chriſti fide applicatus. Jam vero quod ſanguis Chriſti confert, baptiſmus obſignat.

3 *Non crederem.*] Si enim Sadducæorum, denegantium corporum reſurrectionem, deliria vera: non conſtaret juſtitia & veritas Dei; Fideleſque omnium eſſent miſerrimi.

ideo in ſymbolo Cypriani additum eſt, *Hujus carnis*. Av. Qui fieri poteſt, ut corpus jam toties ex aliis in alia verſum, poſſit idem reviviſcere? Ba. Qui potuit quidquid vult, ex nihilo creare; an huic difficile ſit, quod ex ſua forma mutatum eſt, in priſtinam naturam reſtituere? Non anxie diſputo, quibus modis id fiat: mihi ſatis eſt, quod qui promiſit hoc futurum, ſic verax eſt, ut mentiri non poſſit; ſic potens eſt, ut quidquid velit, nutu valeat efficere. Av. Quid opus erit tum corpore? Ba. Ut totus homo glorificetur cum Chriſto, qui heic totus afflictus erat pro Chriſto. Av. Quid ſibi vult, quod addit; *Et vitam æternam*? Ba. Ne quis ſuſpicetur nos ſic revicturos, quemadmodum ſub vernum tempus reviviſcunt ranæ, rurſus morituræ. Nam heic duplex mors eſt: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum eſt. At poſt reſurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, ſenio, fami, ſiti, dolori, laſſitudini, morti, aut ulli incommodo; ſed ſpirituale factum, [1] ſpiritus arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus ſolicitabitur, ſed ſine fine fruetur ſummo bono, qui eſt Deus. Contra, impios mors æterna poſſidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt [2] ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum ſtimulis ſemper afflictum abſque ſpe veniæ. Av. Credis hæc ex animo, ac ſerio? Ba. Sic, inquam, ut mihi minus certum ſit, te mecum colloqui. Av. Ego cum eſſem Romæ, non omneis reperi æque ſincere

1 *Spiritus arbitrio movebitur.*] Reſpicit autor ad locum Pauli 1 Cor. 15. 44. *Seritur corpus animale, ſuſcitatur corpus ſpirituale.* Eſt corpus animale & eſt corpus ſpirituale. Beza ita in locum hunc commentatur: *Animale* corpus dicitur, quod ſolâ anima vegetatur, cujuſmodi fuit Adam, ex quo & nos orimur animales: *ſpirituale* vero vocatur, quod una cum anima longe excellentiore virtute vivificandum eſt, Dei ſcilicet Spiritu, quæ ex altero Adamo nempe Chriſto in nos derivatur. *Spirituale* ergo corpus non reſpectu eſſentiæ, ſed ſpiritualium qualitatum, quibus ornatum erit: & quoniam Spiritu Dei movetur, anima irradiata luce Spiritus.

2 *Ad æternos cruciatus.*] Vivent quippe impii æternum, ut moriantur, & morientur, ut vivant.

1 *Ortho-*

cere credentes. Ba. Imo ſi excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æque perſuaſa ſunt. Av. Cum in tam multis & arduis conſentias nobiſcum, quid obſtat quo minus totus ſis noſter? Ba. Iſtud ex te audire cupio. Nam ipſe mihi videor [1] orthodoxus, etiamſi vitam meam nolim [2] præſtare, tametſi ſedulo conor, ut profeſſioni reſpondeat. Av. Unde igitur tantum bellum inter vos & orthodoxos? Ba. Exquire. Sed heus medice, ſi non pœnitet hujus procemii, ſumes nobiſcum prandiolum, & à prandio per otium percunctaberis de ſingulis; præbebo brachium utrumque: inſpicies excrementa, tum craſſiora, tum liquidiora. Denique facies, ſi videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. Av. At religio eſt tecum menſam habere communem. Ba. Atqui id ſolent medici, quo melius obſervent, quid affectent aut peccent ægroti. Av. Sed vereor ne videar favere hæreticis. Ba. Imo nihil eſt ſanctius, quam favere hæreticis. Av. Quî ſic? Ba. Nonne [3] Paulus optavit anathema fieri pro Judæis pluſquam hæreticis? An non favet ille, qui ſtudet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? Av. Maxime. Ba. Sic igitur fave; nec erit quod metuas. Av. Nunquam audivi ægrotum commodius reſpondentem. Age, duc me ad prandium. Ba. Medice accipieris, & ut decet apud ægrotum; & ſic curabimus corpuſcula cibo, ut nihilo ſecius animus idoneus ſit ad diſputandum. Av. Fiat [4] bonis avibus. Ba. Imo malis piſcibus fiet: niſi forte nunc oblitus es eſſe diem Veneris. Av. Id quidem eſt [5] præter ſymbolum noſtrum.

Γεροr-

1 *Orthodoxus.*] Id eſt, rectæ opinionis, cui contrarium eſt hæretici vocabulum.

2 *Præſtare.*] *Præſtare* dicitur, qui ſuo periculo vitium aut corripit, aut defendit.

3 *Paulus optavit anathema.*] Locus extat ad Rom. 9. ỷ. 3. Non quod Apoſtolus optaverit cum Judæis hoſtem Chriſti eſſe: (id à pio optari haud poteſt) ſed ex affectus abundantia, ſemper nihilominus divinæ voluntati ſubjecta, ipſorum loco pœnam duritiei debitam perpeti: ut ab eadem duritie & anathemate liberarentur.

4 *Bonis avibus.*] Id eſt, feliciter: alter arripuit jocum ex ambiguo.

5 *Præter ſymbolum.*] Rurſum jocus eſt ex ambiguo. Nam in ſymbolo Apoſtolorum nulla mentio eſt de piſcibus: & dicuntur Symbola conviviorum.

[1] Γεροντολογία, *ſive* Ὄχημα.

[2] EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION.

EU. QUas [3] novas aves heic ego video? Niſi me fallit animus, aut parum proſpiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos conſidentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certe ipſi ſunt. PA. Quid tibi vis cum tuis [4] vitreis oculis, faſcinator? Congredere propius, Euſebi. PO. Salve multum exoptate Euſebi. GL. Bene ſit tibi vir optime. EU. Salvete vos omnes una ſalute, pariter mihi cariſſima capita. Quis Deus, aut caſus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo noſtrûm vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius [5] caduceo ſuo non potuiſſet melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? PA. Sedemus. EU. Video; ſed qua de cauſſa? PO. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. EU. Ad mercatum? PO. Scilicet, ſed ſpectatores magis, quam negotiatores: quanquam aliis aliud eſt negotii. EU. Et nobis eodem eſt iter. Verum quid obſtat, quo minus eatis? PO. Nondum convenit cum aurigis. EU. [6] Difficile genus hominum. Sed vultiſne, ut illis imponamus? PO. Liberet, ſi liceret. EU. Simulemus nos velle ſimul abire pedites. PO. Citius credant [7] cancros volaturos, quam nos tam [8] grandes, pedibus hoc iter confecturos. GL. Vultis rectum verumque conſilium? PO. Maxime. GL. Illi potant:

1 *Γεροντολογία.*] Id eſt, ſenile colloquium: ὄχημα, vehiculum.

2 *Euſebius.*] Euſebius, *pius*. Pampirus, *omnia expertus*. Polygamus, *qui ſæpe duxit uxorem*. Glycion, *dulcis ſive dulcior*.

3 *Novas aves.*] Alludit ad peregrinas aves. *Rara avis*, de re nova & inventu perrara.

4 *Vitreis oculis.*] Significat vitrea perſpicilla, & faſcinatio eſt in oculis.

5 *Caduceo.*] *Caduceus* & *um*, eſt, virga, qua Mercurius ad diſſidia & diſcordias tollendas utebatur: eſtque pacis ſignum, ita dictum quod cadere faciat contentionem & certamina.

6 *Difficile genus.*] Si Eraſmi ævo male aurigæ audierunt: hodie non mutarunt in melius mores.

7 *Cancros.*] Cancer enim animal ingrediens obliquo corpore & in omnem partem movens greſſum, tardiore motu.

8 *Grandes.*] Subintellige per ellipſin, *ætate*.

1 De-

tant : id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. Po. Admodum diluculo venias oportet, ſi ſobrium aurigam velis. Gl. Quo maturius perveniamus Antverpiam, nobis quatuor ſolis currum ſtipulemur. Contemnendum cenſeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus penſabitur, ſedebimus commodius, ac mutuis fabulis ſuaviſſime tranſigemus hoc iter. Po. Recte ſuadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo ſit. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberius loquemur, non [1] de plauſtro, ſed in plauſtro. Gl. Tranſegi. conſcendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, poſteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi cariſſimos olim ſodales. Ev. Ac mihi videor repubeſcere. Po. Quot annos ſupputatis, ex quo Lutetiæ conviximus? Ev. Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. Pa. Tum videbamur omnes æquales. Ev. Ita ferme eramus, aut ſi quid erat diſcriminis, perpuſillum erat. Pa. At nunc quanta inæqualitas! Nam Glycion nihil habet ſenii, & hujus avus videri queat Polygamus. Ev. Profecto ſic res habet. Quid rei in cauſſa? Pa. Quid? aut hic ceſſavit ac reſtitit in curſu, aut ille antevertit. Ev. Ohe, [2] non ceſſant anni, quantumvis ceſſent homines. Po. Dic bona fide, Glycion, quot annos numeras? Gl. Plures quam ducatos. Po. Quot tandem? Gl. Sexaginta ſex. Ev. O vere [3] Τιθωνοῦ γῆρας, quod ajunt. Po. Sed quibus tandem artibus remoratus es ſenectutem? Nam neque canities adeſt, neque rugoſa cutis: vigent oculi, nitet [4] utrinque

1 *De plauſtro.*] *De plauſtro* loqui dicitur, qui quælibet in quemvis opprobria jacit, palam ac libere conviciando: nam libertas veteris comœdiæ, non ſolum civium primates, verum etiam Deos nominatim taxabat. Quoniam autem hujuſmodi fabulæ in plauſtris agebantur, inde natum adagium eſt. Belg. *Daer noch veynſter aenſien.*

2 *Non ceſſant anni.*] Secundum illud Poëtæ: *Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis: Et fugiunt fræno non remorantis equi.*

3 *Τιθωνοῦ γῆρας.*] Id eſt, Tithoni ſenecta: de longæva, ſed florida ſenectute. Vide proverbium.

4 *Utrinque.*] Id eſt, ſuperne & inferne. Eſt enim gemina ſeries.

que dentium ſeries; color vividus eſt, corpus ſucculentum. Gl. Dicam artes meas; modo tu viciſſim narres nobis artes tuas, quibus ſenectutem acceleraſti. Po. Recipio, me facturum. Dic igitur, quo te contuliſti relicta Lutetia? Gl. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, diſpicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumſpiciebam quid cuique ſuccederet, quid ſecus. Po. Miror, tibi tantum fuiſſe mentis, cum Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. Gl. Tum [1] ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non heic meo Marte rem omnem geſſi. Po. Mirabar. Gl. Prius quam quidquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum uſu prudentiſſimum, totiuſque civitatis teſtimonio probatiſſimum, ac meo quidem judicio etiam feliciſſimum. Ev. Sapiebas. Gl. Hujus uſus conſilio, duxi uxorem. Po. Pulcre dotatam? Gl. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, [2] τὴν κατ' ἑαυτὸν. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi plane ceſſit ex animi ſententia. Po. Quot annos tum eras natus? Gl. Viginti ferme duos. Po. O te felicem! Gl. Non totum hoc fortunæ debeo, ne quid erres. Po. Qui ſic? Gl. Dicam. Alii prius diligunt quam deligant, ego judicio delegi quam diligerem: & tamen hanc magis duxi ad poſteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi ſuaviſſime annos non plures octo. Po. Reliquit orbum? Gl. Imo ſupereſt quadriga liberorum; Filii duo, Filiæ totidem. Po. Privatuſne vivis, an Magiſtratu fungeris? Gl. Eſt mihi munus publicum. poterant contingere majora: verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemtu; cæterum minime moleſtis negotiis obnoxium. Ita nec eſt, quod quiſquam objiciat, me mihi vivere; & eſt unde nonnun-

1 *Ferebat.*] Id eſt, poſtulabat.

2 *Τὴν κατ' ἑαυτὸν.*] Id eſt, pro mea ſorte. vide proverbium Pittaci: *Æqualem tibi ducito.* Adagium monet, ne quis cupiditate aut ambitione allectus, ſe potentiorem ducat uxorem: nam ejuſmodi ferme connubia inauſpicato cedere. Belg. *Soeckt een Schoen na u voet.*

1 *Medio-*

nunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verum ſic geſſi magiſtratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulcrius duco, quam ex muneris ſplendore dignitatem mutuo ſumere. Ev. Nihil verius. Gl. Sic inter cives meos conſenui, carus omnibus. Ev. Iſthuc vero difficillimum eſt, cum non abs re dictum ſit; *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam: & felicitatis ſemper invidiam eſſe comitem.* Gl. Inſignem felicitatem comitari ſolet invidia: [1] mediocritas tuta eſt. Et hoc mihi perpetuum ſtudium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam quam Græci vocant [2] ἀπραξίαν, quantum licuit, amplexus ſum. Nullis negotiis ingeſſi memet; ſed præcipue continui me ab his, quæ ſine offenſa multorum ſuſcipi non poterant. Itaque ſi juvandus erit amicus, ſic illi benefacio, ut hac de cauſſa nullum mihi parem inimicum. Et ſi quid ortum fuerit ſimultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut diſſimulatione patior intermori: à contentione ſemper abſtineo: quæ ſi inciderit, malo rei, quam amicitiæ facere jacturam. In cæteris [3] Mitionem quendam ago: nulli lædo os, arrideo omnibus, ſaluto ac reſaluto benigniter: nullius animo repugno, nullius inſtitutum aut factum damno, nemini me præfero: patior [4] ſuum cuique pulcrum eſſe. Quod taceri velim, nemini credo. Aliorum arcana non ſcrutor; & ſi quid forte novi, nunquam effutio. De his qui præſentes non ſunt, aut taceo, aut amice loquor, ac civili-

1 *Mediocritas tuta eſt.*] Egregie Horatius lib. II. Od. X. *Auream quiſquis mediocritatem diligit, tutus caret obſoleti Sordibus tecti, caret invidenda Sobrius aula.*

2 Ἀπραξίαν.] Ἀπραξία eſt otium, ſive abſtinentia à negotiis. Hinc verſus proverbialis: Ἀνάπαυσίς ἐστι τῶν κακῶν ἀπραξία.

3 *Mitionem.*] Ex Adelphis Terentii, per Antonomaſiam, Natura bonum, mitem & quietis amantem.

4 *Suum cuique pulcrum.*] *Suum cuique pulchrum*, proverbialis ſententia in eos, quibus ſua, qualiacunque ſunt, tamen ſtudio quodam magis quam judicio placent. Eſt autem à communi mortalium ingenio ſumta, quibus uſque adeo inſita eſt illa φιλαυτία, ut neminem tam modeſtum & oculatum invenias, quin in propriis æſtimandis, quadam animi propenſione corruptus excutiat atque hallucinetur.

civiliter. Magna pars ſimultatum inter homines naſcitur ex linguæ intemperantia. Alienas ſimultates nec excito, nec alo; ſed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hactenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. PA. Non ſenſiſti gravem cœlibatum? GL. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optaſſem illam una mecum conſeneſcere, liberiſque communibus frui: ſed quando aliter viſum eſt ſuperis, judicavi ſic magis expedire utrique: neque cauſſam putavi, cur me inani luctu diſcruciarem, præſertim cum is nihil prodeſſet defunctæ. PO. Nunquamne inceſſit libido repetendi matrimonii, præſertim cum iſtud tibi feliciter ceſſiſſet? GL. Inceſſit: ſed liberorum cauſſa duxeram uxorem, liberorum cauſſa rurſus non duxi. PO. At miſerum eſt cubare ſolum totas noctes. GL. Nihil eſt difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates cœlibatus. Quidam omni ex re decerpunt ſi quid eſt incommodi; qualis fuiſſe videtur Crates ille, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud, [1] *Optimum non naſci.* Mihi magis arridet [2] Metrodorus, undequaque decerpens ſi quid ineſt boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego ſic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut ſi quid obtingat boni, non efferar, aut inſoleſcam: ſi quid decedat, non admodum crucier. PA. Næ tu Philoſophus es, vel ipſo [3] Thalete ſapientior, ſi quidem iſtud potes. GL. Si quid ægritudinis obortum eſt animo, ut multa fert hujuſmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, ſive

ſit

1 *Optimum non naſci.*] Vide proverbium. Reſpicit autor ad celebria duo epigrammata Græca; unum Poſidippi, vel ut aliis placet Cratetis Cynici, quo vitæ humanæ innumerabilia incommoda recenſet: alterum Metrodori, quo è diverſo ejuſdem commoditates propoſuit. Auſonii autem verſus huc ſpectant: *Optima Grajorum ſententia, quippe homini ajunt, Non naſci eſſe bonum, aut natum cito morte perire.*

2 *Metrodorus.*] Qui è diverſo reſpondet Crateti, & vitæ humanæ elogium compoſuit.

3 *Thalete.*] Thales unus ex ſeptem Græciæ ſapientibus, mercator & inſignis aſtronomus. Spectator certaminis ſiti æſtuque periit.

1 Eulo-

ſit ira ex offenſa, ſive quid aliud indigne factum. Po. At ſunt quædam injuriæ, quæ vel placidiſſimo moveant ſtomachum: tales ſunt frequenter & famulorum offenſæ. Gl. Nihil ego patior reſidere in animo meo. Si mederi queam, medeor: ſin minus, ſic cogito, Quid proderit me ringi re nihilo melius habitura? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paullo poſt tempus eſſet impetraturum. Certe nullus eſt tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. Ev. Nihil mirum, ſi tu non ſeneſcis, qui tali ſis animo. Gl. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis probro eſſe poſſet. Nihil enim irrequietius animo ſibi male conſcio. Quod ſi quid culpæ admiſſum eſt, non eo cubitum prius, quam me Deo reconciliaro. Veræ tranquillitatis ſeu, ut Græce dicam, [1] εὐθυμίας fons eſt, bene convenire cum Deo. Nam qui ſic vivunt, his nec homines magnopere nocere poſſunt. Ev. Num quando te cruciat metus mortis? Gl. Nihilo magis quam macerat dies nativitatis. Scio moriendum: iſta ſolicitudo fortaſſis adimat mihi aliquot vitæ dies, [2] certe nihil poſſit adjicere. Itaque totam hanc curam ſuperis committo: ipſe nihil aliud curo, quam ut bene ſuaviterque vivam. Non poteſt autem ſuaviter, niſi qui bene. Pa. At ego ſeneſcerem tædio, ſi tot annos degerem in eadem urbe, etiamſi [3] Romæ contingat vivere. Gl. Habet quidem [4] loci mutatio voluptatis nonnihil: longinquæ vero peregrinationes, ut prudentiam addunt fortaſſis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor

1 Εὐθυμίας.] Εὐθυμία eſt animi tranquillitas.

2 *Certe nihil poſſit adjicere.*] Matt. 6. v. 27. *quis ex vobis ſolicite cogitando poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum.*

3 *Romæ contingat.*] Magnum quippe hoc in orbis capite. Hinc Horatius: *Romæ nutriri mihi contigit atque doceri.*

4 *Loci mutatio voluptatis.*] Egregie Lipſius, ut ubique; at de voluptate aliquid dicere vacuum ſit, cum ea ſponte obvia: nec quiſquam tam lapis aut frutex, quem non titillet ac flectat amœna illa variaque ſpectio gentium, urbium, locorum. Natura ſcilicet illic aurigatur, nec duce opus ulla ratione.

deor tutius [1] totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus videre in hiſtoriis, quam ſi viginti totos annos, [2] ad Ulyſſis exemplum, per omneis terras mariaque volitarem. Habeo prædiolum, quod abeſt ab urbe non pluſquam duobus milibus paſſuum: ibi nonnunquam ex urbano fio ruſticus: atque ibi recreatus, redeo novus hoſpes in urbem: nec aliter ſaluto ac ſalutor, quam ſi renavigaſſem ex inſulis nuper inventis. Ev. Non adjuvas valetudinem pharmacis? Gl. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incîdi venam unquam, nec [3] devoravi catapotia, nec hauſi potiones. Si quid oboritur [4] laſſitudinis, moderatione victus, aut ruſticatione propello malum. Ev. Nihilne tibi cum ſtudiis? Gl. Eſt. Nam in his eſt præcipua vitæ oblectatio: verum his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem ſtudeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad oſtentationem. A cibo ſumto aut paſcor litteratis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam: tum ſurgo, &, arrepta teſtudine, pauliſper obambulans in cubiculo, vel cantillo, vel repeto mecum quid legerim: &, ſi in promptu eſt congerro, refero: mox ad librum redeo. Ev. Dic mihi bona fide, nullane ſentis incommoda ſenectutis, quæ feruntur eſſe plurima? Gl. Somnus aliquanto deterior eſt, nec perinde tenax memoria, niſi ſi quid infixero. [5] Liberavi fidem meam. Expoſui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit ſenii. Po. Equidem nihil celabo tam fidos ſodales. Ev. Narrabis etiam tacituris. Po. Cum agerem Lutetiæ, quam non abhorruerim

1 *Totum orbem obire.*] Juxta illud Propertii: *Cogor & è tabula pictos ediſcere mundos, Qualis & hæc docti ſit poſitura Dei. Quæ tellus ſit lenta gelu, quæ putris ab æſtu: Ventus in Italiam qui bene vela regat.*

2 *Ad Ulyſſis exemplum.*] De Ulyſſis erroribus conſulatur alterum Homeri volumen, cui titulus Odyſſea.

3 *Devoravi catapotia.*] Catapotia Græce, trochiſci ſive pillulæ, quas deglutimus.

4 *Laſſitudinis.*] Laſſitudo nulla de cauſa oborta, ſignificat morbum inſtare juxta medicos.

5 *Liberavi fidem.*] Id eſt perſolvi, quod debui. Etenim qui promittit, obſtringit fidem ſuam.

rim [1] ab Epicuro, noſtis ipſi. Ev. Sane meminimus; ſed arbitrabamur te mores eos una cum adoleſcentia Lutetiæ relicturum. Po. Ex multis quas illic adamaram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. Ev. In ædes paternas? Po. Recta; ſed mentitus eam eſſe conjugem cujuſdam amici mei, qui mox eſſet venturus. Gl. Id credidit pater? Po. Imo rem olfecit intra quatriduum. Mox ſæva jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæteriſque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans ſe tales [2] gallinas alere velle domi; ac ſubinde minitans abdicationem; [3] verti ſolum, & cum gallina mea gallus alio demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. Pa. Unde res ſuppetebat? Po. Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea conflatum eſt æris alieni plus ſatis. Ev. Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? Po. Sunt qui nullis credant libentius. Pa. Quid tandem? Po. Tandem ubi pater ſerio pararet abdicationem, interceſſerunt amici, ac bellum hoc his legibus compoſuerunt, ut noſtratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. Ev. Erat uxor? Po. Interceſſerant verba [4] futuri temporis, ſed acceſſerat congreſſus præſentis temporis. Ev. Quî licuit igitur ab illa divertere? Po. Poſt reſcitum eſt, meæ Gallæ Gallum eſſe maritum, unde pridem ſe ſubduxerat. Ev. Ergo nunc habes uxorem? Po. Non, niſi præter hanc octavam. Ev. Octavam? Non ſine augurio dictus es Polygamus. Fortaſſis ſteriles omnes deceſſere. Po. Imo nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ. Ev. Ego

1 *Ab Epicuro.*] Epicurus quod ſummum bonum in voluptate conſiſtere aſſereret, licet non tam de corporis quam de animi gaudio intellexerit, vulgo peſſime apud omnes audiit: ita ut Epicurea vita, pro libidinoſa, Epicuri de grege porcus, pro luxui dedito, habitus ſit.

2 *Gallinas.*] Nam ponunt ova, & obſtrepunt fœminæ.

3 *Verti ſolum.*] De exulibus proprie dicitur, qui demigrant in aliam regionem.

4 *Futuri temporis.*] Alludit ad ſententiam Juriſconſultorum, quam ſequuntur & Theologi. Si quis dicat puellæ, *ducam te* & mox habeat rem cum illa, ratum eſt matrimonium, perinde, quaſi dixiſſet, *duco te.* Hoc reti multi adoleſcentes capiuntur, magno ſuo malo diſcentes hoc ſophiſma.

Ev. Ego malim totidem gallinas, [1] quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet Polygamiæ? Po. Adeo tædet, ut ſi hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus [2] gallinaceus tot gallinas poſſideat. Ev. Equidem haud miror, gallinacee, ſi parum pinguiſti, quodque tantum ſenii tibi collegeris. Nihil enim æque [3] accelerat ſenectutem, quam immodicæ atque intempeſtivæ compotationes, impotentes amores mulierum, & ſalacitas immoderata. Sed quis alit familiam? Po. Ex obitu parentum acceſſit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. Ev. Deſciviſti igitur à litteris? Po. Plane [4] ab equis, quod ajunt, ad aſinos; ex [5] heptatechno factus [6] monotechnus faber. Ev. Miſer, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? Po. Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, ſemperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitæ meæ ſummam. Atque utinam Pampirus narret nobis ſuæ quoque vitæ fabulam, qui ſatis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis eſt grandior. Pa. Dicam equidem, ſi vobis audire vacat tale ſomnium. Ev. Imo volupe fuerit audire. Pa. Ubi domum rediſſem, ſtatim Pater ſenex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæſtus accederet rei familiari: ac poſt longam conſultationem placuit negotiatio. Po. Miror hoc vitæ genus arriſiſſe potiſſimum. Pa. Eram natura ſitiens cognoſcendi res novas, varias regiones, urbes, linguas ac mores hominum.

Ad

1 *Quæ mihi ponerent.*] Nam ponunt ova, & obſtrepunt fœminæ.

2 *Gallinaceus tot gallinas.*] Imo juxta verſiculum; *Gallus gallinis ter quinis ſufficit unus.*

3 *Accelerat ſenectutem.*] Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora noſtra.

4 *Ab equis.*] Ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους: ubi quis à ſtudiis honeſtioribus ad parum honeſta deflectit: velut ſi quis è philoſopho cantor; aut è mercatore caupo fieret. Quadrabit item ubi quis è conditione lautiore ad abjectiora devenerit.

5 *Heptatechno.*] Id eſt, ſeptem artium perito: tot enim numerantur artes liberales.

6 *Monotechnus.*] Unius tantum artis peritus.

1 *Dextro*

Ad id maxime videbatur appoſita negotiatio. Quibus ex rebus naſcitur & prudentia. Po. Sed miſera, videlicet quæ plerunque magnis malis ſit illis emenda. Pa. Sic eſt. Itaque Pater numeravit ſortem ſatis amplam, ut [1] dextro Hercule, ac bene [2] fortunante Mercurio negotiationem auſpicarer. Simulque ambiebatur uxor cum ampliſſima dote, ſed ea forma, quæ vel indotatam commendare poterat. Ev. Succeſſit? Pa. Imo priuſquam redirem domum, periit & [3] ſors & uſura. Ev. Naufragio fortaſſis. Pa. Plane naufragio. Nam impegimus in ſcopulum quavis [4] Malea perculoſiorem. Ev. In quo mari occurrit iſte ſcopulus, aut quod habet nomen? Pa. Mare non poſſum dicere, ſed ſcopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur *alea*; quo modo vos Græci nominetis, neſcio. Ev. O te ſtultum! Pa. Imo ſtultior Pater, qui tantam ſummam crederet adoleſcenti. Gl. Quid deinde factum eſt? Pa. Nihil actum: ſed cœpi cogitare de ſuſpendio. Gl. Adeon' erat Pater implacabilis? Nam res ſarciri poteſt, & venia datur ubique [5] protopiro; multo magis [6] Pampiro debebatur. Pa. Verum fortaſſe narras; ſed interim miſer excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, ſimul atque cognoverunt hæc auſpicia, renunciarunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditiſſime. Gl. Miſeret me tui. Sed quid interim conſilii tentatum eſt? Pa. Id quod ſolet

1 *Dextro Hercule.*] Retulit verba Perſii. Herculi vovebatur decima bonorum pars, ita illo favente putabatur res domeſtica proſperari.

2 *Fortunante Mercurio.*] Recte addit Mercurium: mercatorum enim is Deus.

3 *Sors.*] Eſt ſumma, ſive caput, & prima pecunia quæ confertur in ſocietatem, ut inde lucrum fiat. *Uſura*, eſt pecunia quæ à debitore datur creditori pro uſu pecuniæ ſibi creditæ.

4 *Malea perculoſiorem.*] De Malea promontorio naufragiis infami vide proverbium, *Maleam legens.* Videbimur non intempeſtiviter uti hac parœmia, ſi quando diſcrimen negotii ſuſcipiendi volemus oſtendere, aut non eſſe ſuſcipiendum, aut negligendam vitam. Eſt autem *Malea* promontorium Laconiæ, ubi propter teſlantes inde ventos periculoſiſſima navigatio eſt.

5 *Protopiro.*] Vide proverb. *συγγνώμη πρωτοπείρῳ*, id eſt, primum experienti ignoſcendum. Vel *venia primum experienti*, hoc eſt, ignoſcendum iis, qui rudes novo quodam in negotio incipiunt, ſi quid per imperitiam peccarint.

6 *Pampiro.*] Alludit ad nomen, nam Græce ſignificat, *omnia expertus.*

1 *Con-*

ſolet in rebus deſperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor; undique audiebam, gurges, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an ſuſpenderem me, an aliquo [1] conjicerem memet in monaſterium. Ev. Crudele conſilium. Scio utrum elegeris, mitius mortis genus. Pa. Imo quod mihi tunc viſum eſt crudelius; adeo mihi diſplicebam totus. Gl. Atqui complures eo ſe dejiciunt, ut ſuavius vivant. Pa. Corraſo viaticulo, furtim me ſubduxi procul à patria. Gl. Quo tandem? Pa. In Hiberniam. illic factus [2] ſum Canonicus ex horum genere, qui extime linei ſunt, intime lanei. Gl. Apud Hibernos igitur hibernaſti? Pa. Non, ſed duos menſes apud hos verſatus, navigavi in Scotiam. Gl. Quid te offendit apud illos? Pa. Nihil, niſi quod inſtitutum illud mihi videbatur mitius, quam pro meritis ejus, qui non uno ſuſpendio dignus erat. Ev. Quid in Scotia deſignatum eſt? Pa. Illic ex lineo factus [3] ſum pelliceus apud Carthuſios. Ev. Homines [4] plane mundo mortuos. Pa. Ita mihi viſum eſt, cum audirem illos canentes. Gl. Quid? canunt etiam mortui? Quot menſes apud illos egiſti Scotus? Pa. Propemodum ſex. Gl. O conſtantiam! Ev. Quid illic offendit? Pa. Quia mihi viſa eſt vita ſegnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum ſani cerebri, ob ſolitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. Po. Quo deinde devolaſti? Pa. In Galliam. Illic reperi quoſdam totos pullatos, ex inſtituto [5] divi Benedicti, qui colore veſtis teſtan-

1 *Conjicerem memet in monaſterium.*] Deſperatio enim, juxta proverbium, facit aut monachum aut militem.

2 *Sum Canonicus.*] Falſo Aquinas originem Canonicorum ad Apoſtolos defert: alii ad Urbanum I. alii ad Auguſtinum: verius autem Panvinius ad Gelaſium I. Pontificem circa annum 495. 2. Veſtimentum Canonici alba tunica cum linea veſte ſub nigro pallio. Integumentum quod humeris incumbit velat cervicem & totum corpus, excepta fronte.

3 *Sum pelliceus.*] Interior enim toga Carthuſiis eſt pellicea: exterius pallium nigrum, inductum tunicæ albæ; caput tegitur cucullo.

4 *Plane mundo mortuos.*] Salſe Buchananus: *Pene, manu, linguâ, fratres mundo omnia fœdant, In mundo merito ſeſe habitare negant.*

5 *Divi Benedicti.*] Benedictinorum ordo,

teſtantur ſe lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro ſumma veſte [1] cilicium ferrent reti ſimile. Gl. O gravem corporis macerationem! Pa. Heic egi menſes undecim. Ev. Quid obſtitit, quo minus illic maneres perpetuo? Pa. Quia plus illic reperi cæremoniarum, quam veræ pietatis. Præterea audieram eſſe quoſdam his multo ſanctiores, quos [2] Bernardus ad ſeveriorem diſciplinam revocaſſet, pulla veſte mutata in candidam, apud hos vixi menſes decem. Ev. Heic quid offendebat? Pa. Nihil admodum. Nam hos reperi ſat commodos ſodales. Sed movebat me Græcorum proverbium; [3] δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν. Itaque decretum erat aut non eſſe monachum, aut inſigniter eſſe monachum. Acceperam eſſe quoſdam [4] Brigidenſes, homines plane cœleſtes; ad hos me contuli. Ev. Quot menſes illic egiſti? Pa. Biduum, nec id ſane totum. Gl. Uſque adeo placuit hoc vitæ genus? Pa. Non recipiunt, niſi qui mox obſtringat ſe profeſſioni. At ego nondum adeo inſaniebam, ut facile me præberem capiſtro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. Gl. Quid deinde? Pa. [5] Ardebat animus amore ſanctimoniæ, nec uſquam ſatisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quoſdam præferentes crucem. Hoc ſignum mihi protinus arriſit;

ordo, poſt Benedicti mortem, ut quidam volunt, inſtitutus à Gregorio Magno, & ab Eugenio II. circa annum 825. confirmatus eſt. In Galliam vero monachi hi à Mauro Equitii Senatoris Romani filio deducti ſunt, anno 540. Ipſe ordo pluribus ordinibus diſſectus eſt.

1 *Cilicium.*] Veſtimentum ex pilis hircorum vel caprarum, quæ magnis villis ſunt in Cilicia.

2 *Bernardus.*] Conſulatur Gaufridus monachus Claræ vallenſis, Bernardi notarius de vita ejuſdem, in procœmio operum Bernardi.

3 *Δεῖ τὰς χελώνας.*] Adag. in eos, qui negotium ſuſceptum frigide ducunt, neque explicantes, neque relinquentes. Ajunt enim teſtudinis carnem ſi modice edatur, ventri tormina facere, rurſum ſi copioſe, lenire. Perinde eſt, quaſi dicas: aut ſtudendum, aut non ſtudendum: nam pleræque res ſunt, quas ſi facias acriter, plurimum conducunt, ſin ignaviter officiunt.

4 *Brigidenſes.*] Ordo Brigidenſium virorum & fœminarum eſt à Brigida inſtitutus. Illa eum autem (vah mendacium) ex ore J. Chriſti hauſerat in honorem virginis matris. Pauca Brigidenſium monaſteria ſunt, multa autem in Suecia, quia Brigida inde oriunda.

5 *Ardebat.*] Metaph. i.e. cupidus erat,

ſit ; ſed remorabatur electionem, varietas: alii geſtabant albam, alii rubram, alii viridem, alii verſicolorem, alii ſimplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego ne quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas geſſi. Verum ipſa re comperi, longe aliud eſſe circumferre crucem in pallio ſeu tunica, quam in corde. Tandem feſſus inquirendo ſic mecum cogitabam: ut ſemel omnem ſanctimoniam aſſequar, petam terram ſanctam, ac redibo domum ſanctimonia onuſtus. PO. Num eo profectus es? PA. Maxime. PO. Unde ſuppetebat viaticum? PA. Demiror iſtud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuiſſe. Sed noſti proverbium, [1] τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει. GL. Quam artem circumferebas? PA. [2] Chiromanticam. GL. Ubi eam didiceras? PA. Quid refert? GL. Quo præceptore? PA. Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præſentia. GL. Et ſciebas? PA. Nihil minus: ſed divinabam audacter, idque tuto, videlicet prius accepto pretio. PO. An ars tam ridicula poterat alere te? PA. Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum eſt ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cum Hieroſolymam adirem, addideram me in comitatum cujuſdam magnatis prædivitis, qui natus annos ſeptuaginta, negabat ſe æquo animo moriturum, niſi prius adiiſſet Hieroſolymam. EV. Ac domi reliquerat uxorem? PA. Atque etiam liberos ſex. EV. O ſenem impie pium! Atque illinc rediſti ſanctus? PA. Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quam iveram. EV. Sic, ut audio, excuſſus eſt religionis amor. PA. Imo magis incanduit. Itaque reverſus in Italiam, addixi me militiæ. EV. Itane religionem venabaris in bello?

quo

1 Τὸ τέχνιον πᾶσα, &c.] *Artem quavis alit terra.* Proverbialis ſententia, qua ſignificatum eſt certiſſimum viaticum eſſe eruditionem, aut artificium aliquod. Nam hæc neque eripi poſſunt à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas te comitantur.

2 *Chiromanticam.*] Gr. χειρομαντεία, divinatio ex inſpectione manus.

1 *Imo*

quo quid eſſe poteſt ſceleratius? PA. Erat ſancta militia. EV. Fortaſſis in Turcas. PA. [1] Imo ſanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. EV. Quidnam? PA. Julius ſecundus belligerabatur adverſus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. EV. Multarum, ſed malarum. PA. Ita poſt comperi. Et tamen heic durius vixi quam in monaſteriis. EV. Quid tum poſtea? PA. Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermiſſam redirem, an religionem fugientem perſequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri poſſe conjungi. EV. Quid? ut ſimul eſſes & negotiator & monachus? PA. Quid ni? Nihil religioſius ordinibus mendicantium: & tamen nihil ſimilius negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt: penetrant omneis domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. EV. At non cauponantur. PA. Sæpe nobis felicius. EV. Quod genus ex his delegiſti? PA. Omnes formas expertus ſum. EV. Nulla placuit? PA. Imo perplacuerant omnes, ſi licuiſſet ſtatim negotiari. Verum perpendebam mihi diu ſudandum in choro, priuſquam crederetur mihi negotiatio. Jamque cogitare cœpi de venanda [2] Abbatia: ſed primum, non omnibus heic [3] favet Delia, & ſæpe longa eſt venatio. Itaque conſumtis [4] hunc in modum annis octo, cum eſſet nuntiata mors Patris, domum reverſus, ex conſilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem

1 *Imo ſanctius.*] Hoc tum jactabant, qui Julio aderant. Fuit hic Julius patria Genuenſis, Sixti quarti Pontificis nepos, ſi non filius. De eodem Buchananus: *Stare diu haud poterant mundusque & Julius una, Omnia perdendi tam ferus ardor erat. Ergo ne ante diem mundi ſtructura periret, Ad Styga diſceſſit Julius ante diem.*

2 *Abbatia.*] Dignitas abbatis.

3 *Favet Delia.*] Alludit autor ad adagium, *irata Delia venari.* Allegoria ſumta à venatoribus, quibus, ſecundum Ethnicorum opinionem, pulchrè ſuccedebat venatio, ſi faveret illis Delia, ſive Diana: (Delia nomen gentile, à patria Delo) minus autem, ſi iiſdem iraſceretur.

4 *Hunc in modum.*] Proculdubio non ſine expenſis in eam rem nummis. Nullus quippe horribilem Pontificiorum Simoniam haud agnoſcit. Jam olim à Baptiſta Mantuano dictum; *Venalia Romæ Templa, ſacerdotes, altaria, ſacra, coronæ.* Et ſubjungit, *cœlum eſt venale Deusque,*

nem redii. GL. Dic mihi, cum tam ſubinde novam veſtem ſumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuiſti ſervare decorum? PA. Quî minus quam hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam ſumunt perſonam? EV. Dic nobis bona fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maxime probas? PA. Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quam hoc quod ſecutus ſum. EV. Multa tamen incommoda habet negotiatio. PA. Sic eſt. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc [1] Spartam, quæ contigit, orno. Verum nunc ſupereſt Euſebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ ſuæ [2] ſcenam aliquam explicare. EV. Imo totam fabulam, ſi videtur: nam habet [3] actus non multos. GL. Erit magnopere gratum. EV. Ubi rediſſem in patriam, animum apud me deliberavi quodnam vitæ genus amplecti vellem; ſimulque me ipſum exploravi, ad quod genus eſſem propenſus aut idoneus. Interim oblata eſt [4] *Præbenda*, quam vocant, ſatis opimi proventus: accepi. GL. Vulgo male audit hoc vitæ genus. EV. Mihi, ut ſunt res humanæ, ſatis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem eſſe putatis, ſubito velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honeſtas, beneque inſtructas, annuos reditus ſatis amplos, ſodalitium honorificum, deinde templum, ubi, ſi libeat, vaces religioni? PA. Illic me luxus offendebat, & concubinarum infamia; tum quod plerique iſtius generis odere litteras. EV. Ego non ſpecto quid agant alii, ſed quid mihi ſit agendum: & melioribus me adjun-

1 *Spartam, quæ contigit.*] Admonet adagium, ut quamcunque provinciam erimus forte nacti, ei nos accommodemus, proque hujus dignitate nos geramus. Principatus tibi contigit, principis officio fungere: privatus es, privatum te gere, &c.

2 *Scenam.*] Fabula dividitur in ſcenas, ad id alluſit. Et ſcenam aperit, qui operta patefacit.

3 *Actus non multos.*] Imo omnis fabula habet quinque actus, ſecundum illud: *Neve minor quinto nec ſit productior actu.*

4 *Præbenda.*] Præbenda in plur. num. dicantur ligna & ſal, quæ Parochi legatis publice miſſis exhibebant. Hinc in ſingulari num. pro reditibus eccleſiaſticis ſumitur. Belgis barbarice etiamnum *Een prebende, of, een prove.*

1 *Pata-*

adjungo, ſi non poſſum alios meliores reddere. Po. In iſto genere vixiſti perpetuo? Ev. Perpetuo, niſi quod interim quatuor annos primum egi [1] Patavii. Po. Quam ob rem? Ev. Hos annos ita partitus ſum, ut ſeſquiannum darem ſtudio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. Po. Cur id? Ev. Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis conſulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea ſapientia. Sic hactenus ſatis tranquille vixi, contentus unico ſacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recuſaturus etiam ſi offeratur. Pa. Utinam liceret diſcere, quid agant cæteri noſtri ſodales, quibuſcum tum familiariter viximus? Ev. De nonnullis poſſum commemorare quædam; ſed video nos non procul abeſſe à civitate: quare, ſi videtur, conveniemus in idem diverſorium: ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Huiguitio auriga.* Unde tam miſeram ſarcinam nactus es, luſce? *Henricus auriga.* Imo quo tu deferſ iſtud lupanar, ganeo? *Hug.* Debueras iſtos frigidos ſenes alicubi [2] effundere in urticetum, ut caleſcerent. *Hen.* Imo tu iſtum gregem cura ut præcipites alicubi in profundam [3] lamam, ut refrigerentur; nam calent plus ſatis. *Hug.* Non ſoleo præcipitare ſarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te ſex Carthuſienſes dejeciſſe in cœnum ſic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quaſi re bene geſta, ridebas. *Hug.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. *Hen.* At mei ſenes egregie ſublevarunt currum meum, per totum iter perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non ſoles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi ſeniculi boni ſunt. *Hug.* Qui ſcis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cereviſiam inſigniter bonam. *Hug.* Ha ha hæ. Sic tibi boni ſunt.

1 *Patavii.*] *Patavium*, quæ vulgo *Padua* à Padi vicinitate, civitas ditionis Venetæ, Livii patria, ab Antenore, ut ferunt, condita, academia celebri nobilitata.

2 *Effundere.*] Faciunt hoc non raro aurigæ Brabantini vel gratis, nonnunquam conducti. *Urticetum* autem locus eſt urticis plenus, ab urendo dictus, quod ejus folia tacta acerrime urant.

3 *Lamam.*] *Lama*, profundior lacuna, & aquæ collectio.

[1]ΠΤΩΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ.

Conradus, Bernardinus, Pastor, Pandocheus, Uxor.

Co. Atqui paſtorem decet [2] hoſpitalitas. Pas. Paſtor ſum ovium; non amo lupos. Co. At non perinde fortaſſis odiſti [3] lupas. Sed quo tandem merito ſic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus cœna. Pas. Dicam, quia ſi conſpiceretis in ædibus meis [4] gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc ſoletis referre gratiam communicati hoſpitii. Co. Non omnes ſumus iſtiuſmodi. Pas. Sitis cujuſmodi voletis; ego vix ſancto Petro fiderem, ſi tali cultu veniret ad me. Co. Si ita ſtat ſententia, ſaltem indica diverſorium aliud. Pas. Eſt in hoc vico diverſorium publicum. Co. Quod habet ſignum? Pas. In tabula penſili videbitis canem os inſerentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem ſedet lupus. Co. Signum inauſpicatum. Pas. Fruamini. Be. Quod genus Paſtoris hoc eſt? per illum liceret perire fame. Co. Si non melius paſcit oves, quam nos, oportet eſſe parum obeſas. Be. In malis rebus, opus eſt bono conſilio. Quid fiet? Co. [5] Perfricanda frons eſt. Be. Nimirum inutilis eſt pudor, cum urget neceſſitas. Co. Admodum: ſanctus Franciſcus aderit nobis. Be. Pro fortuna. Co. Non exſpectabimus [6] Pandochei reſponſum pro foribus, ſed recta irrum-

1 ΠΤΩΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ.] Quaſi dicas divites mendicos; à πτωχὸς mendicus & πλούσιος dives.

2 *Hoſpitalitas.*] Nam à *paſcendo* dicitur paſtor, & à *præbendo* Græcis parochus.

3 *Lupas.*] Jocus eſt ex ambiguo, lupa uxor lupi, & lupa ſcortum.

4 *Gallinam.*] Gallinam appellat concubinam, pullos, liberos.

5 *Perfricanda eſt frons.*] Frons habita eſt antiquitus pudori ſacra: itidem *frontem perfricuiſſe* dicuntur, qui pudorem omnem dedidicerunt, velut manu abſterſo à vultu pudore. Belg. *Men moet den onbeſchaemde ſpeelen.*

6 *Pandocheus.*] Caupo. A *Pandochium*, diverſorium ſeu taberna quæ hoſpites quoſvis recipit. à πᾶς, *omnis*, & δέχομαι, *recipio.*

1 Vapo-

rumpemus in ipſum [1] vaporarium, nec facile patiemur nos ejici. BE. O facinus impudens! CO. Hoc ſatius, quam noctem agere ſub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in ſacculo, cras reſumturus, ubi videbitur. BE. Scilicet, ſic res ipſa ſuadet. PAN. Quod animantium genus hic video? CO. Servos Dei, filios ſancti Franciſci, vir optime. PAN. An Deus talibus ſervis delectetur, neſcio: ego mihi nolim multos eſſe domi. CO. Quam ob rem? PAN. Quia ad edendum & bibendum pluſquam viri eſtis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes. Ohe vos eſtis filii ſancti Franciſci? Soletis prædicare [2] eum eſſe virginem, & ille habet tot filios? CO. Spiritus filii ſumus, non carnis. PAN. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis peſſimum eſt, animus eſt: corpore nimium valetis, planeque melius habetis iſta parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias. CO. Tu forte ſuſpicaris nos eſſe ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris inſtituto: nos ſumus obſervantes. PAN. Ego igitur obſervabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam iſtud genus ego odi peſſime. CO. Quam ob rem, te quæſo? PAN. Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hoſpitum mihi eſt ingratiſſimum. CO. An laboramus vobis. PAN. Vultis oſtendam vobis quo modo laboretis? CO. Oſtende. PAN. Inſpicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, ſed à tergo anſer collum profert è cucullа. Rurſum videtis lupum abſolventem confeſſum, ſed prominet pars ovis occultatæ ſub veſte. Videtis ſimiam aſſidentem ægroto in veſte Franciſcana; altera manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. CO. Non inficia-

1 *Vaporarium.*] *Vaporarium*, ſeu hypocauſtum, locus ad ſudandum.

2 *Eum eſſe virginem.*] De Franciſci virginitate aliiſque baſphemis ejus miraculis videatur horrendus liber Belgico idiomate, cui titulus *de Wijngaerd van Sinte Franciſcus*, ut & Bartholomæus de Piſis. Ni forte virginitatem amiſerit in nive: de qua inter alia Buchananus ſic canit: *Nudus & in gelida ſtratus nive membra volutat, Et fingit globulos perterebratque nivem: Imponitque ſuo velut collarik peni, Et jubet optata conditione frui.*

inficiamur hac veſte nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac ſimias; ſed fatemur etiam ſæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem veſtis [1] tegit multos bonos viros. Veſtis ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriorem. Proinde iniquum eſt, quenquam ex veſte æſtimare: alioqui tua veſtis, qua nonnunquam uteris, eſſet execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos & adulteros. PAN. De veſte cedam, ſi numeretis. Co. Rogabimus Deum pro te. PAN. Ego viciſſim pro vobis, operam opera penſans. Co. Atqui non ab omnibus accipiendum. PAN. Cur vobis religio eſt contingere pecuniam? Co. [2] Quia pugnat cum profeſſione noſtra. PAN. Itidem cum mea profeſſione pugnat, admittere gratuitum hoſpitem. Co. At nos cogit regula, non contingere pecuniam. PAN. At mea regula diverſum præcipit. Co. Vbi eſt tua regula? PAN. Lege verſus iſtos:

Hoſpes, in hac menſa fuerint cum viſcera tenſa,
Surgere ne properes, ni prius annumeres.

Co. Nos non erimus tibi ſumtui. PAN. At qui mihi non ſunt ſumtui, ne quæſtui quidem ſunt. Co. Deus abunde penſabit, ſi quid officii nobis præſtiteris. PAN. Iſtis verbis non alo familiam. Co. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus moleſti. PAN. Non fert tales homines hoc vaporarium. Co. Itane nos ejicis, fortaſſis hac nocte devorandos à lupis? PAN. [3] Lupus lupinam non eſt, ut nec canis caninam. Co. Crudelis eſſes, ſi hoc faceres

Turcis:

1 *Tegit multos.*] Imo, ſæpe ſub attrita latitat ſapientia palla.

2 *Quia pugnat, &c.*] Ex regula Franciſci non licet ipſius Monachis attingere pecuniam. Cum tamen Apoſtoli & ipſe Chriſtus erogatos à piis nummos receperint. Nulli legi divinæ nititur iſtud præceptum: quod & ipſi Franciſcani revera haud obſervant: utpote qui propter pecuniam ſæpe graves lites moverunt, & miſſis ſuis ingentem contraxere ſummam. Cum pagatim circumeunt, habent pro pediſſequis Iſcariothas ſuos, quorum marſupiis inditur, quicquid aſperſione ſepulchrorum, aqua luſtrali aliiſque impoſturis corradunt ab imperita & credula plebe.

3 *Lupus lupinam.*] Æqualitas enim non parit bellum. Alluſit ad proverbium, Canis caninam non eſt.

1 *Surdo*

Turcis: quales quales ſumus, homines ſumus. PAN. [1] Surdò canitis. Co. Tu molliter foves corpus tuum, nudus recubans poſt vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam ſi parcant lupi. PAN. Sic vixit Adam in paradiſo. Co. Vixit, ſed innocens. PAN. Et ego innocens. Co. Fortaſſis detracta ſyllaba prima. At vide, ſi tu nos nunc extrudis [2] è paradiſo tuo, ne Deus te non recipiat in ſuum. PAN. Bona verba. Ux. Mi vir, tot tua malefacta ſaltem hoc beneficiò penſa: patere hos hac nocte tecto noſtro uti: ſunt viri boni, ſenties quæſtum hinc fieri uberiorem poſthac. PAN. Ecce deprecatricem; ſuſpicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, [3] viri boni. Ux. Hau: non ita eſt, ſed cogita quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis; ſaltem hac eleemoſyna redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optaris tibi adeſſe morienti. Scurras & [4] ſanniones recipis ſæpenumero; & hos extrudis? PAN. Unde iſta concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. Ux. Id quidem fiet. BE. Miteſcit, & ſumit induſium lineum, ſpero fore recte. Co. Et menſam inſternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hoſpites; alioqui nobis erat exulandum. BE. Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiſcum lagunculam vini, & agni coxam aſſam: alioqui hic, ut video, ne fœnum quidem impartiſſet nobis. Co. Jam accubuere pueri: adjungamus nos in menſæ partem, ſic tamen, ne cui incom-

1 *Surdo canitis.*] Id eſt, fruſtra loquimini: Ter. *Næ ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulam.* Ortum videtur adagium à ridiculo caſu: quo ſæpe fit, ut hoſpes incidat in ſurdum, quem percontetur multa, ridentibus iis qui ſurdum noverunt. Idem aliis verbis effertur, *littori loqueris, vento loqueris, mortuo verba facis, ſurdo fabulam narras.*

2 *E paradiſo tuo.*] Παράδεισος, vel ut quibuſdam placet παρέδησος, Græca quidem vox, origine vero Perſicâ, Chaldaicâ vel etiam Hebraicâ. In genere locum amœniſſimum deſignat, κατ' ἐξοχὴν hortum Edenis, per tranſlationem cœlum ipſum: ſed ad differentiam terreni ſæpe additur epitethon cœleſtis.

3 *Viri boni.*] Vulgus Gallorum *virum bonum* appellat, cujus uxor parum eſt pudica.

4 *Sanniones.*] *Sannio*, qui ſannam facit, irriſor. *Sanna* enim eſt, narium, oris & vultus diſtorſio, irridendi cauſa.

incommodemus. Pan. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domeſticos & vos inutiles. Co. Niſi frequenter hoc accidit, imputa nobis. Pan. Frequentius quam vellem. Co. [1] Noli laborare; vivit adhuc Chriſtus, qui non deſeret ſuos. Pan. Audivi vos dici Euangelicos: & Euangelium prohibet per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video; nec panes [2] modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnium. Co. Fruere nobiſcum, ſi libet. Pan. Meum vinum ad iſtud collatum, [3] vappa eſt. Co. Guſta & de carnibus; nobis enim ſupereſt. Pan. O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & laridum rancidum. Co. Communicemus, ſi videtur, noſtros apparatus. Nam noſtra nihil refert, quibus veſcamur. Pan. Cur igitur non circumfertis caules & vappam? Co. Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pranſi ſumus. Pan. Gratis pranſi? Co. Maxime. Imo gratias etiam egerunt, & abeuntes [4] his apophoretis onerarunt. Pan. Unde venitis? Co. [5] E Baſilea. Pan. Hui, è tam longinquo? Co. Sic eſt. Pan. Quod tandem genus hominum eſtis vos, qui ſic oberratis ſine jumento, ſine crumena, ſine famulitio, ſine armis, ſine commeatu? Co. Vides qualecunque veſtigium Euangelicæ vitæ. Pan. Mihi videtur erronum vita, qui vagantur cum [6] reticulo. Co. Tales

1 *Noli laborare.*] Animum deſpondere, cruciari, animo angi: Chriſtus promiſit ſe ſuis de neceſſariis proſpecturum.

2 *Modo circumfertis.*] A Chriſto interdicitur Apoſtolis peram ad iter comparare, cum eos primum miſit: Matt. 10. ℣ſ. 10. Marc. 6. ℣ſ. 8. Luc. 9. ℣ſ. 3. & 22. ℣ſ. 35. Nempe ut ſe commeatu non onerantes, expeditiores eſſent ad iter, & experirentur Chriſtum providentia ſua ipſis proſpecturum.

3 *Vappa eſt.*] Vappa vinum inſipidum, cujus vis evaporavit.

4 *His apophoretis.*] Conſule de delicioſa vita Monachorum, eorumdemque variis miſſibus & delicatis ferculis Melchiorem ab Hambach de inordinata vita monaſtica cap. 7. Apophoreta, quæ dantur in fine convivii, ſic ut liceat cuique, ſi velit, domum auferre.

5 *E Baſilea.*] Nobiliſſima Helvetiæ civitas; olim, quibuſdam Auguſta Rauracorum. Verius autem proximus Baſileæ pagus *Augſt* vetus Auguſta.

6 *Reticulo.*] *Reticulum*, eo quod ad modum retis intexeretur. *Funda* Macrobio dicitur, ſacculus loculuſve pecuniæ reponendæ idoneus. Belg. *Een dief-ſack.*

1 Noli re

les errones erant Apoſtoli: talis erat & Dominus Jeſus. PAN. Noſtis artem chiromanticam? Co. Nihil minus. PAN. Unde igitur ſuppetit victus? Co. Ab eo, qui promiſit. PAN. Quis ille? Co. Qui dixit, [1] *Nolite eſſe ſoliciti; hæc omnia adjicientur vobis.* PAN. Promiſit, ſed quærentibus regnum Dei. Co. Id facimus pro virili. PAN. Apoſtoli clarebant miraculis, ſanabant ægrotos: proinde non mirum illis ubique ſuppetiſſe victum: vos nihil tale poteſtis. Co. Poſſemus, ſi ſimiles eſſemus Apoſtolis, & ſi res poſceret miraculum. At [2] miracula data ſunt ad tempus incredulis; nunc nihil opus, niſi pia vita. Et ſæpe felicius eſt ægrotare, quam valere: ſæpe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? Co. Quod poſſumus, pro ſua quiſque dote divinitus donata conſolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi ſe dederit occaſio: nonnunquam & concionamur, ſicubi comperimus Paſtores mutos: ſi non datur prodeſſe, damus operam ne quem lædamus moribus & lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari! Nam dies eſt apud nos feſtus. Co. Cui divo? PAN. Antonio. Co. Fuit is quidem vir bonus; ſed unde dies feſtus? PAN. Dicam: Abundat hic vicus ſubulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et perſuaſum eſt, [3] Antonio dele-

1 *Nolite eſſe ſoliciti.*] Verba Chriſti
„ ſunt Matt.6. ℣ſ.25. Propterea dico
„ vobis; ne eſtote ſolliciti de anima
„ veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid bibi-
„ turi: neque de corpore veſtro, qua re
„ ſitis induendi; Nonne anima plus eſt
„ quam alimentum, & corpus plus
„ quam veſtitus.

2 *Miracula data ſunt.*] Non videtur hic Conradus obſervare τὸ πρέπον, utpote qui perſonam ſuſtinens Franciſcani monachi, miracula ad tempus data aſſerit: ad confirmandam doctrinam veritatis; ſequebantur enim olim doctrinam perinde ac ſigilla tabulas. Hoc autem repugnat dogmati Pontificio, quo inter notas veræ Eccleſiæ gloria miraculorum ſtabilitur: quaſi nota eadem eſſet inſeparabilis, & Eccleſiæ ſemper competeret: imo quaſi & Anti-Chriſti Eccleſiæ miracula non attribuerentur. 2 Theſſ. 2. ℣ſ. 9. Nihilominus tamen quis ignorat, quantopere Papicolæ ſua ementita & portentoſa miracula jactitent. Acervos eorundem præcipue in Legenda ſua, ut vocant, congeſſerunt.

3 *Antonio delegatum.*] Eſt enim hic divus tutelaris porcorum. Salſe Buchananus: *Dixeris Antoni porcos paviſſe ſubulcus Vivus, adhuc monachos lumine caſſus alis. Par ſtupor ingenii eſt, ventriſque abdomen utriſque, Sorde pari gaudent, ingluvieque pari. Nec minus hoc mutum pecus eſt brutumque ſuillo, Nec minus inſi-*

 pidum,

delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, ne ſæviat neglectus. Co. Utinam vere colerent illum! Pan. Quo pacto? Co. Sanctiſſime coluit divos, quiſquis imitatus eſt. Pan. Totus hic vicus cras perſtrepet compotationibus, ſaltationibus, luſibus, rixis & pugnis. Co. Sic Ethnici quondam colebant Bacchum ſuum. Miror autem, ſi ſic cultus Antonius, non ſævit in homines ipſo pecore ſtultiores. Qualem habetis Paſtorem? mutum, ac malum? Pan. Qualis ſit aliis, neſcio: mihi optimus eſt: nam hic potat totos dies: neque quiſquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abeſſe. Co. Nos experti ſumus parum commodum. Pan. Quid audio? ſalutaſtis hominem? Co. Ambivimus apud illum hoſpitium; ille non aliter quam lupos abegit à limine, & huc juſſit abire. Pan. Ha, ha, nunc intelligo. Hinc eſt, quod noluit adeſſe, quod ſciret vos heic futuros. Co. Eſtne mutus? Pan. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac ſtrenue boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? vos ipſi ſenſiſtis, ut intelligo, non eſſe mutum. Co. Eſtne peritus ſacrarum litterarum? Pan. Ait ſe peritiſſimum: ſed quidquid talium rerum didicit, didicit in [1] ſecreta confeſſione, ſic ut fas non ſit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in ſumma, [2] qualis eſt populus, talis eſt Sacerdos, & plane nacta eſt ſuum [3] patella operculum. Co. Fortaſſe non dabit locum concionaturo. Pan. Dabit, ad me recipio; ſed hac lege, ne quid in illum jaculere, quemadmodum plerique ſoletis. Co. Rei malæ aſſueverunt, qui hoc ſolent: ego clam ad-

moneo

pidum, nec minus illepidum. Cætera conveniunt, ſed non levis error in uno eſt, Debuit & monachis glans cibus eſſe tuis. De tentationibus ejus aliiſque viri rebus geſtis conſulantur vitæ ejus Scriptores futiles.

1 *Secreta confeſſione.*] Vulgaris jocus eſt in ignarum.

2 *Qualis eſt populus.*] Idem & his verbis effertur: qualis Rex, talis grex.

3 *Dignum patella operculum.*] Significat epiſcopum ad populi mores accommodatum. Tum ubi ſimilia ſimilibus contingunt: veluti Præceptori parum docto, diſcipulus indocilis; improbo populo, magiſtratus improbus: breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Belg. *Sy hebben malkander gevonden.*

1 *In*

moneo Paſtorem, ſi quid offendit: quod ſupereſt, Epiſcoporum eſt munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video vos eſſe viros bonos. Sed quid ſibi vult iſta veſtium varietas? Nam plerique hoc ipſo judicant vos eſſe malos, quod ſic veſtiamini. Co. Unde id? PAN. Neſcio, niſi quod tales multi comperiantur. Co. Multi hoc ipſo judicant nos eſſe ſanctos, quod ſic veſtiamur: peccant utrique; ſed tamen humanius peccant, qui ex veſte bene de nobis ſuſpicantur, quam qui male. PAN. Eſto ſane. Sed quæ tandem utilitas tot diſcriminum? Co. Quid tu cenſes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, niſi in pompis, aut in bellis. [1] in pompis enim circumferuntur variæ perſonæ, ſanctorum, Judæorum, Ethnicorum: has ex diverſo cultu dignoſcimus. In bellis autem hoc præſtaret cultuum varietas, ut ſuum quæque vexillum copiæ ſequerentur, neque fieret ordinum confuſio. Co. Pulcre dicis. & hæc veſtis eſt militaris: alius alium ducem ſequimur; ſed omnes militamus ſub uno Cæſare Chriſto. Verum in veſte tria ſpectanda ſunt. PAN. Quæ? Co. Neceſſitas, uſus & decorum. Cur ſumimus cibum? PAN. Ne pereamus fame. Co. Sic aliquando ſumenda veſtis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. Co. Hoc melius præſtat hæc veſtis, quam tua: tegit enim & caput, & collum, & ſcapulas, unde plurimum eſt periculi. Uſus poſtulat varia veſtium genera. Equitaturo convenit brevis, quieſcenti longa; in æſtate tenuis, in hieme denſa. Sunt Romæ, qui ſingulis diebus ter commutant veſtem: mane ſumunt duplicatam pellibus, ſub meridiem accipiunt ſimplicem, rurſus ſub noctem aliquanto craſſiorem. Verum non omnibus ſuppetunt mutatoria: proinde hæc veſtis reperta eſt, una ad plurimos uſus accommoda. PAN. Quî ſic? Co. Si flat Boreas, aut ſi fervet Sol, adducimus cucullam: ſi calor offendit,

1 *In pompis.*] Pompæ ſunt ſpectacula, quæ populo exhibentur, vulgo nunc vocantur *proceſſiones*, à verbo *πέμπω*, *mitto*, *veho*.

1 *Bonis*

ſendit, demittimus in tergum: ſi quieſcendum eſt, demittimus veſtem: ſi ambulandum, ſubducimus, aut ſuccingimus etiam. PAN. Non peſſime ſapuit, quiſquis hoc invenit. Co. Eſt autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo conſueſcat eſſe paucis contentus, alioqui ſi deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla veſtis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus ſubſerviret. PAN. Aſſentior. Co. Nunc decorum inſpiciamus. Dic mihi bona fide, ſi tu ſumeres uxoris tuæ veſtem, nonne dicerent omnes te facere præter decorum? PAN. Dicerent me inſanire. Co. Quid tu diceres, ſi illa ſumeret veſtem tuam? PAN. Fortaſſe nihil mali dicerem, ſed contunderem eam [1] bonis fuſtibus. Co. Atque nihil refert, qua veſte utaris. PAN. Heic plurimum refert. Co. Nec mirum. Nam & Ethnicorum leges puniunt virum ac fœminam, ſi [2] diverſi ſexus cultum ſumſerint. PAN. Nec injuria. Co. Age, quid ſi ſenex octogenarius ſumeret ſibi veſtitum adoleſcentis quindecim annos nati; aut contra, ſi juvenis ſumeret veſtem ſenis, nonne dicant omnes, rem eſſe [3] fuſtuario dignam? Aut ſi anus coleretur ad modum adoleſcentulæ, & contra? PAN. Admodum. Co. Itidem, ſi [4] laicus ſumat cultum ſacerdotis, contra Sacerdos laici. PAN. Uterque faceret indecore. Co. Quid ſi privatus ſumeret ornamentum principis, aut Sacerdos privatus Epiſcopi, num faceret indecore? PAN. Scilicet. Co. Quid ſi civis ſumeret cultum militis,

1 *Bonis fuſtibus.*] Jocus eſt in contrariis, malis & bonis.

2 *Diverſi ſexus cultum.*] Ita & Tiberius apud Tacitum Annali. libro III. Damnabat veſtes viris & mulieribus promiſcuas. Imo Deus ipſe Deut. 22. 5.
„ Ne eſto inſtrumentum virile ſuper
„ fœminam, nec induito vir veſtem
„ fœminæ: nam abominationi eſt Je-
„ hovæ Deo tuo quiſquis facit iſta.

3 *Fuſtuaria.*] Id eſt, fuſtigatione; pœna quæ fuſte infligitur.

4 *Laicus ſumat, &c.*] Quemadmodum laicus à λαὸς popularem ſignificat, ita Clericus illum qui ſorte ex popularibus ſelectus eſſet, ad obeundam ſacri miniſterii functionem. Olim Chriſtiani in Clericos & Laicos diſtincti. Satius autem ſi Patres à diſcrimine hoc abſtinuiſſent, cujus Scriptura non meminit, ex quo poſterioribus ſæculis damnandus eccleſiaſticæ tyrannidis abuſus eſt natus.

1 *Thra-*

militis; plumas, cæteraque ſtultitiæ [1] Thraſonicæ inſignia? Pan. Rideretur. Co. Quid ſi inter milites, Anglus geſtaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? Pan. Faceret impudenter. Co. Quid itaque miraris noſtrum hunc cultum? Pan. Quid interſit inter privatum & principem, inter virum ac fœminam, ſcio: quid interſit inter monachum ac non monachum, neſcio. Co. Quid intereſt inter pauperem & divitem? Pan. Fortuna. Co. Et tamen indecorum eſſet, ſi pauper imitaretur cultum divitis. Pan. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. Co. Quid inter fatuum & ſapientem? Pan. Aliquanto plus quam inter divitem & tenuem. Co. Nonne moriones aliter veſtiuntur, quam qui ſapiunt? Pan. Neſcio quid vos deceat, attamen veſter cultus non multum abeſt ab illorum cultu, ſi quis addat auriculas & tintinnabula. Co. Hoc plane deeſt: & ſumus hujus mundi moriones, ſi modo vere ſumus quod profitemur. Pan. Quid vos ſitis, neſcio: illud ſcio, multos eſſe moriones, geſtantes auriculas & tintinnabula, qui plus ſapiant iis, qui geſtant pilea [2] ſuffulta pellibus, [3] epomides, reliquaque ſapientum inſignia. Itaque mihi ſtultiſſimum videtur, ſapientiam profiteri veſte potius, quam ipſa re. Vidi quendam pluſquam morionem, qui geſtabat veſtem uſque ad talos demiſſam, epomidem Magiſtri noſtri: aderat & vultus, qui videri poſſet gravis Theologi: diſputabat apud omneis non ſine ſpecie gravitatis: magnatibus autem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum ſtultitiæ genere ſuperaret omneis. Co. Quid igitur tu poſtulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum

illo

1 *Thraſonicæ.*] Thraſo nomen proprium eſt glorioſi militis, apud Terent. ἀπὸ τοῦ θράσους, hoc eſt, ab inſolentia & ferocitate impoſitum.

2 *Suffulta pellibus.*] Hoc apud Germanos aliquot doctores juris: in Hiſpania Theologi inſigniuntur flocco albo in ſummo pileo. Lovanii pileo violaceo, & epomide, quæ imponitur humeris, nulli uſui futura, niſi ut ſignificet *Magiſtrum noſtrum*.

3 *Epomides.*] Epomis cucullæ genus, quæ ſuffulta ſimiliter pellibus aut ſerico, Magiſtris noſtris ab humeris dependet. *Een coppruyn*.

1 *Phar-*

illo veſtem? Pan. Fortaſſis hoc poſtularet aliquando decorum, quod tu proponis, ſi libeat repræſentare veſte quidquid eſt in animo. Co. Urges tu quidem, ſed tamen arbitror non ſine cauſſa veſtem ſuam additam morionibus. Pan. Ob quam? Co. Ne lædantur à quoquam, ſi quid imprudenter dixerint, aut fecerint. Pan. Non dicam interim, quod iſta res quoſvis irritat potius ad lædendum, adeo ut frequenter è ſtultis fiant inſani. Nec video cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut ſus, qui occiderit infantem, afficiantur ſupplicio; morio qui ſceleratiora commiſerit, præſidio ſtultitiæ ſinatur vivere: illud expeto, cur vos diſtinguamini cultu à cæteris? Nam ſi quævis cauſſa ſufficit ad diverſum cultum, oporteret piſtorem aliter veſtiri quam piſcatorem, calcearium aliter quam veſtiarium, aliter [1] pharmacopolam quam [2] œnopolam, aliter aurigam quam nautam. Vos, ſi ſacerdotes eſtis, cur ſecus veſtimini quam reliqui ſacerdotes? Si laici, cur à nobis differtis? Co. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc intereſt inter frugalem & probum virum, ſuis manibus alentem familiam, & inter [3] Snaphanum ex prædationum reditu jactantem ſeſe: poſt Romanus Pontifex addidit nobis ſuos honores: veſtis ex nobis nacta eſt dignitatem, quæ nunc nec laicorum eſt, nec ſacerdotum; ſed tamen hujus, qualis qualis eſt, non puduit aliquando [4] Cardinales & ſummos Pontifices. Pan. At tandem decorum illud unde ſumitur? Co. Nonnunquam ex

1 *Pharmacopolam.*] *Pharmacopola*, qui vendit pharmaca. Belg. *Een Apotheecker.*

2 *OEnopolam.*] OEnopola, qui vendit vinum. à *πωλέω*, *vendo*, & *οἶνος*, *vinum.*

3 *Snaphanum.*] Sic Germani vocant prædonum genus ſubito ex arcibus adorientium viatorem, mitigato vocabulo. Dicti autem à ſcloporum genere quod facile nitrato pulvere oneratur & exploditur, ideoque ad ſubitas excurſiones aptiſſimum; Belg. een *Snap-haen.*

4 *Cardinales & ſummos Pontifices.*] Imo multi ex monachatu Franciſcanorum ad Pontificatum Maximum promoti variis ordinem privilegiis & honoribus auxerunt.

5 *Mal-*

ex ipſa rerum natura, nonnunquam ex conſuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes abſurdum, ſi quis tergore bubulo ſic veſtiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? PAN. Ridiculum ſane. CO. Rurſum ſi quis veſtem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda oſtenderet? PAN. Multo abſurdius. CO. Ob id notati ſunt ab Ethnicis quoque ſcriptoribus, qui [1] multicia ſumerent fœminis etiam indecora. Verecundius enim eſt nudum eſſe, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veſte pellucente. PAN. Ego puto totum hoc de cultu pendere à conſuetudine ac perſuaſione mortalium. CO. Quî ſic? PAN. Non multi ſunt dies, quod heic diverſati ſunt, qui ſe prædicarent peragraſſe varias regiones nuper inventas, & quas in priſcorum [2] coſmographorum picturis deſideramus. Hi ſe narrabant perveniſſe ad inſulam quandam cœli temperatiſſimi, ubi ſummi dedecoris loco habebatur [3] tegere corpus. CO. Iſti fortaſſis belluarum ritu vivebant. PAN. Imo, ut ajebant, humaniſſimam agebant vitam. Degebant ſub rege; eum comitabantur ad opus mane, non amplius quam horam, etiam ſingulis diebus. CO. Quid operis faciebant? PAN. Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco eſt, & tritico cum gratius, tum ſalubrius: quo peracto redeunt ad ſuum quiſque negotium, & quod cujuſque libitum eſt animo, faciunt. Sancte educant liberos; vitant & puniunt flagitia, ſed nullum acerbius quam adulterium. CO. Quo ſuppli-

1 *Multicia.*] Veſtes molli intextæ ſubſtamine, tenuiſſimæ & pellucidæ. Veſtes, ſi modo veſtes vocandæ ſunt, inquit Seneca, in quibus nihil eſt quo defendi corpus aut denique pudor poſſit. Juven. *Cum tu multicia ſumas Cretice, &c.*

2 *Coſmographus.*] Mundi deſcriptor. à *κόσμος, mundus*, & *γράφω, ſcribo.* Hinc Coſmographia, mundi deſcriptio. Si Coſmographos veteres videas, pervenerunt ad exiguam orbis cognitionem. Novarum regionum detectio noſtris ſæculis eſt reſervata, ſecundum illud vaticinium, liceat ſic loqui, Senecæ: *Venient annis Sæcula ſeris, quibus Oceanus Vincula rerum laxat & ingens Pateat tellus, Tiphyſque novos Detegat orbes; nec ſit terris ultima Thule.*

3 *Tegere corpus.*] Conſulantur Itineraria, quibus Hollandorum expeditiones in utramque Indiam prolixe deſcribuntur.

1 *Plumis*

ſupplicio ? Pan. Fœminis ignoſcitur ; datur hoc ſexui: cæterum viris adulterii convictis hæc pœna eſt, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto. Co. O grave ſupplicium ! Pan. Atqui conſuetudo perſuaſit illis, hoc eſſe quovis ſupplicio gravius. Co. Ubi contemplor quid poſſit perſuaſio, propemodum aſſentior tibi. Etenim ſi quis vellet furem, aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne ſatis eſſet, ſi præcideret illi interulam ſupra nates, ſi partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus conveſtiret; caligas diverſis coloribus variegaret: veſtem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conſcinderet, veluti rete faciens è veſte, ſcapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique ſectum, cum ingenti faſciculo plumarum, ac ſic juberet prodire in publicum ? Nonne magis traduceret hominem, quam ſi morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis ? Et tamen ſic ultro ſeſe ornant milites, ac ſibi placent: & reperiunt quibus hoc pulcrum videatur, cum nihil poſſit eſſe inſanius. Pan. Imo non deſunt honeſti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. Co. Atqui ſi quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui [1] plumis avium veſtiuntur, nonne pueris omnibus videretur inſanire? Pan. Prorſus. Co. Atqui quod nos miramur, etiam longe inſanius eſt illo. Proinde ut verum eſt, nihil eſſe tam abſurdum quod non commendet aſſuetudo: ita negari non poteſt, in veſtibus eſſe quoddam decorum, quod apud ſanos & cordatos

1 *Plumis avium veſtiuntur.*] Linſchotius in itinerario ſuo recenſet, Braſilianos plumis diverſicoloribus affabre connexis, in coronæ formam, frontem ornare. Diadema illud ipſis *Gempenambi* vocatur. Etiam cutem cum plumis flavis rubriſque collo avium *Toucan*, non diſſimilium noſtris cornicibus, detractam & ad ſolem ſiccatam, cera utriſque genis agglutinare: & cum ad bellum proficiſcuntur & cum ad convivia ſua properant. Addit idem, eoſdem & armillas ex omnis generis plumis, ut & galeros ex eadem materia artificioſiſſime collibetos & pallia ex ſtruthiocamelorum pennis contexta, humeriſque injecta geſtare.

1 *Cor-*

tos ſemper decorum eſt: ac rurſus indecorum, quod apud omneis qui ſapiunt, indecorum videri debet. Quis enim non ridet, quoties videt fœminas onuſtas longa veſtis [1] coronide, quæ nobilitatem generis [2] caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quoſdam Cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res eſt adeo violenta, *conſuetudo*; ut non ſit huic aut illi liberum mutare [3] quod receptum eſt. PAN. Satis de conſuetudine. Sed dic tu mihi quid ſentias, utrum exiſtimes ſatius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? CO. Equidem arbitror ſimplicius & Chriſtianius, non æſtimari quenquam ex cultu, modo ſit honeſtus ac decorus. PAN. Cur igitur vos non abjicitis cucullas? CO. Cur Apoſtoli non ſtatim [4] veſcebantur cibis quibuſlibet? PAN. Neſcio: dic tu. CO. Quoniam obſtabat invicta conſuetudo. Quod enim penitus infixum eſt animis hominum, multoque uſu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, ſubito tolli ſine magna pernicie tranquillitatis humanæ non poteſt: ſed ita paullatim ſubmovendum eſt, quemadmodum [5] ille revulſit pilos caudæ equinæ. PAN. Tolerarem, ſi monachorum omnium eſſet unus cultus: [6] tot diſcrimina quis ferat?

1 *Coronide.*] Quam nunc *caudam* vocant. Et ſignificat extremitatem aliquantulum incurvatam: deinde quod ornatus cauſſa rei adiicitur. à κορώνη.

2 *Caudæ longitudine.*] Hodieque in aulis obtinet, ut longioribus ſyrmatibus humum verrant, quo nobiliores.

3 *Quod receptum eſt.*] Secundum illud, Mos tyrannus.

4 *Veſcebantur cibis quibuſlibet.*] Propter infirmitatem Judæorum; ne illi ſcandalizarentur.

5 *Ille revulſit pilos caudæ equinæ.*] Ille, nempe Sertorius: qui, teſte Plutarcho, cum ſuis copiis ex barbarâ turbâ conflatis, perſuadere non poſſet rationibus, in re militari plus habere momenti conſilium, quàm vires temerarias, duos proponit equos, alterum macilentum atque invalidum, alterum vegetum, caudâ piloſa. Atque invalido illi juvenem adhibet prægrandi corpore & admirandis viribus. Contra vegeto puſillum & imbecillum homuncionem. Hic ſingulos pilos paulatim vellens, totam caudam brevi ſpatio depilavit. Juvenis è diverſo caudam omnem ſimul manibus utriſque comprehenſam, vi ac impetu conatur evellere. Qui cum fruſtra ſudaret, riſui fuit circumſtantibus. Sub hæc aſſurgens Sertorius, videtis, inquit, commilitones, quanto plus poſſit ingenium quam vires. Indicat autem proverbium, quod viribus ac impetu fieri nequit, id tempore & aſſiduitate confici.

6 *Tot diſcrimina quis ferat?*] Imo quot monachorum ordines tot veſtituum diverſa genera.

ſerat? Co. Hoc malum uſus invexit, qui nihil non invehit. [1] Benedictus non commentus eſt novum cultum, ſed is quo tum utebatur cum ſuis, erat cultus laici ſimplicis ac probi. Nec Franciſcus invenit novam formam, ſed hæc erat veſtis pauperum ac ruſticorum. Poſteriores additis quibuſdam verterunt rem in ſuperſtitionem. Nonne videmus & hodie quaſdam anus tenentes ſui ſeculi cultum, qui magis eſt diverſus à cultu horum temporum, quam meus cultus abeſt à tuo? Pan. Videmus. Co. Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias priſci ſeculi. Pan. Ergo nihil habet aliud ſanctimoniæ cultus veſter? Co. Nihil prorſus. Pan. Quidam jactant iſtos cultus præmonſtratos divinitus [2] à diva Virgine matre. Co. Iſta ſunt hominum ſomnia. Pan. Sunt qui deſperent ſe poſſe à morbo revaleſcere, ni veſtiantur cultu [3] Dominicano: imo, qui [4] ne ſepeliri quidem velint, niſi in veſte Franciſcana. Co. Iſta qui ſuadent, aut captatores ſunt, aut fatui: qui credunt, ſuperſtitioſi. Deus non minus dignoſcit nebulonem in veſte Franciſcana, quam in militari. Pan. At minor eſt plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. Co. An non itaque pulcrum eſt imitari naturam? ſed pulcrius vincere. Pan. Uti-

1 *Benedictus.*] Secundum Sebaſtianum Francum Benedictus hic an. 480. natus majorque ſexagenario denatus eſt. Poſtquam diu in deſerto delituerat, tandem in Italiam rediit, & Caſſinenſe monaſterium ordinemque monachorum, (ab ipſo Benedictinorum nomen ad illos defluxit) ſecundum regulam Baſilii erexit.

2 *A diva Virgine.*] Iſtiuſmodi mendaciorum plauſtra in Pontificiorum libris invenies. Inter alia Reginaldo ægroto Maria oſtendit Dominicanorum veſtium formam & colorem, teſte Appolniâ.

3 *Dominicano.*] Tradit enim blaſpheme de Dominico Antoninus, illum plures ægros ſanaſſe mortuoſque ſuſcitaſſe, quam J. Chriſtum. Imo Vincentius fabulatur, eundem mortuum jam, invocatum, ſex defunctos vitæ reſtituiſſe. Non mirum ergo, ſi veſtimentis Dominicani ſanandi vim aſſcribant.

4 *Ne ſepeliri quidem velint.*] Ita habet: temporum lapſu homines ſuperſtitioſi veſtibus divinam vim ad æternam ſalutem ineſſe putarunt. Ideoque non tantum plebeji, ſed & optimates habitu Franciſcani ſepeliri voluerunt; opinantes hâc ratione ſe à Diabolo tutos fore. Falſa illa imaginatione inductus Marchio Mantuæ Franciſcus I I. teſtamento caverat, ut Franciſcani indumento mandaretur terræ. Nec aliter voluerunt ſepeliri Albertus Pius Dux Carpenſis Pariſiis, Chriſtophorus Longolius Paduæ, & Robertus Rex Siciliæ.

1 *Domi-*

PAN. Utinam vinceretis & roſtrorum varietate! CO. Sed age, varietati quoque patrocinabor, ſi pateris. Nonne aliter veſtitus Hiſpanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? PAN. Scilicet. CO. Et in eadem regione quanta varietas veſtium, etiam in ejuſdem ſexus, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. PAN. Credo. CN. Hinc nata eſt & noſtra varietas. [1] Dominicus ſumſit cultum à probis agricolis ejus Hiſpaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à ruſticis [2] ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciſcus [3] ab agricolis diverſæ partis: atque idem de cæteris. PAN. Proinde quantum video, vos nihilo eſtis ſanctiores nobis, niſi ſanctius vixeritis. CO. Imo pejores vobis, qui parum pie viventes, gravius offendamus animos ſimplicium. PAN. Eſt igitur aliqua ſpes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec profeſſionem? CO. Habes, ô bone. vide ut ſerves: quære [4] à ſuſceptoribus tuis, quid profeſſus ſis in baptiſmo, quam veſtem illic acceperis. Et humanam regulam deſideras, qui regulam Euangelicam profeſſus ſis? Deſideras hominem Patro-

1 *Dominicus ſumſit.*] Dominicus monachis ſuis veſtimenti genus nullum præſcripſit, ipſe vili & plebejo habitu contentus. Poſt mortem autem ejus fratres habitu Regularium Canonicorum uti decreverunt: uſque dum Reginaldo à Mariâ (ſic nugantur) veſtis forma colorque monſtratus ſit: nempe alba tunica, cui nigrum pallium injectum, & ab humeris uſque ad caput integumentum humerale.

2 *Ejus Italiæ partis.*] Non ſequutus eſt Benedictus habitum quo ruſtici Caſſinenſes utebantur. Præſcripſit enim monachis peculiare veſtis genus, utpote cucullam ex duplici hirſuto panno tempore hiberno, ex ſimplici æſtivis diebus, togam in ambitu rotundam, nec fluxam nimis, nec nimis curtam cum manicis latis & ſcapulare, ut illi vocant. Idem Benedictus tamen conceſſit etiam uſum illarum veſtium, quæ in illis regionibus minimo venibant.

3 *Ab agricolis.*] Franciſcus abjectis veſtibus ſæcularibus, primum aſſumſit paſtorale veſtimentum: poſtea, & hoc abjecto, tunicam breviorem, quam vice cinguli reſte conſtringebat: incedens diſcalceatus. Verum iſtiuſmodi habitum nullibi monachis ſuis injunxit; ſed tantum ut viliſſima veſte tegerentur. Salſe Buchananus:

Et tunicam fluxam nodoſa cannabe cingis,
Cum melius fauces ſtringeret illa tuas.

4 *A ſuſceptoribus.*] Quos nunc patrimos ac matrimos vocant, qui ſpondent pro pueris baptizatis.

Patronum, qui Patronum habeas Jeſum Chriſtum? Cum duceres uxorem, nihil profeſſus es? Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & ſenties, te plus habere ſarcinæ, quam ſi Franciſci regulam profeſſus eſſes. PAN. Crediſne ullum Pandocheum ingredi cœlum? Co. Quid ni? PAN. Multa fiunt, ac dicuntur in hac domo, quæ parum reſpondent Euangelio. Co. Quæ? PAN. Alius bibit plus ſatis, alius obſcœne loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant: denique an cætera ſint caſta, neſcio. Co. His occurrendum eſt, quantum potes: ſi non potes, certe ne alas quæſtus cauſſa hæc mala, neve accerſas. PAN. Nonnunquam parum bonæ fidei ſum in vino. Co. Quî ſic? PAN. Ubi ſenſero illos plus ſatis incaleſcere, largiter aquam admiſceo. Co. Iſtud quidem levius eſt, quam ſi quibuſlibet vendas vinum periculoſis medicamentis infectum. PAN. Dic mihi ſerio, quot dies fuiſti in hoc itinere? Co. Menſem ferme. PAN. Quis interim vos curat? Co. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? PAN. Sæpenumero. Co. Tu non habes niſi unam uxorem, nos centum: tu non niſi unicum patrem, nos centum: tu non niſi unicam domum, nos centum: tu non niſi paucos liberos, nos innumeros: tu non niſi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Quî ſic? Co. Quia latius ſe porrigit cognatio Spiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus eſt Chriſtus, & experimur verum quod pollicitus eſt. PAN. Næ tu mihi præbuiſti ſat lepidum convivam: emoriar, niſi malim hanc confabulationem, quam Paſtoris mei compotationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et ſi poſthac continget te hac facere iter, ſcito tibi heic paratum locum. Co. Quid ſi alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui ſimiles. Co. Meliores, uti ſpero. PAN. Verum inter tam multos malos, quomodo dignoſcam bonos? Co. [1]Dicam paucis, ſed in aurem. PAN. Dic. Co. PAN. Meminero; & faciam.

Abbatis

1 *Dicam paucis.*] Simili joco Reuchlinus claudit opus de verbo, mirifice.

1 Autro-

Abbatis & Eruditæ.

[1] ANTRONIUS, MAGDALIA.

AN. QUam heic ego ſupellectilem video? MA. An non elegantem? AN. Neſcio quam elegantem, certe parum decoram & puellæ, & matronæ. MA. Quam ob rem? AN. Quia librorum plena ſunt omnia. MA. Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidiſti libros in ædibus heroïnarum? AN. Vidi, ſed Gallice ſcriptos: heic video Græcos, & Latinos. MA. An ſoli Gallice ſcripti libri docent ſapientiam? AN. Sed decet hoc heroïnas, ut habeant quo delectent otium. MA. An ſolis [2] heroïnis licet ſapere, & ſuaviter vivere? AN. Male connectis, ſapere & ſuaviter vivere: non eſt muliebre ſapere: heroïnarum eſt ſuaviter vivere. MA. Nonne omnium eſt bene vivere? AN. Opinor. MA. Quî poteſt autem ſuaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo quî poteſt ſuaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu probas eos, qui vivunt male, modo ſuaviter? AN. Arbitror illos bene vivere, qui vivunt ſuaviter. MA. Sed iſta ſuavitas unde proficiſcitur; è rebus extrariis, an ex animo? AN. [3] E rebus extrariis. MA. O ſubtilem abbatem, ſed craſſum Philoſophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris ſuavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecunia, honoribus. MA. Verum, ſi iſtis rebus Deus addiderit ſapientiam, num vives ſuaviter? AN. Quid appellas ſapientiam? MA. Hoc eſt, ſi intelligeres hominem non eſſe felicem, niſi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque meliorem.

1 *Antronius.*] Alludit ad proverbium, ἀντρώνιος ὄνος. Olim dicebatur, qui deformi prægrandique mole corporis eſſet, cæterum ingenio ſtupido bardoque. *Antron* autem civitas erat Theſſaliæ, nomen inde ſortita, quod cavernis & ſpecubus abundaret. Illic ajunt aſinos inſigni magnitudine quondam fuiſſe, unde proverbium increbuit.

2 *Heroïnis.*] Heroïnas appellat potentes aulicas, quaſi ſemideas.

3 *E rebus extrariis.*] Extraria dicuntur, quæ extra rem ſunt de qua agitur: etiam pro externis, ut hoc loco, ſumuntur.

liorem. An. Valeat iſta quidem ſapientia. Ma. Quid ſi mihi ſuavius ſit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi ſuaviter vivere? An. Ego non viverem. Ma. Non quæro, quid tibi ſit ſuaviſſimum, ſed quid deberet eſſe ſuave. An. Ego nolim meos monachos frequentes eſſe in libris. Ma. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? An. Quoniam experior illos minus morigeros: reſponſant [1] ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro & Paulo. Ma. Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? An. Quid illi doceant, neſcio: ſed tamen non amo monachum reſponſatorem: neque velim quenquam meorum plus ſapere, quam ego ſapiam. Ma. Iſtud ita vitari poſſit, ſi tu des operam, ut quam plurimum ſapias. An. Non eſt otium. Ma. Qui ſic? An. Quia non vacat. Ma. Non vacat ſapere? An. Non. Ma. Quid obſtat? An. Prolixæ preces, cura rei domeſticæ, venatus, equi, [2] cultus aulæ. Ma. Itane iſta tibi ſunt potiora ſapientia? An. Nobis ſic uſu venit. Ma. Jam illud mihi dicito, ſi quis Jupiter hanc poteſtatem tibi daret, ut poſſis & monachos tuos, & te ipſum vertere in quodcunque animal velles, an illos [3] in porcos verteres, te ipſum in equum? An. Nequaquam. Ma. Atque ſic vitares, ne quis plus te uno ſaperet. An. Mea non magni referret, quod genus animantis eſſent monachi, modo ipſe eſſem homo. Ma. An hominem eſſe cenſes, qui nec ſapiat, nec velit ſapere? An. Mihi ſapio. Ma. Et ſibi ſapiunt ſues. An. Videre mihi [4] ſophiſtria quæpiam, ita argutaris. Ma. Non dicam

1 *Ex Decretis.*] Intelligit decreta & decretalia quæ Corpore Canonico comprehenduntur.

2 *Cultus aulæ.*] Digitum intendit autor in magnificentiam & aulicam abbatum vitam.

3 *In porcos verteres.*] More Circes, quæ Ulyſſis ſocios carminibus in porcos convertit.

4 *Sophiſtria quæpiam.*] Primitus Sophiſta & in fœminino Sophiſtria, commune nomen erat omnibus, qui in arte aliqua excellerent: poſtmodo in malam partem deſumtum, deſignat illum, qui fallacibus concluſiunculis inanem ſapientiæ ſpeciem oſtentat.

cam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc diſplicet ſupellex? AN. Quia fuſus & colus ſunt arma muliebria. MA. Nonne matronæ eſt, adminiſtrare rem domeſticam, erudire liberos? AN. Eſt. MA. An rem tantam exiſtimas adminiſtrari poſſe ſine ſapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc ſapientiam docent me libri. AN. Ego domi habeo ſexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo. MA. Bene itaque proſpectum eſt monachis illis. AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter? AN. Quia non convenit ea lingua fœminis. MA. Exſpecto cauſſam. AN. Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam. MA. Ergo nugaciſſimis fabulis pleni [1] libri Gallice ſcripti, faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud eſt. MA. Dic iſtud, quidquid eſt, aperte. AN. Tutiores ſunt à Sacerdotibus, ſi neſciant Latine. MA. Imo iſthinc minimum eſt periculi veſtra opera. Quandoquidem hoc agitis ſedulo, ne ſciatis Latine. AN. Vulgus ita ſentit, quia rarum & inſolitum eſt, fœminam ſcire Latine. MA. Quid mihi citas vulgum, peſſimum bene gerendæ rei auctorem? Quid mihi conſuetudinem, omnium malarum rerum magiſtram? Optimis aſſueſcendum: ita fiet ſolitum, quod erat inſolitum: & ſuave fiet, quod erat inſuave: fiet decorum, quod videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum eſt, fœminam in Germania natam diſcere Gallice? AN. Maxime. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui ſciunt Gallice. MA. Et mihi putas indecorum, ſi diſcam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam ſapientibus, tam fidis conſultoribus? AN. Libri adimunt multum cerebri fœminis, cum alioqui parum illis ſuperſit. MA. Quantum vobis ſuperſit neſcio; certe mihi quantulumcunque eſt, malim in bonis

ſtudiis

1 *Libri Gallice ſcripti.*] Sic eſt, plurinos Galli libros obtruſerunt orbi, fabulis amatoriis refertos, laſcivoque ſtylo conſcriptos. Illi ſua lingua *Romam* indigetant. Utinam eidem non invenirent male feriata ingenia; quæ ad irritandum puellarum libidinem, in linguam Belgicam iſtiuſmodi converterent.

1 *Capa-*

ſtudiis conſumere, quam in precibus ſine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis [1] capacibus pateris. **An.** Librorum familiaritas parit inſaniam. **Ma.** An colloquia combibonum, ſcurrarum & ſannionum tibi non pariunt inſaniam? **An.** Imo depellunt tædium. **Ma.** Quî fiat igitur, ut tam amœni confabulones mihi pariant inſaniam? **An.** Sic ajunt. **Ma.** At aliud ipſa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempeſtiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus [2] pepererunt inſaniam? **An.** Ego ſane nollem uxorem doctam. **Ma.** At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui diſſimilis. Nam & illum mihi, & me illi cariorem reddit eruditio. **An.** Immenſis laboribus comparatur eruditio, ac poſt moriendum eſt. **Ma.** Dic mihi, vir egregie, ſi cras tibi moriendum eſſet, utrum malles mori ſtultior an ſapientior? **An.** Si citra laborem contingeret ſapientia. **Ma.** Sed nihil homini [3] citra laborem contingit in hac vita: & tamen quidquid paratum eſt, quantiſvis laboribus comparatum eſt, heic relinquendum eſt: cur pigeat nos in re omnium precioſiſſima ſumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? **An.** Frequenter audivi vulgo dici, fœminam ſapientem, bis ſtultam eſſe. **Ma.** Iſtuc quidem dici ſolet, ſed à ſtultis. Fœmina quæ vere ſapit, non videtur ſibi ſapere; contra,

1 *Capacibus pateris.*] Convenit id cum vulgaris Agricolæ verſibus de Monachis: *Bis tres immenſis abigunt clamoribus horas: Quod ſupereſt ventri temporis omne datur. Si quaris quid agunt? ſtertunt potantque cacantque: Ventris in his munus vertitur omne tribus.*

2 *Pepererunt inſaniam.*] Egregie Philo; Qui temulenti ſunt, ne deguſtant quidem prudentiam. Et Xenophon: Ebrietas, oblivionem omnium, quæ agi oportet, inducit. Lubet & ſubjungere Clementis Alexandrini verba; Cor quidem multo potu obruitur: vini autem temulentia multa, maris minis comparatur, in qua corpus tanquam navis demerſum, turpitudinis profundum ſubiit atque dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens ſcilicet humana, ſupereminentis ebrietatis fluctu circumagitur, & in mari verſans caligat, & propter procellæ tenebras, à portu veritatis aberrat, donec in ſaxa ſub mari latentia irruens, ſe ipſum in voluptates impactum perdiderit.

3 *Citra laborem.*] Laboribus enim omnia vendunt Dii.

1 Ch-

contra, quæ, cum nihil ſapiat, ſibi videtur ſapere, ea demum bis ſtulta eſt. AN. Neſcio quomodo fit, ut quemadmodum [1] clitellæ non conveniunt bovi, ita nec litteræ mulieri. MA. Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ bovi, quam mitra aſino, aut ſui. Quid ſentis de Virgine matre? AN. Optime. MA. Nonne verſabatur in libris? AN. Verſabatur; at non in iſtis. MA. Quid igitur legebat? AN. [2] Horas canonicas. MA. Ad quem uſum? AN. [3] Ordinis Benedictini. MA. Sit ita ſane. Quid [4] Paula & Euſtochium? nonne verſabantur in ſacris libris? AN. Verum iſtuc nunc rarum eſt. MA. Sic olim [5] rara avis erat Abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim Principes & Cæſares eruditione non minus quam imperio præminebant. Neque tamen uſque adeo rarum eſt, quam tu putas: ſunt in Hiſpania, ſunt in Italia non paucæ mulieres adprime nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: ſunt in Anglia Moricæ, ſunt in Germania Bilibaldicæ & Blaurericæ. Quod niſi caveritis vos, res eo tandem evadet, ut nos præſideamus in ſcholis Theologicis, ut concionemur in templis, occupabimus mitras veſtras. AN. Iſta Deus avertat. MA. Imo veſtrum erit hoc avertere. Quod ſi pergetis ut cœpiſtis, citius anſeres concionaturi ſint, quam vos mutos paſtores

1 *Clitellæ.*] Bovi clitellæ dicuntur imponi: vel ubi negotium mandatum eſt parum apto: ut hoc loco: vel ubi quis deprecatur provinciam, cui parum ſit idoneus, antequam ſibi ducat indecoram. Clitellæ vero ſunt ἐπισάγματα quibus ſarcinæ colligatæ mulis imponuntur.

2 *Horas canonicas.*] Statas preciunculas intelligit, quas certo numero Deo admetiuntur Pontificii.

3 *Ordinis Benedictini.*] Ridicule, quum Benedictus nondum eſſet natus.

4 *Paula & Euſtochium.*] Paula hæc matrona Romana, quæ mortuo marito in pauperes omnes ſuas facultates erogans, totam ſe literis dicavit. Ejus filia Euſtochium, Latinæ, Græcæ Hebraicæque linguæ peritiſſima: ſui temporis miraculum dictum. In ſacrâ Scriptura admodum verſata, pſalmos Hebraicos abſque interprete intelligebat & ſine inveſtigatione legebat. Hieronymo admodum chara. Patrum memoriâ inter fœminas magnam eruditionis laudem eſt conſequuta. Olympia Fulvia Morata, Heidelbergæ ſepulta: hodieque non minori gloriâ, orbi innotuit Anna Maria Schuurmans, ad grandem Ultrajectinæ Academiæ ſplendorem.

5 *Rara avis erat.*] Rara avis, pro re quavis novâ. Juven. *Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno.*

ſtores ferant. Videtis jam inverti mundi ſcenam: aut [1] deponenda eſt perſona, aut agendæ ſunt ſuæ cuique partes. AN. Unde incidi in hanc fœminam? Si quando viſes nos, ego te ſuavius accipiam. MA. Quibus modis? AN. Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. MA. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

1 *Deponenda eſt perſona.*] Modus loquendi à Comicis deſumptus. Taxatur autem hic horrenda inſcitia eccleſiaſticorum ævo Eraſmi. Tum enim veritas & doctrina, è cimmeriâ nocte erumpentes, tenebriones iſtos monachos detexerunt.

Epithalamium Petri Ægidii.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

AL. DEum immortalem! quod ego novum ſpectaculum heic video? BA. Aut tu vides quod nuſquam eſt, aut mei parum proſpiciunt oculi. AL. Atqui mirum ſpectaculum eſt & amabile. BA. Enecas: dic, ubi vides? AL. Ad lævam in hoc colle nemoroſo. BA. Collem video. AL. Non vides puellarum chorum? BA. Quid tibi venit in mentem, ut nos ad iſtum modum ludos facias? Ego ne muſcam quidem puellam uſquam conſpicor. AL. Tace: prodeunt è nemore. [1] Papæ, qui nitor, quæ gratia! non humanum eſt hoc ſpectaculum. BA. Quæ hunc agitant [2] intemperiæ? AL. Agnoſco; novem ſunt Muſæ, [3] cum tribus Gratiis; demiror quid agant; nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes ſunt redimitæ lauro; & ſuum quæque gerit organum. Porro Gratiæ quam amabiliter ſibi hærent! quam decet nullo adſtricta cingulo veſtis, ac liberis diffluens [4] laciniis! BA. At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quam te. AL. Imo neminem vidiſti me feliciorem. BA. Cur heic

1 *Papæ.*] Donato, miræ ſubito accipientis interjectio eſt, habet quippe in ſe affectum verbi miror.

2 *Intemperiæ.*] Id eſt, furiæ: erant enim Deæ habentes vim nocendi & per intemperantiam ſæviendi.

3 *Cum tribus Gratiis.*] Nempe Aglaia, Thalia, Euphroſyne, Jovis & Eurynomes filiæ. Tres finguntur, quod una beneficium det, altera accipiat, tertia reddat.

4 *Laciniis.*] Sinus veſtis, margo, fimbria. Gr. κράσπεδον.

heic ſolus habes oculos? AL. Quia non bibiſti [1] ex fonte Muſarum: nam his ſolis conſpicuæ ſunt Muſæ. BA. Ego affatim hauſi [2] è fonte Scoti. AL. Non ille fons eſt Muſarum, ſed lacus ranarum. BA. Non potes efficere, ut & ipſe videam hoc ſpectaculi? AL. Poſſem, ſiquidem adeſſet laurus: nam liquor è fonte limpido, ramo lauri adſperſus, oculos reddit hujuſmodi ſpectaculorum perſpicaces. BA. Ecce laurus: ecce fonticulus. AL. Commodum profecto. BA. Aſperge. AL. Intende: videſne? BA. Quantum antea. Aſperge rurſus. AL. Jamne vides? BA. Tantundem. Aſperge copioſius. AL. Jam vides, opinor. BA. Imo vix te video. AL. Miſer, quam penitus oculos tuos obſedit τὸ σκότος! Hæc ars vel aurigæ daret oculos. Verum non eſt quod crucieris: præſtiterit fortaſſe non videre, ne tali præmio videas Muſas, quali [3] Actæon vidit Dianam. Periculum enim eſſet, ne te vertant in [4] hiſtricem, aut aprum ſilveſtrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo ne obſtrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. [5] Χαίρετε, πολυπόθητοι θεαί. MV. [6] Καὶ σὺ μάλα χαῖρε, φιλόμουσε. AL. Quid vellicas? BA. Non præſtas quod promiſeras. AL. An non audis? BA. Audio; ſed velut [7] aſinus lyram. AL. Loquar igitur Latine. Quonam eſt iter tam cultis, tamque alacribus? Num inviſitis Lovanienſium [8] Academ-

1 *Ex fonte Muſarum.*] Fons hic Hippocrene, in Bœotiâ non procul ab Helicone monte, quem Poëtæ ungulâ Pegaſi equi alati factum fuiſſe fabulantur.

2 *E fonte Scoti.*] Duplex ſenſus eſt in voce Scoti; vel enim ut hoc loco, proprium eſt, deſignans Joannem Duns Scotum: cujus Philoſophia ſpinis tricisque ſubtilitatum referta, multis tenebris orbem involvit: vel appellativum, ut paulo poſt, & ſignificat tenebras: Σκότος enim Græcis caligo.

3 *Actæon.*] Actæon Ariſtæi & Autonoës filius, qui cum in valle Garganoë caſu Dianam nudam conſpexiſſet, in cervum verſus à canibus dilaniatus eſt. Ovidius; *Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam: Præda ſuis canibus non minus ille fuit.*

4 *Hiſtricem.*] Hiſtrix ſpinoſum animal, quod ſpinas ejaculatur. Quaſi ſus pungens. Belg. *Een Dier gelijck een Egel.*

5 *Χαίρετε.*] Id eſt, Avete optatiſſimæ Deæ.

6 *Καὶ σύ.*] Id eſt, Et tu multum ſalve, Muſarum amator.

7 *Aſinus lyram.*] Sic appellantur bonarum artium indociles atque intractabiles. Recte autem torquebitur in eos, qui indecore tentant artificium, cujus ſunt imperiti, & à quo natura abhorrent.

8 *Academiam.*] Guicciardino teſte, com-

demiam? Mv. Bona verba. Al. Quam ob rem? Mv. Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt aſini, [1]obblactiunt cameli, [2]obſtrepunt graculi, obgarriunt picæ? Al. Atqui ſunt & illic quibus veſtrum numen eſt venerandum. Mv. Scimus: eoque poſt annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta ſeculorum [3]periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim qui illic nobis amœnum exſtruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac ſanctius. Al. Non eſt fas ſcire quiſnam tantum decus invecturus ſit noſtræ ditioni? Mv. Tibi fas eſt, noſtrorum ſacrorum [4]myſtæ. Non dubium eſt, quin tibi notum ſit toto orbe celebre Buſlidianorum nomen. Al. Heroicum genus nominaſti, & ornandis ſummorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciſum Buſlidium Beſontinæ Eccleſiæ præſulem, qui unus non unum [5]Neſtorem præſtitit [6]Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, [7]qui major futu-

conditum hoc Gymnaſium anno vigeſimo ſexto ſæculi decimi quarti, precibus Belgicæ nobilitatis à Joanne Quarto Brabantiæ Duce: qui doctiſſimis viris undecunque magno ſalario convocatis id inſtruxit, & perpetuo cenſu, multiſque privilegiis, à Martino quinto Pontifice approbatis, donavit.

1 *Obblactiunt.*] Blactire proprie camelorum eſt. Ut grunnire porcorum; rudere aſinorum, &c.

2 *Obſtrepunt graculi.*] Nihil enim ſtolidis & imperitis cum bonis litteris. Nam graculus avis eſt ineptæ moleſtæque garrulitatis, atque obſtrepera; adeo ut à voce, qua ſonat, nomen inditum putent.

3 *Periodus.*] Circuitus.

4 *Myſtæ.*] Qui ſacris initiati ſunt, à μύω, nnde etiam ἀμυεῖ. Nam μύστης proptie eſt, qui adhuc μύει, nondum ἐποπτεύει, qui quaſi clauſis adhuc oculis initiatur, nondum factus contemplator. Erat ergo μύστης cui minora ſacra jam patebant, majora erant adhuc clauſa.

5 *Neſtorem.*] Proprium hic per antonomaſiam pro appellativo: Neſtor pro prudenti, fido & facundo: talis quippe fuit Nelei & Chloridis filius, qui ad tertiam hominis ætatem perveniens tantâ dexteritate ingenii & eloquio valebat, ut Agamemnon profiteretur ſe brevi capturum Trojam ſi decem Neſtores contigiſſent.

6 *Philippo maximi Maximiliani filio.*] Eſt hic Philippus vigeſimus nonus Hollandiæ Comes, filius Maximiliani Cæſaris & Mariæ, Caroli Bellicoſi filiæ. In Hiſpania Joannam Ferdinandi Regis filiam uxorem duxit: & ita jure Matrimonii regni Hiſpanici adminiſtrationem adeptus, anno ſexto decimi quinti ſæculi in Civitate Burgenſi obiit, relictis duobus filiis Carolo & Ferdinando & quatuor filiabus.

7 *Qui major futurus eſt.*] Recte major: utpote qui hæres paternarum ditionum,

tot

Y

futurus eſt, patri? Mv. O felices nos, niſi fata virum illum terris invidiſſent! Quantus erat ille [1] Mecœnas honeſtorum ſtudiorum, quam candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium, admirabili judicio prudentiaque virum, & Hieronymum. Al. Hieronymum novimus, omni litterarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. Mv. Nec eum fata longævum eſſe patientur, tametſi nemo dignior eſt immortalitate. Al. Unde iſta noſtis? Mv. Apollo nobis denarravit. Al. Quænam eſt iſta fatorum invidia, ut optima quæque [2] protinus ſubducant? Mv. Id quidem non eſt hujus temporis philoſophari: ſed [3] Hieronymus heic ſumma cum laude moriens, univerſas opes ſuas deſtinabit [4] inſtituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditiſſimi viri profitebuntur. Ea res magnum ornamentum adjunget & ſtudiis, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter verſabimur Lovanii. Al. Quo nunc igitur eſt iter? Mv. Antverpiam. Al. Muſæ & Gratiæ ad mercatum? Mv. Nequaquam; imo ad nuptias. Al. Quid virginibus cum nuptiis? Mv. Ad tales nuptias non eſt indecorum ire virgines. Al. Quas igitur nuptias narras? Mv. Sanctas, puras, caſtas, ad quas non puderet ipſam adire Palladem; & arbitror adfuturam. Al. Non eſt fas ſcire ſponſi nomen & ſponſæ? Mv. Arbitror

tot regnorum, ducatuum, comitatuum & dominiorum, inſuper in Cæſarem Romanum eſt electus. Maximis victoriis clarus deceſſit, abdicato ante imperio, in Hieronymiani ordinis Monaſterio, ſæculi decimi quinti anno quinquageſimo octavo.

1 *Mecœnas.*] Mecœnas per antonomaſian pro ſtudiorum fautore, doctorumque patrono.

2 *Protinus ſubducant.*] Ethniciſmum redolent Ovidii verſus, huc quoquo modo ſpectantes. *Cur rapiant mala fata bonos: (ignoſcite faſſo) Sollicitor nullos eſſe putare Deos. Vive pius, moriere tamen; cole ſacra, colentem Mors tamen à templis ad cava buſta trahet.*

3 *Hieronymus.*] Hieronymus hic Buſlidius in oppido Arlunenſi, vulgo Arlon, ducatus Lucemburgici natus eſt.

4 *Inſtituendo Lovanii.*] Præter celeberrimum omnium artium & facultatum Lovanii ſunt ſupra viginti præclara collegia à diverſis illuſtri famâ viris, optimis legibus inſtituta. Excellunt autem inter hæc Pædagogia Lilii, Caſtri, Porci, Falconis, ubi philoſophiam ſtudioſi docentur. Nec cedit his Collegium Trilingue, ita dictum quod peculiariter in tribus primariis linguis Latina, Græca & Hebraica inſtituuntur, ab Hieronymo Buſlidio inſtitutum.

1 Et

bitror tibi non ignotum eſſe candidiſſimum illum juvenem & omnibus politioris litteraturæ deliciis expolitiſſimum, Petrum Ægidium. AL. Gemmam nominaſti, non hominem. MV. Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipſo digna Apolline. AL. Ille quidem veſtri cultor eximius à teneris annis fuit. MV. Huic igitur canemus Epithalamium. AL. Et [1] ſaltabunt Gratiæ? MV. Non modo ſaltabunt, verum etiam duo candidiſſima pectora, [2] indiſſolubilibus mutuæ benevolentiæ nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos poſſit incidere vel iræ, vel tædii. Illa perpetuum nihil audiet, niſi, *Mea lux*: ille viciſſim nihil, niſi *Anime mi*. Atque huic jucunditati ne ſenectus quidem quidquam detrahet, imo potius adjunget aliquid. AL. Demirarer, ſi, qui ſic vivunt, poſſint ſeneſcere. MV. Recte mones: nam maturitas erit potius, quam ſenectus. AL. Atqui novi permultos, quibus intra menſes treis, iſtæ verborum blanditiæ longe in diverſum verſæ ſunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant [3] diſci & [4] quadrulæ: Maritus pro, *Anime mi*, audiebat, *Fungus*, *lagena*, *ſpongia*: uxor, [5] *Scropha*, [6] *Acco*, [7] *Vomica*. MV. Vera prædicas: ſed iſtiuſmodi nuptiæ Gratiis iratis coierant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. AL. Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. MV. Tam raras virtutes, rara decet felicitas. AL. Quid?

1 *Et ſaltabunt Gratiæ.*] Finguntur Gratiæ à poëtis ſaltationis peritæ. Hinc Horatius: *Gratia cum Nymphis geminiſque Sororibus audet Ducere nuda choros.*

2 *Indiſſolubilibus mutuæ.*] Recte: hinc & ipſæ connexæ & inſolubiles inter ſe dicuntur: perpetuaque amicitiæ fœdera pangere.

3 *Diſcus.*] Vas in quo cibaria apponuntur. Belg. *Een vlacke ſchotel met bree rande.*

4 *Quadrulæ.*] *Quadrula*, parva quadra. Vaſculum quatuor angulorum, ubi inciſa reponuntur opſonia. Belg. *Een vierkante teljoor.*

5 *Scropha.*] Scropha vel ſcrofa χοιρὰς Græcis, γρομφὰς Suidæ, ſus fœmina, quæ fœtus cauſa alitur: Columella ait: Scrofæ probantur longiſſimi ſtatus, ut ſint reliquis membris ſimiles verribus.

6 *Acco.*] Mulier ob ſtultitiam nobilis, quæ ſe in ſpeculo contemplans imaginem ſuam alloquebatur, ac ſi ea eſſet alia mulier. hinc *Accizo*, Gr. ἀκκίζω, *ſtulte facio.*

7 *Vomica.*] Ulcus: ſic appellamus nobis moleſtos.

1 *Imo-*

AL. Quid ? coibunt nuptiæ abſque [1] Junone & [2] Venere? MV. Juno quidem non aderit, rixoſa Dea, & cui raro [3] bene convenit cum ſuo Jove. Ne Venus quidem [4] illa terreſtris & ebrioſa; verum altera illa cœleſtis, quæ conciliat formas animorum. AL. Proinde ſterile matrimonium mihi narras. MV. Nequaquam; imo feliciſſime fœcundum. AL. Quid illa cœleſtis gignit, niſi animos? MV. Imo addit & corpora, ſed ipſis animis morigera, perinde quaſi gemmeo [5] myrothecio indas [6] opobalſamum. AL. Ubinam eſt ea? MV. En tibi procul adventat. AL. Video: Deum immortalem, qui fulgor, quæ formæ majeſtas! ad hanc quidem altera Venus invenuſta eſt. MV. Vides quam modeſti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera dementat animos mortalium, ſed oculatiſſimi: nec habent inſanas faces, ſed ignes placidiſſimos; nec habent plumbeas cuſpides, quibus immittunt odium amantis, ac miſeros animos amore non mutuo diſcruciant. AL. Plane matrem referunt. O felicem illam domum, & ſuperis egregie caram! Cæterum licetne audire Epithalamium carmen, quod illi deſtinaſtis? MV. Imo rogamus, ut libeat audire.

CLIO.

Candida laurigero nubit Cornelia Petro,
Auſpiciis adſint numina dextra bonis.

MELPOMENE.

Contingat illis [7] turturum concordia,

Corni-

1 *Junone.*] Juno enim nubentibus præeſſe credita, unde & Pronuba dicta.

2 *Venere.*] Venus quippe amorum, pulchritudinum & deliciarum Dea: ita nominata, teſte Cicerone, quod ad omnia veniat.

3 *Bene convenit cum ſuo.*] Conſulantur poëtarum fabulæ: ubi Juno zelotypa magnos identidem Jovi tumultus excitat.

4 *Illa terreſtris.*] Alluſit ad hoc quod Socrates apud *Platonem* facit duas Veneres, & duos Cupidines.

5 *Myrothecion.*] Vaſculum unguentarium, & quaſi repoſitorium unguentorum. Ex *μύρον*, unguentum, & *τίθημι*, pono.

6 *Opobalſamum.*] Succus balſami, qui ſc. ex balſamo manat.

7 *Turturum concordia.*] Eſt in hac ave ſingulare ſtudium mutui amoris & caſtitatis: unde & offerebatur ſacrificium à puerpera. Uni nubit turtur, & cum ſuo

[1] *Corniculæ vivacitas.*

THALIA.

Ille caritate [2] Gracchum Tiberium præceſſerit,
Qui ſua vitam antepoſuit conjugis Corneliæ.

EUTERPE.

Illa caritate ſuperet [3] conjugem Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit ſua.

TERPSICHORE.

Ille non flagret leviore flamma,
Attamen fato meliore, quam olim
[4] Plaucius raptæ ſociæ gravatus
Eſſe ſuperſtes.

ERATO.

Illa non flagret leviore flamma,
Attamen longe meliore fato,
Caſta quam ſanctum deamavit olim
[5] Porcia Brutum.

CALLIOPE.

Sponſum moribus undiquaque ſanctis,
Nec [6] Naſica probatus antecellat.

URA-

ſuo compare ſine intermiſſione ſobolem gignit. Amiſſa conjuge non ducit aliam, ſed ſolitarius miſere gemit, & bibiturus aquam prius turbat. Hinc factum quod olim in nuptiis turturum concordiam precabantur.

1 *Corniculæ vivacitas.*] Hinc *Cornicibus vivacior*, de vehementer annoſis proverbialis hyperbole eſt, ab ejus avis prodigioſa vivacitate ſumpta; cui Heſiodus novem tribuit hominis ſecula.

2 *Gracchum.*] Lege *Plutarchum* in Gracchis, ſtatim in principio.

3 *Conjugem Admeti.*] Alceſte uxor Regis Admeti Theſſalorum, quæ promtiſſime ſe morti obtulit: cum ægrotante marito ab oraculo reſponſum eſſet relatum, brevi illum moriturum, niſi quis amicorum pro eo moreretur. Extat de hac Alceſte Euripidis tragœdia. Meminit & *Valer. Max.* l. 3 c. 6. Atque ibidem de Plancio & Horeſtilla. Rurſus ibidem de Porcia Catonis filia Bruti uxore.

4 *Plancius raptæ.*] M. Plautius (ita enim nomen colligit Valerius, non Plantius) cum ſenatus imperio claſſem ſociorum, ſexaginta navium in Aſiam reduceret, Tarentumque appuliſſet, atque ibi uxor ejus Oreſtilla, quæ illic eum proſecuta fuerat, morbo preſſa deceſſiſſet, funerata ea atque in rogum impoſita, inter officium ungendi & oſculandi ſtricto ferro incubuit. Quem amici, ſicut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt: ac deinde ſubiectis facibus utrumque una cremarunt.

5 *Porcia Brutum.*] Porcia hæc Catonis filia, cum apud Philippos victum & interemptum virum Brutum cognoſceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones hauſit & ſe ſuffocavit.

6 *Naſica probatus.*] Hic eſt ille Scipio Naſica, qui à Senatu vir optimus judicatus: matrem Deûm primitus advectum hoſpitio excepit. Quanquam autem

URANIA.

Uxor moribus undiquaque caſtis
Vincat [1] Sulpitiam Paterculanam.

POLYHYMNIA.

Laudetur ſimili prole puerpera,
Accreſcat domui res ſimul & decus,
Sed livore vacet; ſi fieri poteſt,
Factis egregiis debita gloria.

Al. Prorſus inviderem illi Petro Ægidio, niſi tantus eſſet hominis candor, ut ipſe nemini poſſit invidere. Mv. Sed jam tempus eſt, ut cœptum carpamus iter. Al. Nunquid eſt quod interim velitis renuntiari Lovanium? Mv. Ut noſtro nomine ſalutes amicos omnes candidos, ac noſtri ſtudioſos, ſed præ cæteris vetuſtiſſimum noſtri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borſalum. Al. Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? Mv. Dicam in aurem. Al. [2] Res non eſt magni ſumtus, itaque fiet quam primum.

tem præcipuas dignitates & munia obiiſſet, nihil tamen ſupererat, unde mortuus tumulo mandaretur.

1 *Sulpitia.*] Sulpitia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci, quæ ob pudicitiam è centum matronis lecta fuit ad dedicandum Romæ Veneris ſimulacrum. Meminit T. Livius.

2 *Res non eſt magni ſumtus.*] Videtur hoc dictum in aurem, ut ſuſpendant ſeſe.

[1] *Exorciſmus, ſive Spectrum.*

THOMAS, ANSELMUS.

Th. Quid eſt bonæ rei, quod tecum rides tam ſuaviter, quaſi theſaurum nactus ſis? An. Non procul aberrat

1 *Exorciſmus.*] Ἐξορκισμὸς vulgo *conjuratio*, qua obteſtatione nominis divini dæmonia ejiciuntur. Inde & *exorciſtæ*: quales fuerunt cum impoſtores illi Judæi, de quibus Act. 19. 13. tum qui in prima Chriſtianorum eccleſia dono miraculorum pollentes, ad Chriſtianiſmi confirmationem, manus impoſitione energumenos à diabolis liberabant. Hodie apud Pontificios exorciſtæ peculiarem eccleſiaſticum ordinem conſtituunt: Quamvis certum ſit falſo illos hoc exorcizandi dono, quod cum extraordinariis miraculorum donis in primitiva eccleſia dudum deſiit, tantopere gloriari. Præterea ſi detur illos vete dæmones ejicere: ubi virtus & autoritas à Deo collata. Eo etiam magis fuæ hic

errat à ſcopo tua divinatio. TH. At non imparties ſodali quidquid iſtuc eſt boni? AN. Imo jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus ſinum effunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audivi modo fabulam lepidiſſimam, quam jures eſſe comicum figmentum, niſi mihi locus, perſonæ, totaque res eſſet tam nota, quam tu notus es mihi. TH. Audire geſtio. AN. Noſtine Polum Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is eſt & auctor, & actor hujus fabulæ. TH. Facile crediderim. Nam ille vel [1] abſque perſona poſſit quamvis agere fabulam. AN. Sic eſt. Noſti, opinor, & prædium quod habet non ita procul à Londino? TH. Phy: non ſemel illic compotavimus. AN. Agnoſcis igitur viam utrinque arboribus pari digeſtis intervallo ſeptam. TH. Ad lævam ædium partem, altero fere [2] baliſtæ jactu. AN. Tenes. Alterum viæ latus habet alveum ſiccum, dumis ac vepribus obſitum: è ponticulo iter eſt in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Jam pridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci ruſticos, juxta ponticulum hunc obverſari [3] ſpectrum quoddam, cujus ſubinde exaudirentur miſerandi ejulatus: ſuſpicabantur animam eſſe cujuſpiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat iſtius rumoris? AN. Quis, niſi Polus? [4] Hoc prooemium præſtruxerat ſuæ fabulæ. TH. Quid iſti venit in mentem, ut iſta confingeret? AN. Neſcio; niſi quia ſic eſt hominis ingenium; gaudet hujuſmodi commentis ludere ſtulti-

tus hic detegitur; quod, ut ipſi confitentur, nihil præſtant, orthodoxæ religionis quopiam præſente: cum olim in præſentia paganorum, teſte Arnobio, veteres expellerent Diabolos.

1 *Abſque perſona.*] In ſcenâ perſonas nuncupamus: qui modo Regio, ſubditi, liberi aut ſervi veſtibus ornati, eorundem mores & geſtus exprimunt.

2 *Baliſtæ jactu.*] *Baliſta* vel potius *ballista*, à βάλλω jacio, inſtrumentum bellicum, quo ſaxa vel tela mittuntur.

3 *Spectrum quoddam.*] Bellarminus, inter rationes quibus confictum ſuum purgatorium aſtruit, quarto loco conſtituit apparitiones animarum, quæ ſe in purgatorio eſſe renunciaverunt, & opem à vivis implorarunt. Egregie illi reſpondet Gregorius Nyſſenus: Non ea inquit mortuorum natura eſt, ut oculis conſpici & per ſe monere mortales queant.

4 *Hoc prooemium.*] Latinis exordium ſeu præfatio, ex πρὸ & οἶμος. Proprie autem quod præcinebatur à citharœdis certamen initaris.

1 *Rethe-*

ſtultitiam populi. Dicam quid nuper deſignarit hujus generis. Simul equitabamus aliquammulti [1] Richemondam; inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mire ſerenum, nec ulla uſquam nubecula ſuffuſcatum. Ibi Polus intentis in cœlum oculis, ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine crucis; & vultu ad ſtuporem compoſito, ita ſecum: *Deum immortalem, quid ego video?* Rogantibus qui proxime equitabant, quid videret, rurſus obſignans ſe majore cruce: *Avertat*, inquit, *clementiſſimus Deus hoc oſtentum!* Cum inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonſtrans cœli locum, *Nonne*, inquit, *videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retorta?* Cum negarent ſe videre, atque ille juſſiſſet, oculos intenderent, ac locum ſubinde commonſtraret, tandem unus quiſpiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale portentum apparuiſſe. Mirum autem, quantum [2] fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui, quid ſibi vellet hoc oſtentum, [3] interpretarentur ſerio. Horum ſtultitia ille qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur.

1 *Richemondam.*] Deſignat autor primariam urbem comitatus Richmondſchire, qui pars Eboracenſis agri, ſolſtitialem occaſum ſpectantis. Oppidum autem ipſum exiguo mœnium circuitu incluſum, ſed productis ad tres portas ſuburbiis ſatis frequens, ab Uro flumine perfunditur. Nomen factum à Caſtro, quod Alanus Britanniæ Armoricæ Comes exſtruxerat. Alioquin & Richemond regia eſt, quæ prius *Shene* dicta, poſtea ab Henrico VII. novam cognominationem adepta eſt; utpote qui privatus Richmondiæ Comitatus titulum geſſerat, eandem ex cineribus auguſtiori formâ reædificavit.

2 *Fama popularis.*] *Fama malum, quo non aliud velocius ullum: Mobilitate viget viréſque acquirit eundo.* Et poſt egregiam ejuſdem deſcriptionem ſubjungit tandem Virgilius; *Tam ficti pravique tenax quam nuncia veri.*

3 *Interpretarentur ſerio.*] Narrat Varterius ſimile figmentum Hermici Cajadi, qui Latinis carminibus commentus Sibyllinam vaticinationem, in columnis marmoreis inciſam, quas data opera detruncatas defodit. Poſtmodo autem inventæ totum orbem in admirationem traxerunt, & doctorum etiam ingenia commentationibus laſſarunt.

tur. TH. Agnoſco hominis ingenium. Sed redi ad ſpectrum. AN. Interea commodum divertit ad Polum Faunus quidam ſacerdos, ex eorum genere, quibus non ſatis eſt appellari Latine regulares, [1] niſi Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is ſibi non vulgariter videbatur ſapere, præſertim in rebus ſacris. TH. Intelligo; repertus eſt actor fabulæ. AN. Super cœnam ortus eſt ſermo de rumore ſpectri. Cum Polus ſentiret Fauno rumorem hunc non ſolum auditum eſſe, verum etiam creditum; cœpit hominem obteſtari, vir doctus ac pius ſuccurreret animulæ tam dira patienti: & ſi quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miſerum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certior. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum: Faunus obambulans, cum jam tenebræ ſuſtuliſſent certum de rebus judicium, tandem audit miſerandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in vepreto, adhibitâ ad id olla fictili: quo vox è cavo reddita, lugubrius quiddam ſonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit [2] phaſma [3] Menandri. AN. Magis iſtuc dices, ſi totam audieris. Faunus domum ſe recepit, narrare cupiens quid audiſſet. Polus alia via compendiaria jam anteverte-

1 *Niſi Græce.*] Ludit: alioqui *Canonici* non dicuntur à regula, ſed à præbenda, quam nunc vocant. Nam *canon* aliquando eſt certus cibi potuſve modus, qui dabatur militibus.

2 *Phaſma Menandri.*] Donati verba ſunt: Phaſma eſt nomen fabulæ Menandri in qua noverca ſuperducta adoleſcenti, virginem quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo ſecum habebat aſſidue nullo conſcio. Parietem qui medius inter domum mariti & vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipſo tranſitu ſacrum locum eſſe ſimularet. Cumque tranſitum intenderet ſertis & fonde fœlici, rem divinam ſæpe faciens, evocabat ad ſe virginem. Quod cum animadvertiſſet adoleſcens, primum aſpectu pulchræ virginis, velut numinis viſu perculſus, exhorruit: unde Phaſma eſt nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita exarſit in amorem puellæ: ita ut remedium tantæ cupiditatis, niſi ex nuptiis non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis & ex voto amatoris conſenſuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula.

3 *Menandri.*] Menander hic Athenienſis, divino ingenio, octuaginta comœdiarum ſcriptor, teſte Suida.

1 *Suſcepit*

verterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res eſſet admirabilior. TH. Poterat interim Polus tenere riſum? AN. Ille ne? Vultum habet in manu. Dixiſſes rem ſerio agi. Tandem Faunus vehementer obteſtante Polo, [1] ſuſcepit negotium exorciſmi, ac totam eam noctem agit inſomnem, dum diſpicit quibus modis rem aggrederetur tuto: nam ſibi quoque miſere metuebat. Primum itaque congeſti ſunt exorciſmi efficaciſſimi, & additi novi nonnulli per viſcera beatæ Mariæ, per oſſa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus eſt locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus eſt [2] circulus ſatis amplus, qui crebras haberet cruces, variaſque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum eſt vas ingens, plenum aquæ conſecratæ. Addita eſt in collum ſacra ſtola, quam vocant, unde pendebat initium Euangelii [3] ſecundum Joannem. In loculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis conſecrari ſolitam, quæ vulgo dicitur *Agnus Dei*. His armis olim ſe muniebant adverſus noxios dæmones, prius quam illis [4] Franciſci cuculla cœpit eſſe formidabilis. Hæc omnia procurata ſunt, ne, ſi ſpiritus malus eſſet, impetum faceret in exorciſtam. Nec tamen auſus eſt ſe ſolum huic circulo committere; ſed decretum eſt, adhibendum eſſe ſacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, ſi naſutior adjunctus fuiſſet, prodere-

1 *Suſcepit negotium exorciſmi.*] Faunus hic ſub perſona exorciſtæ introducitur: officium illius juxta Pontificios, exorciſmos eccleſiæ legere ſuper energumenos, & eo modo præparare illos, ut ſacrificii divini participes fiant. Hic & in alium finem exorcizat.

2 *Circulus ſatis amplus.*] Eodem modo hodieque & olim magi & ſagæ Diabolum adjurant: utpote qui circum ſe circulum in ambitu variorum monſtrorum oſſibus & craniis obſeptum, deſcribunt, & conceptis verbis Dæmonum auxilium implorant.

3 *Secundum Joannem.*] Et hic exorciſtæ Romanenſes magorum impias ceremonias imitantur: illi enim in multis ſuis impoſturis principium Euangelii Joannis adhibent.

4 *Franciſci cuculla.*] Salſe ridet autor ſuperſtitioſam Papicolarum veſaniam, cum aquis ſuis luſtralibus, agnis Dei, circulo crucibus circumſepto, ſimilibuſque manifeſte impiis quiſquiliis. Quantum autem ſanctitatis, quantum virium adverſus Diabolorum inſultus cucullæ Franciſcani inhæreat, jam ante demonſtratum.

proderetur fabulæ myſterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: ſic enim poſtulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Poſtridie rebus omnibus rite præparatis, ſub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præceſſerat, è vepreto gemit miſerabiliter. [1] Faunus auſpicatur exorciſmum. Interim Polus clam per tenebras ſubducit ſe in villam proximam. Illinc adducit aliam perſonam fabulæ: nec enim poterat niſi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conſcendunt equos nigros, ignem occultum ſecum ferunt. Ubi non procul abeſſent à circulo, ignem oſtentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. TH. Quantum operæ ſumſit Polus ille, ut falleret! AN. Sic eſt homo. Verum ea res propemodum peſſime ceſſerat illis. TH. Quî ſic? AN. Nam equi ſubitò prolato igne conſternati, parum abſuit quin & ſe præcipitarent, & ſeſſores. Habes [2] primum actum fabulæ. Ubi reditum eſt in colloquium, Polus velut ignarus omnium, rogat quid eſſet actum. Ibi Faunus narrat ſibi conſpectos duos teterrimos [3] cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus ſpirantes ignem; qui tentaſſent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cum accreviſſet animus Fauno, poſtero die ſummo cum apparatu redit in circulum: cumque diu multis obteſtationibus provocaſſet ſpectrum, Polus rurſum cum collega ſuo procul oſtendit ſeſe ex equis atris horrendo fremitu, quaſi cuperent irrumpere in circulum. TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male ceſſerat.

1 *Faunus auſpicatur exorciſmum.*] Alfonſo de Caſtro Exorciſmus Pontificius eſt invocatio divini nominis, quæ fit ſuper energumenos, adjurando ſpiritum immundum per virtutem divinam, ut egrediatur ab iis.

2 *Primum actum fabulæ.*] Habet autem actus quinque, ſecundum illud: *Neve minor quinto neu ſit productior actu Fabula.*

3 *Cacodæmones.*] Quandoquidem Δαίμων Deus vel Dea, ut & genius vel angelus, hinc differentiæ cauſa additur epitethon ἀγαθοῦ vel κακοῦ. Imo &, ut hoc loco, unicâ voce effertur, κακοδαίμων, diabolus, malus genius.

1 *Vadunt*

rat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque ſe proripit, velut abacti exorciſmis Fauni, Sacerdotem utrumque, una cum vaſe quod habebant aquæ ſacræ plenum, provolvunt in terram. TH. Hoc præmii tulit pro ſua actione parochus? AN. Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deſerere cœptam fabulam. His ita geſtis, ubi reditum eſt ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuiſſet in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem ſuis verbis profligaſſet: jamque certam conceperat fiduciam, nullum eſſe tam noxium aut impudentem dæmonem, qui poſſet in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abeſt à fatuo. AN. Nihil adhuc audiſti. Hucuſque progreſſa fabula, commodum ſupervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut ſcis, ingenio mire feſtivo. TH. Scio, nec abhorrens ab hujuſmodi jocis. AN. Abhorrens? Nullum ille [1] vadimonium non deſereret, ſi talis vel ſpectanda, vel agenda eſſet fabula. Huic ſocer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes, ut animam agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit ſe linteo, quemadmodum apud nos ſolent funera: habet prunam vivam in teſta, quæ per linteum reddebat ſpeciem incendii. Sub noctem itum eſt ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorciſmos omnes. Tandem procul inter vepretum [2] oſtendit ſeſe anima, ſubinde oſtentans ignem, ac miſere ſuſpirans. Hanc cum Faunus obteſtaretur, ut eloquere-

1 *Vadimonium.*] Id eſt, rem quamlibet ſeriam, & maximi momenti. Olim enim turpe erat & damnoſum, vadimonium deſerere: nec excuſabatur vadimonii promiſſor, niſi ob cauſas egregiè graves.

2 *Oſtendit ſeſe anima.*] De apparitionibus & regreſſu animarum mira nugantur Papicolæ, nec inter ſe conveniunt ipſi. Bellarminus ſuper hac re tres quæſtiones movet, quas ſuo more ſolvit. Subjungit autem ex inferno limboque puerorum non dari regreſſum, ſed ex purgatorio quidem limboque patrum. Habemus enim hic teſtimonia graviſſimorum autorum: Ita ut impudentiſſimum ſit dicere apparitiones animarum eſſe Dæmonum fingentium ſe eſſe animas de purgatorio exeuntes & ſuffragia poſtulantes. Ita ſonant ejus verba.

queretur quiſnam eſſet, ſubito proſiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris eſt in hanc animam; mea eſt: ac ſubinde procurrit uſque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorciſtam; moxque velut ſubmotus verbis exorciſmi, & vi aquæ ſacræ, quam illi multam aſperſit, retroceſſit. Tandem abacto [1] pædagogo dæmone, naſcitur [2] dialogiſmus Fauni cum anima. Percunctanti, & obteſtanti, reſpondit ſe eſſe animam hominis Chriſtiani. Rogata, quo nomine vocaretur, reſpondit, Faunus; Faunus, inquit, idem mihi nomen eſt. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis eſſe cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur, ne diutina confabulatio proderet fucum, ſubducebat ſeſe anima, negans ſibi fas eſſe diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni: pollicita tamen eſt ſeſe poſtridie redituram, hora qua fas eſſet. Rurſus convenitur in ædibus Poli, qui [3] choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorciſta, quid eſſet geſtum, nonnulla etiam admentiens, quæ ſibi tamen perſuadebat eſſe vera. Adeo favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, ſcilicet, animam eſſe Chriſtianam, quæ ſub inclementiſſimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorciſmo proximo ridiculum quiddam accidit. TH. Obſecro, quidnam? AN. Cum Faunus [4] evocaſſet animam, Polus, qui dæmonem agebat,

1 *Pædagogo.*] Qui ſervabat animam, nec ab ea diſcedebat. Sic Terentius Phædriam vocat puellæ pædagogum.

2 *Dialogiſmus.*] Διαλογισμὸς Rufiniano ſchema διανοίας, quum quis ſecum rem quampiam volutans, tanquam cum altero colloquens, interrogat & reſpondet. Hic & pro dialogo ſeu ſermocinatione, interrogationem reſponſionemque continente.

3 *Choragus.*] Qui producit ac reducit perſonas in fabulis, quaſi præfectus fabulæ.

4 *Evocaſſet animam.*] Autor quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur, non tantum abſolute negat animarum apparitiones, ſed & rationes exhibet cur non appareant. Opponantur ipſiſſima verba Bellarmino jam jam allegato: Numquid ergo ſcire poſſumus, quare non permiſerit Deus, animam alicujus eorum qui è vivis deceſſerunt, ad nos redire & enarrare, qualisne rerum apud inferos ſtatus & qualis ibi ſit neceſſitas? Reſpondet autem. Multa inde deceptio in hac vita orietur: multi

enim

agebat, prorſus ſic aſſiliit, quaſi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorciſmis, multamque vim aquæ aſpergeret, tandem exclamat dæmon, ſe ne pili quidem facere iſta omnia: *Rem*, inquit, *habuiſti cum puella; mei juris es.* Id cum Polus joco diceret, tamen forte fortuna verum dixiſſe viſus eſt: nam exorciſta hoc dicto tactus, ilico recepit ſe in centrum circuli, & neſcio [1] quid immuſſavit in aurem parocho. Id Polus ſentiens, recepit ſeſe; ne quid audiret, [2] quod audire fas non eſſet. TH. Sane Polus religioſum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic eſt. reprehendi poterat actio, quod parum meminiſſet decori. Exaudivit tamen parochi vocem, [3] indicentis ſatisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam. ex hoc conjiciebat, illum ter habuiſſe rem eadem nocte. TH. Hoc ſane regularis ille præter regulam. AN. Homines ſunt, & lapſus erat humanus. TH. Perge. quid deinde factum? AN. Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat. Fefelliſti me, inquiens: ſi ſapuiſſem, non monuiſſem te. Perſuaſum eſt hoc multis, quæ [4] ſemel Sacerdoti confeſſus ſis, prorſus abolita eſſe è memoria dæmonis, ne poſſit opprobrare. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum collo-

enim ex Dæmonibus transformari poſſent in formas hominum defunctorum & dicerent ſe à mortuis reſurrexiſſe, & multas ementitas res ac dogmata, de eis quæ ibi fiunt, poſſent inter nos ſpargere ad noſtri ſeductionem & perditionem. Et Nyſſenus: Non ea eſt animarum jam natura, ut oculis conſpici poſſunt.

1 *Quid immuſſavit.*] Nempe confeſſionem auricularem, ut abſolveretur à crimine, cujus ex propriæ conſcientiæ dictamine ſe reum agnoſcebat, parocho dixit.

2 *Quod audire fas.*] Id myſterium tanto ſilentio colendum, ut à nullo abſque capitis periculo effutiatur; & idcirco etiam uni ſacrificulo, ſemotis omnibus arbitris, confeſſio auricularis fit.

3 *Indicentis ſatisfactionem.*] Pro delictorum gravitate imponitur confitentibus pœna, quâ pro delictis ſatisfaciant.

4 *Semel Sacerdoti confeſſus ſis.*] Imo, quidni? Quandoquidem in poteſtate Sacerdotis eſt, cui confeſſio fit, peccata in totum remittere; ut Pontificii docent. Conſule illorum libros, in quibus confeſſionis hujus auricularis inuſitatas vires deſcriptas invenies.

colloquium habitum eſt cum anima. Summa huc evaſit. Roganti exorciſtæ, num qua via poſſet è cruciatu liberari; reſpondit illa, poſſe, ſi pecunia, quam reliquiſſet fraude partam, reſtitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, ſi per bonos viros diſpenſaretur in pios uſus? Reſpondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorciſta, ſumma diligentia percunctatus eſt, quanta eſſet ſumma. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus heic defoſſus eſſet. Præſcripſit in quos uſus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus [1] adiret limina Petri, alter iret [2] ſalutatum Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu, [3] qui eſt Treveris. Deinde per aliquot monaſteria magna vis pſalteriorum, ac miſſarum perageretur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret. Jam totus erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat. TH. Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter [4] male audiunt Sacerdotes. AN. Ubi nihil eſſet omiſſum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta ſubmonitus à Polo, cœpit animam de curioſis artibus percunctari, [5] de alcumiſtica, deque

1 *Adiret limina Petri.*] Intelligit Baſilicam D. Petri in Vaticano Romæ, à Clero exſtructam, à Conſtantino Magno amplificatam, à Julio II. novo augmento renovatam, à Paulo V. formâ & magnificentia qua hodie conſpicitur ædificatam.

2 *Salutatum Jacobum.*] Jacobus Apoſtolus Hiſpanorum divus tutelaris magna ſuperſtitione Compoſtellæ colitur. Creditur illi templum conſtruxiſſe Alfonſus tertius Caſtiliæ Rex paulo ante ſæculum nonum. De Jacobo Compoſtellano vide ſuperius.

3 *Qui eſt Treveris.*] Treviris ſua antiquitate omnes reliquas Galliæ civitates ſuperat. Hinc vulgatus verſiculus: *Ante Romam Treviris centum fuit octo viginti.* Æneas Sylvius Romam antiquiorem eſſe ſcribit annis mille & trecentis. Adjacet Moſellæ. Pecten autem Chriſti ibidem reſervatus reponendus eſt inter alias reliquias, quibus credulæ plebi Papicolæ miſere illudunt.

4 *Male audiunt Sacerdotes.*] Quantopere auro inhient etiam illi quibus nefas aurum tractare, dudum orbi innotuit. Hinc recte Scaliger de iiſdem:

Quibus fuere dura ſaxa cervical:
Cavata rupes dormientibus cella:
Nunc inter aulæ viperas catervatim
Sues cruore pauperum ſaginantur.

5 *De Alcumiſtica.*] Alcumiſtica ars ſeu alchimia ſcientia docens facere aurum vel argentum ex pulveribus metallis vel aurum à cupro ſeparare.

1 *Magia.*]

deque [1]magia. Et ad hæc anima quædam reſpondit pro tempore, cæterum pollicita, ſe plura indicaturam, ſimul atque illius opera liberata fuiſſet à pædagogo dæmone. Sit hic, ſi videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique ſerio prædicare rem prodigioſam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monaſteriis magnifica quædam: & omnino nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit ſigna, non auſus tamen eſt effodere theſaurum, quod anima injeciſſet ſcrupulum, ingenti periculo facturum, ſi prius, quam eſſent peractæ miſſæ, theſaurus attingeretur. Jam multis naſutioribus ſubolebat fucus. Cum tamen ille nuſquam non deprædicaret ſuam ſtultitiam, clam admonitus eſt ab amicis, præſertim ab Abbate ſuo, ne qui hactenus habitus eſſet vir prudens, nunc diverſum de ſe ſpecimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem eſſe ſeriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter ſpectra & malos genios nihil ſomniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipſam faciem, quæ ſic pallebat, ſic erat extenuata, ſic dejecta, ut larvam eſſe diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio ſuccurſum fuiſſet. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujuſmodi technam commenti ſunt. Effinxerunt epiſtolam raris litteris deſcriptam; idque non in chartis vulgaribus, ſed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, ſubrubentibus, ut ſcis, [2]luto. Epiſtolæ ſententia hæc erat: *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori ſuo optimo ſalutem æternam. Non eſt, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres; reſpexit Deus animi tui piam volun-*

1 *Magia.*] *Maſeia* vox origine Perſica, pro rerum abditarum ſcientia. Duplex autem traditur Magiæ ſpecies: altera complectitur rerum naturalium conſummatam cognitionem: altera dæmonum invocationem abominandaſque incantationes. *Goëtia* & *Theurgia* dicitur: & hoc loco indicatur.

2 *Luto.*] Pro luteo. ſic Virg. *Et croceo mutabit vellera luto*, pro luteo croco.

voluntatem; & illius merito me liberavit à ſuppliciis: ego nunc feliciter ago inter Angelos. Te manet locus apud Divum Auguſtinum, qui proximus eſt Apoſtolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas ſuaviter. Datum [1] *è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo octavo, ſub ſigillo anuli mei.* Hæc epiſtola clam poſita eſt in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Ea peracta ſubornatus eſt, qui eum ſubmoneret de re, quaſi caſu deprehenſa. Nunc eam circumfert epiſtolam, & oſtentat ceu rem ſacram: nihilque credit certius, quam eam è cœlo perlatam ab angelo. Th. Iſtud non eſt liberaſſe hominem inſania, ſed mutaſſe inſaniæ genus. An. Sic eſt profecto, niſi quod nunc inſanit ſuavius. Th. Antehac non ſoleo multum tribuere fabulis, quæ [2] vulgo feruntur de ſpectris, ſed poſthac multo minus tribuam: ſuſpicor enim ab hominibus credulis, & Fauni ſimilibus, multa pro veris prodita litteris, quæ ſimili artificio ſunt adſimulata. An. Ego pleraque hujus generis eſſe credo.

1 *E cœlo empyreo.*] Ἐμπύρεος οὐρανὸς appellatur à Theologis undecimum cœlum primum mobile ambitu ſuo complectens, Dei & beatorum ſedes. Nomen adeptum ab igne, non quod revera ignitum ſit, ſed quod puritate reliquos cœlos longe poſt ſe relinquit.

2 *Vulgo feruntur.*] Nihil verius hac ſententia. Quis neſcit patriam noſtram Batavorum inſulam olim mirifice à ſpectris infeſtatam? Cum nempe ſub pontificiæ ignorantiæ tenebris, ob nimiam credulitatem & ſtultam ſimplicitatem, à bardis monachis, vel deceptis vel decipientibus, bruto hoc ſpectrorum fulmine terreretur.

Alcumiſtica.

[1] Philecous, [2] Lalus.

Ph. Quid eſt novæ rei, quod ſic Lalus apud ſe ridet, ac pene in cachinnos ſolvitur, ſubinde [3] ſignans ſe cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amiciſſime Lale. Videre mihi admodum felix. La. Atqui felicior

1 *Philecous.*] Avidus audiendi.

2 *Lalus.*] Loquax.

3 *Signans ſe cruce.*] Signatio crucis jam ante Conſtantinum in uſu: ſed Tertulliano teſte, abſque ulla Scripturarum lege. Pontificii, ſi Vaſquezio fides, ceremonia illa Chriſti crucifixi auxilium invocant.

felicior ero, ſi te impartiam hoc gaudio. PH. Fac igitur quam primum me bees. LA. Noſti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic eſt ut dicis; ſed nullus eſt mortalium, [1] qui ſapiat omnibus horis, aut qui ſit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi; jam olim inſanit in artem, quam vocant alcumiſticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, ſed inſignem morbum. LA. Utcunque eſt, ille toties deluſus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice paſſus eſt ſibi dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum Sacerdos quidam: ſalutavit honorifice: mox ſic exorſus eſt: Doctiſſime Balbine, mirabere fortaſſis, quod ignotus ſic interpellem te, quem ſcio nunquam non ſanctiſſimis ſtudiis occupatiſſimum. Annuit Balbinus: qui mos eſt illi; nam verborum eſt mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior ſic pergit. Ignoſces tamen huic meæ importunitati, ſi cognoris cauſſam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, ſed paucis, ſi potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctiſſime, eſſe varia mortalium fata: ego neſcio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim ſi meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulcre felix; ſin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctiſſime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium ſic notum eſt, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumiſtam. LA. Mox audies alcumiſtam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maxime expetendam diſcerem: illam, inquam, totius Philoſophiæ [2] medullam alcumiſticam.

1 *Qui omnibus horis ſapiat.*] Senſus vel citra interpretem liquet; nempe neminem eſſe, qui non aliqua parte vitæ deſipiat ac peccet. Extat & apud Ariſtophanem in Ranis hic ſenarius:
Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ᾽ ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ,
Haud vivit ullus omnibus felix modis.

2 *Medullam alcumiſticam.*] Alcumiſticæ, (ut vana & forte impia ars, præcipue ubi circa lapidem ſuum Philoſophicum

cam. Ad nomen alcumiſtices nonnihil experrectus eſt Balbinus, geſtu duntaxat: cæterum gemitu juſſit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miſerum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogaſſet, quaſnam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctiſſimum?) duplicem eſſe hujus artis viam, alteram, quæ dicitur [1] *longatio*: alteram, quæ dicitur *curtatio*. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino ſciſcitante, quod eſſet diſcrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui ſciam hæc omnia ſic eſſe nota, ut nulli notiora. Itaque ſupplex huc ad te accurri, ut miſertus noſtri, digneris impartire nobis viam illam feliciſſimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jeſus Chriſtus ſemper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obteſtandi finem, Balbinus fateri coactus eſt, ſe prorſus ignorare, quid eſſet *longatio* aut *curtatio*; jubet exponat ipſe vim harum vocum. Tum ille; Quanquam, inquit, ſcio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus [2] vertunt rerum ſpecies; altera, quæ brevior eſt, ſed pluſculum habet periculi: altera quæ longior eſt, ſed eadem tutior. Ego mihi videor infelix qui hactenus ſudarim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quenquam nanciſci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare.

plicum occupatur) nihilominus debetur mixtio cinabrii, purpuræ, minii, examen & ſequeſtratio metallorum, pulveris pyrii inventum.

1 *Longatio.*] Non tantum Alcumiſtæ perverſa Philoſophandi ratione utuntur, ſed & abſonis verbis & ineptis terminis ut artis futilitatem haud intellectis vocabulis abſcondant.

2 *Vertunt rerum ſpecies.*] Egregie Agrippa: Alcumiſtica ſive ars ſive fucus, ſive naturæ perfectio dici debeat, profecto inſignis eſt eademque impunis impoſtura: cujus vanitas eo ipſo ſe facile producit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati poteſt nec attingere; cum tamen ars omnis non poſſit naturam ſeparare, ſed illam imitatur, & longis paſſibus ſequitur, & multo fortior ſit vis naturæ quam artis.

dicare. Tandem Deus immiſit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium quam doctum. Doctrina tibi præſtat, ut facile poſſis dare quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus ſalus tibi in manu eſt. Ne longum faciam, cum hujuſmodi ſermonibus veterator ille amoviſſet à ſe ſuſpicionem fuci; fidemque feciſſet, ſibi viam alteram eſſe perſpectiſſimam: jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans ſibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego ne nomen quidem unquam audivi, tantum abeſt ut teneam: dic mihi bona fide, *longationem* tenes exacte? Phy, inquit ille, ad unguem; ſed diſplicet longitudo. Cum Balbinus rogaſſet, quantum temporis requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; ſed interim tutiſſima eſt. Ne labora, inquit Balbinus, etiamſi toto biennio ſit opus, modo fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille ſuppeditaret operam, Balbinus ſumtum; [1] lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impoſtor modeſtus, ultro totum lucrum, quod proveniſſet, Balbino deferebat. utrinque juratum eſt de ſilentio, quod faciunt qui myſteriis initiantur. Jam ilico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque quæ ad inſtruendam officinam pertinent. Ibi noſter alcumiſta ſuaviter in ſcorta, aleam & compotationes [2] decoquit eam pecuniam. PH. Hoc nimirum eſt [3] vertere rerum ſpecies. LA. Urgente Balbino, ut rem aggrederetur: An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet?* Magnum eſt bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rurſus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut

piſcis

1 *Lucrum ex æquo ac bono.*] Idem Agrippa: Omnes Alcumiſtæ credulorum hominum aures verbis ditant, pecunia inanes ut reddant loculos. Hinc ſe palam prodit hanc artem eſſe nullam, ſed ingentes nugas & inſanæ mentis inania commenta.

2 *Decoquit.*] Decoquere pecuniam, eſt nequiter profundere. Inde *decoctores.*

3 *Vertere rerum ſpecies.*] Nam id profitentur alcumiſtæ. Qui profundit, in id vertit, quo fruitur.

1 *Uncia.*]

piſcis non capitur abſque eſca, ita aurum alcumiſtis non provenit, niſi pars auri admiſceatur. Interea Balbinus totus erat in ſupputationibus: ſubducebat enim, ſi [1] uncia pareret quindecim, quantum eſſet lucri rediturum ex unciis bis mille: tantum enim decreverat inſumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxiſſet alcumiſta, jamque menſem unum atque alterum multum operæ ſimulaſſet circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium; primum obmutuit: urgenti tandem reſpondit, *Sicut ſolent res præclaræ, quæ ſemper* [2] *difficiles habent aditus.* Cauſſabatur erratum in emendis carbonibus: quernos enim emerat, cum [3] abiegnis eſſet opus, aut [4] colurnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo ſegnius [5] reditum eſt ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore ſtudio res cœpta eſt, quam antea; quemadmodum in bello milites, ſi quid ſecus accidit, quam vellent, virtute ſarciunt. Cum menſes jam aliquot ferbuiſſet officina, & exſpectaretur fœtus aureus, ac ne mica quidem auri eſſet in vaſis, (jam enim & illud omne decoxerat alcumiſta) inventa eſt alia cauſſatio, nimirum vitra, quibus uſus fuerat non fuiſſe temperata ſicut oportuit. Etenim [6] ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non quibuſlibet vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impenſum, hoc minus libebat deſiſtere. PH. [7] Sic ſolent

1 *Uncia.*] Pars aſſis doudecima.

2 *Difficiles habent aditus.*] Reſpicit ad proverbium, Δύσκολα τὰ καλά, *difficilia quæ pulchra.* A Solone originem habere creditur, Pittaci ſe abdicantis imperio mollitiem & ignaviam taxante.

3 *Abiegnis.*] *Abiegnum* quod ex abiete conſtat.

4 *Colurnis.*] *Colurnus, a, um.* quod eſt ex materia coryli, teſte Servio. Feſtus tamen à corno arbore deduci ait.

5 *Reditum eſt ad aleam.*] Alea proprie teſſera vel ipſe ludus teſſerarum: per metaphoram quævis fortuna & periculum. Inde modi loquendi, jacta eſt alea, jacienda eſt alea.

6 *Ut non ex quovis ligno, &c.*] Belg. *Alle hout is geen lepel-hout.* Id eſt, non omnium ingenia ſunt accommodata diſciplinis. Quidam enim, ut Fabius ait, rus ablegandi ſunt. Allegoria ſumta à fabris, ſeligentibus ligna ex quibus quippiam conficiant. Eraſmo in adagiis placet proverbium oportere referri ad magicum Mercurii ſimulachrum, quod non ex quavis materia, ſed certo ligno ſcalpebant, alioquin non futurum idoneum ad artis magicæ uſum.

7 *Sic ſolent.*] Juxta illud Poëtæ:

Sic ne perdideris, non ceſſat perdere luſor,
Et revocat cupidas alea ſæpe manus.

1 *Apud*

ſolent aleatores; quaſi non multo ſatius ſit hoc perdere, quam totum. LA. Sic eſt. Dejerabat alcumiſta, nunquam ſibi ſic impoſitum fuiſſe: nunc errore deprehenſo cætera fore tutiſſima, & hoc diſpendii, magno cum fœnore ſarturum ſeſe. Mutatis vitreis, tertia inſtaurata eſt officina. Admonebat alcumiſta, rem felicius ſucceſſuram, ſi Virgini matri, quæ, ut ſcis, Paraliis colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim eſſe ſacram, nec abſque favore numinum rem proſpere geri. Id conſilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suſcepit religioſam profectionem alcumiſta, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reverſus domum, nunciat ſibi ſummam eſſe ſpem, negotium ex animi ſententia ſucceſſurum, adeo divam virginem votis ſuis viſam annuere. Ubi multo jam tempore ſudatum eſſet, ac ne mica quidem auri naſceretur uſquam, expoſtulanti Balbino reſpondit, ſibi nihil unquam tale accidiſſe in vita, toties artem experto, nec ſatis poſſe conjectare quid eſſet in cauſſa. Quum diu divinatum eſſet, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermiſiſſet audire ſacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil ſuccedere his omiſſis. Ibi impoſtor, rem, inquit, acu tetigiſti. Me miſerum, ſemel atque iterum id admiſſum eſt per oblivionem, & nuper à prolixo convivio ſurgens, oblitus ſum dicere ſalutationem virginis. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, ſi res tanta non ſuccedit. Recipit artifex ſe pro prætermiſſis ſacris duobus, duodecim auditurum, & pro unica ſalutatione, decem repoſiturum. Cum alcumiſtam prodigum ſubinde defeciſſet pecunia, nec ſuppeterent petendi cauſſæ, tandem hanc technam commentus eſt: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii; actum eſt de capite meo. Obſtupuit Balbinus, & tanti mali cauſſam avebat cognoſcere. Subodorati ſunt, inquit, aulici quod egimus; nec

aliud exſpecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam ſerio Balbinus. Nam ſcis,[1] apud nos capitale eſſe, ſi quis alcumiſticam exerceat abſque Principis permiſſu. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc eſſet: Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors eſt, quæ non potior eſſe debeat, quam talis vita? Ibi res ventilata eſt conſultatione. Balbinus, quoniam callebat artem Rhetoricam,[2] pulſavit omnes ſtatus, ſi qua periculum vitari poſſet. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios ſatellites res ſparſa eſt: & habent argumenta, quæ dilui non poſſint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifeſtam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi præſidii, tandem alcumiſta, cui jam opus erat præſenti pecunia: Nos, inquit, Balbine, lentis conſiliis agimus; atqui res poſcit præſens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumiſta, Nec mihi quidquam occurrit, inquit, nec quidquam ſupereſſe video, niſi ut fortiter peream: niſi forte hoc placet, quod unum ſupereſt, utile magis quam honeſtum, niſi quod[3] durum eſt telum neceſſitas. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum eſſe pecuniæ; eoque facilius corrumpi poſſe, ut ſileant. Quamvis durum ſit illis

1 *Apud nos.*] Plin. lib. 30. cap. 1. refert Britannos mire inſaniſſe in magiam, uſque ad ipſius ætatem. Sunt adhuc qui in alcumiſtica parum ſobrii ſunt: quanquam lex capitalis appoſita eſt. Non tantum ars hæc à Repub. Romanis legibus pulſa, ſed in corpore Canonico prohibita. Diocletianus etiam Cæſar, intelligens apud Ægyptios latere libros, quibus ars alcumiſtica perfecte traderetur, (erant enim Ægyptii illius peritiſſimi) ubi omnes conquiſiviſſet, juſſit exuri.

2 *Pulſavit omnes ſtatus.*] Nempe in genere Juridiciali, ſtatum conjecturalem, an poſſet inficias ire; finitivum, an de nomine rei movere quæſtionem & intricare judicem; qualitatis, an legibus & jure ſe excuſare; quantitatis, an facti crimen imminuere.

3 *Durum telum neceſſitas.*] De re inevitabili. Belg. *Noot breeckt wet.* Apud Livium invenies, Huic rei aliud invenietur telum. Fortaſſe ſumta metaphora à venantibus, qui telo appetunt, quod capere volunt. Unde & certa dicentur tela, conſilia quæ nunquam fallunt.

illis [1] furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res ſunt, nihil video melius. Idem viſum eſt Balbino; ac numerat aureos triginta, quibus redimeret ſilentium. PH. Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. LA. Imo in re honeſta citius dentem extudiſſes ab eo, quam nummum. Sic proſpectum eſt alcumiſtæ, cui nihil erat periculi, niſi quod non haberet quod daret amicæ. PH. Demiror Balbino in tantum [2] nihil eſſe naſi. LA. Heic dumtaxat naſo caret, in cæteris naſutiſſimus. Rurſum nova pecunia inſtruitur fornax, ſed præmiſſa ad Virginem matrem precatiuncula, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc, nunc illud cauſſante, [3] luditur opera, & perit impenſa. Interim exſtitit caſus quidam ridiculus. PH. Quiſnam? LA. Alcumiſta furtivam conſuetudinem habebat cum uxore cujuſdam aulici: maritus concepta ſuſpicione cœpit hominem obſervare. Tandem cum illi nunciatum eſſet, ſacrificum eſſe in cubiculo, præter exſpectationem rediit domum, pulſat oſtium. PH. Quid facturus homini? LA. Quid? nihil ſuave: aut occiſurus erat, aut exſecturus. Ubi maritus inſtans minitaretur, ſe vi effracturum oſtium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum eſt, & circumſpicitur præſentaneum aliquod conſilium. Nec erat aliud, quam quod ipſa dabat res. Abjecit tunicam, ac per feneſtram anguſtam dejecit ſeſe, non abſque periculo, nec ſine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas ilico ſpargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. PH. Heic itaque [4] medius tenetur. LA. Imo felicius elapſus eſt hinc, quam è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expoſtulabat Balbinus, ſed nubilo

1 *Furciferis.*] Furcifer ſervus, qui coactus furcam colligatis ad eam manibus collo circumferre.

2 *Nihil eſſe naſi.*] Naſus pro judicio: ſic Horat. *Non quia naſus Illis nullus erat.*

3 *Luditur opera.*] Simili fere modo dicimus, *Oleum & operam perdere*, hoc eſt, quicquid inſumitur aut rei aut laboris, id omne deperdere.

4 *Medius tenetur.*] De eo qui ſic tenetur, ut extricare ſeſe nulla ratione poſſit. Tranſlatum à palæſtritis atque athletis, qui, ſi quem medium corripuerint, facillime vincunt.

lo vultu ſatis indicabat ſe non ignorare, quod vulgo ferebatur. Noverat ille, Balbinum eſſe virum pium, in nonnullis, pene dixerim ſuperſtitioſum. Et qui tales ſunt, in quamvis magno peccato facile condonant ſupplici. Itaque data opera injicit mentionem de ſucceſſu negotii, queritans non perinde ſuccedere, ut ſolet, aut vellet: addebat ſe vehementer mirari, quid eſſet in cauſſa. Ibi per occaſionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur deſtinaſſe ſilentium, & erat qui facile commoveretur: Non eſt, inquit, obſcurum quid obſtet; peccata obſtant, quo minus ſuccedat, quod à puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, ſubinde tundens pectus, & vultu voceque lacrymabili: Veriſſimum, inquit, dixiſti, Balbine: Peccata, inquam, obſtant: ſed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem ſanctiſſimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos ſuos. Et ô me miſerum! è ſacrifico factus ſum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod miſimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa ſuccurriſſet. Jam maritus effringebat fores, feneſtra erat arctior quam ut poſſem elabi: in tam præſentaneo periculo venit in mentem ſanctiſſimæ Virginis; procidi in genua, obteſtatus ſum, ſi gratum fuiſſet munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto feneſtram (ſic enim urgebat neceſſitas) & ſatis amplam reperi ad effugium. Ph. Credidit iſta Balbinus? La. Credidit? Imo etiam ignovit, & admonuit religioſe, ne ſe præberet ingratum beatiſſimæ Virgini. Numerata eſt rurſus pecunia danti fidem ſe poſthac rem ſacram pure tractaturum. Ph. Quis tandem finis? La. Perlonga eſt fabula: ſed ego paucis abſolvam. Cum ejuſmodi commentis diu luſiſſet hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorſiſſet, tandem venit illò qui nebulonem à puero noverat. Is facile divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nuſquam non egerat, clam aggreditur illum; exponit

nit qualem artificem domi ſuæ foveret, monet ut quam primum ablegct hominem, ni mallet ipſum aliquando [1] compilatis ſcriniis fugere. PH. Quid heic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obteſtans per omnia ſacra, ne, quod accidiſſet, effutiret. Et ſapuit, mea quidem ſententia, qui hoc maluerit, [2] quam eſſe fabula conviviorum, & fori; deinde venire in [3] periculum confiſcationis. Nam impoſtori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum aſinus quivis; & in hoc genere favorabilis eſt impoſtura. Quid ſi furti crimen intentaſſet, à ſuſpendio tutum [4] reddebat unctio; neque quiſquam lubens gratis alat talem in carcere. PH. Miſereſceret me Balbini, niſi ipſe gauderet deludi. LA. Nunc mihi properandum eſt in aulam: alias referam his etiam multo ſtultiora. PH. Cum vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabula penſabo.

1 *Compilatis ſcriniis.*] Undique ſurreptis, in unum congeſtis & clam abductis ſcriniis. Horat. *Ne me compilaſſe putes Criſpini ſcrinia lippi.*

2 *Quam eſſe fabula conviviorum.*] Salſe & vere Agrippa: Adeo, ait, miſeri alcumiſtæ, ut quam metallis inferre conabantur metamorphoſim, in ſe ipſis experiantur, effecti jam ex alcumiſtis cacochymici, ex medicis mendici, ex ſaponiſtis cauponiſtæ, ludibriumque populi, ſtultitiaque patens, & fabula vulgi, & qui juniores in mediocritate vivere contempſerunt, per omnem vitam alcumiſtarum fraudibus expoſiti jam ſenes facti, in ſumma paupertate mendicare compelluntur, ac tanta calamitate conſtituti, pro favore & miſericordia, inſuper contemptum riſumque reportant.

3 *Periculum confiſcationis.*] Non tantum Romanis legibus & in jure Canonico alcumiſtica prohibita; ſed & hodieque multis diverſorum Principum conſtitutionibus ſub pœna confiſcationis & alibi etiam corporalis ſupplicii damnata.

4 *Reddebat unctio.*] Unctione enim ſua ſacrificuli tuti redduntur à ſuppliciis, quæ magiſtratus ſontibus irrogant.

[1]HIPPOPLANUS.

AULUS, PHÆDRUS.

Av. DEum immortalem, [2] ὡς σεμνοπροσωπεῖ noſter Phædrus, & ſubinde in cœlum ſuſpicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei Phædre? Ph. Quam ob rem iſtud interrogas, Aule? Av. Quoniam è Phædro mihi videris [3] factus Cato; tanta eſt in vultu ſeveritas. Ph. Non mirum, amice; modo confeſſus ſum peccata mea. Av. Phy, jam deſino mirari: ſed dic age, bona fide confeſſus es omnia? Ph. Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. Av. Cur unum hoc reticuiſti? Ph. Quia nondum potuit mihi diſplicere. Av. Oportet eſſe peccatum ſuave. Ph. An peccatum ſit, neſcio: ſed tamen, ſi vacat, audies. Av. Audiam equidem lubens. Ph. Scis quanta ſit impoſtura apud noſtros in his qui vendunt, aut locant equos? Av. Plus ſcio quam vellem, non ſemel ab illis deluſus. Ph. Nuper incidit mihi iter, cum ſatis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam [4] ex illis, quem dixiſſes ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro mihi rem eſſe ſeriam; opus eſſe præſtrenuo equo: ſi unquam præbuiſſet ſe mihi bonum virum, nunc præſtaret. Ille pollicetur ſeſe ſic mecum acturum, ut ageret cum fratre ſuo cariſſimo. Av. Fortaſſis & fratri impoſiturus. Ph. Inducit in ſtabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitum eſſe; ſe eum maluiſſe ſervare amico ſingulari, quam ignotis addicere. Conventum eſt de pretio: numeratur pecunia præſens, conſcendo. Mira alacritate geſtiebat equus in egreſſu; dixiſſes feroculum eſſe: nam

1 Hippoplanus.] Qui imponit in vendendis equis.

2 Ὡς σεμνοπροσωπεῖ.] Id eſt, ſeveritatem vultu præfert?

3 *Factus Cato.*] Nota Catonis gravitas.

4 *Ex illis.*] Supple, equiſonibus, equorum venditoribus aut locatoribus.

1 *Par*

nam erat obeſulus & pulchellus. Ubi jam equitaſſem ſeſquihoram, ſenſi, plane laſſum, ne calcaribus quidem impelli poſſe. Audieram tales ab illis ad impoſturam ali, quos è ſpecie judicares inſignes, cæterum laboris impatientiſſimos. Ego continuo mecum, Captus ſum. Age, [1] par pari referam, ubi rediero domum. AV. Quid heic conſilii capiebas eques abſque equo? PH. Id quod res dabat: deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi notum depoſui equum, & conduxi alterum: profectus ſum quo deſtinaram; reverſus ſum, reddo conductitium equum, reperio [2] meum ſophiſtam, ut erat, obeſum & pulcre requietum: eo vectus, redeo ad impoſtorem; rogo ut in ſtabulo ſuo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur quam commode me geſſerit: Ego vero dejero per omnia ſacra, me nunquam in vita conſcendiſſe tergum equi felicioris; volaſſe potius quam ambulaſſe, nec tam longo itinere unquam ſenſiſſe laſſitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi perſuaſiſſem eſſe vera, tacitus ſecum cogitabat, equum illum alium eſſe, quam hactenus ſuſpicatus eſſet. Itaque priuſquam abirem, rogabat num mihi venalis eſſet equus: primo negabam: quod ſi incideret iter denuo, non facile fore nanciſci ſimilem: attamen nihil eſſe mihi tam carum, quod non eſſet venale pretio largo, etiamſi quis me ipſum, inquam, cuperet emtum. AV. Næ tu pulcre [3] Cretenſem agebas cum Cretenſi. PH. Quid multis? Non dimittit me, niſi pronunciata equi indica-

1 *Par pari referre.*] Gr. ἴσον ἴσῳ ἐπιφέρειν. Quo monemur, ut tales ſimus in alios, quales in nos illos experimur. Videtur natum proverbium à compotationibus veterum Græcorum, apud quos æqualibus cyathis bibere mos erat. Erat enim hæc vox ἴσον ἴσῳ ſolennis inter propinandum. Eâ ſignificabant aut pares eſſe cyathos aut tantundem additum aquæ, quantum ineſſet vini.

2 *Meum ſophiſtam.*] Id eſt, fucatum equum.

3 *Cretenſis Cretenſem.*] Scilicet conatur circumvenire. Utemur autem quoties improbus agit cum improbo, perfidus cum perfido. Sumptum à Cretenſium moribus, quos plurimis conviciis inceſſit antiquitas. Belg. *Sy hebben malkander gevonden.* Sic & dicimus *Cretiza cum Cretenſi*, hoc eſt, adverſus mendacem agito mendaciis. *Cretizare* enim mentiri eſt, adeo ſuis mendaciis innotuerunt Cretenſes.

[1] indicatura. Indicavi non paullo pluris quam emeram. Digreſſus ab homine, mox ſuborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulcre inſtructum atque edoctum: is ingreſſus domum, inclamat locatorem, ait ſibi opus eſſe inſigni equo, & laboris egregie patienti. Alter oſtendit multos, & peſſimum quemque maxime prædicat; ſolum illum quem mihi vendiderat, quoniam exiſtimabat vere talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter ilico rogat, num & ille venalis eſſet, nam deſcripſeram illi formam equi, & locum indicaram. Locator primum obticeſcere, atque alios ambitioſe prædicare. Cum iſte cæteris utcunque probatis, ſemper ageret de uno illo, tandem locator apud ſe; Plane fefellit me judicium de illo equo, ſiquidem hic peregrinus ſtatim agnovit hunc inter omnes. Cum inſtaret ille, tandem hic, Venalis eſt, inquit, ſed pretio fortaſſe deterreberis. Non eſt, inquit ille, magnum pretium, ſi rei dignitas reſpondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipſi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, [2] datur arrha ſatis magna, nempe regalis aureus, ne qua ſuſpicio incideret ſimulatæ emtionis. Emtor jubet equo dari pabulum; ſe mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam ſtabulario [3] drachmam. Ego ſimul atque cognovi, pactionem eſſe firmam, ſic ut reſcindi non poſſet, rurſus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adeſt ille; rogat quid velim. Ilico, inquam, adornetur equus meus: Nam è veſtigio proficiſcendum eſt ob rem maxime ſeriam. Atqui modo, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, ſed præter exſpectationem objectum eſt negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Heic ille: eliges

ex

1 *Indicatura.*] Æſtimatio. τίμησις. Gall. *le pris.*

2 *Datur arrha.*] Arrha vel arra vel arrhabo, ſumitur pro omni eo quod datur ad contractus confirmationem.

3 *Drachmam.*] Δραχμὴ non tantum ponderis genus; ſed &, ut hoc loco, nummus ejuſdem valoris cum denario Romano.

1 *Statuam*

ex omnibus quem voles; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem? Quoniam venditus eſt, inquit. Ibi ego ſimulata magna perturbatione: Prohibeant, inquam, ſuperi, quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem cum equum, etiam ſi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicaſti equum, ego vendidi: ſi numero pretium, nihil habes quod mecum agas, ſunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamaſſem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æſtimaram viginti ſex. Ille æſtimarat triginta duobus. Cogitabat apud ſe, præſtat hoc lucri facere, quam equum reddere. Abeo dolenti ſimilis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat ut boni conſulam; ſe aliis in rebus penſaturum hoc incommodi. Sic impoſitum eſt impoſtori. Habet equum nullius pretii. Exſpectat ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus. Av. Interim nunquam tecum expoſtulavit? Ph. Qua fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem ſemel atque iterum, conqueſtus eſt de fide emtoris. Verum ego ultro expoſtulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præpopera venditione tali equo me ſpoliarit. Hoc eſt tamen tam bene collocatum, mea ſententia, ut non poſſim inducere animum confiteri. Av. Ego mihi [1] ſtatuam poſcerem, ſi quid tale deſignaſſem; tantum abeſt, ut confeſſurus ſim. Ph. An ex animo loquaris, neſcio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus [2] facere fucum.

1 *Statuam poſcerem.*] Honoris gratia ſtatuæ ponebantur bene meritis de Republica. Hinc Caſſiodorus: Amore Principum conſtat inventum, ut ſimulachris æneis fides ſervaretur imaginis, quatenus ventura progenies authorem videret, qui ſibi rempublicam multis beneficiis obligaſſet. Eodem Caſſiodoro & Symmacho teſtibus, bellica virtus prima & præcipua cauſa fuit dedicandarum ſtatuarum: ſequentibus vero ſæculis idem honor eruditis exhibitus.

2 *Facere fucum.*] Pro eo quod eſt impoſturam & artificioſa diſſimulatione deludere. Eſt autem *fucus*, color fictitius, vero colori ſuperadditus.

ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ.[1]

[2]Irides, [3]Misoponus.

Ir. QUam ego huc novam avem video advolare? Agnoſco faciem, ſed veſtis non convenit. Aut ego prorſus hallucinor, aut hic eſt Miſoponus. Audendum eſt: compellabo hominem, quamlibet pannoſus. Salve, Miſopone. Mi. Iridem video. Ir. Salve, Miſopone. Mi. Tace, inquam. Ir. Quid? an ſalvere non vis? Mi. Non iſto quidem nomine. Ir. Quid accidit? an non es idem qui fueras? An cum veſte mutatur & nomen? Mi. Non; ſed vetus receptum eſt. Ir. Quis tum eras? Mi. [4]Apitius. Ir. Ne te pudeat veteris ſodalis, ſi quid melioris obtigit fortunæ: non diu eſt quod eras ordinis noſtri. Mi. Concede huc ſodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis veſtri, ſed pudet primi ordinis. Ir. Quem ordinem narras? Franciſcanorum? Mi. Nequaquam, ô bone, [5]ſed decoctorum. Ir. Næ tu iſtius ordinis ſodales habes quam plurimos. Mi. Eram re lauta; prodegi ſtrenue. ubi res defecit, nullus agnoſcebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad veſtrum collegium: hoc malui quam fodere. Ir. Sapuiſti. Sed unde ſubito novus nitor corporis? Nam de veſte mutata non perinde miror. Mi. Quam ob rem? Ir. Quia [6]Dea Laverna multos ſubito ditat. Mi. An ſuſpicaris me fur-

1 *Πτωχολογία.*] Id eſt, ſermo de mendicis. à *πτωχὸς*, *mendicus*, & *λόγος*, *ſermo*.

2 *Irides.*] Irides vox patronymica, quaſi dicas *Iri filium.* Nota autem eſt *Iri* Ithacenſis mendici, aſſeclæ procorum Penelopes paupertas: ita ut in proverbium abierit, *Iro pauperior.* Ab Ulyſſe domum reverſo interfectus eſt pugno.

3 *Miſoponus.*] Oſor laborum. ex *μισῶ*, *odi*, & *πόνος*, *labor*.

4 *Apitius.*] Apitius helluo maximus, qui non tantum Capitolii vectigal & Principum congiaria decoxit, ſed & librum de gulæ irritamentis reliquit: Seipſum laqueo ſuſpendit, cum ſubductis rationibus ex ſeſtertio millies, quod in culinam congeſſerat, centies tantum ſupereſſe ſibi cognoviſſet.

5 *Sed decoctorum.*] Decoctor, qui bona ſua abligurit, & dilapidando in fumum & nihilum vertit.

6 *Dea Laverna.*] Laverna Dea ſub cujus tutela fures, in cujus obſcuro loco furta diſtribuebant. Hinc & Romæ *Porta Lavernalis* à templo proximo Lavernæ. ab eadem fures etiam *Laverniones*.

1 *Penia.*]

furto paraſſe rem? Ir. Hoc fortaſſis ignavius. Rapina igitur. Mi. Non per veſtram [1] Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. Ir. Nam apud nos eras totus ulceroſus. Mi. Nimirum ſum uſus amiciſſimo medico. Ir. Quonam? Mi. Non alio quam me ipſo, niſi ſi quem arbitraris mihi me ipſo amiciorem. Ir. Atqui neſciebam te callere rem medicam antehac. Mi. Totum illum ornatum ipſe [2] pigmentis affixeram, thure, ſulphure, [3] reſina, [4] viſco, linteis, cruore. Ubi viſum eſt, quod affixeram, detraxi. Ir. O impoſtorem! nihil te videbatur miſerabilius. Poteras in tragœdia ſuſtinere [5] perſonam Job. Mi. Sic tum ferebat egeſtas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare ſolet. Ir. Dic igitur de fortuna. Repertus eſt theſaurus aliquis? Mi. Non; ſed repertus eſt quæſtus veſtro paulo commodior. Ir. Quî potuiſti facere quæſtum, cum non ſuppeteret ſors? Mi. [6] Artem quævis terra alit. Ir. Intelligo. Dicis [7] artem incidendi loculos. Mi. Bona verba. Dico artem alcumiſticam. Ir. Vix quindecim dies ſunt, quod nos reliquiſti, & artem aſſequutus es, quam alii vix multis annis perdiſcunt? Mi. Nactus ſum viam compendiariam. Ir. Quam, obſecro? Mi. Ars veſtra conflaverat mihi

1 *Penia.*] Paupertas. Dea apud Ariſtophanem.

2 *Pigmentis.*] Pigmentum, fucus ad pingendam faciem, quo utuntur puellæ ad gratiam & venuſtatem ori conciliandam. Belg. *Blanckquetſel.* Solent etiamnum aſtutiores mendici iſtiuſmodi centonibus, ſanguinolentis linteolis, viſco & reſina illitis faſcibus multiſque emplaſtris corpus circumligare, aliquando etiam mutila membra mentiri, ut obvios ad miſericordiam & largiores eleemoſynas commoverent.

3 *Reſina.*] Eſt humor arborum oleoſus, è vivis manans arboribus, mellis in modum fluidus, concretus & durus. Belg. *Herſt.*

3 *Viſcum.*] Eſt gluten, quod fit è viſci baccis, irretiendis avibus. B. *Vogel-lijm.*

5 *Perſonam Job.*] Ex ſacris literis Jobi miſeria & corpus ulceribus miſere obſitum ſatis nota ſunt cuivis.

6 *Artem quævis terra alit.*] Proverbialis ſententia eſt, qua ſignificatur, certiſſimum viaticum eſſe eruditionem aut artificium aliquod: nam hæc neque eripi poſſunt à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas te comitantur.

7 *Artem incidendi loculos.*] Diverſas vox hæc ſignificationes obtinet. Hic autem pro ſacculo in quo pecunia aſſervatur, ſumitur: ut ex ſequenti voce *incidere* liquet.

mihi quatuor ferme aureos. bona quadam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem adminiſtrarat quam ego. Compotabamus: cœpit, ut fit, narrare ſuas fortunas: paciſcor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vectigal eſt mihi. Ir. Non licet diſcere? Mi. Tibi vel gratis impartiam, ob priſtinum ſodalitium. Scis nuſquam non inveniri plurimos hujus artis avidiſſimos. Ir. Audivi, & credo. Mi. In horum familiaritatem quacunque occaſione memet inſinuo, jacto artem. Ubi ſenſero [1] larum hiantem, [2] eſcam paro. Ir. Quo pacto? Mi. Ultro eos moneo, ne temere credant ejus artis profeſſoribus. Nam pleroſque eſſe impoſtores, id agentes præſtigiis ſuis, ut [3] exhauriant loculos incautorum. Ir. Iſtuc procemii parum accommodum tuo negotio. Mi. Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipſi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. Ir. Miram artis fiduciam mihi narras. Mi. Jubeo illos adeſſe, dum peragitur [4] metamorphoſis: jubeo attentos eſſe: quoque minus dubitent, jubeo ut ipſi manibus rem omnem peragant, me procul ſpectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipſi, aut aurifici purgandam deferant: prædico quantum argenti aurive ſit eliquandum: denique quod eliquatum eſt, jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad [5] Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatiſſimum aurum aut argentum: nihil enim refert, niſi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. Ir. Proinde nihil habet ars tua fuci? Mi. Imo merus fucus eſt. Ir. Non-dum

1 *Larum hiantem.*] *Larus hians* dicebatur, ubi quis avidus inhiaret prædæ. Eſt enim *larus* avis avida, voraxque.

2 *Eſcam.*] Eſca, δέλεαρ, qua capiuntur piſces & aves.

3 *Exhauriant loculos.*] De impoſtura Alcumiſtarum conſule antecedens colloquium.

4 *Metamorphoſis.*] Μεταμόρφωσις transfiguratio à μεταμορφόω transformo.

5 *Lydium lapidem.*] Lydius lapis vocatur coticula, qua explorant aurum. Belg. *Een Toet-ſteen.*

1 *Du-*

dum video præſtigium. Mi. Faxo ut videas. Primum paciſcor de mercede; eam nolo mihi numerari, niſi prius edito artis experimento. Trado illis pulviſculum, quaſi hujus vi conficiatur totum negocium. Rationem conficiendi pulveris non communico, niſi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis intra ſex menſes cuiquam mortalium aut immortalium. Ir. Nondum audio fucum. Mi. Fucus omnis eſt in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum inſero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: poſt infuſum pulverem, ſic inſtruo vas, ut non ſolum inferne & à lateribus cingatur prunis, verum etiam superne: perſuadeo hoc eſſe artis. Inter carbones, qui ſuperne imponuntur, unum admiſceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liqueſcit, puta ſtannum, aut æs: repurgatione facta invenitur quod admixtum eſt. Ir. Ars expedita: ſed quomodo fallis, ſi alter rem agat ſuis manibus? Mi. Cum is me præſcribente perfecit omnia, priuſquam moveatur vas alcumiſticum, accedo tandem, & circumſpicio, ne quid forte ſit omiſſum. Ajo mihi videri ſuperne deeſſe unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante ſic poſitum, ut nulli poſſit agnoſci, & illum fallere. Tollo. Ir. Cæterum cum illis abſque te periculum facientibus non ſuccedit, quid adfers? Mi. Mihi nihil eſt periculi, jam numerata pecunia. Aliquid comminiſcor, aut ollam fuiſſe inſinceram, aut carbones vitioſos, aut ignem parum ſcite temperatum. Denique pars eſt artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. Ir. An tantus eſt proventus iſtius artis, ut te poſſit alere? Mi. Et quidem ſplendide: poſthac tu quoque, ſi ſapis, relinques iſtam miſeriam, & noſtro accedes ordini. Ir. Imo citius illud agam, ut te revocem in noſtrum ordinem. Mi. Ut volens repetam quod ſemel effugi, ac deſeram bonum, quod inveni? Ir. Habet hoc noſtra pro-

feſſio,

feſſio, [1] dulceſcit aſſuetudine. Proinde cum multi ſint, qui deficiant ab inſtituto divi [2] Franciſci, aut Benedicti; quem unquam vidiſti, qui diutius verſatus in ordine noſtro defecerit? Nam tam paucis menſibus vix guſtare poteras, quid eſſet mendicitas. **Mi.** Is guſtus me docuit, eſſe rem omnium miſerrimam. **Ir.** Cur igitur nemo deficit? **Mi.** Fortaſſe quia natura miſeri ſunt. **Ir.** Ego hanc miſeriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno ſimilius, quam mendicitas. **Mi.** Quid ego audio? nihil nivi ſimilius, quàm carbo. **Ir.** Dic mihi, qua re potiſſimum beati ſunt reges? **Mi.** Quia faciunt quod animo collubitum eſt. **Ir.** Iſta libertas, qua nihil ſuavius, nemini regum magis adeſt, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges ſint, qui nobis invideant. Sive bellum eſt, ſive pax, nos tuto vivimus: non deſcribimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non [3] cenſemur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquirit in vitam noſtram: ſi quid admiſſum eſt etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam ſi pulſamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet ſuaviter agere; & quo majores ſunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo ſacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. **Mi.** Sed interim ſordeſcitis in pannis, & caſulis. **Ir.** Quid iſta faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem ſunt, quæ narras. His pannis debemus noſtram felicitatem. **Mi.** At vereor ne vobis brevi peritura ſit felicitatis iſtius bona pars. **Ir.** Quî ſic? **Mi.** Quia jam hoc muſſant civitates, ne mendicis liberum ſit quo libet evagari, ſed unaquæque civitas ſuos alat mendicos, & in his, qui

1 *Dulceſcit aſſuetudine.*] Ita revera habet. Reſpiciebat huc Lacon ille, mendico ſtipem petenti reſpondens: ſi darem tibi & magis mendicares: nam huic tuæ deformitati cauſam præbuit is, qui primus tibi dedit, eoque te ignavum reddidit.

2 *Franciſci, aut.*] Franciſcani enim & Benedictini Monachi ex ordine ſunt mendicantium.

3 *Cenſemur.*] Unde & cenſus dicitur, quum numeratis ſingulis ac facultatibus æſtimatis, indicitur exactio.

qui valent, adigantur ad laborem. IR. Cur hoc moliuntur? MI. Quia comperiunt ingentia facinora ſub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex veſtro ordine naſci. IR. Iſtiuſmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet [1] ad Calendas Græcas. MI. Fortaſſe citius, quam velles.

1 *Ad Calendas Græcas.*] Pro nunquam: propterea quod Græci non habent Calendas, more Latinorum, ſed *νεομηνίας*, id eſt, novilunia. Atque ad lunæ recurſus Græci ſolvebant uſuras. Belg. *Als daer twee ſondagen in een weeck komen.*

Convivium Fabuloſum.

[1] POLYMYTHUS, GELASINUS, EUTRAPELUS, ASTÆUS, PHILYTHLUS, PHILOGELOS, EUGLOTTUS, LEROCHARES, ADOLESCHES.

PO. UT non decet civitatem bene inſtitutam eſſe ſine legibus ac principe, ita nec convivium oportet [2] *ἄναρχον* eſſe *καὶ ἄνομον*. GE. Iſtuc vero perplacet, ut unus totius populi nomine reſpondeam. PO. Heus puer, adfer huc talos; horum ſuffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. EU. Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere ſortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamſi per ſingulas tribus viritim collecta fuiſſent [3] puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus Rex, novus Lex.* [4] *Νομοθέτει γοῦν, ὦ βασιλεῦ.* EUT. [5] Quod felix fauſtumque ſit huic convivio: Primum edico, ne quis heic proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit

1 *Polymythus.*] Fabuloſus. *Gelaſinus*, ridiculus. *Eutrapelus*, facetus. *Aſtæus*, urbanus. *Philythlus*, amans nugarum. *Philogelos*, amans riſum. *Euglottus*, bene linguax. *Lerochares*, qui gaudet nugis. *Adoleſches*, nugator.

2 *Ἄναρχον.*] *Ἄναρχος*, *ſine principe & ſine ſuperiore*. *ἄνομος*, *ſine lege, exlex.*

3 *Puncta.*] Sic *omne tulit punctum*, pro eo quod eſt, omnium ſententia & comprobatione. Tranſlatum à conſuetudine comitiorum, ubi tabella circumferri conſuevit, in qua puncto appoſito ſignificabant, cui candidatorum ſuffragarentur.

4 *Νομοθέτει.*] Id eſt, ſtatue leges igitur, ô Rex.

5 *Quod felix.*] Ab hac ſolenni precatione ſolebant olim auſpicari, qui rem ſeriam agebant apud populum.

1 Tò

deerit fabula, drachma multator; ea pecunia in vinum inſumitor. Atqui in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo ſervetur [1] τὸ πιθανὸν, καὶ τὸ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidiſſimam, alter frigidiſſimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini ſumtu immunis eſto; ciborum ſumtum unus ſuppeditato: hujus rei ſi quid inciderit controverſiæ, Gelaſinus arbiter ac judex eſto. Hæc ſi vos ſciveritis, rata ſunto. Qui legi parere noluerit, abito: ſic tamen ut poſtridie ad compotationem redire jus faſque ſit. GE. Legem à rege latam noſtris ſuffragiis ratam eſſe volumus. Sed unde proficiſcetur fabularum circulus? EVT. Unde, niſi à convivatore? As. Licetne, rex, dicere [2] tria verba? EVT. An tu credis nefaſtum eſſe convivium? As. Jureconſulti negant legem eſſe, quæ non ſit æqua. EVT. Aſſentior. As. At tua lex æquat optimam fabulam peſſimæ. EVT. Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui peſſime dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati eſt, niſi qui aut inſigniter bene cecinerit, aut egregie malè. Nonne plures rident audito coccyce, quam audita luſcinia? Heic mediocritas laudem non habet. As. At cur plectuntur qui laudem auferunt? EVT. Ne nimia felicitas provocet illis [3] Nemeſim aliquam, ſi ſimul & laudem auferrent & immunitatem. As. [4] Per Bromium, [5] Minos ipſe nunquam tulit legem æquiorem. PHILY. Nullam feres legem de modo bibendi? EVT. Diſpe-

1 *Τὸ πιθανόν.*] Id eſt, veriſimile. *τὸ πρέπον*, id eſt, decorum.

2 *Tria verba.*] Dixit pro paucis. Quod alter ludens torquet ad dies nefaſtos, in quibus juſtitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, do, dico, addico. Sic *Ovidius*:

Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur.

3 *Nemeſin.*] Quam Deam eſſe putant inſolentiæ & arrogantiæ vindicem; quæque ſpes immoderatas & vetet & puniat.

4 *Per Bromium.*] Sic dictus Bacchus, ἀπὸ τοῦ βρέμειν, hoc eſt, *fremere*.

5 *Minos.*] *Minos*, Rex Cretenſium, qui primus illis leges dedit, & ob juſtitiam apud inferos judex factus, cum Æaco & Rhadamantho.

1 *Exem-*

Evт. Diſpectare, ſequar [1] exemplum Ageſilai Lacedæmoniorum regis. Phily. Quid is fecit? Evт. Is cum tempore quodam [2] ſympoſiarchus talorum arbitrio delectus eſſet; rogante [3] architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata eſt, dato cuique quantum popoſcerit: ſi malignior, omnibus ex æquo diſtribuito. Phily. Quid ſibi voluit Lacon ille cum hæc diceret? Evт. Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rurſum querulum eſſet convivium. Phily. Quî ſic? Evт. Quia ſunt qui gaudent largius bibere, ſunt qui gaudent parcius: reperiuntur & [4] abſtemii, qualis dicitur [5] fuiſſe Romulus. Itaque ſi nulli datur vinum niſi poſcenti, primum nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil deſiderant, quibus grata eſt largior potatio. Ita fit ut nemo triſtis ſit in convivio. Rurſus, ſi parcior copia vini diſtribuitur æquis portionibus in ſingulos, ſatis habent qui bibunt moderatius: neque quiſquam in æqualitate poteſt obmurmurare, quando qui largius erat hauſturus, æquo animo componit ſeſe ad temperantiam. Hoc exemplum ſi placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabuloſum eſſe, non vinoſum. Phily. Quid igitur bibebat Romulus? Evт. Idem [6] quod bibunt canes. Phily. An non iſtud indignum regi? Evт. Nihilo magis quam quod reges ſpirant aëre cum canibus communi: niſi quod illud intereſt; Rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: ſed aërem quem efflavit rex, haurit canis; & viciſſim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ tuliſſet [7] Alexander ille magnus, ſi cum cani-

1 *Exemplum Ageſilai.*] Vitam &glorioſa Ageſilai hujus acta apud Plutarchum, Juſtinum & Cornelium Nepotem fuſe invenies.

2 *Sympoſiarchus.*] Princeps convivii.

3 *Architriclino.*] Qui curat cibos apponendos ac potum. Olim convivium tres ſpondas habebat.

4 *Abſtemius.*] Id eſt, vinum non bibens, ἄοινος, ex *abs*, & *temetum*, id eſt, vinum.

5 *Fuiſſe Romulus.*] Idem teſtatur Agellius aliique.

6 *Quod bibunt canes.*] Canis natura abhorret à vino: conſule Ulyſſem Aldrovandum alioſque.

7 *Alexander.*] Imo Alexander Caſſandri fraude & ingenito vitio periit, veneno ſcilicet & crapula. Nam Dæſii quinto, apud Emæum ſeptimo & xv. apud

canibus bibiſſet. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abſtemium fuiſſe, declarat [1] apophthegma non infeſtiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam, videns illum [2] abſtinere à vino, dixiſſet: *Vinum vile futurum, ſi omnes biberent quemadmodum ille: Imo*, inquit, *tum arbitror fore cariſſimum, ſi biberent omnes vinum quemadmodum ego. Bibo enim quantum libet.* GE. Utinam heic adeſſet noſter Joannes Botzemus Canonicus Conſtantienſis, qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abſtemius non minus eſt, quam dicitur; alioqui comis ac feſtivus conviva. PO. Age, ſi ſimul poteſtis, non dicam [3] ſorbere & flare, quod Plautus ait eſſe difficile, ſed edere & audire, quod eſt perfacile, [4] bonis avibus auſpicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, ſcitote Batavam eſſe. Opinor aliquot veſtrum auditum Macci nomen. GE. Non ita diu eſt quod periit. PO. Is cum veniſſet in civitatem quæ dicitur Leydis, ac vellet novus hoſpes innoteſcere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingreſſus eſt officinam calcearii: ſalutat. Ille cupiens [5] extrudere merces ſuas, rogat nunquid vellet. Macco con-

apud Perdiccam epulatus, ſequentes dies ſomno dedit. Voſſius ait; Non abſurde ſtatuas in viſione Danielis cap. VII. imperium Græcorum comparari pardo, quia Alexander Magnus fuerit vinoſus, uſque adeo, ut ſi eos minus ſequi viſum fuerit, qui veneno interiiſſe arbitrantur, ſatis tamen cauſæ ſola in vinolentia fuerit, cur periret Babylone. De Alexandri vinoſitate videantur Arrianus, Plutarchus, Curtius, Juſtinus aliique.

1 *Apophthegma.*] Dictum ſententioſum & breve. ab ἀποφθέγγομαι, *eloquor, ſententioſe dico.*

2 *Abſtinere à vino.*] Exſtat hiſtoria apud Agellium. Verba ejus ſunt: Simpliciſſima ſuavitate & rei & orationis L. Piſo Frugi uſus eſt in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu ſcriberet. Ea verba, quæ ſcripſit, hæc ſunt: Eundem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibiſſe, quia poſtridie negotium haberet: ei dicunt, Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. Is reſpondit; imo vero carum, ſi quantum quiſque volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.

3 *Sorbere & flare ſimul.*] Commode utemur hoc adagio, ſi quando ſignificabimus negotia quæpiam id genus eſſe, ut pariter ab iiſdem tractari non queant. Veluti ſi quis conetur ſimul & litteris & voluptatibus vacare, &c.

4 *Bonis avibus.*] Sic dicimus, cum rem feliciter ſucceſſuram ſperamus. Ab augurum obſervatione ſumptum, qui hoc tempus illo fortunatius cenſent.

5 *Extrudere.*] Aliquando, ut hic, pro vendere.

1 *Copa.*]

co conjiciente oculos in ocreas ibi penſiles, rogat ſutor num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut ſolent, inducit illi. Ubi jam Maccus eſſet eleganter ocreatus, Quam belle, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis ſoleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti ſunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, ſuccinebat illi laudanti, ſperans pretium æquius, poſteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne uſu venit tibi, ut, quem ſic ocreis & calceis ad curſum armaſſes, quemadmodum nunc armaſti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui ſi forte, inquit, veniat uſu, quid tu tum faceres? Conſequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione iſta dicis, an joco? Plane ſerio, inquit alter, loquor; & ſerio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu curſu ſequere. Simulque cum dicto conjecit ſe in pedes. Calcearius è veſtigio conſecutus eſt, quantum poterat: clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique proſiliſſent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur curſum noſtrum; certamen eſt de [1] cupa cerviſiæ. Itaque jam omnes præbere ſeſe certaminis ſpectatores. Suſpicabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occaſione anteverteret. Tandem calcearius curſu victus, ſudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit [2] brabeum. GE. Maccus iſte effugit quidem calcearium, at non effugit furem. PO. Quam ob rem? GE. Quia furem ferebat ſecum. PO. Forte tum non erat ad manum pecunia, quam poſtea reſolvit. GE. Verum erat

1 *Cupa.*] Eſt vas vinarium amplum, à *capio*, quod multum capiat.

2 *Brabeum.*] *Brabeum*, corrupte *bravium*, victoriæ præmium, quod dabatur ei, qui legitime certaverat.

erat actio furti. Po. Ea quidem poſt [1] intentata eſt, ſed jam magiſtratibus aliquot innotuerat Maccus. Ge. Quid attulit Maccus? Po. Quid attulit, rogas? in cauſſa tam vincibili? Magis periclitatus eſt actor, quam reus. Ge. Quî ſic? Po. Quia gravabat illum actione calumniæ, & [2] intendebat legem Rhemiam, quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non poſſit, pœnam ferat quam laturus erat reus, ſi convictus fuiſſet. Negabat ſe contrectaſſe rem alienam invito domino, ſed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem interceſſiſſe. Se provocaſſe calcearium ad certamen curſus; illum accepiſſe conditionem; nec habere quod queratur, cum eſſet curſu ſuperatus. Ge. Hæc actio non multum abeſt [4] ab umbra aſini. Quid tandem? Po. Ubi ſatis riſum eſt, quidam è judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit [5] Daventriæ me puero. Erat tempus illud, quo regnant piſcatores, [6] frigent lanii. Quidam adſtabat ad feneſtram [7] fructuariæ, ſive Græce mavultis, *oporapolidis*,

1 *Intentata.*] *Intentare*, pro comminari. Intentare manus alicui pro *injicere.* intentare vim, arma.

2 *Intendebat.*] *Intendere*, pro adducere.

3 *Legem Rhemiam.*] Verrutio teſte, dicitur Remmia, aliis item Memmia: Manutius diſtinguit inter Remiam & Memmiam. Non tantum eâ latum fuit, ne eorum, qui reipublicæ cauſa abeſſent, nomina inter reos reciperentur: ſed & ut calumniatoribus pœna conſtituto judicio imponeretur. Hac autem lege calumniatori in fronte imprimebatur litera, quâ calumniatum eſſe interpretabatur.

4 *Ab umbra aſini.*] Vide Chiliades. Origo adagii ad Demoſthenem refertur: qui defendens quendam in cauſa capitali coram judicibus parum attentis, hujuſmodi fabulam intertexuit. Juvenis iter faciens, cum nullibi æſtum meridianum effugeret, ſub aſino reſedit. Cæterum id agaſo non ſinebat, clamans aſinum locatum non aſini umbram. Alter aſſeverabat eſſe conductam. Poſt acerrimam rixam in jus ambulant. Demoſthenes hæc proloquutus repente è tribunalibus deſcendit. Rogatus à judicibus ut reliquum fabulæ enarraret, reſpondit; De umbra aſini libet audire, viri cauſam de vita periclitantis audire gravamini.

5 *Daventriæ.*] Urbs primaria Tranſiſulaniæ: in qua Eraſmus novennis ſub Hegio & Zinthio literis cœpit operam dare.

6 *Frigent lanii.*] Deſignat periphraſi Pontificiorum quadrageſimam, quam abſtinendo à carnibus obſervant: ut Chriſti in deſerto jejunium per quadraginta dies (at vah quam ridicule) imitentur.

7 *Fructuariæ.*] Quæ vendit fructus arborum.

8 *Oporapolidis.*] Ὀπωρόπωλις vox compoſita ab ὀπώρα, proprie quidem autumnus,

dis, fœminæ vehementer obeſæ, oculis intentis in ea quæ propoſita venum erant: illa ex more invitavit, ſi quid vellet: & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? ſunt perquam elegantes. Cum ille annuiſſet, rogat quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa [1] reponit lances, ille ſe ſubducit, non curſu, ſed placide. Ubi prodiſſet acceptura pecuniam, vidit emtorem abire, inſequitur majore voce, quam curſu. Ille diſſimulans pergit quo cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, reſtitit. Ibi in populi corona agitur cauſſa: riſus oboritur: emtor negabat ſe emiſſe, ſed quod ultro delatum fuiſſet, accepiſſe: ſi vellet experiri apud judices, ſe compariturum. GE. Age, narrabo fabulam, tuæ non admodum diſſimilem fortaſſe, nec inferiorem, niſi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem atque eſt Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera: quorum alii prodiiſſent ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus ajebat ſolicitum eſſe, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut ſpectent quid illic proferatur, aut quid agatur: hos ſolos eſſe felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat Philoſophum verſari in hoc mundo, quemadmodum illi verſarentur in mercatu. Verum in noſtris emporiis quartum hominum genus obambulare ſolet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otioſi contemplantur, ſed obſervant ſolicite ſi quid poſſint [2] involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri, dicas eſſe [3] Mercurio favente.

autumnus, ſed & fructus autumnales. Theophil. ἐν τῇ τῆς ὀπώρας πιπράσκω. & πωλέω vendo.

1 *Reponit lances.*] Lances hic duo illa vaſcula lancium eſcariarum ſimilitudine; quibus olim caro menſis inferebatur, in quorum altero pondus, in altero res ponderanda ponitur: unde & libræ bilances, à duabus lancibus. Perſius: *Scis etenim juſtum geminâ ſuſpendere lance Ancipitis libræ.*

2 *Involare.*] Eſt rapaciter ſubtrahere, & quaſi cavam manum injicere. à *vola* fit, quæ eſt, cavitas manus.

3 *Mercurio favente.*] Qui eſt furtorum auctor & repertor.

favente natos. [1] Convivator dedit fabulam [2] cum coronide ego dabo cum [3] prooemio. Nunc accipite quod nuper accidit [4] Antverpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem ſummam pecuniæ, ſed argenteæ. Id impoſtor quidam animadverterat. Adiit ſacrificum, qui [5] geſtabat in zona crumenam nummis turgidam: ſalutat civiliter; narrat ſibi datum negotium à ſuis, ut vici ſui [6] parocho mercaretur novum pallium ſacrum, quæ ſumma veſtis eſt Sacerdoti, rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret ſibi tantillum operæ, ut ſecum iret ad eos, qui vendunt hujuſmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipſius, ſumeret majus aut minus; nam ſibi videri ſtaturam ipſius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus eſt ſacrificus. Adeunt ædes cujuſdam. Prolatum eſt pallium, ſacrificus induit, venditor affirmat mire congruere. Impoſtor cum nunc à fronte, nunc à tergo contemplatus eſſet ſacrificum, ſatis probavit pallium; ſed cauſſatus eſt à fronte brevius quam par eſſet. Ibi venditor, ne non procederet contractus, negat id eſſe pallii vitium, ſed crumenam turgidam efficere, ut ea parte offenderet brevitas. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuo contemplantur. Ibi impoſtor averſo ſacrifico, crumenam arripit, ac ſemet in pedes conjicit.

1 *Convivator.*] Convivator, qui convivium parat: conviva, qui ab eodem excipitur.

2 *Cum coronide.*] Per tranſlat. accipitur pro quocunque fine & ultima manu rei alicui impoſita. Vel quod rei abſolutæ ornatus gratia additur.

3 *Prooemio.*] Προοίμιον à πρὸ & οἴμον cantus ᾠδῆ; nam exordium legitimum carmen antecedit. Reſtringitur autem ſpecialiter ad exordium quo præcinebant citharœdi certamen inituri. Metaphorice pro quovis initio, ut & hic, ſumitur.

4 *Antverpiæ.*] Nobiliſſimum Brabantiæ emporium ad Scaldim.

5 *Geſtabat in zona.*] Et olim milites Romani in zonis pecuniam circumferebant. Gracchus apud Agellium: *zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli.* Hinc & proverbium *zonam perdere*, pro pecuniâ privari.

6 *Parocho.*] Πάροχοι ἀπὸ τοῦ παρέχειν à *præbendo*, utpote legatis Romam miſſis ſalem & ligna præbentes. Eccleſiaſticis autem ſcriptoribus ſacrificulus vel ſacerdos regimini eccleſiaſtico alicujus pagi deſtinatus, dictus ita à præbendo panem miſſaticum, ſi Budæo fides.

1 *Cate-*

jicit. Sacerdos curſu inſequitur, ut erat palliatus, & Sacrificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem*: venditor clamat, *Tenete Sacrificum*: impoſtor clamat, *Cohibete Sacrificum furentem*: & creditum eſt, cum viderent illum ſic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora eſt, impoſtor effugit. EUT. Dignus qui non ſimplici ſuſpendio pereat, tantus artifex. GE. Niſi jam pendet. EUT. Utinam non ſolus, ſed una cum illo qui talibus portentis favent in perniciem Reipub. GE. Non favent gratis. [1] Catena eſt, quæ demiſſa in terras pertingit ad Jovem. EUT. Ad fabulas redeundum. AS. Ad te redit [2] ordo, ſi fas eſt regem in ordinem cogere. EUT. Non cogar; imo volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus eſſem, non rex, ſi leges, [3] quas aliis præſcribo, recuſem. AS. Veruntamen ajunt [4] principem eſſe ſupra leges. EUT. Iſtuc non omnino falſo dictum eſt, ſi principem accipias ſummum illum principem, quem tum vocabant *Cæſarem*. Deinde ſi ſic accipias ſuperiorem legibus, quod alii coacti utcunque ſervant, illum ſuapte ſponte multo cumulatius præſtare. Quod enim animus eſt corpori, hoc eſt bonus princeps Reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps non eſt princeps: quemadmodum ſpiritus impurus, qui invaſit corpus hominis, non eſt animus. Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. [5] Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis peregrinaretur [6] apud Burgundio-

1 *Catena eſt.*] Alludit ad catenam argenteam Homeri. Videtur ſubindicare, quod ex talibus impoſtoribus aliquid lucri veniat ad præfectos, & hinc ad principes.

2 *Ordo.*] Id eſt, vices: *cogere in ordinem*, eſt facere cæteris æqualem.

3 *Quas aliis præſcribo.*] Hinc Pittacus apud Auſonium: *Pareto legi quiſquis legem ſanxeris.*

4 *Principem eſſe ſupra leges.*] Quod principi placuit, per principis genium, ad principis ſtatuam: hæc de Cæſare intelligebantur. *Imperatoris* nomen militare eſt: *Regis* nomen erat Romanis inviſum: *Principis* nomen erat amabilius.

5 *Ludovicus Galliarum.*] Eſt hic Ludovicus, qui patri Carolo in imperium ſucceſſit, homo callidus & inſidioſus. Obiit apud Turonas Pleſſiaci ann. 1483.

6 *Apud Burgundiones.*] Imo puer undecennis patri Carolo ſeptimo bellum intulit.

gundiones, occaſione [1] venationis nactus eſt familiaritatem cum Conone quodam homine ruſtico, ſed animi ſimplicis ac ſinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex ex venatu; & ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate [2] veſcebatur rapis. Mox ubi [3] Ludovicus reſtitutus, jam rerum potiretur [4] apud Gallos, ſubmonuit Cononem uxor, ut regem veteris hoſpitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot inſignes illi dono adferret. Tergiverſatus eſt Conon, ſe luſurum operam: principes enim non meminiſſe talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot inſignes, accingitur itineri. Verum ipſe per viam captus illecebra cibi, paullatim devoravit omnes, una dumtaxat excepta inſigniter magna. Ubi Conon prorepſiſſet in aulam, qua rex erat iturus, ſtatim agnitus eſt à rege, & accerſitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet cariſſima. Cononem jubet

intulit. Poſtmodo in gratiam receptus, denuo factionibus nobilium adductus in Delphinatum receſſit, ſequentibus multis ex optimatibus. Pater continuo in Delphinatum profectus magno exercitu, adeo factioſos terruit, ut paucis exceptis ad debitam obedientiam redierint. Ipſe vero Ludovicus patris iram veritus in Burgundiam receſſit. Conſule Æmilium, Gaguinum, Berthault & Cominæum.

1 *Venationis nactus.*] De eodem teſtatur Cominæus: In venationibus non minus moleſtiæ quam voluptatis percipiebat, ex ingenti labore, dum incitatis equis conſectabatur cervos. Expergefactus enim prima luce prodibat in campum: & longius aliquando, quovis etiam cœlo: & nonnunquam domum redibat multum defatigatus, & maximam partem iratus alicui ſuorum comitum, ut in eo genere exercitationis fieri conſuevit.

2 *Veſcebatur rapis.*] Forte iſtiuſmodi receſſus quæſivit, ut minori ſumtu victitaret: conflictabatur enim in Burgundia cum magna penuria. Verba Cominæi ſunt: Relicta provincia & per Burgundiam facto itinere, parvo comitatu contulit ſe ad Philippum Caroli patrem, à quo liberaliter & amanter fuit exceptus. Et quamquam hac ratione ſublevabatur aliquantulum, tamen quotidianis impenſis diminuta pecunia, cogebatur ſæpe ab aliis mutuari, non abſque magna ſollicitudine, ne deſereretur à ſuis.

3 *Ludovicus reſtitutus.*] Nempe reſtitutus poſt ſextum receſſus ſui annum, ſi Berthaultio credendum, Gaguino autem poſt decimum: ſed hujus fides in multis vacillat.

4 *Apud Gallos.*] Initium regni Ludovici hujus incidit in annum 1462.

1 *Cimbria.*]

jubet ſecum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus ſuum, juſſit pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum ut fit, per omne regis famulitium eſſet pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum provocatum benignitate quam præſtiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus conſultare cœpit, quo munere penſaret equum tam bellum, tamque pretioſum. Interim, qui donarat equum, ſpes opimas animo concipiebat, ſic cogitans: Si ſic penſavit rapam donatam à ruſtico; quanto munificentius penſaturus eſt equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna conſultanti, alius aliud reſponderet, diuque vana ſpe lactatus eſſet captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accerſito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (ſimulque locum deſignat) ſerico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex ſua manu donat aulico; addens, ſibi videri bene penſatum equum [1] cimelio, quod ſibi conſtitiſſet mille coronatis. Digreſſus aulicus dum tollit linteum, [2] pro theſauro reperit, non carbones, quod ajunt, ſed rapam jam ſubaridam. Ita [3] captator ille captus, riſui fuit omnibus. As. Jam ſi permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut anſa anſam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidiſſet pediculum repentem in veſte re-

1 *Cimelio.*] Κειμήλιον Græcis eſt precioſum aliquid, quod ſervandi cauſa ſeponitur, apud Homerum. Vulgo dicimus *cleinodia.*

2 *Pro theſauro.*] Alludit ad proverb. *Theſaurus carbones erant:* quod in eos competit, qui ſpe ſua fruſtrantur, quique magnificis rebus exſpectatis, meras nugas reperiunt. Ex eventu quopiam natum, quo quis theſauri ſpe fodiens, carbones defoſſos invenit. Quæ res in riſum, atque vulgi proverbium abiit.

3 *Captator ille captus.*] Captatores capti, vel captantes capti, *αἱροῦντες ᾑρήμεθα* dicitur; cum res præpoſtere evenit, ut ipſi circumveniamur ab iis, quibus conabamur imponere. Id quod non raro ſolet uſu venire, ut in eas incidamus pedicas, quas aliis ſtruxeramus.

ſte regia, flexis genibus, ac ſublata manu, ſignificat, ſe neſcio quid officii præſtare velle. Ludovico præbente ſe, ſuſtulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege quid eſſet, puduit fateri. Cum inſtaret rex, faſſus eſt fuiſſe pediculum. Lætum, inquit, omen eſt; declarat enim me eſſe hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infeſtet hominem, præſertim in adoleſcentia. Juſſitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Poſt dies aliquammultos alter quidam, qui viderat illi feliciter ceſſiſſe tam humile officium; nec animadvertens, plurimum intereſſe, ex animo facias quid, an arte; ſimili geſtu aggreſſus eſt regem, ac rurſus illo ſe præbente, ſimulabat ſe tollere quiddam è veſte regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiverſantem, ut diceret quid eſſet, mire ſimulato pudore, tandem reſpondit eſſe pulicem. Rex intellecto fuco, Quid, inquit, an tu me facies [1] canem? Juſſit [2] tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. PHILY. Non tutum eſt, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemadmodum enim leones ſe nonnunquam placide præbent fricanti, iidem, ubi lubitum eſt, leones ſunt, & jacet colluſor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non diſſimilem, ne recedamus interim à Ludovico, [3] cui pro delectamento erat, [4] corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum. (quoties autem principibus obtigit

nova

1 *Canem.*] Nam hoc animal maxime infeſtatur à pulicibus.

2 *Tolli.*] Sublimem in humeros, ut vapularet.

3 *Cui pro delectamento.*] Teſtatur Cominæus Ludovicum hunc facetum fuiſſe & urbanum in dicendo. Offendes autem hiſtoriolas has apud varios rerum Gallicarum ſcriptores.

4 *Corvos hiantes fallere.*] Horatius de Corano Naſicæ ſocero, qui, ſpe teſtamenti oſtentata, moriens nihil niſi plorare reliquit, hunc verſum habet: *Plerumque recoctus Scriba ex quinqueviro corvum deludit hiantem.* Corvum autem deludit hiantem, qui captatorem ſuum arte fruſtratur. Eandem vim habet cum adagio *lupum hiantem deludere*: corvus enim & vorax & famelicus cadaveribus ſummopere inhiat. *Corvus hians.*] Simili modo dicitur *Lupus hians*: Si quis re multum ſperata, multumque appetita fruſtratus diſceſſerit. Belg. *Ghy hiet daer niet.*

1 *Frigi-*

nova pecunia, venantur omnes officiarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia exprompta eſſet in menſa, quo magis irritaret ſpem omnium, ſic loquutus eſt circumſtantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia eſt, donari viciſſim convenit. Ubi nunc ſunt amici, quibus pro ſuis in me officiis debeo? Adſint nunc, priuſquam effluat hic theſaurus. Ad banc vocem accurrêre permulti: nemo non ſibi ſperabat aliquid. Rex cum vidiſſet aliquem maxime inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum converſus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat ſe diu aluiſſe falcones regios, ſumma fide, nec ſine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; ſuum quiſque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non ſine mendaciis. Rex omnes benigne audiebat, & ſingulorum orationem comprobabat. Hæc conſultatio dilata eſt in longum tempus, quo diutius ſpe metuque torqueret omnes. Adſtabat inter hos primus Cancellarius; nam & hunc juſſerat acciri. Is cæteris prudentior, non prædicabat officia ſua, ſed agebat ſpectatorem fabulæ. Ad hunc tandem converſus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia ſua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis ſolicitus ſum, quam ut regiæ in me munificentiæ reſpondeam; tantum abeſt ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua præſtitit benignitas. Ibi rex verſus ad alios: Næ ego ſum, inquit regum omnium magnificentiſſimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accenſa ſpes eſt omnibus, futurum ut pecunia cæteris diſtribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi ſatis diu luſiſſet rex, coëgit Cancellarium, ut totam eam ſummam domum auferret. Moxque verſus ad cæteros jam

mœſtos,

mœſtos, Vobis, inquit, erit alia exſpectanda occaſio. PHI. Fortaſſe [1] frigidius videbitur quod narraturus ſum; proinde deprecor doli mali ſuſpicionem, fucive; ne videar de induſtria ambiiſſe immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipſum transferri. Rex audita petitione, expedite reſpondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem ſpem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, diſceſſit. Rex ex ipſa fronte colligens hominem eſſe non omnino ſiniſtri ingenii, ſuſpicanſque illum non intellexiſſe, quid reſpondiſſet, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi reſponderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum.* Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, eſt, domi quod agam: proinde magno meo incommodo perſequuturus eram heic ſpem ancipitem: nunc beneficium interpretor, cito negaſſe beneficium; meque lucratum quidquid eram perditurus, ſi [2] vana ſpe lactatus fuiſſem. Ex eo reſponſo rex conjectans hominem minime ſegnem, ubi pauca percunctatus eſſet, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; ſimulque verſus ad officiarios, Expediantur, inquit, huic ſine mora [3] diplomata, ne heic diu ſuo damno hæreat. EVG. Non deeſt quod referam de [4] Ludovico, ſed malo, de noſtro Maximiliano: Qui ut nequaquam ſolitus eſt defodere pecuniam, ita clementiſſimus erat in eos, [5] qui decoxerant;

1 *Frigidius.*] De hoc vocabulo Budæus videndus in encomio linguæ Græcæ, interpretaturque abſurdum, nec plauſu excipiendum: cui facetum & plauſibile opponitur.

2 *Vana ſpe lactatus.*] Terentius etiam dicit producere aliquem vanâ ſpe. Lacto autem verbum frequentativum ab inuſitato lacio, per blandicias in fraudes & pedicas illicio.

3 *Diplomata.*] Διπλώματα literæ Principum ſigillis confirmatæ. forte à διπλῶν, quod complicatæ erant.

4 *Ludovico.*] Plurima iſtius farinæ apud rerum Gallicarum ſcriptores de Ludovico hoc offendes, utpote callido, acuto & ſatyrico ingenio.

5 *Qui decoxerant.*] Decoquere bona pro conſumere, metaphora ſumta à rebus quæ coquendo paulatim evaporant & abſumuntur.

1 Cæſar

xerant; modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo neſcio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut ſi quid impetratum eſſet dexteritate legati, pro lucro duci poſſet. Legatus extorſit millia quinquaginta; Cæſari reddidit triginta. [1] Cæſar lætus inſperata præda, dimiſit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæſtores & rationales olfecerant plus acceptum fuiſſe quam exhibitum. Interpellant Cæſarem, ut accerſeret hominem. Accitus eſt: venit ilico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepiſſe millia quinquaginta. Faſſus eſt. Non exhibuiſti niſi triginta millia. Faſſus eſt & hoc. Reddenda eſt, inquit, ratio. Promiſit ſe facturum; ac diſceſſit. Rurſum cum nihil eſſet actum, interpellantibus officiariis, revocatus eſt. Tum Cæſar, Nuper, inquit, juſſus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc ſum. Cæſar ſuſpicans, illi rationem nondum ſatis eſſe ſubductam, paſſus eſt illum ſic abire. Cum ſic eluderet, officiarii vehementer inſtabant; clamitantes, non eſſe ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæſari. Perſuaſerunt, ut accerſitus juberetur inibi præſentibus ipſis exhibere rationem. Annuit Cæſar. Accitus venit ilico, nihil tergiverſatus. Tum Cæſar, Nonne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, reſpondit ille. Jam, inquit, opus eſt: en adſunt qui excipient; nec eſt diutius tergiverſandi locus. Aſſidebant officiarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis ſat dextre; Non detrecto, inquit, rationem, invictiſſime Cæſar; verum hujuſmodi rationum non ſum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: iſti qui aſſident, talium rationum ſunt peritiſſimi; ſi vel ſemel videro quemadmodum illi tractent hujuſmodi rationes,

1 *Cæſar lætus inſperata.*] Eſt hic ille Maximilianus, qui vivente Patre Frederico III. Romanorum Rex factus, eidem ſucceſſit. Ex Maria Burgunda Philippum patrem Caroli V. ſuſcepit. Anno uno ſexagenario minor Neoſtadii obiit anno 1519.

1 *Ab*

nes, ego facile imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæſar ſenſit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac ſubridens, Verum, inquit, narras; & æquum poſtulas. Ita juvenem dimiſit. Subindicabat enim, ſic illos Cæſari ſolere reddere rationem, quemadmodum ipſe reddiderat; nimirum ut bona pecuniæ portio penes ipſos remaneret. LE. Nunc tempus eſt, ut [1] ab equis, quod ajunt, ad aſinos deſcendat fabula; à regibus ad Antonium ſacrificum Lovanienſem, [2] qui Philippo cognomento Bono fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocoſe facta, ſed pleraque ſordidiora. Nam pleroſque luſus ſuos condire ſolitus eſt unguento quodam, quod non admodum eleganter ſonat, ſed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitarat unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cum rediſſet domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat inſolens. Heic opus erat celeri conſilio. Subduxit ſe tacitus: & ingreſſus culinam [3] fœneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digreſſa famula, ſubduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veſte tectam deferebat domum: dat coquæ: jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, ſimulque fœneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto mittit puerum ad fœneratorem, qui depoſito pignore drachmas duas à fœneratore ſumat mutuo, ſed accipiat [4] chirographum, quod teſtaretur talem ollam miſſam ad ipſum.

1 *Ab equis, &c.*] Ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους: ubi quis à ſtudiis honeſtioribus ad parum honeſta deflectit: veluti ſi è Theologo Grammaticus, è Philoſopho cantor fieret. quadrabit item, cum quis è conditione lautiore ad abjectiora delabitur.

2 *Qui Philippo.*] Philippus hic Burgundiæ Dux Brugis ætatis anno ſeptuageſimo tertio, ſæculi decimi quarti ſexageſimo ſeptimo, poſtquam totam Belgicam exceptis paucis Provinciis & Burgundiam magno ſapientiæ & bonitatis nomine rexerat triginta annos & unum, non ſine gravi luctu bonorum obiit.

3 *Fœneratoris.*] Fœnerator qui dat ad fœnus.

4 *Chirographum.*] Χειρόγραφον literæ propria manu ad confirmandam fidem ſubſcriptæ: à χεὶρ *manus*, & γράφω *ſcribo*.

ipſum. Fœnerator non agnoſcens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita proſpectum eſt convivio. Tandem cum appararetur prandium fœneratori, deſiderata eſt olla. Heic jurgium adverſus coquam. Ea cum gravaretur, conſtanter affirmavit, neminem eo die fuiſſe in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc ſuſpicari de ſacrifico. Tandem itum eſt ad illum exploratum, an apud illum eſſet olla: [1] ne muſca quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata eſt ab illo olla, quod ſolus ingreſſus eſſet culinam, quo tempore deſiderata eſt. Ille faſſus eſt ſumſiſſe commodato ollam quandam, ſed quam remiſiſſet illi, unde ſumſerat. Id cum illi pernegarent, & incaluiſſet contentio; Antonius adhibitis aliquot teſtibus, Videte, inquit, quam periculoſum eſt cum horum temporum hominibus agere ſine chirographo: intenderetur mihi propemodum [2] actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit [3] ſyngrapham. Intellectus eſt dolus: fabula magno cum riſu per totam regionem diſſipata eſt, ollam oppignoratam ipſi cujus erat. Hujuſmodi dolis libentius favent homines, ſi commiſſi ſint in perſonas odioſas, præſertim eos qui ſolent aliis imponere. AD. Næ tu nobis [4] mare fabularum aperuiſti, nominato Antonio: ſed unam dumtaxat, eamque brevem referam, quam audivi nuperrime. Agitabant ſimul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipſe celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro quemadmo-

1 *Ne muſca quidem olla reperta.*] Sic dicimus, *Ne muſcam quidem liberorum habet*, cum plenam vereque viduatam orbitatem ſignificamus. Sic Plautus, maximam hominum ſolitudinem ſignificans: *Quas tu mulieres mihi narras*, inquit, *ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.*

2 *Actio furti.*] Accuſarer furti coram judice.

3 *Syngrapham.*] Συγγραφὴ contrahentium manu notata ſchedula ad pactorum fidem.

4 *Mare fabularum.*] Sic dicimus *Bonorum mare*, de magnis & vehementer cumulatis commoditatibus. Vel quod ipſum mare miniſtret innumerabiles opes rerum: vel quod ampliſſimum profundiſſimumque ſit.

1 *Lupus*

admodum inter Philoſophos, ſi quando conveniunt, proponi ſolent quæſtiunculæ de rebus naturæ; ita heic ſtatim nata eſt quæſtio, quænam eſſet hominis pars honeſtiſſima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & ſuæ quiſque divinationis rationem adferebat. Antonius juſſus dicere ſententiam, dixit os ſibi videri partem omnium honeſtiſſimam; & addidit cauſſam neſcio quam. Tum alter ille, ne quid ipſi conveniret cum Antonio, reſpondit, eam partem qua ſedemus, ſibi videri honeſtiſſimam. Cum id videretur omnibus abſurdum, attulit hanc cauſſam, quod is diceretur vulgo honoratiſſimus, qui primus conſideret: hoc honoris competere parti quam dixiſſet. Applauſum eſt huic ſententiæ, & riſum eſt affatim. Placuit homo ſibi de hoc dicto; viſuſque eſt in eo certamine victus Antonius. Diſſimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honeſtatis laudem, niſi quod ſciret illum velut æmulum ſuæ gloriæ, diverſam partem nominaturum. Poſt dies aliquot cum rurſus uterque vocatus eſſet ad idem convivium, ingreſſus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & averſus emiſit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, ſcurra, ubinam didiciſti mores iſtos? Tum Antonius, Etiam indignaris inquit? Si te ſalutaſſem ore, reſalutaſſes: nunc te ſaluto parte corporis, vel te judice, omnium honeſtiſſima, & ſcurra vocor. Sic recuperavit prius amiſſam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc ſupereſt ut pronunciet judex. GE. Id faciam, ſed non prius, quam ſuum quiſque cyathum ebiberit. En auſpicor: ſed [1] lupus in fabula. PO. Haud lævum

1 *Lupus in fabula.*] Solitum eſt dici, quoties is, de quo confabulatio eſt, de improviſo intervenit. Belg. *Ghy ſijt noch niet wech.* Donatus ex eo ſumtum putat, quod lupus ei, quem primum viderit, vocem adimere dicitur. Alii originem referunt ad Nævianam fabulam, ubi cum Romulus & Remus aliti à lupa repræſentabantur, repente lupus fabulæ intervenit: quo factum ut ſubitum eſſet totius fabulæ ſilentium, quod talis ſpectator inexſpectatus acceſſiſſet.

1 *Leaïnus*

lævum omen adfert [1] Levinus Panagathus. *Levi.* Quid actum eſt inter tam lepidos congerrones? Po. Quid aliud? Certatum eſt fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adſum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. Ge. [2] Scythicum promittis convivium. *Levi.* [3] *Αὐτὸ δείξει.* Niſi fatebimini hoc fuiſſe vobis fabuloſo convivio jucundius, non recuſo dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quam cum ſerio tractantur nugæ.

1 *Levinus Panagathus.*] Levinus ſeu Livius Belgis *Lieven* quaſi dicas, dilectus, adamatus. Flandris præcipue & Zelandis familiare nomen. *πανάγαθος* autem Græcis omnino bonus, optimus: à *πᾶς* omnis & *ἀγαθὸς* bonus.

2 *Scythicum.*] Id eſt, triſte.

3 *Αὐτὸ δείξει.*] Id eſt, ipſa res indicabit. Cum ſignificamus experimento exituque, perſpici ſermonis veritatem, Belg. *'t Werck ſal 't getuygen.*

PUERPERA.

Eutrapelus, Fabulla.

Ev. Salva ſit optima Fabulla. Fa. Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quod nunc ſalutator inſolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo noſtrûm vidit? Ev. Dicam; forte præteriens has ædes, vidi [1] cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid eſſet cauſſæ. Fa. Adeone hoſpes es in hac regione, ut ignores hoc eſſe [2] ſymbolum puerperii in ædibus? Ev. Eho, an non prodigium eſt videre [3] cornicem albam? Sed extra jocum; ſciebam maxime: verum ſuſpicari non potui, te puellam vixdum ingreſſam decimum ſextum annum, tam mature didiciſſe difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre diſcunt quædam ante annos triginta. Fa. Ut tu ſemper

1 *Cornicem.*] Circulum ferreum aut aliquid hujus loco additum oſtiis, quo pulſetur. Græci *κορώνην* vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

2 *Symbolum puerperii.*] In pleriſque Belgicæ urbibus mos ille obtinet, ut cornicem linteolo revinciant: ne graviori ejus impulſu puerpera forte dormitans excitetur.

3 *Cornicem albam.*] Ludit in voce cornicis, quæ & avem & circulum illum ferreum deſignat. Alioquin & de raris inventu dici poſſet cornix vel corvus albus: utraque enim avis nigerrima eſt.

 1 *Eutra-*

per es quod diceris, [1]Eutrapele? Ev. Ut nunquam deeſt Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus. Fa. Is qui nuper extulit uxorem decimam? Ev. Is ipſe. ſed quod te fugit, opinor, rurſum tam ambitioſe procum agit, quaſi hactenus vixerit cœlebs. Hic percunctanti quid accidiſſet novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium ſectum eſt in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum eſt, inquit, quod rumore populari jactatur, heic materfamilias ſuſtinuit deglubere maritum ſuum: ſimulque cum riſu ſubduxit ſeſe. Fa. Homo craſſe facetus. Ev. Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. Fa. Salutem mihi gratulare, ſi voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod enixa ſum videris de ſe præbere ſpecimen boni viri. Ev. Pie tu quidem & vere, mea Fabulla. Fa. Nullius Fabulla ſum, niſi Petronii. Ev. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. Fa. Sed quas ob cauſſas felicius judicas peperiſſe maſculum, quam fœminam? Ev. Quin tu potius, Fabulla Petronii, (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedis, quas ob cauſſas vos magis gaudetis peperiſſe maſculos, quam fœminas? Fa. Quid aliæ ſentiant, neſcio. ego nunc me gaudeo peperiſſe maſculum, quia ſic viſum eſt Deo: ſi maluiſſet ille puellam, maluiſſem & ipſa. Ev. An putas Deo tantum eſſe otii, ut etiam parturientibus obſtetricetur? Fa. Quid agat ille potius, Eutrapele, quam ut propagatione ſervet quod condidit? Ev. Quid agat, ô bona? Imo, ni Deus eſſet, non arbitror ſuffecturum tot negotiis. Exſulat [2]Chriſtiernus Danorum rex, pius Euangelii fautor: Fran-

1 *Eutrapele.*] Ab εὐτράπελος, lepidus, ſcitus, elegans. ab εὖ & τρέπω, *verto.*

2 *Chriſtiernus Danorum.*] Eſt hic Chriſtiernus ſeu Chriſtianus ſecundus, qui anno 1523. cum uxore Iſabella Caroli V. ſorore & quinque parvis liberis theſauro regio ſecum ablato Hafniæ navem conſcendit & viginti navibus ſe in Hollandiam contulit, cum tamen regnum facile tueri poſſet: plebs enim illi addictiſſima. Reverſus in Daniam à Frederico primo quatuordecim annos captivus detentus in inſula Alſena: poſt-

modo

[1] Franciſcus Galliarum rex hoſpes eſt Hiſpaniarum, neſcio quam ex ipſius animi ſententia, vir certe dignus meliore fortuna: [2] Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: [3] Ferdinandus rerum ſuarum ſatagit in Germania: [4] Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculoſos motus [5] concitant agricolæ, nec tot ſtragibus ab inſtituto deterrentur: populus meditatur [6] anarchiam: periculoſis factionibus collabitur eccleſiæ domus: hinc atque hinc diſtrahitur illa Jeſu tunica inconſutilis. Vinea Domini non ab uno jam apro vaſtatur; ſimulque periclitatur ſacerdotum [7] cum decimis auctoritas, Theologorum dignitas, monachorum majeſtas: nutat confeſſio, vacillant vota, labaſcunt leges Pontificiæ: vocatur in diſcrimen euchariſtia, exſpectatur Antichriſtus; totus orbis parturit neſcio quid magni mali. Interim ſuperant & imminent Turcæ, nihil non populaturi, ſi ſucceſſerit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imo tempus arbitror, ut ſuo quoque regno proſpiciat in tempore. FA. Quod hominibus videtur maximum, id fortaſſe videtur

modo jure ſuo cedens privatus obiit anno 1559.

1 *Franciſcus Galliarum.*] Franciſcus hic primus per Alpes in Italiam irrumpens Ticinum infeliciter oppugnat: hinc enim facta ex urbe eruptione, inde Barbonio cum recentibus è Germania copiis urgente preſſus, tandem in fugam conjecto exercitu poſt varia egregii ducis & militis facinora, Lanoio Neapolitano Proregi ſe dedidit. Ubi autem diu inter proceres Hiſpanos agitatum eſſet, quo primum duceretur Franciſcus tuto cuſtodiendus, tandem in Hiſpaniam tranſvectus, ubi ex animi ægritudine contracto morbo de vita periclitatus eſt. Mox tamen durjs conditionibus in Galliam liber dimiſſus, datis obſidibus liberis.

2 *Carolus molitur monarchiæ.*] Certe à longo tempore non major Carolo V. princeps: utpote qui maximorum regnorum & nobiliſſimarum provinciarum poſſeſſor per Europam, Africam & Aſiam victricia arma circumtulit.

3 *Ferdinandus rerum.*] Eſt hic Ferdinandus Caroli V. frater primum annitente fratre in Regem Romanorum electus, poſtmodo & hoc mortuo Cæſar.

4 *Bulimia.*] Summa fames, ut alias dictum.

5 *Concitant agricolæ.*] Ruſticorum ille tumultus, præcipuo inſtigatore Thoma Munzero Hæretico, in Franconia, Suevia viciniſque regionibus, quo omne & infandum nefas perpetratum, refertur ad annum 1525.

6 *Anarchiam.*] Anarchia, quum nullo Principe tumultuatur populus.

7 *Cum decimis auctoritas.*] Erat enim id tempus, quo hæc Eraſmus conſcripſit, revera diluculum veritatis Euangelicæ, è Cimmeriis tenebris Papatus emergentis, & Antichriſtianiſmi accreſcens indies detectio.

detur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei perſonam, ſi vis, ſecludamus. Dic quæ te cauſſæ moveant, ut felicius exiſtimes peperiſſe catulum, quam catellam. Ev. Piæ mentis eſt, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controverſiam optimus. Verum ſi Deus tibi daret poculum cryſtallinum, nonne maximas ageres gratias? Fa. Agerem. Ev. Quid ſi idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor ne tibi moleſtiam adferam pro ſolatio, hæc apud te philoſophans. Fa. Imo Fabullæ nihil eſt jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, ſatiſque valeo vel ad luctam. Ev. Quin igitur è nido provolas? Fa. Vetuit rex. Ev. Qui rex? Fa. Imo tyrannus. Ev. Qui quæſo? Fa. Syllaba dicam, mos. Ev. Heu quam iſte rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philoſophari de cryſtallo, & vitro. Fa. Marem, uti conjicio, natura præſtantiorem, ac firmiorem judicas, quam fœminam. Ev. Sic arbitror. Fa. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores ſunt, quam fœminæ? Num à morbis immunes? Ev. Nequaquam, ſed in genere viribus antecellunt. Fa. Sed ipſi rurſus ſuperantur à camelis. Ev. Imo prior creatus eſt maſculus. Fa. Prior conditus eſt Adam, quam Chriſtus. Et ſolent [1] artifices in poſterioribus ſe ipſos vincere. Ev. At Deus mulierem viro ſubjecit. Fa. Non ſtatim melior eſt qui imperat: & nuptam ſubjicit, non fœminam: ac rurſus nuptam ita ſubjicit, ut cum utrique ſit poteſtas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præſtantiori, ſed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? Ev. Tibi quidem heic cedam, ſi mihi declararis, quid ſenſerit Paulus, ſcribens Corinthiis, cum viri caput dicit eſſe Chriſtum, [2] mulieris caput virum: rurſus, cum virum dicit imaginem & gloriam Dei; mulierem gloriam viri. Fa. Iſtud

1 *Artifices in poſterioribus.*] Diſcipulus enim prioris eſt poſterior dies.

2 *Mulieris caput virum.*] Exſtat locus Pauli 1 Cor. 11. ✗ſ. 3. 7. Verba ſic habent: „ Velim autem vos noſſe Chriſtum eſſe „ omnis viri caput: caput autem mu- „ lieris

ſtud expediam, ſi mihi declararis, an ſolis viris datum ſit eſſe membra Chriſti. Ev. Abſit: id quidem datum eſt omnibus hominibus per fidem. Fa. Quî fit igitur, ut caput unum cum ſit, non habeatur omnibus membris commune? deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem ſui, utrum hanc imaginem expreſſerit in corporis figura, an in animi dotibus? Ev. [1] In animi dotibus. Fa. At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro ſexu plures ſunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella, rapinæ & adulteria? Ev. At ſoli viri bellum gerimus pro patria. Fa. Sed iidem ſæpius deſerto loco turpiter fugitis: nec ſemper pro patria, ſed frequentius pro ſordido ſalariolo deſeritis uxorem, & liberos, & pejores gladiatoribus, ultro corpora veſtra traditis in ſervilem neceſſitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maxime jactes mihi virtutem bellicam; nemo veſtrum, ſi ſemel eſſet expertus quid ſit parere, non mallet decies in acie ſtare, quam ſubire ſemel, quod nobis toties eſt experiendum. In bello non ſemper venitur ad manus, & ſi venitur, non in quavis exercitus parte diſcrimen eſt. [2] Tui ſimiles diſponuntur in acie media, alius eſt in ſubſidiis, alius tuto ſedet [3] poſt principia; denique plurimos ſervat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conflictandum eſt. Ev. Iſta non nunc primum audio. verum ſuntne hæc vera quæ dicuntur? Fa. Nimirum vera. Ev. Viſne igitur, Fabulla, ut marito tuo perſuadeam,

ne

„ lieris virum: caput vero Chriſti Deum. „ Et verſu ſeptimo: Vir non debet operire caput, quum imago ſit & gloria „ Dei: at mulier gloria viri eſt.

1 *In animi dotibus.*] Imago Dei ad hominem reſtricta, alioquin & Angeli ad eandem creati, præcipue quidem conſiſtit in anima quoad conformitatem ejus cum Deo ſecundum naturam, facultates & habitus: ſed & in corpore, & anima ſimul.

2 *Tui ſimiles.*] Tui ſimiles, id eſt ignaviores, ut numerum augeant. nam alæ & cornua ſuſtinent belli molem. Imo & in triariis exercitus robur: nam, imbecilliores in medio collocantur.

3 *Poſt principia.*] Alludit ad dictum Thraſonis in Eunucho Terentii, Act. 4. Scen. 7. Ejuſdem ferme ſententiæ eſt illud: *Extra telorum jactum:* quod eſt, in tuto, extraque periculum. Sumptum à bellis, ubi qui nolunt feriri jaculis, ſemovent ſe longius, quam ut poſſint jactu teli contingi: ſummum enim periculum iis, qui in prima ſtant acie. Belg. *Buyten ſchoots.*

ne poſthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab iſto diſcrimine. FA. Equidem nihil malim, ſi poſſis. EV. Quid præmii feret orator hic, ſi perſuaſerit? FA. Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. EV. Iſtas malim, quam decem linguas luſciniarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum eſſe nolim prius, quam interceſſerit [1] ſtipulatio. FA. Addatur, ſi libet, & ſi qua eſt alia [2] cautio. EV. Id fiet ex animi tui ſententia poſt menſem exactum. FA. Quin potius nunc fit ex animi mei ſententia? EV. Dicam: qui vereor ne poſt menſem non ſit eadem animi tui ſententia. Itaque & tibi ſolvendum eſſet duplex præmium, & mihi duplex eſſet ſumenda opera, perſuadendi, ac diſſuadendi. FA. Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonſtrare, quare viri ſexus ſit præſtantior fœmineo. EV Video te meditatam hanc [3] monomachiam: quam ob rem in præſentia quidem conſultius arbitror tibi concedere. Congrediar alias, ſed armatus, nec abſque [4] ſubſidiario milite. Nam ubi lingua res geritur, ne ſeptem quidem viri pares ſunt uni fœminæ. FA. Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam ne vos quidem elingues eſtis. EV. Fortaſſis: ſed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. EV. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator, apud nutriticem eſt. EV. Quam mihi nutricem narras? an eſt alia nutrix, [5] quam ea quæ mater eſt? FA. Quid ni? vulgo fit. EV. Peſſimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ *vulgum*, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad fornices, vulgo frauda-

1 *Stipulatio.*] Stipulatio ſecundum Pomponium, eſt verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturum facturumve ſe id quod interrogatus eſt, reſpondet.

2 *Cautio.*] Cicero ait: quoniam ut bona naturâ appetimus, ſic à malis natura declinamus: quæ declinatio quum ratione fiet, *cautio* appellatur. Juriſconſultis, ut & hoc loco, *cautio* eadem quæ *fidejuſſio* aut alias *ſtipulatio*, qua nobis cavemus & nos ſecuros reddimus.

3 *Monomachiam.*] Μονομαχία Latinis ſingulare certamen.

4 *Subſidiario milite.*] Subſidiarius miles, qui ad longioris pugnæ caſus reſervatus, defeſſis in ſubſidium venit.

5 *Quam ea quæ mater eſt?*] Tacitus de Germanorum uxoribus: Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſervum nullis educationis deliciis dignoſcas.

1 *Pluſ*

fraudatur, potatur, inſanitur. FA. Sic amicis viſum eſt: cenſuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ. EV. Atqui ſi natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. FA. Probabile quidem eſt. EV. Dic mihi, nonne ſentis, eſſe dulciſſimum matris vocabulum? FA. Sentio. EV. Itaque ſi fieri poſſet, patereris aliam mulierem eſſe matrem tui partus? FA. Minime gentium. EV. Cur igitur volens [1] pluſquam dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? FA. Bona verba, Eutrapele; non divido filium; ſola, totaque ſum mater. EV. Imo heic tibi, Fabulla, reclamat in os ipſa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? imo multo magis quod nutriat ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus naſcitur, quod eadem terra ſucco ſuo non alat: nec eſt ullum animantis genus, quod non alat ſuos fœtus. Ululæ, leones, & viperæ educant partus ſuos; & homines ſuos fœtus abjiciunt? Obſecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio dicuntur exponere? FA. Abominanda dicis. EV. Atqui non perinde factum abominantur homines. [2] An non expoſitionis genus eſt, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem ſpirantem, matris opem ea voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortaſſis nec corpore ſalubri, nec moribus integris, denique cui pluris ſit pecuniæ pauxillum, quam totus infans tuus? FA. [3] Delecta eſt mulier ſalubri corporis tempe-

1 *Pluſquam dimidiatum.*] Vide in hanc rem Phavor. diſſertationem apud Gell. lib. 12. cap. 1.

2 *An non expoſitionis.*] Apud Agellium lib. 12. cap. 1. Favorinus philoſophus ita diſſerit de hac materia matri puerperæ inter alia: Oro te, inquit, mulier ſine eam totam integram eſſe matrem filii ſui: quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperiſſe, ac ſtatim ab ſeſe abjeciſſe? aluit in utero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret; non alere nunc ſuo lacte quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? An tu quoque, inquit, putas naturam fœminis mammarum ubera quaſi quoſdam nævulos venuſtiores, non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cauſa dediſſe?

3 *Delecta eſt mulier ſalubri.*] Theani monitum eſt: Cum mater liberorum facta ſis, hæc te moneo, ut nutricem de-

temperatura. Ev. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, ſi vis, ſuperiorem: an nihil intereſſe cenſes, utrum infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat ſuccum, & calore jam aſſueto foveatur, an alienis cogatur aſſueſcere? Triticum in aliud ſolum jactum, degenerat in avenam, aut ſiliginem: vitis in alium collem tranſlata, mutat ingenium; plantula revulſa à parente terra, flacceſcit, ac velut emoritur; eoque quantum fieri poteſt, cum terra nativa transferunt. Fa. Imo narrant plantas tranſlatas & inſitas, exuere ſilveſtre ingenium, & fructus edere generoſiores. Ev. At non protinus ut natæ ſunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, ſi Deus voluerit, ut adoleſcentem tuum ableges ab ædibus, litteris jam ac ſeverioribus diſciplinis imbuendum, quæ functio patris eſt potius, quam matris. Nunc ætas tenera fovenda eſt. Porro cum ad ſalubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis ſit alimonia, tum vero præcipue quo ſucco tenerum illud ac molle corpuſculum imbuatur. Nam heic quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem Teſta diu.* Fa. De corpore non ita multum laboro, modo ſit animus qualem optamus. Ev. Pie tu quidem, ſed parum Philoſophice. Fa. Quam ob rem? Ev. Cur tu igitur quoties concidis holus, quereris aciem cultri retuſam eſſe, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtuſa cuſpide, cum ea res non adimat artem? Fa. Non deeſt ars, ſed obſtat inſtrumentum parum idoneum. Ev. Cur quibus eſt opus oculorum acie, vitant lolium [1] & cæpas? Fa. Quia vitiant oculos. Ev. Nonne animus eſt qui cernit? Fa. Eſt; nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber,

ligas aptiſſimam atque mundam, præterea verecundam & ſomnô non deditam neque temulentiæ. Longe autem præſtat Favorini conſilium, ut nempe mater ipſa alat.

1 *Et cæpas.*] Cæpas Ægyptii pro Diis colebant. Huc reſpicit Juvenalis: *Porrum & cæpe nefas violare & frangere morſu, O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis Numina!*

x *Animum*

faber, vitiata ſecuri? FA. Agnoſcis igitur corpus eſſe mentis organum? FA. Apparet. EV. Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non diſſimile veri dicis. EV. Age videor mihi nactus ingenium Philoſophicum. Finge igitur [1] animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus? FA. Nequaquam. EV. Quid obſtaret? FA. Quia deſunt labra, dentes, & lingua ſimilis: nec [2] epiglottis, nec tres adſunt [3] cartilagines, à tribus motæ muſculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demiſſi, nec fauces, nec os ſimile. EV. Quid ſi in corpus ſuis? FA. Grunniret ſuillo more. EV. Quid ſi in corpus cameli? FA. Caneret, ut canit camelus. EV. Quid ſi in corpus aſini, quod evenit [4] Apulejo? FA. Ruderet, opinor, ut aſinus. EV. Nimirum fatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Cæſarem, contractis quantum potuit labris, [5] vix O ſonuit; Cæſarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne excideret, deſcribere cuperet, damnavit cogitationem tam aſininam, cum ungulas intueretur ſolidas. FA. Et merito. EV. Ergo lippientibus oculis, minus videt animus: oppletis ſordibus auribus, minus audit: ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit: ubi ſtupet membrum, minus ſentit: ubi malis humoribus vitiata eſt lingua, minus guſtat. FA. Negari non poteſt. EV. Non ob aliud, niſi quia vitiatum eſt organum. FA. Arbitror. EV. Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potu-

1 *Animum hominis demigrare.*] Pythagoras primus docuit hanc tranſmigrationem animarum in alia & iridem alia corpora. Eadem autem μετεμψύχωσις ab aliis philoſophis merito exploſa.

2 *Epiglottis.*] Epiglottis eſt caruncula volubilis nunc gulam claudens, nunc arteriam aſperam.

3 *Cartilagines.*] Vide Galenum de locis affectis: Cartilagines autem partes corporis ex ſpermate genitæ, quæ tamen nec os nec caro ſed quædam intermedia ſunt.

4 *Apulejo.*] Eſt hic L. Apulejus Afer Madauræ natus, philoſophus Platonicus, vir omnigenæ eloquentiæ. Lucianum imitatus libros XI. Metamorphoſeos de Aſino aureo ſcripſit. In iis fingit ſe à ſaga Theſſalica, dum in avem cuperet, in aſinum mutatum, priſtinum tamen ſenſum retinentem. Poſt varia diſcrimina & labores, Lunæ auxiliatricis ope, roſis de manu Ægyptii ſacerdotis devoratis priori homini reſtitutum.

5 *Vix O ſonuit.*] Hoc Apulejus, Lucianum ſequutus.

potuque. FA. Fateor; ſed quid iſtuc ad bonam mentem? EV. Proinde quid lolium ad perſpicaces oculos? FA. Quia vitiat organum animi. EV. Probe reſpondes. Verum illud expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius iraſcitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus eſt animus. EV. Non ſic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoria, poſtea fiat obliviosus ac tardus, ſive plaga, ſive caſu, ſive morbo, ſive ſenio? FA. Tu nunc mihi videre ſophiſtam agere. EV. Proin tu contra fac agas ſophiſtriam. FA. Opinor hoc te velle dicere; quod animus quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, iraſcitur & placatur. EV. Recte conjectas. FA. Quæ tandem ſunt iſta organa? & ubi ſunt? EV. Oculos ubi ſunt vides. FA. Et aures, & nares, & palatum ubi ſit, ſcio. Et toto corpore contactum eſſe video, niſi cum ſtupor occupat membrum. EV. Amputato pede, tamen intelligit animus. FA. Intelligit; itidem & manu. EV. At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo ſimilis, omnique ſenſu ſuo vacat. FA. Iſtuc aliquoties vidi. EV. Ex hoc colligis, intra cranium eſſe intellectus, voluntatis ac memoriæ organa, minus quidem craſſa, quam ſunt aures & oculi, ſed tamen materialia. Quandoquidem & ſpiritus, quos habemus in corpore ſubtiliſſimos, corporales ſunt. FA. An iſta quoque vitiantur cibo potuque? EV. Maxime. FA. Cerebrum procul abeſt à ſtomacho. EV. Ita ſumma fumarii pars abeſt à foco; tamen illi ſi inſideas, ſenties vaporem. FA. Non experiar. EV. At ſi mihi non credas, ſciſcitare è ciconiis. Itaque refert qui ſpiritus, qui vapores à ſtomacho ſubvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi ſi crudi ſint ac frigidi, recidunt in ſtomachum. FA. Næ tu mihi [1] metam diſtillatoriam

1 *Metam diſtillatoriam.*] Quia facta ad formam metæ, inferiori nempe parte lata, ſuperne in anguſtum deſinat. Belg. *Een diſtilleer klock.*

1 *Colo-*

toriam deſcribis, qua ex floribus herbiſque ſuccum exhalantem excipimus. Ev. Haud ita male conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco eſt; ſtomachus patella; cranium ſummæ metæ [1] colophon, atque adeo, ſi vis, naſus fiſtulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum, naſcitur fere quidquid eſt morborum, ut varie delabitur varius humor, nunc in oculos, nunc in ſtomachum, aliàs in ſcapulas, interim in cervicem, aliove. Quoque magis intelligas; Cur, qui vino immodico ſeſe ingurgitant, ſunt male memores? Qui cibis aluntur ſubtiliorum ſpirituum, minus torpent ingenio? Cur [2] coriandrum memoriam emendat? [3] Elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens [4] epilepſim adducit, quæ ſtuporem adfert ſimul omnibus ſenſibus, quemadmodum & ſomnus profundus? Denique, ut immodica ſitis aut inedia ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii ſtuporem, ſi credimus Ariſtoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingeſta materia. Fa. Eſtne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? Ev. Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipſa, ſed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velut artifex fruſtra valet arte, ſi deſtituatur idoneis inſtrumentis. Fa. Quanta, quave ſpecie eſt animus? Ev. Ridicule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. Fa. Ego corpus intelligo, quod ſentitur. Ev. Imo

1 *Colophon.*] Faſtigium, apex Hinc *Colophonem addere* dici ſolet, quum ſumma manus rei cuipiam imponitur. Aut quum accedit id, ſine quo negotium confici non poteſt. Origo adagii ad Colophonios refertur, qui tantis pollebant viribus, ut ubicunque bellum confici non poſſet, Colophoniis equitibus conficeretur.

2 *Coriandrum.*] Coriandri plurimas & inuſitatas vires lege apud Plinium libro 20. cap. 20.

3 *Elleborus mentem.*] Ε'λλέβορος, nigrum vel album naſcitur optimi generis in Anticyris. Unde jubemus illos navigare Anticyras, & elleborum ſumere, quibus minus ſana mens, ut purgetur. Uſus herba hac Chryſippus diſputaturus.

4 *Epilepſim.*] Ε'πιληψία Latinis Comitialis morbus, quod correptus illo comitia dirimeret. Dictus Græcis ab ἐπιλαμβάνεσθαι, quia omnes ſenſus eo capiantur: ita ut epileptici paulum à mortuis abſint. Belgis, *De vallende ſieckte.*

Ev. Imo quæ non ſentiuntur, perfectiſſima ſunt, veluti Deus & Angeli. Fa. Audio Deum & Angelos Spiritus appellari; at Spiritum ſentimus. Ev. Hac voce litteræ ſacræ ob rudes homines balbutiunt, mentem ſignificantes puram ab omni commercio rerum ſenſibilium. Fa. Quid igitur intereſt inter Angelum & animum? Ev. Hoc ipſum quod inter limacem & cochleam, aut, ſi mavis, teſtudinem. Fa. Corpus igitur domicilium eſt animi magis, quam inſtrumentum. Ev. Nihil vetat inſtrumentum, adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant Philoſophorum ſententiæ. Sunt qui dicant [1] corpus eſſe veſtem animæ, ſunt qui [2] domicilium, ſunt qui inſtrumentum, ſunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, conſequitur actiones animi, corporis affectionibus impediri. Primum, ſi quod veſtis eſt corpori, idem corpus eſt animo; quantum ad corporis valetudinem [3] faciat veſtis, declaravit Hercules: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliumque generibus referam. Cæterum an eadem anima ſufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit veſtes, [4] viderit Pythagoras. Fa. Non incommodum foret, ſi juxta Pythagoram liceret, ut veſtibus, ita corporibus mutatoriis uti: ſic ut menſibus

1 *Corpus eſſe veſtem animæ.*] Senecæ verba ſunt: quod de veſte dixi, idem de corpore me exiſtima dicere. Nam hoc quoque natura, ut quandam veſtem, animo circumdedit: velamentum ejus eſt. Et alibi: *Detrahetur tibi hæc circumjecta, noviſſimum velamentum tui, cutis.* Macarius ait: *Anima veſtem corporis geſtat, veluti præclaram veſtem.* Et Ambroſius: Caro amictus eſt animæ, quæ ſe induit quodam corporis veſtimento. Non igitur tu veſtimentum es, ſed qui veſtimento uteris.

2 *Domicilium.*] Hinc idem Ambroſius: Unaquæque anima videns ſe corporeo iſto clauſam gurguſtio, quæ tamen terrenæ hujus habitationis conſortio non degeneravit, ingemiſcit gravata corporis hujus conjunctione.

3 *Faciat veſtis.*] Apud Poëtas leges, Deianiram marito ſuo Herculi veſtem infectam ſanguine Centauri Neſſi dono miſiſſe, ut iſthoc dono ab amore Ioles illum avocaret. Hercules vero cum veſtem ſacrificaturus induiſſet, in tantam eſt verſus rabiem, ut ſe in conſtructum rogum præcipitem dederit.

4 *Viderit Pythagoras.*] Pythagoras primum fuerat, ut refert Æthalides, filius Mercurii, à quo ſeu vivens ſeu vita functus donum omnia retinendi accepit. Poſt Æthalidem factus eſt Euphorbus, dein Hermotimus, tum Pyrrhus Delius piſcator, tandem Pythagoras.

ſibus hibernis ſumeretur corpus obeſum, craſſæque texturæ; æſtivis, rarius & gracilius. Ev. Atqui parum, opinor, eſſet commodum; ſi quemadmodum multis veſtibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem & anima ſeneſceret, deficeretque. Fa. Non ſane. Ev. Jam quemadmodum ad corporis ſalubritatem, agilitatemque refert, qua veſte ſit amictum, ita refert quod corpus circumferat anima. Fa. Profecto ſi corpus veſtis eſt animæ, video multos homines admodum varie cultos. Ev. Sic eſt. Et tamen nonnulla pars hujus rei ſita eſt in nobis, quam commode veſtiatur anima. Fa. Valeat igitur veſtis, dic aliquid de domicilio. Ev. Atqui ne, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipſe dominus Jeſus [1] ſuum corpus *templum* appellat: Et Petrus Apoſtolus ſuum corpus [2] *tabernaculum* appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ ſepulcrum*, σῶμα dictum arbitrantes quaſi [3] σῆμα: alii [4] *carcerem* mentis appellarunt, nonnulli *præſidium*, velut arcem munitam. Quorum animus eſt undequaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exſiliturus, ſi vocet imperator. Qui prorſus excæcati ſunt vitiis ſpurciſſimis, ut nunquam adſpirent ad auram

1 *Suum corpus templum.*] Verba Chriſti inter alia ubi corpus vocat templum allegorica hac reſponſione exſtant Joan. 2. ✝ſ. 19. *Deſtruite templum hoc & intra triduum excitabo illud.*

2 *Tabernaculum.*] Quum ſciam cito futurum, ut deponam tabernaculum meum. Verba Petri 2. Epiſtol. 1. verſu 13. 14.

3 Σῆμα] Huc ſpectat Clemens Alexandrinus ex Platone: Corpus σῶμα hoc animæ σῆμα ſepulchrum quidam eſſe tradunt: quaſi ipſa præſenti in corpore ſit ſepulta, atque etiam quia anima per corpus σημαίνει, ſignificat, quæcunque ſignificare poteſt, idcirco & σῆμα jure vocari. Videntur mihi præterea Orphei ſectatores nomen hoc ob id potiſſimum poſuiſſe, quod anima in corpore hoc delictorum det pœnas, & hoc circumſepto valloque claudatur velut in carcere quodam σώζηται ſervetur. Ciceronis interpres Macrobius corpus δέσμας vinculum & σῶμα quaſi σῆμα id eſt ſepulchrum dici ait, in Somnium Scipionis.

4 *Carcerem.*] Plato corpus nominat τὸ ψυχῆς φρουρὸν, animæ cuſtodiam. Seneca: *Corpuſculum hoc cuſtodia & vinculum animi huc atque illuc jactatur.* Idem alibi: *Major ſum & ad majora genitus, quam ut mancipium ſim mei corporis: quod equidem non aliter aſpicio, quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum.*

ram libertatis Euangelicæ, horum animus jacet in ſepulcro. Cæterum, qui moleſte luctantur cum vitiis, nec adhuc poſſunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, ſubinde clamans ad liberatorem omnium, [1] *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine.* Qui graviter pugnant cum ſatana, vigilantes & excubantes adverſus inſidias illius, qui circumit, ut leo, quærens quem devoret; horum animus verſatur in præſidio, unde injuſſu imperatoris non licet diſcedere. FA. Si corpus eſt animi domicilium, plurimos video, quorum animus male habitet. EV. Sic eſt, videlicet in ædibus perſtillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumoſis, pituitoſis, laceris, ac ruinoſis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, bene habitare. FA. Tolerabilis res, ſi liceret in aliud immigrare domicilium. EV. Emigrare non licet, niſi cum evocat [2] locator. Verumtamen ſi non licet emigrare, licet arte curaque noſtra domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur feneſtræ, attollitur ſolum, incruſtantur aut conveſtiuntur tabulatu parietes, [3] ſitus igni ſuffituque purgatur. Id in ſenili corpore jamque ruinam minitante difficillimum eſt. Plurimum autem conducit, ſi puerile corpus ab ipſo protinus ortu, ſicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam eſſe jubes. EV. Plane jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potuſque, motus, ſomni, balneorum, unctionum, frictionum, veſtitus. Quam multos eſſe cenſes, qui graviſſimis morbis ac vitiis obnoxii ſunt, epilepſiæ, gracilitati, imbecillitati, ſurditati, fractis lumbis,

1 *Educ de carcere.*] Verba ſunt Davidis Saulum fugientis & ſpeluncæ ſe abdentis Pſalmo 142. ℣ſ. 8.

2 *Locator.*] Significat, eſſe conductitium. Perſoluto pretio, quo inter conductorem & locatorem convenit, conductori diſcedere liberum eſt ubi libet, inconſulto locatore. Nobis autem conductitiæ hæ corporis ædes inhabitandæ, uſque dum Optimus Max. ille locator Deus evocat & edicit, *Revertere fils hominis.* Omnis enim autocheiria prohibita.

3 *Situs.*] Hic pro lanugine illa ſumitur ex humore creata, præſertim in locis Sole carentibus, Belgice, *Schimmel, vermufiheyt.*

1 *Ubi*

bis, diſtortis membris, infirmo cerebro, ſtupori mentis, non ob aliud, niſi quod à nutricibus indiligenter curati ſunt? FA. Demiror, te non pro pictore factum fuiſſe Franciſcanum, qui tam bellè concioneris. EV. [1] Ubi te Claranam videro, tum ego tibi Franciſcanus concionabor. FA. Ego ſane libens ſcire cupiam, quid ſit anima, de qua tam multa audimus, dicimuſque, cum nemo viderit. EV. Imo nemo non videt, cui ſunt oculi. FA. Video pictas animas infantuli ſpecie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? EV. Quoniam delabentibus è cœlo fractæ ſunt alæ, ſi qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo modo igitur ſubvolare dicuntur in cœlum? EV. Quoniam fides & caritas faciunt, ut illis renaſcantur alæ. Has alas petebat ille, pertæſus domicilium ſui corporis, dum clamat, [2] *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam?* Nec enim alias alas habet anima, cum ſit incorporea; nec ullam habet ſpeciem, quæ corporis oculis ſit conſpicua; ſed certius cernuntur ea quæ videmus animo. Crediſne Deum eſſe? FA. Maxime. EV. At nihil minus videri poteſt, quam Deus. FA. Videtur in rebus conditis. EV. Itidem videtur animus ex actione. Si quæris, quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides hominem ſentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminiſſe, ratiocinari; certius vides animam adeſſe, quam nunc vides hunc cantharum: poteſt enim falli ſenſus unus; tot argumenta ſenſuum non fallunt. FA. Proinde, ſi [3] non potes oſtendere animam, ſic illam notis quibuſdam pinge, quaſi mihi velis deſcri-

1 *Ubi te Claranam videro.*] Id eſt, ubi te videro aſſcriptam ordini monialium, quæ à Clara Aſſiſienſi Franciſci coætanea inſtitutæ ſunt, non ſine duriſſimâ paupertatis regulâ. De ea circumferuntur hi verſus:

Clauſa manens Clara toto clareſcere mundo
Incipit, & laudum titulis præclara refulget.

2 *Quis dabit mihi.*] Preces Davidis ſunt ab inimicis circumſeſſi Pſal. 55. 7.

3 *Non potes oſtendere animam.*] Eleganter in hunc ſenſum Apulejus: anima in homine non videtur: & tamen fateantur omnes neceſſe eſt, hujus operâ omnia quæ per hominem præclara fiunt, provenire: neque animæ ipſius qualitatem ac figuram oculis occurrere, ſed momentis rerum ab ea geſtarum intelligi qualis & quanta ſit.

1 *Cur*

deſcribere Cæſarem, quem nondum vidi. Ev. Ariſtotelis definitio in promptu eſt. Fa. Quæ? Nam ajunt iſtum eſſe probum rerum omnium depictorem. Ev. Anima eſt actus corporis organici, phyſici, vitam habentis in potentia. Fa. [1] Cur actum vocat potius, quam iter aut viam? Ev. Non heic [2] cavetur aurigis aut equitibus, ſed animæ ratio definitur. Et *actum* vocat formam, cujus natura eſt agere, cum materiæ ratio ſit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiſcitur. Eſt autem varius corporis motus. Fa. Intelligo. Sed cur addit organici? Ev. Quoniam anima nihil agit, niſi per organa, hoc eſt, inſtrumenta corporis. Fa. Cur addit [3] *phyſici?* Ev. Quia Dædalus [4] fruſtra fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia.* Forma non agit in quidvis, ſed in materiam capacem. Fa. Quid ſi angelus immigraret in corpus hominis? Ev. Ageret quidem, ſed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, ſi abeſſet anima. Fa. Habeone jam totam animæ rationem? Ev. Habes Ariſtotelicam. Fa. Equidem accepi celebrem eſſe philoſophum; & vereor ne ſapientum centuriæ mihi ſcribant [5] hæreſeos dicam, ſi quid refrager. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in aſinum & bovem. Ev. Imo in ſcarabeum quoque & limacem. Fa. Quid igitur intereſt inter animam bovis & hominis? Ev. Qui dicunt animam nihil aliud eſſe, quam harmo-

1 *Cur actum.*] Actus Græcis eſt hoc loco ἐντελέχεια, vocabulum Philoſophis peculiare: ſed Fabulla detorquet ad Jureconſultos, qui diſtinguunt inter iter, actum & viam. Actus enim illis ſpatium in agris. Minimus actus, teſte Boëthio, quatuor pedibus in latitudinem, centum & viginti in longitudinem protenditur. Quadratus ex omni latere centum viginti pedibus concluditur: duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat.

2 *Cavetur aurigis.*] Recte mentionem facit aurigarum & equitum, utpote ad quorum commodum leges latæ erant de itinerum & viarum latitudinibus. Ita lege 12. Tabularum latitudo viæ definita eſt in porrectum pedes octo, in anfractum ſedecim.

3 *Phyſici.*] Id eſt, naturalis, à φύσις natura.

4 *Fruſtra fingeret.*] Faber Athenienſis ingenioſiſſimus, qui ſtatuas mobilibus oculis confecit, ut vivere crederentur. De volatu ejus conſule Ovidium.

5 *Hæreſeos dicam.*] Hic intelligit, Judicium ſeu libellum actionem continens.

1 *Harmo-*

[1] harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ita multum intereſſe, videlicet harmonia ſoluta, perire animas utriuſque. Ne ratione quidem diſtinguitur bovis ab hominis anima, ſed quod boum minus ſapit, quam hominum; quemadmodum videre eſt & homines, qui minus ſapiunt quam bos. FA. Næ iſti bubulam habent mentem. EV. Attamen illud ad te pertinet, quod [2] pro teſtudinis qualitate, modulatior eſt harmonia. FA. Fateor. EV. Nec parvi refert ex quo ligno, quave figura ſit facta teſtudo. FA. Veriſimile dicis. EV. Nec ex quorumlibet animantium inteſtinis fiunt canoræ fides. FA. Audivi. EV. Atque hæ quidem ex aëris circumfuſi madore aut ſiccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. FA. Iſtuc vidi non ſemel. EV. Heic igitur potes opem præſtare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius teſtudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa ſit ſegnitie, ne ſtridula ſit iracundia, ne rauca ſit temulentia. Nam hos affectus inſerit in nobis nonnunquam educatio, victuſque ratio. FA. Admonitionem accipio; ſed exſpecto quo pacto tuearis Ariſtotelem. EV. Ille quidem deſcripſit in genere animam animantem, vegetantem ac ſentientem. Anima dat vitam, ſed non protinus animal eſt, quod vivit. Vivunt enim & ſeneſcunt, & emoriuntur arbores, at non ſentiunt: quanquam his quoque nonnulli ſenſum tribuunt [3] ſtupidum. [4] In adhæſis vix deprehenditur ſenſus, in ſpongia deprehenditur ab avulſoribus, in arboribus materiarum cæſores ſenſum comperiunt, ſi quid illis credimus. Ajunt enim, ſi palma ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum fere ſolent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut ſemet

1 *Harmoniam.*] Ἁρμονία Latinis compoſitio, concentus, convenientia, ἀπὸ τοῦ ἁρμόζειν, quod eſt *congruere.*

2 *Pro teſtudinis qualitate.*] Teſtudo præter notum illud tardigradum animal etiam inſtrumentum muſicum deſignat, ut hoc loco, quod haud diſſimile eſt vivæ teſtudinis figuræ. Hujuſcemodi lyræ inventum Mercurio aſſignatur.

3 *Stupidum.*] Hoc ſenſit Pythagoras, nec omnino diſſimile veri eſt.

4 *In adhæſis vix.*] In hac opinione etiam fuit Pythagoras.

ut ſemet contraxit metu. Quod autem vivit, ac ſentit, animal eſt. Nihil autem prohibet eſſe [1] vegetabile, quod non ſentit, veluti fungi, betæ, caules. Fa. Iſta ſi vivunt utcunque, ſi ſentiunt utcunque, ſi moventur cum adoleſcunt; quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? Ev. [2] Non ita viſum eſt majoribus, neque nobis fas eſt ab illorum placitis diſcedere, ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. Fa. Atqui non feram eandem eſſe [3] animam ſcarabei & hominis. Ev. Non eſt eadem, ô bona, ſed ratio quadantenus communis eſt. Animat, vegetat, ſenſibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit ſcarabei anima in ſuo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam ſcarabei, partim in cauſſa eſt materia. Non canit; non loquitur ſcarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. Fa. Illud igitur dicis, ſi anima ſcarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. Ev. Imo ne ſi mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem intereſt inter angelum & animam humanam, niſi quod hominis anima in hoc condita eſt, ut agat corpus humanum naturalibus organis inſtructum; quemadmodum anima ſcarabei non movet, niſi corpus ſcarabei: Angelus non in hoc conditus eſt, ut animet corpus, ſed ut abſque corporalibus organis intelligat. Fa. Num idem poteſt anima? Ev. Poteſt quidem à corpore ſemota. Fa. Non eſt igitur ſui juris, dum eſt in corpore. Ev. Non profectò: niſi ſi quid accidat præter communem naturæ curſum.

Fa. Ve-

1 *Vegetabile.*] Quod vegetari poteſt. Hinc Vegetativam animam Philoſophi recentiores, *ſeminalem animam* appellant, quæ à Plinio dicitur *alens*: cujus motu interiore plantæ vigeſcunt, creſcunt, germinant, &c.

2 *Non ita viſum eſt.*] Differentiam animæ vegetantis & ſentientis ex Ariſtotele has ſtatuit Magirus: 1. Vegetans ad actionem ſuam perficiendam calore tantum utitur naturali & inſtrumentis coctioni deſtinatis. Sentiens autem calore animali & miniſterio partium ad actiones animales deputatarum. 2. Vegetans extra ſe nihil percipit & cognoſcit; ſentiens percipit varia objecta. 3. Nutriens, in ſuum objectum, alimentum nimirum agit, nihilque ab eo repatitur: ſentiens ab objectis ſuis patitur.

3. *Animam ſcarabei.*] Scarabeus vel cantharus animalculum notiſſimum. Variæ eorum ſpecies recenſentur.

1 *Anima*

FA. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudiſti, animantem, vegetantem, ſenſibilem, intelligentem, memorem, volentem, iraſcentem, concupiſcentem. Mihi ſatis erat una. EV. Ejuſdem [1] animæ diverſæ ſunt actiones: ex his varia ſortitur cognomina. FA. Non ſatis aſſequor quod dicis. EV. At faciam ut aſſequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem [2] pingui Minerva philoſopharis. Sic igitur eſt animus in corpore, quemadmodum ego in domo? EV. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. EV. Neque enim tu es anima tantum, ſed anima corpus circumferens: corpus autem non poteſt ſimul pluribus ineſſe locis: anima quoniam eſt forma ſimplex, ſic eſt in toto corpore, ut in ſingulis corporis [3] partibus ſit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam ſapit ac meminit in cerebro, iraſcitur in corde, concupiſcit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, guſtat in palato & lingua, ſentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum aliquid habent adjunctum. Neque enim ſentit in pilis, nec ſummis unguibus: ac ne pulmo

1 *Animæ diverſæ.*] In homine ſtatuitur anima vegetativa, ſenſitiva & rationalis, non tamen plures & eædem animæ: non una in altera continetur, ſicut trigonus in tetragono. Ita in ſenſitiva continetur vegetativa, & in intellectiva vegetativa & ſentiens: ideoque illæ potentiæ non ſunt diſtincta genera & ſubſtantiæ animarum in uno ſubjecto, ſed ſola differunt ratione. Quippe ſi in homine anima vegetans eſſet diſtincta à ſentiente & hæc à rationali: homo eſſet planta & animal brutum: quoniam illa plantam, hæc animal conſtituit.

2 *Pingui Minerva.*] Id eſt, ſimpliciter, indocte, incondite philoſopharis, abſque ingenio, ſubtilitate & exacta cura. Idem adagium etiam craſſa *Minerva*, craſſiori Muſa effertur.

3 *Partibus ſit tota.*] De ſede animæ digladiati olim acerrime veteres Philoſophi. Pythagoras & Plato conſtituerunt juxta cerebrum aut cerebri inferiorem partem aut meningem: Straton juxta ſuperciliorum medium: Empedocles & Ariſtoteles circa ſanguinem: Stoici circa cor. Veriſſimum autem eſt receptum Philoſophorum axioma: *Anima eſt tota in toto: & tota in qualibet parte.*

pulmo quidem per ſe ſentit, nec hepar, fortaſſe nec lien. FA. Proinde in quibuſdam partibus animat tantum ac vegetat. EV. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, conſequitur, ut fœtus in utero materno ſtatim ut augeſcit, quod eſt vitæ ſignum, ſimul & ſentiat, & intelligat; niſi forte unius hominis initio plures ſunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, poſtremo homo. EV. Quod dicis, fortaſſe non abſurdum [1] videatur Ariſtoteli. Nobis probabilius eſt, ſimul [2] cum vita infundi rationalem animam; ſed quæ, velut igniculus, immerſa materiæ ſupra modum humidæ, nondum queat exſerere vires ſuas. FA. Animus igitur illigatus eſt corpori, quod agit movetque? EV. Non aliter quam teſtudo domui, quam circum fert. FA. Eam movet quidem, ſed ſic, ut ſimul moveatur, quemadmodum gubernator flectit navem quo vult, ſed ipſe interim cum navi movetur. EV. Imo quemadmodum [3] ſciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipſe. FA. Sic & afficit anima corpus, ac viciſſim afficitur? EV. Sane quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par eſt anima morionis, animæ Solomonis. EV. Nihil abſurdum. FA. Itaque pares ſunt & angeli, quandoquidem carent materia, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. EV. Jam ſatis philoſophiæ. Quin potius hæc Theologos torqueant; nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater eſſe vis, cura corpuſculum infantuli tui, quo poſteaquam ſeſe explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis

pucrum

1 *Videatur Ariſtoteli.*] Sic eſt: ſtatuit Ariſtoteles infantem ſemper abſolvi poſt 45 dies, & primum plantæ vitam vivere imperfectiſſime poſtmodum animalem & poſtremo hominis.

2 *Cum vita infundi.*] Diſcrepat hic Auctor à communi ſententia: nam convenit inter omnes Philoſophos, ſemen animatum eſſe & tamen poſt conceptionem infundi animam rationalem. In tempore hujus infuſionis inter ſe diſcrepant. Vide Ruvium.

3 *Sciurus volvit.*] Σκίουρος animal quod caudam ſub dio pro umbra habet. Belgis, *een Inckhorenken.*

1 *Iſt.s*

puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos [1] iſtos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel ſuapte ſponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie [2] te mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, [3] cui mammam negaris, & ad conducticiam mammam relegaris, perinde quaſi capræ aut ovi ſubjeciſſes? Ubi jam erit fandi potens, quid ſi te pro matre [4] vocet ſemimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix ſemimater eſt, quæ recuſat alere, quod peperit. Potior geniture pars eſt nutricatio teneri puelli. Alitur enim non ſolum lacte, ſed & fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, [5] quem hauſit in corpore, & unde coaluit. Atque ego quidem ſum in hac ſententia, ut exiſtimem in [6] pueris ex lactis natura & indolem vitiari, non aliter quam in frugibus & plantis, terræ ſuccus mutat ingenium ejus quod alit. An putas temere vulgo

1 *Iſtos veluti fonticulos.*] Huc ſpectant illa Favorini; Putas naturam fœminis mammarum ubera, quaſi quoſdam nævulos venuſtiores, non liberûm alendorum, ſed ornandi pectoris cauſa dediſſe?

2 *Te mammam vocabit.*] Apud Belgas nomen matris, quod vulgo *Moeder*, infantes balbutientes efferunt per *Memme*, proculdubio corrupta eſt vox à mamma, Belgis *een Mamme*: nec mirum ſi id primum fari diſcant, cujus beneficio aluntur. In Friſia autem uſque eo vox hæc inolevit: ut & adulti matrem *Memme* vel per apocopen *Mem* nuncupent.

3 *Cui mammam negaris.*] Æquiparat Favorinus id crimen infantum expoſitioni & in utero ſuffocationi.

4 *Vocet ſemimatrem?*] Narratur de Cornelio Scipione, quod cum decem inſignes Centuriones vinculis tradidiſſet, nec precibus fratris Scipionis Africani dimitteret, id tamen ad preces collactanei feciſſe. Fratri autem hoc exprobranti reſpondit, plus ſe nutrici quam matri debere: utpote quæ cum pepererat, illum reliquiſſet & alteri tradidiſſet.

5 *Quem hauſit in corpore.*] Hinc & idem Favorinus: Non id quoque nihil intereſſe putat cujus in corpore cujuſque ex ſanguine concretus homo & coalitus ſit. An quia ſpiritu multo & calore exalbuit, non idem ſanguis eſt nunc in uberibus, qui in utero fuit? Nonne hac quoque in re ſollertia naturæ evidens eſt, quod poſtquam ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore, in ſupernas ſe partes profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præſto eſt, & recens natis, notum & familiarem victum offert.

6 *Pueris ex lactis natura.*] Immo eo uſque; ut, teſte Beverovicio, infans qui canis ubera ſuxerat, noctu ſurrexerit, cumque aliis canibus latraverit. Notatu dignum eſt & illud Favorini: In moribus inoleſcendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet,

vulgo dici, *Iſte malitiam cum lacte nutricis imbibit?* Ne illud quidem opinor, quod à Græcis dici ſolet, *Ut nutrices*: cum ſignificant aliquem male paſci: paullulum enim præmanſi in os inſerunt infantis, maximam partem deglutiunt ipſæ. Proinde ne peperit quidem, quæ quod enixa eſt, mox abjicit. Iſtuc enim abortire eſt, non parere. Et in tales fœminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ dici putant à μὴ τηρεῖν, hoc eſt, à *non ſervando*. Nam prorſus conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adſciſcere, genus eſt expoſitionis. FA. Accederem, ni delecta eſſet mulier, in qua nihil deſideres. EV. Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quam ſalivam cum præmanſo cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix, qualem haud ſcio an ulla reperiatur; an putas ullam eſſe, quæ nutricationis omne tædium devorare poſſit, quemadmodum mater? ſordes, aſſeſſiones, vagitus, morbos, ſervandi nunquam ſatis diligentem curam? Si eſt quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut ſegnius amet te filius, nativa illa caritate velut [1] in duas matres diſtracta: nec tu ſimili pietate duceris erga filium, ut jam grandior minus libenter ſit obtemperaturus juſſis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortaſſe videbis nutricem. Præcipuus autem diſcendi gradus eſt, mutuus inter docentem ac diſcentem amor. Ergo ſi nihil deceſſerit illi nativæ pietatis fragrantiæ, facilius illi inſtillabis præcepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet molliſſimam, & in omnia ſequacem. FA. Ut video, non tam facilis eſt res

pepe-

1 *In duas matres diſtracta.*] Quæ partus ſuos aliis nutriendos dedunt, ait idem Favorinus, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura conſociat, interſcindunt, aut certe quidem diluunt deteruntque: nam ubi infantis alicrſum dati facta ex oculis amolitio eſt, vigor ille maternæ flagrantiæ ſenſim atque paulatim reſtinguitur, omniſque impatientiſſimæ ſollicitudinis ſtrepitus conſileſcit. Neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quam morte amiſſi oblivio eſt. Ipſius quoque infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in ea ſola, unde alitur, occupatur; & proinde ut in expoſitis uſu venit, matris quæ genuit neq; ſenſū ullum neq; deſiderium capit.

1 Fui

peperiſſe, quam vulgus exiſtimat. Ev. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: *Salva*, inquit, [1] *fiet per liberorum generationem.* Fa. Salva eſt igitur quæ peperit? Ev. Nequaquam; ſed addit, [2] ſi liberi permanſerint in fide. Nondum abſolviſti genitricis munus, niſi primum tenerum corpuſculum filii, mox animum æque mollem, recta educatione finxeris. Fa. Atqui iſtuc matribus in manu non eſt, ut filii perſeverent in pietate. Ev. Fortaſſis; ſed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus exiſtimet matribus imputandum, ſi liberi degenerent à piis moribus. Denique, ſi præſtiteris quod in te ſitum eſt, Deus opem ſuam conjunget cum tua diligentia. Fa. Mihi quidem, Eutrapele, tua perſuaſit oratio, ſi queas idem perſuadere parentibus & marito. Ev. Iſtuc ad me recipio, modo tu me tuo juves ſuffragio. Fa. Polliceor. Ev. Sed licetne videre puellum? Fa. Licet maxime. Heus Syriſca, voca nutricem una cum infante. Ev. Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam deberi primum experienti.* At tu prima ſtatim experientia ſummam artis expreſſiſti. Fa. Non eſt ſculptilis imago, ut arte ſit opus. Ev. Verum; ſed fuſile ſigillum eſt. Utcunque res habet, feliciſſime cecidit; utinam pari felicitate cadant imagines, quas [3] intexis aulæis! Fa. At

tu

1 *Fiet per liberorum generationem.*] Locus exſtat 1. Tim. 2. 15. Senſus eſt: ſi priores verſus cum hoc conferas: Mulierem viro ſubjectam; Deus enim illam poſteriorem creavit viri cauſa. Eadem etiam virum decepit: Adam quippe non erravit: mulier autem ſerravit. Ideoque non tantum viro ſubdita, ſed & in pœnam partus acerrima difficultas impoſita eſt. Nihilominus tamen hæc ſalutem ipſius haud impeditura ſunt: ſalva enim per liberos fit, ſi permanſerint in fide & in charitate & in ſanctificatione & in caſtitate.

2 *Si liberi permanſerint.*] Eraſmus ut & alii vocem *permanſirint* in allegato verſu ad liberos reſtringunt; quod inveniatur in plurali, cum vox mulier in ſingulari numero. Apoſtolus autem numerum invertit: ut indicet omnes fœminas hujus ſolatii participes eſſe ſi in conjugalibus oneribus cum fide & charitate ſanctas ſe præbuerint. Nam liberis applicari ſententia hæc non poteſt, quandoquidem liberorum delicta parentibus non imputantur, cum propria culpa pereunt: ſecundum notiſſimum locum, Ezech. 18. ✻ ſ. 3. 4. 20.

3 *Intexis aulæis.*] Αὐλαῖαι, παραπετάσματα, παραστρώματα. Aulæa, Latinis ſunt vela picturata & verſicolori textura ſpectabilia, quibus ad pompam & magnificum apparatum parietes principum & magnatum obteguntur.

tu contra felicius pingis, quam gignis. Ev. Sic viſum eſt naturæ cum omnibus paria facere. Quam ſolicita eſt natura, ne quid pereat! Duos homines in uno repræſentavit: naſus & oculi patrem referunt; frons ac mentum matrem exprimunt. An tu poſſes hoc tam carum pignus alienæ fidei concredere? Mihi bis crudeles videntur eſſe, quæ id facere ſuſtinent. Quandoquidem non ſolum faciunt [1] id infantis, quem ablegant, periculo; verum etiam ſuo; propterea quod in his [2] lac averſione corruptum, ſæpenumero periculoſos morbos pariat. Itaque fit, ut dum unius formæ corporis conſulunt, parum conſulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, ne contingat præproperum ſenium, conjiciunt ſeſe in mortem præproperam. Quod eſt inditum puero nomen? Fa. Cornelius. Ev. Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat! Fa. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnixe te rogarim. Ev. Imo puta me tuum eſſe mancipium; imperabis & impetrabis quæ voles. Fa. Proinde non prius [3] te manumittam, quam hoc mihi beneficium cœptum abſolvas. Ev. Quodnam? Fa. Ut præſcribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini conſulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus ſit rudis animus. Ev. Id faciam lubens, pro mea quidem ſapientia; ſed proximo colloquio: nunc orator adeo maritum ac parentes. Fa. Precor exorator ut ſies.

1 *Id infantis, quem.*] Inter alia jam enumerata diſcrimina etiam præcipuum quod mores nutricum infantes aſſumant. Ita Tiberius ebrietati addictus. Quia contigerat illi nutrix temulenta. Dion etiam Caligulæ ſævitiam nutrici aſſcribit. Petrus Matthæus itidem teſtatur, magnum Galliarum Regem lue venerea à nutrice infectum.

2 *Lac averſione corruptum.*] Idem Favorinus urget apud Agellium: Pleræque iſtæ, ait, prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere & exſtinguere cum periculo quoque averſi corruptique lactis laborant; tanquam pulchritudinis ſibi inſignia devenuſtet. Quod quidem faciunt eadem vecordia, quæ quibuſdam commentitiis fraudibus nituntur, ut fœtus quoque ipſi in corpore ſuo concepti abortiantur.

3 *Te manumittam.*] Alludit quia dixerat mancipium; quod ut à manu capiendo; ita & manumittebatur, cum è Domino in libertatem dimitteretur.

Pere-

Peregrinatio Religionis ergo.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

ME. QUid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos ſex menſes non viſum cuiquam? Interiſſe rumor erat. Ipſus eſt, niſi prorſus hallucinor. Adibo ac ſalvere jubebo. Salvus ſis Ogygi. OG. Salve & tu Menedeme. ME. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam triſtis rumor heic ſparſerat, te navigaſſe Stygiam paludem. OG. Imo, gratia ſuperis, ſic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita ſemper vanitatis coarguas ejuſmodi rumores. Sed quid iſtuc ornatus eſt? obſitus es conchis [1] imbricatis, ſtanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, [2] culmeis ornatus torquibus; brachium habet [3] ova ſerpentum. OG. Viſi divum Jacobum Compoſtellanum, & hinc reverſus, Virginem Parathalaſſiam apud Anglos percelebrem: quin potius hanc reviſi: nam ante annos tres inviſeram. ME. Animi gratia ut arbitror. OG. Imo [4] religionis cauſſa. ME. Iſtam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ litteræ. OG. Mater uxoris [5] voto ſeſe obſtrinxerat, ut ſi filia peperiſſet maſculum vitalem, ego divo Jacobo præſens præſenti ſalutem dicerem & gratias agerem. ME. Salutaſti divum tuo dumtaxat, & ſocrus nomine? OG. Imo totius familiæ verbis. ME. Equidem arbitror nihilo minus ſalutis futurum fuiſſe familiæ, etiamſi

1 *Imbricatis.*] Id eſt, imbricum ſpecie variegatis. Vide Plinium lib. 9. c. 33. de mira varietate concharum.

2 *Culmeis,*] E ſtramine factis.

3 *Ova ſerpentum.*] Significat globulos, quibus utuntur ad numerandas preces. Belg. *Paternoſters.* Sic enim ova ſerpentum quum prodeunt, cohærent.

4 *Religionis cauſſa.*] Religionis, addatur autem ſuperſtitioſæ. Veritas enim orthodoxa peregrinationes illas damnat,

5 *Voto ſeſe obſtrinxerat.*] Pontificiorum vota vel aurea, argentea, ærea, ferrea, cerea, vel etiam viva ſunt: pleraque vero contractus eſſe videntur, ut & hoc loco votum ſocrus hujus Ogygii, ſecundum formulam *Do ſi facias, ſi dederis faciam.* Adibo Petri & Pauli limina, nudis cruribus & capite, corpore ferrea lorica tecto, calceis arena oppleris, cibo oſtiatim emendicato & lingua muta: quod ſi verbum dixero, oleum & operam luſero: ſed iſtud fecero, ſi uxorem opulentam, magnas opes aut alia commoda nactus ero.

etiamſi Jacobum inſalutatum reliquiſſes. Sed obſecro, quid reſpondit agenti gratias? Og. Nihil, ſed offerenti munus, viſus eſt arridere, & capite leviter annuere; ſimulque porrexit hoc imbricatum putamen. Me. Cur iſta potius donat, quam alia? Og. Quoniam his abundat, ſuggerente vicino mari. Me. O benignum divum, qui & obſtetricatur parturientibus, & operam dat hoſpitibus! Verum quodnam iſtuc novum vovendi genus, ut otioſus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adſtringeres, ut ſi quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod voviſſes? Og. Non credo, etiam ſi tu ipſe tuo nomine voviſſes. Nam tibi divis [1] os oblinere ludus eſt. At ſocrus eſt; mos gerendus erat. Noſti mulierum affectus, & mea quoque referebat. Me. Si non præſtitiſſes votum, quid erat periculi? Og. Non poterat me divus vocare in jus, fateor: ſed poterat in poſterum eſſe ſurdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Noſti principum mores. Me. Dic mihi, quid valet agitque vir optimus Jacobus? Og. Multo frigidius ſolito. Me. Quid eſt in cauſſa? ſenium? Og. Nugator, ſcis divos non ſeneſcere. Verum hæc [2] nova perſuaſio, quæ late per orbem divagatur, facit infrequentius ſalutetur ſolito: & ſi qui veniunt, ſalutant tantum; nihil aut quam minimum donant, dictitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. Me. [3] Impia perſuaſio! Og. Itaque tantus Apoſtolus, qui ſolet totus gemmis & auro fulgere, nunc ſtat ligneus, vix ſebaceam habens candelam. Me. Si

verum

1 *Os oblinere.*] *Os oblinere*, ſeu ſublinere, Belg. *Honich om de mont ſmeeren.* Pro eo, quod eſt, dare verba & arte quadam illudere. Sic Plaut. *Os mihi probe ſublitum eſt.*

2 *Nova perſuaſio.*] Perſuaſio nempe, quæ ethniciſmum in Papiſmo detexit. Nam ſive reſpicias cultum ſuperſtitionemque idolorum, apud Gentes eadem eſt, quæ hodie apud Pontificios obtinet. ſi eorundem Deos videas, mutata tantum nomina à Pontificiis invenias. Et conferantur amborum ſimulachra, templa, ſacrificia, feſta, vota & anathemata quam belle omnia conveniunt.

3 *Impia perſuaſio!*] Ironica loquutio: admodum enim pia eſt. An Jacobus enim ipſe ullum fabricavit ſimulacrum? an pauperes denudavit, ut lignum & lapides veſtiret? an non eleëmoſynas in egenos injunxit & probavit.

1 *Rara-*

verum eſt, quod audio, periculum eſt, ne reliquis divis idem veniat uſu. OG. Imo circumfertur epiſtola, quam hac de re ſcripſit ipſa Virgo Maria. ME. Quæ Maria? OG. Quæ cognomen habet à lapide. ME. Apud [1] Rauracos, ni fallor, OG. Ea eſt. ME. Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui ſcripſit? OG. Nomen ipſa indicat epiſtola. ME. Per quam miſſa eſt? OG. Haud dubie quin per Angelum, qui poſuerat ſcriptam in ſuggeſto, unde concionatur is ad quem ſcripta eſt. Et ne quid fraudis ſuſpiceris, videbis epiſtolam [2] *αὐτόγραφον*. ME. Itane agnoſcis manum Angeli, qui eſt virgini ab epiſtolis? OG. Quid ni? ME. Quo tandem argumento? OG. Legi [3] Epitaphium Bedæ, quod ab Angelo inſculptum eſt: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & ſyngrapham divo [4] Ægidio miſſam: congruunt. An non hæc ſatis arguunt rem? ME. Faſne eſt inſpicere? OG. Fas, ſi dejeres te taciturum. ME. Oh! [5] lapidi dixeris. OG. Jam ſunt & [6] lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. ME. Muto igitur dicito, ſi lapidi parum fidis. OG. Hac lege recitabo: tu fac utramque arrigas aurem. ME. Arrexi. OG. Maria mater Jeſu Glaucopluto S. D. Quod Lutherum ſequutus [7] ſtrenue ſuades, ſuper-

1 *Rauracos.*] Rauraci, Raurici & Rauriaci, in medio Helvetiorum Sequanorumque habitantes, recte appellantur Baſilienſes.

2 *Αὐτόγραφον.*] Id eſt, ab ipſa ſcriptam: quemadmodum oracula dicuntur *αὐτόφωνα*, ab ipſo Deo reddita voce. Virgil. *Ipſa canas oro.*

3 *Epitaphium Bedæ.*] Beda hic natione Britannus, ob eruditam modeſtiam Venerabilis cognominatus. Extant ejus plurima ingenii monumenta inſignia. Sub Joanne ſexto Pontifice elatuit. Corpus, Volaterrano teſte, Genuæ conditum: Ibidemque Epitaphium, ſecundum quoſdam, ab angelo inſculptum, ſi Deo placet.

4 *Ægidio miſſam.*] Nota eſt fabula de Carolo Magno, qui quum deſperaret veniam admiſſorum, S. Ægidius impetravit ſyngrapham ab angelo, continentem hunc verſiculum:

Ægidii merito Caroli peccata remitto.

5 *Lapidi dixeris.*] Id eſt, taciturno. Belg. *'t ſal biecht zijn.*

6 *Lapides hoc nomine infames.*] Sentit de Lydio lapide, qui dicitur index: is prodit aurum ſubæratum aut imitaticium. Lege apud Ovidium fabulam de Batto in lapidem verſo, Metam. 2.

7 *Strenue ſuades.*] In antecedentibus erronea ſententia de invocatione Sanctorum refutata. Inter alia autem religionis reformatio ab invocatione Sanctorum exordium ſumſit: illo enim Evangelicæ veritatis diluculo invocatio hæc idololatrica rejecta, ut & Miſſa, operum merita, quinq; ſacramenta, cultus

ſupervacaneum eſſe invocare divos, à me quidem iſto nomine bonam magnamque iniſti gratiam, ſcito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una poſtulabantur omnia, [1] quaſi filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingiturque in ſinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quidquam auſit negare petenti, videlicet metuens, ne ſi quid neget roganti, ego viciſſim ipſi negem mammam ſitienti. Et nonnunquam ea petunt à virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lena, quæque me pudet litteris committere. Interim negotiator lucri cauſſa navigaturus in Hiſpaniam, committit mihi pudicitiam ſuæ concubinæ. Et virgo deo ſacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis ſuæ, quam ipſa tendit proſtituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo da prædam opimam*. Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucri tibi decidetur*. Et ſi parum faveat alea, me [2] conviciis lacerant, maleque precantur, quæ non adfuerim ſceleri. Occlamat, quæ quæſtui turpi ſemet exponit, *Da proventum uberem*. Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne ſis mater miſericordiæ*. Aliorum vota non tam impia ſunt, quam inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formoſum ac divitem ſponſum*. Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos*. Clamat gravida: *Da mihi facilem partum* Clamat anus: *Da diu vivere ſine tuſſi ſitique*. Clamat ſenex delirus: *Da repubeſcere*. Clamat philoſophus: *Da nodos inſolubiles nectere*. Clamat ſacerdos: *Da ſacerdotium opimum*. Clamat epiſcopus: *Serva meam eccleſiam*. Clamat nauta: *Da proſperos curſus*. Clamat præfectus: *Oſtende mihi filium tuum antequam moriar*. Clamat aulicus: *Da vere confiteri in mortis articulo*. Clamat ruſticus: *Da tempeſtivam plu-*

tus imaginum, juſtificatio ex operibus, purgatoriũ, humanæ traditiones aliaq́;.

1 *Quaſi filius meus.*] Ita plerumque Chriſtus ficulneus, æreus & argenteus, infantis nempe ſpecie, ulnis matris Mariæ ſublevatus, in templis Pontificiorum, non ſine ſummo Chriſti dedecore, adſtat.

2 *Conviciis lacerant.*] Non diſſimili modo hodie quidam Ethnici in India Idola ſua virgis cædunt, ubi parum reſponderint ipſorum votis.

1 *Itane*

pluviam. Clamat ruſtica: *Serva gregem & armentum incolume.* Si quid renuo, ilico ſum crudelis. Si relego ad filium, audio: *Vult ille quidquid tu vis.* [1] Itane ego ſola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, ſatrapis, regibus & agricolis? Atqui quod dixi, minimum eſt præ his quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, niſi commodum hoc, incommodum majus ſecum traheret: plus eſt otii, ſed minus eſt honorum, minus eſt opum. Ante ſalutabar: *Regina cœlorum, Domina mundi:* nunc vix à paucis audio, *Ave Maria:* Ante veſtiebar gemmis & auro, abundabam mutatoriis, deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroſo à muribus. Proventus autem annui vix tantum eſt, ut alam miſerum [2] æedituum, qui accendat lucernulam aut candelam ſebaceam.

1 *Itane ego ſola & mulier.*] Fruſtra & abſque ratione queritur hæc Maria apud Rauracos, Helvetiorum Diva tutelaris; ſatis huic negotio proſpectum eſt: non enim tot munia unius cervibus incumbunt. Pro Æolo ventos regunt Valeſianus Theodulus, Joannes & Paulus: pro Veſta ignem ſervat Agatha, cui ob ſexus imbecillitatem additus Florianus, qui urna ceu Inachus quidam aquam incendiis infundit: Caſtoris & Pollucis locum obtinet marinus Deus Nicolaus, cum collega Chriſtophoro, altero Polyphemo & virgine matre: cui in tempeſtatibus occinitur: *Ave Maris ſtella, Dei mater alma.* Vino præeſt Urbanus vice Bacchi. Judocus è frumento rubiginem purgat. Anſerum cura Gallô, ovium Wendelino, equorum Eulogio, boum Pelagio, porcorum Antonio, murium Gertrudi, glirium Hyldricho commendata eſt. Pro Minerva literatis Catharina Alexandrina ceu Athenienſis; Lucas, licet medicus fuerit & non pictor, pictoribus; Medicis autem Coſma & Damianus; Fabris Eulogius, Calceariis Criſpinus & Criſpinianus; Sartoribus Gutmannus: Figulis horribili non minus figura quam nomine Goat atrum Dæmonem micantibus oculis & olla tumultuantem humeris gerens; Venatoribus Euſtachius Romanus; pro Venere & Flora meretricibus & ſcortatoribus Aphra & Magdalena præſident. Peſti medetur Sebaſtianus; ſcabiei Neopolitanæ Rochus; febricitantibus Petronella Apoſtoli Petri filia; epoto veneno Joannes Euangeliſta & Abbas Benedictus, contractis Wolphangus; Dæmoniacis & lunaticis Romanus; morti improviſæ Marcus fato fortior; Herculeo morbo Valentinus medetur. Suſanna ignominiam tollit. Margarita virguncula & Norpurgis partu laborantes, & Leonhartus captivos juvat. Abſque cauſa ergo Maria hæc Rauracorum de ſuis gravibus negotiis conqueritur.

2 *Æedituum qui accendat.*] Miſera conditio: debet enim non ab æedituo ſolo, ſed & ab Canonicis, Sacerdotibus, Sacellanis, Monachis, Lolhartis, Clericis aliiſque obſervari, qui laute omnes ex ipſius

baceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri dicereris. Huc tendis, ut ajunt, ut quidquid uſquam eſt divorum, exigas ex ædibus ſacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deeſt aliis divis quo ſuam ulciſcantur injuriam. Ejectus è templo Petrus poteſt tibi viciſſim occludere regni cœleſtis oſtium. Paulus habet gladium. Bartholomæus cultro armatus eſt; Gulielmus ſub pallio monachi totus armatus eſt, non ſine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio, & equite & [1] cataphracto, haſta ſimul & gladio formidabili? Nec inermis eſt Antonius; [2] habet ſacrum ignem. Sunt item & cæteris ſua vel arma, vel mala, quæ quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, niſi ſimul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc una mecum extrudes, aut utrumque relinques, niſi mavis habere templum ſine Chriſto. Hæc te ſcire volui: tu cogita, quid mihi reſpondendum cenſeas. Nam mihi plane res cordi eſt. Ex æde noſtra lapidea, Calendis Auguſti, anno filii mei paſſi 1524. Virgo lapidea mea manu ſubſcripſi. ME. Minax profecto ac formidabilis epiſtola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. OG. Si ſapit. ME. Quamobrem non eadem de re ſcripſit huic optimus ille Jacobus? OG. Neſcio, niſi quod longius abeſt, & his temporibus intercipiuntur omnes epiſtolæ. ME. Sed quis Deus te redegit in Angliam? OG. Ventus illuc invitabat mire ſecundus, atque id propemodum eram pollicitus [3] divæ Parathalaſſiæ, me poſt biennium ipſam reviſurum. ME. Quid petiturus ab illa? OG. Nihil novi,

ipſius proventibus alendi ſunt: dum alii ſimulachrum purgant & ornant, alii feſta indicunt & feſtis ſolennibus ſacra perficiunt. Æditum autem, quem veteres, ut indicat Varro, æditimum vocabant, cuſtos erat tuendæ ſacræ ædis.

1 *Cataphracto.*] Id eſt, gravi armatura munito.

2 *Habet ſacrum ignem.*] Hoc enim nomine ſanctum illum amabilem, reddidere formidabilem, quemadmodum Johannem Baptiſtam præter alios, morbo comitiali, Huberium hydrophobo, item alios aliis malis. Et hæc vertimus in quæſtum noſtrum, cujus ſtudioſiores ſumus, quam ſervandarum animarum.

3 *Divæ Parathalaſſiæ.*] Id eſt, ad mare habitans; à παρὰ *ad*, & θάλασσα *mare*.

1 *An-*

noví, niſi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiorem, longævam lætamque vitam in hoc ſeculo, & perennem felicitatem in futuro. ME. Non poterat eadem præſtare Virgo mater apud nos? Habet [1] Antverpiæ templum longe auguſtius, quam in Parathalaſſo. OG. Haud nego poſſe, verùm aliis in locis alia largitur; ſive ſic viſum eſt animo illius, ſive, ut eſt benigna, ſemet in hoc, noſtris affectibus accommodat. ME. De Jacobo frequenter audivi: ſed obſecro te, deſcribe mihi regnum iſtius Parathalaſſiæ. OG. Equidem expediam quam potero pauciſſimis. Celeberrimum nomen eſt per univerſam Angliam, nec temere reperias in ea inſulâ, qui ſperet res ſuas fore ſalvas, qui illam quotannis aliquo munuſculo pro facultatum modulo ſalutarit. ME. Ubi habet? OG. Ad extremum Angliæ finem, inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à mari, paſſuum fere tribus millibus: Vicus eſt vix alia re victitans, quam commeantium frequentia. Collegium eſt Canonicorum, ſed quibus à Latinis *regulæ* cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos [2] *ſeculares* appellant. ME. [3] Amphibios mihi narras; quod genus eſt [4] fiber. OG. Imo & [5] crocodilus. Sed omiſſis cavillis, tribus verbis expediam quod vis. In odioſis canonici ſunt, in favorabilibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem ænigma refers. OG. Quin addam [6] Apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes monachos,

1 *Antverpiæ templum.*] Cathedrale templum Antverpiæ Deiparæ ſacrum, opus ſumtuoſiſſimum, & maxime ſpectabili turre. Fundamenta ejus prima, teſte Petro Ægidio, anno 1142. jacta; ædes autem à Burchardo Epiſcopo Cameracenſi dedicata.

2 *Seculares.*] Secundum Balæum Canonici hi primum in Angliam irrepſerunt circa annum 636.

3 *Amphibios.*] Ex ἀμφὶ, *utrinque*, & βίος, *vita*. Sic ἀμφίβιον ζῶον, animal ancipitem vitam vivens, quod ſcilicet & in aqua, & in terra vivere poteſt.

4 *Fiber.*] Fiber qui & caſtor: habet duos pedes caninos & duos anſerinos, quibus remigat; magnitudine felis eſt.

5 *Crocodilus.*] Crocodilus itidem amphibium animal eſt, timidus admodum & truculentus.

6 *Apodixim.*] Apodixis, demonſtratio eſt, quæ proprie fit Mathematicis per literas depictas, ab ἀποδείκνυμι, *demonſtro*.

1 Tum

chos, [1]tum canonici fuerint, non [2]monachi: Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere; tum fuerint monachi. ME. O novos favores: utinam abducant & meam! OG. Sed ut ad rem: [3]Collegium hoc vix alios habet proventus, quam ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria ſervantur. Cæterum ſi quid eſt nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi *Priorem* vocant. ME. Probæ vitæ? OG. Non illaudatæ; pietate ditiores, quam annuo cenſu. Templum eſt nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, ſed illud honoris gratia ceſſit filio. Illa ſuum habet templum, ut dextra ſit filio. ME. Dextra? Quo igitur ſpectat filius? OG. Bene mones. Cum occidentem ſpectat, dextram habet matrem: ubi ſe vertit ad Solis exortum, ſiniſtra eſt. Nec heic tamen habitat; nondum enim ædificium eſt abſolutum, & locus eſt undique perflabilis, patentibus oſtiis, patentibus feneſtris; & in propinquo eſt Oceanus ventorum pater. ME. Durum ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod inabſolutum dixi, eſt ſacellum anguſtum, ligneo tabulatu conſtructum, ad utrumque latus, per anguſtum oſtiolum admittens ſalutatores. Lumen eſt exiguum, nec fere niſi ex cereis; fragrat odor naribus gratiſſimus. ME. Hæc omnia congruunt religioni. OG. Imo ſi introſpicias, Menedeme, dicas divorum eſſe ſedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis animum, ut eo me conferam. OG. Haud pœnituerit itineris. ME. Nihil eſt

1 *Tum canonici fuerint.*] Mentionem ſtatim fecit author Canonicorum ſecularium: diſtinguuntur enim in regulares & ſeculares. Hi qui rejicientes ſtrictam vivendi regulam diſſolutius juxta ſeculi morem vitam tranſigunt: illi, qui regulam & præſcriptum canonem ſequuti, inde Canonici Regulares dicti ſunt.

2 *Monachi.*] In Concilio autem Educenſi circa annum 1083. habito cautum eſt, ne quis Abbas aut Monachus Canonicos ad Monachatum aut Monachales veſtes adducat, uſque dum ſui ordinis templum inveniant.

3 *Collegium hoc.*] Proculdubio Collegium deſignat, quod in vico, cui à Sancta Maria nomen, Anglis Sant Maries, in Cornubia proxime Falemouth & Oceano, qui Britanniam Galliamque interluit.

1 *Olim*

hil eſt illic olei ſacri? Og. Inepte. [1] Oleum iſtud non reſudat niſi è ſepulcris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. [2] Maria ſepulta non eſt. Me. Erravi, fateor. Sed abſolve fabulam. Og. Quo latius ſe ſpargat religio, alia aliis locis oſtenduntur. Me. Et fortaſſe ut uberior ſit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas præda petita manus.* Og. Et nuſquam non præſto ſunt [3] myſtagogi. Me. Ex canonicis? Og. Nequaquam: illi non adhibentur, ne per occaſionem religionis alienentur à religione, ac dum obſervant virginem, parum ipſi conſulant ſuæ virginitati. Tantum in intimo ſacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adſtat altari canonicus quidam. Me. In quem uſum? Og. Ut recipiat ſervetque quod datur. Me. An dant qui nolint? Og. Minime; ſed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adſtante quopiam, non daturi ſi teſtis abeſſet: aut largius dant aliquanto, quam erant daturi. Me. Affectum humanum dicis, & mihi non inexpertum. Og. Imo verò ſunt quidam adeo dediti ſanctiſſimæ Virgini, ut dum ſimulant ſeſe munus imponere altari, mira dexteritate ſuffurentur, quod alius poſuerat. Me. Fac nullum adſtare; an non in tales ilico fulminaret Virgo? Og. Quî magis id faceret Virgo, quam ipſe pater æthereus, quem non verentur nudare ſuis ornamentis, vel perfoſſo templi pariete? Me. Non ſatis mihi conſtat, utrum magis debeam admirari, illorumne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. Og. Ad latus itaque Septentrionale, porta quædam eſt, non templi, ne quid erres, ſed ſepti, quo tota clauditur area templo adjacens. Ea oſtiolum habet perpuſillum, quale videmus in valvis nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam ſubmittat.

Me. Pro-

1 *Oleum iſtud.*] Imo habent & oleum Pontificii, quod è cœlo elapſum. De ſepulchris Divorum oleum fragrantiſſimum ſudantibus: videantur eorundem anilibus fabulis referta Legenda.

2 *Maria ſepulta.*] Nugantur enim illam in cœlum ſublatam.

3 *Myſtagogus.*] Qui myſtus ducit, myſteria docet. *Μυσταγωγὸς ἱερεὺς, μυστηρίων διδάσκαλος.*

ME. Profecto tutum non fuerit ad hoſtem ingredi per tale oſtiolum. OG. Recte conjectas. Narrabat myſtagogus olim virum equeſtris ordinis, equo inſidentem, per hoc oſtium elapſum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miſer deſperans ſui, ſubita cogitatione ſalutem ſuam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, ſi valva patuiſſet. Et ecce rem inauditam. Subito totus eques erat intra ſepta templi, altero fruſtra foris inſaniente. ME. Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? OG. Maxime. ME. Id quidem non admodum facile apud te hominem philoſophum. OG. Oſtendebat in oſtio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis ſervati, eoque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetuſtioribus picturis videmus: quæ ſi non mentiuntur, frigebant id ætatis tonſores, & qui pannos tingunt ac texunt. ME. Quî ſic? OG. Quia barbatus erat [1] non aliter quam capræ; & univerſa veſtis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, [2] ut ſtrictu corpus ipſum redderet anguſtius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. ME. Jam dubitare fas non erat. OG. Subter oſtiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum tranſmitteret. Non conveniebat, ut equus poſt eum calcaret locum, quem prior eques Virgini conſecraſſet. ME. Et merito. OG. Hinc ad Orientem eſt [3] ſacellum prodigiis plenum: eo me confero.

Excipit

1 *Non aliter quam capræ.*] De Britannis ſua ætate teſtatur Cæſar: quod capillo promiſſo eſſent, atque omni parte corporis raſa præter caput & labrum ſuperius.

2 *Ut ſtrictu corpus ipſum.*] Oportet Anglos diu morem priſcum veſtiendi tenuiſſe: de Germanis enim refert Tacitus; (Anglos autem & Anglo-Saxones Germanica origine ex Germania in Britanniam delatos ſatis ſuperque conſtat) locupletiſſimos Germanorum veſte diſtingui, non fluitante, ſicut Sarmathæ ac Parthi, ſed ſtricta & ſingulos artus exprimente.

3 *Sacellum prodigiis plenum.*] Eodem modo, teſte Lactantio, Gentiles pro aſſertione idololatriæ ſuæ miracula proferebant. Et ſi prodigia apud idola fierent, quidni Deus, qui eadem in ultionem incredulitatis ethnicis forte permiſit, etiam Pontificiis oſtendit; ut mendaciis Antichriſti credant, qui Euangelicis miraculis credere noluerunt. Mirum autem Papicolas ita cæcutire, dum pro veræ Eccleſiæ nota exponunt, nempe

Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus paulliſper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi: exoſculor: deinde rogo, cujus ſint reliquiæ. Ait, Sancti Petri. Num Apoſtoli, inquam? Ajebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certe moleſte tuli. Nam ſi is ſiluiſſet, æditius nos nihil celaſſet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod ajebat hiberno tempore, cum nix obtexiſſet omnia, eo ſubito fuiſſe delatum è longinquo. Sub eo tecto putei duo ad ſummum pleni: fontis venam ajunt eſſe ſacram divæ Virgini; liquor eſt mire frigidus, efficax medicando capitis ſtomachique doloribus. ME. Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum extinguet incendium. OG. Miraculum audis, ô bone: alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedaret ſitim? ME. Et iſta ſane eſt una pars fabulæ. OG. Affirmabant eum fontem derepente proſiliiſſe è terra juſſu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens, rogabam quot eſſent anni, quod ea domuncula fuiſſet eò deportata: dixit aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Ne columnæ quidem hæ ligneæ: Non negabat eſſe nuper poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac ne trabes quidem hæ, inquam, tranſverſæ, nec ipſa tigna quæ culmos ſuſtinent, videntur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cum jam nulla caſæ pars ſupereſſet; unde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illam è longinquo delatam?

ME. Ob-

pe donum miraculorum, quo Antichriſtus, ut ex prædictionibus S. Scripturæ liquit, dignoſcetur. Eleganter Auguſti-,, nus: Audiant quæ narrant pagani de ,, templis & Diis ſuis mirabiliter vel ,, facta vel viſa, & tamen Dii Gentium ,, dæmonia, Dominus autem cœlos fe- ,, cit.

ME. Obſecro quomodo ſeſe ab hoc nodo expediebat æditus? OG. Scilicet incunctanter ille oſtendit nobis pervetuſtam urſi pellem tignis affixam; ac propemodum irriſit noſtram tarditatem, qui ad tam manifeſtum argumentum non haberemus oculos. Itaque perſuaſi, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad cœleſte lac beatæ Virginis. ME. O matrem filii ſimillimam! ille nobis tantum ſanguinis ſui reliquit in terris; hæc [1] tantùm lactis, quantum vix credibile eſt, eſſe poſſe uni mulieri uniparæ, etiamſi nihil bibiſſet infans. OG. Idem cauſſantur de cruce Domini, quæ privatim ac publice tot locis oſtenditur, ut ſi fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ juſtum onus videri poſſint; & tamen totam crucem ſuam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque mirum videtur? OG. Novum fortaſſe dici poſſit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui hæc auget pro ſuo arbitrio, ſit omnipotens. ME. Pie tu quidem interpretaris: at ego vereor ne multa talia fingantur ad quæſtum. OG. Non arbitror Deum paſſurum, ſi quis ipſum ad iſtum irrideat modum. ME. Imo cum à ſacrilegis ſpoliatur & mater & filius & pater & ſpiritus, ne tantulum quidem ſeſe commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu deterreant ſceleſtos. Tanta eſt numinis lenitas. OG. Sic eſt: ſed audi reliqua. Id lac ſervatur in altari ſummo; in cujus medio Chriſtus, ad dextram mater, honoris gratia. Lac enim matrem repræſentat. ME. Conſpicuum eſt igitur. OG. Videlicet [2] incluſum cryſtallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi narras, cum fuſum ſit ante annos mille quingentos? Concretum eſt; dicas cretam tritam, alboque

ovi

1 *Tantum lactis.*] Pluribus in locis lac virginis & fragmenta crucis Chriſti à deceptoribus iſtis monachis & canonicis oſtenduntur. Imo alibi adorant caligas Joſephi nutritii Domini, alibi calceos Thomæ; ocreas Martini, enſem Georgii, alii vaginam, mulierum cincinnos, veſtes, cingulos, obſoleta ſtrophiola, & ſudariola quædam muccoſa, imo incognita quædam mortuorum oſſa. Addit Bullingerus, ex quo hæc deſumta, ajunt in urbe quadam Liguriæ ſervari inter reliquias caudam aſini ejus, cujus meminerunt Euangeliſtæ.

2 *Incluſum cryſtallo.*] Ut ſuperſtitioſis ſuis figmentis reverentiam concilient, externè pretium ab auro, argento & gemmis aſſumunt.

1 *Sacr am*

ovi temperatam. MI. Quin igitur nudum oſtentant? OG. Ne contaminetur virorum oſculis lac virgineum. ME. Probe dicis. Nam ſunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. OG. Ubi nos videt myſtagogus, accurrit, lineam veſtem induit, [1] ſacram ſtolam addidit cervici, procubuit religioſe, & adoravit: mox nobis lac ſacroſanctum oſculandum porrexit. Heic in extremo altaris gradu religioſe procubuimus & ipſi; Chriſtoque primum ſalutato, Virginem oratiuncula tali, quam in hoc ipſum pararam, appellavimus: *Virgo parens, quæ tuis virgineis uberibus lactare meruiſti cœli terræque dominum filium tuum Jeſum, optamus, ut illius ſanguine purificati, proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ ſimplicitatis; quæ neſcia malitiæ, fraudis ac doli, [2] lac Euangelicæ doctrinæ [3] concupiſcit aſſidue, donec proficiat in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti, cujus felici conſortio frueris in æternum, cum patre & Spiritu Sancto. Amen.* ME. Pia ſane deprecatio. Quid illa? OG. Viſus eſt uterque annuere, niſi me fallebant oculi. Nam ſubſilire videbatur ſacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat euchariſtia. Interim myſtagogus ad nos acceſſit, tacitus quidem, ſed tabellam porrigens, qualem apud Germanos afferunt, qui in pontibus [4] telos exigunt. ME. Equidem ſæpenumero male precatus ſum illis petacibus tabellis, cum per Germaniam iter facerem. OG. Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulcre peritum, & juvenem blandæ cujuſdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldriſius) percunctatus ſum, quam potui civiliſſime, quibus argumentis cognitum haberet,

1 *Sacram ſtolam.*] Stola ἀπὸ τοῦ στέλλεσθαι ab induendo. Græcis quodlibet veſtis genus tam virilis quam muliebris. Apulejus etiam ſpeciatim pro ſacerdotis veſtimento uſurpat. Autor verò ad diſtinctionem addit vocem *ſacræ*.

2 *Lac Euangelicæ.*] *Lac Euangelicæ doctrinæ* pro primis fidei ſeu religionis Chriſtianæ rudimentis. Hebr. 5. ℣ſ. 13. Cui cum lacte res eſt, is rudis eſt ſermonis juſtitiæ: infans enim eſt.

3 *Concupiſcit.*] Ut modo geniti infantes lac illud ſermonis ſincerum experite, ut per illud augeſcatis: ait Petrus 1. Epiſt. 2. ℣ſ. 2. ad quem locum autor reſpicit.

4 *Telos.*] Τέλος. Id eſt, tributum, ſive vectigal. Belg. *Tol.*

beret, hoc eſſe lac Virginis. Id ego ſane pio ſtudio ſcire cupiebam, quo poſſem impiis quibuſdam hæc omnia ridere ſolitis, os obturare. Primum [1] myſtagogus obducta fronte obticuit: juſſi ut interpres inſtaret; ſed blandius etiam. Ille vero blandiſſime, adeo ut ſi matrem ipſam nuper puerperam talibus verbis appellaſſet, non fuerit ægre latura. At myſtagogus tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis ſtupentibus, ac velut horrore vocem blaſphemam execrantibus. Quid opus, inquit, iſta percunctari, cum habeatis [2] tabulam authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejecturus, niſi drachmæ deliniſſent hominis ferociam. ME. Quid vos interim? OG. Nos? quid cenſes? Non aliter quam fuſte icti, aut fulmine tacti, noſmet illinc ſubduximus, ſuppliciter audaciæ veniam comprecati: ſic enim convenit in rebus ſacris. Inde proficiſcimur ad ædiculam, hoſpitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit ſeſe quidam [3] hierophanta ex [4] illis Minoribus; noſque veluti noſcitans intuetur: aliquantulum progreſſis occurrit alius, itidem contemplans nos: poſt etiam tertius. ME. Fortaſſe cupiebant te pingere. OG. At ego longe diverſum ſuſpicabar. ME. Quid iſtuc? OG. Sacrilegum quempiam ſuppilaſſe non nihil [5] ex mundo ſacræ Virginis, & in me ſuſpicionem intentam eſſe. Itaque ſacellum ingreſſus, tali precatiuncula ſaluto matrem Virginem: *O ſola fœminarum omnium mater & virgo, mater feliciſſima, virgo puriſſima; nunc*

te

1 *Myſtagogus.*] Qui oſtendit arcana: qui & hierophanta dicitur.

2 *Tabulam authenticam?*] Bullingeri verba ſunt: Omnes templorum Divis conſecratorum parietes, teſtudo denique ipſa referta eſt anathematis, ſignis, prodigiis ac inanibus & ementitis picturis. Et hac quidem parte dependent confractæ naves, larvæ ex cera formatæ, lignei pedes, Induſia, calcei, caligæ & ocreæ oppletæ paleis, denique compedum & catenarum magna pondera. At parte ex alia tabulæ apparent pictæ miraculorum præcones ac teſtes. *Authentica* autem tabula, quæ multorum authoritate comprobata vel authorata.

2 *Hierophanta.*] Sacrorum antiſtes; ab ἱερὸν, *ſacrum*, & φαίνω, *oſtendo*.

4 *Illis Minoribus.*] Fratres Minores iidem qui Franciſcani: Franciſcus enim ſuperſtitionum Magiſter ſuos ſectatores in tres diviſit ordines, nempe in fratres Minores, quibus ſe ipſum aſſociavit, Clariſſas & Pœnitentes.

5 *Ex mundo.*] Ex ornamentis. Dicitur autem mundus muliebris.

1 *Drach-*

te puram impuri viſimus, ſalutamus, donariolis noſtris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut ſanctiſſimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritus Sancti gratiam ſpiritualiter Dominum Jeſum intimis animi viſceribus concipere, ſemelque conceptum nunquam amittere. Amen. Simulque exoſculatus aram, depoſui [1] drachmas aliquot, & abii. ME. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit ſignum auditæ precatiunculæ? OG. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa ſtabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Poſtremo me ſic dejecerat oratio prioris myſtagogi, ut non auderem oculos attollere. ME. Iſtius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. OG. Imo multo lætiſſimus. ME. Reddidiſti animum: nam mihi quoque [2] cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. OG. A prandio repetimus templum. ME. Audebas, ſuſpectus ſacrilegii? OG. Fortaſſis. ſed ipſe mihi ſuſpectus non eram. Neſcit pavorem mens ſibi bene conſcia. Trahebat me tabulæ viſendæ cupiditas, ad quam myſtagogus nos relegarat. Eam diu quæſitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibuſlibet oculis legi poſſet. Mihi tales ſunt oculi, ut [3] nec lynceus dici poſſim, nec omnino [4] luſcioſus. Itaque legentem Aldriſium oculis obiter aſſectatus ſum, nec illi ſatis fidens in re tanta. ME. Excuſſa eſt omnis dubitatio? EV. Puduit me mei, qui ſubdubitaſſem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos, nomen, locus, res ut erat ordine geſta: breviter, nihil omiſſum. Dictus eſt Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum alias,

1 *Drachmas aliquot.*] Δραχμὴ pondo trium ſcrupulorum, ut & genus numiſmatis, quemadmodum hoc loco, valens Romanum denarium.

2 *Cor in genua.*] Ex Iliados ο, Τάρβησαν· πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός. Id eſt, Expaverunt: omnibus autem in pedes decidit animus.

3 *Nec lynceus dici.*] Lynceus qui acutiſſimo viſu pollet: Lynx enim ex luporum genere, maculoſo tergore quadrupes, intenſiſſime tuetur. Huc ſpectat inter alia vulgatus verſiculus: *Nos aper auditu, nos vincit aranea tactu, Vultur odoratu, lynx viſu, ſimia guſtu.*

4 *Luſcioſus.*] Budæus luſcioſos dici exiſtimat, ſive etiam luſcitioſos, qui propius admota oculis vident, remota verò non: quod genus homines res intuendas oculis fere contingere ſolent, & limis fere clauſiſque oculis aſpicere, eoſdem à Græcis μύωπας vocari ait.

alias, tum præcipue religioſus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monaſteriis ac templis undique luſtratis, tandem pervenit [1] Conſtantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat [2] Epiſcopum. Is jam adornantem reditum, admonuit eſſe virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet virginis matris: abunde felicem futurum ſi vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam poſſet nanciſci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, nihil eſſe ad tam ſacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo theſauro [3] plus quam Crœſus ſibi videbatur. ME. Quid ni? & quidem præter ſpem. OG. Recta domum properat: in itinere morbus occupat. ME. Ut nihil eſt in rebus humanis, nec diu, nec undiquacue felix! OG. Ubi videt periculum, accerſit clam Gallum, fidiſſimum ejus peregrinationis comitem. Et religioſe ſtipulatur ſilentium: committit illi lac, ea lege, ut ſi incolumis domum redeat, deponat eum theſaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur [4] Lutetiæ in Auguſto templo, utrinque [5] Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipſe videtur honoris gratia decedere numini Virginis. Ut rem

is

1 *Conſtantinopolim.*] Urbs Thraciæ à Conſtantino magno aucta, prius Byſantium dicta.

2 *Epiſcopum.*] Epiſcopos Conſtantinopolitanos Patriarchas vocant.

3 *Plus quam Crœſus.*] Apud Græcos opulentia Crœſi, Lydorum regis, in proverbium abiit.

4 *Lutetiæ in Auguſto.*] Deſignat auctor templum cathedrale Lutetiæ, Mariæ ſacrum, cujus deſcriptionem Merula exhibet, Cathedrale D. Virginis, jactis à Philippo Auguſto fundamentis anno 1191. ſerio ædificari cœptum eſt anno 1257. Joanne Kalenſi Latomo, regnante Ludovico ex Galliæ miraculis præcipuum, Columnis 130. ſuſtinetur. Longitudo paſſuum 174. Latitudo 60. altitudo 100. Chorus lapide cinctus; hiſtoriis ex V. & N. T. inſculptis, quas anno 1351. abſolutas inſcriptio loquitur. In ambitu habet ſacella 45. ferreis calathris munita. Univerſim portæ 11. In fronte tres biforæ ſtatuis 28 regum inſigues. Ad latera turres videntur ſeu molo verius campanariæ, altitudine 35. cubitorum. Campana maxima, cui à Maria Virgine cognomen, viginti viro flagitat pulſanda: ſonitus ſereno cœlo per ſeptem leucas auditur.

5 *Sequanam.*] Intelligit autor inſulam, quam Sequana in media urbe Pariſiorum efficit, Gallis *la Cite*, quaſi dicas civitatem, nominata: ad dextram reſpiciens majorem urbis partem loco humiliore, ad ſiniſtram minorem colliculis ſurgentem.

1 *Divam*

in pauca conferam, ſepultus eſt Gulielmus. alter properat, & hunc morbus corripit. Is deſperans ſui, tradit Anglo comiti lac, ſed multis obteſtationibus adſtricto, ut faceret quod fuerat ipſe facturus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præſentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc ſunt apud [1] Divam Genovefam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in Parathalaſſum detulit, huc vocante mentem illius afflatu ſpiritus. ME. Pulcre certe ſibi conſtat hæc narratio. OG. Imo ne qua reſidere poſſet dubitatio, adſcripta erant nomina epiſcoporum à ſuffragiis, qui lac illud inviſentibus non abſque munuſculo, tantum impartierunt relaxationis, quantum [2] ex ſuo dimenſo largiri poſſunt. ME. Quantum id eſt? OG. Dierum quadraginta. ME. Etiam [3] apud inferos dies eſt? OG. Certe tempus eſt. ME. Ubi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt quod largiantur? OG. Minimè. Subſcatet enim ſubinde quod dent, ac plane diverſum quiddam accidit heic atque in dolio [4] Danaïdum. Illud enim cum continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio. ME. Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, ſinguli tantundem habent? OG. Tantundem. ME. Et ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, rurſus ſub cœnam poſcerent

1 *Divam Genovefam.*] Digitum intendit Eraſmus in templum Petri & Pauli, quod Lutetiæ videre eſt, anno 499. à Clodoveo ædificatum, hortatu Genovefæ, quæ ibi ſepulta anno 521. prius Canonicorum ſecularium, poſt à Ludovico Craſſo Regularium factum. Turris anno 1483. fulmine conflagravit.

2 *Ex ſuo dimenſo.*] Id eſt, ex modo præſcripto. Romanus enim pontifex è dolio promit: epiſcopis certus modus præſcriptus eſt. Alias *dimenſum*, ſeu demenſum, erat certa menſura frumenti, quam domini ſervis admetiebantur ſingulis menſibus, ad totius menſis victum.

3 *Apud inferos dies.*] Nam ad purgatorium nunc prorogant relaxationes, ubi nullus eſt dies, & tamen dies vocant.

4 *Danaïdum dolium.*] Vide proverbium. Sumptum à fabula Danaïdum puellarum; quas Plato ſcripſit apud inferos hoc pœnæ genus pendere, ut aſſiduè aquam in dolium pertuſum, vaſis item pertuſis inferant: Hinc *in dolium pertuſum aquam hauris*, hoc eſt, operam ludis.

ſcerent quadraginta, præſtone eſſet quod daretur? OG. Imo ſi hora eadem decies. ME. Utinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi; non optarim niſi tres drachmas, modo ſic ſcateant. OG. Quin optas ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujuſdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, ſatis quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius; quod illa abraderentur à ſaxis, hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet. ME. Unde id conſtabat? OG. Oh! narrarat hoc Virgo Conſtantinopolitana, quæ lac dederat. ME. Et illi fortaſſe communicarat divus Bernardus. OG. Sic arbitror. ME. Cui natu grandi contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam ſuxit puer Jeſus. Unde miror, illum mellifluum dici potius, quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? OG. Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans inſidebat, exceptum concrevit; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. ME. Recte. Perge. OG. His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumſpectantes, rurſum adſunt myſtagogi, [1] limis intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt, nutant, videbantur compellaturi ſi fuiſſet audaciæ ſatis. ME. Nihil ibi metuebas? OG. Imo faciem illis obverti, ſic arridens & intuens, quaſi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggreſſus, rogat quod mihi nomen eſſet: edo. Num is eſſem qui ante biennium affixiſſet votivam tabellam litteris Hebraicis? Fatebar eſſe me. ME. Scribis Hebraice? OG. Minime; ſed iſti quidquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accerſitus, ut conjicio, venit illius collegii [2] πρῶτος ὕστερος. ME. Quod iſtuc dignitatis nomen eſt? Non habent abbatem? OG. Non. ME. Cur ita?

OG. Quia

1 *Limis.*] Id eſt, oculis obliquis ac ſemiclauſis, quomodo ſe aſpici icones indignantur.

2 *Πρῶτος ὕστερος.*] Id eſt, primus & poſterus.

Erat

Og. Quia neſciunt Hebraice. Me. Non epiſcopum? Og. Nequaquam. Me. Quam ob rem? Og. Quia Virgo pauperior etiamnum eſt, quam ut [1] emat pedum ac mitram nimio venalem. Me. Non ſaltem Præpoſitum? Og. Ne id quidem. Me. Quid obſtat? Og. Quia præpoſitus dignitatis eſt nomen, non ſanctimoniæ. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, Præpoſiti libenter amplectuntur. Me. Atqui πρῶτον ὕστερον ante hac audivi nunquam. Og. Næ tu magnopere rudis es grammatices. Me. ὕστερον πρότερον novi in tropis. Og. Tenes. Hic qui Priori proximus eſt, Prior eſt poſterior. Me. Suppriorem dicis. Og. Is me ſalutavit ſatis humaniter. Narrat quantopere ſudatum ſit à multis, ut verſus eos legerent: quot fruſtra exterſa perſpicilla. Quoties adveniſſet aliquis vetuſtus Theologiæ, aut Juris doctor, adductus eſt ad tabellam: alius dicebat eſſe litteras Arabicas, alius ficticias: tandem repertus eſt qui legeret titulum. Is deſcriptus erat verbis ac litteris Romanis, ſed majuſculis. Græci verſus erant deſcripti Græcis majuſculis; quæ prima ſpecie videntur referre majuſculas Latinas. Rogatus deſcripſi ſententiam carminum Latine, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum conſtanter recuſarem, affirmans nihil eſſe tam arduum, quod in Virginis ſanctiſſimæ gratiam non eſſem cupidiſſime facturus, etiamſi litteras juberet illinc perferre [2] Hieroſolymam. Me. Quid opus te grammatophoro, cum illi tot angeli adſint à manibus atque à pedibus? Og. Ille protulit è crumena ligni fragmentum deſectum è trabe, in qua virgo mater viſa eſt conſiſtere. Odor mirus, protinus argue-

1 *Emat pedum.*] Ita vocat baculum Epiſcopalem, cujus extremitas inſtar pedi ſeu virgæ paſtoralis in curvaturam deſinit. *Mitra* autem dictio barbara pileum incurvum deſignat, quo Mæonii, Ægyptii, Syri, Phryges & Lydi uſu: Sumitur etiam pro capitis ornamento, quem hodie inter Chriſtianos Epiſcopi aſſumunt, ut hoc loco.

2 *Hieroſolymam.*] Hieruſalem Hieroſolyma, Jeruſalem, vox Hebræa idem deſignans quaſi viſionem pacis ſeu videbunt pacem: quod Dei populus ibi pacem eſſet habiturus, typum æternæ quietis. Notum autem eſt quanto ſanctitatis loco peregrinatio Hieroſolymam à Pontificiis reponatur.

1 *Oppido*

arguebat eſſe rem [1] oppido ſacram. Ego vero tam inſigne munus pronus & nudato capite, ſumma cum veneratione terque quaterque exoſculatus, repoſui in crumenam. ME. Licetne videre? OG. Per me quidem licebit. Cæterum ſi jejunus non es, aut ſi nocte proxima fuit tibi res cum uxore, non ſuaſerim ut videas. ME. Oſtende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum iſto munere! OG. Ego, ne ſis inſciens, non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum univerſo [2] auro Tagi: includam auro, ſed ſic ut per cryſtallum pelluceat. Tum Hyſteroprotus ubi me videt tam religioſe geſtientem eo munuſculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidiſſem ſecreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen auſus ſum percunctari, quæ diceret ſecreta Virginis. Siquidem in rebus tam ſacris, etiam linguæ lapſus non vacat periculo. Nego me vidiſſe, ſed videndi cupidiſſimum eſſe dico. Inducor jam velut afflatus numine: accenditur una atque altera tæda cerata: oſtenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materia, nec opere præcellens, ſed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi [3] Chriſtophorum Lutetiæ, non [4] hamaxiæum aut [5] coloſſæum, ſed monti juſto

1 *Oppido ſacram.*] *Oppido* adverbium, idem quod valde, multum. Si Feſto fides, ex ſermone confabulantium eſſet ortum, quantum nempe quiſque frugum feciſſet. Ut verò multitudo ſignificaretur, ſæpe reſpondebatur, quantum vel oppido ſatis eſſet. Hinc in conſuetudinem veniſſe, idem ait; ut pro valde diceretur *oppido*.

2 *Auro Tagi.*] Tagus ex Oroſpedæ jugis ortus infra Oliſſipo. nam in occiduum ſe exonerat Oceanum. Auriferas arenas volvere teſtantur plurimi ex veteribus. Ovidius: *Quodque ſuo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.* Claudianus: *Non Tarteſſiacis illum ſatiaret arenis Tempeſtas pretioſa Tagi.*

3 *Chriſtophorum.*] Chriſtophorus, ita dictus quod Chriſtum humeris tulit, una cum Nicolao curam rerum marinarum gerit, loco Caſtoris & Pollucis. Eſt autem proceræ ſtaturæ gygas & vere poëticus Polyphemus, ideoque per maria & flumina navigantibus accommodus: poteſt enim tam vaſtæ molis Deus facile in altiſſimis vorticibus periclitantibus ſuccurrere. Si autem ille ſe ſegnius moverit, mox virgini Matri occinitur à Pontificiis carmen: *Ave maris ſtella, Dei mater alma.*

4 *Hamaxiæum.*] Hamaxiæa Græcis dicuntur prægrandia, quaſi quæ plauſtri juſtum onus ſint.

5 *Coloſſæum.*] Coloſſi dicuntur imagines,

juſto parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis eſt gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à buffone dederunt nomen, eo quod buffonis effigiem ſic exprimat, ut nulla ars idem poſſit efficere. Quoque majus eſt miraculum, puſillus eſt lapillus; non prominet buffonis imago, ſed in ipſa gemma velut incluſa pellucet. ME. Fortaſſis imaginantur buffonis ſimilitudinem, quemadmodum in ſecta [1] filicis ſtirpe imaginamur aquilam. Et quemadmodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem ſpirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. OG. Imo ne ſis neſciens, nullus buffo vivus, evidentius exprimit ſeipſum, quam illic erat expreſſus. ME. Hactenus pertuli fabulas tuas; poſthac alium quære, cui perſuadeas de buffone. OG. Nihil mirum eſt, Menedeme, te ſic affectum eſſe. Nec mihi quiſquam perſuaſurus erat, etiamſi totus ordo Theologorum aſſeveraſſet, niſi his oculis, hiſce, inquam, oculis vidiſſem, intuitus eſſem, comperiſſem. Sed interim mihi videris ſatis incurius rerum naturalium. ME. Quam ob rem? Quia non credo volare aſinos? OG. An non vides, quam ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, ſed præcipue in gemmis? deinde quam admirandas vires gemmis illis indiderit, prorſus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnete attrahi, & rurſus ab eodem depelli ſine contactu, niſi vidiſſes oculis? ME. Profecto nunquam, etiam ſi decem Ariſtoteles mihi dejeraſſent. OG. Ne protinus igitur fabuloſum clames, ſi quid audis nondum experimento compertum.

gines, ad miraculum uſque grandes: proprio ſumto pro communi per antonomaſian: proprie enim imago illa ſeptuaginta cubitorum à harete Leuſippi diſcipulo in portu Rhodienſi ex ære fuſa & inter ſeptem orbis miracula numerata.

1 *Filix.*] Quaſi minus felix arvis, cujus radix tranſverſim ſecta, aquilam paſſis alis volantem exprimit. Belg. *Vare.*

1 *Ceram-*

tum. In [1] ceraunia fulminis videmus imaginem, in [2] pyropo vivum ignem; in [3] chalazia grandinis & ſpeciem & rigorem, etiamſi conjicias in medium ignem: in [4] ſmaragdo profundas ac pellucidas maris undas: [5] carcinias, cancri marini ſpeciem imitatur: [6] echites, viperæ: [7] ſcarites, ſcari piſcis; [8] hieracites, accipitris; [9] geranites, gruis collum effictum exhibet; [10] ægophthalmus, caprinum oculum oſtendit: eſt qui ſuillum, eſt qui tres ſimul hominis oculos: [11] lycophthalmus; lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & ſanguineo, in medio nigrum candido cingitur: [12] cyameam nigram ſi aperias, fabam in medio reperies; [13] dryïtes, truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: [14] ciſſites & [15] narciſſites hederam pingit: [16] aſtrapias, fulminis radios è medio candido ſeu [17] cyaneo jaculatur; [18] phlegontites, incendium intus oſtendit, quod non exeat: in [19] anthracitide videas ſcintillas quaſdam diſcurrere: [20] crocias, croci colorem reddit; rhodi-

1 *Ceraunia.*] Seu Ceraunius lapis, λίθ☉ κεραύνι☉, qui à fulmine diſtringitur. Belg. *Blixem, of, Donderſteen.*

2 *Pyropo.*] *Pyropus*, ſic dictus, ab igneo flammeove rubore. Gr. πυρωπός. Belg. *Robijn.*

3 *Chalazia.*] *Chalazias*, gemma, quæ grandinum colorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ, à χάλαζα, ης, ἡ, *grando.*

4 *Smaragdo.*] *Smaragdus*, gemma eſt, virore oculos ſatians. Belg. *Eſmarande.*

5 *Carcinias.*] *Carcinias*, gemma, ſic dicta, à καρκίν☉, ου, ὁ, *cancer.*

6 *Echites.*] *Echites*, gemma colore viridi ſubobſcuro, quandam viperæ ſimilitudinem rèferens. ab ἔχις, ὁ, *vipera.*

7 *Scarites.*] *Scarites*, gemma, ſcari piſcis refert colorem. Plinius lib. 37. cap. 10, 11.

8 *Hieracites.*] Gemma à colore accipitris ſic dicta. à Gr. ἱέραξ, ακ☉, ὁ, *accipiter.*

9 *Geranites.*] Lapis, à gruis collo ſic dictus. à Gr. γέραν☉, ου, ἡ, *grus.*

10 *Ægophthalmus.*] Gemma, ab αἴξ, αἰγὸς, ἡ, *capra*, & ὀφθαλμὸς, ὁ, *oculus.* Th. ὄπτομαι, *video.*

11 *Lycophthalmus.*] Ex λύκ☉, ου, ὁ, *lupus*, & ὀφθαλμός.

12 *Cyamea*, gemma ſic dicta, à κύαμ☉, ου, ὁ, *faba.*

13 *Dryites.*] Lapis ſeu gemma, ſic dicta, à δρῦς, δρυὸς, ἡ, *quercus*, ſeu *arbor.*

14 *Ciſſites.*] Gemma ſic dicta, à κισσὸς, οῦ, ὁ, *hedera.*

15 *Narciſſites.*] Gemma quæ narciſſi colorem habet; venis hederæ diſtincta.

16 *Aſtrapias.*] Gemma ſic dicta, ab ἀστράπτω, *fulguro.*

17 *Cyaneus*, idem quod cæruleus, quod ſcil. cyani gemmæ colorem referat.

18 *Phlegontites.*] Seu phlegontis, gemmæ ſpecies, à φλέγω, *uro.*

19 *Anthracitis*, gemma ſic dicta, ab ἄνθραξ, ακ☉. ὁ, *carbo.*

20 *Crocias.*] A croco herba. Belg. *Saffraen.*

1 *Rhodi-*

[1] rhodites roſæ; [2] chalcites, æris; [3] aëtites, aquilam exprimit, cauda candicante: [4] taos, pavonis picturam habet; [5] chelidonia, aſpidis: [6] myrmecites, innatam habet formicæ repentis imaginem: [7] cantharias, ſcarabeum totum exprimit: [8] ſcorpites, ſcorpium mire depingit. Sed quid ego hæc perſequor, quæ ſunt innumera; cum nulla ſit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti laſciviens non expreſſerit in gemmis? Miraris in hac gemma buffonem expreſſum? ME. Miror naturæ tantum eſſe otii, ut ſic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curioſitatem humani ingenii, noſque vel ſic ab otio propellere. Et tamen quaſi nihil ſit, quo fallamus tædium temporis, inſanimus in moriones, in aleas, in præſtigiarum ludibria. ME. Veriſſima prædicas. OG. Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus ſi admoveas aceto, innatare motis etiam membris. ME. Cur buffonem addunt Virgini? OG. Quia hæc ſpurcitiem omnem, virulentiam, faſtum, avaritiam & quidquid eſt terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. ME. Væ nobis, qui tantum buffonum geramus in pectore! OG. Puri erimus, ſi ſedulo colamus Virginem. ME. Quomodo gaudet coli? OG. Gratiſſimum illi cultum præſtiteris, ſi fueris imitatus. ME. [9] Numero dixiſti, ſed iſtuc perdifficile eſt. OG. Eſt ſane, ſed idem pulcherrimum. ME. Age, perge quod cœperas. OG. Deinde commonſtrat aureas argenteaſque ſtatuas. Hæc, inquit, mere aurea eſt, hæc argentea inaurata: addit ſingulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cum ad ſingula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam; myſtagogus, Quoniam, inquit, video

1 *Rhodites.*] Ῥόδον, ου, τὸ, *roſa.*

2 *Chalcites.*] A χαλκὸς, οῦ, ὁ, *æs.*

3 *Aëtites.*] Ab ἀετὸς, οῦ, ὁ, *aquila.*

4 *Taos.*] A Gr. ταὼς, ὁ, *pavo.*

5 *Chelidonia.*] Gemmæ nomen, à χελιδὼν, όνος, ἡ, *hirundo.*

6 *Myrmecites.*] A μύρμηξ, ηκος, ὁ, *formica.*

7 *Cantharias.*] A κάνθαρος, *ſcarabæus.*

8 *Scorpites.*] Gemma, à σκορπίος, ου, ὁ, *ſcorpius.*

9 *Numero dixiſti.*] Id eſt, expedite & compendio.

1 *Phrene-*

video te pium ſpectatorem, non arbitror æquum, ut te quidquam celem; videbis quæ Virginis ſunt ſecretiſſima. ſimulque depromit ex ipſo altari mundum rerum admirabilium; cujus ſingulas partes ſi pergam recenſere, dies hic non ſuffecerit narrationi. Sic illa ſane peregrinatio mihi feliciſſime ceſſit. Expletus ſum affatim ſpectaculis & hoc inæſtimabile donum mecum aufero, pignus ab ipſa Virgine datum. ME. Nullumne feciſti periculum, quid valeat lignum tuum? OG. Feci: in diverſorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc ſuppoſitum eſt illius cervicali, clam ipſo; obdormiit ſomno profundo pariter ac prolixo: mane ſurrexit integræ mentis. ME. Non fuerat [1] phreneſis, ſed [2] parœnia fortaſſis. Huic malo ſolet mederi ſomnus. OG. Cum libebit jocari, Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam; in divos jocis ludere, nec pium eſt, nec tutum. Imo vir ipſe narrabat ſibi in ſomnis apparuiſſe mulierem admiranda ſpecie, quæ poculum ipſi porrexerit. ME. [3] Elleborum opinor. OG. Iſtuc incertum eſt; illud certiſſimum, hominem mentis eſſe compotem. ME. Præteriſti [4] Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum? OG. Minime gentium. Nulla peregrinatio religioſior. ME. Audire geſtio, niſi moleſtum eſt. OG. Imo te quæſo, ut audias: [5] Cantium dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam ſpectat. Hujus metropolis eſt [6] Cantuaria. In ea ſunt duo monaſteria pene contigua;

1 *Phreneſis.*] Phreneſis ſeu phrenitis morbus lædens mentem & ad furorem adducens, inflammatione meningarum pallida bile. Mentem Græci *φρένας* appellant.

2 *Parœnia.*] Id eſt, deliratio ex vino.

3 *Elleborum.*] Elleborum herba inſignem purgandi cerebrum vim habens. Eſt vero vel album vel nigrum.

4 *Thomam Cantuarienſem.*] Deſignat Thomam, ab Angliæ Rege exilio mulctatum & poſtmodo circa annum 1164. capitali ſupplicio affectum: à Pontificiis inter Divos relatum. Ejus feſtum ſemper recurrit III. Kal. Januar.

5 *Cantium.*] Cantium vulgo Kent, regio inæqualis, ad occaſum planior & ſylvis umbroſa, ad ortum collibus molliter ſurgentibus excelſior.

6 *Cantuaria.*] Cantuaria olim Durovernum, Anglis Canterbury, Cantii metropolis, urbs pervetuſta: Malmeſburienſi teſte, nec adeo magna nec exiliter parva, quæ & terræ poſitione, ſoli affinis maxima ubertate & integro murorum ambitu, fluviis irrigua, nemorum

gua; [1] utrumque Benedictinos habet. Id quod habet divi Auguſtini titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ, ſedes archiepiſcopi fuiſſe videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præſules habent ædes eccleſiæ contiguas, ſed ab ædibus reliquorum canonicorum ſemotas. Olim enim fere tum epiſcopi, tum canonici monachi erant. Id arguunt manifeſta rerum veſtigia. [2] Templum autem divo Thomæ ſacrum, tanta majeſtate ſeſe erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc ſuo ſplendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religioſiſſimum velut obſcurat. Turres ſunt ingentes duæ, procul veluti ſalutantes advenas, miroque nolarum ænearum boatu longe lateque regionem vicinam perſonantes. In veſtibulo templi, quod eſt ad Auſtrum, ſtant ſaxo ſculpti tres armati, qui manibus impiis [3] virum ſanctiſſimum trucidarunt: addita ſunt gentis cognomina, [4] Tuſci, Fuſci, Berri.

rum opportunitate inclyta, præterea maris vicinitate piſcium fœcunda.

1 *Utrumque Benedictinos.*] Idem teſtatur Camdenus.

2 *Templum autem divo Thomæ.*] Libet Camdeni verba ut ut prolixa huc ſpectantia apponere: Normannorum ingreſſu, cum Guilielmus Rufus civitatem Cantuariæ epiſcopis ex ſolido dediſſet, quam tenuiſſent antea ex beneficio, religionis nomine & præſulum benignitate non modo reſpiravit, ſed eo ſplendoris quaſi ſubito accrevit, ut privatorum ædificiorum pulchritudine omnes Britanniæ civitates adæquarit; ſacrarum vero ædium magnifica ſtructura & frequentia celebertimas quaſque ſuperavit. Inter has duæ maxime enituerunt, Chriſti ſcilicet & S. Auguſtini, utrumque Benedictinis monachis oppletum. Chriſti templum in medio quaſi urbis ſinu, tanta majeſtate ſe in cœlum erigit, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat.

3 *Virum ſanctiſſimum trucidarunt.*] Intelligit Thomam Beckettum Cantuarienſem Archiepiſcopum, qui ab aulicis hoc in templo, quod ſe Regi pervicaci animo pro libertate Eccleſiaſtica oppoſuiſſet, trucidatus eſt: à Pontifice Romano in Martyrum album relatus, divino honore colitur.

4 *Tuſci, Fuſci, Berri.*] Res ita habet: Henricus Secundus Angliæ Rex poſt varias contentiones cum Becketto hoc, præcipue de Eccleſiaſticis perſonis, quas legum tranſgreſſores ſecundum leges à politico judice Henricus jure poſtulabat judicari: tandem metu Pontificis Romani Anathematis fulmen minitantis & interceſſione Galliarum Regis, Beckettum (abierat enim ad Gallos) in Archiepiſcopatum reſtituit. Hic autem Cantuariæ ab Epiſcopis, quos ſuſpenderat à muniorum ſuorum functione, quod Henricum Juniorem coronaverant (illa quippe dignitas ipſi competere aſſeverabat) rogatus ut admitteret eoſdem denuo: petitionem abnuit. Epiſcopi de Becketto ad Regem conque-

Berri. ME. Cur tantum honoris habetur impiis? OG. Videlicet idem honoris habetur iis, quod habetur Judæ, Pilato, Caiphæ, cohorti militum ſceleratorum, quos operoſe ſculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, ne quis poſthac uſurpet gloriæ cauſſa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus poſthac injiciat manus vel in epiſcopos, vel in poſſeſſiones Eccleſiæ. [1] Nam tres illi ſatellites à peracto facinore, verſi ſunt in rabiem; nec reddita mens eſt, niſi implorato Thomæ ſanctiſſimi favore. ME. O perpetuam martyrum clementiam! OG. Ingreſſis aperit ſeſe ſpatioſa quædam ædificii majeſtas. Ea pars quoſlibet recipit. ME. Nihilne illic viſendum? OG. Nihil præter ſtructuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus eſt Euangelium [2] Nicodemi, & ſepulcrum neſcio cujus. ME. Quid deinde? OG. Cancelli ferrei ſic arcent ingreſſum, ut conſpectum admittant ejus ſpatii, quod eſt inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conſcenditur multis gradibus, ſub quibus teſtudo quædam aperit ingreſſum ad latus Septemtrionale. Illic oſtenditur altare ligneum divæ Virgini ſacrum, puſillum, nec ulla re viſendum, niſi monumento vetuſtatis, luxum hiſce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixiſſe Virgini, cum mors immineret. In ara eſt cuſpis gladii, quo præ-

ſti abeunt. Is iratus in verba hæc erumpit: Itane per totam vitam à Papa hoc tam miſere exagitabor? Quis me à tanto malo tandem liberaturus eſt? Exceperant querimoniam hanc quatuor equites, (eorum nomina exprimit in Chronico Angliæ Baker, nempe *Reynold Fitſunſe* ſeu *Beirenſoon*, *Hugh Morvil*, *Willem Tracy* & *Richard Britten*) qui Bechettum in templo cathedrali gladiis trucidant ſecundo Kal. Januar. anno 1172. teſtibus Jovio & Barbero.

1 *Nam tres illi ſatellites.*] Quidam Angliæ ſcriptores tradunt ſicarios hos interceſſione Henrici à Pontifice Romano veniam conſequutos, ſub conditione ut Jeroſolymam peregrinationem inſtituerent. Alii veriſimilius ſcribunt Henricum poſt patratum facinus ab illis abhorruiſſe, omneſque intra triennium miſere periiſſe.

2 *Nicodemi.*] Circumfertur Euangelium à Pontificiis nomine Nicodemi, Phariſæi illius ex primoribus Judæorum, à Chriſto inſtituti. Vide Joan. 3. ℣ſ. 2. 3. & 7. 50. 51. 52. Jan. 19. ℣ſ. 39. Euangelium autem id revera in male feriatorum ingeniis procuſum.

1 *Præ-*

præſectus eſt vertex optimi præſulis, ac cerebrum confuſum, videlicet quo mors eſſet præſentior. Hujus ferri ſacram rubiginem amore martyris religioſe ſumus exoſculati. Hinc digreſſi ſubimus [2] cryptoporticum: ea habet ſuos myſtagogos: illic primum exhibetur calvaria martyris perforata, reliqua tecta ſunt argento, ſumma cranii pars nuda patet oſculo. Simul oſtenditur plumbea lamina, Thomæ Acrenſis titulum habens inſculptum. Pendent ibidem in tenebris induſia [3] cilicina, cingula, ſubligariaque, quibus antiſtes ille ſubigebat carnem ſuam, ipſo adſpectu horrorem incutientia, nobiſque mollitiem ac delicias noſtras exprobrantia. ME. Fortaſſis & monachis ipſis. OG. Iſtac de re nec affirmare poſſum, nec negare; nec refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus Septemtrionale reſerantur arcana: dictu mirum, quantum oſſium illinc prolatum ſit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia: quibus omnibus adoratis; fiximus oſcula; nec erat futurus finis, niſi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellaſſet oſtentandi ſtudium. ME. Quis iſte? OG. Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, ſed minus affectus erga [4] partem hanc religionis, quam ego volebam. ME. [5] Viclevita quiſpiam, opinor. OG. Non arbitror; etiamſi

1 *Præſectus eſt vertex.*] Bechettus hic nihil minus quam optimus præſul; utpote qui Angliam iniquiſſima factione turbaverit: tentans Regi illud jus eripere, quod omnibus magiſtratibus, nempe vindictam juſtam de quibuſcunque ſontibus, Deus ipſe conceſſit: illudens identidem eidem, à quo ad ſummam dignitatem evectus erat. Alia etiam facinora & præcipue impiam pervicaciam invenies apud Baterum alioſque rerum Anglicarum ſcriptores in vita Henrici Secundi, demortui anno 1189.

2 *Cryptoporticus.*] Id'eſt, ſubterranea porticus, quæ paratur adverſus æſtum ſolis.

3 *Cilicina.*] *Cilicina veſtis*, quæ ex cilicio eſt. Belg. *Een Haaren-kleet.*

4 *Partem hanc religionis.*] Non mirum ſi Viclevita parum æſtimaverit, imo deſpexerit quiſquilias has reliquiarum, quibus Pontificii idolatrice abutuntur.

5 *Viclevita quiſpiam.*] Viclevitæ dicti, qui ſincera & repurgata à Pontificiorum fece religionis dogmata, pio Joannis Viclefi Angli zelo, ſequebantur. Vicleſus autem poſt longum exilium, carceres & perſequutiones in Anglia pie obiit anno 1387. Pontificis verò Romani juſſu oſſa ejus, poſtquam jam quadraginta annos & unum defunctus eſſet, ſepul-

etiamſi libros illius legerat, incertum unde nactus. ME. Is offendit myſtagogum? OG. Prolatum eſt brachium adhuc carnem habens ſanguinolentam; hujus oſculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ ſe ferebat. Mox ſua recondidit myſtagogus. Hinc ſpectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ ſub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres [1] Midam & Crœſum fuiſſe mendicos, ſi ſpectares vim auri atque argenti. ME. Heic nihil oſculorum? OG. Non, ſed aliud votorum genus tetigit animum meum. ME. Quodnam? OG. Suſpirabam domi meæ nihil eſſe talium reliquiarum. ME. Sacrilegum votum. OG. Fateor; & ſupplex veniam precatus ſum à divo, priuſquam pedem efferrem templo. Poſt hæc ducimur in ſacrarium. Deus bone, quæ illic pompa [2] veſtium holoſericarum, quæ vis candelabrorum aureorum! Ibidem vidimus pedum divi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obveſtita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam uſque ad cingulum. ME. Nulla crux? OG. Nullam vidi. Oſtenſum eſt pallium, holoſericum quidem, ſed craſſo filo, nullo auro gemmiſve inſigne. Aderat & ſudarium, ſudoris ex collo contracti, manifeſtaſque ſanguinis notas retinens. Hæc vetuſtæ frugalitatis monumenta libenter ſumus exoſculati. ME. Iſta non oſtenduntur quibuſlibet? OG. Nequaquam, ô bone. ME. Unde tibi tantum eſt habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? OG. Erat mihi nonnihil notitiæ cum R. P. [3] Gulielmo Waramo archiepiſcopo; is me tribus

chro eruta, concremata & in ventos diſperſa ſunt.

1 *Midam.*] De Mida narrant Mythologi: quod cum in regno ſuo Phrygiæ Bacchum excepiſſet convivio, ab eo votum obtinuit, quo quicquid attigiſſet protinus in aurum verteret. Ubi autem ipſe cibus in hoc metallum mutaretur, & ipſe jam fame laboraret: petit munus quantumvis ſpecioſum à ſe tolli. Miſertus ergo ejus Liber remedium oſtendit: ut nempe in Pactolo ſe ablueret: qui fluvius ab illo tempore aureas arenas volvit. Nec minus notæ immenſæ opes Crœſi Lydorum Regis, Alyattæ filii.

2 *Veſtis holoſerica.*] Belg. *Een Fluweel kleet.*

3 *Gulielmo Waramo.*] Vixit hic Gulielmus Watham tempore Henrici octavi Angliæ Regis, cui cum aliquot aliis à ſecretis fuit. Angliæ cancellarius & Cantuarienſis Archiepiſcopus, ſummo in

tribus verbis commendavit. ME. Ex multis audio virum ſingulari præditum humanitate. OG. Quin potius dicas ipſam eſſe humanitatem, ſi noris. Jam ea doctrina, ea morum ſinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam abſoluti præſulis dotem in eo deſideres. Ab his igitur deducimur ad ſuperiora. Nam poſt altare ſummum, rurſus velut in novum templum aſcenditur. Illic in ſacello quodam oſtenditur tota facies optimi viri inaurata, multiſque gemmis inſignita. Heic caſus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. ME. Exſpecto quid mali dicas. OG. Heic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit myſtagogum aſſeſſorem: Heus, inquit, bone pater, verumne eſt quod audio, Thomam dum viveret, fuiſſe benigniſſimum erga pauperes? Veriſſimum, inquit ille. cœpitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror eum affectum in illo mutatum eſſe, niſi forte in melius. Aſſenſus eſt myſtagogus. Rurſum ille: Cum igitur vir ſanctiſſimus tam liberalis fuerit in egenos, cum [1] adhuc pauper eſſet, & ipſe [2] præſidiis pecuniarum egeret, ob corpuſculi neceſſitatem; an non putas æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus ſit, nec ullius egeat, ſi qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibuſque præſidiis deſtitutum, precata veniam, detrahat

ex

in honore defunctus eſt anno 1532. XI. Kal. Sept. paulo antequam Henricus clandeſtinas nuptias cum Anna Bullenia celebravit.

1 *Adhuc pauper.*] Erat enim hic Thomas Bechettus patre Gisberto Bechetto, matre peregrina è Syria oriunda, Londini natus, parentibus admodum tenuire conſtitutis. Irrepſerat verò in familiam Theobaldi Cantuarienſis Archiepiſcopi: ab hoc (neſcitur ob quas cauſas) ad Archidiaconatum Cantuarienſem promotus, & tandem etiam liberorum Regiorum, ejuſdem operâ, inſtitutor factus & mox Cancellarius, poſtremo Archiepiſcopatum Cantuarienſem poſt obitum Theobaldi eſt adeptus. In hac dignitate conſtitutus maximas Regi moleſtias creavit, Angliam factionibus dividendo, Pontificem in eundem inſtigando.

2 *Præſidiis pecuniarum.*] Quippe apud Pontificem Romanum biennium, apud Regem Galliarum quinquennium, cum ex Anglia diſceſſiſſet, quaſi ex eleemoſynis ſuſtentatus eſt.

 1 Cor-

ex his tantis opibus aliquam particulam ſublevandæ familiæ, velut à volente ſumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil reſponderet aſſeſſor capitis aurei; Gratianus, ut eſt vehemens, Ego, inquit, plane confido ſanctiſſimum virum etiam gaviſurum, quod mortuus quoque ſuis opibus ſublevaret inopiam pauperum. Ibi myſtagogus [1] corrugare frontem, porrigere labra, [2] Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin ſputo, conviciiſque nos ejecturus fuerit è templo, niſi cognoviſſet nos ab archiepiſcopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quidquam horum ex animo loqui, ſed ſuo more ludere, ſimulque drachmas aliquot depoſui. ME. Ego ſane tuam pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam ſerio venit in mentem, quo colore poſſint excuſari à crimine, qui tantum opum inſumunt templis exſtruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino ſit modus. Fateor in ſacris veſtibus, in vaſis templi, deberi cultui ſolemni ſuam dignitatem: volo & ſtructuram habere majeſtatem ſuam. Sed quorſum attinent tot baptiſteria, tot candelabra, tot ſtatuæ aureæ? quorſum organorum, quæ vocant, immenſi ſumtus? nec unicis interim contenti ſumus: quorſum ille muſicus hinnitus, magno cenſu conducendus, cum interim fratres & ſorores noſtræ, vivaque Chriſti templa ſitu fameque contabeſcant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non deſiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate naſcitur, favorem promeretur, præſertim quoties in mentem venit diverſus morbus iſtorum, qui templa ſuis opibus ſpoliant. Iſta fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et ſi quid hinc alienes,

primum

1 *Corrugare frontem*] Cum ringimur, frontem contrahimus: ſic Plautus, *caperata frons ſeveritudine.* Frontem verò exporrigimus, cum hilareſcimus.

2 *Gorgoneis oculis.*] Gorgones fuerunt Phorci filiæ, ad incutiendum terrorem tam formidabiles: tam teter & horrendus earum obtutus fuiſſe perhibetur, ut in ſaxa obriguiſſe homines ſolo aſpectu crediti fuerint.

1 *Fabula*

primum habetur pro ſacrilegio: deinde contrahunt manus ſuas qui dare ſolent, inſuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi cuſtodes ſunt, quam domini. Denique malim videre templum ſacra ſupellectile luxurians, quam, ut ſunt quædam, nuda, ſordida, ſtabulis equorum ſimiliora quam templis. ME. At legimus olim laudatos epiſcopos, quod vaſa ſacra divendiderunt, eaque pecunia ſubvenerunt egenis. OG. Laudantur & hodie, ſed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. ME. Remoror tuam narrationem. Nunc exſpecto [1] fabulæ cataſtrophen. OG. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiit ſummus ille myſtagogus. ME. Quiſnam? Abbas loci? OG. [2] Mitram habet, cenſus habet abbaticos; ſolo nomine caret, & *Prior* dicitur, ob id, quod Archiepiſcopus abbatis loco eſt. Nam antiquitus quiſquis erat ejus ditionis Archiepiſcopus, idem erat & monachus. ME. Equidem vel camelus appellari ſuſtineam, ſi cenſus eſſet abbate dignus. OG. Mihi quidem viſus eſt vir pius juxta & prudens, neque Scoticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum ſancti viri corpus quieſcere dicitur. ME. Vidiſti oſſa? OG. Id quidem fas non eſt; nec liceret, niſi admotis ſcalis: ſed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus ſublata, opes nudat inæſtimabiles. ME. Quid audio? OG. Viliſſima pars erat aurum: [3] gemmis raris ac prægrandibus

1 *Fabulæ cataſtrophe.*] Cujuſlibet rei exitum proverbiali figura *Cataſtrophen* vocamus. Fabula enim omnis, ut Donatus oſtendit, in tres partes diſtribuitur: in *πρότασιν*, *ἐπίτασιν* & *καταστροφήν*.

2 *Mitram.*] *Mitra*, capitis ornamenti genus, hoc eſt pileus incurvus, quo Mæonii primum uſi ſunt. Belg. *Een Biſſchops hoet.*

3 *Gemmis raris ac prægrandibus.*] Verba ſunt Anonymi cujuſdam qui rerum Anglicarum annales conſcripſit: ab ultimis regni finibus & exteris nonnunquam nationibus mortales plurimi huc commeabant: donaria afferentes, unde non ſolum monachis & ſacerdotibus ibidem miſſificantibus de victu abunde proviſum eſt, ſed opum etiam & rerum pretioſarum copia incredibilis congeſta. Thomæ Cantuarienſi ibidem, in Metropolitana mauſoleum extructum erat, auro ſolido coopertum & donariis immenſi pretii onuſtum. Cernebantur ibi uniones, gemmæ, monilia & magni ponderis torques aurei à peregrinantibus appenſi, ad ſancti tumulum exornandum.

dibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia: quædam ſuperabant ovi anſerini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumſtabant aliquot monachi: ſublato tegumento adoravimus omnes. Prior candida virga demonſtrabat contactu ſingulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ [1] dono miſerant. ME. Oportuit illum eſſe præditum inſigni memoria. OG. Recte conjectas, quamquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, ſed ſubobſcurum, ſemel atque iterum ferreis cancellis circumſepta. ME. Quid metuit? OG. Nihil, opinor, niſi fures. Nec enim unquam vidi quidquam [2] divitiis onuſtius. ME. Cæcas mihi divitias narras. OG. Admotis lucernis vidimus plusquam regale ſpectaculum. ME. Vincit opibus Parathalaſſiam? OG. Specie longe ſuperat, abſtruſa novit ipſa. ¶Hæc non oſtenditur niſi magnatibus aut præcipuis amicis. Poſtremo reducimur in ſacrarium: illic detractum eſt ſcrinium nigro contectum corio, depoſitum eſt in menſam; apertum eſt; mox [3] omnes flexis genibus adorarunt. ME. Quid inerat? OG. Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci veſtigium ſervantia. His, ut ajebant, vir pius

1 *Dono miſerant.*] Inter alios Ludovicus VII. Galliarum Rex eo peregrinatum veniens anno 1179. ſeptennium poſt Thomæ trucidationem, gemmam ingentis pretii, quam Regalem Franciæ appellabant, (author ad id reſpicit cum dicit, *addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni)* obtulit cum ſcypho aureo magni ponderis. Eodem tempore idem centum vini dolia monachis annuatim conceſſit. Poſtea Henricus Octavus, cum Pontificiam religionem aboleret, prædictam gemmam annulo inſertam pollice geſtavit.

2 *Quidquam divitiis onuſtius.*] Cum Henricus Octavus Angliæ Rex a. 1538. res Eccleſiaſticas invaderet ex ſpoliis ſolius monumenti Thomæ Cantuarienſis arcæ duæ repletæ ſunt, tam capaces, ut ſingulis efferendis vix octo robuſti homines ſufficerent, cum nihil auro vilius inde exportaretur.

3 *Omnes flexis genibus.*] Quid mirum, ſi tanto in honore habeant ſudariola muccoſa Thomæ? Ipſe Rex Henricus Secundus, licet miſere à divo hoc Thoma exagitatus, ubi Cantuariam acceſſit, paulo poſt hujus cædem, ex equo ante templum deſcendit, calceos caligaſque exuit & nudis pedibus ad ſepulchrum Thomæ arrepſit: &, ut magis mireris inſanam in rege ſuperſtitionem, ibidem ſe virgis cædi à monachis juſſit.

1 *Pep-*

pius extergebat ſudorem à facie ſive collo, pituitam à naribus, aut ſi quid eſſet, ſimilium ſordium, quibus non vacant humana corpuſcula. Ibi meus Gratianus rurſum non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens ſe munus longe gratiſſimum offerre. Sed Gratianus heic parum gratus, non ſine faſtidii ſignificatione, digitis contrectavit unum, & contemtim repoſuit, porrectis labiis, veluti [1] poppyſmum imitans. Nam hic illi mos erat, ſi quid offenderet, quod tamen contemnendum eſſe judicaret. Meum animum ſimul & pudor, & timor diſcruciabant. Prior tamen, [2] ut eſt homo non ſtupidus, diſſimulabat hoc factum; noſque poſt oblatum vini poculum humaniter dimiſit. Cum rediremus Londinum. ME. Quid oportuit, cum jam non procul abeſſes à litore tuo? OG. Sic eſt: ſed ego litus illud perquam lubens fugi, magis infame [3] fraudibus ac rapinis, quam ullæ ſunt [4] Maleæ naufragiis. Dicam quod proxima vidi trajectione. Complures à litore [5] Caletienſi [6] ſcalmo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac pannoſus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent

1 *Poppyſmum imitans.*] A poppyzo, ſibilo, labris compreſſis acutiorem quendam ſonum edo: qui poppyſmus & poppyſma. Etiam vocis eſt blandimentum, quod adhibetur equis indomitis cum tractatione manuum.

2 *Eſt homo non ſtupidus.*] Jam ante etiam eundem dixerat haud rudem Scoticæ Theologiæ, quod vel intelligi poteſt de intricata Theologiæ tractandæ ratione Joannis Scoti, vel ſi ad Græca reſpicit, ut jam ante in vocabulo σκότος luſit, de futili.

3 *Fraudibus ac rapinis.*] Haud mirum: nam Eraſmus cum in gratiam Montigii Angliam inviſiſſet, jamque in Galliam eſſet transfretaturus, ſpoliatus eſt in littore Dovarienſi.

4 *Malea.*] Promontorium Laconiæ, quod per quinquaginta millia paſſuum in mare protenditur, ubi periculoſa eſt navigatio, propter adverſos ventorum flatus. Hinc illud proverbium: *Quum ad Maleam deflexeris, domeſticos obliviſcere.* Belg. *Denckt adieu wijf en kinderen.*

5 *Caletienſi.*] Littus Caletienſe directe oppoſitum Rhutupino, ubi Oceanus in anguſtiſſimas fauces contractus tutiſſimum & celerrimum trajectum ex Gallia in Angliam admittit. Caletum autem inferioris Normanniæ urbs, Anglis à Gallis erepta anno 1558.

6 *Scalmo.*] *Scalmus* eſt lignum in latere navis, quo remus alligatur. Sed &, ut hoc loco, minores cymbæ ſynecdochice *ſcalmi* dicuntur.

 1 *Vecta-*

quent à ſingulis ob breviſſimam [1] vectationem. Ille excuſabat paupertatem: iſti per jocum explorant ſcilicet, ac detractis calceis inter ſuppactas ſoleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in ſceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant iſta? OG. Prorſus eadem, qua furantur ſarcinas hoſpitum, qua tollunt crumenas, ſi quando datur oportunitas. ME. Mirum eſt iſtos tantum audere facinus, tot teſtibus conſciis. OG. Sic aſſueverunt, ut recte fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui fruſtra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehenſum ſceleratum Gallum. ME. Ego iſtos maritimos fures ludens ac jocans ſubigerem in crucem. OG. Atqui talibus ſcatet utrumque litus. Heic mihi conjecta, *Quid domini faciant, auſint cum talia fures?* Proinde poſthac quaslibet ambages malim, quam illud compendium. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis deſcenſus, ſed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingreſſus non admodum facilis, exitus difficillimus eſt. Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienſes: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet ea regio nautas adeo ſanctos? OG. Ut [2] ſimia ſemper eſt ſimia, fateor, ita nauta ſemper eſt nauta: verum ſi ad hos conferas qui rapto vivere didicerunt, angeli ſunt. ME. Meminero, ſi quando me quoque libido ceperit eam inſulam inviſendi.

Sed

1 *Vectationem.*] Deſignat interſtitium maris aut fretum quod Doveram à Caleto ſeparat, Belgis *de Hoofden*: Anglis *The Strait of Calleis*, Gallis *Pais de Calais*.

2 *Ut ſimia ſemper.*] Additur plerumque, etiamſi aurea geſtet inſignia. Adagio indicatur fortunæ ornamenta non mutare hominis ingenium. Lucianus natum aſſerit, à ſimiis, quæ in Ægypto artem ſaltandi à Rege quopiam edoctæ, ubi inſignibus purpureis indutæ &, perſonatæ ſaltare cœpiſſent: quiſpiam è ſpectatoribus nuces in medium abjecit, cum jam multo tempore ſaltationis exhibuiſſent gratum ſpecimen. Illæ autem continuo oblitæ choréarum, repente è ſaltatricibus in ſimias redierunt: contritis perſonis, laceratis veſtibus, de nucibus inter ſe depugnantes.

1 *Lon-*

Sed in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo [1] Londinum petentibus haud procul à relicta Cantuaria, occurrit via vehementer cava ſimul & anguſta, præterea declivis, ſic utrinque abrupto aggere, ut non poſſis effugere: nec vitari poteſt, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus, eſt mendicabulum aliquot ſeniculorum: ab iis procurrit aliquis, ſimulatque ſentiunt advenientem equitem: conſpergit aqua ſacra, mox offert calcei ſummam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum eſt gemmæ ſpecie. Exoſculati dant nummulum. ME. In ejuſmodi via malim mendicabulum ſeniculorum, quam gregem valentium latronum. OG. Gratianus equitabat mihi ſiniſter, propior mendicabulo: conſperſus eſt aqua, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid ſibi vellet. Ait calceum eſſe S. Thomæ. Incanduit homo: & ad me verſus, Quid, inquit, ſibi volunt hæ pecudes, ut oſculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem opera porrigunt oſculandum ſputum, aliaque corporis excrementa? Miſerebat me ſeniculi, datoque nummulo conſolatus ſum triſtem. ME. Mea ſententia, non omnino præter cauſſam incanduit Gratianus. Si calcei ſoleæque ſervarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem: cæterum impudens mihi videtur, ſoleas, calceos, & ſubligaria cuiquam oſculanda obtrudere. Nam ſi quis id ſua ſponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, [2] venia dignum arbitror. OG. Præſtabat iſta non fieri, ne quid diſſimulem: verum ex his rebus quæ ſubito corrigi non poſſunt, ſoleo ſi quid ineſt boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum eſſe ſimilem ovi; malum, noxiæ beſtiæ. Vipera poſteaquam periit, mordere quidem non poteſt, odore

1 *Londinum.*] Londinum nobiliſſima totius Britanniæ metropolis: Camdenus dictam auguratur à *Lhong* Britannis ſua lingua navem & *dinas* unde Latini *dinum* formarunt, urbem deſignans: quaſi ergo dicas urbem navium.

2 *Venia dignum.*] Ita omnis ſuperſtitioſa actio & idololatrica rerum abuſio venia digna. Laxa ſatis hæc indulgentia, quam nullibi Sacræ Litteræ concedunt.

1 *Antrum*

odore tamen ſanieque inficit: ovis cum vivit, lacte nutrit, lana veſtit, fœtura ditat: mortua porrigit utile corium; totaque eſculenta eſt. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi ſunt, mortui ſtrepitu nolarum, ambitioſa ſepultura moleſti ſunt vivis, nonnunquam & ſucceſſorum inaugurationibus, hoc eſt, novis exactionibus: probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de ſe præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis eſſet, exemplo, doctrina, monitis ad pietatem invitabat, conſolabatur deſtitutos, ſublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Exſtruxit hoc locupletiſſimum templum, ſacerdotum ordini per univerſam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. ME. Eſt quidem iſta pia contemplatio, ſed demiror te, cum iſto ſis animo, nunquam inviſiſſe [1] antrum Sancti Patricii, de quo [2] prodigioſa quædam vulgo jactant, nec mihi ſatis veriſimilia. OG. Imo nulla heic tam prodigioſa poteſt eſſe narratio, quin res ipſa ſuperet. ME. Ergo illuc quoque penetraſti? OG. Enavigavi paludem vere [3] Stygiam, deſcendi in fauces Averni:

1 *Antrum ſancti Patricii.*] Hic ille Patricius Hibernorum Apoſtolus, qui anno 430. circa Honorii Auguſti tempora in Hiberniam venit, regnante apud Hibernos Lagerio Nelli filio. Erat autem natione Britannus in Cluydſalia natus, Martino Turonenſi affinitate conjunctus, & Germani diſcipulus, à Cæleſtino ſurrogatus defuncto Palladio. Tanto ſucceſſu Evangelium prædicavit, ut longe maximam partem ad Chriſtianiſmum converterit.

2 *Prodigioſa quædam.*] Longum eſſet recenſere fabulas, quas de hoc antro Patricii adornarunt Papicolæ. Videre autem eſt in inſula Hiberniæ, quam fluvius Liffer dilatatis prope fontes aquis in lacum efficit. Ibi ad monaſteriolum crypta anguſtior, obverſantium neſcio quorum ſpectrorum terrore & horrendis viſis, aut potius religioſo horrore decantata, quam aliqui Ulyſſem effodiſſe ridicule ſomniant, cum inferos alloqueretur. Incolis hodie *Ellan u ſrugadoru*, id eſt, inſula Purgatorii, & Patricii purgatorium nominatur: Patricium enim Hibernorum Apoſtolum vel alium ejuſdem nominis Abbatem à Deo ardentiſſimis precibus impetraſſe, ſi credere fas eſt, affirmant; ut pœnæ & cruciatus qui impios poſt hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, ut infra ſuis Hibernis peccata & Gentilium errores facilius extirparet.

3 *Stygiam palud.*] Styx Græcis mœſtitiam ſonat, ἀπὸ τοῦ στυγερῦ, quod querulum, triſtem vel odioſum ſonat. Hinc Poëtæ occaſionem arripuerunt, Stygiam paludem eſſe apud Inferos dicentes.

[1] Averni: vidi quidquid apud inferos geritur. ME. Bearis me ſi non gravaberis referre. OG Sit hoc colloquii noſtri prooemium, ſatis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam: nam adhuc impranſus ſum. ME. Cur impranſus? num religionis gratia? OG. Minime: ſed invidiæ cauſſa. ME. Num invides ventri tuo? OG. Imo rapacibus cauponibus: qui cum nolint quod æquum eſt apponere; tamen non verentur ab hoſpitibus quod iniquum eſt exigere: eos ſic ulciſci ſoleo. Si ſpes datur cœnæ lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paullo minus ſordidum, in prandio laborat mihi ſtomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, ſub cœnam incipit dolere ſtomachus. ME. Non pudet videri parcum ac ſordidum? OG. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant ſumtum. Ego meum pudorem aliis uſibus ſervare didici. ME. Jam ſitio reliquum fabulæ, quare me in cœna exſpecta convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: ſed hæc tibi conduplicabitur gratia, ſi hodie domi cœnes. Nam mihi tempus hoc ſumetur ſalutandæ familiæ. Cæterum habeo conſilium utrique noſtrum commodius. Cras mihi, uxorique meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel uſque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam eſſe ſaturum: & ſi voles, ne in cœna quidem te deſtituemus. Quid ſcabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. ME. Malim inemtas fabulas. Verum age, prandiolum dabitur, ſed inſipidum, niſi tu bonis fabulis condias. OG. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? ME. Fortaſſe titillabit, [2] ubi tu peroraveris: nunc ut affectus ſum, ſat habeo

1 *Avernus*, & in plur. Averna, lacus Campaniæ prope Bajas: quem locum Plutoni dicatum & inferorum limen eſſe, rudis vetuſtas credidit. Dictus *Avernus* quaſi ἄορνος, hoc eſt avibus carens, ſeu quod aves ſupervolantes gravi ejus odore enecentur.

2 *Ubi tu peroraveris.*] Duplicem ſenſum

beo[1] ſtationes obire Romanas. Og. Romanas, qui Romam nunquam videris? Me. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque ut ſalva ſit filiarum pudicitia. Ruſſus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumſpiciens ſi quid opus ſit admonitu: hinc alio atque alio, obſervans quid agant liberi, quid uxor, ſolicitus ut omnia ſint in officio. Hæ mihi ſunt ſtationes Romanæ. Og. At iſta pro te curaret divus Jacobus. Me. Ut ipſe curem iſta, præcipiunt ſacræ litteræ; ut divis committam, nuſquam legi præceptum.

ſum admittit oratio: peroro enim non tantum idem quod epilogum impono, finio, ſed & commoveo. Senſus ergo, ubi tu abſolveris narrationis filum de peregrinationibus, & me eo adduxeris, ut iter itidem ingrediar.

1 *Statio.*] De quovis loco dicitur ubi ſtatur. Locum item vigilibus ad excubias agendas aſſignatum, *ſtationem* vocamus: quod in eo ſubſiſtere cogantur, neque eum ſine gravi noxa poſſint relinquere. Et per Metaphoram pro temporaria habitatione ſumitur.

[1]ΙΧΘΥΟΦΑΓΙΑ.

Lanio, Salsamentarius.

La. DIc mihi, inſulſiſſime Salſamentarie; nondum emiſti reſtim? Sa. Reſtim, Lanio? La. Ita, reſtim. Sa. Cui tandem rei? La. Cui, niſi ſuſpendio? Sa. Emant alii; me nondum uſque adeo tædet hujus vitæ. La. At brevi tædebit. Sa. In vatem ipſum iſta vertat Deus aliquis potius. Sed quid eſt mali? La. Si neſcis, dicam. Inſtat tibi tuiſque plane [2]Saguntina, quod ajunt, fames, ut res prorſus ſit vobis [3]ad laqueum reditura. Sa. Bona verba, Lanio. Iſta ſint hoſtibus noſtris. Unde nobis ex Lanio repente prodiſti [4]Pythius quiſpiam, ut divines tantam calamita-

1 Ἰχθυοφαγία.] Id eſt, Piſcium eſus, ab ἰχθὺς, *piſcis*, & φάγω, *comedo*.

2 *Saguntina fames*, de fame extrema, deque rebus difficillimis. Saguntum Hiſpaniarum oppidum, longa Pœnorum obſidione, fameque eo redactum, ut cives ſemet interficerent, ne in hoſtium manus venirent.

3 *Ad laqueum reditura.*] *Ad laqueum*, ſive *ad reſtim res rediit:* Hoc adagio ſumma rerum deſperatio ſignificatur. Juv.

Ferre potes dominam, ſalvis tot reſtibus ullam.

4 *Pythius.*] *Pythius*, ſeu vates; Apollinis cognomen, à Pythone ſerpente inditum, quem jaculis ſuis interemit.

1 *Res*

mitatem? La. Non eſt divinatio; ne tibi blandiaris; [1] res ipſa adeſt in foribus. Sa. Enecas: ede rem, ſi quid habes. La. Edam tuo magno malo. A Romano ſenatu venit edictum, ut poſthac liberum ſit cuique veſci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini reſtat, niſi [2] bulimia cum putribus ſalſamentis? Sa. Per me quidem vel limacibus, vel urticis veſcatur, qui volet. At num interdictum eſt cuiquam ne veſcatur piſcibus? La. Non, ſed data poteſtas veſcendi carnibus, quibus fuerit collibitum. Sa. Sive vana prædicas, tu potius dignus es ſuſpendio: ſive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi poſthac ſpero quæſtum uberiorem. La. Imo proventum uberrimum, ſed eſuritionis uſque ad ſaturitatem: aut, ſi mavis audire lætiora, poſthac longe mundius vives, neque, quod ſoles, [3] cubito naſum emunges pituitoſum, & ſcabie [4] fruticantem. Sa Ohe, [5] venimus ad ſummum; cæcus convicia jacit in luſcum: quaſi vero quidquam apud laniones purius ſit ea parte corporis, quæ dicitur ſemper [6] lotione ſuperior. Utinam verum eſſet quod annuncias; at vereor, ne me conjicias in falſum gaudium. La. Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæſtum promittis uberiorem? Sa. Quoniam eo video recidiſſe mores hominum, ut [7] quod vetitum ſit, impotentius appetant. La. Quid tum poſtea? Sa. Quia plures abſtinebunt ab eſu carnium, ubi permiſſa eſt veſcendi poteſtas, nec ullum erit lautum convivium abſque piſcibus,

quem-

1 *Res ipſa adeſt in foribus.*] Adeſſe in foribus allegoria proverbiali pro eo quod inſtat, jamque in proximo eſt. Sic Deus Caino fratricidæ: *Sin male egeris, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit.*

2 *Bulimia.*] Inſatiabilis edendi aviditas: ex βοῦ particula, magnum quid deſignans, & λιμός, *fames.*

3 *Cubito naſum.*] Exſtat jocus Ciceronis, in ſalſamentarii filium.

4 *Fruticantem.*] Id eſt, pullulantem & quaſi frutices emittentem aſperitate cutis & puſtulis prurientibus.

5 *Venimus ad ſummum.*] De re extremæ impudentiæ. B. *'t Spul is op't hoochſt. 't Is nu verre genoech gekomen.* Sic & Juvenal. *Omne in præcipiti vitium ſtetit.*

6 *Lotione ſuperior.*] Quia ſubinde inquinatur, de quo dictum eſt alias.

7 *Quod vetitum ſit.*] Secundum illud: *Nitimur in vetitum, ſemper cupimuſque negata.*

1 *Quem-*

[1] quemadmodum apud priſcos fieri conſuevit. Itaque carnium eſum permiſſum gaudeo; utinam & piſcium eſus eſſet interdictus! avidius his veſcerentur homines. La. Pium me hercule votum. Sa. Hoc optarem, ſi, quod tu facis, nihil aliud ſpectarem quam pecuniæ lucrum, cujus amore tu craſſam iſtam & carnivoram animam [2] diis manibus devoviſti. La. Salſus es totus, cum inſulſa ſit oratio. Sa. Quæ ratio commovit Romanos, ut tot ſæculis obſervatam legem carnariam relaxarint? La. Nimirum hoc ipſa res jam dudum illis perſuaſit. Reputant id quod eſt, per ſalſamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, & ignem, & ſi quod aliud eſt elementum: corrumpi corpora mortalium: [3] ex piſcium enim eſu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, [4] tabes, [5] podagræ, [6] epilepſes, [7] lepræ, & quid non malorum? Sa. Dic igitur mihi, [8] Hippocrates, cur in civitatibus bene inſtitutis vetitum eſt intra mœnia mactare tauros ac ſues? Rectius etiam conſuleretur ſaluti civium, ſi nec pecudes jugularentur. Cur laniis deſcribitur certus locus; ne ſi paſſim vivant, totam urbem reddant peſtilentem? An eſt ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore ſanieque peſtilentius? La. Aro-

1 *Quemadmodum apud priſcos.*] Imo, ut Jovius ait, nullo anni tempore, nulliſque in locis, etiam à mari remotis, egregii Romanis menſis piſces defuerunt. Siquidem ſtudium ejus rei curamque illam inveterati gentis mores excolucrant: quando nulla vel tenui digna equite cœna cenſeretur, quæ marinis dapibus caruiſſet.

2 *Diis manibus.*] Id eſt, inferis: ſic Decius & Q. Curtius ſe Diis manibus devoverunt.

3 *Ex piſcium enim.*] Quamvis piſces minus morbis obnoxii ſint, quam animalia terreſtria imo, teſte Ariſtotele, nunquam peſte correpti: alimentum tamen quod præbent frigidius & humidius eſt, quam quod ex carne quadrupedum, avium aut frumenti provenit.

4 *Tabes.*] Quam φθίσιν Græci dicunt.

5 *Podagræ.*] Ποδάγρα morbus articularis intenſiſſimo dolore pedes infeſtans: à πούς pes & ἄγρα captura: quod hominem uſu pedum privet. ποδάγρα idem pediculam vel tendiculam deſignat.

6 *Epilepſes.*] Ἐπιληψία morbus comitialis vel Herculeus Latinis, quo una cum convulſione totius corporis principes cetebri operationes auferuntur.

7 *Lepræ.*] Lepra ſcabiei genus cutem obducens deformi cruſta, vehementi pruritu, ab atra bile nata.

8 *Hippocrates.*] Coryphæus ac princeps Medicorum, patria Cous.

1 *Inani-*

LA. Aromata mera ſunt, ſi ad piſcium putorem conferas. SA. Tibi quidem, opinor, aromata mera ſunt: at non idem viſum magiſtratibus, qui vos urbe ſubmovent. Porro quam ſuaviter oleant veſtræ iſtæ lanienæ, declarant ii qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum lanionem. LA. At vobis ad abluenda putria ſalſamenta, nec lacus, nec amnes toti ſufficiunt: vereque, quod dici ſolet, [1] inaniter aquam conſumitis. Semper enim piſcis piſcem olet, etiamſi unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos ſic olere; cum plerique vivi mox, ut capti ſunt, oleant? Carnes [2] muria conditæ ſervantur multos in annos, adeo non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rurſus vulgari ſale conditæ, durant abſque fœtore. Duratæ fumo ventove nihil moleſti odoris contrahunt. Hæc omnia ſi pariter adhibeas piſci, nihil aliud quam piſcem olebit. Vel hinc conjice, nullum eſſe putorem cum piſcium fœtore conferendum; quod ab his putreſit etiam ipſe ſal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit conſtringitque, ſimul & excludens quod extrinſecus noxam afferre poſſit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, deſiccans: in ſolis piſcibus ſal non eſt ſal. Noſtras ædes fortaſſis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo ſuſtinet in cymba ſedere, in qua veſtra ſunt ſalſamenta. Viatori ſi quando occurrunt plauſtra onuſta ſalſamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ ſputa? quæ [3] excreatio? Et ſi qua fieri poſſit, ut ſalſamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret: nunc quid facias iis, quæ putria ſunt etiam cum

come-

1 *Inaniter aquam.*] Oleum & operam perditis, inaniter agitis. Adagium ſumtum à priſco judiciorum more, in quibus ad clepſydræ modum dicebatur.

2 *Muria.*] *Muria* & muries, ſalſugo, liquor ex ſale reſolutus. Belg *peeckel.*

3 *Excreatio.*] Sunt qui legunt *execratio.*

comeduntur ? Et tamen quoties videmus ab [1] Agoranomis damnatas merces veſtras conjici in flumen, vobis indicta [2] mulcta? Id vero ſæpius etiam fieret, niſi illi corrupti per vos magis ſpectarent privatum commodum, quam publicam ſalutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ, ſed impia conſpiratione vetatis, ne aliunde piſces recentiores advehantur in civitatem. **Sa.** Quaſi vero nullus unquam viderit mulcta percuſſum lanionem, quod porcum inſincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem vendiderit, aut quod ovem aquis cœnove ſuffocatam, aut alioqui verminantes armos, lotione & circumlito recenti cruore vitium diſſimularit. **La.** Atqui nullum ex nobis tale exſtat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla cruſto panis incocta, periere novem convivæ. Talibus obſoniis vos inſtruitis menſas civium. **Sa.** Caſum narras, qui nemini vitari poſſit, ſi fortuna velit. At vobis pene quotidianum eſt pro cuniculis [3] altiles feles vendere; pro leporibus canes, ſi per auriculas & pedes hirſutos liceret. Quid autem commemorem [4] artocrea ex humanis carnibus confecta ? **La.** Tu quod in me damnabas, caſus & hominum vitia, mihi opprobras; tueantur iſta qui committunt: ego quæſtum cum quæſtu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant [5] cicutam, aut [6] aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quod interdum pro remediis, porrigunt venena. Nulla eſt ars tam inculpata, quin iſthæc incidant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis,

1 *Agoranomi.*] Præfecti foris, in quibus venduntur eſculenta. ab ἀγορὰ, *forum*, νόμος, *lex*.

2 *Multa.*] Pro pœna.

3 *Altiles.*] Altilis felis quæ domi ſaginata eſt.

4 *Artocrea.*] *Artocreas*, *atis*, cibus pane & carne conſtans. Ex ἄρτος, *panis*, & κρέας, *caro*. B. *Een vleyſch paſtey.*

5 *Cicutam.*] Cicuta herba venenata, qua Athenienſes ſontes interimebant.

6 *Aconitum.*] Ἀκόνιτον herba præſentiſſimi veneni. Ovidius:

Quæ quia naſcuntur dura vivacia caute
Mortales aconita vocant.

Dictum enim putant ἀπὸ τῆς ἀκόνης è caute, quod ibidem nulla terra interveniente naſcitur.

7 *Turpi-*

tis, venenum eſt quod venditis. Si [1] torpedinem, ſi [2] hydrum, ſi [3] leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, caſus eſſet, non crimen: nec magis imputari poterat vobis, quam medico, qui nonnunquam occidit ægrum, quem curat. Ferri poterat hoc malum, ſi menſibus dumtaxat hibernis extruderetis veſtra purulenta; rigor temporis mitigaret peſtilentiam. Nunc æſtatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per ſe nocentem, redditis nocentiorem. Cumque jam ſe renovat annus, & humoris conditi ſeſe rurſus proferunt, non abſque corporum periculo, ibi vos totos menſes duos tyrannidem occupatis, & anni renaſcentis infantiam, accerſito ſenio vitiatis. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora ſuccis inſalubribus repurgata, novis ſuccis repubeſcant, vos ingeritis meros putores, meraſque ſanies; &, ſi quid eſt in corpobus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos inſuper corporis ſuccos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, ſi tantum corpora vitiaretis: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipſi vitientur animi. Tales fere videas homines iſtos piſculentos, quales ſunt ipſi piſces; pallent, olent, ſtupent, muti ſunt. SA. [4] O novum Thaletem! Quid igitur ſapiunt qui betis victitant? nimirum quantum [5] ipſæ betæ? Quid ſapiunt qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hœdos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut eſt morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent eſu carnium. An non præſtabat ſalſamentis placare latrantem ſtomachum? LA. Quaſi ſolum hoc mentiti ſint rerum naturalium ſcriptores.

1 *Torpedinem.*] Torpedo, piſcis lethalis contactu.

2 *Hydrum.*] Hydrus ſerpens aquatilis.

3 *Leporem marinum.*] Lepus marinus piſcis homini præſentiſſimum & immedicabile venenum, & homo piſci, adeo ut hominis contactu ſolo moriatur.

4 *O novum Thaletem.*] Thales unus ex ſeptem Græciæ ſapientibus, periit æſtu ac ſiti cum certamen ſpectaret.

5 *Ipſa betæ.*] Reſpicit ad Proverbium, beta inſipidior. Belg. *Hoefkruyt*, *Beete*. Martialis: *Ut ſapiant fatua fabrorum prandia beta.*

ptores. Et ſi maxime verum ſit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiis ſæpe quæ per ſe optima ſunt, peſſima ſunt: [1] Hecticis ac [2] phthiſicis vendimus hœdos, [3] non vertiginoſis. Sa. Si piſcium eſus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præſulum ac principum ſententia licet toto anno noſtras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ ſunt feriæ? La. Iſtuc quid mea refert? Fortaſſis hoc procuratum eſt à malis medicis, quo quæſtus ipſis eſſet uberior. Sa. Quos malos medicos mihi commemoras, cum nulli ſint piſcibus hoſtes æque capitales? La. Ne quid erres, bone, non faciunt hoc ſtudio veſtri, nec amore piſcium, cum ab his nulli religioſius abſtineant: ſuum agunt negotium. Quo plures tuſſiunt, languent, ægrotant, hoc illis annona benignior eſt. Sa. Medicis heic non patrocinabor; ipſi ſuam vicem ulciſcentur, ſi quando in caſſes illorum incideris. Mihi pro mea cauſſa ſufficit veterum ſanctimonia vitæ, probatiſſimorum auctoritas, epiſcoporum majeſtas, publica Chriſtianarum gentium conſuetudo; quos omnes ſi damnabis inſaniæ, malo cum illis inſanire, quam cum laniis eſſe ſobrius. La. Tu recuſas patronus eſſe medicis; ego nolim eſſe criminator aut cenſor veterum, publicæve conſuetudinis. Iſta venerari ſoleo, non inceſſere. Sa. Iſto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; niſi te prorſus non novi. La. Meo judicio ſapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his, qui fulmen habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari lingua verſa nonnunquam lego, ſentiam, non tacebo. Sa. Ut nunc fies ex lanione Theologus! La. Arbitror primos illos homines ſimul atque ex uda argilla prodierunt, fuiſſe corpore ſalubri ac ſucculento. Id declarat illorum

1 *Hecticis.*] Qui perpetua laborant febri, jam in habitum acta.

2 *Phthiſicis.*] Phthiſici qui tabeſcunt & exareſcunt.

3 *Non vertiginoſis.*] Vertigo ſic dicta, quoniam ob oculos eorum verticoſa quædam & rotatilia circumagi videantur, & eſt præludium ad morbum comitialem. Hœdus autem dicitur eſſe obnoxius ei morbo, & ejus carnes inimicæ ad id propenſis mali.

1 *Para-*

illorum vivacitas. Deinde [1] Paradiſum fuiſſe locum multo [2] commodiſſimum ſitu, cœloque ſaluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris hauſtu, herbarum, arborum ac florum undique aſpirantium fragrantia, [3] citra cibum ullum potuiſſe vivere, præſertim cum ultro citra ſudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus eſſet ullus, nec ſenium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius, quam labor. SA. Adhuc veriſimilia prædicas. LA. Ex tam vario horti feraciſſimi proventu, nihil interdictum eſt præter unicam arborem. SA. Veriſſimum eſt. LA. Idque non ob aliud, niſi ut per obedientiam agnoſcerent dominum & conditorem ſuum. SA. Recte. LA. Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuiſſe feliciora, melioriſque ſucci, quam nunc gignit ſeneſcens ac propemodum effœta. SA. Eſto. LA. Idque præcipue in Paradiſo. SA. Haud diſſimile veri. LA. Illic igitur veſci, voluptatis erat, [4] non neceſſitatis. SA. Audivi. LA. Et abſtinere à laniandis animantibus, humanitas erat, non ſanctitas. SA. Neſcio. [5] Animantium eſum à diluvio permiſſum lego, prius interdictum

1 *Paradiſum.*] Παράδεισος, ſeu ut aliis magis placet, παρέδησος, vox Græca quidem at Perſica origine, locum deſignat amœniſſimum. Hic ſpecialiter ſumitur pro horto Hedonis, cujus poſſeſſionem Deus primis noſtris parentibus dedit.

2 *Commodiſſimum.*] Situs Paradiſi fuit in ea Babyloniæ parte, quæ vicina Meſopotamiæ. Deſcriptionem vide apud Moſen.

3 *Citra cibum.*] Si abſque cibo in paradiſo homo vivere potuiſſet, quorſum tot herbæ & ciborum deliciæ, & ipſum Dei præceptum homini datum, ex omni arbore horti libere comedetis. Non tamen inficias imus, ut ex recentioribus hiſtoriis teſte Rhodigino obſervatum, homines quoſdam diu abſque cibo vixiſſe. Narrat dictus autor de viro qui toto bienno nec ederat nec biberat; de alio item melancholico ſeptem hebdomades perſeverante ſine cibo, alternis tantum diebus aquam exſorbente. In Hiſpania puella viginti duorum annorum nihil unquam ederat, ſed hauſtu aquæ vitam ſuſtentarat. Rationem ejus rei Avicenna in phlegmatibus copioſioribus latere putat, utpote quæ alimenti vicem ſubeunt.

4 *Non neceſſitatis.*] Et quid ni voluptatis ſimul cum conjuncta neceſſitate?

5. *Animantium eſum.*] Duplicem quæſtionem movent hic Theologi, an in ſtatu innocentiæ eſus carnis fuerit in uſu: & an ante diluvium licitus. In prima quæſtione enodanda inter ſe diſſentiunt. Lyranus enim, Carthuſianus, Toſtatus aliique, quibuſcum conſentit Tertullianus, ante cataclyſmum nec uſitatam nec licitam fuiſſe carnis comeſtionem

dictum non lego. Quorſum autem attinebat permittere, ſi jam permiſſus erat? La. Quare non veſcimur ranis? Non quia vetitæ, ſed quoniam abhorremus. Quî ſcis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? Sa. Non ſum ariolus. La. Atqui in ipſo ſtatim conditi hominis initio [1] legimus; *Dominemini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animalibus quæ moventur ſuper terram.* Quis uſus dominii, ſi veſci non licet? Sa. O crudelem herum! Itane devoras ſervos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera veſceris matula tua, cujus dominus es? La. Sed audi viciſſim, inſulſe ſalſamentarie: E cæteris uſus eſt, nec eſt inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus geſtat ſarcinas: è piſcibus vero quis uſus, niſi veſcaris? Sa. Quaſi vero non ſint innumera ex piſcibus remedia. Deinde multa ſunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes [2] delphinos hominem tergo vehere. Denique ſunt piſces, qui nobis prædicant imminere tempeſtatem, [3] velut echinus. An non talem ſervum optares domi tuæ? La. Verum ut hoc largiamur, ante diluvium non fuiſſe fas veſci cibis, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abſtinere ab iis quæ non requirebat corporis neceſſitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium eſum initio permiſſum ob humanorum corporum imbecillitatem.

ſtionem aſſerunt. Cajetanus, Vatablus, Dominicus Soto, Franciſcus de Victoria & alii licitam uſitatamque ſtatuunt. Inveniuntur qui mediam viam inſiſtunt, non vetitam dicunt carnem, ſed devotos Deo homines ab eſu tamen abſtinuiſſe, quia Deus cum homini cibum præſcriberet, ſolummodo mentionem fecit ejus cibi, quem terra profert. Ita ut ſecundum plurimorum opinionem libertas carnes comedendi primum inceperit ab illo tempore quo Deus Noacho dixit: *quicquid ſe movet & vivit, ſit tibi in cibum.* Hanc ſententiam Manaſſeh-Ben-Iſraël ex Rabbinis aſtruit pluribus rationibus, ſane non contemnendis.

1 *Legimus.*] Locus extat Geneſ. 1. ℣ſ. 28.

2 *Delphinos.*] Fabulantur de Arione Poëtæ ipſum in mare præcipitem datum Delphini dorſo ſubvectum & in ſiccum expoſitum.

3 *Velut echinus.*] Piſcis eſt ſpinas habens pro pedibus: hic imminente tempeſtate affigit ſe, aut ſaburrat arena.

1 *Carru-*

litatem. Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus in regionibus frigidis naſci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel extinxerat, vel [1] corruperat inundatio. Sa. Eſto. La. Et tamen à diluvio præteribant annum ducenteſimum. Sa. Credo. La. Cur igitur Deus, quod illis robuſtis citra exceptionem permiſit, poſt imbecillioribus ævique contractioris [2] adſtrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moſes? Sa. Quaſi meum ſit eorum quæ Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen hoc tum feciſſe Deum, quod ſolent heri, qui contrahunt indulgentiam in ſervos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus ſatis ferocienti ſubducimus fabas & avenam, parcoque fœno paſcimus, frenoque & calcaribus aſperioribus ſubigimus. Excuſſerat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam ſeſe effuderat, quaſi nullus omnino Deus eſſet. Hic inventi ſunt legis cancelli, cæremoniarum repagula, minarum ac præceptorum frena, quo vel ſic reſipiſcerent. La. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? Sa. Quia ſublata eſt carnalis ſervitutis aſperitas, poſteaquam per Euangelium adoptati ſumus in filios Dei: detractum eſt præceptis, ubi contigit uberior gratia. La. Cum Deus appellet ſuum teſtamentum ſempiternum, cumque Chriſtus [3] negarit ſe ſolvere legem, ſed conſummare; qua fiducia poſteriores auſi ſunt bonam legis partem abrogare? Sa. Gentibus ex lex data

1 *Corruperat inundatio.*] Deus, ait Martyr, dedit poſt diluvium hominibus vinum & carnes, partim ut iram erga humanum genus compenſaret, partim quod terra aqua corrupta, non ut ante ſalutares fructus producebat.

2 *Adſtrinxit ad certa.*] Diſtinxerat enim Deus cibos Iſraëlitarum in mundos & licitos, in immundos & illicitos. Inter hos adeps in ſacrificium offerri ſolita, caro in agris diſcepta, beſtia ſponte mortua, caro ſuffocata, mus, porcus, bos lapidatus, quod hominem interfeciſſet.

3 *Negarit ſe ſolvere.*] Verba Chriſti extant Matth. 5. ℣ſ. 17. *Nec exiſtimate me veniſſe, ut diſſolvam legem aut prophetas: non veni ut eam diſſolvam ſed ut eam impleam.* Chriſtus quippe non venerat ut novam ſalutis rationem in mundum inveheret, ſed partim ut quod ceremoniis erat adumbratum, reipſa impleret, liberatis per gratiam hominibus à legali maledictione: deinde ut verum obedientiæ à lege præſcriptæ uſum doceret, atque adeo vim obediendi mentibus inſculperet.

data non erat; & ideo viſum eſt Apoſtolis, eas non onerare circumciſionis moleſtia, ne, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus obſervationibus conſtituerent ſalutis ſpem potius, quam in fiducia & caritate erga Deum. LA. Omitto gentes. Quæ ſcriptura manifeſte docet, Judæos ſi profeſſionem Euangelicam fuerint amplexi, manumiſſos eſſe à Moſaicæ legis ſervitute? SA. Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt teſtamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem [1] feſtos Judæorum dies, averſantem illorum victimas, deteſtantem jejunia, rejicientem donaria, deſiderantem populum circumciſo corde. Confirmavit illorum promiſſa Dominus ipſe, qui porrigens diſcipulis corpus & ſanguinem ſuum, appellat teſtamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum [2] Judaicum delectum, non exemplo quidem, ſed ſententia ſua abrogavit Dominus, cum negat hominem inquinari cibis qui mittuntur in ſtomachum, & [3] per ſeceſſum repurgantur. Docet [4] idem Petrum conſpecta viſione; imo Petrus ipſe cum Paulo cæteriſque veſcens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique [5] Paulus in ſuis epiſtolis; nec dubitatur, quin quod hodie ſequitur populus Chriſtianus, ab Apoſtolis veluti per manus traditum ad nos denique

1 *Feſtos Judæorum.*] In multis apud Prophetas locis Deus averſatur Judæorum feſta, victimas, jejunia, non in totum: ipſe enim eadem præſcripſerat: ſed quod externum cultum abſque interno, quem præcipue Deus reſpicit, Judæi obſervarent.

2 *Judaicum delectum.*] Verba Ravanelli ſunt in ſua Bibliotheca: Ciborum delectus ſeu cultus ille Dei Leviticus in cibis & potionibus adventu Chriſti ſublatus eſt, una cum reliquis legis ceremoniis, quibus Iſraëlitæ à Gentibus ſeparabantur.

3 *Per ſeceſſum.*] Verba Chriſti leguntur Matth. 15. ℣ſ. 11. 16. 17. Non quod ingreditur in os polluit hominem, ſed quod egreditur ex ore polluit hominem. Jeſus autem dixit, adhuc & vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os in ventrem cedere & in latrinam ejici?

4 *Idem Petrum.*] De hac viſione, in qua Petrus conſpexit cœlum apertum & vas deſcendens ad ſe continens quævis quadrupedia terræ, feras, reptilia & volucres cœli, mentionem facit Lucas Actor. 10. ℣ſ. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

5 *Paulus in ſuis epiſtolis.*] Vide Rom. 14. ℣ſ. 14. 20. 1 Corinth. 10. ℣. 25. Coll. 2. ℣ſ. 16. 17. 20. 21. 22. 1 Tim. 4. ℣ſ. 3. & ſequent. Tit. 1. ℣ſ. 15. 1 Cor. 8. ℣ſ. 8.

1 *Judæi*

que pervenerit. Itaque non tam manumiſſi ſunt Judæi, quam à legis ſuperſtitione velut à lacte conſueto quidem & familiari, ſed jam intempeſtivo depulſi. Neque lex abrogata eſt, ſed ea pars juſſa eſt cedere, quæ jam erat otioſa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum: is ubi gravat arborem, nemo flores deſiderat. Neque quiſquam deplorat periiſſe filii ſui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quiſquam requirit lucernas & funalia, ubi ſe terris deprompſit ſol. Nec habet quod quæratur pædagogus, ſi filius jam puber ſuam libertatem ſibi vendicat, ac pædagogum in ſua viciſſim habet poteſtate. Pignus deſinit eſſe pignus, ubi promiſſa ſunt exhibita. Sponſa priuſquam deducatur ad ſponſum, epiſtoliis ab illo miſſis ſeſe conſolatur; exoſculatur munuſcula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur: cæterum ubi jam ipſius ſponſi data eſt copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At [1] Judæi primum ægre divellebantur à conſuetis, velut ſi puer aſſuetus lacti, jam grandis mammam inclamet, cibum ſolidum faſtidiens. Itaque propemodum [2] vi depulſi ſunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis ſolatiis, quo ſe jam totos convertant in eum, quem lex illa promiſerat & adumbrarat. La. Quis exſpectarat tantum Theologiæ à ſalſamentario? Sa. Soleo piſculentum commeatum ſuppeditare noſtræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me,

1 *Judæi primum ægre.*] Judæi enim tempore Apoſtolorum, qui ad Chriſtianiſmum converſi erant, & adhuc in fide infirmi, cenſebant à cibis in lege interdictis abſtinendum. De his Paulus Rom. 14. ỳſ. 2. 3. Alius quidem credit edi licere quidvis: alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem non condemnato. Loquitur Apoſtolus de rebus mediis, & quomodo nos in iis gerere decet. Et pro exemplo adducit diſcrimen ciborum, quod nonnulli, ut in lege præſcriptum (quam abrogatam eſſe neſciebant) penitus obſervandam putabant.

2 *Vi depulſi.*] Hinc & in gratiam Judæorum, quorundam ciborum ſub lege vetitorum abſtinentia injuncta fuit ad tempus in Synodo Jeroſolymitana. Actor. 15. ỳſ. 27. 28. 29. Hoc autem præceptum ideo datum, quia Judæi à figuris & umbris ceremonialis legis divelli haud poterant: non tamen in perpetuum obſervandum: ut liquet 1 Corinth. 10. ỳſ. 25.

me, ego nunnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus hæc decerpſi. **La.** Næ tu dignus es, qui ex ſalſamentario fias piſcium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus eſſes, (neque mihi ſatis liquet an ſis) & imminerct ex fame certum vitæ periculum, veſcereris carne ſuilla, an mortem præoptares? **Sa.** Quid facturus eſſem, ſcio: quid mihi faciendum eſſet, nondum intelligo. **La.** Deus utrunque vetuit, non occides, & non [1] veſceris carne ſuilla. In tali caſu, utrum præceptum utri par eſt cedere? **Sa.** Primum non conſtat, an hoc animo Deus vetuerit veſci ſuilla, ut mortem vellet oppeti potius quam eſu vitæ conſuli. Nam ipſe Dominus excuſat David, qui contra [2] Legis præceptum comederit ſacros panes. Et in exſilio Babylonico multa non obſervata ſunt à Judæis, quæ Lex præſcripſerat. Proinde cenſerem eam legem, quam ipſa quoque natura tulit, eoque perpetua eſt & inviolabilis, debere potiorem haberi ea, quæ neque ſemper fuit, & poſt erat abroganda. **La.** Cur igitur laudati ſunt [3] fratres Macchabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quam carnem guſtare ſuis? **Sa.** Opinor, quoniam hic eſus à rege præ-

1 *Veſceris carne ſuilla.*] Extat interdictum Lev. 11. ℣ſ. 7. Et ſuem ne comeditore, quia habet quidem ſciſſam ungulam, & biſidata eſt fiſſura ungulæ, ſed ruminis cibum non ruminat. Immunda eſt vobis. Idem repetitur Deut. 14. ℣ſ. 7.

2 *Legis præceptum.*] Licebat enim illis ſacris ſeu facici, ſacierum & propoſitionis & propoſititiis panibus veſci ſolis ſacerdotibus. Exod. 29. ℣ſ. 33. Lev. 8. ℣ſ. 31. Num. 23. ℣ſ. 9. Matt. 12. ℣ſ. 4. nempe ad innuendum ſolos credentes vivo illo pane Chriſto ad vitam æternam paſci. David tamen quique cum illo erant, quando ſame laboraret, & alii panes deſiderarentur, porrigente Achimelecho ſacerdote, comederunt. Urgens neceſſitas factum excuſavit. 1 Sam. 21. ℣ſ. 3. 4. 5. 6. Matth. 12. ℣. 4.

3 *Fratres Macchabæi.*] Hiſtoriam legere eſt 1 Macchab. 7. ℣ſ. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Cum Antiochus occupata Jeroſolyma in Judæos omne ſævitiæ genus exerceret: inter alios apprehendit ſeptem fratres cum matre, quos quando flagellis & taureis non cogeret ad comedendam carnem ſuillam, uni inſpectantibus cæteris præcidit linguam & cute circum detracta extremos artus reſecat. Deinde ad pyram & fervefactas ſartagines adducit. Quum autem vapor è ſartagine admodum ſe diffunderet, hortabantur alii alios, fratres cum matre ad mortem glorioſe obeundam. Ita diro hoc ſpectaculo reliqui minime territi, diriſſimis tormentis excruciati, animam exhalarunt.

1 *Con-*

præſcriptus [1] complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumciſio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis profeſſionem, non aliter quam arrha data ad univerſum contractum præſtandum obligat. La. Itaque ſi craſſior illa Legis pars poſt exortam Euangelii lucem recte ſublata eſt, quo conſilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora revocari, præſertim cum Dominus jugum ſuum appellet ſuave, & Petrus in Actis Apoſtolorum, Judæorum Legem appellet duram, quam nec ipſi ferre potuerint, nec patres ipſorum? Sublata eſt circumciſio, ſed ſucceſſit baptiſmus, duriore prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem; & ſi quis interim caſus intercepiſſet puerum, votum circumciſionis pro circumciſione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egreſſos, [2] in frigidam aquam, quæque diu in alveo ſaxeo conſtitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus, & ſi vel primo die, atque adeo in ipſo partus oſtio perierit, nulla parentum aut amicorum culpa, [3] deditur miſer æternæ damnationi. Sa. Sic ajunt. La. Sublatum eſt ſabbatum; [4] imo non ſublatum eſt, ſed tranſlatum in diem dominicum. Quid refert? Paucorum dierum

1 *Complectebatur totius.*] Ita eſt: Antiochus enim ad abjurationem Judaiſmi exquiſito tormentorum genere cogebat.

2 *In frigidam.*] Pontificii in adminiſtratione baptiſmi nova elemenia, ut ſal, oleum, ſputum, & abſurdas ceremonias, ut exorciſmum & exſufflationem, non tantum abſque S. Scriptura, ſed & contra adhibent. In immerſione infantium mire ſibi placent quod primæ inſtitutioni fixe adhæreant: dum in reliquis tam longe abeunt. Verum quidem immerſionem in calidioribus illis locis, præcipue cum baptizarentur adulti eſſe primævæ inſtitutionis, quemadmodum conſtat, Matt.3. ℣ſ.16. Act.8. ℣ſ.36.38.39. Rom.6. ℣ſ.4.5. Nec tamen aſperſio infantium, qua ex lege charitatis Reformati utuntur, naturæ ſacramenti repugnat: vox enim baptiſmi tam aſperſionem quam immerſionem denotat, & res ſignificata tam illâ quam hâc adumbratur.

3 *Deditur miſer.*] Crudelis hæc Pontificiorum ſententia jam ab Auguſtino defluxit: utpote qui parvulos ante baptiſmum morientes damnationi addixit. Quaſi baptiſmus abſolute neceſſarius, cum tantum ex hypotheſi ordinationis Dei: qui gratiam ſuam ſacramentis non ita alligavit, ut ſine iis nec vellet nec poſſet ſervare.

4 *Imo non ſublatum eſt.*] Imo ſtrictæ obſervantiæ rigor, qui ceremonialis erat, ſublatus eſt.

dierum jejunia indixit Lex Moſaica; [1] nos illis quantum addidimus numerum? [2] In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum veſci ovibus, capis, [3] perdicibus & hœdis? Illis nullum veſtis genus erat interdictum, præter eam quæ eſſet lana linoque contexta. Nunc præter [4] tot veſtium præſcriptas, & interdictas formas & colores, acceſſit [5] capitis raſura, [6] eaque varia: ne commemorem interim [7] confeſſionis onus, & conſtitutionum humanarum ſarcinas, [8] decimationes non ſimplices, adſtrictum arctioribus vinculis matrimonium, [9] novas affinitatis leges, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paullo commodior videatur fuiſſe Judæorum, quam noſtra conditio. SA. Erras tota via, Lanio: Chriſti jugum non

1 *Nos illis quantum.*] Recte: novus Judaiſmus inter Pontificios introductus tot feſtis & jejuniis.

2 *In delectu ciborum.*] Pontificiorum jejunia eadem ſunt cum Montaniſtarum, Eucratitarum & Manichæorum jejuniis tam nervoſe à Patribus refutatis & unanimiter damnatis. Hinc Spiridion ſanctiſſimus epiſcopus cum tempore jejunii peregrino ſuillas carnes oppoſuiſſet, à quibus ille cum ex aliqua conſuetudine abhorreret, dicens ſe Chriſtianum: ſubjecit Spiridion: ideo quod Chriſtianus es comedere debes, & ſcire te oportuit, omnia munda mundis.

3 *Perdicibus & hœdis.*] Digitum intendit autor in dies Veneris & Saturni & quadrageſimam: quibus Pontificiis niſi ſpeciali venia carnibus veſci nefas.

4 *Tot veſtium præſcriptas.*] Extat lex Deut.22.v.11. Ne induito veſtimentum varie commixtum lana & lino pariter. Vid. & Lev.19.v.19. Commendabat illo Deus Iſraëlitis ſimplicitatem. Vide de variis formis & coloribus veſtium monachalium Rudolphum Hoſpinianum.

5 *Capitis raſura.*] Hæc capitis raſura, quam alii ad alios & rurſus alios autores referunt, revera primum inſtituta eſt in Concilio Toletano habito anno 631. Mirum autem, dum Pontificii novum Judaiſmum introducũt, non animadvertere, quod Deus ſacerdotibus raſuram capitis ſtricte vetuit Ezech.44. ṽſ.20. Caput quoque ſuum ne radunto.

6 *Eaque varia.*] Imo in principio inſtitutionis hujus raſuræ forma longe diverſa fuit. Quidam enim, ut Geolfridus Bernicius ait, ad modum raſuræ Petri, alii ad Simonis Magi oſtentantis quidem in ſincipite coronam ſed verſus occiput in curvum angulum deſinentis, radebantur. Teſtatur etiam Beda monachos Huæ rejicientes ſuum morem radendi recepiſſe morem Romanorum anno 766.

7 *Confeſſionis onus.*] Onus ait autor, imo conſcientiæ tyrannis, animarum carnificina, in Dei verbo non præcepta, ſuperſtitioſis retibus plena & abuſibus pernicioſiſſimis, requirens exactam omnium & ſingularum circumſtantiarum admiſſorum criminum enumerationem, quam præſtare impoſſibile eſt.

8 *Decimationes.*] A decimo, quod eſt decimam partem detraho.

9 *Novas affinitatis.*] Illas enim quas Deus tulit de affinitate leges, abrogavit Romanus Pontifex, ſubſtituens alias, etiam inceſtus concedentes.

1 *Paga-*

non æſtimatur ad iſtam regulam, quam imaginaris. Pluribus adſtringitur Chriſtianus & adſtringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviorem: ſed his adjuncta copioſior vis fidei & caritatis, facit ea ſuavia, quæ natura ſunt graviſſima. La. Atqui cum olim Spiritus, ſpecie linguarum ignearum è cœlo delapſus, copioſiſſimo dono fidei & caritatis locupletarit credentium pectora, cur detractum eſt legis onus, velut imbecillibus ac ſub iniqua ſarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus Spiritu, vocat onus intolerabile? Sa. Detractum eſt ex parte, ne Judaiſmus, ut cœperat, obrueret Euangelii gloriam, & ne Legis odio, gentes alienarentur à Chriſto; inter quas erant infirmi plurimi, quibus inſtabat duplex periculum: alterum, ne crederent, ſine legis obſervatione neminem poſſe ſalutem conſequi: alterum, ne potius haberent in [1] paganiſmo manere, quam Moſaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut eſca quadam libertatis allicere. Rurſus quo mederentur illis, qui negabant ex Euangelii profeſſione ſalutis eſſe ſpem, citra [2] legis obſervationem, circumciſionem, ſabbatiſmos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorſus ſuſtulerunt, aut in aliud verterunt. Porro quod Petrus negat ſe Legis onus portare potuiſſe, non eſt referendum ad eam perſonam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil eſſet intolerabile, ſed ad craſſos [3] & infirmos

1 *Paganiſmo.*] A Paganus derivatur, qui ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus, Ethnicos dicebatur, qui ſub Chriſti vexillo non militaret.

2 *Legis obſervationem.*] Ita habet, multi ex Judæis ad Chriſtianiſmum converſi uſum circumciſionis aliarumque legalium ceremoniarum urgebant, tanquam ad ſalutem neceſſarium, ignorantes libertatem Chriſtianam. Eorum infirmitati ſeſe accommodarunt Apoſtoli, habita temporis ratione, quo ceremoniæ legales honorifice ſepeliendæ erant. Ita Timotheum circumcidit Paulus ad lucrifaciendum infirmos.

3 *Et infirmos Judæos.*] Imo non tantum ad craſſos Judæos, ſed & eam perſonam quam Petrus tum gerebat, & omnes Apoſtolos, Prophetas ac Patriarchas referendum. Verba in textu id ipſum diſerte innuunt, Act. 15. ℣ſ. 10. Nunc ergo quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici diſcipulorum, quod neque Patres noſtri neque nos portare valuimus? Petrus hoc loco à ceremoniis ad legem ipſam tranſiens, docet, ſi petenda eſſet à lege ſalus, non autem à ſola gratia in Jeſu Chriſto, nullum fore ſervandum: quoniam legem ſervare nullus unquam potuit, nec

mos Judæos, qui non ſine tædio arrodebant [1] hordei tunicam, nondum guſtata ſpiritus medulla. La. Satis tu quidem craſſe diſſeris. Atqui mihi videtur & hodie non minus eſſe cauſſarum, cur obſervationes iſtæ carnales hactenus tolli debeant, ut arbitrariæ ſint, non obligatoriæ. Sa. Quî ſic? La. Nuper in linteo quodam ampliſſimo vidi totum orbem depictum: illic didici quantula eſſet mundi portio, Chriſti [2] religionem pure ſincereque profitens: nimirum Europæ particula vergens ad Occidentem: rurſus altera, vergens ad Septemtrionem: tertia tendens, ſed procul, ad Meridiem: ad Orientem vergentis quartæ poſtrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut [3] ſchiſmaticos, aut hæreticos, aut utrumque. Sa. At non vidiſti totum illud litus Auſtrinum, & ſparſas inſulas Chriſtianis inſignibus notatas? La. Vidi; didicique illinc avectas prædas; Chriſtianiſmum inductum non audivi. Cum igitur tam ampla ſit meſſis, videtur hoc eſſe conſultiſſimum ad religionem Chriſtianam propagandam; quemadmodum Apoſtoli ſuſtulerunt onus legis Moſaicæ, ne gentes reſilirent: ita nunc ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, ſine quibus initio ſervatus eſt orbis, & nunc ſervari poſſet, modo adſit fides & charitas Euangelica. Rurſus audio videoque plurimos eſſe, qui in locis, veſtibus, cibis, jejuniis, geſticulationibus, cantibus, ſummam pietatis conſtituunt; & ex his proximum judicant, contra præceptum Euangelicum. Unde fit, ut cum omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum ſuperſtitione

nec Patriarchæ, Prophetæ aut Apoſtoli.

1 *Hordei tunicam.*] Alludit ad allegoriam parabolæ de quinque panibus hordeaceis.

2 *Religionem pure.*] Ita & in V. Teſtamento minimus numerus veritatem profitebatur cum præter Iſraëlitas nulli cultores veri Dei invenirentur. Hodie Chriſtianiſmus, major licet, exiguis nihilominus limitibus includitur.

3 *Schiſmatici.*] Qui in cauſis fidei recta ſentiunt; ſed ex tota mente, cujuſlibet contentionibus, pacis communione dirupta, à fraterno conſortio ſeparantur; à σχίζω, *findo*, propriè in duas partes. hinc *Schiſma*.

tione extinguatur utrumque. Procul enim abeſt à fide Euangelica, qui fidit hujuſmodi factis, & procul abeſt à charitate Chriſtiana, qui ob potum aut cibum, quo recte quis uti poteſt, exaſperat fratrem, pro cujus libertate mortuus eſt Chriſtus. Quam amarulentas contentiones videmus inter Chriſtianos? quam inimicas calumnias ex veſte aliter cincta tinctave, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt paſcua? Hoc malum ſi ad paucos ſerpſiſſet, contemni poterat. Nunc videmus univerſum orbem ob hæc diſſidiis exitialibus concuti. Hæc & hujuſmodi ſi tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis cæremoniis, ad ea tantum contendentes [1] quæ docuit Chriſtus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. SA. Extra Eccleſiæ domum non eſt ſalus. LA. Fateor. SA. Extra Eccleſiam eſt, [2] quiſquis non agnoſcit pontificem Romanum. LA. Non reclamo. SA. Sed hunc non agnoſcit, qui illius præſcripta negligit. LA. Atque ideo ſpero futurum, ut hic pontifex [3] nomine Clemens, animo pietateque clementiſſimus, quo magis omnes nationes ad Eccleſiæ ſodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hactenus viſa ſunt aliquot populos à Romanæ ſedis fœdere alienare; potiuſque habeat Euangelii lucrum, quam ſuum in omnibus jus perſequi. Audio quotidie veteres querimonias de [4] annatis, de * condonationibus, de diſpenſationibus, deque

1 *Quæ docuit Chriſtus.*] Bene: res hæc ſummopere optanda: ut nempe rejectis innumeris & ſuperſtitioſis, imo & impiis aliquando ceremoniis, quibus Chriſtiana religio, à Chriſtiana ſimplicitate & puritate in pontificatu abalienata, miſere obruitur, ad infallibilem veritatis normam per Chriſtum præſcriptam reformaretur.

2 *Quiſquis non agnoſcit.*] Imo in Eccleſia eſt, ſed Antichriſtiana, quiſquis præceptis Pontificis Romani veri Antichriſti obtemperat.

3 *Nomine Clemens.*] Eſt hic Clemens Septimus Florentinus Leonis decimi nothus, à Cæſarianis poſt occupatam & direptam Romam captus. Teſtantur de eodem Magiſtri Pariſienſes, quod fuerit nothus, veneficus, homicida, leno, ſimoniacus, Sodomita, perjurus, ſtuprator, raptor, geomanticus, ſacrilegus & omnium ſcelerum artifex.

4 *Annatis.*] Annatæ ſunt primi fructus unius anni ſacerdotii vacantis aut ſaltem dimidia eorum pars. Dicit autem veteres querimonias de annatis motas fuiſſe Eraſmus. Sic eſt: jam enim tempore Clementis V. qui Pontifex factus anno 1305. conciliumque poſtmodo Viennenſe induxit, huic tyrannicæ exactioni

[1] deque reliquis exactionibus, de gravatis Eccleſiis: ſed arbitror hunc ita moderaturum omnia, ut poſthac impudens ſit, qui pergat queri. SA. Utinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito quin res Chriſtiana nunc in arctum coacta, feliciſſime ſit proferenda, ſi gentes barbaræ ſenſerint ſe vocari non ad ſervitutem humanam, ſed ad libertatem Euangelicam; nec ad rapinam expeti, ſed ad felicitatis & ſanctimoniæ conſortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores vere Chriſtianos compererint, ultro plus offerent, quam ab eis ulla vis queat extorquere. LA. Id brevi futurum auguror, ſi peſtilens [2] Ate, quæ duos potentiſſimos orbis monarchas funeſto bello commiſit, abierit [3] *ἐς κόρακας*. SA. Atque ego demiror jam dudum non eſſe factum, [4] cum Franciſco nihil fingi [5] poſſit humanius, & Carolo Cæſari arbitror à [6] præceptoribus inſtillatum, ut quo per

exactioni vehementer reclamatum: ut nempe depoſito onere annatarum vigeſima pars vectigalium ſacerdotalium penderetur quotannis Pontifici, ſed fruſtra: is quippe, teſte Polydoro Virgilio, annatas in ſua naſſa retinuit. Addit autem idem: Grave illud onus annatarum iis quibus ſacerdotia deferuntur, prius annatas & in numerato ſolvere, quam vectigalium quicquam ex ipſis capiant ſacerdotiis, unde grande faciant æs alienum neceſſe eſt, damno etiam futurum amicis, à quibus mutuam accipiunt pecuniam. Hæc ille.

* *Condonationibus.*] Pontificiis indulgentiæ vocantur hæ condonationes. Quantum autem ſibi malum cacaverat impudentiſſima indulgentiarum venditione pater Clementis hujus Leo X. ſenſit: cum antagoniſtam invenit Luthenum, qui illa occaſione Reformationis negotium orſus eſt.

1 *Deque reliquis.*] Diſpenſationes intelligit, quibus Pontifex de rebus omnibus libertime diſpenſat, etiam contra leges divinas & de iiſdem.

2 *Ate.*] Dea Homerica, quæ diſſidia ſerit inter Deos & homines. Litæ tardæ, Ate velox.

3 *Ἐς κόρακας*] Id eſt, in malam rem.

4 *Cum Franciſci.*] De diutino bello inter Carolum V. Cæſatem & Hiſpaniarum Regem ac Franciſcum Valeſium ejus nominis primum Galliarum Regem conſulantur Thuanus, Berthault, Paulus Jovius, Mariana, Paradinus, Alonſo de Ulloa aliique neoterici.

5 *Poſſit humanius.*] Teſtatur de Franciſco hoc Petrus Berthault illum virtute eximium, bello acerrimum, aliquando fortuna, ſemper animo maximum fuiſſe, conſiliis ducem, militem manu, imperio ſingularem, literarum amantiſſimum. Obiit anno 1547.

6 *Præceptoribus.*] Inter alios præceptorem habuit Adrianum Florentii Ultrajectinum, regendæ juventæ Caroli à Maximiliano avo impoſitum, poſtea pontificem maximum. Hunc autem Carolus reliquit anno ætatis decimo ſeptimo, bellicis præludiis magis quam literis addictus.

per fortunam plus acceſſerit imperii finibus, hoc ipſe plus addat clementiæ benignitatiſque. Ad hæc, habere ſolet & ætas ea peculiarem facilitatis ac manſuetudinis dotem. La. Nihil eſt quod in utroque deſideres. Sa. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? La. Adhuc jureconſulti de finibus ambigunt: & ſcis, comœdiarum tumultus ſemper deſinere in nuptias: itidem principes ſuas finiunt tragœdias: ſed in comœdiis ſubito coëunt nuptiæ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præſtat aliquanto ſerius obduci cicatricem, quam mox interim hulcus erumpere. Sa. An credis iſtas nuptias eſſe firma concordiæ vincula? La. Vellem quidem: ſed ex his video fere naſci maximam bellorum partem; & ſi quod bellum ortum fuerit, dum affinis adeſt affini, latius ſe ſpargit incendium, & difficilius componitur. Sa. Fateor, & agnoſco veriſſimum eſſe quod dicis. La. Sed æquumne tibi videtur, ut ob jureconſultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil uſquam tutum eſt, & peſſimis licet plurimum, dum neque bellum eſt, neque pax. Sa. De principum conſiliis non eſt meum dicere. Verum ſi quis me faciat Cæſarem, ſcio quid ſim facturus. La. Eja, facimus te Cæſarem, ſimulque Romanum pontificem; ſi libet. Quid facis? Sa. Fac me potius Cæſarem & regem Galliæ. La. Age, eſto utrumque. Sa. Protinus concepto pacis voto, edicerem per univerſam ditionem meam inducias, dimiſſis copiis, denuntians pœnam capitis, ſi quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, tranſigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. La. Habeſne firmiora fœderis vincula, quam matrimonium? Sa. Arbitror. La. Imparti. Sa. Si Cæſar eſſem, ſic abſque mora tranſegiſſem cum Rege Gallorum: Frater, malus quiſpiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos

certamen [1] fuit de capite,ſed de ditione. Tu quod in te fuit, fortem ac ſtrenuum bellatorem præſtitiſti. Fortuna mihi favit,teque ex [2] rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti ſumus, quam hoc certaminis genus utrique ſit incommodum. Age, diverſo genere inter nos conflictemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoſte recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; eſto bonus vicinus; & poſthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis ac benevolentia vincat; neque certemus uter altero latius regnet, ſed uter ſanctius adminiſtret ſuam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: heic qui vicerit, longe ſplendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam ſi univerſam Galliam meæ ditioni adjunxiſſem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam ſi me tota Italia depuliſſes. Noli invidere mihi laudem quam affecto; ego viciſſim tuæ ſic favebo; ut huic amico libenter ſis debiturus. La. Profecto ſic poſſit adſtringi Gallia, imo totus orbis. Etenim ſi conditionibus iniquis, hulcus hoc obducatur verius, quam ſanetur, vereor ne mox per occaſionem rupta cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo. Sa. Quam magnificam, quamque plauſibilem gloriam hæc humanitas per univerſum orbem pararet Carolo? Quæ natio ſe non lubens tam humano, tamque clementi

1 *Fuit de capite.*] Fuiſſet certe, ſi Carolus conſenſiſſet: Franciſcus enim Cæſarem, cum ſanguinis impendio bellum vellet dirimere, ad ſingulare certamen provocavit.

2 *Rege fecit.*] Res ita habet. Franciſcus poſt occupatum Mediolanum, Cæſarianos Ticini obſidens, à Borbonio recentibus ex Germania copiis aucto invaditur. Ille autem; toto exercitu trepidante, ſemel atque iterum ſuffoſſo equo, intrepide pedeſtre certamen iniit, nullum fortiſſimi militis officium omittens. Irruente demum turma, Lanoio, diffiſus Borbonio, ſui deditionem facit. Captus in Hiſpaniam ducitur, tuto cuſtodiendus. Ibi ex animi ægritudine morbo contracto vitæ periculum adit. Recreatus mox recepit conditiones, quas fortuna ſuadebat, iiſdemque aliquanto poſt in Galliam liber dimiſſus, datis antea liberis obſidibus.

1 Ab

menti principi ſubmitteret? La. Egiſti Cæſarem ſat feliciter; nunc age Pontificem. Sa. Perlongum ſit ſingula perſequi: dicam compendio. Sic agerem, ut univerſus orbis intelligeret eſſe principem eccleſiæ, qui nihil aliud ſitiret quam Chriſti gloriam, & ſalutem omnium mortalium. Ea res vere mederetur invidiæ pontificii nominis, & ſolidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim [1] ab aſino, quod ajunt, delapſi, multum aberravimus ab inſtituto. La. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare [2] Pontificum leges, omnes qui ſunt in eccleſia? Sa. Ajo. La. Ad pœnam [3] gehennæ? Sa. Ajunt. La. Etiam epiſcoporum? Sa. Sic arbitror; in ſua cujuſque ditione. La. [4] Etiam abbatum? Sa. Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt adminiſtrationem; nec poſſunt ſuos gravare conſtitutionibus, niſi ex auctoritate totius ordinis. La. Quid ſi epiſcopus iiſdem conditionibus accipiat ſuam functionem? Sa. Addubito. La. Quod epiſcopus conſtituit, pontifex poteſt reſcindere? Sa. Opinor. La. Quod pontifex decrevit, nemo poteſt abrogare? Sa. Nemo. La. Unde igitur audimus [5] reſciſſas

1 *Ab aſino.*] Id eſt, à propoſito digreſſi. Vide Chiliades. Ab aſino delapſus, in eos dicitur, qui inconſulte quippiam agunt & imperite: aut in eos qui à præſentibus commodis, quibus ob inſcitiam uti neſciunt, excidunt. Quidam huic proverbio hujuſmodi affingunt fabulam. Duo quidam, cum in deſertis locis aſinum quempiam forte nacti eſſent, contendere inter ſe cœperunt, uter eum velut ſuum domum abduceret: nam utrique pariter à fortuna videbatur objectus. Hac interim de re illis invicem altercantibus, aſinus ſe ſubduxit, ac neuter eo potitus eſt. Id vero in adagiis Eraſmus rejicit, aliamque originem probat.

2 *Pontificum leges.*] Et inde efficaciſſime probatur Romanum Pontificem vere Antichriſtum: utpote qui in templo Dei ſeu Eccleſia ſedens, abſolutum ſibi in Eccleſiam jus vindicat, & ipſe exlex nec divinæ legi obnoxius, ſuis legibus omnes aſtringit, pro imperio omittens quod Deus præcipit, & præcipiens quod prohibet.

3 *Gehennæ?*] Gehenna vox compoſita ex *Ge* & *Hinnom*, quaſi dicas vallem Hinnom. Locus Jeroſolymæ vicinus, ubi Judæi juxta Ethnicorum idololatriam liberos Molocho comburebant.

4 *Etiam abbatum?*] Videantur Pontificiorum deliria de Abbatum privilegiis; ut & Rodolphus Hoſpinianus.

5 *Reſciſſas.*] Ita inter alios Hormiſda Pontifex ex cathedra Pontificali pronunciavit non convenire fidei catholicæ, imo eſſe nefandum ſemen diabolicæ zizaniæ, ſi quis dicat unum ex Trinitate carne paſſum; & loquutionis hujus defenſores expulit & damnavit anno 520. Joan. vero Pont. anno 534. contrarium è cathedra Pontificali aſſeruit & contradicentes ab Eccleſiæ communione ejecit.

ſciſſas pontificum ſententias, hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; & priorum conſtitutiones à poſterioribus [1] antiquatas, quod à pietate delirarent? Sa. Iſta ſubrepticia ſunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, [2] cadit ignorantia perſonæ factive. Cæterum quod ex auctoritate concilii univerſalis proficiſcitur, cœleſte oraculum eſt, & pondus habet par Euangeliis, aut certe proximum. La. Licetne [3] de Euangeliis dubitare? Sa. Bona verba; [4] ne de conciliis quidem rite in Spiritu Sancto congregatis, peractis, editis & receptis. La. Quid ſi quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod objicitur, quemadmodum audio [5] Baſilienſe concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari [6] Conſtantienſe? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo [7] concilio Lateranenſi. Sa. Dubitent qui velint, ſuo periculo; ego nolo dubitare. La. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? Sa. Habuit. La. Habuit & Paulus cum cæteris Apoſto-

1 *Antiquatas.*] Id eſt, abrogatas.

2 *Cadit ignorantia.*] Impudentiſſime pro ſuo Antichriſto pugnant Papicolæ ſtatuentes illum ſummum judicem in controverſiis fidei & morum, infallibilem in præceptis morum toti Eccleſiæ præſcriptis, nullo caſu errantem in illis quæ fidem ſpectant.

3 *De Euangeliis.*] Dubitavit tamen Leo X. Pontifex: imo doctrinam Chriſti pro fabula habuit.

4 *Ne de conciliis.*] Verum concilia univerſalia legitima ita nunquam errant ut fundamenta religionis evertant, etſi hallucinari quandoque poſſint in levioribus. Repræſentant quippe hujuſmodi concilia Eccleſiam Univerſalem, quæ nunquam à Chriſto deficit aut ſalutis fundamentem convellit. Quod vero leviora attinet: Auguſtinus ait, priora concilia à poſterioribus emendari opus habuiſſe.

5 *Baſilienſe.*] Eſt hoc Concilium à Martino Papa indictum, in quo ſucceſſor ejus Eugenius IV. anno 1431. repugnans articulo Pontificem Synodo inferiorem ſtatuenti, depoſitus eſt.

6 *Conſtantienſe.*] Quam legitimum hoc Concilium inter alia ex eo liquet, quod cœnam Domini mutilaverit & alterum ejus Symbolum, contra Chriſti inſtitutionem, laicis ſacrilege eripuerit.

7 *Concilio Lateranenſi.*] Fuerunt diverſa concilia Lateranenſia, contra Monothelitas ſub Martiano I. alterum ſub Innocentio II. tertium ſub Alexandro III. quartum ſub Innocentio III. Hoc loco autor deſignat illud ſub Julio II. habitum. Hic enim cum diu ſpopondiſſet Concilium nec indiceret, Cardinales quidam in urbem Piſanam ſeceſſione facta indicunt. Julius ergo graviſſima denunciata pœna, mandat ne quis omnium illis pareat: & Concilium aliud indicit in proximum annum, inchoandum Romæ in æde Lateranenſi, cui ſubſcripſerunt undecim Cardinales.

1 *Petri*

Apoſtolis? Sa. Habuerunt in ſuis quiſque eccleſiis, à Petro, ſeu Chriſto commiſſis. La. Et [1] Petri ſucceſſoribus par eſt poteſtas cum ipſo Petro? Sa. Quid ni? La. Tantundem igitur honoris debetur reſcripto Romani Pontificis, quantum epiſtolis Petri; & tantundem conſtitutionibus epiſcoporum, quantum epiſtolis Pauli? Sa. [2] Equidem arbitror etiam amplius deberi, ſi præcipiant, & legem ferant cum auctoritate. La. Sed faſne eſt dubitare, [3] an Petrus & Paulus ſcripſerint afflatu divini ſpiritus? Sa. Imo, hæreticus ſit qui dubitet. La. Idem cenſes de reſcriptis & conſtitutionibus pontificum & epiſcoporum? Sa. [4] De Pontifice cenſeo; de epiſcopis ambigo, niſi quod pium eſt, de nullo perperam ſuſpicari, ni res ipſa palam clamitet. La. Cur ſpiritus citius patitur errare epiſcopum, quam pontificem? Sa. Quia [5] gravius eſt à capite periculum. La. Si tantum valent præſulum conſtitutiones, quid ſibi vult quod Dominus in [6] Deuteronomio tam rigide comminatur, ne

1 *Petri ſucceſſoribus.*] Primo Pontifex Romanus non eſt Petri ſucceſſor: hic enim in apoſtolatu non habuit ſucceſſorem, utpote qui apoſtolatus extraordinarium officium erat in Eccleſia, ſucceſſione haud continuatum. Quin etiam Petrus non Epiſcopus Romanus, uni loco affixus; ſed Apoſtolus, ad varias Eccleſias dimiſſus fuit. Idem & ex pacto, quod iniit cum Paulo non gentilibus adeoque nec Romanis, ſed Judæis debuit euangelizare. Gal. 2. verſ. 7. 8. Paulus itidem, qui Romanis ſcripſit, multos ſanctos ſalutavit, & Romæ cum eſſet, ſuorum coadjutorum ſalutem exteris adſcripſit, nec unquam Petri meminit; & hic etiam nullibi Romæ. Secundo ſi concederetur Pontificem Petri ſucceſſorem fuiſſe, ille tamen idem jus ſibi vendicare haud poſſet: quia non quivis qui in locum ſuccedit, etiam in jus ſuccedit, quandoquidem à loco dignitas poſſit ſeparari.

2 *Equidem arbitror.*] Equidem horrenda blaſphemia.

3 *An Petrus.*] Illud dubitare eſt principia Chriſtianiſmi negare.

4 *De Pontifice.*] Itane? Homini perditionis, mendacii & falſitatis innititur, ſi credere fas, infallibilis veritas, nec errat ille inducens tot in errores? Imo jam dudum ab ipſis Pontificibus antecesſores Pontifices pro hæreticis habiti. Ita Honorium, teſte Adriano Secundo Pontifice, propter hæreſin à multis Synodis anathematizatum teſtatur.

5 *Gravius eſt.*] Sed quam graviſſime capita erraruut, quam fœde in doctrina & moribus à veritate & pietate multi declinarunt Pontifices, videantur ipſi Pontificii Scriptores: præcipue qui ex profeſſo Pontificum vitam exararunt. Ipſi quippe in catalogo eorundem Simoniacos, Magos, blaſphemos, Sodomitas, hæreticos alioſq; iſtius farinæ reponunt.

6 *Deuteronomio.*] Deuteronomium, à δεύτερος ſecundus & νόμος lex: ita dictus quintus liber Moſis, quia Deus, poſt confractas legis tabulas à Moſe, iterato eaſdem dedit.

[1]ne quis quid addat aut adimat legi? Sa.[2]Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea ſuggerit quæ ſpectant ad legis obſervationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem diſpenſat, alia promens, alia celans pro ratione temporis. La. Num obligabant Phariſæorum ac Scribarum conſtitutiones? Sa. Non arbitror. La. Cur ita? Sa. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. La. Utra poteſtas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? Sa. Condendi humanas. La. Mihi ſecus videtur. Etenim cui jus eſt interpretandi, hujus ſententia pondus habet legis divinæ. Sa. Non ſatis aſſequor quod dicis. La. Dicam explanatius. Lex divina jubet ſubvenire parenti; Phariſæus interpretatur hoc eſſe datum patri, quod miſſum eſt in [3]corbonam, eo quod Deus

1 *Ne quis.*] Verba extant Deuteron.4. ℣ſ.2. Ne addito ad verbum illud quod ego præcipio vobis, neque detrahito de eo: ut ſervetis præcepta Jehovæ Dei veſtri; quæ ego præcipio vobis.

2 *Non addit legi.*] Aliud eſt explicare legem ad majorem elucidationem, nec extra ſcopum ejuſdem evagari: aliud eſt addere legi in explicando, quæ nec directe nec indirecte aut per conſequentiam, explicite aut implicitè in eadem latent, imo contraria legi inculcare. Ita Pontificii traditiones ſuas humanas obtrudunt, quarum quædam nullibi Scriptura tradit, quædam plane verbo Dei repugnant.

3 *Corbonam.*] *Corban* vox Hebræa, tantundem quod *oblatio*, *donum* Deo oblatum. Invenitur apud Matt. 7. ℣ſ. 5. Vos autem (nempe Scribæ & Phariſæi) dicitis, quicunque dixerit patri aut matri, donum eſt quodcunque à me juvari poſſis, inſons erit: & nequaquam honoraverit patrem ſuum aut matrem ſuam. Verba Tremellii ſunt in hunc textum: Duæ ſunt hujus loci interpretationes: una ſine ellipſi, altera elliptica. Sine ellipſi hoc modo; Qui dixerit patri ac matri ſuæ quodcunque donum ex me fuerit oblatum Domino, eo juvaberis vel percipies utilitatem ejus, nequaquam etiam tenebitur amplius honoris exhibere patri ac matri, quaſi dicat, is legi Dei fecerit ſatis. Altera elliptica eſt, ut Græci vocant ἀνανταπόδοτον, eaque ſimiliter duobus modis: nam aut unicum ſtatuitur aut duplex anantapodoton. Sed quia anantapodota ſtatui nec placet, nec probari poteſt, inprimis autem quia hanc propoſitionem propriis verbis & ἀχηματίστως Sp. Sanctus enunciat Marc. 7. ℣ſ. 11. ſimpliciter hoc modo verba explicanda puto: Quicunque dixerit Patri aut matri, oblatio mea eſt id unde utilitatem capias ex me, is non tenetur alio modo honorare parentes ſuos. Matthæus poſuit duplicem negationem, ut impudentem & ſacrilegam Judæorum audaciam licentiamque vehementius exprimeret. Locus autem ubi oblationes hæ reponebantur, metonymicè etiam *Corban* dictus. Joſephi verba ſunt: Apud Judæos ſacer theſaurus, quem *Corban* dicunt, hunc ad inductionem aquarum cum juſſiſſet Pilatus expendere, graviter commoti ſunt Judæi.

1 *Inter-*

Deus ſit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? Sa. Iſta quidem falſa interpretatio eſt. La. Sed poſteaquam illis ſemel tradita eſt [1] interpretandi auctoritas, unde [2] mihi conſtabit, cujus ſit vera interpretatio, maxime ſi ipſi inter ſe diſſentiant? Sa. Si minus ſatisfecit tibi ſenſus communis, ſequere præſulum auctoritatem; id tutiſſimum eſt. La. Ergo Phariſæorum & Scribarum auctoritas devoluta eſt ad Theologos & concionatores? Sa. Eſt. La. Sed nullos audio frequentius inculcantes, Audite, ego dico vobis, quam eos qui nunquam verſati ſunt in palæſtris Theologicis. Sa. Audies omnes candide, ſed cum judicio, modo ne ſimpliciter inſaniant. Tum enim oportet populum cum ſibilo ſurgere, quo ſuam agnoſcant dementiam. Cæterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. La. Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac ſtultiores illis, qui prorſus ſunt illiterati: & inter doctiſſimos miram video controverſiam. Sa. Elige quæ ſunt optima; [3] inexplicata aliis relinquito, ea ſemper amplectens, quæ procerum & multitudinis conſenſus approbavit. La. Scio iſtuc eſſe tutius. Sunt igitur & conſtitutiones iniquæ, quemadmodum ſunt interpretationes falſæ? Sa. An ſint, alii viderint; arbitror eſſe poſſe. La. [4] Annas & Caiphas habebant poteſtatem condendi leges? Sa. Habebant. La. Num horum quavis de re conſtitutiones obliga-

1 *Interpretandi auctoritas.*] Officium Eccleſiæ & paſtorum in interpretanda Scriptura non eſt magiſterialis, ſed miniſterialis. Nullibi enim doctoribus aut præſulibus data auctoritas ſancire ſua auctoritate fidei dogmata, ſed tantum ſancita à Sp. Sancto fideliter promulgare, & per ipſam Scripturam à corruptelis vindicare.

2 *Mihi conſtabit.*] Conſtabit ex ſedula divini auxilii & luminis imploratione, verborum propriorum ab impropriis diſtinctione, ſcopi, circumſtantiarum, antecedentium & conſequentium diligenti conſideratione, locorum ſimilium & diſſimilium, obſcuriorum & clariorum collatione, fidei analogia, interpretum piorum & doctorum auxilio.

3 *Inexplicata aliis.*] Eleganter Auguſtinus: In iis, quæ ad fidem & ſalutem neceſſaria ſunt, non tanta pervenitur difficultate, cum nihil fere de obſcurioribus eruatur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur.

4 *Annas & Caïphas.*] Ex Euangelica hiſtoria noti Pontifices Annas & Caïphas: quorum ille ſocer hujus.

obligabant ad pœnam gehennæ? Sa. Neſcio. La. Puta Annam conſtituiſſe, ne quis reverſus à foro ſumeret cibum, niſi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? Sa. Non arbitror, niſi contemtus publicæ poteſtatis crimen exacerbaret. La. An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? Sa. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, [1] quamlibet veniale, ſi Theologis habenda fides. La. Fortaſſis & veniale pertraheret in gehennam, niſi Deus ſua miſericordia ſublevaret imbecillitatem noſtram. Sa. Non eſt abſurdum dictu; affirmare non auſim. La. Cum Iſraëlitæ exularent in Babylone, præter alia plurima quæ [2] lex præſcripſit, in multis fuit omiſſa circumciſio. [3] An omnes hi perierunt? Sa. Deus novit. La. Si Judæus clam fame periclitans veſceretur carne ſuilla, committeretne crimen? Sa. Mea quidem ſententia, neceſſitas excuſaret factum: quandoquidem ore Domini defenſus eſt David, quod contra legis præceptum comederit panes ſacros, quos appellant *propoſitionis*: nec ſolum comedit ipſe, ſed & fugæ comites profanos iiſdem pavit. La. Si quem ea neceſſitas conſtringeret, ut aut pereundum ſit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem an furtum? Sa. [4] Forſitan

1 *Quamlibet.*] De diſtinctione & ſententia peccati lethalis & venialis, prout à Pontificiis admittitur, vide annotata in paginam 288. Remiſſibile ſeu veniale peccatum Orthodoxis, cui per reſipiſcentiam & fidem in Chriſtum venia conceditur. Alioqui vel minimum peccatum æternam meretur damnationem. Jac. 2. ℣ſ. 10. *Quiſquis totam legem ſervaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.* At Pontificii falſo ſtatuunt, quædam leviora peccata mortem æternam haud mereri, ideoque venialia nuncupant. *Venialia* autem hæc aut non pugnant cum lege Dei, & peccata non ſunt: aut ſi cum eadem pugnant, mortem gignunt, legiſque totius violationem ſecum trahunt: ut liquet ex allegato loco Jac. 2. ℣ſ. 10.

2 *Lex præſcripſit.*] Nempe quæ non poterant obſervare in locis ſuæ captivitatis, præcipue eorum ſacrorum quæ Jeroſolymæ ſolum erant celebranda. Quod vero ad circumciſionem attinet, neglexerat eandem Moſes Ex. 4. ℣ſ. 24. 25. 26. ſed non ſine gravi indignatione Dei: ut & populus Iſraëliticus in deſerto propter pervicaciam. Cum tamen Deus contemtum circumciſionis capitali pœna puniendum ſanciverit. Gen. 17, v. 14.

3 *An omnes.*] Imo, ut contemtores fœderis Dei; niſi ſeriam egerint pœnitentiam.

4 *Forſitan in eo caſu.*] Succinctè quæſtionem

ſitan in eo caſu furtum futurum non eſſet. La. Hem quid audio? ovum non eſt ovum? Sa. Præſertim ſi caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primum liceret. La. Quid ſi pereundum eſſet homini, niſi falſum teſtimonium ferat adverſus proximum? utrum eligendum? Sa. Mors. La. Quid ſi commiſſo adulterio, poſſit ſervare vitam? Sa. Potior erit mors. La. Quid ſi ſimplici ſtupro poſſis effugere mortem? Sa. Moriendum potius, ut ajunt. La. Cur heic ovum non deſinit eſſe ovum; præſertim ſi nulla fiat vis aut injuria? Sa. Fit injuria corpori puellæ. La. Quid ſi perjurio? Sa. Moriendum. La. Quid ſi ſimplici nullique noxio mendacio? Sa. [1] Docent præoptandam mortem. At ego crediderim gravi neceſſitate, aut ingenti propoſita utilitate mendacium hujuſmodi aut nullum eſſe crimen, aut leviſſimum, niſi quod aperta feneſtra periculum eſt, ne diſcamus & pernicioſis mendaciis aſſueſcere. Finge incidiſſe caſum, [2] ut innoxio mendacio poſſit [3] ſervare & corpora & animas totius patriæ ſuæ; utrum eliget vir pius? [4] fugiet mendacium? La. Quid alii ſint facturi, neſcio: ego vel quindecim Homerica mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam [5] abſtergerem aqua ſacra.

Sa. Idem

ſtionem hanc decidit, ut ſolet, Ameſius, in explicatione caſus, quo res aliena auferri poteſt ſine crimine furti.

1 *Docent præoptandam.*] Eſt enim mendacium peccatum Deo abominabile, proveniens Diaboli inſtinctu, qui mendacii pater, lædens Dei majeſtatem, utpote qui, ipſa veritas ejuſdem imaginem homini impreſſit conſervandam.

2 *Ut innoxio mendacio.*] Contradictio eſt in adjecto, mandacium eſſe & ſimul innoxium.

3 *Servare & corpora.*] Verum quidem eſt mendacium in alicujus perniciem dictum gravius eſſe quam jocoſum, & hôc levius officioſum; interim nec officioſum culpa caret: nullum enim mendacium ex veritate: in omnibus autem veritatem dicere jubemur. Præterea nonum præceptum omnis generis mendacia vetat. Huc accedit, quod nec in Dei gloriam, quæ tamen ſummus ſcopus, mentiendum. Job. 13. ℣. 7. An pro Deo forti loqui debetis iniquitatem? aut pro eo loqui debetis fraudem?

4 *Fugiet mendacium?*] Imo fugiet: nam non eſt faciendum malum, ut eveniat bonum. Nec etiam corpora, multo minus animæ, mendacio ſervantur, imo magis perduntur, quia ira Dei mendacio provocatur. Et ſi quandoque fraus hæc in utilitatem cedat, fit hoc Dei miſericordiâ, malum factum hominis in bonum convertentis.

5 *Abſtergerem aqua ſacra.*] Intelligit luſtralem illam, cujus externæ aſperſioni ſtulti Papicolæ vim purgatricem adſcribunt.

Sa. Idem ego facerem. La. Igitur non quidquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ. Sa. Non videtur. La. Modus igitur obligationis non eſt ab auctore legis tantum, ſed ex materia. Quædam enim cedunt neceſſitati, quædam non cedunt. Sa. Sic videtur. La. Quid ſi ſacerdos periclitetur de vita, ſervandus, ſi ducat uxorem, utrum eliget? Sa. [1] Mortem. La. Cum divina lex cedat neceſſitati, cur hæc lex humana [2] Terminum agit, nulli dignans concedere? Sa. Non lex obſtat, [3] ſed votum. La. Quid ſi quis voviſſet viſere Hieroſolymam, nec id poſſet, niſi certo vitæ diſpendio? non ibit? an morietur? Sa. Morietur, ni [4] voti relaxationem impetrarit à pontifice Romano. La. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? Sa. Quia alterum ſolemne, alterum privatum. La. Quid eſt ſolemne? Sa. Quod ſolet fieri. La. An non igitur ſolemne & alterum quod quotidie fit? Sa. Fit, ſed privatim. La. Proinde monachus ſi privatim apud abbatem profiteretur, non eſſet votum ſolemne? Sa. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo ſolvitur, & is qui facit, hoc animo facit, ut ſi commodum ſit, mutet ſententiam. La. Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam caſtimoniam? Sa. Deberent. La. Perpetuum igitur, & non perpetuum? Quid ſi Carthuſianum monachum hic conſtringat caſus, ut aut [5] veſcendum ſit carnibus, aut moriendum? utrum eliget? Sa. Docent medici,

1 *Mortem.*] Cur mortem? Cum conjugium, teſte Paulo ad Hebr. 13. ℣ſ. 4. honorabile inter quoſvis & cubile, impollutum ſit: & ipſi Pontificii matrimonium pro ſancto ſacramento habeant.

2 *Terminum.*] Ex Ovidii lib 2. Faſtorum aliiſque nota eſt fabula, quomodo nempe Terminus, Dei loco habitus, quia poſt exactum Saturnum litigia ruſticorum diremiſſet, ſolus cunctorum Deorum ne Jovi quidem cedere voluerit.

3 *Sed votum.*] At non licet illa vovere, quæ in noſtra poteſtate haud ſunt, ut impleamus.

4 *Voti relaxationem.*] Eſt iſtiuſmodi votum ſuperſtitioſum, ſe nempe obligare ad viſendam à Deo abominationi ſubjectam terram.

5 *Veſcendum ſit carnibus.*] Carthuſiani monachi præ omnibus ſtrictiſſimam vivendi regulam profitentur. Inter alia per totam vitam à carne abſtinent, etiam in graviſſimis morbis: ita quidem ut ſi quis eadem veſci velit, continuo e monaſterio ejiciatur.

1 *Vocant*

ci, nullas eſſe carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ. La. Utrum igitur conducibilius, gemmis & auro ſuccurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes ſervare, & ægroto dare pullum gallinaceum? Sa. Hæreo. La. Atqui piſcium aut carnium eſus, non eſt ex eorum numero, quæ [1] vocant ſubſtantialia. Sa. Carthuſianos ſuo judici relinquamus. La. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multiſque verbis inculcatur in lege Moſis ſabbatiſmus. Sa. Verum. La. Utrum igitur ſuccurram urbi periclitanti, [2] violato ſabbato, an non? Sa. At interim me vis eſſe Judæum? La. Volo, & quidem [3] recutitum. Sa. Iſtum nodum ſecuit ipſe Dominus: Sabbatum enim hominis cauſſa eſt inſtitutum, non contra. La. Iſta lex igitur valebit in omnibus humanis conſtitutionibus? Sa. Valebit; niſi quid obſtet. La. Quid ſi conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad [4] pœnam gehennæ, imo ne ad reatum quidem ullum, ſed conſtitutionem nihilo plus velit habere ponderis, quam exhortationem? Sa. O bone, non eſt in manu conditoris, quantum obliget lex? Uſus eſt ſua poteſtate ferendo

1 *Vocant ſubſtantialia.*] Imo ſubſtantialia ſunt, ut vocant, eſum carnis vetare: Paulus enim 1 Tim. 4. iſtiuſmodi doctrinam diabolicam vocat, nempe prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abſtinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus & iis, qui norunt veritatem. Nam quicquid condidit Deus, bonum eſt: nec quicquam rejiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur. Sanctificatur enim per verbum & preces.

2 *Violato ſabbato*] Non violatur in tali caſu ſabbatum. Licet enim in morali præcepto ſabbati quippiam ceremoniale lateret, quo ad illius obſervantiam rigidiori cultu aſtringerentur Iſraëlitæ: nihilominus tamen neceſſitate vel præſente vel imminente, quæ nec ficta nec data opera acceſſita, ſed per divinam providentiam erat impoſita, à ſtricta obligatione hujus præcepti abſolvebantur. Neceſſitas autem hæc, teſte Ameſio, eſt medii ad finem, non reſpiciens lucrum aut voluptatem, ut finem, ſed maxime proprie incommodi alicujus extra ordinem incidentis evitationem. Hac neceſſitate excuſatur defenſio contra invadentem hoſtem.

3 *Recutitus.*] Id eſt, cute nudatus, ἀπόδερμος. Per Synecdoch. ſpeciei, is cui glans à cute reſecta eſt.

4 *Pœnam gehennæ.*] Gehennam Scriptura uſurpat aut pro loco in tribu Benjamin, ubi impii filios igni perustos dæmoni Molocho immolarent: aut pro inferno, ubi damnati in æternum excarnificantur. Illo ſenſu hic ſumitur.

1 *Ali-*

do legem; cæterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu eſt. La. Cur igitur audimus quotidie parochos noſtros è ſuggeſto clamantes, *Cras jejunandum ſub pœna damnationis æternæ*; ſi nobis non conſtat, quomodo lex obliget humana? Sa. Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. La. Sed interim an contumaces talibus dictis territent, neſcio: certe infirmos vel in ſcrupum, vel in periculum conjiciunt. Sa. Difficile eſt utriſque conſulere. La. Eadem autem eſt vis conſuetudinis & legis? Sa. [1] Aliquando major eſt conſuetudinis. La. Proinde tametſi non adeſt animus conſuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? Sa. Arbitror. La. Onus imponere poteſt, tollere non poteſt? Sa. Admodum. La. Jam itaque vides, opinor, quantum ſit periculi, novas leges ab hominibus ferri, ſi nulla neceſſitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. Sa. Fateor. La. Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare*; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? Sa. Non arbitror. Conſilium eſt enim,[2] non præceptum. La. At iſtud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut ſeverius interdixerit, quam ne juremus? Sa. Diſces à doctoribus. La.[3] Et Paulus cum dat conſilium, non obligat ad gehennam? Sa. Nequaquam. La. Cur ita? Sa. Quia non vult injicere laqueum infirmis. La. Eſt igitur

1 *Aliquando major eſt.*] Verum eſt quidem, conſuetudinem inveteratam propemodum legis vim obtinere, non tamen majorem eſſe lege. Ni velis conſuetudinem longo temporum tractu tales in hominum animis radices agere, ut ſe magis illi obſtrictos rentur quam legi.

2 *Non præceptum.*] Imo & præceptum: Chriſtus enim intendit loco hoc Matt. 5. ℣ſ. 34. non legem Patris, ubi juramentum non licitum modo, ſed & injunctum, infringere aut mutare. Verum à Pharizæorum corruptelis tantum repurgare. Prohibet ergo juramenta per creaturas, ut per coelum, terram, Hieroſolymam aut per caput: quæ Matthæi 5. ℣ſ. 34. 35. 36. recenſentur. Taxat etiam abuſum Judæorum credentium ſe non obligari, ſi per coelum, terram aut templum juraſſent. Matt. 23. ℣ſ. 16. Ut & non neceſſaria juramenta in familiaribus colloquiis.

3 *Et Paulus cum dat conſilium.*] Reſpicit procul dubio autor ad locum 1 Corinth. 7. ℣ſ. 25. De virginibus autem imperium Domini non habeo: ſed ſententiam hac in re meam dico. Et ℣ſ. 40. Beatior eſt, ſi maneat ſecundum meam ſententiam.

1 *Jam*

tur in manu condentis legem, obſtringere ad gehennam, aut non obſtringere. Et ſanctum eſt cavere, ne quibuſlibet conſtitutionibus illaqueemus imbecilles. SA. Eſt. LA. Et, ſi Paulus heic cautionem adhibuit, multo magis ſacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo ſpiritu agantur. SA. Fateor. LA. Atqui paulo ante negabas eſſe in manu conditoris, quatenus obſtringeret lex. SA. [1] Jam conſilium eſt, non lex. LA. Nihil eſt facilius, quam commutare vocabulum. Noli furari, præceptum eſt? SA. Eſt. LA. [2] Noli omnino reſiſtere malo? SA. Conſilium eſt. LA. At hoc poſterius magis habet ſpeciem præcepti, quam illud prius. Saltem hoc eſt [3] epiſcopis in manu, utrum velint eſſe præceptum, quod inſtituunt, an conſilium? SA. Eſt. LA. At iſtud paulo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult ſuam conſtitutionem quemquam ad ullum crimen adſtringere, nimirum vult eam eſſe conſilium, non præceptum. SA. Verum; ſed non expedit hoc ſcire vulgus, ne protinus clamitent eſſe conſilium, quod ſervare non libet. LA. At quid interim facies tot infirmis conſcientiis, tam miſere confuſis tuo ſilentio? Verum age, dic mihi, nulliſne notis docti deprehendere poſſunt, utrum conſilii vim habeat conſtitutio, an præcepti? SA. Poſſunt, ſicut audivi. LA. Non licet ſcire myſte-

1 *Jam conſilium eſt.*] In explicatione variarum ſignificationum vocis conſilii in Bibliotheca ſua ſubjungit Ravanellus: Sumitur etiam *Conſilium* pro ſententia ſeu opinione Job. 29. ℣ſ. 21. Act. 15. ℣ſ. 37. Item 1 Cor. 7. ℣ſ. 25. 40. ubi tamen habetur *γνώμη*, quæ vox ſignificat proprie non conſilium, ſed animi ſententiam. Vulgata vero vertit *conſilium*, confundens *γνώμη* cum *βουλὴ*, quas voces diſtinctas eſſe docet Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 10. 11. Unde patet Sophiſtas ineptiſſime ſtabilire ſuper hunc locum Apoſtoli conſilia illa perfectionis, quæ Euangelica vocant, præſertim cum ſententia iſta, ſive ut volunt Pontificii, conſilium illud, quod Apoſtolus dicit ſe dare ex inſpiratione Sp. Sancti, pro præcepto haberi debeat, cui nefas ſit non obtemperare.

2 *Noli omnino.*] Itane? Conſilium eſt? Quid ni præceptum? Chriſtus enim loco hoc Matt. 5. ℣ſ. 39. *Ego vero dico vobis, ne obſiſtite improbo;* expreſſiſſime vetat, ne nos ipſos vindicemus aut vim vi repellamus.

3 *Epiſcopis.*] Epiſcopis in manu mutare quadrata rotundis, ex non peccato peccatum, ex peccato non peccatum facere pro ſumma autoritate & libitu? Ubi autem tam immanibus privilegiis ornati & à quibus? Niſi ſacrilege invaſerint & blaſpheme etiamnum eadem exerceant.

1 *Piſci*

myſterium? **Sa.** Licet, niſi velis effutire. **La.** Ah [1] piſci dixeris. **Sa.** Cum nihil audis, niſi hortamur, ordinamus, mandamus, conſilium eſt: cum audis, jubemus, diſtricte præcipimus, præſertim ſi accedant minæ excommunicationis, præceptum eſt. **La.** Quid ſi debeam piſtori meo, cumque ſolvendo non ſim, fugere malim quam conjici in carcerem; num pecco criminaliter? **Sa.** Non arbitror: niſi deſit ſolvendi voluntas. **La.** Cur igitur excommunicor? **Sa.** Iſtud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud priſcos Romanos fuiſſe leges diras ac minaces, ſed in hoc ipſum tantummodo latas; qualis illa fertur è duodecim tabulis, [2] de diſſecando corpore debitoris: [3] cujus ideo nullum exſtat exemplum, quod non in uſum, ſed ad terrorem eſſet prodita. [4] Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, ſed in æs: ita tales excommunicationes non agunt in miſeros, ſed in contumaces. Et tamen, ut ingenue dicam, in hujuſmodi frivolis adhibere fulmen à Chriſto traditum, propemodum eſſe videtur, quod veteres dicebant, [5] in lente unguentum. **La.** Num idem jus patri-

1 *Piſci dixeris.*] Piſces mutos eſſe declarat proverbium. Unde Plutarchus in Sympoſiacis exiſtimat, Pythagoricos à piſcibus abſtinuiſſe, quod hos quaſi ſuæ diſciplinæ domeſticos agnoſcerent, propter *ἐχεμυθίαν*, id eſt, *ſilentium*: quod inter animantium genera piſcibus eſt proprium.

2 *De diſſecando corpore.*] Vide Aulum Gellium de pœna talionis.

3 *Cujus ideo nullum.*] Verba Agellii ſunt lib. 20. cap. 1. Tertiis nundinis capite pœnas dabant debitores, aut trans Tiberim peregre venum ibant. Sed eam capitis pœnam ſanciendæ fidei gratia, horrificam atrocitatis oſtentu noviſque terroribus metuendam reddiderunt. Nam ſi plures forent, quibus reus eſſet judicatus, ſecare ſi vellent atque partiri corpus addicti ſibi hominis permiſerunt. Et quidem verba ipſa legis dicam, ne exiſtimes invidiam me iſtam forte formidare. TERTIIS, inquit, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immitius, nihil immanius; niſi, ut reipſa apparet, eo conſilio tanta immanitas pœnæ denunciata eſt, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc & vinciri multos videmus; quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neque legi neque audivi. Quoniam ſævitia iſta pœnæ contemni non quita eſt.

4 *Ut fulmen non.*] Fulmen à Phyſicis triplex ſtatuitur vel disjiciens, vel urens, vel perforans. Hoc autem parcens mollibus, duriora corpora comminuit. Ita vaginâ illæsâ, gladius eodem confringitur.

5 *In lente unguentum.*] Dicetur ubi plura inter ſe diſſimilia miſcentur: aut in homi-

triſamilias in ſua domo quod epiſcopo in ſua [1]diœceſi. Sa. Arbitror, pro portione. La. Et hujus præſcripta ſimiliter obligant? Sa. Quid ni? La. Edico, ne quis veſcatur cæpis: quomodo periclitatur apud Deum, qui non paruerit? Sa. Ipſe viderit. La. Poſthac non dicam meis; præcipio, ſed admoneo. Sa. Sapies. La. Verum perſpicio vicinum meum proximum eſſe periculo, & arrepium clam admoneo, ut ſeſe ſubducat ab ebrioſorum & alcatorum commercio: ille monitorem aſpernatus, perditius incipit vivere, quam antea: num heic illum obſtringit admonitio? Sa. Videtur. La. Igitur neque conſulendo, neque exhortando fugimus laqueum. Sa. Imo non adfert laqueum admonitio, ſed admonitionis argumentum. Etenim ſi frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret; nullo crimine teneretur. La. Non heic percunctabor, quantum obligent præſcripta medicorum. Votum obſtringit ad pœnam gehennæ? Sa. Maxime. La. Omne? Sa. Omniſſimum; modo ſit licitum, legitimum ac liberum. La. Quid appellas liberum? Sa. Quod nulla extorſit neceſſitas. La. Quid eſt neceſſitas? Sa. Eſt metus cadens in conſtantem virum. La. Etiam in Stoicum? quem [2]ſi fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ. Sa. Iſtum [3]Stoicum mihi oſtende, & reſpondebo. La. Sed extra jocum; num famis aut infamiæ metus, [4]cadit in conſtantem virum? Sa. Quid ni?

in hominem, aut in rem quampiam, quæ neutiquam in tempore adhibeatur iis, quibus minime congruit. Veluti ſi inter pocula de rebus gravibus ac theologicis diſputare incipias. Lenticulæ enim vili legumini non convenit admiſcere oleum aut unguentum odoratum. Belg. *'t Komt niet ter ſnee.*

1 *Diœceſis.*] Διοίκησις, *adminiſtratio.* Latinis ſignificat provinciam minorem, quam aliquis ei præfectus adminiſtrat, & cui jus dicit. tum eum tractum, in quem Epiſcopus jus exercet. Belg. *Een Stift.*

2 *Si fractus illabatur orbis.*] Retulit verba ex Flacci Odis.

3 *Stoicum mihi.*] Stoïci ita dicti à στοᾶ ſive porticu Athenis, in qua Zeno ſectæ Stoïcæ inſtitutor diſcipulos ſuos docebat. Inter alia maſcula & ſevera dogmata hoc propugnabant, omnes affectus timoris, lætitiæ oportere tolli ex homine. Nullus autem id ipſum conſecutus eſt: eſt enim id hominem ex homine tollere.

4 *Cadit in conſtantem.*] Multis argumentis conatur adſtruere Seneca, utpote Stoïcus, in ſapientem non cadere inju-

ni? La. Si filia [1] nondum emancipata clam nubat inſciis parentibus, nec paſſuris ſi ſciant; legitimum erit votum? Sa. Erit. La. An ſit, neſcio: certe ſi qua ſunt, hoc eſt unum ex illorum numero, quæ licet vera ſint, tamen ob ſcandalum imbecillium ſilenda ſunt. Quid ſi virgo quæ ex auctoritate parentum contraxit [2] matrimonium cum ſponſo, [3] clam & invitis parentibus, voto ſemet addicat collegio ſanctæ [4] Claræ; eritne licitum & legitimum? Sa. Si fuerit ſolemne. La. Num ſolemne eſt, quod in agro fit in obſcuro monaſteriolo? Sa. Sic habetur. La. Si eadem domi, paucis teſtibus, [5] voto profiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum? Sa. Non. La. Quam ob rem? Sa. Quia ſanctius votum obſtat. La. Eadem puella ſi vendat agellum, valebit contractus? Sa. Non opinor. La. Et valebit ſi ſeipſam dederit in poteſtatem alienam? Sa. [6] Si ſe Deo dicaverit. La. An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui ſuſcipit [7] ſanctum conjugii ſacramentum, nonne

injuriam aut metum, in tractatu cui titulus de Conſtantia Sapientis: quem vide.

1 *Nondum emancipata.*] Emancipare, eſt quempiam in tua poteſtate ſui juris facere.

2 *Matrimonium cum ſponſo.*] Audiant contraria præcipientem votis illis diabolicis, (quibus à marito uxor & ab uxore maritus diſcedens impiis monaſterii clauſtris ſe addicunt) Apoſtolum Pontificii. 1 Corinth. 7. ℣ſ. 39. Uxor alligata eſt lege quamdiu vivit vir ipſius.

3 *Clam & invitis.*] Recte addit autor ad Collegium Claræ: Clara enim ipſa, inſtinctu Franciſci, parentes abſque cauſa deſerens, noctu ad Mariam de Portiuncula confugit. Ibi à monachis recepta & tonſa a Franciſco ad Pauli templum deducitur. Parentes iſtius negotij certiores facti cum abducere conarentur, arripit illa altare & pertinaciſſime vitæ monaſticæ adhæret.

4 *Clara.*] Clara hæc Aſſiſienſis, Franciſci coætanea, patre milite, matre Ortulana ſuperſtitioſiſſima muliere nata. Ad templum Damiani quadraginta duos annos duriſſimam vitam egit. Ab Honorio III. privilegium recepit paupertatis. Circa annum, teſte Nauclero, 1225. novum ordinem pauperum virginum erexit. Ordo hic, cui Innocentius IV. regulam præſcripſit, dividitur in Obſervantinas, Reformatas & Urbaniſſas.

5 *Voto profiteatur.*] Iſtud votum perpetuæ caſtitatis temerarium: nemo quippe certus eſt, an continentiæ donum ſemper retenturus ſit.

6 *Si ſe Deo dicaverit.*] Videantur annotationes noſtræ in colloquia quibus titulus Virgo μισόγαμος & Virgo Pœnitens.

7 *Sanctum conjugii.*] Inter ſacramenta N.T. quæ à Pontificiis perperam ſeptem recenſentur, etiam reponitur Matrimonium. Verum quidem eſt, ſi vox Sacramenti late ſumatur pro omni eo quod aliquam rem ſacram ſignificat, conjugium eſſe Sacramentum: refert quippe vinculum Chriſti cum Eccleſia. Sed hac ratione

ne ſe dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant ſe diabolo? De ſolis conjugibus dixit Dominus, *Quos Deus junxit, homo ne ſeparet.* Ad hæc, cum adoleſcens vix dum pubeſcens, aut puella ſimplex, minis parentum, ſævitia tutorum, improbis inſtinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monaſterium; num liberum eſt votum? SA. Si ſint [1] doli capaces. LA. Ea ætas maxime capax eſt doli, ut cui facillime poſſis imponere. Quid ſi proponam in animo, diebus Veneris abſtinere à vino, perinde obſtringit propoſitum ut votum? SA. Non arbitror. LA. Quid igitur intereſt inter certum propoſitum, & votum tacita cogitatione conceptum? SA. Animus obligandi. LA. Negabas ante, heic valere animum. Propono ſi queam; & voveo, ſive queam, ſive non queam? SA. Habes. LA. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc eſt, nihil. Eſt igitur & in propoſito diſpicienda materiæ ratio? SA. Opinor. LA. Et ut illic à legis, ita heic à voti nomine cavendum? SA. Recte. LA. Si Romanus pontifex ſtatueret, ne quis jungat matrimonium intra ſeptimum propinquitatis gradum, admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu ſexto? SA. [2] Opinor; certe periclitaretur. LA. Quid ſi epiſcopus ſuis ediceret, ne quis haberet rem cum uxore, niſi die Lunæ, Jovis & Sabbati; committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? SA. Arbitror. LA. Quid ſi ediceret, ne quis [3] bulbis veſceretur? SA. Quid iſtuc ad pietatem? LA. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de

ratione non ſeptem tantum, verum etiam infinita erunt Sacramenta. Si vero Sacramentum accipiatur pro externa & viſibili ceremonia divinitus inſtituta, qua Deus inviſibilem gratiam ſignificat, exhibet & obſignat, conjugium in hoc ſenſu non eſt collocandum; definitio enim Sacramenti non illi competit.

1 *Doli capaces.*] Ita loquuntur Jureconſulti. Aliter ex ambiguo jocatur, quaſi doli capax, qui dolo eſt idoneus.

2 *Opinor; certe.*] Quid ni? Si enim contra expreſſam Dei legem inceſtum ſua pontificali indulgentiâ admittat; cur non majore jure gradus liciti matrimonii à Deo idem Antichriſtus evertere poteſt?

3 *Bulbis.*] Bulbus genus eſt cepis. Radix rotunda tunicata. Belg. *Bolle, ronde Wortel.* Et bulbus, & eruca provocant Venerem: Unde Ovidius, *ſalaces* vocat *erucas*, Belg. *Rakette.*

de [1] erucis. Sa. Hæreo. La. Quid hæres? Unde eſt humanis legibus obligandi vis? Sa. Ex dictis Pauli, [2] *Obedite præpoſitis veſtris.* La. Hinc igitur obligat omneis epiſcoporum ac magiſtratuum conſtitutio? Sa. Modo ſit æqua, juſta, & legitime lata. La. Sed iſtius rei quis erit judex? Sa. Ipſe qui condidit. Nam ejus eſt interpretari, cujus eſt condere legem. La. Ergo citra delectum eſt obediendum quibuſlibet conſtitutionibus? Sa. Opinor. La. Quid, ſi præpoſitus ſtultus & impius, ferat legem impiam & iniquam? ipſius judicio ſtandum erit; & populus, cui nullum eſt judicandi jus, obtemperabit? Sa. Quorſum attinet ea ſomniare, quæ non fiunt? La. Qui ſubvenit parenti, non ſubventurus niſi lex cogeret, num implevit legem? Sa. Non arbitror. La. Quî ſic? Sa. Primum non ſatisfacit animo ejus, qui condidit legem: deinde [3] voluntati impiæ addit hypocriſin. La. Qui jejunat, non jejunaturus niſi [4] præciperet eccleſia, num ſatisfacit legi? Sa. Mutas & auctorem legis, & materiam. La. Confer igitur Judæum ſic jejunantem diebus præſcriptis, ut, ni lex hunc adigat, non ſit jejunaturus, cum Chriſtiano ſervante jejunium ab hominibus indictum, haud quaquam ſervaturo ſi legem tollas: aut ſi mavis, Judæum abſtinentem à carne ſuilla, & Chriſtianum abſtinentem à carnibus & lactariis die Veneris. Sa. Infirmitati nonnihil reluctanti legi, puto paratam eſſe veniam; certo propoſito legem averſanti & obmurmuranti non item. La. Atqui fateris leges divinas non [5] ſemper obligare ad pœnam gehennæ?

1 *Eruca.*] Herba. Belg. *Rakette.*

2 *Obedite præpoſitis veſtris.*] Verba Pauli ad Rom. 13. v. 1. ita ſonant: *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto. Non enim eſt poteſtas niſi à Deo.*

3 *Voluntati impiæ.*] Ἐκ ψυχῆς, quippe Deus obedientiam ſibi ſecundum legem præſtari exigit.

4 *Præciperet eccleſia.*] Jejunia Pontificiorum à Romanâ eccleſiâ indicta plane ſuperſtitioſa ſunt: utpote quæ pro opere meritorio, placatorio & ſatisfactorio habentur, ſpecie divini cultus: & dierum obſervationibus & ſuperſtitioſo quorundam ciborum diſcrimine celebrantur.

5 *Semper obligare.*] Siccine? Non obligant omnes leges divinæ ad pœnam infernalem? Cum interim maledictio promulgata ſit omnibus qui non manſerint in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut ea faciant.

hennæ? SA.Quid ni fatear? LA.Nec audes fateri eſſe legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, ſed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus [1] tribuere legibus hominum,quam Dei. Mendacium & obtrectatio ſuapte natura ſunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris eſſe aliquod [2] mendacii & obtrectationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum qui quomodocunque veſcitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. SA.Non eſt meum quenquam abſolvere aut damnare. LA. Si divinæ leges & humanæ pariter obſtringunt, quid igitur intereſt inter has & illas? SA. Nimirum quod qui violat legem humanam, immediate peccat adverſus hominem, (ſi mihi concedis ſcholaſticorum floſculis uti) mediate adverſus Deum; qui violat legem divinam, contra. LA. Quid refert, utrum prius miſcueris acetum, an abſynthium, cum mihi utrumque ſit ebibendum? Aut quid refert, utrum lapis à me vulnerato repercuſſus feriat amicum, an ordine verſo? SA. Hoc didici. LA. Et ſi ex materia circumſtantiiſque ſumitur obligandi modus in utriſque legibus; [3] quid intereſt inter auctoritatem Dei, & hominum? SA. Impia percunctatio. LA. Attamen multi credunt plurimum intereſſe. Deus tulit legem per Moſen, nec licet violare: idem [4] fert leges per Pontifices, aut certe Concilium; quid intereſt inter has & illas? Lex Moſis per hominem,leges noſtræ per homines. Et videntur minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quam

1 *Tribuere legibus.*] Id ſumma ope, at non ſine ſumma blaſphemia, urgent Papicolæ: ut poſthabitis legibus divinis, humanas & impias ſuas conſtitutiones ſupra divinas obtrudant.

2 *Mendacii & obtrectationis.*] Laxant in hoc negotio habenas Pontificii, quas tamen Deus lege ſua arctiſſime conſtringit: mendacium officioſum, quo quis juvatur, ex peccatorum ordine proturbantes. Eadem impia libertate utuntur in reſervationibus mentalibus aliiſque iſtius farinæ.

3 *Quid intereſt.*] Egregie & præſenti quæſtioni congruenter dicebat filiis ſuis ſacerdos Heli, 1 Sam.2. ℣ſ.25. Si peccaverit ullus in alterum, judicabit eum magiſtratus: ſed ſi in Jehovam ullus peccat, quis oret illum?

4 *Fert leges.*] Nihil minus: Deus non fert leges per Antichriſtum.

quam quæ Spiritus Sanctus edit per [1] frequens epiſcoporum & eruditorum concilium. Sa. De Spiritu Moſis dubitare non licet. La. Paulus in epiſcoporum vicem venit. Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta, & cujuſlibet epiſcopi? Sa. Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus Spiritu. La. Hæc ſcriptorum auctoritas quouſque ſe porrigit? Sa. Arbitror non ultra Apoſtolos, niſi quod conciliorum eſt inviolata auctoritas. La. Quare de Pauli Spiritu dubitare non licet? Sa. Quia obſtat [2] eccleſiæ conſenſus. La. De epiſcopis dubitare licet? Sa. De his nihil temere ſuſpicandum, niſi res ipſa palam clamitet quæſtum, aut impietatem. La. Quid de conciliis? Sa. Non licet, ſi fuerint rite & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque. La. Eſt igitur aliquod concilium, in quod iſta non competunt? Sa. Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. La. Videtur igitur & de conciliis dubitari poſſe. Sa. Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium [3] judicio conſenſuque recepta comprobataque. La. Poſteaquam exceſſimus [4] pomœria, quibus Deus voluit circumſcribi ſacroſanctam illam & inviolabilem ſcripturæ auctoritatem, videtur mihi & aliud eſſe diſcrimen legum divinarum & humanarum. Sa. Quod? La. Leges

1 *Frequens epiſcoporum.*] Blaſphemum eſt conciliis aſſcribere tantum, quantum Moſi. Nota ſunt, quod unius concilii dogmata ab altero everſa ſunt. Et nihilominus omnia Dei Spiritu acta? Belle quidem. Ergo ſimul Spiritu contradictionis & Dei concilia habita. Relegantur eâdem operâ Conſtantienſis, Lateranenſis, Baſilienſis aliorumque conciliorum acta, ad amuſſim verbo Dei repugnantia.

2 *Eccleſiæ conſenſus.*] Imo & Sp. Sanctus in Pauli epiſtolis loquens.

3 *Judicio conſenſuque.*] Concilia aut ſunt Particularia aut Univerſalia. Illa ita errare poſſunt, ut fidei fundamentum evertant. Eccleſiæ quippe particulares, quas repræſentant, quandoque penitus deficiunt. Conſtat id exemplo Judaicarum & ab hæreticis ſeductarum Eccleſiarum. Univerſalia vero, ſi legitima, nunquam ipſam arcem ſalutis oppugnant, licet in levioribus ſæpe hallucinentur. Hinc Auguſtinus ait, priora concilia à poſterioribus emendari opus habuiſſe.

4 *Pomœria.*] Pomœria id eſt terminos præſcriptos. At proprie loca tam intra quam extra murum, quæ antiqui in condendis urbibus inaugurato conſecrabant, neque patiebantur iis inædificari, Varroni ita dicta quaſi *poſtmœria*; nam veteres, quem nos murum, illi mœrum appellabant.

1 Sunt

La. Leges divinæ [1] ſunt immutabiles, niſi ſi quæ ſunt ejus generis, ut ſignificandi coërcendive gratia videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ deſituras juxta carnalem ſenſum prædixerunt, & Apoſtoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas exiſtunt nonnunquam iniquæ ſtultæque & peſtilentes; unde & abrogantur vel auctoritate ſuperiorum, vel conſentiente neglectu populi. Tale nihil eſt in legibus divinis. Rurſus humana lex ſuapte ſponte ceſſat, ubi ceſſarit cauſſa propter quam lata eſt: veluti ſi conſtitutio juberet ſingulos quotannis aliquid conferre in ſtructuram templi, templo abſoluto ceſſat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata, non eſt lex, niſi fuerit utentium conſenſu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec poteſt abrogari. Quanquam & Moſes legem laturus, ſuffragia populi collegit, non quod hoc eſſet neceſſe, ſed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim eſt, legem contemnere, quam tuo ſuffragio comprobaris. Poſtremo cum leges hominum, quæ fere corporalia præſcribunt, pædagogi ſint ad pietatem, ceſſare videntur, ubi quis profecit ad ſpiritus robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur ſcandalum infirmorum, non malitioſe ſuperſtitioſorum. Velut ſi pater præſcribat filiæ impuberi, ne bibat vinum, quo tutior ſit illius virginitas uſque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent [2] inſtar pharmacorum; ea vero mutantur & cedunt pro re nata, ipſis etiam

1 *Sunt immutabiles.*] Nota diſtinctio legum divinarum in moralem, ceremonialem & forenſem. Ceremonialis ſub Euangelio honorifice ſepulta ob reverentiam Dei, à quo quondam inſtituta, & per Chriſtum abrogata. Gal. 4. ℣ſ. 5. Eph 2. ℣ſ. 14. 15. Coloſſ. 2. ℣ſ. 14. Forenſis ſeu judicialis itidem duravit ad adventum Meſſiæ: nam ad hoc tempus conſiſtere debuit Politia Judæorum, ſecundum Jacobi vaticinium. Geneſ. 49. ℣ſ. 10. Ita ut Chriſtiani non teneantur ſuas reſpublicas juxta hujus normam adminiſtrare: quamquam immutabile manſit quod ex illa lege juri naturæ innititur. De morali autem lege ait Chriſtus Matt. 5. ℣ſ. 18. Amen dico vobis, uſque dum præterierit cœlum & terra, jota unum aut unus apex nequaquam prætericrit ex lege.

2 *Inſtar pharmacorum.*] Φάρμακον tam pro veneno quam ſalutifero medicamento ſumi ſolitum.

etiam medicis approbantibus; qui ſi ſemper iiſdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent quam ſanarent. SA. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua diſplicent, quædam non intelligo. LA. Si lex epiſcopi quæſtum evidenter oleat, hoc eſt, ſtatuat, ut ſinguli parochi bis in anno emant aureo ducato jus abſolvendi à caſibus, quos vocant Epiſcopales, quo plus extorqueat à ſuis; obtemperandum cenſes? SA. Cenſeo, ſed interim clamandum adverſus legem iniquam, excluſa ſemper ſeditione. Sed unde hic mihi percunctator lanio? [1] Tractent fabrilia fabri. LA. Hujuſmodi quæſtionibus ſæpe torquemur in conviviis; interdum [2] diatriba ferveſcit ad pugnam & ſanguinem. SA. Pugnent qui volent: ego cenſeo leges majorum eſſe reverenter ſuſcipiendas, & obſervandas religioſe, velut à Deo profectas; nec eſſe tutum, nec eſſe pium, de poteſtate publica ſiniſtram concipere aut ferere ſuſpicionem. Et ſi quid eſt tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, ſatius eſt ferre, quam ſeditioſe reluctari. LA. Iſta quidem ratione fateor bene conſultum rebus eorum, qui dignitate pollent; & tecum ſentio, nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, qua conſulatur & populi vel libertati, vel commodis. SA. Deus non deſtituet populum ſuum. LA. Verum ubi interim illa libertas Spiritus, quam Apoſtoli promittunt ex Euangelio, quam Paulus toties inculcat clamans, *Regnum Dei non eſt eſca & potus*; [3] *& quod filii non ſimus ſub pædagogo, nec amplius ſerviamus elementis hujus mundi*; aliaque innumera: ſi tanto pluribus [4] conſtitutionibus onerantur Chriſtiani quam Judæi, & ſi arctius

obligant

1 *Tractent fabrilia fabri.*] Admonet unumquemque artificem in ſuis negotiis exerceri oportere. Et *ne ſutor ultra crepidam*, quaſi nemo de iis judicare conetur, quæ ſunt ab ipſius arte ac profeſſione aliena: nam quam quiſque novit artem in hac ſe exerceat.

2 *Diatriba.*] Διατριβή, *diſputatio*; item locus, ubi exercent ſe Philoſophi.

3 *Et quod filii.*] Vide Paulum ad Galat. 2. ℣ſ. 4. 5. & Gal. 3. ℣ſ. 23. 24. 25.

4 *Conſtitutionibus.*] Pluribus certe & gravioribus conſtitutionibus, directe cum libertate Chriſtiana pugnantibus, Pontificia religio premitur, quam olim ſub Veteri fœdere Judaiſmus, cujus jugum nec Apoſtoli nec Patres ferre poterant, teſte Petro.

obligant hominum leges, quam pleraque à Deo tradita præcepta? SA. Dicam, Lanio. [1] Non in hoc eſt Chriſtianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à conſtitutionibus humanis: ſed quod ex fervore Spiritus ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præſcribuntur, nimirum filii potius quam ſervi. LA. Expedite: ſed erant & ſub lege Moſaica filii, & ſunt ſub Euangelio ſervi; atque adeo vereor ne maxima pars hominum; ſiquidem ſervi ſunt, qui lege coacti ſuum officium faciunt. Quid igitur diſcriminis inter novam & veterem? SA. Meo judicio, multum intereſt. Quod vetus ſub involucris docuit, nova ſub oculos poſuit: quod illa ſub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius oſtendit: quod illa ſubobſcure promiſit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte: illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes ſalutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impertiit inſignem illam & ſpiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, ſexuum & nationum homines, linguas, ſanationes, prophetias, miracula. LA. Ubi nunc igitur iſta? SA. Ceſſarunt, non interierunt: vel quia non eſt opus, jam evulgata Chriſti doctrina; vel quia plerique titulo tantum Chriſtiani, fide, quæ eſt miraculorum architectrix, caremus. LA. Si propter incredulos ac diffidentes opus eſt miraculis, talium nunc plena ſunt omnia. SA. Eſt incredulitas ſimpliciter errans, qualis erat Judæorum [2] obmurmurantium Petro, quod Cornelii familiam rece-

1 *Non in hoc eſt Chriſtianorum.*] Chriſtianorum libertas conſiſtit; primo in liberatione à peccato & morte; ſecundo à lege morali, non quoad obedientiam, ſed neceſſitatem perfectè præſtandi ad juſtitiam conſequendam & quoad rigorem & obligationem ad pœnam: tertio in donatione Spiritus Sancti, eximentis miſeram cæcitatem, illuminantis prædicatione Euangelii & vivificantis: quarto in liberatione à lege ceremoniali & multo magis traditionibus humanis, cultus gratia inſtitutis, ut & neceſſitate legalia obſervandi de rebus mediis; qualia ſunt, delectus ciborum, obſervationes dierum & ſimilia.

2 *Obmurmurantium Petro.*] Hiſtoria exſtat Actor 11. ℣. 1. 2. 3. Audierunt autem Apoſtoli & fratres qui erant in Judæa, Gentes etiam recepiſſe ſermonem Dei. Quum igitur aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam, diſceptarunt adverſus

recepiſſet ad Euangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quam à majoribus acceperant, putabant eſſe ſalutiferam, & Apoſtolorum doctrinam eſſe ſuperſtitionem peregrinam: hi conſpectis miraculis converſi ſunt. Nunc qui [1] diffidunt Euangelio, tanta luce per univerſum orbem coruſcante, non ſimpliciter errant, ſed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et ſanandi tempus nunc eſt, puniendi poſt futurum eſt. LA. Quanquam multa dixiſti ſatis probabiliter, tamen mihi propoſitum eſt, non fidere ſalſamentario; ſed adibo Theologum quendam eximie doctum: quidquid is de ſingulis pronunciaverit, cœleſtis oraculi vice fuerit. SA. Quis iſte? Pharetrius? LA. Ille ſimpliciter delirat & ante annos, dignus qui concionetur deliris aniculis. SA. Bliteus? LA. An ego tam loquaci ſophiſtæ credam? SA. Amphicolus? LA. Nunquam ei credam in ſolvendis quæſtionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide ſolvat [2] problemata, qui peſſima fide nondum ſolvit pecuniam? SA. Lemantius? LA. Non utor cæcis ad indicandam viam. SA. Quis igitur? LA. Si ſcire vis, Cephalus eſt, vir trium linguarum, & omnis politioris litteraturæ perpulchre gnarus, tum in ſacris voluminibus & vetuſtis Theologis diu ſtudioſeque verſatus. SA. Dabo rectius conſilium. Eas ad inferos; illic invenies [3] Rabbinum Druinum, qui * Tenedia bipenni diſſeca-

verſus eum qui erant ex circumciſione: dicentes ad viros præputium habentes, introiſti & una ediſti cum illis.

1 *Diffidunt Euangelio.*] Defierunt miracula cum Apoſtolis & primis illis doctoribus: nam confirmatâ Euangelii doctrinâ non erant amplius neceſſaria. Hinc eleganter Auguſtinus: Portentum eſt, qui adhuc portenta & miracula ad Euangelii doctrinam confirmandam flagitat. Definitur autem miraculum opus arduum & inuſitatum vi divina, quæ omnem facultatem naturæ creatæ ſuperat: ad id editum, ut admiratione ſentientes afficiat & fidem erga ſermones Dei confirmet. Non debuit diu uſus miraculorum in eccleſiis eſſe, ne eorundem dignitas exoleſceret. Id indicat Auguſtinus, ubi ait, miracula non moverent, niſi mira eſſent: & mira non eſſent, ſi ſolita eſſent.

2 *Problema.*] Eſt illud quod objicitur. Vel quæſtio quæ proponitur; à προβάλλω, *objicio.*

3 *Rabbinus.*] Magiſter Judaïcus; à *Rabbi*, magiſter. Matth.8.19.

* *Tene-*

ſecabit omnes tuas quæſtiunculas. **La.** Tu præi, quo mihi viam appares. **Sa.** Sed extra jocum: Eſtne verum, quod narras, datam poteſtatem veſcendi carnibus? **La.** Ludebam,[1] te ut urerem. Et, ſi Romanus Pontifex id vellet maxime, ordo ſalſamentariorum moveret ſeditionem. Deinde mundus eſt plenus [2] Phariſaïcis hominibus, qui non alia re ſibi poſſunt vindicare ſanctimoniam, niſi talibus obſervatiunculis: hi nec paterentur ſibi detrahi jam partam gloriam, nec ſinerent minoribus plus eſſe libertatis quam ipſis fuit. Ne in lanionum quidem rem eſſet, permitti liberum quarumlibet rerum eſum. Tum enim varius eſſet eventus noſtræ negotiationis; nunc certius eſt lucrum, & minus aleæ, minuſque laborum. **Sa.** Veriſſima prædicas; ſed eadem incommoditas ad nos rediret. **La.** Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo ſalſamentario cum lanione conveniat. Jam ut incipiam & ipſe ſerio loqui, quemadmodum fortaſſis expediret populum Chriſtianum paucioribus conſtitutiunculis obſtringi, præſertim ſi quæ non multum, aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam officiunt: ita non libet ab iſtis ſtare, qui omnes omnium hominum conſtitutiones rejiciunt, neque flocci faciunt. Imo ob hoc ipſum multa faciunt, quia præceptum eſt ne faciant. Attamen demirari non poſſum in pleriſque rebus præpoſtera mortalium judicia. **Sa.** Idem nec ego ſatis admirari poſſum. **La.** [4] Cœlum terræ miſcemus, ſi quid periculi ſuſpicamur, ne

* *Tenedia bipennis.*] Conveniet in eos, qui nimium ſeverè judicant ac puniunt: aut qui celeriter expediunt controverſias & litium ambiguitates. Inde translatum, quod olim rex Tenedi ſecurim geſtans, lites audire conſuevit: cauſaque judicata, protinus eum, qui feciſſet injuriam, ſecuri percuteret.

1 *Te ut urerem.*] Urerem id eſt cruciarem, vexarem: iſta enim ſignificatione per translationem ſæpius invenitur.

2 *Phariſaïcis hominibus.*] Phariſaicus per antonomaſian pro ſubdolo, fucato, hypocrita: tales Phariſæi, quos vivis coloribus deſcriptos invenies à Chriſto Matth. 23.

3 *Et minus aleæ.*] Alea proprie teſſera vel ipſe ludus teſſerarum: Metaphoricè pro quavis fortuna & periculo, ut hoc loco.

4 *Cœlum terræ miſcere.*] Proverbialis hyperbole eſt, pro eo, quod eſt omnia perturbare, nihilque non facere. Sic Juvenal. *Clames licet, & mare cœlo confundas.*

ne quid decedat ponderis ſacerdotum conſtitutionibus auctoritatique: & dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur quam oportet. [1] Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim, malum exitiabilius. Debetur epiſcopis ſuus honos; quis negat? præſertim ſi agunt quod dicuntur. Sed impium eſt, honores ſoli Deo debitos, transferre in homines, & dum impenſe reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; ſed interim adhibenda cautio, ne Deus per hanc occaſionem ſuo fraudetur honore. SA. Itidem videmus multos in tantum fidere [2] corporalibus cæremoniis, ut his freti, negligant ea quæ ſunt veræ pietatis; ſuis meritis arrogantes quod eſt divinæ largitatis, & ibi conſiſtentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ [3] per ſe nec bonæ ſunt, nec malæ. LA. Quin in eadem re cum duo ſunt, quorum alterum altero præſtantius, ſemper deterioris eſt nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis ſunt, ubique pluris fiunt, quam ea quæ ſunt animi. Et hominem occidiſſe, pro gravi crimine ducitur, ut eſt: at peſtifera doctrina, [4] vipereis inſtinctibus corrupiſſe mentem hominis, ludus eſt. Si ſacerdos alat capillitium, aut veſtem ſumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: ſi bibat

1 *Sic à Scylla, &c.*] Evitata Charybdi in Scyllam incidi: hoc eſt, dum vito gravius malum, in alterum diverſum incidi. ut *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* B. *Uyt 't vagevier in de hel.*

2 *Corporalibus cæremoniis.*] Graphice depingit Pontificiorum ſuperſtitiones. Quantum, bone Deus, tribuunt externo cultui ab hominibus invento! Quam fidunt ſuis operibus, quæ Deo non ſine ſpirituali ſuperbia admetiuntur! Videantur ipſorum ſuperſtitioſæ & blaſphemæ preculæ ſanctis dictæ, ad numerum nodorum, peregrinationes religionis ergo, confeſſiones auriculares, communicationes miſſarum, eleemoſynæ, ſpontanea paupertas, cæca obedientia, punitiones corporum, jejunationes aliaque alia innumera: quibus umbris in tantum innituntur, ut ipſum corpus elabi ſibi ſinant.

3 *Per ſe nec bonæ ſunt.*] Unico verbo adiaphora nuncupantur res nec bonæ nec malæ per ſe.

4 *Vipereis inſtinctibus.*] Certe ſicut anima præſtantior corpore, ita majus animam falſis doctrinis & hæreſibus infeciſſe & interfeciſſe, quam corpus.

1 *Aua-*

bibat in lupanari, ſi ſcortetur, ſi ludat aleam, ſi vitiet alienas uxores, ſi nihil attingat ſacræ lectionis, tamen columna eſt eccleſiæ. Non excuſo mutatam veſtem, ſed accuſo præpoſterum judicium. Sa. Imo ſi non perſolvat penſum precum horariarum, paratum eſt [1] anathema: ſi fœneretur, ſi [2] ſimoniam admittat, impune eſt. La. Si quis videat Carthuſianum aliter veſtitum, aut veſcentem carnibus, quam execratur, quam horret, quam timet, ne terra dehiſcens & ſpectatorem & ſpectatum abſorbeat! idem ſi videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifeſtis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. Sa. Veluti ſi [3] quis videat Franciſcanum enodi cingulo cinctum, [4] aut Auguſtinenſem non corio, ſed lana cinctum, aut diſcinctum Carmelitam, aut [5] cinctum Rhodienſem: rurſus ſi percalceatum Franciſcanum, aut

1 *Anathema.*] Ἀνάθεμα ſeu Ἀνάθημα excommunicatio, execratio. Inde & anathematizare, diris devovere. Alioquin & anathema in ſacris literis pro ſacris oblationibus, re perditioni devota & ipſa perditione ſumitur.

2 *Simoniam admittat*] Simonia nundinatio, qua quis pretio Eccleſiaſticas functiones & dignitates, quæ mera ſunt Spiritus Sancti dona, ambit & conſequitur. Nomen invenit à Simone illo Mago, qui pecunia ſibi comparare volebat Spir. Sancti dona. Actor. 8. ỳſ. 18. 19. Quum conſpexiſſet Simon per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari Spiritum Sanctum, obtulit iis pecunias, dicens: Date etiam mihi poteſtatem, ut cuicunque impoſuero manus, recipiat Spiritum Sanctum. Quantopere vero ſimonia in Papatu exerceatur jam olim Baptiſta Mantuanus indicavit, ubi canit: Romæ venale eſſe cœlum & Deum ipſum, non tantum aurum, thus & honores.

3 *Quis videat Franciſcanum.*] De cultu & vario veſtium genere videatur doctiſſimus liber Rodolphi Hoſpiniani de origine & proceſſu Monachatus.

4 *Aut Auguſtinenſem.*] Quemadmodum Franciſcanorum togæ cingulo nodis implicito conſtringuntur, ita Auguſtinenſium coriacio. Ordinem hi falſo ad autorem Auguſtinum deferunt. Quod & vulgatus verſiculus innuit:

Mendici fratris induti veſtibus atris,
Auguſtinus ego nomen habere nego.

Primus Auguſtinianorum inſtitutor Gullielmus quidam Dux Vaſconienſis Comes Pictavienſis, Bernardi diſcipulus, ut Volaterranus teſtatur. Poſt illius obitum admodum diſperſi & in Guilielmitas, fratres Joannis Boni, Fabalos, Brittinos, fratres pœnitentiæ Chriſti diſtincti ſunt. Alexander IV. demum omnes in unum collegit, & regulam Auguſtini præſcripſit.

5 *Cinctum Rhodienſem.*] De Carmelitis alias actum. Rhodienſes ab inſula Rhodo in mari Carpathio Cariæ adjacente. Hanc à Chriſtianis receptam anno 1311. tandem Solymanus Turcarum imperio ſubjecit, deditionem faciente Liladamo militiæ Rhodienſis præfecto.

1 *Semi-*

aut [1] ſemicalceatum Cruciferum: nonne concitaret [2] Tyria (quod dici ſolet) maria? La. Imo nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixiſſes prudentem, altera abortiit, altera [3] concidit ſyncope, quod conſpicerent Canonicum quendam ſacris virginibus præfectum, in propinqua vicinia, ſed tamen in publico, obambulare, qui veſtem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eædem crebro viderant aves ejuſmodi comeſſantes, cantillantes, ſaltitantes, non addam cætera, nec ullam ſentiebant nauſeam. Sa. Sexui fortaſſe debetur venia. Opinor tibi notum Polythreſcum. Is ægrotabat periculoſe: [4] phthiſis erat. Medici diu ſuaſerant, ut veſceretur ovis & lactariis; ſed fruſtra: eodem cohortabatur Epiſcopus. Ille cum eſſet vir non indoctus, & Theologiæ [5] baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriuſque medici conſilio morem geſturus. Ita viſum eſt medicis & amicis ut falleretur; parata eſt ſorbitio ex ovis & lacte caprino: dictum eſt lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliuſcule, donec puella quædam fucum prodidit. Ibi cœpit quod comederat revomere. At idem ſuperſtitioſus in lacte, nulla religione commotus eſt, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam Chiro-

1 *Semicalceatum Cruciferum.*] De Cruciferorum origine admodum inter ſe digladiantur Scriptores. Illud maxime veriſimile cum expeditionibus in Syriam emerſiſſe. Cumque ordo labaſceret, Innocentius III. denuo erexit: quia Albigenſes, quorum cauſa Romæ magnus tumultus eſſet exortus, opera horum, cruce notatorum, crudeliter deleviſſet.

2 *Tyria maria.*] Id eſt, ſummos tumultus. *Tyria* ergo *maria*, proverbio dicebatur, de re magnopere tumultuoſa, periculique plena. Feſtus Pompejus inde natum adagium indicat, quod Pœni Tyro oriundi, adeo potentes mari fuerunt, ut per hos omnibus mortalibus navigario eſſet periculoſa.

3 *Concidit ſyncope.*] Συγκοπὴ figura grammatica cum litera aut ſyllaba è medio vocis exſcinditur: à συγκόπτειν concido, conſcindo. Hic autem ſyncope ſeu ſyncopa eſt morbi ſpecies; nempe definiente Ægineta, præceps lapſus omnium facultatum ſeu virium in corpore humano.

4 *Phthiſis.*] Pulmonum exulceratio, corpus univerſum ſenſim colliquans. Gr. φθίω, φθίσις. Belg. *Teering.*

5 *Baccalaureus.*] *Baccalaureus* quid ſit antehac dictum, promotionis ſcil. primus gradus in Academiis, præcipue Pontificiorum.

1 *Chiro-*

[1]Chirographum ſimpliciter exhibitum clam ungui ſciderat. Delatum eſt jusjurandum; ego illi ceſſi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejuſmodi delationes. Quid hoc judicio perverſius? Peccabat adverſus mentem eccleſiæ, qui heic non obtemperarit ſacerdoti & medicis: & in perjurio manifeſto firmam habebat conſcientiam, tam infirmus in lacte. La. Heic mihi ſuccurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentiſſima, quo ſermonis amaritudinem (nam in die [2]paraſceues exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem ſacram oppreſſerat adoleſcens: uteri tumor arguit factum, convocatus eſt virginum chorus, præſedit abbatiſſa. Accuſata eſt. [3]Inficiali ſtatui non erat locus. Argumentum erat neceſſarium. Confugit ad ſtatum qualitatis, niſi mavis tranſlationis. Oppreſſa ſum à valentiore. At ſaltem exclamaſſes. Feciſſem, inquit, ſed in dormitorio nefas eſt ſolvere ſilentium. Sit hæc fabula; modo fateamur hoc ſtultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique ſilebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis [4]Benedictini, ſed ex eorum numero qui non veſcuntur carnibus, niſi extra locum, quem appellant magnum refectorium. Habebatur doctus, & ipſe volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilareſcere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat [5]thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus.

Sa. Erat

1 *Chirographum.*] Quo debitor creditori debitum profitetur. Belg. *Een Obligatie.* ex χεὶρ, manus, & γράφω, ſcribo.

2 *Paraſceue.*] Gr. παρασκευή, præparatio. Eo die Judæi ſe parabant ad ſabbatum. Vox ſumpta videtur ex Exod. 16. 5. Proprie *paraſceue* ſabbati, eſt ea pars diei Veneris, quæ à nona hora incipiebat, & circiter duodecimam deſinebat, ubi ſolennia inibant. Etiam totus ille dies Veneris παρασκευὴ dicebatur. Belg. *Goe vrydagh.* Paraſceue ergò eleganter dicebatur ἡ προσάββατον, id eſt, præcedanea feſti dies.

3 *Inficialis ſtatus.*] Quum factum negatur. Qualitatis, quum defenditur, ut jure factum. Tranſlationis, quum culpa facti transfertur in alium.

4 *Benedictini.*] Ordo hic autorem agnoſcit Benedictum quendam Nurſienſem: qui, teſte Trithemio, obiit a. 542.

5 *Thermæ.*] Sunt aquæ naturaliter calidæ, è terræ viſceribus manantes: etiam artificialiter calentes. Belg. *Badtſtoven.*

3 Can-

SA. Erat unde id fieret? LA. Poſſidebat annue ſexcentos florenos. SA. O paupertatem optabilem! LA. Ex vino & Venere incidit in phthiſin. Deſperantibus medicis, abbas imperabat eſum carnium, addens illud terribile verbum, *ſub pœna inobedientiæ.* Ille vix adigi potuit, ut moriens guſtaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. SA. Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. LA. Divina. SA. Nonne abbas eſt prægrandi obeſoque corpore, lingua ſubblæſa? Prior humiliore ſtatura, ſed erecta, gracili vultu? LA. Divinaſti. SA. Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipſe vidi, cuique non interfui ſolum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ viſebant cognatos ſuos. Ubi veniſſent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta conſuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, niſi dictis precibus veſpertinis, nec ſuſtinebant ex alio codice dicere quam ex ſuo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? [1] Cantherio recurrit famulus: ſub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. LA. Hactenus nihil audio quod ſit magnopere reprehendendum. SA. Nimirum dimidium duntaxat audiſti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilareſcere vino: tandem riſu ſoluto, jocis parum pudicis perſtrepuit convivium; ſed nemo licentius egit, quam illæ, quæ niſi dictis ex ordinis forma precibus, cœnare noluerunt. A convivio, luſus, choreæ, cantilenæ, reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum ſit parum virgineum, niſi me fallebant procemia, laſcivi luſus, nutus & ſuavia. LA. Iſtam perverſitatem non tam imputo virginibus, quam ſacerdotibus, earum

1 *Cantherio.*] Cantherius eſt equus, cui teſticuli amputantur. Caſtrantur autem, ut ad onere portanda fiant aptiores, edomita ferocitate.

2 *Palpe-*

earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula penſabo, quin potius audies oculatam hiſtoriam. Hiſce diebus aliquot conjecti ſunt in carcerem, quod auſi ſint die Dominico panem coquere, cum forte deeſſet. Equidem non damno factum, ſed excutio judicium. Aliquanto poſt die Dominico, qui vulgo [1] *Palmarum* dicitur, forte erat cur vicus propinquus mihi eſſet adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam à prandio, obvium habeo ridiculumne dicam, an miſerandum ſpectaculum; arbitror nulla Bacchanalia plus habuiſſe turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quam navis deſtituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius ſuſtinebant lapſantem, ſed ipſi parum firmi: alii ſubinde cadebant, ægreque ſurgebant: nonnulli quernis frondibus erant coronati. SA. Magis conveniebat [2] pampineis; tum addendi [3] thyrſi. LA. Senior quidam [4] Silenum agens, ſarcinæ in morem ſublimis geſtabatur humeris, eo geſtu quo ſolent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, niſi quod pronus bajulabatur, ne vomitu præfocaretur ſupinus. Is miſere convomebat ſuras & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quiſquam erat ſobrius; plerique ridebant, ſed ſic, ut facile diceres mentem abeſſe. Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingreſſi ſunt, idque clara luce. SA. Unde collegerant eam inſaniam? LA. In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quam in urbe: eo ſe contulerant aliquot combibones, quo vilius inſanirent, ſed largius. Non enim minus impenſum eſt pecuniæ, ſed plus contractum eſt dementiæ. Hi ſi guſtaſſent ovum, velut admiſſo parricidio pertracti fuiſſent in

1 *Palmarum.*] Eſt ille dies Dominicus, qui proxime antecedit ipſum paſcha. Vocant autem *Palmarum diem*, ad memoriam Chriſti ingredientis Jeroſolymam, & ab obvia turba ramis palmarum & fauſtis acclamationibus excepti.

2 *Pampineis.*] Quia Baccho operabantur.

3 *Thyrſi.*] Haſtæ viteæ quas geſtabant agentes Bacchanalia.

4 *Silenum agens.*] Silenus apud Virgil. inducitur ſenex Epicureus: eſt & Deus comes Bacchi.

1 *Jejunii*

in carcerem: cum præter omiſſam ſacram concionem, præter neglectas preces veſpertinas, in die tam ſacro, tantum intemperantiæ publicitus eſſet admiſſum, nemo puniit, nemo deteſtatus eſt. Sa. Atqui ne iſtuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet feſtis potatur, cantatur, ſaltatur, pugnatur tanto ſtrepitu, tantoque tumultu, ut nec ſacrum peragi, nec ſacra concio poſſit exaudiri. Iidem ſi eodem tempore conſuiſſent calceum, aut ſi in die Veneris guſtaſſent ſuillam, capitis accerſerentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potiſſimum eſt inſtitutus, quo vacaret audire doctrinam Euangelicam: & ideo vetitum conſuere calceos, ut ſit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perverſitas? La. Prodigioſa. Jam in ipſo [1] jejunii præſcripto, cum duo ſint; alterum abſtinentia [2] cibi, alterum delectus cibi; nemo neſcit prius illud præcepti divini, aut certe juxta præceptum divinum eſſe; alterum vero non ſolum humanum, verum etiam [3] propemodum pugnans cum apoſtolica doctrina, utcunque hoc excuſamus: tamen heic quoque præpoſtero judicio cœnare vulgo impune eſt, guſtaſſe cibum ab homine vetitum, à Deo permiſſum, & item ab

1 *Jejunii præſcripto.*] Sex ſolidas rationes adfert Ameſius, quibus Pontificiorum jejunia nervoſe oppugnat. 1. Quod ſtata quædam tempora, ex ordine recurrentia jejuniis dicantur. quod naturæ extraordinari ex occaſione ſpeciali pendentis, plane repugnat. 2. Quod illa tempora nonnunquam producant ultra ſpatium, vel exercitio extraordinatio, vel abſtinentiæ jejunii congruens: ut in quadrageſima. 3. Quod delectum quendam habent ciborum & ridiculum, dum carne abſtinent, vino & cupediis utuntur: & impium, quia carne abſtinent, tanquam pro illo tempore, immunda, quæ eſt doctrina dæmoniorum. 4. Quod hæc tempora & hunc ciborum delectum, legibus humanis & conſcientiam obligantibus, toti Eccleſiæ obtrudunt: eaque magis rigidis & ſeveris pœnis ſanciunt, quam legem ipſam Dei. 5. Quod cultum collocent, in ipſa abſtinentia, quam præſcribunt. 6. Quod ſatisfactionem & meritum ſuis jejuniis aſcribunt.

2 *Cibi.*] Hæc abſtinentia non tantum circa cibum & potum, ſed etiam alia omnia verſatur, quibus voluptati corporeæ indulgetur. Dan. 10. ℣ſ 3. Et talis ac tanta eſſe debet, ut ex illa aptiores reddamur ad extraordinariam humiliationem. Ezech. 8. ℣ſ. 21.

3 *Propemodum pugnans.*] Mitigatio per vocem *propemodum* omittenda: imo delectus ille ciborum ex diametro pugnat cum Euangelica doctrina.

1 *Eſſe*

ab Apoſtolis, capitale eſt. Jejunium tametſi non conſtat [1] eſſe certo præceptum ab Apoſtolis, tamen illorum exemplis ac litteris commendatum eſt: at interdictum ciborum eſum, quos Deus creavit [2] ad veſcendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot [3] lemmatis eſt opus? Et tamen toto paſſim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur: ſi valetudinarius guſtet pullum gallinaceum, periclitatur Chriſtiana religio. In Anglia vulgus Quadrageſimæ tempore, [4] juſtam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: ſi febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam ſacrilegium admiſſum videtur. Apud eoſdem in Quadrageſima, quo jejunio ut [5] nihil antiquius, ita nihil [6] ſanctius habitum eſt apud Chriſtianos, impune cœnatur, ut dixi: ſi tentes idem extra Quadrageſimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem? allegant patriæ conſuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit conſuetudinem: & ipſi ſibi ignoſcunt, qui negligant vetuſtiſſimam totius eccleſiæ conſuetudinem. SA. Nec probandus eſt, qui ſine cauſſa negligit conſuetudinem patriæ,

1 *Eſſe certo præceptum.*] Eleganter, ut ſolet, Ameſius: in Novo Teſtamento jejunium, non eſt proprie medium cultus, vel qua efficit aliquid vel ex inſtitutione ſignificat, vel coram Deo, vel coram hominibus, ſed quatenus diſponit ad extraordinarium exercitium cultus.

2 *Ad veſcendum.*] Locus exſtat apud Paulum 1 Tim. 4. ℣ſ. 3. 4. Ubi hanc ciborum prohibitionem doctrinam Dæmoniorum nuncupat. Solidiſſimas ejus rei rationes paulo ante ex Beza dedimus, in hunc locum Paulinum commentante.

3 *Lemmatis.*] Id eſt, argumentis; ſed proprie argumentum futile, lemma dicitur.

4 *Juſta cœna.*] Satis magna.

5 *Nihil antiquius.*] Nam inſtitutionem Quadrageſimæ, alii ad Teleſphorum Papam referunt, alii antiquiorem ſtatuunt.

6 *Sanctius.*] Sanctitaſne eſt? Quæ non niſi mera κακοζηλία & perverſa Chriſti imitatio, quadraginta dies jejunantis. Quantum vero diſcrimen inter jejunium Chriſti & ſuperſtitioſorum quorundam Chriſtianorum! Ille ſemel tantũ jejunavit, nec id à quoquam unquam exegit. Hi ſingulis annis jejunant. Ille toto illo tempore nihil comedit: quod nuſpiam mandant S. literæ ut imitemur. Hi piſcibus aliiſque deliciis utuntur, non minus ſapidis quam carnes ſunt. Eleganter Chryſoſtomus: *Non mandavit, inquit, tibi Dominus, ut jejunares quadrageſima, quamvis id mandare potuiſſet. Quid ergo mandavit? Diſcite, inquit, à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Nihil ſanctius ergo quadrageſima? Imo nihil ſuperſtitioſius: utpote qua populo obtruduntur delectus ciborum, preculæ aniles, cantica impia & peregrinationes prophanæ & idololatricæ. Dum interim de peccatis corrigendis nulla fit mentio.

trix, in qua vivit. La. Nec ego criminor eos, qui Quadrageſimam cum Deo ventreque partiuntur, ſed indico præpoſterum de rebus judicium. Sa. Cum dies Dominicus præcipue legatur inſtitutus, quo populus ſimul conveniret ad audiendum ſermonem Euangelicum: qui non audit [1] miſſam, abominabilis eſt: qui negligit concionem, malens pila ludere, purus eſt. La. Quantum flagitium admiſſum exiſtiment, ſi quis ſumat [2] Euchariſtiam illotis [3] faucibus? quam nihil trepidant, cum idem faciunt illoto animo, perverſiſque cupiditatibus ſordidato? Sa. Quam multi ſunt ſacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam ſacrificent calice & patina nondum ab epiſcopo conſecrata; aut quam ſacrificent veſte quotidiana? At inter hos qui ſic affecti ſunt, quam multos videmus, qui non verentur ad ſacram menſam accedere, noctis proximæ crapula adhuc temulenti? Quanta trepidatio, ſi forte contigerint corpus Domini, ea manus parte, quæ ſacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione diſpicimus, ne profanus animus offendat Dominum? La. Vaſa ſacra non attingimus, & piaculum admiſſum arbitramur, ſi id forte acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritus, quam ſecuri violamus? Sa. Humana conſtitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luſcus recipiatur ad ſacra miniſteria. Hic quam ſumus difficiles? & tamen interim paſſim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites & homicidas. Dicunt, Latent nos animorum

1 *Miſſam.*] Miſſæ vocabulum Pontificii quidam ad Hebraicum *Maſath* vel *Miſſach* deducere ſtudent: at fruſtra. Origo notior eſt. Nempe ex veteri Eccleſia orta, ubi diaconus non communicaturos dimittens, clara voce clamabat: *Ite, miſſa eſt.* Quod autem Eraſmus hic narrat, revera etiamnum in Papatu obtinet.

2 *Euchariſticam.*] Varia nomina invenit in S. Scriptura & apud Patres cœna Domini, nempe *menſæ Domini*, *communicationis corporis Chriſti*, *communionis*, *Novi teſtamenti*, corporis & ſanguinis Domini, fractionis panis, & Græcis *ἀγάπης*, *συνάξεως*, ut & à gratiarum actione *εὐχαριστίας*. Quæ omnes impropriæ loquutiones.

3 *Faucibus.*] Dicit faucibus: quandoquidem ſacrificulus communicanti hoſtiam orbicularem in os ingerit, contra Chriſti inſtitutionem & veteris Eccleſiæ morem. Præcipue cum verbum *λαμβάνειν*, à Chriſto uſurpatum, proprie accipitur de *accipere manu*.

1 *Occul-*

rum morbi. De [1] occultis non loquor, de his loquor quæ magis in propatulo ſunt, quam vitia corporis. La. Sunt & epiſcopi, qui ex functionibus nihil ſibi vindicant, præter rationes, aliaque ſordida: concionandi munus, quæ prima dignitas eſt epiſcopi, cedunt quamlibet ſordidis; haud quaquam facturi, niſi præpoſtero judicio tenerentur. Sa. [2] Qui feſtum diem violat ab epiſcopo quopiam inſtitutum, rapitur ad pœnam. Et ſatrapæ quidam, qui tot conſtitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt [3] canonicas electiones, opprimunt immunitates eccleſiaſticorum, ne his quidem parcentes domibus, quæ fovendis ſenibus, ægrotis & egenis ex piorum hominum eleemoſynis inſtitutæ ſunt: abunde Chriſtiani ſibi videntur, ſi ſæviant in leviſſimarum rerum prævaricatores. La. [4] Præſtat ſatrapas miſſos facere; loquique de ſalſamentis & carnibus. Sa. Aſſentior; redeamus igitur ad jejunium & piſces. Audivi Pontificum leges nominatim excipere pueros, ſenes, ægrotos, invalidos, gravem laborem ſuſtinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. La. Idem & ipſe frequenter audivi. Sa. Rurſus audivi præcellentem quendam Theologum, [5] opinor Gerſoni nomen eſſe, hoc addere, ſi quis extiterit cauſſæ paris momenti, cum his quæ pontificum leges nominatim excipiunt, ſimiliter ceſſare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiares habitus, qui reddunt capitaliorem inediam, quam morbus evidens; & ſunt vitia, morbive, qui non apparent, cum revera plus habeant diſcriminis. Proinde qui ſibi notus eſt, nihil opus habet conſulere ſacerdotem; quemadmodum infantes non conſulunt ſacerdotem, quia

1 *Occultis.*] Recte: nam de occultis non judicat Eccleſia.

2 *Qui feſtum.*] Sed qui à Deo inſtitutum ſabbathum violat, impune id illi.

3 *Canonicas electiones.*] Ut nempe Canonicorum reditus in proprium commodum convertant.

4 *Præſtat ſatrapas.*] Satrapa, ut ante dictum, vox Perſica, Provinciæ præfectum deſignans.

5 *Opinor Gerſoni.*] De Gerſonis eruditione, vita & morte conſule, quæ ſuperius annotata.

quia cauſa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer ſenes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut eſum piſcium, bis peccant primum adverſus fraternam caritatem; deinde adverſus mentem pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus obſervata perniciem adferret. Chriſtus quidquid inſtituit, ad ſanitatem animi & corporis inſtituit. Nec ullus Pontifex ſibi vindicat tantam poteſtatem, ut ſua conſtitutione quenquam adigat ad vitæ diſcrimen. Veluti, ſi quis ex inedia veſpertina contrahat [1] inſomniam, & ob inſomniam periclitetur [2] paraphreneſi, ſimul & adverſus eccleſiæ mentem, & adverſus Dei voluntatem homicida eſt ſui. Principes quoties commodum eſt, edita lege minantur ſupplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, ſi non infligerent mortem corporis, niſi ob cauſſas in divinis litteris expreſſas. In odioſis Dominus longius avocat ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens iraſci: nos ob humanam conſtitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus neceſſitatem. Imo quoties apparet cauſa probabilis, caritatis eſt ultro hortari proximum ad ea quæ poſtulat corpuſculi imbecillitas. Et, ſi nulla apparet cauſa, tamen Chriſtianæ charitatis eſt benigne interpretari, quod recto animo fieri poteſt, niſi qui comedit, præ ſe ferat manifeſtum eccleſiæ contemtum. Contumaciter ac ſeditioſe veſcentes, recte punit magiſtratus profanus: at quid quiſque domi ſuæ pro corpuſculi ſanitate comedat, medicorum eſt curare, non magiſtratuum. Quod ſi quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum; ipſi ſeditionis accerſantur, non is qui ſervivit valetudini, [3] nec divina, nec humana lege violata.

Heic

1 *Inſomniam.*] Inſomnia Græcis ἀϋπνία, qua quis ſe ſomno non poteſt dare. Alioqui inſomnia in plurali, neut. gen. Græcis ἐνύπνια, quæ in ſomnis videmus, præcipue triſtiora.

2 *Paraphreneſis.*] Deliratio. Id eſt, levior inſania.

3 *Nec divina.*] Certe qui cibos aut carnes, vetitas humanis conſtitutionibus Pontificum, comedit, nullo modo legem

Heic certe non in loco prætextimus auctoritatem pontificum, quorum tanta eſt humanitas, ut ubi cognorint cauſam haud abſurdam, ultro invitent ad ea quæ poſtulat valetudo, diplomatis arment adverſus malorum obtrectationes. Denique per univerſam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum ſaluti conſulentes, quos illa lex non adſtringit. Quin & in concionibus ſacris audivi Theologos paulo minus Phariſaïcos dicere, Nihil eſt quod vereamini cœnæ tempore ſumere panem unum, & [1] heminam vini cereviſiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum ſibi ſumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum eccleſiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent juſtam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expreſſis cauſſis declararunt ſibi placere? Dicatur zelus, ſi quis durius tractet corpus ſuum: nam ſibi quiſque notus eſt: at ubi pietas, ubi charitas iſtorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra ſenſum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, ſpiritu promtum, corpuſculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? La. Suggerit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem noſti, virum jam natu grandem, videlicet ſexagenarium: valetudine plus quam vitrea, tum quotidianis morbis, iiſque atrociſſimis, graviſſimiſque ſtudiorum laboribus ſic afflicta, ut vel [2] Milonem poſſint dejicere: ad hæc occulta quadam naturæ proprietate, vel à puero ſic & abhorrens à piſcium eſu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentarit abſque

legem Dei violat. Chriſti verba ſunt Matth. 15. ℣ 11. *quod ingreditur os, non coinquinat hominem.* Et Pauli: *Quicquid vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes:* ut & ejuſdem alibi: *omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil eſt mundum.* Et ad Coloſ. *Nemo vos judicet in cibo & potu.*

1 *Hemina.*] Menſuræ genus, ſextarii dimidium.

2 *Milonem.*] Milo Crotoniates, athleta, qui taurum in Olympico certamine ictu nudæ dextræ occidiſſe dicitur, & ſine fatigatione per ſtadii ſpatium ſuprà humeros portaſſe, totumque eo die comediſſe.

abſque capitis diſcrimine : poſtremo diplomatis pontificum abunde communitus adverſus Phariſaïcas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviſerat civitatem [1] Eleutheropolim, non omnino ſuo nomini reſpondentem. Erat autem Quadrageſimæ tempus : datus eſt unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim veſcebatur piſcibus, ne quem offenderet, cum haberet præter neceſſitatem à pontifice diploma, per quod licebat veſci quibuſlibet. Jam præſentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem, ſed morte crudeliorem : parat abitum, & res urgebat, niſi maluiſſet ibi decumbere. Ibi quidam ſuſpicantes illum hoc maturius abire, quod non ferret eſum piſcium, effecerunt, ut Glaucoplutus vir apprime doctus, & primæ in ea Republica auctoritatis, Erotem invitaret domum ſuam ad jentaculum. Eros jam turbæ ſatur, quam in publico diverſorio vitare non poterat, aſſenſus eſt ; ſed hac lege, ne quis eſſet apparatus præter ova duo ; quæ ſtans ubi comediſſet, equum conſcenderet. Promiſſum eſt ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indigne ferens, præter ova nihil attigit ; & abrumpens convivium, conſcendit equos, deducentibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor neſcio quo modo pervenerit ad [2] ſycophantas. Ab his rumor ſparſus eſt tam atrox, ac ſi decem homines fuiſſent veneno necati. Nec ea civitas modo perſtrepuit hac fabula ; ſed eodem ferme die rumor ad alias civitates tranſvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid [3] veris addiderat ; Erotem, ni propere fugiſſet, accerſendum

1 *Eleutheropolis.*] Id eſt, libera civitas, ab ἐλεύθερος, *liber*, & πόλις, *urbs*.

2 *Sycophantas.*] Συκοφάντης, ſugillator, calumniator, delator. Origo vocis ab aliis aliter traditur. Plutarchus hanc exhibet ; *Sycophantæ* ex cupiditate aliis negotium faceſſendi nomen factum ajunt. Nam cum Athenis vetitum eſſet efferre ficus, qui eos deferebant accuſabantque, *ſycophantæ* dicti ſunt.

3 *Veris addiderat.*] Idem innuit Ovidius de fama loquens : *Quæ veris addere falſa Gaudet & è minimo ſua per mendacia creſcit.* Livius : Incerta in majus vero ferri ſolent famâ. Tacitus ; Cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Symmachus ; Video famam rerum nequaquam poſſe cohiberi, quæ ut fieri amat, ita majus præſentia nunciabit.

1 *Epho-*

dum fuiſſe ad magiſtratum. Hoc ut erat falſiſſimum, ita verum erat, Glaucoplutum magiſtratui expoſtulanti ſatisfeciſſe. Jam Eros ſic affectus, ut dixi, ſi vel in publico carnibus veſceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadrageſimam, ſed præcipue diebus feſtis, bibitur uſque ad inſaniam, clamatur, ſaltatur, pugnatur, luditur alea proxime templum, ut ſacra concio non poſſit audiri; & nullum eſt offendiculum. SA. Mira judiciorum perverſitas. LA. Accipe fabulam huic non diſſimilem. Jam ferme biennium eſt, quod idem Eros valetudinis ergo viſeret Ferventiam; ego officii gratia comitatus ſum. Divertit in ædes veteris amici; cujus crebris litteris fuerat evocatus. Is eſt vir præpotens, & illius eccleſiæ procerum unus. Ventum eſt ad piſces; rurſus Eros cœpit periclitari: agmen morborum erat, febris, [1] cephalalgia, vomitus, calculus. Hoſpes tametſi videret graviter periclitantem amicum, non auſus eſt tamen carnium micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot cauſſas cur liceret, viderat diploma, ſed metuebat linguas hominum. Et jam eo profecerat morbus, ut fruſtra daturus fuerit. SA. Quid Eros? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quam amicum ulla gravet invidia. LA. Incluſit ſe cubiculo, triduum victitavit ſuo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua ſaccharo decocta. Simul atque ſe remiſerat febris, conſcendit equum, ſecum deferens commeatum. SA. Quem? LA. Lac amygdalinum in laguncula, & uvas paſſas in crumena. Ubi domum rediit, tum [2] aperuit ſeſe calculus, totumque menſem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, ſævus, ſed vanus carnium rumor ſequutus eſt, & Lutetiam uſque perlatus, non ſine frequenti ſplendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu reme-

1 *Cephalalgia.*] Κεφαλαλγία capitis dolor, à κεφαλὴ caput, & ἄλγος dolor.

2 *Aperuit ſeſe calculus.*] Hic Eros ipſe Eraſmus: & procul dubio, ut & ex vita ipſius liquet, vera ſunt, quæ hic ſub ficto nomine narrantur. Quod ad piſces attinet, ſolebat ſolo illorum odore offendi. Porro tenerrimæ valetudinis, ſæpius cephalalgia, febri & calculo laborabat.

remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? SA. Ut in illorum capita cuncti ſuas matulas effundant, & ſi forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel ſic agnoſcant ſuam veſaniam. LA. Certe hanc Phariſaïcam impietatem oportebat acrius Theologorum conviciis flagellari. De hoſpite vero illo quid cenſes? SA. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de cauſſis, quantas tragœdias interdum excitet populus. LA. Sit hoc ſane prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi ſunt, qui cum in ſimili caſu fratrem mori patiantur, eccleſiæ conſuetudinem & [1] populi ſcandalum prætexunt: cæterum in vita palam dedecoroſa, quam agunt in comeſſationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in ſummo contemtu ſacrorum ſtudiorum, in rapinis, ſimoniis & fraudibus, nihil formidant populi ſcandalum! SA. Omnino tales ſunt quidam. Quod iſti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas eſt. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occaſione relinquunt hominem in periculo, ſed inventis periculis veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifeſtum diſcrimen, præſertim nulla publica auctoritate pollentes. LA. Exſpecto quid dicas. SA. Ante annos triginta [2] vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen [3] ab aceto. LA. [4] Sapientiæ vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit ſalſamentarius in eo collegio tam acido?

1 *Populi ſcandalum.*] Illud ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum.

2 *Vixi Lutetiæ in collegio.*] Eadem narratiuncula ſub ſalſamentarii nomine ſe ipſum deſignat Eraſmus: utpote qui, ut in vita ejus offendes, ab Epiſcopo Cameracenſi Henrico à Bergis Lutetiam ſtudiorum gratia, promiſſo annuo ſtipendio, eſt amandatus, ante annos triginta circumcirca quam hæc ſcriberet. Colloquia enim hæc exaravit jam ſenex.

3 *Ab aceto.*] Deſignat proculdubio Collegium Montis-acuti Lutetiæ, ubi diu vixit. Sed quandoquidem promiſſum ſtipendium ab Epiſcopo Cameracenſi non tranſmitteretur, Bergas ad Epiſcopum reverſus eſt. Poſtmodo denuo reverſus Lutetiam, ob ſævientem per aliquot annos continuam peſtem, identidem in Belgicam reverti coactus eſt. Laborabat enim Lutetia cum Eraſmus ibi ſtudiis operam daret, peſte, ut dictum. Præterea ex putridis ovis & infecto cubiculo in dicto Montis-acuti Collegio gravem morbum conceperat, à quo tandem Bergis revaluit.

4 *Sapientiæ.*] Alludit ad jocum Plautinum, *Habetne acetum in pectore?* De acri ingenio dicimus.

do? Non mirum igitur, ſi tantum tenet quæſtionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipſi mentem habent theologicam. SA. Sic eſt, ut dicis; ego tamen præter corpus peſſimis infectum humoribus, & pediculorum largiſſimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod cœpi; In eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir in quo non damnaſſes affectum, ſed judicium omnino deſideraſſes. Etenim quod ipſe memor adoleſcentiæ, quam cum extrema paupertate tranſegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et ſi juvenum inopiam hactenus ſublevaſſet, ut honeſtis ſtudiis ſuppeteret rerum uſus, non ad laſciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum quod rem aggreſſus eſt cubitu tam duro, victu tam aſpero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole præditos, ac ſpem ampliſſimam præ ſe ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipſe novi, certe nullus omnium non periclitatus eſt; quis non intelligat eſſe crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & cucullam, ademit in totum eſum carnium. Et hujus generis plantaria tranſtulit in longinquas regiones. Quod ſi quiſque tantum permittat ſuis affectibus, quantum ille permiſit, futurum eſt ut iſtorum ſimiles totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta ſunt monaſteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem reſipiſcentis lucro gloriari pium eſt; in veſte aut cibo gloriam quærere, Phariſaïcum eſt: proximorum inopiam ſublevare, pietas eſt; proſpicere ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum, diſciplina eſt. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas eſt, parricidium eſt. Abeſt fortaſſe voluntas occidendi, at non abeſt homicidium. Quæ igitur iſtis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per inſignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis;

Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: ſponte veniunt, rogant admitti, & liberum eſt abire pertæſis. [1] O Scythicam reſponſionem! Itane poſtulant, ut adoleſcentes rectius perſpiciant quid ipſis conveniat, quam vir doctus, rerum uſu tritus, & ætate provectus? Sic ſeſe excuſet lupo, qui famelicum oſtenſa eſca pellexit in retia. An qui vehementer eſurienti apponat cibum inſalubrem aut lethiferum etiam, ita ſemet excuſabit pereunti? Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devoraſti quod erat appoſitum. Nonne is jure reſpondeat? Tu non cibum dediſti, ſed venenum. Telum ingens neceſſitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, *Libera erat electio*. Imo magnam vim admovet, quiſquis talibus utitur tormentis. Nec ea ſævitia tantum perdidit tenues; ſuſtulit non paucos divitum filios, & generoſam indolem depravavit. Ætatem laſcivientem moderatis rationibus cohibere, paternum eſt. Cæterum in medio hiemis rigore datur poſtulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet peſtilentem, peſtiferam alioqui, etiamſi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam, nec hodie poſſunt excutere. Erant aliquot cubicula humili ſolo, putri gypſo, vicinia latrinarum peſtifera. In his nullus unquam habitavit, niſi aut mors, aut morbus capitalis fuerit conſequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic ajunt dediſci ferociam; ferociam appellant indolem generoſiorem, quam ſtudio frangunt, ut eos reddant habiles monaſteriis. Quantum ibi devorabatur [2] ovorum putrium! quantum vini

1 *O Scythicam.*] Scytharum feritas apud Græcos in proverbium ceſſit: ut quicquid agreſte, quicquid barbarum aut ſævum intelligi vellent, id Scythicum appellarent. Quidam inde natum autumant adagium, quod Scythæ Dario Regi nihil aliud reſponderint, quam ut ploraret. Sed vero proximum eſt, quod refert Athenæus: Scythas olim opibus ac deliciis florentes in tantam veniſſe ferociam, ut quoſcunque populos adiſſent, ſummas nares viris amputarent, & cunctis ſub illorum dominatu lacrymoſa eſſet ſervitus.

2 *Ovorum putrium.*] Deſcribit Eraſmus Collegium illud Pariſienſe Montis-acuti, ubi ex putribus ovis & infectis cubiculis in gravem morbum incidit.

1 *Fran-*

ni putris hauriebatur! ſunt fortaſſis hæc jam correcta, ſed ſero, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quod male velim illi collegio, ſed operæpretium eſſe judicavi monere, ne ſub umbra religionis, humana ſævitia corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi diſcatur civilitatis aut veræ pietatis, in præſentia non excutio. Quod ſi viderem malitiam exuere quicunque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res eſt; proinde non ſunt ad hoc vitæ genus [1] frangendi ſpiritus ſuppullulantis ætatis, ſed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monaſterium Carthuſianorum, quin illic offenderim unum atque alterum aut ſimpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jam dudum tempus eſt, ut à tam longa digreſſione redeamus ad inſtitutum. **La.** Imo nullum eſt digreſſionis diſpendium; rem ipſam egimus: niſi ſi quid tibi forte ſuccurrit, quod adjiciendum putes iis, quæ diſſerta ſunt de conſtitutionibus humanis. **Sa.** Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præſtare, quod ſpectavit is qui præcepit. Etenim qui feſtis diebus tantum abſtinet [2] ab operibus manuariis, nec interim vacat ſacris, aut audiendis concionibus, violat feſtum diem, negligens id, cujus gratia feſtus dies inſtitutus eſt. Ideo enim interdictum eſt opus bonum, ut fieret melius. Jam vero qui pro ſolitis operis vacant popinis,

1 *Frangendi ſpiritus.*] Digltum videtur auctor intendere in tutorem Petrum Winkelium ejuſque fratrem, qui re non admodum bene geſta adoleſcentem Eraſmum, abhorrentem à monachatu, in monaſterium Canonicorum Regularium juxta Delfos vulgo dictum *Syon* detrudere ſtuduerant. Quod cum nec minis nec precibus poſſent perficere, tandem per Cornelium quendam, quicum Daventria commune habuerat cubiculum Eraſmus, eo adductus eſt, ut Monaſterium in *Emans* ſive *Steyn* prope Goudam intraverit.

2 *Ab operibus manuariis.*] Non certe in eo ſabbathi ſanctificatio conſiſtit, ut quis nihil agat: is enim ſatis male agit, qui nihil agit. Requiritur vero exercitium publici cultus, præparatio antecedens & recordatio conſequens ad juſtos fructus ex exercitio hoc conſequendos, ſingularis meditatio operum Dei, in ordine ad religionem, & refectio ſpiritualis, cujus virtute aptiores reddimur ad reliquam ſeptimanam ſancte tranſigendam.

1 *Demu*-

pinis, ſcortis, temulentiæ, pugnis & aleæ, bis violant idem feſtum. La. Opinor & precum ſacrarum penſum, in hoc præſcriptum ſacerdotibus & monachis, ut hac exercitatione conſueſcerent ſuſtollere mentem in Deum; & tamen qui penſum hoc non abſolvit, periclitatur. Qui tantum ore [1] demurmurat voces, nec curat animum ad ea quæ ſonat colligere, imo ne litteras quidem ſtudet diſcere, ſine quibus quæ ſonat, intelligi non poſſunt, vir bonus habetur, ac ſibi quoque videtur. Sa. Ego multos novi ſacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant, aliquam partem precum omiſiſſe, aut per errorem dixiſſe de diva Virgine, cum dicendum eſſet de Sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, [2] ſcortum ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita ſunt. La. Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetiſſent, quam vel caſu guſtato cibo, aut dum os proluunt delapſis in ſtomachum aliquot aquæ guttis ſacrificaſſent: at iidem fatebantur eſſe ſibi cum quibuſdam ſimultatem, quos, ſi daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad ſacram Chriſti menſam accedere. Sa. Atqui ut jejuni ſacrificent, hominis præceptum eſt: ut deponant iras priuſquam accedant [3] ad ſacram menſam, Dei præceptum. La. Jam vero de perjurio quam præpoſtere judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit ſe diſſolviſſe æs alienum, ſi convinca-

1 *Demurmurat.*] Admetiuntur Papicolæ ad numerum globulorum, quos hac de cauſa manu ſuſtinent, preces ſuas Deo: non aliter ac magicam quandam conjurationem muſſitarent. In illos quadrat; *Dant ſemper inania verba; Dant ſine mente ſonos.*

2 *Scortum ac temulentiam.*] Competit ex diametro his, quæ Chriſtus Phariſæis & Scribis aſſignat Matth. 23. ℣ſ. 23. 24. 25. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cuminum & omittitis quæ graviora ſunt legis, judicium & miſericordiam & fidem: hæc oportuit facere & illa non omittere. Duces cæci, qui percolatis culicem: camelum autem deglutitis. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui purgatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem illa plena ſunt rapina & intemperantia.

3 *Ad ſacram menſam.*] Hinc Chriſtus Matth. 5. ℣ſ. 23. 24. Si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te. Omitte illic munus tuum coram altari & abi: primum reconciliator fratri tuo & tunc ubi veneris offer munus tuum.

1 *Ad*

vincatur non diſſolviſſe: nec perjurium objicitur ſacerdoti, qui palam impudice vivit, cum jurejurando publice profeſſus ſit caſtitatem. **Sa.** Quin iſtam cantionem canis Epiſcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, ſe comperiſſe omnes, quos offerant initiandos, idoneos ætate, ſcientia & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo treſve ſint tolerabiles, plurimi vix [1] ad ſtivam idonei? **La.** Vocatur ad pœnam, qui commotus aliqua cauſſa pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiſcent perjurium. **Sa.** Iſti non jurant ex animo. **La.** [2] Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejerare nec joco, nec ſerio fas eſt. Et atrocius crimen foret, ſi quis joco necaret hominem, quam ſi commotus ira. **Sa.** Quid ſi quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? **La.** Et iſta cum ſint maxime ſeria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem eſt querimonia de votis. Matrimonii votum eſt [3] juris ſine controverſia divini; & tamen dirimitur [4] per monaſticæ vitæ profeſſionem ab hominibus repertam. **Sa.** Cum nullum votum religioſius ſit, quam baptiſmi; tamen qui veſtem mutat aut locum, perinde quaſi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, ſtringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat [5] ex diametro cum pro-

1 *Ad ſtivam.*] Id eſt, ad aratrum, nam ſtiva pars aratri.

2 *Eodem colore.*] Color in rhetoricis eſt ratio defenſionis. Juvenal. *Dic Quintiliane colorem.* Et Seneca in controverſiis ſæpe meminit *coloris*.

3 *Juris ſine controverſia.*] Sic eſt: non tantum civilis ſed & divini juris eſt. Huc digitum intendit Chriſt. Matt. 19. 6 *Itaque non amplius ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſejungat.*

4 *Per monaſtica.*] Quam explodenda ſint vota monaſtica in genere ex illo liquet, quandoquidem vovent, quæ Deo minus probantur; & traditionibus humanis ſe obſtringunt; & ſuperſtitioſo cultui ſe addicunt; & ſe ſervos faciunt hominum, nulla impellente neceſſitate; & ſe Abbatibus & Prioribus inconſultiſſime ſubdunt. Quod vero ad matrimonii diſſolutionem: Scriptura nullas cauſas admittit quam adulterium: vinculum enim id conjugale, iſtius eſt naturæ, ut ſine gravi utriuſque damno non rumpatur.

5 *Ex diametro.*] Diameter eſt recta linea, figuram qua longiſſime patet ex æquo ſecans. Unde & proverbialiter olim dicebatur, *Ex diametro oppoſita*, de vehementer inter ſe pugnantibus.

1 *Ser-*

profeſſione baptiſmi, quippe qui toti [1] ſerviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur [2] apoſtatæ, ſed habentur pro Chriſtianis. La. Simile vulgi judicium eſt de benefactis ac malefactis, deque præſidiis beatitudinis. Quanta infamia ſequitur puellam lapſam? at longe gravius crimen eſt lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, [3] quam adulterium? Nemo lubens cum eo conſuetudinem habet, qui ſemel furti aſperſus eſt infamia: cum eo qui coopertus eſt adulteriis, pulchrum eſt habere familiaritatem. [4] Spiculatori publico, qui ſtipendio conductus ſervit legibus, quemadmodum & judex ipſe, nemo dignetur locare filiam, & non deteſtamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magiſtratu, ſubduxit ſeſe ad bellum mercenarium, tot ſtupris, tot raptibus, tot ſacrilegiis, tot homicidiis, aliiſque facinoribus impurati, quæ vel in ipſa militia, vel in profectione ad bellum, & reditu à bello committi ſolent: hunc generum adſciſcimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur

etiam

1 *Serviunt mammonæ.*] Mammona ſeu Mamona vox Hebræa vel potius, teſte Hieronymo, Syriaca, deſignans idem quod Græcis πλοῦτος, *divitias* aut *lucrum*, & quæcunque ad rem pecuniariam pertinent. Auguſtinus ait, *Mammona* apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punice *Mamon* dicitur.

2 *Apoſtatæ.*] *Apoſtata*, deſertor religionis & inſtituti. Vel qui abſcedit ab eo, quod tuendum ſuſceperat, ab ἀφίστημι, *abſcedo*.

3 *Quam adulterium?*] Etiam Ethnicæ leges non impunitum ſinebant adulterium. Arabes plectebant morte; Ægyptii truncabant nares adulteræ, & adulterum mille plagis ad necem verberabant. Germani adulteram cognatis omnibus nudam exponebant, quam præciſis prius crinibus maritus per pagum fuſtibus agebat. Saletus Crotoniota lege cavit, ut adulteri vivi cremarentur. Muhammed adulteros multis plagis quodammodo confici voluit. Legibus duodecim tabularum adulterium capitale, poſtmodo tamen ſub principibus pœna mitigata. Deus autem adulteris pœnam capitis ſancivit, Lev. 20. v. 10 Deut. 22. v. 22. Graviſſimi Theologi, male pœnam hanc intermitti, ſtatuunt. quoniam conſentit cum verbo Dei & ejus legibus.

4 *Spiculator.*] Qui ſpiculo inſtructus: ſatelles; item carnifex.

1 *Mam-*

etiam nobilitatem, quæſitam ſcelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui [1] monopoliis, qui uſuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos ſpoliant, inter præcipuos habentur. **Sa.** Qui uni cuipiam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impune faciunt. **La.** Novi quoſdam monachos adeo ſuperſtitioſos, ut exiſtiment ſeſe eſſe in manu diaboli, ſi vel caſu ſacra veſtis abſit: nec metuunt ab unguibus diaboli, ſi mentiantur, ſi calumnientur, ſi inebrientur, ſi invideant. **Sa.** Iſtiuſmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia cacodæmonis, niſi [2] paratam habeant aquam conſecratam, frondes ſacras ac cereum; & non metuunt ſuis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. **La.** Quam multi ſunt qui magis fidunt præſidio Virginis matris, aut Chriſtophori, quam ipſius Chriſti! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Chriſtum impia vita fortiter offendunt. Nauta cum periclitatur, [3] Chriſti matrem, aut Chriſtophorum, aut quemvis divorum citius invocat, quam ipſum

1 *Monopolium.*] Secundum Perotti deſcriptionem dicitur, Cum unus ſolus, aliquod genus mercaturæ univerſum emit, ut ſolus vendat; pretiumque ſuo modo ſtatuit: vel quum plures ſimul idem fecere, quo carius, vendant; ἀπὸ τῆ μόνου & πωλῦμαι, vendo.

2 *Paratam habeant.*] Ante Gregorium Romanum nuſpiam hujus aquæ luſtralis mentio fit apud Scriptores Eccleſiaſticos. Commendant autem hanc pontificii à facto Eliſæi, ſterilitatem ab aqua removenris injecto ſale. Aſſeribunt & vim conferendi omnia bona utentibus; amolitur enim diaboli machinationes, removet à mentibus phantaſmata noxia & pravas cogitationes: imo majorem fidelibus animi & corporis ſanitatem adfert, quam fimbria veſtis Chriſti ab ægrota attacta. At quid id aliud eſt quam ſanguinis Chriſti dignitatem & opus elementis hujus mundi, præcipue cum verbo Dei carent, attribuere? Imo aquam hanc piacularem eidem præferre, quaſi peccata noſtra tam levia ſint, ut aſpergine aquæ luſtralis deleantur?

3 *Chriſti matrem.*] Maria enim cum Chriſtophoro & Nicolao res maritimas, vice Caſtoris & Pollucis gubernat. Hinc ſi periclitantibus in mari ſegnius adſit ad juvandum Chriſtophorus præ vaſto corporis mole: continuo occinitur Virgini matri: *Ave Maris ſtella, Dei mater alma.* Vide Colloquium Naufragium. Chriſtophorus vero revera Virgilianus Polyphemus.

1 Grev-

ipſum Chriſtum. Et virginem ſe credunt habere propitiam, quod illi ſub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*, ac non potius metuunt, ne illa ſe putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaque noctis pars, illis tranſigatur obſcœnis ſermonibus, temulentiis, & factis non referendis. SA. Ita militi periclitanti citius in mentem venit [1]Georgius aut [2]Barbara, quam Chriſtus. Porro cum nullus ſit cultus divis gratior, quam imitatio factorum, quibus ipſi Chriſto placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, ſi illi [3] porcos aliquot ſacros alamus, ſique ipſum [4] cum ſuo porco, igni & tintinnabulo pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus quod magis erat metuendum, ne ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir ſanctus ſemper fuit deteſtatus. Virgini annumeramus roſariola, & ſalutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repreſſam libidinem, condonatam injuriam? Hujuſmodi cantiunculis delectatur Chriſti mater, his officiis demerueris utrumque. LA. Itidem morbo periclitanti citius

1 *Georgius.*] Si operis contracta forma fuſiorem non reſpueret commentationem, apponerem ex manuſcripto, penes me aſſervato, quæ de hoc Georgio militum patrono, tam inſulſe quam ridicule male feriati Monachi tradunt: ita quidem ut ſtulta impudentia cum nequitia in nebulonibus illis, mendacia ſua pro vero obtrudentibus ſimplici popello, contendere videatur. Inter alia hiſtoriam habent quam de Perſeo & Andromada belluæ objecta apud mythologos & poëtas offendes. Hanc Georgio huic natione Cappadoci, tribuno militum ſub Diocletiano affingunt.

2 *Barbara.*] Nec minus celebratur à Papicolis Barbara Nicomedienſis virgo, à patre Dioſcoro in turrim conjecta, quod Chriſtianam religionem amplexa eſſet; poſt flagris cæſa & Nicomediæ jugulata ſub Maximiliano. Veneti reliquias corporis in ſuam urbem translatas, ſi credere licet, oſtentant. Militum etiam hæc cum Georgio curam gerit, ſuffecta in locum Palladis, ut ille Martis.

3 *Porcos aliquot ſacros.*] Antonii tentatio, qua ipſum Diabolus miris præſtigiis ſeducere tentabat, non tantum ex Pontificiorum rancidis Legendis, ſed & picturis nota.

4 *Cum ſuo porco*] Hinc Buchananus: *Diceris Antoni porcos paviſſe ſubulcus Vivus, adhuc monachos lumine caſſus alis.* Et poſt enarratam convenientiam inter monachos & porcos: *Cætera conveniunt, ſed non levis error in uno, Debuit & monachis glans cibus eſſe tuis.*

1 *Sanctus*

citius in mentem venit [1] ſanctus Rochus aut [2] Dionyſius, quam Chriſtus unica ſalus hominum. Quin & hi qui ſacras litteras interpretantur è ſuggeſto, quas nemo ſine Spiritus afflatu vel intelligere recte, vel docere poteſt utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quam ipſum Chriſtum, aut Chriſti Spiritum. Et in hæreſeos ſuſpicionem vocatur, qui mutire audet adverſus hanc conſuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum conſuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, qui Spiritum Chriſti identidem invocant, Virginis auxilium nuſquam implorant. Nec in eos ſtomachantur, qui tam ſanctam conſuetudinem, & ex Chriſti & Apoſtolorum doctrina, & ſanctorum patrum exemplis deſumtam, auſi ſunt immutare. SA. Similis error habet complures monachos, qui ſibi perſuadent, Benedictum eſſe propitium, donec geſtent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam geſtaſſe tam [3] laciniosſam, magnoque emtam veſtem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. LA. Franciſci germanus eſt, qui veſtem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: [4] vitam confer; nihil pugnantius. De pleriſque loquor,

1 *Sanctus Rochus.*] Specialiter vero hic Rochus non quoſvis morbo periclitantes juvat, ſed novo illo & propemodum incurabili, quem Poſcas Francicas, vel ſcabiem Neapolitanam, tumorem item Gallicum nuncupant.

2 *Dionyſius.*] Fuerunt plures hoc nomine apud Chriſtianos in veteri Eccleſia non incelebres viri. Deſignatur autem hic Dionyſius Areopagita, à Petro, ſi Nicephoro credere licet, in Galliam miſſus: ubi Epiſcopatum Pariſienſem primus conſtituit. Addunt Galli illum cum ſociis decollatum per aliquot tempus in publica via ſine capite ambulaſſe. Miraculum hoc eodem loco habendum, quo alia.

3 *Laciniosſam.*] Id eſt, ſinuoſam, multique panni: quod tamen primum videtur inventum, quo minus apparerent veſtigia corporis.

4 *Vitam confer.*] Franciſci nempe vitam? Convenit illa pulchre cum ſectatorum vita. De Voragine, Vincentius, Antoninus aliique Pontificii teſtantur Franciſcum, cum aliquod tempus Aſſiſii in templo Georgii literis operam dediſſet, ipſum mercaturam ita exercuiſſe, ut crimen iniquitatis & furti haud effugerit. Sed ut magis horrendam impietatem impoſtoris monachi agnoſcas, conſule modo Franciſci Vineam & librum conformitatum Franciſci ad vitam Jeſu Chriſti per Bartholomæum de Piſis.

loquor, non de omnibus. Atque hic ſermo per omnes ordinum & profeſſionum formas circumferri poteſt. Ex corruptis judiciis naſcitur præpoſtera fiducia, & ex iiſdem naſcuntur præpoſtera ſcandala. Prodeat Franciſcanus [1] coriacea zona cinctus, qui caſu funem ſuum perdiderit: aut Auguſtinenſis laneum geſtans cingulum: aut diſcinctus, qui cingi ſoleat: quæ futura eſt abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc ſpectaculum abortiant! Et ex hujuſmodi nugis, quanta fraternæ [2] caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentæ obtrectationes? Adverſus hæc clamat Dominus in Euangelio, nec minus gnaviter Paulus Apoſtolus; adverſus eadem clamandum eſſet Theologis & concionatoribus. Sa. Eſſet ſane; ſed in his multi ſunt, quibus expedit talem eſſe populum; imo tales eſſe principes, tales epiſcopos. Et ſunt rurſus, qui nihilo plus ſapiunt in his, quam populus; aut ſi quid ſapiunt, diſſimulant, ſuo ventri conſulentes potius, quam Jeſu Chriſto. Itaque fit, ut populus undique corruptus præpoſteris judiciis, ibi fidat, ubi præſens eſt periculum; ibi trepidet, ubi nihil eſt periculi, ibi conquieſcat unde progrediendum erat; eo proficiat unde erat recedendum. Ab his male ſtructis ſi quid tentes convellere, clamant excitari ſeditionem: quaſi ſeditio ſit, ſi quis vitioſum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verum abrumpenda eſt querimonia, quæ finem non habet. Et periculum ſit, ſi ſenſerit populus hoc noſtrum colloquium, ne novum ſuſcitent proverbium, quod hæc curæ [3] ſint ſalſamentario

mentario

1 *Coriacea zona.*] Vide de vario cultu monachorum Rodolphum Hoſpinianum de origine & progreſſu Monachatus, ut & ante monuimus.

2 *Caritatis ruptura.*] Imo de genere cultus & colore veſtitus, & coriacea zona & laneo cingulo ita quandoque inter ſe digladiati ſunt Monachi ut quæſtio coram Pontificibus & in Conciliis magna aniunorum contentione per continuos aliquot annos fuerit ventilara. In annotationibus inſigne ſpecimen ſuperius datum.

3 *Sint ſalſamentario.*] Certe, venia tanti autoris, in Colloquio hoc Ἰχθυοφαγίας non ubique τὸ πρέπον obſervatur,

mentario & lanioni. LA. Iſtis ego regeram vetus proverbium; [1] *Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna loquutus.* Nuper cum iſta differerem ſuper cœnam, malis auſpiciis aderat quidam pannoſus, pediculoſus, luridus, [2] vietus, exuccus, facie cadaveroſa; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: ajebant Theologum eſſe. Is me vocabat diſcipulum Antichriſti, aliaque permulta balbutiebat. SA. Quid ibi tu? mutus? LA. Ego illi precabar micam ſobriæ mentis in tam putido cerebro, ſi tamen ullum habebat cerebrum. SA. Juvaret & iſtam audire fabulam ordine. LA. Audies, ſi die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam cruſto incoctam, contuſam, adeoque teneram, ut poſſis vel exugere. SA. Polliceor, hac lege, ſi die Veneris apud nos prandeas: efficiam ut intelligas ſalſamentarios non ſemper veſci putribus ſalſamentis.

vatur, noſtro judicio: introducuntur enim quandoque Lanio & Salſamentarius de arduis fidei myſteriis, de Patribus aliiſque in theologia maximi momenti quæſtionibus diſceptantes: quæ longe iſtorum hominum captum ſuperant. Et hinc etiam autor id ipſum paulum lenire videtur, proxime ſequenti vulgato verſiculo.

1 *Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna loqutus.*] Belg. *Een ſot menſch ſpreeckt wel een wijs woort.* Eo admonemur non eſſe faſtidiendam ſententiam ſalutarem propter autoris humilitatem: nam fieri nonnunquam, ut aliquis infimæ ſortis ac notæ vir, aut minime doctus, dicat quidquam nequaquam aſpernandum etiam ſummis viris.

2 *Vietus.*] Languidus, ſine vi, & naturalibus privatus viribus, remiſſus.

F U N U S.

MARCOLPHUS, PHÆDRUS.

MA. Unde nobis Phædrus? num [1] ex antro Trophonii? PH. Cur iſtuc rogas? MA. Quia præter morem

1 *Ex antro Trophonii.*] *In antro vaticinatus eſt.* Dicitur de homine triſti, tetricoque: propterea quod olim creditum eſt, eum qui in Trophonii ſpecum deſcendiſſet, poſteà nunquam ridere. Belg. *'t Is een ſuer mont.* Ajunt autem Trophonium in ſecandis ſaxis ſummum artificem fuiſſe fanumque ſubterraneum extruxiſſe in Lebadia Bœotiæ regione, quod ab artifice, Trophonii vulgò cognominatum eſt. Dein, qui ſciſcitarentur oracula, in aditu ſpecus ſedere ſolitos, nudos, atque inde flatu quodam abripi ſub terram.

rem triſtis, horridus, ſqualidus, torvus; in ſumma, [1] nihil minus quam quod diceris. PH. Si, qui diutius verſantur in officinis fabrorum ærariorum, aliquid nigroris ſibi contrahunt; quid miraris, ſi ego tot dies verſatus apud duos ægrotantes, morientes, & ſepultos, ſolito ſum mœſtior; præſertim cum uterque mihi fuerit egregie charus? MA. Quos mihi narras ſepultos? PH. Noſti Georgium Balearicum? MA. Nomine dumtaxat, de facie non novi. PH. Alterum ſcio tibi prorſus ignotum eſſe. Is erat Cornelius Montius, quicum mihi plurimis jam annis interceſſit arctiſſima neceſſitudo. MA. Mihi nunquam contigit adeſſe morienti. PH. Mihi ſæpius quam vellem. MA. Sed eſtne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? PH. Iter ad mortem durius, quam ipſa mors. Quod ſi quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem ſibi detraxerit. Breviter, quidquid eſt cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longe tolerabilius redditur, ſi quis ſe totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad ſenſum mortis, cum jam animus diſtrahitur à corpore, arbitror aut nullum eſſe, aut perquam ſtupidum eſſe ſenſum, quod natura, priuſquam huc veniatur, conſopiat, ac ſtupefaciat omnes partes ſenſibiles. MA. Naſcimur abſque ſenſu noſtri. PH. Sed non abſque ſenſu matris. MA. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit eſſe tam cruciabilem? PH. Nativitatem voluit eſſe gravem ac periculoſam matri, quo carius haberet quod peperiſſet: mortem autem unicuique voluit eſſe formidabilem, ne paſſim homines ſibi mortem conſciſcerent. Etenim cum videamus & hodie tam multos ſibi manus adferre; quid cenſes futurum, ſi mors nihil haberet horribile? Quoties vapulaſſet ſervus, aut etiam filius adoleſcens, quoties uxor indignaretur marito, quoties periſſet res, aut aliud accidiſſet, quod ægre eſſet animo, protinus ad laqueum, ad

1 *Nihil minus.*] Quia *Phædrus* Græcis ſonat hilarem.

ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorem; præſertim cum medici non queant mederi ſemel vita defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem eſt naſcendi ſors, ita [1] non eſt eadem omnibus mortis ratio. Quoſdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte contabeſcunt. [2] Lethargici, quemadmodum & [3] ab aſpide percuſſi, ſomno conſopiti, citrà ſenſum ſui moriuntur. Illud obſervavi, nullum eſſe mortis genus tam acerbum, quin perferatur, ſi quis obfirmato animo decrevit exire. MA. Utrius mors viſa eſt Chriſtianior? PH. Mihi quidem Georgii viſa eſt honorificentior. MA. Etiamne mors habet ambitionem ſuam? PH. Ego nunquam vidi duos tam diſpari morte morientes. Si vacat audire, depingam exceſſum utriuſque: tuum erit judicare, utra mors ſit optabilior homini Chriſtiano. MA. Imo te rogo, ne graveris narrare. Nam ipſe nihil audiero cupidius. PH. Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa ſui ſigna dederat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, diſſimulata vitæ deſperatione, cœperunt mercedem poſcere. MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim duodecim, cum pauciſſimi, ſex. MA. Satis erat [4] ad occidendum

1 *Non eſt eadem omnibus.*] Notus eſt vulgatus verſiculus: *Mille modis morimur mortales, naſcimur uno. Sunt hominum morbi mille, ſed una ſalus.* Egregie Seneca: *Quam varia leti genera trahunt Carpuntque turbam pontus & ferrum & doli.*

2 *Lethargici.*] Qui lethargo laborant: qui eſt morbus phrenitidi contrarius, in quo mætor eſt, & inexpugnabilis propè dormiendi neceſſitas. Belg. *De ſlapende ſieckte.*

3 *Ab aſpide percuſſi.*] Aſpis ſerpens parvus tardo viſu: oculos enim, teſte Plinio, hebetes habet, eoſque non in fronte ſed in temporibus: itaque excitatur ſæpius auditu, quam viſu. Ita de illa Lucanus:

Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? Inde petuntur
Huc Libycæ mortes & fecimus aſpida (merces.

Vulnus ab aſpide inflictum inducit letiferum ſoporem, niſi pars læſa continuo exſecetur.

4 *Ad occidendum.*] Huc reſpicit epigramma incerti Poëtæ in Crateam. E Græco verſum ſic ſonat: *Conjurant medicus Crateas, veſpilloque Damon: Ille cadaveribus demit velamina, læſos Queis medicus liget; hic illi omnes prænecat ægros.* Apud Stobæum etiam Philemon ait: ſoli medico & advocato occidere licet impune.

dum vel valentem. PH. Numerata pecunia clam ſubmonuerunt proximos, non procul abeſſe mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ ſalutem; nam de corporis incolumitate nihil eſſe ſpei. Per amicos intimos blande ſubmonitus eſt & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis deſtitueretur. Illi reſponderunt, ſe [1] medicos eſſe, non deos; quod artis erat, præſtitiſſe: cæterum adverſus fatalem neceſſitatem [2] nullam valere medicinam. His actis abeunt in proximum cubiculum. MA. Quid? morantur etiam accepta mercede? PH. Inter illos [3] nihil convenerat de morbi genere: alius ajebat [4] hydropem, alius [5] tympanitem, alius [6] apoſtema in inteſtinis, alius aliud atque aliud malum: totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrime diſceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim ægrotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem poſtularunt, ut ſinerent exanimati [7] corporis anatomiam fieri: id eſſe honorificum, & ſolere vel honoris gratia fieri in magnatibus: deinde rem eam fore ſaluti multis, idque ad meritorum ipſius cumulum acceſſurum: poſtremo pollicentur ſuo ſumtu ſe commercaturos triginta miſſas, [8] ceſſuras

1 *Medicos eſſe non.*] Secundum illud: *Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger.*

2 *Nullam valere.*] Idem innuit vulgatus rhythmus:

Contra vim mortis non eſt medicamen in hortis.

3 *Nihil convenerat de.*] Xiphilinus ait, Adrianum morientem exclamaſſe: Multi medici Regem ſuſtulerunt. Nec dubium eſt, dicit Plinius, omnes iſtos famam novitate aucupantes, animas ſtatim noſtras negotiari. Hinc illæ circa ægros miſeræ ſententiarum concertationes, nullo idem cenſente, ne videatur acceſſio alterius.

4 *Hydropem.*] Ὕδρωψ, Latinis aqua intercus, quia ſub cute aqua naſcitur, qua corpus turgeſcit.

5 *Tympanites.*] Aqua intercus ſicca. Vel exſtans inflatio ventris intenti, & ad percuſſum palmæ reſonantis in modum tympani. Græce Τυμπανίτης.

6 *Apoſtema.*] Eſt materiæ collectæ in pus converſio. Belgicè, *Een apoſtemie.*

7 *Corporis anatomiam.*] Anatome ſeu Anatomia diſſectio vel conſectio, qua corpus humanum diſſcinditur, ut venæ, nervi, morbi origo aliaque à medicis conſpici poſſint: ab ἀνατέμνω diſſeco.

8 *Ceſſuras.*] Ita ſonant verba ſacrificuli miſſam celebrantis: Offerimus tibi

ras in commodum mortui. Id ægre quidem, ſed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum eſt. His actis ſubduxit ſeſe [1] ſtatio medicorum. Negant enim fas eſſe, ut qui vitæ ſolent opitulari, mortis ſint ſpectatores, aut exſequiis interſint. Mox accitus eſt Bernardinus, vir, ut ſcis reverendus, Franciſcanorum cuſtos, qui confeſſionem exciperet. Vix peracta eſt confeſſio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat mendicantium. **Ma.** Tot [2] vultures ad unum cadaver? **Ph.** Deinde vocatus eſt parochus, qui [3] hominem inungeret, ſacrumque ſymbolum corporis Dominici porrigeret. **Ma.** Religioſe. **Ph.** Verum ibi minimum abfuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. **Ma.** Apud lectum ægroti? **Ph.** Et quidem [4] ſpectante Chriſto. **Ma.** Quid excitavit tantos tumultus ſubito? **Ph.** Parochus ubi cognovit ægrotum fuiſſe confeſſum Franciſcano, negavit ſe vel [5] unctionis ſacramentum, vel euchariſtiam, vel ſepulturam impartiturum, ni ſuis auribus audiſſet ægroti confeſſionem:

ſe

tibi hoc ſacrificium pro redemtione animarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis. Hanc oblationem placatus accipias, &c. Hoc ſacrificium quod obtuli, tibi ſit acceptabile mihique & omnibus pro quibus illud obtuli, ſit te miſerante propitiabile.

1 *Statio medicorum.*] Id eſt, conventus ſtati.

2 *Vultures.*] Præſentiunt cadavera. unde captatores teſtamentorum, *vultures* dicuntur.

3 *Hominem inungeret.*] Unctione ſacra ſeu extrema inungunt. Habetur hæc unctio à Pontificiis pro ſacramento, quæ perperam ſeptetis numerant. Uſurpantque in inaugurandis Regibus, Epiſcopis alliſque Eccleſiaſticis perſonis. Etiam hunc adipem ſuum tranſtulerunt ad moribundos, parietes, aras, calices, campanas ſimiliaque. In reſcripto Innocentii habetur Chriſtianos omnes inungi bis. Ante baptiſmum inunguntur ſcapulæ & pectus infantis baptizandi: poſt baptiſmum vertex, & frons: quod & fit in confirmatione. At quid hoc aliud quam Judaiſmum reducere in Chriſtianiſmum?

4 *Spectante Chriſto.*] Parochus enim in pyxide Deum concluſum ſecum attulerat. Habebat nempe panes ſuos orbiculares, quinque verbis magico more in verum corpus & ſanguinem converſum: quod moribundo, poſt auditam confeſſionem auricularem, non ſine conſcientiæ tyrannide, in os ingereret, pro viatico ad purgatorium.

5 *Unctionis ſacramentum.*] Unctio hæc extrema Pontificiis etiam ſacramentum. Cum tantum duo Sacramenta baptiſmum & cœnam inſtituerit Chriſtus, & Apoſtoli & primitiva Eccleſia agnoverint: nec plures *κοινωνίας* noſtræ cum Chriſto recenſeantur teſſeræ: nec alia quam Baptiſmus & *εὐχαριστία* fidei juſtitiam obſignent.

1 *Theſ.*

ſe parochum eſſe, ſibi pro ſua ovicula reddendam Domino rationem: id non poſſe, ſi ſolus ignoraret arcana conſcientiæ. MA. Nonne viſus eſt æquum dicere? PH. Non illis quidem. Nam ſtrenue reclamabant omnes, præſertim Bernardinus, & Vincentius dominicanus. MA. Quid adferebant? PH. Magnis conviciis inceſſebant parochum, ſubinde vocantes eum aſinum, dignumque qui paſtorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, ſum ſacræ [1] Theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo inſigniendus; tu vix legis Euangelium; tantum abeſt, ut poſſis excutere ſecreta conſcientiæ. Quod ſi libet eſſe curioſum, exquire, quid agat uxor & [2] manzares tui domi, aliaque permulta, quæ me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad hæc? PH. Mutus? Imo diceres [3] cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccaleureos multo te meliores nectam [4] è ſtipulis fabarum. Auctores & principes ordinum veſtrorum, Dominicus & Franciſcus, ubi didicerunt philoſophiam Ariſtotelicam, aut argumenta [5] Thomæ, aut ſpeculationes [6] Scoti? aut ubi donati ſunt titulo baccalaureorum? Irrepſiſtis in mundum adhuc credulum,

1 *Theologiæ baccalaureus.*] Academiæ Pontificiorum in Theologia tres promotionis gradus agnoſcunt. primo enim creantur baccalaurei, mox licentiati, tandem doctores. De baccalaureis jam ante dictum.

2 *Manzares.*] Jureconſulti *manzares* vocant ex inceſto natos.

3 *Cicadam ala corripuiſti.*] Dicitur in eos, qui quempiam provocant minimè ex uſu ſuo. Belg. *Ick ſal 't u goet doen.* Eſt cicada inſecti genus mira loquacitate, maxime efferveſcente ſole. Sonum autem edit non alis, ut muſcæ, apes, culices. nam iis ſtridor cum volatu deſinit: cicadæ ſi preſſeris alas, vehementius etiam perſtrepit: nam in pectore ſubſunt duo ſpecus, attrituque membranæ mobili accedente ſpiritu, per hos è viſceribus ſonum edit.

4 *E ſtipulis fabarum.*] E culmis tritici nectuntur galeri, nonnunquam & pallia adverſus pluviam. faba caules habet grandes, intortos & fragiles, ad nihil minus utiles quam ad texendum. Eſt vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

5 *Thomæ.*] Eſt ille Thomas cognomento Aquinas, cujus monumenta, & præcipue Summa ejus, cum ſtupore adhuc leguntur. Multa illi affingunt miracula Pontificii. Joannes Pontifex ex Senatus conſulto, ſolenni ceremonia, inter Divos eum retulit.

6 *Scoti.*] Joannes hic Scotus, in ultima Britannia natus, Philoſophiam ſpinoſis ſubtilitatibus involutam protulit, Thomæ oppoſitam. Hine Thomiſtarum & Scotiſtarum denominationes,

lum, ſed pauci, humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentiſſimas quaſque civitates, & in florentiſſimam civitatis partem demigraſtis. Tot ſunt agri qui paſtorem alere non poſſunt; ibi locus erat veſtræ operæ: nunc nuſquam adeſtis, niſi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at veſtra privilegia nihil valent niſi cum ceſſat epiſcopus, paſtor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus veſtrum concionabitur me paſtore incolumi. Non ſum [1] baccalaureus: nec [2] Sanctus Martinus erat, & tamen agebat epiſcopum. Si quid mihi deeſt doctrinæ, à vobis non petam. An creditis, etiamnum mundum eſſe tam ſtupidum, ut ubicunque viderit veſtem [3] Dominici aut Franciſci, putet adeſſe illorum ſanctimoniam? Num veſtra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris veſtris, quomodo tractetis ſacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo ſint vel feliciores vel puriores [4] divitum domus, quas frequentatis, omnibus & [5] lippis & tonſoribus notiſſimum eſt. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota ſignum dediſſet, ſe velle quidpiam dicere.

Ægre

1 *Baccalaureus.*] *Baccalaureus* quid, antehac dictum. Vide Ind.

2 *Sanctus Martinus.*] Deſignat Martinum Dalmatam Archiepiſcopum Turonum, inter Divos, relatum. De ejus vita & miraculis, multa, ut ſolent, fabulantur Pontificii.

3 *Dominici.*] Qualis hic Dominicus fuit, ut reliqua ejus ſcelera omittam, ex ſola Albigenſium hiſtoria liquet: quorum pluſquam centum millia ipſius diabolicis & ſanguinariis concionibus & concitationibus miſere perierunt. Natus eſt patre Felice, matre Joanna, in Calagura Hiſpaniæ prædio, anno 1170. Hunc (horreo dum ſcribo) non tantum Chriſto æquant, ſed & in quibuſdam ſuperiorem ſtatuunt. Legatur de illo blaſphemus Antoninus Tit. 23. cap. 1. 1. De probroſa vita Franciſci jam ante quædam allata. Inſpiciatur Buchananus & Alcoranus Fratrum Minorum.

4 *Divitum domus.*] Pulchre de illis Scaliger:

Nunc inter aulæ viperas catervatim
Sues cruore pauperum ſaginantur.

Et alibi:

Atque his operoſi inguinis & ventris inertis
Victum vebere heu cogimur è labore noſtro:
Ut ſcorta, canes & alant quod dicere nolo.

5 *Lippis & tonſoribus.*] Dicitur de iis quæ jam in ora vulgi abierunt. Nam lippi in tonſorum officinis deſident, expetentes remedium oculorum. De tonſorum autem garrulitate complura lectu digna recenſet Plutarchus.

Ægre impetratum eſt, ut rixa tantiſper conſileſceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro ſtrepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro [1] cenotaphio, pro ſepultura numerabitur tibi pecunia, priuſquam exeas hanc domum, neque committam ut ulla in parte de me queri poſſis. MA. Num parochus recuſavit tam æquam conditionem? PH. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confeſſione, quam ægroto remiſit. Quid opus eſt, inquit, iiſdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum ſacerdotem? Si in tempore mihi confeſſus fuiſſet, fortaſſis ſanctius condidiſſet ſuum teſtamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti peſſime habebat monachos, indigne ferentes eam prædæ partem decidi parocho. Et tamen interceſſi, fecique ut lis ſopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini, & numerata ſumma diſceſſit. MA. Sequuta eſt igitur eam tempeſtatem tranquillitas? PH. Imo tempeſtatem hanc ſævior tempeſtas protinus excepit. MA. Obſecro quid cauſſæ? PH. Audies. Confluxerant in ædes quatuor [2] ordines mendicantium; his adjunxit ſeſe quintus [3] Cruciferorum. Adverſus hunc ceu nothum, quatuor illi magno tumultu coorti ſunt: rogabant ubi vidiſſent unquam plauſtrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent eſſe plures mendicantium ordines, quam ſint Euangeliſtæ? Eadem, inquiunt, opera adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. MA. Quid ad hæc Cruciferi? PH. Viciſſim rogabant quomodo tum inceſſiſſet

1 *Cenotaphium.*] Tumulus honorarius, buſtum inane. Monumentum memoriæ dicatum, in quod corpus illatum non eſt. Ex κενὸς, *inanis*, & τάφος, *ſepulchrum*.

2 *Ordines mendicantium.*] Ordines mendicantium ex parvis initiis brevi ſpatio tanta incrementa ſumſerunt: ut Gregorius X. ea de cauſa a. 1273. maximum Concilium Lugduni congregaverit. Evocati præter quingentos epiſcopos, ſexaginta abbates, mille prælatos, etiam præfecti ordinum mendicantium. Ibi tum abrogati & annihilati viginti tres ordines, & retenti modo quatuor, nempe Dominicanorum, Franciſcanorum, Auguſtinianorum & Carmelitarum.

3 *Cruciferorum.*] Sunt duûm generum Cruciferi: quorum alii crucem manu, alii in pectore gerunt. Hi regulam obſervant Auguſtini; inde non mirum, quod hic ſimul cum Auguſtinianis irrepant ad agonizantem hunc.

1 *Augu-*

ceſſiſſet plauſtrum eccleſiæ, cum nullus eſſet ordo mendicantium; deinde cum unus eſſet, poſtea tres? Nam Euangeliſtarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum noſtris ordinibus, quam cum alea, quæ undique quatuor oſtendit angulos: Auguſtinenſes quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit [1] Auguſtinus, aut quando [2] Helias? Nam hos faciunt ſuorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; ſed ſoli, quatuor exercituum [3] impreſſionem non ferentes, ceſſerunt, dira tantum minitantes. MA. Heic ſaltem effulſit tranquillitas. PH. Imo [4] ſyncretiſmus ille in quintum ordinem verſus eſt in pugnam gladiatoriam. Franciſcanus ac Dominicanus contendebant, nec Auguſtinenſes, nec Carmelitas eſſe germane mendicos, ſed nothos ac ſuppoſititios. Hæc rixa ſic incruduit, ut plane vererer, ne veniretur ad manus. MA. Hæccine ferebat ægrotus? PH. Non hæc acta ſunt apud lectum: ſed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum permanabant: neque enim [5] muſſabant, ſed plenis

1 *Auguſtinus.*] Vide quæ ſuperius annotavimus de authore Auguſtinianorum. Falſiſſimo Auguſtinus ordinis illius inſtitutor ſtatuitur.

2 *Helias*?] Heliam & Heliſæum in nobiliſſimo Syriæ monte Carmelo vixiſſe abunde ſacræ literæ teſtantur. Sed illum Carmelitarum autorem eſſe putidum mendacium: ut & qui originem ad conciones Apoſtolorum in Palæſtina deferunt. Ex hiſtoriis conſtat diſperſos fuiſſe homines circum Carmelum, quos Almericus Antiochenus Patriarcha in unum collegit anno 1121. & iiſdem præfecit Bertholdum Vaſconem. Poſtmodo accreſcente ſuperſtitione in urbes deſerto Carmelo irrepſere, & ab aliquot Pontificibus confirmati noviſque regulis inſtructi quartum mendicantium ordinem effecerunt.

3 *Impreſſio.*] Eſt vehemens hoſtium irruptio. De ordine quatuor ordinum mendicantium aliiſque hoc ſpectantibus diu acriter inter ſe hi quatuor ordines digladiati ſunt. Præcipue partes ſibi elegerunt in hoc theatro Auguſtiniani & Dominicani. Adrianus Dammannus aliique illis primum locum concedunt; Volaterranus & Alphonſus Avares & itidem alii his. Inter eoſdem a. 1290. magna lis exorta de colore & forma veſtitus.

4 *Syncretiſmus.*] Id eſt, conſpiratio prius diſſidentium, in communem hoſtem. Quoties fit, ut qui modo videbantur hoſtes acerrimi, repente in ſummam concordiam redigantur. Id quod evenire ſolet, ſi quando malum aliquod inciderit utriſque commune. Belg. *Herodes en Pilatus vrundſchap.*

5 *Muſſabant.*] Muſſare eſt tacite loqui.

1 *Plenis*

[1] plenis tibiis res agebatur: & ſcis, alioqui in ægrotis aurium ſenſum eſſe acutiorem. MA. Quis tandem exitus belli? PH. Ægrotus per uxorem denuntiavit ut ſilerent pauliſper, ſe compoſiturum hoc diſſidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Auguſtinenſes & Carmelitæ diſcederent; hoc illos nullo ſuo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum heic daretur remanentibus. In funere vero juſſit omnes ordines adeſſe, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur ſingulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, ne quid turbæ poſſet oriri. MA. Virum [2] œconomicum mihi narras, qui vel moriens norit tot rerum undas componere. PH. Phy! multis annis geſſerat militiæ ducem. Ibi quotidianum eſt hujuſmodi tumultus ſuboriri inter cohortes. MA. Erat igitur re ſplendida? PH. Admodum. MA. Sed male parta, ut fit, rapinis, ſacrilegiis, extorſionibus. PH. Ita quidem vulgo faciunt duces; nec auſim dejerare, hunc fuiſſe ab illorum moribus alienum. Si tamen ſatis hominem novi, magis auxit rem, ingenii dexteritate, quam violentia. MA. Quî ſic? PH. Callebat arithmeticam. MA. Quid tum poſtea? PH. Quid tum? apud principem ſupputabat militum triginta millia, cum vix eſſent ſeptem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. MA. Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum [3] arte ducebat, ſolitus ſimul & ab hoſtium & amicorum vicis & oppidis pecuniam ſtipulari menſtruam: ab hoſtibus, ne paterentur hoſtilia: ab amicis, ut illis liceret cum hoſte paciſci. MA. Agnoſco morem vulgatum militum. Sed abſolve narrationem. PH. Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot ſui ordinis ſodalibus remanſerunt apud

1 *Plenis tibiis.*] Id eſt, clare. *Plenis ſeu apertis tibiis*, quæ ſc. apertis omnibus foraminibus ſonant clarius. Nam clauſis, ſonus redditur fuſcior & obſcurior; ut apertis clarior.

2 *OEconomicum.*] Peritum rei domeſticæ, ſic vocat.

3 *Arte ducebat.*] Ducunt bellum, qui de induſtria proferunt: ſed gerunt qui vere bellant.

apud ægrotum; ad reliquos miſſus eſt [1] commeatus. Ma. Satin' inter eos conveniebat, qui remanſerunt in præſidio? Ph. Non uſquequaque. Grunniebant neſcio quid, de [2] prærogativis diplomatum: ſed ne non perageretur fabula, diſſimulatum eſt. Heic jam proferuntur cautiones teſtamentariæ, fiuntque ſtipulationes accitis teſtibus, de iis, quæ inter ipſos ante tranſegerant. Ma. Iſtæc audire geſtio. Ph. Dicam ſummatim: nam perlonga eſt fabula. Supereſt uxor annos nata duodequadraginta, mulier ſane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigeſimum, alter decimumquintum: filiæ totidem, ſed impubes utraque. Teſtamento ſic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat ut fieret monacha, ſumeret pallium [3] Beghinæ, id eſt, medium genus inter monachas & laïcas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus; Ma. [4] Vulpes anus non capitur laqueo. Ph. Mox ab exſequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam ætatem ſacerdos, totum annum ſingulis diebus ſacrificaret in [5] templo Vaticano pro anima patris; & ſacros [6] gradus in Laterano, ſingulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. Ma. Suſcepit

1 *Commeatus.*] Id eſt, cibus. militare verbum. & ideo *præſidium* vocat domum, unde alios depulerant.

2 *Prærogativis diplomatum.*] Quæſtio hæc identidem movetur: nullus enim ordo ita alteri alter alliditur, quam Franciſcanorum & Dominicanorum. His ab omnibus fere prioritas offertur, licet Franciſcani ab Innocentio III. Dominicani demum à ſucceſſore ejus Honorio anno 1216. ſint confirmati. Nec tantum in ambitioſo hoc certamine inter ſe diſſident, ſed etiam in multis fidei articulis.

3 *Beghinæ.*] Mangoldus Beghinas nulla addita ratione ita dictas autumat à Beggha Pipini filia. Alii originem referunt ad Dulcinum quendam & Margaritam illius concubinam in urbe Novaria.

4 *Vulpes anus.*] In eum dicitur, qui longa ætate, multaque rerum experientia callidior eſt, quam ut arte doliſque capi queat.

5 *Templo Vaticano.*] Baſilica hæc Petri in Vaticano à Clero dicitur exſtructa & à Conſtantino Magno aucta. Julius II. partem dejecit novamque inchoavit. At Paulus V. veteri ex toto deſtructa à fundamentis novam refecit.

6 *Gradus in Laterano.*] Prima ac cæterorum caput eſt Eccleſia Joannis in Laterano, habitaculum olim Pontificum. Ædificavit illam Conſtantinus Magnus: refecit poſtmodo Nicolaus IV. & alii Pontifices identidem inſigniter adornarunt.

cepit hæc libenter? PH. Ne dicam dolo, [1] ut aſini ſolent ſarcinas impoſitas. Filius minor dicaretur S. Franciſco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senenſi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat, quo magis ſibi Deum haberet obnoxium, quinque ſuperſtites partiri in quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum eſt; ſed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis, nec blanditiis ceſſit. MA. Exhæredandi genus. PH. Univerſa hæreditas ſic erat diviſa, ut detractis [2] de ſolido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipſa, dimidium cederet loco, cui ſe foret addictura; unde ſi mutato conſilio recederet, tota pecunia reſideret penes eum gregem; altera uncia decideretur filio, cui tamen ſtatim numeraretur viaticum, & quod ſatis eſſet emendo [3] diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui ſi mutata ſententia recuſaret initiari ſacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciſcanos, & Dominicanos. Et id ne fiat, vereor; adeo videbatur adoleſcens à ſacris abhorrere. Duæ unciæ cederent monaſterio, quod excepiſſet filium natu minorem: binæ item monaſteriis, quæ excepiſſent puellas; ſed hac lege, ut ſi illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rurſus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium unciæ Carthuſianis, pro communione bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & ſemis quæ ſuperaret, diſtribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicaſſent Bernardinus, & Vincentius. MA. Debebas Jureconſultorum more dicere, quos vel quas. PH. His igitur verbis ſtipulati ſunt, recitato teſtamento: Georgi Balearice, vivus & ſanæ mentis approbas hoc teſta-

1 *Ut aſini.*] Alludit ad illud Flacci: *Demitto auriculas, ut iniquæ mentis aſellus, Quum gravius dorſo ſubiit onus.*

2 *De ſolido.*] Id eſt, de integra hæreditate, quæ *aſſis* dicitur nondum diviſa. *Uncia* duodecima pars aſſis.

3 *Diplomati.*] Quo liceret conſecrari ſacerdotem ante tempus legitimum.

ſtamentum, quod dudum ex animi tui ſententia condidiſti? *Approbo.* Et hæc eſt tua ſuprema, & immutabilis voluntas? *eſt.* Meque, & hunc Vincentium baccalaureum, inſtituis ultimæ tuæ voluntatis executores? *Inſtituo.* Juſſus eſt denuo ſubſcribere. MA. Quî potuit moriens? PH. Bernardinus rexit ægroti manum. MA. Quid ſubſcripſit? PH. *Sanctum Franciſcum, & ſanctum Dominicum iratos habeat, qui tentarit hinc aliquid immutare.* MA. At non metuebant [1] actionem teſtamenti inofficioſi? PH. Iſta actio non habet locum in his quæ Deo dicantur; neque quiſquam libenter cum Deo litem ſuſcipit. His peractis uxor & liberi, datis dextris ægroto, jurant ſe ſervaturos quod recepiſſent. Poſt hæc cœptum eſt agi de pompa funerali, non ſine contentione. Tandem hæc vincit ſententia, ut ex quinque ordinum ſingulis adeſſent novem, in honorem quinque voluminum Moſis, & Angelorum in [2] novem choros digeſtorum. Suam quiſque ordo crucem præferret, canerentque funebres [3] nænias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) [4] daduchi pullati, & honoris gratia [5] ploratores duodecim (hic eſt numerus ordini Apoſtolico ſacer) comitarentur: à feretro ſequeretur equus Georgii pullatus, ſic ad

1 *Actionem teſtamenti.*] Teſtamentum inofficioſum dicitur, quod recte quidem factum ſed non ex officio pietatis. Paulus lib. 4. Sentent. tit. 5. definit quod fruſtra liberis exhæredatis non ex officio pietatis videtur eſſe conſcriptum. Inſtituit autem hic actionem exhæredatus ſe indigne præteritum: ideoque teſtatorem parum ſanæ mentis fuiſſe, cum teſtamenentum inique ordinaret.

2 *Novem choros.*] Loquitur ex ſententia Pontificiorum: illi enim ſtatuunt tot Angelorum ordines, nempe Seraphinos, Cherubinos, Thronos, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Archangelos, Angelos, idque ex ſuppoſititio quodam Dionyſio Areopagita & Gen. 3. ℣ſ. 24. & Coll. 1. ℣ſ. 16. Verum nomina hæc nihil niſi varia Angelorum munia, ad quæ à Deo ordinata ſunt, denotant. Numina ergo non conſtituunt diverſos ordines novem, alioquin & plura eſſent, plura enim quam illa novem angelis tribuuntur nomina.

3 *Næniæ.*] Proprie cantilenæ funebres. Nonnunquam tamen nugas quaslibet appellamus *nænias.*

4 *Daduchi.*] Tædiferi.

5 *Ploratores.*] Ita Romanis erant Præficæ mulieres quæ pretio conductæ ad tibias funebres canebant lamentabile & inconditum carmen ad deplorandum ac collandandum mortuum apprime accommodatum.

1 *Tymbus.*]

ad genua alligata cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc oſtenderent inſignia. Similiter & unaquæque tæda & pulla veſtis haberet inſignia. Reponeretur autem corpus quidem ipſum ad dextram altaris ſummi in [1] tymbo marmoreo, qui promineret à ſolo pedes quatuor; ipſe in ſummo recumberet, Pario ſculptus marmore, totus armatus à vertice uſque ad calcaneum; nec deeſſet galeæ ſua criſta: criſta erat [2] onocrotali collum: nec clypeus lævo brachio, in quo inſignia hæc erant, tria capita apri ſilveſtris aurea, [3] in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus ac gemmeis diſtinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: ſub pedibus haberet leopardum. Oræ ſepulcri [4] titulum haberent tali viro dignum. Cor autem ſeparatim recondi volebat in ſacello divi Franciſci. Inteſtina [5] mandavit parocho, honorifice ſepelienda in ſacello quod eſt Virgini matri ſacrum. MA. Funus nimirum honorificum, ſed nimio conſtans. Venetiæ vel cerdoni cuipiam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat ſodalitas, & unum comitantur aliquando ſexcenti monachorum, tunicis palliiſve veſtiti. PH. Vidimus & nos, riſimuſque iſtas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii ſuperne, inferneque cerdones, & medio monachi; [6] chimæras eſſe diceres: nec heic alia res erat,

1 *Tymbus.*] Græcè τύμβος, ſepulchrum, buſtum.

2 *Onocrotalus.*] Avis cygno ſimilis, abſona voce, ad inſtar aſini: inde & ei nomen; nam ὄνος eſt *aſinus*, & κρόταλον *crepitaculum*. Belg. *Krop-vogel*, *Vogelbaine.*

3 *In planitie.*] Data opera fingit inſignia vitioſa, nam caduceatorum leges habent, adulterina eſſe inſignia quæ habent metallum ſuper metallum.

4 *Titulum.*] Ἐπιγραφαὶ Græcis, tituli Latinis, ut & monumentorum inſcriptiones, Romanis ita frequentes, ut etiam puerorum & ſervorum ſepulchra, quemadmodum ex antiquis lapidibus liquet, iiſdem ornarentur. Ovidius:

Sculptaque ſunt titulo noſtra ſepulchra brevi.

5 *Mandavit.*] Ille mos olim apud Belgas obtinebat magis, quam hodie: ut nempe alibi cadaver, alibi ejuſdem inteſtina terræ mandarentur. Ita inteſtina Florentii V. Hollandiæ Comitis Alcmariæ ſepulta, corpus vero apud uxorem Beatricem in pago Rhenoburgo prope Leidam.

6 *Chimæras eſſe diceres.*] Chimæra proprie Lyciæ mons, cujus cacumen leones,

erat, ſi vidiſſes. Cautum eſt & illud Georgio, ut [1]Franciſcanus, & Dominicanus, inter ſeſe ſorte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: poſt hos cæteri quoque ſortirentur, ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc eſt, primum. Nec enim aliud erant paſſuri monachi. MA. Non acies tantum, ſed & pompas ille callebat ordinare. PH. Cautum eſt & illud, ut funebre ſacrum, quod apud parochum fieret, modulato muſicorum concentu perageretur, honoris gratia. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque ſigna certiſſima, ſupremum tempus adeſſe. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. MA. Nondum finis? PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totuſque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc juſtificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parta? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus Jureconſultus uxoris frater: is in diplomate notavit locum ſecus poſitum, quam oportuit, & injecit ſuſpicionem falſi. MA. Haudquaquam in tempore: diſſimulandum erat, etiamſi quid ineſſet erroris, & nihilo pejus habuiſſet ægrotus. PH. Aſſentior. Et ægrotus ſic hac re perturbatus eſt, ut minimum abeſſet à deſperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; juſſit Georgium quieto eſſe animo, ſibi eſſe poteſtatem corrigendi ſupplendique, ſi quid in [2]diplomatibus vel erratum eſſet, vel omiſſum. Quod ſi te, inquit, feſellerit diploma, ego jam nunc [3]hanc animam

nes, medium capræ, radices ſerpentes occupant. Hinc origo fabuloſi monſtri, de quo Lucretius: *Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimæra.* Et Ovidius; *Quoque Chimæra jugo mediis in partibus hircum, Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.*

1 *Franciſcanus.*] Iſta controverſia nondum plane deciſa; pars enim utraque cauſas habet, uter ordo præferendus. Licet apud pleroſque Dominicanis palma concedatur.

2 *Diplomatibus.*] Ita eſt: euſque devenit Antichriſtus ut peccatorum abolitionem publicis diplomatibus ære vendat. Et ab hac origine Lutherus in Germania reformationem eſt auſpicatus.

3 *Hanc animam.*] Fratrem nullo modo, ait Pſaltes Pſal. 49. ꝟſ. 8. 9. redimere poteſt quiſquam, non dare Deo redemturam ejus: (eſt enim cara redemtio vitæ eorum; imo ceſſat in ſæculum.)

animam pro tua ſuppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur orco. MA. [1] Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, ſi accipit, num ſatis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid, ſi Vincentii anima vel abſque permutatione debebatur inferis? PH. Quod geſtum eſt, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: ægrotus viſus eſt animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur [2] ſocietas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthuſienſium. MA. Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, ſi tantum ſarcinæ bajulandum eſſet. PH. De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam ſubvolaturam, quam plumæ avem. MA. Mala igitur opera ſua quibus legant? PH. Militibus Germaniæ conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure Euangelico: Habenti dabitur. Simulque recitatus eſt numerus miſſarum & pſalteriorum, quæ defuncti animam eſſent comitatura. Erat autem immenſus. Poſt hæc iterata eſt confeſſio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata eſt humi ſtorea juncis contexta, ſic ut ab initio convoluta cervicalis ſpeciem ex ſeſe faceret. MA. Quid nunc futurum eſt? PH. Eam [3] conſperſerunt

1 *Accipitne Deus.*] Hac interpoſitione & permutatione animarum miſere incautos decipiunt ſceleſti ſacrificuli. Sed an Deus iſtiuſmodi permutationem admittat, ut alia argumenta prætercam, videant in unico exemplo Moſis pro populo deprecantis, cum ſibi idolon fabricaſſet. Verba exſtant Exod. 5. ✝ſ. 32. 33. Nunc an condonaturus es peccatum eorum? nam ſi non ita eſt, dele me nunc de libro tuo quem ſcripſiſti. Dixit vero Jehova Moſchi, eum qui peccaverit mihi, delerem de libro meo.

2 *Societas omnium.*] Affricantur animabus opera monachorum, non aliter quam ſcabies corpori, præcipue ſupererogatoria, ut vocant: quibus plus præſtant, quam tenentur.

3 *Conſperſerunt cinere.*] Conſperſerunt nempe ſtoream ſive tegetem viliorem (ſtorea dicta à *ſtorennumi* ſternere) cinere, qui Pontificiis ſacer habetur. Apud Judæos alioſque orientales populos in gravi luctu ſacco ſe quandoque contegebant & cineres ſibi inſpergebant. Ex *κακοζηλίας* Judaiſmum obſervant Papicolæ: quadrageſimæ enim initio frontes hominum cinere illinunt ſacerdotes: etiam aliquando morientibus ſubſternunt; ut, ſi Deo placet, quaſi ob oculos ponant verba Creatoris Gen. 3. ✝ſ. 19. *Memento homo quia pulvis es & in pulverem reverteris.* Ex quo liquet ſacrificulorum actionem, prætérquam quod nulli mandato Dei innititur, etiam ipſi rei haud appoſitam eſſe. Non enim in citato loco agitur de cinere è foco deſumpto, ſed de terræ pulvere ex quo homo

runt cinere, ſed raro; ibi depoſuêre corpus ægroti. Inſtrata eſt tunica Franciſcana, ſed prius conſecrata preculis & aqua luſtrali. [1]Cuculla ſuppoſita eſt capiti: nam tum indui non poterat: una cum illa ſuppoſitum eſt diploma cum cautionibus. Ma. Nova mortis ſpecies. Ph. Atqui confirmant, dæmoni nullum eſſe jus in eos qui ſic moriuntur. Sic ajunt præter alios mortuum [2]S. Martinum & [3]Franciſcum. Ma. Sed huic morti illorum vita reſponderat. Obſecro quid tum poſtea? Ph. Porrecta eſt ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus: Soleo in bellis tutus eſſe meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hoſti meo: & exoſculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero ſacram, Olim, inquit, haſta valui in bellis: nunc hanc haſtam vibrabo adverſus hoſtem animarum. Ma. Satis militariter. Ph. Has poſtremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, ſimulque cœpit animam agere. Bernardinus à dextris imminebat morienti; Vincentius à ſiniſtris, uterque pulcre vocalis.

homo formatus: ita ut inanis hæc ceremonia magis pulverem quam cinerem requireret.

1 *Cuculla ſuppoſita.*] Inter omnes monachorum ordines nulli magis de inhærente cucullis ſuis ſanctitate & mira vi operandi gloriantur quàm Franciſcani. Communis apud Pontificios opinio eſt, cucullas horum Franciſcanorum à gravidis tactas & exoſculatas maturare partum & dolores mitigare, & morbis omnibus mederi. Imo eouſque devenit effrenis impietas, ut iiſdem cucullis aſſcribant non ſine ſumma blaſphemia, quæ Sacræ literæ ſanguini & meritis Chriſti. Mortui quippe & ſepulti habitu monachali non tantum ab impuris ſpiritibus ſervantur, ſed & recta animæ in cœlum avolant. Hinc & in Breviario inaugurationis monachalis cucullæ precantur Deum, ut hanc veſtem ita ſanctificet & benedicat, ut ſint arma ad peccata contegenda & munimenta tuta adverſus Diaboli inſultus. Hinc Cæſares, Reges & Principes, miſere eâdem dementiâ ſeducti, inſtante mortis hora, in Franciſci ſodalitium aſſciſci & ejuſdem veſtitu ſepeliri voluerunt.

2 *S. Martinum.*] De Martino Turonenſi epiſcopo falſiſſimum, quod cucullatus obierit. Nondum enim ipſius tempore blaſphema hæc ſuperſtitio in eccleſiam irrepſerat: utpore qui anno 396. diem obierit, cum nondum Antichriſtianiſmus orbem caligine errorum & idololatriarum infeciſſet.

3 *Franciſcum.*] Nec Franciſcus veſte ſua monachali indutus mortuus eſt: nam blaſphemus iſte ut Chriſtum in omnibus imitaretur (ita loquuntur vitæ ejus damnandi ſcriptores) quinque vulnera à Chriſto impreſſa circumtulit, & cum mors inſtaret, exuit omnia veſtimenta; ut promtior cum Diabolo confligeret & Chriſto eſſet conformis, qui nudus in cruce pependit.

vocalis. Alter oſtendebat imaginem ſancti Franciſci, [1] alter Dominici. Cæteri ſparſi per cubiculum demurmurabant pſalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat aurem dextram, Vincentius ſiniſtram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujuſmodi ferme Bernardinus: Georgi Balearice, ſi nunc quoque probas ea quæ ſunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: flexit. Vincentius contra; Ne quid trepides, Georgi; habes Franciſcum & Dominicum propugnatores. Eſto ſecurus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tua oppignoratam, ſi quid eſſet periculi; hæc ſi ſentis & probas, flecte caput in læyum: flexit. Rurſus ſimili clamore, Si hæc ſentis, inquiunt, preme manum meam: tum manum preſſit. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus tranſactæ ſunt horæ ferme tres. Cum jam inciperet oſcitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit abſolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflaſſet animam. Hæc ſub noctis medium: mane peracta anatomia. MA. Quid mali repertum eſt in corpore? PH. Recte mones; nam exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat [2] diaphragmati. MA. Unde id? PH. Uxor narrabat, illum quondam ictum ſphærula bombardica. Hinc conjectabant medici plumbi liquefacti particulam reſediſſe in corpore. Mox corpus lacerum utcunque conveſtitum eſt amictu Franciſcano. A prandio ſepultura peracta eſt, ea pompa qua decretum erat. MA. Nunquam audivi mortem operoſiorem, nec funus ambitioſius. Verum iſtam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid [3] irritentur crabrones. PH. Ni-

1 *Alter Dominici.*] Graphice autor mores impiorum ſeductorum monachorum depingit, à Chriſto abducentium ad idololatricas imagines, ad ineptas quiſquilias, ad impuras cloacas. O abominabilem Antichriſtianiſmum! Oportuiſſet fidem excitaſſe ad merita unici Servatoris apprehendenda.

2 *Diaphragmati.*] Diaphragma eſt ſeptum tranſverſum quod ſeparat præcordia, in quibus cor eſt & pulmo, ab inferiore corporis parte, in qua ſplen & hepar, & renes.

3 *Irritare crabrones.*] Eſt provocare

eos,

Ph. Nihil eſt periculi. Etenim ſi pia ſunt quæ narro, etiam ipſorum intereſt hæc ſcire populum: ſin minus, quotquot inter illos boni ſunt, mihi gratias agent, [1] qui hæc prodiderim, quo, pudore correcti quidam, deſinant ſimilia facere; deinde ſimplices caveant, ne in ſimilem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud iſtos cordati vereque pii, qui frequenter apud me queſti ſunt, paucorum vel ſuperſtitione, vel improbitate totum ordinem reddi apud bonos invidioſum. Ma. Recte tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo ſcire, quomodo deceſſerit Cornelius. Ph. Ut vixit nulli moleſtus, ita mortuus eſt. Habebat febrem [2] anniverſariam, quæ ſtatis temporibus ſingulis annis recurreret. Ea tum, ſive quia gravabat ætas (nam annum exceſſerat ſexageſimum:) ſive aliis de cauſſis, ſolito magis urgebat hominem, & viſus eſt ipſe præſentire diem fatalem imminere. Itaque quatriduo prius, quam moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, [3] confeſſus eſt ſuo parocho, audivit publicam concionem & ſacrum: à ſacro, reverenter accepto [4] pignore corporis Dominici, domum ſe recepit. Ma. Non uſus eſt medicis? Ph. Unicum duntaxat conſuluit, ſed non minus bonum virum, quam bonum medicum: ei Jacobo Caſtrutio nomen eſt. Ma. Novi. Nihil illo ſincerius. Ph. Is reſpondit, ſuam quidem operam amico non defuturam, ſed ſibi videri plus eſſe præſidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quam

eos, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Eſt autem crabro inſecti genus, affine veſpis, aculeo peſtilentiſſimo. Belg. *Een hoorn-niker.*

1 *Qui hæc prodiderim.*] Hæc aliaque ubi Eraſmus non leviter Pontificiæ ſuperſtitionis ulcus tangit, ita irritarunt Monachos & Theologos etiam Lovanienſes, ut hæreſios illum inſimularent, Lutheranæque ſectæ addictum aſſererent. Eraſmus vero licet ubique craſſos errores Papicolarum & præcipue monachorum aculeate taxet, non tamen in omnibus orthodoxus eſt habendus.

2 *Anniverſariam.*] Id eſt, ſingulis annis recurrentem.

3 *Confeſſus eſt ſuo parocho.*] De confeſſione auriculari, mera conſcientiæ tyrannide, vide quæ ante à nobis prolixe annotata.

4 *Pignore corporis.*] Intelligit panem illum orbicularem, magico more quinque verbis, ſacrificuli impio ore prolatis, in verum corpus & ſanguinem Chriſti mutatum.

quam ſi certiſſimam vitæ ſpem oſtendiſſet. Itaque tametſi ſemper pro ſuis facultatibus fuiſſet perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris & liberorum neceſſitati, impartiebatur in egenos, non iſtos ambitioſe mendicos, & nuſquam non obvios, ſed in probos, qui pro viribus induſtria laborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & ſacerdotem ad ſeſe accerſeret potius, quam tenue corpuſculum defatigaret. Reſpondit, hoc ſibi ſemper ſtudio fuiſſe, ut amicos ſuos ſublevaret potius, ſi poſſet, quam gravaret officiis, nec ſe ſui diſſimilem eſſe velle in morte. Ne decubuit quidem niſi poſtremum diem, & noctis partem, qua reliquit terras. Interim ob corpuſculi laſſitudinem baculo nitebatur, aut ſedebat in cathedra; raro componebat ſe lectulo, ſed veſtitus & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat è libris ſacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos caritatem declarant. Si per laſſitudinem ipſe minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuum amorem & concordiam, atque ſtudium veræ pietatis; ſolicitoſque de morte ipſius amantiſſime conſolabatur. Identidem admonebat ſuos ne quid æris alieni præteriretur indiſſolutum. Ma. Non condiderat teſtamentum? Ph. Jam pridem ſanus ac valens id curarat. Negabat enim eſſe teſtamenta, quæ fierent ab agentibus animam, ſed deliramenta potius. Ma. Nihil legarat monaſteriis aut egenis? Ph. Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione diſpenſavi facultatulas meas; nunc ut earum poſſeſſionem aliis trado, ita trado & diſpenſationem. Et confido meos ſanctius diſpenſaturos, quam ipſe feci. Ma. Non accerſebat ad ſeſe pios homines, quemadmodum fecit Georgius? Ph. Ne unum quidem: præter familiam & duos intime amicos nullus aderat. Ma. Demiror quid ſenſerit. Ph. Negabat ſe morientem pluribus moleſtum eſſe velle,

quam

quam fuiſſet naſcens. MA. Exſpecto finem iſtius fabulæ. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille ſtratum non reliquit, ſentiens extremam corpuſculi laſſitudinem. Accitus parochus [1] impartiit extremam unctionem ac rurſus porrexit [2] corpus Domini ſed citra confeſſionem. Negabat enim quidquam ſcrupuli reſediſſe in animo. Ibi parochus agere cœpit de ſepultura, qua pompa, quove loco ſepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo ſepelires infimæ ſortis Chriſtianum: nec mea refert, ubi ſeponas hoc corpuſculum, [3] æque inveniendum in extremo die ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de [4] ſonitu campanarum, de tricenariis, & anniverſariis, de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille; Mi

1 *Impartiit.*] Licet alias de unctione extrema dictum, hæc tamen ut prolixiora ex Ravanello apponam: Unctio, ait, olim in Eccleſia Chriſtiana ægrotis adhibita, ut miraculo ſanitatem recuperarent. Marc. 6. ✝ſ. 13. Jac. 5. ✝ſ. 14. Itaque unctionis iſtius uſus tam diu legitimus fuit, quamdiu in eccleſia viguit miraculoſum ſanationum donum: at vero cum donum illud (quemadmodum & alia dona miraculoſa, ad certum tempus conceſſa) jam à tot ſæculis deſierit, ineptiſſimum utique eſt ritum hunc ſine effectu ſuo proprio & genuino velle retinere; tantum abeſt, ut cenſeri debeat ſacramentum proprie dictum: nec enim ſacramenti rationem obtinuit Apoſtolorum temporibus, ut obſignaret gratiam juſtificantem, ſed ut ſymbolum miraculoſæ ſanationis: Pontificii autem ungunt morituros ad conferendam peccatorum remiſſionem, gratiæ confirmationem, &c.

2 *Corpus Domini*] Cœnæ hæc abuſio: non enim adminiſtranda ſingulis privatim, nec morbo domi decumbentibus aut morituris, citra fidelium congregationem & participationem. quia communicatio debet eſſe eccleſiaſtica & publica, ut ait Bucanus, non *ἴδιον δεῖπνον*, & Cœna ſymbolum eſt communionis ſanctorum: nec aperiri debet aditus opinioni operis & præpoſteræ fiduciæ, qualis eſt in communione Papiſtica.

3 *Æque inveniendum.*] Secundum illud Jobi. Job. 19. ✝ſ. 25. 26. *Equidem ego novi Redemptorem meum vivere; & poſteriorem ſuper pulverem reſurrecturum: & poſtquam vermes confoderint iſtud, evigilante me; tum carne mea me viſurum eſſe Deum.*

4 *Sonitu campanarum.*] Miras præſtigias cum ſuis campanis exercent Pontificii: nam abluuntur, unguntur, exorciſantur, baptizantur, & in baptiſmo nomina illis induuntur. Earundem tinnitus diabolos, exercitus hoſtiles, inſidias, noxia tonitrua depellunt, cœlorum fores animabus pandunt. At quam inepte! Invenerunt ne ergo campanas tanquam inſtrumenta Deo præſcribentia, quibus ſalutem noſtram operetur? Aguntne pro imperio cum Diabolo cogentes illum diſcedere ad moram campanam, cum iſtud donum Sp. Sancti nempe abigendi Diabolum haud adepti ſint? Quid autem novis his cultibus aliud agunt, quam quod pietatem enervent, & à Dei verbo ad futiles ceremonias ablegent homines?

Mi paſtor, nihilo pejus habebo, etiamſi nulla ſonet campana. Si me vel uno funebri ſacro dignaberis, plus ſatis erit. Aut ſi quid aliud eſt, quod ob publicam eccleſiæ conſuetudinem citra ſcandalum infirmorum omitti vix poteſt, id tuo permitto arbitratui. Nec eſt animus, cujuſquam vel preces commercari, vel meritis quenquam ſuis ſpoliare. Satis meritorum [1]exuberat Chriſto: & confido totius eccleſiæ preces ac merita mihi, ſi modo vivum ſum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota ſpes eſt. Alterum eſt peccatorum meorum, quod princeps paſtorum dominus Jeſus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipſe ſuo ſacro ſancto ſanguine ſcripſit & obſignavit, quo nos certos reddidit de ſalute æterna, ſi totam fiduciam noſtram in ipſum transferamus. Abſit enim ut inſtructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in judicium veniat cum ſervo, certus quod in conſpectu ejus non [2]juſtificabitur omnis vivens. Ergo ab illius juſtitia appello ad ejuſdem miſericordiam, quoniam immenſa eſt & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna ſpe ſalutis concepta, gaudens & alacer, jubet ſibi quædam recitari è ſacris voluminibus, quæ confirmant ſpem reſurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Eſaia de [3]morte Ezechiæ dilata, una cum cantico: deinde [4]cap. 15. epiſtolæ Pauli ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Joanne: ſed præcipue hiſtoriam Chriſti paſſi ex Euangeliis. Quam hic animo devorabat ſingula, ad quædam ſuſpirans, ad alia compoſitis manibus gratias agens, ad quædam hilareſcens ac geſtiens, ad nonnulla preculas quaſ-

1 *Exuberat Chriſto.*] Recte ſecundum id 1 Corinth. 1. ℣. 30. *Chriſtus qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, juſtitiaque & ſanctificatio & redemptio.*

2 *Juſtificabitur.*] Verba Pſalmi 143. ℣. 2.

3 *Morte Ezechiæ.*] Hiſtoria exſtat Eſa. cap. 38. & 2 Reg. 20. Fuit autem Hiskia, Ezechia ſeu Chiskijahu, id eſt, fortitudo mea Deus, pius Rex Judæ, filius impii Achaz, cui lethaliter decumbenti quindecim anni vitæ additi.

4 *Cap. 15.*] Capitis hujus præcipuum argumentum, adſtructio reſurrectionis mortuorum, & propoſitio rationis & modi ejuſdem reſurrectionis, contra Corinthios quoſdam cum Sadducæis illam negantes.

1 *Mui*

quaſdam breves ejaculans! A prandio cum paululum temporis obdormiſſet, jubet recitari caput ex Euangelio Joannis duodecimum, uſque ad hiſtoriæ finem. Heic dixiſſes hominem plane transfigurari, afflarique novo ſpiritu. Jam dies vergebat ad veſperam; accerſit uxorem ac liberos: ibi erecto quantum licuit corpuſculo, ſic affatus eſt ſuos: Cariſſima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc ſeparat, ſed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus: curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri ſoles in me & dulciſſima pignora, totam in iſtos transfer. Ne putaris, te ullis modis poſſe magis demereri vel Deum, vel me, quam ſi iſtos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, ſic educes, foveas & inſtituas, ut Chriſto digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te tranſlatam exiſtima. Id ſi feceris, ut facturam confido, non erit cur videantur orphani. Quod ſi repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, ſe nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius: Soror in Chriſto mihi cariſſima, ſi Dominus Jeſus largiri dignabitur tibi propoſitum iſtud ac robur ſpiritus, ne deſis dono cœleſti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, ſcito, quod [1] mors mea te liberat à jure conjugii, ſed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permiſit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut poſſit vel ſuapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obſtringas. Serva te liberam Deo & liberis noſtris; quos ſic inſtitues ad omnem pietatem, ut caveas, ne ſe cuipiam addicant inſtituto, donec per æta-

1 *Mors mea te liberat.*] Reſpicit ad Pauli locum Rom. 7. ℣ 2. *Viro ſubjecta mulier, viventi viro devincta eſt per legem; quod ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri.*

ætatem & rerum uſum conſtiterit, ad quod vitæ genus ſint idonei. Deinde verſus ad liberos, exhortatus eſt ad ſtudium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipſos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit oſculum uxori; liberis, [1] facto ſigno crucis, precatus eſt bonam mentem, & Chriſti miſericordiam. Poſt hæc intuens omnes qui aderant, *Sub craſtinam*, inquit, *auroram Dominus, qui diluculo revixit, pro ſua miſericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpuſculi ſepulcro, eque hujus mortalitatis tenebris evocare in lucem ſuam cœleſtem. Nolo teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque viciſſim dormiant: mihi ſatis eſt unum adeſſe vigilem, qui recitet ſacram lectionem.* Tranſacta nocte ſub horam quartam, cunctis præſentibus juſſit recitari pſalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, juſſit exhiberi cereum, & crucem, & cereum accipiens, dixit: *Dominus illuminatio mea & ſalus mea; quem timebo?* crucem exoſculatus dixit: *Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo?* Mox manus ſuper pectus in ſupplicantis geſtum compoſuit, & oculis in cœlum erectis dixit, *Domine Jeſu*, [2] *accipe ſpiritum meum.* Et protinus clauſit oculos veluti dormiturus, ſimulque levi flatu emiſit ſpiritum: dixiſſes illum obdormiſſe, non exſpiraſſe. MA. Nunquam audivi mortem minus operoſam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortaſſe non æque dijudico, uter deceſſerit Chriſtianius: tu qui integer es, rectius diſpicies. MA. Ita faciam, ſed per otium.

1 *Facto ſigno crucis.*] Tertulliano teſte, iſtiuſmodi ſignum crucis impermanens in uſu fuit ante Conſtantinum, ſed abſque ulla ſcripturæ auctoritate. Utebantur illo veteres non ad adorandum, nec ut operativo ex opere operato, ſed ad externam quandam profeſſionis teſſeram & geſtum precandi, quemadmodum vult Bellarminus. Vide quæ ſuperius adnotavimus.

2 *Accipe ſpiritum meum.*] Verba Stephani ſunt protomartyris, cum lapidatus animam efflaret. Act. 7. ℣ſ. 59.

ECHO.

[1] ECHO.

Juvenis, Echo.

Jv. Cupio paucis te conſulere, ſi vacat. Ec. Vacat. Jv. Et ſi venio tibi gratus juvenis. Ec. Venis. Jv. Sed poteſne mihi & de futuris dicere verum, Echo? Ec. [2] Ἔχω. Jv. Et Græce noſti? quid iſtuc novi? Ec. Novi. Jv. Qualia tibi videntur Muſarum ſtudia? Ec. [3] Δῖα. Jv. Cenſes igitur terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? Ec. Teras. Jv. Quam igitur mentem habent iſti, qui hæc ſtudia linguis traducunt ſuis? Ec. Suis. Jv. Sed utinam harum cultores ſimiliter eſſent & pietatis ſtudioſi! Ec. O ſi! Jv. Nunc quorundam improbitas omnes reddit inviſos. Ec. [4] Ἴσως. Jv. Et multis hominum, peccatum confertur in nomen eruditionis. Ec. [5] Ὄνοις. Jv. Atqui vulgo videntur non infimi. Ec. Fimi. Jv. Quid facere cenſes eos qui terunt ætatem in ſophiſtico doctrinæ genere? Ec. Nere. Jv. Fortaſſis telas [6] aranearum. Ec. Harum. Jv. At [7] Penelopes telas texunt ac retexunt. Ec. Texunt. Jv. Cui ſuades ut me dem vitæ inſtituto? Ec. Tuto.

Jv. Erit

1 *Echo.*] Jucundum, ait Buchlerus ex Pontano, argutum & lepidum eſt epigramma, attentumque retinet lectorem cum in fine aut medio verſus ejuſmodi vocula ponitur quæ vel toti verbo præcedenti vel ejus ſimilis caudæ aut eandem ſententiam illuſtrat, aut diverſum aliquid, aut nonnunquam contrarium aut prorſus inexſpectatum, aut par, aut majus, aut minus denique complectitur. Et hæc Echo dicitur. Multæ interrogationes in Echicis obſervantur, quamvis etiam ſine interrogatione ſuam venuſtatem retineant. Hæc ille. Nec tantum ligata ſed & ſoluta oratio echonem admittit.

2 Ἔχω.] Id eſt, poſſum.

3 Δῖα.] Id eſt, ſacra, divina.

4 Ἴσως.] Id eſt, ſcilicet, fortaſſe.

5 Ὄνοις.] Id eſt, aſinis.

6 *Aranearum telas texere.*] Eſt in re frivola, nulliuſque frugis, infinitum atque anxium capere laborem. Belg. *Sijn hooft breecken over een brood'looſe konſt.*

7 *Penelopes telam texere.*] Hoc eſt, inanem operam ſumere, & rurſum deſtruere, quod effeceris. Belg. *Verkeert werck doen.* Natum adagium ab uxore Ulyſſis Penelope, quæ procos acerrime inſtantes hac conditione deluſit, ut tum ſe promitteret nupturam, ubi telam quam habebat in manibus, abſolviſſet. Hanc conditionem poſteaquam illi accepiſſent, mulier aſtuta, quod interdiu texuiſſet, id noctu retexere cœpit. Homericos verſus ita vertit Eraſmus:

Illa diurna quidem, ingentem contexere telam,
Verum eadem admotis ſolvebat nocte lucernis.

1 Ὅλως.]

Jv. Erit auſpicatum, ſi uxorem duxero? Ec. Sero. Jv. Quid, ſi mihi veniat uſu, quod his qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? Ec. Feras. Jv. Atqui cum talibus morte durior eſt vita. Ec. Vita. Jv. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? Ec. Unam. Jv. Magis fortaſſe expedit, ut aliquis præ conjugio monachi inſtitutum eligat. Ec. Ligat. Jv. Quid ſupereſt remedii, ubi quem adſtrinxerit jam nodus inſolubilis? Ec. Bilis. Jv. Attamen miſerum eſt homines vivere ſolos. Ec. [1] Ὅλως. Jv. Cujuſmodi cenſes horum temporum pleroſque monachos? Ec. [2] Ἄχος. Jv. Quid igitur iſtos movet, qui ſuſpiciunt illos ut ſemideos? Ec. [3] Δέος. Jv. Quid captant plerique qui ambiunt ſacerdotium? Ec. Otium. Jv. Præterea nihil habet ſacerdos? Ec. [4] Κέρδος. Jv. Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt epiſcopi? Ec. [5] Κόποι. Jv. At nulli magis vivunt in ocio. Ec. Scio. Jv. Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum ſuſtineant onus. Ec. [6] Ὁ νοῦς. Jv. Ergo res præclara eſt ſacerdotium, ſi quis ſe in eo gerendo qualem oportet præbeat? Ec. Beat. Jv. Quid fructus erit, ſi me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchica dignitate? Ec. [7] Ate. Jv. At non paucos video qui ſolent illinc ſibi præclaram felicitatem ariolari. Ec. [8] Λάροι. Jv. At interim dum incedunt [9] holoſericati,

1 Ὅλως.] Id eſt, omnino.

2 Ἄχος.] Id eſt, dolorem, peſtem.

3 Δέος.] Id eſt, timor.

4 Κέρδος.] Id eſt, lucrum.

5 Κόποι] Id eſt, labores.

6 Ὁ νοῦς] Id eſt, mens.

7 *Ate.*] Id eſt, calamitas. Dea eſt, quæ noxas ac turbas ſoleat immittere rebus mortalium; acribus oculis & prævelocibus pedibus. Cæterum poſt eam multo intervallo conſequi Litas Deas, quæ quod Ate turbaverit, ſarcire moliantur. Has ſtrabis oculis eſſe fingit Homerus, & pedibus claudis: illud nimirum innuens, offenſas eſſe citas, reconciliationes eſſe tardas; propterea quod injuriæ diu meminiſſe ſolent homines.

8 *Λάροι*] Id eſt, ſtupidi. Vide Chiliades. Adagium ab avis ingenio ſpuma marina gaudentis. Larus autem etiam *Gavia* dicitur, Belgis *een Meeuwe*, male Nebriſſenſi nunc fulica nunc mergus. Eraſmus in Adagiis hoc modo capi aſſerit. Objicitur illi ſpuma primum longiore intervallo. Dein propius propiuſque. Poſtremo manibus geſtantes exhibent. Larus itaque cibi aviditate captus comprehenditur.

9 *Holoſericati.*] Id eſt induti veſte, quæ tota ex ſerico conſtat, nulla alia materia admiſta.

1 *Ficul.*

ſericati, vulgo videntur homines magnifici. Ec. Fici. Jv. Foris igitur aureos, intus [1] ficulneos homines dicis, ſi quis inſpiciat cominus? Ec. Minus. Jv. Nihil igitur præclari ſunt, quos pro diis veneramur [2] byſſinos. Ec. [3] Σῦος. Jv. Nec militare genus magno æſtimabis fortaſſe. Ec. Aſſe. Jv. Magnum quiddam pollicentur qui è ſideribus & futura prædicunt Aſtrologi. Ec. [4] Λόγοι. Jv. At ſtrenue laborant Grammatici. Ec. [5] Εἰκῆ. Jv. Non placent, opinor, [6] leguleii homines ſemper famelici. Ec. [7] Λύκοι. Jv. Qualis ero, ſi fiam opifex? Ec. Fæx. Jv. Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? Ec. Ali. Jv. Fuerone beatus, ſi perſeveravero in bonis litteris? Ec. Eris. Jv. Sed quæ res dabit, ut adſit pietas? Ec. Ætas. Jv. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. Ec. [8] Ὄνε. Jv. Unde tibi ſubit me aſinum dicere? Ec. E re. Jv. Fortaſſis hoc dicis, non ſic huic incumbendum, ut alios relinquam. Ec. Inquam. Jv. Non placet igitur is, qui ſe per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut [9] fiat Ciceronianus? Ec. [10] Ἄνους. Jv. Quid ſupereſt natu grandibus, quorum ætas ad hæc diſcenda non eſt tempeſtiva? Ec. Stiva. Jv. Facundior eſſes, opinor, ſi longius abeſſem. Ec. Eſſem. Jv. Non me delectant ſermones diſſyllabi. Ec. Abi. Jv. Cœpi prior; video non poſſe vitari, quin poſterior deſinas. Ec. Sinas. Jv. Iam igitur tibi videor ſatis inſtructus ad ea probe gerenda quæ ſunt in vita? Ec. Ita. Jv. Proinde ſi me voles abire, dicito. Ec. Ito.

1 *Ficulneos homines.*] Ficulnum ſeu ficulneum, quod ex fico arbore confectum.

2 *Byßinos.*] Adjectivum à byſſus, βύσσος lini genus, ex quo ſubtiliſſimæ veſtes, mulieribus olim in deliciis, conficiebantur.

3 Σῦος.] Id eſt, noxa.

4 Λόγοι] Id eſt, fabulæ, verba.

5 Εἰκῆ.] Id eſt, fruſtra, temere.

6 *Leguleii.*] Qui legum ſtudia tractant, qui in legibus verſantur, Græcis νομικοί.

7 Λύκοι.] Id eſt, lupi.

8 Ὄνε.] Id eſt, aſine.

9 *Fiat Ciceronianus?*] Vide Dialogum, quem ex profeſſo conſcripſit in eos Eraſmus, qui cæteris neglectis, uni Ciceroni adhærent. Titulus illi Ciceronianus.

10 Ἄνους.] Id eſt, amens.

[1] ΠΟΛΥΔΑΙΤΙΑ,
DISPAR CONVIVIUM.
SPUDUS, APITIUS.

SP. HEus heus, [2] Apiti. AP. Non audio. SP. Heus, inquam, Apiti. AP. Quis hic eſt tam moleſtus interpellator? SP. Eſt ſeriæ rei quiddam, quod te volo. AP. At ego ad rem ſeriam propero. SP. Quonam? AP. Ad cœnam. SP. Hac ipſa de re tecum volebam [3] agere. AP. Non vacat nunc actoribus operam dare, ne [4] actum agam. SP. Nihil feceris diſpendii; comitabor te quo properas. AP. Age dic, modo tribus verbis. SP. Magno ſtudio molior convivium, in quo nulli diſpliceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. AP. Reſponſum accipe, & quidem juxta veterum morem [5] ἔμμετρον, *Nulli ut diſpliceas, nullum invitare memento*. AP. Atqui ſolemne eſt epulum; multos excipiam oportet. AP. Quo plures invitaris, hoc pluribus diſpliceas oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conſcripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? SP. Sed age, [6] Comi delicium Apiti, ſubleva me tuo conſilio; habebo te poſthac numinis loco. AP. Sit igitur hoc primum conſilium; Ne conare, quod fieri non poteſt.

SP. Quid-

1 Πολυδαιτία.] A πολὺς multus & δαίτη epulum.

2 *Apiti.*] Accomode introducitur Apitius qui omnium helluonum princeps, non tantum Capitolii vectigal & Principum Congiaria devoravit, ſed & de gulæ irritamentis librum reliquit. Fuit Senecæ coætaneus. Vide quæ ſuperius de eodem annotata.

3 *Agere.*] Agere eſt judicio perſequi: inde actores, cauſarum patroni, relativum eſt ad reum.

4 *Actum agam.*] Τὸ πραχθὲν μὴ πράξῃς. A judiciorum conſuetudine ſumptum, qua fas non eſt, iterum agere cauſam, de qua jam ſit pronuntiatum. Belg. *Ghy zijt al te laet op.*

5 Ἔμμετρον.] Id eſt, *metricum*, numeris conſtans.

6 *Comi.*] Comus Deus eſt comeſſationis & gulæ. Nomen ei dabant juvenes coronati, facibus muſiciſque inſtrumentis inſtructi, qui noctu ad amicarum oſtia cantilenas non ſine procaci laſcivia occinebant. Dictum autem eſt *delicium Comi*, ut homines elegantioris ingenii, *delitias Muſarum* nuncupamus. De Como hoc jam ante dictum in annotationibus.

1 *Babel.*]

SP. Quidnam? AP. Ut convivator omnibus placeas. Tanta eſt palatorum varietas. SP. At ſaltem ut paucioribus diſpliceam. AP. Voca paucos. SP. Non licet. AP. Voca pares, & ingeniis congruentes. SP. Ne id quidem mihi liberum eſt. Vitari non poteſt, quin & multos vocem, & diſſimiles, denique nec ejuſdem linguæ, neque nationis homines. AP. Næ tu mihi vere convicium narras, non convivium, in quo facile poſſit talis exoriri luſus, qualem Hebræi narrant accidiſſe in ſtructura [1] Babel, ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. SP. Opitulare, te quæſo; gratum experieris ac memorem. AP. Age, quando electio non eſt tui arbitrii, in re mala dabo bonum conſilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quiſque loco ſedeat. SP. Veriſſimum. AP. Ea res ut tibi cedat proſpere, fac ut ſortibus diſtribuantur accubitus. SP, Pulcre mones. AP. Deinde ne ſic paulatim à ſummo ad imum procedant patinæ, ut [2] ſigma litteræ vel ſerpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis [3] myrtus tradi ſolet. SP. Quid igitur? AP. Sed ad ſingulas convivarum [4] tetradas, appone patinas ternas, ſic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in ſingulis ſit aliud atque aliud cibi genus, quo quiſque quod libet eligat. SP. Placet. Sed quoties mutabo patinas? AP. Quot partibus conſtat oratio rhetorica? SP. [5] Quinque, ni fallor. AP. Quot

1 *Babel.*] Nota eſt ex S. Literis hiſtoria. Ut nempe mortales turrim conati ſint exſtruere, cujus vertex ipſum cœlum tangeret. Sed jam in opere, confuſione linguarum impediti, inceptum ad umbilicum perducere haud potuerunt. Inde origo vocis Babel, quaſi dicas: *Confuſio venit* vel *confuſio in ea.*

2 *Sigma litteræ.*] Σ Græcum.

3 *Myrtus.*] Vide proverbium, *Ad myrtum canere.* Olim moris fuit, ut in conviviis, ſuam quiſque cantionem caneret. Et ſi quis citharam accipere recuſaſſet, utpote muſices ignarus, is per jocum accepto ramo laureo ſeu myrteo, vel aliquid ad eum canere jubebatur. Belg. *Oock wat ter merckt brengen.*

4 *Tetradas.*] Quaterniones.

5 *Quinque.*] Nempe conſtat exordio, narratione, diviſione, contentione & peroratione. Contentio autem apud Rhetores etiam dividitur in confirmationem & confutationem: & ita ſex partes ſunt orationis. Id vero præcipue locum habet in genere judiciali.

1 *Hyra-*

Ap. Quot actibus conſtat fabula? Sp. Apud [1] Horatium legi, *Ne ſit quinto productior actu.* Ap. Toties mutabis patinas, ut prooemium ſit juſculentum, concluſio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. Sp. Quem probas in patinis ordinem? Ap. Eundem quem [2] Pyrrhus in acie. Sp. Quid ais? Ap. Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet prooemium eſſe elaboratum. Rurſus epilogus varietate commendetur potius, quam apparatu. In tribus itaque mediis ſervanda Pyrrhi diſciplina, ut in utroque cornu ſit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec ſordidus videare, nec faſtidioſa copia ſis moleſtus. Sp. Satis expedite de cibis; ſupereſt, ut, quomodo bibendum, doceas. Ap. Nulli omnium cyathum appones, ſed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint, quo quiſque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non ſolum ob id, quia ſubinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibet niſi ſitiens. Sp. Optimum profecto conſilium. Sed quî fieri poterit, ut hilareſcant omnes? Ap. Id ut fiat, partim in te ſitum eſt. Sp. Quînam? Ap. Tenes illud: *Ante omnia vultus acceſſere boni.* Sp. Quorſum iſtud? Ap. Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, ſermonem ad cujuſque ætatem, affectum, ac mores attemperans. Sp. Accedam, ut dicas melius. Ap. Noſti linguas. Sp. Propemodum omnium. Ap. Ut ſua quemque lingua ſubinde appelles, utque convivium fabulis amoenioribus hilareſcat, varias miſce

1 *Horatium.*] Nempe in libro de Arte Poëtica. Verſus ſic habent:

Neve minor quinto, neu ſit productior actu Fabula, quæ poſci vult & ſpectata reponi. Vide dignas lectu commentationes Franciſci Luiſini in hos verſus.

2 *Pyrrhus.*] Tanta fuit in hoc Pyrrho Epirotarum Rege rei militaris ſcientia, ut cum Lyſimacho, Demetrio, Antigono, potentiſſimis Regibus bella gerens, invictus ſemper fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Carthaginienſium & Romanorum bellis nunquam inferior. Vide de eodem ipſiuſque inſtruendi aciem modo Plinium, Juſtinum, Varronem, Florum, Solinum, Rhodiginum & Stewechium in Vegetium.

miſce materias de rebus, quarum quiſque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. Sp. Quas dicis hujuſmodi materias? Ap. Sunt peculiares ingeniorum differentiæ, quas ipſe melius perſpicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum, in quibus ipſi floruerunt. Matronis dulce eſt refricari memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. [1] Nautæ, quique diverſas ac longinquas mundi regiones inviſerunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes; eſt & [2] ante actorum malorum, juxta proverbium, jucunda recordatio, ſi modo ejus ſint generis, ut cum probro conjuncta non ſint, veluti militiæ, profectionum, naufragiorumque diſcrimina. Poſtremo, de ſua cuique arte grata eſt confabulatio, deque hiſce rebus, quarum uſu callet. Hæc ſunt ferme generalia; peculiares affectus ſingulatim deſcribi non queant: ſed exempli cauſſa: Eſt aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives: eſt hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contra blandiores. Sunt qui nolint videri ſenes, cum ſint: ſunt rurſus qui volunt haberi grandiores quam ſint: affectantes hoc eſſe mirandi, quod belle portant ætatem: ſunt fœminæ quæ ſibi de forma placent, ſunt aliæ [3] putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile eſt miſcere ſermones unicuique gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. Sp. Næ tu perpulcre tenes artem convivatoriam! Ap. [4] Phy! ſi tantundem temporis & operæ mihi conſumtum eſſet in [5] utroque Jure, Medicina ac Theologia, quantum impenſum

1 *Nautæ, quique.*] Spectat huc aliquatenus notiſſimum Diſtichon: *Navita de ventis, de tauris narrat arator: Enumerat miles vulnera, paſtor oves.*

2 *Ante actorum malorum.*] Ex ipſa hominum natura ſumptum adagium eſt. Hoc enim omnibus inſitum eſt, ut jucunda cuique ſit ante actorum malorum, aut periculorum ſecura recordatio. Et ut Seneca rectè dicit: *Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.*

3 *Putidula.*] Diminut. à *putidus*, quod eſt mali odoris. Transfertur etiam ad orationem, quæ putida dicitur, quum eſt inſuavis.

4 *Phy.*] Interjectio deſpicientis.

5 *Utroque Jure.*] Nempe in Civili & Canonico jure.

ſum eſt huic arti, jam dudum & inter Jureconſultos, Medicos ac Theologos doctoris & titulum & lauream tuliſſem. Sp. Credo. Ap. Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum eſt, ne fabulæ ſint nimium prolixæ, aut ne exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, ſi modice ſumſeris; contra nihil moleſtius, ſi ſupra quam ſat eſt hauſeris: ita uſu venit in fabulis. Sp. Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam oſtendis remedium? Ap. Ubi ſenſeris ſuboriri [1] *τὴν ἄοινον μέθην*, per occaſionem interſeca ſermonem, & argumentum diverſum interſere. Fruſtra, opinor, te monerem, ne cui ſuus dolor in convivio refricetur; utcunque Plato judicat, in conviviis, quibuſdam vitiis eſſe medendum, vino diſcutiente triſtitiam, & offenſæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro ſalutes convivas; tametſi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum, motoriam agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi commemorare, quod cibi genus ſit, qua coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus, idem agit quod oſtentatio. Satis eſt bis aut ad ſummum ter dixiſſe, *Boni conſulite.* Si parum lautus eſt apparatus, animus certe lautiſſimus eſt. Interdum ſales aſpergendi ſunt, ſed qui [2] nihil habeant dentis. Profuerit & illud, ſubinde ſua quemque compellare lingua, ſed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. Sp. Quidnam? Ap. Si non placet ſortito dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas naturâ feſtivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite menſæ, alterum è regione, tertium in medio, qui ſilentium ac triſtitiam cæterorum diſcutiant. Quod ſi per-

1 *Τὴν ἄοινον μέθην.*] Id eſt, ſine vino ebrietatem. Ex α ptiv. & οἶνος, vinum.

2 *Nihil dentis.*] Dentata enim dicuntur mordacia.

1 Γελωσ-

perſpexeris convivium vel ſilentio triſtius eſſe, vel clamoribus tumultuoſum, aut etiam ad rixas tendere. SP. Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? SP. Accipe rem mihi multo uſu compertam. SP. Exſpecto. AP. Inducito duos mimos, ſive [1] γελωτοποιούς, qui ſine voce ridiculum aliquod argumentum geſticulatione repræſentent. SP. Cur ſine voce? AP. Ut par ſit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus æque ignota, geſtibus loquentes, omnes pariter intelligent. SP. Quod argumentum mihi narras, non ſatis intelligo. AP. Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut ſimile quippiam è media vita. Quo magis erit ridicula ſaltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet eſſe ſemifatuos; alioqui qui plane fatui ſunt, quædam interdum effutiunt imprudentes, quæ lædunt. SP. Ita tibi precor ſemper propitium [2] Comum, ut mihi dediſti fidele conſilium. AP. Addam [3] coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram, ne nimium ſis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, ſed in omni vita; atqui ita fiet, ut citius placeas omnibus; optimum enim in vita, [4] *Ne quid nimis.*

1 Γελωτοποιούς.] Id eſt riſus excitatores, fictos moriones; à γέλως, *riſus*, & ποιέω, *facio*.

2 *Comum.*] Quis Comus ſit, in principio hujus colloquii dictum.

3 *Coronidem.*] Coronis eſt ſummitas, ſeu apex alicujus rei. Et per Metaph. pro quocunque fine & ultima manu, rei alicui impoſita, ſumitur.

4 *Ne quid nimis.*] Sententia ex Terentii Andria deſumta. Deeſt autem, teſte Rivio & Donato, *agas*: ſic enim habet: *Nam id arbitror adprime in vita eſſe utile, ut ne quid nimis.* Eraſmus & Budæus, putant *ut ne* pro *ne* poſitum. Quidam *ut* pro *ſi* exponunt. modum hic omnibus in rebus ſervandum docet. Et veteres μηδὲν ἄγαν tanti fecere, ut ad auctorem Apollinem referrent. Laërtius ſententiam Pythagoræ, Ariſtoteles Bianti, alii Thaleti, alii Soloni aut Homero adſcribunt. Moderata enim perſtant, & immoderata concidunt. Huc etiam ſpectat Horatianum illud:

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines;
Quos ultrà citràque nequit conſiſtere rectum.

De Rebus ac Vocabulis.

BEATUS, BONIFACIUS.

BE. SAlvus ſit Bonifacius. Bo. Etiam atque etiam ſalvus ſit Beatus. Sed utinam eſſemus uterque quod dicimur, tu dives, ego formoſus. BE. Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? Bo. Mihi quidem minimi momenti, niſi res adſit. BE. At plerique mortales aliter affecti ſunt. Bo. Fieri poteſt ut mortales ſint iſti; homines eſſe non credo. BE. Et homines ſunt, ô bone, niſi putas etiam nunc ſub humana ſpecie camelos & aſinos obambulare. Bo. Hoc citius crediderim, quam homines eſſe, qui pluris nomen faciant, quam rem. BE. In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quam nomen; in multis contra. Bo. Hoc quid ſit, non ſatis aſſequor. BE. Atqui penes nos ipſos exemplum eſt. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris: ſed ſi eſſes [1] alterutro ſpoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? Bo. Equidem malim vel [2] Therſites dici, quam habere prodigioſam faciem: an bonam habeam, neſcio. BE. Item ego ſi dives eſſem, & aut res, aut nomen eſſet deponendum, malim [3] Irus dici, quam re ſpoliari. Bo. Aſſentior vera loquenti. BE. Idem uſu veniet, opinor, in his qui ſunt proſpera valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. Bo. Probabile eſt. BE. At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quam eſſe docti bonique! Bo. Plurimos iſtiuſmodi novi. BE. An non apud hos plus habet momenti nomen, quam res? Bo. Videtur. BE. Jam ſi quis nobis adeſſet [4] Dialecticus, qui ſcite definiret, quid ſit Rex, quid Epiſcopus, quid Magiſtratus, quid Philoſophus; fortaſſis & heic inveniremus, qui mallent nomen,

1 *Alterutro.*] Nomine ſcilicet aut re.

2 *Therſites.*] De prodigioſe deformi dici ſolet. Belg. *'t Aengeſicht onder d'orgel.*

3 *Irus dici.*] Irus itidem ab Ulyſſe pugno interfectus. Erat autem mendicus Ithacenſis pauperrimus, aſſecla procorum Penelopes, proprie Arnæus dictus.

4 *Dialecticus.*] Dialecticus, qui in dialectica verſatus, ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, à diſputando ita dictus.

men, quam rem. Bo. Ita profecto, ſi Rex eſt, qui legibus & æquitate populi commodum ſpectat, non ſuum: ſi Epiſcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: & ſi Magiſtratus eſt, qui ex animo conſulit Reipubl. & ſi Philoſophus eſt, qui neglectis fortunæ commodis, tantum ſtudet bonæ menti parandæ. Be. Heic vides, quantum hujus generis exemplorum poſſim aggerere. Bo. Sane plurimum. Be. An hos omnes negabis eſſe homines? Bo. Vereor, ne nos ipſi citius nomen hominis amittamus. Be. At ſi homo eſt animal rationale; quantum abeſt hoc à ratione, ut in corporis commodis verius quam bonis, & in externis, quæ fortuna dat ſimul & eripit cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? Bo. Præpoſterum mehercule judicium, ſi quis attendat. Be. Eadem autem eſt ratio in contrariis. Bo. Exſpecto quid dicas. Be. Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum eſt de vocabulis expetendarum. Bo. Apparet. Be. Magis enim horrendum eſt eſſe tyrannum, quam [1] tyranni nomen: & ſi malus Epiſcopus, juxta ſententiam Euangelicam, fur eſt & latro, non tam hæc nomina ſunt nobis deteſtanda, quam ipſa res. Bo. Convenit ſane. Be. Tu de cæteris ſimiliter colligito. Bo. Prorſus intelligo. Be. Nonne fatui nomen averſantur omnes? Bo. Et quidem maxime. Be. Nonne fatuus eſſet qui [2] aureo piſcaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos quam uxorem ac liberos? Bo. Is eſſet

1 *Tyranni nomen.*] Nomen *tyranni* ab initio in bonam deſumptum partem, nempe pro Rege aut Principe. Nam, teſte Trogo, olim omnium civitatum regionumque imperium penes Reges fuit, quos ad hujuſmodi faſtigium majeſtatis, non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio provehebat, qui etiam *tyranni* ob fortitudinem vocabantur. Poſtmodo autem cum poteſtate ſua reges abutebantur, vox *Tyrannus* in malam partem ſumi cœpta.

2 *Aureo piſcari hamo.*] Hoc eſt, mediocris commodi cupiditate periculum adire, quo maximarum rerum jacturam facias. Commemoratur inter facete dicta Octavii Cæſaris à Suetonio. Fit enim nonnunquam ut piſcis hamum etiam ipſum ſecum auferat. Porro metaphoræ pleræque à piſcatione ductæ proverbii vice ſunt uſurpatæ.

eſſet quovis [1] Corœbo ſtultior. Be. An non tales ſunt qui procurrunt in militiam, ſpe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo: qui ſtudent congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum: qui veſtes & ædes exornant, cum animus neglectus ac ſquallidus jaceat: qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt: denique qui fugaciſſimis hujus vitæ voluptatibus, cruciatus merentur æternos? Bo. Ipſa ratio fateri cogit, pluſquam fatuos eſſe. Be. Atqui his fatuis cum plena ſint omnia, vix invenias qui ferre poſſit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. Bo. Sic eſt profecto. Be. Age, ſcis quam ſint apud omnes inviſa vocabula mendacis ac furis. Bo. Sunt inviſiſſima, nec ſine cauſſa. Be. Fateor. Sed cum ſtuprare conjuges alienas ſit furto ſceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convicium ilicò ſtricturi gladium. Bo. Ita res habet apud complures. Be. Ita cum multi ſcortis vinoque perditiſſimi ſint, & ſint libenter ac palam; tamen ad ganeonis nomen offenduntur. Bo. Hi nimirum rem ſibi gloriæ ducunt, cum vocem rei debitam horreant. Be. Sed vix aliud nomen auribus noſtris videtur intolerabilius, quam mendacis. Bo. Novi qui hoc convicium cæde ſint ulti. Be. Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiſerat ſe mutuum ad certum diem redditurum, falleret? Bo. Frequenter; etiam cum id dejeraſſet, neque id ſemel, ſed iterum atque iterum. Be. For-

1 *Corœbo ſtultior.*] Proverbialis hyperbole in ſtupidos & vecordes. Corœbi enim ſtultitia vulgi fabula celebrata eſt, qui maris undas numerare ſit conatus, cum non potuerit ultra quinque proſequi ſupputationem. Meminit hujus Euſtathius & Lucianus. Alii tamen κορύβος per y legunt, adduntque hunc Mygdonis Phrygis filium fuiſſe, deſponſatum Caſſandræ, à Peneleo Græco interfectum. De eo Virgilius:

— Juveniſque Corœbus
Mygdonides, illis qui ad Trojam forte diebus
Venerat, inſano Caſſandræ incenſus amore.

Hunc Corœbum ſtultum inducit Euphorion, ait Servius: quem & Virgilius ſequitur.

BE. Fortaſſe non erant ſolvendo. Bo. Imo erant, ſed commodius eſſe ducebant non reddere creditum. BE. An hoc non eſt mentiri? Bo. Planiſſime. BE. Auderes iſtiuſmodi creditorem ſic compellare; *Cur mihi toties mentiris?* Bo. Non; niſi paratus eſſem ad pugnam. BE. An non ſimili modo quotidie verba dant [1] latomi, fabri, aurifices & veſtiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præſtantes, etiamſi magni referat tua? Bo. Mira impudentia! ſed adde his advocatos pollicentes operam. BE. Potes addere ſexcenta nomina: nemo tamen horum laturus ſit mendacis vocabulum. Bo. Hoc genere mendaciorum plena ſunt omnia. BE. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes abhorreant. Bo. Exſpecto ut dicas clarius. BE. Quid intereſt inter eum, qui rem tuam tollit è ſcrinio, & inter eum qui depoſitum abjurat? Bo. Nihil, niſi quod ſceleratior eſt, qui ſpoliat etiam fidentem. BE. At quam pauci ſunt, qui depoſitum reddunt; aut ſi reddunt, non dant integrum? Bo. Opinor eſſe perpaucos. BE. Nemo tamen iſtorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. Bo. Admodum. BE. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in [2] teſtamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium? Bo. Frequenter totum. BE. Furtum amant, vocabulum deteſtantur. Bo. Maxime. BE. Quid agant, qui [3] res fiſci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum æſtimatione, privatorum rem accîdunt, fortaſſe nobis non admodum liquet:

1 *Latomi.*] Lapicidæ.

2 *Teſtamentis ac legatis.*] Legatum Florentinus delibationem hæreditatis definit, qua teſtator ex eo, quod univerſum hæredis foret, alicui quid collatum velit. Modeſtinus donationem quandam teſtamento relictam. Eutycho legatum à lege dicitur. Teſtamentum autem definitur juſta voluntatis noſtræ ſententia, de eo quod poſt mortem ſuam fieri quis velit.

3 *Res fiſci.*] Fiſcus hinc nomen habet, quod olim in fiſcellis, hoc eſt, ſportulis pecunias colligebant. Fiſci ergo, fiſcellæ, ſpartea ſunt utenſilia ad majoris ſummæ pecunias capiendas. Unde, quia major ſumma eſt pecuniæ publicæ, quam privatæ; factum eſt, ut fiſcus pro pecunia publica, & inde *confiſcare* dicatur.

quet: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas eſt. Qui ſumit mutuum, aut qui conflat æs alienum hoc animo, ut reddat, ſi liceat, nunquam; quantulum abeſt à fure? Bo. Cautior fortaſſe dici poteſt, melior nequaquam. Be. At horum cum ingens ubique ſit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. Bo. Animum ſolus Deus novit: proinde apud homines [1] obærati vocantur, non fures. Be. Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo ſint fures apud Deum? certe ſuus cuique notus eſt animus. Ad hæc, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, poſteaquam [2] decoxit in una civitate, deluſis creditoribus, fugit in aliam, hoſpites quærens quibus imponat, idque facit crebrius; nonne ſatis declarat quo ſit animo? Bo. Satis ſuperque. Sed tamen iſti ſolent hoc fucare colore, quod faciunt. Be. Quonam? Bo. Multum multiſque debere, prædicant ſibi cum magnatibus, atque adeo regibus eſſe commune; eoque qui ſunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. Be. In quem uſum? Bo. Dictu mirum, quantum equiti licere velint. Be. Quo jure? quibus legibus? Bo. Haud aliis, quam quibus [3] præfecti maris vindicant ſibi quidquid ejectum eſt naufragio, etiamſi extet dominus: quibus alii ſuum eſſe volunt, quidquid apud furem aut prædonem deprehenderint. Be. Iſtiuſmodi leges poſſent ipſi fures condere. Bo. Et facerent, ſi queant tueri; & haberent quod excuſarent, ſi bellum indicant prius, quam furentur. Be. Quis hoc juris dedit equiti potius, quam pediti? Bo. Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promtiores ſint ad ſpoliandum hoſtem. Be. Sic, opinor, [4] Pyrrhus exercebat ſuos ad bellum. Bo. Non

1 *Obærati.*] *Obærati*, dicuntur, ære alieno oppreſſi.

2 *Decoxit.*] Bona ſua prodige conſumſit, creditores ſolutione fraudavit. Tranſlatio ſumta à rebus, quæ diutius coctæ evaporant, & in fumum & vapores reſolvuntur.

3 *Præfecti maris.*] Illa lex etiam apud Belgas obtinet: ut ſi in Oceani littus navis frangatur, non licet Domino ejectas merces ſibi ſumere.

4 *Pyrrhus.*] Deſignat notiſſimum Epirotarum Regem, qui ipſe rei militaris peritiſſimus, ſuos ad miraculum in eadem

Bo. Non, ſed [1] Lacedæmonii. Be. Abeant in malam crucem cum ſuo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ prærogatîvæ? Bo. Quibuſdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adſciſcunt. Be. An licet adſciſcere cuilibet? Bo. Licet, ſi mores reſpondeant. Be. Qui? Bo. Si nihil bonæ rei gerat; ſi ſplendide veſtiatur; ſi incedat annulatus; ſi gnaviter ſcortetur; ſi aleam ludat aſſidue; ſi certet chartis; ſi compotationibus ac voluptatibus ætatem abſumat; ſi nihil loquatur plebejum, ſed arces, pugnas, ac bella mera crepet, [2] Thraſonica omnia. Iſti ſibi permittunt bellum, cui velint, indicere; etiamſi pedem ubi ponant, non habeant. Be. Equites mihi narras [3] equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos [4] Sicambria.

eadem diſciplina inſtructiſſimos habuit.

1 *Lacedæmonii.*] Teſtatur id Xenophon in Rep. Lacedæmoniorum. Etiam ad Chiriſophum ſic ait idem: Cum Lacedæmonios audiam patria diſciplina à pueris furtis aſſuefieri? Tantumque abeſſe ut turpe cuipiam ſit furari, ut neceſſe etiam ſit t modo iis abſtineat, quæ lege excepta ſunt. Ac quo quam elegantiſſime & cautiſſime furemini, jubet lex deprehenſum in furto loris cædi.

2 *Thraſonica.*] Thraſonica à Thraſone Terentiano, ſe ſuaque immodice jactante φιλαύτῳ, oſtentatore inſulſo, vecorde gloriatore.

3 *Equuleo.*] Jocus eſt in dictione *equuleo*, quod & parvum equum & tormenti genus ſignificat.

4 *Sicambria.*] Hinc Sicambri, populi Germaniæ, Menapiis vicini, ad utramque Rheni ripam habitantes. Belg. *Weſtphalinge*, of *Gelderſe*. Sicambrorum finibus has regiones concludi aſſerit Cluverius: Veſtofaliæ magnam partem, inter Luppiam amnem & Haſſiæ fines porrectum: dein Bergenſis ducatus dimidiam partem; comitatum Marchienſem totum, Cliviæ partem Tranſrhenanam. Dicti autem ſunt Sicambri, Sigambri, Sugambri. à Tiberio Cæſare è Germania in Galliam traducti, nomine etiam penitus exſtincto. Ante illa tempora ex toto Tranſrhenani, Ubiis, ut vult Marlianus, trans Rhenum tunc ſitis proximi.

[1] CHARON.

CHARON, GENIUS, ALASTOR.

Ch. Quid ita properas geſtiens, Alaſtor? Al. Opportune tu quidem, ô Charon. Ad te properabam. Ch. Quid

1 Charon.] Charon apud inferos animas defunctorum per Stygem & Acherontem tranſvehere dicitur.

2 *Alaſtor.*] Alaſtor malus Génius, infeſtus Dæmon. Ab ἀλαςεῖν crucior; grave quid patior. Claudianus Alaſtorem inter equos Plutonis enumerat.

Ch. Quid novæ rei? Al. Nuntium fero, tibi [1] Proſerpinæque lætiſſimum futurum. Ch. Effer igitur quod fers, teque exonera. Al. Furiæ non minus gnaviter quam feliciter geſſerunt ſuum negotium, nullam orbis partem non infecerunt malis tartareis, diſſidiis, bellis, latrociniis, peſtilentiis, adeo ut plane [2] jam calvæ emiſſis colubris ſint, & exhauſtæ venenis obambulent, quærentes quidquid uſquam eſt viperarum & aſpidum, quando tam glabræ ſunt quam ovum, & pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore ſucci efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura eſt tanta umbrarum multitudo, ut verear ne non ſufficias omnibus tranſmittendis. Ch. Iſta nos non fugerant. Al. Unde reſcieras? Ch. [3] Oſſa pertulerat ante biduum. Al. Ut illa [4] Dea nihil eſt velocius! Sed quid tu igitur heic ceſſas relicta cymba? Ch. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus ſum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetuſtate putris ac futilis, non ſuffecerit huic oneri, ſi vera ſunt quæ narravit Oſſa. Quanquam quid opus erat Oſſa? Res ipſa compellit. Nam naufragium feci. Al. Nimirum totus diſtillas; ſuſpicabar te redire è balneo. Ch. Imo enatavi [5] è Stygia palude. Al. Umbras ubi reliquiſti? Ch. [6] Natant cum ranis. Al. Sed quid narravit Oſſa? Ch. Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Chriſtiani partem immunem eſſe à belli furiis;

1 *Proſerpinaque.*] Proſerpina Jovis & Cereris filia à Plutone rapta & in thalami ſociam abducta.

2 *Jam calvæ.*] Alludit ad fabulam Eumenidum, quæ pro coma angues nutrire dicuntur. Sic *calvus comatus*, aptè dici poteſt in eum, qui veris bonis nudus, aſcititiis ſe venditat. Veluti ſi quis indoctus, aliena pro ſuis ederet; aut ſi ſenex aſſuto galerico, & tinctis capillis, affectet videri juvenis.

3 *Oſſa.*] Fama Dea eſt, apud Homerum.

4 *Dea nihil eſt velocius!*] Secundum illud Poëtæ: *Fama malum, quo non aliud velocius ullum.*

5 *E Stygia palude.*] Styx ſeu Stygia palus proprie fons ad Nonacrin Arcadiæ; tam exitialis, ut potus continuo mortem inferat. Hinc Poëtæ in inferno eandem paludem ſtatuunt. Tanta veneratione à ſuperis ſecundum eoſdem colitur: ut ſi quis Deorum juramentum per Styga violaſſet, centum annos divinitate ſpoliaretur.

6 *Natant.*] Ariſtophanes Comicus in Stygia palude multas eſſe ranas fingit.

1 *Quis*

furiis; nam tres illi, reliquos omnes pertrahunt in belli conſortium. Omnes eſſe talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scotum; nec vero Turcam interim eſſe in otio; moliri dira: peſtilentiam ubique ſævire, apud Hiſpanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam eſſe luem ex opinionum varietate natam, quæ ſic vitiavit omnium animos, ut nulla uſquam ſit ſincera amicitia, ſed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes eſt, hinc quoque naſcituram olim magnificam hominum perniciem, ſi res à linguis & calamis ad manus pervenerit. AL. Hæc omnia veriſſime narravit Oſſa. Nam ipſe plura vidi his oculis, aſſiduus comes & adjutor furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt ſe ſuo dignas nomine. CH. Atqui periculum eſt, ne [1] quis dæmon exoriatur, qui ſubito adhortetur ad pacem; & ſunt mortalium animi mutabiles. Nam audio apud [2] ſuperos eſſe [3] Polygraphum quendam, qui calamo ſuo non deſinit inſectari bellum, & ad pacem cohortari. AL. Ille jam pridem [4] ſurdis canit. Olim ſcripſit pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem exſtinctæ ſcripſit epitaphium. Sunt alii contra, qui non minus juvent rem noſtram, quam ipſæ furiæ. CH. Quinam iſti? AL. Sunt animalia [5] quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis, hæc nunquam recedunt ab aulis principum: inſtillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem:

1 *Quis dæmon.*] Nempe bonus: nam mali dæmones non adhortantur ad pacem, ſed diſſidia.

2 *Superi.*] In terris viventes, qui inferis ſuperiores ſunt.

3 *Polygraphus.*] Qui multa ſcripſit. Sic autem ſeipſum vocat hic & alibi.

4 *Surdo canis.*] Sic etiam dicimus, *Verba fiunt mortuo.* Belg. *'t Is voor een doofmans deur geklopt.* Adagium quadrat in illos, qui operam & oleum perdunt, qui fruſtra abſque aliquo fructu rem moliuntur. Idem & aliis multis modis effertur: ut littori loqui, fruſtra canere, ſurdo fabulam narrare. Hoc autem proverbium *ſurdo canere* ortum videtur à ridiculo caſu: quo ſæpe fit, ut hoſpes incidat in ſurdum, quem percontetur multa, videntibus iis, qui ſurdum noverunt.

5 *Quædam pullis.*] Deſignat monachos, de quorum veſtitu & forma & colore ejuſdem jam ante fuſius tractatum.

1 *Evange-*

bem: in [1] Euangelicis illis concionibus clamitant bellum eſſe juſtum, ſanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur Deum ſtare pro Gallis, nec vinci poſſe qui Deum habeat protectorem. Apud [2] Anglos & Hiſpanos, hoc bellum non à Cæſare geri, ſed à Deo; tantum præbeant ſe viros fortes; victoriam eſſe certam. Quod ſi quis interciderit, eum non perire; ſed recta ſubvolare in cœlum, ſicut erat, armatum. CH. Et habetur iſtis tanta fides? AL. Quid non poteſt ſimulata religio? Accedit huc juventus, rerum imperitia, gloriæ ſitis, ira, animus ad id, quo vocatur, natura propenſus. His facile imponitur, nec difficile perpellitur plauſtrum ſuapte ſponte propendens ad ruinam. CH. Ego iſtis animalibus lubens aliquid boni fecero. AL. Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. CH. [3] Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia eſt, ut ſcis, annona. AL. Imo ex perdicibus, capis, & phaſianis, ſi vis eſſe gratus convivator. CH. Sed quæ res iſtos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? AL. Quia plus emolumenti capiunt è morientibus, quam ex vivis. Sunt teſtamenta, [4] parentalia, bullæ, multaque alia non aſpernanda lucra. Denique malunt in caſtris verſari, quam in ſuis alvearibus. Bellum multos gignit epiſcopos, qui in pace ne [5] teruncii quidem fiebant. CH. Sapiunt. AL. Sed quid opus eſt triremi? CH. Nihil, ſi velim in media palude rurſus naufragium facere. AL. Ob multitudinem? CH. Scilicet. AL. Atqui umbras

1 *Euangelicis.*] Emphatice addit Euangelicis: cum nimirum in Euangelio ubique pax commendetur & inculcetur.

2 *Anglos & Hiſpanos.*] Conjunguntur Angli cum Hiſpanis: Henricus quippe octavus Angliæ Rex cum Carolo quinto Hiſpaniarum Rege arctiſſimum fœdus contra Gallos inierat. De utriuſque graviſſimis bellis in Gallia videantur ejus temporis Scriptores.

3 *Ex malvis.*] Malva & porrum inferorum victus eſt: & lupinos ſi non maceres commode, mirum quam amareſcant.

4 *Parentalia.*] Convivia, quæ in parentum, aut propinquorum funeribus fieri conſueverunt.

5 *Teruncius.*] Nummus perexiguus, & vilis.

1 *Tipula.*]

umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? CH. Sint [1] tipulæ, tamen tipularum tanta vis eſſe poteſt, ut onerent cymbam. Tum ſcis & cymbam umbratilem eſſe. AL. At ego memini videre me cum eſſet ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum ſentiebas. CH. Fateor tales eſſe animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore, [2] phthiſi aut [3] hectica tenuato. Cæterum quæ ſubito revelluntur è craſſo corpore, multum corporeæ molis ſecum ferunt. Tales autem mittit [4] apoplexia, [5] ſynanche, peſtilentia, ſed præcipue bellum. AL. Non opinor Gallos aut Hiſpanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus quam cæteri: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Cæterum è Britannis, è [6] Germanis belle paſtis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus ſim, decem duntaxat vehens, & niſi [7] jacturam feciſſem, perieram una cum cymba, vectoribus & naulo. AL. Ingens diſcrimen. CH. Quid interea cenſes fieri, cum accedunt [8] craſſi ſatrapæ, [9] Thraſones & [10] polymachæroplacidæ? AL. Ex his qui pereunt in juſto bello, nullos

los

1 *Tipulæ.*] Tipula vermiculus de aranearum genere leviſſimus, ut quæ ſupra aquam currat.

2 *Phthiſi.*] Φθίσις morbus totum corpus extenuans, proveniens ex ulcere pulmonis, à pituita potiſſimum generaro, quæ à capite delapſa in pulmonibus computruit.

3 *Hectica.*] Febris ſpecies paulatim conficiens corpus. Belg. *Teering.*

4 *Apoplexia.*] Reſolutio totius corporis; hoc morbo correpti, repente concidunt, motu ſenſuque privati, reſpiratione etiam læſa. Belg. *de Popelſy.*

5 *Synanche.*] Latinis angina, itidem cauſam habet plenitudinem. Eſtque inflammatio faucium, cum metu ſuffocationis.

6 *Germanis belle paſtis.*] Hiſpani & præcipue Galli parciſſimi ciborum, cum Britanni lautioribus epulis & Germani imprimis largioribus poculis diſtendantur.

7 *Jacturam feciſſem.*] Faciunt jacturam nautæ, quum ob periculum evitandum exonerant navem, ejectis etiam quæ precioſiſſima ſunt.

8 *Craſſi ſatrapæ.*] Satrapa vox Perſica, præfectum deſignans. De ea alias.

9 *Thraſones.*] Thraſo, per Antonomaſiam proprio pro communi ſumto, pro glorioſo. Depingitur is à Terentio in Eunucho.

10 *Polymachæroplacidæ.*] Polymachæroplacidæ, id eſt multum ſibi placentes gladio brevi : quemadmodum ſolent Hiſpani ſuis curtis pugionibus. Vox compoſita ex πολὺ *multum*, μάχαιρα gladius brevis & *placeo.* Alii leg. *Pyrgopolinices.*

1 *Apud*

los arbitror ad te venire. Nam ajunt eos recta ſubvolare in cœlum. Ch. Quo ſubvolent, neſcio: unum illud ſcio, quoties bellum eſt, tot ad me veniunt ſaucii lacerique, ut demirer ullum ſupereſſe [1] apud ſuperos. Nec ſolum veniunt onuſtæ crapula & abdomine, verum etiam bullis, & ſacerdotiis, aliiſque rebus plurimis. Al. At iſta non deferunt ſecum, ſed nudæ veniunt ad te. Ch. Verum; ſed quæ recentes veniunt, ſomnia talium rerum ſecum adferunt. Al. Itane gravant ſomnia? Ch. Gravant cymbam meam. quid dixi, gravant? jam demerſerunt. Poſtremo tot obolos putas nihil habere ſarcinæ? Al. Equidem arbitror, ſi ferant æreos. Ch. Proinde certum eſt mihi proſpicere de navi, quæ ſufficiat oneri. Al. O te felicem! Ch. Quid ita? Al. Quia propediem diteſces. Ch. Ob multitudinem umbrarum? Al. Næ. Ch. Si quidem ſuas opes ſecum adferant. Nunc qui in cymba deplorant ſe apud ſuperos reliquiſſe regna, præſulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque quod jam annis ter mille mihi corraſum eſt, id totum eſt effundendum in unam triremem. Al. Sumtum faciat oportet, qui quærit lucrum. Ch. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui [2] favente Mercurio diteſcunt intra triennium. Al. Sed iidem [3] decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, ſed certius. Ch. Neſcio quam certum: ſi quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, ſors hæc tota mihi perierit. Al. Iſta quidem de re, jubeo ut me ſponſore, in [4] utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil eſt quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex ſedulo quidem hortatur ad concordiam, ſed [5] laterem lavat. Murmurant

1 *Apud ſuperos*] Superi in terris viventes, qui inferis ſuperiores.

2 *Favente Mercurio.*] Mercurius Deus lucri & mercatorum præſes, & furum.

3 *Decoquunt.*] Conſumunt, metaphorica eſt loquutio.

4 *Utramque.*] Id eſt animo ocioſo & ſecuro ſis. Terentius: Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis ocioſe ut dormias. Utitur eo Baſilius, ſed in malam partem, ita ut ſupinam ſecuritatem intelligi velit.

5 *Laterem lavat.*] Lavat laterem, qui inanem operam ſumit. Per *laterem* intelligere

rant & civitates tædio malorum: conferunt ſuſurros, populi neſcio qui, dictitantes iniquum, ut ob privatas iras aut ambitionem [1] duorum triumve res humanæ ſurſum deorſum miſceantur: ſed vincent, mihi crede, quamlibet recta conſilia Furiæ. Cæterum quid opus erat hac gratia petere ſuperos? An apud nos non ſunt fabri? Certe Vulcanum habemus. CH. Pulchre, ſi quæram navim æream. AL. Minimo accerſetur aliquis. CH. Ita eſt, ſed deficit nos materia. AL. Quid audio? nihil illic ſilvarum? CH. Etiam nemora, quæ fuerant in [2] campis Elyſiis, abſumta ſunt. AL. In quem tandem uſum? CH. Exurendis hæreticorum umbris; adeo ut nuper coacti ſimus è terræ viſceribus carbones effodere. AL. Quid? an iſtæ umbræ non poſſunt minore ſumtu puniri? CH. Sic viſum eſt [3] Rhadamantho. AL. Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur. CH. Meæ partes ſunt tenere clavum; remigent umbræ, ſi velint trajicere. AL. At ſunt quæ non didicerunt remum agere. CH. Apud me nullus eſt [4] eximius, remigant & Monarchæ, remigant & Cardinales ſuam quiſque vicem, non minus quam plebeii tenues, ſive didicerint, ſive non didicerint. AL. Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem. ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuntium. Sed heus, heus, Charon. CH. Quid eſt? AL. Fac matures reditum, ne te mox obruat turba. CH. Imo jam pluſquam ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

telligere debemus vel ex argilla, vel luto, non igne, ſed ſole induratam; quæ cum non ſit niſi lutum exſiccatum, quanto magis eam lavas, eo magis luteſcit.

1 *Duorum triumve.*] Deſignat nempe Carolum Cæſarem ejus nominis quintum, Franciſcum primum Galliarum & Henricum Octavum Angliæ Regem: qui Europam graviſſimis bellis commoverunt.

2 *Campis Elyſiis.*] Elyſii campi poëtarum fabulis notiſſimi, ubi piorum animæ poſt mortem deliciis ſummis fruuntur. Dicti, ut quibuſdam placet, ἀπὸ τοῦ λύσεως à ſolutione: quod animæ poſt vinculi corporei ſolutionem eo deveniant.

3 *Rhadamanthus.*] Lyciæ rex; qui quoniam ſeverus juſtitiæ executor fuerit, fingitur à Poëtis judex apud inferos.

4 *Eximius.*] Qui ex aliis dignitatis gradu exceptus eſt.

Synodus

[1] *Synodus Grammaticorum.*

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS, EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

AL. ESTne quiſquam in hoc numero, qui didicit [2] Arithmeticen? BE. Cui tandem rei? AL. Qui certum doceat, quot convenerimus Grammatici. BE. Iſtuc quidem citra [3] calculos, vel digiti noſtri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphylum in anulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam tranſeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, ſeptem ſumus. Sed quorſum attinet iſtuc ſcire? AL. Quoniam audio ſeptenarium reddere legitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras? AL. Eſt res ſeria quæ me diu multumque torſit; neque me tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus ſynodi auctoritate ſemel finiatur quæſtio. CA. Eximium quiddam ſit oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perſpicaciſſimum diu multumque torſerit. Quare cupimus & ipſi noſſe quid iſtuc ſit rei. Nam unus omnium nomine reſpondeo. AL. Ergo heic eſtote omnes, aures ſimul adhibentes & animos. Plus vident oculi quam oculus. Eſtne quiſquam veſtrum, qui nobis explanare poſſit, quid ſignificet hæc vox *Anticomarita*? BE. Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam priſci natalem appellabant, caule contorto nodoſoque, mire fatua, tetri odoris ſi contingas; poſſet cum [4] Anagyri

1 *Synodus.*] Σύνοδος, conventus, cœtus, præcipue Eccleſiaſticorum ad determinandam quæſtionem Theologicam, enodandam, decidendam. Vox eſt compoſita à *σὺν cum* & *ὁδὸς via.*

2 *Arithmeticen.*] Ἀριθμητικὴ numerandi & ſupputandi ſcientia, inter diſciplinas Mathematicas prima. Dicta ἀπὸ τοῦ ἀριθμεῖν, *numerando.*

3 *Calculos.*] Nam veteres olim calculis ſupputabant, ut nunc in quibuſdam regionibus nummis æneis.

4 *Anagyris.*] Herbæ ſpecies, quam ſi contingas manibus, peſſime olet. hinc proverb. Ἀνάγυρον κινεῖς, id eſt, *Anagyrum commoves*: in eos, qui ſibi ipſis malorum authores eſſent; quique in ſuam ipſorum perniciem quempiam irritarent.

5 *Mamma.*]

gyri contendere. CA. Natatilem narras betam, imo cacatilem beſtiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? BE. Imo hoc dilucide docet *Mammetrectus* vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quaſi dicas, aviæ alumnum. AL. Quid iſtuc eſt tituli? BE. Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod [1] *mammæ*, hoc eſt, aviæ ſoleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos ſuos. AL. Plane delicioſum opus mihi narras. Nuper enim cum in hunc codicem incidiſſem, minimum abſuit, quin riſu diſſilierim. CA. Ubi tu nactus es eum codicem, qui rariſſimus inventu eſt? BE. Abbas [2] divi Bavonis, nomine Livinus, à prandio [3] Brugis duxit me in bibliothecam ſuam peculiarem, quam homo ſenex, cupiens aliquod ſui monumentum poſteris relinquere, non mediocri ſumtu parabat. Nullus erat liber, qui non eſſet manu deſcriptus, idque in membranis, nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris byſſo auroque tectus. Quin & ipſa codicum ſpacioſa moles, neſcio quid majeſtatis præ ſe ferebat. AL. Quinam erant? BE. Oh præclari omnes, Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expoſitus, aliique innumeri; inter quos & lepidiſſimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. AL. Cur vocant natatilem? BE. Referam quod legi: penes auctorem fidei periculum eſto. Quoniam,

1 *Mammæ.*] Mamma Latinis *uber* fœminæ: Græcis autem *μάμμη* *aviam* deſignat. Hoc etiam nomine infantes nuncupant matres aut nutrices, ut patrem *Tatam*, non tantum apud Latinos ſed & Belgas: illorum quippe infantes per abbreviationem & Belgicam terminationem *Mem* & *Taet* dicunt. Martialis:

Mammas atque Tatas habet Afra.

Et Cato: Qui cibum & potionem *buas* ac *pappas* vocant, & patrem *Tatam* & Matrem *Mammam*.

2 *Divi Bavonis.*] Bavo hic, teſte Miræo, etiam *Alcivinus* eſt dictus, Agilulfi in Hasbania Comitis filius, abdicata ſæculari militia per Amandum Trajectenſem Epiſcopum ad monaſticam vitam adductus, Gandavi, cujus urbis & Patronus eſt, in monaſterio Petri à ſe fundato anno 630. obiit ſecundum Sigebertum, aut anno proxime ſequenti, ut vult Theodoricus Abbas S. Trudonis.

3 *Brugis.*] Brugæ, Belgis *Brugge*, urbs Flandriæ nobiliſſima. Ex Aldenburgi ruinis prima initia ſurrexiſſe abhinc mille annos præter propter, conſentiunt hiſtorici.

niam, inquit, provenit in locis humidis putribuſque, nec uſquam felicius provenit, quam in cœno aut ſterquilinio; honos ſit auribus. AL. Itane graviter olet? BE. Sic ut nec oletum ullum pejus oleat. AL. Eſtne iſtius oleris ullus uſus? BE. Imo in deliciis eſt. AL. Fortaſſe porcis, aut aſinis, aut [1]bubus Cypriis. BE. Imo hominibus, & quidem delicatis. Pelinorum gens eſt, apud quam convivia viciſſim in longam ducuntur periodum: extremam compotationem vocant ſua lingua *Reſumtam*, quaſi nos dicamus [2]bellaria aut tragemata. AL. Quam bella bellaria! BE. Ejus compotationis hæc lex eſt, ut liberum ſit convivatori quidquid volet apponere: nefas autem ſit convivis quidquam rejicere, ſed omnia boni conſulere. AL. Quid, ſi apponeret [3]cicutam, aut [4]cramben recoctam? BE. Quidquid apponitur devorandum illi eſt tacite. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, ſive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris; res eadem eſt. Admiſcent aliquid querni corticis, [5]& allii plurimum. Ita [6]moretum abſolvunt. AL. Quis perſuaſit legem tam barbaram? BE. Conſuetudo, [7]quovis tyranno potentior. AL. [8]Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. BE. Dixi meam vicem, nulli præ-

1 *Bos Cyprius.*] Prov. in brutum ac ſtolidum jaci ſolitum: propterea quod Cyprii boves magis bruti ferantur; quippe qui ſtercore humano paſcantur. Sic dicimus *Cyprio bovi merendam*, quoties conviva ſordidus ac inſipidus, ſordido atque inſipido accipitur convivio: vel cum apud ſpurcos ſpurcè quis loquitur.

2 *Bellaria aut tragemata.*] Secundæ menſæ dictæ. Vel quæ in fine menſæ vel à cœna aſſumuntur gulæ irritamenta. *Tragemata*, ab aor. 2. ἔτραγον, verbi τρώγω, *comedo*.

3 *Cicutam.*] Cicuta herba venenata, Græcis κώνειον, Belgis *dulle Kervel, Pypkruyt*. Ejus liquore in ſuppliciis ſumendis utebantur Athenienſes.

4 *Crambe recocta.*] Δὶς κράμβη θάνατος. Scribit Suidas, Crambem in conviviis antiquitus adhiberi ſolere, verum recoctam adeo nauſeam adferre, ut Græcis in faſtidii proverbium abierit. Quoties enim rem iterum atque iterum repetitam non ſine moleſtia ſignificabant, dicebant, *Bis crambe mors*.

5 *Et allii.*] Herbæ genus notiſſimum, graviſſimo odore. Horatius: *Edat cicutis allium nocentius*.

6 *Moretum.*] Paſtilli ſeu placentæ genus, quod variis herbis conſtat.

7 *Quovis tyranno.*] Mos tyrannus.

8 *Tragicam periodum.*] Comœdia lætam habet, Tragœdia ſemper triſtem cataſtrophen.

1 *Quem-*

præjudicans, ſi quis quid habet rectius. CA. At ego comperi, priſcis fuiſſe piſcem, quem vocant Anticomaritam. BE. Dic auctorem. CA. Codicem exhibere poſſum; nomen auctoris non poſſum dicere. Scriptus eſt Gallice, ſed formulis Hebraicis. BE. Quam ſpeciem habet piſcis Anticomarita? CA. Cætera nigris ſquamis eſt, ſolus venter albet. BE. Palliatum [1] quempiam Cynicum, opinor, nobis ex piſce facies. Qui ſapor? CA. Nihil inſuavius. Quin peſtilens eſt. Naſcitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limoſus: ſolo guſtu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens eſt in regione quam Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis eſt, quod guſtaſſe carnes deteſtabilius ſit homicidio. AL. Infelix regio cum ſuo Anticomarita. CA. Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim mea ſententia. DI. Quid opus eſt hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis ſchedis petere, cum ipſa dictionis etymologia præ ſe ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum eſt quod ſcribæ *quo* verterunt in *co*, cum ſint litteræ cognatæ, *c*, *q*, & *k*. EV. Erat aliquid quod dixit Diphylus, ſi conſtaret dictionem eſſe Latinam. Mihi videtur eſſe Græca, è tribus conflata, ex ἀντὶ, quod eſt *contra*, & κώμη, quod ſonat *pagum*, & ὀαρίζειν, quod eſt *muliebriter garrire*: hinc per [2] ſynalœphen eliſa, ο, dictus eſt Anticomarita, qui ruſticana garrulitate cunctis obſtrepit. FA. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet ſyllabas. Nam ἀν ſonat ἄνους· τι, τίλλων. κω, κώδια· μα, μάλλα· ρυ, ῥυπαρῶν (perperam enim ſcribitur per ι.) τα, τάλας. Ex his conficitur *amens*, *ac miſer*, *vellens pilos putrium tergorum*.

AL. Tali

1 *Quempiam Cynicum.*] Deſignat Diogenem ob caninos & impudentes mores Cynici cognomen adeptum. Utebatur propter frigus duplici palliolo.

2 *Synalœphen.*] Συναλοιφὴ colliſio vel ad verbum counctio, ab ἀλείφω ungo. Tralatio ergo huius figuræ ab unguentis, cum unctum alio unguento deletur.

AL. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. BE. Nimirum anticomarita anticomaritæ. GA. Sedulo quidem dixiſtis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera, dici anticomarita per ſyncopen, antidicomarita; quod ſemper adverſetur marito. AL. Si recipimus tales [1] tropos, facile [2] ex Foria fient fora, & cuniculus fiet cuculus. BE. Atqui Albinus, qui conſul eſt in hoc ſenatu, nondum dixit quid ipſe cenſeat. AL. Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hoſpite meo nuper didici homine linguaciſſimo. Sæpius variabat in loquendo ſermonem, quam luſcinia cantionem. Is aſſeverabat vocem eſſe Chaldaicam è tribus compoſitam. Apud illos enim, ut ajebat, *anti* ſonat perverſum ac cerebroſum; *comar*, petram: *ita*, ſutoriam. BE. Quis unquam petræ tribuit cerebrum? AL. Nihil abſurdi, ſi modo mutes genus. CA. Prorſus in hac ſynodo evenit, quod vulgo dici ſolet, [3] Quot homines, tot ſententiæ. Quid igitur actum eſt? ſententiæ numerari poſſunt; dividi non poſſunt ut pars major vincat minorem. AL. Vincat igitur melior deteriorem. GA. Atqui ad hoc ipſum opus eſſet alia ſynodo. Nam [4] ſua cuique ſponſa videtur pulcherrima. AL. Iſtuc ſi verum eſſet, minus haberemus adulteriorum: Sed habeo conſilium expeditum. Fabis ſortiamur, ex hoc numero cui jus ſit, ut ex omnibus ſuffragiis probet quod volet. CA. At [5] iſtæc in te cude-

1 *Tropos.*] Τρόπος à τρέπω verto.

2 *Ex foria.*] Foria pluraliter, auctore Nonio, ſtercora ſunt liquidiora.

3 *Quot homines.*] Idem ſic effert Perſius: *Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno.* Et Homerus ita Latine redditus: *Namque aliis aliæ res arridentque placentque.*

4 *Sua cuique ſponſa, &c.*] Sic ſimili parabole dicimus, *Suum cuique pulchrum.* Competit autem in eos, quibus ſua, non tam vero judicio, quam animi quadam propenſione, qua nos noſtraque adamamus, placent & egregia videntur: in re enim propria cæcutimus, in aliena plus ſatis oculati. Belg. *Niemants Lief is lelijk.*

5 *Iſtæc in te cudetur faba.*] Proverbium deſumtum ex Terentii Eunucho. Donato interprete tantundem eſt, ac in te malum hoc recidet, in te hæc vindicabitur culpa. Belgis, *het ſal op u Kop aendruypen.* Tranſlatum vel à faba, quæ cum ſiliquis exuitur ac batuitur aut fuſtibus intertunditur, ita ut fit in areis more ruſticorum, non ipſa perinde laborat, ſed id demum in quo cuditur. Alii malunt

cudetur faba. Num vera dixi? AL. Mihi prima & poſtrema magis arridet. CA. Aſſentimur omnes, ut unus pro omnibus reſpondeam. AL. Age, ſit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non eſt. CA. Maxime. AL. Si quis diſſentiat, quid erit pœnæ? CA. Majuſculis ſcribetur hæreticus in grammatica. AL. Adjiciam bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. BE. Quid iſtuc? AL. Si natatilem betam, gallam è quercu, & ſutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aſperſis [1] copri ſex unciis miſcueris in [2] malagma, præſentaneum eſſe remedium adverſus caninam ſcabiem, & porcorum pruriginem. BE. Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium faceſſis; in quo tandem auctore legitur iſtuc vocabulum? AL. Dicam, ſed in aurem, & uni. BE. Accipiam, ſed hac lege, ut ego viciſſim unus uni in aurem dicam. AL. At repetita [3] henas tandem fit chilias. BE. Verum dicis, ubi ſemel ex henade reddideris dyadem, jam non eſt tibi in manu ſiſtere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, celari poteſt; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. BE. Probe. qui tres ſimul haberet uxores, multas habere diceretur: ſed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multoſne an paucos habere diceretur? AL. Sophiſta, admove aurem. BE. Quid ego audio? Iſtuc non minus abſurdum eſt, quam ſi Græci civitatem, cui expugnandæ tot claſſes ducebant, ſuo nomine non poſſent nominare, pro Troja dicentes Sutrium. AL. Atqui hic Rabinus eſt nuper è cœlo delapſus, qui niſi præſens numen ſuccurriſſet rebus humanis; jam dudum quæreremus ubinam

lunt ad male coctam fabam referre, quæ ſi quando non maduerit, ſed dura permanſerit ab iratis heris ſupra coqui caput nonnunquam comminui conſuevit, tanquam fabam ulciſcentibus, non coquum, cum univerſum interim malum ad coquum perveniat.

1 *Copri.*] A Græco κόπρος, fimus, ſtercus.

2 *Malagma.*] Emplaſtri vel fomenti genus, duritiei emolliendæ comparatum, à μαλάσσω, mollio.

3 *Henas.*] Vnitas: *chilias*, milienarius numerus eſt, *dyas* dualis, *trias* ternarius.

nam eſſent homines, ubi pietas, ubi philoſophia, ubi litteræ. Be. Næ iſte inter Moriæ proceres primas meretur, dignus qui poſthac vocetur [1] Archimorita, cum ſuis Anticomaritis.

1 *Archimorita.*] Stultus ſtultorum, hoc eſt, ſtultorum princeps. ab ἀρχὸς, *princeps*, & μωρὸς, *ſtultus*.

Ἄγαμος γάμος, ſive *Conjugium impar.*

Petronius, Gabriel.

Pe. Unde nobis Gabriel tam tetrica fronte? Num [2] ex antro Trophonii? Ga. Imo à nuptiis. Pe. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos poſtea ſex dies ſolent hilariores amœnioreſque videri, ſenes etiam rejuveneſcere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte? Ga. Imo juvenis generoſi cum puella ſedecim annos nata, in qua nihil deſideres, ſive formam ſpectes, ſive mores, ſive genus, ſive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. Pe. Hui! tam teneram puellam tam vetulo? Ga. Reges non ſeneſcunt. Pe. Unde igitur iſtæc triſtitia? Fortaſſe ſponſo invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. Ga. Phy! nihil minus. Pe. Num tale quid accidit, [3] quale memorant de convivio [4] Lapitharum? Ga. Nequaquam. Pe. Quid? an defuit Bacchi liquor? Ga. Imo ſupererat. Pe. Non ad-erant

1 Ἄγαμος γάμος.] Ἄγαμος γάμος invenitur apud Sophoclem in OEdip. tyr. γάμος ſeu γάμος nuptiæ & ἄγαμος cælebs.

2 *Ex antro Trophonii.*] Dicitur de homine vehementer triſti terricoque; propterea quod olim creditum eſt, eum qui in Trophonii ſpecum deſcendiſſet, poſtea nunquam ridere. Oraculum verò hoc Jovis Trophonii in Lebadia, Bœotiæ, in hiatu ſubterraneo, horrido, anguſto, tetro fuit, in quem ſcalis deſcendebatur non ſine magnis difficultatibus. Deſcendentes autem vel nudi vel veſte alba vel lineo induti aut purpureo amiculo placentas Lemuribus offerebant, hauſtoque oraculo per alium hiatum ad ſuperiora enitebantur.

3 *Quale memorant.*] Cruentæ fuerunt nuptiæ Lapitharum.

4 *Lapitharum.*] Lapithæ Pindum & Othryn montes incolentes, populi Theſſaliæ, teſte Plinio. Cruentæ fuerunt eorum nuptiæ.

erant tibicines? Ga. Et fidicines, & lyricines, & tubicines & [1]utricines. Pe. Quid igitur? Non aderat [2]Hymenæus? Ga. Fruſtra [3]tot vocibus ciebatur. Pe. Nec [4]Charites? Ga. [5]Ne muſca quidem Charis. [6]Nec pronuba Juno, nec [7]aurea Venus, nec Jupiter [8]Gamelius. Pe. Næ tu mihi nuptias loqueris prorſus inauſpicatas & [9]ἀθέους, ſeu potius [10]ἄγαμον γάμον. Ga. Magis dicas, ſi vidiſſes. Pe. Non igitur ſaltatum eſt? Ga. Imo miſere claudicatum. Pe. Nullum ergo numen proſperius iſtas hilarabat nuptias? Ga. Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur [11]Pſora. Pe. Pruriginoſas, opinor, nuptias dicis. Ga. Imo rubiginoſas & purulentas. Pe. Sed quid eſt, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrymas etiam excutit? Ga. Hæc res, Petroni, vel ſilici poſſit extundere lacrymas. Pe. Credo, ſi ſilex vidiſſet. Sed obſecro te, quidnam eſt hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius ſuſpendito. Ga. Noſti Lampridium Eubulum?

1 *Utricines.*] *Utricines*, ſeu utricularii, qui canunt tibiis infixis utriculo, quæ vocantur tibiæ utriculares. Gall. *Cornemuſeurs.* Belg. *Lier, of, ſack-pijp ſpeelders.*

2 *Hymenæus.*] Hymenæus ſeu Hymen nuptiarum præſes, Bacchi & Veneris filius, primus certarum nuptiarum inſtitutor. Alii volunt virum Athenienſem fuiſſe.

3 *Tot vocibus ciebatur.*] Solebat enim crebro in nuptiis vocari: Hymen ô Hymen Hymenæe. Cujus rei originem quidam deferunt ad Athenienſem nomine Hymenæum, qui raptas à latronibus virgines, parentibus intactas reſtituiſ: Ideoque nomen ejus in nuptiis invocatum, tanquam virginitatis defenſor

4 *Charites.*] Latinis Gratiæ; beneficiorum Deæ. Sunt autem tres Aglaia, Thalia & Euphroſyne: quas veteres nudas pinxerunt, quod gratias inter amicos minime deceat eſſe fucatas.

5 *Ne muſca quidem.*] Proverbiali hyperbole pro nulla omnino. Dicimus ergo *ne muſca quidem*, cum maximam ſignificamus ſolitudinem. Plautus: *Quas tu mulieres mihi narras, ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.*

6 *Nec pronuba Juno.*] Dæmonia ſunt quæ nuptias auſpicatas & felices reddere credita ſunt. Juno inter alia etiam nuptiarum Dea, unde & pronuba, à pronubo nuptiis præſule.

7 *Aurea Venus.*] Venus propter pulchritudinem aurea dicta: non enim aureum tantum quod ex auro, ſed & pulchrum. Virgilius: *At non Venus aurea contra Pauca refert.*

8 *Gamelius.*] Gamelius, nuptiarum curam gerens, nuptialis proprie, conjugalis, connubialis: id enim deſignat vox γαμήλιος: à γάμος nuptiæ.

9 Ἀθέους.] Id eſt, impias.

10 Ἄγαμον γάμον.] Id eſt, ſine nuptiis nuptias.

11 *Pſora.*] Scabies & pruritus: ſic hic fingit Deam ſcabiei.

lum? Pe. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. Ga. Quid, ejus filiam Iphigeniam? Pe. Florem hujus ætatis nominaſti. Ga. Sic eſt. At ſcis cui nupſerit? Pe. Sciam, ſi dixeris. Ga. Nupſit Pompilio [1] Blenno. Pe. Eine Thraſoni, qui neminem non ſolet occidere ſuis glorioſis fabulis? Ga. Huic ipſi. Pe. At is jam olim celebris eſt in hac urbe, duabus potiſſimum rebus: mendaciis ac ſcabie, quæ nondum ſuum habet nomen, quum ipſa tam [2] multorum habeat nomina. Ga. Superbiſſima ſcabies eſt, quæ nec lepræ, nec [3] elephantiaſi, nec [4] lichenibus, nec [5] podagræ, nec [6] mentagræ cedat, ſi res veniat in certamen. Pe. Ita prædicant medicorum filii. Ga. Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quanquam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori? Mi Petroni, dixiſſes Deam quampiam eſſe. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille ſponſus, trunco naſo, alteram trahens tibiam, ſed minus feliciter quam ſolent [7] Suitſeri; manibus ſcabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; ſanies & è naribus, & ex auribus fluebat. Alii digitos habent anulatos, ille etiam in femore geſtat anulos. Pe. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? Ga. Neſcio, niſi quod hodie pleriſque videtur ademta mens. Pe. Fortaſſe prædives eſt. Ga. Eſt affatim, ſed ære alieno. Pe. Si puella

1 *Blenno.*] Blennus, ignavus & fatuus: aliquando & mucoſus.

2 *Multorum habeat nomina.*] Dicitur enim morbus *Gallicus*, morbus *Neapolitanus*, ſcabies *Hiſpanica*. Hinc Ouwenus: *Itala terra mihi patria eſt, Gallique parentes; Gallicus in dubio eſt Italicusne vocer.*

3 *Elephantiaſi.*] *Elephantiaſis*, ſpecies lepræ; ſic dicta ab elephantis, quorum cutis ulceroſis quibuſdam velut vallibus infeſtatur; aut quodam modo ſimilis redditur elephanti corio; multo pernicioſior quam Græc. lepra. B. *Melaetsheyt.*

4 *Lichenibus.*] *Lichen*, Gr. λειχὴν, eſt ſumma cutis aſperitas cum leni pruritu. Deterior quidem pruritu, ut qui ſine aſperitate ſit; ſed lenior quam pſora aut lepra; adeo ut ſi jejuna ſaliva quotidie defricetur, ſaneſcat.

5 *Podagra.*] Ποδάγρα morbus articularis pedes infeſtans, aliis cum ardore, aliis cum algore. Ovidius:
Solvere nodoſam neſcit medicina podagram.

6 *Mentagra.*] Scabies ex lichenum genere: ſic dicta, quod à mento ferè oriebatur, tanquam menti ἄγρα, id eſt, *captura.*

7 *Suitſeri.*] Notat affectatum inceſſum Helvetiorum, Belg. *Suitſers*, Tſchudò *Schweitſers.*

la veneno ſuſtuliſſet ambos avos & avias, quod gravius ſupplicium de illa ſumi poterat? Ga. [1] Si minxiſſet in patrios cineres, ſatis pœnarum datura fuerat, tali monſtro vel oſculum dare coacta. Pe. Accedo. Ga. Mihi ſane factum hoc crudelius eſſe videtur quam ſi illam nudam [2] objeciſſent urſis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ peperciſſent tam inſigni formæ, aut ſubita mors finiſſet cruciatum. Pe. Vera prædicas. Mihi plane videtur hoc factum [3] Mezentio dignum: *qui mortua*, ut inquit Maro, *jungebat corpora vivis, Componens manibuſque manus, atque oribus ora.* Quanquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver eſt, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipſum quod ſpirat, merum eſt venenum; quod loquitur, peſtis eſt; quod contingit, mors eſt. Ga. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura ſint illa ſuavia, illi complexus, illi nocturni luſus, ac blanditiæ? Pe. Theologos nonnunquam audivi loquentes de impari conjugio. Iſtuc demum optimo jure dici poteſt impar conjugium, quaſi gemmam inſeras plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conſpectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? Ga. Habet puella quod excuſet auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis ſimplicitatem. Ego parentum veſaniam ſatis mirari non poſſum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini lepróſo? Pe. Nullus, opinor, modo vel [4] unciolam habeat ſanæ mentis.

1 *Si minxiſſet.*] Id eſt, gravius aliquod flagitium commiſiſſet. Qui enim intemperiis agebatur, cuique cuncta cederent infeliciter, *in patrios cineres minxiſſe* dicebatur. Antiquitus enim paterni ſepulchri ſumma fuit religio. Belgicè dicimus, *'t Is al in de wind met hem.*

2 *Objeciſſent urſis.*] Apud veteres damnati objiciebantur aliquando feris.

3 *Mezentio dignum.*] Nota eſt ex Virgil. Mezentii crudelitas, qui mortuorum corpora cum viventibus junxit, & in tali complexu necavit. Nota etiam ejuſdem impietas: ita enim ipſe inquit apud Virgil. *Dextra mihi Deus & telum.*

4 *Unciolam.*] Unciola diminutivum ab uncia, duodecima parte aſſis.

mentis. Mihi ſi luſca eſſet, eademque clauda, nec minus deformis, quam fuit [1] Therſites Homericus, poſtremo indotata, recuſarem iſtiuſmodi generum. Ga. At hæc lues eſt omni lepra tum tetrior, tum nocentior. Nam citius ſerpit, & ſubinde recurrit, ac frequenter occidit; cum nonnunquam lepra ſinat hominem ad extremam uſque ſenectutem vivere. Pe. Fortaſſe latebat parentes ſponſi morbus. Ga. Imo pulchre noverant. Pe. Si tam male volebant filiæ, quin potius inſutam [2] culeo projecerunt in [3] Scaldam? Ga. Profecto levior fuiſſet inſania. Pe. Quæ dos commendabat illis ſponſum? præcellit arte quapiam? Ga. Permultis: ſtrenuus eſt aleator, potator invictus, ſcortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non ſegnis, decoctor eximius, comeſſator perditus. Quid multis? cum ſcholæ non profiteantur niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus quam decem illiberales. Pe. Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendarit parentibus. Ga. Nihil aliud quam glorioſum equitis nomen. Pe. Qualis eques, cui per ſcabiem vix in ſella ſedere licet? Sed fortaſſis habet luculentas poſſeſſiones. Ga. Habuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſupereſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam, eamque tam belle inſtructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & [4] feuda, aliaque magnifica nomina; nuſquam non affigi

1 *Therſites.*] De Therſite paulo ante dictum.

2 *Culeo.*] Culeus ſaccus cui inſuebantur parricidæ. Ita apud Romanos M. Malleolus & poſt illum L. Hoſtius hoc ſupplicio affecti ſunt: manſitque hæc pœna, ait Alexander ab Alexandro, uſque ad hæc tempora. Culeo autem gallus gallinaceus, ſimia & vipera cum homine inſuitur, & in flumen vel mare detruditur: ut in rixa infenſorum animalium & fœda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem diro cruciatus vulnere interimatur, utque ab omni elemento repudiatum cadaver inquieto labore & perpetuis fluctibus agitetur.

3 *Scaldam.*] Scaldis, & variata terminatione Scalde & hic Scalda, Ptolemæo Tabuda in Picardia prope Abbatiam Martini ex monte profluit, & Cameracum, Ternacum, Gandavum, Antverpiam aliaſque urbes alluens, uno cornu in Oceanum, altero in Merwam effunditur.

4 *Feuda.*] Feudum genus eſt clientelæ, quo vel dignitas, vel vectigal vel prædium

affigit ſua inſignia. Pe. Clypeus quod habet ſymbolum? Ga. Tres elephantos aureos, in ſpacio phœniceo. Pe. Scilicet [1] elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem eſſe ſanguinarium. Ga. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; ſic tibi ſanguinolentus eſt. Pe. Ad hauriendum igitur utilis eſt illi proboſcis. Ga. Maxime. Pe. Itaque inſignia declarant magnum ac ſtolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color ſanguinis eſt, ſed meri: & aureus elephas indicat, quidquid auri nactus eſt, vino abſumi. Ga. Sic eſt. Pe. Quid igitur dotis hic Thraſo conferet ad ſponſam? Ga. Quid? maximam. Pe. Quî? maximam decoctor? Ga. Sine me loqui; maximam, inquam, peſſimamque ſcabiem. Pe. Emoriar: ni malim filiam meam equo nuptam, quam tali equiti. Ga. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non eſt homini nubere, ſed hominis cadaveri. Hoc ſpectaculum ſi vidiſſes, dic mihi tenuiſſeſne lacrymas? Pe. Quî potuiſſem, qui vix iſta ſine lacrymis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obſurduiſſe, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monſtro in ſervitutem traderent, propter mendacem clypeum? Ga. Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus eſt; quum expediat eos qui Reipublicæ tractandæ naſcuntur, eſſe quam proſperrima valetudine. Corporis enim habitus, animi vim afficit. Certe hic morbus quidquid eſt homini cerebri ſolet exhaurire. Ita fit ut Reipublicæ præſideant, qui nec animo

dium aliquod ea lege alicui datur, ut ipſe & hæredes poſterique ipſius beneficii autorem ſemper agnoſcant, & quaſi pro patrono colant, ejuſque caput tueantur, quos modo vaſallos modo valvaſores, teſte Hottomanno, appellant. Feudorum autem tres ſunt gradus: primus eorum qui ab ipſo Rege feudum habent, capitanei regni dicuntur, ut Duces, Marchiones, Comites. Secundus, qui ab iſtis capitaneis feudum obtinent Regis conceſſu. Infimus ordo eorum, qui à ſecundi ordinis vaſallis in privatos conferuntur, ſive nobiles ſive ignobiles, ut aſſerit Zaſius.

1 *Elephas.*] Hoc dicit ob id, quod qui ſcabie Gallica laborant, ab Elephantiacis non multum forma diſtant.

1 *Gratier*

mo bene valeant, nec corpore. Pe. Non ſolum integræ mentis ac proſpera valetudine convenit eſſe qui Reipublicæ gubernaculis aſſident, verum etiam forma dignitateque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio ſint ſapientia & integritas; tamen non nihil refert, qua ſpecie corporis ſit, qui cæteris imperat. Nam ſi ſævus eſt, multum invidiæ addit corporis deformitas: Sin probus & pius, [1] *Gratior eſt pulcro veniens è corpore virtus.* Ga. Recte. Pe. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges poſt peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt [2] comitialem? Ga. Merito ſane. Pe. Quæ igitur dementia eſt, ultro filiam pluſquam leproſo tradere? Ga. Pluſquam dementia eſt. Si ſatrapes paret tollere catulos, quæſo num ad generoſam fœminam admittet ſcabioſum & ignavum canem? Pe. Imo magna cura diſpiceret, ut undiquaque generoſum adjungeret, ne naſcantur [3] hybridæ. Ga. Et ſi dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? Pe. Ne in commune quidem ſtabulum reciperet morbidum, ne qua ſerpat malum ad alios. Ga. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde naſcantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum ſucceſſuri, verum etiam rempublicam moderaturi. Pe. Ne ruſticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam; nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum ſcro-

1 *Gratior eſt pulchro.*] Egregie Clemens Alexandrinus: Pulchritudo optima, primum eſt pulchritudo animæ: poſtea autem excerceatur quoque pulchritudo corporis, apta membrorum competentia & partium cum bono colore. Annotatu dignum etiam illud mihi: *Formoſa facies muta commendatio eſt.* Ut & Pacati Drepani: Auguſtiſſima quæque ſpecies plurimum creditur trahere cœlo. Sive enim divinus ille animus venturus in corpus, dignum prius metatur hoſpitium, ſive cum venerit, fingit habitaculum pro habitu ſuo, ſive aliud ex altero creſcit.

2 *Comitialem.*] Sereni verſus ſunt in morbum comitialem ita dictum, quod quis eo correptus comitia interrumpebat:

Eſt ſubiti ſpecies morbi cui nomen ab illo,
Quod fieri nobis ſuffragia juſta recuſat.
Sæpe etenim membris acri languore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.
Ipſe Deus memorat dubia per tempora lunæ
Conceptum, talis quem ſæpe ruina profudit.

3 *Hybridæ.*] Catuli qui ex parentibus diverſæ naturæ & ſtudii naſcuntur.

[1] ſcrophæ; quum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. Ga. Vide quam perverſa ſint hominum judicia. Si quis plebejus patriciæ puellæ oſculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. Pe. Acerrimo. Ga. Et ipſi volentes, ſcientes, prudentes, id quo nihil habent carius, dedunt abominando portento, & privatim impii in ſuam gentem, & publice in civitatem. Pe. Si ſponſus ſubclaudicat alioqui ſanus, quam abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in ſponſalibus. Ga. Si quis filiam elocavit Franciſcano, quanta [2] abominatio, quanta deploratio male collocatæ virginis! at illa veſte detracta virum habet membris validis: iſta totam ætatem tranſigit cum ſemivivo cadavere. Si qua nubit ſacerdoti, ludunt in [3] unctum; at hæc [4] pejus uncto nupſit. Pe. Vix hoc faciunt hoſtes puellis bello captis, vix piratæ faciunt ſcelere abductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magiſtratu curator? Ga. Quomodo medicus ſuccurret phrenetico, ſi ipſum habeat [5] phreneſis? Pe. Atqui mirum eſt, à principibus, quorum munus eſt proſpicere Reipublicæ duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent: cum in hoc genere nihil prius ac potius ſit bona valetudine, heic nullum excogitari remedium. Tanta peſtis bonam orbis partem occupavit, & illi interim ſtertunt, quaſi nihil ad rem pertineat. Ga. De principibus, Petroni, religioſe loquen-

dum

1 *Scrophæ.*] Scropha, vel ut quibuſdam placet, ſcrofa, χοιρὰς Suidæ χοιρόφας ſus fœmina, quæ fœtus cauſa alitur. Columella: *Scrofæ* probantur longiſſimi ſtatus: & ut ſint reliquis membris ſimiles veribus.

2 *Abominatio.*] Licet matrimonium pro ſacramento agnoſcant, nihilominus tanquam opus diabolicum in clero ſuo execrantur Pontificii, nempe cum Pontifice Romano Syricio & hæreticis Tatianis, Marcioniitis, Saturnianis, Manichæis, Encratitis, Priſcillaniſtis & aſſeclis Montani.

3 *Unctum.*] Papicolæ quemadmodum ſuos ſacerdotes habent, quorum ordinem Novum Teſtamentum non agnoſcit; ita &, reducto Judaiſmo, eoſdem ungunt ſacra quadam unctione, ut loquuntur.

4 *Pejus uncto.*] Alludit tacite ad unguenta & cataplaſmata illorum qui Gallica ſcabie ſunt infecti.

5 *Phreneſis.*] Phreneſis morbus inſaniam inducens, ortus ex inflammatione meningarum, à pallida bile, & illa phreneſis levior, & hæc vehementior, vel ab aduſta, quæ deterrima.

1 *Ædiles.*]

dum eſt. Sed admove aurem; inſuſurrabo tria verba. Pe. O miſeriam! utinam falſa prædicares! Ga. Quot morborum genera naſci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? Pe. Innumera, ſi qua medicis fides. Ga. Num heic vigilant [1] ædiles? Pe. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. Ga. Quæ ſciens nubit morbido, fortaſſe digna eſt ſuo malo, quod adſcivit ipſa ſibi: quanquam ſi principatum gererem, utrumque ſemoverem ab urbano commercio. Cæterum ſi qua nupſiſſet huic obnoxio lui, qui ſe ſanum mentitus eſſet, ſi quis mihi ſummum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamſi ſexcentis [2] tabulis ſponſalibus contractum eſſet. Pe. Quo colore? Nam conjugium rite contractum, ab [3] homine non poteſt dirimi. Ga. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum eſt? Non valet contractus, ſi puella decepta ſervo nupſit, quem putabat liberum. Hic cui nupſit, ſervus eſt miſerrimæ [4] dominæ Pſoræ; atque hoc infelicior eſt ſervitus, quod illa neminem [5] manumittit, ut ſervitutis miſeriam aliqua libertatis ſpes conſolari poſſit. Pe. Sane colorem reperiſti. Ga. Adhæc non eſt conjugium, niſi inter vivos. Heic mortuo nubitur. Pe. Repertus eſt alter color. Sed ſineres, opinor, ſcabioſas ſcabioſis nubere, juxta vetus illud adagium, [6] ὅμοιον πρὸς ὅμοιον. Ga. Si hoc mihi liceret, quod expediret Reipublicæ, ſinerem quidem jungi, ſed junctos exurerem. Pe. Tum tu quidem [7] Phalaridem ageres,

1 *Ædiles.*] Qui curatores urbis erant, annonæ, ludorumque ſolennium, &c.

2 *Tabulæ ſponſales.*] Scripti codicilli in'ti matrimonii de pacto & legato, ut ajunt.

3 *Homine.*] De matrimonii diſſolutione vide quæ ante annotata.

4 *Dominæ Pſoræ.*] Id eſt pruritus ac ſcabiei.

5 *Manumittit.*] *Manumittere* vel *mittere manu* vel *emittere manu*, quæ duo poſteriora non tam uſitata: eſt ſervum, qui in manu noſtra ſive poteſtate eſt, liberum dimittere, eundem libertate donare: unde & *manumiſſus* & *manumiſſio.*

6 Ὅμοιον.] Id eſt, ſimile ſimili gaudet.

7 *Phalaridem ageres.*] Hinc adag. *Phalaridis imperium*, quod in eos dicitur, qui crudelius exercent imperium, ſævientes in eos, in quos jus nacti ſunt, omnis humanitatis & æquitatis obliti. Phalaridem enim Agrigentinorum tyrannum, æneus ille taurus Perilli nobilitavit, in quo ſubjecto igni, mortales

tes, non principem. Ga. An tibi Phalaris videtur medicus, qui ſecat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur iſta crudelitas, ſed miſericordia. Quod utinam initio naſcentis mali fuiſſet factum! Tum enim paucorum exitio, totius orbis ſaluti conſuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. Pe. At mitius erat illos caſtrari, ac ſummoveri. Ga. Fœminis porro quid faceres? Pe. Adderem [1] fibulas. Ga. Ita quidem proſpectum eſſet, ne [2] ex malis corvis naſcantur mala ova: ſed fatebor hoc eſſe mitius, ſi tu fatearis illud eſſe tutius. Nam pruriunt & exſecti; nec uno modo tranſilit malum, ſed oſculo, ſed colloquio, ſed contactu, ſed compotatiuncula ſerpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quiſquis eo tenetur, vel nullo ſuo commodo gaudeat quam plurimis ſuam affricare ſcabiem. Jam ſubmoti poſſunt fugere, poſſunt vel noctu, vel ignotis imponere: à mortuis vero nihil eſt periculi. Pe. Tutius fateor; ſed haud ſcio, an conveniat Chriſtianæ manſuetudini. Ga. Dic age mihi: unde plus periculi, à ſimplicibus furibus, an ab iſtis? Pe. Fateor, pecuniam multo viliorem bona valetudine. Ga. Et tamen hos Chriſtiani ſuffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, ſed juſtitia; & ſi Rempublicam ſpectes, pietas eſt. Pe. Verum ibi plectitur qui damnum dedit. Ga. Hi ſcilicet lucrum adferunt! Sed demus hoc malum multis nulla ſua culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliarit nequitia; Jureconſulti do-

tales vivi ſic exurebantur, ut pro ejulatu humano, mugitum ederent morientes.

1 *Fibula.*] Qua quædam veſtes ſubnectuntur & configuntur. Sumitur & pro circulo æneo, quo adoleſcentulorum virilia ſolent coërceri, conſervandæ vocis gratia, quæ ex Veneris uſu debilior reddi ſolet & aſperior. Has etiam auctor hic deſignat, ne ad coitum admittere quempiam mulieres hæ poſſent.

2 *Ex malis corvis.*] Hinc proverbium, *Mali corvi malum ovum.* Apte uſurpabitur, quoties à malo præceptore, diſcipulus malus proficiſcitur: ex improbo patre, filius improbus. Belg. *Quaet Ey, quaet Kuycken.* Sunt qui hinc natum putent, quod dicant nonnulli, corvorum pullos, ipſos parentes devorare, ſi non ad ſatietatem illos paſcant.

1 *Aſya-*

docent interdum innoxios recte occidi, ſi id magnopere interſit Reipublicæ. Quemadmodum Græci poſt everſam Trojam occiderunt [1] Aſtyanactem Hectoris filium, ne per illum bellum inſtauraretur. [2] Nec putant impium, poſt extinctum tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid quod nunquam non bellamus Chriſtiani, neque tamen neſcimus in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem uſu venit [3] in repreſſalibus, quæ vocant. Qui læſit, in tuto eſt; & ſpoliatur negotiator; qui ne factum quidem audivit, tantum abeſt ut in culpa fuerit. Quod ſi talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid cenſes faciendum in re omnium atrociſſima? Pe. Vincor veris. Ga. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum ſcintillare cœpit peſtilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inſerviunt, ſubmoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cum ſumma ſit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus ſopiatur malum. At quanta eſt humanitas, tot millium vitæ conſuli? Sunt qui parum hoſpitale putant, quod Itali in rumore peſtilentiæ, tempore veſpertino hoſpitem portis ſubmovent, coguntque ſub dio noctem agere: at pietas eſt, paucorum incommodo, maximo Reipublicæ bono proſpicere. Quidam ſibi valde fortes videntur & officioſi, quod auſint ad quemvis peſtilentia laborantem accedere, etiam ſi nihil illic [4] habeant negotii. At

dum

1 *Aſtyanactem.*] Ulyſſes naves è Sigeo ſolvens hunc Aſtyanacta de turri præcipitem dedit. Fuit filius Hectoris & Andromaches, ita dictus quaſi princeps urbis: ἄστυ, enim *urbs* & ἄναξ *tutator*.

2 *Nec putant impium.*] Unde proverbium: *Stultus, qui patre cæſo liberis pepercerit.* Aut enim oportebat primum à parentibus occidendis abſtinere; aut filios item ſubmovere, paternæ necis ultores aliquando futuros.

3 *In repreſſalibus.*] Eſt poteſtas qua creditori in ſua patria, contra debitorem in aliena, jus ſuum perſequi licet.

4 *Habeant negotii.*] Quemadmodum ex una parte graviter peccat, qui laboranti peſti proximo, flagitante id neceſſitate, manum haud accommodat, officii & charitatis oblitus: ita ex altera qui periclitantur vitam temere, magis ut audaces appareant, non ſine judiciorum divinorum contemtu; quam ut peſte infectis miſericordia commoti & amore Chriſtiano impulſi opitulentur.

1 *Alcu-*

dum reverſi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine ſtultius, quid officio inofficioſius, ut ſalutes alienum, tibi cariſſimos in præſens vitæ diſcrimen adducere? Heic tamen quanto minus eſt periculi à peſtilentia, quam ab hac ſcabie? Rarius afflat propinquos, nec fere ſenes attingit; & quos attigit, aut cito liberat, aut reſtituit ſanitati, puriores etiam quam antea fuerant. Hæc quid aliud quam perpetua mors eſt, vel, ut verius dicam, ſepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. PE. Veriſſima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leproſis. Aut ſi hoc quoque nimium eſt, nemo barbæ ſilvam patiatur ſibi demeti, aut ſibi quiſque tonſorem præſtet. GA. Quid, ſi uterque claudat os? PE. Afflant naribus malum. GA. Eſt & iſti malo remedium. PE. Quodnam? GA. Ut quod ſolent [1] Alcumiſtici, addant perſonam, quæ per vitreas feneſtellas præbeat lumen oculis, ori naribuſque reſpirationem, cornu à perſona per axillas in tergum porrecto. PE. Belle, ſi nihil metuendum eſt à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forficis. GA. Optimum igitur barbam uſque ad genua demittere. PE. Ita videtur. Deinde fiat edictum, ne quis idem ſit tonſor & chirurgus. GA. Ad famem relegas tonſores. PE. Minuant ſumtus, & aliquanto pluris radant. GA. Eſto. PE. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. GA. Iſtam vix recipiat Anglia. PE. Neve duo miſceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. GA. Placet. PE. Ad hæc in diverſoriis ne quis hoſpes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. GA. Quid facies Germanis, qui vix lavant in anno? PE. Exſtimulent lotrices. Praterea tollatur mos quamvis vetuſtus ſalutandi oſculo. GA. Etiamne in templis? PE. Tabellæ ſuam quiſque opponat manum. GA. Quid de colloquio? PE. Vitetur illud

1 *Alcumiſtici.*] Alcuſtimici, qui aurum vel argentum ex pulveribus metalli ſtudent conficere, & aurum à cupro ſeparare. Vide Colloquium cui titulus *Alcumiſtica*.

lud Homericum, [1] Ἄγχι σχὼν κεφαλήν· & viciſſim qui auſcultat, comprimat labra. Ga. Vix iſtis legibus ſuffecerint [2] duodecim tabulæ. Pe. Sed quid conſulas interim infelici puellæ? Ga. Quid? niſi ut libenter ſit miſera, quo ſit minus miſera; & ſuavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. Pe. Quonam hinc properas? Ga. Recta in muſæum. Pe. Quid facturus? Ga. Pro [3] epithalamio, quod poſtulant, ſcripturus Epitaphium.

1 *Ἄγχι σχὼν κεφαλήν.*] Id eſt, propius admovens caput, Ὀδυσσ. α.

2 *Duodecim tabulæ.*] Romani continuis bellis impliciti ſuis moribus vixerant uſque ad annum trecenteſimum ab urbe condita. Tum autem tres legatos in Græciam pro legibus petendis & afferendis miſerunt. Hi Athenas profecti, confecto negotio reverſi ſunt. Ergo Decemviri creati, qui leges duodecim tabulis æri inciſas in foro propoſuerunt & publicarunt. Excerptæ erant ex Solonis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æquique juſſa, pravi delictorumque depulſio, tum judiciorum ordo & bene vivendi norma pœnæque ac præmia conſtituta ſunt: à quibus poſtea omnis divini humanique juris ſanctio manavit. Et hæ illæ *duodecim Tabularum leges* tantopere apud Romanos celebratæ.

3 *Epithalamium.*] Carmen quod in nuptiis decantari conſuevit. Epitaphium, inſcriptio ſepulchri.

IMPOSTURA.

PHILIPPUS, LIVINUS.

Ph. Salve, Livine. Li. Salvebo, ſi vis ita: ſed à me tibi cave. Nam eſt animus imponere tibi, niſi caves. Ph. Non eſt admodum metuendus hoſtis, qui periculum denuntiat. Sed age, falle, ſi potes. Li. Ecce jam fefelli, nec ſentis adhuc. Iterum cave. Ph. Cum [1] præſtigiarum, opinor, artifice mihi res eſt. Nihil enim ſentio [2] imposturæ. Li. Rurſus adverte mentem tuam, ni velis decipi, ſicuti falſus es non ſemel. Ph. Heic ſum; incipe. Li. Jam dudum mihi quod jubes peractum eſt. Ph. Quid actum, aut quid peractum? Nihil ſentio doli. Li. Jam toties admonitus, ſaltem

1 *Præſtigiæ.*] Sunt illuſiones quædam magicæ, quæ agilitate manuum procurantur. Sic dictæ, quod præſtingnant oculorum aciem. *Præſtinguo* autem exponunt obtenebro. Belg. *Guychelery.*

2 *Impoſtura.*] Fallacia, ars, ſeu fucus impoſtoris: Impoſtor verò eſt qui imponit, decipit.

ſaltem adhibe attentum animum. PH. Novum præſtigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis ſentio, cum obſervem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rurſus incipe. LI. Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu aſſequeris laqueos. PH. Qua re mihi laqueos tendis? LI. Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus ſentis, nec oculis vides. Nunc ſaltem habe attentos oculos & aures. PH. Non poſſum magis, etiam ſi de capite ageretur. Sed falle rurſum. LI. Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. PH. Enecas. Quæſo dic, quodnam eſt hoc præſtigiarum genus? LI. Hactenus ſum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. PH. Nihil minus ſenſi quam iſtuc. LI. Primum tibi reſpondi duobus trimetris jambicis: deinde trochaico tetrametro catalectico. Mox meris creticis ſum locutus. Poſt hæc Phalæcio hendecaſyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæſtis. Rurſum tribus Sapphicis. Mox [1] Sotadico. Poſtremo Trochaïco tetrametro. PH. Deum immortalem! quidvis ſuſpicabar potius, quam iſtud. Si vixero, aliquando vicem reponam. LI. Huc, ſi quid potes. PH. Ecce bis par pari retuli nec dolum percipis. LI. Hui tam cito? PH. Minatus ſum tibi jambico trimetro catalectico; mox addidi creticos quinque. LI. Prorſus accidit, ut video, quod dici ſolet, [2] Cretenſis incidit in Cretenſem. PH. Sic eſt. ſed illud precor utrique noſtrum, ne nobis unquam occurrat impoſtura nocentior.

1 *Sotadico.*] Sotades, Cretenſis Maronita, Jamborum ſcriptor impurus. Vide Suidam.

2 *Cretenſis incidit.*] Cretenſes nebulones & mendaces notati ſunt. Utemur ergò quoties improbus agit cum improbo, perfidus cum perfido.

Cyclops, ſive [1] *Euangeliophorus.*

CANNIUS, POLYPHEMUS.

CA. QUid hic venatur [2] Polyphemus? Po. Quid vener, rogas, ſine canibus & [3] venabulo? CA. Forte nympham aliquam [4] hamadryadem. Po. Pulchre divinaſti. En tibi rete venatorium. CA. Quid ego video? [5] Bacchum in exuvio leonis, Polyphemum cum codice? [6] γαλῆ κροκωτόν. Po. Non croco tantum pinxi libellum, ſed etiam minio laſurioque. CA. Non loquor de croco, ſed Græce dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis & circulis æreis armatus eſt. Po. Introſpice. CA. Video. Sane perquam bellus eſt: ſed nondum ornaſti ſatis. Po. Quid deeſt? CA. Addere debebas tua inſignia. Po. Quæ? CA. [7] Sileni caput è dolio proſpiciens. Sed quid tractat? artem potaticam? Po. Vide ne quam imprudens effutias blaſphemiam. CA. Quid igitur? eſtne ſacri quippiam? Po. Eſt, quo nihil ſacratius, Euangelium. CA. [8] Ἡράκλεις! Quid Polyphemo cum Euangelio. Po. Quin ita rogas, quid Chriſtiano cum Chriſto? CA. Neſcio, niſi quod te talem magis decet [9] halbardacha. Nam ſi quis mihi iſta ſpecie ignotus

1 *Euangeliophorus.*] Id eſt, Euangelium ferens.

2 *Polyphemus.*] Polyphemus qui & Cyclops, apud Poëtas Neptuni ſtatuitur filius ex Thooſa Phorci filia, ingenti corpore, habens in fronte unum oculum.

3 *Venabulum.*] Telum venatorium, lato ferro. Belg. *Een jaeghſtock.*

4 *Hamadryadem.*] *Hamadryades nymphæ*, quæ cum arboribus naſcuntur & pereunt. Belg. *Boſch-goddinnen.*

5 *Bacchum in exuvio leonis.*] Sic dicimus, *Induitis me leonis exuvium:* in eos dici ſolitum, qui ſuſcipiunt negotium majus facultate, quique ſe magnificentius gerunt, quam pro ſua conditione.

6 Γαλῆ κροκωτόν.] Id eſt, *Feli crocotum.* Subaudiendum *das.* Dici ſolitum, quoties honos additur indignis, & quos haudquaquam decet. Aut cum datur quippiam iis, qui munere non norunt uti, veluti ſi quis à Muſis alieniſſimo, belliſſimum daret librum. *Crocotum* autem veſtis genus eſt rotundæ ac fimbriatæ, qua divites utebantur matronæ.

7 *Sileni caput.*] Notus ille Bacchi nutritor & Pædagogus, aſino vehi ſolitus. Vide Virgilii Eclog. VI. & quæ ſuperius annotata.

8 Ἡράκλεις.] Id eſt, *Hercules*, admirandi adverbium apud Græcos; & ſæpè etiam jurantis.

9 *Halbardacha.*] Neſcio quid halbardacha ſit, ſi non vox barbarica, quæ Belgis *een Hellebaerd.* Gallis *Halebarde*, Italis & Hiſpanis *Alabarda*, Latinis ſecuris Romana, ſeu Amazonia. Voce hac tutius utitur hic Polyphemus, utpote inſulſus.

1 *Sagum.*]

ignotus occurreret in mari, piratam eſſe crederem, ſi in nemore, ſicarium. Po. Atqui hoc ipſum nos docet Euangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim ſæpenumero ſub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonſum caput, circumtorta barba, torva ſupercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, [1] ſagum militare, caligæ interſectæ, tegunt Euangelicum animum. CA. Quid ni? nonnunquam & ſub pelle lupina latet ovis; &, ſi qua fides [2] apologis, ſub exuvio [3] leonis latet aſinus. Po. Imo ego novi qui ovem geſtat in vertice, vulpem in pectore: cui libens optarim, ut quam habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, tamque probe inauretur, quam colorem habet inauraturæ congruum. CA. Si ovem geſtat in vertice, qui pileum geſtat ovillum, quam tu incedis onuſtus, cum ovem ſimul & [4] ſtruthiocamelum geſtes in capite? Tum an non abſurdius facit, qui avem portat in capite, aſinum in pectore? Po. Mordes. CA. Sed belle res habuerit, ſi, quam tu decoraſti variis ornamentis Euangelium, tam te viciſſim exornet. Ornaſti coloribus, utinam exornet te bonis moribus! Po. Curabitur. CA. Ut ſoles. Po. Sed omiſſis conviciis. Itane damnas eos qui circumferunt codicem Euangelicum? CA. Minime gentium. Po. Quid? an tibi videor minimus gentium, vel aſinino capite te procerior? CA. Non arbitror tanto, ſi aſinus arrigat auriculas. Po. Certe [5] bubalino. CA. Placet collatio; ſed ego *minimè* dixi, non *minime*. Po. Quid intereſt inter

ovum

1 *Sagum.*] Militare indumentum, quod armis ſuperinducebatur. Belg. *Een Wapen-rock.*

2 *Apologis.*] Apologus, ἀπόλογος, fabula in qua brutis ſermo affingitur.

3 *Leonis latet.*] Æſopus ita narrat: Aſinus indutus pelle leonis vagabatur, reliquiſque animalibus terrorem incutiebat, qui conſpecta vulpe & hanc terrere conatus eſt. Ea autem, (forte enim vocem ejus ante audiverat) ad ipſum; atqui, & ego, certo ſcias, inquit, timuiſſem te, niſi rudentem audiviſſem.

4 *Struthiocamelum.*] Intelligit plumas, quas ex ſtruthiocamelorum pennis conficiunt, & pileum ex lana ovis compoſitum.

5 *Bubalino.*] *Bubalinus* adjectivum à *bubalus*, bos ſylveſtris, animal validum ſtolidumque. Belgæ hominem ſtulte impudentem vulgo *een Buffel* nuncupant.

1 *Palmo.*]

ovum & ovum? CA. Quid intereſt inter medium digitum & infimum? Po. Medius eſt longior. CA. Scite. Quid intereſt inter aſininas auriculas, & lupinas? Po. Lupinæ ſunt breviores. CA. Rem tenes. Po. At ego longa breviaque [1] palmo & ulna metiri ſoleo, non auribus. CA. Age, qui Chriſtum geſtavit, dictus eſt [2] Chriſtophorus: tu qui Euangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es [3] *Euangeliophorus*. Po. An ſanctum non putas portare Euangelium? CA. Non, niſi tu fatearis eſſe ſanctiſſimos aſinos. Po. Quî ſic? CA. Quia unus ſufficit geſtandis tribus iſtiuſmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, ſi probe ſis [4] clitellatus. Po. Nihil abſurdi ſic aſino tribuere ſanctimoniam, quia geſtavit Chriſtum. CA. Iſtam ſanctimoniam tibi non invideo. Et, ſi vis, donabo tibi reliquias illius aſini, cui Chriſtus inſedit, ut exoſculeris. Po. Dabis munus gratiſſimum. Nam aſinus ille contactu corporis Chriſti conſecratus eſt. CA. Sane Chriſtum contigerunt, & qui illi impegerunt alapas. Po. Sed age dic ſerio; nonne pium eſt circumferre codicem Euangelicum? CA. Pium, ſi abſit [5] hypocriſis, ſi vere id fiat. Po. Abeat hypocriſis ad monachos; quid militi cum hypocriſi? CA. At primum expedi mihi quid ſit [6] hypocriſis. Po. Cum aliud præ te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid præfert circumlatus Euangelii codex? Nonne vitam Euangelicam? Po. Opinor. CA. Ergo ubi vita non reſpondet codici, nonne hypocriſis eſt? Po. Videtur. Sed quid eſt, vere codicem Euangelicum

1 *Palmo.*] *Palmus* menſuræ genus: eſtque duplex, major digitorum duodecim, minor quatuor.

2 *Chriſtophorus.*] Sic nugantur in aureis ſuis Legendis, ut vocant, Pontificii, Chriſtophorum Chriſtum humeris portaſſe per mare, unde & illi nomen.

3 *Euangeliophorus.*] Euangelii portator.

4 *Clitellatus.*] Clitellæ ſunt ſellæ dorſuariæ jumentis imponi conſuetæ ad onera commodius geſtanda. Belg. *Scheen-ſadel.*

5 *Hypocriſis.*] Simulatio, proprie hiſtrionis, alienam perſonam repræſentantis, ſeu fictio perſonæ in theatro ſeu ſcena & ludo; ab ὑποκρίνεσθαι, *ſimulare*.

6 *Hypocriſis.*] Ὑπόκρισις metaphorica loquutione ab hiſtrionibus deducta, eſt demonſtratio rei alia, quam revera eſt, præcipue qua major ſanctitas externo actu & geſtu ſimulatur & fingitur, quam in ſe eſt.

1 *Fra-*

gelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciſcani [1] Franciſci regulam: idem poſſunt & bajuli Lutetiani, & aſini, & [2] cantherii. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes niſi Chriſtum & Euangelium: hoc eſt Phariſaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Euangelium. PO. Ubi ſunt iſti? CA. In templis [3] diaconi, qui portant codicem, pronuntiant populo, & tenent corde. PO. Tametſi non omnes ſancti ſunt, qui [4] animo geſtant Euangelium. CA. Ne mihi ſophiſtam agas. Non geſtat animo, niſi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, niſi qui moribus exprimit Euangelium. PO. Iſtas ſubtilitates non aſſequor. CA. At dicam [5] craſſiore Minerva. Si lagenam vini [6] Belnenſis geſtes humeris, quid aliud eſt quam onus? PO. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exſpuas? PO. Haud profuerit; quamquam id quidem non ſoleo. CA. Sin, ut ſoles, affatim haurias? PO. Nihil divinius. CA. Concaleſcit omne corpus, rubeſcit facies, hilareſcit frons. PO. Prorſus. CA. Tale quiddam eſt Euangelium: in animi venas demiſſum, innovat totum hominis habitum. PO. Videor igitur tibi parum Euangelice vivere? CA. Iſtam quæſtionem nemo te diſſolverit rectius. PO. Si [7] bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem aut [8] ganeonem,

1 *Franciſci regulam.*] Compoſuit hanc Franciſcus, cum jam aliquot aſſeclas eſſet adeptus: quibuſcum Romam tetendit, ibidem confirmationem regulæ ſuæ duodecim capitibus comprehenſæ ab Innocentio III. poſt varias diſceptationes in ſynedrio Cardinalium, impetrait. Poſt Innocentii autem mortem Honorius III. eandem novis bullis ſancivit.

2 *Cantherius.*] Eſt equus caſtratus. Belg. *Een ruyn.*

3 *Diaconi.*] Diaconi olim, ut & jam, pauperum curam gerebant. Tempore Apoſtolorum etiam Euangelium quandoque prædicabant. Actor.7. ℣ſ.12.

4 *Animo geſtant.*] Aliud eſt ſcire veritatis regulas, aliud ſecundum eaſdem vivere.

5 *Craßiore Minerva.*] Sic appellamus, quod inconditius ſimpliciuſque quaſique indoctius ſit, non autem exquiſita arte neque cura exactiſſima. Belg. *Goet ront, goet Zeeus.*

6 *Belnenſis.*] De urbe Belna, cujus ager ſuburbanus generoſiſſimum vinum profert, jam ante dictum.

7 *Bipenni.*] Securis aliudvè Inſtrumeritum ex utraque parte aciem habens.

8 *Ganeonem.*] Ganeo, qui ganeas id eſt popinas, lupanaria & guloſorum tabernas frequentat.

nem, quid facias? Po. Quid faciam? ſentiret pugnos meos. Ca. Quid ſi quis tibi impingat colaphum? Po. Amputarem illi collum pro colapho. Ca. Atqui codex tuus docet, ut pro convicio, referas benignum ſermonem, & [1] ferient. maxillam dextram, porrigas & ſiniſtram. Po. Legi, ſed exciderat. Ca. Oras, opinor, frequenter. Po. Iſtuc eſt Phariſaïcum. Ca. Phariſaïcum eſt, prolixe precari, ſed fucato. At tuus codex docet ſemper orandum, ſed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. Ca. Quando? Po. Cum venit in mentem, ſemel aut bis in hebdomade. Ca. Quid tum oras? Po. Precationem Dominicam. Ca. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Euangelium [2] battologiam eadem iterantem. Ca. Potes attentus abſolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum eſt. An non ſatis quod voce pronuntio? Ca. Neſcio, niſi quod Deus non audit niſi cordis vocem. Crebro jejunas? Po. Nunquam. Ca. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, niſi aliud flagitaret venter. Ca. At Paulus negat eos ſervire Jeſu Chriſto, qui ventri ſerviunt. Veſceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. Ca. Atqui iſta gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Chriſtus dixit, non coinquinari hominem his quæ intrant in os. Ca. Ita, ſi modice, ſi præter offendiculum. At Paulus Chriſti diſcipulus mavult fame mori, quam fratrem infirmum [3] offendere ſuo cibo, noſque ad ſuum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus eſt Paulus; ego ſum ego. Ca. At [4] Ægonis eſt capras paſcere. Po. Malim [5] eſſe. Ca. Pulche tibi

1 *Ferienti.*] Verba Chriſti habentur Matth. 5. ℣ſ. 39. *Ego vero dico vobis, ne obſiſtite improbo: ſed qui te cadit in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram.*

2 *Battologia.*] Inanis & multorum verborum effuſio, & frequens eorundem iteratio, à Batto quodam dicta, cui hoc ſolenne fuit. Battologiam damnat Chriſtus nominatim apud Matth. 6. 7.

3 *Offendere ſuo cibo.*] Verba extat 1 Corinth. 8. ℣ſ. 13. *Quapropter ſi eſca offendiculo eſt fratri meo, non edam carnes in æternum, ne ſim offendiculo fratri meo.*

4 *Ægonis.*] Reſpicit ad Virgilian. *Non, verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.*

5 *Eſſe.*] Iſt eſt, edere: alter à *ſum* derivat.

1 *Dea*

tibi precaris; caper citius fies, quam capra. Po. Eſſe dixi, pro edere. Ca. Eleganter. Libenter ſuccurris pauperibus? Po. Non eſt quod dem. Ca. At eſſet, ſi ſobrie viveres, ſi gnaviter laborares. Po. Dulce eſt otium. Ca. Servas præcepta Dei? Po. Grave eſt. Ca. Agis admiſſorum pœnitentiam? Po. Chriſtus pro nobis dependit. Ca. Unde igitur declaras te amare Euangelium? Po. Dicam. Franciſcanus quidam apud nos non deſinebat è ſuggeſto [1] deblaterare in Novum [2] Teſtamentum Eraſmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextra pugilem egi, [3] ſuggillavi illum magnifice, totamque faciem [4] tuber reddidi. Quid ais? non eſt hoc favere Euangelio? Deinde abſolvi illum à commiſſis, hoc ipſo codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, [5] In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ca. Satis quidem Euangelice. Iſtuc nimirum eſt Euangelium Euangelio defendere. Po. Occurrit alter ejuſdem ſodalitii, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Eraſmum. Accenſus Euangelico zelo, minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque, ſe, quæ dixerat, inſtigante diabolo dixiſſe: ni feciſſet, jam [6] halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis eſſe ſolet Martis irati. Hoc geſtum eſt coram aliquot teſtibus. Ca. Miror hominem non fuiſſe protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caſte?

1 *Deblaterare.*] Feſto eſt ſtulte loqui: βλάκες quippe Græci ſtultos appellant: Nonius pro *obloqui* vel *confingere* ſumit.

2 *N. Teſtamentum Eraſmi.*] De Paraphraſi Eraſmi in N. Teſtamentum varia ſunt doctorum ſuffragia. Nobis tutius rem in medio relinquere, quam quicquam culpare; ne, propriæ tenuitatis immemores, nimium arrogaſſe nobis judicii de tanto viro videamur. Penes alios ergo magis ſubacti ingenii judicium eſto.

3 *Suggillo.*] Eſt livido colore inquino, ut cum ictu fuſtis percuſſa cutis, ſanie ſeſe effundente, nigreſcit. *Sugillata* dicuntur, quæ maculis hujuſmodi ſunt deformata.

4 *Tuber reddidi.*] Sic dicimus *caput tuber*, pro tuberoſo. Eſt autem *tuber*, tumor ſeu callus in quocunque corpore eminens.

5 *In nomine Patris.*] Certe, quamvis dictum Polyphemo huic, homini ferociter militari, appropriatum, ſatis tamen profanum: Non enim hic tam proterve jocandum.

6 *Halbardacha.*] Eodem vocabulo barbarico & paulo ante uſus autor.

caſte? Po. Id fortaſſe fiet, ubi ſenuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? Ca. Non ſum ſacerdos: ſi confiteri libet, alium quære. Po. Deo ſoleo confiteri; ſed tibi fateor, me nondum eſſe perfectum Euangelicum, ſed unum è populo. Habemus quatuor Euangelia, nos [1] Euangelici quatuor res potiſſimum venamur: ut ventri bene ſit; ne quid deſit iis, quæ ſub ventre ſunt: tum ut ſit unde vivamus; poſtremo ut liceat, quod lubet, agere. Hæc ſi ſuppetant, inter pocula clamamus; [2] Io triumphe, [3] io Pæan; vivit Euangelium, regnat Chriſtus. Ca. Iſta quidem Epicurea vita eſt, non Euangelica. Po. Haud inficior. Sed ſcis, Chriſtum omnipotentem eſſe; poteſt repente vertere nos in alios homines. Ca. Poteſt & in ſues; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. Po. Utinam non eſſent pejores in mundo ſuibus, bubus, aſinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, [4] paſſeribus ſalaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. Ca. At jam tempus eſt, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. Po. Recte mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt inſtare [5] ſupremum mundi diem. Ca. Tanto magis properandum. Po. Exſpecto Chriſti manum. Ca. Vide ut tu manui [6] ceream præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo eſſe mundi finem? Po. Quoniam, inquiunt, idem

1 *Euangelici.*] Hoc nomine ſe ipſos vocant, qui Lutheri dogma ſequuti.

2 *Io triumphe.*] Imperatoribus à clade hoſtium reverſis accini & acclamari ſolebat illud *Io triumphe.* Ovidius triumphi ritus deſcribens:

Hoc ſuper in curru Cæſar victore veheris
Purpureus, populi rite per ora tui.
Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum,
Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbæa lauro cingentur, Ioque
Miles Io magna voce triumphe canet.

3 *Io Pæan.*] Pæan proprie Hymnus Apollinis laudi dicatus. Inclamabatur Pæan autem poſt adeptam victoriam. Etiam cum conſueto Io conjungebatur. Hinc Ovidius:

Dicite Io Pæan, & Io bis dicite Pæan.

Io autem alias etiam dolendi particula.

4 *Paſſeribus.*] Hinc paſſeres Veneri ſacri & vitæ brevioris propter ſalacitatem.

5 *Supremum.*] Hoc certum, tum ex communibus ſignis, quæ ſimul deſtructionem Jeroſolymæ & univerſi portendunt, tum ex peculiaribus. Catalogus eorundem legere eſt Matth. 24. & Luc. 21.

6 *Ceream præbeas.*] *Ceream*, id eſt, flexibilem. Ita Horatius de imberbi juvene, *Cereus in vitium flecti.*

1 *Immi-*

idem nunc faciunt homines quod faciebant [1] imminente diluvio: epulantur, potant, comeſſantur, ducunt, nubunt, ſcortantur, emunt, vendunt, fœnerant & fœnerantur, ædificant: reges belligerantur, ſacerdotes ſtudent augendis cenſibus, Theologi nectunt ſyllogiſmos, monachi per orbem curſitant, populus tumultuatur, Eraſmus ſcribit colloquia: denique nihil malorum abeſt, fames, ſitis, latrocinia, bellum, peſtilentia, ſeditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt adeſſe finem rerum humanarum? CA. Ex hoc malorum acervo, quod tibi eſt moleſtiſſimum? PO. Divina. CA. Quod crumenam tuam [2] obſident araneæ. PO. Diſpeream, niſi rem acu tetigiſti. Nunc venio recens à compotatione: aliàs ſobrius tecum diſputabo, ſi voles, de Euangelio. CA. Quando te videbo ſobrium? PO. Cum fuero. CA. Quando eris? PO. Cum videris. Interim, mi Canni, ſis felix. CA. Tibi viciſſim opto ut ſis [3] quod diceris. PO. Ne me vincas officio, precor ne [4] Cannium unquam deſtituat, unde cognomen ſortitus eſt.

1 *Imminente diluvio.*] Hoc à Chriſto prædictum, Matth. 24. ℣ſ. 38.

2 *Obſident araneæ.*] Et apud Catullum hic jocus eſt de ſacculo araneis pleno.

3 *Quod diceris.*] Πολύφημος enim celebrem deſignat, de quo multa narrantur, à πολὺς multus & φημὶ dico.

4 *Cannium.*] Jocoſe: luſerat quippe Cannius in voce *Polyphemi*, ergo alter & in voce *Cannii.* Vult Polyphemus, ut nunquam Cannius deſtituatur poculis & trullis vinariis cereviſiariiſque: Poculum enim Germanis Belgiſque *een Kanne* dicitur.

Ἀπροσδιόνυσα, *ſive abſurda.*

ANNIUS, LEUCIUS.

AN. Audio te interfuiſſe nuptiis Pancratii & Albinæ. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuiſſe hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci

1 Ἀπροσδιόνυσα nihil ad rem facientia: à proverbio originem habet vox: dicebant enim οὐδὲν πρὸς Διόνυσον, quum rei propoſitæ haud quadraret.

1 *Har-*

pauci convenirent, idque tenues. Le. Vix fueramus ingreſſi pelagus, ortus eſt ingens turbo. An. Narras deorum cœtum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? Le. Boreas diſſecuit velum, diſſectumque diſſipavit. An. Deſponſam novi. Nihil fingi poteſt venuſtius. Le. Mox fluctus revulſit clavum. An. Idem videtur omnibus. Nec ſponſus admodum illi cedit, ut ajunt, formæ gratia. Le. Quid animi cenſes nobis illic fuiſſe? An. Sane rarum nunc eſt virgines nubere. Le. Remigandum nobis erat. An. Dotem vix credibilem narras. Le. Ecce mox aliud malum. An. Cur puellam impuberem commiſerunt tam feroci? Le. Apparuit piratarum navis. An. Profecto ſic eſt; in multis nequitia ſupplet ætatem. Le. Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. An. Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat feſtucam. Le. Quid? cederemus? Imo deſperatio vitæ addebat animos. An. Vereor ne ſint ſteriles nuptiæ, ſi vera prædicas. Le. Imo injecimus [1] harpagones. An. O rem novam! ante nuptias gravida? Le. Si ſpectaſſes eum conflictum, fatereris me non eſſe fœminam. An. Ut audio, conjugium hoc non ſolum ratum eſt, ſed etiam conſummatum. Le. Inſiluimus in navim piraticam. An. At demiror te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu ſponſæ patrem contingo. Le. Ipſos in mare præcipites dedimus. An. Vera prædicas; [2] infelicium nulli ſunt affines. Le. Quidquid erat prædæ, inter nos partiti ſumus. An. Expoſtulabo cum puella primo quoque tempore. Le. Mox exorta eſt ſubita tranquillitas: dixiſſes eſſe [3] Alcedonia. An. Si illi res eſt, mihi eſt animus. Nihil moror

1 *Harpago.*] Eſt inſtrumentum varii uſus. Vel pertica ferro adunco præpilata, qua navis tenetur. Vel uncus, quo è puteis deciduæ ſitulæ extrahuntur.

2 *Infelicium.*] Spectat huc Ovidius:
Donec eris fœlix multos numerabis amicos,
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

Et paulo poſt:
Mobile ſic ſequitur fortunæ lumina vulgus,
Quæ ſimul inducta nube teguntur, abit.

3 *Alcedonia.*] Alcedonia ita dicta ab *alcedine*. Græcis avis hæc ἀλκυὼν vocatur, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod in mari ova excludat. Ambroſii verba ſunt:

Septem

tor illius benevolentiam. Le. Ita pro una duas naves in portum deduximus. An. Indignetur qui alit. Le. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo [1] Nicolao. An. Hodie non eſt liberum mihi, nam ipſe domi convivas exſpecto; aliâs non excuſabo.

Septem dies fœtus ſunt quibus decurſis pullos educit halcedo. Ilico alios ſeptem adjungit dies, quibus enutriat partus ſuos, donec incipiant adoleſcere. Tantam autem gratiam minuſcula avis divinitus indultam habet, ut hos quatuordecim dies nautici præſumtæ ſerenitatis obſervent, quos & *Halcyonidas* vocant, quibus nullos motus procelloſæ tempeſtatis horreſcant.

1 *Nicolao.*] De Nicolao hoc, in divorum numerum relato, mira nugantur Pontificii: præcipue de illius munificentia.

Ἱππεὺς ἄνιππος, *ſive ementita nobilitas.*

[2] Harpalus, Nestorius.

Ha. Potes me tuo levare conſilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. Ne. Dabo expeditum, ut ſis, quod eſſe velis. Ha. At nobis in manu non eſt, ut naſcamur nobiles. Ne. Si non es, [3] enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. Ha. Perlongum eſt. Ne. Exigua ſumma tibi vendet Cæſar. Ha. Vulgo ridetur emptitia nobilitas. Ne. Cum nihil ſit magis ridiculum quam ementita nobilitas, quid eſt ut tantopere affectes nomen equitis? Ha. Sunt cauſſæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, ſi mihi commonſtraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. Ne. Nomen abſque re? Ha. Atqui cum res abeſt, proximum eſt opinio. Sed age, conſule, Neſtori; ubi cauſſas audieris, fateberis operæ pretium. Ne. Quando ita vis, dicam. Primum fac

1 *Ἱππεὺς ἄνιππος.*] Id eſt, eques ſine equo. *ἱππεὺς* vel *ἱππότης* Græcis *eques*, *ἄνιππος equo carens* vel equo non inſidens. Quandoque etiam ſumitur pro equitandi imperito vel inequitabili.

2 *Harpalus.*] Rapacem ſonat. nomen ſervuli apud Plautum, ab *ἁρπάζω*, *rapio*.

3 *Enitere benefactis.*] Eleganter Boëthius: Splendidum te, ſi tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod ſi quid in nobilitate bonum, id eſſe arbitror ſolum, ut impoſita nobilibus neceſſitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

fac procul te abducas à patria. Ha. Memini. Ne. Ingere te in convi&ctum juvenum vere nobilium. Ha. Intelligo. Ne. Hinc primum orietur ſuſpicio, te talem eſſe cum qualibus victitas. Ha. Sic eſt. Ne. Vide ne quid habeas plebeium. Ha. Quidnam? Ne. De cultu loquor. Ne veſtis ſit lanea, ſed aut ſerica, aut, ſi deeſt qui emas, fuſtanea, denique vel canabea potius, quam pannea. Ha. Recte. Ne. Vide ne quid ſit integrum, ſed diſſeca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, ſi potes: neve quidquam humile loquaris. Si quis ex Hiſpania veniat hoſpes, roga quomodo conveniat [1] Cæſari cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à [2] Naſſauen, quid cæteri congerrones tui. Ha. Fiet. Ne. Sit anulus in digito cum gemma ſignatoria. Ha. Si quidem loculi ferant. Ne. At parvo conſtat anulus æreus inauratus, cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum inſignibus. Ha. Quænam mihi ſuades deligam? Ne. Duo mulctra, ſi velis, & cantharum cerviſiarium. Ha. Ludis: age dic ſerio. Ne. Nunquam fuiſti in bello? Ha. Ne vidi quidem. Ne. At interim, opinor, decollaſti anſeres & capos ruſticorum. Ha. Perſæpe, & quidem fortiter. Ne. Pone machæram argenteam, tria anſerum capita aurea. Ha. In quo ſolo? Ne. Quo? niſi ſanguinolento, monumentum fortiter effuſi cruoris. Ha. Quid ni? rubet ſanguis anſerinus æque atque humanus. Sed perge, obſecro. Ne. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diverſoriorum, in quibus forte verſatus es, affigendum curato. Ha. Quid addetur galeæ? Ne. Recte ſubmones. Eam facies ore diſſecto.

1 *Cæſari cum Pontifice.*] Gravia enim diſſidia Eraſmi tempore alebat Carolus Cæſar cum Pontifice Romano Clemente VII. Ita quidem ut ille ductu Barbonii Romam armata manu ceperit captamque miſere diripuerit, & Pontifex à Germanis Hiſpaniſque militibus ſummis probris affectus fuerit.

2 *Comes à Naſſauen.*] Notiſſimi comites hi, præcipue bello Belgico proximo: quod tam ſtupendis ſucceſſibus, Fœderatæ Belgicæ Ordines auſpiciis Naſſaviæ Comitum Gulielmi, Mauritii & Frederici Henrici cum Hiſpanis geſſerunt. Bertius Naſſau quaſi *Nas Gau*, id eſt, humidis paludibus & campis cinctam regionem, dictam vult. *Nas* enim vel *Nat* madidum & *Gau* vel *Gou* regionem vel ſpecialius latam viam aquas dirimentem deſignat.

1 *Har-*

ₒ ctο. Hᴀ.Quam ob rem? Nᴇ.Ut ſpires, deinde ut congruat veſtitui. In vertice quid eminebit? Hᴀ.Exſpecto. Nᴇ.Caput canis demiſſis auribus. Hᴀ. Vulgatum eſt. Nᴇ. Adde duo cornua: rarum hoc eſt. Hᴀ.Placet. Sed quæ beſtiæ ſuſtinebunt clypeum? Nᴇ.Cervos, canes, dracones, gryphes occuparunt principes; tu ponito duas [1] harpyias. Hᴀ.Optime conſulis. Nᴇ.Reſtat cognomen. Heic iſtud in primis cavendum, ne plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comenſem, ſed Harpalum à [2] Como: hoc enim nobilium eſt, illud ſordidorum Theologorum. Hᴀ.Sic memini. Nᴇ. Habeſne quidquam cujus te poſſes appellare dominum? Hᴀ. Ne haram quidem. Nᴇ. In urbe celebri natus es? Hᴀ. In obſcuro pago. non enim fas eſt ei mentiri unde petis medicinam. Nᴇ. Recte eſt. Sed ei pago nullus eſt vicinus mons? Hᴀ. Eſt. Nᴇ. Et habet alicunde rupem? Hᴀ. Habet præruptam. Nᴇ. Ergo ſis Harpalus eques ab aurea rupe. Hᴀ. Atqui mos eſt magnatum, ut ſuum quiſque ſymbolum habeat vocale, quemadmodum [3] Maximilianus habebat, *Tene menſuram:* [4] Philippus, *Qui volet:* [5] Carolus, *Ulterius:* item alius aliud. Nᴇ. Tu aſcribito, *Omnis jacta ſit alea.* Hᴀ. Næ tu percommode dicis. Nᴇ. Jam quo firmior

ſit

1 *Harpyas.*] Harpyiæ dictæ ab *ἁρπάζειν* à *rapiendo*, Ponti Terræque filiæ, tres numero, Aëllo, Ocypete, Celæno.

2 *Como.*] Ita ſolent nomina ſua præcipue Itali nobiles efferre & inſcribere. Sexcenta iſtiuſmodi cum præpoſitionibus à, ab vel de, & nominibus urbium, pagi aut prædii alicujus in rerum Italicarum Scriptoribus invenias. Eſt autem ambiguus jocus in voce *à Como:* Poteſt enim ſumi pro Comeſſatorio titulo deducto à *Como* commeſſationis Deo, vel voce Gentili deſignante patriam, nempe urbem *Comum* in Italia juxta Larium lacum.

3 *Maximilianus*] Deſignat autor Maximilianum Auſtriæ Ducem poſt Regem & tandem Cæſarem Romanum, qui in uxorem duxerat Mariam Caroli Audacis unicam filiam: ex qua ſuſcepit Philippum & Margaretam.

4 *Philippus.*] Philippus hic dicti Maximiliani filius, matrimonium iniit cum Joanna Ferdinandi Caſtiliæ Regis filia: quæ ipſi peperit Carolum cognomento quintum & Ferdinandum. Jure hæreditario hujus Joannæ Hiſpaniarum regnum ad Philippum hunc Burgundiæ Ducem, Comitem Hollandiæ &c. devolutum eſt.

5 *Carolus.*] Carolus ergo Philippi filius Maximiliani nepos fuit. Ipſius res geſtas fuſe perſcripſit Alonſo de Ulloa Italus ſatis grandi volumine. De ſymbolis autem his vide Baudartium in Apohthegmatibus ſuis.

1 *De*

ſit hominum opinio, fingito litteras à magnatibus ad te miſſas, in quibus identidem appelleris Eques clariſſimus, magnarumque rerum fiat mentio, [1] de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujuſmodi litteræ tibi velut elapſæ, aut per oblivionem relictæ veniant ad aliorum manus. Ha. Iſtud quidem erit mihi commodum: nam & litteras novi, & hanc facultatem multo uſu paravi; ut cujuſvis manum facile effingam. Ne. Interdum inſue veſti, aut relinque in crumena, ut quibus farciendi negotium dederis, illic reperiant. Illi non ſilebunt; & tu, ſimul ac reſciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœſtitiam, quaſi doleat caſus. Ha. Et iſtuc jam pridem meditatus ſum, ut faciem tam facile mutem, quam perſonam. Ne. Ita fiet, ut nec fucus ſuboleat, & res cum fide ſpargatur. Ha. Curabitur ſedulo. Ne. Deinde ſodales aliquot adſciſcendi ſunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te [2] Joncherum appellent. Nec eſt, quod heic ſumtum metuas, ſunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio ſcatet juvenibus eruditulis, qui mira tenentur ſcribendi libidine, [3] ne dicam ſcabie. Nec deſunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, ſi ſpes quæſtus affulſerit. Ex his aliquot ſuborna, qui in libellis ſuis te prædicent patriæ procerem, idque ſubinde repetatur litteris majuſculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius diſcurrunt libelli, quam voces, aut quamlibet loquaces famuli. Ha. Nec iſta diſplicet ratio. At famuli ſunt alendi. Ne. Sunt:

1 *De feudis.*] Feudum genus clientelæ quo dignitas, vectigal aut prædium quoppiam ea lege datur, ut ipſe & hæredes beneficii autorem ſemper agnoſcant & pro patrono colant. Vide ſuperius annotata.

2 *Joncherum.*] Joncherus vox Germanica & Belgica, idem deſignans quam juvenem Dominum, compoſita ex *Jong* juvenis & *Heer* Dominus. Vulgo autem nobilium filii ita dicuntur.

3 *Ne dicam ſcabie.*] Alludit ad hoc Juvenalis:

Tenet inſanabile multos, Scribendi cacoethes.

Nᴇ. Sunt: at non ales famulos [1] *ἀχείρους*, & ob id *ἀχρείους*. Mittantur huc & illuc, & invenient aliquid. Scis varias eſſe talium rerum occaſiones. Hᴀ. Deſine. teneo rem. Nᴇ. Superſunt artes. Hᴀ. Aveo ſcire. Nᴇ. Ni ſis bonus aleator, probus chartarius, ſcortator improbus, potator ſtrenuus, profuſor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde ſcabie ornatus Gallica, vix quiſquam te credet equitem. Hᴀ. In iſtis quidem jam pridem exercitatus ſum: ſed unde ſumtus? Nᴇ. Mane; iſtuc ibam. Eſt tibi patrimonium? Hᴀ. Perpuſillum. Nᴇ. Poſtquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facile reperies fatuos qui tibi credant; quoſdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Iam ut ludas creditores, mille ſunt artes. Hᴀ. Earum quidem rudis non ſum. Sed tandem urgebunt, ubi perſpexerint nihil eſſe niſi verba. Nᴇ. Imo nulla eſt commodior ad regnum via, quam debere quamplurimis. Hᴀ. Quî ſic? Nᴇ. Primum creditor obſervat te non aliter quam obligatus magno beneficio, vereturque ne quam præbeat anſam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quam debitor ſuos creditores; quibus ſi quid aliquando reddas, gratius eſt quam ſi dono dones. Hᴀ. Animadverti. Hᴀ. Illud tamen caveto, ne cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam ſummulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores ſunt, quibus lautior eſt fortuna; cohibet illos pudor, lactat ſpes, deterret metus, norunt quid poſſint equites. Poſtremo, cum inundaverit æris alieni magnitudo, fictis cauſſis aliò demigra, atque inde rurſus aliò. Nec eſt, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis [2] obærati ſunt, quam magni principes. Si quis ruſticus urgeat, finge offenſum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verum nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, ne cui ſuboleat tibi prorſus exhauſtos loculos.

Semper

1 *Ἀχείρους.*] Id eſt, ſine manibus; *ἀχρείους*, inutiles.

2 *Obærati.*] Obærati, ære jam accepto obligati, etiam debitores ad quid operandum. Olim autem obærati, quum ſolvendo non eſſent, manu capiebantur.

1 *Summa-*

Semper oſtenta. HA. Quid oſtentet qui non habet? NE. Si quid amicus apud te depoſuit, oſtenta pro tuo; ſed artem diſſimula, cura ut caſus videatur. In hunc uſum interdum ſumito pecuniam commodato, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis diſtento, profer aureos duos ibi ſepoſitos. Cætera ex te ipſo conjicito. HA. Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. NE. Scis quantum apud nos liceat equitibus. HA. Nihil non, & quidem impune. NE. Ergo famulos ale non ſegnes, aut etiam ſanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator quem obvium ſpolient. Reperient aliquid in diverſoriis, aut in ædibus, aut in navibus incuſtoditum. Tenes? Meminerint non fruſtra datos homini digitos. HA. Siquidem tuto. NE. Cura ut habeas pulchre veſtitos, cum inſignibus. Committe litteras fictitias ad [1] ſummates. Si quid clam ſuſtulerint, nullus audebit illos inſimulare: etiamſi quid ſuſpicentur, timebunt equitem dominum; ſin vi prædam extorſerint, bellum vocabitur. His [2] progymnaſmatibus ad bellum præluditur. HA. O felix conſilium! NE. Jam illud equeſtre dogma ſemper erit tuendum, *Jus faſque eſſe equiti plebeium viatorem exonerare pecunia.* Quid enim indignius, quam ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat ſcortis & aleæ? Fac ſemper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: ne quid pudeat, [3] perfricanda frons eſt, ſed præſertim hoſpitibus: eoque præſtat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in [4] thermis, frequentibus diverſoriis. HA. Iſtuc ipſum erat in animo.

1 *Summates.*] Summates iidem qui & optimates & primates aut principes & primores in civitate.

2 *Progymnaſmatibus.*] Progymnaſma eſt præexercitamentum & quaſi rudimentum aliquod. Habent omnes artes peculiaria quædam rudimenta, quibus cognitis facilior nobis aditus ad ipſas artes datur.

3 *Perfricanda frons.*] Frons habita eſt antiquitus pudori ſacra, item & facies: hinc *perfricare frontem*, ſignificat pudorem ac verecundiam omnem ponere.

4 *Thermis.*] Θερμαὶ loca aquas habentia aut natura calidas aut igne calefactas, deputata uſibus ſudandi & lavandi: Ita nuncupatæ ſunt ἀπὸ τῆς θέρμης à calore. Maximo nobiles olim Diocletiani Thermæ, quarum rudera etiamnum Romæ non abſque ſtupore videntur.

1 Par-

animo. Ne. Heic ſæpenumero fortuna prædam objicit. Ha. Qui? rogo. Ne. Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in ſera promptuarii. Cætera tenes. Ha. At. Ne. Quid metuis? de ſic culto, de tam magnifice loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit ſuſpicari? Et, ſi quis forte tam improbus exſtiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim ſuſpicio derivabitur in aliquem hoſpitum, qui pridie diſceſſerit. Turbabuntur famulitia cum [1] pandocheo. Tu tranquillus tuam perſonam agito. Hoc ſi acciderit homini modeſto, cordatoque, ſilebit, ne ſimul cum damno lucrifaciat pudorem, qui rem ſuam indiligenter ſervaverit. Ha. Non abſurde dicis: nam noſti, opinor, Comitem à vulture albo. Ne. Quid ni? Ha. Apud hunc diverſatus eſt, ut accepi Hiſpanus quidam, ſpecie cultuque ſane quam liberali. Is abſtulit florenos ſexcentos: nec unquam Comes auſus eſt queri. Tanta erat hominis majeſtas. Ne. Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum ſcilicet. Is ſpoliatis templis aut monaſteriis quibuſlibet, redibit onuſtus præda bello parta. Ha. Hoc quidem eſt tutiſſimum. Ne. Eſt & alia ratio conflandæ pecuniæ. Ha. Narra, obſecro. Ne. In bene nummatos finge cauſas irarum, præſertim in monachos aut ſacerdotes, qui nunc apud omnes fere ſumma [2] laborant invidia. Alius irriſerit aut conſpuerit clypeum tuum, alius parum honorifice de te ſit locutus, alius ſcripſerit aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per [3] fecia-

1 *Pandocheo.*] Πανδόχος & πανδοκεὺς Ionice, qui quemlibet hoſpitio excipit: à πᾶς, *omnis* & δέχομαι *excipio.*

2 *Laborant invidia.*] Tempore enim Eraſmi cum diluculo orientis veritatis in multorum odium incurrebant mendaciorum in religione patroni illi nempe Monachi & ſacerdotes Papicolæ.

3 *Feciales.*] Feciales quos fœderibus ſanciendis & rebus repetendis ac bellis indicendis Romanos habuiſſe conſtat, à Tullo Hoſtilio, alii ab Alexandro, alii ab Anco Martio, alii à Numa creatos volunt. Horum collegium à principio viginti fuêre, quibus & Patri patrato, ut nunquam lineo amictu uterentur, proprium fuit. Erant iidem judices belli, pacis, fœderis, induciarum, oratorum: non tamen niſi conſulis aut prætoris autoritate, intercedente ſenatus conſulto juſſuque populi permiſſum foret.

 1 A'ωορ-

ciales tuos [1] ἄσπονδον πόλεμον denuntia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, [2] πανωλεθρίας meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac magno æſtimes tuam dignitatem, hoc eſt, iniquum petas, ut æquum feras. Si poſtules tria millia, pudebit minus offerre, quam ducentos aureos. Ha. Aliis minitabor leges. Ne. Iſtud propius quidem accedit ad [3] ſycophanticam: ſed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pene exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii naſſam illaqueanda eſt. Habes apud te [4] philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandum. Sparge, te magnis promiſſis aſcitum in aulam Cæſaris. Amant puellæ Satrapis nubere. Ha. Novi quibus hoc bene ceſſerit. Cæterum quid ſi fucus tandem erumpat, & inſiliant undique creditores? Irridebor perſonatus eques. Nam id apud iſtos turpius eſt, quam ſi templum ſacrilegio ſpolies. Ne. Heic oportet meminiſſe perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam temporibus magis licuit audacia pro ſapientia uti, quam hodie. Comminiſcendum eſt aliquid quod excuſes. Deinde nunquam deerunt candidi, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores diſſimulabunt intellectum fucum. Poſtremo, ſi nihil aliud, profugiendum eſt aliquo in bellum, in tumultum. Quemadmodum [5] κλύζει θάλασσα πάντα τ᾽ ἀνθρώπων κακά· ita bellum operit omnium ſcelerum ſentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, niſi tali tirocinio præparatus acceſſerit. Hoc erit extremum

1 Ἄσπονδον πόλεμον.] Id eſt, irreconciliabile bellum. Ἄσπονδος fœderis ſeu induciarum expers, ἀσπονδέω fœdus non ſervo vel non admitto: πόλεμος bellum, pugna.

2 Πανωλεθρίας.] Id eſt, omnium rerum deſtructiones.

3 *Sycophanticam.*] Συκοφαντικὸς ad ſycophantam pertinens. Apud Athenienſes *Sycophanta*, delator eorum qui ficus ex Attica exportaſſent: vetitum id quippe lege apud Athenienſes, utpote qui ficum in ſummo pretio haberent. In genere *Sycophanta* calumnioſus delator. Vide ſuperiores annotationes.

4 *Philtrum.*] Illectamentum amatorium.

5 Κλύζει, &c.] Id eſt, eluit mare omnium hominum mala.

tremum aſylum, ſi cuncta fefellerint. Verum [1] omnis movendus erit tibi lapis, ne huc veniatur. Vide ne te ſecuritas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus ne pedere quidem licet, ni populus ſciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus eſt licentiæ, niſi ſi qua ſit [2] Maſſiliæ ſimilis. Diſſimulanter expiſcare quid quiſque de te loquatur. Ubi ſenſeris hujuſmodi voces increbreſcere: *Quid agit? cur heic tot annos moratur? cur non reviſit patriam? cur negligit arces ſuas? unde ducit imagines? unde tantæ profuſioni facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis ac magis gliſcere, tum mature tibi de migrando cogitandum eſt: ſed ſit fuga leonina, non leporina. Adſimula te vocari in aulam Cæſaris ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in abſentem hiſcere, quibus eſt quod nolint amittere. Sed in primis tibi cenſeo cavendum genus iſtud hominum poëticum, irritabile, [3] nigrumque. Illinunt chartis, ſi quid illos habet male: ſubitoque per orbem ſpargitur quidquid illeverint. Ha. Diſpeream, ni mihi vehementer placeat tuum conſilium. Efficiam, ut intelligas te nactum docile ingenium, & juvenem minime ingratum. Equum quem primum te dignum nactus in paſcuis fuero, tibi dono mittam. Ne. Nunc ſupereſt, ut quod pollicitus es, viciſſim præſtes. Quid eſt, cur tantopere affectes falſam

1 *Movere omnem lapidem.*] Hoc eſt, omnia experiri, & nihil intentatum relinquere. Sumptum ab iis, qui in littore cancros venantur; nam hi plerunque ſub ſaxis latent. Germanica ſonant, quaſi dicas: *Nihil ſibi grave ac arduum putare.* Belg. *Sich niet laten ontſuyren.*

2 *Maſſiliæ.*] Nempe non adiret Maſſiliam aut Maſſiliæ ſimilem urbem frequentem quidem & magnam, ſed ſeveram nec iſtius farinæ homines ferentem. De ſeveritate Maſſilienſium multa memoriæ prodiderunt fide digni autores. Inter alios Valerius Maximus teſtatur, ipſos nullos mimos in ſcenam admiſiſſe, ne parum pudicis fabularum argumentis, civium mores inficerentur, nec eos, qui religionis prætextu vitam inertem & ocioſam ſectarentur, intra portas recepiſſe. Itaque neutiquam accommoda eſſet iſtiuſmodi urbs huic Harpalo, ut ut ſpacioſa.

3 *Nigrumque*] Hinc illæ parabolæ, *Creta notare*, pro approbare: *Carbone notare*, pro damnare; propterea quod Pythagoras ajebat, id, quod eſſet colore candido, ad boni naturam pertinere; quod atro, mali. Unde & felicia *alba* dicimus, infames *nigros*. Sic Horat.

Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto.

ſam opinionem nobilitatis? Ha. Nullam aliam ob cauſſam, niſi quod his omnia licent impune. An hoc tibi leve videtur momentum? Ne. Ut peſſime cedat, mors una debetur naturæ, etiamſi vixiſſes in [1] Carthuſia. Et levius moriuntur in [2] rota, quam qui moriuntur calculo, podagra aut paralyſi. Nam militare eſt, credere, nihil hominis [3] ſupereſſe poſt mortem, præter cadaver. Ha. Sic opinor.

1 *Carthuſia.*] Cathuſia locus montibus aſper & vepribus infrugiferiſque arboribus incultus prope Gratianopolim urbem in Gallia Celtica; quem ab Hugone Gratianopolitano Epiſcopo impetravit Bruno Colonienſis ordinis Carthuſiani inſtitutor, ubi & monaſterium erexit circa annum 1084.

2 *Rota.*] Rotæ imponuntur in Galliæ & Germaniæ multis locis latrones, confractis omnibus membris.

3 *Supereſſe poſt.*] Ovidius hac de re ſuam ſententiam expromit:

Si tamen è nobis aliquid niſi nomen & umbra

Reſtat: in Elyſia valle Tibullus erit.

Ἀστραγαλισμὸς, *ſive talorum luſus.*

Carolus, Quirinus.

Qu. Diſce inquit Cato, ſed à doctis. Cupio itaque, mi [2] Utenhovi, te magiſtro diſcere; quam ob rem priſci illi religionis antiſtites edixerint, ut [3] clerici talaribus tunicis uterentur, hoc eſt, uſque ad talos demiſſis. Ca. Duabus, opinor, de cauſſis. Primum verecundiæ gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab [4] ilibus uſque ad imos pedes corpus tegit, neque [5] ſubligaribus aut femoralibus vulgo uteban-

1 Ἀστραγαλισμός.] Ἀστραγαλισμὸς talorum luſus: ab ἀστράγαλος ſpondylus, vertebra, talus, oſſiculum prope quadratum intra infimos tibiæ & ſuræ proceſſus comprehenſum, ut neque videri neque tangi poſſit. Etiam inſtrumenti luſorii genus, Latinis itidem talus.

2 *Utenhovi.*] Utenhoviorum genus apud Gandavenſes nobiliſſimum. Hic autem Carolus Utenhovius, cui cum Eraſmo magna intercedebat familiaritas, fuit vir apprime doctus, Gandavenſis, Dominus Merhegemii.

3 *Clerici.*] Speciali ratione clerus dicebatur ille ordo ſeu collegium, cui ſacrorum adminiſtratio erat commiſſa: ut erant primogeniti in V. T. & deinde eorum loco adſciti Levitæ; tanquam ſorte quadam à cætero populo ſelecti. Hinc eſt illa appellatio, qua Clerici vocantur, qui ad ſacra & religioſa deſtinati; ſeu qui ut vulgo loquuntur, in eccleſia Chriſti deſerviunt, & vulgò opponuntur Laicis.

4 *Ilibus.*] Ilia in imo ventre poſita ſunt, inter coſtas & pubem. B. *'t Weeck van de buyck.*

5 *Subligaribus.*] Subligar idem quod *ſubligaculum*, veſtis genus quo pudenda tegan-

utebantur. Eadem de cauſſa turpe eſt [1] fœminis brevioribus uti veſtimentis, quo magis conſultum ſit ſexus pudori. Deinde ut non ſolum moribus, verum etiam habitu differrent à populo, in quo ut quiſque eſt profaniſſimus, ita breviſſimis tunicis uti gaudet. Qv. Non diſſimile veri eſt quod narras. Cæterum ex Ariſtotele, [2] Plinioque didici, nulli hominum eſſe [3] *talos*, ſed tantum quadrupedibus, [4] non tamen omnibus, ſed biſulcis pleriſque, nec rurſus his niſi in tibiis poſterioribus. Unde igitur veſtis dici talaris poteſt, quam geſtat homo, niſi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam [5] Ariſtophanis? Ca. Imo, ſi credimus [6] Oedipo, & quadrupedes, & [7] tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum [8] apodes: ſed quod ad *tali* vocabulum attinet, rectius mireris, ſi legas Horatium, qui fabulis quoque *talos* attribuit. Sic enim opinor, ſcribit in Arte poëtica:

Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.

Qv. [9] Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos [10] Tmolus habet aures, & [11] naves loquuntur, & ſaltant quercus. Ca. Quin

teguntur, *Femoralia* itidem verendorum tegmina.

1 *Fœminis brevioribus.*] In Boreali tamen Hollandia ruſticæ tam curtis brevibuſque tunicis utuntur, ut non ultra genua dependeant, ſatis cum ſcandalo inaſſuetorum: vix enim inclinatæ pudorem defendunt.

2 *Plinioque didici.*] Plinius hoc habet ex Ariſtotele.

3 *Talos.*] Aſtragalum tamen ſeu talum in homine inveniri indicat anatome, atque id in epiſtolis Seneca & Herodotus affirmant.

4 *Non tamen omnibus.*] Verba Plinii vide lib. XI. cap. 45. Nec talos habent eadem. At quæ biſulca ſunt, habent. Iidem digitos habentibus non ſunt: neque in *prioribus* pedibus omninò ulli.

5 *Ariſtophanis.*] Exſtant ex quinquaginta quatuor fabulis, quas compoſuiſſe Ariſtophanem Suidas tradit, modo undecim, nempe Pluti, Nubium, Ranarum, Equitum, Acharnenſium, Veſpatum, Avium, Pacis, Concionatricum, Cerealia celebrantium, Lyſiſtratæ. De patria digladiantur inter ſe docti.

6 *OEdipo.*] Eſt hic OEdipus, qui patrem Laium occidit & matrem Jocaſtam in uxorem duxit.

7 *Tripedes.*] Erat id ænigma Sphingis: nempe quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes eſſet.

8 *Apodes.*] Sine pedibus. Aviculæ item ſunt de genere hirundinum apodes dictæ.

9 *Poëtis licet.*] Secundum illud: *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.*

10 *Tmolus.*] Lydiæ mons, Sardibus incumbens, ex quo Pactolus amnis profluit, aureas trahens arenas.

11 *Naves.*] Argo fuiſſe vocalem autores ſunt Poëtæ, qui Argonauticam ſcripſerunt.

Ca. Quin & Ariſtoteles tuus hoc te docere poterat, eſſe talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιαστραγάλους, qualis tradit eſſe lyncum generi. Addit, leonibus ineſſe quiddam vice tali, ſed anfractuoſum, quod ille vocat λαβυρινθώδης, Plinius vertit *tortuoſum*. Denique ubicunque committuntur oſſa oſſibus ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter ſe reſpondent, utrinque [1] lubrica cartilagine communitis, ac velut incruſtatis partibus, ne mutuo attritu ſeſe lædant, ut idem docet Ariſtoteles. In his fere eſt aliquid quod à tali ſimilitudine pariter & uſu non diſcrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus eſt, prominet quiddam talo ſimile, quod Græci σφυρὸν appellant. Rurſus in flexura genu, quod, ni fallor, ἰσχίον appellant, quidam *vertebrum*. Simile quiddam videmus in [2] coxendicibus, in humeris; poſtremo in commiſſuris digitorum, pedis, ac manus. Quod ne tibi mirum videatur, Græci tradunt ἀστράγαλα vocabulum apud probatos auctores tributum etiam oſſibus, quibus ſpina connectitur, præſertim in cervice. Citant enim hoc carmen:

3 Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων ἐάγη.

Quoniam autem Ariſtoteles tradit priores tibias animantibus datas ad celeritatem, & ob id carere talis; poſteriores ad ſtabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt: Flaccus dum ſignificare vult fabulam non ejectam, ſed ad finem uſque peractam, dicit illam *ſtetiſſe fixo talo:* nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quam nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum*. Qv. Næ tu probe Grammaticum agis. Ca. A: quo magis id credas, Græci litteratores ἀστράγαλον dici volunt à στρέφω, & α particula privativa, quod minime flectatur,

pſerunt. Orpheus & Amphion ſaxa & arbores cithara moviſſe dicuntur.

1 *Lubrica cartilagine.*] Cartilago Calepino pars ſimilaris corporis ex ſpermate genita, quæ tamen nec os eſt nec caro, ſed quoddam intermedium, qualis eſt tota auris, & extremæ partes oſſium motoriorum.

2 *Coxendix.*] Coxa Celſo. Belg. *De heupe.*

3 Ἐκ δέ μοι.] Id eſt, effracta mihi cervix eſt extra talos.

tur, ſed immobilis ſit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, interjecta litera, ρ, dictum pro ἀστάγαλον, quod lubrica volubilitate ſtare neſciat. Qv. Ad iſtum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Neſcio. Ca. Non uſque adeo videbitur abſurda divinatio, ſi cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam eſſe contrarietatem; quod apparebit, ſi propius inſpicias: Volubilis eſt talus, ſed ita volubilis, ut eam partem cui innectitur, reddat ad ſtandum firmiorem: deinde os oſſi connectit, ne facile [1] luxari queat. Qv. Tu vel ſophiſtam agere poſſis, quantum video, ſi libeat. Ca. Sed nihil eſt, Taleſi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀστράγαλον, priſci, quorum eſt [2] Callimachus, dixerunt [3] ἄστριον, cujus hoc refertur hemiſtichium; [4] Δίκα δ' ἄστρια αἴνυτο λύτρον. unde quemadmodum ἀστραγαλίζειν, ita & ἀστρίζειν dicebant *talis ludere.* Qv. Quale eſt igitur illud quod proprie talum vocant? Ca. Eſt id quo nunc ludunt puellæ: olim puerorum erat luſus, quemadmodum [5] nuces. De quo eſt illud Græcorum; [6] Ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς, cum iram levi de cauſſa ſuſceptam indicant. Rurſus Horatius in Odis: *Nec regna vini ſortiere talis.* Item in Sermonibus: *Te talos, Aule, nuceſque, &c.* poſtremo dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros eſſe fallendos talis, viros jurejurando.* Hunc talum negant in ullo ani-

1 *Luxari queat.*] Luxo, membrum quoppiam intorqueo, de loco dimoveo.

2 *Callimachus.*] Callimachus Cyrenæus hic nobiliſſimus, Hymnorum & epigrammatum Scriptor. De Patria ſua ita teſtatur: diſtichon vertit Friſchlinus:

Nomine Calliſte quondam, ſed poſtea Thera
Dicta fuit tellus urbis origo meæ.

3 Ἄστριον.] Diminutivum forte id ab ἄστρα: Etymologici enim inde vocem ἀστράγαλος derivant.

4 Δίκα δ' ἄστρια.] Id eſt, decem verò talos cœpit præmium.

5 *Nuces.*] Quia olim puerorum luſus nucibus peragebantur, hinc illæ notiſſimæ phraſes: *nunquam à nucibus recedere, redire ad nuces, nuces abjicere, nuces intermittere, nucibus indulgere, nuces repetere* & id genus alia. At apud Latinos ſenes tantum ludebant teſſeris, cubis, talis, aſtragalis, apud Græcos etiam pueri. Apollonii Rhodii verſus ſic ſonat in Latinum verſus:

Et pueri æquales ex auro ludere talis Sunt
deprenſi ambo.

6 Ἀμφ', &c.] Id eſt, ob talos iratus.

 1 *Panthe-*

animante inveniri, quod ſit μώνυχα, hoc eſt, ungula ſolida, excepto aſino Indico unicorno; aut quod ſit πολυσχιδῆ, hoc eſt, pede in multos digitos ungulaſve fiſſo; quod genus ſunt leo, [1] panthera, canis, ſimius, homo & avis, aliaque permulta. Quæ vero δίχηλα ſunt, hoc eſt, ungula biſulca, pleraque talum habent, idque, ut recte dicebas, in poſterioribus cruribus. Uni homini duplici de cauſſa tali non ſunt; primum quia bipes, deinde quia quinis digitis fiſſos habet pedes. Qv. Iſta frequenter audivi. Cæterum pervelim mihi ſitum ac formam tali deſcribi. Nam iſtud luſus genus etiam puellis hodie faſtiditum eſt; ſed aleam, chartas alioſque maſculos luſus affectant. Ca. Non mirum, cum affectent & Theologiam. Verum etiamſi mathematicus ſim, aut pictor, aut etiam [2] plaſtes; non poſſim tibi melius tali formam exhibere, quam ipſo talo: niſi mavis, ut tibi deſcribam [3] per litteras, ut illi ſolent. Qv. Habeſne talum? Ca. En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cum [4] in cubo, & alea, ſeu teſſera ſint ſex; in ambitu quatuor, in ſummo & imo duo. Qv. Sic eſt. Ca. In talo, quoniam ſumma pars & ima curvatur, non ſunt niſi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorſum intumeſcere. Qv. Video. Ca. Quod eſt è regione, cavum habere. Illud Ariſtoteles vocat πρανὴς, id eſt, pronum; hoc, ὕπτιον, id eſt, ſupinum. Velut in congreſſu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier ſupina eſt, vir pronus; & manus ſi vola ſpectet terram, prona eſt, ſi invertas, ſupina. Quamquam oratores & poëtæ nonnunquam his verbis abutuntur: quod ad hanc rem nihil attinet. Qv. Iſtuc quidem eleganter oculis

1 *Panthera.*] Panthera quæ & *Pardalis* fœmella Pardi, qui & *lupus Canarius*, animal eſt Aſiaticum, vituli magnitudine quoad mares, vel canis venatici quoad fœminas, pelle variis maculis picta, beſtia aſtuta & ferociſſima; unde etiam nomen; dicitur enim πάνθηρ quaſi πᾶν *totum* & θὴρ *fera*.

2 *Plaſtes.*] Formator, fictor. à τῷ πλάσσω, *fingo*. Specialiter *plaſtes*; Ciceroni *fictor*, qui ſigilla & ſimulacra cerea facit.

3 *Per litteras.*] Mathematici ſua problemata figuris ob oculos ponunt, & per literas Alphabeticas explicant.

4 *In cubo.*] Κύβος figura ex omni latere quadrata.

5 *Suffra-*

lis ſubjeciſti. Inter reliqua duo latera quid eſt diſcriminis? CA. Alterum modice cavatum eſt, ut oſſi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minuſque armatum eſt cartilaginea tunica, ſed tantum nervo & pelle tegitur. QV. Video. CA. Pronum latus nihil habet nervorum, ſed ſupinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris ſummo, lævi imo. QV. Pulchre narras: ſed unde dignoſcam dextrum à ſiniſtro? CA. Recte admones. Nam perperam docui, niſi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, ſimulque, quod volebas, ſitum indicabo. Talus eſt in ipſa [1] ſuffragine cruris infra coxam. QV. Complures arbitrantur juxta pedem eſſe. CA. Errant. Is qui proprie dicitur talus, eſt in ſuffraginibus, quas Græci *κνήμας* vocant, ſed crurum, ut dixi, poſteriorum. Inter pedum tuum & genu tibia eſt. QV. Sic opinor. CA. Poſt genu *κνήμῃ*. QV. Aſſentior. CA. Nam qui flexus eſt homini in brachiis, idem eſt quadrupedibus in cruribus poſterioribus; [2] ſimiam excipio ſemihominem. Itaque quod genu eſt in cruribus, id cubitus eſt in brachiis. QV. Animadverto. CA. Itaque flexus flexui reſpondet. QV. Illud dicis, crurum poſteriorum & priorum. CA. Tenes. In ea igitur ſuffragine, quæ reſpondet ſuffragini, quæ eſt poſt genu, ſtat talus erectus, cum ſtat quadrupes, cujus ſumma & ima pars leniter incurvatur, quamquam non prorſus eodem modo. Nam ſuperior replicatur in cornua quædam, quas Ariſtoteles appellat *κεραίας*, [3] Theodorus vertit *antennas*, juxta quas ſe ſubmittit pronum latus: ima, tale nihil

b

1 *Suffragine.*] Suffrago, in poſterioribus quadrupedum pedibus, quod in prioribus genu dicitur. Græc. *ὀπισθία*. Belg. *Den ſlegel.* Sic dictæ ſuffragines, quia ſubtus franguntur, id eſt, *flectuntur*; non ſuprà, ſicut in brachiis.

2 *Simiam excipio.*] Secundum illud: *Simia quam ſimilis turpiſſima beſtia nobis.*

3 *Theodorus.*] Intelligit Theodorum Gazam: qui Victorino Fieltrenſi magiſtro uſus, uſque adeo copioſe & diligenter teſte Jovio, Latinas literas didicit, ut longe omnium Latiniſſime ſcriberet, nec plane dignoſci poſſet, an exactius & certius ab eo Latina Græce an ipſa Græca Latine verteremur. Sacerdotium in Magna Græcia commendante Beſſarione adeptus, tandem plane ſenex obiit.

1 Theſſalo-

nihil habet. Qv. Plane video. Ca. Illud ergo latus quod ſpectat tibias priores, Ariſtoteles vocat *ſupinum*: quod illi adverſum eſt, *pronum*: Rurſum ſunt duo latera, quorum alterum intus ſpectat tibiam poſteriorem, puta lævam aut dextram; alterum ſpectat foras. Quod introrſum ſpectat, Ariſtoteles appellat κῶλον, quod foras, ἰσχίον. Qv. Prorſus oculis rem video. Jam ſupereſt ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui luſus noſtra memoria dicitur in uſu fuiſſe, nihil convenit cum iis quæ comperimus apud priſcos auctores de hoc ludendi genere. Ca. Ac ſane fieri poteſt, ut quemadmodum hodie chartis ac teſſeris ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis luſitandi ratio. Qv. Probabile eſt quod dicis. Ca. Theodorus Gaza, ſive ut alii malunt appellare, [1] Theſſalonicenſis, vertens Ariſtotelis librum [2] De Hiſtoria animalium ſecundum, ait, tali latus, quod foras tranſverſum ſpectat, *Canem* vocari, quod introſum ad alterum crus, *Venerem*. Cæterum hoc quidem de ſuo addidit. Nam Ariſtoteles hæc tantum ponit: [3] Τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δ' ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν κῶλα αὐτοῖς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δ' ἰσχία καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Cæterum quando conſtat ab aliis, Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus eſt qui ſummam faciem habet cum alio congruentem, demiror quid ſequutus Theodorus, unum latus appellet

1 *Theſſalonicenſis.*] Erat enim Gaza Theſſalonicæ honeſto loco natus; Amurathe Græciam omnem armis victricibus quatiente in Italiam venit, acumine & fertilitate ingenii nemini ſecundus, quum Græcos omnes linguæ peritia eruditoque judicio ſuperaret.

2 *De Hiſtoria.*] De verſione Gazæ ita teſtatur Jovius: Hiſtorias Ariſtotelis de Animalibus & Theophraſti de Plantis, ita Latinas fecit, ut Romanæ Linguæ facultatem, quum nova vocabula ſolerter effingeret, audaci ſed generoſa tranſlatione locupletarit. Tanta porro felicitate librum M. Tullii de Senectute Græcum reddiderit ut peritiſſimi præter adæquatos ſenſus, ipſam quoque Ciceronis eloquentiæ majeſtatem, ſcite & graviter repræſentatam admirentur. Tranſtulit etiam problemata Ariſtotelis & Hippocratis Aphoriſmos, ut præſtantiſſimis autoribus ad perſpicuam fidem, nec obſcure ad ſalutem humani generis ſua dignitas redderetur.

3 *Τὸ μὲν*, &c.] Hoc eſt, atque illud quidem, quod pronum eſt, foras: quod vero ſupinum, intus, & cola quidem intus ex adverſo inter ſe: Iſchia autem quæ vocat foras, ſupra vero antennæ.

let *Venerem*. Eraſmus noſter, quem communem habemus amicum, hujuſmodi obſervationum non admodum curioſus, in proverbiis aliquot ex auctoritate veterum, indicat quædam de ludo talorum, velut in proverbio, *Non Chius, ſed* [1] *Cous* refert, *Coum* & *Senionem*, eundem eſſe quem Græci ἑξίτην dicunt. Idem tradit in proverbio, [2] *Chius ad Coum*, (addens *Chium* eundem eſſe cum *Cane*) *Coi* jactum fuiſſe felicem, *Canis* infelicem, teſte [3] Perſio:

—— Quid dexter [4] *ſenio ferret:*
Scire erat in votis, damnoſa canicula quantum
[5] *Raderet.* ——

Itidem Propertius:

[6] *Semper damnoſi ſubſiluère canes.*

Et Ovidius libro de Triſtibus ſecundo, *damnoſos* [7] *Canes* appellat. Addit ex Martiale, Senionem videri per ſe felicem: cæterum infelicem fieri, ſi accedat Canis. Sic enim loquitur:

Senio nec noſtrum [8] *cum Cane quaſſat ebur.*

Jam Veneris jactum eſſe ut rarum, ità feliciſſimum, indicat Martialis in [9] Apophoretis:

Cum

1 *Cous.*] Didymus Proverbium ſubeſſe putat in verbis Ariſtophanis in Theramenem dictis; οὐ Χῖος, ἀλλὰ Κῷος. Ariſtarchus autem hic legit Cous, quod Theramenes Cous fuiſſe dicitur. Forte, ſubjungit in Adagiis Eraſmus, alluſum eſt ad vocum affinitatem, cum res longe diſcrepet. Nam Chii male audiebant ob mores effœminatos, cum Cii nec tibicinas nec meretrices reciperent in civitatem. Sed Ariſtarchus, qui legit *Cous*, videtur ad taxillorum luſum ſpectaſſe, in quo jactus, Cous dictus, habebat ſex, Chius unum duntaxat.

2 *Chius ad Coum.*] Dicitur de comparatione valde inæquali. Belg. *Ses tegen een.* Nam in ludo talorum, jactus qui Chius dicebatur, unioni reſpondebat: Cous verò ſenioni.

3 *Perſio.*] Eſt hic A. Perſius anno 22. imperii Tiberii natus Volaterris in Hetruria, Poëta Satyricus, ipſo ætatis flore mortuus.

4 *Senio ferret.*] Ex fragmento vetuſti ſcriptoris hunc ſenionem etiam *Midam* dictum liquet. Μίδας ὁ ἐν κύβοισιν εὐβουλότατος.

5 *Raderet.*] Verſus Perſii exſtant Satyr. 1.

6 *Semper damnoſi.*] Propert. lib. 4. Eleg. 9.

Me quoque per talos Venerem quærente ſecundos.

Et tum ſubnectit hoc pentametrum.

7 *Canes appellat.*] Etiam lib. 2. de Arte Amandi:

Damnoſi facito ſtent tibi ſæpe canes.

8 *Cum Cane.*] Martialis l. 13. Epig. 1.

Non mea magnanimo depugnat teſſera talo.

Et tum annectit hoc Pentametrum.

9 *Apophoretis.*] Martialis libro 14. Apophoreta nomen indit. Erant autem

dona

[1] *Cum ſteterit vultu nullus tibi talus eodem,*
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quiſque habet latera. Nam teſſeris non plus tribus ludi ſolet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod ſcribit Suetonius in Octavio Auguſto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epiſtola, hæc: *Inter cœnam luſimus* [2] *γεροντικῶς & heri & hodie.* [3] Talis enim jactitatis, [4] ut quiſque [5] canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos, ſingulos [6] denarios in medium conferebat, quos tollebat univerſos, qui [7] Venerem jecerat. Qv. Docuiſti feliciſſimum eſſe jactum, cum omnes tali quatuor oſtenderint diverſum latus, quemadmodum in teſſerarum ludo fortunatiſſimus eſt, qui dicitur [8] *Midas*; at nondum declaraſti hunc

dona quæ in Saturnalibus dantur convivis domum ferenda, ab ἀποφέρω. Suetonius: Veſpaſianus dabat ſicut Saturnalibus apophoreta viris, ita & per Calendas Martias fœminis.

1 *Cum ſteterit.*] Exſtat Epigramma lib. 14. Epigr. 14. In idem ita commentatur Farnabius: Ludebatur talis quatuor, quandoque tribus. Talorum autem feliciſſimus jactus dicebatur Venus, ubi ſinguli tali diverſam haberent faciem, comparentibus ſimul cùm cane, ternario & quaternario & ſenione. Grati autem erunt tibi tali iſti, quos tibi miſi, per ſe quidem munus leve, ſed propter ludi depoſita magnum.

2 *Γεροντικῶς.*] Id eſt seniliter: ut faciunt ſenes otio dediti. Nam quod talorum teſſerarumque luſio ſenilis ſit, indicat Cato apud Ciceronem: Nobis ſenibus ex luſionibus multis talos relinquant, & teſſeras.

3 *Talis enim.*] Pluribus, teſte Turnebo, veteres talis quam teſſeris ludebant.

4 *Ut quiſque.*] Luſus quem Auguſtus deſignat, Græci πλειστοβολίνδα nominarunt.

5 *Canem.*] Jactus canis, ut dictum, infelix.

6 *Denarios.*] Qui πλειστοβολίνδα ludebant, ſingulis jactibus infelicibus certam pecuniam, prout convenerat, in medium conferebant: aliquando in ſingulos talos ſingulos nummos: ut hic Auguſtus: ait aliquando in ſingulas unitates quas jactus oſtendebat, ſive in punctum ſingulos nummos. Hoc innuit in deſcriptione iſtius luſus Julius Pollux.

7 *Venerem.*] Venus in talis ſummum numerum habet. Erat autem jactus cum tali quatuor diverſo erant omnes numero, id eſt cum jacti erant omnes talorum numeri.

8 *Midas.*] Alii *Midam* cum ſenione eundem faciunt. Ludebatur autem, ait Caſaubonus, talis & teſſeris. Talis ita ludebant: Quatuor talos vel ex auro factos, aut argento aut ebore, vel revera talos alicujus animalis, in fritillum conjiciebant, eoque concuſſo ſuper tabulam fundebant. Talorum πτώσεις, hoc eſt, varietates quas jactu caſuque exhiberent, erant numero triginta quinque: id enim obſervatum eſt à veteribus aleæ Magiſtris, non poſſe ultra eum numerum diverſas ſpecies exhiberi jactu quocunque quatuor talorum. Dico talorum: nam in teſſeris plures conſpectus diverſi reperiri poſſunt. Ratio diverſitatis

hunc jactum dici *Venerem*. Cᴀ. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: [1] *Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ, μάλιστα δὲ εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι προσκυνῶν, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων.* Loquitur autem illic de Venere. Qᴠ. Si falſus eſt Theodorus, duo tantum latera ſuis vocabulis deſignantur. Cᴀ. Fortaſſis alicujus auctoritatem ille ſecutus eſt, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum eſt, afferimus in medium. Nam ſunt qui meminerunt de numero [2] Steſichorio in talis, quem putant [3] ogdoadem eſſe: item de [4] Euripideo, qui continebat quadraginta. Qᴠ. Reſtat ut luſus leges præſcribas. Cᴀ. Non arbitror pueros iiſdem uſos legibus, quibus ſe uſum fuiſſe ſcribit Octavius. Nec probabile eſt, hoc ludendi genus quod commemorat, fuiſſe publicum. Id ſi fuiſſet, ſatis erat dixiſſe, *Inter cœnam luſimus talis.* Sed mihi ſubindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam ſenibus, minimeque torquentem animos ſolicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures luſus, ut levius ſit intendere ſtudiis. Qᴠ. Profer, obſecro te, reliquos talos, ut experiamur. Cᴀ. Sed deeſt nobis turri-

tis eſt, quia plures ſunt *πλάσεις* teſſeræ quam tali: hic quatuor tantum habet quibus inſiſtat & incumbat: cum ab utraque longitudinis ſuæ extremitate rotundetur; illa ſex. Hoc optime doceat *αὐτοψία*. Quin etſi talus habere quatuor *πλάσεις* dici poteſt, fere tamen cum jacias, non aliter cadere videas quam duobus modis: vel in eam faciem è duabus quas habet latiores, quæ cava eſt: vel in oppoſitam, quæ eminet & protuberat. Has talorum *πλάσεις* Græci ajunt *ἐξ ἑβδομάδος κατ᾽ ἀντίθεσιν συγκειμένας* fuiſſe: hoc eſt, puncta vel numeros habuiſſe ſic diſpoſitos, ut qui in oppoſitis lateribus eſſent, juncti ſemper efficerent ſeptem hoc modo

1 —— 6
3 —— 4

ἀντικείμενα, ajunt, *μονὰς καὶ ἑξὰς, εἶτα τριὰς καὶ τετράς*. In teſſeris amplius fuerunt *δυὰς καὶ πεντάς*.

1 *Καὶ βαλὼν*, &c.] Id eſt, & jactans quidem ad ſcopum, maxime vero ſi quando ipſam Deam feliciter jactaſſet, nullo ſcilicet talorum æquali figura cadente; adorabat, arbitratus ſe deſiderio ſuo fruiturum.

2 *Steſichorio.*] In talis numerus eſt octonarius, ita dictus, teſte Polluce, à Steſichori Poëtæ ſepulchro, quod omnibus ſuis partibus octonis conſtaret, angulis videlicet, columnis & gradibus.

3 *Ogdoadem.*] A Græco *ὀγδοὰς*, *octonarius*. Th. *ὀκτὼ*, *octo*.

4 *Euripideo.*] *Euripideus* numerus in talis quadragenarius, ab Euripide Poëta tragico inventus, eo tempore, quo exactis triginta tyrannis, quadraginta principes Athenienſium rempubl. adminiſtrabant.

[1] turricula volvendis talis, deinde tabula. Qv. Suffecerit hæc menſa ad qualecunque ſpecimen exhibendum. Pro turricula ſuffecerit cyathus aut pileum. Ca. Imo complexus cavarum manuum. Jactus ſæpius oſtendit ſupinam partem, quam pronam, & pronam ſæpius, quam ſenionem, aut canem. Qv. Videtur. Ca. Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; ſi duo, duos; ſi tres, tres; ſi quatuor, quatuor. Item quoties jeceris ſenionem, toties recipies unum è nummis. Qv. Quid ſi ſenionem cum cane? Ca. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. Qv. Quid ſi talus oſtendat partem ſupinam aut pronam? Ca. Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. Qv. Placet devolutio. Ca. Nunc appone ſortem. Qv. Experiamur abſque periculo. Ca. Vis tu tantam artem diſcere gratis? Qv. Verum impar certamen eſt inter artificem & rudem. Ca. Atqui ſpes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. Qv. Quanti certabimus? Ca. Si vis cito diteſcere, centum ducatis. Qv. Utinam ſint quos deponam! Tutius eſt paullatim diteſcere. En tibi ſolidum aſſem. Ca. Age, addemus [2] puſillum puſillo, quemadmodum monet [3] Heſiodus; ſic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auſpicium. canem habes; appone nummum, & poſthac agnoſce damnoſum latus. Da talos. Qv. Felicius auſpicium. treis habes canes; appone. Ca. Inſidiatur tibi fortuna. mitte, ſed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & ſupinum. Succedo; trade talos. Qv. O factum bene! rurſum treis video canes.

Ca. Mà

1 *Turricula.*] Turriculam etiam vocat Martialis, quæ Græco vocabulo ſed latinitate donato *pyrgus* etiam dicitur. *Turricula* autem ſeu pyrgus vaſculum in quod tali aut teſſeræ conjectæ agitabantur, priuſquam in alveolum ſeu tabulam latruncularium dejicerentur. In turriculam extat illud Martialis;

Quæ ſcit compoſitos manus improba mittere talos,
Si per me miſit, nil niſi vota facit.

2 *Puſillum puſillo.*] Ita & habet; vulgatus verſiculus:

Adde parum parvo magnus cumulatur acervus.

3 *Heſiodus.*] Heſiodus Poëta Græcus in Aſcra Bœotiæ vico natus.

1 Mà

CA. [1] *Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον.* Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus ſum. At mea ſententia ſecus luſit Octavius. QV. Quomodo? CA. Qui canem jecerat, approbat denarium, ut diximus; qui ſenionem, nihil quidem auferebat, ſed alter ponebat. QV. Quid ſi plures ſeniones exiſſent? CA. Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatum acervum ſemel tollebat Venus. Et illud addas licebit: Cui nec ſenio obtigerit, nec canis, nihil aliud quam mittendi vicem perdet. QV. Non recuſo. CA. Mihi videtur & hoc elegantius, ſi tertio quiſque jactu defungatur qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. QV. Placet: ſed quota Venus [2] finiet ludum? CA. Tertia, ſi videtur. Deinceps liberum erit de integro paciſci. Siquidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. QV. Fiat; ſed præſtat occludere fores, ne noſtræ culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. CA. Imo ſeniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? QV. Tam futilem, ut ſi deſint homines quibus narret quidquid domi geritur, longo ſermone gallinis narret ac felibus. CA. Heus puer, claude oſtium, & obde peſſulum, ne quis ſubitus interveniat ſpectator, quo liceat ad ſatietatem uſque ludere.

1 *Μὴ πρὸ.*] *Μὴ πρὸ*, id eſt, *ne ante victoriam encomion.* In eum competit, qui præpropere gloriatur, nondum confecta re. Latinis à militia: Germanis ex halecariis navibus parœmiam ſumunt; aut etiam à piſtoribus; *Gy roept al haring eer hy in't net is.* Of, *heet broot eer't in den oven is.*

2 *Finiet ludum.*] Libet coronidis loco apponere quæ Polydorus Vergilius tradit lib. 2. De Invent. Rerum cap. *περὶ τῦ ἀστραγαλισμῦ*: Hoc genere oſſiculi, ait, nempe tali, veteres ludebant ſic: Latus quod unicum numerum notabat, canis aut canicula appellabatur: ſi quis jactando caniculam vertiſſet, is nummum unum deponebat, vel quantum inter ludentes conveniſſet. Contra in altero latere Venus ſive Cous dicebatur, ſeptenarium numerum ſignificans. Is qui eum numerum jactando talos reddidiſſet, ſex lucrabatur, & quicquid etiam ex jactu caniculæ depoſitum eſſet. Duo alia latera Chius & ſenio nominabantur & ille ternarium, hic quaternarium ſignificabat: quippe in talis neque binarius neque quinarius erat numerus. Igitur qui Chium jactabat, tres nummos: qui ſenionem quatuor lucrabatur, qui propterea dexter. Si enim pluribus poſitis talis, eadem foret facies, pro uno accipiebatur, quia diverſitas numerum augebat.

Senatulus, ſive [1] *γυναικοσυνέδριον*.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

Co. QUod felix fauſtumque ſit huic ordini, totique Reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie conveniſtis & alacres; unde ſpem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius, cuique ea ſuggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem, & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis noſtris deceſſerit; quod, cum viri quotidianis conventibus ſuum agant negotium, nos colo telæque aſſidentes, cauſam noſtram deſerimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos ſit ulla Reipublicæ diſciplina, & viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod ſi, qua cœpimus, pergamus; divinate vos ipſæ, quo tandem res ſit evaſura: vereor enim verba ſiniſtri ominis eloqui. Ut dignitatem noſtram negligamus, certe incolumitas debet eſſe curæ. At ſapientiſſimus ille rex ſcriptum reliquit, [2] *Ibi demum eſſe ſalutem, ubi multa conſilia.* Habent epiſcopi ſuas ſynodos, habent monachorum greges ſua conciliabula, habent milites ſuas ſtationes, habent fures ſua conventicula, denique habet & formicarum genus ſuos congreſſus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam coïmus. MA. Sæpius quam decet. Co. Nondum interloquendi tempus eſt. ſinite me perorare; dabitur ſingulis dicendi locus. Neque novum eſt quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos [3] mille trecentos, ni fallor, [4] Heliogabalus, Cæſar [5] laudatiſſimus. PE. Quî laudatiſ-

1 *Γυναικοσυνέδριον.*] Id eſt conciliabulum muliercularum.

2 *Ibi demum.*] Proverb. 12.

3 *Mille trecentos.*] Succeſſit hic Opilio Macrino anno poſt Chriſtum natum 217.

4 *Heliogabalus.*] Prius teſte Lampridio, Varius, poſt Heliogabalus à ſacerdotio Dei Heliogabali, cui templum Romæ conſtituit, quem è Syria ſecum advexit. Cædebantur huic idolo Syro humanæ hoſtiæ, deſpondebatur ei virgo Carthaginienſis immenſa dote ex toto imperio collecta.

5 *Laudatiſſimus.*] Imo monſtrum tam impurum hominis, ut neſcio an ſceleratius

datiſſimus, quem [1] unco tractum in cloacam projectum eſſe conſtat? Co. Rurſus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Chriſtum, quod in crucem ſuffixus ſit: pium [2] Domitium, quod domi ſit mortuus. Atqui nihil objicitur Heliogabalo atrocius, quam quod ſacrum ignem, qui à Veſtalibus [3] ſervabatur, in terram abjecerit: quodque domi in [4] larario Moſen [5] habuerit & Chriſtum, quem illi contumeliæ cauſa [6] Chreſtum vocabant. Is igitur Heliogabalus inſtituit, ut quemadmodum Imperator cum ſuis habebat ſenatum, in quo de rebus communibus conſultaret: ita haberet & mater illius [7] Auguſta ſenatum ſuum, in quo de [8] fœmineæ gentis negotiis tracta-

tius ſol aſpeverit. Fœda dictu imo cogitatu ſunt, quæ patraverit. Vide præter alios Æl.um Lampridium in ejus vita.

1 *Unco tractum.*] Milites enim ubi reſciverant, Alexandro necem machinari Heliogabalum, primum in ſceleris conſcios impetum faciunt, & crudeliſſime eoſdem trucidant: mox & in ipſum Cæſarem irruunt, quem in latrina, ubi confugerat, occidunt. Inde per plateas tractus ſordidiſſime per cloacas unco ductus & addito pondere in Tiberim abjectus, ne ſepeliri poſſet.

2 *Domitium.*] Neſcio, quem Domitium deſignet, niſi Domitium illum Aphrum Oratorem, exanimatum in quadam cœna, copia cibi, temporibus Neronis.

3 *Servabatur.*] Hæc ita narrat Lampridius: Ignem perpetuum extinguere voluit: & paulo poſt: In penum Veſtæ, quod ſolæ Virgines ſolique Pontifices adeunt irrupit pollutus ipſe omni contagione morum, cum iis qui ſe polluerant. Et penetrale ſacrum auferre conatus: cumque ſeriam quaſi veram rapuiſſet (quamvis Virgo Maxima falſam monſtraverat) atque in ea nihil repeiſſe, apploſam fregit. Hæc cum ita eſſent, ſignum tamen quod Palladium eſſe credebat, abſtulit: & auro fictum in ſuo Dei templo locavit.

4 *Larario.*] Sacrarium domeſticum, in quo Lares & Dii peculiares adorabantur. Quod autem hic Heliogabalo attribuitur, Lampridius Alexandro Severo adſcribit.

5 *Habuerit & Chriſtum.*] Heliogabalum, ait Cluverius, ſuum Syrum numen in Palatio monte ſacravit, id agens, ne quis Romæ vel per orbem Deus, niſi Heliogabalus ſuus coleretur. Dicebat enim Judæorum & Samaritanorum religiones & Chriſtianam devotionem illic transferendam, ut omnium culturarum ſecretum Heliogabali ſacerdotium contineret.

6 *Chreſtum.*] Χρηστὸς pollutus à χραίνω *coloro, polluo*: alioquin χρηστὸς pro *utili, benigno* & *facili* fere ſumitur: à χράω *commodo*.

7 *Auguſta.*] Erat illi nomen *Semiamira*, quæ meretricio more vivens, in aula omnia turpia exercuit. Cum filio occiſa ſimul eſt probroſiſſima mulier.

8 *Fœmineæ gentis.*] Narrat Lampridius, ubi Heliogabalus primum diem Senatus habuit, matrem ſuam in Senatum rogari juſſit. Quæ cum veniſſet vocata ad conſulum ſubſellia, ſcribendo adfuit. Fecit & in colle Quirinali Senatulum, id eſt mulierum Senatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, ſolennibus duntaxat diebus.

tractaretur; quem viri vel jocandi, vel diſcernendi gratia, *Senatulum* vocabant. Hoc exemplum tot jam ſæculis intermiſſum, res ipſa jam dudum monet nos inſtaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apoſtolus vetat mulierem loqui in cœtu, quam ille vocat Eccleſiam: de cœtu virorum loquitur; hic cœtus eſt muliebris. Alioqui ſi ſemper tacendum erat fœminis, in quem uſum natura dedit nobis & linguas non minus expeditas quam ſunt virorum, & vocem non minus ſonoram? quamquam illi ſonant raucius, ac propius referunt aſinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus eſſe curæ, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rurſus viri [1] Senatulum appellent; aut fortaſſe probroſius aliquod nomen excogitent, ut ſolent in nos libenter eſſe dicaces. Quanquam ſi liceat illorum [2] comitia veris æſtimare, pluſquam muliebria videri poſſint. Videmus, monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter theologos, ſacerdotes, epiſcopos, & populum nihil convenire: quot homines, [3] tot ſententiæ; & in his ipſis pluſquam muliebris eſt inconſtantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia eſt. Si nobis eſſent traditæ rerum habenæ; aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non eſt fortaſſe fœminei pudoris, tantis proceribus tribuere ſtultitiam; at fas eſt, opinor, recitare quod ſcripſit Solomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.* Sed ne vos longiore morer procemio, uti ſingula gerantur ordine, decenter & ſine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant intereſſe conci-

1 *Senatulum.*] Mulierum ſenatum inſtituit Heliogabalus in colle Quirinali. Ubi à matronis facta Senatuſconſulta ridicula. Semiramira appellata, de legibus matronalibus, quo veſtitu incederent, ad cujus oſculum venirent, &c. Ut auctor eſt Lampridius.

2 *Comitia.*] Comitia conventus populi ad magiſtratus creandos, leges ferendas & de Reipublicæ negotiis diſceptandum.

3 *Tot ſententiæ.*] Terentianum eſt. Cui ſimile illud Perſii: *Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus: Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno.*

1 *Cur-*

concilio, quæ ſubmovendæ ſint. Nam immodica turba, tumultus eſt verius, quam concilium: & paucorum conſeſſus habet quiddam tyrannicum. Huc ego cenſeo nullam recipiendam virginem; eo quod incident permulta, quæ non decet illas audire. Jv. At quo ſigno dignoſcas virgines? An pro virginibus habebuntur, quæcunque [1] coronam geſtant? Co. Non. At nuptas tantum recipiendas cenſeo. Jv. Et inter nuptas virgines ſunt, quæ maritos habent eunuchos. Co. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. Jv. Alioqui ſi non excludimus niſi virgines, erit immenſa turba, nec multum decreſcet numero. Co. Excludentur & plus quam ter nuptæ. Jv. Quam ob rem? Co. Quoniam illis velut emeritis debetur miſſio. Idem cenſeo de ſeptuageſimum annum egreſſis. Statuendum, ne qua nominatim de viro ſuo loquatur petulantius: in genere fas ſit; ſed ea moderatione, ne quid nimis. Ca. Quî minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipſi de nobis nuſquam non loquantur? Meus Titus ſi quando ſtudet eſſe conviva feſtivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa ſolet affingere. Co. Si velimus fateri verum, noſtra dignitas pendet à viris: eos ſi [2] traducimus, quid aliud quam nos ipſas dehoneſtamus? Quanquam autem habemus non paucas juſtæ querimoniæ cauſſas, tamen expenſa rerum omnium ſumma, noſtra potior eſt, quam illorum conditio. Illi dum quærunt rem, per omnes terras ac maria [3] volitant, non ſine capitis diſcrimine: illi, ſi bellum incidat, excitantur buccina, ferrei ſtant in acie, dum nos domi ſedemus tutæ. Si quid committunt adverſus leges, gravius in illos animadvertitur,

1 *Coronam geſtant?*] Olim apud Romanos novæ nuptæ coronabantur: hodieque apud Belgas obtinet ut virgini ſponſæ in feſto nuptiali ſupra caput corona floribus ex ſerico contexta artificioſe ſuſpendatur. Eadem autem poſt congreſſus cum ſponſo aufertur, in ſignum amiſſæ virginitatis.

2 *Traducimus.*] *Traducere*, hoc loco eſt ſiniſtram famam de aliquo ſpargere.

3 *Volitant.*] Secundum illud: *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.*

tur, noſtro ſexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis ſitum eſt, ut commodos habeamus maritos. Reſtat ut de conſeſſus ordine ſtatuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter uſu venit, regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menſes litigant, antequam [1] poſſint conſidere. Itaque cenſeo primum eſſe debere [2] nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor habent nobilitatis partes: proximæ quæ tres: deinde, quæ duas: poſtremæ, quæ unam: poſtremo, quæ dimidiatam. Et in ſingulis ordinibus locus ex antiquitate deſignabitur. Nothæ in ſuo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter conſeſſus erit plebejarum. In hoc primas tenebunt quæ copioſiorem ſobolem enixæ ſunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? Co. Commode mones. Iſtis locus dabitur in medio matrum, ſi modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. Jv. Quem locum deſignas ſacerdotum ac monachorum uxoribus? Co. De his proximo conſeſſu deliberabimus. Jv. Quid de his, quæ corpore faciunt quæſtum? Co. Non patiemur hunc ſenatum admixtu talium inquinari. Jv. Quid de concubinis? Co. Iſtarum non ſimplex eſt genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum eſt, quomodo fieri debeat [3] Senatuſconſultum, punctiſne, an [4] calculis, an ſuffra-

1 *Poßint conſidere.*] Experientia id docuit, quam diu & graviter quandoque Epiſcopi contenderunt de loco, ubi concilium eſſet congregandum: dein ubi hic conventum erat, quo quiſque loco, juxta unicujuſque dignitatem, conſideret: ibi multum temporis impenſum diſceptationi de præeminentia hujus aut illius epiſcopi, abbatis aliorumque.

2 *Nobilium.*] Secundum regiminis formam, quæ in Anglia, ante inauditum exemplum trucidati Regis Caroli, obtinuit. Ibi enim Supremum Parlamentum ex Nobilium conſeſſu Ducum nempe, Comitum aliorumque ſummæ & antiquiſſimæ nobilitatis; at inferius ex plebeis ab urbibus undiquaque deputatis conſiſtebat.

3 *Senatuſconſultum.*] Primus L. Caſſius Longinus legem tabellariam tulit, ut populus per tabellas punctis diſtinctas ſuffragia ferret. Nam ne qua invidia oriretur, & quo magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, ut non voce, ſed punctis ſuffragarentur. Puncto in tabula appoſito per ſingulas tribus dignoſci poterat quæ ſuffragia conferrent.

4 *Calculis.*] Notatum eſt Senatus conſultum fieri vel per ſingulorum ſententias

ſuffragiis vocalibus, an porrectis digitis, [1] an diſceſſione. CA. In calculis dolus eſt, quemadmodum & in punctis: ſi [2] pedibus eatur in ſententiam, quoniam veſtes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, uti voce pronunciet unaquæque quod ſentit. CO. At difficile eſt numerare voces. Deinde cavendum, ne fiat pro concilio [3] convicium. CA. Nihil fiet [4] abſque notariis, ne quid poſſit excidere. CO. Ita quidem conſultum eſt numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur niſi rogata, & ſuo ordine. Quæ ſecus fecerit, è ſenatu movebitur. Tum ſi qua quid effutierit eorum, quæ heic aguntur, ſilentio plectetur triduano. CO. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite quibus de rebus conſultandum ſit. Primam oportet eſſe curam dignitatis: ea potiſſimum ſita eſt in cultu. Cujus rei tantus eſt neglectus, ut hodie vix agnoſcas diſcrimen inter nobilem & plebejam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo ſublatus eſt pudor, ut quidvis uſurpent quælibet. Videre eſt pluſquam plebejas ac loci plane ſordidi, veſtiri holoſericis, undulatis, florulentis, virgatis, byſſinis, aureis, argenteis, [5] pellibus Zebellinis, Madauricis, cum interim maritus domi conſuat calceos. Digitos habent ſmaragdis & adamantibus onuſtos. nam uniones nunc vulgo

tentias exquiſitas & per calculos conjectos in urnas, quum de quoquo negotio quid quiſquis ſentit conſulitur aut ſuo loco togatus ſententiam dicit, aut quum verbo aſſentitur.

1 *An diſceßione.*] In conſultando etiam ſententiam aliquam approbabant per diſceſſionem, tunc cum unius exquiſito voto, cæteri qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent, vel ſi manum porrigerent.

2 *Pedibus ire in ſententiam.*] Hoc eſt, ſententiam aliquam comprobare. Ab eo ductum, quod aliquando ſenatuſconſultum per diſceſſionem fiebat. Nam tunc univerſi ſenatores ſententiam pedibus ferebant. Belg. *Ick ſegh daer amen toe.*

3 *Convicium.*] Convicium Jureconſulti dictum putant quaſi convocium.

4 *Abſque notariis.*] Bene adduntur Senatulo huic notarii: non enim eorum uſus in privatis tantum ædibus, ſed & publico Senatorum conſeſſu. Seneca in Apocolocyntheſi Claudiana: Multa diſertè dixit in Senatu Deorum, quæ notarius perſequi non potuit.

5 *Pellibus Zebellinis.*] Veneunt pelles hæ magno; ex Ruſſia magna copia licet advehantur.

 1 *Sutri-*

vulgo faſtidiuntur, ne quid querar de [1] ſuccinis & coralliis & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem ſexus, cingulis uti ſericis, ac fimbrias veſtium, ſerico limbo decorare: nunc geminum eſt malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis eſt cuſtos, confunditur. Si [2] pilentis & lecticis eboratis ac byſſo tectis vehuntur plebeiæ, quid relictum eſt nobilibus ac potentibus? Et ſi vix equiti nupta [3] caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc eſt intolerabilior, quod mira temeritate [4] ſubinde mutamus cultum. Pridem è porrectis [5] à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu fœminæ principes diſcernebantur à plebeiis. Illæ, ne quid conveniret, ſumſerunt pilea, foris oſtentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rurſus mutato cultu ſumſerunt [6] flammea nigra byſſo. Id fœminarum vulgus non ſolum auſum eſt imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulſis pilis, in verticem capillos cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ ſunt. Tandem demiſerunt crines in frontem; protinus & hoc imitatæ ſunt plebeiæ. Solæ nobiles olim habebant [7] laterones & anteambulones; & ex his unum delicatum, qui ſurrecturæ manum porrigeret, qui lævam incedentis brachio dextro fulciret. nec hoc

1 *Succinum.*] Eſt lacryma vel reſina arborum odoratarum, pini & pinaſtri præſertim, cui rei indicio eſt odor ſimilis, cum accenditur atteriturque. Et *electrum* vocatur. Belg. *Amber*, *Barnſteen.*

2 *Pilentum.*] Vehiculi genus apud Livium, quo matronæ per urbem vehebantur.

3 *Caudam trahit ulnarum.*] Intelligit autor ſyrma, quo hodie nobiles matronæ humum verrunt: imo quo nobiliores, eo majores tractus ſeu caudas veſtium trahunt.

4 *Subinde mutamus.*] Iſta laſcivia mutandi veſtis formam, qua ſupra alias nationes Gallia laborat, magis quam tempore majorum Batavos noſtros afflat. Nulla gens æque hic conſtans quam Hiſpanica.

5 *A vertice cornibus.*] Iſte cultus fœminarum ex antiquis picturis ſpectatur.

6 *Flammea.*] Ornamenta capitis, quæ, ut Varroni placet, linea fuere cujuſlibet fœminæ.

7 *Laterones.*] Seu laterani dicebantur ſatellites, qui principis alicujus latus tuentur.

hoc honoris concedebatur niſi bene nato. Nunc ut paſſim id faciunt matronæ, ita quoſlibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad geſtandam à tergo caudam. Item olim ſolæ nobiles ſalutabant oſculo, nec quemvis ad oſculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad oſculum fœminæ, quæ ſcutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeiæ patriciis: ita naſcuntur nobis [1] hybridæ. Nec ulla tam obſcuro loco nata eſt, quæ metuit adhibere [2] fucos omnes nobilium: cum plebeiis ſufficere deberet aut flos recentis cerviſiæ, aut ſuccus recens ab arbore detracti corticis, aut ſi quid aliud parvo parabile: [3] purpuriſſam, [4] ceruſſam, [5] ſtibium, reliquoſque colores elegantiores oportebat claris fœminis relinquere. Jam in conviviis, in publico inceſſu, quam nullus ordo! Sæpe fit ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipſa jam dudum hortatur, ut hiſce de rebus aliquid certi ſtatuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt tranſigi, quoniam nonniſi ad fœmineum pertinent genus. Eſt autem & quod cum viris agamus, qui nos ſummovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipſi res omnes pro ſuo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magiſtratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo ſemper uxoris inſignia lævum habent latus, etiamſi tribus partibus ſuperet viri nobilitatem? Deinde par eſt, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus ſuffragii. Et fortaſſis hoc quoque evincemus.

ut vi-

1 *Hybridæ.*] Spurii. Sed hybrida, propriè dicitur ſus imparibus progneta parentibus; altero fero, altero domeſtico: tum, etiam de hominibus imparibus editis parentibus.

2 *Fucos.*] Color aſcititius, quo fœminæ faciem magis ſane dehoneſtant, quam honeſtant.

3 *Purpuriſſa.*] Factitius color, quo genas fucant mulieres. Belg. *Blancketſel.*

4 *Ceruſſa.*] Belg. *Ceruſe, Loot wit.*

5 *Stibium.*] Antimonium officinis nominatur, *γυναικεῖον* nonnullis dictum, quod tingendis nigrore ciliis mulierum expetatur.

ut viciſſim geramus officia publica; duntaxat, quæ intra mœnia, & ſine armis geri poſſunt. Hæc eſt ſumma rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium conſultare. Super his apud ſe quæque deliberet, ut de ſingulis fiant ſenatuſconſulta; & ſi cui veſtrûm aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus ſingulis, donec ſynodum abſolverimus. Adhibeantur notariæ quatuor, [1] quæ notis excipiant quidquid dicatur. Præterea quæſtoriæ duæ, quæ loquendi poteſtatem vel faciant, vel adimant. Sit hic conſeſſus divinationis loco.

1 *Quæ notis.*] Olim expedita ſcribendi ratione in judiciis res vel ſingulis literarum notis excipiebantur, quales etiamnum aliquot extant in libello, qui Valerii Probi titulo circumfertur.

DILUCULUM.

[1] NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. Hodie te conventum volebam, Philypne, ſed negabaris eſſe domi. PH. Non omnino mentiti ſunt: tibi quidem non eram, ſed mihi tum eram maxime. NE. Quid iſtuc ænigmatis eſt? PH. Noſti illud vetus proverbium, [2] Non omnibus dormio. Nec te fugit ille [3] Naſicæ jocus, cui cum, Ennium familiarem inviſere volenti, ancilla juſſu heri negaſſet eſſe domi; ſenſit Naſica, & diſceſſit. Cæterum ubi viciſſim Ennius Naſicæ domum ingreſſus, rogaret puerum num eſſet intus, Naſica de conclavi clamavit, *Non*, inquiens, *ſum domi*. Quumque Ennius agnita voce dixiſſet, impudens, non te loquentem agnoſco? Imo tu, inquit Naſica, impudentior, qui mihi ipſi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillæ tuæ. NE. Eras fortaſſis occu-

1 *Nephalius.*] Sobrius & vigilans. *Philypnus*, ſomniculoſus, ſomni cupidus, ex φίλος, *amicus*, & ὕπνος, *ſomnus*.

2 *Non omnibus dormio.*] Dicitur proverbium de iis, qui non omnibus quælibet concedunt, ſed cùm reſpectu perſonarum: natum eſt ex caſu feſtivo Galbæ cum ſervo, dum Mæcenas cum Galbæ uxore impudicam haberet conſuetudinem. Vide annotationes in pag. 17.

3 *Naſicæ jocus.*] Eandem hiſtoriam Eraſmus non nominatis auctoribus, Naſica nempe & Ennio, allegat pagina 17.

1 Fiam,

occupatior. PH. Imo ſuaviter otioſus. NE. Rurſum ænigmate torques. PH. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam [1] ficum quam ficum. NE. Dic. PH. Altum dormiebam. NE. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum Sol hoc menſe ſurgat ante quartam. PH. Per me quidem Soli liberum eſt vel media nocte ſurgere, modo mihi liceat ad ſatietatem uſque dormire. NE. Verum iſtuc utrum caſu accidit, an conſuetudo eſt? PH Conſuetudo prorſus. NE. Atqui rei non bonæ conſuetudo peſſima eſt. PH. Imo nullus eſt ſomnus ſuavior, quam poſt exortum Solem. NE. Qua tandem hora ſoles lectum relinquere? PH. Inter quartam & nonam. NE. Satis amplum ſpatium: vix tot horis [2] comuntur reginæ. Sed unde veniſti in iſtam conſuetudinem? PH. Quia ſolemus convivia, luſus & jocos in multam proferre noctem; id diſpendii matutino ſomno penſamus. NE. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. PH. Mihi parſimonia videtur magis, quam profuſio. Interim nec candelas abſumo, nec veſtes detero. NE. Præpoſtera ſane parſimonia, ſervare vitrum ut perdas gemmas. Aliter ſapuit [3] ille philoſophus, qui rogatus quid eſſet pretioſiſſimum, reſpondit, Tempus. Porro cum conſtet diluculum eſſe totius diei partem optimam, tu quod in re pretioſiſſima pretioſiſſimum eſt, gaudes perdere. PH. An hoc perit, quod datur corpuſculo? NE. Imo detrahitur corpuſculo, quod tum ſuaviſſime afficitur, maximeque vegetatur, cum tempeſtivo moderatoque ſomno reficitur, & matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce eſt dormire. NE. Quid eſſe poteſt dulce nihil ſentienti? PH. Hoc ipſum dulce

1 *Ficum, ficum* ſc. vocat. Quadrat in eum qui ſimplici & ruſticana utens veritate, rem ut eſt, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris obvolvens. Belg. *Hy wint daer geen doeckjens om.*

2 *Comuntur reginæ.*] Videtur reſpicere aliquatenus ad vulgatum id: *Dum comuntur, dum poliuntur, annus eſt.*

3 *Ille Philoſophus.*] Lipſius opinatur Philoſophi Democriti dictum eſſe, πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος, *ſumptuoſiſſima jactura temporis.* & ſubjungit huic ſententiæ: Ut in flumine unda undam trudit, nec unquam revocas elapſam: ſic in tempore dies diem, nec reparas amiſſam.

dulce eſt, nihil ſentire moleſtiæ. NE. Atqui iſto nomine feliciores ſunt qui dormiunt in ſepulcris. Nam dormienti nonnunquam [1] inſomnia moleſta ſunt. PH. Aiunt eo ſomno maxime ſaginari corpus. NE. Iſta [2] glirium ſagina eſt, non hominum. Recte ſaginantur animalia quæ parantur epulis: homini quorſum attinet accerſere obeſitatem, niſi ut graviore ſarcina onuſtus incedat? Dic mihi, ſi famulum haberes, utrum obeſum malles, an vegetum, & ad omnia munia habilem? PH. Atqui non ſum famulus. NE. Mihi ſat eſt, quod miniſtrum officiis aptum malles, quam bene ſaginatum. PH. Plane mallem. NE. At Plato dixit animum hominis hominem eſſe, corpus nihil aliud eſſe quam domicilium aut inſtrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum eſſe principalem hominis portionem, corpus animi miniſtrum. PH. Eſto, ſi vis. NE. Cum tibi nolles miniſtrum abdomine tardum, ſed agilem malles & alacrem, cur animo paras miniſtrum ignavum & obeſum? PH. Vincor veris. NE. Iam aliud diſpendium accipe: ut animus longe præſtat corpori, ita fateris opes animi longe præcellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona primas tenet ſapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, [3] quam diluculum, cum Sol novus exoriens, vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, diſcutitque nebulas è ventriculo exhalari conſuetas, quæ mentis domicilium ſolent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi ſupputa quantum eruditionis tibi parare poſſis quatuor illis horis, quas ſomno intempeſtivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus ſum, in ſtudiis

1 *Inſomnia moleſta.*] Secundum id Didonis apud Virgilium: *Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent.*

2 *Glirium ſagina eſt.*] Glis non tantum ſomniculoſum animal; unde & in proverbium abiit: *Glire ſomnolentior*; verum etiam ſomno alitur. Martialis de glire: *Tota mihi dormitur hyems & pinguior illo Tempore ſum, quo me nil niſi ſomnus alit.*

3 *Quam diluculum.*] *Aurora muſis amica.* Certe nullum tempus magis ſtudiis accommodum, licet multos eruditos videamus ad nocturnum lychnum lucubrare, laxiore ſomno in multum mane utentes.

1 Plato]

diis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audivi. NE. Deinde illud reputa, ſi ſingulorum dierum jacturam in ſummam conferas, quantus ſit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit: hæc bona tanto pretioſiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus eſt? PH. Sic apparet, ſi rem recta ratione perpendamus. NE. Iam illud expende quod ſcripſit [1] Plato, nihil eſſe pulcrius, nihil amabilius ſapientia: quæ ſi corporeis oculis cerni poſſet, incredibiles ſui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non poteſt. NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quæ pars eſt hominis potior. Et ubi amor eſt incredibilis, ibi ſumma voluptas adſit oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. PH. Veriſimile narras. NE. I nunc, & ſomnum [2] mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, ſi videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni luſus. NE. Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhoneſta præclaris, viliſſima pretioſiſſimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura ſomno tribuit: ſol exoriens cum omne animantium genus, tum præcipue hominem ad vitæ munia revocat. *Qui dormiunt*, inquit Paulus 1 Theſſ. v. *nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt.* Proinde quid turpius, quam cum omnia animantia cum ſole expergiſcantur, quædam etiam illum nondum apparentem, ſed adventantem cantu ſalutent; cum elephantus [3] ſolem orientem adoret; hominem diu poſt ſolis exortum ſtertere? Quoties aureus ille ſplendor

1 *Plato.*] Imitatus eſt locum Ciceronis ex Platone l. 2. Officior. in princip.

2 *Mortis imaginem.*] Alludit ad carmen Ovidii: *Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?* Prudentius: *Hic ſomnus ad tempus datus Eſt forma mortis perpetis.* Virgilius: *Conſanguineus leti ſopor.* Scaliger: *Eſt ſomnus adulator, & atræ aſſecla mortis.* Et Clemens Alexandrinus: Somnus qui nos deprimit morti ſimilis eſt, eo deducens per ignorationem ut ſenſu careamus.

3 *Solem orientem.*] Etiam novam lunam ſalutare dicuntur elephanti: confluentes enim tunc temporis reverenter illam videntur aſpicere.

1 *Sera*

dor illuſtrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere?* Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, ſed ut rebus honeſtiſſimis invigiletis. Nemo lucernam accendit ut dormiat, ſed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam, nihil aliud quam ſtertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, ſed vere. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Heſiodeum; [1] *Sera in fundo parſimonia.* PH. Frequentiſſime. Nam in dolii medio vinum eſt optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adoleſcentia, eſt optima. PH. Profecto ſic eſt. NE. At diluculum hoc eſt diei, quod adoleſcentia vitæ. An non igitur ſtulte faciunt, qui adoleſcentiam nugis, matutinas horas ſomno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An eſt ulla poſſeſſio, quæ cum hominis vita ſit conferenda? PH. Ne univerſa quidem [2] Perſarum gaza. NE. An non vehementer odiſſes hominem, qui tibi vitam poſſet ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallem ipſe vitam eripere. NE. Verum pejores ac nocentiores arbitror, qui ſibi volentes reddunt vitam breviorem. PH. Fateor, ſi qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? imo id faciunt omnes tui ſimiles. PH. Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectiſſime dixiſſe Plinius: *Vitam eſſe vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit ſtudiis?* Somnus enim mors quædam eſt. [3] Unde & ab inferis venire fingitur, & [4] ab Homero

mor-

1 *Sera in fundo.*] Quo admonet in tempore parcendum eſſe rebus neceſſariis, neque imitandum profuſorum vulgus; qui tum demum parcere incipiunt, poſtquam viderint minimum ſupereſſe. Erit elegantior ſententia, ſi traducatur, ut hoc loco, ad res animi: quemadmodum ſi quis juvenes admoneat, ne ſinant annos optimos inaniter effluere, ne illis eveniat, quod pleriſque ſolet, ut jam natu grandes animum ad res honeſtas applicent: & cum perpuſillum vitæ ſuperſit, tum tempori parcere incipiant.

2 *Perſarum gaza.*] Perſarum divitiæ & luxus, multorum literis celebratus eſt.

3 *Unde & ab inferis.*] Certam Poëtæ fingunt regiam Somni apud inferos eſſe. Ovidius Transform. lib. 2.

4 *Ab Homero.*] Verſus *Homeri* ſic habet, Ἔνθ' ὕπνῳ σύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο. Ubi Somno comparatus erat fratri mortis.

1 *Sibi*

mortis germanus dictus eſt. Itaque quos ſomnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos cenſentur; ſed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem ſubducito, quantam vitæ portionem [1] ſibi reſecent, qui ſingulis diebus tres aut quatuor horas perdunt ſomno. PH. Video ſummam immenſam. NE. Nonne pro deo haberes Alcumiſtam, qui poſſet decem annos vitæ ſummæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adoleſcentiæ vigorem revocare? PH. Quid ni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipſe tibi præſtare potes. PH. Qui ſic? NE. Quia mane diei eſt adoleſcentia: uſque ad meridiem fervet juventus; mox virilis ætas; cui ſuccedit pro ſenecta veſpera; veſperam excipit occaſus, velut diei mors. Magnum autem [2] vectigal parſimonia eſt, ſed nuſquam majus quam heic. An non igitur ingens lucrum ſibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam perdere deſiit? PH. Vera prædicas. NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accuſant, quod hominis vitam tam anguſtis ſpatiis finierit, cum ipſi ex eo, quod datum eſt, ſibi ſponte tantum amputent. Satis longa eſt cuique via, ſi parce diſpenſetur. Nec mediocris profectus eſt, ſi quis ſuo quæque tempore gerat. A prandio vix ſemihomines ſumus, cum corpus cibis onuſtum aggravat mentem. nec tutum eſt, ſpiritus ab officina ſtomachi, concoctionis officium peragentes, ad ſuperiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus eſt homo, dum habile eſt ad omne miniſterium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla ſunt ac ſerena; dum auræ divinæ, ut ait ille, particula [3] ſpirat,

1 *Sibi reſecent.*] Eleganter hic Seneca: *Non exiguum temporis habemus ſed multum perdimus. Satis longa vita eſt, & in maximarum rerum conſummationem large data: ſi tota bene collocaretur.* Et paulo poſt: *Non accipimus brevem vitam ſed fecimus; nec inopes ejus ſed prodigi ſumus.*

2 *Vectigal.*] Intelligit hic privatum vectigal, quod quiſque ſumit ex reditibus & fructibus ſuis.

3 *Spirat.*] Eleganter Iſidorus: Divinam eſſe animam arbitramur (non tamen ejuſdem ſubſtantiæ cum diviniſſima maximeque regia natura) & immortalem;

rat, ac ſapit originem ſuam, & rapitur ad honeſta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, [1] Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Quanto turpius eſt tantam diei partem ſomno perdere? PH. Verum, ſed βουληφόρον. Ego non ſum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius eſt, quam ipſe tibi, ne quid te moveat Homeri ſententia. Faber ærarius ob vile lucellum ſurgit ante lucem: & nos amor ſapientiæ non poteſt expergefacere, ut ſaltem ſolem ad lucrum inæſtimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum niſi diluculo; illi norunt horas aureas, ut ſubveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac ſanemus animum? Quod ſi hæc leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomonem, Prov. VIII. verſ. 17. loquatur illa cœleſtis ſapientia: *Qui mane*, inquit, *vigilaverint ad me, invenient me*. Jam in myſticis Pſalmis LVIII. LIX. & LXXXVII. quanta matutini temporis commendatio? Mane Propheta extollit Domini miſericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Euangeliſtam, c. 6. populus ſanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid ſuſpiras, Philypne? PH. Vix lacrymas teneo, cum ſubit, quantam vitæ jacturam fecerim. NE. Supervacaneum eſt ob ea diſcruciari, quæ non revocari, ſed tamen poſterioribus curis ſarciri poſſunt. Huc igitur incumbe potius, quam ut præteritorum inani deploratione, futuri quoque temporis jacturam facias. PH. Bene mones; ſed me jam ſui juris fecit diutina conſuetudo. NE. Phy! [2] Clavus clavo pellitur; conſuetudo conſuetudine vincitur. PH. At durum eſt ea relinquere, quibus diu aſſueveris. NE. Initio quidem; ſed eam

mole-

talem; non autem ejus naturæ partem, quæ principio caret & res creavit & ſempiterna eſt.

1 Οὐ χρὴ.] Id eſt, *Haud decet in totam conſultum ſtertere noctem.*

2 *Clavus clavo pellitur.*] Nec ſolum cum vitium vitio, ac malum malo diſcutitur, hujus uſus erit: verum etiam ſi quis artem arte, dolum dolo, audaciam audacia, maledicentiam retundat maledicentia: aut rem utcunque moleſtam, diverſa moleſtia profliget.

1 *Phi-*

moleſtiam diverſa conſuetudo primum lenit, mox vertit in ſummam voluptatem, ut te brevis moleſtiæ non oporteat pœnitere. PH. Vereor, ut ſuccedat. NE. Si ſeptuagenarius eſſes, non retraherem te à ſolitis; nunc vix decimum ſeptimum, opinor, annum egreſſus es. Quid autem eſt, quod iſta ætas non poſſit vincere, ſi modo adſit promtus animus? PH. Equidem aggrediar, conaborque, ut ex [1] Philypno fiam Philologus. NE. Id ſi feceris, mi Philypne, ſat ſcio, poſt paucos dies & tibi ſerio gratulaberis; & mihi gratias ages, qui monuerim.

1 *Philypnus.*] Somni amicus. *Philologus*, ſermonis amator.

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS, GYRARDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

AL. Vidiſtine unquam hoc horto quidquam amœnius. BA. Vix opinor in inſulis fortunatis eſt quidquam jucundius. CA. Plane mihi videor videre paradiſum, cui cuſtodem cultoremque Deus præfecerat Adam. DI. Heic vel [2] Neſtor, vel Priamus poſſet repubeſcere. FR. Imo vel mortuus reviviſcere. GY. Adderem lubens, ſi quid poſſem, tuæ [3] hyperbolæ. HI. Profecto miris modis arrident omnia. JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedicare. LA. Recte monet noſter Jacobus. AL. Talibus myſteriis jam olim initiatus eſt hic locus. Verum ſcito nihil heic eſſe unde vobis [4] merendam exhibeam: niſi placet [5] ἄοινος compotatio, lactucas apponam abſque ſale, aceto & oleo:

1 *Νηφάλιον συμπόσιον.*] Id eſt, ſobrium ſive abſtemium convivium.

2 *Neſtor.*] Nota Neſtoris ſenectus, utpote, qui, teſte Homero & Ovidio, tres hominum ætates vixit.

3 *Hyperbole.*] Eſt figura, quum ſententia aliqua fidem excedit, augendæ rei gratia.

4 *Merenda.*] Cibus, qui poſt meridiem ſumitur.

5 Ἄοινος.] Sine vino.

oleo: vini guttula non eſt, niſi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adeſt, aut poculum; & ea eſt anni pars, quæ magis paſcit oculos, quam ventrem. Ba. Sed habes tabulas luſorias, habes ſphæras; luſu dicabimus hortum, ſi minus licet convivio. Al. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel lùſum, vel convivium poſſis dicere, mea ſententia multo dignius ad hunc hortum initiandum. Ca. Quodnam? Al. Suum quiſque [1] ſymbolum conferat; non decrit lautum, nec minus ſuave convivium. Æm. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? Al. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? Fr. Expectamus quid velis. Al. Proferat in medium, quod quiſque per hanc hebdomadam legit elegantiſſimum. Gy. Recte mones; nihil vel hujuſmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus conſilii ducem ſequemur omnes. Al. Nihil recuſo, ſi vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Chriſtiano tam Chriſtiana ſententia. [2] Phocion enim, quo vix alius apud Athenienſes fuit vir ſanctior, publicæque utilitatis ſtudioſior, [3] cum per invidiam damnatus, eſſet [4] bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis ſuis, *Ne hujus*, inquit, *injuriæ velint unquam meminiſſe*. Ba. Tam inſignis patientiæ exemplum

vix

1 *Symbolum conferat.*] Vox *ſymbolum* hic ambigue poteſt ſumi, nempe vel pro eo, quod quiſque ad merendam conferret, & hoc ſenſu illam accipit Æmilius, ſubjungens, quid adferemus qui vacui huc venerimus? vel pro brevi ſententia, rem aliquam reconditam deſignans. Originem habet à συμβάλλω *confero*.

2 *Phocion enim.*] Ita de eo Cor. Nepos; Phocion Athenienſis etſi ſæpe exercitibus præfuit, ſummoſque magiſtratus cepit, tamen multo ejus notior eſt vitæ integritas, quam rei militaris labor. Et tandem addit Nepos: Traditus eſt undecimviris, quibus ad ſupplicium more Athenienſium publice damnati tradi ſolent. In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo auſus ſit eum liber ſepelire.

3 *Cum per invidiam.*] Si Nepoti fides, non per invidiam damnatus: utpote qui propter non exigua crimina mortem ſatis eſſet commeritus. Conſenſerat cum Demade urbem tradere Antipatro, ejus conſilio Demoſthenes cum cæteris in exilium actus, à quo tamen ad tantas dignitates erat promotus: illo non impediente, Piræeum Athenienſibus eripuit Nicanor. Conſule etiam Plutarchum.

4 *Bibiturus cicutam.*] Cicuta publica Athenienſium pœna.

1 *Domi-*

vix hodie reperias inter [1] Dominicanos & Franciſcanos. Itaque ſimile referam, quando par non poſſum. [2] Ariſtides Phocioni ſimillimus erat, moribus incorruptiſſimis, adeo ut vulgus illi [3] *Juſti* tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optime de Republica meritus, [4] oſtraciſmo populi, juſſus eſt vertere ſolum. Poſteaquam intellexerat, populum non alia re offenſum, [5] quam *Juſti* cognomento, cum alioqui rem ſemper expertus eſſet ſibi ſalutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſſimæ civitati, *Nihil aliud*, inquit, *niſi tantam rerum proſperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Ariſtides.* CA. Mirum ſi Chriſtianos non pudet ſui, ad quamvis levem injuriam excandeſcentes, ac vindictam per fas nefaſque molientes. [6] Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur,

1 *Dominicanos & Franciſcanos.*] Acerrime quippe inter ſe digladiantur odiis Vatinianis Dominicani & Franciſcani, utpote qui non tantum primatum ordinis, ſed & fidei articulos in controverſiam trahunt.

2 *Ariſtides.*] Ariſtides hic Lyſimachi filius Athenienſis.

3 *Juſti tribueret.*] Hæc ita habet Cor. Nepos: Obtrectarunt inter ſe Themiſtocles & Ariſtides. In his autem cognitum, quanto antiſtaret eloquentia innocentiæ, quanquam enim adeo excellebat Ariſtides, ut unus poſt hominum memoriam, quod quidem nos audierimus, cognomine *Juſtus* ſit appellatus; tamen à Themiſtocle collabefactus teſtula, exilio decem annorum multatus eſt.

4 *Oſtraciſmo.*] Modum multandi novarum rerum molitores decennali aut quindecennali exilio Græci ὀστρακισμὸν vocant. Erat autem talis, ut in teſtulis nomen pernicioſi civis, cujus potentiam formidarent, inſcriberent Athenienſes: & cujus plures erant teſtæ in urnam conjectæ, is de concilii ſententia ab aris fociſque projectus, ut à civium arceretur conſpectu, quindecim aut decem annorum exilio ſolum vertebat. Fuitque conſtitutum, ut ita damnati, Argivam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine viſenda: quare qui illic exulabant, ſervare bovem dicebantur. Quæ comitia, niſi ſupra ſex millia civium concilia ad judicii diem convenirent, nulla atque irrita erant.

5 *Quam Juſti cognomento.*] Idem Nepos tradit: Cum videret Ariſtides reprimi concitatam multitudinem non poſſe, cedenſque animadverteret quendam ſcribentem, ut patria pelleretur, quæſiſſe ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Ariſtides commiſiſſet, cur tanta pœna dignus duceretur. Cui ille reſpondit, ſe ignorare Ariſtidem, ſed ſibi non placere, quod cupide elaboraſſet, ut præter cæteros *Juſtus* appellaretur.

6 *Tota Socratis vita.*] Ita certe eſt. Si quiſquam inter Ethnicos ad vitam vere Chriſtianam acceſſerit, hic Socrates eſt. Conſulantur præter alios innumeros tam Græcos quam Latinos, Plutarchus, Diogenes Laertius, Eunapius Sardianus. Non mirum quod alibi autor noſter non contineat ſe, quin exclamet, ô Sancte Socrates! præſertim ſi mores noſtros cum illius ethnici conferas.

detur, quam temperantiæ, ac tolerantiæ exemplum. Sed ne plane ſim [1] aſymbolos, unum referam, quod mihi præ cæteris arriſit. Eunti publica via, improbus quiſpiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati ſunt ad ultionem. At ille, *Quid percuſſori faciam?* inquit. *Voca,* inquiunt, *in jus. Ridiculum,* inquit: *ſi me aſinus calcibus percuſſiſſet, num vobis auctoribus aſinum in jus traham?* ſignificans improbum ſcurram nihilo potiorem aſino; & infimi animi eſſe, non poſſe ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. Dɪ. Pauciora ſunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde inſignia. neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiæ, ſi quis parcat devictis, & debellet ſuperbos. Non arbitror tamen indignum memoratu quod [2] Gato ſenior, cum Lentulus quidam in os illi ſputum & oris purulentiam injeciſſet, nihil aliud reſponderit, quam *Poſthac habeo quod illis reſpondeam, qui negant tibi eſſe os. Os* autem Latinis *habere* negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus eſt ex ambiguo. Æᴍ. Aliis arrident alia: mihi inter [3] Diogenis dicta, [4] præclara quidem omnia, nihil magis adblanditur, quam quod roganti cuidam quo pacto maxime poſſet [5] ulciſci inimicum, *Si te ipſum,* inquit, *quam maxime probum & honeſtum virum præſtiteris.* Fʀ. Demiror quis Deus illis tales cogitationes miſerit in mentem. Videtur autem & [6] Ariſtotelis dictum valde conſentaneum Paulino dogmati; qui rogatûs à quodam, quid fructus ſua illi philoſophia attuliſſet, *Ut mea,* inquit, *ſponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti*

1 *Aſymbolos.*] Ἀσύμβολος, qui nihil confert.

2 *Cato ſenior.*] Videatur Plutarchus. Dicitur autem *ſenior* ad diſcrimen alterius Catonis, pronepos hujus, cui cognomentum *Minoris* & *Uticenſis* fuit.

3 *Diogenis dicta.*] Diogenes ob caninos mores *Cynicus* cognominatus, Patria pulſus ob adulteratos nummos, Athenis in dolio habitavit. Obiit ferme nonagenarius.

4 *Præclara quidem.*] Conſule Plutarchum & Laërtium. Eraſmus magnum acervum dictorum & factorum Diogenis hujus collegit, Apophthegmatum libro 3.

5 *Ulciſci inimicum.*] Inimicus quomodo ulciſcendus.

6 *Ariſtotelis.*] Ariſtoteli quid profuerit Philoſophia.

1 Nα

acti faciunt. Docet enim Paulus, eos quos afflavit Chriſtiana caritas, non eſſe legi obnoxios, eo quod plus præſtant ſuapte ſponte, quam lex metu pœnæ poſſit extorquere. FR. Chriſtus Judæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiam menſæ familiaritatem, reſpondit, [1] *Non eſſe opus medico iis qui recte valerent, ſed qui minus proſpera eſſent valetudine.* Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cum reprehenderetur, quod homini illaudato [2] improboque patrocinatus eſſet in judicio, non minus feſtiviter quam clementer, *Quid ni*, inquit, *quando nemo probus indiget tali patrocinio?* GY. Et iſtud [3] Chriſtianæ bonitatis exemplum eſt, ad exemplum æterni patris, & probis & improbis, [4] quantum licet, benefacere; qui ſolem ſuum oriri jubet, non ſolum piis, ſed etiam impiis. Verum admirabilius forſitan erit in rege moderationis exemplum. Cum [5] Demochares Demoſthenis nepos, Athenienſium nomine, legatione fungeretur [6] apud Philippum Macedonum regem, & impetratis quæ volebat, à rege dimitteretur, humaniter interrogante, ſi quid præterea vellet; *Ut teipſum ſuſpendas*, inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat; & rex erat, &, bene meritus in quem jaciebatur convicium; nec [7] tamen incanduit; tantum ad collegas converſus, *Vos*, inquit, *hæc renuntiate populo Athenienſi, quò re cognita judicet, utrum noſtrûm exiſtimet præſtantiorem, me qui hæc patienter audie-*

1 *Non eſſe opus medico.*] Matth. 9. Marc. 2 Lucæ 4.

2 *Improboque patrocinatus.*] Sed ſatis improbum patrocinari improbo. Qui enim juſtificat impium & condemnat juſtum, Deo eſt abominationi.

3 *Chriſtianæ bonitatis.*] Matth. 5.

4 *Quantum licet.*] Recte additur, *quantum licet*: ſunt enim iſtiuſmodi officia benefaciendi, quæ legibus repugnant & conſcientiam lædunt. Ita beneficium confertur in improbum, quum ipſius & cauſæ improbæ patrocinium ſuſcipitur, quo à pœnâ commeritâ contra jus faſque abſolvitur.

5 *Demochares Demoſthenis.*] Demoſthenis nepos ex ſorore, orator Athenienſis. Scripſit hiſtoriam earum rerum, quæ ſuo tempore Athenis acciderant, magis oratorio, quam hiſtorico ſtylo.

6 *Apud Philippum.*] Eſt hic clariſſimus ille Macedonum Rex, Amyntæ filius; occiſus tandem à Pauſania.

7 *Tamen incanduit.*] Meminit hujus patientiæ Seneca de ira lib. 3.

audierim, an iſtum qui hæc dixit. Ubi nunc ſunt orbis monarchæ, qui ſe diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum, atrocia bella concitant? Hı. Magnos impetus habet gloriæ ſitis, multoſque tranſverſos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via poſſet ſibi compendio honeſtiſſimam comparare famam: *Si talem*, inquit, *præſtiteris te ipſum, qualis haberi vis.* Ja. Profecto non video quid dici poſſit vel brevius, vel abſolutius. Fama non eſt affectanda, ſed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna placuit, quæ cum in auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquiens; num proba futura es, ſi te mercatus fuero? *Etiam*, inquit illa, *ſi tu non fueris mercatus:* indicans, ſeſe non in cujuſquam gratiam probitatem ſervare, ſed ſuopte ingenio virtutem ipſius gratia ſectari, quod virtus [1] ipſa ſui pretium eſt. La. Maſculam ſane vocem edidit puella. Cæterum inſigne mihi videtur exemplum adverſus fortunam quamlibet blandientem conſtantiæ, quod cum Philippo Macedonum regi tres eximiæ felicitates eodem die nuntiarentur, quod in [2] Olympiis viciſſet; quod dux exercitus Parmenion, prœlio ſuperaſſet Dardanos; quod uxor [3] Olympias ipſi filium eſſet enixa: ſublatis in cœlum manibus precatus eſt, ut Deus tantam proſperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. Al. Hodie nulla eſt tanta proſperitas, cujus invidiam metuat quiſquam; ſed perinde jactant, ſi quid ſucceſſerit, quaſi vel mortua vel ſurda eſſet [4] Nemeſis. Hæc merenda ſi vobis placet, hic hortulus eam vobis

1 *Ipſa ſui pretium.*] Hemiſtichium eſt Poëtæ: *Ipſa ſui pretium eſt virtus.*

2 *Olympiis viciſſet.*] Olympia ludi ab Hercule inſtituti in honorem Jovis, recurrebant, ſemper quinque annorum ſpatio.

3 *Olympias.*] Olympias Philippi Macedonum Regis uxor, à quo propter ſtupri ſuſpicionem repudiata, percuſſorem ei immittit, quem in cruce pendentem coronat, à Caſſandro tandem interficitur. Erat Alexandri Magni mater, Neoptolemi Moloſſorum Regis filia, prius Μυρτάλη dicta.

4 *Nemeſis.*]Tum pro Fortuna ſumitur: tum pro Dea quæ ſtultos & facinoroſos punire dicitur.

1 *Api-*

vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quam frugifero dicaſtis. BA. Profecto nec [1] Apitius potuiſſet diſcum ſuaviorem apponere. Quare nos exſpectabis frequenter, modo boni conſulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, ſed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. AL. Hoc eritis gratiores.

1 *Apitius.*] Omnium nepotum fuit princeps; tum etiam gulæ ſuæ monimentum poſteris reliquit, conſcriptis de gulæ irritamentis aliquot libris.

[1] *Ars Notoria.*

DESIDERIUS, [2] ERASMIUS.

DE. QUomodo ſuccedunt tua ſtudia, Eraſmi? ER. Muſis, ut apparet, parum faventibus: ſed felicius ſuccederent, ſi quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo ſit in rem tuam. dic tantum quid rei ſit. ER. Non dubito, quin nihil ſit artium reconditarum quod te fugiat. DE. Utinam vera prædices! ER. Audio artem eſſe quandam [3] notoriam, quæ hoc præſtet, ut homo minimo negotio perdiſcat omnes diſciplinas liberales. DE. Quid audio? Vidiſti codicem? ER. Vidi, ſed vidi tantum: quod non eſſet doctoris copia. DE. Quid continebat liber? ER. Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, varioſque circulos, & in his deſcriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliaſque Barba-

1 *Ars notoria.*] Qua rem aliquam cognoſcimus: ſic, opinor, vocat artem memorativam.

2 *Eraſmius.*] Procul dubio in colloquio hoc interloquutores facit auctor ſe ipſum & Hieronymi Frobenii nobiliſſimi apud Baſileenſes Typographi filium Joannem Eraſmium Frobenium, cui & hæc eadem Colloquia inſcripſit, quemque unice Eraſmus amavit: ita quidem ut & Eraſmii nomen illi indiderit.

3 *Notoriam*] Deſignat artem memorativam ſeu memorialem, qua per imagines memoria ita adjuvatur, ut quidam mille verba ſemel audita eodem ordine repetere potuerint. Primus artem illam inveniſſe dicitur Simonides Melicus, eamque excoluiſſe Metrodorus Scepſius. Tandem Patrum memoria eandem tenebris antiquitatis ſepultam denuo eruere conatus eſt Raymundus Lullius & nuper etiam Hermannus Follinus.

Barbaricarum linguarum. DE. Intra quot dies pollicebatur titulus diſciplinarum cognitionem? ER. Intra quatuordecim. DE. Magnifica ſane pollicitatio: ſed noſtine quenquam per iſtam [1] artem notoriam evaſiſſe doctum? ER. Nequaquam. DE. Neque quiſquam alius vidit unquam aut viſurus eſt, niſi poſteaquam viderimus aliquem per alcumiſticam evaſiſſe divitem. ER. Equidem optarim artem eſſe veram. DE. Fortaſſe quod pigeat litteras tantis ſudoribus emere. ER. Scilicet. DE. Atqui ſic viſum eſt ſuperis. Opes iſtas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus: ſed quæ veræ ſunt opes, ac proprie noſtræ ſunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri moleſtum laborem, quô res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda diſcrimina, per non æſtimandos ſudores eluctari ad res & temporarias, & plane viles, ſi ad eruditionem conferantur: nec tamen ſemper aſſequuntur quod ambiunt. Et habent ſtudiorum labores multum admixtum mellis, ſi paullulum in ea proceſſeris. Jam in te bona ex parte ſitum eſt, ut magnam tædiorum partem amputes. ER. Quonam pacto? DE. Primum, ut animum inducas, amare ſtudia. Deinde, ut ea mireris. ER. Quibus rationibus hoc fiet? DE. Contemplare quam multos ditarint, quam multos ad ſummam dignitatem auctoritatemque provexerint litteræ: ſimulque tecum conſidera quantum interſit inter hominem & pecudem. ER. Probe mones. DE. Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut poſſit ſecum conſiſtere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius quam voluptatem. Nam quæ per ſe ſunt honeſta, etiamſi initio nonnihil habent moleſtiæ, tamen aſſuetudine dulceſcunt: ita fiet, ut & minus fatiges præceptorem, & ipſe facilius percipias, juxta dictum Iſocra-

1 *Artem notoriam evaſiſſe.*] Id certe artem plane ſuſpectam reddit: quod dum inventi fuerint qui totos libros ſemel prælectos abſque hallucinatione reddere potuerint, nunquam tamen quiſquam ex illo numero eruditionem adeptus ſit.

1 Ε'αν.]

Iſocraticum, aureis litteris in frontiſpicio codicis tui pingendum, [1] Ἐὰν ἦς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής. ER. Satis adeſt celeritatis in percipiendo, ſed mox effluit quod perceptum eſt. DE. Itaque pertuſum mihi narras dolium. ER. Haud multum aberras à ſcopo. Sed quid remedii? DE. Obturanda eſt rima, ne perfluat. ER. Quibus rebus? DE. Non muſco, neque gypſo, ſed diligentia. Qui voces ediſcit non intellecta ſententia, mox obliviſcitur: nam verba, ut inquit Homerus, [2] πτερόεντα ſunt, facileque avolant, niſi ſententiarum pondere librentur. Prima igitur cura ſit, ut rem penitus intelligas, dein ſubinde tecum verſes ac repetas: & in hoc cicurandus eſt, ut dictum eſt, animus, ut quoties opus eſt, cogitationi poſſit inſiſtere. Nam ſi cui mens eſt, adeo ſilveſtris, ut in hoc cicurari non poſſit, haudquaquam eſt idonea litteris. ER. Iſtuc quam ſit difficile, plus ſatis intelligo. DE. Quiſquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi poſſit immorari, nec diu poteſt audire loquentem, nec infigere memoriæ quod didicit. Plumbo poteſt aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ aut argento vivo, quoniam aſſidue fluitat, nihil poteſt imprimi. Quod ſi poſſis in hoc ingenium tuum manſuefacere, cum aſſidue verſeris inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore diſces quam plurima. ER. Profecto ſic eſt. DE. Nam præter ſermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, ſtatim à prandio audis octo lepidiſſima dicta, ex probatiſſimis auctoribus ſelecta; totidem à cœna. Jam mihi ſupputa quantam hæc ſummam conficiant in ſingulos menſes & annos. ER. Magnificam, ſi poſſim meminiſſe. DE. Ad hæc cum nihil audias niſi bene Latine loquentes, quid obſtat, quo minus intra paucos menſes ediſcas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hiſpa-

1 Ἐὰν.] Id eſt, ſi fueris diſcendi cupidus, multa addiſces.

2 Πτερόεντα.] Id eſt, alata. Huc alludit noſter Poëta:

Et volat emiſſum ſemel irrevocabile verbum.

Hiſpanicam linguam diſcant exiguo temporis ſpatio? Er. Sequar tuum conſilium, experiarque num poſſit hoc ingenium Muſarum jugo manſueſcere. De. Ego aliam artem notoriam non novi, quam curam, amorem, & aſſiduitatem.

Concio, ſive Merdardus.

HILARIUS, LEVINUS.

Hi. DEum immortalem, cujuſmodi portenta gignit alitque terra! Uſque adeo nihil pudere [1] viros Seraphicos? Exiſtimant, opinor, ſeſe apud fungos, non apud homines loqui. Le. Quid ſecum murmurat Hilarius? Componit, opinor, verſiculos. Hi. Quam libens illi blateroni os impurum obturaſſem oleto! Le. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? Hi. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam. Le. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid eſt mali? & unde nobis prodis? Hi. E concione ſacra. Le. Quid homini poëtæ cum ſacris concionibus? Hi. A ſacris non abhorreo: ſed in hanc incidi ita ſacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit [2] *ſacram.* At tales rabulæ ſunt in cauſſa, ut rarius audiam eccleſiaſtas. Le. Ubi habita eſt concio? Hi. In ſummo templo. Le. A prandio? id temporis fere dormitant homines. Hi. Utinam illi [3] loculutulejo dormiſſent omnes, vix digno, qui concionetur apud anſeres. Le. Obſtreperum eſt animal [4] anſer: Ferunt tamen, patriar-

1 *Viros Seraphicos.*] Ita ſe vocant, non abſque intoleranda nequitia & ſcelerata impudentia Monachi, *Seraphicos* nempe, id eſt, *Angelicos:* nec Angelicos in genere ſed ſpeciatim. *Seraphicos*; ut magis mireris: nam *Seraphim* Pontificii conſtituunt in ſuprema Hierarchia angelorum, juxta varios ordines, quos effinxerunt. Ita hypocritis illis non ſufficiebat *angelicos* ſe vocaſſe, ſed à ſupremis Angelis ſuis *Seraphim* denominationem ſumſerunt. At quid miri, cum parentum memoria à Servatoris nomine Jeſu nomen mutuati ſint ſpurii *Jeſuitæ. Seraphim* interpreteris ignitos vel ardentes, quia inſtar ignis celeres & puri ac zelo gloriæ divinæ deſiderioque exequendi judicia Dei flagrantes ſunt.

2 *Sacram.*] Execrandam, diram.

3 *Locutulejii*, ſunt homines in verba provecti, quos & garrulos, loquaces, blaterones, & linguaces dicimus.

4 *Anſer.*] Hinc *interſtrepit anſer olores.*

1 *Avier*

patriarcham Franciſcum aliquando concionatum apud ſorores [1] aviculas, à quibus magno ſilentio ſit auditus. Sed age, etiamne ſabbato fit concio? HI. Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Chriſtus prædicatur. Decet autem ut priores teneat mater. LE. Quod erat thema? HI. Enarrabat canticum Virginis. LE. Argumentum vulgatiſſimum. HI. Nimirum aptiſſimum eccleſiaſtæ. Nam ſuſpicor illum hoc unum thema didiciſſe; quemadmodum ajunt inveniri ſacerdotes, qui nullam [2] liturgiam callent, niſi pro defunctis unicam. LE. Dicatur igitur ille, concionator de *Magnificat*, aut, ſi mavis, *Magnificatitius*. Sed cujuſmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? HI. Vulturi non diſſimilis. LE. Qua tandem [3] ex corte? HI. Franciſcana. LE. Quid audio? ex tam ſancto ſodalitio? fortaſſis ex illorum degenere genere, qui dicuntur *Gaudentes*, colore fuſco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent, (contremiſco referens,) nudis [4] digitis contrectare pecuniam. HI. Imo è grege ſelectiſſimo iſtorum, qui gaudent *Obſervantes* nominari, colore cinericeo, cingulis canabeis, calceis feneſtratis, quique citius occiderent hominem, quam nuda cute pecuniam attingerent. LE. Nil mirum eſt, in roſariis naſci [5] cynorrhodum. Sed quis talem hiſtrio-

1 *Aviculas.*] Erant aviculæ hæ *hirundines*, quibus dum Franciſcus iſte verbum Dei concionatur, illæ ſubmiſſis capitibus in reverentiæ ſignum attentæ, nec triſſantes, aſiabant: finita ſacra iſta concione dimiſſæ, in quatuor cœli partes avolarunt: quo indicatum eſt, ut habet Gloſſa ad Authenticam hanc hiſtoriam, ſectam Franciſcanorum in quatuor mundi plagas diviſam iri.

2 *Liturgia.*] Eſt miniſterium cultus divini, & quicquid circa ſacram menſam peragitur. Sæpe ergò λειτουργεῖν non eſt quodvis circa res ſacras miniſterium obire; ſed ea per quæ Deus, à Chriſtianis colitur: puta orare, ſcripturas recitare aut interpretari, concionari, ſacramenta adminiſtrare.

3 *Ex corte.*] Cors ſive cohors eſt locus cinctus parietibus ad cuſtodiam gallinarum, anſerum ſimiliumque: ita dicta quia ibidem coërcentur.

4 *Digitis contrectare.*] Licet Servator noſter ipſe pecuniam contrectaverit, ex Franciſci regula, tamen idem in numerum vetitorum recenſitum; Quanquam ipſi Franciſcani de poſſeſſione nummorum graves ſæpe lites aliis movent, nummoſque exigant ab iis, quorum ſepulchra aqua luſtrali aſpergunt, & multis, ut multa omittam, metu purgatorii extorqueant.

5 *Cynorrhodum.*] Roſa canina, fœtide olens, q. κυνὸς ῥόδον.

1 *Sexta-*

ſtrionem induxit in hoc proſcenium? Hi. Iſtuc magis etiam diceres, ſi vidiſſes perſonam tragicam. Corpore erat vaſto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriis: dixiſſes athletam eſſe: & quantum ego divinare queo, biberat in prandio plus quam unum vini [1] ſextarium. Le. Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? Hi. Ex aula [2] regis Ferdinandi, ſingulo quoque die dabantur illi ſextarii quatuor. Le. O male collocatam benignitatem! Fortaſſis erat doctus. Hi. Præter effrontem improbitatem, & linguam effrænem nihil habebat. Le. Quæ res igitur ſic impoſuit Ferdinando, ut [3] bovem adduceret ad ceroma? Hi. Ut [4] numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. Le. Sic Chriſtus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? Hi. Quî potuit eſſet [5] infrequens Auguſtæ, templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos [6] Carolus Cæſar ex univerſa Germania, ex Italia, ex Hiſpaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipſa concione, præſertim ex aula regum. Le. Demiror ſi por-

1 *Sextarius.*] Ita dictus, quod ſit ſexta portio congii; capit nempe libram cum dimidia.

2 *Regis Ferdinandi.*] Ferdinandus Maximiliani ex Maria Caroli Audacis filia filius, in Regem Romanorum electus eſt Coloniæ Agrippinæ ductu Caroli V. fratris anno 1531. quinquennium nempe ante Eraſmi mortem; utpote qui IV. Id. Jul. anno 1536. Baſileæ obiit.

3 *Bovem adducere.*] Hoc eſt, ad id, ad quod inutilis eſt. Ceroma unguentum dicitur, quo olim ungebantur athletæ. Bos autem ad certamina inutilis eſt.

4 *Numero dicere.*] Pro eo quod eſt, facile & compendio, cito ac celeriter.

5 *Infrequens Auguſtæ.*] Auguſta olim Vindelicorum urbs, nunc Suevorum circulo accenſita, inter Rhætos & Germanos jam ante Romanorum imperium celebris, hodie *Augsburgh*; *Auguſta* dicta ab Auguſto Cæſare, cujus auſpiciis colonia huc deducta. Verba ſunt Ottonis Friſingenſis; Hic Druſus Moguntiam in Gallia & Auguſtam in Rhætia, quæ ante Vindelica dicebatur; ex nomine Auguſti vocatam fundaſſe vel inſtauraſſe dicitur.

6 *Carolus Cæſar.*] In hac urbe multa comicia celebravit Carolus. Hic autem deſignat Eraſmus ea quæ habita, cum Cæſar ex Italia redux, anno 153[illegible]. maximo procerum comitatu, præſentibus itidem Ferdinando fratre, proxime ſequenti anno in Romanorum Regem creato, & ſorore Maria Ludovici Hungarorum Regis vidua, tumultus ob religionis reformationem motos ſedare tentaret. Eodem tempore à Lutheranis illi oblata eſt Confeſſio Fidei, quæ inde *Auguſtana* ſeu *Augsburgica* dicta.

1 *Tradu-*

ſi porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. Hi. At multa ſe digna protulit. Le. Quæ tandem, obſecro? Sed prius te quæſo ut mihi nomen hominis edas. Hi. Non expedit. Le. Quam ob rem Hilari? Hi. Non libet talibus, gratum facere. Le. Au! gratificatur qui [1] traducit? Hi. Illis pro ſummo beneficio eſt, quocunque modo innoteſcere. Le. Saltem mihi nomen edito, tacituro. Hi. [2] Merdardum vocant. Le. Merdardum illum probe novi. Nimirum is ipſe eſt, qui nuper in convivio Eraſmum noſtrum appellavit diabolum. Hi. Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametſi non omnino dixit impune, qui civiliores erant imputabant temulentiæ, & vino cenſebant inſcribendum. Le. Sed quid excuſationis attulit objurgatus? Hi. Negavit ſe dixiſſe ex animo. Le. Quî potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? Hi. Sed mihi ac doctis omnibus viſum eſt intolerabile, quod publicitus, quod eo in loco, quod apud tales auditores, denique quod in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus ſuas [3] merdoſas purulentias effuderit. Le. Aveo ſcire quid dixerit. Hi. Multa ſtolidiſſime debacchatus eſt in Eraſmum noſtrum; quorum hæc erat ſumma. His, inquit, temporibus exſtitit quidam novus doctor Eraſmus; lapſa eſt lingua, *aſinus* volebam dicere: ſimulque populo interpretatus eſt, quid Germanice ſonaret *aſinus*. Le. Rem mire facetam narras. Hi. Itane facetam? imo fatuam potius. Le. An non tibi facetum videtur, talem aſinum quenquam omnino vocare aſinum, nedum Eraſmum? Unum illud ſcio, ſi Eraſmus ipſe præſens fuiſſet, non potuiſſet à riſu temperare. Hi. Profecto non minus refert aſinum animi ſtupore, quam colore veſtis. Le. Neque arbitror in tota [4] Arcadia

1 *Traducere.*] Siniſtram famam de aliquo ſpargere.

2 *Merdardum.*] Videtur à merda, ſtercore humano, effictum nomen.

3 *Merdoſus.*] A merda, quód ſtercus humanum ſignificat.

4 *Arcadia.*] Regio intima Peloponneſi, maxime à mari remota, quæ habet aſinos proceriſſimos, qui ob corporis magnitudinem in proverbium abierunt.

1 *Aſu.*

dia eſſe ullum aſinum uſque adeo aſinum, quin hic dignior ſit, qui fœno paſcatur, quam ille. Hi. Prorſus inverſus eſt [1] Apulejus; ille ſub aſinina ſpecie tegebat hominem; hic ſub hominis ſpecie tegit aſinum. Le. At tales aſinos hodie [2] mulſo & placentis ſaginamus; ut mirum non ſit, ſi mordeant quemlibet, & calcibus feriant. Hi. Is, inquit, doctor aſinus audet corrigere [3] *Magnificat*, cum id canticum ſit à Spiritu ſancto proditum per os ſacratiſſimæ Virginis. Le. Agnoſco [4] *παροιμίαν ἀδελφικήν*. Hi. Atqui id verbis exaggerabat, quaſi ſumma eſſet admiſſa blaſphemia. Le. Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? Hi. Ajebat Eraſmum pro eo quod eccleſia canit, *Quia reſpexit Dominus humilitatem ancillæ ſuæ*, vertiſſe, *Quia reſpexit vilitatem ancillæ ſuæ*: eaque vox odioſius ſonat Germanice quam Latine. Le. Quis autem non fateatur eſſe blaſphemiam execrabilem, ſi quis ſacratiſſimam Chriſti matrem, etiam angelica dignitate celſiorem, appellet vilem ancillam? Hi. Age; quid, ſi quis appellet Apoſtolos, ſervos inutiles? Le. Pararem blaſphemo faſciculos. Hi. Quid, ſi quis eximium illum Paulum appellet indignum apoſtoli nomine? Le. Clamarem, ad ignem. Hi. Atqui ſic Apoſtolos ſuos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Chriſtus: [5] *Cum omnia feceritis, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus.*

1 *Apulejus.*] L. Apulejus Philoſophus Platonicus è Madaurâ oppido Africæ. Scripſit inter alia libros 11. Metamorphoſeos de aſino aureo, Lucianum imitatus, qui Græce ſimili fere argumento ſcripſerat. Ob eam rem fabulam hanc *Græcanicam* vocat. In quo fingit, in Theſſalia à ſaga, dum in avem cuperet, in aſinum mutatum, priſtinum tamen ſenſum retinentem.

2 *Mulſo & placentis.*] Qui delicatius paſcuntur, ut plurimum petulantiores ſunt & ferociunt. *Mulſum* ergo eſt potus melle miſtus. Gr. μελίκρατον, οἰνόμελι. Belg. *Win-meed*.

3 *Magnificat.*] Pontificii verbum *Magnificat* ſumunt ſubſtantive, deſignantque eo hymnum Mariæ, qui invenitur Luc. 1. ℣ſ. 4. Incipiens: *Magnificat anima mea Dominum.*

4 *Παροιμίαν ἀδελφικήν.*] Id eſt, proverbium fraterculorum, non Delphicum.

5 *Cum omnia feceritis.*] Habetur locus Luc. 17. ℣ſ. 10. Refutans Pontificiorum dogma ſuperbum de meritis operum. Si enim inutiles ſervi ſumus cum omnia fecerimus, quæ mandata ſunt: vide quam etiam ſtrictiſſima & perfectiſſima legis obſervatio, non tamen ullius præmii meritoria ſit.

ſumus. Luc. XVII. Et hujus præcepti non immemor [1] Paulus, de ſe prædicat, *Minimus ſum omnium Apoſtolorum, atque adeo indignus Apoſtoli titulo.* 1 Cor. XV. LE. Verum ubi de ſe talia prædicant homines pii, [2] modeſtia virtus eſt, qua nulla Deo gratior: ſi quis alius idem prædicet de illis, præſertim in divorum conſortium relatis, gravis ſit blaſphemia. HI. Pulchre [3] nodum ſecuiſti. Proinde ſi [4] Eraſmus adorandam illam Virginem dixiſſet vilem ancillam Domini, nemo non fateretur eſſe dictum impie. Cæterum quoniam ipſa ad iſtum modum de ſe loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis ſalutare modeſtiæ exemplum exhibetur: ut, quoniam, quidquid ſumus, munificentia Dei ſumus, quo quiſque major eſt, hoc ſe gerat ſubmiſſius. LE. Hactenus quidem inter nos convenit. Verum iſti cum corrigere dicunt, ſentiunt corrumpere, ſive falſare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam [5] Lucas poſuit, reſpondeat. HI. Iſtam ipſam ob cauſſam à concione mox ad codicem cucurrimus. LE. Exſpecto venatum. HI. Verba quæ Lucas afflatu Spiritus ſanctiſſimis digitis ſuis exaravit, ſic habent; ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Et ſic reddidit noſter [6] Eraſmus: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ:* Tantum addidit præpoſitionem, quam [7] Lucas non omiſit: nec eam reſpuit Romani ſermonis

1 *Paulus, de ſe prædicat.*] Verba exſtant 1 Cor. 15. ℣ſ. 9. Dicit autem ſe minimum reſpectu ſtatus ante converſionem, cum Eccleſiæ eſſet perſequutor. Alibi 2 Cor. 12. ℣ſ. 11. Idem de ſe ipſo ait: *Nulla in re inferior fui ſummis Apoſtolis, etiamſi nihil ſum.*

2 *Modeſtia virtus.*] Modeſtia virtus eſt, qua quis nec arroganter nec ſuperbe de ſe ſentit, ſed modice.

3 *Nodum ſecuiſti.*] *Nodum ſecare* ſeu *ſolvere*, eſt rem impeditam explicare aut expedire. Belg. *Uyt den droom helpen.*

4 *Eraſmus.*] Itane? Pontificiis adoranda virgo eſt Maria. Directe contra illud Chriſti Matth. 4. ℣ſ. 10. *Dominum Deum tuum adorabis & ei ſoli ſervies.*

5 *Lucas poſuit.*] Lucæ 1. ℣ſ. 48. ponitur Græca vox ταπείνωσις.

6 *Eraſmus.*] Libro, cui titulus Paraphraſis in N. T. verſio addita eſt. Tremellius eodem modo vertit, niſi quod omittat præpoſitionem *ad*. Beza habet, *quia reſpexit humilem ancillam ſuam.* Cum Tremellio convenit verſio Hieronymo aſſcripta. Nupera verſio Belgica: *Om dat hy de nederigheyt ſijner Dienſtmaeght heeft aengeſien.* Et vetus: *Hy heeſt de nederheyt ſijns Dienſt-marget aengeſien.*

7 *Lucas.*] Lucas Euangeliſta medicus fuit Antiochenus. Græci ſermonis non igna-

nis elegantia, nec ad ſenſum eſt otioſa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Reſpice ad me.* In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixiſſe, *Adſpice ad me*, quam Reſpice ad me. LE. Intereſt igitur aliquid inter reſpicere & adſpicere? HI. Non ita multum, ſed tamen nonnihil. *Reſpicit*, qui flexo collo adſpicit quæ à tergo ſunt; *Adſpicit*, qui ſimpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adſpicit Thaidem, domo prodeuntem: *Totus*, inquiens Parmeno, *tremo horreoque, poſtquam adſpexi hanc.* At hujus frater Chærea ſic loquitur; *Cum huc reſpicio ad virginem.* Nam ad ſenem ſeſe flexerat; eo abſoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen uſurpant *Reſpicere*, pro eo quod eſt rationem ſive curam habere, ſive rei cujuſpiam imminentis, ſive præſentis. Ita Satyricus;

Reſpicere extrema juſſit ſpatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens ſequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius; *Reſpice ſenectutem tuam.* Proinde qui alibi intentus, non habet curam liberorum, dicitur *illos non reſpicere.* Rurſus qui diſcuſſis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter *reſpicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur univerſa, præſentia, præterita & futura; & tamen in ſcriptura nobiſcum humano more loquitur. *Averſari* dicitur eos, quos reprobat; *reſpicere*, quos aliquando veluti neglectos, dignatur ſuo favore. Verum hoc magis expreſſiſſet Lucas, ſi dixiſſet, ἀπέβλεψεν, nunc legimus ἐπέβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad ſenſum. LE. At videtur otioſa præpoſitio repetita. HI. Certe ſic [1] & Latini loquuntur: *Acceßit ad me. Appulit animum ad ſcribendum.* Heic mihi præpoſitio non videtur otioſa. Nam *reſpicere* poteſt, qui in tergum flectit oculos caſu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at cum audis, *Reſpexit ad me*, exprimitur peculiaris favor,

ignarus, ſectator Pauli & peregrinationis ejus comes. Vixit octoginta & quatuor annos, ut habet Hieronymus.

1 *Et Latini.*] Juxta regulam: Præpoſitio cum qua verbum eſt compoſitum ſæpe iteratur.

1 *Meſiam.*]

ſavor, volentis huic aut illi ſuccurrere. Item *adſpicimus* interdum caſu obvia, quorum nobis nulla cura eſt, imo quæ videre nolimus. At quiſquis ad aliquem *adſpicit*, peculiariter attentus eſt ad id quod intuetur. Ad hæc, multa ſimul adſpicimus, ſed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere ſingularem erga ſanctiſſimam virgunculam favorem, ſic per illius os loquutus eſt: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ.* Avertit oculos ab elatis, ſuoque judicio magnis; & obtutum ſuum flexit ad eam, quæ in oculis ſuis erat infima. Nec enim dubium eſt, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui ſperabant [1] Meſſiam ex ipſorum ſtirpe proditurum: ſed illos aſpernatus Deus; clementiſſimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obſcuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne ſobole quidem ulla divitem. LE. Nondum audio quidquam de *vilitate*. HI. Ea vox ſycophantæ fuit, non Eraſmi. LE. At in Annotatione forſitan meminit *vilitatis*. HI. Nequaquam. In vocem ταπείνωσιν tantum hoc modeſtiſſime notat. Ut intelligas, inquit, *parvitatem*, non *animi virtutem*: ſitque ſenſus; *Etſi ſim infima ancilla, tamen non eſt averſatus me Dominus.* LE. Hæc ſi vera ſunt ac pietatis plena, quid eſt quod [2] obrudant [3] onagri? HI. Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatius loquentes, non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque *modeſtia*, ſed conditionis abjectiorem ſortem: quo ſenſu ignobiles, tenues, [4] idiotas, & contemtos, *humiles* dicimus; quaſi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo ut tua celſitudo nobis hac in re faveat:* ita qui de ſe loquentes ſua volunt elevare, dicere ſolent,

1 *Meſſiam.*] Meſſias Hebræis, qui Græcis Χριστὸς, Latinis *Unctus*.

2 *Obrudant.*] A *rudo*, aſperam vocem edo, quod aſinorum eſt. hinc *ruditus*, aſini clamor.

3 *Onager.*] Gr. Ὄναγρος, aſinus ſylveſtris. q. ὄνος ἀγρῦ.

4 *Idiotas.*] Ἰδιώτης, proprie idem quod *privatus* nulloque munere publico fungens. Latinis autem magis ſumitur pro *illiterato* & *imperito*.

ſolent, *Quæſo ut humilitatem noſtram tua humanitate ſubleves.* Nam pronominum primogeniorum emphaſis, interdum habet neſcio quid [1]arrogans. Quod genus eſt illud, *Ego dico, ego perficiam.* Bifariam itaque puella modeſtiſſima, ſimul & ſuam ſortem extenuavit, & numinis in ſe munificentiam extulit: non contenta ſeipſam *ancillam* dicere, ſed addidit, *humilem* ancillam, & infimæ ſortis. Quemadmodum, juxta proverbium, [2]*ſervus præ ſervo eſt*, ita & inter ancillas alia eſt alia præſtantior, nimirum pro dignitate functionis. Honeſtior enim [3]comtrix quam lotrix. LE. At miror Merdardum non agnoviſſe ſermonis formam, cum ipſe frequenter audierim Franciſcanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectione.* HI. Quidam non multum aberrarent, ſi dicerent, [4]*mea pravitas.* Cæterum quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, *modeſtia:* Chriſtiani maluerunt *humilitatem* dicere quam *modeſtiam*: hoc eſt, maluerunt ſignificantius loqui, quam elegantius. *Modeſtus* enim is dicitur, qui modice de ſe ſentit; nihil ſibi præter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit, niſi in eum, qui minus ſibi arrogat quam habet. LE. At periculum eſt ne dum *modeſtiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem.* HI. Qui ſic? LE. Nam ſi verum dixit Paulus, *Non ſum dignus vocari Apoſtolus*; & ſi vere ſe dixit Maria *ancillam humilem*, hoc eſt, infimæ ſortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. HI. Nihil hîc, ô bone, periculi: cum nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus

1 *Arrogans.*] Ita ſe habet: voce enim primitiva ſeu abſtracta, majus quid indicatur quam paronyma ſeu concreta. Ita de Deo proprietates dicuntur in abſtracto, de homine in concreto. Deus quippe ſic ſapiens eſt ut ſimul ſit ſapientia ipſa, homo autem ſapiens tantum aut ſapientia præditus eſſe poteſt.

2 *Servus præ ſervo eſt.*] Admonet in eodem hominum genere, non ſtatim omnes æquales eſſe, verum hominum habendam eſſe rationem, non tantum conditionis. Belg. *Knecht en knecht is twee.*

3 *Comptrix.*] Quæ comam componit & ornat; à *como.*

4 *Mea pravitas.*] Inſignis paranomaſia: non parvi, utpote ſat locupletati, quamquam pecuniam haud attingant, ſed pravi ſunt Franciſcani.

in illis Dei beneficentiam, cum ipſi ſemet abjiciunt, reſpiciunt vires ac merita ſua, ſi deſit favor numinis. Nec ſtatim mendacium eſt, ſi quis ſibi non vindicat quæ habet: ſi loquitur ex animo, fortaſſis *error* dici poteſt; *mendacium* dici non poteſt. At hunc errorem in nobis amat Deus. LE.[1] At Paulus qui ſe negat eſſe dignum Apoſtoli titulo, alibi [2] magnifice de ſe prædicat, commemorans ſua facinora: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*; *& qui videbantur eſſe aliquid, nihil mihi contulerunt:* cum ſanctiſſima Virgo tale nihil dixiſſe negatur. HI. Sed iſta facinora Paulus appellat ſuas infirmitates, quibus illuſtrata eſt Dei potentia; eamque commemorationem vocat *inſipientiam*, ad quam ſit adactus [3] pſeudapoſtolorum improbitate, ob quos fuit illi neceſſe ſibi vindicare auctoritatem apoſtolicam, non quod ipſe delectaretur humana gloria; ſed quod expediret Euangelio, cujus diſpenſatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commiſſum erat munus prædicandi Euangelii. Tum & ſexum, & virginem, denique Ieſu matrem decebat ſummus pudor, ſummaque modeſtia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine neſciunt, putant *humilitatem* nihil aliud declarare, quam inſignem modeſtiam; cum interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum ſic referatur ad animum, ut vitium ſonet. LE. Etiamne in ſacris litteris? HI. Maxime. En tibi locum apud Paulum ad Coloſſ.

1 *At Paulus.*] Nempe 1 Cor. 15. ℣ſ. 9.

2 *Magnifice de ſe prædicat.*] Vide inter alia 2 Cor. 11. ℣ſ. 5. *Puto enim me nihilo inferiorem fuiſſe ſummis Apoſtolis, &c.* 2 Cor. 12. ℣ſ. 11. *Nulla in re inferior fui ſummis Apoſtolis, etiamſi nihil ſum.*

3 *Pſeudapoſtolorum.*] Capite enim undecimo 2 ad Cor. teſtatur ſe ingenti amore cogi erga Corinthios, ut laudes ſuas deprædicet, gratuitam operam ſuam illis impendiſſe, ne qua in re ſuperiores eſſent Pſeudoapoſtoli, quos longe antecellere ſe recenſet in iis quæ veræ ſunt laudis. Et ſequenti capite duodecimo profert revelationes ſibi divinitus factas, ob quas quum vere gloriari poſſit, nolit, infirmitatum ſuarum conſcius: ſed hanc ſibi neceſſitatem ineptiendi eos injicere, dum ſe adducunt ambitioſis hominibus, per quos à Chriſto abalienantur. Ita habent breviaria ſeu argumenta, capitibus his duobus in quæ autor digitum intendit, in Bibliis Tremellii præfixa.

loſſ.cap.11.[1] *Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum.* Nec heic eſt ἐν ταπεινώσει, quæ vox eſt in cantico Virginis, ſed ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Locus habet nonnihil obſcuritatis, fateor: ſed mihi videtur germanus ſenſus, quem accuratius docti adferunt, [2] *Ne ſitis tam humili, tamque abjecto animo, ut, cum ſemel dedicaveritis vos ipſos Chriſto ſalutis unico auctori, patiamini vobis perſuaderi, ab Angelis ſperandam eſſe ſalutem, quos quidam ſibi fingunt apparuiſſe. Sitis excelſo animo, ut etiamſi vere Angelus quiſpiam è cœlo veniens prædicet vobis aliud Euangelium, quam quod Chriſtus tradidit, ſit vobis execrabilis, velut Angelus impius & Chriſti adverſarius. Multo minus convenit vos eſſe tam demiſſis animis, ut iſtorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Chriſto. Ab uno Chriſto ſperare ſalutem, religio eſt; ab Angelis aut divis idem exſpectare, ſuperſtitio eſt.* Paulus igitur vult, humilis abjectique animi eſſe, ab illo ſublimi Chriſto, ad commenticias Angelorum apparitiones deſciſcere: demiſſi ingenii eſt, quorumlibet ſuaſu circumagi. Vides heic ταπεινοφροσύνην in vitium uſurpatam eſſe. LE. Quid ni videam? HI. Rurſus in eodem capite: [3] *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate.* Heic iterum ταπεινοφροσύνη vitium ſonat. LE. Palam eſt. HI. Atqui 1 Pet. v. uſurpatur pro virtute quæ contraria eſt ſuperbiæ, τὴν τα-

ταπειν-

1 *Nemo vos ſeducat.*] Textum ita vertit Beza: Coloſſ. 2. ℣ſ. 18. *Nemo adverſus vos rectoris partes ſibi ultro ſumat, in ſubmiſſione animi & religioſo cultu angelorum.* Tremellius habet: *Et ne quis velit per demiſſionem mentis culpabiles vos reddere, ut ſubjiciamini cultui Angelorum.*

2 *Ne ſitis tam humili.*] Adverſus primam ſpeciem corruptelæ diſputat eo in loco Apoſtolus, ait Beza, cujus exemplum proponit Angelorum cultum: quod falſæ religionis genus primum hac ratione refu:at, quod qui hujuſmodi cultum invehunt, ſibi trib:unt quod unius Dei eſt, nempe jus conſcientiarum religione obligandarum, quantumvis iſta videantur homines ad humiliter de ſe ſentiendum adducere. Stolida demiſſione animi, quum alioqui demiſſio etiam inter virtutes locetur: arrogantiæ enim iſti Angelorum cultores inſimulabant eos, qui recta ad Deum contenderent.

3 *Secundum præcepta, &c.*] Beza vertit: *Præſcripta ex præceptis & doctrinis hominum: quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario & ſubmiſſione animi.* Tremellius habet: *Mandata ſunt & doctrinæ filiorum hominis: & videntur quid ſit in illis ratio ſapientiæ per aſpectum ſubmiſſionis & reverentiæ Dei.* Graphica autem hæc Monachatus & Papiſmi deſcriptio.

1 Pro

ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε· [1] pro quo nos legimus, *humilitatem inſinuate*. Rurſum ad Phil. II. τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. id eſt, *Per animi modeſtiam unuſquiſque alium ſe* [2] *præſtantiorem exiſtimet*. LE. Docuiſti, ταπεινοφροσύνην uſurpari in utranque partem, cum apud Latinos *modeſtia* non uſurpetur niſi in laudem. Verum poteſne docere ταπείνωσιν accipi pro *modeſtia?* HI. Nihil abſurdi, ſi quis ad iſtum modum uſurpet. Nam & animo tribuere ſubmiſſionem aut demiſſionem pro modeſtia, nihil vetat. Cæterum, an in divinis literis ita poſitum reperiatur, neſcio. LE. Vide num apud divum Jacobum ita ſit uſurpatum, [3] *Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua, dives autem in humilitate ſua*. HI. Iſto quidem loco eſt ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνῃ. Quod ſi contendas heic *humilitatem* accipi pro *modeſtia*, conſequens eſt, ut *exaltationem* accipiamus pro *ſuperbia*, ac protinus gemina exiſtet abſurditas. Nam ut modeſtus non eſt, qui de ſua modeſtia gloriatur ac jactitat ſeſe; ita bis arrogans eſt, qui de ſua ſuperbia gloriatur. LE. Quid igitur ſibi vult Apoſtolus? HI. Commendat æqualitatem [4] inter Chriſtianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur ſublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ ſplendorem. Hic dives ſe demittit ad ſortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod glorietur: alter gaudet ſuis opibus ſublevari pauperum inopiam: alter glorificat Chriſtum, qui eam mentem

1 *Pro quo nos.*] Beza habet *ſubmiſſione animi eſſe intus ornati.* Tremellius: *Amicite vos intrinſecus demiſſione mentis unius erga alium.*

2 *Præſtantiorem exiſtimet.*] Beza vertit; *ex animi ſubmiſſione alii alios ſibi exiſtimantes præcellere.* Tremellius: *Unuſquiſque proximum ſuum tanquam præſtantiorem ſe reputet.*

3 *Glorietur autem, &c.*] Iiſdem verbis Jacobi locum c. I. ℣ſ. 9. 10. vertit Tremellius. Beza habet: *Porro frater qui eſt humilis conditionis, glorietur in ſublimitate ſua: qui vero eſt dives in ſubmiſſione ſui.*

4 *Inter Chriſtianos.*] Redit hic Apoſtolus, ait Beza in hunc locum, ad inſtitutum repetita propoſitione: exſultandum eſſe in cruce, utpote quæ nos non deprimat, ſed attollat. Antequam autem concludat, tradit doctrinam ſuperiori oppoſitam, quomodo videlicet proſperis rebus (ut quum omnium rerum copia ſuppetit) ſit utendum: ita nimirum ut nemo idcirco ſibi placeat, ſed eo magis ſit ab omni faſtu alienus.

tem inſpirarit divitibus. Le. Sed interim dives ille modeſtiæ laudem habet. Hi. Fortaſſe; ſed non ideo protinus ταπείνωσις ſignificat *modeſtiam*. Sunt enim qui venantes laudem ab hominibus, multa [1] pauperibus erogant. Quin potius uterque modeſtus eſt, ſi modo adſit ſincera pietas: dives, dum non gravatur ob Chriſtum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem ſibi habitum non inſoleſcit, ſed Chriſto gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controverſiam eſt, ταπείνωσιν in divinis libris frequentiſſime uſurpari pro *demiſſione*, ſive *dejectione*, quæ fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. III. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ*, [2] ταπεινώσεως. Item Pſal. IX. *Vide humilitatem de inimicis meis*, ταπείνωσιν. Rurſum CXVIII. *Hæc me conſolata eſt in humilitate mea*, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca ſunt complura, quæ longum ſit heic referre. Quemadmodum igitur μετριόφρων ταπεινὸς dici poſſet ὁ ταπεινόφρων, qui modeſto ſit animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, ſi quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην nos de ſcriptuæ uſu loquimur. Cæterum qui contendunt in cantico Mariæ ταπείνωσιν ſonare *modeſtiam animi*, quin eadem opera ſic interpretantur quod legimus Geneſ. XXIX. *Vidit Dominus humilitatem meam*, ταπείνωσιν. Lia non jactat ſuam modeſtiam, ſed, quod ob deformitatem minus eſſet cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. XXVI. *Et reſpexit humilitatem, & laborem, atque anguſtiam.* An non heic ταπείνωσιν appellat *afflictionem*? Le. Unde igitur iſtis in mentem incidit, ut *humilitatem* in Cantico interpretentur *animi modeſtiam*? Hi. Nihil aliud video cauſæ, niſi quod multi

1 *Pauperibus.*] Quales tempore Chriſti Pharisæi & hypocritæ, de quibus Matth. 6. ℣ſ. 2. *Itaque quum præſtabis eleemoſynam, ne curato buccina cani coram te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & plateis, ut gloriam conſequantur ab hominibus, amen dico vobis, retulerunt mercedem ſuam.*

2 Ταπεινώσεως.] Beza vertit; *Transfigurabit corpus noſtrum humile.* Tremellius: *Tranſmutabit corpus humilitatis noſtræ.*

multi Theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini ſermonis ſtudium, unà cum priſcis eccleſiæ doctoribus, qui ſine hiſce præſidiis ad plenum intelligi non queunt: præterea quod difficillimum ſit revellere, ſi quid penitus inſederit animo. Porro videas quoſdam tantum ſcholaſticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere ſcripturam, quam ad ſcripturæ regulam opiniones humanas corrigere. LE. At iſtuc abſurdius eſt, quam quod narrant de [1] regula Lesbia. HI. [2] Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit veſtigiis, ex [3] occaſione dictæ humilitatis meminit de ſuperbia. At [4] Theophylactus ſcriptor Græcus, qui ſua fere ex [5] probatiſſimis Græciæ ſcriptoribus hauſit, negat heic ταπείνωσιν accipi poſſe [6] pro virtute. LE. Ad iſtud probandum quid opus eſt auctoritate, cum ipſe ſenſus communis reſpuat eam interpretationem? HI. Recte dixiſti. Nam cum *modeſtia* ſit quodammodo [7] colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodeſtia eſt, ſi quis eam de ſe prædicet. Fatemur quidem, in ſanctiſſima Virgine virtutem hanc fuiſſe ſummam & incomparabilem;

1 *Lesbia regula agetur.*] Belg. *Men ſal niet nauw ſien.* Quoties præpoſtere, non ad rationem factum, ſed ratio ad factum accommodatur. Et cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur. Aut quoties princeps ſe moribus populi accommodat; cum contrà conveniat plebem ad principis arbitrium vitam inſtituere; ſi modo princeps ipſe ad honeſti regulam ac ſcopum reſpiciat.

2 *Beda monachus.*] Ob vitæ modeſtiam *venerabilis Beda* dictus, natione Britannus, claruit ſub Joanne VI. Pontifice, pro barbarie iſtius ſæculi Græce Latineque ſic ſatis eruditus.

3 *Occaſione.*] Inter alia monumenta etiam reliquit Beda Commentationes in Lucam: eas in Euangelii 1. cap. ℣ſ. 48. taxat hic Eraſmus.

4 *Theophylactus.*] Archiepiſcopus Bulgariæ recentior inter Græcos Theologos & ſuccinctæ dictionis ſtylo familiarior: doctus ſatis pro ſæculo illo in quo vixit.

5 *Probatiſſimis Græciæ.*] Sic eſt: quæ non abſque diſcentium faſtidio prolixe tradiderant, ille collectis undiquaque floribus in compendium contraxit. Inprimis tamen ex Chryſoſtomo tanquam aureo fonte maxime aureas hauſit interpretationes: ita ut in explanandis Euangeliis compreſſe protulerit quod ille ſinuoſis voluminibus explicaverit.

6 *Pro virtute.*] Verba ejus ſic ſonant: *Virgo certior reddita de cœtu, glorificat Deum, illi miraculum attribuens, non ſibi. Ille enim, dixit, reſpexit in me humilem, non ego ad illum reſpexi. Ille me proſequutus eſt miſericordia, ego illum non quæſivi.*

7 *Colophon.*] Finis, perfectio.

bilem; (Chriſtum ſemper excipio;) ſed hoc ipſo ob modeſtiam laudabilior eſt, quod eam ipſa non laudat, ſed agnoſcens ſuæ conditionis humilitatem, myſterii magnitudinem adſcribit miſericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modeſtiam meruit fieri mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum eſſe: verum quæ tandem modeſtiæ ſpecies eſt, puellam hoc de ſe prædicare? Le. Quin & ipſe cantici tenor declarat, illam de ſua indignitate loqui; eoque ſic orditur: *magnificat anima mea Dominum.* At qui dicit, merui fieri mater Dei per modeſtiam, ſe magnificat, non Dominum. Mox ſubjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ecce*, ſignificat rem ſubitam & inexſpectatam. Non exſpectat autem ſummum honorem, qui ſe nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, ſi contingat quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, ſe hoc nomine felicem appellandum, quod à Mecœnate in amicorum numerum adoptatus eſſet. Hi. Quam ob rem? Le. Quia judicio fuit aſcitus, non gratuito favore. Mecœnas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. Hi. Eodem pertinet, quod ſequitur, [1] *Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.* Non dixit, fecit mihi magna, quia me dignam judicavit, ſed, *quia potens eſt*, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit ſuo favore dignos; & ideo ſanctum nomen ejus: *ſanctum* dixit glorioſum. Quantum autem noſtris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum, illius potentia per noſtram imbecillitatem perficitur. Mox in [2] eo verſu, *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles*; non eſt ταπεινόφρονας, ſed ταπεινούς, hoc eſt, *contemtos* juxta mundum; ut opponatur *potentibus*. Hunc verſiculum juxta Propheticæ eloquutionis morem declarat ſequens, *Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes.* Quos modo dixera:

1 *Quia fecit mihi, &c.*] Vide apud Lucam c. 1. ℣. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. & Commentationes Marlorati aliorumque in idem Canticum Manz.

2 *Eo verſu.*] Exſtat locus 2 Cor. 12. ℣. 9.

1 *Decla-*

xerat *humiles*, heic appellat *eſurientes*, hoc eſt, tenues: quos modo *potentes*, heic *divites* vocat. Proximo verſu fit mentio miſericordiæ, ſeſe per omneis orbis nationes profundentis. In extremo verſu prædicat fidem Dei in promiſſis, *Sicut locutus eſt, &c.* Toto cantico prædicatur gloria, hoc eſt, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla eſt meritorum mentio. LE. Sed ut potentiam ac divitias comitatur ſuperbia, ita paupertas docet modeſtiam. HI. Non equidem inficior, iſtuc interdum accidere; ſed videas plerunque pauperes arrogantiſſimos: ſi negas, objiciam Merdardos multos. Verum demus eſſe quod non eſt perpetuum: non jam agitur qualis fuerit ſacratiſſima Jeſu mater, ſed qualia de ſe prædicarit in hoc cantico. LE. Demiror iſtorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irriſi, non reſipiſcant. HI. Quoties moniti ſunt, [1] *declamationem* eſſe ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi ſolitam; & tamen iſtis *declamatio* nihil aliud eſt, quam ſacra concio. Quoties inclamatum eſt illis, *cœlibem eſſe*, quiſquis uxorem non habet, etiamſi [2] ſexcentas alat concubinas: & tamen *cœlibatus* iſtis nihil aliud eſt, quam continentia & caſtitas. Idem uſu venit de *humilitate*, aliiſque ſimilibus quamplurimis. LE. Unde ſtupor tam pertinax? HI. De Merdardis reſpondeo. Non dederunt à puero operam litteris; nec eſt illi præceptorum aut librorum copia, & ſi quid iſtiuſmodi facultatis obrigit, malunt abdomini impendere. Sacroſanctam illam veſtem exiſtimant abunde ſufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Poſtremo putant nonnullam eſſe religionis partem,

1 *Declamationem.*] Calepino definiente, *declamatio* eſt domeſtica exercitatio ſeu ſcholaſtica, qua futuri Oratores ſeriis cauſis ſolent præludere, parandæ eloquentiæ cauſa vel locupletandæ. Solebant enim cauſas acturi domi prius præmeditari ea quæ in foro eſſent dicturi. Pueris quoque in ludis ficta quædam themata ſolebant præſcribi, quibus ſe præexercerent, & ad eloquentiam viam ſternerent.

2 *Sexcentas alat.*] Imo perfricta fronte affirmant Pontificii, ſatius eſſe clerum ſuum meretricibus operam dare, quam matrimonii vinculis innecti.

partem, ſi cum ſuo [1] Franciſco ne Latine quidem loqui ſciant. LE. Profecto plurimos novi, qui iſta ex parte belle referant inſtituti ſui principem, qui *caperonem* dixit pro galero, opinor & [2] *veſtimentibus* pro veſtibus. At Franciſcus conſtanter recuſavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit Benedictus & Dominicus. Nunc iſti [3] cum ſuis veſtimentibus non abhorrent à galero [4] Cardinalicio. HI. Quid ais? imo ne à corona quidem triplici. Et humiles illi pauperis Franciſci filii porrigunt calceos ſuos ſummis [5] orbis monarchis oſculandos. LE. Jam ſi fuiſſet facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? HI. Nihil, ſi *vilem* intelligas, qui parvo æſtimatur apud homines; aut qui ſibi videtur contemtibilis. Sed quid opus excuſare quod dictum non eſt? LE. Non puduit Merdardum ad iſtum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentiſſima monarcharum ſynodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Eraſmicas lucubrationes evolverant? HI. Puduit, ais? Imo ſibi viſus eſt ſcurra [6] rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc eſt quartum Merdardorum votum, longe tribus

1 *Franciſco.*] Franciſcus enim homo plane idiota, nec Latine nec Græce callebat. Ejus ſtuporem indicat Buchananus:

Quod quamvis aſinis membroſior omnibus eſſet,
Et Venerem in nulla perdomuiſſet equa:
Tot tamen haud multis multos genuiſſet in annis,
Quot nec umbriferis Mænala celſa jugis.

2 *Veſtimentibus.*] De Monachorum Barbarie, præcipue ſuperioribus ſæculis teſtantur hodieque literaria monumenta, tot mendaciis, tot ſolœciſmis, tot Barbariſmis & putidis nugis referta; ut mirum ſit quod non interierint ſimulac nata eſſent. Sed carbones hos pro theſauris accurate in monaſteriis reſervarunt Monachi, ut moverent riſum ævo cordatiori.

3 *Cum ſuis.*] Vide de Franciſco, Benedicto, Dominico honorem presbyteri recuſantibus Rodolphum Hoſpinianum.

4 *Cardinalicio.*] Sic eſt, non enim ex Franciſcanis, Dominicanis & Benedictinis Epiſcopi & Cardinales modo creantur, ſed & ipſi Pontifices. Ita inter alios Clemens ſextus profeſſione Benedictinus erat, ut & Urbanus V. Alexander V. Franciſcanus, ut & Sixtus IV. Benedictus XI. Dominicanus.

5 *Orbis monarchis.*] Imo honoris loco exhibetur, ſi monarchis oſculo contingere liceat ſacerrimos Antichriſti pedes.

6 *Rem palmariam, &c. dignam.*] Palmarium facinus, apud Terent. pro inſigni, ac quod triumpho ac palma dignum: vel quod in palma eſt, hoc eſt, in laude.

I Illis

bus [1]illis religioſius, *Nihil omnino pudere.* LE. Iſtius profecto plerique ſunt obſervantiſſimi. HI. Nec erat ſimplex mendacium. Primum Mariæ canticum, ut eſt à Luca ſcriptum, manet intactum. Quî vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* immutata non eſt; nec ulla uſquam vilitatis mentio. Poſtremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod ſcripſit Lucas, ſed explicat. LE. Video triplex mendacium effronte ſcurra dignum. HI. Mane: Nondum audiſti, quod eſt omnium impudentiſſimum. LE. Etiamne amplius? HI. Vociferabatur, doctorem illum aſinum fuiſſe principem auctorem & anteſignanum univerſi tumultus, quo nunc concutitur orbis Chriſtianus. LE. Quid ais? HI. Huic imputandum quod tot ſectis diſſcinditur eccleſia, quod ſacerdotes ſpoliantur decimis, quod contemnuntur epiſcopi, quod ſacroſanctæ Pontificis majeſtati paſſim oppeditur, quod agricolæ vetus [2]gygantum exemplum inſtaurarunt. LE. Iſta publicitus? HI. Magnis clamoribus. LE. Atqui longe ſecus exiſtimant, qui Eraſmi libros attentius introſpiciunt. Horum plurimi fatentur ſe ex illius lucubrationibus hauſiſſe veræ pietatis ſemina. Totum hoc incendium per monachos ortum, per eoſdem huc uſque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quam ſi [3]oleum, quod

1 *Illis religioſius.*] Tria vota Monachorum perperam caſtitas, cæca obedientia & voluntaria paupertas: quartum addit auctor votum nempe impudentiæ.

2 *Gygantum.*] Deſignat bellum Ruſticorum in Suevia circa annum vigeſimum octavum ſæculi decimi quinti. Id hoc modo deſcribit Joannes Cluverus: Teterrimam notam prædicationi Evangelii inuſſit ruſticorum rabies, qui ejus prætextu omnia libera eſſe debere contendebant, arreptaque occaſione à ſervitiis; quibus à pleriſque Magiſtratibus premebantur, confluebant in Sueviam armati, nihil non vi expreſſuri à principibus. Lutherus eos revocare à ſeditione conatus, cum inſanabiles comperiſſet; acri ſcripto damnavit eorum inſaniam. Illi tremendo Dei judicio conglobati, pellunt nobiles, arces diruunt, reſiſtentes quoſcumque, rabidorum inſtar canum, laniant. Sed à Sueviæ fœderatæ Duce Truxeſio, cæſi ſunt ad Ulmam, inde in Franconia & paſſim ad quinquaginta millia; auctor lento igni aſſatus eſt. De Gygantum autem bello deos cœlo depellere conantium videantur Poëtarum fabulæ.

3 *Oleum addere camino.*] Pro eo quod eſt, malo fomentum ac veluti alimoniam ſuppeditare, quo magis ac magis augeſcat. Belg. *Pick in 't vier.*

quod ajunt, addant camino. HI. Vides, [1] ὡς κάκιστον θηρίον ἐστὶν ἡ γαστήρ. LE. [2] Rem acu tetigiſti. Illi nimirum expedit, in populo Chriſtiano ſuperſtitionis eſſe quam plurimum, pietatis qûam minimum. Sed quid concio? ferebatne Cumanum aſinum, tam inſolenter rudentem è ſuggeſto? HI. Quidam mirabantur quid accidiſſet homini. Qui [3] ſtomachi erant impatientioris, ſurgebant, atque è templo abibant, ſubmurmurantes, *Venimus huc audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis evomit meras [4] ſycophantias.* In his erant etiam non paucæ mulieres. LE. Atqui ſolet hoc genus mire deditum eſſe iſti ſodalitio. HI. Vera prædicas; ſed cœperunt & fœminæ ſapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam ſubſibilare. LE. Non curat aſinus ſibila; oportuit talem [5] rabulam putribus ovis aut ruderibus è ſuggeſto deturbare. HI. Non deerant qui hoc illo dignum exſtimarent; ſed cohibebat illos loci reverentia. LE. Sed loci religio non debet his opitulari, qui locum ſcelere profanarunt, veluti qui in templi ſeptis occidunt hominem, non æquum eſt ut illic habeant [6] aſylum: itidem qui in ſacris concionibus & loci religione, & populi patientia ſtolide abutitur, huic non oportet eſſe præſidio, quod ipſe ſua temeritate profanavit. Laudatus eſt à priſcis ille, qui eum non habuit pro Conſule, cui ipſe non eſſet Senator:

nec

1 Ω῾ς κάκιστον, &c.] Id eſt, *ut peſſima beſtia eſt venter.* Et illos qui alioquin omnia ventris gratia faciunt, lingua abutentes; Græci γλωσσογάστορας appellant.

2 *Rem acu tetigiſti.*] Adagium hoc, de quo alias fuſius, non inficete his verbis Belgæ exprimunt: *Ghy hebt de Spijcker op ſijn hooft gheſlagen.*

3 *Stomachi erant.*] Stomachi impatientioris dicitur, qui ſe ipſum difficulter coërcet, quin in iram erumpat. Hinc & ſtomachari, pro indignari.

4 *Sycophantias.*] Συκοφαντία mendacium, calumnia, *Sycophanta* proprie delator eorum qui ficos ex Attica exportabant.

5 *Rabula.*] Qui clamoſa & verboſa cum acrimonia cauſas forenſes agit, à rabie vel radendo ſic dictus.

6 *Aſylum.*] Ἄσυλα loca inviolabilia & conſecrationis lege tuta à direptione, ex quibus nefas reum rapere: hinc & nomen, nempe ab α privato & συλάω rapio. Deus apud Iſraëlitas aſyla inſtituerat, ſed quam longe diverſa à noſtris & præcipue Pontificiorum: quorum ſingula templa tuta receptacula ſunt homicidarum & latronum.

1 Si

nec par eſt, ut populus eum habeat pro Eccleſiaſta, cui ipſe non eſt concio. HI. Metuunt fulmen epiſcoporum: [1] *Si quis inſtigante diabolo, &c.* noſti legem. LE. Sed prius in tales rabulas epiſcopi debebant [2] vibrare fulmen. HI. Metuunt & illi. LE. Quos? HI. Illos ipſos rabulas. LE. Quam ob rem? HI. Ob hoc ipſum, quod rabulæ ſunt. LE. Apoſtoli non metuebant regum & præſidum minas; & iſti metuunt unum mendicum? HI. Sed ob iſtuc ipſum magis formidandi, quod mendici ſunt: quod eripiatur non habent, quo lædant habent. Abi tu ſodes [3] ad veſparum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res ſi tibi bene ſucceſſerit, redito ad me, & epiſcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentiſſimi [4] Chriſtianæ ditionis monarchæ reverentur, fortaſſis & metuunt? LE. Nec mirum: eſt enim Chriſti [5] vicarius. HI. At [6] Alexander ſextus, vir nec ſtultus, [7] nec indoctus, fertur ita loqui ſolitus, ſe malle è ſummis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium. LE. Omitte pontifices. Cum iſtius ſcele-

1 *Si quis, &c.*] Canon eſt in Decretis, quo excommunicantur, qui in Monachos & ſacerdotes manus injecerint.

2 *Vibrare fulmen.*] Fulmen nempe excommunicationis:

3 *Ad veſparum & crabronum, &c.*] Hinc dicimus *Irritare crabrones*, hoc eſt, eos provocare, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Eſt autem crabro inſecti genus, affine veſpis, pertinaciſſimum, aculeoque peſtilentiſſimo. Belg. *Een horſele.*

4 *Chriſtianæ.*] Secundum Paulinum vaticinium, 2 Theſſ. 2. ℣ſ. 3. 4. *Homo ille peccati, filius ille perditionis, ſeſe opponens ille & efferens ſupra quicquid dicitur Deus aut numen: adeo ut in templo Dei tanquam Deus ſedeat præ ſe ferens ſe eſſe Deum.*

5 *Vicarius.*] Nihil minus, non enim Scriptura ullum *vicarium* agnoſcit, ſed *Antichriſtus* eſt, ipſo Pontifice Romano Gregorio I. teſte: Ego, ait ille, fidenter dico, quia quiſquis ſe univerſalem ſacerdotem vocat vel vocari deſiderat, in elatione ſua *Antichriſtum* præcurrit.

6 *Alexander ſextus.*] Erat natione Hiſpanus, patria Valentinus, Rodericus Borgia ante nominatus, Calixti Papæ tertii ex ſorore nepos (ſi non ſpurius) nonnullorum Cardinalium opera Pontificatum adeptus.

7 *Nec indoctus.*] Ex epitaphio quod ipſi ſcripſit Sannazarius mores & vitam ſceleſtiſſimi hujus nebulonis eſt cognoſcere. Ita habet:

Sævitia, inſidiæ, rabies, furor, ira, libido,
Sanguinis & diri ſpongia, dira ſitis,
Sextus Alexander jaceo, hic jam libera gaude
Roma: tibi quoniam mors mea vita fuit.

1 Tum

ſceleris rumor ad aures principum, qui [1] tum Auguſtæ erant, dimanaſſet, non eſt ſumptum de homine ſupplicium? Hi. Indigne tulerunt omnes, ſed præcipue [2] Rex Ferdinandus, & hujus [3] ſoror Maria, fœminarum hujus ſæculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, [4] Balthaſar Epiſcopus Conſtantienſis. Objurgatus eſt graviter eccleſiaſtes, ſed à nullo acrius, quam à Ioanne [5] Fabro Epiſcopo Viennenſi. Le. Quid objurgatio? aſinus non ſentit niſi fuſtem. Hi. Præſertim ſi in ventrem ingeras. Sed quid illi ſtolido feciſſent principes, longe gravioribus curis occupati? Le. Certe ſubmoviſſent à concionandi munere, & ſuam illi benignitatem ſubtraxiſſent. Hi. At artifex ille pus ſuum in ipſam concilii diſſolutionem diſtulerat, cum jam alioqui foret abeundum. Le. Iſto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. Hi. Itaque dimiſſus eſt à rege Ferdinando, ſed bene paſtus. Nam objurgatio ne tantillum quidem detraxit hominis obeſitati. Le. Franciſcus dicitur [6] concionatus ſororibus avibus; iſte dignus videtur qui concionetur fratribus, aſinis ac ſuibus. Sed quo ſe contulit? Hi. Quo niſi ad ſuos gregales, à quibus ex-

1 *Tum Auguſtæ.*] Paulo ante Auguſtæ deſcriptionem, & conventus, quem Carolus V. ob res in Germania turbatas ibidem indixerat, dedimus.

2 *Rex Ferdinandus.*] Anno vigeſimo ſeptimo ſæculi decimi quinti in locum Ludovici Rex Hungariæ & Bohemiæ factus, & quadriennio poſt etiam Romanorum. Tandem anno quinquageſimo quinto ipſum imperium à fratre illi traditum.

3 *Soror Maria.*] Maria hæc filia Philippi & Joannæ, ſoror Caroli V. & Ferdinandi, Ludovico Hungariæ Regi nupta, poſt mariti obitum Caroli nomine Provincias Belgicas viginti quatuor annos ſumma cum laude rexit.

4 *Balthaſar Epiſcopus.*] Fuit hic Balthaſar in ordine ſeptuageſimus ſextus Epiſcopus Conſtantienſis, præfuitque menſes quindecim: exceſſit Treviri. Conſtantia autem quibuſdam à Conſtantio Conſtantini patre, aliis ab ejus filia ſic dicta, ſita inter Acronium & Venetum lacum.

5 *Fabro Epiſcopo.*] Erat hic Joannes Faber ex Leukirch, natione Suevus, Epiſcopus Viennenſis nonus, Ferdinandi Regis Confeſſarius promotus ad epiſcopatum anno 1531. obiit anno 1541. Vienna autem ad Danubii ripam dexteram ſita, Ptolemæo Juliobona, totius Germaniæ adverſus Turcas propugnaculum.

6 *Concionatus.*] Ita narrant, ut ante dictum, vitæ Franciſci ſcriptores; addentes & illud miraculum, quod nempe poſt reverenter auditam concionem à Franciſco cum benedictione dimiſſæ, in quatuor mundi partes gratiſſimis concentibus ſunt diſperſæ: ut indicarent novam ipſius ſectam per totum orbem ſimiliter diſperſam iri.

I Naber-

exceptus eſt ovatione ob rem ſtrenue feliciterque geſtam, & inter pocula, pro, Io triumphe, cantatum eſt, *te Deum laudamus*.. LE. Digniſſimus eſt iſte Merdardus, qui funem in collo geſtet potius quam in lumbis. Sed quid imprecemur iſti ſtolido gregi, qui tales fovet pecudes? HI. Vix invenias quod illis imprecèris malum gravius, quam ipſi accerſunt ſibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt ſeſe, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficacius quam quiſquam poſſit hoſtis. Sed non eſt Chriſtianæ mentis, cuiquam imprecari male; illud potius optandum, ut clementiſſimus rerum formator & reformator (qui ex [1] Nabuchodonoſor homine fecit bovem, & rurſus ex bove fecit hominem, quique aſinæ [2] Balaami dedit hominis linguam) omnes Merdardi ſimiles vertat in melius, detque illis & mentem, & linguam viris Euangelicis dignam.

1 *Nabuchodonoſor.*] Idem & Nebucadnerzar, id eſt, prophetans *iſtiuſmodi anguſtias*, potentiſſimus Rex Babylonis: Vide de eo Dan. 4. & Joſephum Antiquit. lib. 10. cap. 11.

2 *Balaami.*] Idem & *Bileam*, id eſt, confuſus populus, ariolus filius Behor ſeu Boſor. Vide Num. 12. ℣ſ. 5. Deut. 23. ℣ſ. 4, 5. Joſ. 24. ℣ſ. 9, 10.

PHILODOXUS.

[1] PHILODOXUS, SYMBULUS.

PH. FElix auſpicium interpretor occurſum tuum, Symbule. SY. Utinam ſit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam eſſe felix! PH. Quid auſpicatius, quam ſi quis deus occurrat homini? SY. Equidem nihil iſtoc exiſtimarem auſpicatius, etiamſi ſexcentæ volitent [2] noctuæ. Sed quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule. SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam feci pili. PH. Si non fallit [3] proverbium, deum eſſe quiſquis juvat

1 *Philodoxus.*] Amator gloriæ, qui famam venatur. *Symbulus*, conſiliarius. Gr. σύμβουλος.

2 *Noctua.*] Noctuæ volatus apud Athenienſes felix & bene ominatus fuit.

3 *Proverbium.*] *Homo homini Deus.* Antiquitas enim nihil aliud exiſtimabat eſſe *Deum*, quam prodeſſe mortalibus: unde factum, ut & hominibus *Dei* vocabulum attributum ſit.

1 *Cætera.*]

juvat mortalem, tu mihi deus eſſe potes. SY. De fide proverbii viderint alii; ego certe perquam lubens amico profuero, ſi queam. PH. Non eſt quod metuas, Symbule; haud peto mutuum: ſacra res eſt conſilium; eo tantum me juva. SY. Atqui iſtuc ipſum eſt petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeare debet, quemadmodum & [1] cætera omnia. Sed quid eſt rei, in quo meum deſideras conſilium? PH. Piget obſcuritatis; cuperem eſſe celebris, commonſtra viam. SY. En tibi compendiariam. Imitare [2] Eroſtratum, qui incendit templum Dianæ; aut huic ſimillimum [3] Zoilum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile deſigna, & [4] ἀοίδιμος eris cum [5] Cercopibus ac Neronibus. PH. Famam ex ſcelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honeſti. SY. Talem igitur te præſta, qualis optas prædicari. PH. At multis egregia virtute præditis, non contigit nominis celebritas. SY. Iſtuc an verum ſit, neſcio: attamen ſi id eve-

1 *Cætera.*] Secundum illud, Amicorum omnia ſuot communia.

2 *Eroſtratum.*] Eroſtratus nebulo ſceleſtiſſimus, qui cum nomeo ſibi comparare neſciiet virtute, abominabili facinore id conſequi tentabat. Incendit ergo Dianæ templum, ratus hoc pacto nomen ſuum hiſtoriis inſertum iri: quamquam autem Græciæ civitates unanimiter caverant ne quis idem nomen annalibus inferret, palam nihilominus factum eſt. Erat Epheſinæ Dianæ templum inter ſeptem orbis miracula: ubi & ab Ethnicis celebratur magno hooore Dianæ ſimulachrum cœlo clapſum, ut iidem tradebant.

3 *Zoilus.*] Zoilus ſophiſta Homerum libris adverſus eum ſcriptis lacerare eſt auſus: unde ὁμηρομάστιξ cognomen accepit. Librum ſuum Ptolemæo Regi obtulit. In Græciam autem reverſus de Scironiis ſaxis præceps datus. In eundem ita Ovidius:

Ingenio magni livor detrectat Homeri:
Quiſquis es ex illo, Zoile, nomen habes.

4 Ἀοίδιμος, &c.] Id eſt, celebratus, is proprie qui decaotatur paſſim. *Cercopes* autem fratres fuere improbitate & malitia celeberrimi. Lege proverbium, *Vide ne in Melampygum incidas.* Belg. *Siet dat ghy niet te cloppenburch komt.* In laſcivos & injurioſos homines quadrat. Eſt autem comminantis, ne quando iocidant in eum, qui malefactorum pœnas de iis ſumat. Porro Melampygus Græcis ſignificat eum, qui nigro ſit podice; quo quidem cognomeoto notatus eſt Hercules, & fortes ac ſtrenuos μελαμπύγους vocare conſueverunt.

5 *Cercopibus.*] Hinc proverb. *Cercopum cœtus.* De conciliabulo coovectuque verſutorum & improborum hominum. Narrant enim Cercopes quoſdam Epheſi fuiſſe, notæ fraudulentiæ viros; qui ſuis dolis conati ſunt, ipſi etiam Jovi imponere.

1 *Ari-*

eveniat, quod ais, ipſa virtus abunde magnum ſui præmium eſt. PH. Vera prædicas, planeque philoſophice. Veruntamen, ut ſunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum eſſe virtutis; quæ non aliter gaudet agnoſci, quam ſol amat lucere, vel ob hoc ipſum, ut & proſit quam plurimis & quam plurimos ad ſui pelliciat æmulationem. Poſtremo non video quam poſſeſſionem ſpecioſiorem parentes liberis ſuis relinquere poſſint, quam honeſti nominis immortalem memoriam. SY. Ut video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone litteris omnium celebratos, [1] Ariſtidem, [2] Phocionem, [3] Socratem, [4] Epaminondam, [5] Scipionem Africanum, [6] Catones, Seniorem & Uticenſem, [7] M. Brutum, & horum ſimiles, qui belli domique de Republica quam optime mereri ſtuduerunt. Heic eſt enim feraciſſimus gloriæ campus. PH. Verum inter iſtos celebres, Ariſtides [8] oſtraciſmo juſſus eſt ſolum vertere; [9] Phocion & [10] Socrates biberunt

1 *Ariſtidem.*] Ariſtides Lyſimachi filius, Themiſtocli æqualis, cum quo de principatu contendit, cognomento *Juſtus.*

2 *Phocionem.*] De Phocione ita Nepos: Phocio Athenienſis etſi ſæpe exercitibus præfuit, ſummoſque magiſtratus cepit, tamen multo ejus notior integritas eſt vitæ quam rei militaris labor. Cognomento *bonus* dictus.

3 *Socratem.*] Socrates Sophronici ſtatuarii & Phanaretæ obſtetricis filius, Philoſophus Athenienſis, vir inter Ethnicos optimus, ſi quiſquam.

4 *Epaminondam.*] Erat hic Polymi filius, Thebanus.

5 *Scipionem Africanum.*] Dictus eſt autem *Africanus*, quod bello Punico in Hiſpania victor, Africam adortus, Carthaginem vectigalem fecit & Annibalem vicit.

6 *Catones.*] Senior idem & Major reſpectu Minoris, nempe Uticenſis, cui cognomen ab Utica civitate Africæ, ubi poſt Pharſalicam cladem reliquias Pompejani exercitus contraxit & tandem ſibi manus intulit.

7 *M. Brutum.*] Eſt hic M. Brutus Porciæ Catonis filiæ maritus, unus ex Cæſaris Dictatoris interfectoribus.

8 *Oſtraciſmus.*] Talis ex urbe dimiſſio, quæ fiebat à populo, miſſis in urnam teſtulis. Athenis enim is mos erat, ut per decennium ii cogerentur abeſſe ab urbe, quorum potentia & gratia & opes ſuſpectæ erant, ſiquidem eos ſex millibus aut majore numero teſtularum damnari contigiſſet: infrà illum numerum damnati non cogèbantur abire. Teſtulæ illæ erant loco calculorum, quibus ſuffragium teſtabantur.

9 *Phocion.*] Idem teſtatur Nepos, nempe de Phocione, more Athenienſium (agebant illi hoc cicuta) ſupplicium publice ſumtum. Et ſubjungit: In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo auſus ſit eum liber ſepelire. Itaque à ſervis ſepultus eſt.

10 *Socrates.*] Accuſatus erat Socrates ab Anyto, Melito & Lycone, quod de

berunt cicutam; [1] Epaminondas capitis eſt poſtulatus, quemadmodum & [2] Scipio: Cato ſenior quadragies reus cauſſam dixit; Uticenſis ſibi mortem conſcivit; itidem [3] Brutus. Ego gloriam optarem nulla invidia contaminatam. SY. At iſtuc ne Herculi quidem filio conceſſit Iupiter. Nam poſt tot monſtra virtute domita, cum [4] excetra fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinaciſſimum. PH. Ego [5] Herculi ſuos glorioſos labores nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honeſtum nomen nulla invidia contaminatum. SY. Vis, ut video, ſuaviter vivere; eo metuis invidiam, nec id injuria, [6] *κάκιστον γάρ ἐστι θηρίον*. PH. Sic eſt. SY. Ergo [7] *λάθε βιώσας*. PH. At iſtuc eſt mortuum eſſe, non vivere. SY. Intelligo quid affectes. In ſole clariſſimo [8] verſari gaudes, abſque umbra. PH. Iſtuc quidem fieri non poteſt. SY. At nihilo magis fieri poteſt, ut gloriam conſequaris nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro ſequitur gloria, gloriam comi-

Diis male ſentiret. Rogatus ergo à judicibus, qua pœna ſe dignum cenſeret: ut in Prytaneo ex publico alar, reſpondit. Hoc dicto exacerbati judices, ad bibendam cicutam damnarunt.

1 *Epaminondas.*] Evaſit tamen Epaminondas, quippe non renuens capitis pœnam, modo hæc illi ſepulto aſſcriberentur à Thebanis; Epaminondas à Thebanis morte multatus eſt, quod eos coëgit apud Leuctram ſuperare Lacedæmonios, quos ante ſe Imperatorem nemo Bœotiorum auſus fuit aſpicere in acie: quodque uno prælio non ſolum Thebas ab interitu retraxit, ſed etiam univerſam Græciam in libertatem vindicavit. eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii ſatis haberent, ſi ſalvi eſſe poſſent: neque prius bellare deſtitit, quam Meſſene conſtituta urbem eorum obſidione clauſit. Hæc Nepos. Et ita abſolutus eſt Epaminondas.

2 *Scipio & Cato.*] De Scipione & Catone conſule Latinos Hiſtoricos. Cato autem quadragies quidem, teſte Plinio lib. 7. cap. 27. cauſam dixit, ſed ſemper abſolutus.

3 *Brutus.*] De morte Bruti hujus ita ſcribit Plutarchus: Stratonem proxime aſſiſtere jubens, ſtricti gladii manubrium utraque manu ſuffulciens, in mucronem incubuit.

4 *Excetra.*] Excetra hydra appellata eſt, quod uno capite abſciſſo, plura excreſcerent.

5 *Herculi ſuos.*] Labores Herculis vulgo recenſentur triginta quatuor.

6 Κάκιστον, &c.] Id eſt, Peſſima enim fera eſt.

7 *Λάθε βιώσας.*] Id eſt, Sic vive, ut nemo te ſentiat vixiſſe. Juxta illud Senecæ: *Ætas per tacitum fluat. Sic cum tranſierint mei Nullo cum ſtrepitu dies, Plebejus moriar ſenex.*

8 *Verſari.*] Ovidii verſus ſunt: *Utque comes radios per ſolis euntibus umbra eſt: Cum latet hic preſſus nubibus, illa fugit.*

1 Senex

comitatur invidia. PH. Atqui poſſe gloriam abſque invidia contingere, docet nos [1] ſenex ille Comicus; *Ita ut facillime ſine invidia laudem* [2] *invenias, & amicos pares.* SY. Si iſta laude contentus es, quam tulit Pamphilus adoleſcens, obſequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes aſſequendi quod expetis, unde decerpſiſti ſententiam. In omni re memento; [3] *Ne quid nimis.* ſed tamen mediocriter omnia: eſto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne ſis præfractus, tuæque ſententiæ nimium tenax, ſed aliorum ſtudiis temet accommoda: nulli lædas os, ſed comem te præbeas omnibus. PH. Adoleſcentiæ favent plerique, nec magni negotii ſit tum iſtam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per univerſum orbem reſonet, quodque cum ætate ſemper fiat illuſtrius, atque à funere tandem clarius eluceſcat. SY. Equidem laudo generoſam iſtam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum ſi cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus eſt, negligere gloriam: & ſumma laus eſt, non ambire laudem, quæ magis ſequitur fugientem. Videndum eſt igitur, ne, quo impenſius iſta ambis, hoc fruſtrere magis. PH. Non ſum Stoicus [4] ἀπαθὴς, tangor humanis affectibus. SY. Si te profiteris hominem, nec ea recuſas quæ ſunt humanæ ſortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Noſti enim [5] Theocriticum illud non minus vere quam ſcite dictum, *Jovem nec pluvium, nec ſerenum, placere omnibus.* PH. Non eſt for-

1 *Senex ille Comicus.*] Verba ſunt Simonis ad Soſiam Act. 1. Scen. 1. apud Terentium.

2 *Invenias.*] Invenire & reperire, teſte Mureto, ut apud Græcos εὑρεῖν, eleganter, ponuntur pro eo quod eſt adipiſci & lucrifacere.

3 *Ne quid nimis.*] Modum in omnibus rebus ſervandum docet adagium, Et veteres μηδὲν ἄγαν tanti fecere, ut ad autorem Apollinem referrent. Vide ſuperius annotata.

4 Α᾿παθὴς.] Id eſt expers affectuum. Stoici ita dicti à Stoa porticu, ubi Zeno autor ſectæ Stoïcæ docebat, in virum ſapientem ullos affectus cadere negabant. Vide Senecæ Tractatum de Conſtantia Sapientis, ſive quod in Sapientem non cadit injuria.

5 *Theocriticum.*] Eſt ille Poëta Syracuſanus, Bucolicorum Scriptor, qui ſub Ptolemæo Lagi filio viguit.

fortaſſis ignis abſque fumo; ſunt tamen [1] ἄκαπνα. Si non poteſt obtineri, quin aliqua livoris nubecula obſcuretur hominis gloria, arbitror tamen eſſe rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiæ ſit admixtum. Sy. Eas igitur tibi vis commonſtrari? Ph. Percupio. Sy. Modice virtutem exere, & minus gravaberis invidia. Ph. At gloria niſi ſit inſignis, non eſt gloria. Sy. Ecce tibi certiſſimam viam. Deſigna præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum [2] Codris, [3] Menœceis, [4] Iphigeniis, [5] Curtiis ac [6] Deciis:

Paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit.

Ph. Equidem, ut ingenue quod res eſt fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honeſti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum, vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. Sy. Age, non te ſuſpendam amplius. Certiſſima ad illuſtre nomen eſt via, bene mereri, cum privatim de ſingulis, tum publicitus de univerſis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas ſic temperanda eſt, ne cogaris ab aliis rapere quod aliis ſuppedites. Nam ex hujuſmodi largitionibus plus odii naſcitur apud probos, quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari, infamia verius eſt quam gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ conſtat officiis, fundum non habet: imo quo largius hinc hauritur, hoc ſcatet uberius. At heic multæ res ſunt, quæ & invi-

1 Ἄκαπνα.] Digna ſunt quæ dum cremantur, fumum non faciunt, ab α privat. particula & κάπνος, quod fumum ſignificat.

2 *Codris.*] Codrus Athenienſium Rex nobiliſſimus, qui habitu mendici Peloponnenſes ad cædem ſuam jurgio inſtigavit, (acceperant enim hi ab oraculo reſponſum ita demum imperaturos, ſi hoſtium regem non occidiſſent) & morte ſua fidem oraculo fecit.

3 *Menœceis.*] Menœceus nobilis adoleſcens Thebanus, qui pro patriæ ſalute ſeipſum morti objecit, apud Philoſtratum in imaginibus.

4 *Iphigeniis.*] Iphigenia Agamemnonis & Clytæmneſtræ filia, Dianæ immolanda quod pater apud Aulidem cervam interfeciſſet.

5 *Curtiis.*] Marcus Curtius nobilis adoleſcens Romanus, qui ſe in ſpecum conſcenſo equo præcipitavit Romæ.

6 *Deciis.*] Tres Decii ſe pro patriæ ſalute Diis Manibus devoverunt Pater bello Latino, Filius Hetruſco, Nepos eo, quod Pyrrhus pro Tarentinis geſſit.

1 *Forman.*]

& invidiam mitigant, & famæ celebritatem illuſtrant, quas nemo ſibi præſtare valet, ſed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

At [1] formam corporis ſibi nemo largitur. Adfert [2] ſecum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque fortunæ munus eſt. Idem ſentiendum de divitiis, quæ recte factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quiſquam ſibi præſtat. Hujus generis ſunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non aſcita, ſed ingenita. Poſtremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cujus effectum in multis videmus quotidie, cauſam reddere nemo poteſt. At non frequenter conſpicimus eadem geri, dicive à diverſis, & magnam inire gratiam qui pejus geſſit, dixitve, cum is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc priſci quidam [3] ad genios referebant. Dicebant enim in ea re quemque fortunatum eſſe, ad quam natus eſſet: contra parum ſuccedere, quod quis [4] invita Minerva, iratoque genio tentaret. PH. Heic igitur nullus eſt conſilio locus? SY. Vix ullus: attamen qui ſagaces ſunt, deprehendunt in pueris aut adoleſcentibus notas quaſdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ ſtudia, quodve vitæ genus, quaſve actiones ſint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi ſenſus, quo à quibuſdam abhorremus, nulla evidente cauſa, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc eſt quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter eſt in negotiis politicis; alium dicas ad ſtudia natum. Quanquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta eſt functionum

1 *Formam.*] Præterea etiam: *Forma bonum fragile eſt.*

2 *Secum dignitatis.*] Certe non contemnendum ex nobili genere ortum deducere: Nihilominus tamen locum ſemper habet, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipſi, vix ea noſtra voco.*

3 *Ad Genios.*] De Geniis fuſe ante dictum.

4 *Invita Minerva.*] Hoc eſt, refragante ingenio, repugnante natura, non favente cœlo. Horatius: *Tu nihil invita dices facieſve Minerva.*

num diverſitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit eſſe fortem militem: cui plurimum indulſit, ei conceſſit, ut, juxta Homerum, pariter & bonus ſit lancearius, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in conſilio, alius in agendis cauſis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De ſtudiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui ſic rapiantur ad inſtitutum monaſticum, nec ad quodvis, ſed vel ad hoc, vel illud, ut vitam ſibi putent acerbam, niſi, quod optant, aſſequantur. Sunt è diverſo qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certa ratione, ſed arcano quodam naturæ ſenſu. PH. Iſta quidem in compluribus ita; ut narras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus ſum. SY. In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ; ſi faſtus abſit & oſtentatio. Amabilior enim eſt forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia, in his qui ſe his bonis præcellere quaſi neſciunt. Comitas autem & modeſtia nihil imminuunt hæc commoda, ſed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum ſuavitas oportet in omnibus vitæ actionibus ſit perpetua, niſi prorſus repugnat Minerva. Nam fruſtra, ut opinor, tentaret [1] Xenocrates, quod ſucceſſit Socrati ac Diogeni: fruſtra moliretur [2] Cato Cenſorius, quod [3] Lælium fecit gratioſum. Attamen [4] Demea ille Terentianus ſubito mutatus, ſatis declaravit quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti, ſtudiis & affectibus omnium obſecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera

1 *Xenocrates.*] Chalcedonius Philoſophus durus ac tetricus, & qui ſe moribus hominum accommodare non poterat, ob id à Platone juſſus Gratiis ſacrificare.

2 *Cato Cenſorius.*] Eſt hic Porcius Cato cui à Cenſuræ dignitate Cenſorii cognomen inditum, homo ſeverus & rigidus, unde & à Virgilio Æneid. 6. Inferorum judex conſtituitur.

3 *Lælium.*] Lælius coætaneus Ciceronis & ejus familiaris, cui & librum de amicitia inſcripſit.

4 *Demea ille.*] Demea in Terentii Adelphis homo natura agreſtis, auſterus, durus, tenax, Micionis frater.

vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum ea demum gloria perpetua eſt, quæ honeſti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui ſimul atque relanguerint, odiſſe cœpimus, quod ante vehementer arriſit; ac proinde plauſus vertitur in ſibilum, laus in vituperium. Cæterum ut ingenium prorſus inverti non poteſt, ita poteſt aliqua ex parte corrigi. PH. Exſpecto quid dicas. SY. Qui natura blandior eſt, is cavere poteſt, ne, dum apud omnes gratioſus eſſe ſtudet, deflectat ab honeſto, neve dum ſeſe quibuſlibet accommodat, [1] Polypum imitatus, ſibi parum conſtet. PH. Tales novi permultos lubricæ fidei & erubeſcendæ vanitatis. SY. Rurſus qui ſeveriore ſunt ingenio, dare operam oportet, ut ſic affectent comitatem, ne quod agunt, videatur ſimulatum; aut ſubinde ad naturam ſuam recurrant; pro laude geminum dedecus ſibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod ſint inconſtantes. Tantam enim vim habet conſtantia, ut qui vitioſam nacti ſunt naturam, tamen ob hoc ipſum levius ferantur, quod nuſquam ſunt ſui diſſimiles. Fucus autem ſimulatque ſuboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro quod ſimulatum eſt, perpetuo latere non poteſt; aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, ſemel evaneſcit omnis ille magnificus gloriæ fumus; atque etiam in fabulam vertitur. PH. Illud igitur, ut video, mones, à natura minimum, ab honeſto minime recedendum eſſe. SY. Tenes. ad hæc ſcis, quidquid ſubito inclareſcit, obnoxium eſſe invidiæ. Inde vox odioſa [2] *νεοπλύτυ* apud Græcos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utroſque [3] terræ filiorum, & è cœlo delapſorum. Cæterum fama quæ paulatim

1 *Polypum imitatus.*] *Polypum imitari* dicuntur omnium horarum homines, qui tempori inſervientes cujuſlibet ingeniis ſe accommodant. Modus loquendi deſumtus eſt à polypi piſcis natura, qui maxime in metu colorem mutat ad ſimilitudinem loci, cui adhæret.

2 Νεοπλύτυ.] Νεόπλυτος eſt nuper dives factus, qui ſubito divitias nactus, nuſquam non oſtentat illas, prius lentes domi vorans.

3 *Terræ filius.*] Olim homines obſcu-

 ro

tim naſcitur, & augeſcit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maxime durabilis eſt; ut indicat hoc ille poëtarum acutiſſimus Horatius: *Creſcit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli.* Proinde, ſi veram, ſi perpetuam, ſi livori quam minimum expoſitam gloriam expetis, auſculta Socrati, qui dixit, *Quibuſdam uſu venire, ut dum nimium properant initio, ſerius perveniant ad finem.* PH. Sed hominum vita brevis eſt. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ ſua ſponte conſequitur. Non enim id conſulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri poſſis. Nam iſtuc [1] Parcarum munus eſt, quæ fila ducunt & amputant, cum ipſis eſt viſum. PH. Utinam iſtuc quoque poſſis! SY. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis ſplendore penſant. Quibuſdam, ſed pauciſſimis, tam indulgenter favent, ut vivi, ſibique quodammodo ſuperſtites, poſteritate ſua fruantur. Sed [2] rari ſunt quos æquus amavit Jupiter. Hoc fortaſſis aliqui diis geniti potuêre; verum iſta felicitas non cadit in hanc conſultationem. PH. Sæpe mecum admirari ſoleo, ſeu fortunæ ſeu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur ſupereſt, amice, niſi ut homines nati, ſortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, ſi penitus cures habere perſpecta nationum, ordinum, & ſingulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui beſtiis cicurandis alendiſque dant operam. Siquidem horum præcipuum eſt ſtudium, animadver-

ro ignotoque genere nati, *terræ filii* dicebantur, propterea quod terra ſit communis omnium parens.

1 *Parcarum.*] Parcæ ita dictæ per antiphraſin, quaſi minime parcæ: Varroni vero à partu, eo quod naſcentibus hominibus bona & mala creduntur conferre. Tres ſunt ſorores perpetuo concordes, quarum *Clotho colum portat, Lacheſis trahit, Atropos occat.* Latini autem veteres eaſdem vocabant Nonam, Decimam & Mortam.

2 *Rari ſunt quos.*] Verſus Poëtæ ſic habent:

—— Pauci quos æquus amavit
Jupiter aut ardens evexit ad æthera virtus
Diis geniti potuere.

tere quibus rebus quodque animal, vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de diſcrimine, quod eſt inter avem & quadrupedem, inter ſerpentem & piſcem, aut quod eſt inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter [1] delphinum & phocam, inter [2] viperam & aſpidem, ſed de innumera varietate, quæ eſt in ſingulis animantium generibus. PH. Exſpecto quo ſis evaſurus. SY. Omnes canes ſub una ſpecie continentur: ſed hæc ſpecies quam in innumeras formas diſtrahitur! ut dicas illos genere diſtingui, non ſpecie. Jam prorſus in eadem ſpecie quam varii ſunt canum mores, & ingenia? PH. Immenſa varietas. SY. Quod de canibus dictum eſt, de ſingulis animantium generibus dictum puta: ſed in nullo magis elucet diſcrimen, quam in equis. PH. Vera prædicas. Sed quorſum hæc? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in ſingulis animantibus varietatis eſt, hoc omne puta eſſe in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, aſinos, leones, oves, viperas, ſimios, dracones, aquilas, vultures, hirundines, [3] hirudines; & quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem eſt animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de ſe præbeat utilitatem, aut certe non lædat. PH. Nondum perſpicio quid agas. SY. Eſt nonnihil diſcriminis inter Hiſpanum, Italum, Germanum, Gallum & Anglum. PH. Eſt plane. SY. Adhæc, eſt ſingulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. PH. Fateor. SY. Hanc varietatem ſi ſagaciter habueris animadverſam, & ſin-

1 *Delphinum.*] Φώκη vitulus marinus, nomen habet à boatu, animal eſt ἀμφίβιον, inſtruitur pedibus haberque crura, ſed poſteriores pedes ſunt ſicut pinnæ piſcium.

2 *Viperam.*] Differt vipera ab aſpide, quod hæc cervicem habeat latam & rumidam & juxta oculos duo tubercula, quibus efficitur, ut oculi ſint cavi, & ſic quodammodo hebetiores, cum alias à natura oculos obtuſos acceperit. *Vipera* vero pallida eſt, collum habens non tumidum ſicut aſpis, ſed tenue, ita tamen ut reliqua pars corporis proxime ſequens collum, ſit amplior. Hæc Franzius.

3 *Hirudines.*] Hirudo, ſanguiſuga, *een bloed-ſuyger* Belgis, ab hærendo carni dicta. Horatius: *Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.*

& ſingulorum moribus te accommodes, perfacile conſequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos inimicos. PH. Si [1] Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honeſtum? SY. Eſt in rebus communibus aliquod obſequium, quod nullo pacto vitiat honeſtum: quod genus, apud Italos oſculo ſalutant viri viros: in Germania ſi facias idem, abſurdum videatur, ſed pro oſculo dextram porrigunt. rurſus in Anglia viri ſalutant mulieres etiam in templo obvias: idem ſi fiat in Italia, flagitium habeatur. item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis eſt; in Gallia contumeliæ eſt. In his & aliis hujuſmodi, citra recti jacturam licet omnibus obſequundare. PH. At perdifficile ſit omnium gentium mores, ac ſingulorum hominum ingenia noſſe. SY. Verum, ô Philodoxe, ſi gloriam inſignem quæris, eamque virtute partam, neceſſe eſt ut virtutem quoque præſtes non vulgarem. Scis autem virtutem circa difficilia verſari, quemadmodum ante Peripateticum [2] illum docuit Heſiodus: proinde ſi mel cupis, apes feras oportet. PH. Scio, & memini: ſed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. SY. Proin da operam, ut in bello dux eſſe malis quam miles; & in eo bello, quod gerendum cum inviſis hoſtibus potius, quam cum civibus, aut ſociis. In Republica ea potiſſimum munia capeſſe, quæ popularia ſunt & gratioſa. Velut defendere popularius eſt, quam accuſare; honorare, quam punire. Quod ſi qua incidunt, ſicut incidere neceſſe eſt, natura moleſta, tamen ea quoque, ſi vitari non poſſunt, commoditate ſunt lenienda.

PH. Quo

1 *Polypum.*] Hinc Adag. *Polypi mentem obtine.* Belg. *Kent ſleegen voor ſtraeten.* Jubemur enim pro tempore alios mores, alium atque alium vultum ſumere, ſervato tamen recto atque honeſto.

2 *Illum docuit.*] Verſus Heſiodi ſic habent:

Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν
ἑλέσθαι
Ῥηϊδίως. ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα δ'
ἐγγύθι ναίει.
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι.

Id eſt: Ad vitium pervenire facile eſt: & admodum prope habitat. Ante virtutem autem ſudorem Dii poſuerunt, longamque viam & arduam.

3 *Jocus*

PH. Quo pacto? SY. Sedes judex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda eſt; ſed ea rem æquitate geras, ut, ſi fieri poſſit, etiam victus gratias agat. PH. Quî ſic? SY. Puta. Intenditur actio furti aut ſacrilegii: muta, ſi potes, actionis formulam, & fac ut ſit actio rei vindicandæ. Heic protinus ita reum ſublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem ſic moderare, ut citra actoris diſpendium reo videaris æquus. Poſtremo damnati pœnam nonnihil mitiga. Abſit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut moroſitas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus eſt amicus: ſed ſi nulla ſpes emendationis, ſilere præſtat. Si res gravior eſt, & ſpes eſt profectus, magni refert qualis ſit admonitio. Nam ſæpenumero fit, ut qui ſiniſtre aut intempeſtive admonet, & morbum exaſperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, ſi agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut ſit reſiſtendum. Quod ſi fit comiter ac dextre, paulo poſt qui obſtitere, plus ferunt gratiæ, quam qui obſecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium eſt; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiæ naſcitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut [1] jocus intempeſtivus fuit exitio! Laudabis igitur, ſed dignos; idque parce: ſed vituperabis parcius, ſi tamen omnino quiſpiam vituperandus eſt: proinde [2] vitanda loquacitas. Difficillimum enim ſit, ſimul & multa & opportune dicere. PH. Aſſentior iſtis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem

1 *Jocus intempeſtivus.*] Ita tonſor, qui Dionyſii Siciliæ tyranni cervici novaculam ſe adhibere gloriabatur, cruci eſt affixus.

2 *Vitanda loquacitas.*] Non plane ineleganter Vida:
Fandi hinc compeſcite amorem.
Sæpe olim incautos non lingua coërcita mer- (*ſit.*

3 *Scri-*

tatem via, [1] ſcribere libros. SY. Vera prædicas, niſi quod obſtat [2] ſcribentium turba. At, ſi iſta placet ratio, cura ut exacte ſcribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune; ad hæc minime invidioſum: in id, quidquid inſigne complurium annorum lectione contractum eſt, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. PH. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris ſatis, ſi unum illud adjeceris, quibus rebus effici poſſit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui [3] vix ſub obitum inclareſcunt, nonnullos à rogo, quod ajunt, demum innoteſcere. SY. Heic quod conſulam, nihil habeo melius, quam quod tibicen ſuaſit tibicini. Fac ut his teipſum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet inſinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare ſtudium tibi conciliabit. PH. At ſi quando exoriatur invidia, quid oſtendis remedii? SY. Fac quod ſolent hi qui picem coquunt: ſi flamma effulſerit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac ſtridet incendium, ni id facias conſtanter ac ſæpius. PH. Quid iſtuc ænigmatis eſt? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules reſectis [4] Hydræ Lernææ capitibus; igne Græco devicit exitiabile monſtrum. PH. Sed quem [5] vocas ignem Græcum?

1 *Scribere libros.*] Reſpicit huc Martialis:

Ede tuos tandem populo, Fauſtine, libellos,
Et cultum docto pectore profer opus.

Et ſubjungit:

Ante fores ſtantem dubitas admittere famam,
Teque piget curæ præmia ferre tuæ?
Poſt te victuræ, per te quoque vivere, chartæ
Incipiant: cineri gloria ſera venit.

2 *Scribentium turba.*] Etiam, teſte Salomone, jam iſto ſæculo turba ſcribentium erat.

3 *Vix ſub obitum.*] Imo quandoque etiam ſetius, ſecundum illud: *Sæpe*
Et tumuli tantum pulvere ſurgit honor.
Et à rogo demum, ut ſubjungit auctor, quidam innoteſcunt.

4 *Hydræ Lernææ.*] Quinquaginta ſerpenti huic aſſignant capita Poëtæ. Reſecto autem ab Hercule uno, duo alia continuo repullulabant.

5 *Vocas ignem Græcum?*] Ita & Plinius tradit de igne Chimæræ montis, accendi nempe aqua, terra aut fœno reſtingui: quemadmodum etiam de igne Malthæ Samoſatenſis.

1 *Alte*

tum? SY. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceſſitus injuria malorum, non ceſſat tamen de omnibus bene mereri. PH. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua eſt, nunc ignis? SY. Quid vetat? quando Chriſtus in [1] allegoriis nunc ſol eſt, nunc ignis, nunc lapis. Dixi ſedulo. ſi quid melius eris nactus, ſequitor, meumque repudiato conſilium.

1 *Allegoriis nunc.*] Ἀλληγορία, Quintiliano dicitur *Inventio*, quum aliud verbis, aliud ſenſu oſtenditur. Voſſio definiente, eſt tropi in vocibus pluribus continuatio.

Opulentia ſordida.

JACOBUS, GILBERTUS.

JA. UNde nobis tam exuccus, quaſi cum cicadis interea [1] rore ſis paſtus? mihi nihil aliud quam [2] ſyphar hominis eſſe videris. GI. Apud inferos umbræ [3] malva & porro ſaturantur: at ego decem vixi menſes; ubi ne id quidem contigit. JA. Ubinam, te quæſo? num abreptus in [4] navem galeatam? GI. Nequaquam, ſed Synodii. JA. In urbe tam opulenta, [5] bulimia periclitatus es? GI. Maxime. JA. Quid in cauſa? An deerat pecunia? GI. Nec pecunia, nec amici. JA. Quid igitur erat mali? GI. Mihi res erat cum hoſpite [6] Antronio. JA. Cum illo opulento? GI. Sed ſordidiſſimo. JA. Monſtri ſimile narras. GI. Minime; ſed

ſic

1 *Rore paſcitur.*] Adag. in hominem prætenui corpore quadrabit: cicadas enim rore ali, teſtis eſt Plin. lib. 11. cap. 36. Et per ironiam ſubinde dicitur in hominem vehementer obeſo corpore.

2 *Syphar.*] Serpentis exuvium ita appellatur, mire leve & ſiccum.

3 *Malva.*] In Colloquio Proci & Puellæ dicit autor umbras veſci malvis, porris & lupinis. Reſpice annotata in paginam 177.

4 *Navis galeata.*] Belg. *Een Galey.* Galéa enim genus navigii: unde *Armo caput galea, pelagus percurro galéa.* Sic vet. Diction. Italis *Galea & galeria.* Eſt ergo navis longa, actuaria navis, quæ remis agitur. Etiam *galea* dicitur corbis. Belg. *De meerſe.*

5 *Bulimia.*] Canina fames: vel edacitas præter naturam.

6 *Antronio.*] Non homine ſed aſino. Sic *Antronium aſinum* appellamus, qui deformi prægrandique mole corporis eſt, cæterum ingenio ſtupido bardoque. Antron autem civitas erat Theſſaliæ, ubi ajunt aſinos inſigni magnitudine quondam fuiſſe.

1 Allo

ſic fiunt divites, qui è ſumma emergunt inopia. JA. Quid ita libuit tot menſes apud talem hoſpitem commorari? GI. Erat quod alligaret: & ſic tunc erat animus. JA. Sed dic, obſecro, quo tandem vivit ille apparatu? GI. Dicam, quandoquidem [1] actorum laborum ſolet eſſe jucunda commemoratio. JA. Mihi certe futura eſt. GI. Illud [2] *οὐρανόθεν* acceſſit incommodi, cum illic agerem; totos tres menſes ſpirabat Boreas, niſi quod illic neſcio quo pacto nunquam perſeverat ultra diem octavum. JA. Quomodo igitur ſpirabat totos tres menſes? GI. Sub eum diem velut ex conſtituto mutabat ſtationem, ſed poſt horas octo migrabat in locum priorem. JA. Ibi tenui corpuſculo opus erat foco luculento. GI. Satis erat ignis, ſi ſuppetiſſet lignorum copia. Verum ne quid heic faceret impendii noſter Antronius, ex [3] ruſculis inſularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene ſiccis ſtruebatur ignis non abſque fumo, ſed ſine flamma: non qui calefaceret, ſed qui præſtaret, ne vere dici poſſet ibi nullum eſſe ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius æſtivare. JA. Quî ſic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum eſſe, nec noctu ſomnum capere liceret. JA. Divitias miſeras! GI. Præſertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas eſſe fœminas. GI. Latitant, nec inter viros verſantur. Ita fit ut illic & fœminæ nihil aliud ſint quam fœminæ, & viris deſint ea miniſteria quæ ſolent ab eo ſexu ſuppeditari. JA. Sed Antronium interim non pigebat tractationis? GI. Illi in hujuſ-

modi

1 *Actorum laborum.*] Eadem ſententia multis modis exprimitur. *Jucundi acti labores. Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. Jucunda malorum præteritorum memoria.* Verſus ex Græco verſi eundem ſenſum habent: *Magnopere eſt jucunda viro renovata dolorum Mentio, qui permulta tulit, permultaque geſſit.*

2 *Οὐρανόθεν.*] Id eſt, cœlitus.

3 *Ruſculis inſularibus.*] *Ruſculum* diminutivum à *ruſco*. Ruſcus autem vel ruſcum humilis frutex, quo olim etiam ſepes muniebantur. Columella: *Hirſuto ſepes nunc horrida ruſco Prodit.*

1 Mer-

modi ſordibus educato, præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat quam domi, nulla in re non negotiabatur. Scis autem eam urbem eſſe præ cæteris [1] Mercurialem. [2] Pictor ille nobilis deplorandum exiſtimavit, ſi dies abiiſſet ſine linea; Antronius longe magis deplorabat, ſi dies præteriiſſet abſque lucro. Quod ſi quando eveniſſet, domi quærebat [3] Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in ædibus ciſternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ ſitulas, & infundebat in vaſa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortaſſe vinum erat æquo vehementius. GI. Imo plus erat quam [4] vappa; nunquam enim emebat vinum niſi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid periret, ſubinde fæces annorum decem miſcebat; volvens ac revolvens omnia, quo muſtum videretur: neque enim ille paſſus fuiſſet ullam fæcis micam perire. JA. At ſi qua fides medicis, tale vinum gignit veſicæ calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funeſtam domum. JA. Non? GI. Etiam [5] à mortuis colligebat vectigal. Nec aſpernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. *Lucrum* vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronius? GI. Idem ferme nectar. JA. Non ſenſit malum? GI. Durus

1 *Mercurialem.*] Mercurialis urbs in qua mercatorum magna & plurima negotia tractantur. Mercurius enim ab antiquis Deus mercatorum habitus.

2 *Pictor ille.*] Deſignat autor Apellem Coum, Alexandri Macedonis coætaneum, cujus dictum notum. Vulgo verſiculo hoc exprimitur:

Nulla dies abeat, quin linea ducta ſuperſit.

3 *Mercurium.*] Id eſt, lucrum: Mercurius enim lucri etiam Deus.

4 *Vappa.*] Vappa vinum vitioſum, corruptum, cujus vis evaporavit.

5 *A mortuis.*] Vide proverbium, *A mortuo tributum.* Quod in eos dicitur, qui per fas nefaſque divitias congerunt, etiam è rebus minutis ac ſordidis: veluti Veſpaſianus è lotio, aut è turpibus, velut è lenocinio, quæſtuque corporis. Græci hoc dicunt ἀπὸ νεκροῦ φορολογεῖν. aut cum à quibuslibet extorquetur, ab amicis, tenuibus, mendicis poſtremo vel à mortuis. Sic & probro datum Romanis Principibus, quod ſuffoſſis Corinthiorum monumentis, æra Corinthia ſuſtulerunt, ipſo etiam vocabulo, rei turpitudinem exprobrante. Nam ad eum ſublata modum, νεκροκορίνθια dicta.

rus erat, qui vel [1] fœnum eſſe poſſet, & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil exiſtimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si ſupputes uxorem, filios, filiam, generum, operas, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & ſerius exhauriebatur. Heic mihi ſubducito, in ſingulos dies addita aquæ ſitula, quam non pœnitendam ſummam conficiat in annum. JA. O ſordes! GI. Atqui non minus compendii redibat ex pane. IA. Quo pacto? GI. Emebat triticum vitiatum, quod alius noluiſſet emere. Heic præſens ſtatim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medicabatur arte. IA. Qua tandem? GI. Eſt [2] argillæ genus frumento non diſſimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis ea argilla turbidis bibunt libentius. Ejus terræ tertiam partem admiſcebat. IA. Eſt iſtuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus ſentiebatur. an hoc quoque lucrum putas aſpernandum? Adde jam aliud [3] ſtrategema: Domi panem ſubigebat: nec id crebrius, etiam æſtate, quam bis in menſe. IA. Iſtuc eſt lapides apponere, non panes. GI. Aut ſi quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. IA. Quodnam? GI. Fragmenta panis immerſa cyathis vino macerabant. IA. [4] Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem [5] operæ? GI. Primum

1 *Fœnum eſſe poſſet.*] Belg. *Hy is een buffel ende beeſt.* In indoctos & brutos homines dicitur. Contrarium ejus, Ambroſia alendus, in homines egregios, ut intelligas illos pecudibus, hos Diis æquandos.

2 *Argillæ genus.*] Argilla ſeu terra figularis, ejuſque uſus ad ſigilla & imagunculas. Belg. *Witte pot-aerden, k'eye.*

3 *Strategema.*] Callidum & tempeſtivum factum. Sed proprie eſt callidum factum, quo dux exercitus hoſtem circumvenit.

4 *Similes habebant labra, &c.*] Ubi ſimilia ſimilibus contingunt. Belg. *Sy hebben malk ander gevonden.* Utimur adagio nato ab aſino carduos paſcente, ubi ſimilia ſimilibus, digna dignis contingunt. Itaque quemadmodum carduus ſpinoſus eſt, & majorem in modum aſperis foliis & caule, denique ipſo etiam flore; item & aſini labris nihil durius, ut illis non alia lactuca magis apta videatur.

5 *Operæ.*] Per Metonymiam effecti, *operæ* pro operariis, pro perſonis, quæ pretio conductæ aliquid operis faciunt.

6 Ter-

mum narrabo primatum ejus familiæ apparatum; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. JA. Audire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio. prandium fere differebatur in horam à meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Exſpectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu ſolebas eſſe inediæ impatientior. GI. Eoque ſubinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi:) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios? Commode reſpondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparati, & latraret ſtomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excuſabat horam, aut aliud ſimile. Cum non ferrem ſtomachi latratum, rurſus interpellabam occupatum: Quid futurum eſt, inquam: eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus conſumſiſſet omnem [1] tergiverſationem, abiit ad famulos, juſſitque adornari menſam. Tandem cum nec rediret Antronius, nec quidquam appararetur, Orthrogonus victus conviciis meis, deſcendebat ad uxorem, & ſocrum, ac liberos, clamitans ut appararent cœnam. JA. Nunc ſaltem exſpecto cœnam. GI. Ne propera. Prodibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum diſſimilis Vulcano; inſternit menſam linteo. Ea prima cœnæ ſpes. Tandem poſt longam vociferationem afferuntur [2] phialæ [3] vitreæ, cum aqua ſane limpida. JA. Altera cœnæ ſpes. GI. Ne propera, inquam: Rurſum poſt atroces clamores adfertur phiala illius nectaris fæculenti plena. JA. O factum bene! GI. Sed ſine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibat lubens tale vinum. Clamatum eſt iterum uſque [4] ad ravim. Tum demum apponitur

panis

1 *Tergiverſatio.*] Subterfugium, detrectatio. A *tergiverſor*, q. recuſo ad aliquid venire, tanquam tergum vertendo.

2 *Phiala.*] Φιάλας poculi genus capacius, ita dictum παρὰ τὸ πιεῖν ἅλις περιέχειν, hoc eſt, quod ad bibendum affatim ſuppeditet.

3 *Vitreæ.*] Addit autor *vitreæ*: nam alioqui ex auro fieri ſolent Phialæ.

4 *Ad ravim.*] Ravis, raucitas, vocis aſperitas, cum ea non eſt clara, ſed obtuſa. Belg. *Heeſch.*

panis ille, quem vix urſus dentibus frangeret. JA. Certe jam vitæ conſultum eſt. GI. Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere proœmio inauſpicatiſſimo, ut diceret, ſibi dolere ſtomachum. JA. Quid heic mali auſpicii? GI. Quia tunc nihil erat quod ederetur. quid enim exſpectes, hoſpite male affecto? JA. Dolebat re vera? GI. Adeo, ut ſolus devoraturus fuerit tres capos, ſi quis dediſſet gratis. JA. Exſpecto convivium. GI. Primum ipſi apponebatur patina cum farina fabacea; quod obſonii genus illic vulgo venditur tenuibus. Ajebat ſe hoc uti remedio adverſus omne morbi genus. JA. Quot eratis convivæ? GI. Interdum octo aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filiusfamiliâs natu major. JA. Quid illis apponebatur? GI. An non ſatis eſt [1] frugi hominibus, quod Melchiſedech [2] obtulit Abrahæ, quinque regum victori? JA. Nihil igitur obſonii? GI. Erat non nihil. JA. Quodnam? GI. Memini nos fuiſſe in menſa convivas numero novem; cum in patina non numerarem niſi ſeptem foliola lactucæ aceto innatantia, ſed abſque oleo. JA. Solus igitur ille devorabat ſuas fabas? GI. Vix ſemiobolo emerat, nec tamen vetabat, ſi quis proximè aſſidens vellet guſtare, ſed incivile videbatur, languido ſuum eripere cibum. JA. Secabantur igitur folia, quemadmodum [3] de cumino meminit proverbium? GI. Non, ſed lactucis

1 *Frugi hominibus.*] Homo frugi pro ſobrio, utili. Donatus in verba Terentii, *Frugi es*, frugi inquit, id eſt, utilis & neceſſarius: à frugibus quæ quod his fruamur dicuntur.

2 *Obtulit Abrahæ.*] Hiſtoria extat Geneſ. 14. In illam hanc paraphraſin inſtituit Cunæus: Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias. Forte tunc in itinere obvium ſe illi tulit filius Dei, ſpecie humana, habitu ſacerdotis regiſque indutus, ejuſque animum fauſtis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinumque feſſo dedit, ne quid hac quoque parte deſideraret ille principum debellator. Statim Abrahamus eſſe hoc majus quiddam celſiuſque ſenſit. Itaque quod ſub imagine latebat, mente coluit, & Meſſiæ, ſummo regi ſacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præſenti præſens munera decimaſque obtulit. Sententia hæc à communi recedit, ſed firmiſſimis tamen nititur argumentis. Vide eundem Cunæum de Republica Judæorum l. 3. c. 3.

3 *De cumino.*] Impendio parcus ac ſordidus, olim proverbio *κυμινοπρί-*

σται

ctucis à primoribus abſumptis, reliqui panem immergebant aceto. JA. Quid autem poſt ſeptem folia? GI. Quid, niſi caſeus conviviorum clauſula. JA. Hiccine erat apparatus perpetuus? GI. Propemodum; niſi quod interdum, ſi eo die [1] Mercurium fuiſſet expertus propitium, erat paulo profuſior. JA. Quid tum? GI. Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. JA. Quid ni? GI. Id eo duntaxat tempore, quo ſumma eſt uvarum ibi vilitas. JA. Proin extra autumnum nihil profundebat? GI. Profundebat. Sunt illic naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potiſſimum è latrinis: hi clamore certo ſignificant quid habeant venale. ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi *bagathinum* appellant. Tum vero dixiſſes, in ea familia eſſe nuptias; nam igni erat opus, [2] licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem poſt caſeum, loco bellariorum. JA. Bella mehercule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piſcium? GI. Tandem victus meis clamoribus, cœpit eſſe ſplendidior. Quoties autem videri volebat [3] Lucullus, hi ferme erant [4] miſſus. JA. Iſtuc vero lubens audiero. GI. Primo loco dabatur juſculum, quod illi, neſcio quam ob cauſam, appellant *miniſtram*. JA. Lautum opinor. GI. His conditum aromatibus: Admovetur igni cacabus aqua plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta caſei [5] bubalini, qui jam olim in ſaxum induruit; nam ad defringendum

nus, id eſt, *Cumini ſector* dicebatur. Quo magis quadrat in hos hujuſmodi convicium, qui ob parſimoniam male audiunt. Idem Plutarchus innuit hominem ſordide avarum *cmninum* appellari ſolere.

1 *Mercurium.*] Si lucrifeciſſet: Mercurius enim, ut dictum, lucro præerat.

2 *Licet celerrime.*] Lentiori igne coquuntur carnes quam piſces: inter piſces autem præcipue conchæ celerrima imo momentanea coctione menſis parantur; utpote quibus quandoque etiam crudis veſcimur: cum alioquin nullus piſcis eſui eſt abſque ſufficienti coctione aut aſſatione; exceptis iis, quos in boream remotiores populi vento & frigore induratos loco panis comedunt.

3 *Lucullus.*] Delitiis omnibus affluens, in Quæſtura ampliſſimum populo munus edidit. Prætor Africam obtinuit; Pompeii & Ciceronis æqualis.

4 *Miſſus.*] Hic pro immiſſione ferculorum. Gall. *mets*.

5 *Bubalini.*] Bubalinus adjectivum à *bubalus*, ſylveſtris bos, velox, niger.

1 *Dies*

gendum aliquid bona ſecuri opus eſt. Cum ea fragmenta tepore aquæ ſolvi cœperint, inficiunt eam, ne poſſit mera dici aqua. hoc juſculo præparant ſtomachum. JA. Suibus dignum. GI. Dein apponitur paululum carnium de ventre veteris vaccæ, ſed elixum ante dies quindecim. JA. Fœtet igitur. GI. Maxime; ſed adhibetur remedium. JA. Quodnam? GI. Dicam, ſed vereor ne imitaturo. JA. Scilicet. GI. Miſcent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quam nares; nam fœtor erumpit per omnia. [1] Si dies requirit eſum piſcium, interdum apponuntur [2] auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ ſint ſeptem aut octo. JA. Præterea nihil? GI. Nihil niſi caſeus ille ſaxeus. JA. Novum mihi narras Lucullum. Sed quî potuit tam exilis apparatus tot ſufficere convivis, præſertim nullo refectis jentaculo? GI. Imo ne ſis inſciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur ſocrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. JA. Tu quidem admirationem meam auxiſti, non ademiſti. GI. Iſtuc tibi vix poſſum deſcribere, niſi prius ordinem convivii depinxero. JA. Pinge igitur. GI. Antronius obtinebat primum locum, niſi quod ego illi ſedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus; Orthrogono aſſidebat Verpius, Verpio Strategus natione Græcus: Antronio ſiniſter aſſidebat filius natu major. Si quis acceſſiſſet conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel diſcriminis, niſi quod in procerum diſcis natabant fragmenta bubalini caſei. Cæterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor, vallum quoddam fiebat, ut nemo poſſet attingere quod erat appoſitum, præter tres, ante quos ſtabat patina, niſi quis ſuſtinuiſſet eſſe impu-

1 *Dies requirit.*] Nempe diebus Veneris & Saturni, aut tempore quadrageſimæ, quibus carnibus veſci interdictum apud Pontificios.

2 *Auratæ tres.*] Aurata, orata, χρυσόφρυς, ἰωνικὸς Archeſtrato, Belgis *Een Zee-Braſſem.* Dicta ab auri colore. *Non omnis pretium laudemque aurata meretur*; teſte Martiale.

1 *Interim*

impudentiſſimus, & tranſilire ſepta. Nec tamen ea patina diu manebat, ſed mox tollebatur, ut aliquid ſupereſſet familiæ. JA. Quid igitur edebant reliqui? GI. Suo more deliciabantur. JA. Quî? GI. Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetuſtiſſimæ. JA. Tale convivium oportuit eſſe perbreve. GI. Frequenter hora prolixius. JA. Quî potuit? GI. Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caſeus, unde nullum erat periculum ne quiſquam ullo cultello eſcario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & ſuus cuique panis. Atque inter hæc bellaria tuto miſcebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum ſenatus. JA. Quid [1] interim operæ? GI. Nihil habebant nobiſcum commune; ſuis horis ſibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendo vix ſemihoram impendebant toto die. JA. Verum apparatus cujuſmodi? GI. Iſtuc tuum eſt divinare. JA. At Germanis vix ſufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, ſeſquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac niſi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piſcibus, deſerunt patronum, & fugiunt in bellum. GI. Suus cuique genti mos eſt. Itali minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt quam voluptatem; & ſobrii ſunt natura quoque, non ſolum inſtituto. JA. Nunc profecto non miror te nobis rediſſe tam exilem; ſed omnino vivum rediſſe demiror, præſertim cum antea capis, perdicibus, turturibus & [2] phaſianis aſſueviſſes. GI. Plane perieram, niſi repertum fuiſſet remedium. JA. Male res agitur, ubi tot remediis eſt opus. GI. Effeceram ut mihi jam langueſcenti in ſingula convivia daretur quarta pars pulli elixi. JA. Nunc incipies vivere. GI. Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne

1 *Interim operæ.*] Operæ ut dictum, pro operariis ſumtæ.

2 *Phaſianis.*] Phaſianus, Phaſidis, avis, Φασιανικὸς ὄρνις Itym Terei filium in hanc avem mutatum Poëtæ fabulantur. Martialis:

Argivâ primum ſum tranſportata carinâ:
Ante mihi notum nil niſi Phaſis erat.

Belg. *Een Phaſant.*

ne multum impenderetur, cujuſmodi ſex non ſufficerent uni boni ſtomachi Polono in jentaculum. Nec emto dabant cibum, ne quid eſſet impendii: itaque macie enecti ac ſemivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthogoni filio infanti. Jus autem ſemel atque iterum ebibebant mulieres, ſubinde nova infuſa aqua. Itaque poples ad me veniebat [1]pumice ſiccior, & quovis putri ligno inſipidior. Jus nihil erat niſi mera aqua. JA. Et tamen audio illic avium genus & copioſiſſimum eſſe, & elegans, & vile. GI. Eſt prorſus; ſed illis carior eſt pecunia. JA. Satis dediſti pœnarum, etiamſi Romanum pontificem occidiſſes, aut ſi minxiſſes ad ſepulchrum divi Petri. GI. Sed audi reliquum fabulæ. Scis eſſe in quaque hebdomada quinque dies, quibus veſcimur carnibus. JA. Nimium. GI. Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis ſe fingebant oblitas emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid ſupereſſet. JA. Næ iſte Antronius ſuperat etiam [2]Euclionem Plautinum. Sed piſcariis diebus quo remedio conſulebas vitæ? GI. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in ſingulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed heic quoque fœminæ pro recentibus care emtis, ſupponebant ſemiputria; ut mecum præclare crederem actum, ſi ex tribus unum eſſet quod edi poſſet. Tandem & utrem vini purioris mea pecunia emeram: cæterum mulieres effracta ſera intra paucos dies exſorbuerunt, non admodum irato Antronio. LA. Itane nullus erat illic, quem tui miſereſceret? GI. Miſereſceret? imo videbar illis [3]gluto quiſpiam, [4]& helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque ſubinde me admo-

1 *Pumice ſiccior.*] Quia pumice lapide nihil ſiccius, hinc adagium *à pumice aquam quærere*, id eſt, ab illo quid exigere, cujus ipſe, à quo exigis, maxime indigus eſt. Apud Plautum: *Qua confidentia rogare tu à me tantum audes Argentum impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix poteſt Recipi quod tu me rogas: nam tu aquam à pumice nunc poſtulas.*

2 *Euclio.*] Senex avariſſimus & parciſſimus.

3 *Gluto.*] Guloſus; *à glutio*, q. gula abſumo.

4 *Et helluo.*] *Helluo* vel *Helvo* homo pro-

monebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque conſulerem incolumitati: & aliquot noſtrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliaſſet aut mortem, aut morbum graviſſimum. Cum is me videret deliciis quibuſdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolæ, fulcire corpuſculum, & aſſiduis laboribus, & inedia, & jam etiam morbo fractum, ſubornat medicum mihi amicum & familiarem, ut perſuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque ſenſi ſubornatum, nec reſpondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, ſerio iſthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur ſuades ut faciam? A cœnis in totum abſtine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Riſi præclarum conſilium. Si me cupis extinctum, huic corpuſculo & raro & exili, & ſpiritibus ſubtiliſſimis, vel ſemel à cœna abſtinere mors eſſet: id toties ipſa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum cenſes, ſi ſic pranſus, à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quaſi non præſtaret puram aquam bibere, quam fæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui juſſerit Orthrogonus. Subriſit medicus, ac mitigavit conſilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctiſſime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit guſtare ovum, & ſemel bibere: ſic enim ipſe vivo. In cœnam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hauſto ſemicyatho vini, ſtudeo in multam noctem. Ja. Num iſthæc vera prædicabat medicus? Gi. Veriſſima. Nam ipſe forte per viam ambulans, redibam à ſacro, & comes admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulſavi fores: apertæ ſunt; aſcendi;

prodigus, vorax, Feſto dictus ab *eluendo*, addita aſpiratione, ut aviditas magis exprobretur: ſic enim fit vox incitatior.

 1 *Et re*

di; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. JA. Oportuit eſſe exſangues homines. GI. Imo ambo erant pulchre habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. JA. Vix credibile eſt. GI. At ego compertiſſima narro. Nec ille ſolus ad iſtum vivit modum, ſed complures alii, & imaginibus clari [1] & re lauta. [2] Polyphagia & polypoſia, crede mihi, conſuetudinis res eſt, non naturæ. Si quis paulatim aſſueſcat, tandem eo proficiet, ut idem faciat quod [3] Milo, qui bovem eodem die totum abſumſit. JA. Deum immortalem, ſi tam parvo victu licet tueri valetudinem; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? GI. Plurimum haud dubie, & quidem non ſine gravi tum valetudinis, tum ingenii detrimento. JA. Sed quid obſtabat, quo minus tibi ſufficeret ille victus? GI. Quia diverſis aſſueveram; & ſerum jam erat mutare conſuetudinem: quanquam me non tam offendebat ciborum exiguitas, quàm corruptio. Duo ova poterant ſufficere, ſi fuiſſent recens nata: vini cyathus erat ſatis, niſi pro vino daretur [4] fæx vapida: dimidium panis aluiſſet, niſi pro pane daretur argilla. JA. Adeone ſordidum eſſe Antronium in tantis opibus? GI. Arbitror cenſum illius non fuiſſe infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parciſſime. JA. Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parſimonia. GI. Utebantur

1 *Et re lauta.*] In lautâ re dicitur eſſe qui dives & potens eſt. Terentius: Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.

2 *Polyphagia.*] Edacitas eſt, & vorandi quædam cupiditas. *Polypoſia*, Bibacitas.

3 *Milo.*] Eſt hic Milo Crotonienſis tantæ fortitudinis, ut per totum ſtadium bovem humeris geſſerit retento ſpiritu in certamine Olympico: eundem ictu pugni interfectum unico die devoravit. Poſtmodo autem arborem in parte media hiantem diducere tentans, brachiis hinc inde applicitis, conatu deficiente retentus eſt, & à lupis devoratus.

4 *Fæx vapida.*] Vinum fæculentum magnos vapores excitat: ita quidem ut vaſa quandoque rumpantur, præcipue mota. *Vapidum* autem plenum vapore vel multos emittens vapores.

5 *Ligu-*

bantur, ſed domi duntaxat; foris [1] liguriebant, ſcortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honeſtiſſimorum convivarum gravaretur [2] teruncium impendere, juvenes interdum una nocte ſexaginta ducatos perdebant alea. JA. Sic perire ſolent quæ ſordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? GI. Ad venuſtiſſimum Gallorum contubernium, ſarturus quod illic diſpendii factum eſt.

1 *Liguriebant.*] *Ligurire* per helvationem patrimonium profundere, avide conſumere, ſuaviora edulia carpere.

2 *Teruncium.*] Teruncius nummus perexiguus, Varroni ita dictus à tribus unciis, quarta libellæ parte.

Exequiæ Seraphicæ.

[1] THEOTIMUS, PHILECOUS.

PH. Unde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Quî ſic? PH. Quia ſevera frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, [2] ſphærulæ precatoriæ in manibus. TH. Si noſſe cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è ſpectaculo venio. PH. An ſpectaſti funambulum, aut præſtigiarum artificem, aut aliud huic ſimile? TH. Fortaſſe non ita huic diſſimile. PH. Equidem nunquam antehac vidi quenquam iſtiuſmodi vultu redeuntem è ſpectaculo. TH. Sed ejuſmodi fuit ſpectaculi genus, ut ſi tu interfuiſſes, fortaſſis me incederes aliquanto triſtior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religioſum? TH. Redeo ab exſequiis [3] Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? TH. Non; ſed

1 *Theotimus.*] Qui Deum veneratur & colit. *Philecous*, Audiendi cupidus, famæ inveſtigator.

2 *Sphærulæ precatoriæ.*] Belgis *Paternoſters*: quod nomen Latinum à Pontificiorum ſuperſtitione ortum hodie uſque eo inolevit, ut apud Belgas civitate donatum ſit. Pontificii autem poſt abſolutionem precationis Dominicæ identidem ſphærulam unam removent ad alteram digitorum partem, donec juxta numerum ſphærularum totidem precationes Dominicas muſſitaverint.

3 *Seraphicis.*] Adjectivum à Seraphim, aliis Seraphin; nomen id angelorum eſt, quod interpretari poſſit *igniti* vel *ardentes*. Vide quæ ſuperius in hanc materiam commentati ſumus.

ſed [1] horum ſodales. Cæterum,ne te diutius ſuſpenſum habeam, noſti, opinor, heic apud Peluſios Euſebium, hominem clarum & eruditum. PH. Illumne ex principe privatum, è privato exſulem, ex exule tantum non medicum, pene addideram ſycophantam? TH. Recte divinaſti quem dicam. PH. Sed quid illi accidit? TH. Hodie ſepultus eſt: à pompa funebri redeo. PH. Admodum triſtem fuiſſe oportet, quæ te nobis tam triſtem remiſit. TH. Vereor ut ſine lacrymis queam tibi quod vidi deſcribere. PH. At ego vereor ut ſine riſu poſſim audire. Sed narra obſecro. TH. Scis Euſebium jam pridem fuiſſe miſera valetudine. PH. Scio, ante annos aliquot [2] evirato corpuſculo. TH. In hujuſmodi morbis qui lente conficiunt hominem, medici certis præſagiis ſolent mortis diem prædicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, quidquid medicorum ars præſtare poſſet, id omne ſumma cura præſtitum eſſe, Deum quidem potentiorem omni medicorum ope; ſed quod humana conjectura deprehendi quiret, non ſupereſſe triduum vitæ. PH. Quid tum poſtea? TH. Ibi continuo præclarus Euſebius defecto corpuſculo, totum ſanctiſſimi [3] Franciſci amictum induit, raditur, accipit [4] cucullam cinericiam, veſtem ejuſdem coloris, funem [5] nodoſum, feneſtratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic eſt. Quin & profitetur voce jam moribunda, ſe Chriſto militaturum juxta Franciſci regulam, ſi, quod medici deſperabant, daret Deus. Ad hanc profeſſio-

1 *Horum ſodales.*] Imo eo impudentiæ monachi progrediuntur, ut ſibi Seraphinorum & Cherubinorum nomina aſſumant.

2 *Evirato.*] Effœto, molli, ab *eviro*, caſtro, mollem & effœminatum reddo.

3 *Franciſci amictum.*] Franciſcus ſuis diſcipulis non præſcripſerat formam veſtium, niſi ſolummodo vilem. Hinc poſtmodo acriter inter ſe de colore & forma amictus digladiati ſunt: & controverſia ad aliquot Pontifices delata eſt, priuſquam decidi potuerit. Tandem formam coloremque veſtium aſſumſerunt, quem hic autor deſcribit.

4 *Cucullam cinericiam.*] Mirum tantam ſanctitatem Franſciſcanorum veſtitui aſſcribi, cum eundem Franciſcus haud præſcripſerit, & ipſe nudus mortuus ſit; ut & hac in parte blaſphemus Chriſto ſimilis eſſet.

5 *Nodoſum.*] Aculeate Buchananus de fune nodoſo Franciſcanorum:

Et tunicam fluxam nodoſa cannabe cingis,
Cum melius fauces ſtringeret illa tuas.

1 *Pollu-*

ſeſſionem adhibiti ſunt teſtes, viri ſanctimonia celebres. In ea veſte moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo ſodalitio complures, qui funebrem pompam celebrent. PH. Utinam adfuiſſem iſti ſpectaculo! TH. Illacrymaſſes, ſi ſpectaſſes qua charitate Seraphici ſodales cadaver abluerint, amictum illum ſacroſanctum adaptarint, manus in crucis imaginem compoſuerint, pedes nudarint, & nudatos exoſculati ſint, faciem unguento etiam exhilararint, juxta præceptum Euangelicum. PH. Prodigioſa humilitas, Seraphicos viros agere [1] pollinctores ac veſpillones. TH. Poſt hæc feretro compoſuerunt: & [2] juxta Pauli doctrinam, Gal. VI. *Alter alterius onera portate:* propriis humeris fratres fratrem bajularunt per viam publicam ad monaſterium. Ibi ſolemnibus [3] næniis ſepelierunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lacrymas, cum talem virum, quem prius viderant purpura byſſoque veſtitum, nunc conſpicerent in amictu Franciſcano, fune canabeo cinctum, tam religioſa ſpecie toto corpore compoſitum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, [4] decuſſatim compoſitæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ ſe ferebant. Quin ipſa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & næniis adeo lugubribus, ut arbitrer, ipſos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrymas & ſingultus. PH. Sed habebatne quinque [5] Franciſci vulnera? TH. Id non auſim affirmare certo.

1 *Pollinctor.*] Qui cadavera lavat, atque unguentis illinit. Belg. *Lijck-falver. vercierer. Veſpillo*, ſeu ſandapilarius, qui ſandapila mortuos effert. Belg. *Lijckdrager, callebroer.*

2 *Juxta Pauli.*] Accommodat Scripturæ locum Eraſmus, juxta Monachorum inſcitam & imperitam conſuetudinem, longe alii ſenſui, quam Pauli ſcopus admittit: agit enim Apoſtolus Gal. 6. ℣ſ. 1. de charitate erga delinquentes & lapſos; oſtenditque lapſum erigendum, non autem ſuperbe opprimendum.

3 *Næniis.*] Nænia eſt leſſus, funebris cantus, qui fit ſuper mortuum. Et ponitur pro cantilena puerorum. Item *næniæ* dicuntur res viles & vanæ fabulæ.

4 *Decuſſatim.*] Id eſt, in formam crucis, quam vulgo *Andreæ* vocant. A *decuſſe*, quod eſt in formam denarii, id eſt, X litteræ deduco & divido, per medium ſeco.

5 *Franciſci vulnera.*] Horrenda ſunt

quæ

certo. Apparebant in manibus ac pedibus veſtigia quædam ſublivida, ac veſtis in ſiniſtro latere feneſtellam habebat. Verum non auſus ſum oculos acrius intendere, quod affirment in hujuſmodi rebus curioſitatem multis fuiſſe exitio. PH. Sed nulloſne illic ſenſiſti ridentes. TH. Senſi: verum eos ſuſpicor hæreticos eſſe, quorum hodie plenus eſt mundus. PH. Ut ſimpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipſe valuiſſem à riſu temperare, ſi iſti ſpectaculo adfuiſſem. TH. Faxit Deus, ne tu ſis iſtius fermenti contagio corruptus. PH. Nihil hinc periculi eſt, optime Theotime; ego à puero religioſe beatum Franciſcum, juxta mundum nec doctum nec ſapientem, ſed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo cariſſimum, ſemper animo ſum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingreſſi veſtigiis, ex animo ſtudent mundo mortui, Chriſto vivere. Nam veſtem nihil moror: ſed lubens ex te didicero, quid veſtis conferat mortuo? TH. [1] Margaritas non eſſe porcis objiciendas, nec ſanctum dandum [2] canibus, ſcis ab ipſo Domino præceptum eſſe. Proinde, ſi ridendi cauſſa percunctaris, nihil ex me audies: ſin ſimplici diſcendi ſtudio, libens impartiam, quod ab illis didici. PH. Profiteor diſcipulum & attentum, & docilem, & benevolum. TH. Principio ſcis quoſdam

quæ narrat liber Conformitatum de quinque vulneribus Franciſci, quæ illi biennium ante mortem, poſtquam quadraginta dies in Alvernia monte jejunaverat, impreſſa ſunt à Chriſto. Blaſphemam hanc fabulam bullis ſuis credulo orbi obtruſerunt Pontifices, Alexander V. Nicolaus III. aliique. Matthæus Pariſienſis cicatrices deletas fuiſſe, Bonaventura permanſiſſe poſt Franciſci mortem tradit: ita ſibi ipſis in tam putido mendacio non conſtant nugatores. De Franciſco extat hoc execrabile carmen:

Franciſce Jeſu typice Dux normaque Minorum,
Sides nobis perpetuo regni cœlorum.

1 *Margaritas.*] Chriſtus indicat pervicaces Euangelii hoſtes indignos eſſe ejus prædicatione loco quem autor citat. Ex Bezæ verſione ita ſonát: *Ne date quod ſanctum eſt canibus, nec projicite margaritas veſtras coram porcis: nequando conculcent eas pedibus ſuis & converſi lacerent vos. Margarites* dicitur Græcis à ſplendore: Latinis *unio*. In ſummo fuit olim precio: Nam unio Cleopatræ æſtimata fuit ducentis quinquaginta millibus coronatorum: transfertur ad ſignificandam pretioſiſſimam doctrinam cœleſtem.

2 *Canibus.*] Per *canes* & porcos intelligit Chriſtus, qui impio Dei contemtu delibuti nullam medicinam admittunt.

3 *Quid-*

dam uſque adeo ambitioſos, ut non ſat habeant ſuperbe & inſolenter vixiſſe, niſi & ambitioſe ſepeliantur mortui. Non ſentiunt exanimes, ſed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ, voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quidquid eſt, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. PH. Fateor, ſi faſtus exſequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modeſtius, ſi princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios veſpillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera ſepeliatur. Nam qui ſic efferuntur, quemadmodum elatus eſt Euſebius, mutaſſe faſtum videntur verius, quam vitaſſe. TH. Deo gratum eſt [1] quidquid bono fit animo. Illius autem eſt judicare cor hominis. Verum quod dixi leve eſt; ſunt alia graviora. PH. Quæ? TH. Profitentur ante mortem [2] Franciſci regulam. PH. Videlicet ut eam ſervent in campis [3] Elyſiis. TH. Non; ſed heic, ſi revaleſcant. Et fit aliquoties ut medicorum ſententiis damnati, ſimul ut ſacroſanctam veſtem induerint, ope Dei reviviſcant. PH. Idem ſæpenumero uſu venit in his, qui veſtem eam non induunt. TH. Oportet ſimpliciter ambulare in via fidei: ſi nihil eſſet eximii fructus in hac re, non ambirent, præſertim [4] apud Italos, genere & litteris nobiles plurimi, ut in amictu ſacroſancto ſepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; ſic ſepultus eſt ille, cui tu merito plurimum tribuis, [5] Rudolphus Agricola: ſic nuper Chriſtopho-

1 *Quidquid bono fit animo.*] Falſiſſimum hoc: non enim Deo gratum eſt, quidquid bono animo fit, niſi accedat fides, ſine qua nihil Deo placet, & norma præceptorum divinorum, ſecundum quam quippiam dirigitur. Alioquin Deo gratum fuiſſet, quod Apoſtolos trucidaſſent: ii enim itidem credebant ſe gratiam hoc facto apud Deum inire.

2 *Franciſci regulam.*] Regulam ſuam Franciſcus duodecim capitibus eſt complexus: quæ vide apud Hoſpinianum.

3 *Elyſiis.*] Elyſium locus deſtinatus animabus piorum, ἀπὸ τῆς λύσεως à ſolutione.

4 *Apud Italos.*] Ita Franciſcus Marchio Mantuæ Teſtamento cavit, ut habitu Franciſcani ſepeliretur: eodem veſtitu terræ mandati Albertus Dux Carpenſis & Robertus Siciliæ Rex aliique.

5 *Rudolphus Agricola.*] De Agricola hoc ita Jovius: Quis non te, Rudolphe Agricola, inuſitato & plane portentoſo conſpirantium ſyderum concurſu natum eſſe

phorus [1] Longolius. Ph. Mea nihil refert quid delirent homines cum agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ deſperatione perturbatum, profiteri aut veſtiri. Quid, quod vota ſunt irrita, niſi fiant animo ſano ſobrioque, matura deliberatione, ſublato metu, dolo, aut vi: Ut horum nihil ſit, profeſſio talis non obligat, niſi poſt annum probationis, quo geſtare jubentur [2] tunicam cum caperone: ſic enim loquitur vir ille [3] Seraphicus. Itaque ſi reviviſcant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum eſt, quod ab attonito fit, metu mortis ac ſpe vitæ; neque profeſſio obligat ante caperonem geſtatum. Th. Utcunque habet obligatio, illi certe putant ſe obligari; & illa totius voluntatis addictio non poteſt Deo non eſſe gratiſſima. ſiquidem hoc eſt in cauſa, ut bona opera monachorum, etiamſi demus cætera paria, [4] gratiora ſint Deo quam aliorum, quod ex optima radice proficiſcantur. Ph. Non excutiam heic quanti momenti ſit, hominem totum ſe Deo addicere, cum jam ſui juris non eſt: ego arbitror unumquem-

eſſe fateretur; ſi vim cœleſtis tam variè radioſi luminis, non ſecus ac in aſtris curſum, certior diſciplina deprehenderet? Hauſiſti enim Hebraicas Græcaſque literas, uſque adeo ſtupenda celeritate; ut nequaquam Gruningiæ in ultima Friſia; ſed Hieroſolymis Atheniſque natus ac educatus à doctiſſimis crederêre. Heidelbergæ defunctus, habitu Franciſcano terræ mandatus eſt.

1 *Longolius.*] Eſt hic Chriſtophorus Longolius Mechliniæ Belgicæ ſacerdote antiſtite genitus & Lutetiæ in ſcholis frugaliter educatus, partis diſciplinarum omnium peramplis opibus, Leonis principatu Romam venit. Inde Patavium ſe conferens, ibidem febre conſumptus eſt: editis ad imitationem Ciceronis epiſtolis, & ingentibus vigiliis adverſus Lutherum inchoatis libris incumbens.

2 *Tunicam cum caperone.*] Capite ſecundo regulæ Franciſci inter alia hæc habentur: Si quis profeſſioni regulæ Franciſci ſe addicere ſtudet; ille continuo dimittetur ad Miniſtrum Provincialem. Hic jubebit hominem cuncta bona divendere; ut pauperibus diſtribuantur. Tum eidem pannum probationis exhibebit, nempe duas tunicas abſque cucullo, cingulum & braccas & caperonem uſque ad cingulum, niſi Miniſtro Provinciali aliter viſum. Poſt annum probationis demum obedientiam promittit, qua ſe æternum huic vitæ generi & regulæ obſtringit.

3 *Seraphicus.*] Per Seraphicum intelligit autor diabolicum iſtum *Franciſcum Aſſiſienſem.*

4 *Gratiora ſint Deo.*] Videatur Rodolphi Hoſpiniani caput decimum quartum, libri ſexti, tomi ſecundi, de turpibus & horrendis factis Monachorum.

quemque Chriſtianum ſe totum addicere Deo in baptiſmo, cum renuntiat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, datque nomen Imperatori Chriſto, poſthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his qui [1] Chriſto commoriuntur, ut jam ſibi non vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, non loquitur proprie de monachis, ſed de univerſis Chriſtianis. TH. Opportune meminiſti baptiſmi; ſed olim tingebantur, aut aſpergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur ſpes æternæ vitæ. PH. Quid epiſcopi promiſerint, non ita magni refert: quid Deus præſtare dignetur, nobis incertum eſt. Si certum fuiſſet tales aſpergine aquulæ [2] repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri feneſtra, ut homines mundo dediti ſtudio per omnem vitam ſervirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aſperſiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non eſſet? Quod ſi tali baptiſmo ſimilis eſt iſta profeſſio, præclare conſultum eſt impie viventibus, ne pereant, hoc eſt, Satanæ vivant, Chriſto moriantur. TH. Imo ſi fas eſt aliquid [3] ex Seraphicis myſteriis prodere, efficacior eſt illorum profeſſio, quam baptiſmi. PH. Quid audio? TH. In baptiſmo tantum proluuntur crimina; reſtat anima pura, ſed nuda: heic qui profitetur, ſtatim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum inſitus corpori ſanctiſſimæ ſodalitatis. PH. Itane qui per baptiſmum inſeritur corpori Chriſti, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? TH. Nihil à Seraphica maſſa, niſi bene-

1 *Chriſto commoriuntur.*] Prolixe de hac materia differentem vide Paulum ad Roman. cap. 6.

2 *Repente fieri cives.*] Neceſſario hanc abſurditatem tueri debent Pontificii ex præſuppoſito falſo fundamento; Dum enim fingunt baptiſmum regenerare, lavare, renovare, ſalutem communicare tanquam organon vi quodam inhærente, qua inſtar Phyſicæ cauſæ agat & nobiles hos effectus producat: neceſſario conſequitur; homines Satanæ poſſe vivere, Chriſto per aſperginem aquulæ mori poſſe.

3 *Ex Seraphicis myſteriis.*] Male feriatorum Monachorum vana deliria, blaſphemas ordinationes, futiles novarum regularum inſtitutiones, horrendas nominis divini profanationes *Seraphica myſteria* autor vocat: quaſi Angelicam originem haberent, quæ à Diabolo commenta & inventa ſunt. Videat unicum

beneficentia aut favore promereatur. PH. Quis angelus hoc iſtis revelavit? TH. Non angelus, ô bone, ſed ipſe Chriſtus ore proprio hoc aliaque permulta beato Franciſco præſens præſenti patefecit. PH. Obſecro te per amicitiam noſtram, atque obteſtor, ne me graveris iſtis impartiri ſermonibus. TH. Sunt reconditiſſima myſteria; nec fas eſt ea profanis communicare. PH. [1] Quî profanis, amice? qui nulli unquam ordini melius voluerim quam Seraphico? TH. Sed interdum vellicas eos odioſius. PH. Hoc ipſum, Theotime, amoris argumentum eſt: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quam qui ſub illius umbra turpiter vivunt: quiſquis optime vult ordini, neceſſe eſt ut illius corruptoribus maxime ſuccenſeat. TH. At vereor ne Franciſcum iratum habeam, ſi quid arcanorum effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentiſſimo viro? TH. Quid? Ne [2] me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractaſſe dicitur, qui reclamarunt [3] illius quinque vulnerum veſtigiis. PH. Itane divi pejores ſunt in cœlo, quam fuerint in terris? Audio Franciſcum adeo fuiſſe miti ingenio, ut cum pueri per viam incedenti, caſeum, lac, rudera & lapides immitterent in ruſticanam cucullam à tergo pendentem, nihil offenderetur; ſed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus eſt iracundus ac vindex? Alio die cum à ſocio audiſſet fur, ſacrilegus, homicida, inceſtus, ebrioſus, & quidquid criminum in ſceleroſiſſimum quemvis

cum hoc de efficacia profeſſionis ſupra baptiſmum lector, & crimine ab uno diſcat omnes.

1 *Qui profanis.*] Sunt qui legunt, *profanus.*

2 *Me exoculet.*] In futuli & blaſphemo libro Bartholomæi de Piſis & Vinea Franciſci, hæc aliaque ementita ſplendide miracula leges.

3 *Illius quinque.*] Abominabile eſt quod in damnatis fabulis maleferiatorum Monachorum offendes: nempe Franciſcum ectaſi correptum Chriſtoque conjunctum fuiſſe: à quo illi quinque vulnera impreſſa: ut Jeſus eſſet typicus & imago ejuſdem formæ (ſic loquuntur) cum Crucifixo. Liber conformitatum ita tradit de ipſius vulneribus. Non tantum manus pedeſque perforaræ ſunt, ſed in vulneribus etiam apparebant clavi nervoſi, à reliqua carne ſeparati & mobiles, nec tamen evelli poterant. Et quamvis ex quinque locis ſanguis deflueret, cum magno dolore, Franciſcus tamen pluſquam biennium ſuperſtes fuit.

1 Cor-

vis congeri poteſt, confractus egit gratias, confeſſus illum nihil eſſe mentitum. Miranti ſocio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his ſceleratiora patraram, niſi me numinis favor ſervaſſet. Unde igitur nunc ſactus eſt vindex? TH. Sic eſt: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid [1] Cornelio mitius? quid Antonio manſuetius? quid Joanne Baptiſta patientius, dum viverent? At nunc quam horrendos morbos immittunt, niſi legitime colantur! PH. Citius crediderim illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiſeris, & tacituro credideris. TH. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obſecro te, Franciſce, ut te tuiſque ſodalibus propitiis ſit mihi fas audita loqui. Scis [2] Paulo fuiſſe ſapientiam reconditam, quam non palam, ſed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoſlibet, ſed beatis viduis, aliiſque piis, & ſelectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartiunt. PH. Exſpecto [3] τρισαγίας ἀποκαλύψεις. TH. Principio Dominus prædixit [4] patriarchæ Seraphico futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbreſceret, hoc illi pabulum abundantius ſuppeditaret. PH. Heic protinus ademta eſt omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere in dies increbreſcente, gravari populum. TH. Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi feſto, omnes animæ non modo fratrum, qui ſacroſanctum illum geſtant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipſius ſodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. PH. Tam familiariter Chriſtus cum illo fabulabatur? TH. Quid

1 *Cornelio.*] De Patronis, Sanctis, divis tutelaribus, morborum Præſidibus, vide quæ ante prolixe diſſeruimus.

2 *Paulo fuiſſe*] Digitum intendit auctor in locum Pauli 1 Cor. 2. ℣ſ. 6. 7. *Sapientiam vero loquimur inter adultos: ſapientiam autem non ſæculi hujus, nec principum ſæculi hujus qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei latentem in myſterio*, id eſt occultam illam.

3 *Τρισαγίας ἀποκαλύψεις.*] Id eſt, ter ſanctas revelationes.

4 *Patriarchæ.*] Patriarcham Seraphicum ſeu Angelicum vocat auctor ineptum & blaſphemum hypocritam *Franciſcum Aſſiſienſem*: cui hanc revelationem factam à Deo rotundo ore profitentur Pontificii nugatores.

TH. Quid ni? ut cum amico & ſodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Moſe. [1] Moſes à Deo traditam legem tulit ad populum; Chriſtus legem Euangelicam promulgavit; Franciſcus legem ſuam angeli manibus bis deſcriptam, tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exſpecto tertiam apocalypſim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, ne bonum ſemen, quod ſeminatum erat, noctu vitiaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum. Hunc ſcrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, ſibi curæ futurum ne deficeret [2] ſemicalceatorum ac cinctorum fune populus, uſque ad extremum judicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui [3] fuerat actum de eccleſia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco reſeravit illud, quod nullus impie vivens diu perſeverare poſſet in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine quiſquis impie vivit? TH. Non: neque enim Chriſtum ſtatim abnegavit qui ſcelerate vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quiſquis abjicit ſacroſanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monaſteriis conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, ſcortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? TH. Franciſcus nunquam geſtavit veſtem tali colore nimium fuſco, nec uſus eſt cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulſarint oſtium, dicetur, [4] *Neſcio vos: eo quod non habent veſtem nuptialem.* PH. Eſtne amplius? TH. Nihil adhuc audiſti.

Quinto

1 *Moſes à Deo.*] Exod. 31. ✝ſ. 18. Tandem quum abſolveret alloqui eum in monte Sinai, dedit Moſi duas illas tabulas teſtimonii, tabulas lapideas ſcriptas digito Dei.

2 *Semicalceatorum.*] Vocat Franciſcanos Eraſmus ſemicalceatos & cinctos à feneſtratis calceis & nodoſis cingulis, quæ gerunt.

3 *Fuerat actum.*] Imo, quid ni? Hoc enim in ſomnis vidit Innocentius III. Ad quem quando Franciſcus venerat cum duodecim ſuis Apoſtolis, ut conceptam novi ordinis regulam confirmaret, ab Innocentio rejectus eſt. Hic autem à Deo præmonetur de nocte in ſomnis, ut mitius ageret: videbat templum Lateranenſe minari ruinam, quod Franciſcus ſuis humeris ſuffulciit.

4 *Neſcio vos.*] Alludit ad parabolam Euangelii Matth. 22. de invitatis ad nuptias.

1 *Mat-*

Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi ſunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, niſi mortem anticipaſſent; ſed omnes peſſima morte quam ocyſſime perituros. PH. Vidimus iſtuc cum in aliis multis aliâs, tum nuper in [1] Matthæo Cardinale Sedunenſi: de ſemicalceatis peſſime & loquebatur, & ſentiebat; periit prius quam, opinor, attingeret quinquageſimum annum. TH. Recte quidem dicis: ſed ille læſerat etiam Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potiſſimum effectum prædicant, ut [2] Bernæ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed ajunt illos prodigioſæ impietatis orſos fabulam. Fictis viſionibus ac miraculis agebant, ut perſuaderent, Virgi-

1 *Matthæo Cardinale*] Erat hic apud Sedunum urbem humili patre genitus. In Italiam miſſus ad Latinam Italicamque linguam addiſcendam, Comi ſub Theodoro Lucino tantos progreſſus fecit, ut jam eruditione clarus, ad Sedunenſem Epiſcopatum ſit promotus. Cum autem ſuo ævo bellum inter Gallos & Julium Pontificem ingraveſceret, hic Matthæus tantum effecit, ut Helvetiorum arma in Gallos incitaret. Quibus rebus non exiguum momenti Pontificiæ parti attulit. Itaque ut beneficium beneficio penſaret, aſſcivit illum in numerum Cardinalium. Mortuus Hadriani VI. anno primo.

2 *Bernæ quatuor illi.*] Hiſtoria ita habet. Jam ab anno 1370. gravis quæſtio fuit mota inter Dominicanos & Franciſcanos de conceptione Mariæ virginis: hi enim illam ab originali peccato immunem, illi contrarium aſſerebant. Dominicani ergo ut & dignitatem ordini & ſententiæ veritatem adſtruerent, habito ad eam rem concilio, ad ementitas apparitiones & ficta miracula confugiunt. Provinciam hanc quatuor Monachi non ſine Diaboli opera ſuſcipiunt. eam exſequendam eligitur Berna, Helvetiæ oppidum, credulis hominibus plenum, ut & ſimplex ſartor Joannes Jezerus, in eorum ordinem hoc fine aſſcitus. Hunc nocturnis apparitionibus, plus quam Diabolico aſtu inſtitutis, eo perducunt; ut crederet Virginem Matrem ſibi loqui, confitentem inter alia ſe peccato originali inquinatam, prædicentemque urbi Bernenſi interitum, niſi ebrioſi Franciſcani ejicerentur. Jezerus autem ut ut ſtupidus ex voce unius Monachi, quam agnoſcebat, fraudem ſubodoratus, perſonatam Divam inſigniter dedolat. Ibi re comperta Monachi hominem eo adigunt, ut promitteret ſilentium. Sed pollicitis non nimium fidentes, ſatius ducunt è medio illum tollere pane orbiculari veneno infecto in Miſſæ celebratione. Et ſucceſſiſſet negotium, niſi Jezerus deglutitum panem venenatum ſtomacho ejeciſſet. Is ergo è tanto periculo liberatus rem omnem ad Magiſtratum defert. Ibi equuleo ſubjecti Monachi omnia ſcelera confitentur. Convicti itaque conſentiente Pontifice Romano vivi comburio plexi ſunt anno nono ſæculi decimi quinti prid. Cal. Jun.

[1] Virginem matrem fuiſſe contaminatam labe originali, divum Franciſcum non habuiſſe vera Chriſti vulnerum veſtigia, ea [2] verius habuiſſe Catharinam Senenſem; ſed perfectiſſima pollicebantur [3] laico converſo, quem ad hanc fabulam agendam ſubornaverant; & ad hanc impoſturam abutebantur corpore Domini; poſtremo etiam fuſtibus, & venenis. Denique prædicant hanc telam non fuiſſe unius monaſterii, ſed totius ordinis procerum. TH. Utcunque iſta habent, non temere dictum eſt à Deo, [4] *Nolite tangere chriſtos meos.* PH. Exſpecto ſi quid ſupereſt. TH. Supereſt [5] apocalypſis ſexta, qua Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordini Seraphici, quantumvis impie viverent, tamen aliquando Domini miſericordiam conſequerentur, & ſceleratam vitam beato fine clauderent. PH. Etiamne ſi in adulterio deprehenſi occiderentur? TH. Quod Dominus promiſit, non poteſt non eſſe ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui veſtit, qui culinam inſtruit,

jam

1 *Virginem matrem.*] Jezero, de quo jam jam mentio facta, apparebat Monachus circa diluculum, fingens ſe Mariam. Hic autem inter alia illi narrat Julium Pontificem inſtituturum feſtum contaminatæ conceptioni Mariæ: [illegible] nem cœlitus Pontifici mitteretur crux inſignis quatuor guttis ſanguinis Filii, ut eo teſtaretur ſe Mariam non immunem ab originali labe. Itidem alia crux quinque guttis cruoris notata in ciborio inveniretur, quæ Romam mittenda: quia eandem Pontifex largis indulgentiis muniret, & Bernam remitteret.

2 *Verius habuiſſe Catharinam.*] Totam hanc hiſtoriam de quatuor illis Dominicanis fuſe tractat Johannes Stumpſius in Annalibus Helveticis. Eandem habent libelli tam Latini quam Germanici per idem tempus à Pontificiis ipſis editi.

3 *Laico converſo.*] Iſte converſus laicus Joannes Jezerus ſartor: cui Monachus, ſimulans ſe Mariam, clavo manum transfixit: continuo etiam ablatis magica arte ſenſibus addidit alia quatuor vulnera. Ad ſe rediens populo tanquam novus Chriſtus oblatus eſt Jezerus.

4 *Nolite tangere chriſtos meos.*] Locus deſumtus ex Pſal. 105. ꝟ. 15. Quæ verba David ſubjicit narrationi beneficiorum Iſraëlitis præſtitorum, præcipue quod iis nullus nocere poterat, Deo ita dirigente. Is enim dixerat: *Nolite tangere chriſtos ſeu unctos meos*, id eſt, abſtinete vos ab omni injuria, quia ſanctificati Deo ſunt in peculium, & ex genere humano electi, ut eundem colant: unctus quippe hic peculiariter vocatus & deſtinatus ad cultum divinum.

5 *Apocalypſis.*] Ἀποκάλυψις revelatio: detectio rerum ante occultarum: ab ἀποκαλύπτω, retego, conſpiciendum do, ſublato velamine.

1 *Pati-*

jam dudum amat. PH. Non amat qui monet? qui docet? TH. Hæc ipſis domi abundant, & hujus generis beneficia ſolent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo Dominus promiſit Franciſci diſcipulis, quam ſuis. Sibi quidem [1] patitur imputari, ſi quid ipſius reſpectu benefiat cuilibet Chriſtiano; ſed non promittit male viventibus vitam æternam. TH. Nec mirum, amice: nam extremus Euangelii vigor ſervatus eſt huic ordini. Sed audi jam ſeptimam apocalypſin, eamque poſtremam. PH. Heic ſum. TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum, qui in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male mori? TH. Is male moritur, cujus anima relicto corpore, recta defertur ad tartara, unde nulla eſt redemptio. PH. Veſtis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, niſi quis moriatur in ipſo feſto beati Franciſci. Verum an tibi parum videtur; tutum [2] eſſe à tartaro? PH. Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his ſentiendum, quibus jam mortuis induitur ſacra veſtis? Non enim in ea moriuntur. TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. PH. At ego, cum agerem [3] Antverpiæ, adfui cum cæteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciſcanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem jam oſcitantem, alterum brachium illius inſeruit ſuæ veſti, ſic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier eſſet tuta ab inferorum portis, an pars contecta. TH. Tota erat tuta, non aliter quam in baptiſmo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Chriſtianus redditur. PH. Mirum [4] cacodæmones tantopere horrere

1 *Patitur imputari.*] Reſpicit ad locum Matth. 25. ✝ſ. 40. Et reſpondens Rex dicit eis: *Amen dico vobis, quatenus id feciſtis uni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis.*

2 *Eſſe à Tartaro?*] *Tartarus* vel *Tartara* numero plurali abyſſus Inferorum, ubi ſontes plectuntur, nomen invenit à *ταρταρίζειν*, *corripi tremore frigoris*: nam, Servio teſte, *Tartara* ſole aut luce non illuſtrantur.

3 *Antverpiæ.*] Nobiliſſima Brabantiæ urbs.

4 *Cacodæmones.*] Κακοδαίμων malus genius aut ſpiritus, malus dæmon. Proprie autem Græce eſt miſer, infelix.

rere veſtem illam. TH. Magis horrent [1] quam crucem Domini. Cum efferretur Euſebius, vidi (non ſolus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muſcarum inſtar, aſſultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. PH. Ac interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Ut ſerpentes nec [2] umbram fraxini, licet porrectam longius, ferre poſſunt, ita dæmones virus illud ſacræ veſtis etiam procul ſentiunt. PH. Proinde non arbitror talia corpora putreſcere, alioqui plus animi eſſet vermibus quam cacodæmonibus. TH. Veriſimile narras. PH. Quam fortunati pediculi qui in tam divina veſte perpetuo vivunt! Cæterum cum veſtis deferatur ad ſepulchrum, quid eſt quod tuetur animam? TH. Veſtis umbram ſecum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Næ ego iſtam apocalypſim, ſi vera narras, pluris facio, quam illam Joannis! hæc enim expeditam ac facilem oſtendit viam, qua cuivis liceat citra ſudorem, citra moleſtiam, citra pœnitentiam, mortem æternam effugere, tota vita ſuaviter peracta in deliciis. TH. Aſſentior. PH. Jam igitur mirari deſino, ſi plerique [3] Seraphicis ſodalibus plurimum tribuant: verum non queo ſatis admirari, non deeſſe qui non vereantur illis [4] oppedere. TH. Nimirum iſtos ſcias, quotquot videris, tra-

dicos

1 *Quam crucem.*] Credunt male creduli Pontificii externa formatione crucis Diabolos abigi.

2 *Umbram fraxini.*] Ita inter alia de fraxino (Belgis *een Eſſen-boom*) Plinius: Tanta eſt vis, ut ne matutinas quidem occidenteſve umbras quam ſunt longiſſimæ, ſerpens arboris ejus attingat, adeo ipſam procul fugiat. Experti prodimus: ſi fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius quam in fraxinum fugere ſerpentem.

3 *Seraphicis ſodalibus.*] Eo impudentiæ deventum cum diſtentis vino & potu monachis, ut ſe *Seraphicos* vocent. Quod eo magis mireris quia Angelos diſtinguunt in tres hierarchias, & in ſingulis his hierarchiis tres Angelorum ordines diſtinctos abſque ulla ex Sacra Scriptura probatione conſtituunt. In ſuprema hierarchia videntur *Seraphini, Cherubini & Throni.* En impudentem ſuperbiam! *Seraphini* in prima hierarchia primum occupant locum, ſecundum illorum ſententiam, & ab iis ſe *Seraphicos* vocant magis *Diabolici* quam *Angelici*, aut Seraphici *Monachi.*

4 *Oppedere.*] Proprie *oppedere*, contra pedere, contra ventris flatum emittere: hic Metaphorice *reclamare, reluctari, adverſari, diſſentire.*

1 *Repro-*

ditos in [1]reprobum ſenſum, ſuaque malitia excæcatos. PH. Poſthac ero cautior; daboque operam ut in ſacroſancta veſte moriar. Verum extiterunt hoc ſæculo quidam qui docent, hominem [2]ſola fide juſtificari, nullo operum præſidio: maximum igitur privilegium ſit, ſi veſtis beet abſque fide. TH. Non ſimpliciter abſque fide, ne quid erres, [3]Philecoë. Satis autem eſt credere, hæc quæ diximus eſſe promiſſa à Chriſto patriarchæ Franciſco. PH. Vel Turcam igitur ſervabit veſtis? TH. Vel ipſum Satanam, ſi ſe patiatur indui, & fidem habeat apocalypſi. PH. Jam dudum me tuum feciſti: ſed unum atque alterum ſcrupulum mihi cupiam per te eximi. TH. Dic. PH. Audivi, Franciſcum, ſuum appellare inſtitutum Euangelicum. TH. Verum. PH. Sed Euangelii regulam profitentur omnes Chriſtiani, mea quidem ſententia. Quod ſi iſtorum inſtitutum eſt Euangelicum; oportet quotquot Chriſtiani ſunt, eoſdem eſſe Franciſcanos: & in his primas tenebit Chriſtus cum Apoſtolis & ſanctiſſima matre. TH. Convinceres tu quidem, niſi Franciſcus quædam addidiſſet Euangelio Chriſti. PH. Quæ? TH. Veſtem cinericiam, funem canabeum, & [4]pedes nudos. PH. Iſtis igitur notis dignoſcimus Euangelicum à Franciſcano? TH. Differunt & contactu pecuniæ. PH. Verum, ut audio, Franciſcus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel [5]mandatarius: & ſi numeret [6]chirotheca munitus, nihilominus recepiſſe dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id eſt, ne contingant? TH. Sic interpretatus eſt Benedictus pontifex. PH. At non

1 *Reprobum ſenſum.*] Alludit ad verba Pauli Rom. 1. Dicit is de Ethnicis, Deos illos tradidiſſe in reprobum ſenſum.

2 *Sola fide juſtificari.*] Sic eſt; homo juſtificatur ſola quidem fide: fides tamen illa efficax eſſe debet bonis operibus.

3 *Philecoë.*] Philecous, qui cauſas exquirit, aut libenter cauſatur.

4 *Pedes nudos.*] Tritus verſiculus eſt in Franciſcanos: *Cordula nodoſa, pes nudus, lingua doloſa, Hæc tria nudipedes ducunt ad Tartara fratres.*

5 *Mandatarius.*] *Mandatarius* cui dantur mandata peragenda.

6 *Chirotheca.*] Χειροθήκη manuum vagina, eadem quæ manica.

non ut pontifex, verum ut Franciſcanus. Alioqui nonne, qui ſunt obſervantiſſimi, cum peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? TH. Faciunt cum urget neceſſitas. PH. At mori ſatius eſt, quam violare regulam pluſquam Euangelicam. Deinde nonne paſſim recipiunt per ſuos procuratores? TH. Quid ni? etiamſi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, [1] neque per ſe, neque per alios. TH. At non [2] contingunt. PH. Ridiculum: Si contactus impius eſt, etiam per alios contingunt. TH. Verum non eſt illis cum procuratoribus actio. PH. Non eſt? Experiatur hoc qui velit. TH. Chriſtus [3] non legitur uſquam contigiſſe pecuniam. PH. Eſto: ſed probabile eſt, Chriſtum adoleſcentulum crebro parentibus ſuis emiſſe oleum, acetum, & olera. Sed extra controverſiam Petrus & Paulus contrectarunt. Non eſt in contactus fuga laus pietatis, ſed in contemtu. Vini contactus multo periculoſior eſt quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciſcus non prohibuit. PH. Nonne porrigunt manus ſuas otio molliculas, & pulchre lotas fœminis ſalutantibus; & nummo forte inſpiciendi cauſa oblato, reſiliunt, ac ſe muniunt ſigno crucis? [4] papæ quam Euangelice! Et quidem puto Franciſcum, [5] licet omnis litteraturæ rudem, non adeo deſipuiſſe, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum.

Et

1 *Neque per ſe.*] Capite quarto Regulæ Franciſci ita habetur: *Firmiter omnibus fratribus injungo ne vel per ſe vel per alios pecuniam recipiant*: attamen neceſſitati ægrorum & veſtitui male veſtitorum ſecundum regionis clima & anni tempeſtates proſpicient Miniſtri, prout ipſa res poſtulare videbitur; id tamen illibate ſervandum ne omnino, ut dictum, nummos recipiant.

2 *Contingunt.*] Non contingunt pecuniam: & tamen de pecunia graves lites moverunt Franciſcani quandoque: magnam etiam vim commercio Miſſarum indies corradunt: cum ruri vagantur habent pediſſequum qui peram gerat; à credulis mulierculis æs vanis nugis pro concione emendicant.

3 *Non legitur.*] Imo Chriſtus quæ à fidelibus porrigebantur, recepit.

4 *Papæ.*] Papæ, παπαί, admirantis interjectio.

5 *Licet omnis litteraturæ.*] Erat enim Franciſcus homo idiota. Studuerat puer per exiguum tempus in templo Georgii Aſſiſii: ſed mox animum ad mercaturam appulit, à mercatura in militiam abiit: tandem ejus vitæ pertæſus Monachatum eſt amplexus. Ita ut ex deſperatione jam utrumque probaverit, quod vulgo dicitur: *Deſperationem nempe aut Monachum aut militem facere.*

I In

Et tametſi id ſenſit, [1]quanto periculo ſuos expoſuit, quos juſſit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari poteſt, quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non eſt ſenſus toti corpori communis? TH. Eſt; atque etiamſi quid tale uſu veniat, non ſacrificant niſi confeſſi. PH. Religioſe. TH. Verum omiſſis cavillationibus, dicam id quod res eſt. Pecunia multis eſt, eritque maximorum malorum occaſio. PH. Fateor: ſed eadem aliis eſt multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nuſquam lego. TH. Recte dicis. Sed quo longius abſint ab avaritiæ morbo, ſic prohibitus eſt contactus, quemadmodum [1] in Euangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus eſt adſpectus? TH. Quia facilius eſt continere manus, quam oculos. PH. Et tamen per illas feneſtras ingreſſa eſt mors. TH. Et ideo qui germane Franciſcani ſunt, ultra ſupercilia deducunt cucullam, tectiſque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis currus onuſtos trahentibus; utrinque corium capiſtro additum non ſivit eos quidquam videre, niſi quod ante pedes eſt. PH. Verum age, dic mihi, eſtne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? TH. Eſt. PH. Atqui audio nullum hominum genus pluribus inſtructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipſorum ſententia damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non eſt vana fabula quam [2] audiſti. Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, ſe obdormiiſſe potum

1 *In Euangelio vetamur.*] Non vetamur in Euangelio jurare, ſed tantum vetamur jurare temerarie, non neceſſario, fallaciter aut illegitime per creaturas: alioqui legitimum juramentum nec in V. nec N. Teſtamento prohibitum. Hinc Paulus Hebr.6. ℣.16. *Nam homines quidem per eum jurant, qui ſit major: atq; iiſdem omnis controverſiæ terminus, eſt jusjurandum ad confirmationem adhibitum.*

2 *Audiſti. Nam.*] Vide alia horrenda facinora Franciſcanorum apud Rodolphum Hoſpinianum tomo 2. libro 6. cap. 14.

tum in templo Franciſcanorum, in his angulis in quibus ſedent fœminæ per laminas foraminoſas confitentes. [1] Experrectus cantu nocturno, non auſus eſt ſe prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus deſcendit in ædem inferiorem: ibi erat parata foſſa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita eſt concio de laude obedientiæ: promiſſa eſt apud Deum omnium commiſſorum venia. Nonnulla etiam ſpes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad miſericordiam, ſi ſponte deſcenderent in foveam, ſeque ſupinos reponerent. Factum eſt; ſubductiſque ſcalis, omnes ſimul injecere terram. PH. Sed ſiluitne interim ille ſpectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum, metuens, ne ſi ſe prodidiſſet, tertius adderetur foſſæ. PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille ſimulatque evaſiſſet, paſſim in omnibus conviviis narrabat quæ viderat, magna Seraphicæ gentis invidia. Nonne præſtiterat vivum ſepeliri? PH. Fortaſſe. Verum his ſubtilitatibus omiſſis, quî fit, ut cum patriarcha juſſerit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis feneſtratis? TH. Duabus de cauſſis præceptum hoc mitigatum eſt: altera eſt, ne per imprudentiam tangant pecuniam: altera, ne frigus lædat, aut ſpina, aut ſerpentes, aut ſilices, aut aliud ſimile, cum illis ſit per univerſum terrarum orbem obambulandum. Cæterum ut id fiat inviolata regulæ majeſtate, feneſtra calcei pedem nudum oſtendit [2] per ſynecdochen. PH. Prædicant ſe profiteri perfectionem Euangelicam, quam ajunt conſtare [3] conſiliis Euangelicis,

1 *Experrectus cantu.*] Alii Monachorum ordines, alias nocturnis his cantibus horas deſtinant. Franciſcani hora nocturna duodecima, ad motam campanam, ut populus eorum ſanctimoniam hac in parte veneretur, hymnos decantant honori illius Divi aut Divæ cujus feſtum in Romano Calendario iſto die recurrit. Si autem dies nulli Divo ſacer eſt, ipſi nomina effingunt *Galgeli*, Quodvultdei, ſimiliumque quos cum ludibrio invocant.

2 *Per ſynecdochen.*] Per ſynecdochen pars ponitur pro toto. Sic Franciſcanorum pars pedis denudatur pro toto ſcilicet pede.

3 *Conſiliis Euangelicis.*] Conſilium perfectionis ſeu *Euangelicum* vocat Bellarmi-

licis, de quibus inter eruditos magna digladiatio eſt. Et in unoquoque vitæ ſtatu locus eſt perfectioni Euangelicæ. Sed quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Euangelii præcepta? TH. Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus c. v. cujus hæc eſt clauſula: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri qui eſt in cœlis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* PH. Commode reſpondiſti. Sed pater ille dives eſt ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. TH. Munifici ſunt & illi, ſed opum ſpiritualium, hoc eſt, precum & bonorum operum, quibus opulenti ſunt. PH. Utinam ſint inter illos exempla [1] charitatis Euangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio penſat. Quid ſibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tutius eſſe regem quamlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine Franciſcanorum aut Dominicanorum?* TH. Ordinis læſam dignitatem ulciſci fas eſt: & quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At cur non potius quod uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non unus Chriſtianus læſus, totum Chriſtianiſmum ad vindictam provocat? Cur toties cæſus ac lapidatus Paulus non inclamavit ſuppetias adverſus apoſtolicæ dignitatis violatores? Iam ſi juxta Domini ſententiam, *Beatius eſt dare quam accipere*, utique perfectior eſt, qui bene vivens ac docens de ſuo dat egentibus, quam qui tantum accipit. Alioqui [2] fruſtra Paulus gloriatur, quod gratis

larminus, juxtà omnium Pontificiorum communem ſententiam, opus bonum à Chriſto non imperatum ſed demonſtratum; non mandatum ſed commendatum: aitque differre à præcepto idem Bellarminus ex parte materiæ, ſubjecti, formæ & finis. Videantur autem ſententiæ hujus nulli veritati innixæ refutationes apud Orthodoxos Theologos.

1 *Charitatis Euangelicæ.*] Non tantum Franciſcani jam ab aliquot ſæculis Vatinianum odium alunt in Dominicanos, ſed & ipſi inter ſe graves rixas moverunt ſæpius: ita ut in iis ſimultatum, odii, invidiæ plurimum notes, ne micam autem charitatis invenias.

2 *Fruſtra Paulus gloriatur.*] 1. Cor. 9. Poſtquam prolixe de jure ſuo quod habebat, exigendi nempe ſtipendium pro Euangelii prædicatione diſſeruiſſet Paulus,

tis prædicaverat Euangelium. Atque heic videtur eſſe præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, ſi conviciis impetiti non incandeſcant, ſi in male merentes, charitatis affectum obtineant. Quid magni eſt, ſi quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum ſibi ſervet ulciſcendi cupiditatem? Cinctorum fune, ſemicalceatorum, ubique eſt magna copia: hæc qui præſtet quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apoſtoli conſtanter exhibuerunt, inter iſtos nimium [1] rara eſt avis. TH. Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis ſpargant: ſed ego ſic affectus ſum, ut ubicunque videro illam ſacroſanctiſſimam veſtem, putem adeſſe angelos Dei: eamque domum eſſe felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH. Et ego arbitror pauciores eſſe ſteriles fœminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius ſit Franciſcus, Theotime, qui hactenus tanto in errore ſim verſatus. Exiſtimabam iſtorum veſtem nihil aliud eſſe quam veſtem, nec per ſe meliorem veſte nautæ, aut calcearii, niſi utentis ſanctimonia commendaretur, quemadmodum Chriſti veſtis contacta ſanavit [2] hæmorrhoïſſam. Alioqui dubitabam, utrum textor an veſtiarius eam vim dediſſet veſti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Poſthac ergo vivam ſuavius, nec me macerabo metu inferorum, aut confeſſionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ.

lus, concludit tandem his verbis verſibus 14. 15. *Ita etiam Dominus conſtituit iis qui Euangelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Ego tamen nullo iſtorum ſum uſus.*

1 *Rara eſt avis.*] *Rara avis* proverbio dicitur res quævis nova & inventu perrara. Juvenalis: *Rara avis in terris nigroque ſimillima cygno.* Quin & Phœnicis raritas in proverbium abiit. Ducta allegoria ab avibus peregrinis & inuſitatis, quæ nonnunquam caſu in noſtram regionem devolant, vel miraculi gratia deportantur.

2 *Hæmorrhoïſſa.*] Mulier quæ laboras profluvio ſanguinis.

AMICI-

AMICITIA.

¹EPHORINUS, JOANNES.

EP. SÆpenumero mecum admirari ſoleo, ² quem Deum in conſilium adhibuerit natura, cum in omni rerum genere miſceret ³ amicitias & inimicitias quaſdam arcanas, nec ullis cauſis evidentibus probabiles, niſi quod hoc ſpectaculo videtur fuiſſe delectata, quemadmodum nos ⁴ ex commiſſis inter ſe gallis gallinaceis & * coturnicibus volu-

1 *Ephorinus.*] Nomen perſonæ ab ἐφορᾷν, id eſt, *diligenter contemplari*, & cum *ſingulari cura obſervare*. Sic dum iſte animalium naturam, vim & potentiam diligenter contemplando obſervat, non immerito *Ephorinus* appellatur.

2 *Quem Deum in.*] Non adhibemus in conſilium, niſi quos prudentiores aut rerum peritiores arbitramur: nihil autem Deo prudentius, & conſultius. Eſt autem hæc forma loquendi perelegans, quoties nos admirari novitatem aut mirificum rei eventum ſignificamus, quod ſubinde apud Poëtas Dii in conſilium ab Heroibus adhibeantur.

3 *Amicitias & inimicitias.*] Alluſum forſitan eſt ad Empedoclis Phyſici decretum, qui principia mundi φιλίαν καὶ νεῖκος, hoc eſt, *amicitiam* & *inimicitiam* conſtituit. Cum enim, inquit, prius omnia diffuſa jacerent, ab amicitia inimiciriaque diſcriminatim ſunt diviſa: ſine iis vero nihil aut fieri poteſt, aut perire. Extat autem apud Ariſtotelem nobile mehercule caput, de his qui perpetuas inimicitias inter ſe gerunt, lib.9.c.1. hoc Plinius tranſtulit in ſuum opus, lib.10. cap. 14.

4 *Ex commiſſis gallis.*] *Committere* ſignificat in certamen & contentionem mittere, quemadmodum dicimus *gladiatores commiſſos*, qui in certamen deſcendunt. Plinius lib.10. cap.20. Gallinaceum contentioſum animal, & præliis maxime ali teſtatur. Dimicatione, ait, paritur victoria quoque inter ipſos, velut ideo agnata cruribus ſuis tela intelligentes, nec finis ſæpe niſi commorientibus. Addit, pleroſque gallorum ad bella tantum & prælia aſſidua naſci, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum & Tanagram. Deinde Pergami gallorum ſpectaculum omnibus annis publice edi, ceu gladiatorum. Quod ipſum etiam hodie in pleriſque Brabantiæ oppidis fieri obſervatum eſt. Hinc Gallinaceus à Columella, *pyctes*, hoc eſt, pugil & luctator, appellatur, quod Græcorum ſtudium ferociſſimum quemque alitem certaminibus & pugnæ præpararet. Ariſtophanes Poëta Gallum ἄρεως νεοττὸν, hoc eſt, *Martis pullum*, vocat, quod avis iſta ſit admodum bellicoſa: vel quod Gallum adoleſcentem egregium fuiſſe dicant, quo cum familiariter Mars uteretur, cuſtodem poſuit ædium ſuarum, ut ſi Vulcanus adventaſſet interea dum cum Venere adultera ſua ſuavius viveret, adoleſcentulus indicaret. Verum quum aliquando obdormiſſet, Vulcano deprehendente adulterium uxoris, in avem illum Mars transformavit, ſed ita ut habitum armorum, criſtam ſcilicet, galeam & calcaria retineret: hincque eſſe, quod tanto ſtudio præliandi perpetuo flagret. Mirum eſt quod Ariſtoph. gallinaceos, quos prælio vicerunt, in ſervitutem rapere adſerat. Illius interpres ſcribit, gallos qui ſaltarent ad pugnam, priuſquam eos committere ſolent, alliis alere ſolitos, quo excalefacti, calidiores & vehementiores redderentur. Inde factum verbum σκοροδίσαι, quod eſt, gal-
los

voluptatem capimus. Jo. Nondum ſatis percipio quid velis dicere. Ep. Dicam igitur, ſi vis, craſſiore Minerva. [1] Scis, ſerpentium genus eſſe inimicum homini. Jo. Scio vetus inter illos & nos eſſe diſſidium & irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius [2] inauſpicati pomi. Ep. Noſti lacertam? Jo. Quid ni? Ep. [3] Italia magnas habet & virides. Hoc animal natura & homini amicum eſt, & ſerpentibus inimicum. Jo. Unde hoc deprehenditur? Ep. Ubicunque proſpicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem: ſi exſpuas, clambunt ſalivam ore redditam: vidi & puerorum mictum exſorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent [4] ſalivam lambere. Cæterum ſi comprehenſæ inter ſe committantur, dictu mirum quam in ſeſe ſæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc ſtrepitu dimoti rubi admonent hominem; inſuetus crederet ſerpentem eſſe: ubi diſpexeris, lacertæ ſunt, obliquato capite contemplantes, donec conſiſtas; ſi pergas, ſequentes. Rurſus aliud agentem admonent. Diceres

los priuſquam in prælium deſcendunt, allio confricare. Coturnicum quoque maſculorum naturam φιλεριστικὴν, id ſonat *rixoſam*, Ariſtophanis interpres ſcribit. In Apophthegmat. Plutarchi, Auguſtus quum audiſſet Erotem, qui res Ægypti curabat, emiſſe coturnicem omnes alias pugnando ſuperantem atque invictam, & comediſſe aſſatam, eum ad ſe acceſſivit, at judicio conſtituto confeſſum, malo navis affigi juſſit.

1 *Scis ſerpentium.*] Adeo inimicum eſt, ut ſalivam hominis tolerare non poſſit, ſed mox, ſi conſpergatur; fugiat, authore Plinio. Apollonio Rhodio θυνατήφορος ſerpens vocatur, quod hominibus mortem inferat.

2 *Inauſpicati pomi.*] Inauſpicatum eſt, quod bonis auſpiciis non geritur: ſic pomum illud, propter quod ex divina portione ad humanam miſeriam cecidimus per primigenios noſtros parentes, merito *inauſpicatum* dicitur, quod tam infauſto & infelici auſpicio mortalitatem ſumus aggreſſi.

3 *Italia magnas, &c.*] Magnas inquit & virides, quod noſtrates palmæ, aut ad ſummum pedis longitudinem non excedant: nec item omnes virides ſunt, verum & cinericii & nigri coloris, natura: quantum ad conflictum cum ſerpentibus & viarum obſeſſiones, ab Italicis nihil differentes.

4 *Salivam lambere.*] Ex hac re ſatis conſtat amicas humano generi lacertas, quorum ſcilicet ſalivam bibunt, ut quæ omnibus venenatorum maxime adverſatur, ut teſtantur Nicander, Dioſcorides, & Plinius.

1 In

ceres eas ludere, vehementerque delectari hominis adſpectu. Jo. Mira narras, Ep. Quodam die vidi prægrandem & mire viridem [1] in oſtio cavi decertantem cum ſerpente. Primum mirabamur quid eſſet rei: nam ſerpens nobis non erat conſpicuus. Italus admonebat in antro eſſe hoſtem. Paulo poſt venit ad nos lacerta: velut oſtendens ſua vulnera, ac remedium flagitans, ſeque [2] tantum non tangi patiebatur: quoties autem reſtabamus, reſtabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroſerat, & ex viridi rubrum fecerat. Jo. Mihi, ſi adfuiſſem, libuiſſet ulciſci lacertæ vicem. Ep. At hoſtis jam ſe in profundum antrum abdiderat: poſt aliquot tamen dies [3] pavimus oculos noſtros vindicta. Jo. Gaudeo profecto. Sed quo pacto? Ep. Forte inambulabamus per eundem locum: Serpens è fonte vicino biberat; erat enim æſtus [4] prodigioſus, adeo ut nos quoque aquæ inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum metu peſtilentiæ [5] Bononia profugi, ruſticabamur; geſtans [6] raſtrum quo fœnum demeſſum converrunt agricolæ; ſimul ut ſerpentem vidit, exclamat. Jo. Metu fortaſſe. Ep. Nequaquam, imo gaudio, velut inſultans deprehenſo hoſti. Ferit raſtro; ſerpens [7] ſe contrahit: ille non facit feriendi finem, donec [8] contrito capite ſerpens

1 *In oſtio cavi.*] Cavum frequentius ſubſtantive neutro genere invenitur, pro foramine terreſtri, ſeu luſtro & cubili ſerpentum, quam ab adjectivo cavus. Columella: *Cavum verbenaca diligenter obturato, ne ventus ad cubilia perflet.*

2 *Tantum non.*] A Græcis ſumptum, μόνον οὐχί: id perinde valet, quaſi dicas: propemodum. Sic reperies apud Latinos, tum Livium, tum Suetonium. Terentius dixit, *Modo non*, in Phormione.

3 *Pavimus oculos.*] Paſcimus oculos ea re, quam libenter inſpicimus, ut *paſcimus animum*, quoties nos recreamus. Maro: *Atque animum pictura paſcit inani.* Nihil autem gratius obtingere poteſt, quam ſi videamus nocentem ob innoxium afflictum dare pœnas.

4 *Prodigioſus.*] Tam vehemens & præter ſolitum major, ut etiam aliquid prodigere miraculi cauſa poſſe videatur.

5 *Bononia.*] Bononia urbs Italiæ clariſſima, olim Felſina dicta.

6 *Raſtrum.*] Ejuſmodi ruſtica inſtrumenta Varro *Raſtellos* appellat, ſerras nimirum leves, quibus homo per fœniſecia feſtucas abradit.

7 *Se contrahit.*] Contrahit ſe ad ſaltum ſerpens.

8 *Contrito capite.*] Nam ut Plinius tradit, ſerpentis caput, etiamſi cum duobus

[1] ſerpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt niſi morientes. [2] Inde eſt, quem frequenter audiſti, apologus de cancro, qui ſerpentem hoſpitem occidit, ubi porrectum vidit; *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit.* Jo. O factum bene! Quid tum? Ep. Puer arreptum raſtro ſuſpendit è frutice ſupra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes ſanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam feſſi obdormiunt in agro: atque illic interdum habent [3] urceum lactis, in cibi ſimul & potus uſum. [4] Serpentes ſummopere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. Jo. Quod? obſecro. Ep. Sum-

bus evaſerit digitis, nihilominus vivit. Hinc eſt forte quod vulgus ſerpentem diſſectum medium, reviviſcere & coaleſcere opinatur.

1 *Serpens in longum.*] Ergo Poëta 3. Georgicon ruſticos in ſerpentibus necandis jubet, ne antea cædendi finem faciant, quam videant medios nexus extremaque agmina caudæ ſerpentis ſoluta, hoc eſt, quam non tortuoſum, ſed porrectum videant.

2 *Inde eſt quem.*] Apologum recenſet Æſopus: Cancet, inquit, cum ſerpente inita ſocietate ſimul verſabatur. Cancer autem, cum moribus ſimplicibus præditus eſſet, ſæpius abhortabatur ſerpentem, ut verſutiam doloſque malos deponeret: quod iſle quum negligeret, & motibus conſueris conſtanter viveret, Cancer captata opportunitate, cum ille obdormiſſet, quanta potuit vi, ſerpentem comprimendo enecavit. Cum vero jam expirantem animam in longum porrectum vidiſſet, Sic, inquit, & antea te ſimplicem rectumque fuiſſe oportebat; non enim jam pœnam ſupplicio dediſſes. Pulchre animi mores Cancer ad corporis habitum conferebat.

3 *Urceum lactis.*] Vas eſt aquarium *urceus*, nec exiguum, non ad hauriendam aquam aut potandam, ſed ad conſervandam diutius: quales nunc Romæ prædivites Cardinales & nobiles in ſubterraneis cameris collocatos habent alveos: ejuſmodi quoque vaſis ruſtici plerarumque nationum lac conſervant, & concretum quidem lactis in cibum, ſerum vero potus loco illis ſervatur.

4 *Serpentes ſummopere.*] Hinc Lycophron, teſte Athenæo, θῆρας γαλακτοφάγους, hoc eſt, *beſtias lactivoras* ſerpentes appellavit, quod naturali quodam appetitu, lac præcipue ſorbere gaudeant, quum tamen alioqui exiguo indigeant potu. Quoties autem ad lactis urceum adrepunt, non tam lactis ſuctu delectantur, quam ut pingue ſupernatans, quod in butyrum conflatur, lingere ac deſorbere valeant: hæc ſumma voluptas. Aliquando in pratis ac paſcuis ad ubera paſcentium adrepunt, miſeroſque ruſticos omni lactis & ſpe & ptoventu defraudant: & facile quidem patiuntur vaccæ ejuſmodi mulgentes fauces; vel quod venenum vereantur, ſi tepugnent & obnitantur; vel quod mollius ſuctu quam digitis compreſſis lac educi ſentiant. Habent ad hoc remedium mulierculæ, ceream comparant, quam devovent hierophantæ in purificationum feriis, hac incenſa rer contingunt ubera vaccæ, ſed non ſine tripudio & choreis: atque ita illæſas in annum redeuntem ſe conſervare arbitrantur.

1 Allis

EP. Summum teſtæos [1] allio circumlinunt. Is odor deterret ſerpentes. IO. [2] Quid igitur ſenſit Horatius cum ſcriberet allium venenum eſſe cicutis nocentius; cum ſit, ut ais, adverſus venena remedium? EP. Sed audi quod eſt durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt ſeſe, & in ſtomachum ſeſe convolvunt. IO. An non protinus exanimatur homo talem nactus hoſpitem? EP. Non, ſed afflictiſſime vivit, nec eſt ullum mali levamen, niſi ut lacte aliiſque gratiſſimis ſerpenti cibis alant hoſpitem. IO. Nihil remedii adverſus tantum malum? EP. Comeſum affatim allium. IO. Non mirum igitur, [3] ſi meſſores gaudent allio. EP. Et aliàs medetur [4] delaſſatis labore & æſtu. Verum in hoc diſcrimine non raro lacerta, quamvis puſilla, ſervat hominem. IO. Quî poteſt? EP. Ubi ſenſit ſerpentem inſidiari, circumcurſat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu ſcalptuque unguium excitetur. Porro qui expergiſcitur, conſpecta in propinquo lacerta, mox intelligit hoſtem alicubi [5] eſſe in inſidiis, ac circumſpiciens deprehendit. IO. Mi-

1 *Allio circumlinunt.*] Gravis odor allii, ſerpentes fugat, ut docet Nicander in Alexipharmacis: & à fœtore Latini *allium* vocarunt, quaſi *halium*, quod graviter halaret; Græci vero σκόροδον ἀπὸ τοῦ σκαιὸν ὄζειν, hoc eſt, à *male olendo*, vel ἀπὸ τοῦ σκῶρ ὄζειν, quod *ſtercus oleat*.

2 *Quid igitur ſenſit.*] Horatius in Epodo, Ode tertia, non aliam pœnam parricidæ ſtatuit, quam ut deguſtet allium, quod hoc cicutis, id eſt, veneno ſit nocentius.

3 *Si meſſores gaudent.*] Horatius in Ode paulo ante citata, miratur meſſores tam horrendum cibum ferre poſſe. *O dura*, inquit, *meſſorum ilia*, quæ allium venenum magis, quam cibum concoquitis. Non autem meſſorum tantum cibus eſt, verum omnium ruſticorum, quod hæ fuerint priſci illius & frugalis ſeculi dilicíæ, cujus ſi adhuc veſtigia uſquam extant, ea mehercule apud hoc genus hominum tantum ſupereſſe dixero. Allii autem arroſionem ad frugalitatem pertinere, item pauperum ruſticorumque cibum fuiſſe, docere te poteſt Ariſtophanis interpres. Galenus certe amuletum ruſticorum *allium* prædicat. Et Plinius ad multa ruris præcipue medicamenta facere teſtatur.

4 *Delaſſatis labore & æſtu.*] Id videtur à *Virgilio* acceptum, ubi Theſtylis Maroniana meſſoribus ſuis rapido feſſis æſtu;

Allia ſerpillumque herbas contundit olentes.

5 *Eſſe in inſidiis.*] Id eſt, inſidiari; metaphora à re militari. Nam hoſtes cum aperto Marte cum adverſariis conſerere manus non audent, alicubi latentes ex inſidiis ſubito inimicum aggredi ſolent. Terentius: *Hunc prius aduo tu, ego in inſidiis hic ero, ſi quid deficies.* Saluſtius: *Ac ſtatim ſigno dato, undique ſimul ex inſidiis Numida invaditur.*

ræ naturæ vis. Ep. Jam nullum eſt animal inimicius homini quam crocodilus, [1] qui ſæpenumero totos homines devorat, & [2] arte malitiam adjuvat, hauſta aqua lubricans ſemitas, quibus deſcendunt ad Nilum aquam hauſturi, quo collapſos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverſo elemento natum, [3] φιλάνθρωπον eſſe. Jo. [4] Audivi fabulam de adamato puero celebrem, [5] celebriorem autem de

1 *Qui ſæpenumero totos homines.*] Non homines tantum ſed & equos cum ſeſſoribus. In quibuſdam Indiæ locis aluntur ad carnificinam exercendam: vocantur enim ſolenni voce ex aquarum fundo. Illi ergo ad conſuetam vocem continuò emergunt, objectoſque ſontes, tanquam publici judicii exſequutores devorant. Ex ovo paulo majore anſerino monſtrum hoc excluditur & ſexaginta annos vivens ſemper in majorem longitudinem excreſcit, uſque ad viginti cubitos.

2 *Arte malitiam.*] Subjicit mox verſutiam: vel hoc referendum ad id, quod conſpecto homine lachrymas dicitur emittere, quo facilius nihil tale metuentes devoret. Vide Chiliades, *Crocodili lachrimæ.* De iis qui ſeſe ſimulant graviter angi incommodo cujuſpiam, cui perniciem attulerint ipſi, cuive magnum aliquod malum moliantur. B. *Hy is met u te lyden, als de kat met de muys.*

3 Φιλάνθρωπον] Id eſt, hominis ſtudioſum, amicum, faventem homini. Sic Plinius, *Delphinus*, inquit *amicum homini animal.*

4 *Audivi fabulam.*] Hujus fabulæ, & plurium hujuſmodi mentio eſt apud Plinium capite de Delphinis: & Nepos in epiſtolis, & Oppianus libro tertio recenſet quoque ſimiles.

5 *Celebriorem autem de Arione.*] Hanc Gellius florida dictione ex Herodoto deſcripſit: & Plinius cap. eodem. Eſt autem hoc animal non modo homini amicum, ſed quicquid muſica ſonoritate aures demulcere poteſt, huic gaudet adeſſe, cum hoc ludere delectatur. Et quod de Cytharædo Arione narrant, id quoque in luſcinia accidiſſe, memini me ex Græcorum epigrammatis didiciſſe. Epigramma autem lib. 2. habetur, lepidum certe, & mirum in modum elegans: quare nec pigebit aſſcribere. Extat autem Philippi titulo, qui temporibus Juſtiniani Auguſti in hoc ſcribendi genere nulli inferior fuit:

Μεμφομένη Βορέην, ἐπεπτάμην
ὑπὲρ ἅλμης,
Πνεῖ γὰρ ἐμοὶ Θρήκης ἤπιος οὐδ'
ἄνεμος.
Ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα δέ-
ξατο νώτοις
Δελφὶν, καὶ πτηνὴν ποικίλος ἡνιό-
χει.
Πιστεύετο δ' ἐρέτῃ πορθμευομένη τ'
ἄκωπον
Ναύτην τῇ σίγηρον θέλγον ἐγὼ
κιθάρῃ.
Εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μουσῶσιν ἄμι-
σθον
Ἤνυσαν, οὐ ψεύστης μῦθος Ἀρεί-
νιος.

Id nos Ita conati ſumus Latinum facere:

Averſata gravem Boream ſuper æquora aëdon
Me dederam, ventis Thracia pulſa tuis.
Squamiger ut noſtræ perſenſit murmura linguæ,
Auxilio Delphin me pereunte venit:
Jamque ſedens humeris tam læto remige tuta
Vectorem blanda mulceo voce meum:
Sed neque Delphinis nanlum nos ſolvere Muſis,
Nec rumor fictum perſtrepit Arionem.

1 *Quia*

de Arione. Ep. [1] Quin & in venatu [2] mugilum, piſcatores delphinorum miniſterio, vice canum utuntur, qui accepta prædæ portiuncula recedunt. Quin & caſtigari ſeſe patiuntur, ſi quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio geſtientes, & in ſummis undis luſitantes: interdum adnantes ad navim, nonnunquam & tenſa vela tranſilientes. Adeo delectantur hominum conſuetudine. Verum ut hominum eſt ſtudioſus delphinus, ita crocodilo capitalis eſt hoſtis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congreſſurus cum dentibus, unguibus & ſquamis, ferro etiam impenetrabilibus armata bellua, ipſe nec ad morſum ſatis inſtructus, quippe [3] os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hoſtem, ac jam illi proximus repente ſubmittit ſeſe, erectiſque in tergo pinnis mollia ventris perſcindit, alias invulnerabili. Jo. Mirum eſt quodque animal ſtatim agnoſcere hoſtem ſuum, etiam nunquam antea viſum; ſcireque & cur impetatur, & qua lædi aut ſeſe tueri poſſit; cum hoc homini ſit negatum, qui ne [4] regulum quidem horreret, niſi admonitus, malove doctus. Ep. Scis equum animal obſequiis hominum natum. Huic capitale diſſidium eſt cum urſo, homini noxia beſtia. Agnoſcit hoſtem nunquam viſum, ac protinus ſe parat ad pugnam. Jo. Quibus armis pugnat? Ep. Arte potius quam viribus. Tranſilit urſum, & in ipſo ſaltu poſteriores calces impingit in caput.

1 *Quin & in venatu.*] Hoc Plinius eodem capite in ſtagno *Laterno* appellato, Nemauſienſis agri, in provincia Narbonenſi, & in Taſſico ſinu fieri tradit. Oppianus quoque *ἁλιευτικῶν* poſtremo, hanc venandi cum Delphinibus conſuetudinem deſcribit, atque id eleganter ſatis, ſed in Ægæo mari circa Eubœam. Quod autem Eraſmus ait, *vice canum*, id quoque per ſimilitudinis applicationem Oppianus:

—— *ἅτ' ἀνδράσι θηρητῆρσι*
Θῆρα κύνες σεύοντες ἀμοιβαίῃς
ὑλακῇσι.

Sic piſces ad terram, inquit, pellunt delphines, tanquam ad viros venatores canes mutuis latratibus feram citant.

2 *Mugil.*] Seu capito, piſcis. Belg. *Harder.* Al. *Groſskopff.*

3 *Os habens ad, &c.*] Sic Plinius: *Multum illi infra roſtrum os, ac medio pene in ventre.*

4 *Regulum.*] *Regulus* Baſiliſcum etiam ſignificat, facto nomine ab etymologia Græca, ne quis opinetur *regulum avem* hoſtem eſſe noſtrum.

put. Atque urſus interim unguibus ſcalpit equini ventris mollia. [1] Aſpis homini venenum eſt immedicabile; cum hac belligeratur [2] ichneumon. Idem exitialis hoſtis crocodilo. Similis affectus eſt [3] elephantis erga hominem: nam & viatorem ſimpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoſcunt amantque doctorem ſuum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: ſiquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, [4] Ariſtophani grammatico caram. Alius Menandrum [5] Syracuſanum adoleſcentem ſic amavit, ut deſiderium illius, quoties non videret, inedia teſtatus ſit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus, cum [6] Bocchus rex in triginta quoſdam [7] ſævire decreviſſet, eos totidem elephantis objecit, ſtipitibus alligatos. Cumque immiſſi eſſent qui inter elephantos procurſantes eos laceſſerent, nunquam efficere potuerunt, ut ſe regiæ crudelitatis miniſtros præberent. Atque huic animanti φιλανθρώπῳ bellum exitiale eſt cum draconibus Indicis, qui feruntur eſſe maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus eſt homini, etiam non laceſſitus. Simile diſſidium eſt aquilæ [8] cum draconibus minoribus, cum homini

ſit

1 *Aſpis.*] Serpens parvus, tardi viſus, præſentiſſimum habens venenum.

2 *Ichneumon.*] Ichneumona, quod cum ſerpentibus, crocodilo & aſpide perpetuam inimicitiam exercet, Græci aliquot authores, ὀφιόμαχον appellant. Belligerantur autem cum aſpide ichneumones, quia capientes hos ſerpentes, per caput vel caudam in flumen trahunt. Crocodilis vero inſidiantur, dum illi trochilis dentibus purgandis rictum diducunt: tunc ichneumon in oris hiatum intrat, & exeſis viſceribus è ventre mortuorum egreditur. Lege præter Plinium, Ammianum Marcellinum lib. 22.

2 *Elephantis.*] Hæc omnia de Elephantis tradit Plinius.

4 *Ariſtophani.*] Ariſtophanes hic Byzantinus grammaticus, Apellis filius, Callimachi, Zenodoti & Dionyſii diſcipulus. Habet hæc Plinius libro VIII. cap. V.

5 *Syracuſanum adoleſcentem.*] Verba Plinii citato capite ſic ſonant: Alius Menandrum Syracuſanum incipientis juventæ in exercitu Ptolemæi, deſiderium ejus, quoties non videret, inedia teſtatus.

6 *Bocchus rex.*] Eſt hic ille Mauritaniæ & Getuliæ Rex populi Romani amicus, qui ligatum Jugurtham Syllæ tradidit; ut apud Saluſtium legere eſt.

7 *Sævire decreviſſet.*] Apud Plinium in calce capitis quinti libri octavi iiſdem verbis tota hæc hiſtoria invenitur.

8 *Cum draconibus minoribus.*] Habet & iſta Plinius omnia.

1 *Amato-*

ſit innoxia, imo cum feratur etiam [1] amatorios ignes ſentire erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum eſt [2] cum cyminde, id eſt, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque moleſtum: eoque abhorret à pabulo, in quo murem conſpexerit. Nec cauſſa liquet cur oderit. Nam hirudinem merito horrent, quod ea in potu hauſta graviſſime diſcrucientur. Jam vix ullum animal amicius homini quam canis, nec inimicius quam lupus; ut quod aſpectu quoque [3] vocem adimat: & inter hæc ſumma diſcordia eſt, quemadmodum ovium generi lupus infeſtiſſimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura eſt tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupum vero velut in publicum humani generis hoſtem armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, [4] Non magis parcemus quam lupis. * Lepus marinus immedi-

1 *Amatorios ignes ſentire.*] Id circa Seſton urbem contigiſſe ſcribit Plinius.

2 *Cum Cyminde.*] Plinius capite de accipitribus author eſt. Verum Homerus *Cymindin*, non accipitrem, ſed noctuam videtur appellaſſe hoc verſu, *Iliad.* ξ. Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. Noctua enim χαλκὶς vocatur, quod æneum colorem videatur habere: & fortaſſis *cymindis* à maris colore, quod, ut noctua, ſic mare ſubinde *glaucum* epitheto dicatur. Callimachus eam avem non *Cymindin*, ſed *Cymin* vocat, fortaſſis ob ſonum quem reddit, Cycaban. Homeri tamen ſcholia γένος ἱέρακος, id eſt, de accipitrum genere *Cymindin* eſſe cenſent.

3 *Vocem adimat.*] Lege Chiliadas: *Lupi illum videre priores.* In raucum dicitur, & cui vox ſit repente adempta. Feſtivius verò torquetur in eos, qui metu alicujus obticeſcunt, alioqui feroces & loquaces admodum. Ferunt enim eam lupis ineſſe vim, ut ſi quem hominem priores viderint, ei vocem adimant. Belg. *Hy ſtaet of hy een lap in de mont hadt.* Et Donatum in *Terent. Adelph.* Lupus eſt in fabula. Belg. *Ghy ſijt noch niet veech.* Solitum eſt dici, quoties is de quo confabulatio eſt, de improviſo intervenit.

4 *Non magis parcemus.*] Belg. *Wy ſullender op ſlaen, als de Boeren op de Wolven.* Ex Ariſtophane & illius interprete hoc adagium enarratum eſt ab autore, quod ſcilicet olim apud Atticos lex fuerat de interficiendis lupis, quæ præmio etiam invitaret ad hanc feram perſequendam. Et hæc quidem interpres Comici. Sed videtur hoc commentum damnare Apollonii Rhodii ſcholiaſtes, qui in honore ſummo apud Athenienſes lupos fuiſſe contendit, in tantum etiam, ut ſi quis illic lupum interemiſſet, inferias illius ſepulchro inferre compelleretur, hinc πολιοὺς, id eſt, canos, non à colore dici, ſed ob reverentiam. Cauſam addit quod Latona uterum geſtans bis ſenis diebus in lupum mutata in Delum perrexerit. Hinc eſſe quod certo quodam anni tempore omnes illæ lupæ pariant, idque intra duodecimum diem,

medicabile eſt homini venenum, ſi quis imprudens guſtaverit; at rurſus hominis contactus mors eſt lepori. Panthera ſæva eſt in hominem & tamen adeo terretur [1] ab hyæna, ut ne congredi quidem ſuſtineat. Hinc narrant, ſi quis quid ſecum geſtet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam ſagax eſt naturæ ſenſus. Addunt & illud, ſi pelles utriuſque belluæ ſuſpendas invicem ex adverſo, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domeſticum eſt animal, [2] exitiale vero ſerpenti, adeo ut forte conſpicatus ſub arbore ſerpentem apricantem, filo ſe libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut ſerpens, dolore rotans ſeſe in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui ſpectarunt, ſimile diſſidium eſſe araneo cum buffonibus; ſed bufonem ictum, ſibi [3] plantagine admorſa mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis, illic conclavium ſolum conſterni [4] ſcirpis virentibus. Monachus quidam faſciculos aliquot ſcirporum in cubiculum congeſſerat, ſparſurus cum

adducit Philoſtephanum quendam, qui talia prodiderit in commentariis ſuis.

* *Lepus marinus.*] Hoc Plinius tradit lib. 32. cap. 1. De Pantheris & Hyænis eadem docet. Hoc tamen, quod ait Hyænam cum Panthera pugnare, non ea de cauſa fit, quod hyæna erga hominem bene affecta ſit. Nam Ariſtoteles lib.6. hiſtoriæ animalium, mirifice inſidias moliri hyænam hominibus, tradit, & ſepulchra quoque effodere: tantam illi feræ aviditatem humanæ carnis ineſſe.

1 *Ab hyæna.*] Hyæna ſimilis lupis, ſtabulatur ſæpe in mortuorum ſepulchris, & eruit conſumitque cadavera. Dicitur noctu adire ovium ſtabula & diligenter addiſcere non tantum voces ſive graves ſive acutas, quibus utuntur paſtores, verum etiam nomina perfecta imitatione reddere.

2 *Exitiale vero.*] Hoc ipſum Plinius ſcribit lib. 10. cap. 24.

3 *Plantagine admorſa.*] Belg. *Weechblaen.* Ajunt aliquando monachum (eſt enim hoc hominum genus admodum curioſum) in araneum & bufonem concertantes incidiſſe, & dum eventum certaminis avidius expectat, ictum bufonem vehementer vidiſſe tumidum: ſed mox plantagine guſtata, quæ tum in buſtuario creſcebat, veluti reſumptis viribus, pugnam redintegraſſe. Admiratus inſolitum ſpectaculum monachus, diligentius hos pugiles obſervabat, & quod paulo ante de bufone cognoverat, id iterum conſpicatus, quam poteſt ocyſſime plantaginem omnem quæ de proximo creſcebat, radicitus extirpat, & apud ſe condit. Interea bufo, accepta tertia plaga, dum ad ſolitum medicamentum accurrens, auxilio herbæ deſtitueretur, in tantum intumuit, ut non prius tumorem quam vitam finiret. Inde compertum habuit, plantaginem contra venena, & venenatorum ictus multum facere.

4 *Scirpus.*] Sive juncus. Belg. *Bieſe.*

cum eſſet commodum. Is cum à prandio ſupinus dormiret, bufo ingens erepſit, & os dormientis obſedit, infixis ſuperno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam ſuaſerunt ut monachus ad feneſtram deferretur ſupinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum eſt. Mox araneus hoſte conſpecto, filo ſe librat, & bufoni ſpiculum infigit, ac filo ſe recipit in telam. Intumuit bufo, ſed non eſt avulſus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, ſed vixit. Tertio ictus abduxit pedes ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hoſpiti ſuo. Jo. Mira narras. Ep. Addam quod non legi, ſed his oculis conſpexi. Simius ſupra modum horret teſtudinem. Hujus rei quidam dedit nobis ſpecimen Romæ. Puero ſuo in verticem impoſuit teſtudinem, & pileo contexit; dein produxit ad ſimium. Illico ſimius gaudens inſiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: ſublato pileo reperit teſtudinem. Mirum erat ſpectaculum quanto cum horrore reſilierit beſtia, quam expaverit, quam timide reſpexerit, an ſequeretur teſtudo. Additum eſt aliud ſpecimen: alligavimus teſtudinem catenæ à qua revinctus erat ſimius, ut effugere non poſſet, quin ſaltem aſpiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit diſcruciatus; tantum non metu exanimabatur; interdum averſus poſterioribus pedibus, depellere tentavit hærentem beſtiam. Tandem quidquid erat [1] in alvo aut veſica oneris rejecit. Sequuta eſt ex eo pavore febris, ut nobis fuerit ſolvendus è catena, & aqua vino temperata refocillandus. Jo. Atqui nihil eſt quod ſibi à teſtudine metuat ſimius. Ep. Fortaſſis aliquid eſt quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur [2] acanthis oderit aſinum, cauſa in promtu eſt, quod ille ſe affricat ſpinis, in

1 *In alvo.*] Simius non alia re metum indicat, quam projectis excrementis: hinc vulgare noſtratium proverbium: *Verendum ne præ metu te commacules inſtar ſimii*: quum in meticuloſum ludunt.

2 *Acanthis.*] Seu Carduelis, quod carduis & ſpinis paſcatur. Belg. *Een Diſtel-vinck, of een Cysken.*

in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depaſcitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut ſi quando procul aſinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido decidant metu. Nec patitur hoſtem impunem. Io. Sed qua tandem in re acanthis lædit aſinum? Ep. [1] Roſtro fodit illius ulcera, fuſtibus & oneribus facta; pungit & mollia narium. Poteſt item aliquid cauſſæ divinari, cur inter vulpes & [2] milvios mutua ſit ſimultas, quod avis rapax alterius catulis inſidietur, fortaſſe vulpes viciſſim illius pullis: quæ cauſa diſſidii eſt inter [3] ſorices, & ardeolas. Eadem fere ratio eſt inter [4] æſalon parvam aviculam & vulpem. Nam æſalon ova corvorum frangit. Eadem infeſtatur à vulpibus, & viciſſim illas infeſtat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adverſus communem hoſtem ſuppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob cauſam inter ſe oderint [5] olores & aquilæ, corvus & [6] chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, niſi hoc male habet aquilam, [7] quod ille rex avium vocetur. Cur male convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, muſtelæ cum cornice, [8] turturi cum pyrali, * ichneumonibus

1 *Roſtro fodit.*] Id Plinius Ægytho avi adſcribit; Aſinus, inquit, ſpinetis ſe ſcabendi cauſa atterens, nidos Ægythi diſſipat, quod illa adeo pavet, ut voce omnino rudentis audita, ova ejiciat, pulli ipſi metu cadant. Igitur advolans, ulcera ejus roſtro excavat. Deinde teſtatur & acanthida ea de cauſa aſino inimicam.

2 *Milvios.*] *Milvius*, ſeu milvus, pullorum raptor. Belg. *Een Wouw of een Kiecken-Dief.*

3 *Sorices & ardeolas.*] Quoniam inquit Plinius, altera alterius catulis inſidiatur. *Sorex*, Belg. *Een ſlaep ratte.* Ardeola, diminut. ab ardea. Belg. *Een Reyger.*

4 *Æſalon.*] Ariſtoteles hanc avem inter accipitres refert. Belg. *Een Meerlijn.*

5 *Olores & aquilæ.*] Fortaſſis non alia ex cauſſa mutuum harum avium odium oritur, quam quod cygni ſibi de aquila metuunt, ut hoſtis ab hoſte ſibi cavet.

6 *Chlorio.*] Qui Græcis χλωρίων: Theodorus vireonem, à viridi colore interpretatus eſt. avis tota viridis, quod ex voce liquet, hyeme videtur, ſed teſte Ariſtotele per æſtatem volat, idque maxime ſolſtitialibus horis: ſed tamen difficulter pennas movet, quum alioqui ingenioſus & ἀδυσλεκτὸς habeatur.

7 *Quod rex avium vocetur.*] Trochilus Græcis τρόχιλος à mobilitate & curſitando nomen habet, nempe ἀπὸ τοῦ τρέχειν. Ariſtoteles cap. 11. l. 9. aquilam cum trochilo pugnare ſcribit, quod Trochilus ſenator & rex vocetur. Belg. *Een Koninckxken*, vel *Een Loperken.*

8 *Turturi cum pyrali.*] De his omnibus lege Plinium lib. 10. cap. 74. unde hæc

nibus [1] veſpis cum [2] phalangiis araneis, anatibus cum [3] gaviis, [4] harpæ cum [5] triorchye accipitre, [6] thoibus cum leonibus? Præterea cur ſorices [7] formicoſam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter ſcarabeum & aquilam? nam apologus ex ipſa animantium natura confictus eſt. Unde eſt quod juxta [8] Olynthum in certo terræ ſpacio non vivant ſcarabei, ſi inferantur? Et inter aquatilia quam ob cauſam mugil & lupus [9] mutuo odio flagrant, ſicut [10] conger & [11] muræna, caudas inter ſe prærodentes? Polypum in tantum horret [12] locuſta piſcis, ut ſi eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mire junxit arcanus quidam benevolentiæ affectus; veluti [13] pavones columbis, turtures cum pſittacis, [14] merulas cum turdis, cornices cum [15] ardeolis, qui ſibi viciſſim auxiliantur adverſus vulpium genus; harpam & milvium adverſus triorchyn accipitris genus, communem hoſtem. [16] Balænis muſcu-

hæc deſumpta ſunt. *Pyralis*, ſpecies columbæ, quam juſtiore ratione *frugipetam* vocare poſſes, παρὰ τὸ ἐς τὸν πυρὸν ἅλλεσθαι, quod in triticeas fruges excurrat pabulatum.

* *Ichneumon.*] Mus Indicus, & cum aſpide pugnat.

1 *Veſpa.*] Aculeatum inſectum, quod veſperi putatur muſcas venari in cibum. Belg. *Een Weſpe.*

2 *Phalangium.*] Genus aranei; ita dictum, quod internodia terna habet in cruribus.

3 *Gaviis.*] *Gavia*, ſeu larus. Belg. *Een Mieuwe.*

4 *Harpæ.*] Hanc eſſe Latinam avem, Græcorum docent Lexica, in quorum etiam commentariis proditum eſt, ipſam quoties veneno icta fuerit, ſibi hedera ſuccurrere.

5 *Triorchye.*] Triorchys & τρίορχις, triorches, avis à numero teſtium nomen habet, eſt de genere accipitrum. *Plinius.*

6 *Thoibus.*] A Thos, ois, lupi genus cæteris procerius, velox ſaltu, venatu vivens.

7 *Formicoſa.*] Plena formicis.

8 *Olynthus.*] Thraciæ urbs.

9 *Mutuo odio.*] Hoc quoque Plinius. Sed & Oppianus meminit libro tertio.

10 *Conger.*] *Conger*, ſeu congrus, piſcis. Belg. *Congerael.*

11 *Muræna.*] Belg. *Een Negenooge.*

12 *Locuſta.*] Piſcis. Belg. *Steur-Krabbe.*

13 *Pavones columbis.*] Plinius libro decimo, cap. 74.

14 *Merula.*] Belg. *Een Meerle. Turdus, Een Liſter.*

15 *Ardeolis.*] Diminut. ab ardea, avis. Belg. *Een Reyger.*

16 *Balænis muſculus.*] Quæ de muſculo Plinius & alii referunt, hoc Oppianus lamnæ piſciculo cuidam aſcribit. hunc vocat balænarum ὁμόστολον, hoc ſonat *itineris comitem*: hunc ἡγητῆρα, hoc eſt, *viæ ducem*, καὶ χαριέστατον ἑταῖρον, id eſt, *pergratum ſocium*: prætetea πομπὸν καὶ φρουρὸν, hoc eſt, *ductorem cuſtodemque*: poſtremo προμαχόν τε, καὶ οὔατα, καὶ φάος ἰχθῦν, quod eſt, *propugnatorem, & aures, & lumina piſcem*; quod deſtituto hoc piſciculo capiatur ba-

 læna,

muſculus piſcis exiguus prænatans monſtrat viam; nec apparet quam ob rem illi velit inſervire. Nam quod [1] crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ, amicitia dici non poteſt, cum utrumque animal ſuo ducatur commodo: crocodilus gaudet ſibi purgari dentes, & ſcabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit, veſcens piſcium reliquiis inter dentes hærentibus. Conſimili ratione corvus inequitat dorſo ſuis. [2] Inter anthum & ægithum tam pertinax eſt odium, ut negent ſanguinem illorum poſſe miſceri. Quemadmodum narrant aliarum avium pennas abſumi, ſi aquilinis miſceantur. Accipiter eſt infeſtus columbino generi, ſed has defendit [3] tinnunculus avicula; cujus conſpectum & vocem mirum in modum horret accipiter. nec hoc latet columbas: [4] ubicunque tinnunculus reconditus eſt, ab ea ſede non migrant, fiducia protectoris. Quis cauſam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præſidio eſt ingenti belluæ, ita contra à minutiſſimis exitium eſt maximis. Eſt piſciculus ſcorpii effigie, magnitudine [5] aranei piſcis: is ſub pinna affigit ſeſe aculeo [6] thynnis interdum magnitudinem delphini ſuperantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves inſiliant: idem facit mugilibus. Quid eſt

læna, quod ſine lamna nihil videar, nihil audiat & multa præterea mirifica naturæ opera illic legere licet.

1 *Crocodilus.*] Lege Ammianum l. 22. Diodorum Siculum, & Ariſtotelem l. 1. cap. 6. hiſtor.

2 *Inter anthum & ægithum.*] Ἄνθος Græcis, Latinis *florem* ſonat: hic autem quæ illis *Anthus*, noſtris *Florus* appellatur. Aquatilis eſt, colore variegato ſpecioſoque. Vide de Anthi & Ægithi ſanguine Plinium, & de ſequentibus quoque.

3 *Tinnunculus.*] Belg. *Buſard.*

4 *Ubicunque tinnunculus.*] Hanc rem ita Columella lib. 1. tradidit. Tam faſtidioſa columba eſt, ut ſæpe ſedes ſuas peroſa, ſi detur evolandi poteſtas, relinquat: quod frequenter in his regionibus, ubi liberos habent egreſſus, accidere ſolet. Id ne fiat, vetus eſt Democriti præceptum. Genus accipitris *tinnunculum* vocant ruſtici, qui ferè in ædificiis nidos facit. Ejus pulli ſinguli fictilibus ollis conduntur, ſtipariſque opercula ſuperponuntur, & gypſo lita vaſa in angulis columbarii ſuſpenduntur, quæ res avibus amorem loci ſic conciliat, ne unquam deſerant.

5 *Aranei.*] *Araneus*, ſeu draco piſcis. Belg. *Een Pieterman.*

6 *Thynnus.*] Piſcis. Belg. *Een Tonijne.*

1 *Expa-*

eſt cur leo, animal cunctis tremendum, [1] expaveſcat galli gallinacei cantum? Jo. [2] Ne ſim in hoc convivio prorſus aſymbolus, referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clariſſimi apud Anglos viri. Alebat domi ſimium prægrandem: tum forte, quo revaleſceret à vulnere, ſolutus obambulare ſinebatur. In extremo horti erant incluſi cuniculi, quibus inſidiabatur muſtela. Id ſimius procul quietus & otioſus ſpectabat, donec videret cuniculis nihil eſſe periculi. Cæterum poſteaquam muſtela [3] labefactaſſet caveam à muro revulſam: jamque periculum eſſet, ne cuniculi à tergo nudati prædæ eſſent hoſti; accurrit ſimius, & conſcenſa trabe quadam, caveam retraxit in locum priſtinum, tanta arte, ut homo non poſſet dexterius. Ex quo perſpicuum, hoc animantium genus ſimiis eſſe carum. Ipſi cuniculi non intelligebant ſuum periculum; ſed hoſtem ſuum per cancellos oſculabantur. Simius opitulatus eſt periclitanti ſimplicitati. Ep. Omnibus catulis minoribus delectantur ſimii, gaudentque fovere ſinu & complecti. Sed pius ille ſimius dignus erat aliquo pietatis præmio. Jo. Habuit. Ep. Quod? Jo. Reperit illic fruſtum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arreptum comedit. Ep. Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus [4] ſympathias & antipathias,

1 *Expaveſcat galli cantum.*] Hoc Plinius haber, & Plutarchus in commentario de differentia inter odium & invidiam. Divus Ambroſius libro ſexto cap.4. Hexameron, dicit utique, quod leo vereatur gallum, ſed præcipue album. *Lucretius* quoque Poëta dum cauſam hujus odii inveſtigat, ita canit libro quarto:

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum nocte vocare,
Quem nequeunt rapidi contra conſtare leones
Inque tueri: ita continuo meminere fugai.
Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſunt oculis immiſſa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

Et ſunt qui ſcribunt, quos jure gallinaceorum perfuderis, hos à leonibus morſu non appeti.

2 *Ne ſim aſymbolus.*] Aſymbolus dicitur, qui nihil ad ſymbolum confert. Tranſlatum à concœnationibus: nam ſymbolum pignus collatirium in cœnam ſignificat.

3 *Labefactaſſet.*] Elegans verbum, quod pro *corrumpere, vitiare & deſtruere* ponitur.

4 *Sympathias & antipathias.*] Συμπαθεῖν

thias, ſic enim Græci vocant amicitiæ & inimicitiæ naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe ſenſu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt ſerpentes: adeo ut [1] ſi locum in gyrum circundes igni, ſerpens citius in flammam eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla ſunt innumera. [2] Erucæ cum membranis incluſæ, occulto naturæ opificio transfigurantur in [3] papiliones, mortuis ſimillimæ videntur, nec ad contactum quidem ſeſe movent, niſi tranſeunte araneo: hominis prementis digitum non ſentiunt, & ſentiunt leviſſimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. Io. Sentit hoſtem capitalem nondum natum inſectum. Iſti non omnino diſſimile eſt quod narrant de [4] ferro cæſis; ad quos ſi cæteri accedant, nihil accidere novi; ſin is qui necavit, continuo profluere ſanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. Ep. Nec eſt vanum quod audiſti. Sed ne perſequamur [5] fabulas Democriticas, nonne comperimus experimentis,

παθεῖν Græcis ſignificat *compati*: non tamen eſt, quod vulgo accipiunt indocti, *permoveri malis alterius*, ſed ſocium eſſe & imitatorem atque æmulum afflictionum alicujus. Eum autem affectum atque impulſum *συμπάθειαν* appellant, hoc eſt, *mutuam quandam rerum cognationem & voluntatem*, ad verbum ſonat *compaſſionem*: *ἀντιπάθεια* vero è contra *repugnantem affectum*, & rerum inter ſe, vel potius contra ſe, differentiam ſignificat, quaſi tu dicas *contrapaſſionem*: & *ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων* eſt, *inter ſe pugnare & differre multum*. Sic dicitur in Græcorum ſcholis, *τὴν κράμβην καὶ ἄμπελον ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων*, hoc eſt, braſſicam & vitem inter ſe pugnare, de quo mox plura annotabimus.

1 *Si locum circundes.*] Hoc Plinius ſe expertum dicit.

2 *Erucæ.*] Vermis holerum hortenſium frutices infeſtans & erodens. Belg. *Een Ruype*. Autor eſt Plinius libro 11. cap. 32.

3 *Papiliones.*] *Capellekens*, *Boterlingen*.

4 *Ferro cæſis.*] Cæſos in hoc loquendi genere non tantum percuſſos, ſed *cæſos*, id eſt, occiſos notat. *Ferrum* generale pro omnibus armis ferreis quibus corpus vulneratur.

5 *Fabulas Democriticas.*] Democritus poſt Pythagoram philoſophum magiam profeſſus, mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturæ ſecretioribus fabuloſiſſima quævis deſcripta reliquit. Hinc *fabulæ Democriticæ* videntur dictæ, de naturalibus quidem rebus traditæ, ſed quæ ob inſignem vanitatem & inexperientiam, fidem non merentur. Scripſit hic artem, quo pacto avium

tis, tantum eſſe diſſenſionis inter [1] quercum & oleam, ut utraque in alterius ſcrobe poſita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo poſita extinguatur; tametſi juglans cunctis fere ſatis & arboribus noxia eſt. Rurſus cum vitis claviculis ſuis omnia complecti ſoleat, [2] ſolam braſſicam refugit, & perinde quaſi ſentiat, in diverſam partem ſeſe vertit. Quis admonet vitem, hoſtem eſſe in propinquo? Eſt enim braſſicæ ſuccus vino contrarius; eoque ſolet edi adverſus ebrietatem. Nec deeſt braſſicæ ſuus hoſtis; ſiquidem oppoſita [3] cyclamino & origano exareſcit. Similis affectus eſt inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum eſt; [4] cicutæ vinum. Quod eſt illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo naſcentia mutuo ſibi gratificentur? Nam allio plus eſt vigoris, & lilii flores ſuavius olent. Quid heic memorem de conjugiis arborum, quarum fœminæ ſterileſcunt, niſi in propinquo ſit maſcula? Oleum ſoli calci miſcetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque ſit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro. Id ſolum ad ſe trahit & complectitur. Quis ille naturæ ſenſus, ut adamas, quamlibet

vium garritus poſſit intelligi. Item non exiguum volumen de illis quæ apud inferos uſu veniunt, ut Athenæus refert, prodigioſis, ut conjectandum eſt, fabulis refertum.

1 *Quercum & oleam.*] De his omnibus ſequentibus recurre ad indices Plinii.

2 *Solam braßicam.*] Cauſam fabuloſam fingunt Græci, quam recenſet Ariſtophanis interpres. Lycurgus fuit homo ſceleſtus, qui omnes vites falce demetere in animum induxerat: hunc comprehenſum Bacchus vitibus alligavit, ut ſupplicium de illo ſumeret: ſed is dum vitibus alligatus lachrymas effunderet, ex illis braſſica enata eſt: atque hinc eſſe ajunt, quod etiamnum male conveniat viti & braſſicæ, hoſtis ſui reliquiis. Hanc autem fabulam ruſticorum filios credere dicit: quia ſi quis braſſicæ radice vitem contingat, vitive alliget, nullos vitem fructus edituram: unde etiam illam primo loco in ſympoſiis proponi: & Ægyptii ante omnia fercula coctas braſſicas deguſtabant, ne poſſent vino inebriari. Hæc ille.

3 *Cyclaminus.*] Seu panis porcinus. Belg. *Verckens Broot, Aerd'-Appel. Origanum.*] Belg. *Groote Marioleyne.*

4 *Cicutæ vinum.*] Nec hoc mirandum, quum illa ſit omnium herbarum & forte etiam venenorum frigidiſſima: vinum mero egregie calidum à Phyſicis proditur: unde & *αἴθοπα οἶνον* apud Homerum: Lege de his Plinium.

1 *Aconi-*

libet duris reſiſtens, ſanguine hircino molleſcat? Quin & inter ipſa venena diſſidia videas. Scorpius ſi forte repat per [1] aconitum, palleſcit ac torpeſcit. Eidem adeo noxia eſt herba, cui nomen [2] ceraſtis, ut qui ſemen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet ſcorpium. Sed harum rerum, quæ ſunt innumeræ, conſideratio, ad rei medicæ profeſſores pertinet. Quænam eſt illa vis vel amicitiæ, vel diſſidii, inter chalybem & magnetem, ut materia natura gravis ad lapidem currat, & inhæreat, velut oſculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam cum aqua ſe facile miſceat rebus omnibus, maxime ſibi, tamen ſunt, quæ tanquam odio mutuo mixturam refugiunt; [3] velut amnis qui in [4] Fucinum lacum invectus ſupermeat, in [5] Larium Addua, in [6] Verbanum Ticinus, in [7] Benacum Mincius, in Sevinum [8] Ollius, in [9] Lemanum Rhodanus; è quibus nonnulli multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. [10] Tigris influit in lacum [11] Arethuſam, ac per eum velut hoſpes fertur, ſic, ut nec color, nec piſces, nec aquarum natura miſceatur. Ad hæc cum cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen

1 *Aconitum.*] Ovidio Hecateis, cappa vel cuculus Monachi, *λυκοκτόνον*, *ἰνγῖλνὶς*, Belg. *Monix-kapkens.*

2 *Ceraſtis.*] De herba hac vide Dioſcoridem, Matthiolum, Dodonæum alioſque. *Ceraſtes* autem genus ſerpentis, quadrigemina cornua præferens.

3 *Velut amnis.*] Omnia apud Plinium & Solinum.

4 *Fucinus.*] Fucinus lacus Italiæ, qui & Marſicus, *Lago de Roßilon* Erythræo, *Lago di Celano* And. Braccio.

5 *Larium.*] *Larius* lacus, qui & *Comacenus*, Lombardiæ Tranſpadanæ, *Lago di Como* Alberto & Jovio. *Abdua* vel *Addua* ejuſdem Lombardiæ fluvius, *Adda* Leandro Alberto.

6 *Verbanum Ticinus.*] Verbanus itidem Lombardiæ lacus, nunc *Lago Majore*, Fluvius vero *Ticinum* hodie *Teſino.*

7 *Benacum.*] *Benacus* ejuſdem Lombardiæ lacus, vulgo *Lago di Garda.* Sed *Mincius* Venetorum fluvius, ex Benaco profluens alium lacum prope Mantuam efficit.

8 *Ollius.*] Seu *Olius*, nunc *Oglio*, in Sevinum ejuſdem Lombardiæ lacum influit.

9 *Lemanum.*] *Lemanus* lacus Galliæ Narbonenſis, Poldo *Lac de Geneve. Rhodanus* itidem Galliæ Fluvius prope fontes Danubii & Rheni ortus, in Mediterraneum Mare exoneratur. Marliano *Rhoſne.*

10 *Tigris.*] *Tigris*, Aſiæ nobiliſſimus fluvius, Caſtaldo *Tegil*, Pineto *Sir*, Hebræis *Hidekel.*

11 *Arethuſam.*] *Arethuſa* lacus in Armenia Majori, nitroſos piſces alens, in quo & nihil mergi poteſt, teſte Plinio.

men velut exoſa mare, prius quam eo perveniant, [1] abdunt ſeſe in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auſter homini peſtilens eſt, huic contrarius Boreas ſalubris. alter nubes contrahit, alter diſſipat. Jam, ſi qua fides aſtrologis, ſunt & ſideribus quidam amicitiæ & inimicitiæ affectus. quædam amica homini, quædam infeſta. rurſus ſunt quæ homini adverſus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil eſt in ulla naturæ parte, quod non per hæc diſſidia, concordiaſque, & noxam, & remedium homini ſuppeditet. Jo. Fortaſſe & ultra cœlos quidquam deprehendere liceat. Etenim [2] ſi Magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus. Ep. Nobis, amice, ſatis eſt ad cœlum uſque perveniſſe, etiam ſi non hoc quoque ſeptum tranſiliamus. Redeamus ad boves & equos. Jo. Næ tu præclarum facis ſaltum. Ep. Illud nobis magis admirandum eſt, quod in eadem prorſus animantium ſpecie deprehendamus amoris & odii veſtigia, nulla evidente cauſa. Sic enim nobis perſuadere conantur equiſones & bubulci: in iiſdem paſcuis, aut eodem in ſtabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror ſimiles eſſe affectus in omni animantium genere, præter ſexus favorem. Sed in nullo genere evidentius quam in homine. Siquidem in plurimis manifeſtum eſt, quod de ſuo [3] in Voluſium affectu profitetur Catullus: *Non amo te Voluſi, nec poſſum dicere quare: Hoc tantum poſſum dicere, Non amo te.* Verum

1 *Abdunt ſeſe in terram.*] Ita inter alia Hiſpaniæ fluvius *Anas*, nunc *Guadiana* ad Metallinam Oretanos præterlapſus terræ penetralibus ſe abſcondit. Sed hæc magis ex vulgi opinione quam veritate eſſe teſtatur Georgius ab Auſtria oculatus teſtis.

2 *Si Magis.*] Item tradit Euclides Socraticus, & plurimi inter Ethnicos hanc ſententiam amplexi; nempe de duobus geniis, unicuique homini attributis: imo & ipſi Judæi tempore Chriſti ab hac opinione haud alieni erant.

3 *In Voluſium.*] *Voluſius* hic patria Patavinus, qui Ennium ſequutus, annales Populi Romani vili & inepto carmine conſcripſit. De illo alibi ſic Catullus:

At Voluſi annales Paduam morientur ad ipſam,
Et laxas ſcombris ſæpe dabunt tunicas.

Idem & alio loco: *At vos interea venite in ignem Pleni ruris & infacetiarum, Annales Voluſi, cacata charta.*

1 *Ho-*

rum in adultis fortaſſe divinet alius aliam cauſſam: in pueris, qui ſolo naturæ ſenſu ducuntur, quid eſt illud, quod ſic hunc illi tanto amore conciliat, rurſus alium ab hoc tanto diſſidio ſeparat? Ipſe quum puer eſſem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis, aut fortaſſis anno majorem, prodigioſæ vanitatis, adeo ut ad omnem occaſionem ex tempore, monſtroſa quædam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides*, inquit, *hanc?* Video. *Cum hac decies concubui.* Tranſibamus ponticulum anguſtum juxta molam; ubi vidit me horreſcentem ad conſpectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc*, inquit, *aquam aliquando prolapſus ſum.* Quid ais? *illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena; in ea erant annuli tres.* Quum nullus eſſet mentiendi finis, ſic puer horrui puerum, ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, ſed tantum arcano naturæ ſenſu. Neque vero id fuit temporarium: imo & hodie ſic horreo natura vanos, ut conſpectis illis ſentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat [1] Homerus, quum profitetur mendaces ſibi æque odioſos atque ipſas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus ſim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impoſtoribus fuerit res. IO. At nondum video ſcopum, quo totus hic ſermo confertur. EP. Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, ſunt qui ab aſtris: ego nullam certiorem ad felicitatem viam arbitror inveniri poſſe, quam ſi quiſque abſtineat ab eo vitæ genere, à quo naturæ ſenſu tacito abhorret; ad id ſe conferat, [2] quo propenſus eſt: ſemper excludo turpia. Item ab

corum

1 *Homerus.*] Verſus Homeri ſunt *Iliados* I.

Ε'χθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ο'ς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζῃ.

Non aliter flagrans odio eſt mihi janua Ditis,
Atque hi qui celant aliud quam lingua loquatur.

2 *Quo propenſus eſt.*] Nam ut habet notus verſiculus:

Tu nihil invitâ dices facieſve Minervâ.

3 Pro-

eorum conſuetudine ſe ſubducat, cum quorum geniis ſentit ſuo genio non convenire; & his ſe copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. Jo. Id ſi fiat, inter paucos erit amicitia. Ep. Chriſtiana caritas ſe dilatat ad univerſos, familiaritas autem cum paucis habenda eſt. Et qui nullum quamvis malum lædit, gaviſurus etiam ſi reſipiſcat, ſatis, opinor, Chriſtiane diligit omnes.

[1]PROBLEMA.

[2]Curio, Alphius.

Cu. Lubens ex te rerum plurimarum perito, diſcerem quiddam, ſi tibi non ſit moleſtum. Al. Age Curio, percunctare quod voles, ne non reſpondeas tuo nomini. Cu. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monoſyllabum, [3] Veneri juxta ac Minervæ inviſum. Al. Dic igitur quid velis. Cu. Scire cupio quid ſit, quod appellamus *grave* & *leve*. Al. Eadem opera roga, quid ſit *frigidum* & *calidum*. Quin tu iſtuc problema bajulis proponis potius, quam mihi; aut, ſi mavis, aſinis, qui gravitatem oneris demiſſis auriculis indicant. Cu. At ego non aſininam, ſed philoſophicam reſponſionem exſpecto; præſertim ab Alphio. Al. *Grave eſt, quod ſuapte natura fertur deorſum;*

1 *Problema.*] Problema dictus hic dialogus, quod quæſtiones quædam in eo proponuntur, quibus reſponſio mox ſubiungitur. Eſt enim *problema*, quæſtio propoſita cum reſponſione. Et quamvis hoc vocabulum de naturalibus quæſtionibus præcipue dicatur, tamen omni etiam dubitabili quæſtioni commune eſt. Nam & extant Plutarchi problemata de rebus Romanorum; & fertur Alcippus quiſpiam problema ſcripſiſſe de rebus domeſticis.

2 *Curio.*] *Curio* interloquutor nomen habet facile apertum, à cura ſcilicet & diligentia percontandi: *Alphius* vero à candore reſpondendi, ἀλφὸν ſiquidem Græce, candidum Latinis eſt: vel ab inveniendi & indagandi ſcientia, quod ἀλφεῖν *invenire* & *excogitare* ſignificet. Unde homines *Alpheſtæ* dicuntur repertores & excogitatores apud Homer.

3 *Veneri juxta ac Minervæ.*] Iſtud animal *ſus* eſt, quod additum nomini Curio, *Curioſus* erit. Eſt autem Minervæ odioſa ſus, propter immunditiem & indocilitatem (ut ita loquar,) quum Minerva omnium artium præſes habeatur. Lege proverbium, *Sus Minervam.* Quod vero Venus hanc beſtiam proſequatur odio, in cauſa eſt Adonidis amati ab illa interitus. Nam dum incautius per ſylvas vagatur Adonis, à porco ſylveſtri interemptus eſt; ut refert Theocritus.

 1 *Anti-*

deorſum; *leve*, *quod ſurſum*. Cv. Cur igitur Antipodes, qui infra nos ſunt, non decidunt in ſubjectum cœlum? Al. Pariter illi mirantur, quam ob rem tu non decidas in cœlum, non ſubjectum, ſed imminens. Cœlum enim eſt ſupra omnia, quæ intus complectitur, nec [1] Antipodes ſunt infra te, nihilo magis, quam tu ſupra illos: contra nos eſſe poſſunt, infra nos non poſſunt. alioqui juſtius admirareris, cur rupes, quas ſuſtinet Antipodum terra, non decidant, cœlumque perrumpant. Cv. Quæ eſt igitur nativa ſedes gravium, quæ contra levium? Al. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia. De [2] motu violento aut animali jam non loquimur. Cv. Eſt igitur motus aliquis, qui dicitur *animalis?* Al. Eſt. Cv. Quinam? Al. Is fertur juxta quatuor corporis ſitus; prorſum, retrorſum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior eſt, in [3] medio lentior; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo ſpes perveniendi quo tendit animal. Cv. Neſcio quid aliis accidat animalibus; ſed habeo famulam, quæ laſſa eſt prius quam incipit, delaſſata prius quam opus abſolvat. Verum redi ad id quod agere cœpiſti. Al. Nativo, inquam, motu, quæ gravia ſunt, feruntur deorſum. Et quo quidque gravius eſt, hoc celeriore motu fertur ad terram, quo levius, hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit in [4] motu violento, qui celerior

1 *Antipodes.*] Antipodes ſunt qui habitant in oppoſitis Parallelis & diverſis Meridiani ſemicirculis; hoc eſt qui opponuntur è diametro, pedeſque habent pedibus directe obverſos. His omnia contraria accidunt, ut tempeſtates anni, dies ac noctes; eundem habent Horizontem ſed oppoſitum: & quoties ſol ſtellæque occidunt apud hos, oriuntur apud illos, & contra. Quemadmodum autem ſunt *Antipodes*, ita & *Antœci* & *Periœci*.

2 *Motu violento.*] Conſule Phyſicos de motu in genere & ſpecie.

3 *Medio lentior.*] Verba ſunt Burgerſdicii: Quæ naturaliter motu recto moventur, in principio tardius moventur; in progreſſu celerius, in fine celerrime; idque non ſolum ſi violentus motus anteceſſit, ſed cum anteceſſit longa quies.

4 *Motu violento.*] Motum violentum dividunt Philoſophi in tractionem & pulſionem. *Tractio* iiſdem, quo mobile movetur verſus ipſum movens; *pulſus*, quo mobile movetur à movente. Huc pertinet, *vectio*, *volutatio*, *impulſio* & *projectio*.

1 *Ciſur-*

rior in initio, paullatim ſegneſcit; quum contra fiat in motu naturali; veluti ſagitta in altum miſſa, & ſaxum ex alto decidens. Cv. Atqui ego putabam, homines ſic per orbem terræ diſcurrere, quemadmodum minutiſſimæ formicæ curſitant in prægrandi ſphæra, hærent undique, nec ulla decidit. Al. In cauſa ſunt, ſphæræ ſuperficies nonnihil habens aſperum, tum ſcabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent inſecta fere omnia, poſtremo corpuſculorum levitas: id ſi non credis, fac ſphæram vitream bene lævem & glabram, videbis ſolas formicas non decidere quæ in ſummo verſantur orbe. Cv. Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc uſque ad Antipodes perpendiculo per centrum demiſſo, quemadmodum ſolent [1] Coſmographi, terræ totius ſitum in globis ligneis repræſentantes, tum ſi ſaxum conjicias in foramen, quo perferetur? Al. Uſque ad terræ [2] centrum; ibi quies eſt omnium gravium. Cv. Quid ſi Antipodes quoque ex adverſo mittant lapidem? Al. Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquieſcet uterque. Cv. Age; ſi verum eſt, quod dixiſti, motum nativum progreſſu magis ac magis incitari, ſi nihil obſtet; lapis aut plumbum conjectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurret centrum, jamque prætermiſſo centro, rurſum motus erit violentus. Al. Plumbum nunquam perveniret ad centrum, niſi liquefactum; ſed lapis ſi prætereat centrum motu tam violento, primum ſegnius feretur, nec aliter redibit ad centrum, quam lapis vi in altum projectus redit in terram. Cv. Sed recurrens nativo motu, rurſus concitato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quieſcat lapis. Al. Conquieſcet tandem, prætercurrens, ac recurrens,

1 *Coſmographi.*] Coſmographus deſcribit totum mundum, dictus à *κόσμος mundus* & *γράφω ſcribo. Geographus* autem orbis terræ, *Chorographus* alicujus regionis, *Topographus* particularis loci eſt delineator.

2 *Centrum.*] Κέντρον, centrum punctum orbis terræ medium: diſtat autem centrum à ſuperficie terræ milliaria Germanica communia 860.

rens, donec perventum fuerit [1] ad æquilibrium. Cv. At ſi nihil eſt in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum eſſe. Al. Eſto. Cv. Pendebit igitur in aëre corpus natura grave. Al. Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, ſi unicum ſaxum pendeat in meditullio aëris, cum tota terra tot rupibus onuſta ad iſtum pendeat modum? Cv. Sed ubi eſt terræ centrum? Al. Ubi eſt circuli centrum? Cv. Id quidem eſt punctum indiviſibile. Si tantillum eſt terræ centrum, quiſquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. Al. Næ tu ſatis otioſe nugaris. Cv. Ne quæſo ſuccenſeas: diſcendi ſtudio loquor quidquid loquor. Si quis terræ ſphæram perterebret, non per ipſum centrum, ſed à latere, puta ut abſit à centro [2] centum ſtadiis; quo tum feretur conjectus lapis? Al. Non feretur recta per foramen; imo potius recta, ſed ad centrum: itaque prius, quam perveniet ad medium, jam conquieſcet in terra quæ ad lævam eſt, ſi centrum eſt ad lævam. Cv. Sed quid eſt hoc quod reddit corpus grave aut leve? Al. Ad iſtuc reſpondeat tibi Deus, [3] cur ignem fecerit omnium leviſſimum, aërem proxima levitate, terram graviſſimam, proxima gravitate aquam. Cv. Cur igitur nubes aqueæ pendent in ſublimi aëre? Al. Quoniam à ſole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus

1 *Ad æquilibrium.*] Hoc eſt, ad eam partem medii, ubi æquo pondere ſuſpendatur & libretur, ubi nec huc nec illuc cadat, ſed in æquamento & quaſi trutina conſiſtat.

2 *Centum ſtadiis.*] Stadium ἀπὸ τῆς ςάσεως, hoc eſt, à *ſtatione*, quod Hercules uno ſpiritu tantum ſpatii emenſus eſt, priuſquam conſiſteret. *Centum* autem *ſtadia* efficiunt paulo plus quam tria milliaria communia. Triginta enim duo ſtadia ſupputantur in unum milliare, & centum viginti quinque paſſus in unumquodque ſtadium.

3 *Cur ignem fecerit.*] Egregie, ut ſolet, qualitates has in quatuor elementis exprimit Ovidius:

Ignea convexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummâque locum ſibi legit in arce,
Proximus eſt aër illi levitate locoque.
Denſior his tellus elementaque grandia traxit,
Et preſſa eſt gravitate ſui, circumfluus humor
Ultima poſſedit, ſolidamque coërcuit orbem.

1 *Agro*

bus violento calore excuſſus. Cv. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? Al. Concretio denſitaſque addit pondus; alioqui poſſunt ſic videri ſuſtineri ab aëre ſubjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina ſuſtinetur ſumma aqua. Cv. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, eſſe leviſſimum, quod terrenæ, graviſſimum. Al. Haud procul abes à ſcopo. Cv. Atqui nec quivis aër pariter levis eſt, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortaſſe ſentiendum. Al. Nec mirum, cum iſta quæ nominaſti, non ſint elementa pura, ſed ex variis elementis temperata. Itaque probabile eſt, eam terram eſſe leviſſimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam eſſe graviſſimam, quæ graviorem terram habet admixtam; qualem arbitror eſſe marinam, & eam unde conficitur ſal: itidem aër aquæ terræve proximus, gravior eſt, aut certe minus levis eſt eo, qui procul abeſt à terra. Cv. Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? Al. Lapis. Cv. Et tamen plumbum lapide gravius eſt, pro ratione proportionis. Al. In cauſſa eſt denſitas: lapis enim rarior eſt, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc eſt quod videmus quoddam terræ genus deſiccatum, ſi conjiciatur in aquam, non ſubſidere, ſed natare: eadem de cauſa videmus totos [1] agros natantes: ſuſtinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque paluſtrium herbarum inter ſe connexis. Cv. Hinc fortaſſis & pumicum levitas. Al. Quia pleni cavernis ſunt, præterea multo igni decocti: ſubmittuntur enim è locis ardentibus. Cv. Unde tanta ſuberis levitas? Al. Jam dictum eſt. raritas enim in cauſa eſt. Cv. Utrum eſt gravius, plumbum, an aurum? Al. Aurum, opinor. Cv. Aurum tamen videtur

1 *Agros natantes.*] Narrat id Plinius: Quædam inſulæ, ait, ſemper fluctuant, ſicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutienſi, Stationenſi. In Vadimonis lacu & ad Curilias aquas ſylva, quæ nunquam die & noctu eodem loco viſitur. In Lydia quæ vocantur *Calaminæ* non ventis ſolum, ſed etiam contis quo libeat impulſæ. In Tarquinienſi lacu magno Italiæ duo nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam, quadratam nunquam.

detur habere plus igneæ naturæ. AL. Quia noctu velut ignis lucet, [1] ut ait Pindarus? CV. Scilicet. AL. Sed denſitas in auro major. CV. Unde id deprehenditur? AL. Reſpondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum ſimile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philoſophi deprehenderunt nihil eſſe liquidius melle & oleo: quod ſi quis hæc inunctione dilatet, & latiſſime diffunditur humor, & ſicceſcit ſerius. CV. Sed utrum gravius eſt, oleum, an aqua? AL. Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum eſſe gravius. CV. Cur igitur aquæ ſupernatat oleum? AL. Levitas non eſt in cauſa, ſed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ eſt in herba quæ dicitur [2] ἄβαπτος. CV. Cur igitur non natat ferrum igni candens? AL. Quia non eſt ei calor nativus. & ideo citius penetrat aquam, quod caloris magnitudo diſpellat obſtantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam lamina. CV. Utrum intolerabilius eſt, ferrum candens, an frigidum? AL. Candens. CV. Gravius igitur. AL. Eſt, ſi commodius eſt geſtare manu paleam incenſam, quam ſilicem frigidum. CV. Quid eſt in cauſa, quod lignum ligno levius aut gravius eſt? AL. Denſitas ac raritas. CV. At ipſe novi quendam è familia regis Britanniæ, qui in convivio oſtendit nobis lignum ejus, ut ajebat, arboris quæ fert [3] aloën: adeo ſolidum erat, ut lapis videri poſſet: adeo manibus libranti leve, ut arundo videri poſſet, & ſi quid ſicca arundine levius: impoſitum vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius.

1 *Ut ait Pindarus.*] In primo hymno Olympiorum: Ὁ δὲ χρυσὸς, αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου. hoc eſt, *Aurum vero tanquam lucidus ignis nocte ſplendet inter præcipua divitiarum.*

2 Ἄβαπτος.] Id eſt, quæ immergi aquæ non poteſt.

3 *Aloën.*] Aloë, ait Plinius, ſcillæ ſimilitudinem habet, major, & pinguioribus foliis ex obliquo ſtriatis. Laudatiſſima ex India afferunt, ſed naſcitur & in Aſia: non tamen ea utuntur, niſi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel ſucco.

ſerius. AL. Nec denſitas, nec raritas ſemper in cauſa eſt, ſed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam ſeſe amplectantur, aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit braſſicam, & flamma etiam è longinquo ad [1] naphtham tranſvolat, aliquanto inferiore loco poſitam, cum naphtha ſit natura gravis, flamma levis. CV. Omne genus æris innatat argento vivo, ſolum aurum ſubſidit & circumvolvitur, cum argentum vivum ſit materia liquidiſſima. AL. Non habeo quod reſpondeam, niſi peculiarem naturæ cognationem: ad hoc enim natum eſt argentum vivum, ut purget aurum. CV. [2] Cur Arethuſa fluvius ſubter mare [3] Sicanum tranſit, ac non potius innatat; cum antea dixeris marinam aquam fluviatili eſſe graviorem? AL. Naturale diſſidium eſt in cauſa, ſed arcanum. CV. Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingreſſi peſſum eant? AL. In cauſa eſt non tantum pennarum concavitas levitaſque, verum etiam ſiccitas, quam aqua refugit: hinc eſt quod in panno linove vehementer ſicco, ſi ponas aquam aut vinum, in globum ſe contrahit; ſin in humidum, mox ſpargitur. Itidem ſi infundas liquorem in cyathum ſiccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quam cyathus capit, liquor circa medium

1 *Naphtha.*] Bituminis liquidi genus. Hoc nihil aliud eſſe, quam vocatum *petrelæum* ſive *petroleum* contendunt. Belg. *Peter-Olie.*

2 *Cur Arethuſa.*] Reſpicit ad Virgilii verſus auctor: *Extremum hunc Arethuſa mihi concede laborem.* Et poſt alterum verſum ſubjungit: *Sic tibi cum fluctus ſubterlabere Sicanos, Doris amara ſuam non intermiſceat undam.* Varia hic opinio, at in commentariis ad Virgilium Servius; Nam alii dicunt ad Arethuſam nympham Siciliæ, Alpheum de Elide venire per maria. Alii Arethuſam jam in fontem mutatam Alpheum fugere & de Elide ad Siciliam venire. Dicitur quodam tempore patera aurea in Arethuſa inventa, quam Olympionices in Alpheum miſerant.

3 *Sicanum.*] Id eſt, Siculum Mare; Sicilia enim etiam *Sicania* dicta, à Sicano terræ filio. Fabula autem tota ita traditur à Poëtis: Arethuſa filia Nerei & Doridis, Elidis Nymphæ & Dianæ comes: quam cum Alpheus perſequeretur, rapuit; at Diana in fontem cognominem mutavit: cujus aquas cum ſuis miſcere ſtuderet Alpheus, illa à terra abſorpta, in Ortygiam inſulam, dein in Siciliam eſt delata. Alpheus cum propter mare ſequi non poſſet, per cuniculos ſubterraneos in Siciliam pervenit, ibique aſſociatis Arethuſæ aquis in mare Siculum effunditur.

medium citius colligit ſeſe in rotundum, quam tranſeat margines. Cv. Cur in fluminibus naves minus ſuſtinent oneris, quam in mari? Al. Quia ſubtilior eſt fluviatilis aqua. Eadem de cauſſa volucres facilius ſeſe librant in aëre craſſiore, quam vehementer ſubtili. Cv. Cur non ſubſidunt [1] flotæ? Al. Quoniam cutis ſole deſiccata & levior facta eſt, & humorem reſpuens. Cv. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum ſidat? Al. Partim ſiccitas eſt in cauſa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. Cv. Utra res gravior, aqua an vinum? Al. Arbitror vinum non cedere aquæ. Cv. Quam ob rem ergo qui ab œnopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? Al. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu eſt: Quo vinum eſt generoſius, hoc & difficilius admiſcetur aquæ, & incenſum ardet vehementius. Cv. Cur in [2] Aſphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? Al. Non eſt meum, ad omnia naturæ miracula reſpondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, ſcire noluit. Cv. Cur homo macilentus obeſo gravior eſt, ſi cætera ſint paria? Al. Quoniam oſſa denſiora ſunt carne, & ideo graviora. Cv. Cur idem homo jejunus gravior eſt ſeipſo pranſo, cum corpori onus acceſſerit? Al. Cibo potuque ſpiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior eſt mœrente, & mortuus vivo longe gravior. Cv. Sed quî fit, ut idem homo, cum vult, faciat ſe graviorem, aut leviorem? Al. Contento ſpiritu reddit ſe leviorem, emiſſo graviorem. Sic natat veſica inflata, & clauſa pertuſa ſidit. Sed quando

1 *Flotæ.*] Piſces ſunt, qui & flutæ, à Græcis *πλῶται*, & *πλῶτες* appellati, à continua navigatione. Nunquam enim ſubmerguntur. Muræ nas eſſe volunt in freto Siculo.

2 *Aſphaltite.*] Lacus eſt Judææ, bitumen gignens, unde & illi nomen; *ἄσφαλτος* enim *bitumen* ſignificat. Dicitur etiam *mare mortuum*: quia, teſte Tacito, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. In Sacris literis etiam vocatur *Mare ſalis* ſeu ſalſum, *Mare deſerti* ſeu ſolitudinis, *Mare campeſtrium* ſeu planitiei.

1 *Quâ*

quando Curio deſinet nobis occinere, cur? Cv. Deſinam, ſi mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave ſit, an leve. Al. An leve ſit, neſcio; certe grave non poteſt eſſe, cum ſit naturæ igneæ. Cv. Quid igitur ſibi vult vetus proverbium, [1] *Quid ſi cœlum ruat?* Al. Quia rudis antiquitas Homerum ſecuta, credidit [2] cœlum eſſe ferreum. Sed Homerus à coloris ſimilitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos cinericeum dicimus, quod cineris colorem præ ſe fert. Cv. Eſt igitur cœlum [3] coloratum? Al. Non vere, ſed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium, quemadmodum ſol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & [4] iridis [5] pictura non in cœlo eſt, ſed in aëre humido. Cv. Verum, ut finiam, fateris cœlo nihil eſſe ſublimius, quacunque tegit orbem terræ? Al. Fateor. Cv. [6] Et centro terræ nihil eſſe profundius? Al. Scilicet. Cv. Inter omnes rerum ſpecies quid eſt graviſſimum? Al. Aurum, opinor. Cv. Heic abs te vehementer diſſentio. Al. An ſcis aliquid auro gravius? Cv. Scio, & quidem multis partibus. Al. Proinde me viciſſim doce, quando ſcis quod me neſcire profiteor. Cv. Quod igneos illos ſpiritus è ſummo cœli vertice depreſſit in ima [7] Tartari (nam

1 *Quid ſi cœlum ruat?*] Τί εἰ ὁ οὐρανὸς ἐμπέσοι. Ironia eſt proverbialis in illos, qui tutiſſimis etiam rebus timent. Hoc unde manarit Ariſtoteles indicat, ſcribens priſcis illis & rudibus mortalibus perſuaſum fuiſſe, cœlum hoc quod videbant imminere, Atlanticis humeris ſuſtineri; quod ſi ille ſubduxiſſet, fore ut è ſublimi in terram decideret. Idque non tantum Poëtarum figmentis fuiſſe proditum, verum etiam à Phyſicis nonnullis affirmatum. Alluſit & huc Horatius:

Si fractus illabatur orbis, Impavidum ferient ruinæ.

2 *Cœlum eſſe ferreum.*] Etiam Heſiodus οὐρανὸς χάλκεος.

3 *Coloratum.*] Conſule Phyſicos, qui hanc materiam ex profeſſo tractant.

4 *Iridis.*] Iris Ariſtoteli arcus multicolor in nube roſcida, opaca & concava, ex radiorum ſolis oppoſiti reflexione apparens.

5 *Pictura.*] Pingitur Iris præcipue colore puniceo ſeu rutilo qui eſt ſupremus, viridi qui medius, cæruleus qui interior.

6 *Et centro terræ.*] Centrum terræ, ut dictum, à ſuperficie abeſt octingenta ſexaginta milliaria.

7 *Tartari.*] Tartarus locus inferorum profundiſſimus, à ταράττω conturbo, vel ut aliis placet à ταρβεῖν, quaſi tremore frigoris.

(nam ea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium eſſe graviſſimum? AL. Fateor: ſed quidnam fuit illud? CY. Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro [1] vocat *auraï ſimplicis ignes*, eodem demergit. AL. Si libet ad iſtud Philoſophiæ genus demigrare, fateor & aurum, & plumbum eſſe plumeæ levitatis, ſi cum peccato conferatur. CY. Quî fiet igitur, ut qui hac ſarcina ſunt onuſti, ſubvolent in cœlum? AL. Profecto non video. CY. At qui ſeſe parant ad curſum, ſaltumve, non ſolum quidquid eſt oneris abjiciunt, verum etiam contento ſpiritu ſeſe reddunt leviuſculos; & ad hunc curſum ſaltumque, quo ferimur in cœlum, non ſtudemus illud abjicere, quod omni ſaxo, omni plumbo gravius eſt. AL. Faceremus, ſi vel micam ſanæ mentis haberemus.

1 *Vocat auraï ſimplicis.*] Hemiſtichium eſt ex 6. lib. Æneid. In id has commentationes exhibet Servius: *Auraï ſimplicis*, id eſt, non urentis. Simplicis autem noſtri comparatione: qui conſtat de ligno & aëre. Ille enim per ſe plenus eſt & æternus, quia ſimplex. Omnia enim σύνθετα, id eſt, compoſita exitum ſortiuntur. Unde & atomos perpetuas dicunt, quia ſimplices ſunt, nec recipiunt ſectionem.

EPICUREUS.

[1] HEDONIUS, SPUDÆUS.

HE. Quid venatur meus Spudæus, quid ſic totus incumbit libro, neſcio quid ſecum murmurans? SP. Plane venor, Hedoni, ſed nihil aliud quam venor. HE. Quid voluminis eſt, quod habes in ſinu? SP. Dialogi Ciceronis [2] de *Finibus bonorum*. HE. At quanto ſatius eſſet quærere bonorum initia, quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris abſolutum,

1 *Hedonius.*] Collatio honeſtæ ac turpis voluptatis. *Hedonius*, voluptuarius, ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, hoc eſt, à *voluptate*, nomen habet. *Spudæus*, frugalis, honeſtus, ſtudioſus, virtuoſus, ut ajunt.

2 *De Finibus bonorum.*] Exſtant Ciceronis quinque libri erudititiſſimi de Finibus bonorum & malorum: ubi præcipue probat voluptatem non eſſe ſummum bonum adverſus Epicurum: deque eodem diſputat contra Stoicos & Peripateticos.

tum, quod qui ſit aſſequutus, præterea nihil deſideret. HE. Opus cum primis eruditum & eloquens: ſed num tibi videris aliquod operæ pretium feciſſe, quod ad veri cognitionem attinet? SP. Hoc mihi videor feciſſe lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum eſt ambigere [1] de finibus. SP. Nec ſatis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuiſſe ſententiarum pugnam. HE. Nimirum, quia fœcundus eſt error, cum ſimplex ſit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant, ac delirant omnes. Sed quæ ſententia tibi videtur eſſe ſcopo vicinior? SP. Cum audio inpugnantem M. Tullium, diſplicent ſingulæ: rurſus cum audio defendentem, fio prorſus [2] ἐφεκτικός. Mihi tamen [3] Stoici videntur minus aberrare à vero; quibus proximum locum tribuo [4] Peripateticis. HE. At mihi nulla ſecta magis arridet, quam [5] Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatior, omnium ſuffragiis. HE. Miſſam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quiſque velit, rem per ſe conſideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatiſſimam, quæ plurimum habeat voluptatis, triſtitiæ quam minimum. SP. Sic eſt. HE. Quid dici potuit hac ſententia ſanctius? SP. Imo clamitant omnes hanc eſſe vocem pecudis, non hominis. HE. Scio: ſed iſti errant in rerum vocabulis. Quod ſi de veris loquamur,

1 *De finibus.*] Fines dicuntur cujuſque rei extrema. *Fines* in agris ſunt limites, qui agrum ab agro dirimunt. eſt ergo vox homonyma.

2 Ἐφεκτικός.] Hoc eſt, dubitans & ſuſpenſus in opinione. Tractum à philoſophis Academicis, qui ἐφεκτικοὶ dicebantur, hoc eſt, de nulla re pronunciantes, ſed ſemper hærentes.

3 *Stoici.*] Quatuor præcipuæ ſectæ Philoſophorum, nempe Academicorum, Peripateticorum, Stoïcorum & Epicureorum. Ex his Stoïci, ſic dicti à στοᾶς porticu, in quam, variis picturis illuſtratam & amœnam convenire ſolebant. Eorum auctor Zeno, teſte Laërtio, Mnaſii ſive Demei filius Citticus, ex Cypro: homo inclinatiore collo in alteram partem, gracili corpore, ſtatu procero, atra cute, cruribus turgidis & imbecillibus.

4 *Peripatetici.*] Philoſophi, quorum princeps Ariſtoteles. Docebant inambulando, inde & nomen habuerunt, à περιπατεῖν, *obambulo.*

5 *Epicureorum.*] Ab Epicuro Neoclis & Chæreſtratæ filio, patria Athenienſi, pago Chagettio.

1 *Cynici.*]

mur, nulli magis ſunt Epicurei quam Chriſtiani pie viventes. SP. [1]Cynicis propiores: nam iſti ſe macerant jejuniis, deplorant ſua commiſſa; & aut ſunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à pleriſque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longiſſime videtur abeſſe. HE. Admittiſne auctoritatem [2]Plautinam? SP. Si quid recte dicat. HE. Accipe igitur nequiſſimi ſervi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis ſapientius. SP. Exſpecto. HE. *Nihil eſt miſerius quam animus ſibi male conſcius.* SP. Non rejicio dictum: ſed quid hinc colligis? HE. Si nihil miſerius animo ſibi male conſcio, conſequitur nihil eſſe felicius animo ſibi bene conſcio. SP. Recte quidem colligis: ſed in qua tandem regione invenies iſtum animum nullius mali ſibi conſcium? HE. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. SP. Et ab hoc mali genere puto perpaucos eſſe puros. HE. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui [3]lixivio lacrymarum, ac pœnitentiæ [4]nitro, aut caritatis igni maculas abſterſerunt, eis non ſolum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. SP. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas, nunquam audivi. HE. Atqui ſi adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quanquam & [5]lini genus eſt, quod conjectum in ignem non exuritur, ſed nitidius

1 *Cynici.*] Ita dicti à Diogene Cynico, cui ob caninos mores id cognomen inditum. Etiam ipſe *canem* vocabat ſe. Rogatus unde illud nomen, reſpondit: Quod blandior iis, qui dant, qui non dant allatro, malos mordeo.

2 *Plautinam.*] Plautus in Moſtell. ſcena 8.

3 *Lixivio.*] Cauſtica ſpuma, ſpuma Batava, Belgis *Looge:* quâ olim Batavi comas ſolebant lavare, ut rufum induerent colorem. Mos hic etiamnum in Boreali Hollandia obtinet. Innuit id Martialis: *Teutonicos accendit ſpuma capillos.*

4 *Nitrum.*] Sal petroſus, nonnullis vocatur. Belg. *Salpeter.*

5 *Lini genus.*] De lino hoc ἀσβέστῳ ita Plinius: Inventum jam eſt quoque quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant, ardenteſque in focis conviviorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes magis igni, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis favillam ab reliquo ſeparant cinere. Naſcitur in deſertis aduſtiſque ſole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes: aſſueſcitque vivere ardendo, rarum inventu, difficile textu propter brevitatem.

1 *Pan-*

dius ſplendeſcit, quam ulla poſſit aqua; eoque *vivum* appellant. Sp. Næ tu nobis adfers [1] paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis [2] παραδοξότερον. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Chriſtus appellavit ob id beatos, quod lugeant? He. Mundo videntur lugere, ſed re vera deliciantur, ac, quod dici ſolet, toti melle perunĉti, ſuaviter vivunt, adeo ut cum his collati, Sardanapalus, [3] Philoxenus, Apitius, aut ſi quis alius eſt voluptatum ſtudio nobilitatus, triſtem ac miſeram peregerint vitam. Sp. Nova narras; ſed vix credenda. He. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuiſſe mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur uſque adeo veri diſſimile. Sp. Accingere. He. Faciam, ſi mihi prius quædam conceſſeris. Sp. Modo tu æqua poſtules. He. Lucrum annumerabo, ſi ſortem dederis. Sp. Age. He. Primum illud, opinor, dabis, nonnihil intereſſe inter animam & corpus. Sp. Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. He. Deinde falſa boná non eſſe ponenda in bonis. Sp. Nihilo magis quam umbræ habendæ ſunt pro corporibus, aut præſtigiæ magorum, ſomniorumve ludibria, ducenda ſunt pro veris. He. Haĉtenus commode reſpondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, niſi in animum ſanum. Sp. Quid ni? Nullus enim ſole deleĉtatur, ſi lippiant oculi; aut vino, ſi febris palatum infecerit. He. Nec ipſe, ni fallor, Epicurus [4] ampleĉteretur voluptatem, quæ longe majorem cruciatum, multoque diuturniorem ſecum addu-

1 *Paradoxum.*] Admirabile, quodque contra omnium opinionem eſt.

2 Παραδοξότερον.] Admirabilius.

3 *Philoxenus.*] Sardanapalus & Apitius, luxu perditiſſimi fuere, ut paſſim ſcriptum eſt. Philoxenus guloſiſſimus fuit, utpote qui naſi mucum in catinum emungere ſolitus ſit, quo reliquis convivis deterritis, ipſe ſolus cibis appoſitis frueretur. Narrat ex Plutarcho Hermolaus Barbarus in præfatione Themiſtii.

4 *Ampleĉteretur voluptatem.*] Secundum quatuor præcipuas Philoſophorum ſeĉtas, ita & quatuor eorundem ſententiæ primariæ de ſummo bono; nam alioquin, ſi omnium Ethnicorum opiniones recenſendæ, in infinitum abirent. Stoïci autem collocabant in virtutibus animi, Peripatetici in aĉtione ex virtute prodeunte, Academici in Idea boni, Epicurei in voluptate animi ex proba aĉtione prodeunte.

adduceret. SP. Non arbitror, ſi quis modo ſapiat. HE. Nec illud negabis, Deum eſſe ſummum bonum, quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. SP. Iſtud nullus iverit inficias, niſi [1] Cyclopibus immanior. Quid tum poſtea? HE. Jam mihi donaſti, nullos ſuavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos miſerius & afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur largitus ſum, quam putabam. HE. Sed quod recte datum eſt, ut ait Plato, non oportet repoſcere. SP. Age. HE. Catella, quæ habetur in deliciis, paſcitur lautiſſime, cubat molliter, ludit ac laſcivit jugiter, an non vivit ſuaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem vitam? SP. Bona verba, niſi pro homine velim eſſe canis. HE. Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficiſci, velut à fonte? SP. Apparet. HE. Tanta enim animi vis eſt, ut ſæpe doloris externi ſenſum adimat: nonnunquam quod per ſe eſt amarum, reddat jucundum. SP. Iſtuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce eſt pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. HE. Jam illud reputa, ſi tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus eſt communis; quanto plus valeat amor ille cœleſtis, à Chriſti ſpiritu profectus: cujus tanta vis eſt, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, [2] reddat amabilem. SP. Quid alii ſentiant intus, neſcio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. HE. Quibus? SP. Non diteſcunt, non aſſequuntur honores, non conviviantur, non ſaltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt [3] vitam jucundam,

1 *Cyclopibus.*] Cyclopes vaſti & immanes finguntur, filii Neptuni & Amphitrites, miniſtri Vulcani, Jovi fulmina fabricantes; dicti *Cyclopes* quod unicum haberent oculum, eumque orbicularem media in fronte.

2 *Reddat amabilem.*] Hinc pii aliquando mortem tam ardentibus votis expetierunt. Philip. 1. ℣ſ. 23. ait Paulus: *Deſiderio tendens ad dimiſſionem & ut cum Chriſto ſim. Eſt enim id valde multo melius.* Imo Martyres diriſſimis tormentis ſubjecti, ex medio igne, læto animo Pſalmos & ſacros hymnos quandoque cecinere.

3 *Vitam jucundam.*] Extat Athenæi epigramma in laudem Epicuri, quod huc reſpicit:

Quis

dam, ſed ſolicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus ſtudio eſt ſuaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & inſanos, ridentes ac ſaltantes? Sp. Video. He. Num putas illos ſuaviter vivere? Sp. Hoſtibus contingat illa ſuavitas. He. Quam ob rem? Sp. Quia non adeſt ſana mens. He. Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quam ad eum modum delectari? Sp. Plane mallem vel agrum fodere. He. Nam inter [1] divitem ac temulentum nihil intereſt, niſi quod huic inſaniæ medetur ſomnus, illi vix medicorum cura ſuccurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; ſed levius miſeri ſunt, quos natura genuit brutos, quam qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. Sp. Fateor. He. Jam num tibi ſobrii videntur aut ſani, qui propter præſtigias umbraſque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros ſibi cruciatus accerſunt? Sp. Non videntur. He. Non ſunt illi quidem temulenti vino, ſed amore, ſed ira, ſed avaritia, ſed ambitione, aliiſque pravis cupiditatibus: quæ longe pernicioſior eſt ebrietas, quam quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia poſteaquam [2] edormiverat villum quod biberat, ſobria loquitur: at animus vitioſa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad ſeſe! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! quam multos videmus ab adoleſcentia ad decrepitam uſque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxuſque temulentia nunquam expergiſci ac reſipiſcere! Sp. Iſtiuſmodi novi nimium

Quis furor ô cives, ut vos ob vile lucellum,
Rixas & bellum ſollicitetis atrox?
Nam Natura opibus facile eſt contenta puſillis,
Contenta nullis ambitio eſt opibus,
Hoc Epicurus ait, dulces quem nempe Camœnæ,
Aut Suada tripodes edocuere ſacri.

1 *Divitem.*] Vide an non legendum, *dementem.*

2 *Edormiverat villum quod biberat.*] Syrus gentile nomen, Servus in Comœdiis Heautontimorumenon & Adelphorum, vafer admodum in ſtruendis dolis, nec ſatis fidus in procuranda re domeſtica. Verba hujus Syri exſtant Act. v. Scen. 2. in Adelphis: *Niſi dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum aliquo abeam, atque edormiſcam hoc villi, ſic agam.*

3 *Para-*

mium multos. HE. Largitus es, falſa bona non eſſe in bonis ducenda. SP. Nec repoſco. HE. Nec eſt vera voluptas, niſi quæ ex veris bonis naſcitur. SP. Fateor. HE. Non ſunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefaſque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera eſſent bona, non contingerent niſi bonis; & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, ſed ex falſis bonorum umbris naſcitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit ut ſuaviter vivamus. SP. Maxime. HE. Nullus igitur vere vivit ſuaviter, niſi qui pie vivit, hoc eſt, qui veris fruitur bonis: ſola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum ſummi boni fontem homini ſola conciliat. SP. Propemodum aſſentior. HE. Nunc mihi vide quot [1] paraſangis abſint à voluptate, qui vulgo videntur præter voluptates nihil ſequi. Primum animus illorum impurus eſt, & cupiditatum fermento vitiatus, ut etiamſi quid incidat dulce, protinus amareſcat; quemadmodum fonte vitiato non poteſt non eſſe liquor inſipidus. Deinde non eſt vera voluptas, niſi quæ ſano percipitur animo. Nam irato [2] nihil vindicta jucundius: ſed ea voluptas vertitur in dolorem, ſimul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Poſtremo voluptates illæ ſumuntur ex falſis bonis: unde conſequitur & illas eſſe præſtigias. Quid porro diceres, ſi videres hominem magicis artibus deluſum, veſci, bibere, ſaltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adeſſet, quas ſe videre credit? SP. Equidem & inſanum dicerem, & miſerum. HE. Simili ſpectaculo ipſe nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præſtigiatoriam. SP. Eam non didicerat è litteris ſacris. HE. Imo è [3] ſacerrimis, hoc eſt, execratiſſimis. Hunc

1 *Paraſanga.*] Eſt menſura quinquaginta ſtadiorum, hoc eſt milliare Perſicum. Verba ſunt Herodoti: Conſtat paraſanga triginta ſtadiis, ſchœnus autem (quod ipſum verbum Ægyptiacum) ſexaginta.

2 *Nihil vindicta.*] Juxta illud: *Eſt vindicta bonum vitâ jucundius ipsâ.*

3 *Sacerrimis.*] *Sacer* enim non ſemper idem quod *ſanctus* & in bonam partem ſumitur, ſed & in malam, pro *execrabili & damnato*. Hoc ſenſu Virg. *Auri ſacra fames*

1 *Mul-*

Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, ſordes & parſimoniam opprobrantes. annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentius epularentur. Accubuerunt; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: expleruntſeſe affatim. peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac diſceſſerunt ſuam quæque domum. At mox cœpit oblatrare ſtomachus: demirantur quid eſſet hoc monſtri, ſtatim à prandio tam ſplendido eſurire ac ſitire. Res tandem erupit, & in riſum abiit. Sp. Et merito: præſtiterat domi lenticula placare ſtomachum, quam inanibus ſpectris deliciari. He. At mihi videtur multo magis eſſe ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis, inanes bonorum umbras amplecti; & his præſtigiis delectari, quæ non exeunt in riſum, ſed in luctus ſempiternos. Sp. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus abſurda loqui. He. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ re vera non ſunt: appellareſne [1] mulſum dulce, cui longe plus eſſet admixtum [2] aloës quam mellis? Sp. Non dicerem, ſi vel triens aloës eſſet admixtus. He. Aut optares tibi malam ſcabiem, quod ſcalpendi ſit aliqua voluptas? Sp. Non, ſi compos ſim mentis. He. Fac igitur tecum ſubducas rationem, [3] quantum amaritudinis admixtum ſit iſtis falſo nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comeſſatio ac temulentia. Omitto nunc, quod eſt omnium caput, conſcientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, exſpectationem æterni ſupplicii. Quod obſecro in his voluptatibus genus eſt, quod non ingens externorum etiam malorum agmen ſecum adducat?

Sp. Quæ-

1 *Mulſum.*] Potio ex melle & vino, Græcis *οἰνόμελι*. dictum *mulſum* à mulcendo ſeu molliendo, quod vini aſperitas mellis dulcedine temperetur.

2 *Aloës.*] Ἀλόη, τραγόκερως. à ſimilitudine cornuum hircinorum *ἀμφίβιον*, quod & terræ matri adhærens, & inde exemta, deque trabe ſuſpenſa in aëre diutiſſime vitam tuetur. Herba eſt amariſſima.

3 *Quantum amaritudinis.*] Eleganter de hac materia Boëthius: *Habet omnis hoc voluptas, Stimulis agit fruentes, apiumque par volantum, ubi grata mella fudit, Fugit & nimis tenaci Ferit iſta corda morſu.*

SP. Quænam? HE. Rurſus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, ſuperbiam, invidiam, quæ per ſe triſtia ſunt mala: conferamus illa quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi ſuccedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii ſtupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina ſtomachi, tremor corporis; num vel Epicurus exiſtimaret eam voluptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adoleſcentes è ſcortatione novam lepram, quam nunc [1] ὑποκορίζοντες quidam, [2] *Neapolitanam ſcabiem* appellant, ſibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties ſit illis in vita moriendum, ſemperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur [3] ἐπικουρίζειν? SP. [4] Ἐπὶ κουρεῖα θεῖν. HE. Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optareſne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu duravit potationis aut ſcortationis voluptas? SP. Equidem mallem utroque carere: nam voluptatem emere dolore, non eſt lucrum, ſed penſatio: heic ſane potior eſt [5] ἀναλγησία, quam Cicero auſus eſt *indolentiam* appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor eſt cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui eſt: [6] lepra vero contracta, per omnem vitam miſere diſcruciat; totieſque mori cogit, priuſquam mori liceat. SP. Tales diſcipulos non agnoſ-

1 Ὑποκορίζοντες.] Hoc eſt, elevantes, & honeſto nomine rem execrabilem & pudendam eloquentes: quamvis proprie ὑποκορίζειν, *per diminutionem loqui* ſignificat.

2 *Neapolitanam.*] Acute Martialis ille Anglicus de hac ſcabie ſeu morbo:

Itala terra mihi patria eſt, Galli que parentes.
Gallicus in dubio eſt Italicuſne vocer.

3 Ἐπικουρίζειν.] *Epicurum agere*, hoc eſt, voluptatibus ſtudere.

4 Ἐπὶ κουρεῖα θεῖν.] Hoc eſt, *recta ad tonſtrinas currere*. Noſtra tempeſtate qui tonſores ſunt, ut plurimum ſimul Chirurgicem exercent: poſuit itaque *tonſtrinam* pro Chirurgi domo, in qua ejuſmodi puſtulæ & poccæ Gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam τοῦ ἐπικουρίζειν, quod ad verbum videtur ſonare, *ad puellas applicare, cum puellis converſari*.

5 Ἀναλγησία.] Doloris abſentia: ἀναλγὴς, dolorem nullum ſentiens: ab ἄλγος *dolor*.

6 *Lepra.*] Galeno ſcabiei genus, cutem deformi obducens cruſta, ab atra bile naſcens, corpuſque vehementi pruritu infeſtans.

1 Ep-

agnoſceret [1]Epicurus. HE. Luxuriæ comes plerumque eſt egeſtas; onus & miſerum & grave: libidinis immodicæ, [2]paralyſis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec ſinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. Ut non accedat cruciatus, mihi ſtultiſſimus negotiator eſſe videatur, qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita ſentio. HE. Nunc redeamus ad exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipſa voluptate fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. HE. Jam hoc ipſo infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quam corpus habere ſtupidum & ſenſus expers? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam; vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors, nulli mortalium evitabilis; tanto gravius diſcruciat conſcientia, quanto magis per omnem vitam ſtupuit: tum enim, velit nolit, expergiſcitur animus. Senectus autem cum per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat animus ſibi male conſcius? Convivia, comeſſationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur ſuavia, ſeni ſunt

1 *Epicurus.*] Epicurus enim ſtatuit ſummum bonum in tranquillitate animi ex proba prodeunte actione.

2 *Paralyſis.*] Reſolutio nervorum. Gignitur morbus ab humore frigido & craſſo, nervos plus æquo humectante & laxante & ſenſum motumque alteri fere parti eripiente.

ſunt amara; nec aliud habet ætas illa quo ſe fulciat, niſi ſi adſit vitæ innocenter actæ recordatio, ac ſpes vitæ melioris. Hi ſunt duo ſcipiones, quibus nititur ſenecta. Quod ſi pro his ſubductis, imponas geminam ſarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis deſperationem; obſecro quod animal fingi poteſt afflictius aut miſerius? SP. Equidem non video, etiamſi quis [1] τὸ ἵππου γῆρας objiciat. HE. Tum denique [2] *ſero ſapiunt Phryges:* & illud veriſſime dictum, [3] *Extrema gaudii luctus occupat:* &, [4] *Non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium:* &, [5] *Animus gaudens floridam ætatem facit: Spiritus triſtis exſiccat oſſa:* item illud, [6] *Omnes dies pauperis, mali*, hoc eſt, *afflicti ac miſeri: ſecura mens quaſi juge convivium.* SP. Sapiunt igitur qui mature rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ ſenectuti. HE. Scriptura myſtica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximie pauper eſt, qui nudus eſt omni virtute, & animam ſimul cum corpore debet Orco. SP. Is quidem exactor eſt implacabilis. HE. Is vere dives eſt, qui [7] Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus poteſt univerſorum hominum poteſtas [8] adverſus Deum, quam culex adverſus elephantem Indicum. num mortem? ea [9] piis tranſ-

1 *Τὸ ἵππου γῆρας.*] Id eſt, equi ſenectutem.

2 *Sero ſapiunt.*] Proverbium deſumtum ex Livii Andronici vetuſtiſſima comœdia, natumque eſt ex bello Trojanorum, qui multis adeo cladibus affecti, vix decimo demum anno de reddenda Helena conſultare cœperunt; quam ſi ſtatim Menelao repoſcenti reddidiſſent, innumerabilibus ſe calamitatibus ſubduxiſſent.

3 *Extrema gaudii.*] Verba Salomonis Prov. 14. ℣ſ. 13. etiam ex riſu dolet animus: & tandem lætitia fit mœror.

4 *Non eſt oblectamentum.*] Extat locus in Eccleſiaſtico cap. 30. ℣ſ. 16. *Neque eſt lætitia ſuperans gaudium cordis.*

5 *Animus gaudens.*] Franciſcus Junius vertit textum Prov. 17. ℣ſ. 22. *Animus lætus bene medicinam facit, ſpiritus autem fractus exſiccat oſſa.*

6 *Omnes dies.*] Prov. 15. ℣ſ. 15. Junius & Tremellius ita verterunt: *Omnes dies pauperis mali ſunt, læti autem animo ſunt convivium juge.*

7 *Deum habet.*] Aſaphi illud hoc reſpicit Pſal. 73. ℣ſ. 25. 26. *Quis eſſet mihi in cœlis præter te? & præter te nullo delector in terra. Deficiente carne mea & animo meo, rupes animi & portio mea Deus eſt in ſeculum.*

8 *Adverſus Deum, quam culex.*] Nam ſi Deus pro nobis quis contra nos?

9 *Piis tranſitus.*] Juxta Paulinum id 2 Corinth. 5.

tranſitus eſt ad æternam beatitudinem. Num inferos? ſed confidenter Deo loquitur vir pius: [1] *Etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum eſſe Dei, non uno in loco prædicat ſcriptura, vere [2] ἀναντίῤῥητον. Sp. Equidem non video, quibus rationibus iſta queant refelli, quanquam videntur plurimum abeſſe à ſenſu communi. He. Quî ſic? Sp. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciſcanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. He. Adde monarchæ ſceptrum, ſi libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum ſibi bene conſcium, audacter dicam, hunc Franciſcanum, nudipedem, nodoſo fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modo adſit bona mens, delicioſius vivere, quam ſi in unum hominem ſexcentos confles [3] Sardanapalos. Sp. Unde igitur eſt, quod pauperes fere conſpicimus triſtiores divitibus? He. Quia bis pauperes ſunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, ſed tamen non in his tantum, ſed etiam in ipſa morte ſeſe exerit mentis alacritas. Animus enim quanquam illigatus eſt mortali corpori; tamen quoniam naturæ potentioris eſt, corpus ipſum quodammodo transformat in ſeſe, præſertim ſi ad vehementem naturæ impetum accedat

2 Corinth. 5. vſ. 1. *Scimus enim nos, ſi terreſtris hujus domus noſtræ tabernaculum diſſolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium videlicet non manu factum, æternum in cœlis. In hoc etenim ſuſpiramus, expetentes domicilio noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui.*

1 *Etſi ambulavero.*] Tremellius & Junius habent, Pſal. 23. vſ. 4. *Etiam quum ambularem per vallem lethalis umbræ, non timerem malum, quia tu mecum es.*

2 Ἀναντίῤῥητον.] Id eſt, authentica, cui nequit contradici.

3 *Sardanapalos.*] Ultimus Aſſyriæ Rex effeminatiſſimus & omni libidinum genere abundans. De eo Ovidius:

Quam cito defecit tua, Sardanapale, voluptas.

cedat [1] *ἐνέργεια* ſpiritus. Hinc eſt quod ſæpenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. SP. Iſtuc profecto non raro ſum admiratus. HE. Atqui non eſt admirandum, illic eſſe invincibile gaudium, ubi adeſt omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi eſt, animum vere pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, ſi ad intima tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus ſit? Ubicunque pura mens eſt, ibi Deus eſt: ubicunque Deus eſt, [2] ibi paradiſus eſt: ubi cœlum eſt, ibi felicitas eſt: ubi felicitas eſt, ibi gaudium eſt verum, & alacritas ſincera. SP. Attamen ſuavius viverent, ſi abſint incommoda quædam, & adeſſent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non aſſequuntur. HE. Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, ſitim, morbum, laſſitudinem, ſenectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? SP. Et iſta quoque. HE. At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis, longe tolerabilior eſt piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefaſque venantium. SP. Quî ſic? HE. In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatius ferunt ea, quæ vitari non poſſunt. Dein quoniam intelligunt illa omnia à Deo immitti, vel ad purgationem criminum, vel ad exercitationem virtutis; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inæſtimabili lucro. SP. Sed multi ſibi accerſunt corporis moleſtias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis ſanitatem vel tueantur, vel recuperent. Cæterum

1 *Ἐνέργεια.*] Id eſt, efficacia, vis, actus Spiritus operantis in nobis.

2 *Ibi paradiſus.*] Παράδεισος vel ut aliis placet [illegible] vox origine Perſica, Chaldaica vel etiam Hebræa, in genere pro loco amœniſſimo, ſpecialiter hortum Hedenis ſignificat.

3 *Lu*

terum accerſere moleſtias, hoc eſt, inopiam, adverſam valetudinem, perſequutionem, infamiam, niſi cum huc impellit Chriſtiana caritas, non eſt pietatis, ſed ſtultitiæ; Cæterum quoties infliguntur ob Chriſtum & ob juſtitiam; quis auſit eos vocare miſeros, cum ipſe Dominus appellet [1] eos beatos, & horum gratia gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim & iſta [2] ſenſum cruciabilem. HE. Habent, ſed quem facile abſorbet, hinc metus [3] gehennæ, illinc ſpes æternæ beatitudinis. Age, ſi tibi perſuaſum eſſet te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis moleſtiam ſenſurum in omni vita, ſi ſemel patiaris cuſpide aciculæ tibi ſummam pungi cutem, nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? SP. Maxime. Imo ſi certo ſciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures [4] ſubula perforari. HE. Atqui quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius eſt ad æternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnuſculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim [5] analogia rei finitæ ad infinitam. SP. Veriſſima prædicas. HE. Jam ſi quis tibi perſuadeat, te per omnem vitam omni moleſtia cariturum, ſi ſemel manu flammam dividas, quod fieri vetuit [6] Pythagoras, nonne lubens id faceres? SP. Ego ſane vel centies, modo ne

1 *Eos beatos.*] Reſpicit autor ad locum Luc.6. ℣ſ.21.22.23. *Beati qui nunc eſuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis quum vos oderint homines, & ſeparaverint vos & conviciis affecerint vos & nomen veſtrum ut improbum abjecerint, propter Filium hominis. Gaudete illo die & ſalite. Ecce enim merces veſtra multa eſt in cœlis.*

2 *Senſum cruciabilem.*] Digitum intendit autor in verba Apoſtoli Hebr.11. ℣ſ.11. Omnis autem caſtigatio in præſens quidem non videtur eſſe gaudii, ſed triſtitiæ.

3 *Gehennæ.*] Vox Hebraica, ex *Ge* & *Hinnom*, quaſi dicas vallis Hinnom, compoſita. In illa Judæi ſuperſtitione aliarum gentium commoti liberos idolis comburebant, ad exemplum, ſi Deo placet, Abrahami filium immolaturi.

4 *Subula.*] Inſtrumentum ſutorum, quo calceos perforant. Belg. *Een Elſe.*

5 *Analogia.*] Proportio, convenientia.

6 *Pythagoras.*] De hoc dogmate Pythagoræ aliiſque ejuſdem vide vitæ illius deſcriptores. Apud Laërtium Ariſtippus Cyrenæus Pythagoram dictum autumat, quod veritatem perinde ac Pythius ipſe loqueretur. Erat autem Mneſarchi annulorum ſculptoris filius. Alii tamen alium illi patrem aſſignant.

ne me fallat promiſſor. HE. Deus ne poteſt quidem fallere: ſed ille flammæ ſenſus diuturnior eſt ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad cœleſtem beatitudinem, etiamſi quis trium [1] Neſtorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio, nonnulla hujus vitæ portio eſt: ſed tota hominis vita, nulla portio eſt æternitatis. SP. Non habeo quod contradicam. HE. Ad hanc igitur qui toto pectore, certaque ſpe properant, cum tam brevis ſit tranſcurſus, an credis eos hujus vitæ moleſtiis diſcruciari? SP. Non arbitror, modo adſit certa perſuaſio, firmaque ſpes aſſequendi. HE. Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abſtinent à choreis, à comeſſationibus, à ſpectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, ſed aliter. [2] *Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis aſcenderunt quæ ſolatia Deus paraverit diligentibus ipſum.* Beatus Paulus agnovit, quæ ſint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comeſſationes piarum mentium, etiam in hac vita. SP. At ſunt quædam voluptates licitæ, quas iſti ſibi ipſis interdicunt. HE. Etiam licitarum voluptatum immodicus uſus eſt illicitus: hunc ſi excipias, in cæteris omnibus ſuperant, qui videntur aſperam vitam degere. Quod poteſt eſſe magnificentius ſpectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiunt voluptatis homines Deo cari, quam cæteri. Siquidem hi dum curioſis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quod multarum rerum cauſas non aſſequantur. In quibuſdam etiam [3] ceu Momi quidam obmurmurant opifici;

1 *Neſtorum.*] Neſtor Nelei & Chloridis filius tres hominum ætates vixit. Idem non minus eloquentia quam prudentia longa annorum ſerie collecta inſignis.

2 *Oculus non vidit.*] Beza vertit 1 Corinth. 2. vſ. 9. *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis à quibus ipſe diligitur.* Locus citatur ex Eſaiæ c. 64. 4.

3 *Ceu Momi.*] Hinc Adag. *Momo ſatisfacere.* Belgice, *Alle man te paſſe maecken.* Momus enim reprehenſionis Deus eſt, qui, Nocte matre & Somnio patre progenitus, ipſe quidem nihil operis edit, ſed aliorum Deorum opera curioſis oculis contemplatur, & ſi quid eſt omiſſum, aut perperam factum, id ſumma cum libertate carpit.

1 *Hæc*

ſici; neque raro naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbotenus quidem naturam ferit, ſed re vera in eum redundat qui natutam condidit, ſi qua eſt omnino natura. At homo pius, religioſis ac ſimplicibus oculis magna cum animi voluptate ſpectat opera Domini, patriſque ſui: demirans ſingula, nihil reprehendens, ſed pro cunctis gratias agens, cum reputat [1] hæc omnia propter hominem eſſe condita: atque adeo in ſingulis rebus adorat omnipotentiam, [2] ſapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum veſtigia perſpicit in rebus conditis. Jam finge mihi eſſe aliquod palatium re vera tale, [3] quale Pſychæ fingit Apulejus, aut ſi quod potes magnificentius elegantiuſque: huc adhibe duos ſpectatores, alterum peregrinum, qui tantum viſendi cauſa venerit; alterum, ſervum aut filium ejus, qui conſtruxit hoc ædificium; uter impenſius delectabitur; hoſpes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui cariſſimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate ſpeculatur; præſertim cum cogitat totum hoc opus ipſius gratia factum eſſe? Sp. Percunctatio tua non eget reſponſo, ſed plerique, non piis moribus, ſciunt cœlum, & quæ cœlo clauduntur, hominis cauſa eſſe condita. He. Sciunt plerique omnes: ſed non omnibus hoc venit in mentem; & ſi venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cœlum qui ad vitam cœleſtem

1 *Hæc omnia propter.*] Hoc abripuit Prophetam Regium, ut exclamet Pſal. 8. ℣ſ. 4. 5. *Quum reſpicio cœlos tuos opus digitorum tuorum, lunam & ſtellas quas ſtatuiſti: quid eſt mortalis, quod memor ſis ejus?*

2 *Sapientiam, ac bonitatem.*] Secundum illud Pſal. 19. ℣ſ. 2. 3. *Cœli enarrant gloriam Dei fortis, & opus manuum ejus indicat expanſum eorum. Dies ad diem eructat ſermonem & nox ad noctem oſtendit ſcientiam.*

3 *Quale Pſychæ fingit.*] De eadem Pſyche Apulejus in libris de Aſino aureo in lapidem fuiſſe mutatam & à Venere in infernum ad Proſerpinam miſſam, ejus duas ſorores mari immerſas, tandemque Cupidini copulatam, ait. Narrant Mythologi Regem & Reginam, id eſt Deum & materiam (ut Fulgentius in allegoriam hanc commentatur) tres filias, carnem, libertatem arbitrii & *Pſychen*, id eſt, animam habuiſſe.

leſtem adſpirat. Sp. Veri ſimillima dicis. He. Jam conviviorum ſuavitas non eſt ſita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, ſed in proſpera corporis valetudine, [1] & ſtomachi appetentia. Cave igitur putes illum [2] Lucullum cœnare jucundius appoſitis perdicibus, phaſianis, turturibus, leporinis, [3] ſcaris, [4] ſiluris, aut [5] murænis, quam vir pius cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel cerviſiæ tenuis, vel vini probe diluti: propterea quod hæc accipit tanquam [6] miſſus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia ſanctificat precatio præcedens, ſacra lectio comes, magis animum reficiens, quam eſca corpus, & gratiarum actio ſuccedens: poſtremo ſurgit à menſa non diſtentus, ſed recreatus: non onuſtus, ſed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas ullum iſtarum vulgarium cupediarum architectum, convivari jucundius? Sp. [7] Sed in Venere ſumma eſt delectatio, ſi quid Ariſtoteli credimus. He. Et hac in parte vincit homo pius, non minus quam in convivio. rem ſic accipe: Quo vehementior eſt erga uxorem charitas, hoc congreſſus ille connubialis eſt jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores ſuas, quam qui eas ſic diligunt, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam: nam qui eas voluptatis gratia diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod quo rarior eſt cum uxore congreſſus, hoc eſt ſuavior: quæ res nec impium Poëtam latuit; qui ſcripſit,

Volupta-

1 *Et ſtomachi.*] Optimum enim condimentum eſt fames. Ita & ille Rex magnus Perſarum, cui nunquam delicatiſſimus defuiſſet potus, nunquam tamen majori cum voluptate bibiſſe ſe reſtabatur, licet aquam ſanguine mixtam ſumeret: nunquam enim vehementer ſitierat.

2 *Lucullum.*] Lucullus hic de quo ante fuſius, quotidiano magnificarum epularum apparatu pene in proverbium abiit.

3 *Scaris.*] Scarus piſcis delicatiſſimus. De illo ita Oppianus: *Hic ſcarus ſaxa frequentat, Qui mites inter piſces clamore tremendo Intonat, & ſolus pallentes ruminat herbas.*

4 *Silurus.*] Piſcis prægrandis, fluviatilis pariter ac marinus, carne prædulci; nullis oſſibus aut ſpinis interſitis. Sunt qui Sturionem eſſe credant. Al. *Een Weller.*

5 *Muræna.*] Seu fluta. Gallice, *Murene.* *Murænula*, Belgice, *Een Negenoge.*

9 *Miſſus.*] Hoc loco fercula. Belg. *Gerechten.*

7 *Sed de Venere.*] Contrarium indicant noti verſiculi: *Brevis eſt in coitu & levis voluptas: Et tædet Veneris ſtatim peractæ.*

1 Quam

Voluptates commendat rarior uſus. [1] Quamquam minima voluptatis pars in coitu ſita eſt. Longe major eſt in perpetuo convictu, qui inter nullos poteſt eſſe jucundior, quam inter eos, qui ſe Chriſtiana caritate ſinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum ſeneſcente voluptate, ſeneſcit amor. Chriſtiana caritas hoc magis vireſcit, quo magis delectatio carnis decreſcit. An nondum tibi perſuaſi nullos vivere jucundius, [2] quam qui cum pietate degunt? SP. Utinam itidem ſit perſuaſum omnibus! HE. Quod ſi Epicurei ſunt, qui ſuaviter vivunt, nulli verius ſunt Epicurei, quam qui ſancte pieque vivunt. Et ſi nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam [3] adorandus ille Chriſtianæ philoſophiæ princeps. Græcis enim ἐπίκουρος auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex eſſet vitiis tantum non oblitterata, cum [4] Moſis lex magis irritaret cupiditates, quam ſanaret, cum impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, ſolus ille pereunti humano generi præſentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant Chriſtum natura fuiſſe triſtem quempiam ac [5] melancholicum, noſque ad inamœnum vitæ genus invitaſſe. Imo is unus oſtendit vitam omnium ſuaviſſimam, veræque voluptatis pleniſſimam: tantum abſit [6] lapis ille Tantaleus? SP. Quid iſtuc ænigmatis

1 *Quanquam minima voluptatis.*] Juvenalis minimam voluptatis partem viro in coitu aſcribit, fœminæ longe majorem: concludit hoc modo impios ſuos verſus: *Hæc tamen ipſa Vir nollet fieri, nam quantula noſtra voluptas?*

2 *Quam qui cum pietate degunt.*] Hinc Apoſtolus: 1 Tim.6. ℣ſ.6. *Eſt autem quæſtus magnus pietas cum animo ſua ſorte contento.*

3 *Adorandus ille, &c.*] Chriſtum intelligit.

4 *Moſis lex magis.*] Reſpicit autor ad locum Paulinum Rom.7, ℣ſ.7.8. Ubi ſibi objicit ex antecedentibus, an lex & peccatum idem ſint & mutuo conſentiunt? *Imo*, inquit, *peccatum à lege coarguitur ac damnatur. Peccatum autem quia redargui non ſuſtinet, & quaſi non ſentiebatur, donec irritaretur à lege, occaſionem inde arripit magis ferociendi, nullo tamen legis vitio.*

5 *Melancholicus.*] A melancholia, quæ eſt mentis alienatio, ex atra bile nata, cum mœſtitia, metuque conjuncta.

6 *Lapis Tantaleus.*] Tantali lapidem vocant, imminens capiti periculum. Ob ſcelera enim animique impotentiam & ſuperbiloquentiam, impendere Tantalo, apud inferos ſaxum, faciunt, Poëtæ.

1 *D. ipſi-*

tis eſt? HE. Ridebis fabulam: ſed hic jocus ſeria ducit. SP. Exſpecto jocum ſerium. HE. Narrant ii quibus olim ſtudio fuit, philoſophiæ præcepta, fabularum involucris tegere, Tantalum quendam adhibitum fuiſſe Deorum menſæ, quam volunt eſſe lautiſſimam. Cum hoſpes eſſet dimittendus, Jupiter hoc ſuæ [1] dapſilitatis eſſe ratus, ne conviva diſcederet abſque [2] xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quidquid petiiſſet. [3] Tantalus autem ſtolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut ſi per omnem vitam liceret tali menſæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus aſſidet menſæ omni genere deliciarum inſtructæ: appoſitum eſt [4] nectar; nec deſunt roſæ, nec odores, qualibus Deorum nares poſſint oblectari; adſtat pocillator [5] Ganymedes aut Ganymedi ſimilis, circumſtant Muſæ ſuaviter canentes, ſaltat ridiculus [6] Silenus, nec abſunt moriones: breviter quidquid ullum hominis ſenſum poſſit oblectare: ſed inter hæc omnia ille ſedet triſtis, ſuſpirans & anxius, nec hilareſcens riſu, nec attingens appoſita. SP. Quid in cauſa? HE. Quoniam ſupra caput accumbentis de pilo pendet ingens ſaxum, jam jam caſuro ſimile. SP. Ego me à tali menſa ſubducerem. HE. Sed illi votum tranſiit in neceſſitatem: neque enim Jupiter tam placabilis eſt, quam noſter

ſter

1 *Dapſilitas.*] A dapſilis, quod eſt, abundans, largus, liberalis.

2 *Xenium.*] Proprie munus, quod hoſpitibus donatur.

3 *Tantalus.*] Hic Jovis ex Plote Nympha filius, Agamemnonis & Menelai avus. Apud Inferos in aquis Eridani torquetur perpetua ſiti. De eo Poeta:

Et poma fugacia captat;
Tantalus in mediis garrulus aret aquis.

4 *Nectar.*] Deorum potus, dictum quidam putant à νη & κτείνω, id eſt, non occido: quod potus eorum eſt qui non occiduntur, non moriuntur, immortalium.

5 *Ganymedes.*] Trois filius, puer formoſiſſimus, ab aquila juſſu Jovis in cœlum raptus & miſcendo nectari præfectus, repudiata Hebe, quæ Superis ante illum à poculis erat.

6 *Silenus.*] Bacchi pædagogus, in gratiam hujus inter ſidera relatus. De eo Virgilius ecloga 6.

Silenum pueri ſomno videre jacentem
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapſa jacebant:
Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.

1 In

ſter Deus, qui perniciosa vota mortalium reſcindit, ſi modo pœniteat. Quanquam & alioqui, ne ſe Tantalus ſubducat, vetat idem lapis, qui prohibet veſci. Metuit enim, ne ſi ſe commoverit, illico ſaxi ruina conteratur. SP. Ridiculam fabulam. HE. At nunc audi quod non rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præſtet niſi mens ſecura: nam ſibi male conſciis, ſaxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalo. Imo non impendet, ſed urget premitque mentem: nec inani metu diſcruciatur animus; ſed in ſingulas horas exſpectat, ut conjiciatur [1] in gehennam. Obſecro quid eſt tam ſuave in rebus humanis, quod mentem tali ſaxo preſſam, poſſit vere exhilarare? SP. Nulla profecto res, niſi vel dementia, vel incredulitas. HE. Hæc ſi perpenderent adoleſcentes, qui voluptatibus ceu poculo [2] Circeo dementati, pro vere jucundis amplectuntur mellita venena; quanto ſtudio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent ſenectuti venturæ, mentem ſibi bene conſciam, & famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa ſenectute miſerius, quæ cum reſpicit in tergum, magno cum horrore videt, quam ſpecioſa ſunt quæ neglexit, quam fœda quæ amplexa eſt? Rurſus cum à fronte proſpicit, cernit imminere diem ſupremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ ſupplicia. SP. Feliciſſimos arbitror, qui primam ætatem ſervarunt incontaminatam; & in pietatis ſtudio ſemper proficientes, pervenerunt uſque ad ſenectutis metam. HE. Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia mature reſipuerint. SP. Sed quid conſilii das illi miſero ſeni? HE. Nulli deſperandum, [3] quam diu ſpirat: jubeo

ad

1 *In gehennam.*] De Gehenna vide ſuperiores annotationes.

2 *Circeo.*] Poculum Circæum quo Circe Solis & Perſes Nymphæ filia Æetæ ſoror, veneficiorum periti ſſima homines in beſtias commutabat.

3 *Quam diu ſpirat.*] Secundum id, *dum ſpiro ſpero*: qui autem ſperat nihil, deſperet nihil, ait ille Stoicus.

3 *Domini.*]

ad Domini clementiam confugere. SP. Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit ſcelerum cumulus, jam arenam exuperans quæ eſt in littore maris. HE. Sed eas arenas longe ſuperant miſericordiæ [1] Domini. Arena tametſi non eſt homini numerabilis, finito tamen eſt numero: at Domini clementia nec modum, nec finem novit. SP. Sed non eſt ſpatium brevi morituro. HE. Quo minus eſt ſpatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum ſatis longum eſt, quod à terris ad cœlum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cœlum, modo vehementi ſpiritus impetu ejaculetur. Euangelica [2] peccatrix fertur per omnem vitam egiſſe pœnitentiam; ſed latro jam in ipſa morte quam paucis verbis [3] impetravit à Chriſto paradiſum? Si toto pectore clamaverit, *Miſerere* [4] *mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam*; Dominus tollet ſaxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiam; & exultabunt de condonatis peccatis, oſſa per contritionem humiliata.

1 *Domini.*] Ita & Deus apud Eſaiam cap. 1. ℣ſ. 18. *Si fuerint peccata veſtra velut dibapha, tanquam nix exalbeſcent, ſi rubra fuerint velut coccineum, ſimilia lanæ erunt.*

2 *Peccatrix.*] Hic non intelligitur eo modo, quo omnes peccatores ſunt: plus enim comprehendit. deſignat nempe mulierem hanc proſtitutæ & flagitioſæ vitæ fuiſſe. Hiſtoria extat apud Luc. 7. ℣ſ. 37. 38. 39.

3 *Impetravit à Chriſto.*] Verba habentur Luc. 23. ℣ſ. 44. *Dixit, Jeſu Domine, memento mei quum veneris in Regnum tuum.*

4 *Mei Deus.*] Textum ita vertunt Junius & Tremellius Pſal. 51. ℣ſ. 3. *Gratiam fac mihi, ô Deus, ſecundum benignitatem tuam, ſecundum amplitudinem miſerationum tuarum.*

CORO-

CORONIS APOLOGETICA
PRO
COLLOQUIIS ERASMI,
Ex ipſius ſcriptis, quantum per otium licuit, fideliter collecta à
P. S.
Accedit ejuſdem
DE COLLOQUIORUM UTILITATE DISSERTATIO.

VIRO CLARISSIMO
PETRO SCRIVERIO
AMICO VETERI
DANIEL HEINSIUS S. D.

Multa ſunt quæ pridem nos conjungunt, Vir Clariſſime, imprimis autem literarum amor atque eorum admiratio quos hæ commendant. Inter quos Eraſmus noſter; non naturæ minus quam Bataviæ parentis tuæ decus ac miraculum; in tanta eruditionis luce ac veritatis, quam ſtertentibus pleriſque invexit, adhuc ſcopulus eorum, qui hanc ferre nondum didicerunt. Quæ autem cauſa ſemper fuit, quod ad Solem, quibus firmi parum oculi, caligent; eadem futura ſemper eſt, cur Solem hunc diſſimiles non ferant. Nocte ipſa atque in tenebris exortus eſt, quas ſemper amant atque amabunt, quorum interfuerat, ne unquam generi mortalium luceſceret: qui die medio connivent, oſcitant, pandiculantur, ac per intervalla, ut ſomniculoſi ſolent, ubi ſe attollunt, lucem ipſam deteſtantur, quam oderunt, quam defugiunt. Heſternum merum, necdum edormiſſe dicas. Ipſe, cum ſe totum atque in ſolidum deberet ſibi, eo præceptore uſus, qui futurus era

erat publicus Europæ, hoc eſt, ſemet libertatem, pietatem, eruditionem, ita cum judicio conjunxit, ut in expugnandis publicis erroribus ac morbis totus, unum hoc cum cura ageret: ſolius veritatis cliens idem ac patronus. nulli, quod ſtupendum, ſupplex: nulli Reipublicæ aut Principi in terris, vitæ cauſa, ut plerique, aut ſtipendioli, addictus, ne fortunæ quidem, cujus eruditi quoque legibus imperioque haud raro ancillantur, vel obnoxius vel manceps: patrocinii nullius, non judicii, non opum aſſectator, non culinæ. Qui ita denique egit, ita vixit, ut, cum ſibi viveret, de omnibus præclare mereretur. Ipſe pars haud contemnenda univerſi, neque minus neceſſaria quam ipſa rerum elementa: ſine quibus totum hoc, nec eſt, nec conſtat. Cum majori interim quam quiſquam hactenus invidia commiſſus, eos, qui vel erudiri nollent, vel monenti optime detraherent, ridendo ſapere aut plorare juſſit, voluit: non minus ad amœnitatem quam ad omnium cognitionem natus. Scripta Euangelica ac Apoſtolica Latine dedit: Paraphraſi ſententiam eorum candide expreſſit. Scripta patrum ſpuria ac illegitima à veris ſeparavit ac diſtinxit. Controverſias tractavit, intellexit. Alibi erraſſe dicent. Quod eſt hominis. Nec hoc de ſe negabit qui ſe hominem non diffitetur. Vitam quæ plerumque vivitur, non aliter inſpexit, quam qui inſtrumento à mechanicis reperto, eminus quæ vident, oculis ſubjiciunt; ac quaſi cominus, ex arte intuentur. ut ſic de futuris, quod prudentiæ eſt, judicaret. Non minus interim ſecurus, quam qui ludos ſcenicos cum voluptate, extra ſcenam ipſi, ea lege tamen, ut ſententiam mox ferant, intuentur. Et, ut medici nonnulli, retrimenta ac urinam contemplantur, ut non recte affectos valetudini reſtituant ac ſibi: ita noſter ſordes quoque vitiorum contrectavit, ut errori mederetur. nunquam triſtis aut moroſus, & ubique ſuus. Vere Terminus, quem cum effigie delineatum vides. Qui ut olim Diis cæteris cedentibus in templo de manubiis erecto reſtitiſſe fertur, ita

hic

hic nec ſtatione hoſtibus, nec loco ceſſit. Nuſquam tamen magis quam in lepidiſſimo Colloquiorum libro hanc ideam animi expreſſit: in quo medicum, non gravem, non moroſum, ſed feſtivum ac familiarem, agit. Quicquid luditur aut dicitur è vita media petitum eſt, ut hanc emendet. ita, ut eadem opera, & lingua, quæ non paucis ſordibus infecta erat, medeatur: barbaris præcipue infeſtus. Verus Proteus: qui ut formas quaſlibet induere, ac pro perſona qualibet repræſentare natus, ita ſimilis ubique ſui; hoc eſt, ſimplex candiduſque. ut ii quoque, quos ad partes vocat, vel inviti, quod non omnes aſſequuntur, Batavum agnoſcant. Sed nec ignorabat, quis Dialogi jam olim uſus eſſet. quem Philoſophia à Platone cæteriſque ſapientiæ conſultis conſecratum, ad theatrum Comici antiqui, ad facetias jocoſque numeris exutum, Lucianus revocarat. Nihil illi magno conſtat. omnia ex tempore ut nata, ita huic & occaſioni lepide accommodata ſunt. Quæ deeſſe illi tempeſtate ea nunquam potuit, qua ludos maxime exhibebant, qui religionis pariter ac pietatis larva utebantur. Quam detractam, veritati pariter ac genio ſuſpendit. Hoc volebam. ne quid de eo ipſe judicem neſcires, de quo optime tum judicare tum mereri ſoles. Quis enim neſcit, quantum ſcripta ejus tibi debeant? Vale, & me ama.
LUGD. BATAVOR. AN. CIↃ IↃ C XXXVI.

DE SYCOPHANTIIS, ET

Impoſturis cujuſdam Dominicani, qui in Gallia

COLLOQUIA ERASMI

A ſe ridicule interpolata, edi curaverat,

ERASMI ADMONITIUNCULA.

PRodierat Colloquiorum libellus, partim è confabulationibus domeſticis, partim è ſchedis meis conſarcinatus; ſed admixtis næniis quibuſdam, non tantum ineptis, verum etiam male Latinis planeque ſolœcis. & hoc nugamentum miro applauſu exceptum eſt, ut in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus ſum igitur hiſce næniis manum admoliri. Tandem adhibita paulo majore cura, non pauca adjecimus, ut eſſet juſta libelli magnitudo. jamque vel hoc honore dignus videri poſſet, ut Joanni Eraſmio Joannis Frobenii filio, puero tum ſex annos nato, ſed indole incredibili, dicaretur. id factum eſt an. cIↄ Iↄ xxII. Quamquam hujus operis natura eſt, ut quoties viſum fuerit, recipiat acceſſionem. Itaque in gratiam ſtudioſorum & Joannis Frobenii, frequenter jam auctarium adjecimus; ſed ita temperatis argumentis, ut præter lectionis voluptatem, ac ſermonis expoliendi fructum, ineſſet quod ad mores quoque formandos conduceret. Porro donec præter meras ineptias nibil baberet ille libellus, miro omnium favore legebatur. Ubi acceſſerat uberior utilitas, non potuit effugere τῶν συκοφαντῶν δῆγμα. Theologus quidam Lovanienſis mire lippiens oculis, ſed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos Hæreticos. Accidit & aliud quiddam huic operi memorabile Excuſum eſt nuper I utetiæ correctis, hoc eſt depravatis, aliquot locis, quæ videbantur attingere Mo-

Monachos, Vota, Peregrinationes, Indulgentias, aliaque hujus generis. quæ ſi plurimum valerent apud populum, uberior eſſet iſtis quæſtus. ' Verum hoc fecit adeo ſtulte, adeo indocte, ut ſcurram quempiam è trivio fuiſſe jures: quum auctor tam inſulſæ fabulæ feratur Theologus quidam ordinis Dominicani, natione Saxo. quorſum attinet addere nomen & cognomen, quod nec ipſe cupit ſupprimi? neſcit tale portentum pudeſcere; citius laudem etiam petat ex ſcelere. Addit Impoſtor novam Præfationem meo nomine, in qua fecit tres viros in uno puero inſtituendo ſudantes; Capitonem, qui tradidit literas Hebraicas: Beatum, qui Græcas: me, qui Latinas. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate inferiorem; ſignificans in Colloquiis inſperſa quædam quæ Lutheri reſipiant dogmata. Atque hic ſcio quoſdam ſublaturos cachinnum, quum legent Capitonem ab iſto, qui ſic odit Lutherum, optimi doctiſſimique viri elogio prædicatum. Hæc atque hujuſmodi multa me loquentem facit, hujus audaciæ exemplo ſumpto ex epiſtola Hieronymi, qui queritur æmulos ſuos ipſius nomine confictam epiſtolam ſparſiſſe apud Afros in conventu Epiſcoporum, in qua fateretur ſe deceptum à Judæis quibuſdam falſo vertiſſe Vetus Teſtamentum ex Hebræis. Et omnino perſuaſiſſent eam epiſtolam eſſe Hieronymi, ſi ſtylum Hieronymi aliqua ex parte potuiſſent aſſequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat velut extremæ deploratæque malitiæ, tamen unum hoc arriſit iſti Phormioni, quod eſt quovis libello famoſo ſceleratius. Sed defuit malitioſæ voluntati facultas perficiendi quod deſtinarat. ſtylum Eraſmi quamvis incultum aſſequi non potuit: ſic enim claudit florulentam ſuam Præfationem: *Ita monuit ætas, ita juſſit pietas, ut dum vivere datur prægravi ſenecta ſcripta mea repurgem, ne functos manes, triſtibus tranſcribant ſequaces inferiis.* Quum talis ſit hominis ſermo, tamen non veritus eſt ſuos floſculos noſtris coronis intexere;

xere; aut inſaniſſime ſibi placens, aut peſſime ſentiens de judiciis Theologorum. Nam his iſta cudit; quos omnes tam ſtupidos eſſe putat, ut non ſtatim deprehenſuri ſint, infeliciter aſſutos hujus pannos. Tam abjecte ubique adulatur Galliæ, Lutetiæ, Theologis, Sorbonæ, Collegiis, ut nemo mendicus poſſit abjectius. Itaque ſi quid parum magnifice dictum videtur in Gallos, transfert in Britannos; ſi quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quædam odioſa, velut à me dicta, quo mihi conflet invidiam apud eos quibus dolet me eſſe charum. Quid multis? paſſim ſuo commodo reſecat: addit, mutat, veluti ſus oblita cœno volutans ſeſe in horto alieno, nihilque non conſpurcans, perturbans, evellens; nec interim ſentit perire captatam à nobis argutiam. Etenim quum ille cuidam dicenti, *ex Hollando verſus es in Gallum*, reſpondetur, *Quid? an caput eram, quum hinc abirem?* ille mutavit, *ex Hollando verſus es in Britannum. Quid? an Saxo eram, quum hinc abirem?* Rurſum, quum idem dixiſſet, *Veſtis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum*; ille ex *Gallo* facit *Britannum*: quumque ille reſpondiſſet, *hanc metamorphoſin malim, quam in Gallinam*, alludens ad *Gallum*; ille mutavit *Gallinam* in *Bohemum*. Mox, quum jocatur *ſe Latinum ſermonem ſonare Gallice*, ille pro *Gallice* vertit *Britannice*; & tamen reliquit quod ſequitur, *Nunquam igitur bona carmina facies, quia periit ſyllabarum quantitas.* quod in Britannos non congruit. Item, quum illic dicatur, *Quid accidit Gallis, ut bellum ſuſcipiant cum Aquila?* ille ſic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis, ut bellum ſuſcipiant cum liliis?* quaſi lilia ſoleant prodire in bellum. Interdum non ſentit ea quæ ſequuntur cum his quæ mutavit non cohærere. Velut hoc ipſo in loco. Ego ſcripſeram, *Eſtne Lutetia immunis à peſtilentia?* ille mutat, *Eſtne Londinum immunis à peſtilentia?* Rurſus alio loco, quod à quodam dicitur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare?* ille *gallum* vertit in *leporem*; nec tamen mutavit quod ſequitur, *utrum mavis*

de

de ala, an de poplitibus? Porro quum Dominicalibus adeo tenere faveat, ut voluerit apud illos ſedere Commiſſarios; tamen Scotum atrociter attactum æquo fert animo. Nec enim mutavit quod illic dicit quidam, *citius patiar perire totum Scotum, quam libros unius Ciceronis.* Verum ut hæc ſtultitiæ plena ſunt, ita inſunt permulta quæ parem habent ſtultitiæ junctam malitiam. Quidam illic irridet ſodalem, qui quum eſſet perditæ vitæ, tamen fideret bullis indulgentiariis: hic Corrector facit illum fatentem ſe cum Luthero ſuo ſentire Indulgentias Pontificias nihil valere; ac mox fingit eundem reſipiſcentem, profiteri erroris ſui pœnitentiam. Atque hæc videri vult à me correcta. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde ac ſi quis offis ſanguine imbutis vulnus mentiatur in humano corpore, ac mox idem ſublatis quæ admoverat, vulneri medeatur. Dicit illic puer quiſpiam, *confeſſionem quæ fit Deo, præcipuam eſſe*; ille correxit, aſſeverans *confeſſionem quæ fit Sacerdoti præcipuam eſſe.* ita proſpexit periclitanti Confeſſioni. Unum hoc exempli cauſa retuli, quum in hujus generis ſycophantiis creber ſit. Atque hæc reſpondent palinodiæ, quam ille ſub meo nomine pollicetur in falſaria Præfatione. quaſi cujuſquam ſit canere palinodiam erroris alieni: aut quaſi quicquid illic ſub quacunque perſona dicitur, meum ſit dogma. Nihil enim me movet, quod hominem nondum ſexagenarium facit prægravi ſenecta. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine, nunc tales ſycophantias in vulgus ſpargere, ficto ipſius nomine qui traducitur, ludus eſt Theologorum. nam vult Theologus videri, quum res illum clamitet ne pilum quidem tenere rei Theologicæ. Nec dubito, quin furcifer ille mendaciis ſuis impoſuerit famelico typographo: non enim arbitror quemquam eſſe tam inſanum, qui ſciens tam indoctas nænias velit excudere. Deploratam hominis audaciam mirari deſii, poſteaquam intellexi illum eſſe pullum è nido Barnenſi quondam elapſum, plane ἐκ κακίστου κόρακος

κράτιστον αἰών. Illud demiror, ſi verum eſt quod adfertur, apud Pariſios eſſe Theologos qui ſibi plaudant, quod tandem nacti ſunt hominem qui eloquentiæ ſuæ fulmine disjiciat univerſam Lutheri factionem, & Eccleſiam priſtinæ reſtituat tranquillitati. Nam ſcripſit & adverſus Lutherum, ut audio. Et poſtea Theologi queruntur ſe à nobis traduci, qui ſtudia ipſorum tantis vigiliis adjuvamus; quum ipſi volentes ampleꝺtantur talia monſtra, quæ plus dedecoris adferunt ordini Theologorum, atque etiam Monachorum, quam quivis quamlibet maledicus hoſtis poſſet. Qui tale facinus audet, idem non dubitabit incendium, aut veneficium admittere. Atque hæc excuduntur Lutetiæ, ubi nefas eſt vel Euangelium excudi, niſi Theologorum cenſura comprobatum. Hoc Colloquiorum opus poſtremum exiit auctum coronide, anno cIↃ IↃ XXIV. menſe Septembri.

ERASMUS ROTERODAMUS THEOLOGIS LOVANIENSIBUS,

Fratribus in Domino Chariſſimis,

S. D.

RES ad me delata eſt, non ſolum rumore, ſed ex amicorum haud futilium literis, & illa nominatim exprimentium quibus verbis, quo loco, apud quos mihi intentata ſit calumnia per illum perpetuo ſui ſimilem; cujus etiam mores ac priora geſta faciunt, ut quod alioqui probabile futurum erat, pro comperto poſſit haberi. Proinde non arbitratus ſum mihi diſſimulandum eſſe: præſertim apud Vos, quorum partes erant tam effrenem hominis petulantiam, ſi non mea cauſa, certe ordinis veſtri gratia coërcere.

Jactat ac vociferatur, in libello Colloquiorum quatuor eſſe loca, pluſquam Hæretica: De *eſu carnium*, & *jejunio*: De *Indulgentiis*, ac de *Votis*. Hoc quum ille fortiter & impotenter aſſeveret, tamen ſecus habere comperiet, quiſquis

libellum

libellum legerit integre. Quod ſi cui non vacat ejuſmodi nugas legere, rem paucis aperiam. Id vero priuſquam aggrediar, tria quædam præfari viſum eſt.

Primum, hac in re non poſſe mihi objici contemptum Edicti Cæſarei, quod audio publicatum VI Maji, anno CIↃ IↃ XXII. quum hic libellus multo ante fuerit excuſus, idque, Baſileæ, ubi tamen nullum adhuc Cæſaris Edictum vel publice vel privatim fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata Fidei, ſed formulas loquendi Latine: tametſi quædam admixta ſunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod ſi Grammaticus præſcripto themate Germanico, Gallicove, ſic doceret pueros hunc ſenſum Latine reddere: *Utinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies piſculentos invexerunt.* Aut hoc: *Utinam inedia pereant, qui liberos homines adigunt ad jejunandi neceſſitatem.* Aut hoc: *Digni ſunt ut fumo pereant, qui nobis Diſpenſationum ac Indulgentiarum fumos tam care vendunt.* Aut hoc: *Utinam vere caſtrentur, qui nolentes arcent à matrimonio.* Quæſo, num is cauſam dicere cogeretur, qui ſententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre: Neminem arbitror eſſe tam iniquum, qui hoc cenſeat æquum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis ſit perſona cui ſermonem in Dialogo tribuo. Non enim illic facio Theologum concionantem, ſed bellos homunculos inter ſe nugantes. Quod ſi quis tam iniquus ſit, ut nolit mihi ſuffragari perſonæ qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Auguſtinus (opinor) quidam contemnit honeſtum Stoicorum, & præfert ſectam Epicureorum, qui ſummam boni poſuerunt in voluptate. Idem imputet, quod illic miles quidam inter multa, quæ ſane militariter loquitur, ait ſe velle quærere ſacerdotem confeſſurus, cui quamminimum ſit bonæ mentis. Idem imputaret, opinor, ſi in Dialogo tribuerem Ario ſermonem ab Eccleſiaſtico dogmate diſſonantem. Hæc ſi mihi abſurde imputarentur,

cur in cæteris non debet reſpici perſonæ qualitas? Niſi forte, ſi Turcam loquentem facerem, mihi cenſeant imputandum quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab iſto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, ſedecim annos natus, ait ſe confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer ſuſpecta: quum Lutherani, ſicut audio, doceant non eſſe neceſſe confiteri omnia crimina capitalia. Proinde res ipſa declarat, hunc pueri ſermonem multum diſſonare à dogmate quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipſi ſufficiat confiteri Chriſto; Reſpondet, ſatis futurum animo ſuo, ſi idem viſum fuiſſet Eccleſiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur non per artem Dialecticam, ſed per malitiam ſycophanticam: Me videlicet auctorem eſſe, hanc *Confeſſionem*, qua nunc utimur, non eſſe inſtitutam à Chriſto, ſed ab Eccleſiæ præſulibus. Iſta collectio poſſet videri probabilis, ſi Chriſtus non eſſet unus è primatibus Eccleſiæ, quum juxta Petri dictum ſit *Princeps paſtorum*, ac juxta vocem Euangelicam, *paſtor bonus*. Ergo qui proceres Eccleſiæ dicit, non excludit Chriſtum, ſed complectitur & illum cum Apoſtolis, & Apoſtolorum ſucceſſoribus. quemadmodum qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod ſi cui videbitur hæc reſponſio non carere ſtrophas, age, demus puerum illum ſenſiſſe de puris hominibus, Eccleſiæ proceribus: an puero non eſt ſatis quod in confitendo ſequitur auctoritatem illorum, etiamſi non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc inſtituere de ſuo, an tradiderint nobis ex inſtitutione Chriſti? quum illi ſit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipſi ſatis adhuc plene conſtat, quod Eccleſia definierit hanc Confeſſionem, ut nunc fit, eſſe ex inſtitutione Chriſti. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem inſolubilia, quæ ſuadent contrarium. Et tamen hunc animi mei ſenſum ubique ſubmitto judicio Eccleſiæ, libenter ſequuturus

quuturus ſimul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, ſi maxime hoc expreſſiſſet Bulla Leonis, & aliquis vel neſciret, vel non meminiſſet, ſufficeret interim (opinor) hac in re obſequi auctoritati Eccleſiæ, cum animo parendi, ſi & illud conſtaret. Neque vero recte colligi poteſt, *Hæc Confeſſio eſt ex inſtitutione hominum, ergo non habet auctorem Chriſtum*. Apoſtoli inſtituebant Eccleſiarum diſciplinam, haud dubie, quin ex inſtitutione Chriſti: inſtituebant Baptiſmum, inſtituebant Epiſcopos; ſed auctoritate Chriſti. Et tamen negari non poteſt, multa hujus Confeſſionis pendere ex conſtitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur ſemel in anno, quod ad Paſcha, quod huic aut huic ſacerdoti; quod nos quivis ſacerdos abſolvit à quibuslibet admiſſis. Ex his arbitror liquere, quam ſit manifeſta calumnia, quod ad *Confeſſionem* attinet.

Porro, non fit illic mentio de *jejunio*, ad quod nos hortatur Euangelium, & Apoſtolicæ literæ, ſed *de delectu ciborum*, quem palam contemnit in Euangelio Chriſtus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præſertim Judaïcum, & ſuperſtitioſum. Dicet aliquis, hoc eſt accuſare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat quod damnat Apoſtolus. Quid doceat Euangelium, in propatulo eſt. Pontifex ipſe declaret, quo animo jubeat quod non exigit Euangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod neſcio an doceat Lutherus, conſtitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, niſi contemptus acceſſerit. Imo qui loquitur illic, concedit, Pontificem poſſe conſtituere: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carnium abſtinentiam; ſic, ut qui comederit, obnoxius ſit Gehennæ, etiamſi non accedat perverſus contemptus. Et qui hoc dicit in Colloquiis, addit ſe non aliter odiſſe piſces, quam anguem. Sunt autem quidam ſic affecti, ut piſcis ſit illis venenum, quemadmodum inveniuntur, qui ſimiliter abhorreant à vino. Qui ſic affectus eſt erga piſces,

ſi prohibeatur veſci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur? An hunc quiſquam homo velit obnoxium fieri pœnæ Gehennæ, ſi pro corpuſculi neceſſitate veſcatur carnibus? Si quævis conſtitutio Pontificum & Epiſcoporum obligat ad pœnam Gehennæ, dura nimium eſt conditio Chriſtianorum. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo melius declarabit animum ſuum quam ipſe Pontifex. Atque id ſane declaratum eſſe, faceret ad tranquillitatem conſcientiarum. Quid ſi Pontifex aliquis ſtatueret, ut ſacerdotes incederent cincti: an probabile erit eum hoc animo ſtatuiſſe, ut ſi quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennæ? non opinor. Divus Gregorius conſtituerat, Ut ſi quis noctu cognoviſſet uxorem, abſtineret poſtridie ab ingreſſu templi: hic, ſi quis diſſimulato coitu, templum fuiſſet ingreſſus, non ob aliud, niſi ut audiret Euangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennæ? Non arbitror virum ſanctiſſimum fuiſſe tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore veſceretur carnibus, quod aliter ad edendum non poſſet provocari, & valetudo poſceret cibum, num Pontifex vellet illum ob id factum eſſe obnoxium Gehennæ? Hoc tantum ibi quæritur, nec quicquam aſſeveratur. Et certe ante Cæſaris Edictum hiſce de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi ſimpliciter damno Pontificum *Indulgentias.* quanquam hactenus plus ſatis indultum eſt illis. Tantum quidam ridet congerronem ſuum, qui quum alias eſſet nugaciſſimus nugator (nam talis fingitur) tamen præſidio Bullæ credebat ſe perventurum in cœlum. Hoc adeo non arbitror in Hæreticum eſſe, ut exiſtimem nihil eſſe ſanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, niſi ſtudeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota.* Imo ridentur & admonentur iſti, quorum plurima turba eſt, qui domi relictis liberis & uxore,

re, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compoſtellam, aut Hieroſolymam procurrunt. Quanquam, ut nunc ſunt mores, arbitror ſanctius in totum homines à talibus Votis dehortari, quam adhortari.

Hæ videlicet ſunt execrabiles Hæreſes, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem cur non excutiat & Catunculum meum, & Mimos Publianos. Quis non intelligit iſta proficiſci à privato quodam odio? Quanquam à me quidem in nulla re læſus eſt, niſi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec ſcit quam ob rem. Et interim gloriatur, ſibi quoque telum eſſe, quo ſe ulciſcatur. Si quis illum in convivio dixerit Corœbum aut ebrium, ille viciſſim in concione clamabit eum hæreticum, aut falſarium, aut ſchiſmaticum. Credo, ſi coqua in cœna poneret carnes aduſtas, poſtridie in concione clamaret illam de hæreſi ſuſpectam. Nec pudeſcit, aut reſipiſcit, toties ipſa re deprehenſus in manifeſto mendacio.

Primum, quam ſtulta, quam inſana blateravit in Novum Teſtamentum à me recognitum? Deinde, quid inſanius illa voce, quam jecit in Jacobum Fabrum & me, quum ipſa res loqueretur illum non intelligere quid mihi cum Fabro conveniret, aut quid eſſet in controverſia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falſi crimen & hæreſim impegit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes quidem non reſurgemus, ſed omnes immutabimur.* Quid furioſius, quam quod Mechliniæ in publica concione monuit populum, ut caveret ab hæreſi Lutheri & Eraſmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius quam eloquatur in lautis conviviis, quoties è poculis accreſcit zelus domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit me apud Theologos Lovanienſes haberi pro falſario. (ſcripſit ad me qui præſens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit, toties

toties caſtigat Novum Teſtamentum? O ſtolidam linguam! Hieronymus toties caſtigavit Pſalterium, an ideo falſarius eſt? Denique ſi falſarius eſt, qui vel imprudens, vel ob inſcitiam vertit aliquid ſecus quam oportet, falſarius fuit hic cujus hodie Tranſlatione utitur Eccleſia. Quantum autem proficit iſtiuſmodi moribus? Omnes rident ut Morychum, horrent ut ceritum, fugitant ut moroſum & intractabilem. Nec poſſunt non bene ſentire de eo, de quo ille tam odioſe prædicat. Et quum omnibus diſpliceat, uni ſibi diſplicere non poteſt.

Hoc ſcilicet habet Edictum Cæſaris, ut furioſa linguæ petulantia in quemcunque vellet debaccharetur. Sic ſuſtinet negotium Orthodoxæ Fidei vir ſapiens & gravis. Non eſt iſte zelus Dei, lædere innoxios, ſed furor eſt Diaboli. Semel collaudatus eſt Judaïcus zelus Phineës, ſed ita ut exemplum non tranſeat ad Chriſtianos. Et tamen ille palam impias occidit. Iſti, quidquid odit, Lutheranum eſt & Hæreticum. Sic opinor tenue zuthum, vapidum vinum, & jus inſipidum, iſti Lutheranum vocabitur. & lingua Græca, quam unice odit, opinor ob id quod hanc Apoſtoli tanto honore dignati ſint, ut non alia ſcripſerint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit, magis amans Potaticam, erit Lutherica.

Clamat per nos minui ſuam auctoritatem, ſeque meis ſcriptis ludicrum fieri. imo ipſe ſeſe propinat doctis & cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod ſi docti bonique male ſentiunt de eo qui immerenti calumniam intendit, utri par eſt imputare, jure depellenti, quod agnoſcere non debet, an per injuriam intendenti? Si quis affirmans aſinis eſſe alas in Brabantia, rideretur: nonne ipſe faciat ridiculum? Clamat TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS, omnia undique ſcatere hæreticis erroribus. Cæterum ubi qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamſi Dialecticen neſciant,

tamen

tamen facile colligunt quod conſequitur. Habet auctoritatem à Cæſare. rem igitur gerat ex animo Cæſaris, qui nocentes ſanari mavult quam puniri: certe innoxios lædi non vult. Concredit hoc muneris ignoto. ubi reſcierit qualis ſit homo, dubium non eſt quin quod credidit ſit repetiturus. Nec Cæſaris mitiſſimi, nec Pontificis integerrimi mens eſt, ut qui ſuis vigiliis & ornare ſtudent & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium, etiamſi quid humani lapſus eſſet; tantum abeſt, ut bonos & integros velint alienari, & in diverſam partem protrudi.

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini veſtro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æſtimat. injuria quidem fateor; ſed ſic ſunt hominum mores. neque paucos à Theologiæ ſtudio alienat iſtius aſperitas. Scio totum hominem vobis diſplicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui ſtultitia hominis ad ſuas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari; ſi, poſteaquam coërceri non poteſt, ejeceritis è veſtro contubernio. Difficillimum quidem iſtud erit, ſat ſcio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum ſolemnium, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis veſtri: cui merito faveo. Bene valete. *Scripta anno (opinor)* cIↃ IↃ xxx I.

EX EPISTOLA ERASMI
AD
JOANNEN OECOLAMPADIUM,

Ann. 1529. Id. Jul.

HOdie mihi narravit Hieronymus Frobenius, eſſe, qui neſcio quid ſiniſtri ſuſpicentur de animo in te meo, quaſi te ſcriptis meis perſtrinxerim; deinde, quaſi nuper deflexerim ab itinere, ne te ſalutarem. Scito, utrumque eſſe va-

ſe vaniſſimum ſomnium. Nullam literam ſcripſi qua te perſtrictum volui, aut quam ſcribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis ſuſpicati ſunt, quod dicitur de *ove in capite*, *vulpe in pectore*, deque *longo naſo*, ad te pertinere; quum conſtet, hoc luſum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. is talem geſtat pileum, & naſum habet longum, & colore eſt fuſco, capillitio nigro. Te ſimili uti pileo, nunquam audieram, niſi hac occaſione. Non ſum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Euangelicum belle ornatum, quum ipſius vita nihil eſſet inquinatius. Sic res habet de ſcriptis. Jam ea via ſoleo fere ſemper adire hortum Frobenii, quum cœlum eſt commodius, quod altera ſit anguſtior, & fœteat. Itaque ſi nullus adfuiſſet, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adverſum, ſed famulus admonuit. Itaque reflexiſſem iter ad te, niſi plures adfuiſſent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de ſuſpicione, &c. *Adde ejuſdem Epiſtolam* Bilibaldo ſuo *inſcriptam eodem tempore*, Editionis Scriverianæ *pag.* 212.

EX ERASMI EPISTOLA
AD
JOANNEM CHOLERUM,
Præpoſitum Curienſem.

Ann. 1532. 5. *Octob.*

LAmbertus Campeſter, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, perſuaſo typographo rem eſſe vendibilem, & ſub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus meipſum accuſabam, omnia plena ſcurrilis cujuſdam ſtoliditatis,

tis, quo peracto fugit Lugdunum; &, ſimulans ſe ſummum Eraſmi amicum, reperit patronum; cui mox ſuffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehenſus eſt inter aliquot puellas, ſuffigendus in crucem, niſi ſacra cuculla Dominici ſervaſſet eum. Is, inquam, multis aliis flagitiis ac ſceleribus deſignatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorſt opinor dicitur, ditionis Juliacenſis, excuſſa cuculla docet Euangelium, hoc eſt, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſta. Et iſta peſtis ſerpit indies.

Anno 1536. 10. *Kal. Majas.*

ATqui non omnia in hoc ſcribuntur, ut evulgentur. Luſimus quædam adoleſcentes ſtyli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Helenius quidam haud ſcio unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, ſimulans alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Eraſmus in Epiſtola ſcripta Baſileæ
Anno M IↃ XXXVI. XXVII. *Maji.*

DEmiror Dolæ tantum poſſe duos Franciſcanos. Colloquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt in illis aliquid eſſe hæreticum, ſive docti ſive indocti mentiuntur. Id liquido perſpiciet qui legerit meas Declarationes.

ERAS-

Erasmus Roterodamus
De
Utilitate
Colloquiorum
ad
Lectorem.

ADeo nunc in omnes & in omnia per univerſum orbem graſſatur comitata Furiis [1] ἡ διαβολή, ut tutum non ſit ullum emittere librum, niſi ſatellitio munitum. Quamquam quid ſatis eſſe tutum poſſit adverſus ſycophantæ morſum, qui velut aſpis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis juſtiſſimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujuſdam erat edita. Quam cum ingenti applauſu viderem exceptam à ſtudioſis, abuſus ſum affectu vulgari ad profectum ſtudiorum. Quandoquidem nec medici ſemper ægrotis miniſtrant ſaluberrima, ſed illis nonnihil concedunt ob hoc ipſum, quod vehementer appetant. Itidem mihi viſum eſt, hoc genus illecebris ineſcare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam ſeriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adoleſcentium, quos recte ſcripſit Ariſtoteles inidoneos auditores Ethicæ Philoſophiæ, dumtaxat ejus, quæ ſeriis præceptis traditur. Quod ſi quis clamet, indecorum homini ſeni ſic pueriliter ludere, nihil moror quam pueriliter, modo utiliter. Etſi laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ cruſtulis blandiuntur, elementa velint ut diſcere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod ſimili ſtudio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini ſermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ

pars

1 Ἡ διαβολή] Hoc eſt, calumnia, quæ apud Græcos hinc nomen habet, quod omnia in aliam partem trahat & conjiciat atque exiſtimata aut edita ſunt

pars eſt, noſſe ſtultas vulgi cupiditates & abſurdas opiniones. Eas arbitror ſatius ex hoc libello diſcere, quam experientia ſtultorum magiſtra. Multis amata ſunt Grammatices præcepta. Ariſtotelis Ethice non eſt apta pueris: Theologia Scoti minus; ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti, guſtum optimarum rerum protinus inſeviſſe teneris animis. Et haud ſcio an quidquam diſcitur felicius, quam quod ludendo diſcitur. Eſt hoc nimirum ſanctiſſimum fallendi genus, per impoſturam dare beneficium. Laudantur enim medici qui ſic fallunt ægrotos. Et tamen ſi nihil heic aliud quam nugatus fuiſſem, videbantur laturi; nunc quoniam præter linguæ politiem inſperſi quædam, quæ mentem inſtruant ad Religionem, calumniantur, ac perinde quaſi dogmata Chriſtianæ profeſſionis heic ſerio pronuntientur, ita ſyllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perſpicuum, ubi declararo *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem*. Ut enim omittam tot ſerias ſententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot hiſtorias, tot rerum naturas dignas cognitu: in Colloquio *de viſendo loca ſacra* cohibetur ſuperſtitioſus & immodicus quorundam affectus, qui ſummam pietatem eſſe ducunt vidiſſe *Hieroſolymam*; & huc per tanta terrarum mariſque ſpatia currunt ſenes Epiſcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes relicta familia ac ditione, huc mariti relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiæ neceſſarius erat cuſtos: huc adoleſcentes ac fœminæ, non ſine gravi diſcrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim ſuperſtitioni, inconſtantiæ, ſtultitiæ, temeritati prætexitur Religionis titulus, ac deſertor ſuorum, contra doctrinam Pauli, ſanctimoniæ laudem aufert, ac ſibi quoque pietatis omnes numeros expleſſe videtur. Paulus 1 Timoth. 11. intrepide pronuntiat:

Si quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & eſt infideli deterior. Atqui heic Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, ideoque prætextu Religionis, dum ſeſe mancipent obſequiis Eccleſiæ. Quid dicturus de maritis, qui diſtitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiſcuntur Hieroſolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda ſit invidia, nec tam vetus, quin nepotes ſuperſint, quos damni magnitudo non ſinit obliviſci rei geſtæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem inviſere Hieroſolymam, pio quidem animo, ſed parum felici conſilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commiſit Archiepiſcopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus eſt, hominem in ea peregrinatione periiſſe, Archiepiſcopus pro parente geſſit præconem; occupavit poſſeſſiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam gravida confugerat, vi expugnavit: & ne ſupereſſet ultor atrociſſimi facti, gravida confoſſa ſimul cum fœtu periit. Nonne pium erat, tali viro diſſuadere periculoſam & non neceſſariam profectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æſtimandum relinquo. Ne quid interim dicam de ſumtibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in uſus longe meliores expendi potuiſſe. Quod autem ad Religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod cum eſſet Palæſtinus, & in Palæſtina viveret, tamen ſemel duntaxat viſerit Hieroſolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca ſacra. Si merito laudatus eſt Hilarion, quod abſtinuerit ab Hieroſolyma, tam vicinus, ne Deum anguſto loco claudere videretur; ſemel tantum adierit, ob loci propinquitatem ne quos offenderet; quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot deſcrimina petunt

tunt Hieroſolymam, præſertim domi relictis cariſſimis, quibus juxta doctrinam Apoſtoli debent perpetuam curam? Clamat ſanctus Hieronymus: *Non magnum eſt Hieroſolymis fuiſſe; ſed bene vixiſſe magnum eſt.* Et tamen ætate Hieronymi probabile eſt, evidentiora veſtigia veterum monumentorum extitiſſe, quam nunc exſtant. De *votis* diſputationem aliis relinquo; tantum hoc agit Colloquium, ne quis temere talia vota ſuſcipiat. Id eſſe verum, declarant hæc mea verba: *Præſertim cum domi haberem uxorem, integra adhuc ætate, liberos, & familiam quæ pendebat ex me, & opera mea quotidiana alebatur:* & cætera quæ ſequuntur. De votis igitur ſuſceptis nihil dicam, niſi quod ſi ſummus eſſem Pontifex, non admodum gravate relaxarem obſtrictos. In ſuſcipiendis, quemadmodum fateor fieri poſſe, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hieroſolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumſtantiis, dare conſilium ut eas impenſas, tempus, & operam inſumerent in alia quæ propius conducunt ad veram pietâtem. Hæc arbitror eſſe pia: eoque conſiderata multorum vel levitate vel ignorantia, vel ſuperſtitione, viſum eſt ſuper ea re monere juventutem: neque video quos offendere debeat hæc admonitio, niſi forte quoſdam iſtos, quibus carior eſt quæſtus quam pietas. Nec illic damno *Pontificias Indulgentias*, aut diplomata: ſed taxo nugaciſſimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam ſpem collocarit in condonationibus humanis. Heic ſi quis mihi conſideret, quanta jactura pietatis nata ſit inter mortales; partim ex eorum vitio qui proſtituunt Pontificias Indulgentias; partim eorum culpa qui illas ſecus quam oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem ſuper hac re commonitam eſſe. Verum hoc modo parum conſultum eſt [1] commiſſionariis. Audio ô bone: ſi viri boni ſunt, gaudebunt

1. Quibus à Pontifice conceſſum erat in Indulgentiis cauponam exercere. Hos rectius *Indulgentiarum redemptores aut concinnatores* appellamus.

debunt eſſe monitos ſimplices: ſin potior eſt illis quæſtus quam pietas, valeant.

In colloquio *de captandis ſacerdotiis*, taxo eos, qui Romam curſitant, venanturque ſacerdotia, crebro gravi jactura tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco ſermonem ut ſacerdos pro concubina, lectione bonorum auctorum ſemet oblectet.

In *militis confeſſione*, taxo facinora militum, & impiam militum confeſſionem; ut adoleſcentes ab ejuſmodi moribus abhorreant.

In *monitis pædagogicis* doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad ſtudium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de confeſſione, mera fuit calumnia: cui jam pridem reſpondi. Doceo confeſſionem eſſe ſuſcipiendam perinde quaſi nobis eſſet inſtituta à Chriſto. Cæterum an id ſit factum, nec refellere eſt animus, nec aſſeverare, quod nec mihi ſatis perſuaſum eſt, nec aliis probare poſſim. Quod autem admoneo de genere vitæ ſerio deligendo, deque ſeligendo Sacerdote cui committas arcana tua, judicabam adoleſcentibus eſſe neceſſarium, nec video cur me debeat pœnitere. At ſic erunt pauciores monachi & ſacerdotes. Fortaſſis erunt, ſed meliores. Idem probabit quiſquis vere monachus eſt. Porro qui venantur [1] proſelytos vel ad prædam, vel ob ſuperſtitionem, digniſſimi ſunt qui omnibus omnium ſcriptis traducantur, quo reſipiſcant.

In *convivio profano*, non damno conſtitutiones Eccleſiæ de jejuniis, ac delectum ciborum; ſed indico ſuperſtitionem quorundam, qui his plus tribuunt quam oportet, negligentes eorum quæ magis faciunt ad pietatem: damno-

1 *Proſelytos.*] Venantur proſelytos, qui ad vitæ ſuæ inſtitutum vel ſectam callida perſuaſione ſimplicium animos illectant, tanquam eſca projecta in retia perducentes.

que eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus Eccleſiæ mens non exigit: item eorum præpoſteram ſanctimoniam, qui ex hujuſmodi rebus condemnant proximum. Heic ſi quis reputet quanta veræ pietatis lues hinc nata ſit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem eſſe magis neceſſariam. ſed hac de re copioſius alias reſpondebimus.

In *Convivio religioſo* cum omnes faciam alienos à ſacris, omnes conjugatos, ſatis doceo quale debeat eſſe convivium omnium Chriſtianorum. Ad quam formam ſi ſacerdotes quidam & monachi conferant ſua convivia, intelligent quantum abſint ab ea perfectione qua conveniebat illos laicis antecellere.

In *Apotheoſi* doceo quantum honoris debeatur egregiis viris, qui ſuis vigiliis bene meriti ſunt de liberalibus ſtudiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puellæ* videatur laſcivum, cùm nihil fingi poſſit caſtius. Si res honeſta eſt matrimonium, & procum agere honeſtum eſt. Atque utinam omnes proci tales eſſent qualem heic fingo, nec aliis colloquiis coïrent matrimonia! Quid facias iſtis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quidquid amicum eſt ac feſtivum? Hæc puella negat proco diſceſſuro oſculum, quo totam virginitatem illi ſervet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellæ procis? Deinde non vident quam multa Philoſophica ſint inſperſa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non ſolum corporum, ſed multò magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio ſine conſenſu parentum, de caſte colendo matrimonio, de ſanctè educandis liberis, poſtremo puella comprecatur Chriſtum, ut illius auſpiciis ſit felix connubium. An hæc non convenit ſcire juvenes? Et qui hanc lectionem ob laſciviam putant eſſe noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum & facetias Pogii. Præclara judicia!

In *Virgine Miſogamo* deteſtor eos, qui adoleſcentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monaſterium, abutentes illorum vel ſimplicitate, vel ſuperſtitione; perſuadentes eis non eſſe ſpem ſalutis extra monaſteria. Niſi talibus piſcatoribus plenus eſſet mundus; Niſi innumera feliciſſima ingenia per iſtos infeliciſſime ſepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuiſſent electa vaſa Domini, ſi judicio ſumſiſſent inſtitutum naturæ congruens; non recte admonui. At ſi quando cogar in hoc argumento proferre quod ſentio, ſic depingam & [1] plagiarios illos, & ipſius mali magnitudinem, ut nullus non faſſurus ſit me non ſine cauſa hæc monuiſſe: quamquam civiliter id quidem à me factum eſt, ne malis daretur anſa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis*, non induco virginem, quæ profeſſa mutarit inſtitutum, ſed quæ ante peractam profeſſionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempſigamo* quam multa ſunt Philoſophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de ſarciendis offenſis, de corrigendis maritorum moribus, de obſequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Ariſtoteles, & Xenophon, niſi quod heic perſonæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthuſiani*, ſimul depingo & inſaniam juvenum qui procurrunt ad bellum, & pii Carthuſiani vitam, quæ ſine ſtudiorum amore non poteſt non eſſe triſtis & inamœna.

In *Pſeudocheo* depingo quorundam ingenia, qui nati ſunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil eſt execrabilius, utinam eſſet rarius!

In colloquio *Adoleſcentis & Scorti*, nonne & lupanaria facio caſta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inferen-

1 *Plagiarios illos.*] Recte illos *plagiarios* vocat, quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

ſerendam adoleſcentum animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas ab inſtituto non minus ærumnoſo quam turpi puellas ad quæſtum expoſitas? Unica vox commovit quoſdam, quod impudica puella blandiens adoleſcenti vocat illum ſuam mentulam, cum hoc apud nos vulgatiſſimum ſit etiam honeſtis matronis. Hoc qui ferre non poteſt, pro *mea mentula*, ſcribat *mea voluptas*, aut ſi quid aliud mavult.

In *Convivio Poëtico* doceo, cujuſmodi debeat eſſe convivium inter ſtudioſos, parcum, ſed feſtivum & hilare, conditum litteratis fabulis, ſine rixis, ſine obtrectatione, ſine turpiloquio.

In *Inquiſitione* doceo ſummam Catholicæ profeſſionis, idque aliquanto vividius ac liquidius quam docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gerſonem, quem interim honoris cauſa nomino. Ideo porro fingo perſonam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ profeſſionis convenit; etiamſi reliquam Inquiſitionis partem non addidi, propter hæc exulceratiſſima tempora.

In *Senili colloquio* quam multa velut in ſpeculo exhibentur, quæ, vel fugienda ſunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præſtat adoleſcentes ex feſtivis colloquiis quam experimentis diſcere. Socrates Philoſophiam è coelo deduxit in terras: ego Philoſophiam etiam in luſus, confabulationes, & compotationes deduxi. Oportet enim & ludicra Chriſtianorum ſapere Philoſophiam.

In *Ptochopluſiis* quam multa ſunt, ad quæ paſtores ruſticani, rudes & indocti, nihilque minus quam paſtores poſſint ſuam vitam corrigere? prætereaque ad tollendam ſtultam gloriam veſtium, rurſus ad coërcendam illorum inſaniam, qui monachorum cultum exſecrantur, quaſi per ſe mala ſit veſtis. Et obiter deſcribitur forma, quales debeant eſſe Monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales ſunt, quales heic deſcribo.

In *Erudita Puella*, ſimul & Paullæ, Euſtochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt ſtudium litterarum, & monachos Abbateſque ſacrorum ſtudiorum oſores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exſtimulo ad aliud ſtudiorum genus ipſis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impoſtorum, qui credulis ſimplicium animis ſolent illudere, fingentes appariciones dæmonum & animarum, voceſque divinas. Quantam vero peſtem hæ præſtigiæ invexerunt pietati Chriſtianæ! Quoniam autem rudis ac ſimplex ætas hujuſmodi fraudibus potiſſimum eſt obnoxia, viſum eſt exemplo non inamœno depingere modum impoſturæ. Sic impoſitum fuit [1] Cæleſtino Pont. Romano. Sic Bernæ deluſus juvenis [2] à monachis. Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum eſt *Alcumiſtica*: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit. adeo morbus hic adlubeſcit, ſi quem corripuerit. Huic affinis eſt *Magia*, eodem nomine ſed cognomine blandiens, ***naturalis.*** Similes impoſturas taxo in *Hippoplano* & *Ptochologia*; rurſus in *Convivio fabuloſo*. Ex his ſi nihil aliud diſcerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur induſtria, qui per luſum ac voluptatem id facio, quam illorum, qui miſeræ juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Catholicontas, & ſignificandi modos obtrudebant?

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa ſunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo*, taxo iſtos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rurſus eos qui inſaniunt in peregrinationes, quæ ſuſcipiuntur prætextu religio-

1 *Cæleſtino.*] De hoc vide Platinam. D. Franciſci fratres quinque vulnerum
2 *A Monachis.*] Prædicatoribus, qui ſtigmatis fruſtrari conabantur.

religionis; unde jam & ſodalitates inventæ ſunt. Qui Hieroſolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, ſeque Fratres vocant, & in die Palmarum ſerio rem agunt ridiculam, fune trahentes aſinum, ipſi non multum differentes ab aſino ligneo quem trahunt. Id imitati ſunt qui Compoſtellam adierunt. Dentur hæc ſane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc ſibi vindicant pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis oſtendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quæſtum ex his ſordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæſtionem de conſtitutionibus humanis, quas quidam prorſus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rurſus alii abutuntur & divinis, & humanis conſtitutionibus ad quæſtum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens unde natæ ſint, & quibus gradibus huc uſque progreſſæ conſtitutiones humanæ; quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum diſtent à divinis; obiter indicans præpoſtera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus eſt, & unde totus hic orbis tumultus natus eſt. Hæc ideo quoque tractavi copioſius, quo doctis ſuppeditarem occaſionem accuratius hiſce de rebus ſcribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non ſatisfaciunt curioſis. Traducere ſcortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: ſed ex his eſt periculum veræ pietatis, quæ vel non ſentiuntur, vel ſanctimoniæ fallaci ſpecie blandiuntur. Quod ſi quis calumnietur, perſonis ſordidis affingi Theologicam diſputationem; ab his talia nunc in omnibus conviviis diſputantur; & hujuſmodi perſonis opus erat familiarius craſſiuſque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere ſolet Chriſtianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diverſum mortis genus;

velut imagine viva ponens ob oculos diſſimilem exceſſum eorum qui fidunt rebus commenticiis, & qui ſpem ſalutis fixerunt in miſericordia Domini: obiter taxans divitum ſtultiſſimam ambitionem, qui luxum ac ſuperbiam ſuam & ultra mortem proferunt, quam mors ſaltem debebat auferre: ſimul eorum perſtringens vitium, qui ſui compendii gratia, ſtultitia locupletum abutuntur, quam ipſi potiſſimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, ſi monachi, qui ſe profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales ſunt, quales deſcripſi, tamen oſtenſum eſt exemplum quod oportet vitari: ſin vulgo referuntur longe his quæ propoſuimus execrabiliora; qui ſunt æqui, meam agnoſcant civilitatem, ſuumque vitium corrigant: & ſi vitio vacant ipſi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nullum ordinem perſtrinximus; niſi forte totum Chriſtianiſmum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Chriſtianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compeſcere debebant qui palam factis ſuis dehoneſtant ordinem. Nunc cum illos ut germanos ſodales agnoſcant, foveant ac tueantur, qua fronte cauſantur à bene monente lædi exiſtimationem ordinis? Quamquam quæ ratio dictat, ſic habendam hujus aut illius humanæ ſodalitatis rationem, ut publicam Chriſtianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*, taxo præpoſtera quorundam judicia.

In *Convivio vario*, commonſtro rem civilitati congruam.

In *Charonte* deteſtor bellum inter Chriſtianos.

In *Synodo Grammaticorum* rideo ſtudium cujuſdam Carthuſiani, ſuo judicio doctiſſimi, qui cum in Græcas literas ſolent ſtolidiſſime debacchari, nunc libro ſuo indiderit Græcum titulum, ſed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos* vel *Antidicomarianos*.

In

In *Cyclope* taxo quoſdam qui Euangelium ſemper habent in ore, cum in vita nihil ſit Euangelicum.

In *Conjugio impari*, pono ob oculos vulgi ſtultitiam, qui in ſponſalibus ſupputant dotis modum, nec ad rationem vocant ſponſi ſcabiem lepra deteriorem. Atque id hodie fit tam paſſim, ut nemo miretur, cum nihil ſit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere. quæ præcipua peſtis eſt Germaniæ.

In *Senatulo* traducturus eram vitia quædam mulierum, ſed civiliter, ne quis exſpectet tale quippiam quale habet [1] Juvenalis: verum hoc agenti, obortus eſt quidam ἰπτὰς ἄνπτος, lupus, ut ajunt, in fabula. Reliqua fere comparata ſunt ad voluptatem, ſed non illiberalem. Non hoc eſt dehoneſtare ordines, ſed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius conſultum fuerit, ſi depoſita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quidquid pio ſtudio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ ſunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum eſt Juvenci ſtudium, qui ſacram Euangeliorum hiſtoriam carmine prodidit. Nec ſua laude fraudatus eſt Arator, qui idem fecit in Acta Apoſtolorum. Adverſus Hæreticos tubam intendit Hilarius, ut argutatur Auguſtinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philoſophiæ præſidiis pugnant. Simile ſtudium omnium; ſed diſſimilis ſingulorum ratio. Non reprehenditur diverſitas, quæ ſcopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hiſpanus, quo dociliores veniant ad Ariſtotelem. Multum enim promovit, qui guſtum dedit. Atqui hic libellus, ſi teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad multas diſciplinas magis

1 *Juvenalis.*] Qui dum apertius vitia inſectatur, cogitur ſubinde turpiora ob oculos ponere.

magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad phyſicen, ad ethicen: demum ad ea quæ ſunt pietatis Chriſtianæ. Stulti perſonam ſuſcepi, factus ipſe mearum rerum [1] encomiaſtes: ſed me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Chriſtianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus ſtudiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibuſque qui literas didicerunt perſpicua ſint, eſt tamen quoddam hominum genus mire [2] bliteon. Deputatos appellant Galli; opinor quod male putati ſint, aut certe plus ſatis putati, qui ſic pronunciant de meis Colloquiis, opus eſſe fugiendum, præſertim monachis, quos illi Religioſos appellant, & adoleſcentibus; eo quod jejunia & abſtinentiæ eccleſiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur ſuffragia, virginitas ſi conjugio conferatur, nullius eſſe aut parvi momenti, religionis etiam diſſuaderetur omnibus ingreſſus: quodque in eo arduæ difficileſque Theologiæ quæſtiones Grammaticulis proponantur, contra ſtatuta per magiſtratus in artibus jurata. Agnoſcis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad poſtremum primo loco reſpondeam, quid artium Magiſtri proponant Grammaticulis, neſcio: quæ tractantur in Colloquiis, de ſymbolo, de miſſa, de jejuniis, de votis, de confeſſione, nihil habent Theologicæ difficultatis, ſed ejus generis ſunt ut non oporteat ea quenquam neſcire. Et ſi pueris prælegantur epiſtolæ Pauli, quid periculi eſt, ſi guſtus quidam illis præbeatur Theologicæ diſputationis? Ad hæc cum non ignorent pueris Sophiſtices candidatis perplexas de perſonis divinis ſtatim quæſtiones ſummæ difficultatis proponi, ne dicam otioſæ ſubtilitatis; cur nolunt pueros hoc diſcere, quod ad communem vitam pertinet? Jam ſi putant nihil referre, quid ſub qua perſona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa compe-

1 *Encomiaſtes.*] Laudator. Vulgi eſt proverbium.

2 *Bliteon.*] Betaceum, nihil ſapiens, inconditum.

comperiantur in Euangelicis & Apoſtolicis literis, quæ, ſecundum hanc legem, manifeſtam habent blaſphemiam. Multis locis approbo jejunium, nuſquam damno. Qui ſecus aſſeverat, eum declarabo impudentiſſime mentiri. Sed in pietate puerili, inquiunt, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Finge hæc verba dici ſub perſona militis aut temulenti, num protinus Eraſmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adoleſcente nondum adulto; quam ætatem lex non obſtringit ad jejunandum: & tamen is adoleſcens præparat ſe ad juſta jejunia. Sic enim ſubjicit; Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis per diem feſtum.

Abſtinentias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ ſunt in *Convivio profano*: In pleriſque non res, ſed animus diſcernit nos à Judæis. Illi manum abſtinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; Nos cum intelligamus omnia munda eſſe mundis; tamen carni laſcivienti, velut equo ferocienti, pabulum ſubducimus, quo magis ſit audiens dicto ſpiritui. Nonnunquam immoderatum ſuavium rerum uſum abſtinentiæ moleſtia caſtigamus. Paullo poſt reddit rationem quare Eccleſia interdixerit eſum quorundum ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit veſci, aut cæpas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obſoniis; quod ſi quid divites deliciantur hac occaſione, ſuæ gulæ imputent, non incuſent Eccleſiæ conſtitutionem. Mox loquor his ſimilia. Rurſus aliquanto poſt; Scio medicis magnopere damnatum eſſe piſcium eſum; ſed ſecus viſum eſt majoribus noſtris, quibus obtemperare religioſum eſt. Ibi protinus doceo heic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falſum eſt, in colloquiis irrideri ſuffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; ſed illos irrideo qui pe-

tunt

tunt à ſanctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quaſi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut poſſit præſtare, quam alius, aut quam ipſe Chriſtus. Imo in puerili pietate ſic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Chriſto ac divis aliquot. Et aliquanto poſt: Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac divos divaſque omnes; ſed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiares. Et infra commemorat nominatim quos divos ſalutet quotidie.

Mirum vero ſi procus amans laudat nuptias, dicitque caſtum conjugium non multum abeſſe à laude virginitatis, cum Auguſtinus patriarcharum [1] polygamiam anteponat noſtro cœlibatui.

Quod objiciunt de ingreſſu religionis, quam ſit manifeſtæ vanitatis, & declarant mea verba in virgine miſogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? Reſpondet juvenis; Nequaquam: verum quemadmodum nemini ſuadere velim, ut quæ ſe in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere, ita non dubitem hortari puellas omneis, præſertim indolis generoſæ, ne ſe temere eo præcipitent, unde poſt ſeſe non poſſint explicare. Hæc eſt illius colloquii concluſio, utcunque certatum eſt argumentis. Obſecro, an hoc eſt omnibus diſſuadere ingreſſum religionis? Non damnatur ingreſſus, ſed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitioſe detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic diſcant grammaticuli, qui pugnant cum decretis Lutheranorum.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi miſſam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer ut antequam ſumat euchariſtiam, confeſſione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ

1 *Polygamus.*] Polygamus, qui multas duxit uxores, aut qui multas habet. Polygamiam Auguſtinus nuptias multiplices interpretatur.

quæ recepta ſunt uſu populi Chriſtiani, cum tamen in ſacris literis non habeantur, hactenus eſſe ſervanda, ne cui ſimus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum conſtitutionibus, quam medicorum conſiliis: tantum admonentur, in neceſſitate ceſſare vigorem conſtitutionis humanæ, & mentem legiſlatoris. Ibidem probat quiſpiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad uſum, non ad luxum, & potiſſimum detur religionis diſciplinam obſervantibus.

De conſtitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio ἰχθυοφαγία. Pugnent qui volent, ego cenſeo leges majorum reverenter ſuſcipiendas & obſervandas religioſe, velut à Deo profectas; nec eſſe tutum, nec eſſe pium, de poteſtate publica ſiniſtram concipere aut ſerere ſuſpicionem. Et ſi quid eſt tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, ſatius eſt ferre quam ſeditioſe reluctari. Hujuſmodi permulta grammaticuli diſcunt ex meis colloquiis, quibus ſic obmurmurant iſti. Sed indecorum eſt, Theologum jocari. ſaltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipſi permittunt ſibi viri apud viros in veſperiis, ut vocant rem inſulſam inſulſo vocabulo.

Inſulſas calumnias, quas in Hiſpaniis objecere quidam, oſtendi mera eſſe ſomnia hominum nec ſobriorum, nec Latine ſcientium. Nec minus indoctum eſt, quod quidam pronuntiavit hæretice dictum, quod in Symbolo pater dicitur ſimpliciter auctor omnium. Verum is deceptus inſcitia Latini ſermonis, exiſtimat *auctorem* nihil aliud quam creatorem aut fabricatorem ſignificare. Atqui ſi conſulat eos, qui callent elegantiam Romani ſermonis, ſi evolvat Hilarium, alioſque vetuſtos auctores, comperiet auctoritatem accipi pro eo quod Scholaſtici vocant rationem perfectiſſimam principii, eoque Patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine ſæpe deſignant Patrem, cum perſonas

inter

inter ſe conferunt. An pater recte dicatur cauſa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo ſim abuſus, niſi quod illud eſt veriſſimum, nos de Deo non poſſe loqui niſi verbis impropriis; nec magis proprium verbum eſt fons aut principium, aut origo, quam cauſa.

Jam hinc mihi perpende lector, quales ſint interdum qui ſuis ſententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere quod non intelligas. At iſta quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quam amarulentiam ac diſſidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec ſtatim noſtra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus qui quod legunt non intelligunt. Ubi in conſilio eſt odium, ibi cæcum eſt judicium. Pacificator univerſorum Spiritus, qui ſuis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes, & unanimes in ſana doctrina, ſanctiſque moribus: quo contingat pariter ad cœleſtis Hieroſolymæ, quæ neſcit ulla diſſidia, conſortium pervenire. Amen. Anno cIↄ Iↄ xxvii. xii. Calend. Junias. Baſileæ.

INDEX

INDEX NOVUS
RERUM AC VERBORUM,

Quæ in hiſce COLLOQUIIS continentur.

A.

Ἀβρότονος, herba qualis? 726
Ab aſino delapſi. 467
Abbatia, quid? 305
Ab equo ad aſinos. Adag. 103.300.382
Aberrare à ſcopo, quid? 27.55
Ablegare, alio mittere. 20
Abortierunt, quid? 177
Abſtemii, qui dicantur? 287.369
Abſtine ſus, Adag. 122
Abſtinere à vino. 370
A calce ad carceres. 145
Acanthis, een diſtelvinck. 711. *cur oderit aſinum.* 712
Academia, quo anno condita. 331
Accipi, pro *tractari.* 214
Accipiter horret tinnunculum. 714 715
Acco, mulier ob ſtultitiam nobilis. 334
Accuſandi formula. 109
Acetum habet in pectore. 524
Ἀχείρους & ἀχρείους, *quos intelligat?* 593
Achelous amnis. 233
Achillea argumenta, quæ? 178
Ἄχος, *dolor.* 510
A cœlo uſque ad terram. 278
Aconitum, herba venenata. 126
Actæon ut viderit Dianam. 331
Actum agere. 542
Actus Gr. ἐντελέχεια. 400
Adamante durior. Adag. 178
Adamas, ſanguine hircino molleſcit. 717.718
Adblandiri, pro *placere.* 274
Ad Calendas Græcas. 41.367
Ad laqueum ſeu ad reſtim res rediit. 446
Ad mare cùm veni, &c. 89
Admove aurem. 254
Ad ravim clamare & ravis, quid? 673
Ad ſacram anchoram confugere. 240
Ad ſtivam idonei. 509
Adulterii pœna, mirabilis. 320
Ἀδύνατον, *impoſſibile.* 117
Advocati Demiphonis. 10
Ædiles, qui dicantur? 573
Æditum, cuſtos templi. 413
Ægidio miſſa ſyngrapha. 411
Ægophthalmus. 430
Ægyptior. ſacerdot. non bibebant vinum. 441
Æquilibrium, quid? 724
Æſalon, parva avicula. 712
Æſopi, & Apitii, qui? 98
Æſtimandi formula. 108
Æſtuarium, pro *hypocauſto.* 245
Ætas ferebat, pro *poſtulabat.* 294
Ætites, lapis, qualis? 431. *ejuſque vires.* 14
Affatim, abunde. 32
Affinitatum nomina. 75
Afflare affectum. 19
Afflatus, pro *favore.* 24
Afflictio facit religioſos. 240
Africa ſemper aliquid novi adfert. 246
Ἄσαμος γάμος. 566
Agendi gratias, & reſponſionis formula. 69
Agere tecum, quo ſenſu? 542
Agoranomi, qui dicantur? 650
Ἄϊξε χαῖο κεφαλῶ. 578
Αἱρῶν αἱροῦμαι. 128
Ἄγχιστα, *quæ?* 660
Alaſtor, malus genius. 557
Alcedonia, dies ſereni. 589
Alcinoi horti. 128
Alcumiſtica. 348
Alcumiſticam exercere, capitale eſt. 354.355
Alea, pro *fortuna*, & *periculo.* 32.33.489
Alexander Diogenes eſſe maluit. 95
Alexandri pontificis vox. 699
Aliud agere, quid ſit? 267
Allii odor, ſerpentes fugat. 705
Allio, cur alantur galli? 702
Aloë, herba, qualis? 726
Aloë, & abſinthium, quid? 97
Alopecia, defluvium capillor. 183
Altilis, feles quanam? 450
Alveolus, quid? 123
Amant alterna Camœnæ. 21
Amarantus, herba qualis? 123
Ambigere de finibus. 730
Ambroſia, cibus Deorum. 116
Amicitiæ deſcriptio. 701
Amicitia & inimicitia quadam arcana. 701

Ddd *Amicus*

Amicus aulicus, quis? 25
Amor, non optimus conſultor. 183
Amoris magna vis. 734
Ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς. 601
Amphibii qui dicantur? 127.415
Amphibion animal, quod? 53
Amphicolus, quis? 488
Amphyctiones dialectici. 180.181
An accepiſti litteras. form. 71
Anagnoſtes, pro *lectore.* 162
Anagyris, herbæ ſpecies. 560
Ἀναλγησία, indolentia. 738
Analogia, proportio. 743
Ἀνάπηρος, *quid?* 741
Anarchia, quid? 387
Ἄναρχος καὶ ἄνομος, *quid?* 367
Anathema, quid? 491
Anima in corpore velut in præſidio poſita. 147.148
Anima hominis illic eſt, ubi amat. 178
Anima, quid ſit? 399.400
Anima, pro *vita.* 158.159
Anima rationalis ſimul cum vita infunditur. 404
Anima an plures? 404. *tota in ſingulis partibus.* 404
Animalis motus, quis? 722
Animam debet. 183
Animi conſtantis, non diſcedere ab inſtituto. 247
Animi vis magna. 734
Animum hominis demigrare, quis primus docuerit. 393
Animus gaudens, floridam ætatem facit. 740
Animus eſt, qui cernit, &c. 392
Animus ſibi male conſcius. 732
Anniverſaria febris, qualis? 533
Ἄνους, amens. 541
Anſa anſam trahit. 377
Anſæ duæ ſunt unicuique rei. 218
Anſer vigilantiſſ. 96
Anſerinum jecur in delitiis. 97
Anteactorum malorum jucunda recordatio. 545
Ante victoriam canis triumphum. 47
Anthi & Ægithi pertinax odium. 714
Anthracitis gemma. 430
Anticomarita, quid? 560
Antipodes qui dicti? 31
Antiquare, ſeu *abrogare.* 468
Antonius habet ſacrum ignem. 414
Antronius Aſinus. 325
Antronius hoſpes. 669
Antrum S. Patricii. 414
Antverpiæ templum quale? 415
Ἀοίδιμος *quid?* 656
Ἄοινος, *ſine vino.* 625
Ἄοινος μέθη, *ebrietas ſine vino.* 546
Aparemphaton, pro *infinito.* 266
Ἀπαθὴς *Stoïcus.* 659
Ἀπέβλεψεν & ἐπέβλεψεν. 640
Apelles, pictor eximius. 164
Apicius, quis? 84. *nepotum princeps.* 266. 631
Apicius inſignis helluo. 542
Apodes, qui dicantur? 599
Apodixis mathematica. 415
Apolline nullo. 274
Apologus, ſeu *fabula.* 182
Apophoreta, quæ? 161.312.605.606
Apophthegma, quid? 370
Apoplexia, morbus qualis? 557
Apoſtata, quis? 510
Apoſtema, quid? 518
Appetit viſcera. 48
Ἀπραξία, *quid?* 295
Ἀπροσδιόνυσα. 584
Ἀπρόσιτος, *quid.* 264
Apud inferos dies. 425
Apulejus inverſus, pro *aſino.* 282.638
Apum regnum. 129
Aqua & terra, quæ gravior? 735
Aquila Imperatorum inſignia. 16
Araneæ obſident crumenam. 587
Aranearum telas texere. 539
Araneus piſcis, qualis? 714
Araneus, ſerpenti exitialis. 710
Arbores, an ſentiant? 421
Arcadia regio qualis? 637
Archimorita, ſtultus ſtultorum. 566
Architriclinus, quis? 369
Ardebat animus. 303
Areopagitæ grammatici qui? 180
Arethuſa fluvius. 727
Argento vivo innatant omnia, præter aurum. 774
Argilla, quid? 673
Argutator, quis dicatur? 177
Arionis fabula. 705.706
Ariſtippus Diogene ſapientior. 91
Ariſtotelis locus definitur. 269

Aro-

Arrodere ungues. 51
Ars notoria. 631
Artem quævis terra alit. 363
Articulus rerum, quid? 241
Artocreas, quid? 450
A Scylla in Charybdim. 490
Aſinus lyram. 331
Aſoti, populus luxu perditus. 86
Aſphaltites lacus. 728
Aſpicere & reſpicere, an differant? 640
Aſpis, ſerpens parvus. 708
Ἄσπονδος πόλεμος. 596
Aſſertor, quis dicatur? 282
Ἀστραγαλισμὸς, *quid?* 598. *& unde?* 600
Ἀστράγαλον, *quid? & unde?* 600
Aſtrapias, gemma. 430
Aſtyanactes, Hectoris filius. 576
Aſymbolos, quis dicatur? 628. 715
Ate, quid ſit? 540
Ate, Dea qualis? 464
A teneris unguiculis. 185
Ἀθέως, *impiae.* 567
Athletice valere, quid? 6
Ἄτομοι, *quæ dicantur?* 172
Attagen, avis qualis? 257
Attagenæ aves. 151
Attica, Atticè. 325
Attica bellaria. 151
Avere, pro *cupere.* 4
Averni fauces, quæ? 445
Aves novæ, quæ dicantur. 292
Augiæ ſtabulum. 255
Aurata, ſeu *orata, piſcis ſpecies.* 676
Aurea Venus, quæ? 567
Aurelia, urbs Galliæ. 182
Aureo hamo piſcari. 32. 549
Aures arrige. 95
Auris memoriæ dicata. 79
Auris tinnit. 20
Auro nil gravius. 730
Aurum ſapientiæ ſymbolum. 161
Aurum an plumbum, gravius? 725
Auſpicium, quid, & unde dictum? 5
Auſter hominis peſtilens: boreas ſalubris. 719
Αὐτόχειρον, *quid?* 411
Αὐτὸ δεῖξει. 385
Αὐτόχθονες, *qui?* 251
Azymus, ſeu *fermenti expers.* 59

B.

B*Acchalaureus, quis?* 134. 492
Bacchius cum Bito. Adag. 50
Bacchum in exuviis leonis. 580
Bacchus cur Poëtarum Deus. 89
Bagathinum, quid? 675
Baliſta, quid? 227. *& quale inſtrumentum.* 49
Barba Philoſophi. 86
Baſilica valetudo, & baſilice, quid? 9
Batavi craſſi. 237
Battologia quid? & unde dicta. 584
Bauſis, anus. 258
Bellaria, ſeu *tragemata.* 136. *quæ dicantur?* 562
Belna, qualis urbs. 583
Belnenſe villum. 87
Belnenſe vinum. 201
Bene precandi formulæ. 4. 72
Bene valere, formulæ. 9
Benedictinus ordo. 329
Benignitas, quo ſenſu dicatur? 40
Beta natatilis. 560. 561
Beta ſapit. 8
Betæ ſine pipere. 132
Bilis ſplendida. 258
Blennus, quis dicatur? 568
Blitea, & bliteì qui? 257
Bliteus, quis? 488
Bombus, ſonus tubarum. 258
Bonis avibus, quid ſit? 5
Bonis avibus, id eſt, *feliciter.* 291
Bonis avibus quid auſpicari. 370
Bos Cyprius. 562
Bovem ad ceroma adducere. 636
Βουλιμία, *quid?* 99
Brabeum, victoriæ præmium. 371
Braſſica hoſtis, cyclaminus. 717
Braſſica ſuccus adverſus ebrietatem. ibid.
Bravium, ſeu *brabium*, pro *præmio.* 48
Bromius, Bacchus *dictus.* 368
Bruta fulmina, quæ? 276
Budæi aſſis. 34
Buffo ictus plantagine ſibi medetur. 710
Buffo, ut dormientis obſedit. ibid.
Bubalus bos ſilveſtris. 675
Bulbus, genus ceparum. 481
Bulimia, quid? 447. *canina fames.* 387. 669
Bullæ, quæ dicantur? 30

C.

C, Q, & K, litteræ cognatæ. 563
Cadere in conſtantem. 479
Caduceus, ſeu caduceum Mercurii. 292
Calami Memphitici. 161
Calceum ſi induiſſes, ſentires, &c. 184
Calculis ſupputabant veteres. 560
Calculum fruſtra terere. 103
Calculus, pro ſuffragio. 187
Calvæ cuuſſio colubris. 554
Camelus concionans. 168
Camelus ſaltat. Adag. 126
Cancellarii hiſtoria. 379
Cancri cum ſerpente ſocietas. 704
Canis maxime infeſtatur à pulicibus. 378
Canis natura abhorret à vino. 369
Canis, in talis, quid? 604
Canonicorum collegium. 415
Canonizare, quid? 174
Cantharias, lapis. 431
Cantherius, equus. 494
Cantherius, eſt equus caſtratus. 583
Caperata frons. 14
Capero, pro galero. 650
Capitale crimen, quod? 68
Capite contrito. 703
Capitis raſura ubi inſtituta. 460
Caprificus, arbor qualis? 120
Captator captus. 377
Carbone atrior. 277
Carcinias, gemma. 430
Cardui altiles. 97
Carmeliticum prandium. 140
Carnis reſurrectio, quid? & quid caro? 290
Cartilagines, quid ſint? 393
Caſtitas, res Deo gratiſſima. 186
Caſtor & Pollux. 233
Cataphractus eques. 414
Catapotia, pro pillulis. 298
Cataſtrophe fabulæ, quæ pars? 136.439
Catechiſmus, ſeu catecheſis, quid? 150
Catena argentea Homeri. 375
Catiana ſchola, quæ? 91
Catonem exhilarare. 244
Catulla peperit. 13
Caudæ equinæ pili ut evellendi. 321
Cavi ſilles, qui? 94
Cavi oſtium. 703
Celtithrace, regio. 563
Cenotaphium, quid? 522
Cenſeri, quid ſit. 566
Cephalus, vir trium linguarum. 458
Ceraſtis herba, noxia ſcorpio. 719
Ceraunia, qualis lapis. 430
Cercopum cætus. Adag. 656
Ceremoniæ, quid. 149
Ceruſſa, quid? 617
Ceſtum habet Veneris. 217
Χαίρετε τελαυτῶντες θεοί. 331
Chalazias gemma qualis? 430
Chalcites, lapis. 431
Chamæleon, quid? 125
Charitas Chriſtiana, qua in re conſiſtat. 641
Charites tres. 102
Charites, ſeu Gratiæ. 567
Charon, nauta inferorum. 250
Chelidonia, herba. 125
Chelidonia, gemmæ nomen. 430
Chitias & henas, quid. 565
Chiromantica ars. 304
Chius ad Coum. Adag. 005
Chlorio, qualis avis? 712
Choragus, quis dicatur? 344
Choraules, quid? 126
Chriſtophorus carbonarius. 37
Chriſtus, cur revixerit? 285
Chriſtus triplici nomine glorificandus. 160
Chriſtus vera lux, &c. 55
Chriſtus, an fuerit melancholicus? 747
Chryſerium, quid? 155
Chryſippum agis. 88
Chryſoglottus, nom. propr. & unde dict. 117
Cicadam ala corripuiſti. Adag. 520
Cicer, leguminis genus. 85
Cyclopes, qui? & quid? 734
Ciceronis libros de officiis, &c. laudat. 145
Cicuta, herba venenata. 562
Cicuta homini, quod cicutæ vinum. 717
Cicuta, publica Athenienſium pœna. 626
Cicurare, pro manſuefacere. 216
Cilicina veſtis. 435
Cilicium, quale genus veſtis. 303
Cimelium, quid? 377
Cinædus, quid? 116
Cynicus, pro Diogene. 563
Circe, filia Solis, venefica. 180
Circes artes, quales? 117
Ciſſites, gemma. 430
Claſſicum canere, quid? 12
Clavam è manu Herculis extorquere. 44
Claudat latus, quo ſenſu? 233

Clavo-

Claviculi vitis. 264
Clavus pellitur clavo. Adag. 118.624
Cleopatra & ejus vita. 164
Clepſydra, quid? 239
Clerici qui dicantur? 598
Clitellæ non conveniunt bovi. 329
Clitellarius, & clitella, quid? 582
Cloaca, quid? 123
Coccyzis & luſciniæ certamen. 274
Coccyſſare, quid? 50
Coce & quoque. 176
Cochleæ vitam agere. 17
Codrus Athenienſium Rex. 660
Codrus, pauper Poëta. 260
Cæcus convitia jacit in luſcum. 447
Cædis auctor, ut prodicus. 716
Cælum an coloratum? 729
Cælum ferreum, cur dixerit Homerus. 728.
729
Cælum terræ miſcere. 221.489
Cæmentum, quid? 123
Cœnam condicere. 84
Cœnatica Philoſophia. 87
Cœnationes Lucullianæ. 153
Cœnobium, quid? 246
Cæſtuum certamen. 52
Colluere guttur. 50
Colophon, quid? 395. *finis, perfectio.* 647.
pro præcipuo & capite. 62
Color, pro *ratione defenſionis.* 509
Colorem non curo, &c. formula. 87.88
Coloſſæum & coloſſus, quid? 428
Colurni carbones, qui? 352
Comiſſatores, qui? 205
Comi delitium, & Comus, quis? 542
Commeatus, pro *cibo.* 525
Commendandi formula. 79
Committere, quid ſignificet. 701
Compendium, pro *brevitate.* 236
Compoſtella, urbs qualis? 29
Comtrix, quæ comam componit. 632
Conciliabulum, quid? 27
Conciliare, quid? 1
Concio, ſeu Medardus. 634
Conticinia nox, quæ? 39
Confeſſionis uſus. 61
Congerro, quis, & unde dictus. 2
Conglutinatur familiaritas ſimilitudine morum. 65
Congri & murenæ odium. 713
Conjiceret ſe in pedes? 371
Conjugium, capiſtrum. 188
Conjugium impar. 566
Connivere, quid? 210
Conon ruſticus, & de eo hiſtoria. 376
Conſcientia ſerena & nubila. 38
Conſilium, ſacra res. 656
Conſtat, modo cum ablat. modo cum gen. 105
Conſuetudo, res violenta. 320.321
Contus, quid? 240
Convicium, quaſi convocium. 615
Convitiis aliquem lacerare. 412
Convivator & conviva, ut diff. 119
Convivium diſpar. 542
Convivium quale eſſe debeat. 369
Convivium in domo Levi. 137
Convivarum numerus, quantus eſſe debeat?
102
Copia Latinæ linguæ, ut acquirenda. 113.
114. &c.
Copiæ cornu. 352
Copri ſex unciæ. 565
Cor mihi ſalit. 33
Cor in genua decidit. 423
Corbona, quid? 470
Corniculæ vivacitas. 336
Cornicum & ardiolarum affectus. 712
Cornix obvincta candido linteo. 385
Coræbo ſtultior. 550
Coronidem addere. 347
Coronis, quid ſit? 374
Coronis, de veſte. 321
Corpus, quid? domicilium animi. 397.398
Corpus non fornicationi, ſed Domino, &c.
342
Corrumpunt bonos mores colloquia prava. 63
Cors, quid? 8.119
Cortinæ, quæ dicantur? 39
Corvus hiant. 378
Corycæi, qui dicantur. 30
Coſmographus, mundi deſcriptor. 319
Cous & ſenio, idem. 605
Coxendix ſeu coxa. 600
Crabrones irritare. Adag. 653
Crambe recocta. 562
Craſſiore Minerva. Adag. 583
Craſſus dives. 260
Crates & Metrodorus, contrariæ naturæ homines. 296
Credo, formula. 71
Crepito, crepitum edo. Belg. riſtelen. 8
Cretenſem agere cum Cretenſi. 359. vel.

Cretenſis incidit in Cretenſem. Adag. 579
Crectas, lapis. 430
Crocodilus fauces porrigit trochilo. 714
Crocodilus, inimicus hominis. 706
Crœſus ſibi videtur. 424
Cruciferorum quot genera. 322
Cruditas ſtomachi, quid? 22
Crura vara, quæ? 183
Crypto porticus, quid? 435
Cubito naſum emungere. 467
Cuculla Franciſcana, quæ? 352
Cuculla non facit monachum. 15
Cucullus, veſtis genus. 38
Cuculus è nido tepefacto ægre divellitur. 39
Culeo inſuti, qui dicantur. 570
Culi periculo ſponſor. 45
Culmei torques. 429
Cultus, an quid ſanctimoniæ habeat. 322
Cum Bito Bacchius. Adag. 50
Cuneus. Belg. een Beytel. 32
Cupa cereviſiæ. 371
Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto. 148
Cur non viſis, formulæ. 22
Curare cuticulam, quid? 6. 83. 85
Cyamea, gemma. 530
Cyanus, idem quod cæruleus. 430
Cybele uxor Saturni, & unde dicta? 72
Cyclaminus, ſeu panis porcinus. 717
Cyclops, ſeu Evangeliophorus. 580
Cymindis, avis qualis? 709
Cynorrhodum, roſa canina. 635

D.

Dadùchi pullati, qui? 527
Dama fugacior. 35
Damaſcena veſtis. 170
Damnatior. 731
Danaidum dolium. 425
Dapſilitas, quid? 748
David propoſitionis panes comedit. 472
De cumino, cumini ſector. 673
De meo tergo dependam. 45
De plauſtro loqui. Adag. 293
De ſolido detrahere. 526
Debitorum corpora diſſecanda. 478
Δίκης δ' ἄσπιν αἰνοῦν λῶστον. 601
Decidere pro *paciſci.* 235
Decimationes, quæ dicantur? 460
Decoquere animi ægritudinem. 216
Decoquere pecuniam. 351
Decreta, decretalia. 326
Decuſſatim, quid? 57. id eſt, *in formam crucis.* 683
Δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν. 303
Delectare, & quo modo variari poſſit. 113
Delia, pro *Diana.* 13. *Venationis dea.* 32
Delia annuente, vel irata venari. Adag. 167
Delicias facere. 22
Delicias hominis. 40
Delphinus, φιλάνθρωπος. 706
Delumbatus ſuſtr. 227
Demea, pro *auſtero.* 192
Democritica fabula. 716
Dentifricium, quid? 161
Δέος, *timor.* 540
Deperire aliquam, & in aliquam. 214
Deplorata valetudo, quæ? 29
Depone in ſinum meum. 193
Depones tuis his auribus. 192
Deum in conſilium adhibere. 708
Devorare oculis pecuniam. 379
Deus, quid? 278
Deus, ſummum bonum. 733
Δῖα, *ſacra.* 539
Diabolus, pro *calumniatore.* 162
Diameter, quid? 529
Diaphragma, quid? 532
Diarium, quid? 25
Diatriba, quid? 486
Dicam paucis. 323
Dictaturæ Eccleſiaſticæ rei. 108
Dicteria, quæ? 83
Diem dicere. 76
Diem feſtum facere. Adag. 93
Difficile eſt canem vetulum loris aſſueſcere. 90
Difficilia, pulchra. 66. 352
Diffidere Evangelio. 488
Dignum patella operculum. 90. 314
Dii ſelecti, qui? 174
Diis manibus devovere animam. 418
Diluculum. 618
Dimenſum, quid? 425
Dimidium facti, qui bene cœpit, habet. 341
Diœceſis, quid? 479
Diogenes olerìbus & aqua victitabat. 92
Diogenes, pro *ſordido.* 82
Diogenica cœna. ibid.
Diploma Pontificis, quid? 358
Diplomata ſunt bullæ Pontificiæ. 30
Dipſas, viperæ genus. 127

Diſcere, quid? 270
Diſcernere ovum ab ovo. Adag. 49
Diſcus, vaſis genus. 334
Diſsilsat, pro eumpatur. 208
Diſtringo, quid? 23
Dives, quis vere dicatur? 740
Divitia vitam fœlicitatem adferunt. 734
Doli capaces ſi ſint. 481
Domi me eſſe oportet. 75
Dominus frequenter de Jeſu. 280
Drachma, quantum valeat? 46
Dracones ludici. 708
Dryites, lapis. 430
Ducere bellum, quid? 524
Dulceſcere aſſuetudine. 366
Durum telum neceßitas. 354
Dyſenteria, quid. 11

E.

E Columbis non naſcuntur milvii. 189
E ſtipulis fabarum quid nectere. 520
Ea lege promittito. 78
Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, &c. 633
Eccleſia, ex quibus conſtet. 288
de Eccleſia ſancta, quid credendum? ibid.
Echinus, qualis piſcis? 91.454
Echites, gemma. 430
Ἔχω, poſſum. 539
Effundere in urticetum. 307
Εἰκῆ, fruſtrà. 541
Ἐκ δέ μοι αὐχλὺν, &c. 600
Elenchi, quid? 273
Elephanti, quo efferantur? 209
Elephantiaſis, quid? 568
Elephas elephanti congruit. 571
Eleutheropolis, urbs qualis? 502
Elyſii campi, qui? 559
Elleborus mentem purgat. 395. & ubi naſcatur. ibid.
Elegia, quæ dicantur. 463
Elogium, quid? 196
Emancipare, quid? 299
Ἔμπυρον, quid. 512
Empuſæ ludus. 52
Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. 141
Encomium, quid? 36
Ἐνέργεια ſpiritus. 742
Ennius poeta antiquißimus. 260
Eo domum, formula. 78
Ἐφεκτικὸς, dubitans. 731
Ephippia, quæ? 48
Ephorinus, unde dictus? 701
Ἐπὶ ξυρῷ ἀκμῆς. 738
Epialus, febris ſpecies. 100
Ἐπικυρίζειν, quid? 738
Epicurea vita, qualis? 33
Epicureos agere. 84
Epicureus. 730
Epicurus, qualis fuerit. 732
Epicuri horti. 122
Epiglottis, quid ſit. 393
Ἐπίκουρος, auxiliator. 747
Epilepſis, ſeu epilepſia, quid? 395.448
Epimenides, ſomniatorum princeps. 73
Ἐπινίκια, quæ? 167
Epiphonema quid? 185
Epiſcopus, quis dicatur? 548
Epithalamium, & epitaphium quid? 578
Ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. 104
Epomides, cucullæ genus. 317
Equuleo dignus. 553
Eraſinus, à quibus abhorruerit? 710
Eroſtratus, templum Dianæ incendit. 656
Eruca, herba, quæ? 482
Erucæ transfigurantur in papiliones. 716
Ἐς κόρακας. 464
Eſca ventri, & venter eſcis. 143
Eſcam parare. 364
Euangeliophorus, quis? 580
Euangelium pollicetur. 14
Eubulus, bonus conſultor. 191
Euclio Plautinus. 678
Εὐθυμία, quid? 297
Evirato corpuſculo. 682
Eulalia, unde dicta. 205
Euripideus numerus, quis? 607
Euripus, maris ſpecies. 11. homo Euripus. ibid.
Euſebius, pro pio. 117.292
Eutrapelus, & unde dictus? 386
Ex antro Trophonii. Adag. 515
Ex diametro, quid? 509
Ex lactis natura, & indolem infantis coniectari. 406
Ex malis corvis, mala ova. 375
Ex quovis ligno non fit Mercurius. 352
Ex ſuo dimenſo. 425
Exectra, ſeu hydra. 658
Excommunicatißimi. 277
Exequiæ Seraphicæ. 681
Exerere, quid? 24

Eximius, quis dicatur? 559
Exorciſmus, quid? 150
Expiſcari, quid? 61
Exporrigere frontem. 83
Expungere, pro *delere*. 25
Extrema anchora, quæ? 231.234
Extremus actus, optimus. 249
Extriſtare ſe. 64
Extendere vires ſuas. 370

F.

Fabula de ficubus. 373
Facultatula mea. 534
Fama durabilis quæ? 664
Fames. 119. *optimum condimentum.* 266
Fannia lex, qualis? 85
Faſcinum, veneficii genus. 180
Fave Delia, quo ſenſu? 505
Feciales qui dicantur? 595
Felicitas hominis, unde petenda? 720
Felicitatis comes invidia. 295
Ferociam dediſcere, & quid ferocia. 506
Feroculus equus. 259
Ferro caſſi, qui dicantur. 716
Feudum, quid. 570
Fiber ſeu *caſtor.* 415
Fibula, quid. 575
Ficulnum præſidium. 37
Ficum ficum, & ſcapham ſcapham voca-
mus. 232
Ficum, quam ficum. 619
Filix, herba qualis. 429
Fines, qui dicantur. 730.731
Fiſcus, quid. 551
Flammea nigra byſſo. 615
Flotæ, ſeu *flutæ, piſces quales.* 728
Fœmina ſapiens, bis ſtulta. 329
Fœminis turpe eſt uti veſtimentis breviori-
bus. 599
Fœnum eſſe poſſet. 672
Folia Sibyllæ ſunt. 74
Foliatum, quid. 171
Fori navis, qui. 234
Formicoſa arbor. 713
Formicarii, qui? 142
Fortuna mutat. 47
Fortuna ubique regnat. 46
Franciſci amictus vilis. 682
Franciſcus mitis ingenio fuit. 688
Fraxini umbram ſerpentes ferre non poſ-
ſunt. 694.715
Frigent jam lauti. 372
Frigidam ſuffundere, quid? 18
Frigidius, quo ſenſu. 383
Frons corrugata, &c. 92
Frontem corrugare. 438
Frontis perfricta. 44
Fructuaria quæ dicatur. 372
Fucum facere. 361
Fucus, pro *colore aſcititio.* 617
Fulgur è vitro. 277
Fulmen, telum Jovis. 181
Fumos vendere. 232
Fundum felix. 219
Fundus, pro *reditu.* 252
Fungi, boleti, &c. 97
Fungi & papavera. 225
Fungus, pro *homine ſtupido.* 8. & 205
Furcifer. 13
Furfures, vitium capitis. 183
Fuſtuario digna res. 316
Futuri temporis verba. 392

G.

Galatea, Euterpe, &c. quæ. 257
Galea navis, quæ. 233
Galerus, pro *pileo.* 372
Γαλῆ κροκωτόν. 580
Gallici apparatus quales. 304
Galli commiſſi, qui dicantur. 701
Galli natura vanis. 50
Gallina, pro *concubina.* 358
Gallinas tales nois altre. 299
Gallinæ zelotypæ. 96
Gallus Cybeles, & gallus gallinaceus. ibid.
Gallus, Martis pullus dictus, & pyctes. 701
Gallus, quo ſenſu. 71
Ganymedes barbatus. 127
Ganymedes pocillator. 718
Γαστὴρ, κάκιστον θηρίον. 652
Gaudentes monachi, quales. 635
Garia, ſcutarum. 715
Γελωτοποιοὺς, *riſus excitatores.* 547
Gemma bibere. 90
Gemma, magnitudine ovi anſerini. 440
Genialiter cœnare. 83
Genius, quis dicatur. 80
Geranites lapis. 430
Germaniæ mores, quales. 215
Γεργολικῶς ludere, quid ſit. 606
Γεργολογία, ſeu Ο῎χλησις, quid. 292
Gerra Siculæ, quæ. 28
Gerſon, Theologus eximius. 450
Gibbus, quid. 383

Gilvæ plumæ quales. 171
Glirium ſagina. 620
Gloria ſine invidia vix conceditur. 658
Gluto, guloſus. 678
Gorgonei oculi, qui. 438
Gratiarum actio poſt prandium aut cœnam. 164
Gratiarum actio. Formula.25.& reſponſio. 26
Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus. 661
Grave & leve, quid. 721
Gryllis inſidiari. 66
Guil. Waramus epiſcopus. 436
Γυναικοκρατούμενοι. 610
Guttus, ſeu Gutturnium, quid. 85
Gygantum exemplum inſtaurare. 651

H.

HÆmorrhoiſſa, quæ dicatur. 700
Haremus in vado. 262
Hæreſios dica. 400
Hamadryades nymphæ, quales. 580
Hamaxiaum, quid. 428
Harpe, avis ſpecies. 713
Harpa & milvius. 713
Harpago, quale inſtrumentum ſit. 32.588
Harpalus, rapax. 589
Harpyæ, quæ. 171
Hectici & phthiſici, qui dicantur. 452
Hedonius, unde dictus. 730
Helias quis? & ubi habitaris? 523
Heliogabalus monſtrum hominis. 161.610
Heliogabalus mulierum ſenatum inſtituit. 611
Heliogabali ſortes. 161
Helleborus albus & niger. 126
Helluo librorum, quis. 162
Helluo, pro homine prodigo. 190.678
Hemina, menſuræ genus. 501
Henas quid, & ethicas. 565
Heptateuchus, quis dicatur. 900
Ἡρακλεῖς, admirandi adverbium. 580
Hercule dextro. 301
Herculem ſe præſtare. 86
Heroinæ ſunt poëtis aulica. 325
Hieracites, gemma. 430
Hieronymus, qualis. & ejus comitatus. 171.172.
Hierophanta, ſeu ſacrorum antiſtes. 422
Hilario monachus Evangelicus. 152
Hilaris, levior mœrente. 728
Hippocrates, princeps Medicorum. 418
Hippoplanus, quis. 358
Hiſtrix, quale animal. 331
Holoſerica veſtis, quæ. 436
Holoſericati, qui dicti? 540
Homerus pater fabularum. 31
Homo homini Deus. Adag. 655
Horatii loca quædam expoſita. 265.272
Hordei tunicam arrodere. 762
Hora canonica, quæ?. 329
Hornum muſtum. 88
Horti cum animo comparatio. 275
Hoſpitalitas decet paſtorem. 308
Hujus farinæ ſodales. 74
Humilitas, quæ.641. ut ſumatur.631.643
Hyæna, quid? 710
Hyæna & panthera antipathia. 710
Hybridæ, qui dicantur. 572
Hybridæ ſpurii ſunt. 617
Hydrops, quid? 10
Hydrus, ſerpens aquatilis. 451
Hymenæus, nuptiarum Deus. 567
Hymnus, quid. 129
Hymnus, qua hora decantatus. 170
Hymnus ex Chryſoſtomo. 160
Hyperbole, qualis figura. 625
Hypocriſis, quid. 582

I.

JAcienda eſt alea. 184
Jacobus Caſtrutius Medicus. 533
Jacobus Compoſtellanus. 409
Jacturam facere, quo ſenſu. 234
Jacturam facere, quid. 557
Ichneumon, mus Indicus. 708.713
Ἰχθυοφαγία, piſcium eſus. 446
Ichthyophagus, qui veſcitur piſcibus. 100
Icta ſapiam. 205
Idolothyta, quæ. 241
Jejunii uſus. 60
Jejunus an pranſo gravior. 728
Jeſus, an Deus & homo. 280. & cur dominus. ibid.
Jeſus, an creatura. 281
Ignis Græcus, quis. 668
Ilia, quæ dicantur. 598
Illibata innocentia. 64
Illudis mihi & me. 34
Imbricata concha. 409
Immori chartis. 18
Impendium, quid? 92
Impia perſuaſio. Ironia. 410

Impingere in peccatum. 55
Impoſtura quid. 578
Impreſſio exercituum. 523
In cachinnos ſolvitur. 348
In culpa, in cauſa, in mora. 80
In inſidiis eſſe. 705
In ipſo portu impingere. 267
In lente unguentum. Adag. 478
In longum porrigi. 704
In mare quærere aquam. 273
In mora. 80
In multam lucem ſtertere. 39
In planitiem equum provocare. 48
In ſolidum, pro integro, perfecto. ibid.
In utramque aurem dormire. 24.558
Inauſpicatum pomum. 702
Incantatores. 19
Incrudeſcit tempeſtas. 234
Incrustamentum, quid. 123
Indicatura, pro æſtimatione. 360
Indignum auditu. Formulæ. 105
Indulgentia. Belg. Af-laet brieven. 29
Indulgere genio, quid. 83
Inficialis ſtatus, qualis. 493
Initiandus, quid. 199
Initiari, quid. 20
Inſubres, populus Italiæ. 153
Inſulæ fortunatæ, quæ. 31
Intemperiæ quæ te agitant. 330
Intendere legem, quid. 372
Intentare quid. ibid.
Intentata cuſpides. 226
Interrupta copia. 224
Invidiæ remedium quod. 668
Invita Minerva. 661
Involare alicui in capillos. 215
Involare, pro furari. 373
Johannes Standoncus. 430
Ἰωάννης ἀ...@. 589
Ἵππου γῆρας, equi ſenectus. 740
Ipſa ſui pretium eſt virtus. 630
Iraſcor tibi, formula. 81
Irregularitatis periculum. 697
Irritare crabrones. 532
Irus, mendici nomen. 538
Ἴχθος, quid. 600
Iſthæc in te cudetur faba. 564
Iſthuc ibam. 210
Ἴσως, ſcilicet. 539
Italica vox. 235
Jucundi, acti labores. 233
Judaïſmus, qualis. 139
Jugiter, pro continue. 21
Juglans, quid. 660. ei cum quercu, & aliis arboribus non bene convenit. 717
Julius adverſus Gallos belligeratur. 308
Juno pronuba. 507
Jurare nolite. 476
Juſta cœna, quæ. 497

K.

KAὶ βαλὼν μ᾽ ἐπὶ σκοπῦ, &c. 607
Κάπτειν ἐπὶ θυρέου. 658
Καμπαί, quæ dicantur. 603
Κεραῖαι, cornua, ſeu antennæ. ibid.
Κέρδος, lucrum. 540
Κλύζει θάλασσα πάντα, &c. 596
Κόποι, labores. 540
Κύκνειον ᾆσμα, cygnea cantio. 145

L.

LAbefactare quo ſenſu. 775
Labor omnia vincit improbus. 95
Laborare manibus. 157
Labores acti, jucundi. 233
Laborum actorum memoria dulcis. 27
Labrum, vas ad lavandum. 162
Λαβυρινθώδης, quid. 600
Lac virginis Mariæ. 422
Lacerta en Italia magna. 702. homini amica. ibid.
Laciniæ, de veſte. 330
Laciniofa veſtis, qualis. 513
Lactare aliquem vana ſpe. 24
Lacter, pro decipior. 81
Lactuca ſeſſilis, quæ. 257
Læva mens quæ dicatur. 170
Lagena, quid. 254
Lalus, pro loquace. 318
Lama, profundior lacuna. 307
Lamia, quæ dicatur. 31
Lampadem tradere alteri. 120
Lapides infames qui dicantur. 411
Lapidi dixeris. Adag. 254.411
Lapis Tantaleus. 737
Lapithæ, Theſſaliæ populi. 163.566
Lapitharum convivium. 567
Lappa qualis herba. 52
Lararium, quid. 174.611
Λάρυγγι, ſtupidi. 540
Larus bianus. 364

Lau-

Laterem lavare. 558
Laterones, qui. 616
Λαθὲ βιώσας. 658
Laſsitudo ſpontanea, morbi ſignum. 298
Latomi, ſeu *lapicidæ.* 551
Laverna, dea furum. 362
Lautiſsimus, unde. 256
Lazarus, quis. 164
Lebeyde nudior. 27
Lectus conſecratus diluendis offenſis. 216
Leges divina & humanæ, quatenus recipiendæ. 485
Leges ſumptuariæ, quæ & quales. 85
Lemanstus, qualis. 488
Lemmata quid ſint. 497
Lena mariti. 215
Lens, fœtus pediculi. 183
Leo expaveſcit galli cantum. 715
Lepores candidi. 25
Lepus marinus venenum immedicabile homini. 710
Lepus marinus. 451
Lepus, pro *carnibus currit.* 67
Lesbia regula. 637
Lethaus amnis. 117.137
Lethargici, qui. 517
Liardum, pro *nummo vilis pretii.* 109
Liberare fidem, quid. 298
Liberi, an innoxii trucidandi, patrecaſo. 576
Librum, quod ſit. 479
Libidinem immodicam quæ comitentur. 740
Libido ſcribendi. 592
Liburnicæ naves quales. 128
Lichen, quid. 568
Lignum ligno cur levius aut gravius. 726
Lilii & allii commercium. 717
Limis intueri. 426
Linum in igne conjectum non exuritur. 732. 733
Litteræ, ut acquirantur. 95
Litteræ tuæ me valde delectarunt. 113
Liturgia, quid. 635
Lixivium, quid. 264
Lixivium lacrymarum. 732
Locuſta piſcis & polypi odium. 713
Locutuleji, qui dicantur. 634
Λόγοι, *fabulæ.* 541
Longatio & curtatio, quid. 350
Longobardia, unde nomen. 251
Lorica, corporis tegmen. 237
Lotione perfundere. 215
Lotione ſuperior pars. 447
Lovamum, qualis urbs. 168
Λύκος, *lupi.* 541
Lucrum ex mendacio turpius, quam ex lotio. 230
Luculli divitiæ. 88
Lucullus, quis. 675
Luditur opera. 355
Ludovici Regis Galliar. hiſt. 375
Lupa, pro uxore & ſcorto. 308
Lupinus, leguminis genus. 177
Lupus hians, quis dicatur. 32
Lupus in fabula. 20.384
Lupus lupinam non eſt. 310
Lupus vocem homini adimit. 709
Lupus, pro vorace. 87
Luto, pro *luteo.* 347
Luxuriæ comes egeſtas. 739
Lycophthalmus. 430
Lydius lapis, quis. 364
Lyncei perſpicacitas. 123
Lynceus, quis dicatur. 120.185
Lynceus, quis dictus. 422

M.

MAccus, ejuſque faceta hiſtoria. 371
Macilentus obeſo gravior. 728
Mæcenas, quis. 3
Mecænas honeſtorum. 333
Magno mihi conſtat. Formula. 105
Magnum vectigal parſimonia. 623
Malagma quid. 565
Male valere, formulæ. 9
Malea periculoſior. Adag. 301
Malea, promontorium Laconiæ. 448
Mali corvi, malum ovum. 575
Mali ominis cantio. 185
Malva, herba qualis. 177
Malva, porrum, inferiorum victus. 556
Malum, quid. 732
Mammetrectus, pro *mammothreptus.* 561
Mammona, pro *Satana.* 160
Mandandi ac pollicendi, formulæ. 23
Mandatarius, quis. 695
Manes profundi, pro *inferis.* 26
Manes ſuos anticipare. 35
Manibus tempeſtare. 212
Manducus, Græcis, *quid.* 269
Manica, quæ. 42
Manubiæ, quæ dict. 35.228
Manumittere, quid. 408
Manzeres liberi ex inceſto nati. 510

Mare ut invectur. 236
Mare fabularum. 383
Marte præſtantiores fœminis. 388
Marte ſuo vivere, quid. 50
Martis alia varia. 47
Maſſilia ſimilis. 597
Matutini temporis commendatio. 624
Mavors, ſeu Mars. 36
Μὴ ϖεὶ τῆς νίκης ἐγκώμιον. 609
Me vide. 221
Medicamentum, μύρον eſt. 217
Medicinæ utilitas. 65
Mediocritas tuta eſt. 295
Μηδὲν ἄγαν. 659
Medius tenetur. 355
Meduſa quale monſtrum? 258
Melancholicus unde dicatur. 747
Membrana, quid. 161
Membrana, pro charta pergamena. 30
Memoria, pro Dea. 79
Menœceus, nobilis adoleſcens. 660
Mendaces, Achilli valde odioſi erant. 720
Mendicitas cum regno comparatur. 365
Mendicorum felicitas. 366
Mendicos ſublevare eleemoſyna. 254
Mens pura, ubi, ibi Deus. 743
Mens ſecura, vitam jucundam facit. 748
Mentagra quid. 568
Mentiri ſcire, quid ſit. 314
Mercatus in trea hominum genera dividitur. 373
Mercurialis urbs. 671
Mercurii caduceum. 258
Mercurio favente: qui Deus lucri. 375.558
Mercurius alatus fingitur. 35
Mercurius, eloquentiæ Deus, &c. 79. pro nuntio. 17.45
Merdoſa purulentia. 637
Merenda, cibus, qui poſt meridiem ſumitur. 625
Merularum & turdorum concordia. 713
Meſſis tua in herba eſt. 390
Meſſores, cur gaudent allio. 705
Meta diſtillatoria. 394
Metamorphoſis, quid. 15. transformatio. 364
Μετεωρολο. 321
Μίμος, unde dicta. 406
Mezentio dignum. 569
Micare digitis, quid. 67. luſus ruſticorum. 261.263
Midas, in ludo. 626
Miliſia lintea, quæ. 237
Milo Crotoniates, athleta. 508
Mingere in patrios cineres. 569
Miniſtra. de juſculo. 675
Minos, rex Cretenſium. 368
Miſcere ſermones. 545
Miſericordiam volo & non ſacrificium. 138
Μισόγαμος virgo. 198
Miſoponus, quis dicatur. 362
Miſſus, pro ferculo. 215.637.746
Mitio, natura bonus, mitis. 92.295
Mitra, capitis ornamentum. 439
Modeſtia virtus eſt. 639
Modeſtus, quis dicatur. 632
Modus ſervandus in omnibus rebus. 21
Momo ſatisfacere. Adag. 744
Μοναχομαχεῖν, quid. 39
Monarchæ, qui. 32
Μονομαχεῖν, quid. 43
Monomachia, quæ. ibid.
Monogrammus, quis. 93
Monopolium quid. 511
Monotechnus, quis dicatur. 300
Montes aureos polliceri. prov. 236
Morbi contagioſi an vitandi. 166
Morbi, pro erroribus. 286
Morbus regius, quis, & unde dictus. 92
Moretum, quid. 562
Moria, pro ſtultitia. 28
Moriones, ſtulti. 263
Mors, quid. 178. quam formidabilis. 517
Mortuus vivo gravior. 728
Mos tyrannus violentiſſ. 93.388
Motus animalis, quis. 728
Movere omnem lapidem. Adag. 557
Mugilis & lupi odium. 713
Mugilum venatus. 717
Mulſo ac placentis ſaginare. 638
Multa indicta. 450
Multitium, veſtis genus. 319
Mulier tota pendeat à viro. 219
Mundus, pro ornatu muliebri. 204.251 pro ornamentis. 423
Muræna, quid. 736
Murænæ, ſcari & acipenſeres in deliciis habiti. 98
Muræna & murænula, ut diff. 357
Muria, quid. 449
Mus, ſervi nomen. 263
Muſæ novem. 102. earumque nomina. 336
Muſæ puella. 330

Muſca-

Muſculus piſcis, balanis monſtrat viam. 713
Muſcion quid. 165.251
Muſſanda eſt injuria. 216
Muſſare quid. 523
Muſtelæ cum cornice diſsidium. 712
Muta perſona, in fab. 136
Myriades innumeræ. 34
Myriades, quid. 66.34
Myrmecites lapis. 431
Myrothecium, quid. 335
Myrtus in conviviis. 543
Myſta, qui ſacris initiatus. 332
Myſtagogus, qui dicatur. 417.422

N.

NÆnia, funebris cantus. 327
Naphtha, bituminis genus. 727
Naribus ſimis. Gall. camus. 183
Naſi nihil illi eſt. 355
Naſicæ jocus. 618
Naſo adunco ſuſpendere. 22
Naſus, pro ſagacitate, &c. 34
Naſutus, pro deprehenſore. 95
Natatilis beta. 560.561
Naves loquuntur. 599
Navis galeata, quæ. 669
Navis hauriens mare. 238
Nautica oratio. 235
Ne fallas me, formula. 82
Ne muſca quidem olla, &c. 383
Ne muſca quidem. 557
Ne quid nimis. 48.547.659
Ne ſolliciti ſitis, &c. 158
Nec omnia, nec paſsim, nec quibuſlibet. 62
Neceſsitas, quid. 479
Neceſsitas, durum telum. 234.354. ingens telum. 506
Nectar Deorum potus. 748
Nemeſin provocare, quæ dicantur. 368
Nemeſis, dea qualis. 183.368.630
Nemo omnibus horis ſapit. 319
Nemo poteſt duobus dominis ſervire, &c. 156
Νεόπλουτος, quis. 663
Νηφάλιον συμπόσιον. 625
Neſtor, pro eloquente. 332
Neſtor, quamdiu vixerit. 625
Niger eſt. 597
Nigrum in candida vertere. 108
Nihil agere, qui dicantur. 267
Nihil dentis habent. 536
Nihilne tui mecum auferam. 190
Nitrum pœnitentiæ. 732
Nobiles ruri habitare gaudent. 213
Noctua volavit. 184. Adag. 655
Noctuam volaſſe credo. 25
Noctuæ cum avibus diſsidium. 712
Nodum ſecare ſeu ſolvere. 639
Nolo te praſcire, formulæ. 76
Nomen pro titulo & debitore. 231
Nomina multorum habet. 508
Νομοθέτου γοῦν ὦ βασιλεῦ. 367
Nomotheta ſeu legiſlator. 100
Non agitur de capite. 68
Non credo, formulæ. 73
Non licuit, var. formulæ. 23
Non magis parcemus quam lupis. Adag. 709
Non omnibus dormio. 17. Adag. 618
Non pœnitet me vixiſſe. 145.146
Non poſſum promittere. 76
Notariæ, quæ notis excipiunt, quod dicitur. 618
Nova omnia, formula. 73
Nova rogandi, formula. 70
Noverca natura. 11
Noverca Furii. 96
Noverca germana, quæ. 220
Novus rex, novus lex. 367
Noxia capitalis, quæ. 68
Nubes aqueæ pendent in aëre; & cur. 725
Nudior Leberide. 27
Nugamentum hominis. 45
Numero dicere, pro compendio. 431.636
Nunquam tui ero immemor. 117
Nympha, pro aqua. 90

O.

OBærati, qui dicantur? 552.593
Obblactiunt cameli. 332
Obedientia, quid? 139
Objicere urſis. 569
Obrudunt onagri. 641
Obſequii formulæ. 80
Obſervantes, monachi quales. 631
Obſtrepunt graculi. 332
Obtundere, quid. 28
Otioſi increpantur à Paulo. 158
Oculi refugi, qui? 183
Oculi vitrei, quo ſenſu? 292
OEconomicus vir quis? 324
OEdipus iſto. 96
OEnopola, vini venditor. 36.318
OEnopolium, quid? 53
OEſtrum, quid? 133
Oleum addere camino. Adag. 651

Oleum an aqua gravius? 726
Oleum & operam perdere. 28
Oleum ſoli calci miſcetur. 717
Oleum tranquillat mare. 236
Oletum, pro ſtercore humano. 171
Olorum & aquilarum odium. 712
Olynthum, Thraciæ urbs. 713
Ὅλως, omnino. 540
Omniſſimum. 479
Omnium horarum homo. 67
Omen, quid, & unde dict. 20
Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. 142
Ὅμοιον πρὸς ὅμοιον, ſimile ſimili gaudet. 574
Onager, aſinus ſilveſtris. 641
Ὄνε, aſine. 541
Oniropoli, divinatores. 157
Onocrotalus, avis qualis? 528
Ὄνοις, aſinis. 539
Ὁ νοῦς, mens. 540
Opera noſtra an Deus probabit. 148
Operæ, pro operariis. 672
Operam ludere. 576
Opes amicæ, pro adamata. 235
Opobalſamum, quid. 161.335
Oporopolis ſeu fructuaria, quod vide. 372
Oppido pro valde. 9
Optimum non naſci. 296
Ὕπτιον, ſeu ſupinum. 602
Opulentia ſordida. 669
Orbilio plagoſior. 68
Orbis fractus ſi illabatur. 479
Organum, pro inſtrumento. 31
Ordo ad te redit. 375
Orthodoxus, quis dicatur. 291
Os oblinere alieni. 410
Oſſa, pro Dea. 554
Oſtraciſmus, quid. 627.657
Oſtrea, Veneris deliciæ. 91
Otium fugiendum. 63
Οὐ χρὴ παννύχιον, &c. 624
Ova ſerpentum, qualia intelligat. 409
Ovatio, quid. 135.264
Οὐρανόθεν, cœlitus. 670
Ovum ovo ſimile. 49

P.

Pace tua, Belg. met verloff. 43
Pædagogus Dæmon. 344
Paganiſmus, quid. 201.461
Palati humani diverſitas. 95
Palatum non ſtupidum. 87. obſurduit. ibid.
Pallas, ſapientiæ Dea. 28.31
Palma arbor ſentire videtur. 402
Palma, pro victoria. 51
Palmaria ac triumpho digna res. 650
Palpum, quid. 209
Palæſtrites, qui dicatur. 278
Palmus, menſuræ genus. 582
Pamphagus, omnia comedens. 32
Pampirus, qui omnia expertus. 301
Panace, herba qualis. 381
Pancratice valere, quid. 6
Pandocheum, hoſpitium publicum. 243
Pandochus, ſeu hoſpes. 249
Pandocheus, pro caupone, & unde dict. 308
Pannoſa, pro male veſtita. 205
Πανολεθρία, quid? 596
Panthera ab hyæna terretur. 710
Papilio, quid. 66
Papiliones. Belg. Kapellekens. ibid.
Par pari referre. 359
Paradiſus, loco ſaluberrimo conſtitutus. 453
Paradoxum, quid. 733. παραδοξότερον. ibid.
Paranœa, quid. 432
Paralyſis, quid. 68
Paraphreneſis ſeu deliratio. 500
Paraſanga, quid. 736
Paraſceues dies. 493
Parcarum munus quod? & quæ? 664
Parentalia, quæ dicantur. 151.556
Παροιμία ἀδελφική, quid. 638
Parſimonia, magnum vectigal. 623
Paſcere oculos, quid. 703
Paſcitur in vivis livor, &c. 660
Paſtillus, quid. 190
Pater, cur in ſymbolo dicatur Deus. 287
Pater noſter inverſum. 39
Patricii antrum. 444
Pavonum & columbarum conſenſus mutuus. 713
Pauperibus quibus & quantum dandum. 155
Paxillus, parvus palus. 32
Peccatum omni graviſſimum. 730
Peccatum, plumbum. 35
Pecunia, cauſa malorum. 697
Pedibus in ſententiam alicujus ire. 28.261. 615
Pedunculus, quid. 259
Pelignorum gens. 562

Penes

Penelopes telam texere. 539
Penia, paupertatis dea. 363
Penſare, pro ſupplere. 18
Per tranſennam videre, quid. 126
Percontandi formula. 8
Per fricanda eſt ficus. 308.594
Periodus, quid. 78
Periodus ſeculorum. 332
Peripatetici, quales. 731
Perſarum gaza. 622
Perſona, pro facie appoſititia. 213
Pertendere, quid. 19
Peſtilentiæ tempore occluduntur ædes, & cur? 576
Peſtis, an vitari debeat? 166
Præfatus, quis dicatur. 167
Phalangium, genus aranei. 713
Phalaridem agit. 574
Pharetrius & Blitrus, qui. 488
Phariſæorum interrogatio. 138
Phaſides aves, quales. 151
Phaſma Menandri. 340
Phœnix, quænam avis. 268
Φειδίτια καλλιέργεια. 258
Phiala, poculi genus quod. 673
Philecous, qui cauſas exquirit. 695
Philecous, & Lalus, unde dict. 348
Φιλέλλην. 163
Philodoxus, amator gloriæ. 655
Philoſophia res jejuna ac ſterilis. 92
Philoſophus, quis dicatur. 549
Philoxenus, Apitius, qui. 733
Philtrum, quid. 596
Philypnus, ſomni amicus. 625
Phlegontites, gemma. 430
Phthiſici qui dicantur. 452
Phthiſis, quid. 492
Phthiſis & hectica, quid. 557
Piaculum, quid. 249
Pigmentum, quid. 363
Pilea ſuffulta pellibus. 317
Pilentum, vehiculi genus. 616
Pileum ita tibi ſtet in capite. 34
Pinaceum lignum. 218
Piſci dixeris. 478
Πιθανὸν καὶ πρέπον. 368
Pix attrahit oleum. 717
Plagiarii, qui dicantur. 19
Planities argentea, 528
Plantago, contra venena facit. 710
Plaſtes ſeu formator. 602
Platonica civitas, quæ. 252
Platonica cœna, quæ. 83
Plauſibiliora quæ dicantur. 2
Plauſtra ſpei. 13
Plenis tibiis res agitur. 524
Podagra, ſpecies arthritidis. 92
Poëta, ut & qui legendi. 64
Pollinctores, qui. 386
Polonus in templo Franciſcanorum obdormiit, & quid ibi viderit. 697.698
Πολυχαίρω. 162
Polus Fanni gener. 338
Polygamia, quid. 300
Polygraphus, quis dicatur. 555
Polymacharoplacida. 557
Polymythus, Gelaſinus, &c. unde deduct. 367
Polyphagia & polypoſia, quid ſit. 680
Polyphemus quis. 580
Polypi mentem obtine. 663
Polypus piſcis qualis. 128
Pomæria excedere. 484
Pompa, quid. 150
Popina. Belg. Een Braderye. 32
Poppyſma, quid. 209
Poppyſmum imitari. 410
Populare, quid dicatur. 108
Poſt feſtum venire. 82
Poſt principia ſibi cavent. 12
Poſt principia. 389
Poſticum. 128
Prabenda. 306
Præcipitare ſe in ſervitutem. 64
Præpoſtere quid facere. 89
Præſcire volo, formula. 77
Præſinis remedium. 214
Præſentaneum venenum, quod. 126
Præſtare vitam, quo ſenſu. 298
Præſtat otioſum eſſe, &c. 20
Præſtigiæ, quæ. 159.578
Præſtigium, quid. 230
Præſul, qui ſaltat primus. 276
Πρέπει, quid. 602
Precatio penetrat cœlum. 750
Priapus hortorum Deus. 122
Princeps eſt ſupra leges. 378
Prior & Abbas, quid. 50
Pro aris & focis pugnare. 226
Pro theſauro carbones. 193.377
Pro virili. 22
Problema, quid. 438.728

Prodi-

Prodigioſus aſtus. 703
Profanari, quid. 216
Progymnaſmata, quæ dicantur. 594
Promuſcis, quid. 31
Pronum & ſupinum, quid. 601
Proœmium ſeu initium. 574
Prora ac puppis ſalutis. 30
Prora ac puppis, quid. 150
Proſa oratio, quæ. 273
Proſelyta, quæ dicatur. 196
Proſit tibi; non, *proficiat.* 103
Proſpicere, & reſpicere, ut diff. 268
Protelare, pro *abigere.* 44
Protelare ſævis verbis. 206
Protopico venia datur. 301
Provinciam detrectare. 132
Provinciam recipio in me. 23
Provinciam recipere, pro *negotio.* 266
Pruna Damaſcena. 104
Πρῶτος ὕστερος. 427
Pſeudoebeus & Philotymus, & unde d. 108
Pſeudolalia, unde dicta. 219
Pſora, pro *ſcabie.* 567
Πτερόεντα *alata.* 633
Πτωχολογίας *quid?* 362
Puderis impendium facere. 415
Puellæ nuptæ enituere. 186
Pueri angelici in ſatanam vertuntur. 54
Puerpera. 385
Pulſaet omnes ſtatus. 354
Pumex lapis cavernoſus. 96
Pumice ſiccior. 678
Pumicum & ſuberis levitas, unde. 716
Puncta pro *ſuffragiis.* 367
Purpuriſſa, quid. 617
Putidula, quæ dicantur. 515
Pycalis, ſpecies columbæ. 712
Pyropon, lapis pretioſiſs. 172. *& unde dictus.* 430
Pyrrhi diſciplina. 543
Pythagorica cœna, quæ. 81
Pythius, ſeu vates. 446

Q.

QUa cauſa, formulæ. 81
Quadrula, parva quadra. 334
Qualis populus, talis ſacerdos. 314
Quare? formula. 75
Quércus concionatur. 8
Quercus & olea diſſidium. 717. *& juglandis.* ibid.
Quid ſi cœlum ruat, 719
Quo, pro *eo.* 563
Quo is, formulæ. 78
Quo ſemel eſt imbuta recens, &c. 392
Quod felix fauſtumque ſit. 367
Quot homines, tot ſententiæ. 93.364

R.

RAbbini, qui dicantur. 36
Rabinus, Druinus, quis. 458
Rabulæ, qui dicantur. 652
Radix, tritici loco. 319
Rapa regi Ludovico dono data. 376
Raſtrum, quid. 703
Ratum habere, pro *approbare.* 37
Reclamare in os. 395
Recrudeſcere, quid. 16
Recutitus Judæus. 475
Reddere, vario ſenſu. 212
Reſtavit fortuna. 14
Refragari, pro *reſiſtere.* 235
Refrigerata ira. 210
Regulares ſeu Canonici. 340
Regulus & baſiliſcum ſignificat. 707
Religio, quid? 53. *in quibus ſita.* ibid. 139
Religio, pro *more.* 104
Religio eſt, non fas eſt. 94
Reliquiæ ſupteot. 182
Rem acu tangere. 36.88.136.353.652
Rem in compendium conferre. 350
Repanda tabula quæ. 240
Repetundarum poſtulari. 159
Repreſſalia, quæ dicantur. 576
Reptare more Pïëtico. 111
Res extraria, quæ? 314
Res non eſt magni ſumptus. 317
Reſina quid. 364
Reſpicere & aſpicere, an differant. 640
Reſumpta, quæ dicatur. 562
Reticulum, quid. 312
Reuchlinus in divorum numer. relatus. 168
Rex, quis dicatur. 519
Rhadamanthus, rex Lyciæ, &c. 481
Rhamnuſia lætare. 25
Rhemia lex, quæ, & qualis. 372
Rhodites lapis. 431
Ringi, quid. 25.34
Riſus Sardonius, quis. 259
Romana delitiæ, & quæ. 97
Romulus, quid biberit. 369
Rore paſtus, quis dicatur. 669
Rore vixit. Adag. 85
Rumino, quid, 59

S. Sabor

S.

SAburra, quid. 51
Sacellum, quid. 365
Sacellum prodigiis plenum. 418
Sacra, execranda. 634
Sacrum nihil. Adag. 36
Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna locutus. 515
Sagum, militare indumentum. 581
Saguntina fames. 446
Salarium quoddam ſtipendium. 227
Sales ſine dentibus. 516
Salitur, pro ſale conſpergitur. 150
Salutare per alium. 7
Salutationes amantium. 2
Salutationis blandæ effecta. 2
Samius litteratus. 222
Samſucinum oleum. 171
Sanniones, qui dicantur. 311
Sanctulus es. 58
Sanctum pro glorioſo. 648
Sapere, quid. 8
Sapere, pro ſapientia. 63
Sapidum exerere. 24
Sapientia, quid. 326
Sapientia nihil pulchrius. 621
Sarcire, pro reparare. 15
Sardanapalus, luxu perditus. 733.741
Satrapa, provinciæ præfectus. 77
Satrapis, quid. 92
Satyricum agere, & quid Satyra. 22
Saxa viva, quæ. 283
Scabies, pro deſiderio. 34
Scalmus, quid. 411
Scarabeus, inſecti genus. 16
Scarabeus aquilam. Adag. 125
Scarites, gemma, qualis. 430
Scarus, piſcis delicatiſſimus. 746
Scatebra fontium. 18
Scirpus ſeu Juncus. 710
Schiſmatici, qui dicantur. 462
Scombri, quales piſces. 72
Scomma, quid. 22. Lat. cavillum. 83
Scopum attigiſti. 88
Scorpites, gemma. 431
Σκότος, tenebræ. 331
Scropha, quid. 334
Scrupulus incidit, qui me torquet. 190
Scutatum, numiſmatis nomen. 109
Scythica concio, quæ. 234
Scythicum convivium. 385
Seceſſus, quid. 135
Seculum, quid. 10
Semel tradidi, quo ſenſu. 212
Σεμνοσπος Caroli, quid. 358
Senatulus fœminarum. 612
Senecta, quibus ſcipionibus niti debeat. 740
Senio, per ſe felix. 605
Sentina, pro omnibus facinoribus. 38
Sepelire ante tempus, quid. 222
Sepes perpetua, quæ. 128
Sequana, inſula. 424
Sera in fundo parſimonia. 57.622
Seraphicæ exſequiæ, quæ. 681
Sero ſapiunt Phryges. 740
Serpentes hominis inimici. 702
Serpentes ſummopere tacte capiuntur. 704
Servare vitrum, ut perdas gemmas. 619
Servire quis dicatur. 158
Servire Mammonæ. 510
Servus præ ſervo eſt. 642
Sextarium vini biberat. 636
Sextarius, quid. 103
Si non contingat id quod vis, velis quod poſſis. 194
Sibylla folium. 169
Sic ſolent aleatores. 352
Sicambria & Sicambri. 553
Siculæ gerræ, quæ dicantur. 28
Sigma, littera, quid ſibi velit. 543
Silenum agere. 495
Silenus, nutritor Bacchi. 580
Silenus Bacchi pædagogus. 748
Siliqua fructus prædulcis. 116
Silurus, piſcis prægrandis. 746
Simia ſemper eſt ſimia. 442
Similes habent labra lactucas. 38. Ad. 672
Simis naribus puella. 21
Simius metum indicat, projectio excrem. 711
Simius ſupra modum horret teſtudinem. ib.
Simonia, quid. 491
Simul ſorbere & flare. 39
Simulatum nullum diuturnum. 664
Sine offenſione eſtote omnibus. 142
Singultire & ſingultus quid. 1
Σίνος, noxa. 541
Si quis inſtigante diabolo, &c. Canon eſt. 653
Sirenes, monſtra marina. 64
Sitio reliquum fabulæ. 446
Situla, quid. 240
Situm contrahere. 17
Situs, pro lanugine. 398

Smaragdinus viror. 18
Smaragdus, & Sapphirus, lapides pret. 172
Smaragdus, gemma. 430
Snaphanus, predonum genus. 118
Socratis pium dictum. 148
Solidum, quid. 526
Solitudo triſtis. 33
Solœciſmus, quid. 112
Solſtitium æſtivum, quid. 52.245
Σῶμα quaſi σῆμα. 379
Somnium hominis. 39
Somnus mortis imago. 621. *mortis germanus.* 622
Sophiſma quid. 178
Sophiſta, de quo. 359
Sophiſtria, quæ. 179
Σωφρονεῖν, quid. 125
Sophronius unde dict. 130
Sorbere, & flare ſimul. Adag. 370
Sorbona, Gymnaſium Pariſienſe. 101
Sorbum, pomi genus. ibid.
Sorex, ſeu glis. 240
Soricum & ardeolarum diſsidium. 712
Sors quid ſignificet. 33
Sors & uſura periit. 301
Sotadicum metrum, quod? & unde. 579
Spartam, quæ contigit, orna. 306
Spe, qui alantur. 13
Specimen proferre. 230
Sperandum ſemper. 278
Spes revixit. 33
Sphæriſterii plebiſcita. 51
Sphærula precatoria. 681
Sphinx, monſtrum quale. 96
Σφυρὸν, quid. 600
Speculator publicus, quis. 510
Spiritus Sanctus, an verus Deus. 286.287
St! Interjectio, innuens ſilentium. 206
Stadium, quid. 52
Statio medicorum. 519
Stationes obire Romanas. 446
Statuam mihi poſcerem. 361
Steſichorius numerus, quis. 607
Stibium, quid. 617
Stipulari & paciſci, ut differant. 14
Stipulatio, quid. 151
Stoa, porticus Athenis. 92
Stoici, & Epicurei quales. 86
Stoici philoſophi quales. 731
Stomachi impatientioris. 653
Stomachus, pro ira. 212
Stratagema, quid. 672
Strigoſi equi. 48
Structor, quis dicatur. 90
Struthiocamelus, qualis avis. 127
Stygia palus, quæ. 444.554
Subducere rationem. 14
Suber, Belg. Kurck. 53.241
Subluſtris nox, quæ. 233
Subolebat fucus. 347
Subſibilare. 652
Subula, een Elſe. 743
Succinum, quid. 616
Suffrago cruris, quid. 603
Suffulta pellibus pilea. 317
Suffurari ſe ab aliquo. 64
Suggillare, quid. 585
Suillas carnes Galli amant. 98
Sulpitia Paterculana. 352
Sumptum faciat oportet, qui quærit lucrum. 558
Supplicatio, quid. 135
Surdo canere. 311. Adag. 555
Surſum deorſum miſcere. 559
Sus. Minervæ odioſa. 721
Suſceptor, ſeu Arbiter initiationis. Belg. Peet. 14
Suſceptores, qui. 150. *pro patrimis ac matrimis.* 323
Suum cuique pulchrum. 21.295.564
Sybaritæ, & Sybaritica menſa. 77
Sybariticum prandium. 140
Symbolum, quid. 291.626
Symbolum Apoſtolorum enucleatur. 278
Sympathia & antipathia, quid. 715
Sympoſiarchus, quis dicatur. 369
Synanche ſeu angina. 557
Synaxis ſacra, quæ. 61
Syncretiſmus, quid. 523
Syphar hominis. 669

T.

Tabernaculum, pro *corpuſculo noſtro.* 148
Tabes, podagra, quid. 418
Tabulæ ſponſales, quæ. 574
Tagi aurum. 428
Talentum quid. 58
Tali qui dicantur. 599
Taliis certare. Belg. om een Knip. 46
Talo fixo ſtetit. 599
Tantaleus lapis. 747. *& Fabula ejus.* ibid.
Tantum non, μονονουχί. 703
Taus, lapis unde dict. 438

Tant-

Ταπεινοφροσύνη, quid. 642
Tauri quo efferantur. 208
Taurice, quid. 9
Taurus pro adultero. 31
Telos exigere quid. 421
Temporis perparcus. 56
Tempus res pretioſiſſima. 619
Τῆν κατ᾽ ἑμαυτὸν, quid. 294
Tenedia bipennis. 489
Tergiverſari quid. 376
Tergiverſationem omnem conſumere. 673
Terentii locus emendandus. 344
Terminum agere, quid ſit. 474
Terræ centrum, ubi. 223
Teruncius, quid. 13
Teruncius, nummus perexiguus. 556
Teſſellæ quid ſint. 124
Teſtator, teſtamenti conditor. 154
Teſtudine tardior. Prov. 39
Tetrada convivarum. 543
Thales, unus è ſapientibus ſeptem. 65.296
Thales novus. 451
Theca mali quæ. 235
Θεομαχεῖν, quid. 19
Theophilus, amans Dei. 117
Theophraſtus, Ariſtotelis diſcipulus. 94
Θεόπροπος Theophilus. 137
Theotimus, & Philecous. 681
Thermæ publicæ. 247.493
Terræ filius, quis dicatur. 652
Therſites, pro deformi. 283.548
Therſites Homericus. 570
Thoibus cum leonibus diſſidium. 713
Thomæ templum. 432. ejus tumba, gemmis onuſta. 153
Thraſonica ſtultitia. 317
Thymiama, quid. 171
Thymus. 714
Thyrſi, quid ſint. 495
Tigres ut efferantur. 208
Timotheus, charus Deo. 117
Tinnunculus defendit columbas. 714
Tipula, quid. 557
Tiſiphone, Megæra, Alecto, furiæ ſunt. 258
Τιθωνοῦ γῆρας. Adag. 293
Titillat animum. 64
Titillat me animus. 445
Tmolus habet aures. 599
Τὸ μὴ πρᾶσις ἔξω, &c. 604
Τὸ τεῖχιον πᾶσα γῆ τρέφει. 304
Tolerantiæ exempla. 628
Tolli juſſit hominem. 378
Torpedo piſcis qualis. 128. piſcis lethalis. 451
Torpor quid. 127
Totos medios apportare. 70
Totum orbem obire. 298
Toxicum, pro veneno. 252
Tractent fabrilia fabri. 486
Traducere quid ſignificet. 613.637
Tragica periodus, quæ. 562
Trahit ſua quemque voluptas. 66
Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur. 93
Tria verba dicere, quid. 368
Tribuli, herbæ ſpecies. 215
Trilinguis chorus. 7
Trimeſtris fœtus jocum renovat. 218
Triorchys avis qualis. 713
Τριχάς ἀπογλύψεις, quid. 689
Trochylus, avicula qualis. 325
Trophonis antrum. 315.566
Tuber reddidi. 585
Tubera, ſeu panis porcinus. 97
Tuberculum, quid. 38
Tubinga, oppidum quale. 167
Tumba, quid. 153
Tuo malo optas. formula. 77
Turricula, ſeu pyrgus. 608
Turture loquacior. 16
Turturis cum pyrali diſſidium. 712
Tymbus, ſeu ſepulchrum. 518
Tympanites, qualis morbus. 518
Tyria maria concitare. 492

V.

Vadimonium deſerere. 343
Vale, in digreſſu. 6
Valebo, ſed non cygnus. 176
Valentibus bene non eſt opus medico. 138
Vana ſpe lactari. 382
Vapeſcit & deſipiſcit ſenio. de vino. 88
Vaporarium. 309
Varietas hominum obſervanda. 666
Varietatis affectatores. 112
Vectigal à mortuis colligere. 671
Vegetabile, quid. 402
Vejoves, ſunt Joves noxii. 276
Velum ſeu flammea, quid. 196
Venabulum, quid ſit. 580
Vendendi & emendi, formula. 106
Veneo, id eſt, vendo. ibid.
Veneres duæ. 335

 Vini-

Venimus ad ſummum. 437
Venus, in ſalis, quid. Veneris jactus. 605. 606
Verba dare, pro *fallere.* 82
Ver mundi adoleſcentia. 191
Veredarius, Belg. de Poſt. 40
Vergenti ætate, quis dicatur. 215
Vernare unde deduct. 117
Verruca, pro *tuberculis.* 234
Verſaris in tua harena. 50
Vertebrum, quid. 600
Vertere rerum ſpecies. 350
Vertere ſolum, quid. 299
Vertiginoſi, & vertigo, quid. 452
Veſpa, aculeatum inſectum. 713
Veſparum nidus. 653
Veſpillones, quis 286
Veſtis candida, quid ſignificet. 223
Veſtis holoſerica. 436
Veſtium uſus, quis. 315
in Veſte tria ſpectanda. 315
Veterator, quis. 90
Vicarius, quis dicatur. 7
Virlevita quiſpidm. 435
Victima, quæ. 139
Victoria amat rutam. 46
Videre, pro *intelligere.* 120
Victus, exſuccus, &c. 515
Villum, quale vinum. 87
Vinolentia regibus damnoſa. 369
Vinum quale probandum. 87
Vinum curas eximit, &c. 88.89. *ejus effecta.* ibid.
Vinum gravius aqua. 728
Vir bonus, qui dicatur. 311
Vir raptus mulieris. 388
Vir ſingulari ingenio. 114
Virginitas res egregia. 195
Virginitas gaudet rapi. 190
Virginitas, plauſibilis res. 186
Virgo Maria, ab omnibus fere invocatur. 412.413
Virgo nubilis, quæ. 19
Virgo Parathalaſſia. 409
Virgo pœnitens. 202.203
Viſcum, quid. 363
Vita æterna, quid. 290
Vita eſt vigilia. 623
Vitæ genus quod deligendum. 294
Vitæ maxima pars, ut elabatur. 268
Vitæ ſcena. 306
Vitioſa nucε non emam. 226
Vitis braſſicam fugit. 717
Viva vox magis afficit. 61
Vivamus, pro *gaudeamus.* 252
Ulmus, arbor qualis. 186
Ulyſſe ac Mercurio dextro. 232
Ulyſſes agnitus à cane. 31
Umbra, pro *remite.* 77.119
Umbra aſini. 372
Uncia, pars aſſis duodecima. 352.526
Uncto pejus. 573
Undæ negotiorum. 23
Undulatus thorax. 40
Unguem arrodere, geſtus cogitantis. 274
Voluptas vera, in quem cadat & quæ. 733.735
Voluptates commendat varior uſus. 22.747
Vomica, quid. 334
Votum, quid. 150
Votum obſtringit ad pœnam gehennæ. 479
Ὑποκορίζεσθαι, quid. 738
Uranius, id eſt, cæleſtis. 137
Urbes an agri præferendi. ibid.
Urceus lactis. 704
Urere, pro *cruciare.* 489
Urſus, ſomno ſaginatur. 94
Urtica, quædam herbæ genus. 215
Ut aſini ſarcinas. 526
Utrubaviorum genus nobiliſſimum. 598
Utile nihil, quod non honeſtum. 141
Utilitatis formulæ. 71
Utricines ſeu utricularii. 547
Vulcanus, claudus fingitur. 35
Vulgo fit. 350
Vulgus, autor peſſimus rei bene gerendæ. 327
Vulpem laqueo capere, difficile. 129
Vulpes annus non rapitur laqueo. 525
Vulpis & milvii ſimultas. 713
Vultum habet in manu. 341
Vultures, teſtamentorum captatores. 519
Uxor μεμψίμοιρος. 205

X.

XAntippe, rixoſa mulier. 205
Xenia, qualia munuſcula fuerint. 161. 748
Xenocrates, philoſophus qualis. 662

Z.

ZOilus, quis. 656
Zona, quid. 13
Zona inanis. 33

F I N I S.

A01 116 4056